

Covarrubias de Leyva, Diego

**Practicarum questionum : liber unus in duobus
tomis divisus / Diego Covarrubias de Leyva**

Lugduni : Apud Haeredes Iacobi Juntae, 1558

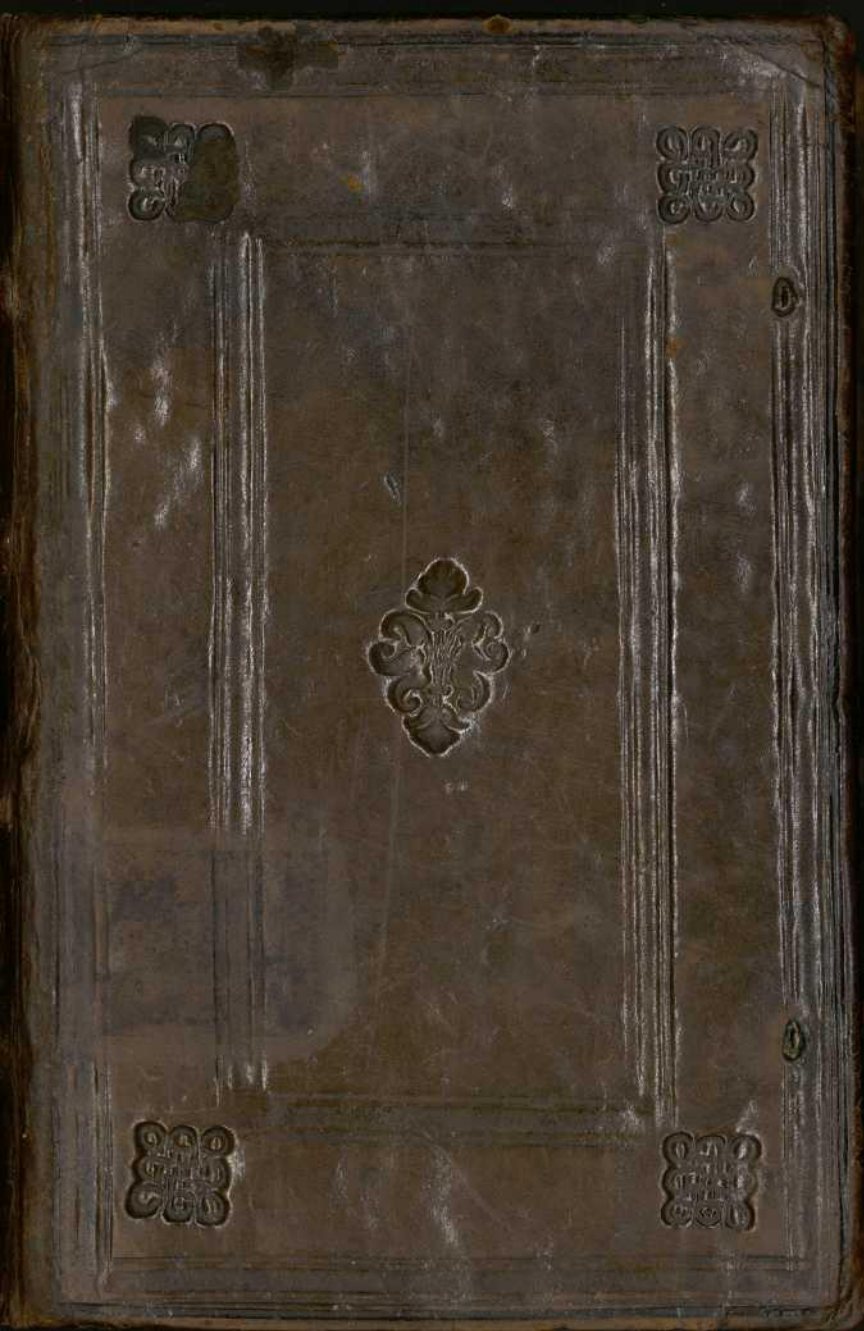
Signatura: FEV-AV-P-00090

La obra reproducida forma parte de la colección de la Biblioteca del Banco de España y ha sido escaneada dentro de su proyecto de digitalización

<http://www.bde.es/bde/es/secciones/servicios/Profesionales/Biblioteca/Biblioteca.html>

Aviso legal

Se permite la utilización total o parcial de esta copia digital para fines sin ánimo de lucro siempre y cuando se cite la fuente

¶ Boni et ad vocati debent et
tenuantur legem dictionis consilio
120. Jazby et alij et de
officio assessorij et
titulo de advocato. §. consilio
123.

Jazby et alij debent et
advocato. §. consilio. et de
officio advocatorum §. consilio
123. et de postulante

no debet attendi qd, quali, et qua
pretatur, sed qd, et quantum totum
datur. in proposita libelli consistat
in resolutione et no debet in fine
de solo Jazby et in qum. et
de. ne dub. et alij. si ne tu. et alij.

testibus veniens pro interesse suo debet
saltem probare per appellationem amplexum
inductum. Item l. vna. cod. de
testib. adena. videtur

~~nono de testib. l. vna.~~

July debet ostendere dictis testibus
nisi ut feli. cap. in d. vna. l. vna.
de testib. extra.

hereditaria obligatio transire
ad heredes heredes licet
nihil ad id pervenerit
vid. l. vna. ff. de
hered. quod. instit. it.
apostilla sup. l. vna. in l. i. cod.
de heredit. instit.

an. syndici puniti debent
si excedunt. bal. l. ij. cod.
de erro. advocator.

liber Senari Tomo.

169

PRACTICARVM

QVÆSTIONVM LIBER

VNVS AVTHORE DIDA.

co Couarrubias a Leyua Archie-

pisco. Sancti Dominici

designat.

Cl. 2. 6.

2.

AD PHILIPPVM magnum Hispania-
rum, Anglia, Francia, Hibernia, Neapoli, que Regem.

Cui Veterum collationem Numismatum cum
his, quæ modò expenduntur, publica & regia au-
thoritate perculsa eodem authore adiecimus.

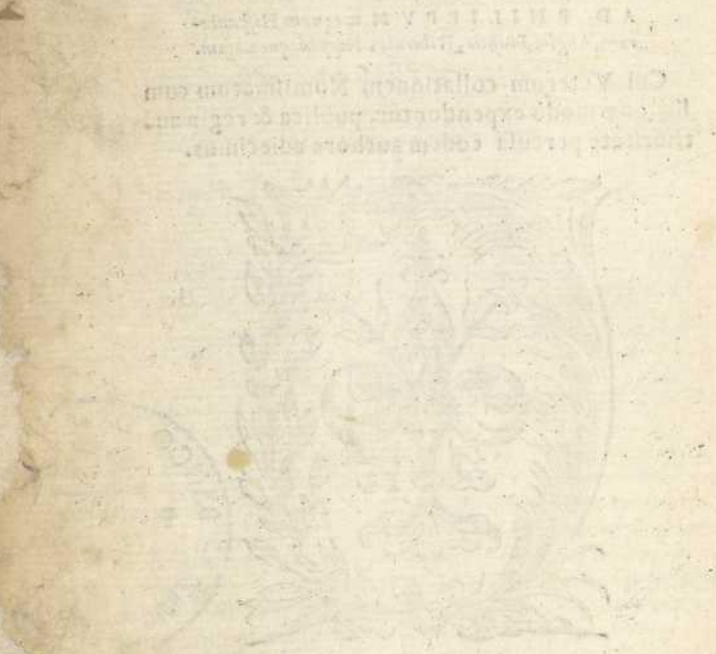

LVGDVNI,

Apud Hæredes Iacobi Iuntæ.

1558.

PRÆSTITITUM
QUESTIO
VIVIT AVTHOR
In Oportet
et Jacobus
Dignus
AD PHILIPPUM
Cuiusmodi collationem
et explicationem
et ad hunc
et ad hunc

APUD HANC
1778

AD PHILIPPVM
MAGNVN EVNDEM-
QVE CHRISTIANISSIMVM
Hispaniarum, Angliæ, Franciæ, Neapolis, ac Siciliæ
Regem, Burgundiæ, Brabantia, & Mediolani Du-
cem, Flandriæ Comitem, Didaci Couar-
ruuas à Leyua Archiepiscopi, S. Domi-
minici designat. in Practica-
rum Quæstionum li-
brum vnum.

35

P R A E F A T I O.

V M M A C V I V S Q V E R E I P V B L I -
ca felicitas est, PHILIPPE Rex Christianissime, cui
sibi diuino munere obtinuiffe rectorem, ac principẽ,
qui ciuilibus, ac militaribus magistratibus cõstitutẽ
dis eam operam det, quæ cõmunitatis regimini, eius
que tutela ad benẽ, beatẽque viuendum sit omninõ
salutaris. Sic sanẽ rectẽ, & feliciter Rempublicam
administrabit qui vigilantissimẽ eam ab iniustitia tyrannide, atque ab
hostibus immanissimis tutissimam constituerit, & hoc ipsum effecerit, vt
imperio dignus iudicetur, non tantũ Rempublica statu, sed virtutis, &
animi erga subditos excellentia: quippẽ qui subditorũ singulũ præstet com-
muni pro omnibus cura, & sollicita pro vniuersa republica gubernatione.
Prima equidem pars, quam optimo principi necessariã esse censemus, ad ius-
titiam pertinet, & æquitatẽ disciplinam: in cuius exercitatione quietus,
ac tranquillus, beata vitæ status conquiescit. Eadem etenim omnibus magi-
stratibus, quibus totius reipublicæ salus continetur, imperandi rationẽ præ-
scribit: quam necesse est, vt omnes principes sequantur, qui suos stabilire, &
confirmare principatus volunt. Hinc denique fit, Princeps Maxime, vt fa-
cilis domesticis, & ciuilibus, tandem exteris, ac publicis hostibus resistere
valeat respublica illa, quæ ab optimo rectore, iustitia culta, moribus integris

A ij

rimis, æquitatis ratione, quietè, & tranquille fuerit instituta. Tuta quidem est conditio subiectorum, ubi uiuitur sub æquitate regnantiam, cum & principis opinionem longè latèque disseminet subditorum eidem custodita securitas. Quod si rem istam paulo altius examinare uelimus ex Christiane reipublice legibus à Deo optimo maximo, Iesu, proprio sanguine in humani generis salutem conscriptis, illud planè sateri cogemur, omnes cuiusque optimi principis conatus in hoc esse piè, ac religiose constituendos, ut eam quietem, & tranquillitatè reipublica consequatur, quæ spiritualem illi salutem conferat, ad cuiusque hominis eternam, & caelestem illam beatitudinem, ad quam suprà omnem naturam à Deo diuina prouidentia creatus est. Hoc nomine, inelyte Rex, multis æquum est gratulari regnis, gentibus, & prouincijs, quibus hereditario gètilitæ familie titulo, populorum omnium applausu, post scelicem Caroli Caesaris principatum, maxima parentis laude, qui talem te educauerit, primogenitus eius filius. & heres patriæ uerus pater, & princeps designatus eras. Nunc uero eisdem regnis, gentibus, & prouincijs ab ipso inuictissimo Carolo præ eius animi magnitudine, tibi traditis principatus legitimis iuribus Rex constitutus censeris. Vicaria namque patris potestate apud Hispanos hucusque ita quidem usus es, ut clementissimi, ac vigilantissimi patris Zelum iustitiæ, pietatem & religionis Christianæ cultum maximè perè fueris imitatus. Verum Anglicæ reipublicæ uerè, & ex animo exultantes, qui euangelicam legem profiteamur, gratulari quidem possumus: quippè cui ex Christianissima Mariæ eius gentis Regina coniugis tibi dilectissime Sacrosancto coniugio illud diuina sorte obigerit, quod te Regem, patronum, & protectorem habuerit. in tanta eius regni calamitate, in summo rerum periculo dictatorem electum, unicum ueluti refugium, præsidiumque ad arcendos ab ea reipublica communis humano generi immanissimi hostis conatus, Satana duce atrocissimo ita instructos, ut non aliter, quàm Deus è machina, (quod aiunt,) assistente tibi, & in omnibus benignissime cooperante optimo, maximoque Deo, qui adiutor est fortis, & in se sperantes non derelinquit, saluti spirituali tantæ reipublicæ, iamdiu à dæmone oppressæ, quàm citissime prospexeris: quasi uotum illud Dauidicum unam cum desponsatione serenissima coniugis emiseris. Etenim sicut iurauit domino uotum uouit Deo Iacob. Si introtero in tabernaculum domus meæ, Si ascendero in lectum strati mei. Si dederò somnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem. Et requiem temporibus meis, donec inueniam locum domino, tabernaculum Deo Iacob. Nimirum in tanto rerum, & negotiorum consuetis nihil sanctius esse dixisti, quàm statim, neglectis itidem tot delicijs, & voluptatibus, quæ regios animos à iusto auocare solent, in tali regno, charissima Regina uotis cõsentiens, tabernaculum Deo Iacob constanti animo constituere, Christianam fidem, & religionem, maximo totius Christiani orbis dispendio tot annis ab Anglia

ab Anglia repudiatam, eidē Reipublice Augustissimo, & verē diuino co-
 natu restituenti. Iulius Caesar Primus ille Romanorū Imperator, post de-
 victum Pharnacem hæc tria verba ad amicos scripserat: *veni, vidi, & vici.*
 Hæc eadem Romæ Pontico triumpho inter Pompe fercula in tituli postea
 pratulit, non acta belli significantia, sicut cæteris, sed celeriter confecti no-
 tam. Tua verò maiestati huius catholici triumphifercularem saluiter; &
 celeriter confectā significantia non alia verba proferant oportet, quàm illa
 tria Psalms admirabilis. Dominus illuminatio mea. Soluisti eum, Magne
 PHILIPPE, aura Sancti Spiritus ex Hispania, & Angliā appulsus vi-
 disti publicam illius amplissimi regni, imo Christianæ Reipublice calami-
 tatem, viciisti que eius authore statim: vt iure optimo, Si tibi Ethnicorum
 superbi, & arrogantes tituli placuissent, posses iustius, quàm Caesar illo vti
 titulo: *veni, vidi, & vici.* Erit tandem post tot aduersus Christiani nomi-
 nis publicos hostes ab Hispaniarū catholicis Regibus, Austriaca, & Has-
 purgentium principum familia, Belgica domo, parente inuictissimo Caro-
 lo edita facinora, totque triumphales titulos nouus hic tibi decretus trium-
 phus cū praeclarissimus, tum ecclesiæ catholice eiusque summo præsuli, &
 Christi vicario quàm gratissimus. Grauius equidem, ac molestè ferebat
 Christiana Reipublica, regnum illustrissimum, totque annis catholicis eius
 institutis, tot martyrum, tot sanctorum virorum testimonij impensissimè
 addictum, nuper ab eadem maximo cum dolore, & commiseratione segre-
 gatum fuisse. Venerat olim in Britanniam, quæ nūc Anglia est, Ioseph ille,
 qui teste Matthæo Euangelista, ab Arimathea ciuitate oriundus Christi
 corpus sepeliuerat: atque in eo loco tam ipse, quàm eius socij, cū de euan-
 gelio prædicarent, dogma Christi sedulo docerent, multi per hæc ad veram
 pietatem traducti, salutiferāque fruge imbuti baptizati sunt, isti deinde
 viri diuino spiritu afflati cum à Rege Aruirago parum terræ ad habitan-
 dum proximè Vuelliam oppidum, circiter milia passuum quatuor domo ac-
 cepissent: ibi nouæ religionis prima iecerunt fundamenta, vbi hodiè est tem-
 plum magnificum, cœnobiumque monastica familie diui Benedicti nobi-
 le: nomen est Glasconia. Hæc Christiana pietatis in Britannia extitere pri-
 mordia: quam deinde cum Lucius Rex propè extinctam fonte Baptismi
 sublatus mirabiliter adauxisset, demum Britanni eam pietatem eatenus
 integram seruauerunt, quo ad furor Diocetiani dira in Christianos perse-
 quutione propè ad internecionem erupit. Paulo post in ea insula Christia-
 na religio multis bellorum tumultibus perturbata, frequenter varia vndi-
 que consequitur interualla: donec Anglis eam provinciā occupatibus diuus
 Gregorius summus ecclesiæ Pontifex propè annum sexcentessimū à Christi
 natalibus sub Rege Ethelberto, & eius vxore Christianissima Bertha,
 missis ad id negocium Augustino, & Mileto monachis, religionis Christia-
 næ dogmata conatu maximo Anglorum gentem edocendam, hortatu, &

predicatione illustrandam curauit. Hanc illustrem Catholica fidei Anglorum professionem hoc seculo aliquot annis interruptam, tu quidem primus huius nominis apud eā gentē Rex PHILIPPE Magne, in idē regnū mutu dilectissime coniugis restitisti, vt denique tuum hoc primum in Anglica republica nomen insigni edito facinore ita illustrares, sicut & primus ex Romanis Imperatoribus. M. Iulius Philippus Casaream dignitatem sacro baptismatis lauacro olim illustrauit. Habuit sanē Anglia eo tempore, quo Britanni illam obtinebant, ex Britannorum gente diuam Helenam Coylli cuiusdam Reguli filiam Magni Constantini matrem, quā singulari pietate praedita crucem Domini sub sprucissimo Veneris simulacro Hierosolymis latentem, ab eāque maxima cura, & sollicitudine repertam Christianis adorandam exhibuit, eiusque partem, vt Historici quidam testantur, alcerā Hierosolymis parte relicta, Romam secum attulit, eāque gemmis, & auro distinctam in Aede Sanctae Crucis Sessoriano in theatro constructa collocauit. Habuit & diuam Vrsulam cum vndecim milium virginum Sodalitio, filiam equidem Dionoti Cornubie Reguli. Habet nūc Mariam coniugem tuam, animi constantia, pio in Christianam religionem affectu, inter tot apud Anglos aduersus fidem catholicam tumultus, acerrimāsque communis humani generis insidiatoris incursiones illustrissimā. Cuius & tuae Maiestatis laudes eloquentissimorum virorum panegyricas orationes dignissimē postulantes, me ipsum tanta rei magnitudine deterrium huius conatus vltiori progressu abstinere pluribus compellunt rationibus: quibus tamen minimē auertar, quin publica letitiae causa gratulaturus tibi, Rex potentissime, Practicarum questionum librum vnum in hac Granatensi curia, post Variarum resolutionum Libros: post alias in publicum editas relectiones, continuo labore, & indefesso elaboratum tuae Maiestati offeram audacter, tuam admirabilem considerans cum erga omnes clementiam, tum verō in ministros huius publici muneris, cui operam ipse octo ferme annis dederim, singularem humanitatem. Cogor tamen opus istud breuius, quā ab initio animo conceperam absoluerē, quod Casarea Maiestatis iussu, & maximo in me beneficio, te dubiō procul authore, in Hispaniolam insulam Deo auxiliante sim profecturus, quo illū Archiepiscopi munere & officio fungar. Suscipe igitur, princeps Maxime, hilaro vultu, a quoque animo opus istud ea qua potuimus diligentia editum, vt tuis auspicijs tutius inter tot hominum manus versetur. Vale felicissime. Eua Granata Mense Aprilis Anno à Christo nato. M.D.LVI.

S V M M A

S V M M A C A P I - T V M H V I V S O P E R I S.

TO T A ciuilis Castellana Reipublica potestas,
et iurisdictio, qua ratione penes ipsum Re-
gem sit? Caput primum.

Iurisdictio alicuius Castri à Principe con-
cessa, an in nouos incolas, et in eiusdem oppidi augmento
exerceri possit? Caput secundum.

Qua nam ratione sit intelligenda donationis, cōcessionis,
aut uenditionis dispositio ad mensurae modum concepta? Ca-
put tertium.

De summa Regis iurisdictione, quàm maioriā dicimus,
quāq; Regio nomine suprema exercent auditoria? Caput
quartum.

De iure, ac priuilegio reuocandi domum. Caput quintum.

De his, qui pro iure exigendo possunt alios ad curiam
Regis uocare, quo ad primā causarū cognitionē. Cap. sextū.

De uidua priuilegium habente trahendi, et uocandi reum
ad curiam Principis, quando eo uti possit? Caput septimum.

Clericus haeres laici, an possit ad seculare tribunal pro hæ-
reditatis rebus, et iuribus uocari? Caput octauum.

De causarum auocatione, et earum retētionē, quæ apud
curiam quandoque fit. Caput nonum.

De mandatis Regijs ad executionem, et obseruationem li-
terarum, quæ uulgo requisitoria dicuntur. Caput decimum.

Rursus agitur de eisdē literis Requisitorijs: potissimum
ad criminum punitionem. Caput undecimum.

De petitione hereditatis expenditur Pauli Iurisconsulti
locus forensi exercitationi maximè commodus. Caput duo-
decimum.

Quid sit præcipuè obseruandum, ubi qui nondum litiga-
uit, litis, & causæ examini sese offerat, quem tertium oppo-
sitorem dicimus? Caput decimumtertium.

Rursus de eadem re, ac tertijs oppositoribus, quoniam mo-
do sint admittendi? Caput decimumquartum.

De illo qui à sententia inter alios lata appellat, quia eius
inter sit. Caput decimumquintum.

De tertio, qui uult executionem sententiæ inter alios late
impedire. Caput decimumsextum.

De illo interdicto, quod Practici apud Hispanos interim
appellant. Caput decimumseptimum.

De testibus traduntur aliquot, quæ præ oculis habere de-
bent iudices. Caput decimumoctauum.

De instrumentorum fide traduntur multa, quæ cum Pra-
cticiis, tum Theoricis erunt fortasse conducibilia. Cap. 19

Rursus de authoritate publici instrumenti, quæ oritur ex
his, quæ ut solennia ei accedere debent. Caput uigesimum.

De publica fide instrumentorum, quæ non originalia, sed
exemplaria sunt. Caput uigesimumprimum.

De fide, & authoritate priuata scripturæ. Caput ui-
gesimumsecundum.

Appellatione pendente nouata, qua ratione per iudicem
appellationis reuocentur? Caput uigesimumtertium.

Rursus de reuocatione attentatorum tractantur multa.
Caput uigesimumquartum.

Quando nullitatis obiectio impediat sententiæ executio-
nem, præsertim eius, quæ uel tertia est, ac cæteris conformis,
uel in instantia reuisionis lata. Caput uigesimumquintum.

De recusationibus iudicum, eorum præsertim, qui ab ipso
Rege in hoc munus eliguntur, ut in eius summis prætorijs ius
uniquè reddant. Caput uigesimumsextum.

De expensis, & earum condemnatione hoc in capite tra-
duntur multa. Caput uigesimumseptimum.

De his rebus,

De his rebus, quæ in dotem dantur æstimatæ. Caput 28.

De creditore privilegium habente, an possit agere ad pecuniam solutam posteriori creditori, qui eam consumpsit? Caput uigesimum nonum.

Quanam ratione practici utantur in remittenda colonis pensione sterilitatis causa. Caput trigesimum.

De seculari, & laica iurisdictione in eos clericos, qui prima tantum tonsura sunt insigniti. Caput 31.

Rursus agitur de clericis primæ tonsuræ, qui nondum matrimonium contraxerunt. Caput trigesimum secundum.

Agitur item de iurisdictione seculari quod ad clericos: præsertim ad breuem interpretationem capit. si iudex laicus. de senten. excom. libr. 6. Caput trigesimum tertium.

Inquiritur adhuc, an quandoq; possit à laicis declinari forumulare in crimini: us puniendis? Caput 34.

De rebus, & negotijs ecclesiasticis, quæ solent apud huius regni prætoria frequenter examinari. Caput. 35.

De iure patronatus laicorum ad differentiam iuris patronatus ecclesiastici, & utriusq; derogationem. Caput 36.

De pascuis, & iure pascendi, tam lege iuris communis, quam ratione seruitutis constitutæ. Caput 37.

Quo ordine agnatio, uel familia sit admittenda ad ea bona, quæ uel ex fideicomisso, uel primogenio familie, uel agnationi deferuntur. Caput trigesimum octauum.

INTELLECTVS

NOTABILES VARIORVM

LOCORVM IVRIS CA

nonici, Ciuilibis, & Regij.

* *

Ex iure ciuili.

.CVM fundus. ff. de le
ga. ij. nu. 4.
fol. 13

L. Serui ele
ctione. ff. de
legat. nu. 5.

col. 2. fol. 15. & eius glos. acerrime defenditur. nu. 6. col. 3. ibid.

L. Si ita. ff. de auro & argen. legat. nu. 5. col. 2. fol. 15

L. Quod sæpè. §. in his. ff. de contrah. empt. num. 7. col. 4. fo. 20

L. Si venditor. ff. de actio. emp. l. ij. C. de rescind. vend. glo. in c. per tuas. de dona. nu. 8. col. 1. fol. 22

L. Iulianus. §. si Titius. ff. de acti. empt. nu. 9. col. 3. fol. 22

L. Si in venditione. §. j. ff. de peric. & commo. rei vend. nu. 10. col. 2. fol. 23

L. ij. ff. de fid. instru. col. 4. fol. 32

L. Si instituta. §. de inofficioso. ff. de inoff. testa. nu. 6. col. 3. fol. 38

L. Vnic. C. quando Impera. inter

pupil. nu. 3. col. 3. fol. 265

L. cum ita. §. in fideicommissio. ff. de legat. ij. col. 1. fol. 266.

L. Si communem. ff. quemadmo. seru. amit. nu. 2. col. 4. fol. 228

L. Cum auus. ff. de condi. & dem. nu. 12. col. 2. fol. 277

L. Quidam. §. 2. ff. de legatis j. col. 1. & 2. fol. 198

L. Venditor. ff. de iudic. nu. 3. col. 2. fol. 47

L. fundi venditor. §. vlti. ff. de acquir. pos. nu. 2. col. iij. fol. 66

L. 4. ff. de peti. hæred. nu. 6. col. 2. fol. 82

L. Si suspecta. ff. de inoffic. testam. nu. 3. col. 1. fol. 85

L. Sæpè. ff. de re iudic. nu. 7. col. 4. fol. 90. & nu. 9. col. 3. fol. 94

L. Ingenuum. ff. de statu homin. col. 3. fol. 87

§. Scientibus. in l. sæpè. ff. de re iudic. col. 4. fol. 90

§. Nam & si libertus. d. l. sæpè. col. 3. fol. 94

L. Is à quo. ff. de rei vendica. nu. 3. col. 1. fol. 116

L. à diue Pio. §. si super rebus. ff. de re iudic. atque vbi latè examinantur dict. Barto. nume. 4. col. 1. fol.	117
L. Si perlusorio. & l. à sententia. ff. de appella. 77. col. 3. b.	
L. Ab exequutore. §. alio. ff. de appellati. l. parentes. C. de eucti. col. 1. fol.	105
Authen. de litig. §. ab hoc autem. col. 4. fol. 76	
L. Nullú. C. de testi. n. 8. c. 3. fol. 130	
L. Eius. §. vlti. & l. à latronibus. ff. de testa. col. 2. fol.	162
L. pen. §. mancipia. ff. solut. matr. col. 2. fol.	195
L. Si æstimatis. ff. solut. matri. nu. 4. col. 4. fol.	195
L. properandú. §. sin auté vtraq;. L. vni. C. de ratio. oper. publi. ibid.	
vnic. C. de collat. æris. lib. 10. nu. 4. col. 2. fol.	300
L. vnic. C. de argen. præto. libr. 10. nu. 6. col. 2. fol.	301
L. j. ff. de contra. emp. col. 1. fol.	331

Ex iure Regio.

G Vadalajara Regia lex exami natur. num. 7. col. 3. fol.	28
L. 57. titu. 6. parti. 1. nume. 2. col. 2. fol.	47
L. 4. titu. 23. partit. 3. col. 1. fol.	105
L. 15. tit. 1. partit. 6. col. 2. fol.	192
L. 19. titu. 11. partit. 4. col. 3. fol.	196
L. 16. titu. 11. part. 4. col. 2. fol.	200
L. 22. tit. 8. parti. 5. col. 2. fol.	205
L. 104. Caro. v. anno M. D. xxxvij. Pintia. col. 4. fol.	295
L. 7. tit. 13. part. 6. col. 1. fol.	327
L. 14. tit. 13. partit. 1. col. 2.	ibid.
L. 9. titu. 18. part. 1. col. 4. fol.	327

L. 10. tit. 18. parti. 2. col. 1. fol.	328
L. 18. titu. 4. part. 3.	ibid.
L. 8. titu. 7. part. 3. col. 2.	ibid.
L. 3. tit. 8. part. 3. col. 5.	ibid.
L. 41. tit. 2. part. 3. col. 1. fol.	329
L. 9. tit. 4. part. 5. col. 2. fol.	329

Ex iure Pontificio.

Clement. vnic. de renuntia. nu. 8. col. 2. fol.	58
Capit. Romana. §. contrahentes. de foro compe. lib. 6. nume. 4. col. 3. fol.	62
Capit. 1. de priuilegijs in 6. num. 5. col. 1. fol.	70
Capi. cum capella. de priuileg. in 6. col. 4.	ibid.
Cap. penulti. de re iudica. num. 8. col. 1. fol.	94
Cap. cum olim. de causa posses. & propriet. nu. 2. col. 3. fol.	97
Cap. super eo. de offic. delega. nu. 5. col. 2. fol.	106
Clemen. 1. de re iudica. fol. 122. column. 3. & 4. nu. 9. col. 3. fol. 113. & nu. 7. col. 2. fol.	184
Cap. 1. de fide instru. col. 3. fol.	132
Cap. si contra vnum. de offic. deleg. in 6. nu. 5. col. 1. fol.	289
Cap. futuram. 12. q. 1. nu. 2. col. 4. fol.	208
Cap. aliud. 11. q. 1. nu. 4. column. 2. fol.	230
Cap. vt commissi. §. nec non faciendi. de hæret. in 6. nu. 5. col. 3. fol.	232
Cap. qui sub diaconum. xvij. questio. iiii. col. 2. fol.	302
Clemen. j. de magist. col. 3. fol.	303
Cap. conquerente. de offic. ordin. nu. 9. col. 4. fol.	cod.

INDEX COPIOSISSIMVS MATERIA-

RVM OMNIVM, RE-

rúmque maximè notabilium, quæ
hoc in volumine continentur,
ordine alphabetico
digestus.

*

De litera A.

C C V R-
sius siliquã
falsò solidũ
interpreta-
tur, & qui-
nos solidos
decem. nu.

10.col.4.fol.

304

Actus venditionis ad rationem
mensuræ constituitur: cum tot
iugera ex certo fundo vendun-
tur. nu. 2. col. 3. fol.

17

Actus venditionis, legati, vel do-
nationis, an fiat ad rationem
mensuræ, vel corporis certi &
limitati plurimum interest. nu-
mer. 1. col. 1. fol.

17

Adiectio à testatore facta post te-
stamentum regulariter non ce-
dit legatario, quoties sit in di-
uersis rebus ab ipsis legatis. nu

mer. 5. col. 2. fol.

15

Adiectio cedit legatario, quoties
accedit accessoris rei legatae.
nu. 6. col. 3. fol.

15

Adiectio quãdo accedat legato,
vide in dictione legato fundo.

Aduocati à iudicibus coguntur
patrocinari gratis pauperibus,
quando deficit aduocatus pu-
blico stipendio suffragaturus.
col. 4. fol.

37

Aegyptiorum regnum omnium
vetustissimum. col. 1. fol.

13

Aes cur misceatur auro vel argen-
to. col. 1. fol.

284

Aeris grauis pœna vnde dicta fue-
rit. eo. 1. fol.

281

Aereus numus vide in d. numus.

Aestimatio absque certa quanti-
tate an faciat emptionem. nu.
7. col. 1. fol.

197

Aestimatio

- Aestimatio an faciat emptionem**
quoties pretium non est iustum
& ibi intellectus l. 16. ut. 11. part.
4. nu. 9. col. 1. f. 200.
- Aestimatio an faciat emptionem**
quoties apponitur clausula,
quod dos restituatur eodẽ mo-
do quo data fuit. numer. 2. col.
3. fol. 194.
- Aestimatio emptionem non facit**
in tribus casibus hinc traditis &
explicatis. nu. 10. col. 3. fol. 200.
- Aestimatio non facit emptionem**
quoties adijcitur pactum quod
res æstimatæ soluto matrimo-
nio restituantur vxori, si tunc
extiterint, habita tamen ratione
augmenti & diminutionis boni
viri arbitrato. numer. 4. column.
4. fol. 195.
- Aestimatio quarundam rerum do-
talium tacitè à iure cõstituitur.**
nu. 6. col. 3. fol. 197.
- Aestimatio rerum dotalium em-
ptionem facit in dubio, etiam si
pretium in alterius arbitriũ con-
feratur. nu. 1. col. 4. fol. 193.**
- Aestimatio rerum dotalium em-
ptionem non efficit, si pactum
sit quod res ipsæ soluto matri-
monio restituantur. column. 1.
fol. 195.**
- Aestimatio rerum dotalium tunc
manifestè facit emptionem, cum
pactum fuerit soluto matrimo-
nio res ipsas vel earum æstima-
tionẽ arbitrio & electione ma-
riti restituendas esse. nu. 5. col.
4. fol. 196.**
- Aestimatio vbi emptionem fecerit
etiam tunc in subsidium vxor**
- agere poterit vtili reiuindicatio-
ne ad rem æstimatam, quæ per
tertium possidetur titulo lucra-
tuo vel oneroso. col. 2. fol. 199.**
- Agri communes duabus ciuitati-
bus an possint ab altera earum
coli, si per hanc culturam impe-
diatur communis pastus altera
minimè consentiente. nu. 6. col.
1. fol. 261.**
- Agri priuati dominus, an possit eũ-
dem agrum pratum efficere, &
constituere. nu. 2. col. 2. fol. 257.**
- Analogia auri ad argentum. col.
1. fol. 294.**
- Annona & merces olim in Hispa-
nia quã vili pretio habebãtur.
col. 4. fol. 323.**
- Annorum Domini mentio fieri de-
bet in quolibet instrumẽto: item
diei & mensis in quo confectũ
fuerit. nu. 2. col. 3. fol. 143.**
- Appellandi vñus sanctè ac religio-
sè in religionibus monachorum
sublatus est. col. 3. fol. 169.**
- Appellandum est à legato ad dele-
gantem. & ibi expanditur Bart.
opinio in l. j. §. vlt. ff. quis & à
quo appel. nu. 8. col. 1. fol. 29.**
- Non tamen esse appellandum à de-
legato ad delegantẽ tenet Ioan-
nes Faber in princip. institut. de
vulga. col. 1. fol. 30.**
- Appellandum est ad Regem à præ-
latis & episcopis temporalena
iurisdictionẽ exercentibus. nu.
2. col. 2. fol. 24.**
- Appellare quando possit venditor
à sententiã lata cõtra emptorem.
nu. 4. col. 1. fol. 105.**
- Appellare ternò nõ potest cui sen-**

I N D E X.

- tentia lata inter alios etiã igno-
ranti nocet. nu. col. 3. fol. 104
- Appellari an possit à iudicibus or-
dinarijs ad ipsos nobiles iurisdic-
tionem merum & mistum Im-
pertum habentes. numer. 6. col.
4. fol. 27
- Appellari potest ad Regem omis-
so medio iure regio. nu. 2. capit.
3. fol. 30
- Item & ad summum pontificem.
col. 2. fol. 29
- Appellans eligendo viam super iu-
stificatione, vel reuocatione sen-
tentia lata, renunciare videtur
reuocationi attentatorum. col.
3. fol. 163
- Appellatio à difinitua & appellatio
ab interloquutoria in quo distin-
guantur. col. 2. & 3. fol. 173
- Appellatio ad regem deferenda est
etiã à iudice per dominũ ali-
cuius oppidi cõstituto ad audiẽ-
das appellationum causas, non
autem ad ipsum dominum. col.
4. fol. 28
- Appellatio an admittatur à senten-
tia lata in iudicio possessorio.
nu. 8. cap. 2. fol. 170
- Appellatio an possit tolli à princi-
pe vel lege humana. & ibi de ci-
tatione. nu. 6. co. 2. fol. 168
- Appellatio admittenda non est ni-
si ex iusta & expressa causa. nu.
1. col. 2. fol. 102
- Appellatio in quibus casibus iure
prohibetur. col. 2. fol. 165
- Appellatio nõ aliter legatarijs per-
missa est, quàm ipsimet hæc edi-
scripto. col. 3. fol. 104
- Appellatio omisso medio propo-
ta cause cognitionem deuoluit
etiã vbi appellari omisso me-
dio non potest. 21. col. 1. fol. 31
- Appellatio prohibita est à iudicibus
sententijs conformibus. column.
4. fol. 28
- Appellatio quãdo proponitur con-
tra regulam iuris, propter præ-
sumptionem doli non aliter ad-
mittenda est, quàm si expressa
causa iustificetur. numero 6. co.
4. fol. 37
- Appellatio suspendit iurisdictionẽ
iudicis, qui sententiam pronun-
ciauit col. 3. fol. 161
- Appellatiõne deserta an censeatur
deserta nullitatis causa. col. 1. &
2. fol. 177
- Appellationes quæ ad regem de-
feruntur, vt & aliæ causæ quæ eius
diffinitionem exigunt in ipsa cu-
ria regia examinantur & diffi-
niuntur. col. 2. & 3. fol. 31
- Appellationum primarum ius an
videatur translatum concessa
iurisdictione, mero & misto im-
perio in aliquo oppido & territo-
rio. col. 3. fol. 25
- Argentarij qui dicebantur. num.
6. col. 1. fol. 333
- Argentum an possit ita excoqui, vt
non habeat alterius metalli ad
mixtam partem. co. 4. fol. 298
- Argentum ariandicum. c. 3. f. 297
- Argentũ de ley de onze dineros
quatro granos quid sit. colu.
2. fol. 297
- Argentum postulatum. column. 4.
fol. 298
- Argentum vulgõ acendrado. col.
4. fol. 297
- Argentũ

- Argenti bonitas qualiter deprehen-
ditur.col.1.fol. 297
- Argentei numi apud Hispanos. fi-
gnati quibus modò vtuntur.nu.
2.col.4.fol. 281
- Argentei quibus diuēditus fuit Chri-
stus,cuius ponderis fuerint.col.
3.fol. 290
- Argentei turonenses qui fuerint.
col.3.in fi.fol. 303
- Aristotelis locus expenditur ad in-
tellectum iurisperiti in l. j. ff.
de contra.empt.nu.2.col.1.f.331
- Armille quas seruus Isaac donauit
Rebecce quanti pōderis ac va-
loris fuerint.col.4.fol. 287
- Astarius æreus numus fuit, quorū
duo efficiebant assem semūcia-
lem.col.4.fol. 281
- Asses quod pōdus habuerint apud
Romanos, & quomodò ad no-
stros maravedinos reducantur.
col.1.fol. 281
- Attentata appellatione pendente
sunt reuocanda per iudicem ap-
pellationis, & possunt reuocari
per iudicem à quo. nu. 1.col. 3.
fol. 161
- Attentata intra tempus datum ad
appellandum reuocari debent
ante omnia.nu.2.col.2.fol.162
- Attentata nō reuocantur quoties
appellatio non habet effectum
suspensionis.nu.7.co.4.fol.169
- Attentata non reuocantur .vbi ap-
pellatum est à sententia lata su-
per agris communibus iuxta le-
gem Toletanam, vel super exe-
cutione publici instrumenti.nu.
9.col.2.fol. 172
- Attentata nō sunt ante omnia re-
uocanda in hisce casibus in qui-
bus appellatio iure non est ad-
mittenda.col.3.fol. 165
- Attentata pendēte appellatione ab
interlocutoria non reuocātur
ante omnia, etiā si articulus ap-
pellationis sit cōnexus principa-
li.nu.1.co.2.pag. 173
- Attentata pendente lite super nul-
litate ante omnia sunt reuocan-
da.col.2.fol. 175
- Si tamen nouatio facta fuerit ante
inhibitionem iudicis superioris,
qui de nullitate cognoscit, non
erūt attentata ante omnia/reuo-
canda.ibidem.col.4.fol. eod.
- Attentata per tertium non sunt an-
te omnia reuocanda. nu.4. co.
4.fol. 174
- Attentata post appellationē ab in-
telocutoria quo ad legē ipsam,
& etiam ante inhibitionem nul-
la sunt & irrita.numer.2.colum.
1.fol. 374
- Attentata post appellationē extra
iudicalem, an sint ante omnia
reuocanda.nu.5.col.1.fol. 175
- Auditorium quid.col.1.fol. 33
- Auditores regij, nec legatus ro-
mani pontificis non habent ius
auocādi causas ab inferioribus.
nu.3.col.1.fol. 53
- Auditores Regij, vide consiliarij.
- Attentatorum reuocatio cautē pe-
tenda est: ita vt non petatur si-
mul cū reuocatione sententiæ.
col.1.fol. 163
- Attentatorū reuocatio quo tēpore
petenda sit.nu.3.co.3.fol. 163
- Attentatorum reuocationem an
impediat notorius iuris defe-

- Stus.nu.4. col.1.fol.** 164
- Auocare causas ab inferioribus iudicibus non possunt auditores Regij nec legatus Romani Pontificis.col.1.fol.** 53
- Auocatio causarum quid sit,& cui iure competat.nu.1.col.2 fo.** 51
- Auocatio causarum quotuplex sit,& quot modis ea fieri rectè possit.colum.quarta.fol.53. & col.3. fol.** 56
- Auocatio causę licet tacitè fiat per literas posteriores faciētes mentionem priorum literarū tamen valet quicquid à iudicibus actū fuerit donec fuerint posteriores literę ab ipso impetrante iudicibus exhibitę. column. 1. & 2. fol.** 59
- Auocatio causę cum decreto irritanti quid operetur: & quid si fiat motu proprio.nu.7. col.3. fol.** 56
- Auocatio causę facta ad alterius petitionem quo nam modo sit intelligenda.nu.9.cap.4. fol.** 58
- Auocatio mandati habet vim omnino etiam si non habuerit eius scientiam ille cui datū erat mandatum.& ibi intellectus clem. vnice, de renunciat.nu. 8.col.2. fol.** 58
- Aurum Albieratense Gallicum excellentissimum.col.2. fol.** 298
- Aurum de xxij.xxij.& xxij. quialates quid.col.3.& 4.fol.** 295
- Aurum obrizum.col.4.fol.** 298
- Aurum varijs nominibus appellatur ab Hebręis col.4.fol.** 298
- Auri bonitas traditur&qua ratione cognosci possit.nu.4.col. secunda fol.** 295
- Auri libra quonam modo æstimetur in iure.nu.2.col.1.fol.** 307
- Auri vetus proportio ad argentū.col.1.& 3 fol.** 294
- Aureus apud Romanos non semper eiusdem ponderis,nec eiusdem bonitatis.**
- Aureus Castellanus quantum appenlebat.col.1.fol.** 291
- Aureus numus apud Romanos quo tempore fuerit percussus.nu.3.col.2. fol.** 291
- Aureus quo tempore fuerit diminutus ad sextam vncię partem.un.2.col.3.fol.** 196
- Aureus quod fuerit sexta vncię militis rationibus probatur.nu.1.col.4. fol.** 292
- Aureus Romanus apud iurisperitos quantum fuerit valoris.col.3.fol.** 291
- Aureus semissis & tremissis. colū. 3.fol.** 299
- Aurea diuersa numismata expendantur.toto.ca.3.**
- Aureus dictus est solidus etiam eo tempore quo erat quarta vncię pars. col.1. fol.** 299
- Authenticum quid propriè dicatur.nu.1.col.1.fol.** 132
- De litera B.**
-

A L D V S falsò dena vigin esse censet. col.1. fol. 305

Baldi opinio declaratur in l. cum fundus. de legat. secundo,col.4.fol. 12

Bardulia dicta est Castella. col.3. fol. 2

Beneficium

Beneficiū vacare in curia & apud
sedem Apostolicam idem esse
censet gl.in c.statutum.de pre
bend.in 6.col.4.fol. 243

Beneficia ecclesiastica nō possunt
cōferri in his regnis exteris &
alienis.nu.5.col.2.fol. 238

Beneficia omnia cuiuscunq; dice
cesis saltem curam animarum
habentia,si patrimonialia effi
cerentur,consultissimum esset
reipubli.col.4.fol. 238

Beneficia patrimonialia vel cano
nicatus cathedralium ecclesia
rū,qui theologis, & magistris,
ex electione sunt conferendi,si
apud sedem Apostolicam va
cauerint,non faciliē admittitur
derogatio.col.2.fol. 243

Beneficia pertinētia ad ius patro
natus.vide ius patronatus.

Beneficia vbi in curia vacauerint,
& per summum Pontificē fue
rint alicui collata cū expressa
derogatiōe iurispatronatus lai
corū, an sit locus regio edicto
de non impetrandis literis de
rogatorijs.col.3.fol. 242

Blanco quis numus fuerit. col.3.
fol. 322

Medias blancas olim in Hispa
nia.ibidem.

Blancæ vulgò dictæ ex marchō si
gnantur,cxcij.duæ autem effi
ciunt vnum maravedinum.co
lum.3.fol. 280

Ex libra autem Romana cudun
tur.288.ibidem.

Bonitas pecuniæ intrinseca an sit
consideranda iuxta tēpus con
tractus vel solutionis.nume.2.

column.2.fol. 335

Bracharensis concilij constitutio
examinatur.col.1.fol. 304

De litera C.

A M B I R E li
cer numisma
ta aliquo ab al
terutra parte
concesso pre

tio.nu.4.col.1.fol. 332

Hoc tamen Cambium secūdm
Caietanum tantū licitū est
publicis campforibus.column.2.
fol.eod.

Campfores vnde dicti.ibidem. co
lum.4.

Cancellarius quis dicatur.colū.2.
fol. 32

Cancellarij apud veteres dicūtur
ijdem qui hodie notarij dicun
tur.col.3.fol. 32

Cancellarij potestas & dignitas
quanta fuerit ab hinc mille an
nis apud Gallos, Hispanos, &
Anglos.ibid.col.3.fol. 32

Caracta quæ dicantur apud auri
fices.col.2.fol. 295

Cælius secūdm deceptus in scho
lijs ad Iuuenalem dum trientē
sensit omnium minimam mo
netam.col.2.fol. 285

Carolus Molinæus in libello ad
edictum Henrici secundi Gal
lorum Regis cautissimè est le
gendus: quia tradit multa ad
uersus ecclesiasticā iurisdic
tionem.col.3.fol. 209

Castella olim Bardulia dicta est.
col.3.fol. 2

Castro à rege alicui concessio, an
censeatur cōcessa iurisdic
tio &

B

- quid de mero & mixto imperio. nu. 10. col. 1. fol. 10
- Castro cōcesso cum iurisdictione an veniat merum an mixtū Imperium. col. 1. & 2. fol. 11
- Castro cōcesso cui nulla adheret iurdictio nec mixtum nec merum imperium, non censetur vlla translata iurdictio etiam si princeps qui Castrum conce- dit eam specialiter habeat. co- lum. 3. fol. 10
- Causa possessoria rei spiritualis an sit tēporalis, & an possit per iudicem secularem tractari. co- lum. 3. & 4. fol. 233
- Causa possessoria rei spiritualis quoties mixtam habet proprie- tatis rationem non potest per iudicem seculare expediri: sed est omninò per ecclesiasticum examinanda. col. 1. fol. 234
- Causa semel ad curiā delata nō re- dit ad iudicis inferioris cog- nitionem, & quid vbi appellatio nō est iustificata. n. 5. col. 1. f. 54
- Causæ principalis cognitio reti- neri non potest in curia princi- pis ex appellatione quacunq;. nu. 6. col. 1. fol. 56
- Causæ remissio vide Remissio.
- Cautio an sit danda de restituen- dis alimentis & expensis quas reus diues coactus sit pauperi actori ministrare. nu. 7. colū. 4. fol. 38
- Cautio idonea præstanda est de restituendis alimentis & expē- sis litis, quoties reus diues cogi- tur pauperi actori alimēta mi- nistrare. col. 2. fol. 40
- Chirographū plenè probat quo- ties constat scriptū vel subscri- ptum fuisse ab eo, aut mādato eius contra quem producitur. nu. 2. col. 4. fol. 155
- Citatio à principe an possit tolli cū sit naturalis defensio à iure naturali instituta. col. 2. fol. 68
- Clausula appellatiōe remota, an noceat tertio. & traditur latè intell. ctus c. super eo. de offic. deleg. nu. 5. col. 2. fol. 106
- Clausula (appellatione remota) an noceat tertio. fol. 75. colū. 3. & 4. fol. 109
- Et quos effectus habeat. colū. 4. fol. 169
- Clausula ex qua datur electio quo ad res vel æstimationem marito vel vxori quid opere- tur. nu. 5. col. 4. fol. 196
- Clausula quòd res restituatur eo- dem pretio quo fuerint æsti- matę an impediatur vēditionem fieri per æstimationem. nu. 3. col. 1. fol. 195
- Clericus an sit remittendus ad fo- rum ecclesiasticum, si iudex ec- clesiasticus decernit nō secula- ris. col. 1. fol. 223
- Clericus condēnatus ad emendā honorabilem à iudice seculari, an non possit opponere primę tonsurę exceptionem. nume. 2. col. 4. fol. 223
- Clericus coniugatus an sit cogen- dus soluere gabellas, cēsū, & alia munera indita per princi- pem secularem. nume. 9. col. 4. fol. 216
- Clericus in minoribus cōstitutus habens be-

- habens beneficium ecclesiasticum non poterit vti tabellionis officio.col.2.fol. 141
- Clericus in sacris constitutus, qui tamen sit verè incorrigibilis potest absque vlla degradatione puniri per iudicem secularem.fol. 141
- Clericus in sacris constitutus etià beneficium ecclesiasticum habens poterit apud curiæ romanæ tribunalia ecclesiastica tabellionis officium exercere. colum.1.fol. 141
- Clericus in sacris constitutus quâdo puniri possit per iudicem secularem absque degradatione & traditione.num.2.col.1.fol. 219
- Clericus laici hæres litem coram seculari iudice cœptâ cum defuncto apud eundem iudicem prosequi tenetur. nu.2.col.2.fol. 47
- Clericus laici hæres nondum cœpta lite apud secularem cû defuncto vocandus est pro actione hæreditaria ad iudicem ecclesiasticum, & quid de iure regio partitarum.nu.4.colum.3.fol. 49
- Clericus lite pendente apud iudicem ecclesiasticum detineri debet reclusus in carceribus.nu.4.col.4.fol. 225
- Clericus non est admittendus coram iudice seculari etiam si nō renunciet priuilegio fori ad defensionem eius, qui ab eo rem habet in feudum, vel emphiteusim.col.1.fol. 48
- Clericus non habens beneficium ecclesiasticum poterit esse tabellio apud secularia tribunalia publicè.col.4.fol. 141
- Clericus non potest consentire in alterius iudicis iurisdictionem absque episcopi cōsensu.col.1.fol. 64
- Aliud tamen dicendum est vbi clericus in locum aliquem destinaret solutionem, & in eodem postea inueniretur: tunc enim posset conueniri apud illius loci tribunal.ibid.col.2.
- Clericus primæ tonsuræ puniri potest quandoque per secularem iudicem absque vlla solenni degradatione.num.3.col.1.fol. 220
- Clericus primæ tonsuræ, qui post monitionem non fuerit vsus tonsuræ & vestibus clericalibus quocunque in crimine puniri potest per iudicem secularem absque vlla degradatione & traditione solenni facta ab ipso iudice ecclesiastico. col.4.fol. 218
- Clericus qui apud iudicem secularem accusatus omisit vsque ad sententiam opponere declinatoriâ fori exceptionem meritorè est in expensis condemnandus.col.2.fol. 224
- Clericus sacris ordinibus insignitus, quamuis beneficium ecclesiasticum non habeat, non poterit officium tabellionis exercere etiam apud ecclesiastica tribunalia. colum.1.fol. 141

- Clerici remissio cuius expensis fieri debeat. nu. 5. col. 1. fol. 226
- Clerici ante omnem humanam legem iure diuino sunt exempti à iurisdictione seculari. nu. 1. col. 2. fol. 208
- Contrariam tamen opinionem multi probare conantur. col. 2. folio 209
- Clerici arma portantes an possint per iudicem secularem puniri. nu. 7. col. 3. fol. 228
- Clerici coniugati nō ex hoc amittunt fori priuilegium quod semel aut aliquando tonsurā & vestes clericales dimiserint, modo tempore delicti tonsi fuerint, & vestibus clericalibus induti. col. 4. fol. 216
- Clerici coniugati quoad ciuiles causas subditi sunt iudicibus secularibus. nu. 7. col. 4. fol. 214
- Clerici & eorum res non sunt iure diuino à iurisdictione principum seculariū exempti in rebus temporalibus & criminalibus quæ spiritualia non attingunt. col. 3. fol. 210
- Clerici & monachi an possint esse tabelliones. n. 8. col. 3. fo. 140
- Clerici facti post commissum delictum, quando effugiant forū secularis iudicis. col. 4. fol. 220
- Clerici in his quæ verè & propriè spiritualia & ecclesiastica sunt, potestate principis secularis exempti sunt. col. 3. fol. 210
- Clerici possunt apud iudicem secularem petere laicū solutionē decimarum recusantem cōpel li ad eas soluēdas. n. 2. c. 2. f. 235
- Clerici primæ tonsuræ coniugati tunc priuilegio fori & canonis gaudent, cum vnicā & virginem vxorem acceperint. col. 2. folio 214
- Contrarium tamen tenet Ioannes à Bello visu. ibid. col. 1.
- Clerici primæ tonsuræ qui semel regiam & secularē iurisdictionem declinauerint, quæ pariantur iure regio incommoda. n. 6. col. 1. fol. 226
- Clerici primæ tonsuræ qui solo nomine clerici sunt, nulli ecclesiastico ministerio seruientes non videntur à seculari iurisdictione exempti. col. 4. fol. 210
- Clerici primæ tonsuræ quicūque etiam si liberi sint à matrimonio, non sunt exempti in criminalibus causis à iudicibus secularibus: nisi tempore commissi criminis & quatuor proximis ante mensibus tonsura & vestibus clericalibus vsi fuerint. col. 2. fol. 218
- Clericorum exemptio à potestate iudicis secularis, an sit diuino vel humano instituta. nu. 1. col. 1. fol. 208
- Clericorū exemptio potuit à romano pontifice iure humano induci, etiam si non fuerit iure diuino statuta. n. 3. col. 1. fo. 211
- Clericorum exemptio & eorum priuilegia quoad forum & canonem, an possit tolli vel limitari per romanum pontificem. nu. 4. col. 3. fol. eodem
- Clericatus quo modo probari potest. nu. 3. col. 4. fol. 224
- Clericales

- Clericales vestes quę dicantur, & quę in hoc possit consuetudo efficere. col. 2. fol. 216
- Cognitio principalis causę retineri potest in curia principis quandoq; ex appellatione, quacunque. nu. 6. col. 1. fol. 56
- Collatio beneficij facta pręsente & tacente illo, qui ius habet in beneficio, vel peruit illā impedire, valet omnino. col. 1. fo. 109
- Colonus, vide Sterilitas.
- Computum apud Hispanos idē quod apud Italos & Gallos milio. col. 4. fol. 309
- Condemnatus, vide Victus, & cōdemnatio expensarum, vide expensas.
- Confessus & conuictus non auditur appellans tam in criminalibus quā in civilibus. nu. 5. col. 1. fol. 165
- Confessus & conuictus an possit tormentis subijci. col. 1. fol. 166
- Confessus tantū etiam si testibus conuictus non sit, nec in civilibus, nec in criminalibus regulariter ad appellandum admittitur. col. fol. 167
- Confessio in civilibus, & criminalibus an impediatur appellationem. nu. 5. col. 4. fol. 165
- Confiteri potest quis peccatum quoad absolutionem interiori illi sacerdoti, in cuius parochia deliquerit. col. 3. fol. 69
- Consensus vt pręsumatur, quot requirantur. fol. 108. & 109
- Consiliarij Regij ius habēt in regnis Hispaniarū tollendi vim & violentiam quę a iudicibus ecclesiasticis appellantibus fieri solet. col. 1. fol. 236
- Consiliarij regij non cognoscunt de iustitia appellatiōis ad summum Pontificem deferendi ad hoc vt ab ipsis sententia confirmetur vel reuocetur. co. 3. f. 236.
- Consuetudo an possit exemptionem clericis cōcessam restringere. nu. 5. col. 1. fol. 213
- Cōsuetudo Anglorū apud quos clerici quicunque etiam coniugati in sacris constituti coram iudice seculari litigare coguntur super actionibus realibus mixtis & personalibus meritō à iuris pontificij professoribus reprobat. col. 2. fol. 213
- Et quid de Gallorum consuetudine apud quos clerici in realibus actionibus apud iudices seculares conueniuntur. ibid. colum. 3.
- Constitutio Alexandri VI. traditur, quę de tonsura & vestibus clericalibus tractat. num. 1. colum. 1. fol. 218
- Conuictus legitime vbi torquetur & negat crimen quid dicendum. col. 1. fol. 167
- Et an possit condemnari ad mortem. ibidem.
- Contrahens tamen si habeat bona in loco contractus, poterit iudex loci contractus pręmissa legitima citatione, & ipso cōtrahente contumace, mittere actorem in possessionem bonorum, quę reus in loco contractus habet. col. 4. fol. 62.
- Contractus ratione nemo potest

- eueniri nisi ibidem inuenia-
 tur.col.1.fol. 61
Contractus ratione quando quis
 possit,vbi contraxerit conueni-
 ri,latè traditur.nu.3.co.1.fo.62
Contractus si paratâ habet execu-
 tionem,ea executio peti pote-
 rit apud iudicem loci contra-
 ctus ad quem causâ remissio
 fieri debet.col.2.fol. 65
Contradictor legitimus quis di-
 catur.col.4.fol. 86
Contradictor, vide tertius.
Coronati aurum est xxij. caracto-
 rum.col.1.fol. 296
Coronati seu coronæ quibus mo-
 dō vtimur,& expēduntur.col.
 2.fol. 291
Correctores ciuitatum non de-
 bent mitti populorum: expen-
 sis.col.4.fol. 26
Si verò mittuntur ad petitionem
 populorum stipendium habere
 debent ab ipsis populis.col.
 1.folio 27
Correctores cur in Castellana re-
 pub.semper exteri solent mit-
 ti.ibidem.col.2.
Correctorem in ciuitatibus quæ
 alicui duci aut Marchioni sub-
 ditæ sunt,an domini,inuitis po-
 pulis possint rectorem mitte-
 re.col.3.fol. 27
Creditor habens hypothecâ abs-
 que priuilegio,vel priuilegium
 absque hypotheca in actione
 personali,an eodē iure vti pos-
 sit.nu.2.col.1.fol. 203
Et quid vbi creditor posterior ha-
 bet causam onerosam . nu. 3.
 col.2. ibidem
Creditor licet non possit tractare
 licem super proprietate pigno-
 ris inuito debitore: bene tamē
 eo nolente & refragātē potest
 agere hypothecaria . colum.2.
 folio. 91
Creditor prior hypothecâ & pri-
 uilegium prælationis habens
 potest agere contra posteriōre
 creditorem cui fuit soluta pe-
 cunia,etiam si ea sit bona fide
 consumpta.numer.1.colum.2.
 folio 202
Cruzado quis munus fuerit.col.3.
 folio. 322
Curia apud Romanos quæ dice-
 batur.col.4.fol. 31
Curia principis hoc priuilegium
 habet, quod quilibet dum in
 ea est in ciuilibus apud curiæ
 iudices possit conueniri,etiam
 si ibi non contraxerit.col.1. &
 2.fol. 33
Curia Regis quæ dicatur. & ibi
 de regijs auditorijs & Cancel-
 larijs, ac de Cancellarij digni-
 tate.nu.10.col.3.fol. 31
Curiæ dicebātur in quibus vnus-
 quisque populi Romani quid
 gerebatur, quales sunt hæ tri-
 ginta numero, in quas Romu-
 lus populum Romanum distri-
 buit.col.3.fol. 3
Curiata comitia quæ dicebantur.
 col.4.fol. 3
 De litera D.

DAMNATVS
 ad mortē vbi
 testamentum
 fecerit & mor-
 tem obierit eo
 tempore

- tempore quo poterit appellare, valet ipsum iuramentum. col. 2. & 3. fol. 162
- Decimarum causa quādoquē potest apud iudicem laicū expediri. nu. 2. col. 2. fol. 235
- Denarius & drachma attica eiusdem sunt pōderis. col. 4. f. 284
- Denarius Hispano regali quo aurifices utuntur, respondet. col. 2. fol. 285
- Denarius olim cudebatur ex argento puro, quandoquē ex misto. nu. 6. col. 3. fol. 384
- Denarius quid, & eius pōdus. col. 4. fol. 284
- Denarius romanus non semper eiusdē pōderis fuit. col. 1. fo. 286
- Denarius romanus decē assibus fuit æstimatus. ibid. col. 2.
- Denarij & quinarij pondus examinatur. nu. 7. col. 4. fol. 284
- Denarij & Sestertij valor traditur: & intellectus l. vlt. C. de donat. nu. 11. col. 3. fol. 289
- Derogatio iurispatronatus laicorum an sit admittenda, ubi beneficium erat in curia litigiosum. nu. 7. col. 3. fol. 247
- Dispensatio ad retinendum beneficij vacaturū. n. 12. col. 1. fo. 255
- Dobla Castellana & Morisca cuius valoris fuerit. col. 1. fol. 325
- Dominus an potest absq. speciali priuilegio Regis, vel legitima præscriptione prata quæ deheas dicimus ex suis agris efficere. col. 4. fol. 259
- Poterit nihilominus vites & olivas in eo plantare. col. 1. fo. 260
- Dominus agri priuati liberè potest mutare eiusdem agri culturam. nu. 5. col. 4. fol. 260
- Dominus habens in aliquot oppidis iurisdictionem, an habeat aliquod ius in pascuis publicis ratione ipsius iurisdictionis. nu. 1. col. 1. & 2. fol. 256
- Domum reuocandi priuilegium, vide priuilegium.
- Domini esse quicquid in agro priuato nascitur, etiam sine industria. nu. 3. col. 2. fol. 253
- Dotales res in quibus casibus alienari possunt à marito consentiente vxore. col. 2. fol. 196
- Drachma differt à romano denario contra Budæum. col. 3. f. 285
- Duces Comites & Marchiones non possunt causas auocare à iudicibus ordinarijs. nu. 4. col. 3. folio. 53
- Duella constat ex duabus sextulis, estque tertia pars vnciæ. col. 3. folio. 283
- Dupondius æreus numus fuit duarum librarum. col. 1. fol. 281
- Dupondius, Semis, Quadrans, Triens, Seimuncia, Sextula. nu. 3. col. 1. fol. 281
- Delitera E.
- E**CCLÉSIA an habeat priuilegiū vocandi quemcūque ad curiā Regis quoad primā causarum cognitionem. nu. 3. col. 4. fol. 42
- Emptionē ex æstimatione præsumi, an impediat mariti inopia. nu. 8. col. 1. fol. 199
- Episcopus potest auocare causam

- pendentem coram eius vica-
rio.col.1.fol. 52
- Episcopi lata significatione Re-
gis vasalli dicuntur.col.3.fol.25
- Epistola recognita probat, & qd
si non fuerit recognita.nu.7.
col.3.fol. 159
- Eugubinus deceptus Genes.cap.
24.& Levit.27.col.4.fol. 288
- Exceptio declinatoria fori pro-
poni poterit à clerico apud iu-
dicem secularem, etiã post sen-
tentiam, quæ transierit in rem
iudicaram.nu.2.col.3.fol. 223
- Exceptio vbi ante conclusionem
orta erat, & post cõclusionem
venit in cognitionẽ ipsius exer-
centis, communiter receptum
est non posse proponi vt pro-
batio eius admittatur post cõ-
clusionẽ in causa.col.1.fol. 187
- Exceptio vt cunque dilatoria, si
oriatur post litis contestationẽ
admittenda tunc est, & opponi
poterit.col.4.fol. 186
- Excommunicatio lata post appel-
lationẽ, licet sit nulla illata ta-
men post sententiã intra tem-
pus ad appellandũ, valet mero
iure ac ligat.col.3.fol. 162
- Executio an impediatur nullita-
te opposita per exceptionem.
col.3.fol. 175
- Executio apud Gallos senten-
tiæ latæ in parlamento princi-
pis, etiã in prima instantia per
exceptionem nullitatis impe-
diri non potest.col.4.fol. 178
- Executio cõtractus & instrumẽti
publici quo laicus obligatur,
an petenda sit corã iudice eccle-
siastico aduersus clericũ huius
laici hæredem.col.3.fol. 50
- Executio fieri nõ debet pẽdente
lite super nullitate sententiæ,
nisi trium sententiarum con-
formium.nu.1.col.2.fol. 178
- Executio instrumenti publici an
possit peti ex lege regia cõtra
clericum, & coram quo iudice
petenda sit.nu.5.col.3.fol. 50
- Executio sententiæ facta intra de-
cem dies datos ad appellandũ
reuocanda non est, si postea nõ
appelletur.col.4.fol. 162
- Executio sententiæ, vide in verb.
Tertius.
- Executio triũ sententiãrum cõfor-
mum an impediatur nullitate
opposita procedente à defectu
iurisdictionis.col.1.& 2.fol. 181
- Executio trium sententiãrum con-
formium an habeat locum re-
stitutionis in integrũ lite pen-
dente.nu.7.col.2.fol. 184
- Exemplũ & exemplar quonam
modo differat.nu.4.col.3.f. 135
- Exemplum solẽniter traductum
ex originali, quibus præiudi-
cet.nu.5.col.1.fol. 151
- Exemplum traductum ex origi-
nali propter antiquitatem exẽ-
plationis fidem quãdoq; facit,
etiã si de solennitate tradu-
ctionis non apparet, quod latẽ
disputatur.nu.7.col.1.fol. 152
- Exemplum vt probet, quantum
tẽporis requiratur ad cõstituẽ-
dam antiquitatẽ.col.4.fol. 152
- Exemplũ vt probet, qua ratione
& forma sit transcribendum ex
originali.nu.4.col.1.fol. 150
- Exemplo

Exemplo creditur & datur fides
quoties id reperitur inter acta
iudicij. nu. 6. col. 4. fol. 151

Exemplis regulariter fides non
est adhibenda etiam ab ipso
principe. nu. 2. col. 4. fol. 148

Exemplar deductum ab origina-
li quæ priuilegia, & de exem-
platione priuilegij. nu. 8. col. 4.
fol. 154

Exempti in foro conscientie, an
delicti ratione forum sortian-
tur. nu. 5. col. 1. fol. 70

Exemptio clericorum à iurisdic-
tione quauis iure tantum se-
culari humano sit inducta: prin-
ceps tamen secularis utcumque
summus sit, non poterit huic
immunitati aut exemptioni.
proprijs legibus derogare. col.
4. fol. 211

Exemptio clericorum & eorum
priuilegia quò ad forum & ca-
nonem, an possint tolli vel li-
mitari per romanum pontifi-
cem. ibid.

Exemptio clericorū à foro secula-
ri, etiā si secundum cōmunē o-
pinionē iure diuino foret in-
ducta, id obrineret quò ad, sa-
cerdotes, diaconos, & subdia-
conos, atque itidē clericos pri-
mæ tonsuræ, qui tamen actu
ministerio diuino vacarent. co-
lum. 3. fol. 213

Expensarum condemnatio quæ
heri debet aduersus temerē liti-
gantes, an sit faciēda etiā pro-
pter iustam litigandi causam,
si cum iuris communis regula
conueniat, statutum alicuius

vrbis & municipalis lex quæ
dicter victum victori condem-
nandum in expensis. c. 3. fo. 191

Expensarū condénatio tunc fieri
debet, cum fuerint petitz. nu.
5. col. 3. fol. 192

Expensarū condénationē si quis
petierit, eaque fuerit à iudice
omissa, non poterit appellare
victor ab omilla cōdemnatio-
ne expensarum. col. 4. fol. 192

Expensarū condénatio fieri po-
test etiā vbi quis fuerit victus
per interlocutoriā sentētiā.
col. 4. fol. 193

Si tamen iudex condénationem
istam velit differre ad diffiniti-
uā, poterit hoc facere. c. 3. f. 213

Expensarū condénatio est omit-
tenda, vbi victus habuerit iustā
litigandi causam. n. 3. c. 1. fo. 191

Expensarum taxatio quo pacto
fieri debeat. nu. 6. col. 2. fol. 193

Expoliatus licet antè omnia sit re-
stituendus: tamen si super pe-
titorio & principali litem con-
testetur, non poterit postea pe-
tere se restitui interdicto vnde
vi. col. 2. fol. 163

Euocatio litium & causarum, vi-
de auocatio.

Exteri non possunt in his regnis
ecclesiastica beneficia obtine-
re. nu. 5. col. 2. fol. 238

De litera F.

ALSA moneta
vide in dictione
moneta.

Feuda, emphiteusis
& ius patronatus

an admittant representatio-

- nem istam, vt filius locum patris præmortui obtineat cum patruo, vel vt eum excludat. nu. 13. col. 3. fol. 277
- Fideicommissum familiæ vel agnationi relictum vt proximiores admittatur, an proximiori testatoris primi vel vltimi possessoris deferatur. num. 1. col. 2. fol. 264
- Filius fratris præmortui an admittatur cum patruo ad fideicommissum familiæ relictum, & inibi intellectus glos. in l. cū ita. §. in fideicommissio. ff. de legat. ij. num. 4. colum. 4. fol. 266
- Filius in successione descendentiæ erga ipsos ascendentes, an representet patris personam & in eius locum admittatur etiam vltra pronepotes. nu. 5. col. 4. fol. 270
- Filius in maioratibus patrem representat, & ideo nepos patruo præfertur etiam si omnino agatur de succedendo transuersalibus nu. 10. col. 3. fol. 274
- Filius pendente filiationis causa ex summaria cognitione percipit mandato iudicis à patre aliena. nu. 8. col. 4. fol. 40
- Filius secundo geniti mortuo primogenito absque liberis præfertur patruo filio tertio genito vltimi possessoris. nu. 9. col. 1. fol. 274
- Fœmina virgo quæ celibem vitam egit, an habeat priuilegium viduæ. nu. 2. col. 3. & 4. fol. 41
- Forum conscientie & tribunal exterius quantum differant. colum. 4. fol. 69
- Forum ratione delicti quis non sortitur in foro conscientie. numer. 4. col. 3. fol. 69
- Forum sortitur quis & habet eo in loco vbi delictum commiserit: tamen si aliâs ibidem ea ex causa non posset in iudicium vocari, nec forum sortiretur. colum. 3. & 4. fol. 68
- Fratervtrinque coniunctus, an præferatur in iure accrescendi & ex pupillari substitutione. nu. 2. col. 4. fol. 264
- Francus quis numus fuerit apud historiographos Hispanos. nu. 6. col. 2. fol. 329
- Fructus omnes non tantum industriales & ciuiles, sed & naturales ad dominum agri pertinent. nu. 3. col. 2. fol. 258
- Fundo legato simpliciter, vel parte fundi communis pro indiuiso, non adiecto pronomine, meum, veniet in legatum, quod rei legatæ post testamentum accesserit. nu. 3. col. 3. fol. 14
- Fundo legato vel parte fundi communis pro indiuiso appposito pronomine, meum: an veniat in legatum, quod ipsi testatori ex ea parte socij accesserit post testamentum. num. 4. colum. 1. fol. 15
- Fundo legato qui certis est in testamento limitibus designatus, an veniat in legatum, quod post testamentum eidem fundo adiectum fuerit à testatore. num. 7. col. 1. fol. 16
- Fur rem furtiuam aliò deferens, an sit

an sit remittendus ad locum
delicti. nu. 9. col. 3. fol. 74

De litera G.

E N I T I V V S

casus ubi potest
extare restrictiue
& demonstratiue
est intelligendus

potius ut restringat, quam ut
demonstret. col. 1. fol. 71

Germaniæ principes, quibus fa-
cultas data est Christiani orbis
Imperatorem eligendi popu-
lum ipsum, & Christianam com-
munitatem omnino repræsen-
tant. col. 1. fol. 5

Glos. em. datur in c. si quis aliqua
do. §. in leuitico. de pœnit. di-
stinct. 1. nu. 10. col. 1. fol. 289

Gothi qua ratione, & quo tempo-
re Hispaniarum Imperium obti-
nuerint. nu. 1. col. 7. fo. 1

Gothi utebantur proprijs in legi-
bus solido aureo romanorum.
col. 2. fol. 304

Granata anno domi. M. ccc. xcij.
in ditionem Christianorum re-
ducta fuit. col. 1. fol. 2

Gregorius Lopez vir diligentissi-
mus in climandis & expurgan-
dis legibus regni. col. 1. fol. 49

De litera H.

A E R E D I T A T I S

petitio an detur
contra possiden-
tem titulo putati-
uo. n. 4. c. 2. fo. 80

Hæreditatis petitio cur non de-
tur contra titulo possidentem,
quæ sit vera ratio. n. 2. c. 3. f. 78

Hæreditatis petitio datur contra

possidentem titulo adquisito post
testatoris mortem. n. 3. c. 3. f. 79

Hæreditatis petitio est iudicium
vniuersale, & inibi quoniam mo-
do proponenda sit. nu. 1. c. 1. f. 78

Hæreditatis petitio non datur con-
tra possidentem titulo adquisito
ab eo qui poterat petitione hæ-
reditatis conueniri. n. 5. c. 3. f. 81

Hæreditatis petitione proposita
si in libello sit certa res expres-
sim & nominatim petita, an
poterit alia res in id iudicium
deduci. nu. 6. col. 1. fol. 82

Hæreditatis petitio sufficiens cum
actor petit se pronunciari hæ-
redem, & huic petitioni acce-
dit omnium rerum restitutio,
si actor obtinuerit. col. 4. ibid.

Hæreditatis petitione agens non
tenetur ad probationem domi-
nij rei petita. col. 1. fol. 79

Vnde maxime refert agatur rei
vendicatione an petitione hæ-
reditatis. col. 2. ibid.

Hæreditatis petitio qua ratione
detur contra possidentem pro pos-
sessore & sic contra prædonem. ibi.

Hæreticus an sit remittendus. nu.
12. col. 1. fol. 77

Hæretici ecclesiæ recôciliati, qui
habitum gestant publicè pœni-
tentium, an sint sub iurisdictione
inquisitorum ut pro alijs crimini-
bus quæ ab hæresi distincta cen-
sentur, ab ipsis tantum inquisito-
ribus puniri debeant, non ab
alijs iudicibus ecclesiasticis. nu.
mer. 5. col. 3. fol. 732

Homo cæteris animantibus lon-
gè ciuilius. col. 3. fol. 2

Hypotheca generalis etiam tacita futura bona debitoris complectitur. nu. 4. col. 4. fo. 203

De litera I.

INCOLA quis propriè dicatur. c. 2. f. 256

Infamia facti licet aliqua ex parte detra-

hat instrumētis nō tamen infamiam infamia facti priuatur exercitio tabellionatus, quantum sit publicum. col. 1. fol. 139

Infamis creatus à rege tabellio, non est verus nec legitimus tabellio, nec adhibenda est fides eius instrumētis, nisi Rex principis potestate infamiā illam tolleret. col. 1. & 2. fol. 138

Infamis infamia facti quæ ex criminibus oritur, non debet à principe, nec à republica tabellio constitui. col. 2. fo. 139

Infamis infamia iuris non potest esse amanuensis, scriba seu notarius principis. col. 3. fol. 137

Infamis non potest esse tabellio in ipsa principis curia, nec in ipsius principis summis tribunalibus & prætorijs. ibid.

Infamis non potest esse tabellio publicus. col. 4. ibid.

Infamis non potest esse tabellio etiam ex his qui nō sunt à republica constituti, vt hoc officium publicè exerceat. ibid.

Inhibitio non aliter operatur effectum, quàm si fuerit canonicè facta. & quæ dicatur canonica. nu. 3. co. 3. fol. 174

Inimicitie suspitio non tollitur reconciliatione, nisi lōgo tem-

pore fuerit confirmata. col. 1. & 2. fol. 126

Inimicus à testimonio repellitur: & quo nam modo hæc conclusio sit intelligenda. num. 3. col. 1. fol. 126

Inquilino alicuius domus an sit faciēda remissio pēsonis propter pestē similēmue causam, cuius ratione vt nō potuit domo conductā. n. 3. co. 4. fo. 206

Pensionem tamē soluere tenetur pro tēpore quo tenuerit. ibid.

Institutio facta ab episcopo patrono præsente, nō tamen præsente, valida est: nec potest rescindi, ex eo quod fuerit facta patrono non præsente. col. 1. fol. 107

Instrumentum authenticū quod dicatur, & in quo differat ab originali col. 2. fol. 132

Instrumentum confectum à sacerdote tabellioe validum est, licet malè faciat sacerdos talise immiscens officio. colum. 3. fol. 141

Instrumentum cōfectum a tabellione postquàm affectus est infamia iuris, & si ea careret tempore creationis nullam habet fidem publicam. col. 3. fol. 138

Tertulianus verò originalia instrumenta appellat ea testimonia quæ probant Christi originem. col. 2. ibid.

Instrumentum originale dicitur ipsa prima scriptura quasi origo sit ipsius actus & omnium exemplarium, quæ inde deduci possunt. col. 1. & 2. fol. 132

- Instrumentum publicum non necessarium requirit in initio præponi nomen domini, ac nomen imperatoris.* nume. 1. col. 1. & 2. fo. 143
- Instrumentum publicum quot testibus reprobari possit.* nume. 6. co. 1. fo. 145
- Instrumentum publicum quam fidem faciat inter extraneos à quibus confectum non est.* nume. 9. co. 4. fo. 147
- Instrumentum publicum qua forma & qua solemnitate conficiendum sit ex protocollo tabellionis mortui.* nu. 3. co. 2. fol. 149
- Instrumentum quod plures habet partes & varia rerum capita distinctos actus continens, omnino & integrè iudici est exhibendum.* co. 3. fo. 145
- Instrumentum semel in iudicium ab vno prolatum etiam aduersario suffragabitur.* num. 7. co. 3. fol. 145
- Instrumenti falsitas maxima presumitur, quoties reperiuntur protocola ipsiusmet tabellionis eiusdem anni & mensis, qui conscripti sunt in instrumento, & tamè nulla in his huius instrumenti reperitur mentio.* co. 2. fo. 135
- Instrumenti prima autoritas ab ipso met tabellione constat, nempe à publica persona quæ reipublici delegatione habeat munus istud publica conscribendi instrumenta.* ibidem. numer. 9. co. 1. fo. 142
- Instrumenti prima ac potissima autoritas ex eo deducitur, quod eius author fuerit à principe tabellio constitutus.* numer. 9. co. 1. fol. 142
- Instrumenti publici fides an periclitetur ex eo quod protocolum non inueniatur.* numer. 3. col. 2. fol. 133
- Instrumenta publica quo tempore litis sint proferenda.* nu. 8. co. 1. fol. 146
- Instrumenta publica paratam habent executionem aduersus clericos regia lege.* co. 1. fo. 51
- Interdicere apud M. Cicer. quid proprie sit.* co. 4. fol. 120
- Interdictum hoc Interim, an sit concedendum possessori, cui resistit iuris cõmunis præsumptio.* nu. 6. co. 3. fo. 123
- Interdictum hoc Interim, omnino requirit possessionem, & quæ possessio requiratur.* nu. 3. c. 2. fol. 121. nu. 5. co. 1. nu. 6. co. 3. fo. 123
- Interdictum hoc Interim, quo practici vtuntur: unde originem duxerit, & in quo differat ab interdicto vti possidetis.* num. 1. co. 1. fol. 119
- Interdictum in integrum restitutionem non admittit.* co. 1. fo. 122
- Interdictum proprie dicitur, quo prætor aliquid iubet, vel vetat, non perpetuò sed ad tempus.* co. 4. fo. 120
- Interdictum vti possidetis, quando quæ principaliter proponitur, quandoque lite pendente, super proprietate in iudicium deducitur, ac verè possessionem respicit.* col. 2. fol. 120
- Interdicti hoc Interim summatia*

- tantum cognitio est ad pronun-
tiationem necessaria. nu. 4. col.
4. fol. 121
- Interdicto testium defectus subij-
ciendos non esse. col. 4. fol. 122
- Interdicto unde vi agens, si consen-
tiat reū excipere de dominio, &
offerre probationē eius ita ut
agendam, videtur itidem cōsen-
tire, quod discutiatur domini
ac proprietatis causa. column.
3. fol. 163
- Interdicta omnia aut prohibitoria
aut restitutoria dicuntur. co. 3.
fol. 120
- Iudex an possit verbalem citatio-
nem intra territorium alterius
propria exequi auctoritate. nu.
7. co. 1. fol. 65
- Iudex diuersi principatus an tenea-
tur vel remittere, vel parti ius
petenti iustitiam ministrare. co.
3. & 4. fol. 75
- Iudex domicilij potest punire sub-
ditum qui extra eius territorij
deliquerit. col. 2. fol. 130
- Sed an poterit cognoscere per in-
quisitionē de crimine extra ter-
ritorium commissio. col. 3. fo. 72
- Iudex ecclesiasticus potest cleri-
cos repetere à secularibus iudi-
cibus, etiam si ipsi clerici confes-
si fuerint se esse laicos. colum. 1.
fol. 224
- Iudex ecclesiasticus an possit mit-
tere in carcerem laicos propria
auctoritate. nu. 2. co. 2. fol. 60
- Iudex ecclesiasticus non secularis
cognoscit de questione illa, an
clericus sit remittendus ad forū
ecclesiasticum. nu. 1. c. 4. fol. 222
- Iudex etiam delegatus an possit te-
stem etiam exemptum, etiam cle-
ricum punire propter crimen,
quod inferendo testimonio cō-
miserit. nu. 8. co. 3. fo. 130
- Iudex loci contractus potest requi-
rere iudicem eius loci ubi habi-
tat, qui contraxit: ut contrahen-
tem citet, & iubeat ad iudicem
contractus accedere actione re-
sponsurum. col. 1. fol. 162
- Iudex nihil potest pendenti appel-
latione nouare. nu. 1. c. 3. fo. 165
- Iudex non tenetur remissionem fa-
cere ad iudicem sibi subditum
vel minorem. col. 2. fol. 76
- Iudex qui alteri in officio succe-
dit, tenetur exequi literas requi-
sitorias ad eius antecessorē de-
stinatas. nu. 1. c. 1. fo. 66
- Iudex quicumque requisitus tene-
tur remittere reum ad locū de-
lictī, & quid si ipse prauenerit
requirentem in causa cognitio-
ne. nu. 6. col. 4. fol. 71
- Iudex secularis & ecclesiasticus in-
tuō sibi præstant, & præstare
tenentur auxilium in exequen-
dis mandatis & sententijs. nu. 1.
co. 3. fo. 59
- Iudex secularis potest alterius sen-
tentiam exequi, si pro eius exe-
cutione fuerit requisitus. col. 2.
fol. 61
- Et si recusauerit compellendus est
per superiores iudices ibid. & c.
2. & 3. fo. 65
- Iudex secularis secundū rigorem
iuris non potest cognoscere de
causa possessionis a beneficij eccle-
siastici. co. 1. fo. 234

Iudex

- Iudex vnus ex pluribus iudicibus delegatis, si recusatur, quid agē dū.** col. 2. fol. 189
- Iudices curiæ an possint causas & lites coram iudicibus inferioribus pēdentes ad suum tribunal euocare.** c. 3. fo. 51
- Iudices requisiti ab alijs an & quādo auxilium exhibere in tenten tijs & contractibus exequendis.** col. 1. fol. 62
- Iugera tot ex certo fundo vendita cōstituunt actum venditionis ad rationē mēsuræ.** n. 3. c. 4. f. 17
- Quid dicendum vbi modus mensuræ non rei principali, sed accessoriae adscribitur.** nu. 4. c. 1. f. 19
- Iura ciuilia quid de iudiciū recusatōibus statuerint.** n. 1. c. 2. f. 185
- Iuramentum quid efficiat in hac specie quō ad fori renuntiationem.** nu. 6. c. 2. f. 64
- Iuramentum vt præstetur nomine alterius, requiritur necessariō speciale mandatum.** c. 4. f. 146
- Ius patronatus in dubio præsumitur à laicis acquisitum ex constitutione, donatione vel fundatōne.** col. 3. f. 246
- Iuris patronatus laicorum beneficia minimē comprehenduntur sub apostolicis reseruationibus.** colum. 2. fol. 240
- Iuris patronatus laicorum derogatō non est admittenda vbi beneficia extra curiā vacauerint.** col. 4. fol. 242
- Iuris patronatus laicorum derogatō sit admittenda vbi beneficiū erat in curia litigiosū.** c. 3. f. 247
- Ius patronatus laicorū quo pacto ab ecclesiastico distingatur.** nu. 2. c. 3. fol. 241
- Ius patronatus laicorum qua nam ratione distinguatur à iure patronatus ecclesiastico.** c. 3. f. 241
- Ius patronatus vbi pertinet simul & ad clericum & ad laicum, an censetur ecclesiasticū quō ad derogationem.** co. 4. f. 244
- Iuris patronatus derogationes laicorum in his Hispaniarū regnis minimē admittuntur.** nu. 3. col. 4. fo. 241
- Quid de iure patronatus ecclesiastico quōd habuit à laicis & eorum patrimonio originē, & de iure patronatus clerici. & laici.** nu. 5. c. 2. 3. & 4. f. 244
- Quid de iure patronatus adquisitō per præscriptionem aut priuilegium, & de patrono possidente.** nu. 6. c. 3. f. 245
- Iuri patronatus beneficii vacantis in curia per permutationē anta citē vel expresse derogari possit.** nu. 9. c. 3. f. 251
- Iuri patronatus laicorū licet Papa derogare possit, nō censetur derogatū, nisi expressa eius mētio fiat.** nu. 1. c. 2. fol. 240
- Iurisdictio à principe cōcessa in aliquo castro, an extēdi debeat ad ipsius castri augmentū.** nu. 1. co. 3. fo. 12. & nu. 8. c. 2. f. 16
- Iurisdictio ac mistū imperiū ciuitati vel castro adheret, nō tantū cū ea exercenda sunt à populo: sed & cū iurisdictio merū ac mistū imperiū saltē materialiter & passiuē ciuitati accessoria sunt.** col. 2. & 3. fol. 10

Iurisdicctio acquiri potest vsucapio
ne & præscriptuone. co. 4. fo. 9
Iurisdicctio an censeatur concessa
à principe in castri donati aut
venditi augmento. num. 8. co. 2.
fol. 16
Iurisdicctio & territorium concessa
videntur, concessio alicui simpli
citer castro. co. 1. fo. 10
Iurisdicctio, merum ac mistum im
perium potest alicui à rege cō
cedi speciali iure in aliena ciui
tate. co. 4. fo. 9
Iurisdicctio suprema quam maio
riam dicimus, non censeatur vllō
casu à rege in aliū trās lata. nu.
1. co. 2. fo. 24
Iurisdicctio tota reipublicæ Castel
lanæ penes Regem est, ab eòq;
deriuatur in alios. num. 9. col. 2
fol. 9
Iurisdicctio vt transferatur, ne
cesse est eam speciali concessio
ne transferri. col. 1. fo. 10
Iurisdicctio nem habens in aliquot
opidis, an habeat aliquod ius in
pascuis publicis ratione ipsius
iurisdicctiois. num. 1. c. 1. fo. 256
Iurisdicctio ne expressim alicui con
cessa in castro vel villa, an cen
seatur etiam concessum merū
ac mistum imperium. col. 2. f. 11
Ius patronatus competens alicui
fraternitati laicorum quale sit.
nu. 8. co. 1. fo. 251
Ius patronatus priuilegio aut præ
scriptione quæsitum, an possit
conferri per Papam etiam ab
que speciali derogatione. col. 3.
fol. 245
Ius & priuilegium reuocandi do-

num quibus cōpetat: cū apud
iudices curiæ conueniuntur. nu.
1. co. 1. fo. 33

De litera L.

A I C V S ratio
ne societatis po
test arbitrer esse
de causa spiri
tualis simul cū

clerico. col. 1. fo. 228

Laius qui simul cum clerico de
lictum cōmiserit, an possit secu
lare iudicium declinare. num. 1.
co. 4. fol. 227

Legatarij quando possint appella
re à sententia lata contra hæ
redem. col. 1. fo. 106

Legatarij si velint assistere hære
di scripto, & eidem in defensio
ne causæ auxilium impertiri, te
nentur causam & litem adsume
re in eo statu in quo est tempo
re oppositionis. co. 3. fo. 84

Legatus & alijus reuocandi do
mum habentes si vt aduenæ cō
traxerint, illo iure gaudeat. n.
3. co. 3. fo. 34

Legati non habent ius reuocandi
domum pro contractibus tem
pore legationis factis. nu. 2. col.
3. fol. 33

Legatus Romani Pontificis nō po
test causam pendentem coram
iudicibus ordinarijs auocare. c.
2. fol. 33

Legatum mācipiorum viuo testa
tore, qui pro eis astimationem
legauerat, valet post mortē eo
rum, si testator voluntatem nō
reuocauerit. col. 3. fol. 198

Legato toto fundo expressim eū
adiecto

adiecto proprio nomine meū,	Libra numeraria apud Gallos va-
venit in legatū quod tempore	letviginti solidos turonēses ibi.
mortis per testatorē fuerit ad-	col. 4
iectum.col.1.fol. 14	Libra numeralis Italica . colū.4.
Legata taberna pannorum non	fol. 307
ipsæ merces quæ in taberna	Libra numeralis valentina. ibid.
sunt, sed ipsa tantum taberna	Literæ apostolicæ in multis casi-
legata videtur.col.2. fol. 71	bus & negotijs ante exequutio-
Lex Regia, quæ & vnde dicta. co-	nem earum ad regia mittuntur
lum.1.fol. 4	auditoria, vt illuc examinētur.
L. cum res. §. j. ff. de statu liber. in-	col. 4. fol. 237
terpretatio adducitur. colū. 4	Literis apostolicis quæ falsis preci-
fol. 310	bus in publicum dispendium
L. lecta. ff. si cert. petat. intellectus.	impetrantur, an liceat quando
col. 1. fol. 311	quæ nō obedire. n. 6. col. 1. f. 239
Lex Saliqua apud Gallos quæ sit.	Literas Apostolicas ad dignitates
nu. 8. col. 3. fol. 8	& beneficia quæ sunt regij iu-
L. Si quis stipulatus. ff. de solutio.	ris, sancit gravissimis pœnis
vera interpretatio. col. 2. fol. 311	Carolus Cæsar, ne quis impe-
L. vnic. C. de collat. lib. 10. explica-	traret in derogationem cōsen-
tur. col. 2. fol. 300	sus ac præsentatiōis. col. 1. f. 242
L. vlti. C. de donatio. expenditur.	Hoc ipsum etiā prohibuit in be-
col. 4. fol. 289	neficijs patrimonialibus. ibid.
Leges curiatæ & populares quæ.	col. 2.
col. 2. fol. 4	Litigiosa res quando verè ac pro-
Leges variæ iuris regalis super va-	priè dicatur. nume. 6. colum. 4.
lore monetæ concordantur.	fol. 109
nu. 2. col. 2. & 3. fol. 315	Litigiosi vitium in actione hypo-
Libella argenteū numisma quar-	thecaria nō est necessariū: nec
tam partē denarij habuit. col. 3.	quidquam nocet actori, qui pe-
fol. 285. & col. 3. fol. 286	cuniam debitā exigere poterit
Libri rationum quam fidem fa-	ab eo, qui lite mora ré emerit.
cient. nu. 8. col. 4. fol. 159	col. 2. eod. fol.
Libra romana quomodo diuida-	Litigiosam rem tamē multis pla-
tur. nu. 3. col. 2. fol. 283	cuit nusquā effici, etiam litis cō-
Libra argenti vel auri nomine pœ-	testatione, si ad eam actum sit
næ indicta qualiter intelliga-	actione personali. columna 1.
tur. nu. 1. col. 3. fol. 306. & col. 1.	fol. 110
fol. 307	Locus est expressim commemo-
Libra quādo non pōdus, sed mu-	randus in publicis instrumen-
nus est ibid.	tis. nu. 3. col. 1. fol. 144
	B

De litera M.

A I O R A T V S

successionem. vi-
de toto. cap. 38.Mandatum in re ne-
cessaria, an mor-te mandantis expiret & intel-
lectus l. fundi venditor. §. vlti.
ff. de acquir. pos. nu. 2. col. 3. f. 66Marauedinus aureus. col. 1. fo. 317.
& col. 2. fol. 325Marauedinus bonus appellatus.
col. 4. fol. 315Marauedinus nō tam est numus,
quā numorū numerus. co. 4.
fol. 284Marauedinus passim ab authore
quadrans appellatur. ibid.Marauedinus prieto dictus, item
& blāco appellatus. col. 1. f. 322Marauedinus vetus & nouus. col.
2. fol. 314Marauedinus vetus respōdet vni
ex nostris cū dimidio. co. 1. f. 315

Marca pōdus qd sit. n. 4. c. 4. f. 283

Maritus liberē ac tutō merces, &
alias res venales vēdere potest,
licet mulier habeat hypothecā
ad bona mariti. col. 4. fol. 202Maritus in quibus casibus potest
alienare res dotales consentiē-
te vxore. col. 2. fol. 196Maritus quādo eligit restitutionē
rerum dotalium, augmentum
& diminutio pertinet ad vxor-
em. ibid. col. 4.Maritus quādo teneatur ad æsti-
mationem etiam re dotali pe-
nitūs extincta absque vlla cul-
pa sua. col. 1. fol. 197

Matrix & matricula vnde dicantur.

& quotuplici significatio-
ne à latinis accipiuntur. col. 1. 2.
& 3. fol. 133Mensura vbi ponitur causa taxa-
tionis vltra mēsurā minimē lo-
cus est contractui: bi verò po-
nitur causa demōstrationis mē-
sura minor vel maior nihil faci-
cit ad dispositiōis ius. numer. 7.
col. 1. fol. 17Mensuræ modus quando non rei
principali, sed accessoriē adscri-
bit, quid statuēdū. n. 4. c. 1. f. 19Metropolitanus an possit tracta-
re inter subditos suffraganeo-
rū de nullitatis causa. col. 3. f. 32Metropolitanus non potest cau-
sam à suffraganeis auocare, nec
de ea cognoscere absque appel-
latione. nu. 2. col. 2. fol. 52Metropolitanus non potest dare
ordines int. diocēsim ipsorū
suffraganeorum. col. 3. fol. 32Metropolitanum falso à mensura
dici arbitratur Isidorus libr. 7.
ethimologiarum. col. 3. fol. 133Meū, pronomen adiectum rei le-
gatæ nō videtur ei apponi cau-
sa restrictiōis: sed causa demō-
strationis. col. 4. fol. 13Mililibus actu militatibus non li-
cet præter æquos proprios mi-
litares, pecora in pascua publi-
ca mittere, nisi sint habitato-
res illius loci. col. 3. fol. 256Minor & ecclesia an sint in integrū
restituēdi ad proponēdam cau-
sam recusationis. n. 4. c. 4. f. 187Minor nō est restituendus ad oppo-
nendum crimina vel defectus
contra electum. col. 2. fol. 188

Nec etiam

Nec etiā restituit ad opponendū defectus cōtra testes.col.2.f.188
 Nec ad retrahendū post tempus à lege datū,nec ad opponēdas exceptiones dilatorias post diē à lege datum.ibid.col.3.

Minor qui se liti opponit ad coad iuuandū,an possit restitui in integritū ad probādū.n.3.c.3.f. 99

Miserabiles personæ possunt vocare quoslibet ad curiam regis in prima instantia, & an possint apud iudicē ecclesiasticum eos conuenire.nu.1.col.3.fol.35

Monachus omninò prohibet tabelliōis officiū exercere,nec in strumētū ab eo cōscriptū valet sine abbatis licētia.col.4.f.141

Moneta de vellon quæ dicatur.nu.2.col.4.fol. 280

Moneta falsā quæ dicatur.nu.1.col.2.fol. 338

Moneta vetus qualiter intelligat in ordinamēto regali.c.2.f. 314

Monetæ falsæ fabricatores qualiter puniantur.nu.3.col.4.f.338

Monetæ mutatio quando licita.col.2.fol. 334

Monetam cudere an ad solū principem pertineat.col.3.fol. 338

Monetā falsam q̄ expēderit, q̄bus pœnis subiiciat.n.4.c.1.f. 340

Monetā q̄ radit, fudit, aut tingit qua pœna afficiat.n.5.c.2.f.340

Morues Alphonſies moneta antiqua Hispaniæ.col.2.fol. 326

Mutatio pecuniæ quæ modico tēpore durauit, non est consideranda.nu.4.col.3.fol. 336

Mutatio pecuniæ quoad æstimationē manētib' eodē pōdere&

materia & nocet & prodest creditori ante morā.n.3.c.4.f.325

Myrias à Græcis decem millia dicuntur.col.3.fol. 309

De litera N.

EPOS etiam ætate minor præfertur in primogenio & maioratu patruo ætate

te maiori.nu.7.colū.2.fol. 273

Nepos præfertur patruo in maioratibus etiā si post primogenitū expressim vocatus fuerit sc̄cūdo genitus.n.11.col.4.f.276

Neptis in maioratu patruo etiā præferenda est.nu.8.col.3.f.273

Nobilis hidalgus tabelliōis officio cōstitutus & eo fungēs,nō cogit cū plebeis cōtribuere in regalib' subsidijs.n.7.c.1.f.140

Nobiles habētes iurisdictionē, an habeant ius hoc,vt ad eosdem possit à iudicibus ordinarijs appellari.nu.6.col.4.fol. 27

Nomen domini an sit necessariò inscribēdū in initio cuiusq; instrumenti publici.& de nomine Imperatoris.n.1.col.1.f.143

Notorius defectus iuris an impediat reuocationem attentatorum.nu.4.col.1.fol. 164

Nonenes q̄ numi fuerint.c.2.f.322

Nullitas an deserta videat,deserta causa appellationis.col.1.f.177

Nullitas euidenter ex actis cōstans impedit executionē triū sententiarum cōformiū.n.2.c.2.f.179

Nullitas procedens à defectu iurisdictionis impedit executionem trium sententiarum con-

- formium.nu.4.col.3.fol. 180
- Nullitas** proponi nec tractari potest in regno Franciæ absque appellatione.col.3.fol. 178
- Et an in eodem regno admittatur nullitatis allegatio contra sententiam principis,eiusue suæ premi senatus.co.1.fol. 178**
- Nullitas** quando dicatur tractari principaliter,quando incidenter.nu.7.col.1.fol. 176
- Nullitas** quoties in prætorio principis opponitur contra processum ipsum in prima vel in secunda instantiâ ex eo quod ordo iuris non fuerit seruatus, etiâ si iâ sit conclusum in causa admittit opponens nullitatē.col.4.f. 178
- Nullitatis** quæstione pendente, an sit aliquid nouandum: & an attentata sint omnia reuocanda.nu.6.col.2.fol. 175
- Nullitate** opposita per exceptionem,an impediatur.col.3.f.155
- Numisma** an possit pluris æstimari,quàm materia,ex qua fuerit signatum.num.1.col.1.fo. 330
- Numisma** aureum an possit pluribus numis argenteis vendi aut permutari,quâ à lege fuerat definitum.nu.3.col.3.fo.331
- Numismata** certæ speciei quoties non sunt in obligatiõe, sed in facultate soluendi debitor liberat illa reddens etiam pretio & æstimatiõe diminuta.n.5.c.2.f.337
- Numismata** cudenda sunt expensis publicis.nu.5.col.1.fo. 333
- Numismatû** bonitas extrinseca, quomodo sit obseruanda quoad solutionem debiti.n.3.c.4.fo.335
- Numus aureus** quo tempore primum Romæ percussus fuit.numer.1.col.3.fol. 290
- Numorû** loco ferreis apud prius seculum utebantur virgulis,id est obeliscis.col.4.fol. 286
- Nuntius** cui est mandatum missionis in possessionem iniunctum & decretum potest mortuo mandante eandem possessionem tradere, & illud mandatum exequi.col.1.fol. 68
- Nuntiorum** apostolicorum potestas à summis Regis cõsiliarijs examinari potest.n.4.c.3.f.237
- De litera O.
-
- OBLIGATVS** soluere in certa numorû specie,an possit in alia soluere.numer.1.col.4.fol. 334
- Obolus** græcus quid & eius pondus.col.3.fol. 286
- Obolus** Hebræus maior erat quinta parte Græco.col.1.fol. 287
- Obiectiones** contra testes admitti poterunt etiam in causa appellationis, etiam contra testes ante sententiam productos.numer.5.col.4.fol. 127
- Opponentis** se executioni ut eam impediatur, contradictio non est admittenda,quoties ipsius opponentis calumnia præsumitur.nu.2.col.1.fol. 115
- Ordo ecclesiasticus** post delictum adsumptus,quâdo liberet quæ à iurisdictione iudicis secularis.nu.4.col.3.fol. 220
- Ordinatio** serui, ut etiam is liber sit & inge-

fit & ingenuus, si facta fuerit
 sciente domino & nō reclamā
 te valet.col.1.fol. 107
 Originale & authenticum qua in
 significatione hac in parte acci
 piantur nu.1.col.1.fol. 132
 Orphanus in quo distingatur à
 pupillo.col.2.fol. 36
 De litera P.
 A R T V S ancil
 larum dotaliū
 ad maritū per
 tinēt, quoties
 periculum in
 se suscepit.col.4.fol. 195
 Pascere animalia an possit prohi
 bere dominus agri post colle
 ctas fruges.col.4.fol. 256
 Pascere in pascuis publicis domi
 nus oppidi iurisdictionis ratio
 ne tot propria animalia, quot
 & incolæ duo possunt.c.2.f.256
 Pascuis publicis vti potest domi
 nus loci vt incolæ: in eis autem
 nullum dominium habet, quā
 uis in eis iurisdictionē ciuilem
 & criminalem habeat. c.1.f.256
 Pauper propriè quis dicatur. col.
 3.folio. 37
 Pauper & miserabilis persona quē
 dici debeat, relinquatur arbi
 trio iudicis ibidem.
 Pauperi litiganti an cogatur ad
 uersarius diues litis expensas
 exhibere.nu.5.col.1.fol. 38
 Pauperes an possint vti priuile
 gio ad curiā vocādi eū qui per
 priuilegiū ius habet.co.4.f.43
 Pauperes idem ius habent quod
 orphani ac pupilli.n.3.c.1.f.37
 Pauperes non possunt vti priuile

gio ad curiam vocandi in cau
 sa quæ est minor sex mille Ma
 rauedinis.col.4.fol. 43
 Pauperum causæ ex decreto Cæ
 saris die sabbati cuiuslibet heb
 domadæ examinari debent.co
 lum.3.fol. 43
 Pauperibus litigantibus, an sint
 publico stipendio dandi aduo
 cati:& an teneatur quis gratis
 eis patrocinari.nu.4.col.3.f.37
 Pecunia, an possit pluris æstimari
 in priuatis cōmercijs, quā pu
 blicè sit æstimata. n.3.c.3.f. 331
 Pecunia duplici ratione in pretio
 habetur.col.4.fol. 331
 Pecunię bonitas intrinseca, an sit
 consideranda iuxta tempus cō
 tractus, vel solutionis.nu.2.co
 lum.2.fol. 335
 Pecunię mutatio post moram an
 noceat, vel profit creditori.nu.
 4.col.3.fol. 336
 Pensio an possit constitui super
 beneficio iuris patronatus lai
 corum absque eorum consen
 su.nu.10.col.3.fol. 253
 Pensio nō potest constitui in his
 beneficijs quę pertinent ad ius
 patronatus regium sine expres
 so regis consensu.col.4.f.254
 Pensio nulla cōstitui potest apud
 Hispanos in beneficijs patri
 monialibus.col.1.fol. 254
 Pensio quoties in titulum benefi
 cij datur etiam per romanum
 pontificem ex redditibus bene
 ficij pertinentis ad ius patrona
 tus laicorum: tunc omnia exa
 minanda sunt & iudicanda vt
 ipsummet principale benefi
 B. liij

cium.colum.2.fol. 254 Pepion quis numis fuerit. col. 4. folio. 317 Periculum rei ante mensuram adhibitam, an sit venditoris vel emptoris. nu. 6. col. 1. fol. 20 Permutatio beneficiorum ubi fuerit facta apud sedem apostolicam, & eius causa secuta sit collatio à romano pontifice obtenta, sine consensu patroni laici, an possit laicus patronus conqueri ratione huius tacite vel expresse derogationis. nu. 9. colum. 3. fol. 251 Permutatio in Hispaniarum regionis non admittitur etiam auctoritate summi pontificis facta, nisi Regis consensus huic permutationi accesserit. col. 3. folio. 252 Permutationes admittuntur apud Hispanos quæ fiunt ab ijs qui obtinent canonicatus & præbendas illas cathedralium ecclesiarum, quæ theologiæ professoribus per electionem sunt conferendæ. col. 1. fol. 253 Pignus quid propriæ dicatur. colum. 1. fol. 93 Plinij locus castigatur lib. 33. cap. 3. col. 3. fol. 281. & col. 2. fol. 280 Pœnitentes ex iudicis secularis sententia non sunt quoad alia crimina iudici ecclesiastico subiecti, ut necessario sint apud eundem accusandi. nu. 3. co. 2. f. 230 Pœnitentium seminarum ordo ubi & quando exordium habuit. col. 4. fol. 292 Pondus, uncie, drachmæ, scrupuli,	oboli, siliquæ. col. 2. fol. 283 Pōtifex summus iuste potuit privilegium fori quoad clericos coniugatos temperare. col. 1. fol. 224 Populus non potest in castellana republica sibi iudices eligere: nisi fortè Rex negligeret mittere. nu. 3. col. 1. fol. 26 Quidam tamen ex privilegio principis, vel ex consuetudine, aut præscriptione habet ius eligendi iudices ordinarios, quos alcades vulgò dicimus. c. 4. f. e. Populi an possint in Castellana republica iudices eligere. nu. 3. col. 3. fol. 25 Possessio civilis an sufficiat ad obtinendum in interdicto hoc interim. nu. 5. col. 1. fol. 123 Possessoria causa rei spiritualis an sit temporalis, & an possit per iudicem secularem tractari. nu. 7. col. 4. fol. 233 Possidens & ratione possessionis præscribens ius percipiendi decimas ex certis agris censetur præscripsisse non solum ius percipiendi fructus consuetos: sed & noviter plantatos & seminatos. col. 4. fol. 260 Possidere aliud est, quàm in possessione esse. col. 3. fol. 122 Possidere nihil pro possessore quæ dicatur. col. 4. fol. 80 Potestas ecclesiastica in quo à civili, & seculari differat. co. 3. f. 3 Potestas temporalis, civilisque iurisdictionis penes ipsam republicam est, & apud eos, quibus ipsa id muneris commiserit, in quo ab ecclesiastica differt. n. 2. co. 3. f. 2 Pretium

- Pretium vnicum, vel pro mensura modo distributum, an constituat hac in re discrimen aliquod. nu. 7. col. 2. fol. 19
 Prælati ecclesiastici non possunt aliundè temporalem iurisdictionem habere, quàm ex regia cõcessione, eiúsq; titulo & causa. col. 4. fol. 24
 Prælati ecclesiastici quando titulo feudi temporalem obtinēt iurisdictionē, ab eorū vicarijs, ad feudi dominū, directò appellā dum est. col. 1. fol. 25
 Prælati lata significatione, inspecta suprema regia iurisdictione dicuntur vasalli. col. 3. fol. 25
 Præscriptio tēporis quid efficere valeat in agris cõmunibus cultis. nu. 8. col. 3. fol. 263
 Præsentatus ab eo patrono, qui est in quasi possessione præferendus est præsentato à vero patrono interim dum nondū est sentētia lata in proprietate iurispatronatus. col. 3. fol. 98
 Præfide mortuo, an eius vicarius possit iurisdictione uti. n. 4. col. 1. fol. 26
 Primogeniturę ius defertur omnino nepoti patruo excluso. & ibi regia Tauri lex traditur. nu. mer. 6. col. 3. fol. 271
 Princeps an possit mutare pecunie valorē. nu. 6. col. 1. fol. 334
 Priuatis liceatne in agro proprio nouellare. nu. 4. col. 1. fol. 260
 Priuilegiū fori quoad clericos cõiugatos tēperare summus ipse pontifex iussē potuit in c. vnic. de cleric. cõiuga. in 6. nu. 6. col. lum. 1. folio. 214
 Priuilegiū reuocandi domū non competit his qui in curia alios ad iudicium vocauerint. nu. 4. col. 1. fol. 35
 Priuilegiū reuocandi domū quibus cõpetit, cū apud curiæ iudices conueniuntur. col. 1. fo. 33
 Priuilegium viduarū, vide vidua.
 Priuilegium viduarum an profititis consortibus, & ijs qui commune ius cum viduis & pupillis habere contendunt. col. 4. folio. 46
 Prouocare tertio non potest is cui etiam ignoranti sententia inter alios lata nocet. nume. 3. col. 3. fol. 104
 Procurator qui expressam mandati reuocationem ignorans bona fide rem tradidit transfert possessionem: dominium verò nusquam transfertur. col. 4. fol. 67
 Procuratoris officium vile est, nec excusat à contributione vectigalium. col. 1. fol. 240
 Promissio solutionis in nota pecunia & æstimatione quando sit seruanda. uu. 5. col. 2. fo. 337
 Prothocolū quid sit, & vnde originē habuerit: & inibi de matricibus ac matricula. nu. 2. col. 4. fol. 132
 Protocolum tabellionis si nō inueniatur, instrumenti fidei nō derogatur. nu. 3. col. 2. fol. 134
 Protocolla tabellionum quæ dicantur, & vnde originem habuerint. col. 4. fol. 132. & co. 1. f. 133
 Pupillus apud iuriscōsultū dici-

gur is qui simul sit patre orbat-
tus & minor pupillaris quidē
ætatis.col.3.fol. 56

Pupillus & orphanus hoc priuile-
gium habēt, vt possint reos ad
curiam trahere quoad primam
cognitionem.nu.2.col.2.fol.36

De litera Q.

VADRANS

dictus est triū-
cis à tribus vn-
cijs.col.1.f. 281

Quadrās quarta
erat pars assis, & ideò nostro
marauedino xqualis.c.4.f.280

Quatrinus Italicus quadrans est,
vnde ferē nostro marauedino
similis.ibid.

Quinarius & victoriatus quid,&
eius pōdus.co.3.f.285.co.3.f.286

Querela quid propriē dicatur. co-
lum.4.fol. 52

De litera R.

ECTORES

ciuitatum, vide
correctores.

Rectores ciuita-
tum, an inuitis

populis & non petētibus dari
possint.nu.5.col.4.fol. 26

Recusatio proponenda est ante li-
tis contestationem, omnium
siquidem dilatoriarum prima
censetur.col.3.fol. 185

Quod si causa recusationis post li-
tis contestationem cognita fue-
rit ipsi recusanti, is verò nō ha-
buerit prius eius causę scientiā
poterit post litis contestationē
prestito hui⁹ ignoratię iuramē-
to iudicē recusare.c.1.& 2.f.183

Recusatio admittitur etiam post
conclusum in causa, modò ea
causa sit orta, & habuerit origi-
nem post ipsius litis contesta-
tionem.col.3.fol. 183

Recusatio iudicū & auditorum
summi prætorij regij quo tem-
pore opponi debeat. colum.2.
fol. 187

Recusatio iudicis quo tēpore sit
proponenda.nu.2.col.3.fol. 185

Recusationi iudicis an sit locus
quoties sententia ab eo est scri-
pta & subscripta traditāque ta-
bellioni vel actuario, vt pronū-
cietur?col.4.fol. 188

Si recusatur vnus ex pluribus iudi-
cibus delegatis, quid agendū,
nu.5.col.1.fol. 189

Recusare an possit minor vel ec-
clesia iudicem regium vel audi-
torē, ex ea causa quæ orta fuit
ante conclusionem litis, & ta-
men eam proponit post ipsam
cōclusionem, petitque admitti
ad probationē causę per testes
petita ad hoc restitutione in in-
tegrum.ibid.col.4.

Recusari iure regio quo tempore
debeāt iudices summi prætorij
& auditores. nume.3.colum.2.
fol. 187

Regalis argenteus quo vtūtur au-
rifices differt ab eo qui percuti-
tur.col.3.fol. 285

Regales argētei quot ex marchio
percutiantur.ibid.

Regalis Castellanus.n.2.co.3.f.323

Regnum Castellani iure genti-
litie successionis primogenitis
defertur.nu.7.col.4.fol. 7

Regnum

- Regnum Hispaniarum anno domini Deciiij. ex prodicione comitis Iuliani in ditionem Sarracenorum venit. columna 1. fol. 2
- Regnum longè utilius est successione deferri primogenitis quàm electione contra Aristotelem. col. 1. fol. 6
- Regnum omnium rerum publicarum est præsentissimū. nu. 5. col. 3. fol. 6
- Regnum præstantius est Aristocratia ac democratia. colum. 3. fol. 6
- Regna & principatus iure sanguinis statim ab initio mundi delata fuisse falsò existimat Ioan. Ciri. col. 3. fol. 5
- Rex ab alio non potest constitui quàm à republic. ipsa. ibidem & col. 2. fol. 5
- Rex non poterit aliquem regni locum, vel aliquot homines ita alteri domino subijcere, quod ius appellationum & supremæ potestatis apud se non remaneat. col. 3. fol. 24
- Rex nullus immediatè à Deo constitutus est præter Dauidem & c. col. 1. fol. 3
- Regia partitarum lex adducitur eiusque intellectus examinatur. numero 2. columna 2. fol. 205
- Regia potestas ex Dei & naturæ ordinatione stabilitur. nu. 6. col. 2. fol. 7
- Regius principatus vel libera electione populorum, vel hæreditaria gentilitij primogenij successione moribus aut lege præbata, iustus omninò censetur. nu. 4. col. 4. fol. 4
- Regium principatum (vt scribit Plinius) primi omnium habuerunt Aegyptij. col. 1. fol. 7
- Remissio ad iudicem loci contractus quando sit facienda. col. 3. & 4. fol. 62. 63. & colum. 1. & 2. fol. 65
- Remissio an habeat locum in iure qui cum re furto ablata in alium locum fugerit. colum. 3. & 4. fol. 74
- Remissio an fieri debeat ex diuerso principatu & à maiori ad minus tribunal. n. 10. col. 1. f. 75
- Remissio cuius expensis fieri debeat. nu. 11. col. 4. fol. 76
- Remissio facienda non est necessario, etiam petente iudice loci, vbi delictum commissum est, quoties iudex domicilij ipsum delinquentem eius criminis causa propria sententia condemnauit. col. 2. fol. 72
- Remissio in criminalibus facienda est ad locum delicti. & ibi rationes huius decisionis traduntur. nu. 3. col. 3. fol. 68
- Remissio in delictis à quò iudice fieri debeat. n. 5. col. 4. fol. 71
- Remissio non est facienda absque summaria delicti cognitione. nu. 8. col. 4. fol. 73
- Remissioni sitne locus in hæresis crimine. nu. 1. fol. 77
- Renuntiare non potest clericus proprio domicilio absque proprii iudicis & episcopi consensu. col. 1. fol. 64

Renuntiatio proprij domicilij
quid in contractibus operetur.
& deinde solutio in aliquē lo-
cum destinata. nu. 5. col. 2. fo. 63

Res data in dotem æstimatæ vi-
de æstimatio.

Reservatio iure communi statuta
de beneficijs vacantibus in cu-
ria, licet comprehendat benefi-
cia iuris patronatus ecclesiasti-
ci & clericorum: nō tamen affi-
cit nec includit beneficia iuris
patronatus laicorū. col. 1. f. 241

Res inter alios acta in iudicio a-
lijs præiudicat, & prodest quò
ad quandam præsumptionem.
nu. 4. col. 4. f. 85

Romana respublica omne impe-
rium in Cæsarem Augustum
& eius successores transtulit.
nu. 3. col. 4. fol. 3

Reipublicæ Castellanz tota iuris-
dictio penes Regem est. nu. 9.
col. 2. fol. 9

Rescriptum principis non porri-
git vim & effectum, nisi in hos
cum quibus datum est, & quo-
rum in eo mētio fit. col. 2. f. 106

Restitutio in integrum cōceden-
da non est in iudicio summa-
rio seu sententia interlocuto-
ria. col. 1. fol. 122

Restitutio in integrum non po-
test peti ad probandum post
quindecim dies à die publica-
tionis testium. col. 4. fol. 99

Restriccio in legatis quomodò fit
facienda. col. 1. fol. 71

Reuocatio vide attentata.

Reuocandi Domum privilegiū,
vide privilegium.

Reus legitimè conuictus, sub mor-
talis culpæ reatu, si à iudice in-
terrogetur etiam in tormentis
tenetur respondere an crimen
commiserit. col. 3. fol. 166

Reus legitimè conuictus si tor-
queatur, & crimen negauerit
quid dicendum. col. 2. eod.

Reus quibus casibus teneatur da-
re actori expensas litis & alimē-
ta pendente lite. col. 3. fol. 38

Sed hac in re diligentissimè ob-
servare oportet vtriusque liti-
gatoris iura, vt vrgētiōr sit pro
ipso actore præsumptio, quàm
pro ipso reo. col. 1. f. 1. 40

Roma olim fuit communis pa-
tria. col. 1. fol. 33

Roma quæ dicatur. col. 3. fol. 31

Romani primū ærea pecunia,
deinde multò post argētea, ac
demum aurea vñ sunt. col. 1. &
2. folio. 280

De litera S.

AL M A N T I-
censis academix
constitutio decla-
ratur. co. 3. fo. 324

Scientia & taciturnitas in his quæ sunt gravis
præiudicij nō sufficiunt ad cō-
sensum. col. 4. fol. 50

Scientia illius, cui nocere debet
sententia, quid requirit. col. 1.
folio. 93

Scriptura an faciat probationem
munita sigilli authētici autho-
ritate. col. 2. fol. 160

Scriptura priuata non aliter pro-
bat, quàm si duo deposuerint
de tenore illius ac de contētis
in ea, eam-

- in ea, eamque rem cōtigisse eo pacto quo scriptura narrat. col. 3. fol. 155
- Quandoque tamen testes non deponunt de contentis in scriptura: sed quod viderūt illā scriptā vel subscriptā à partibus, & hæc est propria testū recognitio. ibi.
- Scriptura priuata quoad hypothe-
cariam an sit publico instrumen-
to posteriori præferenda. nu. 5. col. 4. fol. 157
- Scriptura priuata quando semiple-
ne probet. nu. 6. col. 1. fol. 159
- Scriptura priuata quot testibus in-
digeat ad prebandum. colum. 2. fol. 156
- Scripturæ priuatæ recognitio quo-
modo fiat à testibus. nu. 1. colu. 3. fol. 155
- Scrupulus auri vicienos sestertios
valuit ex Plinio. col. 2. fol. 294
- Sembella quid, & eius valor. col. 3. fol. 285
- Semis numus æreus fuit qui vale-
bat duos quadrantes. colum. 4. fol. 286
- Semuncia vicesima quarta alius
pars similis hispano coronato. col. 2. fol. 281
- Sententia habet omninò effectum
rei iudicatæ, si ab ea non fuerit
appellatum. col. 4. fol. 102
- Sententia in causa filiationis inter
patrem & filium omnibus alijs
nocet & prodest, quibus ex ea
radice ius compeut. col. 3. fol. 86
- Sententia inter alios lata an præiu-
dicet omninò illi qui post litem
cōceptam rem emerit, de qua erat
quæstio. col. 4. fol. 109
- Sententia inter alios lata cui igno-
ranti nocet, is non potest rei iū-
prouocare. col. 3. fol. 104
- Sententia inter alios lata plerūque
ex propria vi & natura nocet, &
prodest omninò alijs, & ibi late
intellectus lingenuum. de statu
homin. nu. 5. col. 2. fol. 86
- Sententia interloquutoria appella-
tur interdictum. col. 1. fol. 121
- Sententia lata contra creditorem
agentem hypothecaria etiā præ-
missa quæstione dominij nō no-
cet de bitori scienti. co. 2. fol. 92
- Sententia lata contra debitorem
super dominio rei creditori da-
tæ in pignus, nocet ipsi credito-
ri scienti litem ea de re tractari.
ibid. col. 4.
- Sententia lata contra libertum an
noceat patrono. col. 3. fol. 95
- Sententia lata contra emptorem in
re vendita, nocet veditori igno-
ranti qui de euictione teneba-
tur. col. 4. fol. 84
- Sententia lata contra heredem scri-
ptum in testamento præiudicat
legatarijs etiam ignorantibus,
quod non poterunt legata con-
tequi à victore quippe qui non
fuerit grauatus soluere legata.
col. 1. fol. 85
- Sententia lata contra institutū no-
cet substituto. col. 4. fol. 89
- Sententia lata cum legitimo con-
tradictore an præiudicet alijs
qui post eū vocatur. c. 2. fol. 90
- Sententia lata contra emptorem,
venditori etiam ignoranti no-
cet quò ad exceptionem rei
iudicatæ: vt is non possit cum

- victore iterum examen causæ
 repetere.col.2.fol. 105
 Sententia lata contra hæredem
 contumacem & colludentem,
 nihil omnino nocet legatarijs.
 col.3.fol. 103
 Sententia lata cōtra vassallum an
 præiudicet domino scienti. nu
 mer.9.col.3.fol. 94
 Sententia lata contra debitorem
 an possit mandari excecutioni
 directò aduersus illū in quem
 dolo & fraude res aliqua ipsius
 debitoris translata fuerit. co
 lum.3.fol. 111
 Sententia lata contra præsentat
 tum,electum vel institutum,an
 præiudicet præsentanti,electo
 ri vel conferenti.num.1.col.4.
 fol 96
 Sententia lata inter alios, an sit
 exequenda directò cōtra illum
 in quem sit translatio rerum li
 re pendente.num.7.column.1.
 fol. 111
 Sentētia lata pro ingenuitate an
 noceat, vel profit omnibus.co
 lum.1.fol. 89
 Quid etiam in ea quæ lata fuit su
 per ætate alicuius. ibid.
 Sententia lata super maioratu vel
 primogenio aut super eius bo
 nis contra legitimum possessō
 rem,an noceat ei, qui post ip
 sum vocatur ad illud primo
 genium. numer. 6. column. 2.
 fol. 89
 Sententia lata super re prohibita
 alienari contra prohibitū non
 nocet illi, qui ad eam vocatus
 est, post illius obitum. ibid.
- Sententia lata super interdicto
 hoc interim, verè ac propriè in
 terlocutoria est.num. 2.col.1.
 fol. 121
 Sentētia omnibus nocet & pro
 dest, quos negotiū tangit etiā
 non citatis & ignorantibus.co
 lum.3.fol.90.& col.1.fol. 103
 Sententia per appellationem ex
 tinguitur inspecto & confide
 rato præsentī statu.column.4.
 fol. 161
 Sententia vltima quæ aliquid præ
 cedentibus addit, vel detrahit,
 an sit conformis primis. & ibi
 exponitur opinio Angeli in l.
 vnic.C.ne lice.tertio prouoca
 re.num.6.col.3.fol. 182
 Sententiæ tres conformes in cri
 minalibus executioni mādā
 dæ sunt non obstante nullita
 tis exceptione.column. 2.& 3.
 fol. 179
 Quod etiam locum habet in tri
 bus sententijs interlocutorijs.
 col.2.fol. 180
 Sententiæ tres quando dicantur
 conformes. nu. 5.column.4.fol.
 181.& nu.6.col.3.fol. 182
 Sententiarum trium cōformium
 an pendente in integrum resti
 tutionis lite executioni locus
 sit.nu.7.col.2.fol. 184
 Seruius Tullus Romanorū Rex
 æreos numos primus Romæ
 percussit.column.2.fol. 280
 Seruus pignori datus sciente cre
 ditore, & tacēte manumissus,
 non potest postea per ipsū
 creditorem iure pignoris peti.
 colum.4.fol. 108
 Seruus

- Seruus ordinatus** sciente ac præ-
 sente domino in seruitutem re-
 uocari non potest. *ibid.*
Sestertius, libella, obolus argentei
 numi. nu. 8. col. 3. fol. 286
Sestertius quid & eius valor. col.
 3. fol. 285. & col. 3. fol. 286
Sestertiū in neutro genere & se-
 stertius in masculino an diffe-
 rant. col. 4. fol. 307. & col. 1. &
 2. fol. 308
Sestertiūm vel numūm decē mil-
 lia qualiter differant. colum. 2.
 fol. 309
Sestertiūm centies quid. *ibid.*
Sextula numus æreus minimus
 sextam habens vnciæ partem:
 valet autem tres meajas aut
 paulò plus. col. 2. fol. 281
Sicilicus constat ex duabus dra-
 chmis. col. 3. fo. 283. & c. 3. f. 287
Siclus Hebræus quāti valoris fue-
 rit. num. 9. col. 4. fol. 286. & co-
 lum. 1. fol. 306
Siclus quare à 70. interpretibus
 appelletur didrachmus. col. 3.
 fol. 287
Siglus apud Xenophontem quis
 numus fuerit. col. 1. fol. 289
Siclus argenteus apud Hæbros
 cuius ponderis fuerit: item &
 aureus. nu. 9. col. 4. fol. 286. &
 col. 1. fol. 287
Sigillum an faciat probationem
 priuatæ scripturæ appositum.
 col. 2. fol. 0
Sigillum quod dicatur authenti-
 cum. col. 4. *ibid.*
Sigillum publicū, vel priuatum
 quando probet. n. 9. col. 2. f. 160
Siliquā Accursius falsò solidum
 interpretatur, & quinos solidos
 decem. nu. 10. col. 4. fol. 304
Societas humana quàm necessa-
 ria sit ad vitæ humanæ guber-
 nationem ac regimen. col. 3. &
 4. fol. 2
Solidus an differat ab aureo. col.
 2. fol. 295
Solidus aureus apud Iustinianū
 quid. col. 3. fo. 291
Solidus in legibus regalibus Hi-
 spaniæ qualiter sit accipiendus.
 col. 2. fol. 319. & col. 4. fol. 320:
 & col. 1. fol. 321
Solidus qua ratione sic dictus fue-
 rit. & ibi de tremissibus & se-
 missibus. nu. 4. col. 1. fol. 292
Solidus Turonensis. col. 3. fol. 307
Solidi aurei æstimatio & valor.
 col. 4. fol. 300
Solidi Turonenses Gallici. col. 2.
 fol. 303
Solidi aurei in sacris biblijs. col.
 4. fol. 305
Solidus vnde dictus. col. 1. fol. 292
Solutio vbi in cerro loco & tem-
 pore destinata est, & in eo lo-
 co non inueniatur, remissio
 facienda est. col. 1. fol. 65
Spurius poterit esse tabellio & de
 curio. nu. 6. col. 3. fol. 139
Stateris numi valor & pondus.
 col. 2. fol. 7
Stater aureus varius vbique. col. 3.
 fol. 287
Sterlingus anglorū numus quan-
 tum valuerit. nu. 12. col. 2. f. 290
Statutum municipale cōueniens
 iuri communi, an habeat spe-
 cialem præter ius commune.
 nu. 4. col. 3. fol. 191

Sterilitas quando dicatur contin-
gere ad affectum remittendi
pensionem. nu. 1. col. 2. fol. 204

Sterilitas etiam tunc verè dicitur
eo casu quo præter impensas
aliquot fructus collegerit colo-
nus. col. 3. fol. 205

Sterilitatis probatio vbi non om-
ninò apparet propter contro-
uerfas testium responsiones,
remissio pensionis sit arbitrio
iudicantium pro ratione tertie
vel quartæ partis. colum. 2. & 3.
fol. 206

Sterlingus quis numus fuerit. nu-
mer. 12. col. 2. fol. 290

Succumbens in causa appellatio-
nis vel deferens eam, an possit
agere de nullitate, & nullitatis
causa prosequi. numer. 8. col. 3.
fol. 176

Suetonij Tranquilli locus aperit-
tur. col. 1. fol. 296

De litera T.

A B E L L I O apo-
stolicus quam
ratione & forma
vti debeat officio
in his regnis His-

paniarum. col. 4. fol. 142

Tabellio non potest alteri com-
mittere confectionem instru-
menti. num. 1. col. 2. fol. 148

Tabellio probata nobilitate quã
hidalguiam dicimus, non tene-
tur cum plebeis contribuere
in regalibus subsidij. colum. 1.
fol. 140

Tabellio qui semel dedit instru-
mentum proprio signo signa-
tum alicui, non tenetur nec de

bet regulariter idem iterum ei
dare. col. 3. fol. 134

Tabellio torqueri potest ex pro-
xima causa ac suspitione vel
alia præsumptione quoties nõ
reperitur protocolum instru-
menti producti. col. 2. fol. 135

Tabellionis officium apud Græ-
cos honorificentius fuit, quàm
apud Romanos. col. 1. fol. 136

Tabellionis officium an vile, &
an infamis possit illud obtine-
re. nu. 5. col. 1. fol. 136

Tabellionis subscriptio in instru-
menti necessaria. numer. 5. co-
lum. 4. fol. 144

Poterit tamen impeditus, mo-
dò ipse præsens rei gestæ adsit
& subscribat ipsi instrumen-
to. ibid.

Tabellione mortuo aut eius pu-
blico munere in alium transla-
to iudex tenetur protocola
ipsius coram honestis viris sta-
tim accipere & sigillo signare,
& ita signata tradere successo-
ri. col. 2. fol. 150

Tabelliones duos si cõtingat fuif-
se rogatos ad confectionem ali-
cuius instrumenti publici, an
sufficiat vnus subscriptio tan-
tùm altero scribente. colum. 7.
fol. 150

Talentum Atticum maius & mi-
nus quot drachmarum millia
appendebat. col. 1. fo. 285. & co-
lum. 3. & 4. fol. 311

Talentum Euboicum. ibid.

Talentum Aeginæum. colum. 1.
fol. 12

Talentum Babylonium. ibid.

Talentum

- Talentum Syrium.col.2.fol. 12
 Talentum Aegiptium. ibid.
 Talentum Rhodium. ibid.
 Talentum Siculum.col.3. ibid.
 Talentum Bizantium,& Talen-
 tum Hæbraum.col.4. ibid.
 Talenta varia examinantur ad ra-
 tionem valoris & ponderis.nu-
 mer.3.col.2.& 3.fol. 311
 Tempus datum ad appelladum,
 currit à tempore scientiæ,non
 à tempore sententię.colum. 4.
 fol. 102
 Tertius an possit impedire trium
 sententiarum executionem ex
 causa nullitatis. & ibi intelle-
 ctus ad clemen.j.de re iudicat.
 nu.7.col.3.fol. 113
 Tertius appellans causam expo-
 nere debet,quę appellationem
 ipsam iustificet.n.1.co.2.fo. 102
 Tertius cui sententia nocet ex
 propria vi & natura potest ap-
 pellare intra decem dies à tem-
 pore scientiæ. nu.2.col.3. ibid.
 Tertius appellas, & se opponens
 executioni: tunc non est ad-
 mittendus quando præsumi
 potest calumnia.col.1.fol. 115
 Tertius cui sententia inter alios
 lata nocet ratione scientiæ quā-
 do appellare possit, & an pro-
 uocare valeat à sententia. nu.
 8.col.1.fol. 113
 Tertius cui ratione scientiæ no-
 cet sententia,an possit appella-
 re vbi condemnatus appellare
 non potest:quia tertio illi non
 licet appellare.col.1.fol. 113
 Tertius cui inter alios sententia
 lata nocet ratione scientiæ,quā-
 do appellare non possit, & an
 prouocare possit à sententia.
 col.2. ibid.
 Tertius oppositor & litis defen-
 sor ad coadiuuandum admis-
 sus adsumere debet litem in
 eo statu quo erat. nu.1.colum.
 4.fol. 83
 Tertius oppositor ad coadiuuā-
 dum non potest post publica-
 tionem& conclusionem testes
 producere nu.2.co.2.fol. 84
 Tertius oppositor vbi non potest
 repellere à iudicio ipsum prin-
 cipalem defensorem: sed tan-
 tum poterat eūadiuare,eique
 adstipere,propter propriū com-
 modum,tunc nihil nocet scien-
 tia nec ignorantia.col.3.fol. 85
 Tertius oppositor qui ad iudiciū
 accedit,actorem vel reum,aut
 vtrunque à re petita exclusu-
 rus,nō cogitur alium litem
 in statu quo versatur,& tamen
 non potest impedire diffinitio-
 nem eius inter actore & reum,
 nec differre.nu.4.col.4.fo.100
 Tertius qui cōtendit habere ius
 rei vendicationis, & eo vtitur,
 non potest se opponere liti &
 controuersiæ super ea re per
 alium motæ ad impediendum
 processum iudicij prioris.co.2.
 fol. 101
 Tertius qui executionem senten-
 tiæ impedire vult, docere de-
 bet intra breue tēpus ius con-
 tradicendi.nu.1.col.4.fol. 114
 Tertius seipsum opponens exe-
 cutioni, an sit admittendus à
 iudice qui ad requisitionem,

- vel iussum alterius sententiam
exequitur. nu. 5. col. 3. fol. 118
- T**eruntius à tribus vncijs dictus
vt inquit Mar. Varro. col. 1. fo.
281. & col. 3. fol. 285
- T**riens numus æreus tertiam ha
bens asis partem, & valet qua
tuor cornatos vulgò cornados.
col. 1. fol. 281
- T**estamēti publicatio fieri debet
apud iudicem secularē, etiam
si clericus sit institutus hæres,
& in quibus casibus. nu. 1. col.
2. fol. 47
- T**estis an possit inrerrogari de
his quæ ad elidendam testimo
nij fidem aduersus ipsum obij
ciuntur. nu. 7. col. 4. fol. 129
- T**estis esse an possit contra cleri
cum in criminalibus, qui cleri
cus esse non potest. nu. 2. col.
3. fol. 125
- T**estis an sit repellendus à testi
monio ob vilem eius opinio
nem, & infamiam facti. nu. 1.
col. 2. fol. 125
- T**estis etiam exemptus, aut cleri
cus an possit puniri à iudice
delegato ob crimen quod in
testimonio commiserit. nu. 8.
col. 3. fol. 130
- T**estis esse nō potest in causa vni
uersitatis is qui de ipsa vniuer
sitate est. nu. 4. col. 4. fol. 126
- T**estis qualis esse debeat. col. 1. &
2. fol. 125
- T**estes an sint admittendi super
eisdem articulis & directō con
trarijs in causa appellationis,
& quid vbi agitur de nobilitate
quam Idalgua dicimus. nu. 6. col. 4. fol. 128
- T**estes necessarij sunt ad solenni
tatem cuiuslibet instrumenti
publici. nu. 4. col. 2. fol. 144
- T**estes quot sunt necessarij ad pri
uatam scripturam. nu. 3. col. 2.
fol. 156
- T**estium subscriptorum recogni
tio an sufficiat ad probationē
priuatæ scripturæ. num. 4. col.
4. fol. 156
- T**orquere an possit iudex confes
sum & conuictum. col. 1. fo. 166
- T**ormentorum vsum alienum à
Christiana pietate censet Lo
doicus Viues. ibid.
- E**t quid si ipse author sentiat. ibi.
- T**ribunalia suprema regia ius ha
bent in his regnis tollendi vim
& violentiam, quæ à iudicibus
ecclesiasticis appellantibus fie
ri solet. nu. 3. col. 1. fol. 236
- T**remisiss aureus quid. col. 1. fo. 326
- De litera. V.

A C A B V N.

us an remittē
us sit. & quid
in criminibus
leuibus. nu. 7.

col. 3. fol. 73

Venditio ad corpus, aut mēsuram
quando dicatur facta. col. 2. & 3.
fol. 21

Venditio fundi certis limitibus cir
cumscripti etiam si mēsuræ, &
quantitatis mentio fiat, censē
da erit, non ad mēsuram, sed ad
corporis rationem. nu. 2. col. 3.
fol. 17

Venditio fundi ad mēsuram post
quam facta fuerit, & pars allu
uione

- uione decreuerit, cuius periculo
pereat. col. 2. fol. 23
- Venditio si facta est ad corpus ex-
pressim addito mensuræ nume-
ro, si maior reperiatur, cedit em-
ptoris cómodo, nec quicquam
tenetur emptor conuento pre-
tio adijcere. col. 1. fol. 22
- Venditio sicut in rebus mobilibus,
ante mensurationem nõ est per-
fecta, ita nec in immobilibus.
nu. 10. col. 2. fol. 23
- Venditio vini aut alterius rei simi-
lis ad totum certi corporis, dici-
tur facta ad mensuram, & ideo
periculum ante mensurationem
ipsius venditoris est. colum. 4.
fol. 20
- Venditor quando appellare possit
à sententia lata contra emptorẽ
nu. 4. col. 1. fol. 105
- Venditor quoties ad iudiciũ acce-
dit defensurus emptorem cõtra
quem agitur pro re vendita, ad
sumere debet litem in eo statu,
quo erat tempore oppositionis.
col. 3. fol. 83. & col. 3. fol. 84
- Vestes clericales quæ dicantur. &
quid in hoc efficere possit con-
suetudo. numer. 8. colum. 2. & 3.
fol. 215
- Viator potest equum suum pabu-
lare in agro alieno. colum. 3.
fol. 259
- Vicarius in quo differat à delega-
to. colum. 1. fol. 29
- Vicarius mortuo præsidente, quẽ vul-
gò correctorem appellant, an
possit iurisdictione vti, & quid de
vicarijs episcoporum. colum. 1.
fol. 26
- Quid etiã de balliuis & iudicibus
baronũ an reuocetur per mor-
tẽ eorũ cũ habeant quasi omni-
nò conformitatem cum officia-
libus episcoporum. ibid. c. 2. & 3.
- Victoriatu quid, & eius valor. col.
3. fol. 285
- Victor non poterit appellare ab
omissa condennatione expensarum,
etiam si quis eam petierit.
col. 4. fol. 192
- Vicus exemptus à ciuitate, an reti-
neat ius pascendi quod ante ex-
emptionem habebat in territorio.
nu. 7. col. 3. fol. 261
- Vicus exemptus à ciuitate quoad
iurisdictionem, nõ est admissen-
dus ad cõmunione magistratu-
um, nec ad electione eorũ à
quibus est iurisdictione exercen-
da. col. 3. fol. 261
- Vicusexemptus quo ad iurisdictione
nem non potest impedire habi-
tatores & incolas ciuitatis, quin
vtantur pascuis ipsius castri e-
xempti. ibid. col. 4.
- Vicus exemptus secundum Paul.
Cast. non retinet priuilegia illa
& iura ciuitatis, quibus non
potest vti absque præiudicio il-
lius ciuitatis, à qua fuit exem-
ptus, & cuius onera non subit,
quemadmodum antea subire
solebat. col. 1. fol. 262
- Vicus exemptus, vide infra.
- Vicus quoties ita eximitur, quod
nõ adiutur alteri ciuitati, nec cõ-
stituatur sub protectione prin-
cipis eximentis, subditi manent
legibus & statutis ciuitatis à qua
exempti sunt. col. 4. fol. 261

Author

- Author tamen arbitratur hanc opinionem tantū admittendā esse quo ad cōsuetudines & priuilegia, nō tamē quō ad statuta ciuitatis quæ vim habent à iurisdictione ipsius vrbis. *ibid.*
- Vici duo quoties habent communem proprietatem agrorū non solūm quoad ius pascendi, non potest vnus vicus absque alterius consensu colere agros communes, nec in eis nouellare, nec illis vti ad aliū vsum, quā illū quo hactenus vsi sunt. *col. 2. fol. 262*
- Victus condemnatur in expensis victori, etiam si absque dolo, temerè tamen litigauerit etiam si iuramentum calumniæ præstiterit. *nu. 1. col. 1. fol. 190*
- Victus etiam in criminalibus victo ri condemnatur in expensis. *nu. 2. col. 3. fol. 190*
- Vidua habet priuilegium declinādi forum proprii domicilij, & petendi quod causa tractetur in curia Regis. *nu. 5. col. 1. fol. 45*
- Vidua habet priuilegium vocandi ad curiam Regis eius aduersarios, modò honesta sit. *nu. 1. col. 2. fol. 41*
- Vidua non potest petere causam tractari in curia principis vbi his esset cœpta per litis contestationem apud iudicem inferiorem proprii domicilij etiam si vidua iure minoris ætatis peteret in integram restitutionem. *column. 4. fol. 46*
- Vidua non potest vti priuilegio contra viduam aliam, minorem aut orphanum. *column. 3. & 4. fol. 45*
- Nec etiam in causis quæ non habent æstimationem sex mille maravedinorum. *ibid.*
- Item vbi causa fuerit cœpta coram iudice inferiori per litis contestationem absque fori præscriptione & exceptione declinatio inferioris tribunalis. *ibid.*
- Idem erit si causa criminalis, vel agatur de redditibus regijs exigendis. *ibid.*
- Vidua pupillus & alij habentes fori priuilegium, vti ū possint eo vti aduersus simile, & parius habentes. *numero 4. columna. 4. fol. 43*
- Vidua, pupillus vel pauper in eo loco in quo est curia regis eiusque auditorium, vocatus ad curiæ iudices ad petitionem actoris, poterit hoc casu vti proprio priuilegio. *col. 2. fol. 46*
- Vidua quæ propriæ dicatur, & unde deducatur eius etymologia, contra Iurisconsultum in l. malum. ff. de verb. significat. *column. 1. fol. 42*
- Vidua si vocauerit ad iudicium apud iudicem domicilij ipsius rei conuenti aliam viduam vel pauperem: & velit reus declinare iurisdictionem iudicis, nō est audiendus. *col. 4. fol. 45*
- Viduae habent priuilegium quo pupilli & similes personæ vtuntur: vt non teneantur extra proprii domicilij forum apud curiæ regis iudices cuiquam agentis respondere cuiuscunque priuilegia

legij ratione.col.4.fol.	42	Vncia quod dragmas appēdat.nu.	
Viduæ priuilegium obtinet etiam		5.col.1.fol.	284
ea quę maritum habet,ſed innu		Vnio beneficiorum iuriſpatrona	
tilem.col.3.fol.	42	tus laicorum an quando & quo	
Viduarum priuilegium an proſit		modò fiat.numer. 11.colum. 4.	
litis confortibus & ijs qui com		fol.	254
mune ius cum viduis & pupil		Vniꝝ per Epiſcopum non poteſt	
lis habere contendunt.colu. 4.		beneficium aliquod alteri abſ	
fol.	45	que conſenſu illius qui habet	
Viduitatis iure dominus caſtri vel		ius conferendi,eligendi vel præ	
villæ ſe defendens,& ea de cau		ſentandi.col.4.fol.	254
ſa volens euitare regiæ curiæ iu		Vocatus ad maioratum non acci	
dicium,quo ad cauſarum cogni		pit illum tanquam hæres defun	
tionem vti non poterit priuile		ctiſ:ſed à primo maioratus inſti	
gio viduarum ex eo quod tribu		tutore.col.1.fol.	89
nal propriꝝ ſit manifeſtè ſuſpe			
ctum.col.3.fol.	46		

INDICIS FINIS.

PRACTICARVM

QVAESTIONVM LIBER

VNVS, AVTHORE DIDA-

co Couarruuiasà Leyua, Archiepi-
scopo Sancti Dominici

designat.

35

EX CAPITE SEQUENTI.

- 1 Gothi qua ratione, & quo tempore Hispaniarum Imperium obtinuerint?
- 2 Potestas temporalis, civilisque iurisdictionis penes ipsam Rempublicam est, & apud eos, quibus ipsa id muneris comiserit, in quo ab ecclesiastica differt.
- 3 Romana Respub. omne Imperium in Caesarem Augustum, & eius successores transtulit.
- 4 Regius principatus, vel libera electione populorum, vel hereditaria Gentilitij primogenij successione, moribus, aut lege probata iustus omnino censetur.
- 5 Regnum omnium Rerum publicarum est praestantissimum.

- 6 Regia potestas ex Dei, & naturae ordinatione stabilitur.
- 7 Castellani regni iure Gentilitia successione primogenij defertur.
- 8 Salica lex apud Gallos, quae sit?
- 9 Castellana Respublica tota iurisdictionis penes Regem est.
- 10 Castro a Rege alieno concesso: an censeatur coefferi iurisdictionis: & quid de mero, ac mixto imperio?

Tota civilis Castellana Respublicae potestas, & iurisdictionis, qua ratione penes ipsum Regem sit.

Pract. Couarrub.

C A P. I.

ROMANIS olim Hispanias obtinētibz, Gouisq; à septentrione totam Europā bello, armis, & industria vastātibus, Cūm & tunc Vandali, Alani, & Sueui relictis Gallijs Hispanias inuasissent, Honorius Imperator, Gothis eorū Rege Rada goso in Fœsulans mōtibz occiso, clade insigni ab Stillicone Romanorū duce, & cōsule afflictis eiūdem gentis principi Alarico Gallias, Hispaniasq; quas iam penē perdiderat, inito cum Senatu consilio concessit: vt comme morant Paulus Orosius, & Rodericus Toletanus lib. ij. rerum in Hispania gestarum cap. iij. Quo iure, mortuo post euersio nem Romanæ vrbs, Consentia Alarico, Arhauolphus Gothorum Rex misertus calamitatis Hispanorū, quam à Barbaris patiebantur, auxilium eis impigrē latitans Hispaniam aggreditur, eoque intra breue tempus à suis interfecto ann. Dñi quadringētesimodecimo sexto. Post hūc Vualia Gothorū Rex, cū pace Honorio pacta, Vādalos & Alanos penē extinxit, ob easque res benē gestas ab Imperatore Aquitania, & maximā Narbonensis prouinciæ parte donatus est. Quod prosper Aquitanicus, & Isidorus testantur. Idem scribit

Rodericus Toletanus cap. vij. Et post eos Paulus AEmilius hoc ipsum asseuerat. Rursus Theodoredus Rex non satis his prouincijs apud Gallias contentus, Hispanias inuasit: cui Turismundus succcessit, eoque à quodam familiari occiso, Theodoricus permissu Imperatoris Hispanias ingressus, primus in eis Gothorum Rex obtinuit Imperium, belloque Sueuos domuit, ac paulatim maxima Hispaniarum parte tubacta Gothorum genti eas sedes stabilire ita conatus est, vt qui eidem in regno successerunt grauitē, ac molestē tulerint, Romanorum nomen adhuc in Hispanijs veteris Imperij, & principatus iura quædam obtinuisse, donec Sisebutus Rex propē annum Domini. DCXV. expulsis profligatisque Romanis Hispaniarum Monarchiam consequutus est. Huic siquidem regi hoc tribuit Paulus Aemilius li. j. De gestis Francorum. Diuus tamen Isidorus, Rodericus Toletanus, & Alfontus Burgenfis id de Suintilla Rege, Rhicaredi primi filio tradidēre, qui cepit regnare anno Domini. DCXXI. atque idēd apparer, id contigisse circa annum Domini. DCXXIII. Nam & S. Isidorus ad annū quintum Suintillæ Regis Gothorum historiā prosequutus est. Post hæc Gothorum

thorum principes Hispaniarum Imperiū regio. Monarcharum nomine pacatissimum habuerunt ad annum vsque Domini. DCCXIII. Quo ex prodicione Comitis Iuliani Arabes ab Africa Calpen, quæ nunc Gibraltar dicitur, transpecti, cruentissimo prælio ipsis Gothis, eorumq; Rege Roderico profligatis totam ferè Hispaniam occuparunt. Quo in prælio Gothorum omnis nobilitas cecidit: totaque Hispania in ditionē Sarracenorum venit præter Astures & Cantabros apud quos Pelagius Fasilæ Cantabriæ ducis filius, nepos Gothorū Regis. Cindasunth, annum ad opem patriæ ferendam adiiciens, multos Christianos metu hostium latitantes in ordinē coegit, eosq; adhortatus alacres admodum ad quoduis subeundum pro religione Christiana, & patria periculum reddidit, adeoque sibi subditos, & obnoxios effecit, ut ab ipsis Rex electus, & nominatus, animo inuicto, diuinōq; auxilio cœperit Arabes bello premere aliquotque urbibus, & oppidis ita cedere cœgerit, ut Reges, qui post eum Hispaniarum sceptrum consequuti sunt, maximis cladibus eos afficientes ab Hispanijs prorsus expulerint. Cui negotio & Catholici Reges Fernandus, ac Elisabeth vltimam, extremāque dedere ope-

ram, dum hoc Granatensi Regno armis capto, urbē hanc multis titulis celebratissimā anno Domini. M. CCCCXCII. in eorū ditionē redactā Christi vexillo præducente ingressi fuere. Hinc sanè illud ipse deduxerim, Hispanias Monarchiæ, & Regū Imperio subditas fuisse ab hac ferè mille annis, quibus Reges è Gothorū sanguine progeniti felicissimè, rempublicā istā bello, & pace, datis iustissimis, ac saluberrimis legib; sub Christiana religione Catholice tutati sunt. Verū ex aliquot Hispaniarū provincijs, quæ regna modò appellamus, Castulonensis sese nobis offert, de cuius iurisdictione, & ciuili potestate hoc in capite, agere cōstitimus, illud equidem tractaturi, quā ratione sit penes Castellani Regē ipsa ciuilis potestas, totaque huius Reipublice iurdictio, inferēdis legibus, in meto, ac iusto Imperio deniq; exercenda. Castellam autem provinciam, Castulonensem diximus eos sequuti, qui ita eam quandoque nominarunt, non ignari, veterem Castellam Barduliam proprius dici, & ipsos Castellanos Bardulos. Nec tamen hoc quicquam refert quod ad nostrum institutum, cui equidem aptius erit aliquot exponere conclusionēs, quibus examinatis multa constabunt. quæ huius

Pract. Couar. rub. a ij

questionis decisioni potissimè suffragantur.

¶ Prima conclusio. Temporalis potestas, civilisque iurisdic-
tio tota, & suprema penes ipsam Rempublicam est: idcirco
2 is erit princeps temporalis, om-
nibusque superior. Reipublicæ
regimen habiturus, qui ab eadē
Republica, fuerit electus, & cō-
stitutus: quod ex natura rei iure
ipso gentium & naturali con-
stat, nisi humanus ipse cōiectus
pactione aliud induxerit. Huius
conclusionis nos obiter meamini-
mus in reg. periculum, de regul.
iur. libr. vj. ij. par. s. ix. numer.
vj. eiusque probatio ex eo con-
stat, quod ab ipsa natura homi-
nes ita instituti sunt: vt, nisi hu-
manus intellectus cōcuciat, pla-
nè percipiāt lumine naturali, in
quavis hominū civili societate:
quæ ad tutelam generis huma-
ni conducit omnino, constituen-
dum esse necessariò gubernato-
rem quendam, penes quem sit
illius societatis regimen, & cura:
eumque nō posse ab alio, quàm
ab ipsa societate constitui. Ete-
nim authore Aristotele lib. j. Po-
lit. cap. ij. Homo animal est om-
ni ape, omni que animante gre-
gali civilius: atque ideo est ho-
mo natura ipsa sociale animal.
lōgè magis, quàm apes, formicæ,
grues, & eiusmodi genera, quæ
gregatim aluntur, gregatimq; se-
tuetur. At cum Deus ipse per na-

turā dederit rebus singulis fa-
cultatē se cōseruandi, suisq; resi-
stendi cōtrarijs quantū ad inco-
lunitatem salutis, nec homines
facultatem hanc exequi disper-
si potuissent, instinctus eisdem
adiectus est gregatim viuendi,
societatēque civilem consti-
tuendi: vt adunati alijs alijs suffi-
cerent, victumque facilius com-
plures, quàm singuli compara-
rent, tutiūque ab incursu fera-
rum, & hostium degerent. Qua
ratione manifestum sit, ciuita-
tem, id est, civilem societatem, na-
tura cōsistere, hominēq; natu-
ra esse civile animal, eamq; con-
sociationem boni causa sensim
appetere. Prima hæc argumen-
tationis pars potuisset pluribus
autoritatibus philosophorum in-
strui, multisque rationibus, ex
Aristotele in libr. j. Polit. Platō-
ne in libris de republica, Cice-
rone lib. j. de inuentione, & Pa-
tritio lib. j. de institutione repu-
blicæ titul. iij. & tamen cum alio-
tendat nostrum hoc institutum,
satisfecisse opinabimur, si hæc
veluti per transfennam obiter ad-
propositæ conclusionis proba-
tionem tetigerimus.

¶ Deinde illud constitutissi-
mum est civilem hanc societa-
tem: quam humano generi ne-
cessariani diximus, neutiquam
potuisse civiles homines guber-
nare, hostes auertere, ac pro-
pulsare: & malefactorum auda-

ciam co-

eiam cohibere, nisi magistratibus, principibus, aut rectoribus suam tribueret facultatē, sibiq; iudices, ac duces constitueret, quibus multitudo ipsa, totiusq; congregationis homines subessent, & obedirent. Cū alioqui ciues ipsi sine ordine, & capite minime possent ea prouidere, quæ totius communitalis utilitati expedirent. Igitur constat secundam partem collectionis, quam diximus, in quavis ciuili societate necessarium esse gubernatorem quendam, qui eius curam habeat, reliquosque ciues in officiis continet. Hoc Aristoteles cap. ij. & ij. Poli. Et cæteri paulo ante citati probant: huncq; in scopum tendunt ferè libri omnes ab eodem Aristotele, & alijs de Republica editi. Apud hos text. est optimus in cap. in apibus. vij. q. j. cap. cū non liceat. de præscripti.

¶ Huius verò ciuilis societatis, & Reipublicæ rector ab alio quam ab ipsamet Republica constitui non potest iuste, & absque tyrannide. Si quidē ab ipso Deo constitutus non est, nec electus cuilibet ciuili societati immediate Rex, aut princeps. Saulem equidem, Davidem, eiusque posterum tantum à Deo, iure positio diuino per prophetas, ore proprio Reges in regno. Israhelico electos fuisse constat ex sacris testimonijs. Præter hos nul-

lus vnquam Rex, aut princeps à Deo immediate constitutus est: tamen Deus populū Hebræū ferè quadringentis annis instar regni per vnum gubernauerit: nempe Moysen, & eius successores iudices. Sic Deuter. cap. 27. inquit Deus, cū dixeris, constitutionem super me Regem, eum constitues, quem dominus Deus tuus elegerit. Cæteris verò gentibus Deus ipse ab ipso naturæ iure liberam fecisse videtur potestatem sibi principes, Reges, & magistratus constituendi. Ergo quælibet Respublica diuinitus naturæ lumine erudita ciuilem potestatem, quam habet, potest, & debet in alium, vel alios transferre, qui Regum, principum, Consulū, aut aliorum magistratuum titulis ipsius communitalis regimen suscipiant. Qui verò esse in societate nequit, aut nihil indiget propter copiam, is pars ciuitatis non habetur. Itaque aut bestia est, aut Deus. Quibus verbis Aristoteles in dicto capit. ij. usus est ad huius ciuilis societatis commendationem: omnes etenim homines secundum eum in hanc societatem natura sunt propensi: quam qui primus constituit, is author extitit maximorum honorum. ut enim homo perfectionem nactus, animantium est optimus: Sic cū à lege iustitiæque discessit, omnis Præf. Couar. rub. a ij

nium pessimus habetur. Sed & hanc primam conclusionem palam asserit, ac tenet S. Thom. j. ij. quæsti. xcviij. articu. iij. ad. iij. Eandem probat multis rationibus Alfonso à Castro libr. j. de potestate legis poenalis capitul. j. versu. postquam,

¶ Secunda conclusio. Potestas ecclesiastica in hoc à civili, & seculari potestate differt, quòd ea non est immediatè penès totam rempublicam: sed fuit ab ipso Deo Iesu, Petro, vt principi. & Apostolis cæteris, eorùmque successoribus concessa. Probat hęc assertio. Nam hęc potestas supernaturalis est, in finēque supernaturalem tendit: & ideo iure naturali nō potest ali cui competere: imò apud illum erit, cui ab ipso Deo supernaturaliter data fuerit: Deus autem summus Iesus Christus humani generis saluator eam Petro vt principi, & cæteris Apostolis, eorùmque successoribus dedit: ergo ea non competit toti Reipublicæ Christianæ, nec penès eam residet, sicuti nos probauimus in dict. regu. peccatum. ij. part. §. ix. nume. vj. ex Caietano. ij. ij. quæsti. j. articu. x. & in tracta. ij. de potesta. Papæ, & concilij. capit. j. Hoc ipsum coaliuatur ex eo, quod cum Christo; fuerit vniversalis redemptor, & Rex vnicus regni cælorum toto orbe diffusus, potuit, ac potest

per vnum Vicarium totum regere orbem, maximè quia sub illo Vicario instituit Patriarchas, Archiepiscopos, aliòsq; antistites, & sacerdotes: qui afflatu spiritus sancti ministrarent spiritualia. Reges autem quia à suis regnis potestatem recipiūt, non est cur ab vno omnes dependeant, nec id natura fieri posset commodè. Quare ratione hanc item conclusionem probat Dominicus Soto. libr. iij. de iustitia & iure. quæsti. iij. articu. ij. eandem repetit Caieta. in ij. parte Apologiæ de potestate Papæ cap. ij. & ix. qui in cap. x. versu. ad secundam scribit, Deum ita genus humanum instituisse, vt ad ordinem, & finem naturalem, potestatem communitati dederit, non vni: in ordine autem ad finem supernaturalem, potestatem vni delegauerit, non communitati.

¶ Tertia conclusio, Romana respublica, cū eius initio Reges sibi elegerit, & constituerit ac demū in annales consules summam potestatem transtulerit: tandem in Augustum Cæsarem, eiusq; successores, Regia lege lata per populum ipsum, ac Romanā communitatē, omne suum Imperium, & potestatem contulit. Huius cōclusionis plura sunt quidem testimonia. id enim constat ex l. j. ff. de consti. princip. l. ij. §. & cū placuisset. ff. de ori-

de orig. iur. & paulò ante. §. nouissimè. quo in loco Iurisconsultus testatur populū Romanum necessitate constrictū summum ius vni principi dedisse, omnūq; rerum arbitrium eidem permisisse, vt omnium factionum occasio tolleretur: tū vt in administratione prouinciarū succenturiaretur princeps senatui, qui non perinde prouincias omnes regere poterat. Sic Archadius Iurisconsultus scribit, regimenta Reipublicæ ad Imperatores perpetuò translata. l. vnic. ff. de offic. Præf. præto. & Iustinianus ait in l. j. §. sed & hoc studio sum. C. de veteri iure enuclean. antiqua lege, quæ regia nuntiabatur, omne ius, omnēque potestatem populi Romani in Imperatoriam maiestatem translata fuisse. Eadem lex appellatur lex Imperij in l. ex imperfecto. C. de testamen. propterea quod de Cæsaris Imperio lata fuerit. Moris autem erat apud Romanos, vt quoties ferenda lex esset, præsertim de re graui, ea ad populum ferretur: quemadmodum multi tradiderunt, potissimum Asconius Pædianus in Oratione pro C. Cornelio. & Budæus in d. l. ij. §. & cū placuisset. Romulus enim populo Romano hoc ipsum reliquit, ac permisit, vt leges suffragijs per Curias accersitus comprobaret, auctore

Dionysio, cui & Polybius consentire videtur, dum describit, populū Romanum suo tempore hanc potestatem habuisse. Hinc Curiatæ leges apud Iurisconsultum in dicta l. ij. in princip. Suetonium in Augusto. & Ciceronem in epistolis ad Lentulum. Quæ leges & populares dicuntur ab eodem in orationibus. Ferebantur verò leges istæ conuocato per triginta Curias populo, singulisque Curijs in separata septa constitutus, & sententiam rogatis: vt Zasius in eadem l. ij. adnotauit. Hæc verò lex Regia dicta est, vt quidam existimant, quod per eam ius regnandi deferretur. Sed Ioannes Corassi. lib. vj. miscel. cap. viij. existimat, Regiam legem idcirco dictam fuisse, quod ius Regis creandi lege lata Romulus Rex populo Romano concesserit: vt Dionysius & Liuius lib. j. scripserunt. atque idcirco solebant Tarquinij Seruio Tullo obijcere, quod iniussu populi Romani Regnū inuasisset. Cum itaq; Augustus à populo Romano creatus fuerit Imperator, in eūq; vt olim in Reges, translata fuerit Reipublicæ potestas, videtur in vsum reuocata lex illa vetus Romuli, quæ ideo Regia dicta fuit, quia ea ad populū ius creandi Regis pertineret. Ego verò etsi nequaquā contendā, hæc huius no-

Præf. Couar. rub. a iij

minis, & appellationis rationem
veram esse: cum & Augusti tem
pore nō de Rege, (nomen enim
istud maximo erat odio apud
Romanos) sed de vno Principe
constituendo ageretur: attamen
opinor legem à populo Roma
no latam fuisse tunc de hac po
testatis, & Imperij translatione:
ac posse eam legem Regiam
dici, quòd ea lata fuerit de vno
Principe in Romana Republi
ca designando: vt olim Reges
ab ipso populo constitueban
tur. Ipse quidem Augustus, ne
videretur statim veterem Ro
manæ Reipublicæ statum, &
maiestatem euertere: & tyran
nide Rempublicam opprimere,
Regiam planè potestatem nus
quam vsurpauit: quippè qui sua
populo, suæque senatui munia
permiserit obire. Sed & Strabo
libro xv. testatur, consensu po
puli translatum fuisse in Augu
stum ius omne belli, & pacis. Vi
di ipse æreum vetustissimū nu
misma, cuius altera facie ima
go sculpta erat Augusti his qui
dem literis: *Diuis Augustus*:
Altera verò Iouis imago cum
hoc titulo. *CONSENSV
SENAT. ET EQ. OR
DIN. P. Q. R.* Id est con
sensu senatus & equestris ordi
nis, populi que Romani. Ex in
terpretatione Valerij Probi in
libello de literis antiquis. Sic de
nique Cætares, vt veteris Ro.

manæ Reipublicæ imaginem
referrent, & ne viderentur Im
perium inuito populo obtinere,
magistratus sapissimè petebāt,
qui plebis electione obtineban
tur: tametsi omnia fierent libe
ro Cæsarum arbitrio. vnde Tri
bunitiæ potestatis dignitatem,
Pontificatum Maximum, & con
sulatus affectabant: eorūque
numismatis, quorū ipse plura vi
di, inscriptū est, quot consulatus
Cæsar is obtinuerit, & quoties
Tribunus plebis fuerit electus.

¶ Quarta conclusio. Ad ius
ti principatus rationem, quæ à
libero Reipublicæ, & communi
tatis cōsensu deducitur, satis est
plebis, vel optimatū suffragijs,
aut denique hæreditaria succe
ssione iure primogenij gentili
tij, Regiam dignitatem defer
ri. Hæc etenim conclusio duas
fortitur partes, vtraque tamen
eandē iustitiæ rationem habet,
cōsensum scilicet populi, & rei
publicæ expressum, vel tacitum.
Prior tamē pars præmittit, prin
cipē electione quandoque con
stitutū per ipsum populum, aut
per optimates, qui populi, ac
Reipublicæ, & communitatis
nomine consensum omnium in
electum sibi Regem præstant.
Esset sanè plerunquē difficili
mum, suffragia omniū ciuium
& eorum, qui alicuius reipubli
cæ partes sunt, à singulis exige
re: circo conuenit, plebis mul
titudi.

ritudinem per eius optimates
negocia publica ita expedire,
vt absque tumultibus, & seditio-
nis contentionibus tutò, & è Re
publica res ipsa peragatur. Igi-
tur horum optimatum suffra-
gia ea lege censenda sunt, qua
omnium ciuiũ consensus, quem
referunt, censeretur. l. item eo-
rum. §. si decuriones. ff. quod
cuiusque vniuer. nomi. cap. vlt.
de præbend. in vj. Qua ratione
septem illi Germaniẽ principes,
quibus facultas delata est Chri-
stiani orbis Imperatorem eli-
gendi, populum ipsum, & Chri-
stianam cõunitatem, quæ ab
ipso Imperatore gubernanda
est, omninò repræsentant, eius-
que vicaria vtuntur potestate,
vicẽsq; ea in electione gerunt.
Vnde fit, quod electio Impera-
toris ad Septemuiros Germa-
niæ, vt collegium, non vt singu-
los pertineat: quemadmodum
optumè probat Lupoldus libr. j.
de iuribus Romani imperij. ca.
vj. Panor. in capi. venerabilem.
col. iij. & ibi Card. in §. verum.
de elect. Ioan. Cirier libr. ij. de
primogenitura. q. xij. Castaldus
in tract. de Imperatore. q. xj. &
q. xv. Hinc sane constat, ad iusti-
tiam principatus cuiuslibet sa-
tis esse, quòd ipsius societatis
consensus per optimates hunc
in modum præstitus sit. Tame-
si non negauerim, olim Romæ
aliter in plebeis comitijs suffra-

gia præstita fuisse ad Consu-
lum electionem, & postea Im-
peratores, Augustos, ac Cæsa-
res ab exercitu militari electos
quandoquẽ extitisse: licet hæc
electio minimè censeretur ius-
ta, nisi Senatus, Populique Ro-
mani comprobatio accessisset.
Reges verò, & Principes ab ori-
gine mundi populorum suffra-
gijs creabantur: quod ex Iusti-
no lib. j. cõstat, & Cicerone lib.
ij. de legib. Idem & nos paulò
ante probauimus in prima hu-
iusce capitis conclusionẽ. Nec
enim ad Regiam maiestatem,
& excelsam dignitatis locum
ambitio popularis, sed spectata
inter bonos virtus ipsa euexit.
text. optimus in l. j. ff. ad le. Iul.
de ambitu. cap. vnic. in fine de
aliena. feud. cap. Moyses. viij. q.
j. ex Hieronymo super episto-
lam Pauli ad Titum. Atque ita
iure ipso naturali, & humano
nisi aliud moribus, aut specia-
li lege à populo lata institutum
fuerit, Regũ, & principum cre-
andorum ius ad populorum
suffragia est omninò referen-
dum. Sensit & hoc Panor. in ca.
venerabilem. pen. notab. de ele-
ction. idem Panor. in cap. intel-
lecto. ij. col. de iure iu. quo in lo-
co cita. glo. not. ad hoc in dict.
c. Moyses. eandem adducit ad
hoc Ioan. à terra Rubea tract.
j. contra rebelles art. j. concl. ij.
notatque ex ij. reg. cap. xvj. &
Pract. Couar. rub.

iiij.reg.ca.xiiij.explicat Aluaro
tus in titul.de feudo. Marchio.
col.ij. Quam ob rem fallitur
Ioan.Cirier in tract.de primo-
genitura lib.ij. quæst. xiiij. dum
existimat, post mundi creatio-
nem statim regna & principa-
tus iure sanguinis, & successio-
ne hæreditaria delatos fuisse:
& deinde multò post, donec
prohibita fuit in principatibus
successio. Etenim si iure ipso
naturali potestas ciuilis penes
ipsam rempublicam erat, & apud
eum, quem populi consensus in
id munus cõstitueret, palam est
tunc electione, nõ successione,
principatus, & regna delata fuis-
se. Eadem ratione tollitur opi-
mo glo. in c. denique. vij. q. j. ver-
bo, Rege suo. dum probare ni-
titur, Regis filium, iure Regem
post patrem futurum. ¶ Poste-
rior conclusionis pars iustitiæ
itidem innititur. Nam si lege à
Populo lata, vel ab eo recepta
principatus successione hæredi-
taria, genti cuidam, & familiæ
desertur, cõstat manifestè hunc
principatum consensu populi
saltem tacito deferri: quem ad-
modum idem erit, si absque le-
ge scripta consuetudine, & mo-
ribus regnat & Imperia Genti-
litia successione deferantur: si
quidem ea consuetudo consen-
sum populorum, qui ea vti suè-
re, omninò præmittit. cap. con-
suetudo. j. distin. l. de quibus. ff.

de legib. sic denique consuetu-
dine, & plerisque in locis lege
diu iam recepta Regnum de-
fertur successionem & iure pri-
mogenituræ. Quod glo. sensit
in d. c. Moyse. Panor. in d. c. ve-
nerabilem. & in d. c. intellecto.
Aluaro. in tit. de feu. Marchiæ.
col. ij. Anto. Corset. in tract. de
potest. & excell. Reg. q. ix. opti-
mus tex. in c. licet. de voto. &
in cap. grandi. de supp. negl. præ-
lat. in vj. c. j. §. præterea. de pro-
hib. feud. alie. per Frede. tradit
alios allegans Ioannes Cirier.
in tract. de primogenit. ij. lib. q.
xiiij. & q. xiiij, latissimè omnium
Andræ. Tiraquel. in tractat. de
primogenijs. in ipsa præfatione,
quo in loco multa refert, ex
quibus apparet, consuetudinem
istam ferè in toto orbe diu re-
ceptam fuisse. Nam & Diuus
Hieronimus in Epistola ad
Onagrium: & super Genesim
enarrans illud, quod est ca. xlix.
vende mihi primogenita scribit
apud Hæbreos Iudæicum re-
gnum olim primogenitis debi-
tum fuisse. quod probatur. ij. Pa-
ralipo. cap. xxj. regnum autem
tradidit Ioram, quod esset pri-
mogenitus. Eodem iure tradit
Iosephus lib. xiiij. antiquit. cap.
j. iniquum à multis existima-
tum fuisse, Aristobulum Ale-
xandri regis Iudæorum filium
iuniorem regnare, & Hircan-
num maiorem, cui propter æta-
tem Im-

tem Imperium debebatur, priuatum manere. Apud AEgyptios quoque hunc etiam morem fuisse constat, vt primogenitus ceteris anteponeretur in Imperio. Quod liquidò scriptum est Exodi cap. xj. Media nocte ingrediatur in AEgyptum, & morietur omne primogenitum in terra AEgyptiorum à primogenito Pharaonis, qui sedet in folio eius, vsque ad primogenitum ancillæ: ita sanè illum locum Lyranus ibi interpretatur. id ipsum & Pausanias lib. j. ac Iustinus lib. xvj. & lib. xxxix. scriptum reliquerunt. Quin & Herodotus in Polihymnia asseuerat, apud vniuersos homines institutum fuisse, vt maximus natu liberorum obtineret principatum: quod & ex nostris tradidere Baldus in l. ex hoc iure. col. ij. ff. de iusti. & iur. glo. Hostien. & docto. in d. c. licet. & in cap. grandi. de supplen. negli. prælat. in vj. Alber. in procemio ff. §. discipuli. & plerique alij, quorum diligentissimè Tiraquellus meminit in dict. præfatione. nume. 32. ¶ Sed & consuetudinem hanc, qua regna, & principatus successione potius, quàm electione primogenitis deferuntur, vtilem esse valdè, & reipublicæ omninò conducere magis quidem, quàm conueniat ipsa Principum electio: probat ex mul-

tis Ioann. Cirier. libr. ij. de primogenitura quæstio. xliij. post Cardinalem à Turre cremata, & Præposi. in dicto cap. Moses. viij. q. j. AEgidium Romanum libro tertio, de regimine principum. cap. v. Augusti. de Anchona in tractatu de potestate ecclesiæ. q. xxxv. artic. septimo. disputat amplè Buridanus super Aristotelem, tertio libro Politicorum. q. xxv. Eandem consuetudinem laudat, & scribit optimam esse Ioannes de terra rubea in j. tracta. contra rebelles. articul. primo. conclus. iij. ¶ Verùm Aristoteles ipse libro tertio Politic. cap. x. & xj. palàm asserit præstantius esse, quod regna suffragijs populorum, eorūque voluntate deferantur, quàm quod hæreditaria sint. quasi illa sint verè Regia imperia: hæc verò tyrannica, & Herilia barbaris gentibus propria. Addit tamen cap. x. quoddam esse regni genus, quo regna Heroicorum temporum voluntaria, hæreditariaque ex lege continentur. Pri mi enim voluntate populorum, quos artibus, aut bello demeruissent, seu dispersos in vnum congregassent, vel agros, sedesque ad habitandum tribuissent, Reges fiebant, eadēque regna posteris hæreditario iure tradebantur. Hæc Aristoteles, à quo libet Pract. Couar. rub.

primum deducere, initio quidem communitatum, & eo tempore, quo homines coeperunt civili ratione in vnum conuenire locum, regna electione, non successione delata fuisse. Quod nos paulo ante adnotauimus. Deinde, ex eodē apparet hanc quartam conclusionem maxime probare, & admittere regna haereditaria, quae tyrannica non sint, nec barbara, sed ab initio, & origine populorum voluntate delata: postea vel expresse, vel tacito consensu eorundem, moribus, vel lege lata facta sint haereditaria. ¶ Quinta conclusio. Ex tribus rerum publicarum speciebus, Aristocratia scilicet, Democratia, & regno, hoc vltimum omnium est praestantissimum. Huius assertionis author mihi videtur Aristoteles libro tertio Politic. cap. x. & seq. eamque eleganti oratione probat. Isocrates de dignitate regni: ex quo multa hac in re, & ex alijs authoribus, adducit Ioannes Stobaeus in sermone 45. Qui eandem sententiam elegit, eandem potiore esse censet Plutarchus in libello de tribus reipublicae generibus. His admodum suffragatur Plato in libro civili, vel de regno. Et in Dialogo octauo de republica. Apud Herodotum Darius pulchra oratione contendit, vnius regnum praestare: siquidem ex

plurimum, etiam optimatum gubernatione, odia, seditiones, caedes oriri, quod quisque princeps esse sua sententia, alios vincere optet. Cornelius Tacitus libro xvij. pacis interfuisse dicit omnia in vnum conferri. Etenim commodius, ac pacatius res per vnum, quam per multos geritur, & expeditur. text. optimus in l. ij. §. apparet. ff. de admitt. tutor. l. ij. §. nouissimè. ff. de orig. iur. vbi Accur. Bald. & Alberi. ac post eos Anto. Corset. in tractat. de excellen. regis, quaestio. 74. hanc quintam conclusionem tenent. Eadem Regia Partitarum lege multis rationibus stabilitur in l. j. v. & vij. titulo primo. Partita secunda. plura congerit Patritius titulo tertio de regno, & regis institutione: idem de institutione reipublicae titulo primo. Et ne quis contendant Aristotelem in dicto capit. xij. libro tertio Politicor. nobis aduersari, ac Aristocraticam rem publicam Regiae praetulisse: illud libenter admoneo, hac in parte nos Regem illum laudibus efferre, qui à senioribus, & probatissimis viris minimè dissentiat, cuncta libera, & absoluta voluntate, ac libidine acturus: imò ab his dum leges condere velit, aliaque in Reipublicae utilitatem expedire, sententiam petat, cum his de rebus publicis consultet, ac deliberet.

Alioqui

Alioquin facile princeps vnus, & Rex in tyrannidem labitur, & ideo postponendus erit Aristocratiæ, quæ certis, optimisq; legibus instituta, ac temperata fuerit. Igitur cæteris paribus Regia Respublica præferenda est Aristocratiæ. Hæc verò rectè instituta potior erit regiæ potestati, quæ mera, & absoluta sit: quod ipse Aristoteles ostendit ac demonstrat.

¶ Aegyptij primi omnium teste Plinio libro vij. cap. lvj. regium principatum habuerunt, quippe qui, vt ait Herodotus, nullo temporis momento poterant sine Rege viuere. Apud eos primus regnauit Menes: auctores huius rei sunt Herodotus in ij. & Diodorus in primo. a quibus hoc accepit Polydorus lib. ij. de inuentoribus rerum c. ij. Constat etenim ex sacris Biblijs Aegyptiorum regnum vetustissimum esse, cum mentio fiat Genesis cap. xxxix. Pharaonis id est Regis Aegyptij: hoc equidè nomine illi appellabantur: quia ea vox Reges significat: vt Iosephus scribit libri viij. Antiquit. cap. vj. quo in loco tradit primū Aegyptiorum regem Mineum dictū, qui Memphim edificauit, ac multis annis Abraham præcesserit. Mineum verò intelligit Iosephus eum, quem Menem alij dixere: cum & ipse Herodotū citet. Sed & Pharaon-

num mentio fit Genesis capi. xij. & xij. atque item à Iosepho libro primo antiq. capitu. 16. de his lector poterit plura petere ab Eusebio, Beroso, & Manethone: atque item à Ioanne Lucido lib. 5. de temporibus. ¶ Sexta conclusio. Regia potestas, ceterorūque principum ciuillis authoritas, non hominum est inuentum, sed ab ipso Deo per legem naturalem, quæ suæ sempiternæ participatio est, sanctissima fuit ordinatio. Hæc conclusio probatur ex his rationibus, quas in prima huius capitis conclusione nos tradidimus. Ciuillis etenim potestas naturæ, & Dei ordinatio est, ad humanum conuictum, & humani generis conseruationem necessaria omnino. Nam etiam si respublicæ & populi ius habuerint naturali ratione creandi principes, & Reges: quia tamen hoc fecerint diuinitus erudita, publica hæc, ac ciuillis potestas, Dei ordinatio dicitur. Ideò Paulus ad Roma. 13. inquit. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Non est enim potestas nisi à Deo. Quæ autem sunt, à Deo ordinata sunt. Itaque qui potestati resistit: Dei ordinatio resistit. Et iterum ad Titum iij. Admone illos principibus, & potestatibus subditos esse. Sic & Christus ait ad Pilatum: Nō haberes potestatem aduersum me Pract. Couar. rub.

villam, nisi tibi datum esset de-
super. Vnde et si in primordijs
ecclesiae omnes ferme princi-
pes essent infideles, praecepit ni-
hilominus Petrus Christianis,
primae Petri. capit. ij. vt subiecti
essent omni humanae creaturae,
propter dominum: siue regi, in-
quit, quasi praecellenti. Et Pro-
uerbio. capit. viij. scriptum est.
Per me reges regnant, & legum
conditores iusta decernunt. ca-
pit. quo iure. viij. distin. Authē,
de instrument. caut. & fide col-
lat. vj. & in Authen. quomodo
opor. Epitco. Quibus probatur
imperium, & principatum à Deo
esse constituta. Hæc tamen in-
telligenda sunt in hoc quidem
sensu, qd ciuilis potestas à Deo
procedat mediata, quippe quæ
ab ipsamet republica mediante
lege naturæ, electione, aut con-
sensu populorum constituatur.
Non sic spiritualis potestas: cū
hæc à Deo ipso supernaturali-
ter immediatè processerit. Nā
et si aliquot reges, nempe Sau-
lem & Dauidē diuino iure po-
sitino Deus instituerit, præordi-
nauerat tamen iure naturæ, vt
alij à republica eligerentur. Qua-
ratione Reges à deo dicuntur
potestatem habere. textus opti-
mus in l. viij. titul. j. parti. ij. idcir-
co semel constituta Regia po-
testate, siue libera populorum,
& Reipublice electione, siue le-
ge lata seu moribus in ius suc-

cessionis hæreditariæ translata,
nō potest per rempublicā Rex
regno expoliari, nisi is fuerit in
grauissimam tyrannidem lap-
sus. De quo non satis dignè tra-
ctat Corset. in tract. de excell.
Regis q. iij. tamet si aliquot au-
thores nominatim citauerit, qui
hanc quæstionem attingerunt.
Sed hæc principalis sexta asser-
tio probatur diligenter à Do-
minico Soto lib. iij. de Iustitia
& Iure. q. iij. artic. primo. His
adde text. optimum in l. x. titul.
j. ad finem ij. partitæ. Septi-
ma conclusio. Etiam si olim in
Hispaniarum monarchia Go-
thorum Reges non iure pri-
mogenituræ, nec gentilitiæ suc-
cessionis à Magnatibus, & po-
pulo, qui regno digni videban-
tur, eligerentur: post Arabum
tamen, & Maurorum inuasio-
nem, ipso Rege Pelagio mor-
tuo, eius posteri iure hæredita-
rio primogenij, annos iam plus
octingentos continenti succef-
sione Castellæ Regnum obti-
nuerunt, & iustissime obtinent.
Prior huius conclusionis parti
constat ex canone iij. concilij
Toletani quinti. Si quis, inquit,
ad Regiæ maiestatis ambitu per-
uenire fastigia, quem nec ele-
ctio omnium præficit, nec Go-
thicæ gentis nobilitas ad hunc
apicem trahit, sit consortio Ca-
tholicorum priuatus, & diuino
anathemate condemnatus. Hæc

Toletæ

Toletana synodus, quæ satis comprobatur multis Gothicæ historiæ testimonijs. Nam & ipse Pelagius primus post cladem illam insignem, ac maxime lugendam Rex, vt vir fortissimus à Gothis, qui apud Cantabros & Astures vastationi Maurorum supererant, princeps eius gentis electus fuit. Sed & posterior pars apparet ex eo, quod statim scilicet post Pelagium Castellanae Reipublicæ regnum ipsis regum primogenitis ad hunc vsque diem delatum est; & ided tacitus gentis Gothicæ, & populorum consensus, vbi alia deficerent iura, hoc ius regnandi iustissimum, & æquissimum faceret. Sed & lege id ipsum constitutissimum fit, lex quidem. ij. titulo xv. partita secunda tradit de regno Castellæ. Panor. in consi. 85. libro j. & de regibus Hispaniarum idem tradidit Oldradus consi. 24. & seq. Item consi. 231. Albericus in l. donationes, quas. C. de donation. inter virum & uxorem. Cardin. Alexand. in cap. ius naturale. col. ij. j. dist. finct. Paulus Castrenan consi. 164. libro. ij. Deci. consilio 327. colum. ij. & plerique alij, quorum meminit Andræas Tiraquellus in tractatu de primogenijs in ipsa præfatione, numero iij. Qui longè rem istam discutit totius ferè orbis con-

suetudines huic similes adducens. Sed & Ioannes Curier. libro ij. de primogenitura. quæstione xij. ad idem ius multa congerit, quæ ad huius legis, & consuetudinis iustitiam pertinere videntur. Nam & Franciscus Patritius homo doctus & diligens in hisce rebus perscrutandis libro ix. de Regno, titulo xxij. inquit, Ius naturæ exigit, & gentium cōsuetudo confirmat, vt maximus natus ex filiis mortuo Rege, Regi succedat. Nos item in huius capituli conclusionem quarta huius vniuersalis consuetudinis mentionem fecimus. quæ denique iuri naturali in hoc plurimum conuenit, quod vbi regnum successionem, & sanguinis iure obtinendum est, id vni filiorum primogenito, ac natus maximo deferatur. Apud Gallos idem moris diu obtinuit quemadmodum Tiraquel. ipse refert Ioan. Curier in dicta quæst. xij. Ioannes à Terra Rubea in primo tractat. contra rebelles articulo. j. conclusio. iij. & sequen. Petrus Iacob. in titulo. de success. reg. Franciæ. colum. iij. Andre. Ifernia in cap. j. §. præterea ducatus. de prohib. feud. alien. per Frede. Dec. cons. 445. Afflic. decis. Neapoli. 119. Oldrad. cons. 224. Angelus consi. 287. Cuius origo ad leges salicas referenda est. Leges autè Salicæ late fuerunt. Præf. Couar. rub.

runt sub Pharamondo primo Francorum Rege circa annum Domini 425. & fuerunt Respon-
sa quædam, & iudicia Aulico-
rum, qui oriundi erant à salijs
8 Alpinis Populis: vt censet Bal-
duinus in prolegomenis pagina
101. de lege Salica ita scribit
Paulus Aemylus de gestis Fran-
corum in Philippo Longo. le-
gis Salicæ verba hæc itidem re-
citans. In terram Salicam mû-
lieres ne succedant. Terram Sa-
licam, regnum, Franciamq; in-
terpretabantur. Salios Franco-
rum gentem fuisse Ammianus
Marcellinus refert, Iuliani Au-
gusti, qui res in Gallia gessit, co-
mes, ac suorum temporum scri-
ptor. Hæc Paulus Aemylus lib.
viij. qui & Saliorum meminit
paulò post in Caroli Pulchri vi-
ta. idem in lib. ij. sub Carolo Ma-
gno tradit, Salios Francos initio
dictos fuisse à Sala flumine, qui
prope Albini labitur. Locus
Marcellini est lib. xvij. Quibus
inquit, paratis petit primos om-
nium Francos, eos videlicet,
quos consuetudo Salios appella-
uit, ausos olim in Romano solo
apud Toxiandriam locum habi-
tacula sibi figere prælicenter.
Beatus Rhenanus lib. ij. Germa-
nicarum, leges aliquot Franco-
rum refert, & inquit, ipsi Frâci
nunc Salicâ legem, nunc Gomb-
etam præferebant. Salici Fran-
ci manus priuilegium habebant.

Nam hi solidum duodecim de-
nariorum pro multa soluebant.
Si Frisius, aut Saxo offendisset
Salicum Francum quadragin-
ta denariorum solido multaba-
tur. hæcenus Rhenanus. Ioan-
nes Ferrarius in l. ij. ff. de reg. iu-
ris. Legem Salicâ ex eo dictam
existimat, quod Pharamondus
salicus eam tulerit. Pharamon-
dum verò Salicum appellat ex
eo quòd Francis, qui Salij dicti
fuerunt, iussa dederit. Eandem
interpretationem probat Caro-
lus Molinæus in consue. Parisi.
titul. j. §. xxvj. Rursum & Beatus
Rhenanus lib. j. rerum Germa-
nicarum Claudiam locum, Stillic-
onem effuse laudantis expo-
nens ex prima panegyri.

*Rhenanumq; minacem
Cornibus infractis adeo mitescere
corvis,*

Vt Salius iam rura colat.
Inquit à poeta Sali nomine Fran-
cum intelligi ex Ammiano Mar-
cellino, licet in vulgatis codici-
bus pro Salius Sueuus indocile
substitutus fuerit. & addit: Vna
sanè præstans Francorum natio
Salingos à Sala fluuio se nuncu-
parunt. Hæc ipse. Sic & Andre.
Alciat. lib. ij. dispunct. cap. xxij.
legem Salicam dictam esse scri-
bit à Salijs, qui & Frâci fuerunt.
vnde & Sidonius Apollinaris.
Salius pede, falce Gelonus.

Ex quibus ipse censeo, legem
Salicam dictam fuisse à Salijs,
quos ia-

quos itidem opinor Francorum
fuisse nationem, & gentem quā-
dam apud eos nobilitate, pru-
dentia, & virtute præstantio-
rem cæteris Franconiæ popu-
lis. Legis etiam Salicæ mentio
fit in cap. j. de filiis natis ex ma-
tri. ad Morganat. contracto.
Quamobrem etsi de lege Sali-
cæ, quæ fœminas à regni succes-
sione exclusit, latè & optimè di-
sputauerit Pyrrhus post Aure-
lianenses consuetudines, eius ta-
men originem visus est ignoras-
se, etiam si cautè de eius initio
dixerit, Pharamondum prius ac-
citus proceribus nec citra matu-
rum consilium Salicam legem
tulisse, ut ab optimis legibus
sanctissima regni auspicia cap-
taret: quam vel à sale, rectaque
ratione, vel à Salica terra, vel à
Salijs sacerdotibus: id est à gene-
rosis, sapientibusque viris condi-
tam, vel vndeunque libet Sali-
cam veteres, & nos eorum legi-
bus adscripti nominamus. Sic &
Guaguinus libr. j. scribit Phara-
mondum quatuor ex Sycambri-
spectatos proceres selegisse, qui
populo legem ferrent: Vsfaga-
stum, Losogastum, Sologastum,
& Vifogastum: eosdemque legem
tulisse communi gentis, & pro-
cerum autoritate fretos: eam-
que à Pharamundo promulga-
tam à loco, vbi condita fuit, di-
ctam fuisse Salicam.

¶ Octaua cōclusio. In Castel

lana Republica tota ciuili po-
testas, & iurisdicctio penes ipsum
solum Regem est, ab eoque de-
riuat in alios. Hoc planè cui-
libet manifestum erit, si diligenti
usus collectione perceperit ex
proximè traditis, ciuilem pote-
statem, & iurisdictionem, quæ iu-
re ipso naturali, & gentium pe-
nes rempublicam, id est apud
ipsam populorum & hominum
societatem, existit: in hoc regni
Castellam principatu, vel ex-
presso, vel tacito reipublicæ to-
tius consensu ab initio electione
deinde obseruatissima ab octin-
gentis annis cōsuetudine genti-
liæ successione, ac primogenij
iure translata esse. Sed & legi-
bus Regijs hæc eadem cōclusio
constat videlicet l. ij. v. vj. vij. &
viij. titu. j. parti. ij. l. xvij. titulo
iiij. l. xvij. xix & xx. tit. xxij par-
tic. iij. rursus l. ix. titu. iij. eadem
part. l. iij. titu. j. libr. ij. l. j. titu. j.
libr. iij. ordinat. Iure autē com-
muni Romanorum idem appa-
ret autoritate l. j. ff. de constit.
princip. & his omnibus, quæ ad
probationem tertiæ conclusio-
nis tradidimus. Tandem multa
hoc in loco nulla faciam, vel ex
eo, quod cōstitutissimum sit, quod
hac in parte asseuerauimus: cū
eius rei causa prænotatas con-
clusiones hoc in capite instru-
xerimus. Sed & hanc conclu-
sionem multis comprobat, & di-
ligētissimè extendit Petrus Nu-
Pract. Couar. rub.

nus Aduendanius in tracta. de mandatis regijs exequendis. capitu. j. Primum ex his deducitur adeò esse certum totam ciuilem potestatem, & iurisdictionem apud regem esse, ab eoque in singulis totius regni ciuitatibus villis, castris, & oppidis exercendam fore, vt qui dixerit, se iurisdictionem aliquam habere, aliquo in loco, ciuitate, vel villa exercendam, id planè optimè probare debeat, si velit obtinere: alioquin succubet ex sola praesumptione iuris, quæ regi omnino suffragatur: quemadmodum probatur l. iij. titu. j. libr. ij. l. j. titu. j. & l. vltim. titu. xij. libr. ij. ordinat. l. ij. & viij. titu. j. parti. ij. capitul. j. & ibi Bald. quæ sint regalia. text. in authen. de defensorib. ciuita. l. deprecatio. ff. ad legem Rhod. de iact. notat Ioan. Lupi. in c. per vestras. de donati. inter virum & uxorem. ij. notabi. § j. nume. 43. Roderi. Suares allegat. vij. colum. ij. text. optimus in capitul. cum personæ. de priuileg. numer. vj. Bald. in titu. de pace Constantin. principi. col. vj. Matthe. Afflict. in constit. Neapolitanis, quæstio. vj. præludiorum. Idem post. Iserni. in ibi quæstio. iij. nos item id probauimus in reg. possessor. §. iij. statim citando.

¶ Secundo hinc apparet, posse in his castellæ regnis iurisdictionem alicui nobili competere, &

ab eo in aliquo territorio, aut villa, vel oppido exerceri specialiter iure, priuilegij videlicet à principe concessi, vel præscriptionis iuxta leges Regias vim, & auctoritatem obtinentis. Etenim de iurisdictione, quod ea possit vsucapione, & præscriptione adquiri, nos latè probauimus in relectione reg. possessor. de regu. iuris in vj. ij. parte. §. iij. vbi ostendimus, posse iurisdictionem simplicem, merum, & mixtum Imperium præscriptione adquiri, etiam lege Regia: modò semper excepta sit apud Regem suprema illa iurisdictione, quæ verè Regia est, & ad Regem querelas, & appellatum causas, vt ad summum principem defert. Hæc siquidem præscriptio cum à Regia lege vim capiat, ipsius iudem consensu principis, saltem tacito, iurisdictionem tribuit: idcirco & hæc iurisdictione præscriptione adquiri ab ipso Rege deriuatur. Tertiò deducitur inde posse à Rege speciali priuilegio, & tit. iurisdictionem, merum, ac mixtum Imperium alicui concedi in aliqua ciuitate, villa, vel oppido aut territorio exercendum. Quod multis constat, & maxime in legibus Regijs, quæ ad huius octauæ conclusionis probationem fuere adductæ. Cuius equidem rei indagandæ causa subijciam aliquot conclusiones quas apud me præcedentibus conuenire

uenire non remerē sum opina-
uatus. ¶ Nona conclusio. Con-
cessio castro, territoriū, & iurisdic-
tio, quæ castro annexa sub do-
minio disponentis erant tempo-
pore concessionis, data iudem
censetur. Huius opinionis au-
thores sunt Bald. in capitu. j. de
capita. qui curi. vendi. col. iij. &
col. vltim. idem in l. cū multa. C.
de bonis, quæ liber. & in l. j. §. in
10 initio. colum. j. vbi Bart. in §. cū
vrbem. ff. de officio Praef. vrb.
Ancha. in reg. accessorium. de
reg. iur. in vj. in fine. iij. q. princi-
pal. Corfet. in tracta. de excell.
regis. quæstio. v. Paul. Castren.
consil. 406. colum. ij. libro ij.
Bartol. in l. inter eos. ff. de ac-
quirendo rerum domi. sensit In-
nocentius in capitul. cū ad
sedem. de restitu. spoliat. & in
capi. ex literis. de iure patron.
vbi Host. Ioan. Andr. & alij ex
ea decisione idem videntur col-
legisse. Est ad hoc text. elegans
in dicto. §. cū vrbem. Nam e-
tiam si tibi tractetur de sim-
plici commissione iurisdic-
tionis facta ob vtilitatem publicā,
& ad reipublicæ regimen: om-
nium tamen consensu idem tra-
ditur in concessione, quæ à prin-
cipe fit, privilegij, venditionis,
aut beneficij titulo, propter ean-
dem rationem ex eo deductam
quod hæc omnia Castro adhæ-
rent, & accessoria sunt. Idē pro-
bant Roderi. Suares in d. alle-

gat. vij. colum. iij. & iij. Carol.
Molinæ. in consuet. Paris. titu. j.
§. j. gl. v. nu. 47. Paul. Parisien.
consil. 9. libro j. numer. 16. ex
quibus ipse opinor hanc esse cō-
munem opinionem: quæ obti-
net, & in hunc sensum, vt etiam
merū, ac mistum Imperium ex-
ceptis Regalibus in hanc con-
cessionē veniant. Quemadmo-
dum in specie tenent Bart. in d.
§. cū vrbem. idem in l. si quan-
do. in prinia. C. de bonis vacat.
lib. x. Bald. in dict. l. cū multa.
Carolus Molinæ. & Parisien. ac
Roderi. Suares paulo antē cita-
ti: imò & omnes, quibus hæc no-
na conclusio placet, ad exten-
sionem istam optimē possunt
adduci. sed & Felin. in ca. quod
sedes. de offic. ordin. hoc ipsum
sequitur. notant Docto. in l. vlt.
ff. de constitu. princip. maximē
Bald. & Alberic. Oldra. consil.
252. Ludouic. Roma. consil.
444. multi quos refert, & sequi-
tur Alexander in l. j. numero. 33.
ff. de iurisdictione omnium iu-
dicum. Nec oberunt huic con-
clusioni, quæ solent adduci de
iurisdictionis concessione: nam
vt in hac disputatione congruā
fiat distinctio, & tollantur mul-
ta, quæ solent eam difficilem
reddere, sequentem exponam
conclusionem illud præmittens
iurisdictionem, & mistum Im-
perium alicui ciuitati, Castro,
vel oppido adhærere, non tan-
Praef. Couar. rub. b ij

tūq; cū ea exercenda sūt ab ipso met populo, seu à magistratibus eiusdem: scilicet & cū iurisdictione, merum & mixtum Imperium saltem materialiter & passivè civitati accessoria sūt ibidem ab alio exercēda, vt ipsius loci domino, & principe immediato, quilius populi, & communis nomine Imperio, & iurisdictione vtitur. Quasi secus sit dicendum, quoties alicui castro iurdictio plena passivè accessoria est, vt alterius communis membro, cui castrum illud subditur vt capiti, & à quo regitur, ac gubernatur. Quod ipse cenſeo Barto. ſenſiſſe in d.l. inter. ff. de acquir. rerum domi. ſimul & in l.j. ad ſinem. ff. de iurisdictione omnium iudic. Carol. Molinæus in dict. glo. v. nu. 45. & 48. Sic ſanè vulgò dicimus, hoc caſtrum habet iurisdictionem, cū nulli cōmunitati, aut civitati ſubditum eſt, quò ad primam cauſarum criminalium, & civilium cognitionē: tametiſi hæc ipſa iurdictio exercenda ſit per Regium præfectum, aut ſanè per aliquem nobilem Ducem, Comitē, aut Marchionem, qui eiusdem loci dominus ſit.

¶ Decima cuncluſio. Concefſo caſtro, cui nulla adhæret iurdictio, nec merum, nec mixtum Imperium (quia quantum ad hæc civitati, villæ: vel comitatui ſubijcitur) non cenſetur vlla

trãſſata iurdictio, etiam ſi princeps, qui concedit, eam vt princeps alioqui habeat ibidem. Hanc aſſertionē probamus ex eo, quod iurdictio hæc in ſpecie minimè adhæreat rei concefſa, nec ei accessoria ſit: atq; idèd manet hoc Caſtrum ſub iurisdictione illius civitatis, cui prius adhærebat: cenſeturque quantum ad proprietatem abſque iurisdictione concefſum. Qua ratione qui obtinet Caſtrum intra fines, & limites alicuius civitatis territorium habentis, niſi probet à Principe expreſſim ſibi fuiſſe illius Caſtri iurisdictionem concefſam, nequaquàm, quò ad eam obtinebit, ſed erit Caſtri dominus quoad proprietatem: cū nihil habeat commune proprietatis prædiorum cum iurisdictione: ſicuti ipſe tradidi in regu. peccatū. de regu. iur. lib. vj. ij. parte. 6. x. nume. viij. ex Socino conſil. xv. & cōſ. xc. col. iij. lib. iij. & eodē in l.j. nu. xxvij. ff. de acquiren. poſſeſſio. l. x. titu. xxix. parti. iij. l. iij. v. & ix. titu. xxvij. parti. iij. Denique in ſpecie hanc decimā concluſionem deduximus ex Bald. in l. à procuratore. C. mand. & in rubric. ff. de rer. diuiſ. colum. iij. & in cap. vnico. §. ult. quib. mod. feud. ami. & ibi Aluarot. eodem. Bald. conſil. 23. libro quarto. Oldrad. conſilio 176. Roman. conſil. 444. Barto. in conſil.

in consil. 39. & in l. j. ad finem
 atque ibidem Curtio iuniore.
 colum. vlti. ff. de iurisdictione
 omni. iudic. qui asserit, hanc o-
 pinionem communem esse,
 quam etiam sensere Iason con-
 sil. 146. libr. ij. in quinto funda-
 mento secundæ partis. Bald. in
 capitul. j. de capit. qui curi. ven-
 di. & in capitul. j. numer. ij. de
 feudo Marchiæ. Guilielm. Bene.
 in capitul. Raynutius. de testa-
 men. verb. & uxorem nomine
 Adelasiam. ij. decisione. numer.
 307. Carolus Molinæus in dict.
 glo. v. numer. xlv. ¶ Qua ratio-
 ne in huiusmodi specie, vt tran-
 feratur iurisdiction, necessarium
 est, eam speciali concessione
 transferri, sicuti omnibus præ-
 citatis visum est. Imò quibus-
 dam placuit in facto, & hypothe-
 si huius decimæ conclusionis,
 concessa iurisdictione expres-
 sim, simplicem tantum iurisdic-
 tionem, non merum, nec mi-
 stum Imperium, concessam cen-
 seri. Huius sententiæ ex iunio-
 ribus auctor est Carolus Moli-
 næus in dict. gloss. v. numer. 48.
 ex eo, quòd in generali manda-
 to, ac multò fortius in noua, ac
 perpetua concessione in proprie-
 tatem non venit merum, nec mi-
 stum Imperium, nisi expressim,
 & specialiter dicatur. l. j. in prin-
 cipio. ff. de offic. eius, cui manda-
 est iurisd. igitur etià concessa iu-
 risdictione, non venit in concess-

sionem merum, nec mistum Im-
 perium. Huic opinioni suffraga-
 tur, quòd concessio castro cum
 iurisdictione, nò censetur con-
 cessa merum, nec mistum Impe-
 rium, quemadmodum ex ratio-
 nibus præmissis, & alijs. adnota-
 runt Iason numer. x. & Curti. iu-
 nior nume. xl. in l. Imperium. ff.
 de iurisdic. omni. iudic. His
 accedit, quòd simpliciter conces-
 sa iurisdictione, non venit in con-
 cessionem merum, nec mistum
 Imperium secundum Salycet.
 in l. placer. col. xij. C. de peda. iu-
 dic. Bald. in capitul. quarto. co-
 lum. penult. de iudic. Angel. in
 dict. l. Imperium. colum. ij. quo-
 rum opinio communis est, vt te-
 statur Curti. Junior. in dict. l. Im-
 perium. nume. xlij. & idem in l.
 j. ff. de offic. eius, cui manda. est
 iurisdic. nume. liij. quo in loco
 omnium latissimè disputat hanc
 quæstionem Alexand. nu. lxxvj.
 ¶ Ipse verò multis auctororum al-
 legationibus prætermisissis ne lō-
 gius quàm initio constitueram,
 progrediatur huius controuer-
 siæ resolutio, ac præsertim ex eo
 quod apud Alexandrum & Ia-
 sonem satis obuix sint vtriusq;
 partis rationes, vtar breui qua-
 dam distinctione specierum, quo
 apertius cõfiet, quoniam in sen-
 tu quæ modò adduximus, fue-
 rint accipienda.

¶ Primum etenim, càm in spe-
 cie, & casu decimæ conclusio-
 Pract. Couar. rub. b. iij

PRACTICARVM QVAESTION.

nis à principe concessio fit alicuius Castri, cuius iurisdictio passiva pendens ipsum principem concedentem actiue residet, ac manet saltem ad liberam eius dispositionem: quia princeps summus est, adhæret tamen alicui comitatui, vel civitati, à quibus non sine eorum aliqua læsione minimè potest segregari, tunc sanè non censetur iurisdictio concessa concessio castro, nisi specialiter transferatur. At de mero Imperio concessa iurisdictione & de misto controuertitur Iasone, Curtio Iuniore, & Carolo Molinæo negantibus, merum aut mistum Imperium trāferri: nos obseruanda esse censemus verba concessionis, vt inde possit deprehendi voluntas principis concedentis. probat hoc text. celebris in l.ij. titul. 9. lib. quinto. ordi. Etenim si is omnimodam iurisditionem concessit, merum, ac mistum Imperium concessisse videbitur. gl. insignis in clemen. vnica. de foro competen. verb. omnimodam. quam multi faciunt Panormitan. & Imola ibi post aliq. Feli. in dict. capitul. quod sedem. de offici. ordina. Idem Feli. in capitul. conquestus. de foro competen. Iason in dict. l. Imperium. numer. xij. Et plerique alij existimantes idem esse respondendum vbi similibus verbis princeps vsus fuerit. quod explicat Paulus Pa-

risien. in dict. consil. 9. libro primo. At vbi simpliciter castrum cum iurisdictione concessum sit in eadem specie, & casu decimæ conclusionis, nihilominus mihi probabilius est, & merum, ac mistum imperium concessum esse, quod materia subiecta aliquantulum dictat, & tenent Feli. in dict. capitul. quod sedem. Decima capitul. licet causam. de probation. colum. j. parçt. Ferrar. in actione confessoria proseruitute, super verbo, Plenam tamen si res ista sit maximè dubia propter illud præiudicium, quod sit civitati, vel comitatui, cui castrum adhæret, vel accedebat autè concessionem. cui rationi rursus oberunt auctoritates, quas de commissis simpliciter iurisdictione paulò post adducemus.

¶ Secundo, vbi conceditur cum iurisdictione castrum cui principaliter adhæret iurisdictio plena cum mero, & misto Imperio, sicuti proposita est nona conclusionis hypothesis, planè merum, & mistum Imperium ex illa simplici concessione iurisditionis transferuntur. Quemadmodum constat ex his auctoribus, quorum in dicta nona conclusionis meminimus: qui ita eadem sententiam tenuere, maximè Oldrad. Roma. Alexand. Alberti. & alij, de quibus Iason in dict. l. Imperium. numer. xj. inquit, om-

uit, omnes hanc in sententiam consensisse, nec refragantur Curtius Iunior in dict. l. Imoerium. & Carol. Molinæ. in dict. glo. v. imò palam hoc ipsum facti videntur.

¶ Tertiò, constat hoc idem resodendum esse, cum concessio a principe fit alicuius castri, cui iurisdictio, merum, & mixtum Imperium adhærent, iuxta nonam conclusionem. Nam & tunc omnia hæc in concessionem venire ibidem probauimus.

¶ Quartò, & regulariter, concessa iurisditione etiam absque concessione castri, & alicui commissa, iudem merum, & mixtum Imperium in eandem concessio nem, & commissionem venire, ex eo quod concessio iurisditionis fauorabilis sit. l. iij. §. ult. ff. de offic. pref. & ibi Bald. constanter asseueramus frequentiori authorum, & interpretum consensu receptum esse: modò non subsistit aliqua ratio, quæ strictam suadeat interpretationem, hoc etiam probatur ex auth. de de fesso. ciuit. §. iusiurandi. iuncta glo. colla. iij. glo. communiter recepta, & ibi Bart. iij. q. in dict. l. Imperium. Sic sanè hanc opinionem tenent Abb. in dict. capitu. quod sedem. Alexan. in consil. 35. lib. iij. idem in l. j. ff. de offic. eius cui man. la. est iurisdict. nu. lxxvj & est communis opinio, sicuti asseuerant eam sequenti Deci. in

d. l. Imperium. nu. xxvij. Alciat. in d. c. quod sedem. nu. 38. idem sensum fatetur Iason in d. l. Imperium. nu. 12. & seq. Eandem sententiam sequitur Deci. in c. licet causam. de proba. col. j. tametsi Iason, contrariam defendere conetur, & asserat communem esse Curt. Iunior in dict. l. Imperium. numc. 42. idem in l. j. ff. de offic. eius cui manda. est iurisdict. nu. 53. quem omnino legito. nu. 50. aduersus Baldum in cap. iij. de iudi. col. ij. extat & de concessione iurisditionis optima Boerij decisi. 227. quæ multa hoc in tractatu compendio quodam exponit.

Ex capite sequenti.

- 1 Iurisdictio à principe concessa in aliquo Castro, an extendi debeat ad ipsius Castri augmentum? Et rursus numer. 8.
- 2 Traditur latè intellect. l. cum fundus. ff. de legat. ij.
- 3 Legato fundo simpliciter, vel parte fundi communis pro indiuiso, non adiecto pronomine meum, veniet in legatum, quod rei legata post testamentum accesserit.
- 4 Legato fundo, vel parte fundi communis pro indiuiso appposito pronomine meum, an veniat in legatum quod ipsi testatori ex ea parte socij accesserit post testamentum?
- 5 Intellectus l. si ita. ff. de auro & argento legato. Pract. Couar. rub. b iij

- 6 Expenditur, ac defenditur opinio
glo. in l. serus electione. §. ultim.
ff. de leg. i. j.
- 7 Legato fundo, qui certis est in te-
stamento limitibus designatus,
an veniat in legatum quod post
testamentum eidem fundo adie-
ctum fuerit à testatore?
- 8 Iurisdictio, an concessa censatur à
Principe in Castri donati, aut
venditi augmento?

¶ Iurisdictio alicuius Ca-
stri à principe cōcessa, an
in nouos incolas, & in eiuf-
dem oppidi augmen-
to exerceri
possit?

C A P. II

CONCEDIT
frequenter prin-
ceps aliqui nobili
aut cōitati iuris-
dictionem, in ali-
quo Castro, vel oppido exercen-
dam: post eam verò concessione
ipsius oppidi incolæ augmentur
constructis ad habitationē ædi-
ficijs: quæritur nō temerè, an no-
ui incolæ eiusdem iurisdictionis
sint, cuius & veteres in re Regiæ
concessionis cēsentur? Extat hac
de re Baldi sententia in l. cum fun-
dus. de legat. ij. ita enim inquit,
& est argumentum, quod si
Imperator exemit Castrum,
& illud castrum postea crescat,

& efficiatur ciuitas, quod to-
tum hoc sit exemptum. Hęc Bal-
dus quem sequuti sunt Cuman-
ibi, & Mart. Laudensis in tracta-
de Castellanis conclus. 32. Qui
Potissimū authoritatem habet
à Iurisconsulti responso in dicti.
l. cum fundus. Cum fundus, in-
quit Labeo, nominatim legatus
est, si quid ei post testamentum
factum adiectum sit, id quoque
legato cedit, etiam si illa verba
adiecta non sint, qui meus
erit: si modò testator eam par-
tem non separatim possedit, sed
vniuersitati prioris fundi adiun-
xit. Hactenus Iurisconsultus.

¶ Ceterum, ni fallor, Baldi
opinio ita erit accipienda: vt
obtineat quoties concessio iur-
isdictionis, aut exemptio vil-
læ, vel castri facta fuerit sub no-
mine ipsius castri & vniuersita-
tis nullis constitutis limitibus,
tunc siquidem noui ciues, iou-
uæ ad habitationem domus ve-
teribus sub eodem vniuersitatis
nomine accedunt. l. peculium,
in princip. ff. de legat. ij. l. si ex
toto. in princip. & in l. quod in
rerum. §. ij. l. grege legato. & l.
sequen. ff. de lega. j. Grege in-
quit, legato, & quæ postea acce-
dunt, ad legatarium pertinent.
Quod si exemptio villæ, aut
concessio iurisdictionis fiat cer-
tis expressim diffinitis, aut con-
stitutis limitibus: tunc quicquid
extra limites illos, villæ, castro
veteri-

veteribusque ciuibus accederet, non esset eiusdem iurisdictionis, vel exemptionis censendum: sicuti deducitur ex l. in agris. ff. de acquiren. rerum dominio. l. non modus. C. de seruitu. & ibi Baldus. notatur in l. serui electione. §. vltim. ff. de legat. j. gloss. in l. legi. §. vltim. ff. de exceptio. rei iudicat. traditque ad hanc cōclusionem multa Albertus Brunus in tractat. de augmen. & diminut. in vj. conclusionē principali. Quibus mirē concinit, quod Bartol. scribit in l. Iulianus. §. si Titius. ff. de actio. empti.

¶ Hinc planē deducitur, quod si in specie per Baldum proposita in dicta l. cū fundus. princeps vel eximeret villam, aut iurisdictionem in ea concederet alicui certis quibusdam limitibus constitutis, non posset illa villa, aut castrum augeri nouis constructis domibus, ac nouis incolis saltem cum eiusdem exemptionis, aut iurisdictionis iure vltra limites specialiter designatos, etiam si extra eosdem limites iurisdictionis esset propria ipsiusmet principis concedentis, eique soli præiudicium ex augmento, & extensione fieret. Nam deficeret ipsius principis consensus ad eam iurisdictionem concedendam vltra limites ab ipso nominatim circumscriptos.

¶ Eadem ratione constat interpretatio conueniens admodum Iurisconsulti responso in d. l. cū fundus. Etenim si testator legauerit fundū certis constitutis limitibus & post testamentum eidem fundo testator partem aliquam, aut alterum fundum adiecerit, non veniet hæc adiectio in legatum vltra limites ab ipso testatore constitutos. Quod coadiuuari videtur ex d. l. serui electione. §. vlt. iuncta glo. ibidem in principio gloss. magnæ. vbi si quis legauerit fundum, qui communis est, censetur tantum fundi partem legasse, quæ propria erat tempore testamenti, non solidum fundum, etiam si post testamentum alteram fundi partem redemerit. Quæ quidem decisiones dubiæ profectò sunt propter d. l. cū fundus. & l. quod in rerum. ac deinde ob egregiam sententiam Angeli Perusini. is enim scribit in authen. de æqualit. dot. §. aliud. colla. viij. & in litem si fundi. §. huic. ff. de usufru. quod si princeps in aliqua villa, & castro, ac eius territorio iurisdictionem concesserit: ac demum ipse princeps territorium illud augeat, & extendat, competit iure, ac titulo concessiois iurisdictionis in id augmentum. Cui opinioni suffragatur d. l. cū fundus. & præterea l. etiam. C. de iur. dot. tex.

Pract. Couar. rub.

item in d. §. aliud. sic Angeli opinionem sequuti sunt Iason in l. j. nu. xv. & xvj. ff. de iurisd. om. iud. & Alber. Brunus in tract. de augmen. & dimin. in ix. & xvij. conclusionibus. Idcirco cum hæc Ange. opinio vera sit, oportet rem istam distinctionis examinare, ut quid in praxi magis sit conducibile, euidentiùs constet expositis quibuscumque assertionibus ad quæstionis examen.

¶ Primò si quidem obervandum erit, exemptionem, aut concessam iurisdictionem in proposita specie quò ad augmentum obtinere, quoties princeps, qui certis constitutis limitibus castrum exemit, aut iurisdictionem in eo concessit, pateatur tacite, vel expresse illius castri incolas, & habitationes augeri ultra limites præfinitos ea in parte, quæ iurisdictioni ipsius principis immediate alioqui suberat. Hoc probatur ex Angeli decisione, & quia ipsius tantum principis præiudicium tractatur. Quòd si alterius minime, nec tacite nec expresse consentientis præiudicium vertaretur, tunc dubio procul iurdictio, aut exemptio ultra fines ab homine constitutos in præiudiciū alterius nequaquam obtineret, nec exerceri posset. Sic sanè colligitur ex ratione, quam doct. tradidit ad decisionem pontificiam. c. quia cir-

ca. de privileg. notant Rom. in l. damni. §. si is qui ædes. ff. de dā. no infect. Albertus Brunus de augmen. & dimin. conclusione ix. ver. prædicta conclusio. Ange. in l. si servitus. in princ. pen. col. ff. de serv. vrb. præd.

¶ Secundò ipse arbitror ad veram interpretationem dicti. l. cum fundus. & l. servi electione. §. vlti. l. si ita. ff. de aur. & argen. leg. parum referre, aut certe nihil, quòd in ipso legato, vel testamento testatoris fuerit pronome, meū: ad hunc effectum, ut legatum intelligatur secundum tempus testamenti, vel tempus mortis. idem enim est in vtroque casu. Quemadmodum satis constat ex l. vlti. §. j. ff. de legato. ij. l. nomen. §. j. ff. de leg. iij. l. Aurelius. §. j. & ij. l. vlti. in fin. ff. de liber. lega. in quibus denique responsis non est appositum pronomen meum: & tamen intelligitur, ac restringitur dispositio ad existentia tempore præsentis. Huius opinionis auctores habeo Cuma. Alex. col. ij. Vincen. Hercula. col. vj. in d. l. servi electione §. vlti. Caro. Moli. in consue. Pari. tit. j. §. j. glo. v. nu. xvij. Quamvis in hoc maximam constituent differentiam & vim. gl. Bart. Imol. Paul. Soci. conclus. ij. & Ripa conclus. j. in d. l. servi electione. §. vlti. Bart. in l. servi filij. num. iij. & ibi Bal. & Ang. ff. de leg. j. in princ. nam pronomen hoc

men hoc meum: adiectum rei legatæ non videtur eidem apponi causa restrictionis, sed causa demonstrationis: ideoque non obicit huic assertioni responsum iurisperiti in l. si ita. ff. de aur. & arg. lega. Quod Paulus Castren. mihi visus est sentire in l. si ex toto. nume. v. ff. de leg. j. quamvis non omnino excludat præfatam differentiã, quam Bartol. & alij constituerunt, vbi sit legatum rei, quæ communis est testatori, & alteri.

¶ Tertio est omnino adnotandum, non esse hac in re quod ad propriã dispositionis cognitionem discrimen aliquod constituendum, an testator legauerit partem fundi, vel totum fundum. Nam absque vlla differentiã venit in legatum id, quod rei legatæ accesserit: aut non magis venit, si legetur totus fundus quàm si legetur pars fundi. Hoc ipsum probatur ex ratione vera d. l. cum fundus. & l. si ex toto. l. quod in rerum. §. ij. ac in specie ita voluere Cuman. & Vincen. Herculan. in dicta l. serui electione. §. vlti. atque ibidem ex iunioribus Gulielmus Pontanius Baldus in dicta l. si ex toto. Carolus Molinæus in dicto num. xvij. sensit Bartol. in dicta l. cum fundus. etiam si differentiam ex legatione partis, vel totius fundi, aut simpliciter pronuntiata constituerint Iacob.

Aren. Bartol. Paul. Angel. Alexan. Socin. & Ripa post glos. in dicto §. vltim. idem Bartol. Paul. Castren. Imola & alij in dicta l. si ex toto. Albertus Brunnus in tract. de augmento, & diminutione. xv. conclusio. v. limitatio. Quorum opinio communis est, nulla tamen certa ratione, aut authoritate efficacior, quàm quod pluribus placuerit.

¶ Quarto prænotatis accedit, quod si quis totius fundi dominus cum ita legauerit vt simpliciter fundum vel totum expressim leget, etiã adiecta distinctione, meum, venit in id legatum, quod tempore mortis testatoris fuerit rei legatæ per testatorem adiectum. Hæc verò conclusio communis est: omnes siquidem in dict. l. serui electione. §. vltim. eam probant, ex his, quæ inibi traduntur, atque in specie Ripa conclusi. ij. eam fatetur esse communem, quam etiam notant Paul. Cast. in d. l. si ex toto. Anto. Rubeus consil. 95. colum. vltim. præmittunt omnes, quibus placent ea discrimina, quæ proximis conclusionibus ipse improbauit.

¶ Quinto, si quis habens partem fundi cum alio communis pro diuiso, partem, vel fundum simpliciter legauerit non adscripto pronomine, meum, veniet itidem in legatum, quod rei legatæ accesserit
Pract. Couar. rub.

3 & tempore mortis adiectum fuerat à testatore. quod ex d. l. cùm fundus. satis constat, & præmittitur à gloss. & omnibus in d. l. serui electione. §. vlti. vbi Ripa. nume. x. eam asserit communem esse opinionem, qui eandem sequitur. idem tenet Paul. Castren. in d. l. si ex toto. quin & omnes paulò ante in prænotatis conclusionibus citati idem palam probarunt, etenim hi, qui nihil tribuunt pronomini, meum: rursus & hi, qui aliquid ei tribuendum esse censent, item hi qui differentiam constituerunt inter totum, & partem, id ipsum, quòd hac in conclusione asseueramus, concedere videntur: cùm conclusionem de parte fundi legata, quam glo. prosequitur, ita accipiant, vt eam videantur intelligere, vbi apponitur pronomen meum. nam & gloss. quam hi sequuntur, ita id intellexit. Sic sanè Carolus Molinæus & alij idem sequuntur, & probant.

¶ Sexta igitur in eundem scopum sit conclusio. Testatore, qui rem communè pro indiuiso habet, eam simpliciter legante, etiam adiecto pronomine, meum, venit in id legatū quod post testamentum ab ipsis dominis fuerit rei legatæ adiectū ex altero fundo, vel ex parte socij redempta. Hoc probatur ex iuriconsulto in d. l. cùm fun-

du. notat expressim Cuma. Vincenti. & Pontanus in d. l. serui electione. §. vlti. Carol. Molin. in d. numer. xvij. hoc sensit Cynus in d. l. si ex toto. Sicuti eum referunt Alex. & alij in d. §. vlt. tametsi in hac specie, vbi est adiectum pronomen, meum: & pars sensim legata censetur, teneant non venire in legatum id, quod rei legatæ accesserit post testamentū, adiectūque fuerit à testatore, Bartol. & alij quos citavi ad differentiam totius, & partis, in vers. tertio. Nihilominus Bartol. in d. l. cùm fundus. huic sextæ conclusioni patrocinari, & fauere videtur. tametsi Alex. in d. §. vltim. existimet nihil differre hanc sententiam Cumani ab opinio. Bartol. & aliorum qui distinxerunt inter legatum totius fundi, & legatum partis eiusdem: cùm verè quòd ad hoc augmentum accessorium optimè differat.

¶ Septimò: quoties testator, qui dimidiam fundi partem habet pro indiuiso, fundum simpliciter, aut eius partem expressè legauerit, etiam non adiecto pronomine meum, non venit in legatum altera dimidia pars post testamentum à socio redempta. Pars etenim hæc redempta æquè principalis est, nec alteri est accessoria: idcirco cessat ratio iuriconsulti in dicta l. cùm fundus. Quam ob rem hanc

rem hanc conclusionem tenent Cumanus, Vincenti. Herculanus, & Gulielmus Pontanus in dicta l. serui electione. §. vltim. atque ibi Alexand. dum Cumanum sequitur. probaturque ex Barto. decisione in dicta l. cum fundus. & ex his, quæ traduntur ab his, qui præscriptas differentias excludunt, & in eo discrimen constituerunt quod accedat aliquid fundo accessorie, vel æquè principale. Sed nihilominus, vbi pronomem, meum: non fuerit appositum, etiam in specie huius conclusionis contrarium verum esse cēsent glosa & doctores, vt fatetur Ripa eos sequutus numero x. in dicta l. serui electione. §. vltim. quorum sententia fortassis obtimebit ea ex causa, quod frequentiori doctorum consensu sit recepta. ¶ Octaua constat ad hæc conclusio. Quoties testator fundum habens communem pro indiuiso, & æquis portionibus fundum, vel eius partem propriam legauerit, adiecto pronomine, meum: non venit in legatum altera pars à testatore post testamentum redempta. Sic sanè censet in dicto §. vlt. Accursius, quem sequuntur alij communiter: vt fatetur Socin. Ripa & Iason. Sed ipse Cuma. & qui eiusdem opinionis fuere hanc opinionem admittunt in rationis adsigna-

tionem à gloss. discedentes. cum Accursius, & sequaces hoc adnotauerint ex l. si ita. ff. de auro, & arg. leg. verū contrariam sententiam veriore esse existimant Iason, & Zasius in d. §. vlti. Carol. Molinæus in d. numer. xvij. qui pro se citat Alex. in d. §. vlti. à quo ipse non potui hoc deducere. Ad l. si ita. respondetur, quod imbi adiectio facta fuit à testatore in diuersis rebus, non ipsis rebus legatis: quasi in d. l. si ita, & eius specie adiectio facta fuerit testatori, non autem rei legatæ.

¶ Nona hinc exponitur conclusio. Adiectio à testatore facta post testamentum, regulariter non cedit legatario, siue adscriptum sit pronomem, meum: siue id onissum fuerit, quoues ea sit in diuersis rebus ab ipsis legatis: non autem ipsimet rei legatæ: sit huius conclusionis exemplum ex d. l. si ita. ff. de auro & argen. legat. Si ita, inquit Paulus, legatum esset, vestem meam, argentum meum damnas esto dare: id legatum videtur, quod testamenti tempore fuisset: quia presens tempus semper intelligitur, si aliud comprehensum non sit. Nam cum dicit vestem meam, argētum meum: hac demonstratione, meum, presens, non futurum tempus ostenditur. Idem est, & si quis ita legauerit, seruos meos. Hæc iuris Pract. Couar. rub.

consultus. Siquidem semper intelligitur in dubio res testatoris legata, non aliena: atque ita quoties quis legat seruos, idem est ac si diceret seruos meos lego: cùm de seruis proprijs, non de alienis sit legatum intelligendum. igitur iurisperiti sensus huc pertinet, quòd legatum censerì debeat iuxta tempus testamenti, quod demonstrari videtur adiectione pronominis, meū. Nec per hoc negat idem obtinere, vbi simpliciter facta, & concepta sit testantis dispositio: talem cùm id constet ex aliorum iurisperitorum responsis.

¶ Decimò in hac satis controuersa quæstione ad defensionem glos. communiter receptæ in dicto §. vltim. iuxta Cumanī opinionem considero ipsius Cumanī verba, dum distinguit: an augmentum cōtingens post testamentum fiat personæ, an rebus, vel rei legatæ, vt priorī casu augmentum non cedat legatario, sic tamen posteriori. deinde obseruandum esse censeo, quod idem Cuman. Bartol. etiam in d. l. cùm fundus. & omnes fatentur augmentum cedere legatario, quoties accessoriè accedit rei legatæ. d. l. si ex toto. & d. l. cùm fundus. non autē vbi est æquē principale ipsum augmentū. hoc etenim fatentur omnes, qui probant distinctionem

totius à parte, & rursus hi qui eandem differentiam improbarunt: atque his tandem præmissis ipse aliter defenderem gloss. in d. §. vlti. item & ipsius Cuman. sententiam: quam, ni fallor, verè ita intelligendam esse opinor: vt intelligit Bart. Soci. in d. §. vlti. vt quoties testator pro diuiso partem habet fundi legati, tunc pars à socio redempta non augeat legatum: quia pars illa personæ accedit, non rei legatæ, nec per testatorem rei legatæ post testamentum adiicitur: idcirco res legata manet in eo statu, quo erat tempore testamenti: quo quidem tempore tantum fuit legata pars dimidia fundi, cui parti non accedit altera. Quod probatur in d. l. cùm fundus. & in l. si ex toto. vbi requiritur, quod post testamentum per testatorem: aut per alluionem aliquid sit rei legatæ additum, per actum in quam ipsius testatoris. Igitur si quidquam adiectum non est rei legatæ, id non venit in legatum, etiam si testatori accesserit. Sic sane defenditur opinio glo. & communis ex ipso Cuman. & Soci. in d. §. vlti. ij. conclusio. quòd si altera fundi pars pro diuiso ab aliquo possideretur, eaque sit emptā à testatore post testamentum, remouisque limitibus alteri parti addita, venit profectò in legatum per eam rationem, quæ à iurisperito

2 iurifconsulto traditur in d. l. cum fundus. qua ratione ita defendendam esse opinionem communem arbitramur ex auctoritate Cuma. & soci. ¶ Undecimò adhuc superest explicare, quid respondendum sit, vbi testator legauerit fundum certis constitutis limitibus, eisque nominatis: an quod eidem fundo per testatorem adiectum fuerit post testamētum, veniat in legatum fundi? & sanè ipse cenfeo, & id venire: auctoritate iurifconsulti in d. l. cū fundus. & ex his, quæ superius adduximus in initio huius cap. vers. eadem ratione. nec enim refert consignatio limitū, aut confinium quò ad decisionem d. l. cum fundus. cum ea fiat causa demonstrationis: c. forus. de verb. signi. non autem restrictionis, nec ampliationis. Nam & quò ad d. l. serui electione. §. vlt. itidem non refert, quò legatum fundi fiat certis constitutis limitibus: siquidem nihilominus tantum continetur sub legato ea pars, quæ eo tempore erat testatoris: secundum Alex. Aret. Ias. & alios in d. §. vlti. Bal. in l. cū alienam. col. vlt. C. de lega. Bal. & Paul. in l. j. C. qui testa. facer. pos. Hoc ipsum probatur ex Angeli Perusini sententia superius adducta in materia, & specie iurisdictionis concessæ, quæ ex prænotatis satis constat, ac comprobatur. Nam si princeps ipse,

cui tantum, & verè præiudicium ex adiectione sit, territorio alteri cum iurisdictione concessò, etiam certis nominatim adscriptis limitibus, partem aliquam addiderit, & in ea censetur addita, concessæque iurisdictioni: cum alteri non fiat ex hoc præiudicium principale. Quam ob rem secus esset respondendum, quoties præiudicium alteri inde procederet, ac fieret: tunc etenim minimè posset iurisdictioni in augmento exerceri.

¶ Duodecimò ex his apparet veram esse primam illationem, quam hoc in capite constituimus. Nam, cum ab eodem principe, qui iurisdictionem concesserat in castro certis constitutis limitibus, non fuerit quidquam eidem additum territorio, nec ex eius consensu, saltem tacito: profectò minimè censendum erit, iurisdictionem vltra fines ab initio designatos extendendam fore, etiam vbi ageretur de ipsius tantum principis præiudicio. Quod si alterius ius ex augmento lædi contingeret: tunc nec principis consensus quidquam suffragaretur ad damnum inferendum illi, cui princeps ipse iure lædere non potest. ¶ Cæterum præter ea, quæ superius de interpretatione testamentorum ad propositam de concessa iurisdictione quæstio. Pract. Couar. rub.

nem explicuimus, expedit ad-
monere lectorem, an concessio
castro, vel concessa vrbe cum
iurisdictione à principe sit iti-
dem concessum territorium
aliquod, vel tantum possit iu-
risdictio exerceri ad vsque ip-
sius castri (quod aiunt) stillici-
dia? & sanè vbi ipsi ciuitati, vel
castro territorium adhæret om-
ninò, constat ex præmissa con-
cessione translatum esse ius iu-
risdictionis, meri, & misti impe-
rii in eundem districtum, &
territorium : quemadmodum
traditum à nobis est in capit. j.
huius operis. nu. x. quo in loco
etiam multa de hac re, compen-
dio tamen scripsimus: quibus
illud modo adiicimus, maximè
esse obseruanda ipsius conces-
sionis, & beneficii, ac privilegiij
verba, vt ex his possimus conij-
cere, quid in ipsam concessio-
nem venerit.

Ex capite sequenti.

- 1 Plurimum interest, an actus ven-
ditionis, legati, vel donationis
fiat ad rationem mensuræ, vel
corporis certi, & limitati.
- 2 Fundi certis limitibus circumscri-
pti venditio, etiam si mensuræ,
& quantitatis mentio fiat, cen-
senda erit non ad mensuram,
sed ad corporis rationem.
- 3 Yt iugera ex certo fundo vendita
constituunt actum venditionis

ad rationem mensuræ, & sta-
tim latius.

- 4 Quid dicendum vbi modus men-
suræ non rei principali, sed ac-
cessorie adscribitur?
- 5 Pretium vnicum, vel pro mensu-
ræ modo distributum, an con-
stituatur hac in re discrimen ali-
quod?
- 6 Ante mensuram adhibitam, an
sit rei periculum venditoris, vel
emptoris?
- 7 Intellectus l. quod sepe. §. in his ff.
de contrah. empt.
- 8 Intellectus l. si venditor. ff. de act.
empt. l. ij. C. de rescin. vend. &
glo. in cap. per tuas. de donat.
- 9 Vera interpretatio l. Iulianus. §. si
Titius. ff. de act. emp.
- 10 Examinatur responsum iuricon-
sulti in l. si in venditione. §. j.
ff. de peric. & commo. rei vend.

¶ Qua ratione sit intelli-
genda donationis, conces-
sionis, aut venditionis di-
spositio ad mensuræ
modum con-
cepta.

C A P. III.

IS QV AE pro-
ximè discussimus
accedit & illud fa-
tis practicis ob-
uiū ad interpreta-
tionem earum actionū, quibus
rerum translatio fit ad mensu-
ræ mo-

re modum: etenim an vltra men-
suram præscriptam, vel intra illā
minori in parte actus obtineat,
ambigui solet esse iuris, & sanē
communiter hac in quæstione
receptum est, quodd discrimen
constituatur an ex certo corpo-
re, vel certa ex mēsurā sit actus
discernendus. Nam vbi mensura
ponitur, vel eius mēsiō sit, cau-
sa & gratia taxationis, seu restri-
ctionis: vltra mensuram illam
minimē locus est actui, nec con-
tractui, nec dispositioni. At si
mensuræ mētiō fiat causa de-
monstrationis: vt corpus, quod
legatur, donatur, vel transmitti-
tur, notum sit, & certum: tunc
mensura minor, aut maior nihil
facit ad legati, vel dispositionis
ius. sic denique fit, vt si ad men-
suram concepta fuerit disposi-
tio, quā ab eadem mensura cæ-
ptum est: mensuræ modus appo-
situs seruandus sit: si verò ad cor-
pus ipsum actus referatur: quia
initium sunt contractus, aut le-
gatum à corpore: tunc parum
referat, an modus mensuræ di-
ctus maior sit, vel minor, l. si ser-
uus legatus. §. qui quinque. ff.
de legat. j. l. his verbis. §. pater.
ff. de legat. ij. l. si venditor. in
princip. ff. de actio. empt. notāt
Oldrad. consil. 197. Ioan. Andre.
ad Specul. tit. de emptio. & ven-
ditio. §. sciendum. ad finem. Bal.
in rubri. C. de contrahen empti.
q. 22. tametsi aliquantulum de-

uius à communi sentētia, quam
tamen probarunt Ancha. Imol.
& Abb. capi. per tuas, de dona:
Alber. in l. cum comprehensum.
ff. de contrahen. emptio. Iason
in l. cunctos populos. col. j. C.
de Summa. Trini. Felin. in capi.
significante. colum. penulti. de
rescri. text. optimus in l. quidam
testamento. ff. de lega. j. in prin.
l. falsa demonstratio. ff. de con-
ditio. & demonstratio. eandem
opinionem sequuntur omnes,
quos statim nuncupatim citabi-
mus, idcirco communem esse
eam opinamur: siquidem ita fa-
tentur Iason consil. 79. libr. j. co-
lum. j. Detus consil. 347. col. j.
idem Det. latius consil. 500. col.
ij. Paulus Parisius consil. 64. nu.
31. & consil. seq. lib. j. Sed quia in
exēplis huius distinctionis quā-
doque erratur, opere præciū du-
ximus eam multis expositis ca-
sibus longius explicare.

¶ Primò etenim illud est præ-
mittendum, quodd licet Oldra-
dus loquatur in concessione, ac
donatione, eius distinctio pari-
ture est in contractibus vendi-
tionis, in testamentis, & simili-
bus intelligenda. Siquidem ferē
omnes Docto. hac in quæstio-
ne allegati in vēditione, & em-
ptione similiter loquūtur, quam-
uis Imol. in dict. cap. per tuas.
dubius sit. & tamen sic in specie
responderunt Barbat. in rubric.
de emptio. col. vlti. Fabianus in
Præct. Couar. rub. c.

tractat. de emption. vj. parte in princip. colum. ij. quam sententiam communem esse fatentur eam sequuti Söcinus Iunior in consil. 42. libr. ij. nume. 25. & Paulus Parisius in dict. consi. 64. lib. j. numer. 76.

¶ Secundo, ad huius quaestio-
nis praxini constituenda est spe-
cies in hunc modum conceptis
verbis: Fundum vendo tibi his
certis, ac nominatis finibus cir-
cumscriptum, qui est decem iugerum,
2 aut decem iugerum: & in hoc quidem
casu venditio dicitur facta ex cor-
pore certo, nec restringitur ex
mensura: imò venit in venditione,
aut legatum quicquid intra fi-
nes praescriptos continetur, licet
mensuram decem iugerum ex-
cedat. Quia in specie loquun-
tur Oldrad. & omnes paulò an-
tè citati, qui eum sequuti sunt,
atque item Iason in dict. cons.
79. colum. j. idem Iason in l. si
fundum. §. si libertus. ad finem.
ff. de legat. j. Deci. in dict. consi.
347. column. j. Matthæ. Afflict.
decis. 68. sentit Bar. in l. Iulianus.
§. si Titius. ff. de action. empti.
Salice. in l. ij. C. de contrahen.
emption. Paul. Castrens. in l. si
duorum. in princip. ff. de action.
empti. ubi est ad huius conclu-
sionis probationem text. optim.
notat Fabianus in tracta. de em-
ptione. vj. parte principali. col.
vj. versic. circa quartum. Socin.
Iunior in dict. consi. 42. libr. ij. nu-

me. vj. Barbat. in rubr. de empte.
colum. vltim. Alexand. consi. 133.
libr. j. numer. vj. & consi. 120. lib.
ij. & consi. 8. libr. iij. Capitulum
decisio. Neapolit. 14. numer. ij.
quorum opinio dubio procul
communis est, quæ etiam pro-
batur in l. qui fundum. ff. de evi-
ctionib. Quicquid dixerit glof.
inibi malè illud iurisperiti re-
sponsum intelligens, potius in
certis coniecturis, quam re vera,
quid in eo tractetur exponens.

¶ Sed & tertius ab eisdem au-
thoribus deducitur casus parum
profectò dubius, cum in eius dis-
tinctione conveniant omnes hæc
3 questionem post Oldradum tra-
ctantes, quoties ita concipitur
actus, vendo decem iugera fun-
di Semproniani, etiam si fundi li-
mites nominentur, & distinguan-
tur. Nam ultra mensuram præ-
scriptam nihil venit in venditio-
nem, quâvis intra eosdem limi-
tes contineatur. text. est hac de
re in capitul. per tuas. de dona-
tio. quod procedit, etiâ si totius
fundi limites fuerint apposti,
modò facta sit venditio ad men-
suram, ab eâque coceptum sit: nam
illius fundi pars iuxta prædictam
mensuram vendita censetur. quem
admodum voluerunt Barto. So-
ci. consi. 32. libr. iij. & Soci. Iunior
in dict. consil. 42. numer. 9. com-
munis etenim opinio solum tra-
ctat, quid dicendum sit, ubi men-
suræ sit mentio. At si post men-
suram

suram ponuntur fundi limites, casus is onittitur à doctõribus, qui tamen eadem est ratione discernendus, quia ipse actus à mē sura incipit secundum vtrumq; Socinũ, quibus adstipulatur tex. celebris in l. quod sapē. §. sed & si ex doliario. ff. de cõtra. empt.

¶ Quarta species proponitur, quoties incipit actus à corpore statimque subiicitur mensuræ modus, post quem ponuntur corporis limites, & confinia, in hunc fashionem modum, vendo fundum semi pronianum decem iugerum his diffinitum, ac distinctum limitibus. Nam in hoc venditionem factam ad corpus, non ad mensuram, asserunt expressim latē hac de re disputantes Carolus Ruinus in consil. 83. libr. j. Socin. Iunior consil. 42. & consil. 43. libr. ij. qui in priori consilio nume. vj. scribit hanc opinionem esse communem, quam ex propositis ab eis exemplis tenere videntur Paulus Castrensi. in l. ij. in fi. C. de pericu. & commu. rei vend. Alexand. consil. 133. libr. j. numer. vj. Ancha. & Imol. in c. per tuas. de donation. Barto. Socin. consil. vlti. libr. ij. probat eam eleganter Pau. Parisi. consil. 64. nume. 55. libr. j. pro ea inducens text. in dict. l. qui fundum. ff. de euictio. qua ratione inferitur in hoc casu, & exemplo venire in venditionem quicquid est intra fines nominatos, etiā si id excipiat

dat mēsuræ numerũ. Quod itē probatur duabus rationibus, quas tradidere Caro. Rui. & Socin. Iunior in dictis responsis: tametsi in proposito exemplo censent, vēditionem factam fuisse, ad mensuram Panor. in d. c. per tuas. ad finem de donati. Capius in d. decis. Neapo. xiiij. numer. ij. Alexand. in additio. ad Bar. in d. §. si Titius Deci. in d. cõsil. 347. col. ij. idem Deci. in consil. 500. col. vlti. num. 15. Nicol. Boerius decis. 50. nume. v. & vj. non enim probatur Abb. opinio in d. cap. per tuas. quia ibidem traditur casus iuxta exemplũ paulo antē à me traditũ in vers. sed & tertius.

¶ Hæc verò ita intelligenda sunt, vt sciamus in re dubia protereā, quod verba sint aliter cõcepta: & sit inde ambiguum, an res sit vendita ad mensuræ modum, tunc obseruandas esse, ac perpendendas coniecturas, ex quibus deduci possit, an ea dispositio facta fuerit ad mensuram, vel ad cẽrtum, ac diffinitum corpus: nempe ex quantitate pretij. l. j. §. j. vbi glo. ff. de superficie. atque ibidem Bart. glo. Bart. & alij in l. temper in stipulationibus. ff. de reg. iur. Decian. consil. 500. nu. v. qui hoc ipsum in hac speciali quaestione adnotauit. idem Deci. in dict. consil. 347. nu. ij. Corn in consil. 59. col. ij. libr. iij. Socin. Iunior in dict. consil. 43. lib. ij. col. penul. & fina.

Pract. Couar. rub. c. ij

Maria. Soci. consil. 98. colum. vlt. idem in consil. 47. colum. iij. versicu. præterea si probabitur. libr. j. atque idem esset, vbi similis coniectura posset assumi ex simili qualitate actus, vt Deti. in dictis responsis probat.

¶ Quintus casus ad præmissæ regulæ intellectum proponitur quoties in eadē oratione apponitur mensuræ numerus: nempe vendo fundum Sempronianum decem iugerum, nec fuere appositū fines, aut fundi limites, & sane ipse ab eadem ratione, qua prædicti doctores vtuntur, censeo, venditionem hanc esse factam ad corpus, non ad mensuram: modò constet, de quo fundo contrahētes senserint: etenim confinia nusquam adscribuntur nisi vt constet de corpore certo, atque idè si de hoc alioqui cōstet, nulla vis est, positi fuerint fines, an non: sed an incœperit actus à corpore, an à mensura: & sic an voluerit venditor corpus illud vendere: an ex eo certam partem. Quod si quis dixerit, plurimum referre, an numerus mensuræ ponatur in eadem oratione, vel diuersa, conuictus quidem erit ex prima specie, & doctoribus ad eius decisionem adductis, eorūque rationibus. Denique cogetur fateri, discrimen esse constituendum in hoc quod apponantur fundi limites, & nominantur: quod falsum om-

ninò est. At vbi de corpore non constat aliter quàm per mensuræ modum, tunc dubio procul ad mensuræ modum iudicanda erit dispositio, ac secundum eam nominatum adscriptam penitus discernenda. Quemadmodum deduci poterit ex notatis per Deti. in dict. consil. 500. Hinc quidè inferitur, falsum esse quod opinatur Anto. Burgensis in capitu. cum causa. limitat. 14., de emptioni. & vendit. dum num. 51. scribit tunc mensuræ modum appositum censerī causa taxationis, quando in eadem oratione subiicitur: causa verò demonstrationis, vbi in diuersa. Prioris partis sit exemplum: vendo fundum Sempronianum decem iugerum. Posterioris autem erit species in hunc modum concepta: vendo fundum Sempronianum, qui est decem iugerum. Idem insinuant, & tenent Soci. in consil. 32. colum. ij. libr. quarto, Paulus Castren. in l. si venditor. in princip. ff. de action. empti. Deti. in dict. consil. 500. vlti. colum. & prius. num. iij. sentit Cardina. in capitu. ij. colum. j. de precar. Nam licet possit aliquādo hæc differentia procedere in his tamen casibus, de quibus egimus, nihil inducit quò ad eorum exempla. Idcirco proponimus sextam huius quæstionis speciem.

¶ Sextum erit huiusce con-

trouci-

troueris causa constituendum exemplum, quo mensuræ modus, & numerus non ipsi rei principali, quæ venditur, sed alteri eidem accessoriae adscribitur.

4 Et tunc si menturæ modus in eadem sit oratione, res illa accessoria secundum mensuram erit discernenda, an sit in diuersa oratione, tunc non ad mensuram sed ad corpus actus reducitur, & iudicatur. Hoc etenim est, quod Paulus Castren. scribit in dict. l. si venditor. in princip. quem simpliciter sequuti sunt Socin. & Detius, paulò antè citati. Explicat tamen eleganter Carolus Ruyus consil. 83. libr. j. colum. vltim. huius casus sit exemplum: vëdo seruū cum peculio decē. Si in peculio sint viginti: non pertinet ad emptorem reliqua decem, nisi aliud actum sit. dict. l. si venditor hominis. in principi. non est enim aliquid, quod rem accessoriam, id est, peculium, certæ quantitatis constituat, nisi numerus ipse ad, datus eadem oratione. Atque ideo in venditione peculij ita concepta, actus iudicatur ex numero: quia is à numero cœpit. Sic si dixerō: vendo seruū cum peculio, quod peculium est decem: tunc quia est diuersa oratio, numerus videtur appositus causa demonstrationis, non limitationis, nec restrictionis: actusque ipse intelligendus est

ad rationem corporis, non ad rationem numeri: secundum Paulum Castren. & eos, qui eum sequuntur. Eadem fermè ratione si vendo fundum cum dolijs octuaginta ibi existentibus, venditio doliorum à numero incipit, & ad numerū expressum est censenda. l. penultim. §. vlti. ff. de actionib. empti. At si dixerim vendo fundum cum dolijs ibi existentibus, quæ sunt octuaginta: venditio est ad corpus, non ad numerum intelligenda: & ideo si sint plura dolia, quàm octuaginta, veniunt in venditionem: sicuti in sp. cie Paulus Castrensi. Socin. Deti. & Carolus Ruy. tenent, quos ipse sequutus ita opinor rem istam explicandam fore.

¶ Septimò illud est obseruandum, quò ad istum effectum, an à mensura dicta, vel à corpore actus sit censendus, & iudicandus, nihil referre, an venditio facta sit pro vnico tantum pretio, an distributo pretio pro quolibet fundi iungere, aut mensura probat hoc text. optimus. in l. quod sæpè. §. sed & si ex do liario. ff. de contrahen. empt. vbi iuriconsultus loquitur de venditione facta ad mensuram, & subdit, nihil interesse, quod fiat vnico pretio vel pluribus, atque ideo illum text. ad hoc notarunt in specie Detius in dict. consil. 300. numer. decimoquarto Bar.

Pract. Couar. rub. c. iij

401. Soc. in d. conf. 32. ad finē lib. iij. & sanē ubi vēditio facta fuerit planē ad mēsuram iuxta tertium huius capituli casum: quia vendūtur tot iugera ex tali fundo, aut decem iugera simpliciter, non refert, an sit vnicum pretium constitutum, an venditio fiat ad rationem certi pretij, pro quolibet iugere. Hoc probat text. in d. §. sed & si ex dolario. conueniuntque oēs statim nominandi in hoc, quippē qui meminerint huius auctoritatis: sed ex pressim Deci. ac Soci. in praecitatis responsis. Pau. Par. in consil. 74. nu. 73. lib. j. Socin. Iunior in consil. 42. & 43. libr. ij. Ant. Burg. in cap. cum causa. de emptio. & vendi. nu. 50 sed si vēditio facta sit ad corpus: nempe totius fundi, aut totius rei appposita mensurae ratione: tunc si pretiū vnicum sit, vel plura pro ratione cuiusque mensurae, maximum est discrimen: quia priori casu venditio perfecta est, & periculum, ac cōmodum ad emptorem pertinent: posteriori verò ad venditorem donec fiat mensura, aut certus numerus cōstituatur per numerationem: quemadmodum constat ex l. quod saepē. §. in his. ff. de contrah. empt. vnde colligitur, quod distributio pretij pro qualibet mensura, aut pro quolibet iugere efficiat venditionē ad mensurā: idcirco in hoc casu hęc venditio erit ad mensuram

modum, & rationem iudicanda, eritque iuxta hanc decisionem constituendū, plurimū interesse in hoc ipso tractatu, quod vnicum pretium, vel plura distributivē cōcipiantur: si quidem priori casu actus iudicabitur ad vnius certi corporis rationem: posteriori verò ad mensurae praescriptae modum. cuius opinionis auctores sunt Bald. in rub. C. de contrah. empt. quæstio. 22. Bartol. & Paul. in l. Iulianus. §. si Titius. ff. de actio. empt. Salicet. in l. j. col. j. Pau. in l. ij. nu. iij. C. de peric. & commo. rei vendi. Curti. Iunior in d. l. quod saepē. §. in his. Bologn. in consil. Ananiae 98. Ioan. Crottus in l. omnes populi. col. j. ff. de iustit. & iure. Contrariū mihi prænotare videntur Caro. Ruinus, Soci. Iunior, & Parisius in dictis responsis dum asseuerant, quod si venditio fiat ad corpus, venit in vēditionē quicquid sub eo corpore continetur, etiā si excedat mensuram à venditore dictam & adiiciunt, quod excessus ille est æstimandus maiori pretio quoties pro qualibet mensura fuerit certum constitutum pretium. Igitur apparet eos vel le, quod venditio sit facta ad corpus, etiam si pretium distribuat pro ratione cuiuslibet mensurae: & quod non sit facta ad mensuram, etenim si esset prædicta venditio facta ad mensuram, profectò non veniret excessus

cessus ille in venditionem: vt omnes præmittunt, nec poterit iure negari. Quia mēsurā tunc apponitur causa limitationis, & restrictionis rei vēditæ. Quamobrem ad tollendas has authorum controuersias vltterius octauam adijciam conclusionem.

¶ Octauo in eadem disputatione est considerandum, quod sicut in rebus mobilibus non dicitur perfecta venditio ante mensuram adhibitam, quoties venditio ad mensuram fuit facta, vt denique hoc plurimum referat quod ad translationem dominij, & quod ad periculum, & commodum. dict. §. in his. l. ij. C. de pericul. & commod. rei vendit. l. xxiii. tit. v. partit. ita & in rebus immobilibus ad mensuram venditis idem pariter est dicendum. Bartol. per textum ibi in l. si in venditione. §. j. & ibi docto res ff. de pericu. & commod. rei vendit. idem Bartol. in consi. 108. incipi. in quæstione domini Cio li. Salicet. in l. j. colum. j. & ibi Bald. iij. opposi. C. de pericul. & commod. rei vendit. Curt. Iunior in dict. §. in his. Pau. in dict. l. ij. adem post Bartol. in dict. §. si Titius. sensit glo. in l. j. §. sed & custodiam. ff. de peric. & commod. rei vendit. & in dict. §. in his. & in dict. l. si in venditione. §. j. glo. item & docto. in d. §. si Titius. Capicius decis. Neapolitana. 14. numer. vj. Alexan. in con

sil. 33. colum. ij. lib. v. Paul. Pari. plures allegans consil. 59. libr. j. colum. ij. & alij plures, vt tandē hæc sit cōmunis opinio: tametsi etiam ante mēsuram adhibitam obligatio perfecta sit ad hunc effectum, vt non sit locus pœnitentię. quod Paulus Paris. in dict. consi. 59. latè probat & nos obiter hoc in loco adnotamus cum sequenti post glo. j. dum dicit: etiam conditionalis dicitur perfecta in l. j. C. de pericu. & commod. rei vendit. glo. in l. necessaria. §. quod si pendente. versic. si ita res. ff. de pericu. & commod. rei vendit. & in princ. insti. de empti. notat Bald. Sal. & Paul. in l. ij. C. quando liceat ab empti. disced. idem Salij. in dict. l. ij. C. de peric. & commod. rei vendit. cōtr. glo. in ibi, quę cōtrarium sensit: nisi intelligatur quod ad obligationem: vt ea ante mensuram nata efficaciter non sit saltem certa, non tamen poterit ea opinio glo. procedere quod ad hūc effectum, vt liceat ab emptione discedere. Quod Paulus notat in dict. l. ij. C. quando liceat ab empti. disced. ad finem, & post eum Paulus Parisius in dict. cōs. 59. numer. 9. Quæ quidem conclusio, quam modò prænotauimus de translatione dominij, & periculo rei ad mensuram venditæ, tunc obtinet quando ante mensuram traditio facta non est: ea etenim facta, etiam ante Pract. Couar. rub. c. iij

mensuram, periculum, & commodum est emptoris. tex. singularis in dict. l. ij. C. de pericul. & commod. rei vendi. & inibi expressim Angel. Paulusq; Castrensis post eos Corneus consil. 50. libr. j. colum v. Deti. eleganter in consil. 179. quorum opinio admodum utilis est, & insignis, quam, vt Deti. commemorat, Antonius Burgensis Hispanus proprio responso comprobauit. Nihilominus Curtius Iunior in dict. l. quod sepè. §. in his. 7 ad finem contra opinionem istā notat, & inducit tex. in dict. l. ij. cuius autoritate improbat qđ prędicti doct. adnotarunt, & profectō eius inductio mirē cōuenire videtur. Nam secunda pars illius constitutionis, vbi mentio fit traditionis clauium, loquitur eo casu, quo venditio non est facta ad mensuram, vt denique traditio nunc operetur cū venditio ad mensuram non fuerit facta: licet tunc necessaria traditio non sit, vt ibi considerat & admonet gloss. sed prior opinio Detij, Angeli, Pauli, Cornei, & Burgensis menti est adhuc multum commendanda in praxi. quę tamen non procedit in traditione facta. nempe ea, quę sit per constitutum, sicut docet diligenter Paul. Parisien. in consil. 59. libr. j. colum. iij. & sequenti. quem legito.

¶ Nono ex his constat, quod

& si venditio vini, aut alterius rei similis sit quantum ad totum certi corporis: nempe cū venditor dolum vini ad rationē viginti: pro qualibet mēsurā vendiderit: hęc venditio dicitur etiam facta ad mensurā: & ideo periculum ante mensurationem ipsius venditoris est, non emptoris. text. est ad hoc in dict. l. quod sepè. §. in his. in princip. & in fine iuncto versic. quod si vinum. vbi optinē Curti. Iunior ita tenet reprobans in hoc Baldus. & Paul. Castr. qui contrarium tenuerant in l. sicut. C. de actio. empt. scribentes, non esse dictam venditionem ad mensuram, nec ad eius rationem iudicandam. Quasi aliud sit vendere omne, vel totum vinum doliarij, vel dolij ad rationē vnius argentei numi pro qualibet amphora: vt tunc sit venditio ad rationem mensurę censenda: sicut in dict. §. in his probatur. aliud verò sit, vendere dolum vini ad rationem vnius argentei pro qualibet amphora, & hoc quidem casu non iudicetur venditio facta ad mensuram. Ego verò non satis percipio hanc differentiam quod ad veram eius rationē cōgruamq; discriminus causam: cū utroq; casu veditū sit totum vinū, quod est in dolio vel in doliario. huius opinionis, quam ipse sequor etiam author est Saly. qui in d. l. sicut. Baldi sententiam

sententiam reprobat.

¶ Decimò ex his inferitur, quid sit respondendum in quaestione hoc in loco à nobis potissimum disputata. Nam in rebus immobilibus tenent omnes obseruandum esse responsum iurisperiti in d. §. in his. ex eo vero non negarent Paul. Castren. nec Bal. quòd si veditio fiat hùc in modum. vendo omnia iugera, omnes vineas, omnia prata, quæ continentur in fundo Semproniano ad rationem vnius aurei pro quolibet iugere: hanc venditionem conceptam esse ad mensuram, & periculum ad venditorem pertinere ante mensuram adhibitam. at in specie respondent dici venditionem conceptam ad corpus, non ad mensuram, quoties dixerit venditor: vendo fundum Sempronianum ad rationem aurei pro quolibet iugere, etiam si dictus sit certus mensuræ modus: nempe fundum decem iugerum sub his limitibus. Huic opinioni Baldi, & Pauli suffragantur Carol. Ruinus. Socinus Iunior, & Paulus Parisius, quorum superius mentionem fecimus, & profectò non videtur aliqua congrua discriminis ratio inter hunc casum, & præcedentem: quia & in utroque non certa pars fundi, sed totus ipse fundus, veditur, & quidquid sub eo continetur. Quod perpendere videtur iurisperitus in

d. §. in his. atque ideo ibidem Cur. Iun. Sali. in d. l. sicut. sequutus etiam in hoc reprobat Baldi, & Pauli opinionem: idcirco si distinctio iurisperiti in d. §. in his. est obseruanda in venditione rerum immobilium, quod video communiter receptum esse, tametsi nullibi, quod sciam probetur expressa quidem auctoritate, oportet ad probandam Baldi, & Pauli sententiam constituere prædictam differentiam, quæ mihi non satis certa est, nec omninò placet. Tandem si contra Bal. & Paulum tenendum est, necessum erit fateri, quòd ad duplicem effectum considerari venditionem ad mensuram: scilicet quòd ad periculum, & còmodum ipsius rei: & tunc etiam venditio fundi dicetur ad mensuram facta, quoties fundus totus venditur ad rationem aurei pro quolibet iugere: quem admodum aduersus Bal. & Paulum notarunt Saly. & Curt. Iunior. quibus accedere videntur Baldi, & alij superius citati ad distinctionem precij vnius, vel plurium in versu septimo. aut sane consideratur veditio ad mensuram, vel ad corpus quòd ad hoc, vt quicquid sit in fundo aut in re vltra summam dictam à venditore veniat in venditionem, aut maneat penes venditorem. Et tunc dicetur venditio ad corpus, nò ad mensuram, quod Pract. Couar. rub.

ties ita fuerit concepta: vendo fundum Sempronianum, vel alioqui certis diffinitum, & limitatum finibus decē iugerum, aut qui habet decem iugera, ad rationem aurei pro quolibet iugere. Sic etenim visum est omnibus, quos superius allegavi, & ex his illi præcipui auctores sunt Caro. inquam Ruin. Pau. Parisius, & Soci. Iunior. denique ipse Bal. & Paul. Castr. in d. l. si cut. C. de actio. emp. tametsi hi duo, etiam quod ad periculum hoc ipsum asserere & probare tentauerint. Qua ratione ipse infero ad intellectum iurisconsulti in d. §. in his, quod si vinum ita venditum sit: vendo dolium vini, vel vinum, quod est in hoc doliario ad rationem vnius argentei pro qualibet amphora: & habet centum amphoras, vel cuius quantitas est centum amphorarum: his equidem præscriptis verbis, etiam si periculum, & commodum vini sit venditoris, donec mensura fiat: attamen si fuerint in dolio, vel doliario centum quinquaginta amphoræ, etiam hæc quinquaginta amphoræ veniunt in venditionem pro pretio constituto vnius argentei pro qualibet amphora. Hoc probatur ex his, quæ paulo post adnotabimus ad intellectum l. si seruum. §. si modus. ff. de actio. enipt.

¶ Undecimò, vt statum proxi

mè tradita vltèriùs explicemus. Et si verum sit, quoties venditio facta fuerit ad mensuram, cedere lucro vëditoris, & eius commodo quidquid vltra modum expressum in fundo sit, ac reperitur, nec venditorem teneri id tradere eniptori. arg. tex. in d. c. per tuas. l. pen. §. vlt. & l. si venditor. in princ. ff. de actio. empt. & est cõmunis sententia omnium quas sequitur Nico. Boeri. de ci. so. num. ix. dicens ita pronuntiatum fuisse: nisi excessus is esset modicus: tunc etenim emptori cederet. id verò quod deficiat ad mensuram dictam, à venditore supplendū sit, d. c. per tuas. qui propriè hoc in casu loquitur ad idem. l. si seruum. §. si modus. ff. de actio. empti. & probatur in d. l. penu. §. vlti. & in d. l. si venditor. Attamen si venditio fiat ad corpus, venditor tenetur tradere fundum iuxta mensuram dictam, ita quod si maior sit, cedat lucro emptoris secundum communem eorū opinionem, qui citati fuere in ij. conclusione huius capituli. Si verò minor, teneatur vëditor supplere ad rationem, & numerū mensuræ in contractu prædictum. Hoc deducitur ex d. §. si modus & in l. si in eniptione. in princ. l. Iulianus. §. si Titus. vbi est elegans, & insignis locus ad huius dubij declarationem. ff. de actio. empt. Sed & est tex. in hac quæstione sa-

stione satis expressus in l. si duo rum. ff. eo. tit. in vers. nec enim. qui omnino est adnotandus, qui constat ex eo, quod ibi tractetur de fundo vedito ad corpus. Hoc idē probatur in l. qui fundum. §. qui agrum. ff. de cōtra. empt. notant expressim Pau. Castren. in d. §. si modus. & in l. ij. C. de peri. & commo. rei vend. Alex. consil. viij. libr. v. Paul. de Cast. in d. l. si duorum. Soci. Iunior in d. conf. 42. nu. 21. Bartholo. Socin. in l. demonstratio falsa. col. iij. ff. de cond. & demon. Capicius decis. Neapoli. 14. nu. iij. quidquid contrarium velit Corne. consil. 52. lib. iij. quem simpliciter sequitur Boeri. decisio. 50. num. vj.

¶ Duodecimo est in hoc animaduertendum, siquidem facta veditio ad corpus expressim addito mensuræ numero: si maior is reperiatur, cedit emptoris commodo, nec quidquam pro ea parte tenetur emptor conueniēto pretio adijcere: vbi pretium fundi vnicum est. l. si venditor hominis. in prin. ff. de acti. empt. quod si pretiū sit pro singulis iugeribus constitutum facta eius distributione: tunc emptor tenetur venditori pretium addere pro iugeribus ultra numerū prædictum inuentis. text. in d. l. qui fundū. §. qui agrum. ff. de contrah. empt. notat eleganter Pau. Castr. in d. §. si mo

dus. idem in l. ij. C. de pericu. & commo. rei vend. & ibi Sal. Fel. in c. significāte. de rescri. nu. vij. Iason in consil. lv. libro primo. Socinus Iunior in dicto consil. 42. col. vlt. libro ij. Fabianus in tracta. de emptio. vj. parte princip. colum. vj. Anto. Burgensis in d. c. cum causa. nu. 50. qui hoc in casu intellexit Pauli Castren. opinionem. & verē ipse Paulus hunc in modum satis seipsum explicat. notat idem eleganter Caro. Ruinus in d. consil. 23. nu. iij. & iij. libro j. vbi ad hoc reducere conatur sententiam Baldi in d. rubric. C. de contrah. empt. q. 22.

¶ Decimotertiò ex prænotatis constat intellectus ad glo. in d. c. per tuas. verb. inuenerunt. vbi constituit differentiam quoad decisionem l. ij. C. de rescin. vendit. an deceptio contigerit in quantitate pretij: & tunc locus sit dicta l. ij. an in quantitate rei, & eo casu sit omnino læsio compensanda, & rescindenda, etiam si non sit ultra diuisionem. Idem notant Panormit. ibi notab. iij. Anania consil. 98. col. iij. Pantaleon Cremsen. in d. l. ij. col. 46. versic. Non limito. etenim falsa est hæc differentia: quia si constitutus fundum esse venditum ad corpus, & mensuræ modum dictum fuisse, atque sub unico pretio: locus non est repara-

tionem, nec satisfactionem læſionis ultra dimidiam, imò totum quicquid est ultra menſuram dictam venit sub eodem pretio in venditionem: vt conſtat ex proximè traditis. Idcirco glosſa illa est intelligenda, vt vera ſit in caſu illius textus nempe vbi à menſura cœpit actus, & menſuræ modus dictus est. Nam ſi minor inueniatur agere poſteſt emptor ad numerum menſuræ dictum iure ordinario: nec eſt neceſſaria Cæſareæ conſtitutionis actio, quæ in d. l. ij. traditur. & idem, vbi ad corpus ſit facta venditio, numeruſque certus dictus ſit à venditore, dicto §. ſi modus. cum ſimilibus, quæ ipſe adduxi paulò ante in verſicu. xj. Sic in ſpecie notant Imola & Barbat. in dicto capit. per tuas. & Socin. Iunior in dicto conſi. 43. colum. vlt. libr. ij. quòd ſi menſor falſum modum dixerit, tunc agendum erit ex titul. ff. ſi menſor falſum modum dixerit. Quod exiſtimo notandum fore, ne præcitatæ glosſ. opinio huius diſputationis veræ reſolutioni præiudiciuſ faciat.

¶ Decimo quartò, ſi ad amuſſim ea obſeruentur, quæ hoc in capite ſcripſimus, colligitur hinc vera interpretatio textus in dicto l. Julianus. §. ſi Titius. Nam Accuſſus, Iacob. Butrigar. Raine. Bartol. & Salicet. ibi, idem Salicet. in l. j. colum. j. C. de peric.

& commod. rei vendit. tandem communiter docto. vt teſtatur eos ſequutus Curti. Iunior. in dicto §. in his, tenent in ea ſpecie venditionem fundi factam fuiſſe ad menſuram, non ad corpus, venlituſque fundum eſſe ad rationem certi pretij qualibet menſura, atque ideò quòd poſt venditionem fundo accreuerit venditoris eſſe, non emptoris. Hic tamen intellectus non poſteſt iure procedere ex textu in l. fundum. ff. de actio. empt. vbi mendacium venditoris, quòd nullo incommodo afficit emptorem, non nocet venditori, nec actionem ex empto efficit vberiore. Sed ſi in dicto §. ſi Titius, periculum, & commodum ad venditorem pertinebat, iugera illa, quæ ante menſuram accreuerunt fundo, ipſius venditoris eſſent, etiam ſi ipſe per mendacium ſciens, fundum non habere centum iugera, dixiſſet eadem habere: ſiquidem nullum daninum ex hoc mendacio contingit emptori, cui centum integra iugera tempore menſuræ traduntur, & tamen in d. §. ſi Titius. contrarium dicitur, ergo non fuit inibi venditio facta ad menſuram. Quam ob rem Fulgoſius, Iacob. de Aren. & Alberic. quamvis hic priori loco aliorum verba, & opinionem retulerit, tenent in eo caſu venditionem factam fuiſſe ad corpus, & à vendi

a venditore dictum fuisse cer-
 tum fundi, & mensuræ modum,
 iuxta quem tenetur, vt superius
 probaui, conuentionem serua-
 re, & tunc non obstat, quod in
 hoc casu quod per alluionem
 accrescit, sit emptoris indistin-
 ctè: cum ad eum commodum,
 & periculum, ac daninū rei ven-
 ditæ pertineat. insti. de empt. &
 vend. §. sed si post. l. id quod. ff.
 de pericu. & com. rei vend. quia
 secundum Fulgol. incrementum
 alluionis prodest venditori ad
 purgandam culpam, licet non
 profit quod ad excusationem do-
 li: sicuti & in simili casus fortui-
 tus excusat debitorem, ne tenea-
 tur culpæ nomine. l. vlti. §. si ea.
 ff. ad l. Rho. de iac. & sanè hunc
 esse proprium, ac germanum in-
 tellectum ad d. §. si Titius. patet
 si aduertat, ibi nihil aliud propo-
 ni, quā quod certus fundus ven-
 ditus fuerit hoc adiecto: eūdem
 fundum esse centum iugerum
 vel habere centum iugera. nec
 ibi cōstat, pretium distributum
 fuisse pro quolibet iugere: atq;
 ideo non est hoc ad Iuriscōsul-
 tum adiiciendum: siquidem in
 venditione totius fundi potius
 præsumenda est vnus, & certi
 pretij constitutio, quā plurium,
 cum hæc distributio minimè ef-
 fectus necessaria. Hæc igitur dicta
 sint, & sufficiant pro illius re-
 sponsi interpretatione. Etenim
 actio quanto minoris, quæ luc

poterat competere iuxta glo. in
 l. ij. in princ. ff. de action. empt.
 & l. Iulianus. §. quid tamen. ff.
 eod. non obuenit: quia per allu-
 uionē habet ea iugera en prior,
 quæ eodem pretio emisset. Hæc
 verò Iuriscōsulti responsio ma-
 ximè conuenire videbuntur, si
 hoc in loco statim eius contex-
 tum exponam. Si Titius, in-
 quit Vlpianus, fundum, in quo
 nonaginta iugera erant, vendi-
 dit, & in lege emptionis dictum
 est, in fundo centum esse iuge-
 ra: & ante quā manifestetur
 modus, decem iugera alluione
 accreuerint: placet mihi Nera-
 tij sententia existimantis, vt si-
 quidem sciens vendidit, ex em-
 pto actio competat aduersus eū
 quauis decem iugera accre-
 uerint: quia dolo fecit, nec do-
 lus purgatur. Si verò ignorans
 vendidit, ex empto, actio non cō-
 petat. Hactenus Iuriscōsultus
 qui cōmuni interpretationi non
 admodum visus est suffragari.

¶ Decimo quintò: hunc est exa-
 minandus intellectus Iuriscōsul-
 ti in l. si in venditione. §. j. ff.
 de peric. & com. rei vendit. ex
 quo Bar. notat in hunc modum
 conclusionē. Sicut in rebus mo-
 bilibus non dicitur perfecta ven-
 ditio autequā mensuretur: ita
 nec in rebus immobilibus. vult
 igitur Bar. tex. illum procedere,
 vbi venditio sit facta ad mensu-
 ram. idem glo. Alberi. & Doct.
 Pract. Couar. rub.

ibi idem Barto. in d. §. si Titus. quo in loco asserit, quod si venditio fundi non sit facta ad mensuram, venditor tenebitur, etiam si pars fundi post venditionem alluvione perierit. Inducit ad hoc text. in l. Iulianus. in princ. & l. si in emptione. itidem in initio. ff. de actioni. empt. ego vero scio iure compertum esse, quod si non sit facta venditio ad mensuram, periculum sit emptoris contingens quidem post venditionem: idcirco nihil dubia est, aut sanè falsa sententia Bartol. in hac ultima eius responsione. Nec probatur in locis ab eo adductis. Quia in specie per Barto. proposita venditor nihil mendacio tempore venditionis asseueravit: siquidem fundus eo tempore eius quantitatis erat, quam ipse dixit licet post alluvionem pars eius decreuerit. Sed & si text. in d. l. j. intelligatur de venditione ad mensuram facta, constat periculum esse venditoris, qui tantum ad custodiam tenetur: & ad hoc ne res eius culpa pereat. Quod si absque eius culpa perierit, non poterit emptor agere ad interesse, sed ad restitutionem pretij pro ea parte, quae perierit. glo. communiter recepta in d. §. j. & in l. j. §. sed & custodiam. ff. eod. ut. de peric. & comm. rei vendit. Raphael tamen Fulgosius in d. §. j. scribit, posse qui-

dem asseuerari, quod illud Iuriconsulti responsum procedat, ubi venditio est facta ad corpus, & in specie, non ad mensuram, & tamen venditor modum mensurae dixerit in venditione, quippe qui dixerit, in fundo esse centum iugera, tenetur etenim verum efficere modum mensurae, & fundi ipsius quantitatem praedictam certam reddere, ac emptori praestare, l. in emptio. in prin. ff. de actionib. empt. nisi pars quae deficit, perierit absque eius culpa, casu quidem fortu. na. non enim tunc tenetur, nec ad restitutionem pretij pro parte perempta: quia ea perit periculo emptoris. Sic sanè visum est Fulg. qui optimè loquitur. Licet communis sententia receptum sit, Iuriconsultum in d. §. j. intellexisse, ac tractasse de venditione ad mensuram. quam sententiam communem esse fatetur eam sequutus Curtius Iunior in d. §. an his. ¶ Hæc denique de contractu venditionis tractauimus eo profectò animo, ut hinc ad donationes, legata, & alias huiusmodi actiones, necnon & ad privilegia, principumque beneficia, quibus iurisdic. oppidum, aut ciuitas conceditur, facile lector, possit, quæ viderit practicae quæstioni, & controuersia contingenti vtilia fore cauere pro ingenij captu te ligere, multaque his addere ad negoti]

negotij diffinitionem conduci
bilia.

Ex capite sequenti.

- 1 Suprema iurisdictione, quam Maioriam dicimus, nõ censetur vllõ casu à Rege in aliõ translata.
- 2 Appellandum est ad Regem à prelati, & episcopis temporalem iurisdictionem exercentibus.
- 3 Populi an possint in Castellana re publica indices eligere?
- 4 Mortuo præsidente, an eius vicarius possit iurisdictione vti?
- 5 Rectores ciuitatum, an inuitis populis, & nõ petentibus dari possint.
- 6 Nobiles habentes iurisdictionem, an habeant ius hoc, vt ad eisdem possit à iudicibus ordinarijs appellari?
- 7 Guadaluara Regia lex examinatur in summa.
- 8 Appellandum est à delegato ad delegantem: & ibi expenditur Bart. opinio in l. j. §. vlti. ff. quis & à quo appel.
- 9 Iure Regio appellari potest ad Regem omisso medio.
- 10 Curia Regis, quæ dicatur? & ibi de Regijs auditorijs, & Cancellarijs, ac de Cancellarij dignitate.

De summa Regis iurisdictione, quã Maioriam dicimus, quãque Regio nomine suprema exercent audito.
ria.

C A P. III.

VANVIS Rex ipse ob egregia belli, vel pacis facinora in reipublicæ vtilitatem

præclarè gesta aliãue ex causa, nobilibus ciuitates, villas, aut oppida regio beneficio contulerit cum iurisdictione, mero, & mixto Imperio adhuc in amplissimo territorio exercendis: eam tamen iurisdictionem, quæ apud Regem summa est, cuiusque iure vel quærelæ, vel prouocationes, aut appellationes à iudicibus inferioribus, aliæque causæ ad Regem, vt supremum reipublicæ patrem deferuntur. nequaquã videtur transulisse, etiã si vsus fuerit verbis hæc in re quo ad significationem vberimis. Hanc etenim iurisdictionem idèd Maioriam vocamus, quod ea propriè pertineat ad supremã principatus recognitionem. Probatur verò hæc sententia multis, sed potissimum, quòd nulla temporis præscriptione, nullo temporis vsu adquiri potest à subdito ius illud, quòd ab eo, ad principem, cuius imperio subest, nõ prouocetur. tex. iure Regio insignis in l. vj. ti. xiiij. li. iij. Ordi. cuius nos meminimus aliquot additis rationibus in reg. possessor. de reg. iur. in vj. ij. par. §. ij. nu. viij. idèd probatur in l. ij. tit. ix. li. v. Ordi. His
Pract. Couar. rub.

accedit, quod suprema hæc iurisdictio nullo modo à Rege alienari potest: vt tradunt in specie Lucas de Penna in l. quęcūque. in ij. C. de omni agro desert. lib. 2. xj. Guiliel. Benedi. in ca. Ratinutius. de testam. verb. & vxorem nomine Adelasiam. in ij. de cisione. nu. 319. Carolus De grasalius libr. ij. Regalium Franciæ iure. xiiij. & præter hæc, suprema iurisdictio est ipsa forma, & substantialis essentia maiestatis Regiæ: & ided impossibile quidem erit in regno, & de Regno aliquem esse exemptum, vel exceptum ab illa. text. optimus in cap. cum non liceat. de præscriptio. Quam ob rem non poterit Rex, nec subinde censetur, aliquem Regni locum, vel eius aliquot homines ita alteri domino subijcere, quod ius appellationum, & supremæ potestatis, etiam quoad administrationem, & executionem realem apud ipsum non remaneat: est etenim maximè contrarium regiæ dignitati, quod sub eius principatu locus, vel homines sint, quibus non liceat, nec sit præsumptum ius Regem ex causa appellationis adire. Sic sanè opinionem istam probat Carolus Molinæ. in consue. Parisien. §. j. glo. iij. num. 16. 17. & 18. ex auctoritate Lucæ de Penna in l. in sacris. iij. colum. C. de proximitat. terinio. lib. x.

¶ Hinc factum est, & iure regio constitutum vt à prælatis ecclesiasticis civilem, & secularem temporalemue iurisdictionem habetibus, ad Regem ipsum prouocetur, & appellandū sit. probat hoc regia pragmatica sanctio Regum Catholicorum Ferdinandi, & Elysaeth Hispali decreta anno M. D. II. est verò lex xix. inter huius regni pragmaticas constitutiones. Cuius item ratio poterit vltius expendi ex eo, quod cum temporalis, ac civilis potestas in Castellanzæ republicæ principatu penes ipsum solum regem sit, ab eoque in alios deriuetur: prælati ecclesiastici non possunt aliundè temporalem iurisdictionem habere, quàm ex regia concessione, eiusque titulo, & causa: atque ideo semper mansit apud regem ipsum, iurisdictionem in alios transferentem hæc suprema iurisdictione, quam Maioriam dicimus, nec in ipsos episcopos translata fuit. Qua ratione habent episcopi, & prælati à regibus hanc iurisdictionem vt eorum subditi, & vassali. Quod satis est manifestum. Sic deniq; hanc conclusionem tenent iure ipso communi Barto. in l. si quando. C. de appellation. Et itidem alij, quorum meminit eos sequutus Feli. in cap. solitæ. colum. iij. de maiorit. & obedi. Tamen non exactè rationem istam, nec praxim hu-

ziti huius rei examinauerit: si quidem nō tantū in Hispania, sed & in Gallia idem receptum est, vt testantur Specul. titul. de appellatio. §. nunc tractemus: ad quem sit appellandum. in fine. Guliel. Benedictus in dict. cap. Rainutius. verb. & vxorem nomine Adelasiam. Secunda decisione. numer. 317. Carolus Degraffalius lib. ij. Regalium Franciæ cap. 14. Ioan. Imbertus Rupellanus lib. ij. institutionum forensium. cap. iij. Extat verò de re pontificia insignis decisio in cap. Romana. §. debet. de appellati. in vj. vbi summus pontifex de archiepisco respondens ita inquit. Debet autem ad eos ab episcopis præfatæ prouinciæ super causis, in quibus temporale iurisdictionem exercent, nisi forte de consuetudine, aut privilegio, siue iure alio speciali sit appellandum ad alium, appellari. Hactenus illa constitutio. Etenim vbi prælati ecclesiastici titulo feudi temporalem obtinent iurisdictionem, ab eorum vicarijs temporalibus ad feudi dominū directum appellandum erit, iuxta notata in cap. cæterum. de iudi. notant in hac specie glo. & omnes in dict. §. debet. Bartol. in l. j. §. si quis. ff. de appellatio. Ioan. Rupellanus in dict. capitu. iij. Felin. in dict. capitul. solitæ. colum. iij. post glo. & alios ibi Panorm. & Præpo. in rub. de appellatio. numer. 53. vbi Francus

idem notat. numer. 35. asseuerantes, appellationem ad archiepiscopum, vel superiorem ecclesiasticum deferendam fore: vbi absque iure feudi temporalis iurisdictione tota, & libera translata fuerit in episcopū: atque hæc videtur magis communis opinio. Ego verò quod & paulò antè admonui, opinor in hoc regno Castellæ nequaquam posse vltimam huius communis disfunctionis partem in praxi seruari: quippè qui, vtcunque liberè absque iure fundi, & feudalis recognitionis, fuerit iurisdictione temporalis translata, existimemus penes ipsum Regem supremam manere iurisdictionem, nec hæc ceteri in ecclesiasticum prælatum aliquo modò transmissam: & ideo ab episcopis temporale iurisdictionem exercentibus ad Regem ipsum est omnino appellandum: nec locus erit pontificio responso in dict. §. debet. vt in specie asseuerant Guliel. Benedictus in dict. numer. 317. Carolus Degraffalius in dict. ca. xiiij. Massuerius in practica titul. de appellationib. versicul. item à iudice ecclesiastico. Qui tenent in Regno Franciæ non seruari decisionem. dicti §. debet. à quo, ni fallor, non est alienum quod modo probauimus ex ratione superius adducta. Cū sit satis ab ipso principe seculari, qui iurisdictionum temporalium minister est, & iurisdic-
Pract. Couar. rub. d

ctionem laicam in episcopos trāstulit, expressim, vel tacitè sibi excepisse supremam iurisdictionem, cuius ratione episcopi eius subditi, & lata dicuntur significatione vassali. Igitur mirū non est, si etiam ex eadem pontificia decisione conemur insti uere ab ipsis episcopis, qui temporali vtuntur iurisdictione, quatenus eandem attinet, ad Regem appellandum fore.

¶ Quæritur tamē, an Rex, qui alicui nobili, vel episcopo iurisdictionem, merum, & mistum imperium aliquo in oppido, & territorio concessit, fuerit quidem visus, & ius primarum appellationum itidem transfuisse, vt tandem ad ipsum nobilem, vel episcopum possit deferri prima appellatio à iudicibus eiusdem loci ordinarijs? Est enim quæstio ista valis admodum, nec est adeo facilis, quin variè sapissimè in his Hispaniarum regnis hactenus fuerit controuersum. Huic quæstioni examinandæ præmittā aliquot, quæ ni fallor, non erunt à huius tractatus discussionem omninò aliena.

3 ¶ Primum quidem constat, in hac Castellana republica totam ciuilem potestatem, & temporalem iurisdictionem penès ipsum solū Regem esse adeo, vt apud populos ipsos nulla manserit ciuilis iuridictio. Quod probatur ex his quæ nos adduximus huius operis cap. j. numer. ix. &

in regu. possessor. ij. parte §. iij. nume. iij. idcirco populi nullam habent potestatem constituendi iudices ordinarios, nec magistratus creandi, qui ius litigantibus reddere valeant: sicut notant iure communi de populis non liberis Innocen. & docto. in cap. cum accessissent. de consti. Felin. in rub. de appellatio. num. iij. Alexand. conf. xvj. num. xij. lib. v. atque in specie de huius regni populis tradit diligenter Petrus Auendanius in tract. de exequen. manda. regijs. cap. j. num. viij. l. ij. titu. iij. part. iij. l. j. titu. ij. lib. vi. l. j. titu. xv. libr. ij. ordinat. Quod si Rex ipse negligeret, aut omitteret iudices, & magistratus in ciuitates, aut populos mittere, ac destinare, tunc sanè donec Rex iudices ordinarios mittat, populus ipse, eiusque nomine Decurionum collegium iudices poterit in eodem loco constituere, ac creare. Ea siquidem lege translata est iuridictio à populis in Regem, vt nihilominus apud ipsos populos maneat illud naturale ius constituendi sibi rectorem, quoties cōtigerit nennem à Rege mitti, qui id muneris possit obtinere vacantibus ipsis magistratibus. Sed & hæc opinio manifestaratione constat absque vlla iuris humani autoritate. Nam etiam si nulla esset humana lex, quæ hoc probaret, profectò apparet quia populus, qui omninò rectore indi-

re indi.

te indiget, ne vllum habet magistratum à principe sibi constitutum. iure naturali potestatem habet constituendi sibi magistratus interim dum Rex ipse non vtitur potestate à populo in eum translata: alioqui populus ipse, ipsaq; respublica maximū obiret discrimen, & periculū, cui obuiam ire non posset. Quod est egregiè absurdum. Nec desunt iuris humani testimonia, quæ modò non vacat inquirere, præsertim quia obiter hoc tetigimus ratione, vt opinamur efficaci. Qua quidē & illud probatur, posse rempublicam ipsam totius regni, aut prouincię principem, & Regem sibi electione assumere, quoties familia gentilitia, in quam consensu populorum regnandi ius translatum fuit iure sanguinis, prorsus defecerit. Redit etenim status reipublicæ ad primæuum illud ius, quod ab initio mundi omnes populi obtinuerē. de quo in capite primo huius tractatus disputauimus. Sic sanè vbi alicuius ciuitatis rector à Rege datur, mortem obierit, interim dum Rex ipse alium mortuo suffecerit, ac substituerit, Decurionum collegium magistratus ad regimen ciuitatis creabit, ne populus ipse rectore magna cum ipsius iactura careat. Nec mortuo præfide, quem vulgò Correctorē dicimus, eius vicarius, qui iurisdictionem habet ordinariā, quæ nos adnotauimus lib. iij. Variar. resol.

c. vlt. nu. iij. poterit eandem exercere: cum morte præsidis, aut rectoris expiret omnino potestas eius qui ab eo fuit vicarius constitutus. Hic enim vicarius eandē, & non aliā iurisdictionē habet, quā ipse, qui eum constituit, & idē est vtriusq; tribunal. c. Romana. in princ. de appella. in vj. In specie quò ad vicarios episcoporum, etiā quò adcepta negotia tenet glo. singularis, inibi cōter recepta in de. vlt. de procu. ver. cōtestata. Panor. in c. extirpāde. §. quia verò. nu. xiiij. de præb. Archid. Ioan. And. Domi. Francus & doct. in c. j. de offi. vitar. in vj. ad finem, quibus admodū suffragatur text. in d. cle. vlti. de proc. Igitur idem erit in vicariis rectorum, & præsidū, cum hi non habeant ius potentius, quā episcoporum vicarij. Nec ipse video rationem congruā differentię. Idcirco non auderē asserere, mortuo ciuitatis rectore, minimè expirare vicarij ab eodem cōstituti potestatem: tametsi vir doctissimus Petrus Auendanius id expressim asserat in d. tracta. de manda. exeq. c. iij. nu. j. Ioan. siquidem Faber in §. item si adhuc. In situ. de mandato. num. v. contrariū eius quod ego probaui, nequaquam tenet. Nam cum prænotauerint cōmunē Canonistarū sententiam de vicario episcopi: subdit, posset dici, quod iudices & Balliui Baronum non reuocentur per mortem eorum
Præf. Conar. rub. d. ij

quamuis dicti Balliui habeant quasi omnimodam conformitatem cum officialibus episcoporum: quia barones, qui instituunt, sunt domini, praelati non. De Senescalis verò regijs, & Balliuis non videtur dubium: quia illi sunt verè ordinarij, sicut praesides prouinciarum. Haftenus Faber. qui nusquam loquutus est de vicarijs praesidium, nec rectorum, sed de his iudicibus ordinarijs, qui constituuntur ab his baronibus, ducibus, marchionibus comitibus, & regibus, qui iure proprio habent ius constituendi, & creandi iudices ordinarios qui non appellantur vicarij. sed & nunc non disputo de his, quae Faber tradit, id tantum ex eius relatione deducens, ipsum minime loquutum fuisse de praesidio aut rectorum vicarijs, qui etsi ordinarij iudices dicantur, eam tamen iurisdictionem habent vicario titulo ab his, qui eiusdem domini non sunt, sed aliorum commissa iurisdictione vtuntur.

¶ Secundo erit praenotandum huius castellani regni plerisque populosius habere ex privilegio principis, vel ex consuetudine, aut praescriptione eligendi iudices ordinarios, quos Alcales vulgus appellat. Hi verò primam habent causarum cognitionem. Quod satis constat ex l. j. tit. ij. lib. vij. l. j. tit. xv. lib. ij. ordina. l. ij. tit. iij. parte iij.

¶ Tercio est obseruandum, in

hoc regio Castellae principatu mitti frequentissime in ciuitates villas, & oppida, praesertim regia, praesides quosdam, quos vulgò Correctores dicimus, qui iurisdictionem habent & exercent ordinariam, ciuilem, & criminalem quò ad primam causarum cognitionem, quam quidam. Audientiam primam, nos passim Instantiam primam appellamus. Hos verò, non esse dandos, nec mittendos populorum expensis, sancitum extat. l. j. & ij. tit. xvj. lib. ij. ordinat. hoc idem adnotauit Lucas de Penna in l.annonas. c. de erogat. milit. anno. lib. xij. idem ipse senserat in l. quicumque. ad finem C. de omni agro desert. lib. xj. quem sequutus est Petrus Audamus in lib. de exequendis mandatis Regijs. cap. j. nu. vij. quam sententiam nos ita opinamur accipiendam esse, vt constitutissimum sit, olim minime consuetum fuisse mitti à Rege rectores in ciuitates, villas, & oppida, nec ipsum forum populorum, nec ipsius Regis expensis, ex eo, quòd ob veterem illam morum simplicitatem, & rerum publicarum quietem satis idonei erant administrationi, & executioni iustitiae iudices ordinarij ab ipso Decurionum collegio electi ad Regis confirmationem, quos Alcales ordinarios dicimus. Idcirco quia populus habebat ius eligendi hos iudices ex principum privilegio

uilegio, aut consuetudine, statu
tū est non semel, qđ alij iudices
præter hos nequaquā mittantur
à Rege, nisi ob causas contingen
tes fuerint ab ipsis populis, aut
cuiuslibet populi maiori parte
petiti. Quod mihi admodū pro
batur ex dict. l. j. & ij. titul. xvj.
lib. ij. ordinat. Sed lōgē apertius
constat ex petitione. 8. data Re
gi Alfonso xj. in legionēsi totius
regni cōuentu Aera. 1387. in pe
titione quarta data regi Henri
co ij. in Burgēsi conuentu Ae
ra. M. ccccxj. Item ex alia peti
tione oblata Regi Ioanni ij. in
Zamorēsi ciuitate ann. Mcccc
xxij. à quibus deductæ fuēre di
ctæ ordinationum constitutio
nes & leges. Sed & hoc apparet,
nam si rectores dandi non sunt
nec mittēdi, nisi populis ipsis pe
tentibus manifestē consequitur,
in ipsis ciuitatibus, & oppidis iu
dices ordinarios ad electionem
Decurionum nominandos con
stitutos fuisse, qui ius dicerent
litigantibus eo tēpore, quo non
petentibus populis, minimē mit
terentur à Rege præsides, aut
rectores. Hi verò rectores à Re
ge missi ad petitionem populorū
habere debent stipendium
ab ipsismet populis. Princeps
enim, qui primam causarum co
gnitionem ipsis populorū magi
stratibus commisit, muneri re
gio sansfecisse videtur. Vnde po
puli, qui rectorem à Rege pe
tuerint præter ipsos iudices ordi

narios, tenentur eidem stipen
dium publicū soluere. Alioqui
vbi Rex primam causarum co
gnitionem non cōmiserit, nec re
liquerit popularibus magistrati
bus, tenetur omnino suis qui
dem expensis rectore, aut iudi
cem populo dare: cū id mune
ris regij sit, eaque ex causa re
gios reditus percipiat: sicuti ex
plicat Lucas de Penna in d. l. an
nonas. col. j. ex illius Casareæ
constitutionis auctoritate. Nec
est maior ratio in constituendis
à Rege stipendijs, quæ dantur
iudicibus appellationum, quam
in his quæ danda sunt primarum
cognitionum magistratibus, vbi
& hi sunt à Rege, nō ab ipsis po
pulis, nominandi. Pari siquidem
ratione vtrunq; munus regium
est. Duo tamen sunt in hac Ca
stellani regni republica mori
bus adeò recepta, vt nihil sit in
eius regimine frequentius: nem
pē, quod à rege ipso in quas cūq;
ciuitates, etiam habentes ordina
rios iudices, quos Alcaldes ap
pellamus, mittantur rectores ex
teri: & id maximē cōducit in pu
blicam vtilitatem propter quie
tum statutū cuiuslibet reipubli
cæ ad legum ipsarū tutelam, ad
ius vnicuiq; suum reddendum.
Deinde, quod hi rectores non à
Rege, sed ex ipsius publicis cu
iusq; vi bis redditibus congrua, &
diffinita stipendia percipiant.
Vtrunq; verò à frequenti popu
lorum petitione originem ha
Pract. Conar. rub. d. iij.

BANCO DE ESPAÑA
Documentación

buit, vt iam expeditissimum fit, & idem fiat, etiam populis non petētibus sanctissimē protectō: cū in eorum tendat commune bonum propter ipsius reipublicae tranquillitatem. Atque hae sunt intelligenda de oppidis regijs, & in quibus ipsa iurisdictio Regis est.

¶ In his verò ciuitatibus, & oppidis quae alicui Duci, Comiti, aut Marchioni nobiliter subdita sunt, hoc ipsum est in controuersia, an domini habētes iurisdictionē possint populis inuitis, & nō petentibus cōstituere aut mutare rectorē, aliumue iudicem, qui primā habeat causarū ciuiliū & criminalium cognitionem simul cum ipsis magistratibus à populo electis, vt eam exerceant iure praeventionis. & hoc fieri iure posse, conatur probare Petrus Auentianus in dict. tract. de exequendis mandatis regijs cap. vi. nu. xxv. quod ipse item admittere, vbi hoc ius fuerit legitimo titulo, aut iusta temporis praescriptione quaesitū. At in his locis, in quibus nulla extat hac de re consuetudo, aut praescriptio, sed est quaestio ista ex iuris rationibus diffinienda, maxime dubitare. Nam licet Rex aut princeps summus possit hoc facere quippe qui summā, & totā habeat reipublicae iurisdictionē. Domini tamen inferiores non sic poterūt hoc iure vti: nec populis ius, quod habent,

auferre, diminuere, aut debilius reddere. Habent enim populares magistratus ius primarum cognitionum, eaque lege oppida dominis à Rege data sunt. Quamobrem iniuria fieret magistratibus popularibus, qui ius istud obtinent, si in eisdem oppidis alij iudices ordinarij à dominis darentur & constituerentur in hoc, vt & primam haberent causarum cognitionem. Igitur qui hac de controuersia iudicaturi sunt haec & alia aequissimē perpendent, vt quod reipublicae sit vtilius, decernant, & exequantur. Nos interim his praenotatis quasdam exponemus conclusiones ad quaestionis propositae diffinitionem.

¶ Prima conclusio. Concessio iurisdictionis, meri, & mixti imperij, etiam in proprietate, & ratione territorij, intelligitur quod ad primā instantiam, non autem in secūda, nec quod ad causas appellacionis. Hoc etenim ius cognoscendi de causis appellacionum in dubio nō censetur cōcessum, sed reseruatū: cū cōpetat superioribus, & maioribus iudicibus, non autem his, quibus ius primarū cognitionum etiam cōpetit. Sic conclusionem hanc tenuerunt Angel. in l. j. §. qui mandata. ff. de offic. eius, cui mandata est iurisdictio. Iacobi. de S. Georgio in tracta. de feudo, & eius inuesti. verbo vicarius. & versū. cum mero, & nullo imperio. co-

lum. ij.

sum.ij.versified an ille. & versifi.
vassali.colum.xiiij.versie, & num
semper notetis. Carolus Molin.
in consuetudi. Paris. titul. j. §.j.
glo.v.num. 50. & quāuis Cur
tius Iuni.in tracta.de feudis.vij.
& vltima parte. q. xij. in specie
improbet prædictā Angeli opi
nionem ex quadam Bart.senten
tia in l.j.ad finē.ff.quis, & à quo
appellandum sit.quā paulò pōst
examinabimus:& in effectu idē
fecerint Andræ.Ifernina in consti
tu.Neapolita.rub.de discret.co
gnit.caus.folio 49.& Matthæus
Assiēt. in eisdem constitutioni
bus rub.58 ad finem:assuevan
tes,nobiles habentes iurisdic
tionem in aliquo oppido,ius iudē
habere cognoscendi de causis
appellationum,prior tamen opi
nio, quam ex Angelo deduxi
mus, in praxi receptior est, vt
asserit Albertus Brunus in cons.
102.colum.ij. & probatur: quia
cū idem sit tribunal, non est
ad dominum ab eius vicario, &
iudice appellandum.cap.Roma
na.in princip. de appellation. in
vj.l.j. §. vlti. ff.quis, & à quo ap
pellas. sit. Imò & Angeli senten
tia obtinet, etiam vbi iurisdic
tionem & iustum imperium da
ta essent, cum omnimoda iuris
dictione. Nam & hisce verbis
non videtur translatum ius co
gnoscendi de causis appellatio
num, secūdum Carolū Molinæ.
in dict.num. 50. Iacobi. in dict.
verbo vicarius. & Aymonem

in consil. 209. numer. ix. libr. ij.
licet Iason in consil. 161. libr. ij.
& Paulus Parisius cons. 8. num.
xxxj. libr. j. teneant in hoc casu
quoties omnimoda fuerit iuris
dictio concessa, ius hoc transla
tum censeri, vt à vicario eius,
cui concessa est, ad eundem pri
mò appelletur.

¶ Secunda conclusio. Quan
uis iudices ordinarij à populo
electi, & à domino confirmati,
ab eodem domino confirmante
iurisdictionem habeant, & acci
pant: iure tamen defendi potest
ab his iudicibus ad ipsum domi
num posse appellari. Prior con
clusionis pars probatur in au
thentu. de defensoribus ciuitatū.
§. iusiurandum. Et eam tenent
expressim Bald. in cap. ad hæc.
de Allodijs. idem Bald. in capitu
lū. cum omne. nume. xxij. de consti
tu. Angelus in dict. authen. de
defenso. ciui. §. de cætero. Alex.
in l. j. ad finē. ff. de iuris. om. iudi.
vbi De ci. col. vlt. scribit, hāc opi
nionem cōmunem esse: qua con
stat iudices electos iurisdictionē
accipere, & habere ab ipso cōfir
mante. Qua ratione in his oppi
dis, in quibus iurisdic
tio quò ad primā causarum cognitionē ex
ercetur à magistratibus, quos
populus elegerit, & dominus cō
firmauerit, præconia sunt publi
cè promulganda nomine ipsius
domini. Eius etenim est iurisdic
tio: tamen si ne constituat domi
nus quò ad primam causarum

Prac. Couar. rob. d. iij

cognitionē ibidem exteros iudices, qui forsam inhumanē tractent ipsos incolas & ciues, satis æquum est, & iure subnixum quod iudices ordinarij à populo eligantur, & à domino confirmentur: modo vbique seruetur exactē quod moribus receptum fuerit. Posterior conclusionis pars ex eo mihi placet, quod nō sit omninō idem tribunal domini, & magistratuum popularium: cū hi non constituantur liberē à domino, sed tantū ab eo confirmentur postquam fuerint à populo electi. Idcirco admodum conuenit, quod ab ipsis popularibus magistratibus ad dominum appelletur, ut ipse aliquam habeat vel primam vel secundam causarum cognitionem: quam per se, vel per alios ab eo liberē constituendos exercere valeat: alioqui esset profectō iurisdictio penēs ipsum absque usu ferē, præsertim libero. Atque ita huius conclusionis partem ultimam tenet Albertus Brunus in cons. 102. colum. ij. versicul. Melius tamen est.

¶ Extat verō in hoc tractatu, & materia regia lex à Ioanne Rege huius nominis primo lata anno Domini M. ccc. xc. ut constat ex ipsius Regis ordinationibus. Sed & eiusdem legis mentio fit in chronica eiusdem Ioannis Regis j. anno xij. c. xij. cuius constitutionis decisio videtur hoc ipsum constituere, & per-

mittere, quod in hac secunda conclusionē nos quidem conati sumus probare. Sed eiusdē & constitutionis intellectum, & interpretationē hoc in loco missam facimus, quod ea petenda sit à summis, & prudentissimis Regij & supremi prætorij iudicibus, & consiliarijs pro ipsius reipublice utilitate.

¶ Tertia conclusio. Nihilominus potest inferioribus à principe, iurisditionem habentibus competere iure speciali, vel priuilegio ipsa primarum appellationum cognitio. Hæc conclusio satis probatur ex his, quæ superius tradita fuere.

¶ Quarta conclusio. A iudice per dominum alicuius oppidi constituto ad audiendas appellationum causas, & ad earū cognitionem, omninō ad Regem, nō ad ipsum dominū est appellandum. Hæc conclusio constat iure cōmuni, & Regio: cū idem sit tribunal in hoc casu: sicuti apparet in dict. cap. Romana. de appella. in vj. Nec in hac conclusione potest contingere aliqua controuersia. Alioqui pronocatio, seu appellatio ad Regem facillimē tolleretur: cū possent apud inferiores tres omninō conformes ferri, ac pronuntiari sententiæ, à quibus iure prohibita est appellatio, atque ita Ioann. Faber optimē scribit in princip. instit. de vulgari. numer. iij.

¶ Quinta conclusio. Vbi dominus cau-

mus causam aliquam appellatio-
nis cognoscendam expressim,
& specialiter alicui delegauerit:
ab hoc delegato ad Regem ip-
sum non ad dominum, nec ad
eius apellationum iudices, appel-
landum est. Hæc conclusio con-
stat eadē ferē ratione, qua pro-
bata fuit præcedens: nec video
aliquam in praxi hac de re con-
trouersiam: tamen si posset quis
ex iure communi contrarium
deducere vel ea ratione, qua pro-
batur, à delegato appellandum
esse ad delegantem. cap. super
questionum. §. porro. de officio
deleg. c. si delegatus. cap. is cui.
c. si à delegato. de officio deleg.
in vj. l. j. in prin. & §. j. l. iij. ff. quis,
& à quo appel. l. precipimus. §. j.
& §. hæc appellatio. C. de appel-
lat. ex quibus apparet, appellan-
dam esse à delegato ad delegan-
tem, quoties non tota, nec om-
nis iurisdictio delegata est, sed
eius pars, vel species. Huic ra-
tioni accedit elegans sententia
Bar. qui in l. j. §. ab eo. ad finem.
ff. quis, & à quo appel. scribit, in
hoc distingui vicarium à dele-
gato, quod vicarius gerat vices
ordinarij in eodem loco, & eo-
dem tribunali, in quo consuevit
ipse ordinarius iudicare: id est,
vt ipse interpretor, qui locum
tenet ordinarij habens ab eo si-
bi delegatā, & commissam om-
nem iurisditionem. Quando
autem committeret quis alicui
vniuersitatem causarum exer-

cendarum in alio loco, vt puta
in aliquo castro sui territorij, li-
cet dixerit, Facimus te nostrum
vicarium, non diceretur vica-
rius, sed delegatus, nec appella-
retur ad superiorem, sed ad ip-
sum, qui eum vicarium fecit. no-
tat idem Panor. in c. relatum. ad
fin. de officio delegati. Est & ad
idem optima glo. in clem. ij. de
rescriptis. ver. foraneo. quæ asse-
rit foraneum officialem episco-
pi, qui in aliqua parte diocesis
constitutus est, vt illuc nomine
ipsius prælati iurisditione vta-
tur ecclesiastica, & spiritali, in
hoc differre, ac distingui à gene-
rali vicario, quod hic sit ordina-
rius, ille verò delegatus, & ideo
ab eo ad episcopum appelletur.
notant Felin. in rub. de offi. de-
leg. col. vlti. Panor. in rep. cap. si
quis contra. num. 35. de for. com-
peten. & ni fallor, hæc est magis
communis opinio, quam Ange.
Areti. sequitur in d. l. j. §. ab eo.
ff. quis, & à quo appella. & latè
Robertus Maranta in tracta. de
ordine iudiciorum. parte iij. di-
stinct. v. num. 27. Igitur cum in
specie, & casu huius quintæ con-
clusionis iudex hic sit delega-
tus, cui causa quædā non omnis
iurisdictio, commissa est, ab eo
erit ad delegantem appellan-
dum. Cui sententiæ patrocina-
tur glossa in cap. non putamus.
& illuc Domi. de consuetu. in vj.
& Alexander in rubric. ff. de of-
fic. eius, cui mandat. est iurisdic-

Etio. colum. penult. qui sequitur
glos. in dict. clementi. ij. idem no-
tat Albertus Brunus in con. 102.
colum. ij. textus optimus in cap.
dilecti. de appellatio. Quam ob-
rem Ioan. Lupi. in tracta. de in-
stituta regni Navarrae. ij. parte. §.
iij. regiae legis sensim mentio-
nem faciens scribit, eadem lege
permissum esse, quod à iudici-
bus particularibus in oppidis no-
bilibus subditis ad eisdem do-
minos appelletur: non tamen à
iudicibus generalibus, quasi par-
ticulares non sint omninò domi-
norum vicarij: nec tū eo vnum,
& idem tribunal efficiant. Ter-
tiò aduersus hanc quintam con-
clusionem plurimum conducit
text. in l. à proconsulibus. C. de
appellatio. à quo Bald. ibi, & Ro-
ma. in singu. 76. adnotarunt, iu-
re ciuili posse à vicario ad iudi-
cem ordinarium, cuius vices ge-
rit, & à quo constitutus est, ap-
pellari: quasi in hoc ius Ponti-
ficium à Caesareo differat. cum
iure Pontificio à vicario ge-
nerali ad episcopum appella-
re non liceat, nec ad eum, qui il-
lum constituit, quia idem est tri-
bunal.

¶ His tamen vtunque vrgen-
tibus minimè discedimus à pro-
posita conclusione: quippè qui
existimemus, hæc exactè, ac di-
ligenter intellecta non obesse
huic quintæ assertioni. Primum
etenim non obstat, quia non ne-
gamus, iure Caesareo, & Ponti-

ficio appellandum esse ad dele-
gantem, vbi is non omnem iu-
risdictionem, sed eius partem
delegauerit: Contendimus ta-
men hoc intelligendum esse in
terminis iuris communis dispo-
nenti, quod à sententia delega-
ti appelletur ad delegantem im-
mediatum: nec tamen ius com-
mune permittit, quod inferior
habens iurisdictionem limita-
tam quò ad primam causarum
cognitionem, & alteri quò ad
ius appellationis subditam, pos-
sit delegare semel, vel pluries,
vt cognoscat de vna, vel pluri-
bus causis appellationis frustran-
do superiorem iure suo: quia
hoc esset in fraudem appella-
tionis ad superiorem deuoluen-
dæ. Nam etsi episcopus certam
causam committeret speciali vi-
cario, non generali, ad hoc vt ad
se non ad superiorem appelle-
tur, non proderit sibi huiusmodi
fraus, & cautela: imo poterit ad
superiorem omisso delegante
appellari, quemadmodum no-
tant Speculat. titu. de appella-
tio. §. quartò nunc tractemus. nu-
mer. vj. Ioan. Andre. Domin. &
Francus in cap. Romana. in prin-
cip. de appellatio. in vj. Bartachi-
nus in tracta. de episcopo. libro
iij. parte viij. quæstio. 26. tradit
elegantè Carolus Molinaeus,
in consuetudini. Parisiensi. titu-
l. j. §. j. gloss. v. numer. 52. quod si
fraus omnis abesset eiusque su-
spicio cessaret, posset in hac spe-
cie

et ad delegato episcopi appellari ad delegantem iure Pontificio: sicuti Speculat. idem, & alij post eum voluerunt, quos sequitur glossa in Pragmatica Sanctione. verbo, medio. colum. iij. Hec tamen delegatio ob frequentes hominum fraudes hodie maximam haberet suspicionem, atque ideo multo vtilius est, quod ad Metropolitanum ab hoc delegato, non ad delegantem appelletur.

¶ Sed & Carolus in dicto numero. 52. citat Ioann. Fabrian princip. Instit. de vulgar. tenentem, iure civili non posse appellari ad delegato ad delegantem: sed ad eius superiorem appellandum esse: idque generaliter verum esse is author sensit, ut tandem secundum eum, ubi quis alicuius causæ omnem cognitionem delegauerit, non possit ad eum ad delegato appellari. Imo & ipse Faber improbare videtur quod secundo loco de iudice episcopi foraneo adduximus ad probationem opinionis Bartoli: quæ etiam si refragante Fabro, iure posset admitti, vsu tamen forensi nunc recepta videtur quod ad seculares iudices. Nam si præses provinciae, aut ciuitatis rector in aliquo proprii territorij oppido vicarium constituerit, ab eo vicario ad rectores, vel præfides superiorem, non ad ipsum rectorem, vel præsidem est appellan-

dum. Sic sanè in praxi locus omnino non est opinioni Bartoli in dicta l. j. §. ab eo. ff. quis, & ad quo appellan. qua in re obseruare oportet exactè, quid moribus, & vsu fuerit receptum. Vnde poterunt facilius intelligi quæ breuiter scribit Rebuffus in commentarijs ad leges Regias iij. Tomo. titul. de appellationib. in princip. colum. iij. asseuerans, in Regno Franciæ ad vicarijs, & locumtenentibus, & ad subdelegatus ad Regem, & eius Curiam non ad delegantem, nec ad eum qui vicarium constituit appellari. Idem etenim & apud nos in his Castellani Regni provincijs passim fit. Cum ad locumtenentibus, etiam particularibus non appelletur ad præfides, nec ad prætores, sed ad ipsum Regem, eiusque Curiam. Quod verò ex Baldo in dicta l. ad Proconsulibus tradidimus, falsum esse constat. Siquidem nec de iure civili poterit ad ordinarium, vel ad rectorem ciuitatis ab eius vicario appellari: cum idem sit tribunal: ut explicat Bartolus in dicto §. ab eo. idem Bartol. per textum ibi in l. præcipimus. C. de appellatione. Decius in capitu. dilecti. de appellatione. Baldus sibi contrarius in Margarita Innocentiana. littera S. numer. 15. Quibus non obest decisio textus in dicta l. ad Proconsulibus. Quia loquitur in vicario Præfeti Præ-

torio: curus quidem Præfecti Prætorio, tanta fuit olim dignitas, vt ab eo tanquam à principe minimè liceret prouocare: idcirco mirum non est, quod ab eius vicario ad eum appelletur: cum ad alium non possit appellari. Eandem opinionem post Bart. tenet Ange. in d. l. præcipimus. Hoc ipsum sensit & gloss. in d. Pragmatica sanctione. ti. de causis. §. nec ad quemcunque. verb. medio. scribens, decisionem text. in dicta l. à proconsulibus. procedere in vicario eius, qui superiorem non habet, ad quem appelletur. Idem & Francus sensit in dicto capit. dilecti. quæsti. vj. Vnde fit, vt hæc quinta conclusio satis his rationibus fuerit probata. Quamobrem idem fortassis, erit in eo casu, quo dominus alicuius oppidi, causam aliquam alteri delegauerit in prima instantia, quod ad primam causæ cognitionem, & diffinitionem. Nam ab hoc delegato ad Regem, non ad dominum appellabitur: etiam si contrarium voluerit Albertus Brunus in dicto cons. 102. colum. ij.

¶ Sexta conclusio. Quauis iure Regio domini oppidorum ex dicta lege Guadalaxare, alioque legitimo titulo ius habeant primarum appellationum, quæ à iudicibus ordinarijs proponuntur: poterunt tamen subditi liberè omisso medio ad Regem, eiusque Curiam prouocare.

Conclusio ista probatur ex eo, quod Regijs legibus, & ordinationibus prohibitum sit quodcunque grauamen, quod fieri soleat in oppidis dominorum nobilium his, qui ad Regem, eiusque Curiam appellant. Et deinde institutum, quod in his locis liberè permittantur quæcunque ad Regem appellationes. l. xiiij. titul. xvj. libro tertio ordinatio. & l. j. titul. j. eodem libro. Sic factè apud Regia Castellani regni suprema tribunalia passim admittuntur appellationes, quæ fiunt, & proponuntur, etiam omisso medio nobilium dominorum iurisdictionem habentium tribunali, cuius quidem tribunalis cognitio pertinet ad eas appellationes, quæ fuerint ad id tribunal delatæ. Hæc autem praxis potuit originem ducere à Regia lege partitarum, quæ permittit appellationes ad Regem deferri, ad eiusque Curiam omisso medio: quemadmodum decisum extat in l. xvij. titu. xxij. parte iij. Idem enim & iure Pontificio constat, quia ad summum Pontificem appellari potest omisso medio. cap. ad Romanam. ij. quæstio. vj. & est communis opinio doctorum in cap. dilecti. de appellatione. Quauis adhuc aliquot ecclesiastici iudices nolint deferre appellationibus ad summum Pontificem nominatim expositis omisso medio, quod in concilio Basiliensi constituta

constitutum fuit: vt patet in Pragmatica Sanctione Gallicana titulo de causis. Iure tamen Pontificio, etiam ad Legatum de latere omisso medio appellari poterit gloss. in capitu. Romana in princip. verbo, ad curiam. de appellation. in vj. notatur in cap. j. de officio legati. tradit optimè Francus in dic. cap. dilecti. quaestio. viij. **Quin** & omisso medio appellationes ad quemcunque, maximè Regem deferuntur legitime, si nemo petierit earum remissionem ad eos iudices: qui ex iure ordinario primarum appellationum cognitionem habet. Nam appellatio omisso medio proposita, causae cognitionem deuoluit, etiam vbi appellari omisso medio non potest, si nihil fuerit ex aduerso obiectum. gloss. communiter recepta in dicto capitu. dilecti. cuius opinionem fatentur communem esse Imol. & Deci. ibi Colmas in Pragmatica. Sanctione. titulo. de causis. verb. medio. Eamque sequitur Rota decisione 387. in nouis. tametsi, & in hac specie Imola, Detius, & Colmas à frequentissima omnium sententia discesserint, contrariū iure verius esse asseuerantes. Et ideo iuxta eorum sententiam quoties appellatio permissa non est omisso medio, etiam nemine petente, appellationis causa remittenda est ad illud medium tribunal, quod iniuste fuerat o-

missum. **Quæ** tamen opinio iure Regio, quo appellari potest ad Regem omisso medio, necessaria non est. His igitur probatur hæc Sexta conclusio ad praxim legis Regiæ, quæ lata fuit Guadalaiaræ, de cuius intellectu plerumque varijs expositis quaestionibus solet disputari. Nos verò pauca notauimus, quæ certam habent ex vsu, & iure diffinitionem: cum lex illa ius primarum appellationum dominis oppidorum concedat, quoties appellatio proponitur à iudicibus ordinarijs. Sed appellatione ista omisso medio ad Regem quid apud Gallos receptū fuerit tradit Rebuffus tertio Tomo in leges Regiæ. titulu. de appellationib. articul. ij. Et Autho stili Parlamenti Parisiensis, titulu. an qui appellauit ad Curiam omisso medio remitti debeat. In regno sanè Neapolitano lege lata obtentum est quod possit ad Regem appellari omisso medio, etiam in Baronum oppidis: vt palam testantur gloss. Andraeas Isern. Et Matthæ. Afflict. libro primo. rubric. 58. col. vltimi. notat idem Matthæ. ad hoc constitutionem incip. Cum noua rubric. 78. 4. notab. & Robertus Maranta in tracta. de ordine iudiciorum Parte. 6. ca. de appellationibus. numer. 366. atque hæc, vt exposuimus, hactenus obtinuerunt.

¶ Appellationes autem quæ

ad Regem deferuntur, vt & alie
causæ, quæ eius diffinitionem
exigunt, in ipsa Curia regia
examinantur, & diffiniuntur.
10 Curiam verò hîc intelligo op-
pidum, & locum vbi Rex est
cum suis consiliarijs, & alijs, qui
eius lateri adstant, vt ei con-
sulant, quid agendum sit in exe-
cutione iustitiæ, & admini-
stratione, ac regimine totius re-
giæ reipublicæ. Hanc etenim
congregationem Curiam di-
cimus propriè, & inde eodem
nomine appellamus locum vbi
ea congregatio commoratur.
l. xxvij. titul. ix. parte ij. Sic de-
nique quod Innocen. & Panor-
mit. in capitu. ego N. de iureiu-
rand. Idem Innocen. in capitu.
eum ecclesiasticæ. de exception.
& in cap. accusatum. de simoni.
& ex Herodiano. libro j. Tira-
quel. de nobilitat. capit. 31. nume.
iij. scripsere, asserentes Romam
dicti locum vbi sit Papa, vel Im-
perator eo tempore, quo Ro-
ma suberat Imperatori. Quod
Herodianus scribit, apud quem
Pompeianus dixit, Roma est,
vbi & Imperator: est in hunc
modum accipiendum, si mihi Pa-
pa cum Curia simul degat. text.
optimus in clemen. ne Romani.
§. sanè. de electioni. tametsi con-
trarium notauerit glo. in regu.
cancell. v. & simpliciter idem,
quod Innoc. obseruauerint Ro-
ma. in sing. 146. Dec. in c. memi-
nimus. de appellat. nu. ij. Domi.

in cap. ij. de præben. in vj. penul.
notab. Olini autem curiæ au-
thore Festo dicebantur, in qui-
bus vniuscuiusque partis popu-
li Romani quid gerebatur, qua-
les sunt hæ numero xxx. in quas
Romulus populum Romanum
distribuit, quibus postea addi-
tæ sunt v. mentit Budæus in
l. ij. ff. de origine iuris. Inde Cu-
riata Comitia dicebantur con-
uentus. qui curiatim per hîto-
rem calabantur. id est, vocaban-
tur: vt testis est Gellius libro xv.
cap. xxvij. Curia item apud Ro-
manos locus ille fuit celebratissi-
mus, vbi de publicis rebus a
Consulibus, & Senatoribus tra-
ctabatur: à cura quidem dictus.
Sic Cicero libro iij. de Oratore
ait, Curiam pro Senatu accipi.
Curia igitur apud Romanos di-
cebatur locus, in quem Senato-
res pro Reipublicæ vtilitate
couenerant. Qua ratione etiam
si hodiè in regijs principibus
non omninò conueniat regi-
men publicum ei, quo Romana
respublica utebatur: nihilomi-
nus & summus regius Senatus,
summaq; Curia hæc nomina
poterunt obtinere ad veteris
reipublicæ imaginem, siqui-
dem & in summo Senatu regij
consiliarij de reipublicæ admi-
nistratione tractant & rogantur
sententiam dicere, vt reipu-
blicæ cura per eos expediatur.
De Curia multa Zas. in l. ij. de
origi. iuris. in princip. & Budæus
in Fo

in Forensibus ad finem.

¶ Cæterum Castellæ Rex, vt litigantium subditorum commodis, & expensis consulere, & ne passim cogerentur Regē ipsum sequi omnes hi, qui appellatio- nis causa, aut querelæ, siue pro iure exigendo regiam Curiam adirent: ac subindè, vt summus eius Senatus, & consiliarij eiusdem, tot alioqui negotijs impediti, quæ breuem, ac celerem expeditionē exigunt, cōmodiùs regimini reipublicæ vacarent: duo cōstituit itidem regia prætoria, vnū Pintia, alterū Granatæ, quæ quidem prætoria Curie regie appellantur. Ad hæc verò causæ appellationū, & regulariter aliæ oēs, quæ ex legibus huius regni ad curiā regiā deferri possunt, & deferendæ sunt iurē quodā ordinario deferuntur: quibusdam negotijs exceptis, quæ regio supremo Senatui, eiusque summis consiliarijs excipiuntur, & referuntur. Dicuntur tandem hæc regia prætoria vulgò Auditoriæ regales, latinè dici caste poterunt Auditoria: Nam Auditorium locus est, vbi causæ audiuntur, & lites iudicantur. l. contra. §. is qui. ff. de re iudic. l. mulier. ff. ad Trebell. l. minor autem. ff. de minori. l. Titius. in. j. ff. de actio. empt. l. lecta est in auditorio A Emiliij Papiniani, Præfetti Prætorio. ff. si certum petat. vbi Alciat. Eadem fermè ratione Epiphanius interpre-

Sozomeni libr. ij. tripartitæ. c. ij. de Constantino, qui nolebat de causis sacerdotum iudicare, inquit, eum respondisse: mihi ergo homini constituto de huiusmodi rebus non licet habere auditorium: id est iudicium: eiusdem dictionis ad eandem significationem, qua significatur locus publicus, vbi causæ & lites audiuntur, mentio fit Actorum c. xxv. altera, inquit diuus Lucas, die, cum venissent Agrippa & Berenice cū multa ambitione in auditoriū cum Tribunis.

¶ sed & hæc auditoria etiam appellantur Regiæ Cancellariæ vt opinor, à Cancellario, qui princeps fuit olim in Curia, & præfectus summus Regij prætorij, & consiliariorum, aliorumque magistratuum, qui apud Regem munera publica in exequutione iustitiæ, & in expediendis negotijs regio nomine obtinebant. Huius Cancellarij officium erat rescripta, & responsa, decretaque Regis inspicere, & malè scripta, aut expedita cancellare: id est, transuersis lineis, veluti cancellis expungere, & illinire. l. Cancellauerat. ff. de his, quæ in testamento delent. & l. sequen. & in l. si chi- rographum. ff. de probationib. Quod verò hoc fuerit officium Cancellarij, probat text. celebris in l. iij. titul. ix. part. ij. indicat Budæus in rub. ff. de of. Præfec. Prætorio. Magnā & olim fuisse

se Cancellarij dignitatem, & auctoritatem apud Gallos testis est Paul. AEmil. libro. iij. de rebus Frácorum: quo in loco Cancellarium appellat Præfectum iuris. Idem Budęus in forensibus eum dicit regni Nomophylaceni, penes quem sint iuris Regalis prima auspicia. Hæc tamen sunt intelligenda de Cancellarij dignitate, quæ apud Hispanos, Gallos, & Anglos ab hinc mille annis obtinuit: cum apud veteres Romani orbis Imperatores, qui Cancellarios instituerunt, non fuerit tantæ hæc dignitas æstimationis, quantæ postea, vel hoc seculo censetur. Apud Flaurum Vopiscum legimus Carinum Imperatorem Cancellarios habuisse. Sub Archadio itē & Honorio fuere etiam Cancellarij: quorum mentio sit in l. consiliarios, & in l. nemo. c. de assessorib. & domesticis, & Cancellarijs iudicum. Hos autem ipse interpretor eos, qui iudicibus libellos supplicatorios offerebant & legebant, quos notarios hodie vocamus. Eiusdem muneris apud Imperatorem Carinum opinor eius Cancellarios fuisse. Nam & Virgilius Polydorus libro ix. histo. Anglice. de Gulielmo Rege ita scribit, Instituit nem scribarum collegium, qui diplomata scriberent, & eius collegij magistrum vocavit Cancellarium, qui paulatim supremus effectus magistratus, qua-

lis hodie habetur. Idem Polydorus lib. xj. scribit, Cancellarium regni in publicis conuentibus apud principes proloquutorem esse. Idem lib. xij. scribit, diuum Thomam Cantuarien. creatum fuisse magni regni Cancellariū. Sed & Pau. AEmil. in d. lib. iij. de reb. Francor. opinatur à patris initijs, & ab scribarum officio muuus hoc cancellariorum regni ob magnitudinem virorum, qui eo munere fungebantur apud Regem, ad tantam maiestatem preuenisse.

¶ Ergo Regia Cancellaria Regis verbis responsa facit suppliciter adeuntibus, & ius reddit litigantibus, antistesque in plerisque æquitatis censetur. Denique curia Regis est, ac sub Regio nomine, & sigillo literas decernit super rerum iudicarum executionibus, & super alijs rebus, quæ à cancellariæ eiusdem prætorio examinantur, & diffiniuntur.

Ex capite sequenti.

- 1 *Ius & privilegium renocandi domum, quibus competat: cum apud iudices curie conveniuntur.*
- 2 *Legati non habent ius renocandi domum pro contractibus tempore legationis factis.*
- 3 *Quid si Legatus, vel alij simile ius habentes, contraxerint ut advena: an habeant ius renocandi domum?*

Privile-

4 *Præuilegium reuocandi domum non competit his, qui incuria alios ad iudicium vocauerint.*

De iure ac præuilegio reuocandi domum.

C A P. V.

PRINCIPIS

curia hoc iuris habet, quod quilibet dum in ea est, in ciuilibus apud curie iudices poterit cōueniri, etiā si sibi nō contraxerit regia. l. iij. & nē v. tit. iij. par. iij. ex eo quidē, quod Regis curia omnibus sit commune forū, & tribunal: quēadmodum de Romana curia dicitur in c. vltim. de foro cōpe. notat glo. in c. iij. de præb. in vj. ex. c. ij. eod. tit. Sed & de curia principis secularis idem præmittit Henric. in d. c. vlti. & tenent expressim Panor. ibi, col. petul. & Soci. nu. lxxij. Bal. Ang. Curt. l. un. & Lanc. Deci. in l. ij. §. legatis. ff. de iudic. Quibus est adiiciendum, Romā olim dictā fuisse cōmunem patriam. l. Roma. ff. ad municip. non ex eo, qd ibi quilibet posset cōueniri. sed alia ratione, quam optimē explicuit Andr. Alc. lib. ij. dispu. c. xxj.

¶ Sapissimē tamen opponitur ab his, qui apud curiæ iudices conueniuntur præuilegium reuocandi domum, quod ex præcitata lege regia cōpetit primum, &

deniq; his, qui ad curiam accesserunt ex causa necessaria: nempe vt dominum, quem comitari alioqui tenentur, prosequantur. Item legatis, item missis à municipio, & patria: sicut in d. l. regia probatur, ita vt habeat hoc præuilegiū locum etiā in legato missio à propria ciuitate, & patria. Bar. Albe. & doct. in d. §. legatis. cōpetit idem præuilegium his, qui ad curiam vocantur causa dicendi testimonij, & his, qui ad prosequendam appellationē ab ipsismet propositam ad curiam accesseruntatem his, qui à Rege vocantur. Horum etenim exemplorum mentio fit in d. l. ij. §. legatis. & in d. c. l. iij. in hunc sanē modum, vt Iurisconsultus in d. c. §. legatis. omiserit vocatum à Rege, & addiderit iudicem destinatum, aut missum in prouinciam, transeuntem tamen per Romam, aut curiam. Non enim poterit hic ibi, nec in ipso loco, vbi iudex est, conueniri: vt notat glo. in d. c. §. legatis. verb. destinati. Regia verò lex adiecerit missum à municipio, & patria: & eum, qui domum eundem in curiam sequitur. Etenim hi omnes habent ius reuocandi domū, nec possunt in curia conueniri: cum in ea sint ex causa necessaria. arg. cap. vlti. de dilatio. missum autem à municipio hoc ius habere intelligo, etiā vbi is missus fuerit, vt sit eius reipublicæ procurator, secundum

Prac. Couar. rub. c

dum Inn. Ioan. Andreas, & Doctor. communiter in di. c. vit. de foro cōpe. vt fatetur ibi Maria. So. nu. 66. Cōpetit & hoc ius, vt cōstat, nō tantūm existētibus in curia ex causā necessaria, sed & his, qui ibi sint ex causā probabili, quæ sit quasi necessaria: vt causā religionis, vel studijs glo. cōmuniter recepta in d. §. legatus. quā de re multa tradit Maria. Soci. in d. ca. vltim. num. 62. ex quibus aliquot hoc in loco ad legis regiē interpretationem adnotabimus.

- ¶ Primum enim quod dicitur de Legatis est intelligendum, nisi super contractibus tempore legationis ab eisdē factus. Nam pro his non habēt ius reuocādi
- 2 domū. tex. in d. l. ij. §. omnes autem. vers. ceterū. pro alijs autem contractibus ante legationem, etiam in loco legationis initus, non poterit legatus ibi conueniri. imō habet ius reuocādi domū: sicut iuriscōsultus ibidem respondit. Quā in re aduertere oportet, quod regia lex in omnibus habentibus ius reuocandi domum censet, priuilegium hoc cessare. nec esse admittendum, vbi contraxerint hi in eodem loco, & expressim insinuat, tempore, quo ex his causis in eodē loco sunt, & morantur. Ita enim inquit. *Pero por qualquier de estas maneras sobre dicas, que viniesse a la corte el demandando, si estando ay vendiere, o cōprare, o si xiere otro*

pleyto qualquier, o tuerto, o fuerca, o danno, o otro yerro si xiessse teniendos de responder ay por ello, si gelo demandarem.

¶ Et tamen ex iuriscōsulto ea est interpretatio fumenda, vt in legatus planē procedat, sensus ex contrario: id est, q̄ habeant ius reuocandi domum, si ante tēpus legationis in eo loco contraxerant, in alijs autem cesset hic sensus, cūm minimē sint hoc priuilegio vsuri pro contractibus in eo loco gestis, priusquā ex ea causā in eum locum accesserint. Sic planē loquitur iuriscōsultus secundum glo. ibi communiter receptam verbo contraxerint. Est etiam de legato tex. in l. si legationis tempore. ff. de iudic.

¶ Sed & omnes, qui ius habent reuocandi domum ex prēdictis causis, illo non possunt vt, quoties conueniantur pro contractibus celebratis, etiā ante causam illam, cuius ratione priuilegium datur, si extra patriam, & prouinciam suam contraxerint: quasi pro his Romæ, & in curia possint conueniri, nec habeant ius reuocandi domū, extra quā ipsi contraxerunt, atque ideo nulla eis iniuria fiat: siquidem extra propriam prouinciam in locis contractus conueniri possent, si ibi essent inuenti, nec haberent ius reuocandi domum. tex. est celebris in d. l. ij. §. item si extra. qui notandus est ad intel-

Intellectū regie legis. in versi. si
 estando ay vendiere, vt idem sit, si
 ante causam huius priuilegij, &
 priusquā ex ea in curiam vene-
 runt, contraxerint in curia, vel
 alibi extra eorum propriā pro-
 uinciam. Nam exceptis legatis
 ceteri non habēt in hac specie
 ius reuocādi domū, hic est enim
 communis sensus omnium Doct.
 in d. l. ij. §. omnes. & in d. §. item
 si extra. hunc siquidem intelle-
 ctum tradit secundo loco gloss.
 quam ibi sequuntur Barto. Bal.
 Paul. de Cast. & est communis
 opinio secundū Lancelot. Dee.
 ibi, idem tenet Maria. Soci. in d.
 c. ult. nu. 76. Igitur si quis habēs
 priuilegium reuocandi domum
 eadem causa priuilegij duran-
 te contraxerit extra propriam
 prouinciam, poterit pro hoc cō-
 tractu in curia cōueniri, nec ha-
 bebit ius reuocādi domū. Hoc
 probatur, quia idem est pro cō-
 tractibus ante causam priuile-
 gij conuentis: ergo hoc ipsum
 seruabitur in his, qui contracti
 sunt tempore illius causæ, quæ
 ius alioqui reuocandi domū tri-
 buit. Pro illis verò, quæ & hæc
 tempore intra prouinciam fece-
 rit, habebit quis ius reuocandi
 domū. Quia solum excipiuntur
 cōtractus in curia eo tēpore ce-
 lebrati, vel extra ppriā prouin-
 ciā, vel in eo loco, vbi quis cōue-
 nitur: sicuti notatur in d. §. oēs.

¶ Legatus aut pro contracti-
 bus ab eo gestis, etiā Romæ an

tē legationē, non cōuenitur Ro-
 mæ, vt diximus, sed tantum pro
 cōtractibus ab eo Romæ tēpo-
 re legationis celebratis, aut in
 Italia. l. cū furiosus. §. vlt. ff. de
 iudi. Qui legationis causa, in-
 quit Pap. Romā venit, ex quali-
 bet causa fidem habere potest cū
 priuilegio suo: cū sit in Italia
 cōtractū, vt non potest. Hæc
 legis verba ideo libētius retuli,
 q̄ gl. ibi cōmuniter approbata,
 vt statetur Alber. in d. l. ij. §. oēs.
 teneat, legatū non habere ius
 reuocādi domū tantum in cōtra-
 ctibus tēpore legationis Romæ
 celebratis: pro his verò, quæ in
 Italia extra Romā cōtraxerit,
 habere eū ius reuocādi domū,
 etiā si tēpore legationis cōtra-
 ctū fecerit: quæ quidē interpre-
 tatio dura nimis est, & cōtraria
 Iuriscōsulto. Qua ratione ipse
 opinor, veriorē esse opinionem
 Aldr. quā retulit gl. in d. §. itē si
 extra, vt tādē legatus tempo-
 re legationis pro cōtractibus
 tunc ab eo Romæ, vel in Italia
 celebratis possit Romæ cōueni-
 ri, nec habeat ius reuocādi: non
 tamē p̄ his, quæ extra Italiani,
 etiā extra ppriā prouinciā tem-
 pore legationis, vel antē cōtra-
 xerit. Hic em̄, ni fallor, est plan-
 & apertissimus Iuriscon. sensus.

¶ Quod verò diximus de le-
 gato, & alijs simile ius habēti-
 bus, posse nēp̄ eos in curia cō-
 ueniri, si ibi cōtraxerint, id ob-
 tinet, & est intelligendum, etiā

Prac. Conar. tit. e ij

3 si vt aduenæ contraxerint. glo. in dict. §. legatis. verb. contraxerint: quam tequitur ibi Paul. Castren. glo. idem tenet in l. hæres absens. §. proinde. verb. quotquot. ff. de iudic. quam ibi probauerunt Bart. Albe. Paulus Fulgo. numer. vj. Lanc. Deci. Curtius Iunior. numer. ix. notat Maria. Soci. in dict. cap. vltim. de foro competen. numer. lxxvj. ex ea ratione, quod contrahens vt aduena in eo loco, vbi alia ex causa, quam ratione contractus forum sortitur, poterit ibi conueniri, si fuerit in eodē loco inuentus. g' off. communiter recepta in cap. Romana. §. nec etiam suffraganeorum. de foro competen. in vj. propter duplex vinculum, quod in hoc casu datur, & contingit. Idcirco quod modo notauimus satis iure probari videtur, & idem tenet Iacobi. in di. §. omnes. licet Ang. in dict. l. hæres absens. §. j. contrariū probare velit sentiens, legatum Romæ contrahentem vt aduenam non posse Romæ, nec in curia conueniri, sed habere ius reuocandi domum. Ex quibus constat verus sensus Accur. in dict. verb. quotquot. voluit enim, quod sicut legatus contrahens: Romæ tempore legationis, etiā vt aduena, potest ibi conueniri: quia Roma commune est domicilium, nec habet ius reuocandi domum: ita & fortiori ratione quilibet non legatus, Romæ vt

aduena contrahens, ibi poterit conueniri, nec habebit ius reuocandi domum. Sic etenim sensum glo. explicarūt Lanc. Deci. & Curt. Iuni. abi, licet Bart. non satis percipiens, quid glossi. voluerit, seius partem falsam esse dixerit.

¶ Quid ergo, si contractus sit factus in eo loco, vbi aliās quam ratione contractus, ipse contrahens non sortitur forum, & tamen contrahit non vt aduena, sed habens pergulam, & armarium: an possit vti priuilegio reuocandi domum, ne conueniatur in eo loco, vbi est ex causa necessaria vel quasi necessaria? Et Paulus Castren. in dict. §. omnes. numer. iij. existimat, quod in hoc casu habeat locum priuilegium reuocandi domum. Idem sensit glo. in dict. §. legatis. verb. destinati. Not. & Iacob. in dict. §. omnes. licet glo. in verb. contraxerint. sentire videatur contrarium, dum excludit ab examinatione causæ locum contractus ab aduena facti, cui non cohaeret aliud domicilij ius: quasi admittat locum contractus facti ab habente pergulam: mihi profectō multum arridet, ac placet Pauli opinio.

¶ His equidem libenter ipse adiecerim, posse pro contractibus celebratis eo tempore, quo causa priuilegij tractatur, non tantum alios, sed & legatos in eo loco, vbi contraxerint conueniri quam-

si, quanuis vt aduenæ couentio-
nem fecerint, & nulla alia ratio-
ne, quàm contractus, legati ibi
forum sortiantur: modò nondū
à loco contractus finita legatio-
ne discesserint.

¶ Caterū quò ad appellante
cuius mentio fit in dict. l. ij. §. le-
gatis. & quò ad legatū, & alios, si
agant in curia extra causam ap-
pellationis, aliosque ad iudi-
cium vocauerint, inquit iu-
risconsultus, quòd cogentur &
alijs respondere, nec obtinebunt
privilegium reuocadi domum.
text. in dict. l. ij. §. sed si agant.
quem Accurs. ibi ita interpreta-
tur, vt non tantū teneantur re-
spondere his, aduersus quos ege-
rint, sed & omnibus. Sic enim
inquit Iurisconsultus: compellun-
tur se aduersus omnes defende-
re, quem intellectum ibidem se-
quuntur Alber. Angel. Paulus
Fulgosi. & Iacobinus à sancto
Georgio. Innocen. & Mari. So-
cian. dict. cap. vltim. de foro cō-
peten. nume. lxxv. ex quibus cō-
stat, hanc opinionem esse magis
communem. Poterit tamen lo-
cus hic aliter intelligi, vt tenean-
tur legati se defendere aduersus
omnes, contra quos ipsi egerint
ita, quidem non tenebuntur om-
nibus respondere, sed his solū
aduersus quos ipsi egerint, quos
que in iudicium vocauerint: 8
quemadmodū antiquiores qui-
dā ab Accursio citati in d. §. sed
si agant. responsū illud intelle-

xere, & præter eos Iacob. de Ra-
uenna. Butigarius, & Nicolaus,
quorū meminit Alberic. Guliel-
mus item de Cuneo, & Din.
quos Paulus Castren. retulit:
quorum opinio planè probatur
regia lege in dict. l. iij. titul. iij.
partic. iij. quæ erit apud nos om-
niñ seruanda.

Ex capite sequenti.

- 1 Miserabiles persone possunt voca-
re quo sibi libet ad Curiam Regis in
prima causa instantia: & an
possint apud iudicem ecclesiasti-
cum eos conuenire?
- 2 Pupillus, & Orphanus hoc prinile-
gium habent vt possint reos ad
curiam trahere quò ad primam
cognitionem.
- 3 Pauperes idem ius habent quod
orphani, ac pupilli.
- 4 Pauperibus litigantibus, an sint
publico stipendio dandi aduoca-
ti: & an teneatur quis gratis eis
patrocinari?
- 5 Pauperi litiganti, an cogatur ad-
uersarius diues litis expensas ex-
hibere?
- 6 Intellectus l. si institut a. §. de in-
off. cio. ff. de inoff. testa.
- 7 An sit cautio danda de restituen-
dis alimentis, & expensis, quas
reus diues coactus sit pauperi
actori ministrare?
- 8 Filius pendente filiationis causa
ex summaria cognitione perci-
pit mandato, iudicis à patre ali-
menta.

Prac. Couar. rub. e. iij

De his qui pro iure exigendo possunt alios ad curiam regis vocare, quo ad primam causa-

rum cognitio-

nem.

C A P. VI.

R V R E quidē illud est constitutissimum, quod nemo potest, etiam ad curiā principis vocari pro lite examinanda in prima instantia: tametsi possit inuitus ad eam trahi per appellationē. l. nemo. C. de iurisd. om. iudic. auth. vt differentes iudices. §. j. regia l. 14. titu. ij. lib. iij. ord. Sunt nihilominus quidam quibus licet in curiā principis trahere, & vocare illos, à quibus in iudicio aliquid exigere velint, & aduersus quos actiones habeāt. Hoc enim statutum & permissum est in multis casibus, quos vulgò dicimus (*casos de corte.*) Rei etenim extra proprium forum, & domicilium coguntur apud curiæ regiae iudices actoribus respondere, vbi actor sit pupillus, vidua, pauper aut denique miserabilis persona. Hoc sanè in causis civilibus.

I nam de criminalibus idem est, ac pluribus casibus permittitur. Probatum in l. v. tit. iij. part. iij. inquit enim lex. (*o por pleyto, que demandasse huerfano, o ome pobre, o muy cuytado contra algun poderoso, de que no podiese al-*

canear derecho, tambien por el fuero de la tierra.) Apud Gallos idē seruari constat ex stilo Parlamenti titu. de minoribus. notant Guid. Papæ. q. 466. & Rebuffus primo tomo in leges regias. tit. de senten. prouisionalibus. gloss. ult. col. iij. Huic praxi & sententiæ ad stipulatur Cæsarum constitutio in l. vii. C. quādo Imperator inter pupillū, & viduā ad si. Ita em̄ inquit Cōstā. Augustus ad Andronicū. Quod si pupilli, vel vidue, alijq; fortunæ iniuria miserabiles iudiciū nostrę serenitatis ornauerint, p̄sertim cū alicuius potentiam perhorrescunt, cogantur eorum aduersarij examini nostro sui copiam facere. Hæc Imperator. Apud quem ipse adnotandam censuro dictionē, præsertim, ex qua deducitur intellectus ad legem regiāribi (*& contra algun poderoso.*) Nam praxis idem admisit ac recepit, vbi miserabilis persona agit contra eum, qui non est ex his, qui potiores in iure dicuntur. tametsi regia Neapolitana constitutio libr. j. titu. 37. exigat in hoc casu ab his miseris actoribus iuramentum, quo assueverent se timere aduersarij potentiam. Scribit ad hæc diuus Hieronimus in commentarijs ad Hieremiam super capitu. 22. regum officium proprium esse, facere iudicium, atque iustitiam, & liberare de manu calumniantium vi oppressos, & peregrinos, pupillisque

pupillisque, & viduis, qui facilius opprimuntur à potestatibus, præbere auxilium. c. regum. ca. administratores. c. principes. 23. q. 5. His & illud conuenit, quod viduæ, & miserabiles personæ possunt reos laicos coram ecclesiastico iudice super rebus prophanis conuenire, vbi iudex secularis neglexerit eis iustitiam ministrare. c. ex tenore. vbi omnes, de foro compe. c. significatibus. vbi glo. de offic. delegat. notat Ioann. Lup. in c. per vestras. le donat. inter vir. & vxor. ij. notab. nu. v. cùm hæ personæ quò ad protectionem pertineat etiam ad ecclesiasticum iudicē. c. j. & sequētib. 37. distinctio.

¶ Imò & in hoc tractatu solet adnotari, quod vbi quis sit miserabilis, simul & oppressus, nempe per vim, vel alio modo re propria expoliatus, ita vt possit agere interdicto recuperandæ, poterit ad hoc coram ecclesiastico iudice agere, etiam aduersus laicum, & de re temporali, cùm ipsemet actor laicus sit, etiam non data negligentia iudicis secularis. Ad huius conclusio nis probationem adducitur tex. in c. ex parte B. de foro compe. quo in loco, sicuti cõstat ex Panor. & alijs, ita doctor. communi omnium consensu adnotarunt, & probare conati sunt. Idem socinus in cap. licet ex suscepto. de foro competent. col. 2. lum. ij. Et Ioann. Staphilæus.

de literis grat. & iustitiæ. fol. 159. colum. ij. Ego verò hanc sententiam non esse admittendam, opinor ex ratione text. in capit. nouit. de iudic. nec enim Papa, nec iudex aliquis ecclesiasticus debet, nec potest cognoscere inter laicos: nec aduersus laicum reum super re temporali, etiam ad petitionem miseris alicuius oppressi, & expoliati, nisi iudex secularis negligens fuerit in administratione iustitiæ. Nam summus pontifex grauiter offenderet principes seculares, si minimè negligentibus ipsis eorum iurisdictionē occuparet. Nec quidquam vrget in contrarium tex. in dict. capit. ex parte. Quia maxima merat in eo casu suspicio negligentia in iudice seculari propter potentiam rei conuenti, qui actorem expoliauerat. Tandem, vt quid in hac questione sensero ingenuè profitear, hoc certò scio, hanc communem canonistarum opinionem apud regia Hispaniarum & Gallia prætoria risui quidem fore, tantum abest, vt ea in vsum & praxim recepta fuerit. Sed & legem ipsam regiam quò ad præsentē tractatū paulatim iuxta cõmunē vsum & iuris regulā interpretemur.

¶ Primus igitur casus à lege regia cõstituitur in pupillo, quò orphanum appellat. Est enim Græca dictio ab Hispanis vsur. Pract. Couar. rub. c. iij.

pata & eum significat, qui caret patre. Vtatur hac dictione Imperator in l. privilegia. C. de episcopo. & cler. tradit hanc significationem Laurentius Valla libr. iij. elegat. cap. xxxij. distinguens orphanum à pupillo: quod pupillus sit qui caret patre, est tamen in ea ætate, cui tutor datur. Apud Iuriconsultum in l. pupillus. ff. de verb. significa. accipitur pupillus pro eo, qui cū impubes est, desinit in potestate esse vel morte, vel emancipatione. Nos hac in parte pupillum intelligimus eum, qui simul sit patre orbatus, & minor, pupillaris quidem ætatis quod notant Cinius in l. orphanotrophos. ad finem, C. de episcop. & clericis. Alberi. in dict. l. vnica. colum. j. Praxis verò hoc privilegium recepit etiam in minore viginti quinque annis, qui patre sit orbatus. Nam & regia l. xiiij. tit. ij. libr. ij. l. j. tit. j. eod. lib. ordinal. l. xx. tit. xxij. l. xlj. utul. xvij. & d. l. v. parte ij. orphano simpliciter tribuit hoc privilegium non distinguens eius ætatem, quæ tamen necessariò distinguenda est ad eos annos, in quibus alieno ductu, & consilio viuendum est. Obtinet tamē hoc privilegium in orphanis, & viduis, etiam diuitibus: secundum Azonem in summa C. quando Imper. inter pup. ad finem. sensit Innocen. in dict. cap. ex parte B. de foro cōpeten. numer. iij. Alberi. in dict.

l. vnica. numer. j. Ioan. Lupi in cap. per vestras. de donat. inter virū & vxor. ij. notab. numer. xij. de vidua in specie hoc notat Andr. Isernia in constitu. Neapolitan. titu. de offic. magistra. iustitiarij. constitu. statuimus. nume. vj. licet quidam contrarium notare, & assenerare contentur tenentes, hoc privilegium nō dari his qui diuites sint, ex Innocen. in cap. significantibus. de offic. delega. & alijs, quos ibi citat Feli. & Rebuffus in dict. titu. de sententijs prouisionalibus. glo. vltim. col. ij. Nam & horum opinio tunc obtinebit, cū tractabitur, an his personis sit subueniendum expensis publicis ad litis prosecutionē: non enim his subuenitur, si diuites sint: vt explicat in specie ita hanc questionem intelligens Matthæ. Afflict. lib. j. constitu. Neapolita. titu. xxxij. numer. iij. post Iserniam ibi. Leges autem præcitate maximè conueniunt in privilegijs his cōcedendis sacris eloquijs. Cū scriptū sit Exodi xxij. Viduæ & pupillo non nocebitis. Esaïæ capi. j. Defendite viduam: iudicate pupillo. & Psalm. 9. Tibi derelictus est pauper: orphano tu eris adiutor & Psalm. 10. Oculi eius ad pauperem respiciunt. & Psalm. 40. Beatus est qui intelligit super egenum & pauperem.

¶ Secundus subsequitur casus in eadem lege Regia, *Que me pobre.* Quia pauperes habent hoc ius

hoc ius, vt possint apud curiam reos quoscunque appellare, & ad primam causarum cognitionem conuenire. Idem probatur in dict. l. vnic. C. quando Imperator. & deducitur ex ratione textus in dict. cap. significantibus. expressimq; hoc ipsum constat ex legibus regijs paulò ante citatis. Ad hunc verò effectum vt quis citetur ad curiam de iure pauperi responsurus apud iudices regios, sufficit summaria quædam probatio paupertatis, sicut minoris ætatis, & aliarum qualitatum, quarum ratione potest quis ad curiam vocari, etiam si ea probatio facta fuerit parte non citata, modo fiat ex mandato auditorum regie curiæ eadem erit, vbi qui citationis literas impetrare vult, affert è proprio principio aliquam probationem summariam, factamque ex iudicis inferioris mandato, modò in curia ex mandato auditorum à tabellione causæ vnus testis præter alios fuerit ad hoc examinatus. Ita enim vsus obtinuit, & decretum est à Carolo Cæsare Hispaniarum Rege apud Montisonem Aragoniæ anno Domini M.D.xlij. Idq; decretum extat inter cancellariæ Granatensis ordinationes fol. 139. Quod si reus citatus negauerit hanc paupertatis qualitatem, ad probationem admittitur, vt causa quò ad primam cognitionem ad iudices inferiores remittatur, si

probatum fuerit, actorem non esse pauperem, nec minorem, nec viduam, nec orphanum. Sed si quis in paupertatem, & miserum statum inciderit culpa sua luxu nempè gula, ludo, aut denique ob crimen, scribit Andræ. Ifernia in dic. constitutione Neapolit. num. ix. hunc non esse ad hoc priuilegium admittendum. Quia dict. l. vnic. C. quando Imper. de his tractat miseris, qui fortunæ iniuria in eam inciderint miseriam: quasi non sit idem in his, qui culpa propria in miserum statum peruenerint. Hanc opinionem Iferniæ sequuntur Matthæ. Afflict. ibi nu. 28. & Rebuffus in leges regias tomo primo. titu. de senten. prouisional. glos. vlti. col. iij. quibus multa astipulantur quæ glo. & alij tradiderunt in cap. quæ in ecclesiis. de constit. maximè Felin. num. 67. & Dec. colum. pe. Ego verò contrariam sententiam potius probauerim, quia priuilegium hoc alteri non infert graue præiudicium: cum in curia non tantum actori pauperi, sed & reo diuini iustitia ministranda sit. Idcirco ex hoc priuilegio minime aufertur alteri res propria, nec ius sibi ad rem aliquam quesitum: qua ratione ex multis, quæ ipse scripsi lib. ij. variarum reolut. cap. xvj. num. ix. falsam esse censeo Iferniæ opinionem, certò sciens, eam nequaquam admittendam fore. Et ideo pau-

per habebit hoc priuilegium, etiam si in paupertatem culpa propria inciderit. Quæ quidem opinio erit temperanda ex his, quæ in dict. cap. xvj. fuere tradita. Quod si vidua maritum proprium occidisset: profecto non esset ad hoc priuilegium admittenda: cum actus ille tendat directe in viduitatem. Pauper autem dicitur iuxta communem huius regni usum quò ad hoc priuilegium, qui non habet in bonis tria millia quadrantan, seu maravedinorū. Quod alibi opportunius tractabimus, dum huius temporis numismata veteribus conferemus. Relinquendum tamen est arbitrio iudicis, quæ dicantur miserabiles personæ præter expressim in iure nominatas secundum Cin. Alber. Bal. Bart. & Doct. in d. l. vni. C. quā. Imp. Ab. & Doct. in c. significatibus. Alber. in j. parte statuto. q. rrr. Rebus. in d. gl. vlti. col. iij. quorū opinio communis est. Eadē cōmiserationis causa æquissimum est, & fieri debet, quod pauperibus litigantibus dentur aduocati publicis expensis. Id enim congruit rei publicæ benè institutæ. gloss. in l. j. §. ait prætor. in princip. ff. de postuland. cuius meminit scribens, ita apud Gallos fieri Nicol. Boer. in decis. 325. hoc ipsum apud nos etiam seruatur in cancellarijs, & prætorijs regijs, in quibus constituti sunt aduoca-

ti, & procuratores, qui publico stipendio accepto gratis ipsis pauperibus patrocinentur: quemadmodum cautum est in pragmatice Regum Catholicorum Ferdinandi, & Elysaeth. l. 40. & 41. imò apud Gallos ubi non fuerit aduocatus pro pauperum patrocinio publicis expensis constitutus, si Rex cum paupere litigat, tenetur ei expensas litis soluere, secundum Boerium decisio. 303. col. 2. & decis. 324. Sed & generaliter quoties deficit aduocatus publico stipendio pauperi suffragaturus, cogendus à iudice erit aliquis aduocatus gratis pauperi patrocinari. gloss. Hostien. Abb. Feli. & omnes in capit. j. de offic. iudic. Bald. in l. si furiosi. C. de nupt. Iason in §. omnes. versicul. Tripli. col. pen. de actioni. Dec. in capi. j. de probatio. numer. 46. glo. quæ in notario, ac tabellione loquitur in l. tam dementis. C. de epis. aud. Regia in aduocato lex 6. tit. 6. part. 3. & de tabellionibus pragmatica constitutio. l. 56. notat Guido Papæ. q. 561. text. optimus in l. nulli. §. post vnus verò. C. de epis. aud. Rebus. Tomo primo in leges regias. Intul. de senten. promissio. gloss. vlti. colum. v. quod si nolet aduocatus mandato iudicis pauperi gratis patrocinari, poterit iudex ad tempus arbitrium ei interdicare officium aduocationis. l. providendum. C. de postul. ubi Bald. Roma. in singula. 263. Abb. in dicto cap pri

cap. primo. text. optimus in l. j. §. cura carnis. ff. de officio prefect. vrb. l. moris. §. sunt autem. ff. de poenis. Regia l. v. titul. 19. libr. ij. ordi. quæ statuit, hunc aduocat-um interdicendum esse propter hanc culpam officio aduocatio- nis per annum. Et hæc sanè rectè instituta sunt. Nam & in con- scientiæ iudicio aduocatus reus est mortalis peccati, si nolit pau- peri patrocinari, vbi propter ex- tremam necessitatem litis æsti- matio, & ea quæ pauper exi- git in iudicio necessaria ei sunt ad se ipsum alendum, ne fame pereat, nec possit aliundè patro- cinium ministrari: si verò hæc necessitas extrema non sit, iux- ta huius necessitatis qualita- tem erit culpa venialis: sicuti resoluit Thomas sic à Caieta- no intellectus in ij. ij. quæstio. 71. articulo j. imò & grauis ne- cessitas, litigantis, ipsiusque ad- uocati possibilitas ad hoc obli- gant eundem sub reatu morta- lis culpæ: quòd Syluester sen- tit verbo, aduocatus. quæsti. 28. & explicat optimè Domi. So- to lib. v. de iustitia. q. viij. arti. j.

¶ Est tamen in hac quæstio- ne dubium, vtrum actori pau- peri cogatur reus diues expen- sas litis suppeditare. Etenim Guido Papæ quæstio. 461. cu- ius modò meminimus tenet co- gendum esse reum diuitè acto- ri pauperi litis expensas mini- strare. ex l. vltim. §. quod si ei.

C. de ordin. cognitionum. se- quiur Guidonem Aymon Sa- uillia. consil. 164. In contrarium vrget textus in l. Imperatores. ff. de tute. & rationib. distrahen. Imperatores, inquit Vlpianus, Seuerus, & Antoninus rescripse- runt in hæc verba: cum hoc ip- sum queratur, an aliquid tibi à tutoribus, vel curatoribus de- beatur, non habet rationem po- stulatio tua, volentis in sum- ptum litis ab his tibi pecuniam subministrari. Nec oberit tex- tus in dicta l. vltim. §. quod si ei. inibi, siquidem traditur casus specialis, quoties per dominum agentem in causâ seruitutis ab- lata fuere bona ab eo, qui erat in quasi possessione libertatis, & sancitum est, quod si domi- nus illum in seruitutem vindi- cauerit, bona illa sunt pendente lite seruo restituenda: ita demum si præstiterit idoneos fideiussio- res de his bonis domino resti- tuendis eo casu, quo à iudice seruus pronuntietur: quod si non potuerit dare hos fideiussio- res, bona sequestro tradantur: ex eis tamen litis sumptus, & alimenta litiganti pro libertate dentur. Vnde apparet in hoc ca- su dari expensas, & alimenta li- tiganti pauperi ex bonis, quæ ei ablata fuerunt, & quæ præ- sumebantur ipsius esse propria, quæ ipse item possidebat, qui- busque priuata authoritate fuerat expoliatus, & denique

ipsi restituerentur, si fideiussores dedisset: & tamen non datis fideiussoribus non restituuntur propter status controuersiam. Ex hac verò decisione absurdum (ni fallor) est idem deducere ad bona, quæ pauper actor nec possedit, nec eius esse præsumuntur, nec restituenda ei forent pendente lite, etiam idoneis datis fideiussoribus, & quibus ab ipso reo non fuit expoliatus. Hanc responsionem, & intellectum istum ad dictum §. quod si ei. colligo ex Baldo ibidem, & Ioanne Lupi. in cap. per vestras. de donatio. inter vir. & vxor. §. 39. Quamobrem Boerius decision. 303. column. ij. asseuerat, se nusquam vidisse in praxi receptam fuisse prædictam Guidonis opinionem: idem ipse profiteor existimans nihilominus, eam seruandam fore, vbi perpenso statu litis, & causæ, constaret aliqua non leuis præsumptio pro iure actoris pauperis. Nec id temerè opinor, imò iure id verum esse ostendā ex, his quæ statim examinare constitui. Constat sanè iure ciuili, quòd si quis petat bona paterna sibi restitui, & agat quærela testamenti inofficiosi, cogitur reus dare huic actori pendente lite expensas litis, & alimenta tribus concurrentibus: quorum primū exigit, actorem hunc esse filium, vel nepotem testatoris: Secundum quòd sit actor pauper. Tertium, quòd

habeat primam sententiam pro se iam aduersus reum latam. textus celebris in l. si instituta. §. de inofficioso. ff. de inoffic. testam. quem ita intellexere glo. Barto. Albert. Angel. Paul. de Castr. & Fulg. ibi. atq; ideò hæc est communis opinio. Idem notat Alci. de p. esum. reg. ij. præsum. ix. nu. ix. Quantum ad primū idem est dicendum in pronepote, & alio quouis descendente à testatore, cum eadem sit vtroque ratio secundum Rebuffum primo tomo in leges regias titulo de sentent. promissio. artic. j. glos. ij. column. ij. qui idem probat in patre, & ascendentibus. Nam & his non minori iure legitima debetur, quàm filiis. l. nam et si parentibus. ff. de inoff. testamen. Idem erit in vxore non tam iam agente contra maritum, quod Ioan. Lupi. tradit in dict. cap. per vestras. §. 39. ampliatione viij. ex his, quæ Innocen. & alij notant in capit. ex parte. de accusation. Matth. Afflicto. decisio. 10. Soci. consi. 286. lib. ij. Hostien. in summa. tit. de accusat. §. quis possit verfi. quis contingit. Apud quos in specie hoc ipsum explicatur, sed & idem erit in agente vxore mortuo marito ad petitionem dotis, & donationis propter nuptias: quemadmodum colligitur ex traditis in l. pen. ff. vt in possession. legator. per Bartol. in l. si neget. ff. de liberis agnos. notat in specie ista Rebuffus j. tomo su.

tomo super leges regias titulo de sentent. prouision. arti. ij. glo. j. ac traditur in stilo parlamenti Parisiensis titul. de minorib. colum. v. siue in titul. de prouisione, ad finem. quo in loco est adnotatum: secus esse in extraneis, & in his, qui agunt ad bona hereditaria fratris, sororis, alteriusue consanguinei ex transuersa linea: quasi in his locus non sit decisioni Iuriconsulti in dicto §. de inofficioso. quod tunc obtinet, cum agitur ad hereditatem ex causa intestati: nam si ex testamento non rato, nec cancellato ageretur, posset fortassis admitti Iuriconsulti responsi ex ratione l. vltim. C. de edict. diui Adrian. tollend. sicuti Rebuffus censet in commentarijs ad leges regias titul. de sentent. prouisional. articul. j. gloss. ij. Ego verò quò ad litis expensas generaliter video à quibusdam probari, quòd ubi actor pauper est, & litigat super bonis, quæ præten dit esse communia, vel ad se pertinere, & habet aliquam pro suo iure præsumptionem, illæ sint ei ab aduersario ministrandæ: vt explicant specula. titu. de inquisitione. §. vlti. versic. Porro. Arétin. in cap. si qui testium. de testib. nume. 14. & Alciat. de præsumptio. regul. ij. præsumptio. ix. num. ix. atque iuxta hunc sensum posset obtinere quod paulò ante ex Guidone adnotauimus. Tamet-

si extra casum Iuriconsulti in dicto §. de inofficioso. nunquam ipse viderim hoc receptum fuisse, nec audiuerim apud Hispaniarum regia prætoria. Nec tamen negauerim, etiam quòd ad alimenta maximam habere æquitatem quod Iuriconsultus tradidit, non tantum in filijs, & nepotibus, sed in fratribus, alijsque successoribus ex testamento non rato, nec cancellato, vel ab intestato, quoties ex aduerso non negatur, bona illa, quæ petuntur, ad mortem usque fuisse à defuncto possessa: vel eorum dominum habuisse illum, donec mortem obierit: & præter hæc subest non leuis præsumptio pro iure agentis. Ipse memoria teneo, semel in hoc Granatensi prætorio, iudicum interlocutione coactum reum alimenta dare ad certam usque quantitatem actori, qui fratris intestati hereditatem petebat, quique nondum aliquam sententiam in eius fauorem obtinuerat. Secundum, quod Doctores exigere videntur in d. §. de inofficioso. ad hæc alimenta præstanda, vixi habet à sententia prima, quam actor obtinuit. Nam licet ab ea fuerit prouocatum, & ex ea causa suspensus sit effectus sententiæ ita, vt pro ea non præsumatur virgenti præsumptione. l. j. ff. ad Turpilianum. cap. venientes. de iure iuran. authen. de his, qui ingrediuntur ad appellatio.

§. illud. cap. cū inter. de re iudicat. glo. in l. Herennius. §. Caia. ff. de euictioni. tradunt Hostien. Anton. Ancha. Cardin. & Docto. in cap. in praesentia. de renuntia. Abb. Felin. latē nume. 31. & Dec. num. 32. in cap. quoniam contra. de probatio. Abb. in cap. tenor. nume. vj. de re iudica. Albert. Brunus in tract. de forma. folio 83. column. ij. Curt. consi. 65. column. xvj. Alexan. in consi. 164. libro ij. Guliel. Casfado. decisio. vnic. de praesum. Alciat. regu. iij. praesumptio. ix. & praesumptione 22. Rursus Decius in rubri. de appella. colum. iij. & Augusti. Beronius in dict. cap. quoniam contra. num. 228. penes quos lata est examinatio, an pro sententia pendente appellatione praesumatur: item quae sit praesumptio pro illa, quae iam transierit in rem iudicatam, quò ad ordinem processus, & quò ad eius iustitiam: nihilominus sententia adhuc appellatione pendente quandam habet praesumptionem iustitiae, & rectitudinis. Quae quidem praesumptio aliquot operatur effectus, quorum mentio fit in clementi. vnic. de sequestrat. poss. & fruct. & in dict. §. de inofficioso. cuius ratione controuertitur, an sit locus eidem responso ante primam sententiam, in primaque instantia. Et sanè quidam opinantur idem seruandum fore, vt denique alimenta

illa sint actori pauperi subministranda, etiam si is nullam obtinuerit in causa sententiam: cū & tūc subfit eadē aequitas, idēque ius modò aliqua non leuis pro iure agentis adfit praesumptio. Hec enim est sententia, Rotae decis. ij. titu. de iudicijs in antiquioribus, & Matthaei Afflicti. decisio. ii. qui testatur, ita bis definitum fuisse in magno regni Neapolitani praetorio. Idē probat asseuerans, hoc ipsum in regno Franciae seruari, Rebuffus in leges regias in dict. rubri. de sentent. prouision. articu. j. glo. ij. adē quò ad expensas litis probare conantur Aretin. & Alciat. post Speculatorē, quorum paulò ante mentionem fecimus. Non oberit huic opinioni, quam ipse quandoque vidi receptum fuisse in hoc regio praetorio, tex. in dict. §. de inofficioso. Ideò etenim exigitur ibi sententia, quia filius fuerat testamento patris exhaeredatus, cui sicut non competit Carboniana bonorum possessio, nec ex ea ius percipiendi alimenta. l. qui de inofficioso. ff. de inoffi. testam. ita nec competit ius petendi ab aduersario alimenta, nec sumptus litis, donec habeat sententiam, ex qua etiam pendente lite deducatur, & oriatur praesumptio contra testamentū patris quae aliqua ex parte elidat praesumptionem illam iure veteri constantem pro patris testamento: siquidē olim
filio 2

filio à patre exhæredato, præsumptio quædam aderat pro iusta exhæredationis causa. Et idè exhæredatus filius agens de inofficioso tenebatur probare testamentum inofficiosum, & sine causa fuisse exhereditatū. Inam & is. §. j. vbi glo. cōmuniter recepta. ff. de inoffi. testa. hodie verò diuersa est huius rei causa: cūm præsumptio maxima sit pro iure filij exhæredati aduersus patris exhæredatū testamentum: qua ratione, nisi hæres probauerit causam iustā exhæredationis, planè filius obtinebit sicuti constat ex glo. in l. vlti. in princ. ff. quod niet. cau. & Alci. regu. j. præsumpt. 16. text. optimus in l. omni modo. C. de inoff. testa. & in auth. vt cūm de appel. cogno. §. aliud quoque capitulum. Igitur his omnibus ad amussim perpensis, minimè dubitare quisquā poterit, parūm, aut profectò nihil vrgere auctoritatem Iurisperiti in d. §. de inofficioso. ad cōmunis sententia probatorem. imò dici non temerè potest, etiam ante vllam sententiam esse admittendum Iurisperiti responsū. Qua in re oportet exactissimè obseruare vtriusque litigatoris iura, & præsumptiones, vt tandē alimenta dētur à reo actori quod vrgentior est pro ipso actoris præsumptio, quàm pro ipso reo: quod si reo potius, quàm actori patrocinetur vt acta causa, &

præsumptiones, tunc planè non est reus cogendus alimenta, nec litis expensas actori exhibere.

¶ Tertiò requiritur ad intellectum, & praxim huius conclusionis, quòd actor sit pauper ex his, quæ notantur in l. extraneo. ff. de ven. in posse. mit. per Barto. Alex. in cons. 48. in iij. lib. Abbas & alios in c. cū haberet. de eo qui duxit in mat. quā polluit per adul. atq; ita hæc est cōmunis conclusio: tamet si Rebus. in d. rub. de sent. prouis. art. j. gl. ij. scripserit, in senatu Parisiensi quādoq; seruātū fuisse, vt in casu d. §. de inofficioso. etiam diuiti actori cogatur reus expensas litis, & alimenta exhibere.

¶ Quartū his ipse addere minimè dubitabo: id etenim receptissimū est, nempe dandā esse cautionē idoneā de restituendis his alimentis, & expensis si actor ipse in causa succubuerit, aut accepto feri ūdis, vbi is victoriā obtinuerit. Quod poterit deduci ex l. cū autem. §. cū redhibetur mancipiū. ibi, quod tardius hominē ei restituit. ff. de adili. edi. vbi probatur emptorē debere omninò vēditori restituere si redhibitoria egerit, nō tantū fructus, sed & si quid à vēditori cōsequutus est ex eo, qd ei hominem venditū tardius tradiderit. Deinde ratio dictat, hoc ipsū agendū esse, vel ex eo, qd pauperes nō inuitentur ad temerè & incautè agendū in iudicio, vt interim dū

lis finitur obtineant expensas, & alimenta, quæ postea minime sunt præ inopia reddituri, si con-
tulerit, eos calumnia litigasse, & idcirco vinci: quia ius eis defece-
rit. Ex contrariò Massuerus in practica tit. de possessorio. nu. 27. asserit, nec dandam esse hanc cautionem, nec actorem hunc etiam si victus fuerit, teneri ad restitutionem eius quantitatis, quam ex hac causa à reo habue-
rit, vel acceperit. Eandem opi-
nionem probare conatur Boe-
rius decisione 324. col. ij. ex tex-
in l. j. §. interesse. ff. si mulier ven-
tris nomine in poss. missa calum-
niæ causa esse dicatur. quo in lo-
co apparet mulierem ventris
nomine missam in possessionem
& demum victam, non teneri ad
restitutionem alimentorum, quæ
ventris nomine perceperit, nisi
per calumniam in possessionem
venerit. Alij verò loci, qui ad
hoc adducuntur, mihi admo-
dum abesse videntur ab huius
opinionis probatione, quinimò
& text. in d. §. interesse. speciale
quod statuit in fauorem ventris
cum satis sit ali non alendum
quàm fame necare alendum:
eum quidem, qui omninò bona
& alimenta habiturus foret, si
verè in ventre conceptus esset,
& nasceretur: vt inquit Accur. 8
ibi autoritate text. in l. j. §. sed
si certam. ff. de ventre in posses-
sionem. l. ult. C. de Carbo. edict. vbi
glo. adducit, & notat tex. in d. §.

interesse. Idcirco priorem opi-
nionem censeo iure veriorè esse,
nec vsquam vidi contrariam adnat-
ti. Nā quoties hæc alimenta, aut
litis sumptus iubetur reus actori
exhibere, nō aliter id decernitur
quàm data idonea cautione de
eis restituendis, si fortè actor suc-
cubuerit in causa. Solet tamen
dubitari, quænam quantitas sit
diffinienda ad hæc alimenta, &
litis sumptus? & dubio procul
hoc est arbitrio iudicis relin-
quendum. Nec enim certum
quid constitui potest pro omni-
bus negotijs. arg. l. j. ad finem. ff.
de iure delib. & eorum quæ no-
tantur in cap. de causis. de offi.
dele. atq; ita receptum esse passim
constat: & testatur Rebuffus in
dict. ritu. de sent. prouis. num. 29.
& 30. licet Massuerus in practi-
ca tit. de possessorio. nu. 27. Boe-
rius in dict. decis. 324. col. ij. & fi-
lius Parlamenti tit. de promissioni-
bus ad finem, eiusque author
scripserint quartam partem rei
vel fructuum, & reddituum eius-
dem, super qua litigatur, dan-
dam esse ad hæc alimenta, & li-
tis expensas. l. antiqui. ff. si pars
hæred. petat.

¶ Postremò in hac quæstio-
ne est omninò considerandum,
quod vbi quis asseuerat se esse
alicuius filium, & ea ex causa pe-
tat alimenta, vel se illius filium pro-
nūnari, iudex interim pèdente li-
te, premissa quadam summaria co-
gnitione, an actor sit rei cōueni-
filius, com

filius, compellet reum alimenta exhibere actori, donec constet non esse illius filium per diffinitiuam iudicis pronuntiationem. glo. quæ hunc sensum commode patitur in cap. ij. qui filij sint legitim. Bal. in l. si neget. ff. de alend. liber. idem sensit glo. in l. vlti. C. de alend. liberis & in l. si quis à liberis. §. si vel parens. ff. de liber. agnoscend. Sufficiet autem vnus testis ad huius rei cognitionem summariam. Bartol. in extrauaganti. Ad reprimendum. verb. summarie. Vel ipsius petentis iuramentum, aut fama filiationis regia l. vltim. titu. xix. pert. iij. Nam & alimentorum causa pia est: quemadmodum præter alios tradit Alex. in l. j. nu. vj. ff. solu. matr. & Castelli. Cotta in memorabilibus, dictione Alimentorum. & sanè ubi hoc modo ex præsumpta, vel probata summarie filiatione alimenta pendente lite à parentibus filijs exhibentur mandato iudicis, non repetuntur postea, etiam si constiterit in plenaria cognitione, actorem filium non esse illius, quem vt verum parentem in iudiciū vocauit: sicut glo. censet in l. vlti. C. de Carbon. edicto autoritate text. in dict. §. interesse. saquunturque glossistam frequentius iuris ciuilibus interpretes.

Ex capite sequenti.

1 Vidua habet priuilegium vocandi

ad curiam Regis eius aduersarios, modo honesta sit.

2 Fæmina virgo, quæ coelibem vitam egit, an habeat priuilegiū viduæ

3 Ecclesia an habet priuilegium vocandi quencunque ad curiam Regis, quod ad primam causarum cognitionem?

4 Vidua, pupillus, & alij habentes fori priuilegium vtrum possint eo vti aduersus simile, & parius habentes?

5 Vidua habet priuilegium declinandi forum proprii domicilij, & petendi, quod causa tractetur in curia Regis.

De viduæ priuilegium habente trahendi, & vocandi reum ad curiam principis, quando eo vti possit?

CAP. VII.

VIDUA, quod paulò antè obiter explicuimus, ius hoc & priuilegiū habet, vt possit ad

curiā Regis quoslibuerit vocare quò ad primā causarū cognitionē, & in prima instantia: quæ admodum probatur in l. vnica C. quando Imperator. interpret. pup. & vidu. l. xiiij. titu. xvij part. tert. l. xxj. titu. xxij. eadem parte l. prima titu. primo l. xiiij. titu. secund. lib. tertio ordinat. idem constat ex his auct.

Pract. Couar. rub. f

thoritatibus, quas in primo capitul. adduximus. Et verè tunc obtinet, cū vidua honestā agit vitam. Semper etenim dum res ista discutitur, statim tractatur, an vidua honesta sit, honestāq; vitam agat. si quidem vidua privilegia iure viduitatis concessa statim amittit, si luxuriosè, aut inhonestè vivat: sicuti passim traditur: & in hac specie huius privilegij expressim hoc notant Andræ. Isernia in constitutioni. Neapolit. titul. de officio magistrorum. nume. 6. Afflictus lib. j. constitutionum earundem titu. 33. nume. iij. & v. Lucas de Penra in l. iij. col. ij. C. de privileg. scholar. libr. 12. Felin. in capitul. significantibus. col. penul. de officio delegat. text. optimus in l. his solis. vbi Bald. & Salicet. C. de reuo. donationi. authen. eisdem pœnis. C. de secund. nupt. quo in loco Ioannes à Garronibus num. 20. multa hac in re tradit. Quibus & illa ferè similis est quæstio, an vidua ppter stuprum, dotem & alia perdat, quæ iure, ac titulo matrimonij pristini obtinuit, & obtinuisset si castam egisset vitam: quam quidem quæstionem ipse olim examinavi in epitome ad quartum Decretalium. ij. parte. c. vij. §. vj. nu. x. & sæpè tamen contingit dubium illud quo quæritur, an ea scemina, quæ coelibem vitam agit, nec utquam virum habuit, nec de nuptijs tractat, etsi maior

sit, habeat hoc ipsum privilegium. Accursius etenim in l. malum. verb. viduam. ff. de verb. signific. adeo dubius est, ut nec certam sententiam elegerit scribit tamè Iurisconsultus in dict. l. malum. viduam etiam dici eam, quæ coelibem vitam egit, nec utquā virum habuit: ex eo dicta quòd sit sine duitate: ut vacors: va sanus. Quamobrem quidā existimant, idem in hac, quod in vera vidua dicendum esse: huiusq; opinionis sunt Azo in summa C. quando Imperator inter pup. & vidu. vbi eandem opinionem probat Cinus, Oldr. Alberi. Bar. & Fulgos. Ioan. Lupi in c. per vestras. de donat. inter vir. & vxor. ij. notab. nume. 12. Guido Papæ decisione. 566. Andræ. Iser. in constitutioni. Neapolit. tit. de officio magistrum iustitiarum in constitutione statumus. nu. x. & Matth. Afflictus ibi lib. j. tit. 37. nu. 29. Rebut. in leges regias primo Tomo. tract. de senten. provisio. art. iij. gl. vi. col. ij. est & hæc opinio communis ut testatur Fulgosius in dicta l. vnica. Contrariam tamen sententiam mihi videtur eligere glossa in dicta l. vnica. dum hanc ultimo loco ponit: quam sequitur ibi Franciscus Accursius. Quibus suffragatur textus ex diuo Hieronymo in epistola ad Fabiolam de veste sacerdotali in capitul. vidua. 34. distinct. Vidua enim, inquit, est, cuius maritus mortuus est. Huc etiā pertinet,

tinet, q̄ ex propria significatio-
ne, & stricta, vidua dicitur ea,
cuius maritus mortuus est: non
ea, quæ nunquam virū habuit,
siquidem Iurisperiti respon-
sum in dicta l. malum. ex lata si-
gnificatione procedit, vt placet
Socino in capitul. ex tenore. de
foro competen. numer. vj. Feli-
no in dicto capitul. significanti-
bus. de officio delegat. nu. viij.
& Alciato in dicta l. malum.
Hæc verò lata significatio non
est admittenda in hac quidē spe-
cie, & in hoc casu, vbi agimus
de privilegio aduersus iuris cō-
munis regulas exorbitanti. De-
indè communis vsus loquendi,
qui maximam in his rebus au-
thoritatem habet, l. librorum. §.
quod tamen Cassius. ff. de le-
gati. iij. viduam illam appellat,
quæ maritum habuit, & amisit,
non autem eam, quæ cœlibem
vitam egit. glossa in d. l. malum.
Abb. in d. capi. ex tenore. ad fin.
Quibus sanè rationibus ipse ad-
ducor, vt existimeni, hoc privi-
legium, cuius mentio fit in d. l.
vñica. his tantum viduis concess-
um esse, quæ maritum habuê-
re, non his, quæ cœlibem egere
vitam. Huic sententiæ non obe-
rit tex. in d. l. malum. Nam præ-
ter aliam responsionem, quam
ex Soc. item & eam, quā ex Pa-
normit. adduximus, apparet, Iu-
risconsulti responsum potius per-
tinere ad quandam vocis simili-
tudinem, & analogiam, quàm

ad veram dictionis etymolo-
giam. Quod Alciatus argutè
ostendit ea ratione, quia vidua
habet illud, vi, breue. Ouid. j.
Fastorum.

*Sustinet in vidua tristitia signa
domo.*

Sed si vidua dictio cōposita fuis-
set à vā, & duitate: deberet lon-
go accentu produci prima syllā-
ba, cū ea longa sit in vācorde:
& vāsano. Obstat etiam Iuris-
consulto, vt illa non sit vera ety-
mologia, quòd vidua dicitur ab
iduo, iduas, verbo antiquo,
quod diuidere, separare, & priua-
re significat: inde Idus appellāt
diem diuidentem mensem. Hinc
Horatius lib. iij. carminum.
Ode xj. ad Phyllidem, inquit.

Idus tibi sunt agende

*Qui dies mensem Veneris maris
Findit Aprilem.*

Vidua igitur dicitur quasi à vi-
ro separata, eo priuata, seu orba-
ta, marito: authore Macrobio li-
bro j. Saturnalium. c. 15. Hoc
ipsum notant Hugutio Ioan.
Fantucijs. & Archidia. in d. c. vi-
dua. atque hinc deducitur vi-
duare verbum pro priuare, & or-
bare. Virgilius viij. Aeneidos.

Tot ferro saua dedisset

*Funera, tam multis viduasset cini-
bus urbem.*

Quo in loco, inquit Seruius,
Propriè viduasset dixit, quia vrbs
est gñs fœminini: tamen & ver-
bum idē masculis aptari soleat.
Pract. Couar. Rub. f. ij

¶ Cæterum. Quia Cinus, Alber. & Bartol. in dict. l. vnica. existimarunt, arbitrio iudicis relinqui, quæ personæ miseræ, aut miserabiles dicantur, vt his hoc priuilegium conueniat fortassis communis sententia, tunc obtinebit, vbi aliqua fœmina iam grauis ætate, honesta quidem, & quæ vitam cœlibem à iuuentute castissimè duxerit, præsertim vbi ex hoc non immineret grauissimum præiudicium illi, qui ad iudices curiæ vocatur actioni propositæ respondurus, atque ita iuxta hanc opinionem semel vidi hoc in Granatensi prætorio pronunciatum fuisse, cum quardam honesta fœmina, maior quinquagenaria, quæ nusquā maritum habuit, huius ciuitatis incola petisset apud curiæ iudices regios quò ad primam causæ cognitionem quendam vocari, vt actioni ab ea deductæ in iudicium responderet.

¶ Est & in hoc eodem tractatu obseruandum, hoc priuilegium concedi, etiam fœminis, quæ maritum habent, si is sit eis inualis: nempe quia esset captus ab hostibus, exul, vel damnatus ad triremes regias: quod in specie tenent Felm. in d. capt. significantibus. de offi. delegat. nu. viij. & Rebus in d. gl. vlt. ij. col. Nam & Accu. in l. vlt. C. ad le. Fam. de Plagiar. asseuerat, viduā dici eam, quæ maritū ha-

bet inutile: cuius glo. magna cō laude meminere Ias. in l. vlt. ff. de offi. eius, cui mandat. est iuris. Barb. in d. c. significantibus. col. j. Alci. in c. j. de prescription. iij. nota. vbi est tex. ad hoc, & in c. inter corporalia. de transl. epis. iuncta glof. verb. inutilem, latè Catellia. Cotta in memorabilibus: dictione, vidua.

¶ Habent præterea viduæ aliud priuilegium, quo pupilli & similes personæ etiam vtuntur, vt non teneantur extra proprii domicilij forum apud curiæ iudices regios cuiquā agenti respondere, cuiuscunque priuilegij ratione, quod traditur in d. l. vnica. C. quando Imperat. inter pupil. & vid. & est hoc priuilegium distinctum ab altero: cuius hactenus mentionem fecimus: quemadmodum eleganter distinguit regia l. 41. u. 18. par. 3. & Docto. in dict. l. vnica. Matth. Afflict. in dictis constitutionibus rub. 37. lib. j. nume. 14. ¶ Verum de ecclesia dubitatur, an habeat hoc priuilegium, quo possit reum laicum apud curiæ iudices regios conuenire extra proprium domicilium? quam quæstionem tradidère Andr. Iser. in dict. constitutione Neapolit. Statuimus. num. iij. & ibi Matthæ. Afflict. nu. xvj. dicentes in regno Neapolitano decusum hoc olim fuisse, & decretū à Rege Roberto filio Caroli. ij. cum esset is sui patris vicarius. Quæ
ratione

ratione in ea republica ecclesia
habet priuilegiū istud, quod
vidua, & pupillus habent, tamen
si iure communi non possit hoc
probari: quia dicta l. vnica. C.
quando Imperator non loquitur
nec tractat de ecclesia: nec cen-
setur ecclesia miserabilis perso-
na: licet ubi ecclesia fuerit pro-
pria re priuata auctoritate ex-
polata, possit expoliatorē, etiā
laicum coram quo maluerit iu-
dice ecclesiastico, vel seculari
conuenire. Ioan. And. & Doct. in
cap. cū sit generale. de foro cō-
pet. Alex. in consi. 103. ad finem.
lib. 3. qui fatetur, hanc opinionē
esse cōmunem. Idem asserit Io.
Imol. in cap. si clericus. de foro
cōpet. ubi hoc ipsū omnes ca-
nonistæ frequentissimo suffragio
admisserunt. Idcirco ecclesia
poterit eligere iudicem eccle-
siasticum, vel secularem, cū age
reuelit contra laicū pro re, quæ
per dolum, aut violentiā ei fue-
rit ablata. Et tamē hi Doct. nec
tractant, nec asseuerant, in hac
specie laicum posse ab ecclesia
conueniri apud curiæ regiæ iu-
dices extra proprii domicilij fo-
rum. At in hoc Castellæ regno
receptum est, posse quod ad pri-
mā causarum cognitionē laicū
vocari ad curiæ regiæ tribunal
ab ecclesia: si ea sit monasteriū
ex quatuor ordinibus uendicā-
tibus: scilicet, Sancti Franc. diui
Augu. S. Domin. & Carmelita-
rum: vel sit monasteriū monia-

lium cuiuscunque ordinis, & in-
stituti, aut pauperum hospitale:
etiā si ecclesiæ istæ diuites sint,
& pingue, ac opulentum patri-
monium habeant. Hoc etenim
usus iam diu ita obtinuit ex pra-
gmatica constitutione regum
catholicorum Ferdinandi, & Ely-
sabeth. l. 56. quæ prohibet, tabel-
liones, notarios, & alios fori offi-
ciales ab his exigere laboris sa-
larium, aut stipendium. Quam-
obrem videntur ecclesiæ istæ
similes censerī pauperibus, & his
quibus priuilegium d. l. vnica:
competit. Idem erit in ecclesia,
quæ vniuersitatem, & collegiū
constituit: tandem quæcunque
ecclesia hoc ius habere videtur
iuxta praxim iam diu probatā:
tametsi præter monialium qua-
runcunque & monachorū men-
dicantium monasteria, ceteræ
ecclesiæ pauperes minimē cen-
seantur. quō ad immunitatem
soluendi laboris stipendia publi-
cis curiæ officialibus. Habuit
verō quælibet ecclesia ex usu
forensi hoc priuilegium dict. l.
vnica: quia minoribus, & pupil-
lis, quorum res sub tutorū arbi-
trio sint, similis censeatur à iure.
c. j. de in int. rest. quo in loco la-
tius hæc similitudo disputatur. &
rursus in capi. Auditis. eod. tit.
¶ His accedit, quod licet iure
regio sit à iudicibus ad diffiniti-
uam, causarum examinatio ex-
pedienda ordinē quodā in albo
iudiciario descripto: quod qui
Pract. Couar. rub. f. iij

dem rabulam vulgò dicimus: si
cuti pragmatica Regum catho-
licorum 40. statutū est: & dein-
de edicto, ac decreto Augustę
Elysaβeth Carolo Cæsare ab-
sente anno M. D. xxxvj. ex visi-
tatione Petrus. Pachieci nunc
Cardinalis Seguntini, quod &
Philip. Hispaniarum princeps
Caroli primus vicaria vsus po-
testate iterum sanxit: quemad-
modum inter Granatensis Cu-
rix ordinationes extat typis ex-
cussum. fol. 117. & folio. 164. ta-
men causę pauperum, ecclesia-
rum his similibus, & miserabi-
lium personarum prius sunt dif-
finiendę, ac examinandę, non
habita ratione tabule, nec huius
albi, in quod referendę nō sunt,
ex ratione glo. in c. in primis. ij.
q. j. notat elegāter Rebus. in cō-
mentarijs ad leges regias titul.
de sent. provisional. arti. iij. glo.
vlt. col. iij. Deductur etiam ex
notatis per Roma. in l. si verò,
§. de viro. ff. solu. matr. Fallen.
25. Quibus suffragatur & aliud
Caroli Cæsaris edictum anno
M. D. xxvj. Quo decreuit, cau-
sas pauperum, & miserabilium
personarum breviter, ac semo-
ta dilatione diffiniendas esse.
Extat verò hoc decretum Gra-
natę typis excussum inter eius
Prætorij ordinationes. Tandem
vsu obtentum est, vt die Sabba-
ti cuiuslibet ebdomadę causę
pauperum, & monasteriorum,
quę pauperibus æquiparantur,

omninò examinentur ad earum
expeditam diffinitionem.

¶ Hoc tamē privilegiū, quod
pauperes, & his similes obtinent,
minimè admittendū erit in cau-
sis, quarum æstimatio minor sit
sex mille quadrantibus, quos ip-
se maravedinos æreos huius te-
poris interpretor. Nam paupe-
res non poterunt ad curiā trabe-
re, nec vocare pro his causis a-
liquem inuitum. Sic etenim Ca-
rolus Rex, & Cæsar inuictissimus
statuit in Madricio totius re-
gni conuentu, anno M. D. xxi-
iij. l. 130.

¶ Est & in hoc tractatu ele-
gans quæstio, an vidua, pauper,
pupillus, & his similes personę
possint ad curiam regiam quò
ad primam causarum audian-
tiam, & cognitionem vocare ali-
quem ex his, qui simile privile-
gium habent, & sanè videbitur
quibusdam, hoc nō esse permit-
tendum ex eo, quod pariter pri-
uilegiatus non potest vti privi-
legio suo contra habentem par
privilegium. l. sed & milites. ff.
de excusat. tutor. l. verum. §. itē
quæritur. ff. de minorib. text. in
aut. de sanctissimis episcopis. §.
sed & hæc præsent. collatio. 9.
tradidère latè Bar. in auth. quas
actiones. numer. iij. C. de sacro
sanct. eccles. & ibi Iaso. Idem
Ias. in §. rursus. de action. nume-
56. Abbb. in cap. auditis. ij. colu.
de. in integr. restitut. Idem Abb.
Felin. Deti. num. 51. & Augusti-

nus Beroius num. 451. in cap. in
præsentia. de probat. Hippo. sin
gu. 99. Albe. in l. vlti. vbi est tex.
elegans. ff. ex quib. caus. maior.
ipse idem explicui de præscrip-
tione ecclesiæ contra aliam
ecclesiā in reg. Possessor. de
regul. iur. in v. ij. relectionis par
te. §. ij. num. iij.

¶ Præsertim hoc ipsum cōstat
quia vterque tam actor, quam
reus habet priuilegium idē, non
in genere, sed in specie in hac
causa: nempe, quod nō possit ex
trahi à proprij domicilij foro, &
possit ipse quemcunque ad cu-
riam regiam vocare, vt constat.
Est verò communiter receptū,
non posse quem vti priuilegio
proptio aduersus par priuilegiū
habentem, vbi vtrumque priui-
legium concurret in eadem cau-
sa speciale. Igitur probatur,
quod ab innitio constituimus.

¶ Rursus idem constat, quia
vtrumque priuilegium proce-
dit ab eadem causa: nempe mi-
serationis, & ideo non est locus
huic actoris priuilegio contra
reum par priuilegium habentem.
iuxta communem omnium
resolutionem, quā probat tex.
optimus in cap. cum causam. de
præb. vbi Panor.

¶ Sed quo melius quæstio ista
intelligi valeat, & discuti, consti-
tuā separatim aliquot casus, qui
possunt contingere, atque in his
adijciam, quid iure ipse respon-
derem, & item quid viderim

quandoque seruari.

¶ Primus etenim casus consti-
tuitur in pupillo; qui in iudiciū
ad curiam Regis quō ad primā
causæ cognitionem proprio suf-
fultus priuilegio vocat paupe-
rem, viduam, vel miserabilē per-
sonā. Et planē Matthæ. Afflicti.
in constitu. Neapol. lib. j. rubri.
36. nume. 35. responder, hoc fieri
posse, nec à reo hoc forum Re-
gium rectē declinari. Quia cau-
sa ætatis, quæ naturalis est, de-
bet præferri causæ accidentalī,
quæ constat ex paupertate, vel
viduitate. l. qui habet. ff. de tut.
vbi Baldus teste Afflicto hoc
ipsum notat in specie. Ego ve-
rò apud Bald. legi, ætatis cau-
sam esse naturalem, ac denique
præferendam causæ paupertatis,
quæ accidentalis est: & tamē
Bald. non tractat quæstionem,
istam, & loquitur vbi vtræque
causa in eadem contingit per-
sona. Idcirco non rectē inducitur
Baldi autoritas ad casum, quo
de præiudicio alterius agitur,
alterius (inquam) par priuile-
gium habentis. Deinde falsam
esse censeo Afflicti opinionem,
quæ tamen posset inde rationē
habere, quod habēs priuilegiū
in specie vti pōt priuilegio ad-
uersus par priuilegiū habentē
ex eadē causa speciale, vbi prio-
ris priuilegij ratio maior est, aut
fortior. l. verū. §. vlt. ff. de mino.
Bal. Bar. in d. aut. quas actiones.
explicat eleganter Dec. in d. c.
Præst. Couar. rub. f. iij

in praesentia, nu, si, plura ad hoc allegans. Nos verò arbitramur, in hac quaestione, quam tractamus, non posse admitti hanc argumentationem: quia nō sit maior, nec fortior ratio eius privilegij, quod datur pupillo, quàm eius, quod datur viduis, & pauperibus. Et præterea multis rationibus conabimur hanc tollere in hac parte argumentationē.

¶ Primò, quia Bar. Bal. & aliorum conclusio procedit quādo privilegium utrūque est diversae speciei: in hoc etenim casu Doctores loquuntur. Nos verò agimus de duobus privilegijs, quæ eiusdem speciei sunt: scilicet circa forum: & ab eadē causa procedunt, saltem generaliter: nempe à cōmiseratione: licet eorum quodlibet procedat à diversa commiserationis causa:

¶ Secundò, quia uterque hac in parte tam actor, quàm reus agit de damno vitando. reus (inquā) ne cogatur extrā proprium domicilium litigare. Atque ideo cessat ratio cōmunis, quæ in di. l. verum, §. pen. admittit privilegium cōtrā privilegium, ex eo, quod actor agit de dāno vitando, reus verò de lucro captādo: quasi in hac quæstiōe à cōtrario argumētumur, cū reus ipse itidē ut actor agat de dāno vitādo.

¶ Tertio constat, non esse maiorem miserationis causam in pupillo, qui forsā dives est, quàm in paupere, aut vidua, quæ tuto-

rem nullum habet, qui eius retinetur: quem tamen minor pupillus habet, cuius causa ideo tutior est, quòd fideiussores regulariter dentur, qui promittunt, rem pupilli saluam fore. Igitur non est maior: imò minor in pupillo privilegij causa.

¶ Quartò, si resista ad cōtentionem deducatur, dixeritq; pupillus actor, se posse uti privilegio contrā habentem par privilegium: rursus & reus pauper dicet, se velle uti contrā pupillum proprio privilegio, quod in hoc habet, ut inuitus non conveniatur extrā proprium domicilij forum.

¶ Quintò, esset equidem inuitile privilegium, quod habēt miserabiles personæ, ne possint inuitæ vocari ad iudicium extrā proprii domicilij forum, si habēs par privilegium posset eas vocare ad curiā Regis. Quod manifestè constat, cū quilibet iure communi non possit extra proprium domicilium citari ad curiam Regis, nisi ab his, qui habent hoc privilegium vocandi reos ad Regis curiam, ut pareret. Igitur ut aliquid operetur privilegium datum miserabilibus personis, oportet quod id intelligatur etiam ad petitionem aliorum simile habentium privilegium.

¶ Sextò idem probatur: quia privilegium actoris deviat à iure communi, & eius regulis privile

privilegium autem rei iuri communi conuenit: siquidem reus in proprio eius foro, & domicilio conueniendus est, actorque sequi debet forum rei iuxta iura vulgaria. Sed inter paria habentes privilegia, præfertur is, qui habet privilegium iuri communi conueniens, aut saltem magis consonum regulis iuris. notant Bald. in l. si quis in graui. §. vlti. & in l. seq. incip. qui posthumos. ff. ad syllanian. Aretin. consi. 83. colum. iij. Deci. in dict. capit. in præsentia. de probat. num. 51. ergo reus miserabilis persona habens privilegium, quod non possit extra proprium domicilium conueniri, cum hoc sit iuri communi magis consonum, præferendus erit actori habenti privilegium contrarium regulæ iuris communis, ut possit quenlibet ad curiam Regis vocare.

¶ Septimò hæc eadem opinio deducitur ex praxi, & usu, qui diu apud Hispanos obtinuit in expediendis literis regijs in fauorem viduarum, quæ Regem ipsum, ipsiusque summos iudices elegerunt ad cognitionem & decisionem propriarum causarum. Dantur etenim literæ regię ad inferiores iudices, quibus eis interdicitur cognitio causarum huiusmodi, & litium, quæ propriæ viduarum sunt, ipsis viduis inuitis, & declinantibus inferius tribunal, ac postulanti-
bus earum causam ad curiam

regiam remitti. Quæ quidem literæ solis viduis dantur, non alijs miserabilibus personis. tamen si l. vnica. C. quando Imperator inter pupil. & viduam. ac leges regię pari ratione, & iure de omnibus tractauerint. Denique in hisce legibus agitur de privilegio miserabilium personarum, vbi ipsæ personæ agere velint: si conueniantur: & vocentur ab alijs ad iudicium coram iudice inferiori, quod possint declinare hoc forum, & petere, ut apud iudices curiæ causæ examinentur: non cauetur in dict. l. vnica. nec in dictis legibus regijs, si rectè intelligatur Cæsarea responsio. dum inquit, iudicium nostræ serenitatis orauerint. Et tamen glo. inibi vult, quod possint hæ personæ iudicis ordinarij forum intra proprium domicilium declinare, & petere, quod apud curiæ regię iudices conueniantur. Sic enim visum est Accursio ibi verbo, perhorrescunt. Quo in loco scribit Cinus secundam illius constitutionis partem tractare casum, & speciem, in qua solum agatur, & versatur dubium, vbi persona miserabilis agere vult. non vbi ipsa in iudicium vocatur actori responsura. Nihilominus literæ prædictæ decernuntur in viduarum fauorem, exceptis expressum quinque casibus. Quorum primus est, vbi vidua velit hoc privilegio, aut hisce

litterisvti contra viduam aliam, minorem, & orphanum. Idem ipse censerem,quoties vellet his litteris vti contra pauperē, aliāque miserabilem personam. Secundus, in causis quæ nondum habent æstimationem sex mille maravedinorum. Tertius, vbi causa fuerit cæpta coram iudice inferiori per litis contestationem absque fori præscriptione, & exceptione declinatoria tribunalis inferioris. Quartus, si causa criminalis sit. Quintus, vbi actum fuerit de rebus regijs à vidua exigendis. Nam in hisce casibus non licet ei viduæ, quæ vocata fuerit ad iudicem inferiorem, eius tribunal declinare. Ecce quod primus casus manifestè ostendit vsum, & praxim huius opinionis, quam modò aduersus Mat. de Affl. probamus.

¶ Octauò hanc interpretationem, & intellectum ad l. vnica. absque vlla distinctione miserabilium personarum tenent Andre. Iser. in consuetu. Neapoli. Statuimus. rubri. de offi. magistri iustitiarum. nume. iij. & sequ. ipsemet Affl. in d. libr. j. constit. Neapol. rubr. 37. & rursus nume. 21. Idem in decisio. Neapoli. 257. Sensere Ioan. Andre. Dom. Anchor. & Francus in ca. j. §. & id ipsum. de priuilegi. in vj. optime Lucas de Penna in l. ne ad diuersa. C. de silentiar. libr. 12. post Iacobum à Bello visu, quem ad hoc expressim citat.

¶ Secundus tandem casus contingere poterit, quando vidua agens contra pupillum, pauperem, vel aliam viduam vult vi hoc priuilegio dictæ l. vnica. & planè non poterit eo vti: quod ex prænotatis fit satis manifestum, & notant Andre. Iserni. Math. Affl. Lucas de Penna. & Iacobus paulò antè adducti.

¶ Tertius erit casus, vbi pauper agit contra viduam, pupillum, vel ecclesiam pauperem, velitque eos ad Regis curiam vocare prætermisso iudice ordinario domicilij. Et profectò eisdem rationibus, & autoritatibus Iser. Matthæ. de Affl. & aliorum non poterit hoc vi priuilegio.

¶ Quartus casus facilmè ex his deceditur, vbi pupillus agit contra pupillum: non enim poterit actor reum trahere ad curiam extra proprium domicilium: sicuti apparet ex prædictis: & notant Lucas de Penna Iacob. à Bello visu, quorum paulò antè meminimus.

¶ Quintus deducitur ab huius controuersæ rationibus casus, quoties aliqua miserabilis persona nempe, vidua, pupillus, vel pauper vocauerit in iudicium apud iudicem ordinarium ipsius domicilij rei conuenti, alium pupillum, viduam, vel pauperem: ipse verò reus declinet iurisdictionem illius iudicis, ac petat causam deferri ad curiam Regis

Regis. Et sanè res est, vt mihi videtur, expedita, quod nō sit admittenda istec exceptio fori declinatoria: quia reus est in malitia, & actor equè priuilegiatus elegit forum secundum ius commune semoto quolibet priuilegio, & ideo preferendus sit. Sic etenim visum est Iacob. Lucæ. de Pen. Iser. Afflict. & alijs modo præcitatus. Nec poterit congruè exemplū aliquod huic casui aptari, nisi in viduis, quæ habent ex literis regijs ius declinandi proprium forum, & proprii domicilij tribunal, quemadmodum in primo casu latè tradidimus.

¶ Sextò, deinde poterit contingere, quòd in eo loco vbi est curia Regis, eiusque auditorium, pupillus, vidua vel pauper ad iudicium iudicis ordinarij, & inferioris vocatus nolit hoc tribunal declinare, & tamen vocatus ad curiæ iudices ad petitionem actoris petat obnixè, causam ad ordinarium eius loci forum deferri. In hoc equidem casu poterit reus vti proprio priuilegio, secundum Iser. nume. 14. & Afflict. nume. 34. in constitutionibus Neapol. rubr. 37. quibus suffragatur, quòd licet alioqui, vbi reus habet plures iudices ex iure communi, electio sit actoris, vt nos adnotauimus libr. i. Vari. resol. c. 18 nume. vj. attamen vbi reus habet plures iudices ex priuilegio, ipsiusmet rei est electio

non actoris, authore Bal. in l. cū clericis. C. de episcop. & cleric. quem sequuntur Afflict. in d. rubr. 37. nume. 18. & Barth. Socin. confi. 94. col. ij. lib. tertio.

¶ Septimò, vbi quis habens priuilegium d. l. vni. vocaret ad curiam Regis eum, qui non haberet priuilegiū declinandi curiam, nec petèdi remitti causam ad proprium domicilium: tamen si habeat is priuilegium vocandi aduersarios ad curiam. Nam si reus hīc velit obtinere, quòd causa ad iudicē proprii tribunalis, & domicilij remittatur, profectò ex prænotatis constat, non esse hanc causam deferendam ad iudicem inferiorem: sed eam in curia examinādam esse: cū hic reus non habeat ex priuilegio duos, aut plures iudices, imò tantum vnū: actor verò habeat priuilegium eligendi iudicem, quem (vt opinor) reus minimè poterit fori præscriptione declinare. Exemplum autem huius casus non potest commodè constitui in his, qui nominantur in d. l. vnic. Quibus cōpetit ius declinandi quodcunque tribunal extra proprii domicilij forum, etiam curiæ regiæ iudicis. Idcirco erit perquirenda persona, quæ huius cōclusionis exemplo possit subseruire, ex his, qui agentes possint ad Regis curiam reos, vocare, & hac ratione habeant ex priuilegio plures iudices præcisè tamen va-

leant apud Regem, vel in proprio domicilio ab actoribus ut rei conueniri, & ideo dicantur vnum tantum iudicem habere: quando ab alijs ad iudicium vocantur: quippe qui non habeant iudicium electionem, id verò fortassis statim constabit.

¶ Octauò, si alicuius castri, villa, vel ciuitatis cõmunitas actio nem aliquam in iudicium duxerit aduersus eius dominum, & apud curiæ Regis iudices, atque ipse dominus iure orphani, & minoris, aut iure viduitatis, similisue causa velit declinare regiæ curiæ iudicium, quò ad primam causarum cognitionem, & petat causam remitti ad forum domicilij: profectò is non obtinebit, vel ex eo: quòd tribunal proprij domicilij sit manifestè suspectum in causa ipsius, cuius propria est, quæ inibi exercetur iurisdictionio. Igitur hac in specie nec vidua, nec minor, & orphanus poterunt uti priuilegio, quo alioqui possent etiam apud curiæ iudices conuenti petere, causam ipsam quò ad primam cognitionem ad proprij domicilij iudices deferri. Ipsa verò cõmunitas ab ipso domino eiusdem agente, ad curiam Regis vocata, etiam si dominus maior ætate sit, non poterit hoc declinare tribunal. Cõmunitas etenim alicuius oppidi quò ad primam causæ cognitionem potest à quocunque ad regiæ curiæ tri-

bunal vocari, nec id declinare valet: quemadmodum vsu foren si est hactenus satis receptum. Et probatur ex l. 37. stili.

¶ Nonò, vbi lis esset cœpta per litis contestationem apud iudicem inferiorem proprij domicilij, non posset vidua petere, causam istam tractari in curia principis, nec ad eam referri etiam si vidua iure minoris ætatis peteret in integrum restitutionem aduersus litis contestationem ex causa erroris, quo decepta litem contestata fuerit absque fori præscriptione, & declinatoria exceptione. Huius eadem opinionis sum ob fauorem ordinariæ iurisdictionis, & quia non admodum læditur ex hoc errore minor: etiam si Matthæ. Afflictus in constit. Neap. rub. 36. num. 24. contrarium responderit.

¶ Solet autem dubitari, an priuilegium hoc viduarum, & pupillorum, de quo hactenus egimus, pro sit litis consortibus, & his, qui commune ius cum viduis, & pupillis habere contendunt. Quæ in re maximè obseruanda est responsio Cæsaris in l. vnica. C. si in communi eadem que causa. Et præterea animaduertendum, an possit commodè diuidi causæ cognitio, & examen, quod latè tradit, & expendit Mauritius Dolanus in tract. de integ. rest. c. 185. & sex capitibus sequentibus. eum legito.

Ex capite

Ex capite sequenti.

- 1 Testamenti publicatio fieri debet apud iudicem secularem, etiam si clericus sit institutus hæres.
- 2 Clericus laici hæres litem coram seculari iudice captam cum defuncto, apud eundem iudicem prosequi tenetur.
- 3 Intellectus l. venditor. ff. de iudi. & l. regia. 57. titu. vj. parte j.
- 4 Clericus laici hæres, nondum capta lite apud secularem cum defuncto, vocandus est pro actione hæreditaria ad iudicem ecclesiasticum, Et quid iure regio partitarum?
- 5 Executio instrumenti publici, an possit peti ex lege regia contra clericum, & coram quo iudice petenda sit?

Clericus hæres laici, an possit ad seculare tribunal pro hæreditatis rebus & iuribus vocari.

CAP. VIII.

VIDETUR non semel disputari, possitne clericus in sacris constitutus, & laici hæres, ad iudicium fori secularis vocari ratione illius hæreditatis, quemadmodum potuisset dubio procul laicus ille, cui successit? Quamquam questionē aliquot expositis casibus conabor examinare, quos ipse

scio frequenter discuti apud Forensia tribunalia, quorum diffinitio conclusionibus distinctis quandoque constabit.

¶ Prima conclusio huius rei examini præuia sit insinuatio, publicatione testamenti à laico facti etiam si clericus hæres sit, fieri debet apud iudicem secularem. Hanc conclusionem probant Bald. & Corne. in l. omnia testamenta. C. de testa. Bald. in auth. clericus. & in l. repetitas. C. de episcop. & cleri. Gulielm. Benedict. in cap. Rainutius. de testa. verb. & uxorem. nu. 420. Ioan. And. & Abb. in cap. vlti. de fide instrum. Stephanus Aufrer. in cle. j. de offi. ordi. reg. ij. fallen tia xj. Barbat. in cap. si hæredes. de testamen. num. x. quo in loco idem ipse adnotauit, num. iij. est & ad hoc regia lex in j. ritul. ij. lib. v. ordina. in secunda eius parte. Nam prima pars quæ aliud respōdet, deducitur à l. xij. titu. v. lib. iij. fori, quæ fuit etiam comprobata per Regem Henricum iij. in hisce legibus, quas de pœnis delictorum anno domini M. cccj. in vrbe Taurina tulit.

¶ Secunda conclusio. Lite cepta contra laicum apud secularem iudicem, eaque pendente si mori contigerit laicus clerico hærede relicto, iudex secularis ad diffinitionem vsque, etiam contra clericum causam istam tractabit. Huic conclusioni suffragatur, text. in l. venditor. ff. de iu

dic. vbi Iurisconsultus respōdet
venditorem, qui velit defendere
ratione euictionis emptorem ab
actione contra eum proposita,
teneri defensionem hanc prose-
qui coram iudice, qui de ista
causa, & actione cognoscere cæ-
perat. Quæ quidem responsio
locum obtinet, etiam si vendi-
tor clericus sit. quod cautum ex-
pressim est l. 57. titu. vj. part. pri-
ma. idem tamen iure communi
quò ad clericum venditorem, te-
nent apertissimè Bald. Fulgo. &
Lancelo. Deci. ac sensu Alber.
in dict. l. venditor. Ang. in l. non
solum. §. quod vulgò. ff. de vsu-
cap. optimus text. in l. j. C. vbi
in rem act. Panor. & Anto. Bur-
gensis in cap. vlti. num. xvj. de
empt. idem Abb. in c. quoniam
frequenter. §. in alijs. num. 28. &
ibi Anto. Card. & soci. numer.
3 127. vt lite non contest. Ancha. in
reg. ea quæ. de regu. iur. in vj.
q. 17. Bald. in auth. clericus. ij. co-
lum. C. de episc. & cleric. Lan-
francus Orianus in tract. de ar-
bitris. q. 47. Pulchrè Bartho. So-
cin. confi. 91. lib. iij. versi. circa vl-
timam difficultatem. Qui fate-
tur hanc opinionem cōmunem
esse. Idem asserit Lancelot. De-
cius in dicta l. venditor. ean-
dem opinionem sequuntur di-
centes, eam seruari in regno
Franciæ, Stephanus Aufserri. in
dict. clemen. j. de offic. ordin. re-
gula secunda. Fallent. v. & Gu-
liel. Benedi. in capit. Rainutius.

verb. & uxorem nomine Adela-
fiam. numer. 417. Tamen si con-
trariam sententiam probant, &
sequuntur Paul. Casiren. Ange.
& Iacobi. in dicta l. venditor.
asseuerantes, illud responsum
non procedere in clerico vendi-
tore. Idem Imol. in dict. §. quod
vulgò. Ioan. de Platea. in l. iij.
C. de iure fisci, ex autoritate
Accursij ibidem, qui existimat,
decisionem Iuriconsulti in dict.
l. venditor. minime obtinere in
fisco venditore, quod ibidem
Bart. & alij adnotarunt. Imò &
Ange. Aretin. in §. actionum. de
actioni. numer. 19. asserit opinio-
nem Pauli de Castro seruari in
praxi. Ad similitudinem fisci ven-
ditorts, qui si velit defendere em-
ptorem ab actione contra ip-
sum iam in iudicium deducta,
poterit causam ab eo iudice exi-
mere, & eius cognitionem defer-
re ad proprium ac peculiarem
fisci iudicem: vt probari videtur
quibusdam in dict. l. iij. cui ex ad-
uerso respondetur, nihil ibi esse
speciale in fisco, sicuti Bald. su-
per eandem legem explicat: aut
nihil refert fisci priuilegiū quò
ad alios, quibus iure idem con-
cessum non est, secundum Bur-
gensem in dict. c. vltimo. & Soc.
in dic. confi. 91. qui scribit, casum
illum cuius mentio fit in dict. l.
iij. esse maxime distinctum à di-
cta l. venditor. vbi Lancel. Deci.
tenet, quò ad speciem l. vendi-
tor, nihil esse in fisco speciale.
quod &

quod & Socin. probare nititur. Sed & pro Paulo Castrensi adducitur autoritas Speculatoris titu. de primo; & secundo decreto. §. restat. versicul. quid si. num. 24. & tamen non refert illius sententia, nec ad hanc quæstionem quidquam facit, saltem non virget. Etenim Speculat. tradit eleganter, quod clericus non est admittendus coram iudice seculari, etiam si renuntiet privilegio fori ad defensionem eius, qui ab eo rem habet in feudum vel emphyteusim. Nam hisce verbis non concedit Speculator, causam istam tractandam esse cum emphyteuta, vel feudatario clerici apud iudicem ecclesiasticum: quia propter ius quod habet ipse reus laicus in iudicium vocatus, tractabitur apud iudicem secularem, nec poterit clericus directum dominium habens ac suscipiens defensionem rei, causam advocare ad iudicium ecclesiasticum: quemadmodum explicat Abb. in dict. capit. quoniam frequenter. §. in alijs. num. 28. quasi eo autore aliud sit respondendum, ubi clericus ut defensor necessarius vocaretur in iudicium ad defensionem coloni, vel inquilini qui nullum habent ius in re. Tunc enim clericus rei petite dominus verus habens dominium utile, & directum ad iudicium vocatur rem propriam proprio nomine defensorus. Et ideo

cum ipse tunc litiget, causa tractari debet apud iudicem ecclesiasticum. Idem tenent Anton. & alij in dict. §. in alijs. Rursus & aduersus communem adduci solet, gloss. in capitu. clericus nullum. xj. quæstio. j. cuius sensus in id tendit, quod quamuis clericus præstet emptori coram iudice seculari auctoritatem, & defensionem, liuque adfistat eam assumens, ut verè propositam contra emptorem: non ex hoc dicitur litigare coram seculari, nec dicetur de eius foro esse. Quibus equidem verbis potius probatur communis opinio. Etenim hæc lis verè tractatur contra laicum emptorem, & sententia contra eum fertur, sitque contra eum executio. Nec poterit clericus actorem cogere, ut aduersus se ipsum & clericum agat, cum emptor possideat, & contra ipsum possidentem nomine, & iure proprio sit agendum. Quibus sane adducor, ut existimem iure Romanorum adhuc seclusa lege regia priorem sententiam, quæ communis est, veriorē esse, & secundum eam fore intelligendum textum in dicta l. venditor. Idemque erit etiam si lis nondum fuerit per litis contestationem capta. Nam si actor aduersus emptorem laicum actionis formula usus, libellum in iudicio dederit iudici, hoc sat erit, ut causa illa co-

ram iudicem seculari tractetur & diffiniatur, etiam si clericus venditor suscipere voluerit defensionem emptoris. Quod notant in specie Bart. Socinus in d. consil. 91. & Anto. Burgenſis in dict. capit. vltim. licet Ange. Aret. in d. §. actionum. num. 17. existimet communem opinionem non aliter admittendam esse, quam si lis fuerit per contestationem scripta. Denique ipse censeo, idem esse ubi ecclesia rem vendidisset, ac vellet emptorem defendere. Nam si emptor conueniatur apud iudicem secularem, ecclesia non poterit eius defensionem assumere ea lege, ut ad ecclesiasticum causa tractanda remittatur: secundum Angel. in d. §. quod vulgò. & Alberi. in dict. l. venditor.

¶ Hinc ergo constat lite capta contra laicum defunctum apud iudicem secularem, eius heredem clericum teneri ad eius prosecutionem coram eodem iudice ad finem vsque litis: nec posse forum istud declinare. Quod in specie tenent Imol. in l. si eum hominem. ff. de fideius. lason in authen. quas actiones. num. 39. C. de sacros. eccle. Paul. Castren. Roma. Alex. & ibi Curti. junior in eius additioni. in l. si constante. §. vlt. ff. solut. matrim. Ang. Pau. de Cast. in l. hæres abfens. in prin. ff. de iudi. ubi est ad hoc text. optimus & in l. si quis postea. ff. eo. tit. & in liij. C. de

hære. acti. rursus & idem tenent Barba. in c. quia V. de iudic. nu. 45. Aufreri. in cle. j. de offi. ordi. reg. ij. fallen. vj. ad idem conducit admodum quod traditur in liij. §. ex his. ff. de verb. obli. l. vbi caprum. ff. de iudic. c. proposui. ff. de foro competent. & quæ notantur ab Angel. in l. tam ex contractibus. ff. de iudic. probatur verò hæc secunda conclusio lege regia Partitarum. in l. 57. tit. vj. part. j. quæ in hunc sanè modum vulgò circumfertur.

Otroſi quando el clérigo hereda las bienes del ome lego, e otro alguno demanda contra aquel lego, por razón de aquel auer que heredo o di danno que ouiesse fecho, tenuto es el clérigo de faſer derecho ante aquel inçgador ſeglar do lo fari aquel de quien hereda el auer, si fueſſe viuo. Hæc autem verba, ut poſſint ſenſum iuri, & menti legiſlatoris conuenientem habere ſunt ſic intelligenda iuxta vulgarem hanc lectionem, quod clauſula illa (por razón de aquel auer que heredo) referatur ad illam, tenudo es clérigo. Quasi velit lex, clericum laici heredem teneri ratione hæreditatis, & iure hæredis proſequi apud iudicem ſecularem litem ceptam coram eodem iudice aduerſus laicum illum, cui extitit heres. Et dum lex dicit (que heredo ſe entiende el clérigo.) atque ibi, danno, que viuo ſe fecho. ſcilicet, el lego. Sic etenim eſt regia conſtitutio explicanda, ta

canda, tamenſi ſubſit maxima ſuſpicio eam eſſe vitio ſcripto-
rum & impreſſorum corruptā.
Tandem Gregorius Lopez re-
gius apud Cæſarem conſilia-
rius, vir equidē vt in omnibus,
quæ vtriuſq; iuris exercitationē
attinent, ſic in hiſce legibus ex-
purgandis, & eliminandis diligen-
tiſſimus, legem iſtā paucis mu-
tatis verbis ita legendam eſſe
cenſet.

*Otroſi quando el clerigo hereda los
bienes del ome lego, e otro alguno
ha demanda contra aquel lego por
razon de aquel auer, o de dāno que
ruſſe hecho, tenudo es el clerigo de
hazer aerecho ante aquel inſga-
dor ſeglar dolo faria aquel de quē
hereda el auer, ſi fuſſe viuo.*

Verum cōtraria opinio placuit
quibuſdam, qui cenſent, clericū
hæredem laici non teneri corā
iudice ſeculari proſequi litem iā
contra laicum, cui ſucceſſit cō-
ceptam. Atq; idē erit de iūſo ſu-
per eadem re, vel actione corā
eccleſiaſtico iudice clericus cō-
ueniendus: cū ſit à iuriſdictione
ſeculari exemptus, & tandem
iure proprio litem ipſam ſuſci-
piat, ac defendat. Huius opinio-
nis authores ſunt Antoni. Imol.
Abb. col. vlt. Feli. col. pe. in cap.
quia V. de iudic. Rota in anti-
quis decifio. 552. & in antiquo-
ribus prima de foro competen.
Lance. Deti. Iacobi. & Curtius
Iunior in dicta l. hæres abſens.
in prin. ſcribitq; Iacobin^o, quòd

ſecundū hanc opinionē vidit iur-
dicari: & ab ea in practica non
eſſe recedendum aſſerunt Are-
ti. & Deti. in d. c. quia V. tamenſi
Aret. de eius veritate dubitet.
Niſiominus ego veriorē eſſe
opinor priorem ſententiam etiā
iure cōmuni conſiderato: quā &
in eccleſia, ac monaſterio pro-
cedere exiſtimo eiſdem rationi-
bus. Nam quòd Bald. & Salyce-
ſcribunt in l. j. C. ſi pendē. appel-
latis inter. tunc obinet cū ec-
cleſia, vel monaſterium habeat
ex priuilegio Papæ iudices pa-
culares ſimiles illis, quos ſiſcus
habet. Aut tandem cū eccle-
ſia, vel ſiſcus non ſuccedunt iu-
re hæreditario, ſed alia ex cau-
ſa, nempe eccleſia ex ingreſſu, &
profeſſione religionis, ſiſcus ve-
rò ex alia cauſa, præſertim quia
maximē dubium eſt, an in ſiſcū
tranſeat iſtantiā inchoata, quē
admodū diſputatur in d. l. ſi con-
ſtante. §. vltim. & per Deci. poſt
alios in d. c. quia V. Nec eſt ne-
ceſſaria hæc argumentatio à ſi-
ſco ad eccleſiam. ſiquidem licet
ſiſcus non teneatur idē forum
admittere, ac ſub eo litem iam
cōceptam proſequi, nō ex hoc cō-
ſequitur, idē iuris eſſe in eccle-
ſia. His omnibus ipſe illud adie-
cerim, quod litis conteſtatio ne-
ceſſaria non eſt, vt in vniuerſalē
hæredē tranſeat iſtantiā iā cō-
cepta. l. ſi operarum iudicio. ff. de
oper. liber. l. ſi petitor. ff. de iudi.
notant in ſpecie Ang. & alij, præ
Pract. Couar. Rub. g

sertim Paul. Castr. in l. tam ex contractibus. ff. de iudic. tex. optimus in l. defunctos. ff. de procuratoribus.

¶ Tertia conclusio, clericus hæres laici, defuncti nondum aduersus eum cepta lite, conueniendus erit apud iudicem ecclesiasticum etiam si ut laici hæres ad iudiciũ vocetur ea actione personalis, vel mixta, quæ aduersus defunctum actori competeat. Hanc conclusionem ex regula iuris canonici, & civilis notant expressim. gloss. inibi recepta in regu. is qui in ius succedit alterius. de regu. iur. in vj. gloss. Archid. Domi. & Præposit. in cap. clericum nullus. xj. q. j. Rota in decisionibus paulò antè nominatim adductis. Abb. Ant. & alij omnium consensu in cap. quia. V. de iudic. quo in loco Deci. asserit nume. xj. non esse in hoc dubitandum. Bar. in l. hæres absens in prin. ff. de iudic. & ibi Iacob. de Raue. Angel. Alberi. Cinus, Fulgosius, Iacobi. & alij communiter, ut testatur Curtius Iun. idem tenent Cinus numer. vj. Bald. Fulgosi. & Iason nu. 39. in auth. quas actiones. C. de sacrosan. eccle. Bal. in l. ij. C. ut in pos. legator. ex quibus & his, quorum hi authores meminere, constat hanc opinionem satis communem esse. Cui non oberit Iurisconsulti responsum in d. l. hæres absens. Nam intelligitur de privilegio particulari ipsius heredis non de eo,

quod est iure communi concessum, aut insertum intra ius commune, & generale. Sicuti deducitur ex gl. ibi & in l. ij. §. legat. s. eo. tit. vel Iurisconsultus tractat quando forus defuncti respectu loci in hærede mutatur, ut ibi animaduertunt Fulgosi. & alij. Fuere tamen apud veteres qui contrarium probare conati sunt asseuerantes, clericum laici hæredem, his actionibus, quæ aduersus defunctum iure dantur, posse vocari ut hæredem laici apud iudicem secularem, etiam si laicus ea ratione nusquam in iudicium ad incipiendam litem fuerit vocatus. Hanc opinionem veteres quidam olim probarunt, ut refert gl. in d. c. clericum nullus. & Alberci. in d. l. hæres absens. qui testatur, olim Bergomi præuia disputatione, ac proposita quæstione ista, sic fuisse definitum ex autoritate Iurisconsulti in d. l. hæres absens. in prin. Horum sententiam sequenti sunt viri illi doctissimi, qui iussu regis Alfonsi. x. cõmmandis, & cõgerendis huius regni legibus, quæ opere septem partito continentur, operam dedere: quemadmodum apparet ex dict. l. 7. tit. vj. Part. prima. iuxta literam, quæ quandoq; rem istam inforensi controuersia disputantibus aptior visa est his quidem verbis.

Otro si quando el clerigo hereda los bienes del ome lego, e otro alguno de su vida

demanda contra aquel clerigo por razon de aquello que heredo, o de danno qui vniesso hecho, tenuto es el clerigo de fazer derecho ante aquel inçgador seglar do lo faria aquel de qui hereda el auer si fues ser uino.

Hanc literam sensim agnoscūt Ioan. Lupi in rub. de donatio. inter vir. & vxor. §. 39. nu. 8. & Roderi. X Suarez in repe. l. post rem. de re iudi. vbi tractat de intellectu legis regię de executione instrumentorum, & contractuū i. extensione ad regiam legem fol. 123. col. iij. atque itē author summę peregrine. dictione, clericus. est etenim hæc lectio, vt ex his authoribus deduci videtur, maioris quidem effectus, & quę regiam decisionem vberior rem efficit ad secularis iurisdictionis authoritatem: tametsi iuri pōtificio, ac denique receptissimę opinionī omninō contraria: nec video iustam aliquā rationem, à iure pontificio deductam, qua potuerint induci regiarum legum conditores, vt hanc sententiam probarent. Idcirco iudices regios admonitos esse velim, quod in eius praxi exactissima diligentia inquirāt, & scrutentur, sit ne seruanda hu iusmodi lex, & an regia maiestas velit, eam seruari, præsertim, qā prior litera iustior ac venior est, nec vnquā viderim contrariā in praxi receptā fuisse. Et nequis hac incōtrouersia, & quę

sione dubitare valeat, quānam sit legis regię probatissima lectio, lectorem admoneo, regio adictō cautū esse, Partitarū leges publicē in iudicio, & in alijs actionibus seruandas fore iuxta lectionem illā, quę typis tradita publicam habet authoritatē ex viri doctissimi Gregorij Lopez emendationibus has etenim regia maiestas publica, & certa diffinitione munivit.

¶ Quarta conclusio: quoties clericus laici hæres in iudicium vocatur petitione hæreditatis, aliāue actione personali, aut reali, quę tamen non est hæreditaria passiue, vt aiunt, tametsi tractetur super re ipsa hæreditaria, aut eius causa, non est ad seculare tribunal, sed ad ecclesiasticum vocandus. Probatur hæc conclusio in l. si fideicommissum. in prin. ff. de iudi. vbi Bar. & alij. Nec huic cōclusioni oberit d. l. hæres absens. nec itē regia partitarum lex, quę verē nihil aliud agit, quā extendere decisionem Iurisconsulti ad clericū laici hæredem: & rationem habet illius fori, ac tribunalis, vbi defunctus posset conueniri, si viueret, iuxta communem omnium interpretationem, quę Iurisconsulto traditur. Igitur si actio aduersus clericum proponatur non ea quę contra laicum eius antecessorem proponeretur, nec vt cont. à hæredē laici, eiusue in obligatiōe successorē,

Pract. Couar. Rub. §. ij

profectò in hac specie non est:
cur possit clericus coram iudice
conueniri. Quinta conclusio.

- f Executio contractus & instru-
menti publici, quo laicus obli-
gatus est ad certam pecuniæ
quantitatem: vel aliud simile, pe-
tenda est coram iudice ecclesia-
stico aduersus clericum huius
laici heredem. Huius opinionis
probatio ex eo cõstat, quòd nul-
la fuerit verè, ac proprie capta-
lis apud iudicem secularem, &
ideò clericus non tenetur litem
hac de re subire, & tractare in tri-
bunali iudicis laici: imò pro hu-
ius contractus executione om-
niò est iudex ecclesiasticus ad-
eundus: est enim necessaria cau-
sæ quædam cognitio, atq; exa-
minatio, quæ aduersus clericum
non est apud alium, quàm eccle-
siasticum iudicem expedienda:
quemadmodum in specie hoc
voluere Rotæ iudices, quorum
suffragia traduntur in dict. de-
cis. 552. in antiquis. & decis. ij. tit.
de foro competen. antiquiori-
bus. Eandem opinionem (n. fal-
lor ipse) probare videtur Rode-
ricus Xuarez in dict. extensione
prima col. iij. & in extensione.
viij. qui sequitur in effectu Bar.
opinionem in l. cunctos popu-
los. nu. 29. C. de summa Trinit.
& si le catho. dum is existimat,
ex lege seculari, quæ statuit, in-
strumenta publica paratam ha-
bere executionem, instrumentũ
publicum aduersus clericum in

proprio foro hoc ipsum priuile-
giũ habere. Huius opinionis ra-
tionem ipse Bart. rursus probat
in l. de quibus. ff. de legib. in re.
vlt. col. cui suffragatur tex. in c.
cõm venissent. de eo, qui int. in
pos. cau. rei seruau. & in c. cõsti-
tutus. de in inte. restit. Lopus al-
legat. 81. sequitur Bartolũ Cal-
cane. in cons. 7. & tamen eius ra-
tio communi omniũ suffragio
refellitur: siquidem statutum lai-
corum etiã generale nullã agēs
mencionem clericorum minimè
est aduersus eos obseruandum,
licet nequaquàm tollat priuile-
gia, quæ clericis, vel ecclesijs cõ-
cessa sunt: cùm statuantes nullã
habeant iurisdictionem in cleri-
cos. Qua ratione ratio Bartoli
frequentiori consensu improba-
tur: vt constat ex Felino in c. ec-
clesia. de constitu. nu. 81. Decio
ibi nu. 50. tradit Rochus Curt.
in cap. vlti. de consue. q. 11. prin-
cipali. Nihilominus ipse veram
esse opinor Bar. sententiam in l.
regia. lex etenim Imperatoris,
aut principis iura imperij habetis,
quæ generalis, nec damnum
infert speciale clericis, aut eccle-
sijs est erga clericos, etiam in fo-
ro ecclesiastico seruanda, quod
probatur in c. j. de noui operis
nuncia. & visum est Imola in c.
continebatur. de his quæ sunt
à præla. sine consen. cap. col. vlt.
Ias. in l. quotiens. C. de rei ven-
di. nume. 24. Hosti. & Ioan. And.
in c. vlt. de solut. Ergo lex regia
condita

condita ab Hispaniarū Rege, qui apud eius subditos ius habet imperij, & quæ generaliter statuit, instrumenta publica paratam habere executionem, etiam aduersus clericos vim habet: quippè quæ non inferat præ iudicium notabile clericis nec directio cōtraria canonibus sic. Nam sub his conditionibus, & qualitatibus leges secularis principis non recognoscentis superiorem, receptæ & probatæ videntur à summis Pontificibus in d.c.j. de noui oper. nuncia. c. inquisitionis. de hæret. in vj. c. j. de iuramen. calum. c. venientes. de iureiur. notat longè, ac latè Fortu. in tracta. de vltimo sine illatione. 14. cuius, & aliorum nos meminimus in epitome de spon. sa. ij. parti. c. vj. in prin. nume. 20. Quod si publicum instrumentū aduersus clericum paratam habet lege regia executionem, ea executio petenda est, ac tractanda coram iudice ecclesiastico, non coram seculari: quemadmodum ex Bart. Rode. Xuarez, & Rotæ decisionibus constat, nec vnquam vidi, nec audiui in cōtrarium actum fuisse. His accedit, quod etiā si apud Gallos clericus cogatur à iudice seculari chirographum suum agnoscere, postquā tamen agnouerit, causa est ad iudicem ecclesiasticum deferenda, vt ipse cogat clericum soluere pecuniam debitā. sicuti scribunt & asseue-

rant Rebus. super leges regias, tract. de Chirogr. art. j. nume. v. tomo. j. & Imbert. Ruspel. libr. j. Foren. instit. c. 24. & Pyrrhus itē in consue. Aurelianens. u. de execut. instru. c. 20.

¶ Fortassis in casu, & specie huius quintæ conclusionis respondit quispiam, posse huius instrumenti publici executionem peti apud iudicem secularē contra clericum hæredem laici, qui quidem laicus ipsum contractū sub authoritate publica gesserat. Et hæc quidem sententiā probabitur ex authoritate regię partitarū legis, cuius modò mentionem fecimus in iij. conclusione. Nihilominus hoc dubiū est propter multa, & propterea quæ dicta regia lex minimè tractat de contractus executione, quæ peculiares leges, & conditiones obtinet: propter quas, etiā si Roder. Xuarez, expressim asseueret, esse mandandum executioni contractum istum à laico factum aduersus clericum eius hæredem apud iudicem ecclesiasticum, noluit tamen concedere, eandem executionem fieri posse per secularem iudicem: tametsi partitarum legem citaue-rit, & induxerit.

Ex capite sequenti.

1. *Auocatio causarū quid sit: & cui iure competat?*
2. *Metropolitanus nō potest causam à suffraganeū auocare, nec de ea*

- cognoscere absque appellatione.
- 3 Auditores regij, nec legatus romani pontificis non habent ius auocandi causas ab inferioribus.
 - 4 Duces, Comites, & Marchiones non possunt causas auocare à iudicibus ordinarijs.
 - 5 Causa semel ad curiam delata, non redit ad iudicium inferioris cognitionem: & quid ubi appellatio non est iustificata?
 - 6 Retineri potest causa principalis cognitio in curia principis quandoque ex appellatione quacumque.
 - 7 Auocatio causae cum decreto irritati, quid operetur: & quid si fiat motu proprio?
 - 8 Intel. cle. vnica. de renuncia. an ea obtineat in mandato, quod datum est ad presentandum?
 - 9 Auocatio causae facta ad alterius petitionem, quoniam modo sit intel. ligenda?

De causarum auocatione, & earum retentione: quae apud curiam quandoque fit.

C A P. IX.

DIXIMVS non semel, causarum, ac litium examen apud regiae curiae iudices tractari quoad appellationem frequentius, quam doque; tamen quoad primam causarum cognitionem in quibusdam casibus, quos vulgo curiae casus appellamus. Nunc verò id in cõ-

trouersiam incidit, an curiae iudices possint causas, & lites coram iudicibus inferioribus pendentes ad eorum tribunal euocare: aut sanè prohibere iudicibus, ne de causis quibusdam cognitionem adsumere audeant, eas in curia tractaturi? Forèsis equidè usus aduocationem causarum appellat hanc prohibitionem, quae reuocationem dixit roma. Pontifex in c. vt no. strum. de ap. Et sanè quo facilius appareat huius quaestionis solutio, & praesertim auocationis, ac retentionis discriminè, utque possint aliquot hac de re in praesentiarum adnotari, praemittam libenter quod sit causarum euocatio.

¶ Est etenim euocatio, litis pendens coram inferiore ad principem, vel superiorem absque reuocatione facta translatio. Hanc fermè diffinitionem tradidit Rebus. in tract. de euocatio. q. ij. si per leges regias Tomo. j. tamen aliqua vel omiserit, vel addiderit, quae ipse nec omittere, nec addere constitui, quippe qui videat diffinitionem praescriptam à nobis optimè deduci ex d. c. vt no. strum. de ap. & Iuriscòsulto in l. iudicium soluitur. ff. de iudic. & his, quae utrobique iuris utriusque interpretes scripsere. Fit autem litis pendens euocatio propriae siquidè his, quae nondum pendet, minimè dicetur euocari. c. ad diffoluendum. de despon. impub. l. de cem. ff. de verb. ob. tex. in specie ista. in c. ecclesia. in ij. vt lit. pen. Hot

¶ Hoc autē ius auocandi causas, & lites pēdentes nō cui libet iure datur, sed tantū principi, vel ei, qui liberē potest quacūq; in parte litis iurisdictionē iudicis tollere, & eam reuocare, denique illi, qui iudicare iusserit. Quemadmodum Iuriscōsultus fatetur in d.l. iudiciū soluitur. & probatur in d.c. vt nostrum. Is etenim, qui liberē iudicare iussit, & cui liberū fuit causæ cognitionem huic, vel illi cōmittere, & iurisdictionem dare, poterit eandē auocare, & quocūq; in statu causæ prohibere, quod iudex ab eo datus de causa illa cognoscat. Princeps igitur auocare potest causas apud inferiora tribunaia pendētes, ex causa tamen id ab eo fieri debet, vt iussū fiat, sicut Paul. Castren. censet in authen. qua in prouincia. C. vbi de crimin. agi opor. col. j. ex quibus poterunt deduci aliquot illatiōes ad huius quæstionis vberiore cognitionem.

¶ Primò hinc deducitur, episcopum posse auocare causam pēdentem corā eius vicario: quod ita Ioan. Imo. adnotauit in cap. pastoralis. col. ij. de offic. ordin. quem sequitur Rebuf. in d. tracta. de euocatio. q. v. Huius opinio est ratio, quod Episcopus solus, & liberē iurisdictionē propriam eius vicario commiserit: & ideo commissiōem liberē poterit in se reuocare: cum sit idem tribunal episcopi, & vicarij. c. ij.

de consuetu. in vj. capit. Romana. in princip. de appellat. in vj.

¶ Secundò constat ex præmissis Metropolitanum non posse causam auocare ab episcopo eius suffraganeo: cum Metropolitā sit iudex quò ad episcoporum subditos tantū ex causa appellationis. capit. Romana. paulò antè citato. Et ideo nisi ad eum appellatum fuerit, non poterit imple causas tractare inter subditos eorum episcoporum, qui ad eius Metropolim pertinent. id ipsum notatur in capitu. pastoralis. de offic. ordin. in c. j. in princ. de foro compe. in vj. & in c. venerabilibus. in princip. de senten. ex commu. eodem li. probaturq; ea ratione, qua obtentum est, non habere quem iurisdictionem in subditos eius, qui ei subiectus sit; & ideo licet Episcopus sit subditus Archiepiscopo Metropolita. non ex hoc sequitur, quod Archiepiscopus habeat iurisdictionem inter subditos Episcopi, aliàs quàm per appellationē. Hoc sanè constat ex ratione tex. in l. Modestinus. vbi glo. & Alcia. ff. de ver. signi. Bal. in l. ex placito. C. de rerum permutatio. colum. j. Ludovic. Gome. in regu. de familiaribus. Cardin. q. 14. notant in hac specie Curtius Iunior in consilio secundo, Chassanx. in consuetudi. Burgund. rubric. j. §. iij. vers. sui interrogatus. His accedit gl. communiter recepta in c. Pract. Gouar. Rub. §. iij

j. verb. agant. de offi. ordi. in vj. quæ scribit, Metropolitanū non posse dare ordines intra diocessim suffraganeorum ipsius suffraganei subditis. Idem notat Felin. in dict. c. pastoralis. colū. vlti. principij. de offic. ordi. Domini. per tex. ibi in capit. cū nullus. de tempo. ordin. in vj. nec ipse Metropolitanus subditis: quia nō potest solenniter exercere actus pertinentes ad ordinem episcopalem intra alienam diocessim. gloss. insignis in clementi. vlti. de privilegijs. verb. etiam celebrare. plura quidem possent ad hanc rem in exemplum, & similitudinem adduci ex cap. j. & capit. vt litigantes. de offic. ordi. in vj. gloss. & ibi Iaso. in l. cum qui. ff. de iurisd. omnium iud. gloss. Abb. & Feli. in capit. pastoralis. de offi. deleg. nu. vj. Feli. in cap. cū ex officij. nume. vij. de præscrip. & in dict. capit. pastoralis. de offic. ordi. Præsertim conducit ad hoc, quod Metropolit. nō potest inter episcopi suffraganei subditos de nullitatis causa principaliter absq; appellatione cognoscere: sicuti censent Philippus Francus in capit. dilecto. de appellat. q. 27. Felin. & Deci. in cap. in literis col. vlti. de offic. delegat. Quorum opinio constat: quia iudex, qui non potest adiri per quærelam, non equidē poterit de nullitate tractare principaliter absq; appellatione. Archid. & Domi. in c. concerta-

tioni. super gloss. verb. debitum. de appel. in vj. Metropolitanus autem nō potest per quærelam adiri. capit. j. de offi. legat. ergo nec poterit is absq; appellatione nullitatis causam examinare. Quærela verò dicitur quoties causa deferatur ad iudicem ab appellatione gloss. Panor. & alij in cap. quærelam. de procurato. Corsetus in singularibus, verb. quærela. Saltem propriè: licet quandoque etiam dicatur ipsamet appellatio. gloss. in l. iij. C. quo. & quand. iudex. quandoq; dicitur criminalis accusatio. gloss. in c. Maximianus. 81. dist. cuius meminere Corf. in d. verb. quærelam. Feli. in c. quærelam. de iur. iurand. col. j. Barb. in capit. j. col. iij. de offi. lega. atq; hæc vera esse censeo, quanuis Panor. in d. capitul. in literis. & in dict. capitul. dilecto. probare conetur, & asseueret, Metropolitanum tractare posse inter subditos suffraganeorum. de nullitatis causa principaliter absq; appellatione proposita: idq; videtur adnotasse ex Barto. in l. si ex presm. ff. de appellatio. colum. penulti. qui scribit, causam nullitatis posse non tantum examinari apud iudicem, qui sententiam pronunciauit, sed & apud superiorem l. absentem. ff. de appellationi. l. accusatoribus. & ibi gloss. C. eod. titul. notatur in l. præses. C. quo. & quand. iudex. Hoc etenim verum est in superiori.

periori, qui potest adiri absque appellatione, non autem in eo, qui tantum est iudex ex appellationis causa. ut probatur in d. cap. j. de officio legat. Sic dem. que Dux Marchio, vel Comes, qui iurisdictionem habet, & superior est ordinarijs iudicibus, quos Alcaldes ordinarios dicimus, non poterit causam nullitatis principaliter tractare super ea lite, quæ semel apud iudicem ordinarium ab ipso populo electum cœpta fuit: cū de hac causa non possit is aliter quàm per appellationē cognoscere: quod satis constat & in hac specie ita probat Petrus Numius Auenda nius in tractat. de exequendis mandatis regijs. cap. v. numer. iij. Igitur Metropolitanus causam apud episcopum sibi subditum pendente non poterit auocare: idque expressim tenet Ripa in cap. cū M. de constitutio. nume. 195.

¶ Tertiò apparet, regios auditores, qui in Pintiana. & Grana tensi curijs iura litigantibus præ iura causarum cognitione reddunt, non posse causas coràm iudicibus inferioribus pendentes auocare: cū regulariter non possint hi supremi iudices causas examinare, nisi per appellationem ad eos fuerint delatæ. Imò quoties in quibusdam casibus, prima causarum cognitio curiæ iudicibus competit, spectatum excipitur, modo apud in-

feriorem iudicē lis minimè pendeat, accepta sit. Sic etenim tradidere Montagna. & Boer. in tracta. de authorit. magni concilij. Rebus. in tractat. de euocatio. quest. v. nume. 47. qui idem esse censent quò ad supremum Regis senatum: ut tandem Regis consiliarij non possint lites apud inferiores iudices pendentes auocare absque speciali Regis consensu & decreto. textus optimus in l. solent. §. sicut autem. ibi, non autem debent inconsulto principe hoc facere. Fortassis tamen id commissum à principe videtur supremo eius senatui absque speciali eius consensu qualibet in causa requirendo, propter tanti consilij auctoritatem. Quod in magno Franciæ consilio Boerius notat, in tracta. num. 157. nec refragatur Petrus Rebus. qui præscriptam conclusionem de causis nō auocandis probat in parlamenti, non in magno consilio, nisi magni consiliarij velint euocare causas à Parlamenti. Hoc enim scribit, eis non permitti, absque speciali Regis consensu.

¶ Quartò hinc iure pontificio probatur, legatum Romani pontificis non posse causas pendentes coràm iudicibus ordinarijs auocare: cū sit locus præuentioni inter eum, & ordinarios. cap. si à sede. de præben. in vj. no tant expressim Speculat. titu. de legato. §. nunc ostendendum.

verficu. præmiſſa. Abban cap. j. col. ij. de offic. legat. Domini. in cap. j. in prin. de foro compet. in vj. Ripa in dict. cap. cum M. de conſtitu. nume. 195.

¶ Quintò deducitur in praxi, non poſſe Duces, Comites, aut Marchiones, aliòtue iuriſdictio- nem habentes, qui ſint inferiores, nec iura principis habeât, 4 cauſas pendentes apud iudices ordinarios, quos Alcaldes ordinarios appellamus, auocare: quod planè conſtat ex eo, quod hi iudices ordinarij omninò ſunt adeò firmam iuriſdictio- nem habentes quòd etiam ſi ad plebis electione per ipſum dominum confirmentur, & conſtituantur, nihilominùs liberum ei non eſt, eorum iuriſdictio- nem impedi- re, aut tollere. Et ideò ante ap- pellationem ad eum propoſi- tam nequaquam poterit de cau- ſis pendentibus coràm iudici- bus ordinarijs cognoscere. au- thentic. de deſenſorib. ciuitat. §. nulla. & §. iuriſiurandi. Cuius ratione perpenſa ſic viſum eſt Paulo Caſtrenſi in l. nemo. C. de iuriſdictio. omn. iudic. quem ſequitur vir doctiſſimus Petrus Auendanius in tractatu de exe- quendis mandatis regijs, cap. vj. nume. 29. idque apud regia tri- bunalia eſt ideò receptum, vt paſſim auocationes iſtæ literis ſub ſigillo Regis decretis om- ninò prohibeantur: niſi quibuf- dam in locis, quorum iuriſdi-

ctio militaribus ordinibus diui Jacobi Calatrauæ, & Alcantaræ competit: in his etenim cer- tis olim diſſinitis caſibus auoca- tio permiſſa eſt, quæ innumera dedit cauſam controuerſijs, quæſtionibus, & quærelis fre- quentiſſimè ad curiam Regiæ deferendis. Quod ſi Dux, Mar- chio, vel Comes, aut is qui iuriſdictio- nem habet in oppido cauſam auocare velit ab eo iu- dice, quem ipſe ſolus, & libere cõſtituit, cuique iuriſdictio- nem propriam commiſit in eo exer- cendam oppido, id poterit face- re libenter abſque vlla ſubdito- rum & iudicis iniuria: quemad- modum tenuerunt Ioan. Mon- tagna. in dict. tracta. de author. conſilij, & ibi Nicol. Boerius na- mer. 153. Angel. in dict. l. iudi- cium ſoluitur. ff. de iudic. pote- ratque multis ſimilibus rationi- bus hæc ſententia confirmari, quam & Rebuffus probat in di- cto tractat. de euocationibus. q. v. in princip. quæ ſunt omninò diſtinguenda.

¶ His quidem prænotatis ſub ſequitur & alia quæſtio, cuius examinatio in hoc tendit, vt in- quiramus, quotuplex ſit auoca- tio, & quod modis ea fieri rectè poſſit. Etenim ea duplex eſt. Fit enim auocatio cauſarum quan- doque expreſſim: & hæc expreſ- ſa dicitur, quoties princeps cau- ſam coràm aliquo iudice pen- dentem ab eodem auocat: vt probatur

probat in dicto capitu. vt nostrum. Quandoque tacite fit auocatio, nempe: vbi princeps causam coram iudice ordinario coeptam, alteri scienter delegat & committit. Ex hoc enim videtur eam à iudice ordinario tacite auocare. capit. cæterum. de rescript. capit. sanè. de officio delegat. capit. pastoralis. §. vltim. de rescript. Innocent. & alij, præsertim Ripa in capitul. cum M. de constitutio. nume. 198. Rota in nouis. 67. Sta philæus de literis gratiæ, & iustitiæ. pagina 172. qua in resunt aliquot obseruanda, quæ non erunt inutilia his, qui hoc in statu exactam adsequi velint cognitionem.

Primum sanè adnotari solet causam semel ad curiam delatam, nusquam exire curiam, nisi à principe rursus ad iudicem ordinarium remittatur. Huius opinionis vulgò citatur author Bald. in l. si vt proponis. colum. penultim. C. quomodò & quando iudex. Cuius in hunc sensum meminere Ripa in dict. capitul. cum M. de constitution. numer. 198. Dec. consil. 137. numer. iij. Iason in l. filius familiars. §. diui. numer. 18. ff. de legat. j. idem Iason consil. 98. colum. j. lib. iij. Dec. rursus in capitul. prudentiam. de offic. delegat. §. adijcimus. & in dict. cap. vt nostrum. colum. j. Hippolyt. in singul. 301. Ioann. Crottus in l. j. §.

si quis simpliciter. numer. 13. de verbor. obligat. hoc ipsum notat Bald. idem in capitul. j. §. ad hæc. colum. iij. C. de pace iurament. firmand. Philippus Francus in dict. capitu. vt nostrum. colum. vltim. qui existimat, esse ad hoc textum singularem in capit. pastoralis. §. præterea. de offi. ordinari. notat & Aegidius decisione 48. Hæc verò sunt Baldi verba in dict. l. si vt proponis. numer. 15. Nota quòd causa quæ semel est in curia romana, nunquam exibat de curia, nisi princeps deleget, vel causam remittat ad ordinarium. quod est notatu dignum: & hoc facit hæc lex: nam hæc causa redibit ad præsidem: & præses de nouò committit, & facit de offic. ordinari. capit. pastoralis. §. præterea. Hactenus Baldus cuius eò libentiùs mentionem feci, quod Iason in l. voluntas. col. vltim. C. de fideicommissis. in hunc sensum eum citauerit, scribens, vide quod decedit Baldus in l. si vt proponis. in iij. column. post Archidiaconum per eum relatum. C. quomod. & quando iudex. Quòd si Papa semel delegauit causam extrà curiam Romanam, quæ debebat agitari in curia Romana, licet delegatio non habuerit effectum quando delegatus mortuus sit, tamen ex quo semel commisit extra curiam Romanam, poterit à modo ordi-

narius de illa causa cognoscere cessante delegato. quod nota, si est verum. Hæc Iason, qui maximè hallucinatur in percipienda Baldi mente: siquidem ipse Baldus hoc tantum voluit, quod causa semel delata ad curiam poterit exire curiã, si eam princeps delegauerit, vel remiserit ad ordinarium. Quod autem delegato mortuo causa ipsa reuertatur ad ordinarium à quo fuerat iam auocata, Baldus nec dixit, nec sensit: imò contrarium probat, dum citat text. in dict. capit. pastoralis. & expressim tenet paulò ante adducens Archidiaconi authoritatem: secundum quam ipsemet Bal. in dict. §. ad hæc. colum. iij. respōdit, causam semel à romano pontifice delegatam non redire ad ordinarium, etiam si delegatus pronuntiet sententiam, quæ nulla sit. Quam opinionem probant Dec. in d. cap. vt nostrum. colum. j. Roma. in consi. 335. Iacob. de Nigris. in rubr. ff. de offic. eius cui est mand. iurisd. fol. iij. colum. ij. Ripa in dict. capit. cum M. nume. 198. hæc sanè dicta sint, vt Baldi sententiam iuxta veram, ac propriam eius mentem explicemus. ¶ Quin & illud erit memoria repetendum, quod si causa fuerit ad curiam delata, per appellationem ab interlocutoria sententia, ac per Romanum pontificem delegata, & commissa: sitque pronun-

ciatum malè appellatum fuisse: nihilominus causa nequequam redit ad ordinarium: imò in ipsa curia expedienda est, vbi fuit decreta commissio appellatio. nis causæ cum toto negotio. Quemadmodum ex stylo & praxi curiæ romanæ respondet Fel. in cap. causam quæ. de rescript. nume. vj. quem sequitur Ioan. Staphilæ. de literis gratiæ, & iustitiæ. folio 171. colum. ij. Verum quia Felinus testatur hanc forensensem, & practicam observationem esse contrariam in ripontificio, oportet expendere quidnam iure ipso esset in hac quæstione dicendum. ¶ Prima conclusio. Causa per appellationem ab interlocutoria ad curiam romanam delata, & alicui auditori commissæ nulla facta negotij principalis mentione, si appellatio pronuncietur iniusta, redit cognitio causæ principalis ad iudicem, à quo fuerat appellatum. Hoc probatur in cap. vt debitus. de appellat. exhibita. de iudic. ex quibus hæc conclusionem post alios probat Francus in dict. cap. vt debitus. nume. 40. super gloss. pe. ex qua constat, iudicem ad quem fuerit ab interlocutoria appellatum, teneri eandem causam remittere ad iudicem, à quo vbi appellatio apparet iniusta. Erit autem hæc remissio necessaria, si iudex inferior appellationi detulerit. cap. cum appellationibus. tri

bus friuolis. de appellatio. in vj. explicant Docto. maximè Francus in dicto c. vt debitus. nu. 42. post gloss. ibi.

¶ **Secunda conclusio.** Quoties fuerit causa appellationis ab intellocutoria commissa vnà cum ipso negotio principali, non poterit iudex hic delegatus de causa principali cognoscere, si appellatio minimè iustificetur, in iustèque sit appellatum. Probat hęc conclusio ex eo, quod præscripta commissio hunc intellectum habet, vt iudex hic tunc de causa principali cognoscat, cùm appellatio iusta pronuntiabitur: quasi huius commissionis sit hęc propria conditio, & interpretatio, secundum AEgidium à Bellamera decisio. 419. & seq. adem de iure respondendum esse censent Rotæ iudices decisio. xj. in nouis. Ioan. Staphilæ. de literis gratiæ, & in sit folio 271. Feli. in dict. capit. causam quæ. de rescript. nume. vj. deducto quidem argumento ex responso romani Pontificis. ibidem. & ex l. iij. ff. de legat. j. l. non rectè. ff. de fideiussio. notatis per Bart. in l. vxorem. §. testamento. ff. de legat. iij. & in l. heredes mei. §. cùm ita. ff. ad trebellia. Sed & hanc conclusionem probare mihi videtur Carolus Ruinus in consilio 114. colum. ij. libro iij. tametsi Francus in dicto capitu. vt debitus. numer. 40. existimet, per com-

missionem istam aded esse auctatā causam à iudice inferiori, vt delegatus possit principalem causam examinare, etiam vbi fuerit friuolè & iniquè appellatum. Vt utique ad huius opinionis probationem ratione textus in dicto capit. vt nostrum. Cuius superius mentionem fecimus.

¶ **Tertia conclusio.** Commissa, & delegata causa appellationis à principe, etiam si appellatum fuerit iniustè, poterit iudex hic de causa principali cognoscere, quoties commissio concepta fuit in hunc modum: vt causa appellationis, & ipsum principale negotium fuerint delegata. Etenim copula, &, quæ huic formulæ commissionis adscribitur, hunc effectum habet, quod causa principalis videatur commissa equè principaliter, non eo modo, quo iure accedebat appellationis causæ & eius cognitioni. l. j. & ij. ff. de pecul. legat. ex quibus hoc deducti potest, & ex his, quæ Bartol. notat in l. Titia. §. nihil. ff. de legat. j. denique hanc tertiam conclusionem explicat optimè Carolus Ruinus in consilio 114. lib. iij. colum. ij.

¶ **Quarta conclusio.** Iudex cui est à principe facta commissio causæ appellationis, & principalis coniunctum, vel diuisum, habet omninò cognitionem negotij principalis, etiam si appel-

latio pronuntietur iniusta. Hoc constat ex eo, quod princeps his verbis videatur causae ipsius principalis cognitionem principaliter delegare, & committere, ac demum à priori iudice auocare, licet appellatio iniusta sit. Atque ita tenet Caro. Ruinus in d. consil. 114. libr. iij. col. ult.

¶ Quinta conclusio. Iudex delegatus, cui est commissae causa appellationis, poterit absque noua commissione cognoscere de causa principali, si appellatio fuerit iustificata. Nam & responsio summi pontificis in cap. vt debitus. non tantum obtinet in iudice appellationis ordinario, sed & in iudice delegato. cum eadem sit vbique ratio: atque ita tenet glo. in cap. ex tenore. de foro competent. verb. terminetis. Idem expressim tenent Anto. Abb. & Imol. in dict. cap. vt debitus. vbi Dec. numer. 23. & Francus num. 43. ac Felin. in dict. cap. causam quae. de rescript. numer. vj. fatentur hanc opinionem communem esse, quae mihi verior videtur, tamen si Francus conetur eam improbare. Quod ante eum tentauit Aegidius à Bellamera decisio. 412. priorem tamen opinionem, quae frequentior est, etiam probant Innocen. Henri. & Aegidius à Bellame. in dict. cap. vt debitus. num. 47. & glo. vlti. in cap. ultimo. ij. q. vj. Nam in ordinario iudice, cui competent co-

gnitio causae per appellationem ad eum deuolutae, nemo usque adhuc dubitauit, siquidem is potest iustificata appellatione, causam principalem examinare: quem admodum expeditum est in d. cap. vt debitus. ac notatur in cap. j. de for. comp. in vj. in prin. Quibus quidem praenotatis oportet adscribere quod praxis curiae romanae admiserit. Nam ubi appellatum est ab interlocutoria, & commissae fuerit causa appellationis cum negotio principali, etiam si appellatio pronuntietur iniqua: & iniuste fuerit appellatum, nihilominus cognitio causae principalis manet apud eundem iudicem delegatum. Sic enim testantur receptum esse Feli. Staphileus paulo ante citati. Atque praeter hoc constat ex Aegid. à Bellam. deci. 37. & decis. Rotae xj. in nouis. Cuius meminit Pau. de Cast. in l. eos. C. de appellat. Quod si causa appellationis simpliciter commissae fuerit nulla facta mentione causae principalis, tunc licet iudex hic delegatus, qui pronunciauit appellationem iniustam, & male appellatum fuisse, non possit de principali causa cognoscere, ipsa tamen causa nequaquam redit ad priorem iudicem à quo fuit appellatum: immo manet in curia, vt ibidem examinetur, & diffinatur ex noua, & speciali tummi pontificis delegatione quemadmodum ipse deduci opi-

duci opinor ex præcitatæ authoribus, & Rotæ deci. 116. & 321. in nouis. & 612. in antiq. Bellamera deci. 129. & 520. Illud sanè non est prætermittendum, cum id maximè huic congruat tractatui, & sæpissimè incidat in vsus forensis exercitationem, quod ubi quis ab interlocutoria sententia iudicis inferioris appellauerit ad curiã, & is statim priusquam tractetur de iustitia, & rectitudine appellationis, petat totus negotij examen aduocari, & retineri apud curiæ iudices, solet planè id fieri, negotiumque ipsum à iudicibus curiæ retinetur ad diffinitiuam cognitionem præstito ab appellante iuramento, quo asseuerat nullam se habere spem consequendi iustitiam apud iudicem inferiorem. Hanc cõclusionem praxis recepit, & in specie ista tenent Rotæ iudices decisio. 42. in nouis Panor. num. vj. Imola & Francus num. vj. in cap. Nicolao. de appellat. Dec. in cap. interposita. §. j. eodem titul. Ioan. Staphilæ. de literis gratiæ, & iustitiæ. folio 72. quod minimè licet iudici interiori, qui de causa appellationis cognoscendi ius habet: non enim poterit ex causa appellationis ab interlocutoria, nisi ea fuerit iustificata, retinere cognitionem negotij principalis, nec de eo poterit tractare, etiam ex consensu litigantium. c. j. de for. comp. in vj. quã

uis sit legatus, & denique iudex qui possit adiri per viam quære læ, secundum Car. & Dec. in c. vt debitus. de appella. nume. 26. Domi. & Francum in d. c. j. qui tenent, legatum non posse omitti iustificatione appellationis ab interlocutoria cognoscere de negotio principali, etiã ex consensu vtriusque litigantis: quasi decisio romani pontificis in c. j. de appellat. in vj. sit specialis in ipsomet principe. quod & Domi. ibi probat contra gloss. in d. c. j. de foro competen. in vj. verbo prætermisso. quam sequuntur ibi Inno. Host. & Abb. colpe. Prepo. col. xiiij. & rursus Francus sibi parũ constans in d. c. vt debitus. ad fi. asseuerantes, posse legatũ non iustificata causa appellationis, & omitta eius iustificatione cognoscere de ipso negotio principali ex consensu vtriusq; litigantis: quod ipse minimè probari posse iure opinor. Nã etsi Legatus possit per querelã adiri absq; appellatione, id obtinet, ubi causa nondũ pendebat coram iudice ordinario: quo quidem casu legatus nõ potest causæ illius cognitionem auocare nec de ea cognoscere, nisi per appellationẽ à diffinitiuã, vel ab interlocutoria fuerit ad eum iure deuoluta. sicut hoc in capite superius adnotauimus: iure verò deuolutio non fit, nisi appellatio ab interlocutoria iustificetur, quemadmo-

dum probatur in dic. cap. vt de-
bitus. & in ca. j. de appella. in vj.
¶ Hinc denique poterit facili-
percipi, si praemissa fuerint men-
te repetita, duplicem esse causa-
rum auocationem: expressam
quidem, & tacitam. Expressa ve-
rò aduocatio hoc habet specia-
le, vt quicquid ab inferiori iudi-
ce actum fuerit post ipsam auo-
cationem, nullum sit ipso iure, li-
cet iudex ipse nondum cogni-
tionem habuerit auocationis, &
fuerit eius prorsus inscius, & ig-
natus, quoties auocatio sit mo-
tu proprio principis, sic etenim
probare conantur Abb. in cap.
cū M. de constit. numer. 33. &
ibi Dec. colum. vlti. Abb. Imol.
& Dec. in c. ceterum. de rescrip-
tione. vij. & plerique alij, quo-
rum meminit asserens hanc opi-
nionem communem esse Rebus-
fus super leges regias. titu. de
euocationibus, num. 18. idem as-
seuerat Ripa in dict. ca. cū M.
numer. 196. qui adeo perplexis,
& confusis doctorum allegatio-
nibus vtuntur, vt mihi vtile vi-
sum sit distinctius aliquot in huius
quæstionis, resolutione con-
clusiones exponere: quibus pos-
sitetius expedita cognitio haberi.

¶ Prima conclusio. Auocatio
causæ facta cum decreto irri-
tanti, hanc vim obtinet, vt acta
iudicis inferioris post illā, etiam
ignorantis, sint omnino nulla.
Probatur hæc ex eo, quod clau-
sula decreti irritans (sic enim

vulgò dicitur) ignorantes, & in-
scios prohibitione afficit. glo. ubi
communiter recepta in cap. j.
verb. referri. de concess. prab. in
vj. tex. opti. in cap. dudum. §. con-
siderates. Et in ca. pe. de prab. in
vj. & in ca. si postquā. co. u. gl. in
cap. si eo tempore. ver. ignoran-
ter. de electio. in vj. Cardin. de
men. j. q. xvij. de election. Anto.
Imol. & Feli. col. iij. in cap. ij. de
consti. notatur in cap. si benefi-
cia. de praben. in vj. ex iunior-
bus idem tradidit Ioann. Crot-
tus in cap. ij. j. limitatione ad ij.
nota. de constitu. in vj. idem in l.
omnes populi. ff. de iustit. & iur.
col. xxvj. Ex ea in cap. ij. num.
50. de constitu. Ioan. Staphylas
de literis grat. & iustit. fol. 41. in
specie autem huius conclusio-
nis primæ authores sunt Panor.
Imo. Feli. num. 18. & Dec. nume.
vj. in cap. ceterum. de rescrip. Ri-
pa in dict. cap. cū M. nu. 196.
Abb. in cap. audita. de reslit. spo-
lia. Doni. in cap. j. §. ex parte. de
concessio. praben. lib. vj. Ex qui-
bus deducitur manifestè idem
esse, siue clausula ista fuerit ap-
posita motu proprio, siue ad pe-
titionem alicuius, qui literas à
principe impetrauit. Sic etenim
conclusionem istam Panormit.
& alij quorum modò memina-
mus, intellexere. Quod si is cu-
ius causa, & in cuius fauorem
causæ auocatio fiat, ea nolit uti:
aut eidem renuntiauerit, valet
quod à iudice factum fuerit, non
obstante

obstante decreto, quod irrita decernit in contrarium acta, secū- dum Domn. in cap. j. d. §. ex parte. col. penult. quem sequi videntur Felin. & Dec. in d. capit. cæterum. quorum opinio satis cō- probatur ex his, quæ ipse tradidit in capit. quauis pactum. de pactis. in vj. ij. parte. §. ij. nu. vj. Quo in loco probare conatus sum, posse quem renūciare his, quæ in eius fauorem inducta sint, licet his accesserit principis decretum, quo acta in contrarium irrita decernūtur. Deinde constat principis voluntas, quæ in hoc tendit, vt huius decreti vis remittatur, si eadem renuntiauerit, qui id à principe in proprium fauorem obtinuit. Eadē voluntas præsumenda est in legis cōditore ad hunc effectum, vt lex ab eo lata non liget ignorantes, nec eos prohibitione, præcepto, aut pœna afficiat. Siquidem optimus princeps in id debet, ac tenetur leges ab eo latas dirigere, quod magis sit iustitiæ consonum. Et ideo præsumendum erit, quod ipse nequaquam voluerit propria lege eius inficis, & ignaros afficere, quoties ea ignorantia culpa caret, licet decretum hoc, cuiusmodò vim tractamus, legi adiecerit. Hanc opinionem iure veriore esse censent Cardin. in dicta clem. j. q. 18. de elect. Ioan. Crotus in dicta l. omnes populi. col. 26. & in dicto capitul. ij. prima

limitatione sub iij. nota. & Andreas ab exea in capit. ij. de cōstitutio. nume. 50. eleganter Ludo. Roma. in consil. 330. colū. v. qui pluribus rationibus nititur hanc sententiam probare non, tantum quò ad pœnam legis sed etiam quò ad actus vim, quæ minimè tollitur per legem præscriptam, donec tempus accesserit, quo in vniuersum lex obligat, & eius ignorantia culpam aliquam præmittere videtur. de quo dubitat Feli. in dicto cap. ij. nume. vij. limitatione. iij. Est tamen pro Romani sententia optima glo. in dicto capit. ij. verb. dispendijs, quæ illum text. intelligit etiam quò ad vim illius actus, qui fit ex ignorantia iusta legis humanæ.

¶ Secunda conclusio, Expressa cautæ auocatio absque decreto facta, motu tamen proprio, reddit omnino nullū quicquid post illam actum fuerit à iudice inferiori, etiam ignorante. Hanc opinionem tenent Panor. in d. c. cū M. de constitu. colum. vlti. Imo. in cap. cæterum. & in capit. cū contingat ad fi. de rescrip. Frac. nume. viij. in capit. vt nostrum. de appellatio. ex illius responsi ratione. Dominic. in consil. 47. quasi hæc sit maxima vis huius clausulæ, motu proprio: quam sententiam scribit communem esse Petrus Rebus. super leges regias titu. de euocatio. q. ij. nume. 19. adducens ad hoc Francū Pract. Couar. Rub. h

in d. c. vt nostrū, qui tamen hoc minimè asseuerat, & licet Ripa in dict. cap. cū M. num. 176. videri possit quibusdā asserere, hāc opinionem communē esse. Ego existimo aliam conclusionem, cuius statim mentionem agemus, ipsum cōmunem fecisse. Sed & falsam esse hanc secundam assertionem ipse nequaquā dubitauerim: cū nullibi in iure tātus huius motus proprii effectus probetur. Sed & pleriq; viri doctissimi contrariū tenuerūt, prātertīm Anto. Abb. col. pen. Felin. & Dec. in d. c. cāterū m. Inno. in c. j. de concess. prābend. in vj. Prāpo. in d. c. vt nostrum. col. vlt. Petr. Rebus. in d. quāst. iij. ex quibus necessaria est sciētia huius auocationis quō ad iudicem inferiorem, vt nullum sit, quod postea ipse iudex fecerit, quā quidem opinio maxima ratione fulcitur. quemadmodum apparet auctoritate Iurisconsulti in l. si fortē. ff. de officio prāsidis. cuius meminere Roma. in singu. 58. & 572. Felin. in d. c. cāterū m. nume. xj. Dec. in c. si duobus. nume. xij. de appellat. iurisdicōtio etenim semel data, & competens alicui nō censetur ab eo reuocata, donec ipse habuerit reuocationis cognitionem, & scientiam. Quauis in specie Iurisconsulti in dict. l. si fortē. alia est ratio congruentior, quōd prāses, qui datus est successor, & si hoc sciat, vti potest

iurisdicōtione, & potestate donec successor provinciam fuerit ingressus: sicuti notatur in l. m. natusse. ff. de offi. proconsul. nihilominus multa sunt, quae huic opinioni suffragantur, & persuadere possunt, scientiam reuocationis fore necessariam. capit. ij. de off. deleg. l. hāc autem. §. non defendit. ff. quibus ex caus. in poss. eatur. notat Bald. in l. falsus. C. de furtis. Sic Ludouic. Roma. in dictis singularibus asserit collationem beneficij factam à vicario episcopi reuocato, qui eius reuocationis erat ignarus, validā esse. Cuius opinio comprobatur auctoritate Calderi. consi. iij. titu. de offic. lega. Deci. in d. cap. si duobus. numer. xij. Felinus in dict. capit. cāterū m. numer. xj. Chosmae in Pragmat. Sanctio. titu. de collatomb. §. idem voluit, verbo, vicario. glot. optima in l. tribunus. ff. de testam. milit. Ias. in l. more maiorum. nov. viij. ff. de iurisdicōt. omn. iudi. notat prāter hos satis in specie Rebus. in tract. de beneficijs. titu. de simonia in resignatione. num. xxxij. & de publicandis resignationibus. glo. xvij. num. xix. quicquid Francus scripserit in cap. dudum. de prābend. in vj sufficit tamen in hoc causa scientia simplex reuocationis absque literarum prāsentatione. Quod Felin. expressim notat & oēs prācitati sentiri evidentur maximè

maximè Cald.in dict.conf. iij.
Idem Rebus.in tract. de bene-
ficijs.in titul.de forma vicariat.
num.210.quem omninò legito.
Et Boerium decif.347.colu. pe-
nul. est & ad hoc tex. optim. in
clem. vnica, de renunciatione.

¶ Igitur ex prædictis illud su-
perest, quòd reuocatio iurisdic-
tionis, etiam si motu proprio
fiat, non habet effectum, donec
ipse, cuius reuocatur potestas,
eiusdem reuocationis habuerit
scientiam. quod item probatur
in cap. j. §. ex parte. de concess.
præbend. in vj. quo in loco. §.
adijciebatur. adnotatum est
hanc regulam non esse admit-
tendam, vbi reuocatio fieret
propter delictum: hoc etenim
casu ipso iure, absque vlla scien-
tia etiam ignorante ipso, cui da-
ta erat iurisdicção, tollitur omni-
nò eadem, & ab ipso prorsus au-
fertur. Sic sanè probatur in d.
§.adijciatur. quem ad hoc com-
mendarunt Roma. in singu. 58.
Felin. in dict. cap. cæteri ùm. nu-
me. 24. Barba. in capit. nollentes. 8
ij. colu. de officio. legat. Io-
an. de Selua in tractat. de bene-
ficio. ij. part. quæst. xvj. colu.
j. Ioann. Bertach. in tractat. de
episcop. libr. iij. vij. part. quæst.
xxj. notat Innocent. in capitul.
qualiter. in ij. de accusat. opti-
ma glos. in capitu. proposuit. de
conces. præbend. verbo. vaca-
re. Cuius meminere Felin. in
dict. cap. cæteri ùm. num. xxiiij.

& Cardinal. in consil. 114. inci-
pit Frater Benedi. Huic opinio-
ni accedit glos. elegans in dict.
clem. vnica, de renunciat. verb.
sponte. quæ illam decisionem
intellexit, vbi mandatum ad re-
nunciationem beneficij fuisset
datum sponte: quasi scientia re-
uocationis necessaria non sit,
quoties mandatum datum sit
per vim, & metum in odium sa-
nè, & pœnam illius, qui metum
intulit. Quam interpretatio-
nem probarunt inibi Abb. & Sel-
ua in d. quæst. xvj. nec id mirū
videri debet, cum mandatum
ad renunciationem beneficij de-
beat esse liberum: vt & ipsa met
renunciatio. cap. procurator. de
elect. in vj. tradit Cardin. in d.
clemen. vnica, quæst. iij.

¶ Illud verò obiter admonen-
dum esse cōstitui ad huius quæ-
stionis vberiori cognitionem,
quod Paulus Castrent. in consil.
361. dubio. iij. libr. j. existimat,
non esse admittendum respon-
sum Romani Pontificis in dict.
clem. vnica, in mandato, quod
datum fuerit ad præsentationē
alicuius clerici, aut generaliter
ad præsentandum ex causa iu-
ris patronatus. Nam secundum
eum reuocatio mandati habet
vim omninò, etiā si nō habuerit
eius scientiā ille, cui datum erat
mandatū. Huius opinionis pro-
batio à Paulo Castriensi instrui-
tur ex regula quadā quā modò
prætermittam, quippè qui eam
Pract. Couar. rub. h ij

alioqui non admodum negauerim. Hanc Pauli sententiam expressim sequitur Aymon consil. 76. sensit Feli. in capit. cum contingat. de rescript. nume. ix. dum refert illud Pauli consilium, vt existimat Lambertinus in tract. de iure patronat. ij. libro. parti. prima quaestio. in j. artic. 14. Ego verò, etsi videam Aymonē Crauetam in dicto consil. 76. hanc Pauli Castrēsis opinionem probasse, minimè, in fallor, coactū eius quaestionis, & controuersie decisione, quam eo in responso probare conabatur: cū ad eius veritatem necessaria non foret conclusio Pauli. Attamen negare contendam à Felino eandem nec expressè, nec tacitè receptā fuisse. Aliud etenim ex Paulo ipse deduxit, quod nequaquam vrget ad praesentis quaestionis veritatem. deinde existimo falsum esse quod Paulus tradidit asseuerans, decisionem Pontificiam dictae clementi. vnicae, non obtinere in mandato ad praesentandum. non enim video vllam discriminis rationem, quae congrua sit. Sic & ipse Lambertinus opinatur, esse necessarium, quod saltem praelatus, aut is, cui praesentatio exhibenda est, habeat reuocationis sciētiam ante institutionem, in quo ipse planè videtur à Paulo discedere, cū in hoc ipsum sit, quod summus pōtifex in dicta clement. vnica. respondit. Tandem Petrus Rebus

fus in tract. de beneficijs. in dicta forma vicariatus. nume. 214. opinionem Pauli de Castro falsam esse censet.

¶ Tertia cōclusio, Quoties reuocatio iurisdictionis & auocatio causae motu proprio fit, & si non afficiat ignorantem, satistamen erit absque solenni reuocationis exhibitione, quod iudex ipse vndecunque certam habeat reuocationis cognitionem. Hāc opinionem facilius admittent qui praecedentem cōclusionem probarunt. Sed eam etiam sequitur, & probat Feli. in dicto cap. ceterum. nume. xj. & numer. 17. vbi Dec. nume. vij. post Anto. & Abb. ibi qui & hoc ipsum tenuerunt.

¶ Quarta conclusio, Reuocatio iurisdictionis cum expressa causae auocatione facta ad alicuius petitionē, hanc habet conditionē, si qui impetrant, & obtinuit illam voluerit ea vti: vnde non tollitur iurisdictionē à iudice inferiori, donec fuerit per impetrantem reuocatio eidem obiecta, & exhibita. Probatur haec in c. audita. de restitut. spoliat. vbi Abb. idem tenent Inno. Anto. Abb. Cardi. & Felin. in d. c. ceterum. Quorum opinio communis est, vt fatetur Ripa. in dicto cap. cum M. nume. 196. Sed quod in hoc casu sufficiat, iudicem inferiorē, cuius iurisdictione reuocatur, huius reuocacionis scientiam habere, conan-ur iure defendere

defendere Domi. in d. confi. 47. Imo. & Dec. in d. cap. cæterum. nu. viij. vbi Dec. hoc ex ratione tradita per Imol. deducit additque Rapa. in d. num. 126. hanc posteriorem opinionem receptam esse apud curiam Romanam: vt tandem aliud sit, concedi à summo Pontifice impetranti secundum rescriptum, & secundos iudices simpliciter, aliud reuocari priorū iudicium iurisdictionem, ab cisque auocari causam. Cum in hoc posteriori casu ex autoritate cap. vt nostrum. possit defendi, & probari, quod sufficiat scientia huius reuocationis, vt iudex non valeat vltius de causa cognoscere, nec tractare. Nihilominus nos opinamur priorē sententiā veriorē esse, eamque magis conuenire reipublicæ vtilitati, ne illud fiat facillimè causarum, litiumque diffinitionibus. Hoc ipsum deducitur ex c. gratū. de offic. deleg. cap. super eo. in ij. de appel. vbi Præpo. notab. vlt. Archi. in cap. is qui. de procurat. in 6. Bald. in l. mandatum. col. penu. C. mandat. Idem Bald. in l. j. C. vt lite pendent. Deci. cens. 295. col. ij. nec Imol. in dict. cap. cæterum. huic quartæ conclusioni aduersatur: imò eam expressim probat.

¶ Quinta conclusio, Quauis per literas posteriores, quibus priorum mentio fit, tacitè reuocetur priorum iudicium iurisdic-

tio, & potestas: attamen valet quicquid ab eis actū fuerit, etiā post cognitionem reuocationis donec fuerint posteriores literę ab ipso impetrante iudicibus oppositæ, & exhibitę. Huius cõclusionis probatio deducitur ab omnibus ex di. c. audita. Et est communis omnium resolutio in dict. cap. cæterū. Atque hæc dicta sint pro huius capitis breui quadam examinatione.

Ex capite sequenti.

- 1 Index secularis, & ecclesiasticus mutuò sibi præstant, & præstare tenentur auxilium in exequendū mandatis, & sententijs.
- 2 Index ecclesiasticus an possit mittere in carcerem laicos propria auctoritate?
- 3 Contractus ratione quando quis possit vbi contraxerit conueniri: latè traditur.
- 4 Intell. cap. Romana. §. cotrahentes. de foro competen. lib. 6.
- 5 Renunciatio proprii domicili, quid in cõtractibus operetur? & deinde solutio in aliquem locum destinata?
- 6 Iuramentum quid efficiat in hac specie quò ad fori reuocationem?
- 7 Index an possit verbalem citationem intra territorium alterius propria exequi auctoritate?

De mādatis regijs ad executionem, & obseruatio
Pract. Couar. rub. b ij

nem literarum, quæ vul-
gò requisitoria
dicuntur.

CAP. X.

NON omnibus in
dicibus, quibus co-
gnitio, ac diffini-
tio alicuius causæ
iure competit, li-
cet nec permissum est, quæ se-
mel diffinierint executioni mā-
dare: siquidem multa sunt, quæ
liberam hanc executionē abs-
que alterius iudicis auxilio, &
ministerio possint impedire. At-
que ea ex causa illud obtinuit,
vt quoties res ista in discrimen
hoc inciderit iudex, qui senten-
tiam tulerit, aut de contractus
executione cogniturus est, ré-
quirat pro exequenda sua sen-
tentia, & contractu, iudicem
aliū, qui personam & bona
debitoris capere possit, atque
executionem ipsam ad effe-
ctum deducere. Sic etenim iu-
dex ecclesiasticus vbi censuris
iam fuerit vsus aduersus laicos,
nec potuerit earum viribus sen-
tentiam exequi, requirit pro
eius executione iudicem secu-
larem, vt is captis rebus, & per-
sona ipsius laici condemnati,
ecclesiastici sententiam exequa-
tur. text. vbi glos. verb. publi-
cum. sic intelligenda in capit. j.
de officio ordin. & ibi doctor.
præsertim Panormit. Felinus &

Alciatus. Oldradus consil. 82.
Bald. in l. j. C. de his qui latron.
occulta. Matth. Afflic. in proce-
nio constituit. Neapolitan. nu-
mer. 34. text. optimus in capitul.
dilecto. de sentent. ex commun.
in vj. capitul. postulat. de ho-
micid. capitul. ij. de maledic. ca-
pitul. principes. xxij. q. v. c. quo-
niam. de officio ordin. l. episco-
pale. C. de episcop. & cleric. ca.
vt officium. §. compescendi. de
hæreticis in vj. Ex quo tamē
Arch. adnotauit, hoc verum es-
se in iudice ordinario ecclesia-
stico: quasi delegatus non pos-
sit iudicis secularis auxilium
pro executione sententiæ im-
plorare: cū id speciale sit in iu-
dice delegato ad punitionē hæ-
resum. Hæc verò Archid. opi-
nio falsa est. Nam nihil speciale
cautum extat in dict. §. compe-
scendi. in hoc auxilio à iudice
seculari implorando, & ideo
etiam iudex ecclesiasticus, ac
delegatus poterit auxilium iu-
dicis secularis implorare, pro
exequenda eius sententia, cum
censuris vsus fuerit, nihilque eis
profecerit. text. est in huius opi-
nionis nō leue argumentū in d.
c. dilecto. cuius ad hoc meminit
Felin. in c. dilecta. de maiorit. &
obed. notant Innocen. Io. And.
& Doct. communiter in c. signi-
ficasti. de offi. deleg. vbi Abb. &
Dec. atque, item Io. Lupi. in ca-
per vestras. ij. not. §. sed est pul-
chra dubitatio. n. 17. et nouissime
Augusti.

Augusti. Beroius in d. capitul. significasti. numer. 24. ver. extra. glo. fatentur hanc opinionem esse communem, quam etiam sequuntur Domi. & Francus in dicto §. compescendi. eamq; passim seruari vidimus.

Eadem ratione iudex secularis quoties ea necessitas inciderit, poterit implorare iudicis ecclesiastici auxilium pro exequenda eius sententia aduersus eos, in quos ipse non habet coercionis ius, authen. sed hodie. C. de adulter. notat Maria. Soci. in cap. cum sit generale. numer. 24. de foro compet. Quam re illud discrimen erit obseruandum, quod iudex ecclesiasticus poterit censuris, & spiritualibus pœnis compellere secularem ad auxilium hoc exhibendum c. ij. de maledi. iudex vero secularis non potest cogere ecclesiasticum: sed debet Metropolitanum adire, atq; ab eo petere, quod inferiorem iudicem ecclesiasticum cogat auxilium seculari exhibere, & prestare ad executionem sententiæ. Sic etenim probant Innoc. Abb. & alij in d. capit. j. de of. ordina. vbi Alciatus. numer. 26. & numer. 123. scribit hanc opinionem communem esse. Idem distinxit Iaso. in l. à Diuo Pio. §. sententiâ. ff. de re iudi. nu. 16.

Quod si iudex ecclesiasticus sit verus, & competens iudex aduersus laicos, deque eo-

rū criminibus aliquot cognoscere possit, eosque punire: non omninò expeditum est, posse eum laicos capere, & in carcerem mittere. Etenim Oldra. consil. 86. breui hac de re præmissa disputatione non satis explicat, quid sibi iure verius visum fuerit: ac tandem in eam inclinat sententiam, vt existimet, non posse iudicem ecclesiasticum in carcerem proprium mittere, nec capere laicum pro criminis alicuius punitione, quæ ad ipsum pertineat, excepto hæresis crimine: in quo hoc erit, & est speciale, & in alijs huic similibus criminibus. cap. excommunicamus. in ij. ad finem de hæreti. capit. vt commissi. eo. tit. in vj. & in clemen. j. eiusdem rubricæ. Huius opinionis ratio vel ex eo deducitur, quod sapissimè in iure sit expressum, quoties ecclesiasticus iudex de crimine aduersus laicum cognoscit, cuius cognitio ad eum pertineat, post decretas canonicas censuras, ipsisque minime sufficientibus ad coercionem, tunc auxilium à seculari iudice implorandum esse: quasi non alia sit aduersus laicos iudici ecclesiastico permessa coercendi potestas, quam quæ censuris constat. ea verò non sufficienti, ministerio iudicis secularis punitione est peragenda: sicuti deducitur ex capi. j. de of. ordina. cap. postulasti de homicid. cap. Pract. Conar. Rub. h. iij

pit. cùm C. laicus. de foro comp.
l. placet. C. de sacrosanct. eccle.
authen. de mandatis princip. §. si
verò canonicum. colla. iij. **Qui-**
bus & alijs rationibus hanc sen-
tentiam latissimè omnium cona-
tur defendere Ioannes Lupi. in
dicto §. sed est pulchra dubita-
tio. nume. 18. de donat. inter vi-
rum & vxor. idem tenet Anch.
in cap. cùm episcopus. de officio
ordi. in vj. quam opinionem fa-
tentur communem esse Felin.
in capitul. significasti. de officio
delegat. Auferri. in repetitio. cle-
men. j. de officio ordi. in q. v. &
in tract. de potest. ecclesiast. su-
per laicos in prin. Fel. tamen lo-
quitur de iudice ecclesiastico
delegato, & in ordinario con-
trarium probare videtur: quod
statim latius explicabimus. Ean-
dem sententiam aduersus iudi-
ces ecclesiasticos tenet Anchar.
in regu. ea quæ. de reg. iu. in vj.
q. xj. qui scribit, hanc opinionem
communem esse, & idem fate-
tur Ioan. Andræ. in Specul. titu.
de offic. ordi. Hanc & leges re-
giæ admiserunt, & probarunt sæ-
pissimè, præsertim l. vij. ti. iij. li. j.
& l. iij. tit. j. lib. iij. ordinatio. idè
statutū est in publicis totius re-
gni comitijs anno M.D.XXV.
Toleti. cap. vlt. Contrarium pla-
nè verius esse censent Domi. &
Francus in dicto c. cùm episco-
pus. idque multis profectò iuris
Pontificij locis ita passim proba-
tur, vt minimè cōgruat, ea om-

nia effugere velle specialis cu-
iusdam iuris ratione. Nam posse
iudicem ecclesiasticum, qui alio
qui iure de crimine cognitionē
habet, laicum reum capere, & in
carcerem mittere, probatur in
cap. attendendum. 17. q. iij. cap.
contra idolorum. 26. q. v. cuius
ad hoc ipsum meminere Roma.
in singul. 711. & Felin. in capitul.
cùm sit generale. de foro com-
pe. nume. 20. qui hanc opinionē
probat. idem Felin. in d. c. signifi-
casti. colū. vlti. latè Auferri in d.
clemen. j. q. v. & in tracta. de po-
test. eccle. super laicos. in princ.
ad cuius quæstionis perfectam
resolutionem ipse tria esse ob-
seruanda existimo, ex quibus cō-
stabit, quid sit hac in controuer-
sia considerandum.

¶ Primum, vbi consuetudine
legitimè præscripta obtentum
esset, quod iudex ecclesiasticus
habens alicuius causæ cogitio-
nem aduersus laicos, posset eos-
dem capere, ac carceri tradere,
vsus hic erit omninò seruandus.
Quod Bald. notat in d. capitul.
significasti. & sequitur eandem
opinionem Ioā. Lupi. in d. §. sed
est pulchra dubitatio. nume. 26.
atque ita in aliquot Hispaniarū
diocesisibus ita diu obtinuit, nec
Carolus Cæsar, Rex inuictissi-
mus hanc consuetudinem tolle-
re, legēque propria voluit vs-
quam improbare, etiam si sæ-
pius ab eo fuerit petita huius
praxis, & vsus abrogatio in pu-
blicis to

hlicis totius regni conuentibus:
vt apparet ex cap. 117. legum
Madriciarum anni M. D. XX.
VIII. & c. ij. anni XXXIII.

¶ Secundo, quoties iudex ec-
clesiasticus legitimè aduersus
laicum criminali iudicio vel sen-
tentiam tulerit, vel cognitio-
nem, & examen culpæ ad puni-
tionem instituerit, iure poterit
laicum ipsum capere, & in carce-
rem mittere: quemadmodum
probatum his authoritatibus.
quas vltimo loco adduximus,
nec video, etiam seclusa quacun-
que consuetudine contrariam
opinionē posse optimè defendi.

¶ Tertiò, illud erit ad hæc om-
nino notandum, quod si de exe-
cutione sententiæ alicuius iu-
dis ecclesiastici actum sit, vt
laicus cogatur soluere eā quan-
tatem, in qua iustè ab eo iudi-
ce damnatus ciuili iudicio fue-
rit, tunc planè non poterit iudex
ecclesiasticus laici bona pro-
pria capere authoritate, nec ip-
sius condemnati personam ad
rei iudicatæ executionem: imò
potius teneretur auxilium iudicis
secularis ad hanc executio-
nem inuocare. sic denique sunt
accipienda quæ pro communi
opinionē adducta fuere. Nam
& leges regiæ, etiam si genera-
liter hæc de re fuerint statuta, ni-
hilominus in hunc casum tende-
re frequenter videntur.

¶ Quarto, non est prætermi-
tendum, iudicem ecclesiasticum

posse clericos, qui dubio procul
sunt ecclesiasticæ iurisdictionis,
capere, & in carcerem mittere,
quoties eidem hoc iure vsum
fuerit, etiam si non habeat in lo-
co temporalem iurisdictionem,
nec tenetur ad hoc auxiliū bra-
chij secularis implorare: nisi eo
casu, quo eius potestas minime
sufficeret ad capiendum cleri-
cum maxime rebellem, & con-
tumacem. Hoc probatur in c.
cùm episcopus. de offi. ordin. an
vj. & est omnium cōmunis opi-
nio, vt interim demirer, quam
ratione Caro. Molin. in consue.
Parisi. tit. j. §. 41. num. 66. scripse-
rit romani pontificis responsum
in dict. cap. cùm episcopus, quo
permissum est episcopis, capere
propria authoritate clericos de-
linquentes, & in carcerem mit-
tere, solum obtinere vbi episco-
pus habeat temporalem iurisdic-
tionem: atque idè in his locis,
in quibus temporalis iurisdic-
tio non pertinet ad episcopum, non
posse vicarium episcopi, nec ip-
sum episcopum absque auxilio
iudicis secularis, & eius inuoca-
tione clericos delinquentes ca-
pere, & in carcerem mittere. idè
probare conatur Iaco. de Bello
visu in rep. c. romana. §. contra-
hentes. de foro compet. in vj. nu.
92. prima oppositione. cuius ipse
Carolus nullam mentionem fe-
cit. etenim admodum falsa est
hæc opinio, nec iure defendi po-
test, etiam si aliqui soleat dīpu

tari, an possit habere familiã ar-
matam ad executionem, & mi-
nisterium iustitiæ: de quo tra-
ctauere latius Abb. Felin. Dec.
& Angust. Beroius in dict. ca.
significati. de offi. deleg. q. Sed
& apud iudices seculares idem
obtinuit, vt possit vnus alterius
sententiam exequi, si pro eius
executiõe fuerit requisitus. tex-
tus est hac de re celebratissi-
mus in l.ã diuo Pio. §. senten-
tiam. ff. de re iudi. regia liij. tit.
xxvij. partit. tercia. auth. de ex-
hib. reis. §. si verò. & in authen.
vt differen. sint iud. §. j. notatur
in cap. romana. §. cõtrahentes.
de for. compe. in vj. quod si no-
lit iudex requisitus suum in hoc
officium, & auxilium impartiri,
compellendus erit superioris
iudicis, aut principis authorita-
te. Nam ex quærela iudicis re-
quirentis, aut priuati cuiuslibet
in cuius vtilitatem requisitio fit
debet superior iudex compelle-
re iudicem requisitum ad exe-
cutionẽ. quod Bart. & omnes vna-
nimi consensu adnotauerũt in
dict. §. sententiam. quo in loco
satis probatur iuxta eam lectio-
nem, quæ extat in Florentinis
pandectis, quas opera L. Taure-
lij nuper in publicũ edidit Lau-
rentius Torretinus ducalis Ty-
pographus. Sententiam (inquit
Vlpianus) Romæ dictam etiam
in prouincijs posse præsidem si
hoc iussu fuerint, ad finem per-
sequi Imperator noster, cũ pa-

tre rescripsit. Quam lectionem
& Ias. agnoscit in dict. §. senten-
tiam. col. j. Quam ob rem pas-
sim ad regia Hispaniarum præ-
toria quærelæ deferuntur, iudi-
cum inferiorum negligentiam,
aut cõtumaciam inculantes ex
eo, quod aliorum iudicum re-
quirentium sententiã, aut man-
data de contractibus exequen-
dis, mandare executioni præter-
mittunt. Quibus tandem quæ-
relis examinatis, ac visis literis
requisitorijs statim summaria
cognitiõe nomine regio man-
data decernũtur ipsis iudicibus
requisitis, quibus equidem man-
datis præcipitur, quod iudicum
requirentium sententias exe-
quantur, eorũque mandata de
contractibus exequendis rebus
& personis debitorum captis iux-
ta leges regias tradant execu-
tioni. Quandoque autem iu-
dex hic, qui requisitus noluit re-
quirẽti auxilium impartiri, con-
demnatur in expensis arbitrio
auditorum: idque frequẽter fit
cũ aliqua culpa non immu-
nis à dolo, & malicia in iudice
præsumitur. Quod si iudex re-
quisitus iustè proprium officiũ
& auxilium negauerit, minimè
admittitur aduersus eum quæ-
rela ad effectum decernendi re-
gias literas, quibus eidem præ-
cipiatur requirentis iudicis sen-
tentiam exequi: imò hoc ipsum
expressim denegatur, quod sta-
tim ad finem huius capitis aper-
tius pro-

tilis probabitur. Atq; ideo nunc oportet expendere, quando iudices ab alijs requisiti teneatur ministerium, & auxilium exhibere in sententijs, & contractibus exequendis. Extat sanè iuris vtriusque regula, qua cōstat non posse quem ratione contractus conueniri apud iudicem illius loci vbi contraxerit, nisi ibidem inueniatur. tex. celebris in d. c. romana. §. contrahentes. de foro competent. in vj. quo in loco, & in cap. vltim. de for. compet. idem omnes tenent, & probant. Huic etiam cōclusioni accesserunt Accur. & alij in l. hares absens. §. j. ff. de iudi. latè Sal. in auth. si verò. col. vlti. C. de adult. Inf. in l. j. col. ij. ff. de eo, quod cer. loc. ex quo multa deduci possunt, quæ sunt huic tractatui admodum oportuna.

¶ Primum hinc perpendi poterit, quod Anto. But. scribit in d. c. vlt. nu. 15. de for. comp. asserens, quod iudex loci contractus possit requirere iudicem eius loci, vbi habitat qui cōtraxit, vt contrahentē citet, & iubeat ad iudicem contractus accedere actori responsurū super cōtractus actione. Nam auctore Butrio, iudex requisitus hoc facere tenebitur: & si fuerit contumax, ipse citatus, poterit iudex loci cōtractus de causa tractare vsque ad eius definitionē ac sententiā aduersus illū pronunciare. huic opinioni accedit

Panor. in c. vlt. nu. 36. Ego plane cēseo eā falsam esse. Quod si vera foret, satis manifestè cessaret communis omnium adnotatio, & ipsa responsio romani pontificis in d. §. contrahentes. cum facilius iudex loci cōtractus esset huius causæ iudex cōpetens, possetque eam per sententiam diffinire: & in ea procedere, licet ipse qui cōtraxit non inueniatur in loco contractus. qua ratione opinor hanc sententiam Anto. & Abb. esse contrariā decisioni pontificiæ, quæ in d. §. contrahentes. tradita est. Sic sanè Dec. in c. j. de iudi. nu. 23. ver. secundo hanc limitatio, ab his auctoribus discedit, & de eorū opinione dubitat Feli. in d. c. vlt. nu. 21. de for. comp. tametsi potius inclinet in Anton. conclusionē, eāq; videatur probare. quod Mari. Soc. in specie facit in c. dilecti. de for. compe. nu. 25. ad fi. Ripa tamē in d. c. j. de iud. nu. 66. scribit, hanc opinionem Anto. cōmuni iudicio improbari, licet ipse eā sequatur, quoties iudex domicili non refragatur huic cognitioni. Mihi profectò placet, satis esse, quod ipse reus nolit apud hunc iudicem litigare: imò erit omnino nulla, etiam ipso tacente huius causæ cognitio, modo nec tacite nec expressè cōsenserit iurisdictioni.

¶ Scdò ex vera huius rei cognitione apparet, ppius intellectus

& interpretatio ad tex. in dic. §. contrahentes. Etenim fieri debet distinctio, an qui contraxit habeat bona in loco contractus, vel his careat possidens bona in loco domicilij, & habitationis.

4 priori etenim casu iudex loci contractus præmissa legitima citatione, & ipso contrahente contumace poterit mittere actorem in possessionem bonorum, quæ reus in eo loco contractus habet. & ad hunc effectum in hoc casu iudex loci contractus erit competens: quippè qui reo legitimè citato, & comparente cognoscet de causa usque ad diffinitivam sententiam: eo verò contumace procedere iure optimo poterit ad missionem in possessionem bonorum ex primo decreto. Hoc equidem operatur possessio bonorū, quam habet reus in loco, vbi contraxerat. atque hæc est prior pars tex. in d. §. contrahentes. Idemque erit quò ad secundū decretum: quemadmodum ex vera illius decisionis ratione deducitur: cū omnia hæc tendāt ad bona quæ sunt in loco contractus. Nihilominus Paulus Castren. in dict. §. j. l. hæres absens. nu. ij. & v. satis virginti ratione probat, non posse in hoc casu secundum decretum decerni: cū ad hoc requiratur propria contumacia, quæ minimè cōtingit in eo, qui non tenetur se apud illum iudicem defendere. Idem asserit Ia-

cob. de Bellovisu in d. §. contrahentes. num. 129. atque ita est intelligendus Iuriconsulti locus in l. Titium. §. j. ff. de administr. tuto, à quo potuit deduci prior pars huius responsi. in d. §. contrahentes. Posteriori casu, quoties non habet bona qui contraxit in loco contractus, sed in loco domicilij, tunc iuxta communem opinionem omnium in d. §. contrahentes. & in d. l. hæres absens. §. j. etiam si non possit iudex loci contractus de causa ipsa cognoscere, nec eam propria sententia diffinire, nec sit locus remissioni, poterit tamen vbi reus citatus latitat in loco domicilij, decernere missionem in possessionem bonorum ex primo decreto, & super eius executione requirere iudicem illius loci, in quo sunt, & existunt bona. Hæc etenim est communis interpretatio tex. in dict. §. contrahentes. quæ videtur planè illi responso admodum cōvenire.

¶ Tertiò subinfertur, non rectè pontificum responsum intellexisse eos, qui ab eo adnotarunt, in contractibus locum fore remissioni ad iudicem loci contractus, quoties qui contraxit latitat, nec habet bona in loco, vbi contraxit. Etenim nō est hæc opinio consona decisioni romani pontificis in dict. §. contrahentes. Imò ab ea prorsus abhorret. idcirco licet Bart. in d. l. hæres absens. §. j. eam probasse videatur

videatur, Paulus Castren. Ang. Iacobinus, & Lancelotus ibi contrariam potius probant iuxta interpretationem d. §. contrahentes. quam proxima illatione explicuitur: quæ frequentissimo doctorum omnium consensu recipitur. Quauis quidam non satis quæstionem istam intellexerint: assueverantes, propter maximam rei contumaciam, esse in contractibus locum remissioni, ex authoritate Baldi in l. consensu transu. C. quomo. & quan. iudex. viij. notabili. qui hoc non asseruit, nec scripsit: quemadmodum admonent Lancelot. Dec. in d. l. hæres absens. §. j. & Ripa in dict. cap. j. de iudic. nume. 66.

¶ Quarto, illud præmissis aptè conuenit, quod omnium calculis probatū extat: nempe locum fore remissioni ad locum, in quo quis priuatim, vel publicè administrationem exercuit, cum agatur de reddendis rationibus. text. optimus in d. l. hæres absens. §. j. l. j. & ibi glo. & omnes, C. vbi de rationibus agi oporteat, notant omnes in d. l. hæres absens. §. j. præsertim Paul. de Castr. & iuniores & in d. c. vlt. de foro compet. & in cap. j. de iudi.

¶ Quinto, hinc colligitur, quod vltus forensis passim admisit. Nā locus est remissioni in contractibus, & ad iudicem loci contractus est remissio faciēda omnino, vbi qui contraxit se submisit foro illius loci, & proprii do-

micilij foro expressim renunciauerit. gl. celebratissima in l. j. ff. si quis in ius voca. non ierit. quā omnes imbi secuti sunt: & maxima cum laude, & honoris præfatione in d. l. hæres absens. §. j. præsertim Paulu. nn. viij. Iacob. Lancelo. Dec. & alij, ac præter hos Iacob. de Bello visu in d. §. contrahentes. nu. 94. & ibi Francus post alios. Panor. nu. 37. Fel. nu. xxij. in ca. vlti. de for. comp. vbi Anto. & Cardi. item Panor. nu. 18. & 22. Dec. num. xxij. Ripa. nu. 65. August. Beroius. num. 196. Alciat. nu. 52. in cap. j. de iudic. multa Ias. & Curt. iunior in dict. l. j. ff. si quis in ius voc. non ier. nu. vj. Bald. in l. cum Archimedoram. C. vt in pos. legat. Baldus idem in c. præterea. de offi. deleg. Roma. in singul. 283. Ias. in l. j. ff. de eo quod cert. loc. Marian. Soc. in c. dilecti. num. 32. de foro compe. qui tamen asserit, fortè contrariam sententiam esse veriore. & tamen glo. multi sequuti sunt, quorum opinio dubio procul communis est.

¶ Sexto subdiducitur, idem esse vbi qui cōtraxit in certo loco soluere promisit, & proprio foro renunciauit. Nam etiam si in loco destinatæ solutionis non inueniatur, erit nihilominus causæ huius examinatio, & cognitio remittenda ad iudicem loci, in quem fuit destinata solutio. Hoc enim omnes fatentur qui proximam conclusionem secuti

sunt. Constat enim locum destinatae solutionis parem, & similem esse hac in re loco contractus: cum inibi contraxisset quis videatur, quo solutionem destinauit. l. contraxisset. ff. de actio. & oblig. l. Titium. §. tutores. ff. de admi. tut. gl. communiter recepta in c. Romana. §. nec etiam. de foro comp. in 6. notant omnes in dict. c. vltim. de foro comp. Bald. Barto. & alij in l. si conuenerit. ff. de iurisd. om. iud. tradit Petrus Gerar. in sing. 6. Sed & quaestione istam, qua tractatur, an in loco solutionis destinatae quis possit, vt in loco contractus conueniri, latè examinant Bar. & alij in d. l. si conuenerit. & in d. c. j. de iud. & in d. l. haeres absens. §. proinde. & §. vlt. est etiam tex. in signis in c. dilecti. de for. com.

¶ Septimò, vt semel suscepta prouinciam minimè destituam, non verebor amplius rem istam expendere, perpensa paulò diligentius vera ratione, qua praemissa probari solent. Nam vbi quis haberet ex priuilegio speciali forum aliud preter illud, quod iure communi eidem competebat, quidam existimarunt priuilegij forensis renuntiationem esse intelligendam quoad illud forum, quod priuilegio, & iure speciali datur eidem, non tamen quoad forum sibi iure communi proprium: vt tandè non obstante hac renuntiatione

ne possit debitor effugere remissionem causae ad locum contractus, & petere causam ipsam examinari in foro iuris communis, cui non videtur renuntiasse, argumento deducto ex l. si domus. ff. de seruit. vrb. praed. Sic sanè visum est las. in d. l. j. ff. si quis in ius vocat non ierit. nu. 9. & Deti. in d. c. j. nu. 23. de iudi. quibus difficilimè accesserim, quippè qui planè percipiam ex hac opinione prorsus eueri quod omnium consensu, & praxiam diu receptum extat. Fori etenim praescriptio, & exceptio, quae iuxta commune sententiam hac renuntiatione tollitur, illa dubio procul est, quae ex communi iure competit. Nam quid quidam calumniatur: renuntiationem istam non posse intelligi quoad forum iuris communis: quia sit haec renuntiatione in hunc modum: renuntio priuilegio fori: forum autem iure communi competens verè dici non potest priuilegio competere: facili profectò ratione tollitur: si illud cautè obseruauerimus, priuilegium fori: hac in parte non adsumi pro foro, quod ex iure speciali datum sit alicui, sed pro illa fori praescriptione, quae ex regula iuris communis deducitur, qua cautum extat, reum esse in proprio domicilio conueniendum. sicuti palam probatur ex Iurisconsulto in d. l. j. ff. si quis in ius vocat non ierit. deinde illud non leui coniectura constat hanc sci

hanc scilicet renūciationem in hoc tendere, & ad hoc fieri, vt in ipso loco cōtractus, cui summissio fit, de huiusmodi controuersia volente actore tractetur. Nam & renūciatio hac ex causa contractui adscribitur, Baldo authore in ca. præterea de offi. deleg. & in l. cūm Archimedoram. C. vt in poss. legator. Igitur parum refert, quod reo cōpetāt duo, vel tria tribunalia iure cōmuni, vel speciali priuilegio: cū actore volente sit causa examināda in loco contractus: nō apud alia tribunalia: atque ita huius opinionis, quæ mihi olim placuerat, author, ac defensor est Bosch⁹ Codechanus in rep. d. c. primi de iudic. Folio. 14. colum. 4.

¶ Octauo ab eadē radice proccedit quod Panor. scribit in d. c. vlt. de foro comp. nu. 37. alleuerans, prædictā renūciationem minimè valere, si ea facta sit à clerico absque proprii iudicis, & episcopi cōsensu. ca. significasti de for. comp. quo expressim deciditur nō posse clericū consentire absque episcopi cōsensu in alterius iudicis iurisdictionē. qua ratione sequūtur hanc Abbatis opinionem Felin. in d. c. vlt. nu. 22. Iacobinus in d. l. heres absens. §. j. co. ij. Dec. in d. c. j. de iud. nu. 23. & ibi Fel. nu. 6. quorū opinio mihi ominò placet: cū in hac specie fiat ab ipso clerico expres-

sa renūciatio proprii tribunalis, & cōsentiat ipse expressim in alienū iudicē. Quod fieri iure nō potest, & ideo hæc sentētia maxima ratione fulcitur, & tenēda erit, quāuis Mari. Soci. in d. c. dilecti. nu. 39. & Ripa in d. c. j. de iud. nu. 68. cōtrarium tenuerint.

¶ Nonò ex proximè traditis apparet, aliud dicēdū fore, vbi clericus in locū aliquem destinaret solutionē, & in eodem postea inueniretur: posset enim apud huius loci tribunal cōueniri ratione illius solutionis in eū locū destinatæ. etiam si absque cōsensu episcopi contraxit et. & solutionē destinaret. Nā hæc prorogatio iurisdictionis nō fit solū ex consensu ipsius cōtrahētis, sed & à lege, eiusque autho. i. ate inducitur. text. elegans in d. ca. dilecti. Ex quo hoc ipsum adnotarūt plerique, præsertim in hac specie Ripa in d. c. j. nu. 68. & ibi Boschus Codechanus, aduersus Philip. De. qui nu. 23. cōtrariā sentētiā conatus est defendere.

¶ Decimò, si quis in certo loco cōtraxerit, & apud eius tribunal pmiserit præstito iuramento se respōsurū agēti ex illo cōtractu, absq; alia fori renūciatione, locus erit remissioni huius causæ ad locū istū contractus: quæadmodū existimarūt Ang. Paul. Cast. & Iaco. in d. l. heres absens. §. Roma. in

ſingulari 283. Mari. Soci. in dict. cap. dilecti. de foro compet. numero. 37. Iaso. in l. j. ff. de eo quod certo loco. colum. ij. Felin. in c. vlti. de for. comp. nu. xxi. j. Curt. Junior poſt alios in dict. l. j. ff. ſi quis in ius voca. non ierit. Ripa num. 66. & Auguſti. Beroius. nume. 196. in dict. c. j. de iudi. ex authoritate tex. in authen. de exhibend. reis. §. ſi verò. colla. v. & in authen. ei. qui iurat. C. de bonis autho. iud. poſſi. quibus in locis nequaquam hoc probatur. Idcirco erit hæc cōcluſio. etiam ſi communis ſit. cautè intelligenda. ut planè admittenda non ſit. quoties cōtractus ipſe iuramento præſtituto fuerit confirmatus. nec iuramentum acceſſerit promiſſioni factæ de reſpondendo. & litigando apud iudicem illius loci. in quo contraxit. is. qui iuramentum ad maiorem contractus vim adiecit.

¶ Undecimò. ex his. quæ proximè tradidimus. illud ſuperest. quod ubi quis abſque renunciatione. & iuramento promiſerit. ſe reſponſurum apud tribunal loci contractus. tunc non erit locus remiſſioni. ſed poterit. qui contraxit. in loco cōtractus conueniri. ſi ibi fuerit inuentus: quod ſi in eo loco inuentus non ſit. non tenebitur ſuper eo contractui apud iudicem loci contractus reſpondere. Quemadmodum omnes fateri videntur. qui rem iſtam diligentiffimè exami-

narunt. Nec quicquam vrget ſe contrarium quod notat Dec. in d. cap. j. nume. 23. ex Panor. ibi. dein nu. xx. de eo qui promiſit certo in loco reſpondere. vel quocunque in loco: poteſt enim ibidè conueniri. Nam quicquid Dec. ſenſerit hæc Panor. ſententia eſt intelligenda. ſi qui contraxerit. in eo loco. in quo reſpondere promiſit. inueniatur. cenſetur enim ibi contraxiſſe: ſicuti Panor. ipſe. & Pau. Caſtren. in l. ſi conuenerit. ff. de iuriſdict. omni. iudic. nume. v. fatentur. & ideò qui ſimpliciter reſpondere promiſit certo in loco. non poterit apud tribunal illius conueniri. nec in iudicium vocari. niſi inibi fuerit inuentus. Quod eſt in hoc tractatu poſſimè conſiderandum. ne facilè detur in contractibus remiſſioni locus.

¶ Duodecimò. ubi quis ſolvere certo in loco promiſit. & in eo ſe præſentare. ad eum locum remiſſio fiet. quoties de promiſſa ſolutione tractabitur. Sic etenim cenſet Bal. in d. l. cū Archimedoram. C. ut in poſ. lega. nu. vj. ex argumento text. in l. fideiuſſor. §. pe. ff. qui ſauſd. cogant. quam opinionem ſequuntur laſon in l. ſi conuenerit. ff. de iuriſdict. omni. iud. num. 41. Curt. Junior in d. l. j. num. 9. ff. ſi quis in ius voc. non ier. Dec. in ca. j. de iud. nu. 23. & ibi Rip. nu. 66. Fel. in c. vlt. de for. compet. num. 22.

¶ Decimotertiò. idem erit. cum quis ſolue

quis soluere promisit debitam pecuniæ quantitatem in certo loco, & tempore: nempe in nūdinis quibusdam. Nam etsi eo in loco nundinarum tempore non inueniatur, poterit ibidē conueniri, ad eūque locum remissio facienda est. Quēadmodum visum est Baldo in capitul. j. col. iij. de milit. vas. qui contumax est. Cuius sententiā probare videntur Iason in d. l. si conuenerit. numer. 42. Deci. & Rip in d. c. j. de iudi. & inibi Alciat. numer. 51. Curt. Iunior in d. l. j. nume. x. fraus siquidē à promittēte committitur, si ad diem, & locum constitutū non soluerit, & soluturus debitum quantitatem accesserit. ad circō præsens iudicatur, vt ille, qui dolo desijt possidere. l. is qui dolo. & l. si. autem. §. j. ff. de rei vendic. quā quidem ratione obtentum est, quod in hac specie fiat remissio ad locum, in quē fuerit solutio destinata. ¶ Ceterū vbi causa est examinanda in loco contractus, vel solutionis destinata, iudex illius loci non poterit. etiam verbali citatione, vocare ad iudiciū ipsum reum extra ipsius territorium commorantem. quod probatur in clement. pastoralis. de re iudicata. §. desperet. l. vlti. ff. de iuris. om. iud. licet vtrunq; territorium sub eiusdē principis imperio esset, sicuti post variā disputationem responderūt, &

probāt Iaco. de Bellovisu in re pe. §. contrahentes. de foro cōpe. in vj. nu. 131. Ioan. Faber. in §. vlti instit. de pœna teme. litigant. Saly. in l. omnes. §. executoribus. C. de epis. & cle. Feli. in c. vlt. col. j. & ij. de foro compe. Mar. Soc. in c. postulasti. eo. tit. nu. 13. quidquid alij fuerint opinati. Quamob rem iudex loci contractus debet requirere iudicem domicilij, vt faciat citari, & reuocari ad tribunal contractus ipsummet reū. Sic etiam visum est præcitatis auctoribus: idq; praxis forensis recepit hactenus: & in specie adnotauit Feli. d. c. vlt. nu. 22. versic. tertio fallit, quidquid alij hac in quaestione scripserint. Eadē ratione si contractus paratam habeat executionem, ea executio peti poterit apud iudicem loci contractus. ad quem causæ remissio fieri iuxta præmissam resolutionem debet, & ea fieri debet ad requisitionem publicam, & solennem huius iudicis per iudicem ipsius loci, vbi reus domicilium habet: eritq; iudex hic requisitus executor eius sententiæ, & decreti. quod iudex prior super executione cōtractus pronuntiauerit. quēadmodum & in executione latæ sententiæ fieri debet. l. à Diuo Pio. §. sententiā. ff. de re iudi. Quod si iudex requisitus nolit exequi decretū iudicis requirētis, nec eius precibus consenti-

Pract. Couar. Rub. i

re: eius superior est omnino in terpellandus, ab eoque petendum est, quod cogat iudicem requisitum exequi ea decreta, quæ illi iudex requirens destinaverit. Hoc etenim constat ex dict. §. sententiâ Romæ iuxta litteram Codicis Florentini, in quo legitur, si hoc iussi fuerint, est & optimus tex. in capit. nullus. de iure patro. l. si tutor pupillo. ff. de auth. tuto. notat Fel. in d. c. ult. de foro comp. col. iiij. & iiij. post glo. in cle. pastoralis. verb. de more. & ibi Imola & alij de senten. & re iudic. Salycetus in au. hen. si verò. C. de adul. Anania in d. c. j. de raptu. nu. viij. Soci. in c. postulasti. de foro compe. nu. 14. Boerius decisione. 29. col. j. sic passim ad regia, & suprema tribunalia deferuntur quærelæ aduersus iudices requisitos, qui nolunt exequi decreta requirerium: ac tan de secundum ius & eam distinctionem, quâ hac de re præmissimus hoc in capite, dantur regie literæ, quibus præcipitur iudicibus requisitis, quod sententias, & mandata, ac decreta iudicum requirerium exequantur, quod paulo ante. numer. ij. adnotauimus. Quæ in controuersia duo præsertim considerantur: primum an casus, de quo agitur ciuismo di sit, ut iudex requirer sit proprius, & cõperens ad ipsius causæ cognitionem. Secundum, quod

ab hoc deducitur: an sit remissio facienda ad iudicem requirentem: & an is iudex rite, & recte requisierit, nempe ipsis in literis, quibus requirit, contractum inserens, ex quo pateat ius cognitionis legitimum. Quæ quidem praxis in ciuilibus, & criminalibus obtinet: atque ideò statim de remissione, quæ in criminalibus fieri debet, agemus.

Ex capite sequenti.

- 1 *Iudex, qui alteri in officio successit, tenetur exequi literas requisitorias ad eum antecessorem destinatas.*
- 2 *Mandatũ in re necessaria, an morte mandantis expiret: & inibi intellectus l. fundi venditor. §. vlti. ff. de acqui. posses.*
- 3 *In criminalibus remissio facienda est ad locum delicti, & ibi rationes huius decisionis traduntur.*
- 4 *In foro conscientie nõ sortitur quicquid forum ratione delicti.*
- 5 *Quid de exemp. rii, & intel. ad tex. in c. j. de pri. in vj.*
- 6 *Iudex quicumque requisitus tamen tenetur remittere, reum ad locum delicti, & quid si ipse praueuerit requirentem in causa cognitione?*
- 7 *Vagabundus, an remittendus sit? & quid in criminibus leuibus?*
- 8 *Remissio non est facienda absque summaria delicti cognitione.*
- 9 *Fur rem fortiuam alio deferens, an sit remittendus?*

Remissio

- 10 *Remissio an fieri debeat ex diuerso principatu: & à maiori ad minus tribunal?*
 11 *Cuius expēsis fieri debeat remissio?*
 12 *Hæreticus, an sit remittendus?*

Rursus agitur de eisdem literis requisitorijs: potissimum ad criminum punitionem.

CAP. XI.

SCIO semel in forensi exercitatione controuersum fuisse: cū essent literæ requisitionis solennis decretæ, & iudicibus quibusdā destinatæ. Contigit etenim iudicem requirentē ante harum literarum præsentationem, & publicam cognitionē, mortē obiisse, vel officio publico functum, aut priuatū esse. Nā quidā existimauerunt, nō teneri iudicē qui modo post obitum, aut priuationem iudicis requirentis admogetur, & requiritur, easdē literas, quas requisitorias dicimus, exequi, & effectui mancipare: quasi vires harum literarū defecerint omninō, deficiēte munere, & officio publico apud ipsum iudicē requirentē integrare, ad exēplum iudicis delegantis, & delegati. Cū officium delegati expiret mortuo re integra delegante. c. gratū. de of. delega. l. & quia. ff. de iur. om. iud. §. item si adhuc. in-

sti. mand. l. mandatum. C. mādat. l. si quidā. C. de act. & obli. Nos verò cōtrarium respondimus, ac modō idē respōdemus dubiō procul censescentes, teneri iudicē requisitum has literas in hac specie exequi, nec posse hāc executionē effugere ea ex causa, quōd iudex requirēs ante requisitionē mortē obierit, vel officio publico fuerit functus. Hanc verò sentētiā, ne quis eā in dubium retinere cōtendat, aliquot rationibus cōprobare conabimur. primū in eius probationem adducentes tex. Iuriscōsulti in l. fundi vēdit. §. vlt. ff. de acqui. posses. ita enim inquit Pomponius. Item si amicus venditoris, mortuo eo, prius quā id sciret, aut non prohibētibus hæredibus id fecerit, rectē possessio ei tradita est. Sed si id fecerit, cū sciret dominum mortuum esse, aut cū sciret, hæredes id facere nolle, cōtā erit. Hactenū Iurisconsultus, ex quo passim doctores adnotarunt, mādātū ex causa necessāria non expirare morte mādātis re integra. Nā qui vēdiderat fundū, mādauit amico, vt eū traderet emptori: & tamē antē traditionē mortuo vēditore respōdit Iuriscōsultus, mandatarium ignorantem mortem, vel non prohibētibus hæredibus rectē tradere emptori possessionē fundi venditi. Quā ratione præ-

fract. Couar. Rub. i ij

missam opinionem Bar. & alij
 probarūt in d. §. vlt. gl. in l. eius
 qui in prouincia. §. quas verò.
 vers. nam & si tibi. & ibi Bar. &
 alij. ff. si cert. peta. gl. Bar. & Al
 ber in l. ij. §. sed si quis. ff. de do
 natio Roman. cōs. 202. Fran
 cus in c. si super gratia. de offi.
 deleg. in. vj. Henric. in c. quo
 niam Abbas. de offic. delega.
 Hyp. sing. 44 Bal in l. manda
 tum. C. mandat. quarta opposi
 tione. Imola in l. cum pater. §.
 Mauius. ff. de legat. i. quorum
 opinionem sequuntur. ac fatē
 tur communē esse Iason in l.
 more num. 62. ff. de iurisd. om.
 iudic. Aretin. & Claudi. in d. l.
 fundi venditor. §. vlti. ff. de ac
 quir. n. posses. cui sententiæ pa
 trocinari videtur text. in d. c. si
 super gratia Igitur cū iudex
 requirēs teneatur omninò pro
 executione iustitiæ literas iudi
 ci requisito destinare, & sic te
 neatur in specie istum actū ei
 delegare committere, aut sal
 tem eius ministerio agere, ma
 nifestum sit. non cessare, nec fi
 niri mandatum istud per mor
 tem iudicis requirētis, nec per
 officij functionem priuatione,
 aut amotione secuta. Hæc ve
 rò ratio, etiam si communis sit,
 communique omnium con
 sensu probetur, dubia nihilo
 minùs est. Nec enim satis iure
 probatur, mandatum ex causâ
 necessaria procedēs morte mā
 dantis non expirare, nec extin

gui. Siquidem in d. l. fundi vē
 ditor. §. vlt. hoc nequaquam cō
 stat. Imò fortassis contrarium
 si quis diligenter obseruauerit
 quid Iurisconsultus responde
 rit. Primū equidem apparet ex
 eo responso, nō rectē tradi pos
 sessionem à mādatorio, qui sci
 uerit mādatorē mortem o
 bijisse: ergo dubio procul palā
 est, mādaturū illud morte ex
 tinctū: alioqui posset mādato
 rius certus de morte mādato
 ris exequi mandatum, & pos
 sessionem tradere. sic sanē glo.
 in l. sed interim. §. si vxor. vers.
 conditione. ff. de donat. inter
 virum & vxor. expressim notat
 ex d. l. fundi venditor. §. vlt. mā
 datum morte mandantis reuo
 cari. Nā cū mandantis mors
 non inducit mandati reuoca
 tionem: minimē necessaria est
 distinctio illa: vtrum mandata
 rius, rescuerit mortem manda
 toris, an non: quæ tamen tradi
 tur in d. §. vlt. quemadmodum
 in mādatis, quæ morte non ex
 tinguntur, probatur in l. mor
 tis causâ capimus. §. Titia. ff. de
 donatio. causâ mor. l. si verò nō
 remunerādi. §. vlti. ff. mandati.
 not. Bart. in l. ij. §. sed si quis. ff.
 de donationib. Fit tandem ex
 his, non probari in d. l. fundi
 venditor. §. vlt. comunem cō
 clusionem: quæ tamen alibi
 quod ipse scian. nusquam pro
 bata iuris vtriusque regulam
 contrariam omninò habens,
 erit

erit profectò facilimè refellen-
da, nec iure poterit admitti.
Nec quicquā refert, quod Bar.
Angel & Alexan. in dict. l. fun-
di venditor. §. ult. & Iaso. in d.
l. eius. qui in prouincia. §. quas
verò. scripserint apud Iuriskon-
sultum alternatiuam adsumi
pro copulatiua, vt mandata-
rius, qui mortem mandantis
sciuerit, & ab hæredibus fuerit
prohibitus possessionem trade-
re. nō rectè eam tradiderit: qua
si mandatum modò per prohi-
bitionem hæredum expressè
reuocetur. nondum morte mā-
datoris extinctum Quæ quidē
interpretatio maximam vim
& violentiam infert Iuriskon-
sulti responso. in quo non te-
merè bis alternatiua dictio cō-
tinetur iuxta propriam eiuspo-
testatem: & significationem, ni-
si quisquam allucinetur, om-
ninò intelligenda. cū & in
priori parte alternatiua pro-
prie vim habeat: sicuti ab om-
nibus receptum est, qui faten-
tur, rectè à mandatario posses-
sionem traditam fuisse, cū is
nondum sciuerit mortem mā-
datoris etiam si hæredum con-
sensus expressus, vel tacitus
non accefferit. Idcirco, si post
mortis scientiam etiā non pro-
hibentibus hæredibus manda-
tarius rem tradiderit, non erit
rectè tradita possessio secundū
veram, & propriam præcitati
responsi interpretationē quic-

quid alij fuerint hac in questio-
ne commenti. Sed & commu-
nis conclusio adhuc non pro-
batur in dict. c. si super gratia
de offic. delegat. in vj. Nam ea
decisio specialem rationem ha-
bet propter executionem gra-
tiæ, quæ semel a summo Ponti-
fice concessa, eius morte non
finitur: imò valida manet: &
ideò ne frustranea sit, execu-
tor datus poterit mortuo ro-
mano Pontifice: qui eam con-
cessit, eandem executioni mā-
dare. Nec in eo casu scientia
mortis impediret gratiæ execu-
tionem, cū & si executor sci-
uerit, romanum Pontificem
mortem obijisse, nihilominus
poterit gratiam ipsam exequi
secundū communem illius ca-
pituli interpretationem. Quod
non ita erit admittendum in
specie Iuriconsulti in d. l. fun-
di venditor. nisi quis velit teme-
rè à propria dictionum signifi-
catione discedere, deinde illud
est iuris constitutissimi, man-
datum morte mandantis fini-
ri re integra, etiam ipso man-
datario mortem ignorante. tex.
insignis in §. rectè Insti. de mā-
dato. l. inter in princ. ff. man-
dat. notant glo. & omnes in l.
mandatum. C. mandat. l. eius
qui in prouincia. & ibi Alexā.
& alij cōmuniter. ff. si certum
pet. l. si quis §. morte. ff. manda-
ti. glo. in clement. prima. verb.
teneat. de renuntia. idcirco nō
Præct. Couar. Aub. i. in

video, quid referat, aut quia ex causa in dict. l. fundi venditor. § vlti. scientia vel ignorantia mortis consideretur, si ibidem de mandati reuocatione tractaretur. Nihil enim ad mandati reuocationem pertinet scientia mortis, vt probauimus. Igitur cum à Iuriconsulto distinguatur scientia mortis ab ignorantia, planè cōsequitur, ab eo nō tractari, nec ambigi, an mandatum in eo casu fuerit per mortem mandantis reuocatum. Hinc sanè fit, Iuriconsultum tantū respondisse, possessionem rectè traditam fuisse à mandatario ignorante mortem mandatoris, etiam si mandatum iam morte finitum fuerit, non tamen dominiū: ad exemplum eius procuratoris, qui expressam mandati reuocationem ignorans bona fide rem tradiderit: transfert enim is possessionem. l. mandatum distrahedorum. ff. mandat. dominium autem nusquam transfertur à procuratore, cuius mandatum reuocatum est, etiam si ipse bona fide rem tradiderit minimè certus de reuocatione. text. in dict. l. eius, qui in prouincia. §. quas verò. glo. & omnes in. clemen. vnica. verb. teneant. de re nuntiat. optimus text. in l. Papinianus. ff. de public. in rem actio. & in l. ij. §. sed si quis. ff. de donatio. Hæc denique aduersus communem sententiā ad-

notauit Petrus Stella in interpretatione dictæ l. Papinianus, quo in loco à Iasone discedit, qui in dict. §. quas verò. communem opinionem veram esse cōset etiam in reuocatione expressa: vt tandè mandatum ex causa necessaria, etiam re integra minimè expiraret per expressam reuocationē. Quod probat auctoritate text. in d. l. Papinianus, & tamen in eo casu res nō erat integra, & idèò mandatum nō potuit reuocari adhuc expressè: quia re non integra mandatum, etiam expressè reuocari non potest, saltem regulariter. glo. in l. si pater. C. manda. probaturque in d. §. rectè. primo responso: & idèò non satis vrget pro Iasonis opinione locus ille Iuriconsulti: imo Iasone refragatur text. in dict. l. fundi venditor. §. vlti. vbi mandatum processit à causa necessaria, & nihilominus expirat, & finitur expressa reuocatione hæredum, qui quantum ad reuocationem expressam mandati non habent maiorem potestatem, quàm mandans ipse si viueret. l. in his. §. non debeo. ff. de regu. iur. l. cum hæres. ff. de diuers. & temp. præscrip. Ergo si in dict. §. vlti. potuit hæres mandatum ex causa necessaria datum post mortem mandatoris reuocare, poterit & ipse, qui mandauit, viuens, idem agere, quamobrem Iasonis opinio non

nio non iniuria refellitur. Ex quibus non omnino certum sit quod ex dict. l. fundi venditor. §. vltim. secundum communem interpretationem adduximus pro ea sententia, quam probare hoc in loco instituimus: tamen si ea opinio communis, & receptæ sententiæ auctoritatem habeat.

¶ Secundò hoc ipsum probatur auctoritate Bartol. in l. & quia. ff. de in iud. om. iudi. aut potius in l. more. nu. 6. qui scribit nuntium, cui est mandatum missionis in possessionem iniunctum, & decretum. posse mortuo mandante, eandem possessionem tradere, & illud mandatum exequi: ea equidem ratione, quod hoc in casu nulla fiat delegatio iurisdictionis, aut potestatis: sed potius excitetur officium illius, qui potestatem aut iurisdictionem habebat alterius mandato subordinatam. Quam opinionem Bar. sequuntur Imola & Aretin in d. l. fundi venditor. §. vlti. Angel. in l. per epistolam. ff. de acquiren. hered. Felin. in ca. relatum. in fine de offi. delega. atque eandem esse communem asseuerant Iason, & Purpurat. col. penulti. in dict. l. & quia. sic denique in præsentiarum officium iudicis iurisdictionem habentis excitatur, & requiritur ad executionem eius, quod alter diffiniuit, & pronuntiauit. Vn

de nulla hoc in casu contingit nec constituitur delegatio, quæ hunc effectum habeat, ut morte delegantis expiret.

¶ Tertiò eidem opinioni suffragatur textus, mihi satis elegans in auth. ut nulli iudicium. §. & hoc verò iubemus. vers. si verò. Quo in loco aperti⁹ multò probatur conclusio hæc, quæ in d. l. fundi venditor. §. vltim.

¶ Quartò eadē sententia probatur auctoritate Pauli, Ang. Aret. & aliorum in d. l. fundi venditor. §. vlt. qui expressim asserunt, non extinguī morte mandantis, etiā re integra, mandatum, quo iudex, qui sententiā tulit, eius executionem alteri commiserit. Par etenim ratio esse videtur, & in executionibus instrumentorum, quæ iure regio paratā habent executionem: quemadmodum explicat Rodericus Xuarez in l. post rem. ff. de re iudic. in commentarijs ad legem Regiam.

¶ Quinta ratio poterit in hunc modum adsumi ex dict. cap. si super gratia. de officio delegat. in vj. etenim hæc commissio fit ad executionē actus principalis iam perfecti, ut patet, commissio autē huiusmodi morte committentis minimè extinguitur: ut romanus Pontifex ibidē respondit ergo & in proposita quæstiōe morte, aut remotiōe iudicis committentis nequaquam extinguitur.

Præf. Couar. Rub. i iiii

¶ Postremo illud his accedit,
quod huiusmodi commissiões 3
nomine dignitatis quæ nuf-
quam moritur, fieri videntur:
quemadmodū apparet ex his,
quæ nos latius adnotauimus
in cap. requisisti. de testamen.
& ideo non extinguuntur mor-
te committentis. argumento ad-
sumpto à c. quoniam Abbas.
de of. dele. non tamen inficior
rationem istā quò ad quæstio-
nem propositam non omninò
certam esse. Cū & potestas
delegati finiatur prorsus per
mortem delegantis re integra
contingentem, etiam si delega-
tio fiat ratione, & causa digni-
tatis, quā ipse delegas obtinet,
nisi expressim solius dignita-
tis nomen foret adscriptū ex
his, quæ tradūtur in cap. si gra-
tiosè de rescrip. & in cap. si su-
per gratia. de of. delegat. in vj.
His ergo rationibus, ni fallor,
præscripta sententia probari iu-
re poterit, eaque potissimè cō-
gruit publico iustitiæ ministe-
rio ob varias, ac sæpissimè con-
tingentes iudiciū mutationes.

¶ Cæterum cū in capite pro-
ximo de causis civilibus actum
fuerit, par est & modò de cri-
minalibus agere, vt in his cau-
sis explicemus, quādo remissio
ni locus sit, & quonam pacto
literæ istæ, quas requisitorias
dicimus, sint accipiendæ, & ob-
seruandæ. Illud etenim rece-
ptū est, quod ratione criminis

commissi quis forum sortitur, &
habet in eo loco, vbi delictum
commiserit: tamen si alias ibidē
ex ea causa non posset in iudi-
cium vocari, nec forum sortire-
tur. text. est in l. j. C. vbi de cri-
mi. agi oportet. capit. j. vbi glos. &
omnes de raptorib. l. solent. ff.
de custo. reo. gl. in l. à diuo Pio.
§. sententiam. ff. de re iudicat.
cap. vlti. & ibi glo. de foro com-
peten. Cuius decisionis plures
rationes constitui solent, quas
ipse nequaquam omittam, vel
ex eo, quod necessariæ sint ad
intellectum eorum, quæ statim
sunt exponēda. Primum enim
maximè congruit reipublicæ,
scelera eo in loco publicè puni-
ri, in quo fuerint perpetrata
propter exemplum: vt qui nō-
dum deliquerunt à criminibus
abstineant delinquentium pu-
nitione terri. l. capitalium. §.
famosos. ff. de pœnis. clemen. j.
de of. ordi. capi. quapropter ij.
q. vij. capitu. ad liberandum. de
iudæ. capit. ij. de calumniatori.
quibus accedunt quæ nos ex
Diuo Thoma, & Aristotelæ
adnotauimus in capitu. Alma-
mater. in prin. numer. ix. idcir-
cò qui deliquit est puniendus,
vbi crimen commiserit. tex. op-
timus in authen. vt nulli iudi-
cum. §. si quis verò comprehen-
sorium. Et in authen. vt omnes
obediant iudici. §. hoc confide-
rantes. l. si cui §. vltimo. & l. vl-
tima. ff. de accu. c. si ille. 23. q. iij.
est & alia

est & alia eiusdem sanctionis, & instituti publici ratio, quod respublica illa, in cuius territorio delictum est perpetratum, absque dubio speciali iniuria afficitur: vt constat, cum magistratus illius maxime offenduntur: quibus conuenit prouinciam malis hominibus expurgare, ne ab his quieta hominum vita illius reipublicæ, quæ illis extitit delegata, passim turbetur: & ideo par est, quod his iudiciis conueniat eorum criminum puniitio, vt publica fiat vindicta, & denique satisfactio illi reipublicæ, quæ laesa fuit: vtque in ea tutior sit inter improbos innocentia. l. iij. & l. congruit. ff. de officio præsid. cap. factæ sunt leges. iij. distin. Tertia his adnectitur ratio ex eo, quod puniitio scelerum admodum necessaria reipublicæ, facilius fit, ac commodius de criminis auctore discutitur, si ea causa in loco delicti commissi examine turnam si alibi foret examinanda, quotidie manerent scelera impunita propter occultam aucthorum cognitionem, quæ difficilissime posset in lucem prodire, si in loco delicti non ageretur de criminis eiusdem puniitione. Quod satis constat, & notatur in dict. §. hoc considerantes. in auth. vt omnes obed. iud. Est & quarta ratio, quia iniuriā passi, & coacti eius publicam vindictam in alieno territorio

prosequi, præsertim apud iudicē illius loci, cuius incolæ sunt & in quo domicilium habet delinquentes, omitteret profecto publicam istam, vel priuatam accusationē, quam prosequuturi sunt multis expensis in eo loco, vbi qui iniuriam intulerunt amicos, & cognatos habent: atque ideo parum essent tuti, nec temerē incerti de iustitiæ ministerio: quemadmodum & in dicto §. hoc considerantes, innuatur. Hæ sanè rationes deducuntur ab his locis, quæ modò adduximus, earumque meminit optime Iaco. à Bello visu in c. romana. §. contrahentes. numero. de for. comp. in vj. Quibus exactè, ac diligenter præmissis plura sunt in præsentī tractatu exponenda, quæ potissimū erūt conducibilia huius tractatus examini, & veræ cognitioni.

Primum, si prænotatæ rationes considerentur, manifestum erit, in animæ iudicio neminem rationē delicti forum sortiri, nec illius subditum ea ratione fieri, cuius alioqui iure non esset. Quam opinionem probant & sequuntur glo. in c. placuit. in j. xvj. q. j. Anchar. rep. c. postulasti. nu. xv. de for. compe. iij. opposi. Abb. & Anania col. iij. in c. j. de raptō. & idem Abb. in c. ult. nu. vij. & in cap. cum contingat. nu. 29. & in c. si quis contra. nu. 50. de for. comp. idē Abb. in c. quod autē. de pœnit. & remiss.

4 & in ca. cūm ab ecclesiariū praelatis. col. iij. de offic. ordi. Rom. in sing. 459. Rochus Curt. in capit. vlti. de consuetu. folio paruo 72. colū. ij. qui fatetur, hanc opinionem communem esse idē asseuerant Panor. & Ananias in d. §. cap. j. de raptō. Quorum opinio ex eo constat, quod omnes rationes superius traditae quod ad forum iudiciale, & exterius omnino cessant in foro cōsciētiæ & interiori, vt manifestē apparet. oportet enim proprium sacerdotem oues sibi commissas diligēter, & interius agnoscere, vt medelam ægris adhibere valeat, quarum cura ab eius regimine pendet, ac de inde in animæ iudicio tantū agit de satisfactione eius iniuriæ, quæ Deo fit: & ideò de ea tractauit ille iudex, qui constitutus est in illo diuino interiori iudicio. Ex quibus, & alijs, quæ à prædictis deduci poterūt, probatur isthæc communis sententia: quicquid in contrarium tentauerit Palud. in iij. sentent. distinc. 17. q. ij. col. pe. post Hostien. in summa ut. de pœnit. §. cui confitendum. versic. quinto ratione delicti. & responderit regia l. xxij. tit. iij. parti. j. Quo in loco decisum extat, posse peccatorem cōfiteri peccatum quod ad absolutionē interiorem illi sacerdoti, in cuius parochia deliquerit, si voluerit, quasi liberum sit ei, confiteri illud cri-

men proprio sacerdoti, vel ei, in cuius parochia delictū commiserit. Ego priorē opinionem adēd veram esse censeo, vt constāter asseuerem, teneri quempiam proprio sacerdoti confiteri crimen illud, quod intra parochiā alterius perpetrauerit. Sic sanē & Andræ. Alciat. in d. cap. j. de offi. ordi. nu. 70. sequitur glo. in dict. cap. placuit. cui maximē suffragatur, quod non dicatur propriē alteri subditus, qui intra illius territorium deliquit: cūm propriē subditus dicatur, & sit ratione domicilij, & habitationis. glo. celebris in cle. vnic. de foro competent. verb. subditos. quam ibi Docto. probarunt, & Francus in capi. cūm nullus. colum. ij. de tempor. ordina. in vj. Barbat. in c. nonnulli. in princip. colum. vltim. de rescript. Felin. in cap. j. colum. vlt. de sponsalib. Abb. in c. j. col. vlt. & Felin. in cap. vlti. numer. 23. de foro compet. glo. Panor. & Felin. in ca. nuper. de senten. excom. propriē verò subditum, exigi censeo à canonibus ad hanc forum, & iudicij interioris iurisdictionem ex his, quæ notantur in capi. omnis vtriusque. de pœnit. & remis. Igitur quid intersit inter iudicium animæ, & tribunal exterius hinc palam constat. Sed & multa sunt alia, quæ ad hanc rem pertinent: & ideò quantum ad forum exterius pertractanda.

Secun

¶ Secundo illud est præ ceteris, obseruandum, in criminibus locum esse remissioni, & delinquentem remittendum esse ad locum delicti, vt ibi puniatur ad illius reipublicæ læsionem compensandam, & in aliorum exemplum, probatur hæc conclusio in capit. j. de raptor. & in elem. pastoralis. de re iudi. quibus in locis. glo. hoc ipsum adnotauit. verb. de more. textus est ad idem in authen. vt nulli iudic. collatio. ix. §. si quis verò comprehensorum. l. si cui. §. ult. & l. vltim. ff. de accusat. glo. & omnes in l. a diuo Pio. §. sententiam Romæ. ff. de re iudica. notatur in dict. cap. vltim. de foro competen. idem fermè probatur in his locis, quorum meminimus ad illud constituendum quòd ratione delicti quis forū fortietur. extat & ad hoc elegans regia l. ij. titul. xvij. libro viij. ordinationum regiarum.

¶ Tertiò, iure verum esse apparet; remissionem esse faciendam ad locum delicti, etiam si ipse delinquēs exemptionis priuilegiū habeat. Qua de re est egregia & elegans pontificis responsio in cap. j. de priuileg. in vj. de cuius intellectu nunc est oportunè tractandum. Nec enim priuilegium alicui datum etiam exemptiōis per delictum amittitur: & ideo primò est adnotandum text. in dict. capit. j. non obtinere quòd ad priuile-

gium exemptionis, seu iurisdictionis iure communi concessum, & sub eodem iure comprehensum, atque ita clericus ratione delicti non poterit à iudice seculari puniri. auth. clericus. & authen. causa. C. de episcop. & cleri. idem erit in similibus priuilegijs: quæ clarissimis viris, & militibus iure conceduntur. Sic nec locus erit prædictæ decisioni, vbi priuilegium eximit queni à certa specie iurisdictionis: nēpè à seculari, tūc etenim ratione delicti non est quis per iudicem secularem puniendus. quod omnes fatentur. Idem denique erit, quonies priuilegio quis eximitur ratione personæ à iudicibus ordinarijs. Nam etiam si exemptus delictum cōmiserit, nō poterit à iudice illo, à quo alioqui exemptus fuerat, puniri. Igitur in summa, si rem istam exactè consideremus, tunc demum erit opus responso romani pontificis in d. c. j. cū exemptionis priuilegium sit loco certo circumscripsum, quia eo casu delinquēs, aut contrahens extra illum locū etiā si iure communi fuerit exemptus ac iuris cōmunis priuilegio munitus, poterit puniri per iudicē illius loci, vbi deliquerit, & apud eum iudicē tenebitur ex contractu respōdere, qui iudex est illius loci, vbi contraxerit. Hæc quidem est huius quæstionis breuis enodatio, quæ dedu-

eitur ex dict. cap. j. in princ. & in
 cap. tuarum. statim citando, &
 cap. cum capella. de priuil. An
 ton. in cap. vlti. de for. compet.
 Abb. in cap. tuarum. de priuile.
 Ex quibus apparet, exemptos
 simpliciter, non ratione certi lo
 ci, sed generaliter gaudere, &
 obtinere hoc exemptionis priui
 legium vbicunque contraxe
 rint, vel deliquerint. Idem pro
 bat tex. optimus in dict. cap. j. §.
 in eo. de priuile. in vj. cui con
 uenit regia. l. ix. titul. ix. partit.
 j. expressimque notant Anto. &
 Panor. in præcitatis locis, tamet
 si Abb. in dict. cap. vlt. num. xj.
 & Felin. ibi num. v. probare co
 nentur responsum Pontificis in
 dict. cap. j. in prin. esse in vniuer
 sum accipiendum, etiam vbi pri
 uilegium indiffinitè, ac simpli
 citer aliquem eximeret à iuris
 dictione ordinaria: nam ratio
 ne delicti hic exemptus puniri
 posset à iudice illius loci, vbi
 deliquit. Quod (ni fallor) est
 contrà text. in dict. §. in eos. &
 deinde sequeretur, exemptum
 simpliciter, non ratione certi lo
 ci, priuilegio ferè, ac omninò ca
 riturum, vbi deliquerit, vel con
 traxerit extra locum illius iudi
 cis, cui ratione priuilegij subdi
 tur. Ex quo maximè tollitur
 priuilegium, illiusque eius remit
 titur. Quid enim si priuile
 gium exemptionis romano pon
 tifici tantum, non alijs iudici
 bus faceret subditum eum,

quem exemerit: quid item si al
 cui iudicè submitteret, qui non
 haberet territorium atque hinc
 sequeretur, monachum exem
 ptum simpliciter, & subditum
 Abbati delinquentem extra mo
 nasterium, non gaudere exem
 ptionis priuilegio. Quod nulli
 videtur esse priuilegio contra
 rium, & profectò decisioni pon
 tificiæ in d. §. in eos. Posset ta
 men Panormitanus semetipsum pro
 cedere, & probari, vbi exempti
 simpliciter, non ratione loci, sed
 personæ, obtinerent ecclesiæ
 parochiales, aliæue officia, quo
 rum administratio, & regimen
 episcopo competere, & ex
 emptus delinqueret, aut con
 traheret in his, quæ ad hæc offi
 cia pertinent. sicut probatur in
 dict. cap. j. §. in eos. de priuileg.
 in vj. textus optimus in dict. ca
 pit. cum capella. eod. titul. quæ
 quidem decisiones sunt omni
 nò ac diligenter examinandæ,
 vt possumus percipere, an satis
 fide, & ad vnguem fuerint in
 Hispanum sermonem transcri
 ptæ in dicta l. nona, titulo ix.
 part. j. Obiter tamen erit expen
 dendus textus in dicto capi
 tul. cum capella. ex eo etenim
 constat, quòd cum Romanus
 pontifex exemerit à iurisdi
 ctione ordinarij capellam du
 cis Burgundiæ, ipsam tantum
 cappellam exemisse videtur,
 non autem personas ipsorum
 capellanorum. Qua ratione
 Alexan

Alexand. in rubric. ff. de noui-
oper. nunciat. num. 26. scribit, in
eo responso probari, quòd ubi
genitiuus potest extare restri-
ctiue, & demonstratiue: est in-
telligendus potius, vt restringat
quam vt demonstret. idem no-
tat Anto. in dict. cap. cum capel-
la. cuius decisionem scribit sin-
gulari esse Curtius Iunior
in l. si testamēto. C. de impube.
& alij. Huius adnotationis hic
est verus, ac proprius sensus, vt
restrictio fiat iuxta propriam,
& veram significationem di-
ctionis, & ipsius pronunciantis,
& loquentis mentem, atque in-
tellectum: sic denique, vt non
 fiat demonstratio absoluta &
generalis. Idcirco capella Du-
cis Burgundiæ in prædicta spe-
cie censetur exempta cum eius
ministriis, qua ex parte ministe-
rio capellæ operam ministri de-
derint, & eius officij ministerio
fuerint vsi: non autem in vni-
uersum capellani erunt exem-
pti. Sic denique restrictio fit se-
cundum subiectam materiam,
& ipsius pronunciantis mētem.
Quemadmodum deducitur ex
dict. capit. cum capella. in quo
privilegij restrictio fit ad capel-
lam, & eius ministros hisce ca-
sibus, quibus eo funguntur mi-
nisterio, quòd ad capellam per-
tineat. Hinc tanè aperitur sen-
sus eorum, quæ Bartol. scripsit
in l. cum pater §. mensæ. ff. de le-
gat. ij. etenim qui legat taber-

nam pannorum, auctore Barto.
non ipsas merces, quæ in taber-
na sunt: sed ipsam tantum taber-
nā legasse videtur. Rursus qui
tabernam hypothecæ submisit,
non tantum tabernam, sed &
merces ipsas pignori, & hypo-
thecæ submisisse videtur. l. cum
tabernam. ff. de pignori. cuius
intellectum tradidere Barto. ibi
Socin. & Iason in l. qui Romæ.
§. Callimachus. ff. de ver. oblig.
iij. quæst. Baldus & Salycet. in
dict. l. cum tabernam. Antonius
Fançsis in tract. de pignoribus.
ij. parte. primo membro. num.
xvij. Nam & hæc distinctio pe-
culiæ rationes habet, quæ à
mente testantium, & contrahen-
tiū deducuntur, quā obseruare
cautè debet is, qui nolit in his
controuersijs iudicandis, nec
transuersum (quod aiunt) vn-
guem errare.

¶ His igitur constat quantam
ratione sit accipiendus, hic ter-
tius intellectus què ad remissio-
nem in delictis faciendam. Que
quidem remissio etiam colligi-
tur ex auth. qua in psouincia.
C. vbi de crim. agi. oport. saltè
ex eius ratione. & in auth. vt
omnes obed. iudi. §. hoc confide-
rantes.

¶ Quarto erit animaduerten-
dum, in criminibus remissionē
esse faciendam ad locum deli-
cti, quous à iudice illius loci
fuerit petita: quod satis proba-
tur in dict. §. si quis verò. com-

prehensorum. Idcirco non est facienda, vbi minimè fuerit petita ab eo iudice, sicuti adnotarunt Barto. Bald. & alij in l. j. C. vbi de crim. agi oportet. Anaria in dict. cap. j. de raptori. num. viij. Abb. in cap. vlt. de foro compe. col. viij. & ibi Felin. colum. iij. Guido Papæ in quæst. 102. Hippo. in pract. §. oportune. num. xxxij. quorum opinio communis est, & obtinet quantum ad necessitatem remittendi. Non enim tenetur iudex remittere reum alicuius criminis ad iudicem loci, in quo deliquerit, nisi, ab eo fuerit remissio petita: poterit tamen iudex, si voluerit ex urbanitate remittere reum ad iudicem illius loci, vbi deliquit: vt notat Felin. in dict. capit. vlt. num. x. idem sensu Panor. in cõsil. xxiiij. lib. j. qui scribit etiam inducta consuetudine, quod remissio nõ fiat in criminalibus, posse iudicem ex quadam urbanitate remittere delinquentem ad iudicem loci, in quo deliquerit: vt puniatur cõdigna criminis poenæ. Cuius sententia parum hodiè iudicibus placuit, cū etiam petita remissione, nisi à superiori iudice cogantur, nolint remittere delinquentem, nec remissione vtuntur in ciuilibus, nec in criminalibus.

¶ Quintò, in delictis remissio fieri debet non tamen à quocunq; iudice illius loci, vbi delinquens habitat, aut commo-

ratur. Etenim ille tantum iudex poterit, ac debet remittere, qui ratione domicilij, aut originis, alteriusue causæ habeat iurisdictionem in ipsum delinquentem. Ita quidem existimatur Anton. Butrius nu. x. Aret. col. iij. Felin. nu. x. in d. cap. vlt. de foro com. quam sententiã Aret. & Felin. probare conantur in cap. j. de priuileg. in vj. vbi constat, exemptum, qui iure ad locum delicti remittendus alio, qui est, non posse remitti à iudice ordinario, à quo exemptus existit: quia in exemptum iurisdictionem non habet. Igitur necessaria est iurdictio aliqua ex causa, vt iudex remittere possit delinquentem ad locum delicti. Sed Panor. in dict. cap. vlt. numer. xvj. sequutus Calderinũ ab Antonio discedit, asseuerans, remissionem istam posse fieri, & necessariò exequendam esse, etiam ab eo iudice, qui nec ratione domicilij, nec ratione originis iurisdictionem habet in ipsum delinquentem. Quod poterit planè deduci ex authent. de defensorib. ciuit. §. audient. vbi defensor, qui causam grauem audire nequit, renittit delinquentem ad iudicem, qui eum punire potest. Et præterea ratio generalis, quæ continetur in dict. §. si quis verò comprehensorum, hoc ipsum suadere videtur, vt inde maximè conficitur, non satis iustam esse Antonij Butrij

Butrij

Butrij sententiam, quam item improbat Mari. Socin. in dict. cap. postulasti. num. xij. non oberrithuic opinioni inductio text. in dict. cap. j. siquidem vel Romanus Pontifex illud respōsum intellexit, vbi non sit à iudice delicti petita remissio. Qua quidem in specie remissionē illam, quam diximus non necessariō, sed spontē, & vrbane fieri, non poterit exequi iudex ille, qui nec ratione domicilij, nec originis habeat iurisdictionem in ipsum delinquentem: atque ita poterit defendi quod Anto. 2. Butrio diffiniuit. Aut tandem probari potest, prædictam decisionem esse intelligendam in exempto, etiam ratione loci: vt si is delinquat extra locum illū puniri possit à iudice loci delicti, ad quem remittendus erit per iudicem proprium, cui iure exemptionis submittitur, nō autem per iudicem ordinarium, episcopum, vel alium, in cuius est territorio: cum ab eo fuerit per priuilegium ita exemptus, quod nulla sit illum iurisdicctio, nisi ratione contractus, vel delicti, sic tanē hunc effectum habebit exemptio illa, licet sit restringenda. Qui quidem sensus (ni fallor) admodum congruit verbis & menti romani Pontificis.

¶ Sexto in hoc tractatu erit item obseruandum, remissionem istam non esse necessariō

exequendam, nec faciendam etiam petente iudice loci, vbi crimen commissum est, quoties iudex domicilij ipsum delinquentem eius criminis causa propria sententia condemnauerit: quasi non sit remissioni locus in delictis, vbi iudex domicilij, vel originis sententiam de eodem crimine dixerit, & pronunciauerit. Quod notant Salyceus in l. prima. C. vbi de crim. agi oport. Baldus in l. executor. C. de exec. rei iud. nu. 27. Anania in capitul. j. de raptorib. nume. octa. Matthæ. Afflict. in constitut. Neapol. rub. 41. numero. xij. quorum opinio potest iure defendi: vt asserit Felinus in dict. cap. vltim. de foro compet. nume. xj. His equidem authoribus suffragatur, quod non tantum vbi iudex domicilij, vel originis delinquentem sententia lata condemnauerit. remissioni locus non est, sed & vbi iudex in cognitione causæ præuenerit delicti, & illius loci iudicem eadem remissio erit omitterenda, causaque tractabitur, delictumque punietur à iudice, qui prius cognoscere cepit. Sic visum est Iacobo de Rauē. & Alberico in l. hæres absens. §. si quis tutelam. numero octauo. ff. de iudic. Iacobo de Bello visu in repetitione. §. contrahentes. de foro competenti in sexto numero. cxxj. & Ancharane

in c. postulasti. nume. 14. de foro competen. cū & ipse iudex domicilij possit punire subditum, qui extra eius territorium deliquerit. l. seculari. §. sunt quedā. ff. de extra. crimi. c. vlti. de foro compe. glo. communiter recepta in l. j. & ij. C. vbi de crimi. agi oport. eāque opinionem fatentur communē esse passim iuris vtriusque interpretes, quoties ad punitionem criminis agitur per accusationem. Sic etiam omnibus absque vlla controuersia visum est, illud denique disputantibus an idem sit, quoties ad punitionem criminis agitur per inquisitionem. Et sanē iure Pontificio receptum est, idem esse, vt iudex domicilij, vel originis possit inquirere de crimine à subdito extrā territorium commissio, vt illum punire valeat. Quod ex eo probat, quia rationē domicilij, vel originis est quis propriē subditus. cap. ex parte. cap. dilecti. cap. cū contingat de foro compet. quibus in locis hoc probari videtur. Idem optimē constat in capitu. cū nullus. de tempori. ordi. in vj. extat ergo discrimen quò ad ius ciuile. Nam quidam existimant, iudicem domicilij, vel originis posse, etiam per inquisitionem cognoscere de crimine extrā territorium commissio. Quam sententiam probant, & sequuntur in iudice originis Bartol. in l. si cui. §. vltim. ff. de accusatio.

ex glos. in l. relegantur. §. in terdicere. ff. de interdict. Ioan. Bernar. in practica criminali capitul. viij. Bartol. in l. sepulchri. ff. de sepulch. viola. adem in iudice domicilij, ac tandem in vtroque Anton. Abb. numer. vj. & alij in dict. cap. cū contingat. Bartol. in l. cunctos populos. numer. 47. & sequen. post Cane. ibi. C. de Summa Trinitate. vbi Bald. & alij. Idem tenuerunt Jacob. de Bello visu in dict. §. contrahentes. de foro compe. in vj. nu. 117. & Baldus in consilio. 333. lib. 5. idem Baldus in l. vltima. ff. de iuris. omni. iud. Carolus Ru. consi. 84. lib. iij. nu. ix. quæ quidem opinio communis est, vt fatentur Bologni. in consilio 54. & August. Ariminēsis in addito. ad Angelum de Maleficijs. §. Hæc est quedā inquisitio. ver. quæro an de delictis. quomodo loco Angelus hanc opinionem sequitur, & Alciatus in cap. j. de officio ordi. nu. 67. cōtrariā sententiā, q̄ iure ciuili iudex domicilij, nec originis nō possit punire crimina extra proprium territorium commissio, tenent Ioannes Andræ. in specul. titul. de compet. iudice. Baldus in l. j. C. de Aedilit. action. Salicet. in l. seruos. C. ad leg. Iul. de vi. Alber. iij. part. statu. quæstione xix. Hippolitan. l. vltima. ff. de iurisdiction. omni. iudic. num. 137. Gandi. in tract. de maleficijs. quæstione. 6. quorū opinionem sequuntur

sequuntur asseuerantes, eā cō-
munē esse Hippolytus in pra-
ctica crimi. §. constante. nu. 90.
Thomas Graminati. decisio.
Neapolit. 26. Ioan. Bernard. in
practi. cap. 9. qui tamen capite
præcedēti sequutus fuerat obi-
ter in iudice originis cōtrariā
opinionē. Horum authorum
ea est ratio, quod inquisitio
pertineat ad publicā vindictā,
quæ minimē videtur cōpetere
iudici domicilij, vel originis,
ex eo, quod nulla iniuria illi
reipublicæ facta sit ex delicto,
ac potius respublica illa offen-
sam patitur, intra cuius territo-
rium delictum fuerit perpetra-
tum. Quæ tandem ratio mihi
non satis sufficiens videtur. Ma-
ximè siquidem interest reipu-
blicæ, & illius rectoris, eam pro-
uinciam malis hominibus ex-
purgari. eiúsque ciues. & origi-
narios, etiā ob scelera alibi cō-
missa puniri, ne obtenta impu-
nitate in maiora prolabantur
vitia. néue aliorum concuium
benè institutos animos corrū-
pant: & ideo expedit, vel in exi-
lium mitti, vel alia pœna hosce
delinquentes affici. Quā ob rē
opinor priorem opinionē ve-
riore esse. Quod si ea vera est,
vt omnes in iudicio accusatio-
nis fatētur, & iudex domicilij
præuenerit iudicē loci delicti
quoad cognitionē causæ, tunc
non est locus remissioni. Idem
asseuerat Guido Papæ q. 202.

¶ Contraria sententia placuit
Alexandro in l. à Diuo Pio. §.
sentētiā Romæ. ff. de re iudi-
ca. nu. iij. qui existimat, etiam
post sentētiā latam aduersus
delinquentem per iudicē do-
miciij, esse remittēdum ipsū
delinquentē ad locum delicti
petente iudicē. vt inibi fiat sen-
tentiæ latæ executio. Hoc ip-
sum notant Imola in l. pen. in
prin. ff. de publi. iudi. Fulgo. in
l. j. C. vbi de crimini. agi oport.
Ex quibus constat, quod data
præuentione nō est faciēda re-
missio donec feratur sentētia:
qua tamen lata, erit delinquēs
remittendus ad locum delicti:
vt ibi executio fiat. Ipse nō vi-
deo, quanām autoritate, vel
ratione probari valeat hæc opi-
nio, nec item illa quā ex Bal-
do, & alijs adduximus. Idcirco
potius admitterem, quod re-
missio fiat, etiam antē senten-
tiam, etiam post præuentionē
ad iudicem loci delicti, eo petē-
te, & eodem modo post sentē-
tiā, præsertim vbi suspicio sub-
esset, non satis æquē, nec pro
criminis culpa delinquentem
à iudice proprij domicilij pu-
nitum esse, aut puniendum fo-
re. Quod si ad petitionem le-
gitimi accusatoris iudex domi-
cilij cœpisset de crimine tracta-
re, mihi admodum placet, præ-
uentionem istam sufficientem
esse, vt remissio non fiat.

¶ Septimò sunt qui opinen-
Pract. Couar. Rub. k

tur, non esse locum remissioni ad locum delicti in vagabundo: qui possit ubique puniri. Huius opinionis authores sunt Calderi. & Anania in d. c. j. de rapt. Guido Papæ in dict. quæstione. 202. quibus suffragatur gloss. in l. j. C. vbi de crimi. agi oportet. quam doctores frequentissimo consensu sequuntur ex ea deducentes vagabundum posse puniri ubicumque fuerit inuentus: quod textus ibidem probat. Ipse verò hanc sententiam existimo falsam esse: & ideo iuris esse certissimi censeo, remittendum esse vagabundum ad delicti locum, ut in eo publice puniatur. Sequor equidem in hoc Innocen. & Card. in d. c. j. de raptori. Panormi. post Ant. in dict. capitul. ultimo de foro competen. nume. 21. Maria. Soci. in capit. postulasti. eo. tit. nume. xv. nec enim potest certa ratio constitui, quæ vagabundum ab alijs in hac specie distinguat. imò rationes, quæ remissionem istam iustam efficiunt, omnino & in vagabundo iustiores, æquioresque sunt: sicuti lector quivis facillime discernere poterit. Nec oberit huic opinioni text. in dicta l. j. ex quo videtur adnotatū fuisse, quod vagabundus possit puniri ubicumque fuerit inuentus: quia id obtinet quoties nō petitur remissio, nec ea iure faciēda est: non sic erit idē, si remis-

sio petita fuerit per iudicē loci delicti. Aut tādē ea cōclusio erit intelligenda quantum ad locum, vbi vagabundus crimē commiserit. Nam vbi inuentus fuerit delinquēs: id est, vbi quis vagabundus deliquerit, ibi erit puniendus.

¶ Octauo, remissioni locus erit, eaque faciēda est in criminibus grauib, & in his, quæ leuia non sint: nam in leuibus nō est necessaria remissio, nec tenetur iudex delinquentē ad locum delicti remittere: sicuti tenuerunt Calderi. in d. c. j. de raptori. Cinus in authenti. qua in prouincia. C. vbi de crimin. agi oportet. Collectarius in c. postulasti. de foro compet. quorū opinionem sequitur Capella Tolosana. 319. & fatentur cōmunem esse eam sequuti Aufreri. inibi in addit. & Panor. in capit. vlti. de foro competen. nume. 15. Ex quibus idem erit, vbi crimina sint grauia, modò actum sit ad ciuilem pœnam, & cōdemnationem: tunc etenim remissio non est ad locū delicti faciēda, quod expressim authores prædicti admonent: quibus suffragari videtur regia l. ij. titu. 17. libr. viij. ordinat. idem notant Chassine. in consuetudi. Burgundiæ rubri. 12. nu. vij. & Iaco. de Bello visu in §. contrahentes. de foro cōpe. in vj. nume. 112. Imola post alios in d. cle. pastoralis. nu. 64. Nono,

¶ Nonò, in hoc tractatu oportet animaduertere, quòd vt remissio fiat ad locum delicti est necessaria quædam summaria criminis cognitio, & probatio: ne aliqui quis innocens infamia notetur. Sic visum est gloss. in cle. pastoralis. verb. de more, de re iudicata. Oldrado consil. 124. & alijs authoribus, quorum statim mentio fiet. Omnes enim tendunt in hoc, quòd remissio fieri non debet absque delicti commissi suspicionem, & cognitionem summaria. quod Bald. expressim tradit in d. l. j. C. vbi de crim. agi oportet. Areti in c. vlti. de foro cõpe. numer. 20. Sunt tamen qui probare velint, hanc cognitionem summariam esse præmittendam à iudice remissuro, qui requisitus est ad remissionem. quod notant Anton. A bb. nu. 18. & Feli. in d. c. vlt. nume. 10. quam opinionem nec praxis admisit, nec iure veram existimo. Nam & Bar. in l. vlt. §. j. ff. de publica scribit iudicem à quo remissio petitur per iudicem loci delicti, esse merum executorem, nec posse, etiam summarie, cognoscere de ipso crimine. Idem notat Iason in l. magistratibus. ff. de iuris. om. iud. col. j. est ergo necessaria summaria delicti cognitio, & probatio ad remissionem, in quo omnes propemodum conuenire mihi videntur. Hæc autem

fieri debet à iudice loci delicti, qui remissionem petit. quòd mihi videtur Barto in dicta l. j. Panormita. in dicto capit. vlt. nume. 18. rectè sensisse & Guidonem Papæ in dicta q. 202. eiusdem opinionis authorem habeo, qui asserit, iudicem requisitum hanc cognitionem habere quoties requirens eam omiserit, aut ad iudicem requisitum non transmiserit. Idem tenet Chassaneus in dicta rub. 12. nume. vj. ex quibus illud superest quod modò potissime receptum est, vt iudex requirens teneatur in ipsis literis requisitorijs summariam delicti cognitionem interferere: aliqui non tenetur iudex requisitus remittere delinquentem. Nec quidquam refert, legem regiam, quæ ij. est titulus. 17. libr. viij. ordi. exigere ad remissionem, quòd reus iam fuerit à iudice requirente condemnatus. Nam id obtinet quotiens iudex ille processit contra delinquentem absentem iuxta formam iuris, cumque propria sententia damnauerit. Nec tamen ex hoc negat regia lex, posse iudicem loci delicti statim antè condemnationem præmissa summaria quadam cognitione remissionem petere.

¶ Decimò solet controuerti hac in re, an sit remittendus fur ad locum delicti, vbi is cum re furto ablata in aliud fugerit locum. Pract. Couar. Rub. k ij

6 cum? Nam quod non sit locus remissioni tenet Bar. in l. si dominum. ff. de furtis. & ibi Alexan. Bald. in l. vnica. col. vij. C. de confe. Gonsalus à villa diego in tract. de hæreticis. questione. viij. Angelus de Castro filius Pauli de Castro consil. 457. inter consilia patris. ii. lib. eandem opinionem asserit iure veriore esse. Bald. in consil. 471. libr. iij. propter nouam rei cõrectationem, ex qua nouum crimen committitur, cuius ratione poterit fur puniri à iudice illius loci, in quo nouè rem cõrectauit, nec erit remittendus ad locum delicti. Verū quia Bald. in dicto consil. 471. scribit, hanc opinionem nō esse receptā, nec seruari. & quia ipse aliquot authoribus citatis eam dubiam esse existimauit in libr. ij. Variar. solut. c. 20. nu. 15. nunc constanter assero, eam iure non probari, nec admittendam esse. Nā vera iniuriā, proprium furtum ex illa prima sit acceptione iniqua: tametsi delictum ipsum vltèrius procedat propter repetitam cõrectationem, & vsum rei furtiue. Quod quidem in hac quæstione parum vrget: cum de remissione tractemus, quæ fieri debet ad locum delicti, cuius rei publicæ verè facta fuit iniuria tam publica, quàm priuata. Idcirco, si quis rationes ad amussim obseruauerit ex quibus re-

missio ad locū delicti sit, plane, ni ipse fallor, fatebitur, etiā in hac specie furē cum ipsa re furtiua ad locum delicti remittendum fore. Quod Fulgo. tenet cõs. 149. col. ij. idē probat Mar. Mantua apophthegmate. 303. ex posterioribus: etiam si Bartoli sententiam teneat Guido Papæ in d. q. 202. & asserat cõmunem esse Nicol. Boer. in decisione. 13. nu. 47. sic & Iac. de Bello visu in d. §. cõtrahentes. nu. 120. scribit, se vidisse cõmuniter seruari Bart. opinionem, licet quidā eā reprobauerint.

¶ Vndecimò erit præterea adnotandum hanc remissionem tunc obtinere, & faciendam esse, quoties delinquens extrā romanam urbem degit, & habitat. Nā si is Romæ habitat, non est necessariò facienda remissio, nec tenetur romanus iudex hunc delinquentem remittere: vt scribit Oldra. consil. 124. asseuerans ita Romæ seruatum sæpissimè fuisse. Mihi tamen hæc conclusio videtur à sequētibus pendere. Nam siue remissio petatur eo casu, quo Romæ est maius tribunal ad illius criminis punitionem: quia locus delicti subest romanis magistratibus, & curiæ romanæ: vel eo casu, quo distincta est iurisdicção loci delicti à iurisdicção romanæ curiæ, vtroq; casu petenda est huius sententiæ resolutio ab his, q̄ statim tractabunt. Duode

¶ Duodecimo loco sese offert frequens huius quæstionis modum: siquidem remissio facienda non est quæties iudex requirens, petensque remissio nem, & requisitus non sunt eiusdem imperij, nec principatus. Huius conclusionis ea est ratio, quod non sit princeps aliquis qui possit compellere iudicem requisitum ad remissionem. Nō enim subest vterque iudex vni principi. Sed si alioqui teneretur iudex requisitus remittere, hæc ratio parum videretur cum posset cogi ab illo principe, cui iudex ipse requisitus subditus est. Et nihilominus hanc opinionem tenent Bald. in l. ij. C. de seruis fugiti. versic. sed nunquid. Odo. in auth. qua in prouincia. C. vbi de cri. agi oport. quæ quidem sententia communi totius orbis Christiani vsu, & praxi recepta est, vt testantur Bald. in l. j. C. vbi de crimi. agi oportet. Iaco. de Bello visu in d. §. cōtra hentes. nume. 113. Matthæ. Afflict. in const. Neapolit. libr. ij. rubri. iij. nume. 88. Chassanc. in consuetud. Burgund. rubri. xij. nume. 14. Fulgosi. consilio 149. colum. ij. Nicola. Boeri. de cis. 29. & plerique alij passim præsertim Paul. Eleazar. Imola & alij in clem. pastoralis. de re iudi. super glo. verbo. de more. Aufreri. in additio. ad capellam Tolosanam. q. 319.

imò & apud Italos consuetudine inductum esse, quod remissio non fiat, etiam in locis quæ Imperatori subsunt, asserunt Bart. in l. qui sepulchri. ff. de sepulchro violat. Ange. in l. hæres absens. ff. de iudicijs. Felin. in d. c. vlti. de foro compe. nu. 11. & profectò vbi vtrique iudici cōmunis esset romana, & imperatoria lex, quæ remissionem fieri iubet, necessaria est consuetudo legitimè præscripta ad excusandum iudicē qui nolit remittere. Quod fatentur Paul. & Imol. in d. clement. pastoralis. & Felin. in d. c. vltim. nu. 11. Anania in d. c. j. de raptori. col. pen. At vbi lex quæ remissionem fieri iubet, non afficiat eodem vinculo vnius legislatoris vtrunque iudicem, remissio non est in præcepto: nec tenetur iudex requisitus remittere, etiā seclusa cōsuetudine, quæ necessaria est, vbi lex præcipiens remissionē ratione eiusdem legislatoris est vtrique iudici communis. Ea verò lex quæ à ratione naturali deducitur, & quæ docet ius vnicuique reddendum fore, in vtroque casu seruanda erit, & ideo quoties remissioni locus non est, tenetur iudex priuato læso, & accusanti delinquentē ius reddere, & ipsam delinquentem punire: nec ab hoc iure poterit excusari consuetudine quacunque, nec alia
Præc. Couar. Rub. k. iij

humana legem & hæc iniqua foret, & naturali rationi refragaretur. Sic etenim rem istam intellexere Nicol. Boer. in d. decisione 29. laſon. confi. 121. lib. 1. Thomas Grāma. decis. 26. nu. 3. Calder in d. c. 1. de raptori. ſenſit Abb. in cōſi. 24. col. ij. lib. 1. idē Abb. in d. c. ult. de for. cōpe. nu. 23. Aufreſer in d. decis. 319. & Rochus Curti in capi. vltim. de cōſuet. folio paruo 17. col. 1. qui expreſſim aſſeuerāt, validā eſſe, cōſuetudinē quæ remiſſionē iſtā impediāt & tollat modo delictū puniri poſſit, & puniatur à iudice, qui ex eadē cōſuetudine remittere nō tenetur. Igitur iudex reſiſtus vel remittere tenetur, vel delinquentē ipſam punire ad ipſi⁹ offenſi accuſationē quod in hac quæſtiōe ipſe cēſeo maxime cōſiderandum fore. Nec enim me latet apud plerōſque receptum eſſe, non poſſe delictum puniri extra locum delicti niſi à iudice domicilij, vel originis ita quidem tradit Iacob. de Belloviſu in dict. §. contrahentes. nu. 119. Panor. item in d. c. ult. nu. 13. & alij in dict. clem. paſtoralis. de re iudicat. Attamen eſt animaduertendum, quod ubi delinquens eſt vagabundus verè, vel ex præſumptione, quia ſpes eſt, & ſuſpicio maxima ipſum in locū domicilij, vel originis non migraturū intra breue tēpus, hic

poterit puniri à quocūque iudice illius loci, ubi morā fecerit, aut per quem trāſit viatori: quemadmodū Panor. in dict. nu. 13. & ſeq. tradit ex Specu. in tit. de competenti iudice. §. 1. verſi. quadrageſimo. & Antonio ibidem. text. opti. in l. j. C. ubi de crimi. agi oportet. & in authe. vt nulli iudicū. §. ſi quis verò. Atque ita in hiſce vagabūdis planè admittetur, quod modò reſpōdimus: cū poſſint vbique puniri. Sed & ſi quis deliquerit in alterius iniuriā, & à loco delicti fugerit in eū locum à quo remiſſio fieri nō potest: quia diuerſi principatus ſit, nec in eo domiciliū, aut originem habeat ipſe criminis author: proſecto iniquū videtur, quod hic nec ſit remittendus ad locū delicti, nec ſit puniendus à iudice illius loci petente offenſo publicā vindictā. Nam & Docto. ipſi paulò antè citati contendunt, non valere cōſuetudinē, quod delinquens non remittatur à iudice, qui nec ſit domicilij, nec originis: quia maneret tūc crimē impunitū: cum iudex ille punire delictū nō poſſit: in quo cōuenire mihi videntur cum Iacobo de Belloviſu, & Panor. & alijs. Hæc autem ratio à naturali iure deducitur, & ideo eadem eſt, & vbique locorum viget. Igitur ſicut non valeret cōſuetudo impediēs remiſſione, ubi iudex

vbi iudex requisitus delictum punire nō potest, etiam nec valebit vbi iudex requirens, & requisitus sunt sub diuersis principibus, quoties non potest delictū puniri à iudice, qui remissionē negat. Etenim vtroque casu delictū manet impunitū aduersus rationem naturalem & quæ nullo tēporis vsu tolli potest. Quamobrē, vbi iudex requisitus diuersi principatus est, tenetur remittere, quod omnes negant, & nos itidem eisdem accessimus: vel punire debet delinquentē quē offensus accusat. Cui opinioni illud accedit, quod dum offensus agit ad satisfactionē iniuriæ, & lēSIONIS, quā iure naturali tenetur offendens omninō impendere: tunc illius satisfactio nis debitor est, vt & pecuniæ, alioqui debitæ esse poterat. Nemo yēdō inficiabitur debitorem hunc posse, cū in fuga sit, vbique conueniri: ergo & delinquens ratione satisfactionis poterit apud quemcūque iudicē accusari si remissio ni locus nō sit ad iudicē illum, qui poterat iure ordinario ad criminis punitionē procedere. Et præterea tenetur quilibet princeps, seu iudex ius vnicuique petēti reddere: cū hoc sit minus iustitiæ à lege naturali, quæ vbique vim habet, manifestē procedens: quod si dixeris hoc verū esse, si sit iudex cō-

petens illius cōtrā quē agitur: id ipse faciliē cōcesserim: modō mihi, & illud detur, in specie: quā tractamus, hunc iudicē cōpetentem, & verū esse: cū ex culpa rei nō possit offensus eū apud proprium iudicē deferre fugitiuus etenim est. Sed etsi ad pœnā criminis agatur, quæ non pertineat ad offēsi satisfactionē, saltem eam quæ iure naturali ei debetur ab offendente, tunc erit obseruādum, an totius reipublicæ vniuersalis inter sit crimē hoc, quod defertur, nō relinqui impunitū. Nec enim hoc obtinebit in quibuscūque criminibus, sed tantū in illis, quæ adeō atrociasunt, vt eorū impunitas propter scandalū graue, exemplū insigne, vel suspiciōnē repetendi sceleris, sit cuilibet reipublicæ, & denique totius orbis vniuersali detrimentum allatura.

¶ Decimotertiō, illud ab eisdē authoribus in disputationē adducitur, an remissio faciēda sit à iudice maiori ad minorē. Est etenim exēplū huius quæstionis passim obuiū: quoties iudex loci delicti subditus est illi iudici, qui ad remissionē requiritur. Et Oldr. in d. cōsi. 12. respondit nō teneri hoc in casu iudicē requisitū remittere delinquentem: quia remissio fieri debet à minori ad maiorem, vel à pari ad parem; non autem à maiori ad minorem. l. Pract. Couar. Rub. k iiii

ad cognitionem. ff. quibus ex
caus. in poss. eatur. l. ad princi-
pem. ff. de appella. & in authē.
de appella. in prin. idem not.
Chassaneus in consuet. Burg.
rub. xij. nu. 16. quorum opinio-
nem ipse intelligo, ubi iudex
hic maior, vel superior poterat
alioqui causam iam captam à
iudice inferiori aduocare ad
se ipsum, aut retinere cuiuscun-
que appellationis occasione.
Nam hic iudex cum remissio
petitur, vel causam auocabit,
vel eandem retinebit utrunq;
appellante reo ab iniquè peti-
ta remissione, etiam si acquisi-
tione eadem petita fuerit. Hac
equidem de re aliquod superius
adnotauimus c. iij. quod si iu-
dex hic superior non possit cau-
sam apud iudicē inferiorē pen-
dentem aduocare, nec eius co-
gnitionē adsumere aliter quā
per legitimā appellationem:
profecto tenebitur requisitus
delinquentē remittere ad lo-
cum delicti: quāuis illius loci
magistratus inferiores sint, &
hunc superiorē habeāt. Sic de-
nique in Hispania si delinquēs
à loco delicti commissi fugerit
ad locū, ubi est Dux, Comes,
aut Marchio loci delicti domi-
nus, & iudex ordinarius loci
delicti petierit remissionē, non
poterit eam negare, nec impe-
dire Dux ille, Comes, vel Mar-
chio, etiā si superior sit iudici-
bus ordinarijs loci, in quo de-

lictum commissum fuit. Quam
opinionē planē probare vide-
tur Iac. de Bellovisu in d. §. cō-
trahētes. nu. 112. & Chassane,
in d. rub. 12. nu. 16. quo in loco
repetitionem prædictā super
§. contrahentes. non tribuit Ia-
cobo à Bellovisu: sed cuidam
Iordano Bretio. & id fortassis
rectē. Nam id opus saltem non
est illius celebratissimi Iacobi
à Bellovisu, qui fuit antiquior
Bartolo, Baldo, Fabro, & Salicet.
quorum omnium sæpissi-
mè fit mentio in dicta relectioe.

¶ Decimoquartò, non imme-
ritò quæritur cuius expensis
fieri debeat isthæc remissio: &
Bald. in c. Nonnulli. col. iij. de
rescrip. Jason in l. à diuo Pio. §.
sententiam. col. ij. ff. de re iud.
rursus idem Bald. in c. j. §. si iu-
dex. de pace tenend. & Mar-
thæ. Afflict. in consti. Neapo.
lib. j. rubr. 41. nu. 13. in ea sunt
sententia, ut opinetur, has expen-
sas impedēdas esse ab ipso accu-
satore, si is remissionē petierit
vel eo petente fuerit à iudice
loci delicti postulata: alioqui
ab ipso iudice publico ex ara-
rio præstandæ sunt, qui remis-
sionem petit. Primum deducit
tur ex arg. l. cū sæpè. C. de ero-
gatio. milit. anno. vltimum et
l. mulier in opus. ff. de captiuis
& hæc iure cōmuni At iure re-
gio extat l. ij. tit. 17. lib. 8. ord.
qua statutū est, has expensas
ministrandæ esse ab ipso met. delin-
quente,

quente, & ex eius bonis, si bona habeat, alioqui ab ipso accusatore: quod si neuter habeat, unde possit has suppeditare expensas, tunc præstandæ sunt ex publico arario illius loci, ubi capitur reus sceleris author. Igitur differt à iure communi regia ordinatio, quæ expressim tractat de remittendo eo delinquentem, qui absens à loco delicti, ab eiusdem loci iudice damnatus fuerit & pronūtiatus criminis author. Quod est omnino hac in re considerandum, ut hinc argumētemur, sitne idem agendum generaliter, quoties remissio fuerit in criminalibus petita.

¶ Decimoquinto superest examinare, sitne remissioni locus in crimine hæresis? & multis placuit nō esse remissionem faciendam: sed posse hæreticum puniri quocunque in loco repperitus fuerit, tametsi in eo loco nihil impium ulterius fecerit. Quam sententiam veram esse censent pluribus ratioibus Pau. Eleazar. & Cardi. in clem. pastoralis. de re iudic. §. denique. & ibi Bonifacius in §. nos tam ex superioritate. Gonsalus à Villadiego. de hæreticis. q. viij. ad finem Guido Papæ, quæsti. 202. Iacobus Septumacenſis in curia Pintiaua regius consultarius in institutionibus catholicis. capit. ij. Chassane. in consuetudin. Burgundiæ rubric.

xij. numer. 17. Quorū sententiam ipse opinor ulterius esse aperiendam, ne quis in vniuersum ita eam accipiat, quod iuri & æquitati læsio fiat. Primū etenim, ubi qui Granatæ crimen hæresis commiserit, & fugerit Valentiam, ibique in eodem crimine perseverauerit, si nulla fuerit petita remissio à Granatensibus inquisitoribus dubio procul poterit hic hæreticus puniri Valentia: atque in hunc sensum accipiēda est communis sententia ea quidem ratione, quia crimē hæresis, etiam Valentia: contrahitur: idcirco mirum non est, quod ibi puniatur: imò profectō iustum, & æquum. Idēque sensit glo. & fatentur omnes in cap. ut commisi. de hæreti. in vj. Cinus & alij in l. j. ad finem. C. de summa trinita. & fide catho. Quod si petita fuerit remissio, tunc sanē ni fallor, ea est faciēda, cū hic hæreticus Granatæ crimen per actum exteriorē contraxerit, & commiserit. Valentia: verò animo tantū prauo absque exteriori facto in eadem hæresi perseveret, in hac etenim specie præcipuē agitur de puniēda heresi, quæ per opus exterioris Granatæ perpetratum in iudiciū ecclesiæ incidit. Nec video rationem aliquam efficacem, quæ huic obstet remissioni, si ea petita fuerit. Imò hæc pertinent omnes rationes, quæ

superius traditæ fuere ad remissionis iustitiam comprobādam. Nec sequitur, hereticus ubique puniri potest, quod nos fate-mur, ergo non est eius facien-da remissio, si petatur. hæc ete-nim collectio falsa est, vt appa-ret ex his, quæ hoc in capite nō semel fuere adnotata. Eadem fe-rè ratione, vbi quis hæresis cri-men publicè Granatæ commi-terit, isque fugerit Valentiam, vbi occultè idem crimen repe-tat: erit remittendus, si remissio petatur, ad inquisitores Grana-teses. Quod expressim notant Domin. & Franc. in dict. cap. vt commissi. §. & contra illos. Ex quibus & illud apparet, non es-se remissionem faciendam, vbi hæreticus ita palàm, & publicè aut ita occultè utrobique deli-querit. Etenim præferendus erit iudex illius loci, vbi modò ca-pitur. Fit ergo, etiam in crimi-ne hæresis, remissionem facien-dam fore: quod notant Petr. & Cinus in l. j. ad fin. C. de sum-ma trinit. Ioan. Andr. & Anch. ac Vanchellus in d. c. vt com-missi. cū remissio fiat in prædi-ctis duobus casibus, in quibus & alia crimina eodem iure cen-sentur frequentius: si quidem aliqui rara sit in alijs delictis remissio. Deniq; hinc apparet, quonam modo sit accipienda opinio eorum, qui sensent, in crimine hæresis non esse locum remissioni: quemadmodum pla-

cuit Iacobo de Rauē. in dict. l. j. & his, quos nuncupatim in hac quæstione Paulò ante cita- uimus. ¶ Hæc de remissione sint satis, vt hinc possit quip-piam percipere, quando iudex requisitus teneatur reum alicuius criminis ad locum delicti remittere.

Ex capite sequenti.

- 1 *Petitio hereditatis est iudicium uniuersale. & inibi quonam modo proponenda sit?*
- 2 *Quæ sit vera ratio, cur petitio hereditatis non datur contra titulo possidentem.*
- 3 *Petitio hereditatis datur contra possidentem titulo acquisito post mortem testatoris.*
- 4 *Petitio hereditatis, an detur contra possidentem titulo putatiuo?*
- 5 *Petitio hereditatis non datur contra possidentem titulo acquisito ab eo qui poterat petitione hereditatis conueniri.*
- 6 *Expenditur vera interpretatio Iurisconsulti in l. iij. ff. de petitione heredi.*

De petitione hereditatis expenditur Pauli Iurisconsulti locus forensi exercitationi maxime commo-dus.

CAP.

CAP. XII.

IUDICIUM hoc petitionis hæreditatis esse vniuersale scribit Iuriconsul. in l. j. ff. de rei vendic. in princ. & in litem videndum. §. vltim. & l. sequen. ff. de petit. hæredit. quod licet mixtum sit partim in rem, partim in personam competens: §. quædam actiones. institutu. de actionib. l. hæreditatis petitiones. C. de pet. hære. propriè tamen est in rem, quia ex parte præcipuè ex possessione aduersarij constat. l. sed etsi. §. petitio hæreditatis. ff. de petit. hæreditatis. Idcirco in hoc tenet, vt quis declaratur, ac pronuncietur hæres, ad eumque hæreditatem: id est vniuersitatem pertinere. l. ex chuerfo. §. j. ff. de rei vendicat. Etenim quatenus de ipsa vniuersali actione tractabitur, ius actoris oportet metiri suo proprio iure: nempe an sit hæres: quia verò ex parte de exequutione huius iudicij agitur, necessum est, quod officio iudicis actori restituatur quicquid ex hereditate reus possidet: sicuti traditur in l. licet. ff. de petit. heredita. l. j. §. j. ff. si pars hæredi. petat. Qua ratione satis erit libellum iudici offerre absque vlla rerum expressa mentione, quo petat quis se pronunciarì hæredem defuncti, & ad eum illius hæreditatem pertinere, damnaque

aduersarium ad restitutionem omnium rerum ad hæreditatem illam pertinentium. Sic sane ex varijs Iuriconsultorum locis tradidère Bartolus Paul. Castren. & alij in l. j. ff. de eden. Barto. in d. l. licet. Abb. in cap. ij. de libel. oblat. num. 25. & Socin. ibi num. 79. text. optimus in l. hæreditas. ff. de acquirend. hæredita. l. non possumus. ff. de petitione hæreditat. Imol. in dicto cap. ij. col. penul. t. Lanfran. in cap. quoniam contra. de probatio. verb. petitiones. col. iij. regial. xxvj. ut. ij. part. iij. *Qua* ob rem non satis huius actionis vim percepit gloss. in dict. capitu. ij. dum scribit, libellum hac in actione ita concipiendum esse. Peto talem hæreditatem. Prius etenim oportet petere quod pronuncietur hæres Sempronij defuncti. Hoc siquidem in hoc iudicio potissimum est, cui cõsequitur hæreditatis, & rerum hæreditariarum restitutio, & ideò non rectè petit, qui agens petitione hæreditatis ipsam hæreditatem petit, nisi prius petierit se pronunciarì hæredem: cum ad hoc detur hoc iudicium, vt per iudicis diffinitione actor hæres pronuncietur. ¶ Ex his satis deduci poterit, quæ sit vera ratio cur petitio hæreditatis non detur contra titulo possidentem? quod constat in l. regulariter. ff. de petitione hæreditatis. cuius inter-

prætationem explicat Iaso. in l. j. colum. iij. C. de inoffic. testa. Idem Ias. in §. actionum. Instit. de actionib. num. 218. Nam hoc iudicium in hoc tendit, vt actor pronuncietur hæres defuncti: quòd si reus titulum allegauerit, ex quo etiam si actor hæres sit, nihilominus res petita ad eum non pertinebit: profectò non est, cur iudicium petitionis hæreditatis amplius examinetur: ac potius erit de rei vendicatione agendum. Quo in iudicio actor probare poterit, se dominum esse rei petita: quia eius dominium, quod defunctus habuit, in eum fuerit translatum: reus verò negabit actorem vl. lo iure rei dominium habere. Igitur quoties non est tractandum, an actor sit hæres, quia hoc reus expressè fatetur hoc agens, & allegans, rem, non esse actoris, nec eius fuisse tempore mortis, cuius hæres actor dicitur, actione reali rei vendicationis, non petitione hæreditatis erit agendum. Idem erit & quoties reus simul duabus vtatur defensionibus: nempe quia negat, actorem dominum esse rei petita, vel quia defunctus eius dominium non habuit, nec in eum id transtulit, etiam si verè sit hæres, vel quia etià si defunctus dominus fuerit, non tamen eius sit hæres actor ipse. Nam & in hoc casu nõ est agendum, nec tractandum de peti-

tionis hæreditatis. Quæ denique datur aduersus eum, qui siue bona, siue mala fide putat se heredem, & pro hærede possidet. l. regulariter. & l. pro hærede possidet. l. regulariter. & l. pro hærede. ff. de petit. hæredit. Sic sanè hac actione agendum erit vbi tantum id examinandum est, quòd ad iudicij diffinitionem, vt missam eius exequutionem faciamus, vter sit defuncti hæres actor, vel reus, vel an actor hoc ius hæredis habeat. Etenim vbi præter questionem istam oporteat tractari, an res, de qua controuertitur, ad defunctum pertinuerit, vel ad eius heredem pertineat, & sic de alio titulo, quàm hæreditatis, tunc actione reali, & iudicio rei vendicationis est causa peragenda: siquidem is, qui titulum præten- dit, negat aduersario dominium: & idè rectè tunc cõpetit rei vendicatio. l. sed si lege. §. quod autem. ff. de petit. hæred. l. hæredes. §. quod pro emptore. ff. fam. l. ercisc. §. omnium. instit. de actio. ad finem. Hanc verò rationem explicuit glo. in l. hæreditatem. C. in quib. cas. cessat log. tempo. præscrip. quæ satis congrua est licet Bart. in l. hæreditatis. C. de pet. her. Idem in d. l. pro hæred. Ang. in l. Põponius. ff. de rei vendic. Imol. in l. si is qui bona. ff. de acquir. hæred. & alibi passim iuris ciuili interpretes ab hac ratione discen- tes aliam

res aliam comminiscuntur nec satis congruam, nec iurisconsultorum responsis conuenientem etiam si ias. in dict. §. actionum. num. 218. scribat, eam communem esse ipsamque probauerit. Quid enim obsecro refert ad examinandam litigantium cōcertationem, & eorum iura expendenda, quod vterque titulū, & possessionem alleget: vt tandem hoc in casu non sit locus petitioni hæreditatis? Nam etsi defunctus possederit, cū hæc possessio in hæredem non transierit, parum vrget, vt petitio hæreditatis detur contra eum, qui possidet, absque titulo pro possessore: vel cū titulo pro hærede: actor etenim probare debet semper ius, quod in iudiciū deduxerit. Et ideo non interest ad dandam actionem hanc, vel illam, quod titulum alleget, & possessionem: imò potius erit considerandum, de qua re in iudicio sit examen constituendū, & quid ad iura vtriusque litigatoris expendendum sit perpendiculari petitione agentis. Hoc ipsum manifestius apparebit ex his, q; statim ad apertiore huius conuersionis cognitionem palam explicabūtur. ¶ Erit equidem ex prenotatis constituendum agentem petitione hæreditatis, vbi verè, & propriè iudiciū istud tractabitur, non teneri ad probationem dominij rei petite: id est, non tenebitur hic actor pro

bare defunctum dominiū illius rei habuisse tempore mortis: sed satis erit, rem illam in eius hæreditate māsisse. tex. celebris in l. & non tantū. ff. de peti. hær. irradiat Bart. in d. l. hæreditatis. & est cōmunis omniū sententia. Vnde maximè refert, an agatur rei vindicatione, an petitie hæreditatis: siquidem agens actione reali vëdicationis tenetur probare dominiū: alioqui non obtinebit. Extat & aliud non leue discrimē: nam reus ab actione rei vindicationis poterit se defendere prescriptione tēporis viginti, vel decē annorum: à petitione autem hæreditatis nō aliter, quā triginta annorū prescriptione, quod probatur in d. l. hæreditatis. Ergo non parui refert an sit iudiciū tractandum super petitione hæreditatis, an super rei vindicatione.

¶ Tertio hinc apparet, qua ratione petitio hæreditatis detur contra possidentem pro possessore, & sic contra prædonem, l. regulariter. & l. pro herede. §. ult. & l. sequen. ff. de peti. hær. Etenim cū reus nullum possessionis titulum allegat, sed tantū possessionem ipsam: tunc nihil est inquirendū in eo iudicio ampliūs, quā quod actor sit heres. nam à reo possidente pro possessore hoc tacite negatur: & quod res manserit, ac relicta fuerit in defuncti hæreditate, huic equidem examini propriè

conuenit hæreditatis petitio. Nec tractandum erit de domino ipsius rei, cum reus non dixerit, se rei pentæ dominū esse, aut dominiū titulū habere, ex eoque rem ipsam hætenus possedisse.

¶ Quarto ex his poterit examinari quod Bald. elegāter scripsit in l. vlt. C. de edi. diui Adr. toll. oppo. ix. dum existimat, petitionē, hæreditatis dari contra possidentē titulo, quē tamen acquisiuit post mortem testatoris defuncti: licet ea non detur contra possidentem titulo ante obitū defuncti, de cuius hæreditate agitur, acquisitio. Hanc opinio. Bald. probat ex d. l. vlt. vbi constat ex vltima illius constitutio nis parte, possessoriū, cuius inibi mentio fit, cōpetere aduersus habentē titulū, & ex eo possidentē: cum tamen sit iudiciū illud debilius quā petitio hæreditatis, idcirco illius edicti iudiciū cōpetit contra possidentem ex titulo acquisito post obitum defuncti: sicut & contra hūc cōpeteret petitio hæreditatis. Nā alias si petitio hæreditatis non daretur cōtra hunc possessorē: eodē iure negari deberet possessoriū illud iudiciū, de quo in d. l. vlt. agitur. Sic tandem opinio Bald. admittitur à Barb. in consi. 65. incipit. Clementissimi. lib. ij. qui latē conatur eam defendere. Et tamen cōtrariū aduersus Bal. probare conatur. Sa

lic. Alex. Iacob. Pau. Cast. & Iaf. in d. l. vlt. ad fi. Idē Iason in d. 6. actionū. nu. 218. & ibi Ang. num. 68. Alex. in consi. 73. li. v. qui eādem opi. Bald. asseuerat cōmuni omniū cōsensu improbatā esse in consi. 184. & consi. 186. eodē libro. vbiq̃ue communem hanc opinionem sequutus. Sic & Angelus Aretinus. §. sed ista. de actionib. numer. 13. fatetur communem opinionem, quam ipse probat, esse contra Bald. & licet Curt. Iunior, dubius tamen tentauerit sententiā Bald. tueri: nihilominus aduersus Bald. est optim. tex. in l. ij. §. vlt. iuncta l. hæreditatis. C. de pet. hæred. Ex quo deducitur dilcimine elegās, & insigne in hac materia inter emptorē hæreditatis, & emptorem rerum singulariū. Emptor enim hæreditatis tenetur, ac cōueniri poterit petitione hæreditatis: emptor autē rerum singulariū actione reali rei vēdictio nis. & tamen vt differentia sit apta, præmittendū est, emptorem singulariū post mortē defuncti testatoris emisse, titulūque habuisse: cum alioqui admodū incongrua & inepta esset collatio vtriusque emptoris. His accedit text. in l. etiam. §. j. ff. de petitio. hæreditat. vbi datur petitio hæreditatis contra emptorē hæreditatis in quibusdā casibus, quę semper danda foret, si vera esset Bald. sententia. cū hic titulum post mortem defuncti ac-

quis

quisierit. Sic & aduersus opin. Bald. vrget ratio, quam adduximus ad probandam iuris regulam, quę docet, petitionem hereditatis non esse dandam contra titulo possidentem. Is etenim qui titulo possidet, siue cum habuerit ante obitum defuncti, siue post eius mortem, non negat actorem esse hæredem, sed contendit, eum etiam si hæres sit, non esse dominū rei petita, & in hoc titulum allegat. Et ideo agendum erit de dominio rei, an sit penes actorem, vel reum: non de ea quæstione, an actor heres sit per sententiam pronuntiandus. Quod quidem iudiciū actione reali, & sic rei vendicationis erit diffiniendum, quem admodum paulò antè probauimus. Sed & contra Bald. est optima glos. in l. penul. & ult. ff. pro legato. Nec suffragatur Baldo tex. in d. l. ultim. qui iuxta glos. ibi verb. Principalem. Ita est intelligendus, vt cū petitio hereditatis detur contra titulo possidentem, tunc ea excludatur decem annorum præscriptione: at quoties detur contra possidentem pro herede, vel pro possessore, tollatur triginta annorum tempore: quam interpretationem sequuntur Bartol. Cin. & Alex. ibi quę tamen ex eo non placet, quòd rursus in idem incidamus dubium: cur detur inibi petitio hereditatis, seu interdictum illud contra titulo

possidentem. Quā ob rem ipse aliter accipio quod in d. l. vlti. decisum extat. & fateor, interdictum illud possessorium dari contra titulo possidentem, etiam si petitio hereditatis minime tūc daretur, nec video quare ratione possit congruè deduci argumentatio ista, non datur petitio hereditatis: ergò nec interdictum possessoriū. Cū hæc sint duo iudicia admodū distincta, nempe iudiciū proprietatis, & possessionis. l. naturaliter. §. nihil commune. ff. de acquirend. possession. imò hic argumentationis modus facillimè resoluitur ex his qui destinauit. ff. de rei vendication. & his quę notantur per Bartolum in l. in rem alienam. ff. de pignoribus column. iij. sic etenim in dicta l. vltim. detur illud interdictum possessorium contra titulo possidentem: non ex hoc sequitur dari contra eundem petitionem hereditatis: quam interpretationem Alexander longius probat in dicto consilio 73. libro quinto. & probatur, quia iudicium illud possessorium quò ad summariam cognitionem datur pro bonis, quę defunctus tempore mortis possidebat: nec impeditur eius cognitio etiam si à reo allegetur & probeatur titulus simul cū possessione: tametsi actor non obtinebit in eo iudicio, si ex sum-

maria vtrunque recepta probatione constiterit, vel defunctum eam rem non possedisse tempore mortis, vel reum eius dominium habere, etiam si possessio tempore mortis penes defunctum fuerit: quemadmodum in dict. l. ult. omnes frequentiori consensu tradidere. At in petitione hereditatis iudicium impeditur, si probetur titulus, qui verè sufficiens est ad translationem dominij, vel vsucapiendi condictionem, iuxta ea, quæ notantur in d. l. ult. C. de edict. diui. Adrian. toll. per Alexan. & Ias. colu. ult. Nam licet ipse Alex. & Iason, & idem Iason in dict. §. actionum. num. 222. asseuerent, communi opinione receptum esse, quòd licet titulus putatiuus alioqui sufficiat ad vsucapionem, non
 4 tamen impedit iudicium petitionis hereditatis. Quam opinionem tenent glos. in dict. l. vltim. C. de edict. diui. Adri. toll. ad finem. & ibi Bald. 15. opposit. Iacobi. & Fulgosius colum. vltim. rursus idem Ias. in l. j. C. de inoffic. testament. num. x. gloss. & Bartol. in l. Iulianus. in princ. ff. quib. ex caus. maior. glan l. j. in prin. & ibi Bartol. ff. quorum bonor. & gloss. in l. hereditatem. C. in quib. caus. cessat longi temp. præscri. & eandem opinionem sequatur, & existimet communem esse Curt. Iunior in d. l. ult. num. xxj. Ipse verò contrariam sententiam veriore esse

opinor: & idè arbitror, iudicium petitionis hereditatis impediri, si reus possideat titulo singulari, qui propter iustum errorem sufficiat ad vsucapionem rei petite. Hanc sententiam primum mihi satis probat text. in l. nec vllam. §. j. ff. de peti. hæred. ex quo deducitur, petitionem hereditatis dari contra eum, qui titulo possideat, modo titulus is ac cedat ad titulum pro possessore: quia omninò mala fides ab ipso reo allegatur, qui verè non alia ex causa possidet, quàm quòd sciens, rem alienam esse, & à se ipso mala fide titulo prosum nullo possideri, ipsam habeat occupatam. Igitur quoties hæc exceptio deficiat, & reus rem petitam bona fide possideat, titulumque habeat sufficientem ad vsucapionem, ita quidem, ut iusto errore ductus existimet, rem ad se pertinere: tunc plane regulam sequemur, quæ dicat, petitionem hereditatis non dari contra titulo possidentem. Secundo vrget amplius & hic iurisconsulti locus. Nam is dicitur pro possessore possidere, qui ut prædo possidet. tex. optim. in l. pro hærede. §. vl. & l. nec vllam. in princ. ff. de peti. hæred. Sed si titulus inualidus, & nullus, tunc non impedit petitionem hereditatis, cum eodem iure censetur, quo titulus pro possessore sicut probatur in dicta l. nec vllam. §. j. ergo cum titulus sufficiens

ficiens ad vsucapionē non constituat possessorem prædonē, nec possit dici titulus pro possessore, impedit ex regula iuris petitionē hæreditatis. Tertiò, vt quorundam rationem excutiamus, oportet animaduvertere, ita à Iuriscōsulto in d.l. nec vllā. §. j. requiri in possessore scientiam iniusti tituli, vt nequaquā possit congruē dici, per sensum à cōtrario inibi probari, petitionem hæreditatis non dari contrā possidentē eo titulo, qui sufficiens erat ad vsucapionē. etenim Iuriscōsultus ter requirens in breui responso scientiam iniusti tituli, & sic malam fidem non leui iudicio id requirit responsurus idem, si possessor ignorantiam habuisset iniqui tituli, sed seriò id exigit vt planē contrarium responsurus esset, imò iam ipse respondit, vbi possessor ignorans foret ea quidem ignorantia, quæ non impediret vsucapionem. Quartò, nostrā hanc sententiam apertissimē tenet gloss. in d.l. nec vllam. §. j. verb. sciens. gloss. item. in l. pe. & vlti. ff. pro legato. Quas expressim admisere Alex. Ang. Areti. las. & alij qui aduersus Bal opinionem scripsere, quā hac in parte examinamus. Eandem assertionem, quā & nos probamus, probauerunt Cinus colū. j. & Corne. col. vlti. in d.l. vlt. C. de edict. diui Adr. tol. Paul. Castr.

in d.l. nec vllam. §. j. Nec video quid constanter vrgeat in contrarium: cum Bart. post gloss. in d.l. Iulianus. tractauerit de titulo vniuersali. qui etiam si verus esset. nō impediret agi. nec tractari iudiciū petitionis hæreditatis. Deindē & aduersus gloss. in d.l. vlti. profectò satis perstringit ratio, quā præmissimus in initio huius capitis: si quidem statim quod à reo cōuenio, petitionē hæreditatis allegatur, & probatur titulus, non est cur iudicio hæreditatis petitiōis diffiniatur ea causa, & controuersia: imò conuenit, quod titulus examinetur in iudicio singulari rei vendicationis. Non negauerim opi. gl. in d.l. vlt. C. de edict. diui Adr. tol. frequentiori doctorum iudicio probatam esse: & tamen nihilominus contendam, eam nec satis æquam esse, nec alicubi in iure probari. Quoties equidem agendum est de dominio rei petitiæ, non autē de vniuersali tituli hæreditatis iure: nempe, an actor hæres sit, vel reus, non iudicio hæreditatis petitionis, sed rei vendicatione erit examinanda ea controuersia. Sic denique cōstat ex prænotatis, si nō vera Baldi opinio in d.l. vlt. C. de edicto diui Adria tollend.

¶ Quintò, si ad amussim expēdamus rationē verā & propriam: cur petitiō hæreditatis

Pract. Couar. Rub. 1

non detur contra titulo possidentem, plane constabit, sit ne
 5 verum quod scripsit Bart. in l. cogi. C. de petit. hared. asseuerans, petitionem hereditatis dari contra titulo possidentem, quando reus titulu habuit ab illo, qui poterat iudicio petitionis hereditatis conueniri, & ad examen forense vocari. Idem repetit Bar. in l. si rem & pretiu. ff. de peti. hære. in prin. Pau de Castr. in l. vlti. C. de edict. diui. Adria. tol. Ange. & Imo. in l. si is qui bonis. ff. de acquir. hære. Iason in l. j. C. de inof. testam. numer. x. Sed contrarium eidem Bart. placuit in l. iij. §. opus. ff. de alienat. iudic. mut. cau. fact. vbi probat. in hac specie & similibus petitionem hereditatis non dari contra possidentem titulo acquisito ab illo, qui poterat petitione hereditatis ad iudiciu vocari: licet detur actio in factu aduersus hunc, qui poterat petitione hereditatis conueniri: quia inique, ac dolo fecit, ne aduersus eum petitio hereditatis daretur, qua opinione sequitur Iason in d. §. actionu. nume. 220. Idem Ias. in §. sed istæ. eod. titu. nume. 25. Quid enim obsecro refert ad danda petitionem hereditatis, quod reus, qui titulo bona fide possidet, hunc titulu habuerit ab eo, contra quem poterat dari petitio hereditatis? Etenim hic reus titulo possidet, & ideo iuxta re

gulam iuris non est per petitionem hereditatis ad iudiciu vocandus. Quobrem opinor veriore esse hanc vltima sententiam. Nam & opinio Bar. in d. l. cogi. est accipienda eo casu, quo titulus hic pendere lite acquiritur, & procuratur. sicuti ex ipso Bartolo deducitur a multis, praesertim ab Angelo in d. §. actionu. nu. 68. atque hære sane sufficiat quod ad tituli materiam in petitione hereditatis tractandam, cetera siquidem poterunt peti a Iasone in d. §. omnium. & in d. l. j. C. de inof. testa. quo in loco refert Capolam in Cautel. 133. scripsisse, petitionem hereditatis non competere contra emptorem totius, vel quoræ hereditatis, vbi bona fide est emptio facta, si petitio proponatur ad ipsum vniuersum, nempe ad hereditatem, vel quoræ hereditatis partem: dari autem hanc petitionem ad res ipsas singulares ipsius hereditatis, ea quidem ratione, quod reus hic totam hereditatem, vel eius partem quoræ possideat titulo iusto: nempe, emptionis: non sic res singulares, quas non videtur titulo emptionis possidere. Nam is, qui vendit hereditatem non tenetur de euictione pro rebus singularibus ipsius hereditatis. l. ij. in prin. ff. de hared. vel act. vend. l. j. C. de euictio. Ergo non censentur res singulares titulo emptionis possideri.

possideri. Iason tamen dubius est, an hæc opinio Bartholomæi Capollæ sit vera: & eâ falsam esse censet Carol. Molinæ. in consuetu. Parisi. titul. j. §. 23. nume. 35. quem nos hæc in parte sequimur libenter. Datur siquidem frequenter petitio hæreditatis contrâ emptorem hæreditatis, vel eius quotæ iuxta distinctionem Iurisconsulti in l. etiam. §. quod si quis. ff. de pet. hæredi. & l. ij. C. eod. titul. & quoties ita datur, dubiò procul competit. etiam pro rebus vniuersalibus: at vbi non datur petitio hæreditatis contrâ hunc emptorem, profectò non dabitur contrâ eum nec pro rebus singularibus, quas titulo emptionis certè possidet: cum inspecto euentu, & effectu censentur vendi res istæ vniuersales, quæ sub hæreditate vedita continentur. Nec possiet quis negare, in his rebus emptorè dici possessorem cû titulo, qui possit eas legitimo tēpore præscribere secundum ea, quæ traduntur in d. l. ij. C. de petitiõ. hæ. vendi. etenim censentur res omnes sub vniuersitate illa hæreditatis comprehensæ: atque ideo non potest iure optimo defendi, quod Capolla in dicta Cautela. 133. insigniter adnotauit.

¶ Sextò ex prænotatis deducitur vera interpretatio in Pauli Iurisconsulti locū, qui extat

sub rubr. ff. de petitiõ. hæ. l. ij. is ita inquit. Si hæreditatē petam ab eo, qui vnā rem possidebat, de qua sola cōtrouerfia erat, etiā id, quod postea possidere cœpit, restituet. Hactenùs Iuriscōsultus. Quidam etenim adhuc seriò, & non leuiter expensò Iuriscōsultū loco existimarunt, quòd proposita petitione hæreditatis, si in libello sit certa res expressim, & nominatim petita, non poterit alia res in id iudicium deduci. Quam opinionem probant, & sequuntur Panorrita. numer. 25. Felin. in versicul. sexta conclusio. in capitul. ij. de libe. oblatio. Alexand. ij. colū. & ibi Iason. in l. edita. C. de edendo. Quibus suffragatur glo. in d. l. iij. dum exponit verba illa: de qua sola, id est propter quā solā. quasi velit Accur. illud Pauli responsum procedere, vbi actum est vniuersaliter petitione hæreditatis, & petierit actor se declarari hæredem, & sibi restitui vniuersam hæreditatē: & tamen ea petitio facta est propter vnā solam rem, quam tempore motæ litis reus possidebat. Nam si actor petijset, se hæredem esse, pronunciari, & sibi restitui vnā tantū rem, quam reus possidebat, tunc planè non erit reus cogendus restituere res, quas post motam litem cœpit possidere. Huic etiam interpreta-
Pract. Couar. Rub. l. ij

tionem accedit opinio Bart. qui in dict. l. edita. 2. col. ita scribit. Si poneremus esse actum petitione hereditatis singulariter ad unam rem non posset fieri emendatio, vel alia editio alicuius rei post litem contestatam sicut in alijs singularibus iudicijs. His equidem verbis Bart. probare videtur intellectum, quem ex Panor. constituimus ad Iurisperiti locum: quem eundem sequitur, & admittit Maria. Soci. in dict. ca. ij. de libell. obla. nu. 139. illud tamen admonere oportet, ne quis existimet Alexan. ita simpliciter hanc opinionem probasse, quod ipsemet Alex. Bart. Soci. & Iacobinus. 3. col. in dict. l. edita. existimant etiam si vera sit opinio Panor. eam procedere quoad condemnationem, non tamen quoad executionem. Nam etsi in sententia omissa foret condemnatio circa restitutionem aliarum rerum, quam omitti iure oportere censet Alexander, posset in executione fieri aliarum restitution: in quo las. & Felin. contrarium prænotare videntur: & horum opinio tunc admitti deberet: cum esset ante sententiam petita condempnatio, & restitution aliarum rerum post litem contestationem, & in sententia tantum esset facta mentio, & condemnatio restitutionis illius rei, quae ab initio fuerat iudicio vniuersali peti-

ta. Nihilominus opinio Panor. mita pluribus displicuit. Nam auctoritate Iurisperiti in d. l. iij. contrariam veriorum esse opinantur Anto. col. vij. Imola & Barb. col. pen. in dict. ca. ij. de libell. obla. Fulgo. Riminal. Areti. Soci. colum. iij. Det. num. 25. Alciat. & Curt. Junior. nu. 64. & Purpura num. 25. in d. l. edita: quorum opinio magis communis est, & probatur in d. l. iij. & item ex eo, quod in hoc iudicio satis sit petitio sufficiens, si actor petat se pronuntiari heredem: cui petitioni accedit officio iudicis rerum omnium restitutio, si petitor obtinuerit: sicuti in initio huius capituli probauimus. Igitur hanc opinionem sequuti censemus, proposita petitione hereditatis, ut ea proponenda est, ac praemissio libello, quo quis petit, se pronuntiari heredem etiam si petierit vnius tantum rei, quam reus tempore mortis litis possidebat restitutionem nihilominus posse reum cogi per sententiam, & per iudicis exequentis officium ad restitutionem omnium aliarum rerum, quas lite pendente cepit reus possidere.

¶ Nec huic sententiae oberit Bart. opinio. d. l. edita. poterit enim hunc sensum habere, ut sit intelligenda quando heres institutus in re certa, petitionem hereditatis in iudicium deduxerit

deduxerit, eam proponēs tanquam verē institutus in re certa, petens se talem hāredem pronuntiari eiūque eandē rem certam restitui, vt hāredi in ea re solū instituto. Nō enim poterit post litis contestationē in hoc iudicio petere aliam rem, nec se pronuntiari hāredē in alijs rebus, aut ad alias res consequendas. Sic etenim Bartoli verba intellexit Philippus Cornueus in cōsi. 148 lib. 4. erit verō fortassis & hic optimus sensus, ne opinemur Bart. contrarium fuisse Iurisconsulto in d. l. iiii. Sed & Barto. Soci. col. iij. existimat in d. l. edita. posse aliter accipi Barto. opinionem, vt ipse voluerit nō posse post litem contestatā aliam rem in iudiciū deduci, quoties actor non egit petitione hāreditatis, sed petit rem quandam sibi vt hāredi Sempronij restitui. Poterit ni fallor, Bartoli distinctio, & hunc sensum pati vt in iudicijs vniuersalibus, vbi actū sit vniuersaliter nulla re expressim petita, superflua sit alicuius rei mutatio aut additio: cum omnes res veniant absque aliqua rerum additione in hoc iudicium ex natura actionis: at si actū fuerit vniuersali iudicio ad vnā tantūm rē, nō possit fieri mutatio, nec additio alterius rei ad hunc effectum, quod iure mutatiōis, vel additionis de his rebus in iudi-

cio tractetur: nō tamē ex hoc negat Bartol. posse ex natura actionis has res additas in hoc ipsum iudiciū venire, tametsi ratione mutationis, vel additionis, minime veniat propter particularem modum agendi. Quade re amplius cogitare licet.

Ex capite sequenti.

- 1 *Tertius oppositor, & liti defensor ad coadiuandū admissus, adsumere debet litem in eo statu quo erat.*
- 2 *Tertius oppositor ad coadiuandū, non pot. post publicationē, & cōclusionem testes producere.*
- 3 *Intell. l. si suspecta. ff. de inoffi. testa. & an procedat illud responsum ignorantibus legatarijs?*
- 4 *Res inter alios acta in iudicio, alijs praeiudicat, & prodest quoad quandam praesumptionem.*
- 5 *Sententia inter alios dicta plerūque ex propria vi, & natura nocet, & prodest omnino alijs: & ibi late intell. l. ingenū ff. de statu homi.*
- 6 *Sententia lata super primogenio cum legitimis contradicte, an alijs noceat?*
- 7 *Traditur late interpretatio tex. l. sape. ff. de re iudica. in versi. sed sciētibus.*
- 8 *Intellectus ad tex. in c. penul. de re iudica.*
- 9 *Intellect. ad tex. in d. l. sape. versi. nā et si libertus. & inibi an sententia lata contra vasallū praenocet domino scienti.*
Pract Couar. Rub. 1 iij

Quid sit præcipuè obser-
uandum, vbi qui nõdum
litigauit, litis, & causæ
examine se offerat:

quæ tertium op-
positore di-
cimus.

CAP. XLIII.

SÆpißimè cõtín-
git duobus in iu-
dicio litigantibus,
tertium quendá li-
tis, & causæ exa-
míni seipsum opponere, &
offerre. Etenim vult hic tertius
causam illam vel prosequi, vel
defendere: quod multis mo-
dis accidere potest. Quorum
aliquot nos hoc in loco exami-
nabimus ea ex causâ, quod pas-
sim viderimus de hac re in su-
premis Regis tribunalibus sa-
tis controuerri. Illud verò re-
ceptum est, diuque obtinuit,
hunc tertium, qui se liti oppo-
nit, admittendum esse hoc sa-
nè modo, vt quoties is litè ad-
sumat ad coadiuandú reum,
vel actore, vtque ei adistat: tunc
in eo statu causam prosequa-
tur, quo prosequébatur ipse
principalis. At si ad iudiciũ ac-
cesserit hic tertius nõ ad coad-
iuandú alium, sed ad exclu-
dendum vtrunque à rebus, vel
e iuribus, de quibus agitur: eo
quidè casu admittitur hic ad

causam agendá ab initio, ita
quidè, ac si ab alio cœpta non
esset. omniáque sunt cū hoc re-
petèda: nec tenetur hic tertius
causam in eo statu adsumere,
quo ea quidè erat inter ipsos
duos, cui medijs hic accedit, tẽ-
pore oppositionis. Hæc distin-
ctio summa denique est totius
huius tractatus: & ramen ha-
bet adeò dubias & frequẽtes
quæstiones, vt operæ precii sit
eâ explicare paulo diligentius,
maximè ad verâ interpretatio-
nem eorũ, quæ Bar. Inno. & alij,
hac de re hætenº tradidere.

¶ Prior verò distinc-tiõis pars
probat in ca. vlt. vt lit. pend.
in vj. sic enim ibidè responde-
tur. sanè si ad defensionẽ ipsius
litis aliqui quorũ intererit, pe-
tierint admitti: eos in illo sta-
tu, in quo ipsam inuenerint de-
cernimus admittẽdos. Hæc ibi
ex quibus manifestũ sit, nõ esse
tertiũ admittendũ, vt nouum
statũ causæ cõsequatur: si ipse
acceserit ad defensionẽ alte-
rius, qui iam causam fuerat
prosequutus. imò tenetur, etiã
si defensio eius intererit, in eo
statu causam prosequi, in quo
erat tẽpore oppositionis. Atq;
ita visum est Felino in c. cū su-
per. nu. 15. de re iudi. Baldo in
auth. nũc si hæres. ad fin. C. de
litigio. Ancha. in regu. ea, quæ
de reg. iur. in vj. q. xvij. Angelo
Areti. in l. si per lusorio. co. 2. ff.
de appel. Ange. Peruin. in l. si
suspecta

suspecta col ij. ff. de inoff. test. Inno. & alij in d. c. cum super. quorū statim mentio in specie proponenda est ad ea, quæ ex hac cōclusionē deducēda sunt. Idem ex d. c. vlt. adnotauit Sebastianus Vantius de nullitate n. 5. extat exemplū huic oppositioni de venditore, qui tenetur de euictione: nā hic opponit se sēpissimē liti, & cōtro uerfæ motæ contrā emptorē super re vendita. l. venditor. ff. de iudi. l. à sentētia. & d. l. si per lusorio. ff. de appella. idem erit in legatarijs defendētibz scriptum hāredem in lite, quæ ad testamentū rescindendum ad uersus ipsum proponitur in d. l. si suspecta. Sunt & alia multa exempla præsertim ex l. sēpē. ff. de re iud. auth. tunc si hāres. C. de litigio. l. Paulus. ff. de procur. l. si pa. iter. ff. de libera. l. caus. c. ij. de procur. in. vj. c. vt circa. de elect. in. vj. clem. constitutionē de elect. Igitur quoties venditor ad iudiciū accedit defensurus emptorē, contrā quē agitur pro re vendita adsumere debet litē in eo statu quo erat tēpore oppositionis. Quod & de similibus exemplis dubiō procul respondendum erit: quā ratione plura deduci poterūt, quæ sunt in praxi maximē notāda ad rectum iustitiæ ministerium, & vt calumnijs occurramus, quæ fa-

cilimē cōtingunt in his oppositionibus: cum plerunque fiat potius iniuria, & malitia, quā iure.

¶ Primum ex his colligitur, hunc tertium oppositorē, (nā & hac frequentissima locutione utar) posse in hac defensione allegare, & probare omnia quæ principalis nec allegauit, nec probauit, si ea sint ad causæ defensionem conducibilia. Quod expressim voluit glossa inibi communi omnium consensu recepta in d. l. si suscepta in prin. cui similis in cap. ij. de procur. in. vj. idēque fatentur omnes, qui statim adducētur ad sequentem conclusionem. Etenim nemo ex eis dubitauit, hanc opinionem verā esse, quoties tertius hic oppositor vult allegare, & probare intra diem à iudice, vel à iure datum principali ad allegandum, & probandum.

¶ Secūdo hinc apparet, sit ne verū quod quidam opinātur existimātes, posse hunc tertium oppositorē, quē rei & causæ defensorē diximus probare allegare, & testes producere in iudicio post publicationē, ac denique eo quidē tēpore, quo nō potest reus ipse principalis. si ignorauit testes produci, & causam agi. Sic em̄ cēset Bar in d. l. si per lusorio. ff. de appel. quē sequitur Pan. n. 7. Feli. n. 18. in c. venjēs. in. 2. de testi. & Matth. Pract. Couar. Rub. 1. in

Affli. decisione. 235. quibus accedit ratio ex l. sapē. ff. de re iudica. & l. à sententia. ff. de appella. nā si huic defensori ignorantī non praeiudicant acta cū ipso reo principali, nec eius trāsactio: vt ibidem probatur, profectō nec nocebunt taciti consensus ipsius rei, qui ex eo constant, quod finita sit dilatio, facta sit conclusio in causa, & testiū publicatio. Contrariam verō sententiam probāt, & sequuntur Innoc. & Antonomaeus in d. c. cū super. Angel. Arenti in d. l. à sentētia col. iij. Angel. Perusinus in d. l. si si specta. col. ij. Quorum sententia ex eo mihi videtur iure procedere, quod hic defensor adsumere debeat litem, & causam in eo statu, in quo versatur, quē admodū probatur in d. c. vlti. vt lit. pend. li. vj. siquidem ipse vult iudicium à reo cōceptū prosequi, & defendere. Nec ipse vi deo quā ratione possit contrarium probari: cum hic defensor causae & litis examini assistat reū ipsum defensurus propter praeiudiciū, quod sibi imminet si reus ipse condēnetur: Atque ideo verā esse censeo hanc opinionem Innoc. & sequacium, quā in praxi satis recepta videtur apud suprema huius regni tribunalia: In quibus passim obiectum est, quod defensor hic admittatur ad litem, & causam suscipiendā in

eo statu, in quo erat tēpore oppositionis. Nec oberūt ea, quae Barto & alij tradidere auctoritate Iuriscōsultorum in d. l. sapē. & in d. l. à sententia. Nā vbi tertius hic defensor nō potest reum principalem excludere à defensione causae: quia omninō ad illum, nō ad hunc defensorem pertinet causae defensio saltē primo loco. tunc profectō sententia lata in ea causa huic tertio etiā ignoranti praeiudicat, non equidem iure, & viribus rei iudicatae, quae possit aduersus istum, cum quo lis nōdum est acta, opponi, aut executioni mandari: sed ideo, quod reo principali victo, imminet iure damnum huic tertio. Cuius rei exemplum traditur in veditore, qui de euictione tenebitur. Etenim huic, etiam ignoranti nocet sentētia lata contrā emptorem in re vendita, non equidem in vim rei iudicatae, quae possit aduersus ipsum opponi, aut executioni mandari: sed in hoc quod emptor poterit aduersus eū agere de euictione, & obtinebit in his casibus saltem, quibus non tenetur emptor venditorem requirere, vt adsumat litis, & causae defensionem. Hoc equidem praeiudiciū venditori fit ex sententia lata contrā emptorem, etiam si ipse venditor ignorauerit litem cum emptore tractari. Nec poterat venditor em

tor emptorem rei venditæ pos-
fessore à defensione litis ex-
cludere: tamen si teneretur iure
auxilium ferre, & defensioni
causæ incumbere propter eui-
dentionem. In hac denique specie
agitur causa cum possessore rei
petitæ: quo victo, res ab eo auo-
catur, & traditur actori vincen-
ti: nec poterit venditor, etiam
ignorans litem tractari, execu-
tionem istam impedire. Igitur
venditor volens emptorem de-
fendere, adsumere debet litem
in eo statu, quo erat tempore
oppositionis: nec erit admitten-
dus ad ea probanda, quæ non
posset reus ipse principalis alle-
gare, nec probare: quod item
deducitur à Iurisconsulto in l.
venditor. ff. de iudic. cuius in-
tellectum & nos attigimus su-
perius capit. viij. num. iij. sic &
huiusce conclusionis poterit
aliud exemplum opponi ex d. l.
si suspecta. ff. de inoffic. testam.
hæres enim scriptus in testa-
mento primus, & principalis de-
fensor est, quo victo, etiam ig-
norantibus legatarijs, in hoc eis
præiudicium fit, quod non po-
terunt legata consequi à victo-
re, quippe qui non fuerit gra-
uatus, nec iussus soluere lega-
ta atque item in eo, quod testa-
mentum sit per sententiam la-
tam cum legitimo contradic-
to re rescisum. Sic denique his
præiudicat sententia regulari-
ter tamen si causam ipsam agi,

& tractari cum hærede scripto
prorsus ignorauerint: quemad-
modum deciditur ex dict. l. si
suspecta. l. Papinianus. §. vltim.
l. qui repudiantis. §. fina. ff. eod.
titu. l. à sententia. & l. si per luso-
rio. ff. de appellat. text. ad hoc
in specie insignis in l. si supera-
tus. ff. de pignorb. notant Imo.
in dict. l. si per lutorio. Alexand.
in dict. l. sapè. num. 82. quod sta-
tum tractabitur in versic. secun-
dò prænotandum. notat expref-
sim Paulus in dict. l. sapè. num.
vlt. circò vbi legatarij velint
adstare hæredi scripto, & eidẽ
in defensione causæ auxilium
impertiri, tenentur causam, & li-
tem adsumere eo in statu, in
quo est tempore oppositionis:
nec quicquam eos adiuuat,
quod ignorauerint hætenus
causam cum hærede scripto
tractari: cum & eis ignorantibus
noceant quæ in iudicio
cum hærede scripto acta fue-
rint saltem regulariter: nec pro-
pter eorum ignorantiam actor,
qui litem instruxit cum eo, qui
ab eo solùm vocandus est ad
iudicium, hoc grauamen pati
debet, quod propter oppositio-
nem legatariorum cogatur re-
trocedere, & ad initium litis re-
dire, qua ratione adamussim ob-
seruata non potest huic quæ-
stioni conuenire, quod Bartol.
& alij tradidère distinguentes
scientiam ab ignorantia. Nam
Iurisconsultus in dict. l. sapè ita

est intelligendus, vt ignorantia proſit alteri, qui primas habebat eiufce litis defenſiones, cuiusque primo loco, non litiganti compete-
bat ius defendendi litem illam. Huic enim ignorantia non præiudicat ſcientia, ſcientia verò præiudicat, ea quidem ratio, quòd qui habet primam litem, & cauſæ defenſionem, & patitur alium cauſam agere & defendere, videatur contentire, quòd cauſa illa per illum tractetur, & ſententia ſibi præiudicium inferat; quippe qui poterat primam litis defenſionem adſumere; cùm in ea tractandum erat de iure, quod ipſe habuit ex perſona agentis, vel habet modo. Eſt etenim ſatis ad hoc præiudicium, quod in ea lite omninò tractetur de iure huius tertij, qui ad cauſam vocatus non eſt, & tamen patitur eam tractari, cùm poſſet repellere ab eius defenſione eum, qui cauſam agit & defendit. Igitur ſcientia in hac ſpecie requiritur ad hoc, vt præſumamus conſenſum huius tertij in hoc, quòd cauſa per alium tractetur in eius præiudicium. At vbi tertius non poſſet repellere à iudicio ipſum principalem defenſorem, ſed tantùm poterat eum adiuuare, eiſque adſiſtere propter propriũ cõmodum, ac peculiare vtilitatẽ: tunc nihil ei nocet ſcientia, nec prodeſt ignorantia. Nò enim nocet ſcientia, vt

ſententia lata ei præiudiciũ inferat ex ratione ſcientiæ: cùm res inter alios acta ſit. vt probatur in dict. l. ſapẽ. verſicul. naniſcientibus, nec prodeſt ignorantia quoties ſententia ius facit inter alios: quia lata eſt cũ legitimo contradicte. Hæc enim omnibus nocet, quibus iure ſancitum eſt nocere, & inter quos ius facit, etiam ipſis ignorantibus. Hæc latius tetigimus quoad quæſtionem iſtam vel ex eo quòd Matth. Afflic. in dict. q. 235. malè intellexerit Ange. opinionem in d. l. ſi ſuſpecta.

¶ Cæterum vt hæc materia, quæ ſatis difficilem habet reſolutionem, & practicis eſt admodum obuiare rectius examinetur oportet aliquot hic expedire ad interpretationem Iuriſconſulti in dict. l. ſapẽ. cuius examini præmittendum eſt ſententiam inter quosdam dictam, & prouinciata regulariter alijs nocere, & prodeſſe quòd ad qualem præſumptionem: oritur enim etiam inter alios quædam præſumptio in fauorem illius, pro quo lata fuit. Hanc opinionem manifeſtè deduxerunt gl. Bart. & doct. in l. ſi duo patroni. verſi. habiturum. ff. de iure iurand. Anton. Abb. & Felinus in capitu. penulti. de re iudicat. glo. in cap. interrogatum. iij. q. v. & in c. dilectus. in ij. ver. dantes. de ſimon. Alex. in d. l. ſapẽ. nu. 70. optimè Iaſ. in d. l. ſi duo. patroni.

patroni. quale verò sit hoc præiudicium, aut quanta sit hæc præsumptio arbitrio boni viri relinquendum est: quod mihi admodum placet: & notat Panor. in dict. cap. penult. col. ij. Nam & gloss. opinionem simpliciter probat Socin. in l. j. ff. de except. rei iudica. præsertim hæc sententia erit admittenda quò ad illos, qui aliquam videntur habere in causa communionem, etiam si eis non præiudicet sententia quantum ad exceptionem rei iudicatæ: vt quò ad cohæredes, compatro- nos, & his similes. sicuti constat in dict. l. à sententia. in princip. & in dict. l. si duo patroni. vbi Iason & Alexand. in dict. l. sæpè. ita hanc opinionem intellexere: & Curt. Iunior in l. admonendi. ff. de iur. et iurand. nume. 59. Nec placet mihi Bart. interpretatio in l. admonendi. num. 45. dum opinatur ex sententia inter alios lata oriri quò ad alios præsumptionem quandam, quæ efficiat semiplenam probationem. Hoc etenim falsum est: non enim tantum effectum isthæc præsumptio inducit atque ita à Bartoli opinione discessere Aretinæ cap. causam quæ. iij. col. de testi. idem Aretian. cōf. 165. col. ij. in repeti. dict. l. admonendi. num. 242. Imol. in dict. l. si duo patroni. Carol. Molin. in consuetud. Parisien. lib. titul. j. §. v. num. 38. quorum opinio com-

munis est: quemadmodum asseuerat Ferdi. Loazes in repet. l. filiusfamiliās. §. diui. ff. de lega. j. numer. 329. siquidem & Alex. ipse in d. l. sæpè. nume. 71. satis dubitat, an vera sit opinio Bartol. Quæ non est, vt constat ex præmissis temerè admittenda. ¶ Secundo prænotandum erit, sæpissimè contingere sententiam latam ius inter alios facere & alijs prodesse, ac nocere propria vi, & natura eiusdem absque aliqua scientia accidenti. notant Panor. in dict. cap. penult. numer. 34. Alex. in dict. l. sæpè. nu. 109. quod comprobatur ex his, quæ paulò ante scripsimus ad intellectum d. l. si fusipecta. Nec enim dubium esse potest, in aliquo casibus sententiam esse huiusmodi qualitatis, & conditionis, vt cum vno lata multis alijs præiudicet, vel proficiat nempè vbi lis tractatur cum legitimo contradicte a quo aliorum ius in eadem re deriuatur, & oritur, & qui primus obtinet in ea controuersia partes. In hac etenim specie sententia lata facit ius quoad omnes, etiam si nec litigauerint, nec vocati fuerint ad iudicium, nec scientiam litis controuersæ habuerint. Probat hanc cōclusionem tex. in l. j. §. ult. & l. seq. ff. de liber. agnōf. etenim, vt ibi respondet Iurisconsult. sententia lata in causa filiationis inter patrem & filium, omnibus alijs nocet,

& prodest, quibus ex ea radice ius alioqui competit. Actum siquidem est cum legitimo contradicte: nempè patre, à quo causa filiationis in omnes alios deriuatur, ac proce. lit. & ideo mirum non est si ceteris, etiam non vocatis, nec scientibus proficit, & præiudicet: sicuti constat in dict. §. vltim. cuius ad hoc præter Doct. ibi meminere Bald. in cap. nihil. colum. iij. de electione. Iason in rubr. ff. de re iudicat. glo. & omnes in cap. penult. eod. titu. conuenitque huic decisioni regia l. xix. titu. 22. parti. iij. quod si lis acta non fuerit cum patre, quem ista causa præcipue, & primo loco tangit, & quem aliorum ius consequitur, sed eum aliquo ex transuersa linea, sententia non præiudicat alijs agnatis vel cognatis, quos eque principaliter tangit negotium quoad eorum causam nec prodest, vbi actum sit de priuato commodo cuiusque eorū. text. optimus in l. duobus. ff. de liber. caus. l. 3. & l. patronum. ff. si lib. ingen. esse dicat. notant Bal. in l. res inter alios. C. qui. res iudi. non nocet. Abb. in dict. cap. penult. num. 18. Alexan. in dict. l. sapè. num. 60. Quorum resolutio in hoc etiam tendit, vt nihilominus in hac specie quod ad ius publicum, quod ad munera scilicet publica sententia omnibus alijs proffit, & noceat, quoties causa fuerit examinata

quātum ad hoc publicum commodum. l. eum qui. §. in populis. ff. de iure iur. idem erit in causa illa, in qua tractatur, an quis sit filius legitimus alicuius an spurius: secundum eod. Er. & huiusce conclusionis aliud exemplum in causa ingenuitatis, in qua sententia lata cum legitimo contradicte facit ius quod ad omnes alios omnino. textus est celebris in l. ingenuum. ff. de stat. homin. & in l. dim. §. j. ff. de libera. cau. glof. in dict. cap. penult. Legitimus verò contradicte is dicitur, qui verus est dominus serui, vel verus patronus liberti. glof. in signis, communiter recepta in l. cum non iusto. ff. de collus. de teg. Igitur si quis contendat se liberum esse, aut ingenuum conditionis, & ea lis tractetur cum vero domino, vel patrono, & sic cum contradicte legitimo, sententia in ea causa lata, qua fuerit pronuntiatus ingenuus, vel libertus, liber, aut seruus, omnibus alijs proderit, vel nocebit. Cuius rei ea est potissima ratio, quod ex iure illius, qui hac in controuersia cum seruo, vel libero, litgauit, ius itidem omnium pendeat, & deducatur: cum ille fuerit, aut dicatur fuisse, & esse verus dominus vel patronus, cuius domini aut patronatus ratione hic seruus, vel ingenuus allegatur vel asseritur liber, ingenuus, seruus aut

aut libertus. Hęc sanè ratio sun-
mè notanda est ad huius quæ-
stionis verum intellectum: qui
amplius ex hoc constat, quòd
sententia lata non fuit contra
absentem: nam in eo casu non fa-
cit ius inter alios: quia præsumi-
tur absens condemnatus potius
ex contumacia, quàm ex iure:
& iustitia. l. qui repudiantis. §.
ultim. ff. de inoff. testam. Bart. &
alij in dict. l. ingenuum. Bald. in
l. ij. colum. iij. C. quib. res iudi-
cat. non nocet. l. prætes. C. de pi-
gnor. tradunt Bart. in l. si supera-
tus. ff. de pigno. & Abb. in dict.
cap. penul. nume. xxj. de re iu-
dicat. quod & regia Partitauri
lex sensim probare videtur. Est
& locus elegans apud iuriconsul-
tū in l. diui fratres. §. j. ff. de
liber. caus. cuius mentionem sta-
tim agemus. Idem notat Mathe-
si. nota. xxv. probatur simili ra-
tione ex l. ult. iuxta comunè
eius interpretationem. C. de le-
gibus. tradunt Abb. & alij in c.
in causis. Felin. in cap. cum Ber-
tholdus. num. xxij. de re iudic.
Alex. in l. apud Iulianū. §. vtrū.
col. ultim. ff. ad trebel. textatē
singularis in l. si per lusorio. §.
ult. ff. de appel. Alex. consi. 84.
col. j. lib. iij. Hippol. sin. 4. & Boe-
nus decisione. 79. nu. 4. ex qui-
bus ita equidè prænotatis pau-
ca libet deducere, quæ forsan
amplius aperient huiusce quæ-
stionis obstrusam difficultatē.
¶ Primum etenim constat ex

his, quod si lis tractetur super
statu alicuius, & is pronuncie-
tur seruus, vel libertus illius, qui
cum eo litigat: hæc sententia no-
cebit victo quò ad omnes, qui
dixerint, & allegauerint, illum
seruum esse, quibúsque satis sit,
quòd ille sit seruus, aut libertus:
nec refert, sit nè seruus litigan-
tis, aut alterius. Cuius conclusio
nis est manifestatio: siquidem
hic qui modò vultatem ex re
iudicata capere vult, id tantū
contēdit, quòd victus sit seruus,
vel libertus illius, cum quo lata
est sententia: nec petit victum
in seruitutem, aut libertinitatē
sufficit enim ei, quòd seruus sit,
vel libertus. Quæ quidem qua-
litas iam constat, cum constet,
victum per sententiam seruum,
aut libertum pronuntiatum
fuisse illius quidem, à cuius iu-
re qui modò agit iure optimo
deducit propriam intentionem
quæ in hoc tendit, quòd ille sit
seruus, aut libertus alicuius, eius-
que conditionis & status homo.
Sic ex cōtrario si quis per sentē-
tiam fuerit pronuntiatu liber,
aut ingenuus: hæc sententia pro-
derit ei quò ad omnes & nocebit
omnibus qui eum esse seruum,
aut libertinum dixerint, nisi
probare velint, alterius quā vi-
cti seruum vel libertinum fuis-
se. Tūc etenim sententia ista nō
censetur lata cum legitimo con-
tradictore: & ideo non nocebit
omnibus, nec procedit quò ad

omnes etiā si satisfit quò admo-
do ligātes victorē libertinum
vel seruū esse: nec referat, si liber-
tus, vel seruus Titij, aut Scipionis.

¶ Secundò apparet, sententiā
pro ingenuitate latam non no-
cere alteri, qui victus non fuit,
vbi hic allegat, victorem esse
propriū seruū, aut libertum.
Etenim in hac specie nō est sen-
tentia lata cū legitimo con-
tradictore. Quamobrem non
nocebit ei, qui ius à se ipso de-
ducit, non à victo. l. duobus. ff.
de lib. caus. l. j. & l. patronum. ff.
si liber ingenuus esse dicatur. l.
cū non iusto. ff. de collus. de-
tegend. gloss. in l. cognitio. §. j.
ff. de liber. caus. verb. nec variè.
notat Alexand. in dict. l. sapē.
ff. de re iud. num. 65. sic senten-
tia, qua quis pronūciatur seruus
aut libertus Titij, non ei noce-
bit quò ad alios, qui ab eodem
Titio ius non habent, nec ab il-
lius Titij iure propriā intentio-
nem probare contendunt: undè
petunt victum in propriam ser-
uitutem, aut libertinitatē, seu ius
patronatus. Quod satis constat
ex ratione superius tradita.

¶ Teriò colligitur hinc, nihil
referre ad iurisperiti respon-
sum in dict. l. ingenuum. quòd
quis agat de libertate contraria
seruituti, vel de libertate cōtra-
ria ingenuitati. Nā si uē quis pro-
nūcietur liber, & ingenuus in
cōtrouersia de seruitute, aut in
cōtrouersia de libertinitate, ob-

tinebit decisio elegans Iurisco-
sulti in d. l. ingenuū. Quem ad-
modum tenent Imol. Anton.
Felin. num. x. & alij in dict. cap.
penul. idem Imola. & alex. in d.
l. sapē. num. 56. Doctō. in l. j. ff. si
liber inge. esse dicatur. tamen si
Innoc. in cap. causam quē. in ij.
qui filij sint legit. ij. colu. existi-
met, sententiam latam pro inge-
nuitate in ea controuersia, in
qua agitur, an quis sit libertus
& sic de libertinitate, & ingenui-
tate, non nocere omnibus, nec
quò ad omnes prodesse. l. duo-
bus. ff. de lib. caus. l. j. & in l. pa-
tronum. ff. si liber inge. esse di-
cat. quæ quidem responsa tan-
tum abest, ut probent Innocen-
tij opinionem, quòd contrariam
potius prēmiserunt. Sed & text. in
d. l. ingenuum. palam Innocen-
tius aduersatur: cū & in d. lu-
risconsultus idem sentiat, ac re-
sponderet planè, vbi quis liberti-
nus esse diceretur. Quòd si
quis rationem paulò ante à no-
bis expositam pensitet diligen-
tius, percipiet faciliè, iure non
probari distinctionem Innocen-
tij. cū & si tractetur, an quis
sit libertus, & is pronūcietur
liber & ingenuus, iudicium hoc
& sententia nocebit omnibus, &
proderit quò ad omnes, qui di-
xerint, illum libertum fuisse il-
lius, qui per sententiam fuerit
victus. his verò non nocebit,
qui voluerint probare, illum li-
bertum esse alterius, cum quo
his tractata

his tractata non fuerit. Sic denique Innocentij distinctio improbat: imò frequentiori doctorum calculo improbata est: vt ipsemet Alex. fateretur post Anton. in dict. capit. penul. dere iudic.

¶ Quartò ex his deducitur, quam ratione sit accipiendū, quod hac in re passim adnotari solet, dum ita Iurisconsulti responsum in dict. l. ingenuum. accipitur, vt procedat quando pronunciatur, quis ingenuus: ac secus sit, si pronuntietur seruū petentis non videri, vel absolua tur à petitione seruitutis. Quasi tunc sententia nō noceat alijs quā ipsis litigantibus, nec pro sit. Ad hoc adducitur tex. insignis in l. diui fratres. §. j. ff. de liber. caus. cuius autoritate hoc ipsum tenuerunt Panormit. in dict. cap. penulti. num. xix. Alexand. in dict. l. sæpè. num. 56. Alberic. in dict. l. diui. §. j. Decius in conf. 44 §. nu. 38. Bald. in d. l. ingenuum. & in dict. l. ij. colu. ij. C. quibus res iud. non nocet. Ego verò conabor paulò vrgētrius Iurisconsulti sensum explicare, eo præsertim quod viderim non semel ex eo non rectè intellecto quædam in praxim deduci, quæ maximè senteo aliena esse ab eius integro sensu, & intellectu. Primū etenim illud cōstituiam, quòd negari nequit: nempe quòd vbi causa status agitur absente, & contumace

illo, qui contrā libertatem contendit non esse pronunciandum quem ingenuum. sed in hunc modum sententia concipienda est, vt seruus illius non videri pronuncietur: quia absente altero non satis est cognitioni datum, vt quis ingenuus esse pronuncietur in graue quidem præiudiciū: cum fortassis alio qui seruus ob alterius contumaciam liber pronunciaretur. Et hoc obtinet, vt inquit Iurisconsultus, quando quis petit aliquē in seruitutem. Quod si quis asserat se liberum, & ingenuum & altero contumace cognitio causæ tractetur: nō est pronūciā dū ingenuus nisi magnæ adsint pro libertate probationes, atque ideo tutius est cognitionem circunduci. Ita sane Vlpianus in dict. l. diui fratres. distinguendum esse censet, qui docet qua forma concipi debeat sententia in causa status pronūcianda cum is petit alterum in seruitutem vel à quo quis asserit in libertatem se ipsum contumax est. Priori etenim casu non oportet pronunciari quem ingenuum nec liberum: sed erit satis etiam si cognitio non fuerit circunducta & absolutio ab instantia data: imò sit processum ad cognitionem quòd pronuncietur seruū petentis non videri: posteriori autem vbi cognitioni locus datus fuerit & ideo sit omnino pronūcian

dum, poterit actor pronunciar-
 ri ingenuus, si hoc ipsum euidē-
 tes probationes suggerant, alio
 qui circumducitur cognitio, dif-
 ferturque in aliud tempus opor-
 tunius. Igitur ex hac Iuriscon-
 sulti decisione constant plura-
 primum quod ea sit admitten-
 da ubi proceditur ad cognitio-
 nem altero absente, & contuma-
 ce, quo quidem casu: siuē quis
 pronuncietur ingenuus, siuē li-
 ber, non nocet hac sententia o-
 mnibus, sed tantum ei, cum quo
 lata, fuerit: quemadmodum su-
 perius tradidimus ex cōmuni
 omnium ferē opinione. Secun-
 dum, quod ipso actore contu-
 mace, qui petebat reum in ser-
 uitutem non est pronūciandus
 reus ingenuus: sed eo modo sen-
 tentia concipienda est, vt pro-
 nunciatur, seruum illius non vi-
 deri. Et idem erit, quoties quis
 petit se pronunciarī ingenuum,
 & asserit se liberum reo contu-
 mace, nisi probationes libertatis
 fuerint euidentēs. Ita enim Iuris-
 consulto placuit: à cuius mente
 ipse deduxerim, posse utroque
 casu pronūciari reū, vel actorē
 ingenuum, si ipse hoc petat: &
 probationes euidentēs ingenui-
 tatis in iudiciū adduxerit. Ter-
 tiò constat, non esse seruandam
 sententiæ formulam à Iuriscon-
 sulto prescriptam, quoties lis
 agitur absque contumacia prē-
 sentibus actore, & reo. Nā tunc
 necessariò est pronūciandus

quis liber, vel seruus ingenuus,
 vel libertus. Quandoquidem
 ea formula fuit à Iurisconsulto
 excogitata, vt lis diffiniretur
 certo modo, quæ propter con-
 tumaciam alterius deficiente
 iusta status cognitione, non po-
 terat iure ordinario diffiniri.
 Quartò mihi iure verum esse
 videtur, sententiam latam iuxta
 formulam Iurisconsulti nocere
 illi, contra quem lata fuit, & de-
 nique eius successoribus, & hæ-
 redibus: non tamen alijs, etiam
 si hi velint probare, & in indi-
 cium deduxerint, quod ille, de
 cuius statu agitur, sit seruus, vel
 libertus illius, qui contumax vi-
 ctus, fuerat. At si pronuncietur,
 quis ingenuus omnibus his tam
 victi successoribus, quàm alijs
 nocet sententia, vt paulò antè
 tradidimus. Postremò illud mi-
 hi probatissimū videtur, quod
 sententia lata cōtra cōtumacē in
 causa status, ea tamen formula,
 vt quis ingenuus pronūciatus
 fuerit propter euidentēs proba-
 tiones, nocere omnibus, & pro-
 desse quò ad omnes, ac si lata
 foret præsente utroque litigan-
 te. Quod mihi probare videtur
 ipse Iurisconsultus in dict. l. diui
 fratres. alioqui parum discrimi-
 nis esset inter eas formulas pro-
 nunciandi, quas ipsemet imbi
 tanta iudicij integritate tradē-
 re conatur. Idcirco communis
 interpretatio ad l. ingenuum.
 Cuius paulò antè meminimus
 ex Bart.

ex Bar. ibi, & in l. qui repudiā-
tis. C. de inof. testa. vera est, nisi
constet latam fuisse sententiā
ingenuitatis contra contuma-
cem propter euidentis liberta-
tis probationes: quasi tunc ces-
set omnino ratio, quæ mouit
Iurisconsultum in d. l. qui repu-
diantis: vt Accur. inibi verbo:
non creditur. visus est insinua-
re. notat Panor. in d. c. pe. nu.
20. post Bart. in l. si superatus. 6
ff. de pign. & fortassis constitu-
tio diuorum fratrum, cuius men-
tio fit à Iurisconsulto ad intel-
lectum, & distinctionem illius
responsi in d. l. qui repudian-
tis. §. vlti. & l. seq. Similis admo-
dum fuit distinctioni expositæ
in d. l. diui fratres. vt hinc ma-
gis aperiatur huiusce difficulta-
tis integra resolutio.

¶ Quinto colligitur ex præno-
tatis, an responsio Iurisconsulti
in d. l. ingenuum. obtineat in
sententia, quæ lata fuerit super
ætate alicuius. Nam Panor. in
capi. cū dilecti: col. vlt. de elect.
existimat, idem esse in senten-
tia, quæ lata fuerit super ætate:
vt tandem ea omnibus præiu-
dicet: sicut sententia lata super
ingenuitate, quod mihi nō pla-
cet. Nec enim video rationem
urgentem, ex qua hæc sententiā
lata super ætate similis sit illi,
quæ fertur super ingenuitate.
Cum diuersa sit omnino ratio,
si recte pensitemus quæ hoc in
capite scripsimus ad rationem

Iurisconsulti in d. l. ingenuum.
licet Panor. in d. c. pen. nu. 20.
propriam repetat opinionem.

¶ Tercio, hoc in tractatu po-
tissimè discutiendū erit, an sen-
tentiā lata super maioratu, vel
primogenio: aut super eius bo-
nis contra ipsum legitimū pos-
sessorem noceat ei, qui post ip-
sum vocatur ad illud primoge-
nium? Nam quidem expressim
asseuerant, hanc sententiā al-
teri non nocere, nisi & is fuerit
vocatus ad causæ examinatio-
nem, vel eius litis scientiam ha-
buerit. Huius opinio, authotes
sunt And. Iser. in c. si vassallus,
si de feudo fuerit cōtrouer. int.
domin. & agnat. vassalli. & ibi
Matthæ. Affli. nu. 20. Francisc.
Curt. in trac. de feu. part. vlt. q.
ix. Feli. in c. vlti. nume. v. de ma-
iori. & obedien. Dec. eleganter
in consil. 445. nume. 29. Alua-
rot. in d. c. si vassallus. col. vlti.
quam opinionem testatur cō-
munem esse Deci in d. numer.
29. cui accedit conclusio Bart.
in l. filius familiās. §. diui. ff. de
legat. j. numer. ix. vbi is scribit,
sententiā latam super re pro-
hibita alienari contra prohibi-
tum, non nocere illi, qui ad eā
vocatus est post illius obitum:
nisi citatus & is fuerit. argum.
dictæ l. sēpē. His etiam suffra-
gatur, quod vocatus ad primo-
genium post obitū possessoris,
nō accipit illud tanquam hæ-
res defuncti, nec eius personā
Pract. Couar. Rub. m

representat, nec ab eo ius habet, sed à primo huius maiora tus institutore: quemadmodum constat, & nos olim tradidimus in ru. de testamē. iij. par. nu. 26. Igitur opinio ista maximè iure probatur: quam & habere æquitatem Alexan. fatetur in d. §. diui. col. iij. dubia tamē ple risq; visa est hæc sententia Iser nia. Et ided ex aduerso sunt qui existiment, sententiā istam nocere ei, qui ad primogeniū vocatur post obitum illius, qui per sententiā victus est. Ita sanè tenuerunt Angel. Imo. Cuma. Alexan. Iason Crottus, Ripa. nume. 60. Ferdinand. Loazes, nume. 308. in d. §. diui. Alexan. consil. 86. col. ij. & consil. 156. col. j. lib. ij. consil. Quorum ea est concors sententia, vt tandē iudicium actum, & diffinitum aduersus institutum hæredē, vel aduersus prohibitū res alie nare, & rogatū alteri restituere, noceat ipsi substituto, & fideicommissario, etiā si nō fuerit citatus ad causam. Idē probat Alex. in d. l. sepē. nume. 99. Felin. in d. c. penul. de re iudi. nume. 16. Fatentur hanc sentē tiam communem esse Ripa. & Loazes in d. §. diui. His adstipulatur Bartol. quem inibi sequuti sunt Angel. & Roma. in l. in diem. ff. de aqua pluuiā ar cen. alleucrans, non esse citandum substitutum ad causam, quæ cum hærede instituto tra

ctatur super rebus, quæ substituto restituendæ sunt ex voluntate testatoris. Est & ad idem text. opti. in l. ex contractu. ff. de re iudicata. quo in loco respondet Iurisconsultus, sententiam latam contrā institutum nocere substituto, etiā si is ad iudicium vocatus non fuerit. Idem probatur in l. j. §. denun ciari autem. ff. de ventre inspi. Etenim lis illi tantum denuncianda est, secundum Iurisconsultum ibidem, qui primū locum obtinet in successione, nō his, qui substituti sunt, nec his, qui spem obtinendæ hæreditatis, etiā ex testamento habuerint. Conducit ad hoc text. in l. si patroni. §. vlti. ff. ad Trebel. qui probat iuxta quendā intellectum sententiam latam contrā hæredem nocere fideicommissario, etiam nō citato. Hoc ipsum constare videtur ex eo, quod ad iudicium, & litis examinationem tantum vocandus est ille, quem negotiū tangit principaliter, non autem sunt illi citandi, quos in quandam consequentiam litis diffinitio pōt attingere, quibus nec nocere, aut prodesse poterit. gloss. est insignis, & inibi ab omnibus recepta in l. de vnoquoque. ff. de re iudicata. cuius omnes præcitati authores meminere, & præter eos idem Iason, in l. si quis nec causam. ff. si certum petatur. nu. vij. Idē in l. decem.

l. decem. numer. 37. ff. de verb. obligatio. Idem in consil. 111. col. penult. libr. j. Felin. in cap. exhibita. col. j. & ij. de iudic. & præterea optimè Curt. Iunior. consil. 23. ad finem. Sed & hanc partem tuetur ratio quædam, cuius examen hoc in capit. tra-
ctauimus. Nam sententia lata cum legitimo defensore, & eo, qui primas, ac potiores habet defendēdi partes, nocet omnibus his, etiam nec citatis, nec scientibus, qui à iure victi, & condemnati ius proprium deducere conantur, & coguntur. d. l. si suspecta. in prin. & §. vlti. l. qui repudiantis. dicta l. ingenuum. & ei similes. Sed possessor primogenij legitimus est huius litis defensor, & is qui primo loco vocatur ad bona maioratus, vt constat. Nam & hunc principaliter negotium tangit: & post cum vocati eodem iure admitti contendunt: igitur eisdem nocere debet sententia, quemadmodum & prodesset, si lata fuisset pro ipso possessore, aut legitimo defensore. Etenim licet sequens in gradu, & possessori proximus vocatus fuerit à primo maioratus institutore: ea tamen vocatio pender ab eo iure, cuius alter primus, ac legitimus defensor est: & idèd quauis non habeat proximior in gradu ius ab ipso priori, legitimo defensore, damnum pa-

titur ex sententia lata legitime super illo iure, cuius primus, ac legitimus, & principalis defensor alter est, quique damnatus fuit: argument. dicta l. si suspecta. & si. Quàobré mihi potius placet posterior opinio, quàm existimo magis cōmunem esse, quicquid Decius dixerit. ¶ Sunt verò qui cēsent, hanc assertionem ita intelligendam esse, vt sententia lata cum hoc legitimo contradicatore valeat, etiam si alij, quorum interfit, non fuerint citati: tamen non præiudicet his, qui post ipsum legitimum defensorē vocati fuerint ad feudum, vel ad primogenium, nisi & hi sciuerint, causam tractari: sic etenim placet Alexand. in consilio 86. colum. ij. & consilio 156. libro ij. eidem Alexander in dicta l. decem. & in dicta l. de vnoquoque. Iasoni in dicto consilio 111. colum. vlti. Fabro in §. licet. insti. de adop. Curtio Iuniori in dicto consilio 23. columna penult. Et est communis opinio, teste Iasone in dicta l. decem. numero 42. qui tamen ab ea, (ni fallor) iure discedit, non enim potest sibi constare tot doctissimorum virorum sententia, si & hi semel improbata Ifernix, Bartoli, & sequacium opinione, contrariæque admittant, in hanc verè incidere interpretationem, vt
Pract. Couar. Rub. m ij

existiment, sententiam latam cum legitimo, & primo defensore validam esse, non tamen nocere his, qui post illam eodē iure, & titulo vocātur: etenim prāterquā, quod de hoc nemo vsquam dubitauit, nec potuit iure dubitare: siquidē manifesti iuris est, nec potuit negari sententiam istam ei nocere omnino, cum quo lata est, & qui litem prosequutus eius defensionem ad condemnationem, & summum euentum vsque accepit: vt planē hinc cōstet, tot iuris disputationes, & controuersias in casum toties agitas fuisse: dubiō procul hāc communis restrictio tollitur autoritate Iurisconsulti in d. l. ex cōtractu. ff. de re iud. ex quo loco omnes authores, qui posteriorē opinionem sequuti sunt, probationem eius adsumpsere: & tamen inibi sententia nocet, & prāiudicat substituto, etiam nec citato, nec scienti litē tractari. Sed & hoc vrgentiū ostenditur: siquidē in specie, & casu l. si suspecta. ff. de inoff. test. & l. ingenuum. ff. de statu hominū. Sententia omnibus alijs nocet, quos negotium tangit, etiam non citatis, etiam si & hi non habuerint scientiam litis controuersae: quemadmodum superius in hoc ipso capitulo probauimus, imō & in hac quāstione expressim cōtra communem

hanc restrictionem tenuerunt. Imol. in dict. §. diui. colū. ij. & Alexand. in dict. l. sēpē. nume. 99. affeuerantes, nocere sententiam istam sequētibus, & post victū vocatis, etiam si nec fuerint citati, nec scientiam habuerint motae controuersiae. Atque ita ipse idem probauerim libenter minimē admitteus opinionem illam, quam Ias. in d. l. decē. communē esse censet, nec em̄ hactenū satis percepi, quonā iure possit eadē opinio nomen, & titulū cōmunis consensu habere. Cū & Alexā. in dict. l. sēpē. potius cōtrariam sequatur. Non obest huic assertioni responsio Iurisconsulti in dict. l. sēpē. quia vbi sciētiam requirit alterius, vt ei noceat sententia contrā alium lata, profectō minimē tractat de his sentētijs, quae ex propria vi, & natura prāiudicant alijs: quemadmodum statim explicabitur. ¶ His igitur ita prāscriptis superest eiūsdē Iurisconsulti distinctionem exponere. Nam tractaturus Marcellus, an sententia inter alios dicta in iudicio, noceat, vel profit alijs: quadam eleganti distinctione vtitur, inquit enim
7 sententiam inter quosdam latam alijs scientibus causam agi quandoque nocere, alijs verō, etiam scientibus minimē prāiudicare. Huic distinctioni statim primo loco
aprat

aptat Iurifconsultus exemplū de duobus hæredibus ex eodē testamento vnius quidem debitoris. Nam si alter condemnatur, alteri etiam scienti hæc sententia non nocet. cui exemplo & aliud adnectit: quod facillimum est: & vtrunque eodē modo explicat regia l. 19. titu. 22. part. 3. sic denique prius ponuntur exempla, quæ conueniunt posteriori distinctionis mēbro. Priori autē eius parti statim quasi regulis quibusdā constituuntur exempla, in quibus sententia inter alios dicta, alijs scientibus causam tractari nocet. Primò quidē vbi quis de ea re, cuius actio, vel defensio primum sibi competit, sequentē agere patiatur: etenim in hoc casu ratione tanti consensus eius, qui poterat rei defensionem adsumere, & alium à priori saltem defensionis loco repellere, sententia ei præiudicat. tex. est in d. l. sæpè. & in c. pen. de re iudic. ¶ Sed in specie traditur exemplum de debitore, qui passus sit, creditore tractare litem super proprietate pignoris. Nam hæc sententia præiudicat, & nocet ipsi debitori, cui verè competit huiusce quæstionis defensio. Ita sanè patet in dict. l. sæpè. iuxta communem & vulgare lectionem, quæ itidem constat in ipsis Gregorij Haloandri codicibus. At in Florentinis Pan-

dectis, quæ nuper opera Tauralli typis traditæ fuere, non subiicitur hoc exemplum: inò potius alterum de creditore, qui patitur causam super proprietate pignoris agi, & tractari cum debitore. nam sententia in hac lite lata præiudicat ipsi creditori. Atque hæc est Pisana litera, vt fatetur Accursius in dict. l. sæpè. Prior verò litera probata fuit à multis, quam tamen falsò Pisanā esse censet glo. in d. c. penul. Regia verò l. 19. paulò antè adducta manifestè recipit, & admittit Pisanam lectionem. Idcirco agendum est de vtriusque exempli veritate.

¶ Primū equidem exemplum mirè conuenire videtur regulæ à Iurifconsulto traditæ: cum debitori propriè, verè, ac primo loco cōpetat actio, vel defensio super pignoris proprietate. Et ideo si creditor agat, vel defendat causam in lite mota super proprietate, pignoris sciente debitore, sententia lata contra eum debitori præiudicat, & nocet, nō enim potest creditor inuito debitore super hoc iure agere, nec defendere: tametsi possit creditor inuito debitore agere, & defendere causam super iure pignoris, & sic actione hypothecaria in quo quidē exemplo potius est cōstituenda actio ipsius creditoris, quàm defensio: cū nec

Pract. Couar. Rub. m. 19

satis aptè possit dici, creditore vocatum ad iudicium super re pignori data posse defendere ius pignoris, nisi ab eo tractetur de proprietate illius, & an debitor tempore dati pignoris fuerit illius dominus, & eius proprietatem habuerit. Et nihilominus hæc est distinctio magis recepta doctorum consensu, ut creditor licet non possit tractare litē super proprietate pignoris inuito debitore: bene tamen eo nolente, & refragante possit agere hypothecaria, & tractare litē super iure pignoris: in qua controuersia palam agitur, an res fuerit tempore dati pignoris in bonis debitoris l. ante omnia. ff. de proba. l. si superatus. ff. de pignor. satis etiam est creditori, ut obtineat in hypothecaria, quod probet, rem fuisse in bonis debitoris tempore contractus. d. l. si superatus. in principio. l. & quæ nondum. §. quod dicitur. ff. de pignoribus. licet non probet, ipsum debitorem, tunc temporis dominium rei habuisse. Igitur quoties licet cum creditore agitur sciente debitore super ipsius rei proprietate, & dominio, tunc sententia lata præiudicat, & nocet debitori propter regulam Iurisconsulti: quod si lis tantum tractetur super iure pignoris, & creditor velit probare, & allegauerit, rem in bonis de-

bitoris fuisse: non tamen tractauerit, anverè fuerit illius, & sub eius dominio, non nocebit etiam scienti debitori sententia lata contra creditorem. Ita equidē primam hanc lectionem conatur, & communē sensum defendere Zasius in d. l. sæpè. colum. 7. idē lib. singularium intellectuum c. pen. iuxta veterē eius operis editionē. quasi debitor in priori casu possit repellere creditore a iudicio, & habeat primā eius litis defensionē, posterioriverò non possit creditore repellere a iudicio, & ideo ei non noceat scientia litis motæ: nec sententia super ea lata. Quod autē obiter diximus, posse creditore agere hypothecaria, & esse eidē satis quod probet, rem illam tempore obligationis fuisse in bonis debitoris: necpè ab eo possideri bona fide: nec esse necessariam dominij probationē: tunc obtinet cum agitur contra eū, qui absque titulo rem possidet: ut expressim adnotarūt Bar. in l. si ab eo. ff. de pigno. & in l. rem alienam. col. j. ff. de pigno. act. Bald. in l. mater. col. j. C. de rei vendic. & in l. cum res. C. si res aliena pignori data sit. Cornæus in cōsi 288. lib. 4. Anto. Fanensis in tracta. de pigno. 3. mēbro. 2. partis. nu. 60. Tandē Barto. in d. l. sæpè. col. 2. existimat, sententiam latam contra creditorem præiudicare debitori scienti

tori scienti, & tacenti, quoties ipse creditor agit Hypothecaria aduersus possessorem, qui ex eo per sententiam iudicis defenditur, & absoluitur, quod probauit dominium illius rei sibi, non debitori competere. Quo quidem in casu necessarium est, quod debitor sciuerit non solum litē tractari cū creditore, sed in ea lite cōtrouerti de dominio ipsius rei. Idē erit vbi creditor rem possidens actione reali cōuenitur, & sciente debitore condēnatur. Nam & tunc nocet debitori hęc sententia: quasi secus sit authore Barto. si creditore agente reus fuerit absolutus ex eo, quod creditor non probauit dominium debitoris, nec rem in eius bonis fuisse tēpore obligationis: vel ex alia causa, quæ non probat, nec conuincit, reum illius rei petitiæ dominū esse, aut eius dominium habere. Ita planē Bar. rem istam explicat. Cuius opinionē tenere, & probare videntur Pau. Cast. Ang. Imo. nu. 19. & Zaf. in d. l. sēpē. col. 7. & in d. c. pen. Antoni. & Abb. nu. 8. in d. c. quamuis. de re iudic. quorum sententia cōmunis est, vt fatetur Carolus Molin. in consuet. Parisien. tit. j. §. 31. num. 20.

¶ Caterum aduersus hanc cōmunem sententiam plura vrgent, quæ difficilimē tolli poterunt. Primum etenim, quod in

hac specie debitor non potest impedire creditore agere hypothecaria, vel rem sibi datam in pignus eodē iure defendere & ea ex causa de dominio debitoris tractare, si id fuerit ei visum expedire. l. si cōuenierit. in 2. ff. de pigno. actio. l. de accessionibus. ff. de diuers. & tempo. præscript. l. cū notissimi. C. de præscrip. trigin. vel quadraginta anno. Ergo huic exēplo nō cōuenit regula tradita per Iurisconsultum in d. l. sēpē. in priori eius membro: imō ea deficiente cōcedendū erit sententiam latam cōtra creditore agentē hypothecaria, vel re pignori datā defendentem etiā præmissa quæstione dominij, non nocere debitori scienti. Secundō huic rationi accedit, quod defensio rei datæ in pignus quoad ius pignoris, cui adhæret regulariter, & ad maiorem, ac certiore victoriam, dominium debitoris primō spectat ad ipsum creditore, quam ad debitore: vt cōstat. Et ideo nō obtinet ratio Iurisconsulti in d. l. sēpē. Tertiū, quod rem istam amplius aperit, ex eo deducitur, quia cōmunis cōclusio nulli libi in iure probet. Etenim: si ea alicubi probatur, ea probatio colligitur ex d. l. sēpē iuxta vulgō receptam literam, quæ tamen falsa & impossititia est: cū in Pandectis Florētinis, quæ olim erāt Pisanæ. Pract. Couar. Rub. m. iiii

næ, priori regulæ, aut membro aptetur exemplū de creditore, qui patitur debitorem litigare super re sibi data in pignus: nec vlla mentio fit eius exempli, quod vulgò traditur, & adhuc in Noricis Pandectis à Gregorio Haloandro probatur. Idcirco aduersus communem sententiam expressim tradidēre Cuma. & Alex. in d. l. sæpe. nu. 88. & Carolus Moli. in d. §. 31. nu. 19. & seq. sententiam latam contra creditorem super dominio, quod debitor habere asseuerat in re pignori data, non nocere ipsi debitori, etiam scienti causam de dominio propriæ rei cū creditore tractari. Quam opinionem ipse veriorē esse censeo cū & litera Pisana, quæ constat ex Pandectis nuper Florentiæ excusis, eādē probet. Hanc verò lectionem, quā Pisanam, & Florentinam dicere verè possumus, admittendam esse alia expuncta censent Alberic. Cuma. & Alex. in d. l. sæpe. Henr. in d. cap. penul. de re iudicat. Carolus Molinæus in dicto §. 33. nn. 19. eandē probat regia partitarum lex 19. tit. 22. parti. iij. cuius auctoritas maximā probationem exhibet hijs, qui lectionem Pisanam defendere conantur: quibus etiam suffragatur tex. in l. ab executore. §. alio. ff. de appell. ibi tamen de præsentē, vel absente creditore respondetur

quòd in d. l. sæpe. de sciēte, vel ignorante distinguitur. Sic fanē regia. l. iij. tit. 23. parti. iij. transcribens verba Iuriscōsulti in dicto §. alio. de sciēte, & ignorante illa interpretatur.

¶ Ex quibus apparet, sententiam latam contra debitorem super dominio rei creditori datæ in pignus, nocere ipsi creditori scienti litem ea de re tractari. Hoc etenim probatur apertè in d. l. sæpe. iuxta literā Pisanam, & tenent omnes, qui proximè citati fuēre ad eiusdē literæ probationem: præsertim regia lex cōclusionem istā manifestam facit. Ea verò est intelligenda in proprio pignore: ne pē cū res traditur ipsi creditori reali traditione in pignus. Nam si quis agere velit rei vendicatione ad rem istam, ipsum creditorem conuenire primò debet, & ad iudiciū vocare: quia defensio, & actio pro hac re primo loco, & præcipuè ad creditorem spectat. l. serui nomine. ff. de vfucapioni. Propriè autem dicitur pignus, cū res ipsa traditur creditori. l. si rem alienā. §. propriè. ff. de pignori. actio. Idcirco huic exēplo aptissimè conuenit ratio Iuriscōsulti in d. l. sæpe. vel ex eo, quod prima, & principalis rei defensio, vel pro re actio propriè cōpetit creditori, non debitori. Atquē ita locum Iuriscōsulti interpretatur regia lex: atque

atque item Raphael Cuma. & Alexan. in dict. l. s. p. e. num. 89. ex quibus Alex. scribit non ita respondendum fore in re hypothece iure creditori obligata: non tamen ei tradita. Etenim in hac specie sententia lata contra debitorem, etiam creditori scienti non nocet, nec præiudicat: tamen si Cumanus admittit dubius tentauerit contrarium insinuare. Nō oberit text. in l. si superatus. ff. de pign. quo in loco apparet sententiam latam contra debitorem super pignore nō nocere creditori: quia vel locus ille est intelligendus, ubi creditor ignorauit litē tractati cum debitore super dominio pignoris secundum glos. & communem, vel quoties sententia simpliciter lata fuerit non conuincens, nec ostendens, dominium rei tempore obligationis victoris fuisse. Tandem in summa, vt quæstionem istam absoluamus, ex ipso Iurisconsulto deducimus, tunc demum sententiam inter alios latā alijs nocere: cum tria concurrunt, simul, non aliās regulariter. Primum scientia illius cui nocere debet sententia. oportet enim quod is sciat, causam agi, & tractari. Secundum, quod huius litis, & controuersie defensio, & actio primo loco, & præcipuè, ac directè spectet ad illum, non ad litigantem, etiam si eius intersit victoriam obtinere. Ter-

tium, quòd in hac lite tractetur de iure, & dominio litigantis, à quo, velut ab authore proprio cōstat ius, vel dominium ipsius qui patitur, litem istam cum alio tractari. Hec manifestè colliguntur ex verbis Iurisconsulti, quemadmodum optimè probat Carol. Melinæ. in dict. §. 31. numer. xvij. Imò ex his opinor ipse hanc tantum regulam à Iurisconsulto tradi in d. l. s. p. e. à versic. Sed scientibus. ad versic. Nam & si libertus. cum omnia exempla inibi tradita pertineant ad rationem istam, quam veluti regulam constituimus, vt constat in exemplo creditoris, & debitoris: foceris, aut vxoris, & mariti, venditoris, & emptoris, locus autem Iurisconsulti hic equidè est, vt statim probemus, quæ modò diximus. Sed scientibus sententia, quæ inter alios data est, obest: cū scilicet quis de ea re, cuius actio, vel defensio primū sibi competit, sequentem agere patiatur, veluti si creditor debitorem experiri passus sit de proprietate pignoris, aut maritus focerū, vel vxorē de proprietate rei in dotem acceptæ: aut possessor venditorē de proprietate rei emptæ. Et hæc ita ex multis cōstitutionibus intelligenda sunt: cur autem his quidem scientia nocet: superioribus verò non nocet, illa ratio est, quòd cum scit cohæredem suum agere, vel conue-

niri prohibere illū quominus
 uti velit propria actione, vel de
 fensione utatur, nō pōtis verò,
 qui priorē dominū defendere
 causam patitur, idē ppter sciē
 tiā præscriptione rei, quanuis
 inter alios iudicata, summoue
 tur: quā ex voluntate eius de iure,
 quod ex persona agētis habuit
 iudicātū est. Haftenus Marcel.
 Iurisc. vel Macer li ij. de appel.
 ex Florētinis pādectis, quæ in
 eo tñ exēplo creditoris, & de
 bitoris à vulgata lectione dif
 ferunt. Ex quibus apparet in
 tribus exemplis traditis à Iurisc.
 consulto, quibus constat regu
 la quæ dictat, scientibus ali
 quando nocere sententiam in
 ter alios datam, eam tantū
 rationem adduci saltem ut ne
 cessariam, & efficacem propo
 ni, quod quis patiatut priorē
 dominum, qem sequentem ap
 pellat, de iure ipso tractare,
 quod ex eius persona habuit.
 Quò fit, non esse satis, ut res
 inter alios acta, alteri noceat,
 quòd possit quis prohibere
 causam illam ab alio tractari
 in iudicio. Hoc enim non suf
 ficat nisi de eo iure tractetur,
 quod quis ab eo habuit, qui
 causam agit, vel defendit. De
 nique Iurisconsultus (nisi &
 ipse fallor) censet satis esse, ut
 sententia inter alios data, alijs
 non noceat, etiam scientibus,
 quòd non possit quis agētem,
 vel defendentem prohibere

actione, vel defensione uti. At
 tamen, ut hæc sentētia noceat,
 non deducit ex contrario ra
 tionem vnicam, imò amplius
 requirit, quòd tractetur de iu
 re illo, quòd his qui scit, & pa
 titur, causam agi, habuit ab
 agente, vel defen dēte: & quòd
 primū sibi actio, vel defen
 sio competat. Hæc enim appa
 rent ex rationibus, & exemplis
 Iurisconsulti, qui & hoc ipsum
 rursus repetit in vltima parte
 illius responsi, dum is inquit:
 nullum tamen præiudicium
 patior, quia nec ex eo iure, quo
 Titius victus est, vendico, nec
 potui Titio interdicere, quo
 minus suo iure utatur. Hæc
 inquam verba, ut sententia
 noceat, per coiunctionem re
 quirunt, & exigunt duo. Pri
 mū, quòd possim ego inter
 dicere alteri, ne vel actione,
 vel defensione utatur: quia mi
 hi competit primo loco defen
 sio, aut actio. Secundum, quòd
 in ea lite tractetur, de iure,
 quod ipse ab altero litigante
 habui, & obtinui. Imò hæc duo
 ad vnum rediguntur, si exacte
 intelligantur. Etenim vbi tra
 ctatur de iure, quod in me Ti
 tius transtulit, possum ipse Ti
 tio interdicere, ne pro eo iure
 agat, vel defendat primas obti
 nens litis, ac defensoris partes:
 tametsi me inuito possit liti, &
 causæ assistere, quia plerunque
 eius maximè interest. Vnde a
 peritur

peritur mihi verus intellectus
 Gregoriani responsi in c. pe. de
 re iudic. cuius hic est context.
 Quauis regulariter alijs non
 noceat res inter alios iudicata:
 ei tamē, qui cū sibi primum
 de ea re actio, vel defensio cō-
 petebat, sustinuit sequentem
 agere: ac illi etiam, qui passus
 est, cum à quo causam habuit
 experiri, est præiudicium gene-
 ratū. His equidē verbis, etiam
 si videatur multis, duos casus
 à regula exceptos esse: vnicus
 tamē casus & vnica tantū exce-
 ptio cōtinetur, quæ deducitur
 à Iurisc. in d. l. s. ap. ver. sed sciē-
 tiis: cuius mentem manife-
 stē collegit, ac deduxit breui
 quadā sententia Gregorius ix.
 & ideo is eundem sensum, ac
 eandē interpretationem patie-
 tur, quā paulō ante Iuriscon-
 sulto aptauimus: siquidē prior
 exceptio per posteriorem aper-
 tior fit in hunc sanē modū: vt
 in vtraque exceptione præiudi-
 tium ex sentētia inter alios da-
 ta constituatur illi, qui primas
 habens actionis, vel defensionis
 partes passus est, aliū, à quo
 ius, & causam, ac dominiū ha-
 buit, de eo iure tractare, quod
 in ipsum iam trāstulerat. Hoc
 enim in priori exceptione pro-
 batur ex eo, quod fit mentio
 illius: qui de ea re, cuius actio,
 vel defensio priori loco cōpe-
 tebat, sustinuit sequentē agere.
 Sequens autē hīc intelligitur

secundū Iurisconsul. in d. l. s. ap.
 p. author, à quo quis causam
 habuit. Idem in secunda exce-
 ptione apertius traditur, & cō-
 stat ex rationibus, & exemplis
 Iurisconsulti in d. l. s. ap. à quo
 deducitur omnino Gregoria-
 na decisio. Alioqui si quis exi-
 stimet, priorem exceptionem
 à posteriori distinguī, & eam
 sufficere simpliciter ad hoc, vt
 sententia inter alios data alijs
 præiudicet, multa profectō
 probabit, quæ admodū aliena
 sunt à verō Iuriscōs. sensu, & ab
 his, quæ ex alijs vtriusq; iuris
 responsis palā deduci possunt.
 Superest nūc hinc adnotare,
 quonam sensu accipiendum
 sit quod ab eodem Iuriscon-
 sulto traditur in dict. l. s. ap. in
 versi. nam & si libertus. inquit
 enim Macer. Nā & si libertus
 meus me interneniente seruus
 vel libertus alterius iudicetur,
 mihi præiudicat. Communis
 etenim interpretatio hoc deni-
 que probat, vt sententia lata
 in hoc casu contra libertum
 præiudicet patrono scienti li-
 tem istam tractari cum eius li-
 berto, quem sensum admisit
 regia lex xix. titu. xxij. part. iij.
 eundem tenuerunt glō. Ang.
 Bar. Imo. & docto. communi-
 ter, vt fatetur Alex. in d. l. s. ap.
 nu. 90. Abb. in c. cū super de
 re iud. col. vj. Anto. in d. c. pen.
 nu. vij. Idē Anto. qui asserit, ef-
 se hanc opini. communē apud

iuris ciuilis professores in d.c. cum super. num. 16. q. 117. fateatur hoc ipsum Angel. Aretin. in l. a sententia. colum. iij. ff. de appellatio. a quibus libentissimè discedam, quippè qui non possim mihi persuadere aliqua ratione hanc eorum opinionem veram esse: & ideò nisi lex regia, quæ in hoc regno seruanda est, eam probasset, etiam in praxi contenderem, cōtrariam veriore esse omninò.

¶ Primum etenim constat, huius causæ defensionem, cum libertus alicuius ab alio petitur in seruitutem, principaliter pertinere ad ipsum libertum, consequenter autem ad patronum l. principaliter. in ij. C. de liber. caus. ergo tunc non potest obtinere regula Iurisconsulti. in dicta l. scipè. ex qua respondit, sententiam inter alios datam, alijs nocere, quoties is, cui primo eius causæ defensio competeat passus est sequentem agere, vel defendere. Nam in hac specie ipsi liberto primò cōpetebat huius causæ defensio: igitur nō nocet ex eo capite patrono, nec nocere potest, etiā sciēti sententia lata cōtra libertum. Secundò nec alia ratione poterit quis ex Iurisconsulto communem opinionem deducere: cum patronus illud ius, super quo cōtrouertitur, minimè habuerit à liberto, tanquàm ab auctore: imò potius libertus ob

tinet libertatem à patrono: & ideò prorsus alienum est à Iurisconsulto, quòd sententia lata contra libertum super seruitute, vel libertinitate noceat patrono, etiā sciēti. Deindè tertio apparet falsam esse communem sententiam, si ad amicum obseruemus veram interpretationem. text. in d. l. scipè. quam paulò ante tradidimus. Quibus tandem fit non posse iure defendi opinionem cōmunem, & ideò respondendum est, sententiam latam contra libertum super seruitute, vel libertinitate non nocere ipsi patrono etiā sciēti. Quemadmodum tenent Alex. in d. l. scipè. num. 50. & ibi Zasius, idem Zasius lib. 3. sing. intellectu. cap. xxvj. Carol. Molin. in d. 6. 31. num. xxij. quibus & alia ratio accedit, quòd patronus nō potest prohibere libertum eandem causam prosequi, & tractare l. inuitus. ff. de si deicom. lib. huic etiam opinioni aduersus communem suffragari videtur Inno. in c. cum super. de re iud. scribēs sententiam latam contra subditū alicuius, aut eius vassallū domino sciēti nocere quò ad possessionē: non tamen quò ad proprietatē. Cuius distinctionis posteriorem partē sequuntur Panor. & alij in d. c. cū super. vbi gl. verb. non noceat. auctoritate tex eandē opi. probat, quā itidē tenēt idē Abb. in c. auditis. v. col. de prescript. & est com

& est communis opinio secundum Felin. in dict. cap. cum super. col. v. & Alex. in d. l. sapè. num. 91. & nume. 102. a dem fatentur Imola in cap. penul. de re iudi. num. xij. & Panormit. in dict. cap. cum super. num. xvij. & Felin. in d. c. auditis. nu. xxv. tamen si contrariū velit tenere Imola in d. l. sapè. & in d. c. pen. asseuerans, etiam quò ad proprietatem hanc sententiam domino sciens nocere. Idem præmittere, ac tenere videntur Doctor. in cap. j. § si vassallus. iij. si de feu. sue. contro. inter domi. & agnat. vasa. & in cap. j. §. j. de inuest. & alienat. tacta. & in capit. vico. de controuerf. inter vaf. & alienum de beneficio. Communem tamen sententiam & Zafius sequitur in dict. l. sapè folio vij. nec poterit congruè responderi decretali, cum super. nisi quis sequutus Imolam dixerit in eo casu non præiudicare domino sententiam, quia is fuerit ignorans. Quod tamen falsum est. Nam data ignorantia nec præiudicium fieret in possessione, nec in proprietate, imò posset quâdoque dominus executionem huius sententiæ impedire, ne fieret in eius præiudiciū. Qua ratione regia lex Partitarum, quæ probat in dict. l. xix. sententiam latam contra vassallum præiudicare domino scienti est interpretanda secundum hanc communem distinctionem,

ut non præiudicet quò ad proprietatem.

¶ Cæterū quod domino præiudiciū fiat quò ad possessionem data eius scientia, si non appellauerit, probare conantur. glo. Inno. & omnes in dict. cap. cum super. quorum opinionem fatetur communem esse Panor. & Felin. ibi Imol. in dict. cap. pen. Alex. in dict. l. sapè. & denique omnes, qui & præcedentem asseuerant frequentiori calculo receptam fuisse. Quam etiam sequitur Bellamera decisione. 712. Huius sententiæ probatio adsumitur ex responso Romani Pontificis in dict. capit. cum super. Quo tamen in loco non apparet, an tertius ille, qui non fuit expressim condemnatus, possideret imò potius deducitur, eum non possedisse tempore sententiæ: & tamen quia eius intererat, non transferri possessionem in ipsum victorem, ex eo forsan quod ab eo difficilius quàm à reo condemnato eam obtinere, & euincere posset, auditur appellans ad impediendā sententiæ executionem, quæ maximum eidem præiudicium inferret, si statim omninò fieret. Huic interpretationi accedit ratio quædam. Nam in dict. capit. cum super. etiam tertio sciente & non appellante, scribit Papa, sententiam mandandam esse executioni, tamen absque eius præiudicio. Quod equidem ma-

ximum ei fuerit. si possessione
 propria per eam executione
 priuaretur. Et præterea quod
 in eo casu sententia nec quod ad
 possessionem preiudicet, ex eo
 deduci poterit, quod Romanus
 pontifex utitur ad eam decisio-
 nem regula iuris: res inter alios
 acta alijs non nocet: nec utitur
 aliqua exceptione deducta ex.
 d.l. sapè. vnde cum hæc regula
 domino, etiam scienti patroci-
 netur, consequens est, non noce-
 re: nec quod ad possessionem sen-
 tentiam latam contra subditum,
 & vasallum. quibus tandem ra-
 tionibus aduersus communem
 tenuerunt; Car. Abb. & Fel. nu.
 xij. in d. c. cum super. idè Abb. in
 cons. iij. q. x. ij. lib. & cons. 89. col.
 ult. lib. j. Bald. & idè. Abb. in ca.
 veniens. in ij. de testibus. Caro.
 Molin. in d. §. xxxj. num. xxvij.
 Panor. in c. auditis. de præscrip.
 quorum opinio, nisi refragaretur
 regia Partitarum lex, mihi
 iure probabilior videtur, præxi-
 que iuxta æquitatem & rigorem
 commodior. Sed & in quæstio-
 ne de liberto, & patrono parum
 vrget procommuni tex. in d. l.
 sapè. vers. nam & si libertus. Cū
 in ea specie sententia lata con-
 tra libertum idèd noceat patro-
 no, quia patronus in iudicio,
 quod cū liberto agitur, inter-
 uenerit, idest, ipsius liberti ius,
 & causam defenderit, sicuti ver-
 bum Iurisconsulti intellexere
 Io. vetus interpret in d. l. sapè.

Inn. Io. And. & Abb. nu. xvij. in
 d. c. cū super. Alex. in d. l. sapè.
 nu. 90. sed & Zasius in d. c. 27. &
 in d. l. sapè. censet, non esse ne-
 cessariam defensionem patroni.
 Sed satis esse, vt ei noceat senten-
 tia, quod, interuenerit, idest, præ-
 sens fuerit liti. Nā hæc significa-
 tio propria est ex Cicerone, &
 alijs & sequitur Caro. Mol. in d.
 §. xxxj. nu. xxij. omnes tamen
 qui aduersus communem senten-
 tiam stant & eam improbarunt
 in hoc conueniunt, quod existi-
 miant, non sufficere solū patro-
 ni scientiam, & profectio absur-
 da est, & ab interpretatione la-
 tina, atque à Iurisconsulti men-
 te admodū aliena interpretatio
 si dictionem illam: me interue-
 niente: accipitur me sciente: cū
 in eodem respōso toties de scie-
 tia planè Iurisconsultus men-
 nerit. Quamadmodum Zasius
 censet tametsi ex Iurisconsulto
 Martino in l. ab exequutore. §.
 alio. ff. de appellat. quibusdam
 videri possit, communem signi-
 ficationem congruam esse, ma-
 ximè iuxta sentum, & lectionē
 Pisanam, quā de creditore, & de
 bitore probauimus superius, in
 quo est obseruandum in d. §.
 alio. interuenientem ad differen-
 tiam absentis, sic præsentem si-
 gnificari. Et idèd ipse potius se-
 quor opinionem communi con-
 trariam: etiam si communis re-
 gia lege Partitarum recepta sit.
 Nec incongruit priori Iuriscon-
 sulti

fuit responfo exemplum hoc de liberto & patrono, etiam iuxta hanc interpretationem, imò eidem aptatur. Quia sicut in prioribus exemplis scientia cum concursu aliarum rationū operatur hunc effectum, quòd præiudicet sententia inter alios lata propter quendam tacitum cōsensum in litis examine, ita & ipsa defensio, vel præsentia patroni in ipsius causæ examine arguit, & ostendit quendam cōsensum quem præstare videtur patronus, vt & de ipsius iure tunc per iudicem decernatur. Quemadmodum Alexd. & alij explicarunt. Idcirco mirum nō est, si sententia in ea causa contrà libertum data ipsimet patrono præiudicet. Atque hæc sufficiant pro breui quadam Iuriconsulti interpretatione. Ex quibus opinor ipse priorem partem dicti respōsi secus legi, & tradi ex Pandectis Noricis Gregorij Haloandri industria in publicum emissis, quam ex Florentinis, in quibus lectio eadem est, quæ modò vulgò circumscribitur. At apud Noricū codicem ita legitur.

¶ Sapè constitutum est, res inter alios iudicatas, alijs, non præiudicare. Quod tamen quādam distinctionem habet. Nam sententia inter alios dicta, alijs quibusdam etiam scientibus non obest: quibusdam verò etiam si contra ipsos iudicatum sit nihil

nocet. Hactenus prior pars, in qua dictio etiam, quæ primo loco appositā est, faciliorem sensum, & integriorem efficeret, nisi posterius distinctionis membrum dissideret. Et nihilominus ego ita legendum esse censerē, etiam utroque codice refragante. Nam sententia inter alios dicta, alijs quibusdam scientibus obest. Quibusdam verò, etiam scientibus, si contra ipsos iudicatum sit, nihil nocet. vulgò etenim, & in Pandectis Florentinis ita præscripta distinctio legitur. Nam sententia inter alios dicta, alijs quibusdam, etiam scientibus obest. Quibusdam verò, etiam si contra ipsos iudicatum sit, nihil nocet.

¶ Hinc denique constat, propter præiudicium quòd iuxta distinctionem Iuriconsulti hoc in loco à nobis examinata, ex sententia inter alios dicta deducitur aduersus alios, & ne sit necessaria scientiæ probatio, frequenter in praxi peti regias literas ad hoc, vt is, qui nō litigat, certior fiat litis pēdētis, & status causæ ad eū effectū quod ei præiudicet acta, & sententia eo quidē præiudicio, quod iure, & legibus ea ex causa irrogatur. Nā si hic tertius à litigantibus nō accesserit ad iudicium, nec causam fuerit prosecutus, patietur ex sententia damnū, & præiudiciū illud quod ex Iuriscōsulti respōso in d.l. sepe imminet alijs ex sententia inter

alios dicta. Et licet Paulus Castrensis, & Alex. in l. seruus plurimum. §. j. ff. de legat. j. quendam alium effectum ex citatione deducere conentur, mihi profectio is non placet, & ideo iurisconsulti decisio in dict. §. j. etiam obtinebit, ubi legatarij fuissent ad causę examinationem citati, nec tamen ipsi defensionem eius acciperint existimantes, hæredem, cui prima iure defensio competeat, testamentum, & eius vires absque vlla collusione, fraude, vel culpa, & iniuria defensurum, ac iudicem recto iuris tramite eandem causam proprio iudicio diffiniturum: qua ratione nec scientia litis noceret legatarijs in specie tradita per Iurisconsultum ibidem: sicuti contra Paulum optimè probat Alex. inibi post Angel. & Imolam in dict. l. si per luso. ff. de appellat.

Ex capite sequenti.

- 1 *Sententia lata contra presentatum, electum, vel institutum: an præiudicet presentanti, electo, vel conferenti?*
- 2 *Intellectus. ca. cum olim. de caus. pos. & prop.*
- 3 *Minor, qui se liti opponit ad coadiuuandum, an possit restitui in integrum ad probandum?*
- 4 *Tertius oppositor, qui ad iudiciũ accedit, actorem, vel reum, aut vtrumque à re petita exclusu-*

rus, non cogitur adsumere litem in statu quo versatur: & tamen non potest impedire diffinitionem eius inter actorem, & reum, nec differre.

Rursus de eadem re, ac de tertijs oppositoribus, quo nam modo sint admittendi?

C A P. XIII.

V M proximè tractauerimus interpretatione iuriscōsulti in dict. l. sepè. par nunc

est inquirere, an ex eo responso possit diffiniri ea quæstio, quam plerique ad vnguem videntur examinasse: quando sententia fertur aduersus beneficij ecclesiastici possessorem super eo beneficio ex ea causa, quod quillud ei contulerat, non habuerit ius conferendi. Quæritur nunquid sententia lata in hac lite contra illum, cui est collatum beneficium, præiudicet illi, qui contulerat super iure conferendi: cuius causa lata fuerit? Et hanc sententiam præiudicare collatori quantum ad possessionem: non quò ad proprietatem, si sciuerit is causam hanc super eo iure tractari: conantur probare, & tenere Cardin. per tex. ibi in cap. cum olim de can. pos.

pos. & proprie. Imo. Panormi.
 nume. 23. Feli. nu. 11. in c. penul.
 de re iudica. idem Feli. in c. ad
 petitionem. de accusat. nu. 18.
 Angel. & Alex. in d. l. sēpē. nu.
 34. Lambert. in tractat. de iure
 patro. lib. ij. part. ij. q. xi. art. ix.
 Bald. in l. si siue. C. ad Velleia.
 col. ult. horum verò authorum
 eadem est concors sententia, vt
 idem sit dicendum in senten-
 tia lata contra electum, vel cō-
 tra præsensatum ex defectu iu-
 ris præsensandi, aut eligendi, vt
 præiudicet præsensanti, & eli-
 gentibus. Ita etenim præ cæte-
 ris adnotarunt Imo. Panormi.
 Feli. & Cæsar Lambertinus in
 præcitatis locis. Apud quos est
 & alia omninò recepta opi-
 nio, vt è contrario sententia la-
 ta super iure eligendi, conferē-
 di, vel præsensandi contra ele-
 ctorem, collatorem vel patro-
 num præiudicet præsensato,
 electo, vel ei, cui beneficiū col-
 latum fuerat. Sic sanè prædicti
 authores quæstionem istā diffi-
 nierunt autoritate gl. in cap.
 cupientes. §. cæterum. verb. nul-
 lum præiudicium. de electio.
 in vj. & in c. hoc quippē. iij. q.
 vj. ver. His amotis. Sed & prior
 conclusio probatur ab his au-
 thoribus ex ratione text. in d.
 l. sēpē. qua in parte ponitur
 exemplum de creditore, & de-
 bitore, vt sententia lata contra
 creditorem super proprietate
 pignoris noceat debitori sciē-

ti: quasi visus sit debitor per-
 mittere: quod creditor super
 pignoris proprietate causam
 tractet. Sic etenim & in hac
 specie qui contulit beneficium
 videtur permisisse illi, cui con-
 tulit, causam agere, vel defen-
 dere super iure cōferendi. Quā
 rationem adeò falsam esse cen-
 seo, vt planè demirer, cur ea tot
 viris, eisdēque doctissimis pla-
 cuerit. Nā & si collator benefi-
 cij iure ipso collationis permi-
 serit illi, cui beneficiū contulit,
 quò ad illud beneficiū, & quò
 ad effectū defendendi rem sibi
 collatā, agere & tractare de iu-
 re conferendi: non equidē par
 est, nec poterit ratione persua-
 deri, eidem permisisse, quod de
 iure conferendi in vniuersum
 ageret, causamve de ea re tra-
 ctaret, præsertim quia is, cui be-
 neficiū fuit collatū, quantū ad
 illius defensionē primas partes
 à iure habet ad illius causæ de-
 fensionem, & examen: cū tra-
 ctetur de re, quæ ad ipsum ve-
 re pertinet: nec possit collator
 eidē interdicare huius causæ de-
 fensionem, & prosecutionem.
 Qua ratione, & quia in c. su-
 pra proximo exemplum illud
 debitoris, & creditoris impu-
 gnauimus, non satis placet cō-
 munis opinio, quam ipse fal-
 sam esse opinor, etiam ex eo,
 quod dispar est ratio huius
 quæstionis, & exempli de de-
 bitore: siquidem collator be-

Præct. Couar. Rub. n

neficij non transtulit ex collatione ius conferendi in ipsum, cui beneficiū contulit: tametsi debitor in creditorem tradito pignore transtulerit rei possessionem, & ius ipsam defendendi, pro eaque agendi. l. serui no mine. ff. de vsucapio. multo minus suffragatur communi sententiae rex. in d. l. sepè. ver. nam & si libertus. propter eius verū intellectū, cuius & nos meminimus in c. precedenti. & praeterea sententia lata cōtra liberum, etiam si iuxta communē intellectū noceat patrono sciēti, id equidem praēiudiciū illā tantū causam, quae in iudiciū deducta est, attinet, ita quidem vt illius liberti patronatus amittatur, nō si in praesenti casu, in quo agitur de iure conferendi quò ad vnū tantū beneficium, & traditur, sententiā collatori nocere in vniuersum quò ad quasi possessionem cōferendi cætera beneficia. Ea verò decisio, quae adducitur ex c. cum olim. potius est contra cōmunem, vt inibi adnotauit Panormita. Romanus etenim pontifex expressim asseuerat, rem inter alios actam alijs non nocere, eamque regulā aptat illi responsioni, in qua agitur de sententia lata in possessione, vt Docto fatentur: igitur & in possessione admittenda est regula ipsa, qua ipsius responsi, & decretalis author vtitur in

hunc modum, vt sententia lata inter canonicos illos, & Archidiaconū in fauorem ipsius Archidiaconi, cui episcopus dignitatem contulerat, non noceat canonicis quò ad episcopum, cum quo res acta nō est. Et quanuis summus pontifex saluā fecerit canonicis causam proprietatis: id ex eo factū est, quòd constiterit ipsismet canonicis litigantibus quasi possessionem iuris conferendi penes episcopum esse: & ideo cū ex actis visum fuerit nullū ius habere canonicos quò ad possessionem, responsum est saluā eisdē manere causam proprietatis: non tamen ex eo ipsis negatur ius agendi quò ad possessionem interdicto vnde vi, si voluerint aduersus episcopum allegare, se expoliatos possessione conferendi fuisse: quod Panormi. in dicto capitul. cum olim. fatetur. Ego vero vltius animaduertendū censeo, quòd in dicto capitul. cum olim. lis, & causa tractabatur inter eos, qui contendebant se habere ius cōferendi, & illum, cui episcopus contulerat: qua in controuersia sententia lata fuit pro eo, cui contulit episcopus beneficium ea quidem ex causa, quòd canonici non erant in possessione iuris conferendi: & subdit romanus pontifex, eam sententiam, cū inter alios dicta sit, non prodesse episcopopo, nec

po, nec nocere canonicis, quominus super proprietate iuris conferendi aduersus episcopum possint agere, si velint ius suum in iudicium deducere. Ex quibus plura sunt obseruanda ad huius quaestionis veram resolutionem.

¶ Primum, quod dubio procul, cum lis tractatur inter electum, praesentatum, vel eum, cui est collatum beneficium, & eos, qui ex contrario contendunt, se habere ius conferendi, praesentandi, vel eligendi, sententia lata in fauorem electi, praesentati, vel instituti nocet aduersariis omnino quod ad illam praesentationem, electionem, vel institutionem: quia ab instituto, praesentato, vel electo victi fuerunt. Hoc etenim constat in d.c. cum olim. de cau. posses. & propria.

¶ Secundum, quod ea sententia etiam his victis & condemnatis non nocebit, nec proderit praesentanti, instituenti, vel eligenti victorem quod ad causam proprietatis: quemadmodum probatur in eodem capitulo cum olim.

¶ Tertiū, imò nec quod ad ius possessionis, vel quasi, si velint qui victi fuere agere interdicto unde vi secundum Panormi. in d.c. cum olim. tamen non fuerit reseruata causa possessionis à romano pontifice ibidem, quia constituit, episcopum fuisse,

& esse in quasi possessione iuris conferendi ex eo, quod eadem dignitatem his iam contulerat: acquiritur enim quasi possessio praesentandi, conferendi, vel eligendi ex unico actu, qui est & fuit effectum sortitus: text. optimus in capitul. consultationibus. de iure patrona. gloss. celebris in capitul. si verò eod. titu. vbi Panormi. & alij Calderi. consilio 12. de iure patrona. Abb. in consil. 54. libr. j. consil. Abb. idem in capitul. j. de relictis. latè Deci. consilio 129. & consilio 149. colum. ij. Ripa. in capitulo cum ecclesia. de causa possessio. & proprietate. nu. 91. Ioā. Milis verb. Patronus ex unica praesentatione. Socin. consilio 258. libr. j. col. j. Alexā. consil. 74. libr. iij. col. iij. & ibi Carol. Molina. Rochus de iure patronatus. verbo competens. quaestio. 14. quorum opinio communis est, ut fatetur eam sequutus Caesar Lambert. de iure patronat. ij. lib. j. par. iij. quaestio. principali, articul. 11. idem asseuerant Ripa, & plerique alij ex praecitatis. praesentatio verò electio, vel collatio pertinet ad eum, qui est in quasi possessione horum iurium: cum sit fructus ipsius quasi possessionis: text. insignis in dicto capitul. consultationibus. de iure patronat. conducit ad idem text. in capitulo querelam. de electio. & in dicto capitul. cum

Pract. Couar. Rub. n ij

eclesia est & hoc apud omnes
 deo receptū, vt plurima hinc
 deduci soleant potissimum,
 quod praesentatus ab eo patro-
 no, qui est in quasi possessione
 praerendus sit praesentato à
 vero patrono interim dum nō
 dum est sententia lata in pro-
 prietate iuris patronatus, & sic
 erit instituendus modò antè in-
 stitutionē, & post praesentatio-
 nem non pronuncietur senten-
 tia in causa proprietatis aduer-
 sus possessorē: quemadmo-
 dum notant Innocen. & Abb.
 in dict. cap. consultationibus.
 Rochus in dict. verb. compe-
 tens. q. 19. Deti. in consil. 127.
 Ripa in dict. cap. cum ecclesia.
 col. pen. Card. & omnes in d.
 cap. consultationibus. Panor.
 in dict. cap. querelam. ij. col. la-
 tissimè Lamberti. in dict. iij. q.
 p. incipali articulo. j. optimè Ro-
 ta in antiquis. q. 575. Dinus in
 regu. j. de regul. iur. in vj. quæ-
 stioe 7. glo. in pragmati. sanct.
 tit. de pacificis posses. verb. in-
 quirant. §. ordinarij. Abb. in c.
 nihil col. 5. de electio. Ioan. de
 Selua in tract. de beneficio. ij.
 parte q. vij. & q. xij. Ex quibus
 duo constant, primum, quòd
 in dict. cap. cum olim. Archia-
 diaconus ille non esset digni-
 tate priuandus, etiam si canoni-
 ci in causa proprietatis obti-
 nuissent aduersus episcopum
 sibi competere ius conferendi.
 Secundum, quod Romanus

Pontifex noluit referuare ca-
 nonicis expressim ius quasi pos-
 sessionis, quia praesumpfit, eos
 minimè acturos ad possesio-
 nem, cum ipsismet litigantibus
 cum Archidiacono ab episco-
 po instituto probata esset sa-
 tis quasi possessio ipsius epi-
 scopi.

¶ Quartò est omninò obser-
 uandum, quid respondendum
 foret, si in specie proposita in
 dict. c. cum olim. fuisset tracta-
 ta lis non cum ipsis canoni-
 cis, qui ius conferendi contem-
 debant habere, sed inter archi-
 diaconum ab episcopo, & aliū
 à canonicis in eadem dignita-
 te institutum vel electū: atque
 pronunciatum fuisset pro in-
 stituto ab episcopo: & profectò
 iuxta cōmunem opinionē, si
 causa esset agitata scientibus
 canonicis, noceret eis senten-
 tia quoad possessionem: at ve-
 rò secundū eam opinionem
 quam nos nitimur defendere,
 nequaquā noceret eis, etiam
 scientibus sententia quoad pos-
 sessionē, tamen saluo eorū iure
 nihilominus sententia mādare
 tur executioni aduersus victū,
 & victori tradenda foret pos-
 sessio dignitatis, aut ipse in ea
 defendendus esset, si eam obti-
 neret: absque vllō tamē praei-
 udicio iuris conferendi, vel eli-
 gendi, quod canonici habere
 cōtendebant, etiā quoad qua-
 si possessionem. Et hæc quidē
 quan

quantum ad prænotatam, ac
propositam controuerſiam.

¶ Nunc vero maximè oportet expendere quod proximè diximus: nempe ſententiã lãram cõtra electores, patronos, vel collatores ſuper iure eligendi, præſentandi, vel conferendi, nocere ipſi electo, præſentato, & inſtituto, qui ſciuerit cauſam ſuper eo iure tractari. Nã etiam ſi hæc ſit communis opinio, falſa itidẽ eſt, nec iure probatur. Quod facilimè apparebit ſi quis examinare velit exceptiones ſingulas, quæ in d. l. ſæpè. & in dict. cap. penu. de re iudic. conſtituuntur ab illa regula: res inter alios dicta, alijs nõ nocet. Non enim actio, vel deſenſio ſuper his iuribus primo loco competit electis, præſentatis, vel inſtitutis: imò potiùs electoribus, patronis, vel collatoribus, qui minimè poſſunt impediri ab alijs, nè litem hanc proſequãtur. Deinde nõ agitur in hac lite de re, vel iure quod in alios litigantes trãſulerint, cùm in neminem per electionem, præſentationem, aut collationem ius eligendi, præſentandi, vel cõferendi trãſmiferint. Nec huic caſui cõmodo aptari poteſt, etiam ſecundum cõmunem intellectum. tex. in dict. l. ſæpè. verſi. nam & ſi libertus. Quibus equidẽ rationibus fit non poſſe communem opinionem deſendi ex il

lis exceptionibus, quæ traduntur in dict. cap. pen. & in dict. l. ſæpè. vnde hæc quæſtio erit examinanda, & decidenda ex ipſa regula iuris, quæ docet, re inter alios actam, alijs non nocere, nec prodeſſe: & ideò ſententia lata contra patronum, vel collatorem, vel electores ſuper iure eligendi, conferendi, vel præſentandi, nõ nocet: nec præiudicat præſentato, electo vel inſtituto etiam ſcienti, & ignorantem litem ea de re tractari, quanuis ea ſententia lata fuerit ſuper poſſeſſione: eſt ſiquidem hic inſtitutus, electus, vel præſentatus ad iudicium vocandus, & cum eo cauſa iterum agẽda ad hunc effectum, vt eius inſtitutio, præſentatio vel electio pronuncietur nulla ea ratione, quod qui cum elegerunt, præſentarunt, vel inſtituerunt, nec habuere poteſtatem eligendi, præſentandi, vel conferendi, nec erant tunc in quaſi poſſeſſione præſentandi eligendi, vel conferendi. Nam vbi ſententiã lata contra electores, inſtitutores, vel patronos ſuper iure eligendi, præſentandi, vel conferendi, tantum concernit proprietatem, nec ex ea conuincitur, ipſum victum, & condemnatum non poſſeſſiſſe tempore collationis, electionis vel præſentationis: dubiò procul minimè, nocebit præſentato, inſtituto, vel electo, cuius ti

Pract. Couar. Rub. n. iij

tulus ex eo tantum canonicus & iustus censetur, quod datus ei fuerit ab eo, qui erat tunc in possessione iuris eligendi, conferendi, vel praesentandi: quemadmodum paulo ante probauimus.

¶ Ceterum hoc eodem tractatu illud est memoria repetendum quod in proximo capite adnotauimus asseuerantes, tertium oppositorem, qui ad coadiuuandum, & defendendum alterum ad iudicium accedit, non posse testes producere post publicationem. Etenim ea conclusio vera est, nisi tertius hic defensor sit minor & petat in integrum restitutionem. Nam ea petita, & concessa, ubi eius inter sit, litigantem principalem non vinci, nec condemnari, poterit hic minor admitti post publicationem, & conclusionem causae, & litis ad producendum testes, & ad ea, quae ipse reus principalis nec producere nec agere possit. Quemadmodum expressim deducitur ex glo. in l. si parètes. C. de euictio. verbo. ex persona. ubi Petrus à Bella pertica idem asseuerat. meminit eiusdem glo. Anchar. in reg. ea quae de reg. iur. in 6. 17. q. & notat Matthae. Afflict. decisione Neapolitana. 15. quae insignis est, & singularis. Est tamen quoad eius praxim obseruandum quod ea opinio erit

recipienda quoties minor accedit ad iudicium alium defensorurum ratione proprii commodi, vel praedicti: sicuti constat in specie tradita in dict. l. si parentes. & fortassis haec restitutio erit petenda iure regio intra quindecim dies à publicatione testium: quod lege Madricia statutum est in vniuersum: quandoquidem restitutio in integrum non potest periri ad probandum post quindecim dies à die publicationis testium. Quod si dixeris, hoc verum esse quoad ipsos principales, & primos litigantes: non autem quoad tertium hunc defensorem. Respondeo, secundum ea, quae fuere in praecedenti capite adnotata, hunc defensorem admittendum esse ad allegandum ea, quae allegare, & probare omisit principalis reus, intra tamen id tempus quod ad iure, vel à iudice ipsi reo datum sit: alioqui sequeretur: huius causae examen, & definitionem impediri propter tertij defensoris oppositionem. Quod falsum esse probauimus. Nec habet hic defensor maius priuilegium, quam ipse reus, quae conatur defendere: & quanuis ex proprio priuilegio hic defensor restituendus sit: ea quidem restitutio postulanda est intra diem illam, intra quem foret à reo principali postulanda, si ipse minor esset. Par inamque

Pari namque censura, & iure sunt discernendi reus principalis, & tertius defensor ita quidem, ut si maiores sint, lege maiorum, si minores, lege minorum iudicentur: nec minor defensor possit ea agere, quæ reus principalis etiam minor minimè agere potuisset. Hæc obiter exponimus lectorem admonētes, hanc quæstionē diligentiori forsitan examine indigere. Quod si quis exactiùs distinguens quæ diximus proximo capite aduersus Bart. & alios, existimauerit, non stram hac de re sententiā tunc obtinere, cum huic tertio defensori, etiam ignoranti præiudicat res inter alios acta: quem admodum & nos palam sensimus, quasi secus sit, ubi huic tertio defensori non nocent inter alios acta: non equidē refragabimur nec recusabimus examē subire, etiam huius controuerſiæ: an tertius defensor cui vel ignorat, vel sciētī nō nocēt acta inter alios, teneatur litis defensionē adsumere in eo statu quo lis versatur tēpore oppositionis? Et profectō, cum hic tertius defensor ratione propriæ utilitatis, & commodi velit iudicium subire ad defensionē ipsius rei, vel actoris principaliter litigantis, quæ ex parte defensio hæc tractatur in tutelā alterius, qui causam ab initio fuerit persecutus, non

aliter admittenda est, quàm secundum ipsius litis statū: & ideò nō poterit hic tertius defensor producere testes post publicationem, nec allegare post conclusionē in causa, ea, quæ litigator principalis in mediū proferre minimè possit. Alioqui multis pateret fraudibus aditus, nec vsquam lites finiretur: quibus incōmodis obuiā ire constituit romanus Pontifex in d. c. ii. ut lit. penden. lib. vj. quo in loco adeò regularis posita est diffinitio, ut planè & hūc casum omninō cōtineat. Nec quicquam in contrarium vrget, quod sequeretur huic tertio defensori maximū præiudiciū quoad eius incommoda, quæ manifestè constant, si reus ipse, vel actor principalis victus in iudicio fuerit, ac sententiæ executio sit effectui tradenda: nam huic tertio defensori nihilominus saluū manebit ius appellandi ad proprii iuris defensionē, vel impediēdi executionem in hisce casibus, in quibus sibi non nocet res inter alios acta: siquidem non nocebunt ei acta cum principali reo, vel actore, nisi quæ vel ipso sciēte, vel defendente in iudicio fuerint tractata ex eo quidem tempore, & statu, à quo sciuerit causam agi, vel defensionem adsumpserit, quod in capite sequenti latius disputabitur.

Pract. Couar. Rub. n. iiii.

¶ Haftenus de tertio diximus oppositore, qui ad iudiciū accedit reum, vel actorem defensurus, & ideo de alijs nunc erit agendum Nam quandoq; quis sese offert iudicio, & litis examini petens, actore vel reū ab actione, vel defensione omninò excludi ex eo, quod ea actio, quæ in iudiciū deducitur in specie aduersus reum ab actore, sibi nō illi competat: & idem de defensione proponēs. 4 Etenim in hac specie, quoties actio, vel defensio huic tertio, non actori, nec reo competit, illi sunt a iudicio excludendi, ne id prosequantur in præiudiciū huius tertij, cuius prima est & principalis actio, vel defensio: quemadmodum traditur in l. Titia. ff. solut. matri. & tunc nō tenetur hic tertius litē adsumere eo in statu, quo versatur. imò repetēda omnia ex integrò sunt: quod Bartol. cōmuniter receptus scribit in l. si perlusorio. ff. de appellatio. quo in loco admonet nō posse à iudicio excludi eos, quos res ipsa, & si nō principaliter, cōsequenter tamen tangit, quo minus iudiciū ipsum prosequatur in eorum præiudiciū: vel ut adsistant principali eius causæ actori, aut defensori. Idē in d. l. si suspecta ff. de inof. testa. probatur. & in l. à sententia. & in l. si perlusorio. ff. de appella. l. si pariter. ff. de liber. caus. au-

thē. tunc si hæres. C. de litigio.

¶ Quandoque tertius opponit se liti, quæ inter alios tractatur, nec defensurus reum, nec actorem, sed in hoc, ut contendant, actionem ab actore propositam non esse iustam, nec dignam, ut pro ipso feratur sententia: imò rem ab actore petitā sibi dandam esse, ac tradendā, reūmq; cōdemnandū ad hoc, ut huic tertio, nō actori tradat, & restituat rem petitā. Huius thematis exemplum frequentissimum est, cū Titius agit aduersus Caium actione reali ad fundū, & ea lite pendente Sempronius se obijcit utrique petens, Caium reum esse cōdemnandum ad restitutionem rei petitæ per Titium, ut sibi, non Titio fiat restitutio. Queritur tandem, an hæc oppositio Sēpronij processum causæ pendēntis inter Titium, & Caium impediat eo quidem pacto, ut non possit ea lis diffiniri, donec etiam ius, & dominium huius tertij examinetur: & Baldus in c. j. §. duo. de pace tenē. & eius violator. col. j. existimat, hāc oppositionē Sēpronij omninò impedire diffinitionē litis inter actore, & reū donec constet de iure huius tertij oppositoris, qui nō tenetur causam in eo statu adsumere, quo versabatur tēpore oppositionis: & ideo, ut Bald. sentit differēda est litis diffinitio donec appareat de iure Sem

re Sempronij tertij opposito-
ris. Quia responsio Iuriscon-
sulti in l. si is à quo. ff. de reiven-
dicat. tunc tantum obtinet,
cum duo reali actione diuer-
sis iudicijs eandem rem ab vno
reo petunt: non vbi pendente
lite super actione reali, Tertius
seipsum liti obijciat petens
actorem ab ea reali actione ex-
cludendum fore, ac reum ip-
sum condemnandum, vt Ter-
tio huic oppositori rem peti-
tam tradat, ac restituat: ex In-
nocent. qui in cap. veniens. el
ij. de testib. hanc opinionem
probare videtur, dum secundum
intellectum explicat ad dict. l.
si is à quo. Hoc ipsum & Alex.
asseuerat in addi ad Bar. ind. l.
si is à quo. Nos verò contra-
rium iure respondendum esse
censemus asseuerantes, Ter-
tium oppositorem, quoties
non accesserit ad defenden-
dum reum, audiendum qui-
dem esse ita tamen, vt nullo
equidem momento impedia-
tur litis examen, & diffinitio
inter actorem, & reum quò ad
ipforum præiudicium, & com-
modum. Quam opinionem
probare non dubitabimus ex
ipsa ratione Iurisconsulti in
dicta l. si is à quo. Nam si exe-
cutio minime impeditur in fa-
uorem eius, qui prius senten-
tiam obtinuit, propter nouam
alterius rei vendicationem
eiusdem rei: eadem ferme ra-

tione non est impedienda li-
tis diffinitio ad decisionem
eius iudicij, quod prius de ea-
dem re conceptum fuerat. Huc
etiam pertinet textus in l. pe-
nult. ff. de petitio. hæreditat. &
quod notat expressim Ange-
lus in dicta l. si suspecta. col. ij.
scribens, non posse Tertium
qui contendit, habere ius rei
vendicationis, & eo vtitur, se
opponere liti, & controuer-
siam super eadem re per alium
motum, ad impediendum pro-
cessum iudicij prioris, & eius
diffinitionem: cuius sententiæ
author est Inno. in d. c. cum su-
per. col. iij. quæ sequuntur doct.
ibi præsertim Anto. nu. 14. &
Bellame. nu. xj. quibus accedit
elegans decis. Rot. iij. in anti-
tit. de iudi. cuius & Feli. memi-
nit in d. cap. cum super. nume-
xvj. ea etenim decisum extat,
non esse impediendam diffini-
tionem, neque examinationem
litis, quæ inter duos tra-
ctatur, ex eo, quod Tertius se-
ipsum opponat, & petat rem
litigiosam sibi dari, non acto-
ri, & alleget, vtrumque acto-
rem scilicet, & reum nullum
ad eandem rem ius habere:
imò inter actorem, & reum
lis diffinienda est absque illius
Tertij præiudicio: qui nihilo-
minus admittendus erit ad pro-
prij iuris probationem, abs-
que læsione illius status, in
quo causa inter actorem, &

reum versatur. Non oberit quod ex Innocentio traditur in dict. cap. veniens. nam ipse agens de intellectu Iurisconsulti in d. l. si is à quo. duas conatur ei aptare interpretationes, quarum priorem sequuti sunt ibidem Hosti. Ioan. Andræ. Henricus, Antoni. nume. 10. Cardi. versicul. oppono ad idem, & Bellamera. nume. iij. & v. posteriorem, vt incongruam omittentes: & ferè falsam eam esse professi: ex qua Baldus & Alexand. deducere conati sunt propriam sententiam, quam modò nos palàm improbamus. Igitur, vt summarim agamus, constàter asserimus distinctionem hanc, vt quoties tertius accedit ad iudicium reum, vel actorem defensurus propter propriam utilitatem admittendus sit: in eo statu, in quo causa tractatur, litè ipsam prosequuturus absque vilo præiudicio iudicialis ordinis inter actorem, & reum hætenus seruati: at si tertius accesserit ad iudicium non equidem defensurus actorem, nec reum, sed vel eorum alterum exclusurus ab actione, vel defensione causæ, aut tandè vtrūque à re petita: admittidebeat ad allegationem, & probationem propriæ intentionis: ita tamen, vt propter hanc oppositionem nulla in parte differatur diffinitio litis inter acto-

rem, & reum quò ad eorū præiudicium: præsertim vbi tempore huius oppositionis conclusum fuerit in causa, vel facta sit testium publicatio. Etenim tunc ipse admitterem tertium ad allegandum, & probandum absque præiudicio publicationis, conclusionis, & diffinitionis ipsius litis inter actorem, & reum. Atque ita non semel vidi pronunciari, & pronuntiaui ex collegarum iudicio in hoc regio Granatensi prætorio. Quod æquitati potissimè conuenit ob frequentes has oppositiones, quæ plerūque dolo, & fraude sunt, non alia ex causa, quàm quòd reus timens iustissimam condemnationem, diem differri velit. Sed & non admodum huic nostræ opinioni extraneā probationem exhibet, imò fortassis valdè conuenientem decisio text. in l. non idcirco. ff. de iudic. Non idcirco iudicis officiū impeditur, quod quidam ex tutoribus post litem aduersus omnes inchoatam, reipublicæ causa abesse ceperunt: cum præsentium, & eorum, qui nō defenduntur administratio discerni, & æstimari possit. Hætenus Iurisconsultus, ex quo apparet iusta ex causa litis, quæ cum pluribus agitur, quò ad quosdam diffinitionem suspendi, & quò ad alios statim expediri.

Ex capite

Ex capite sequenti.

- 1 Tertius appellans causam exponere debet, quæ appellationem ipsam iustificet.
- 2 Tertius, cui sententia nocet ex propria vi, & natura potest appellare intra decem dies à tempore scientiæ.
- 3 Is, cui, etiam ignoranti, sententia inter alios lata nocet, non potest tertio prouocare.
- 4 Venditor quando appellare possit à sententiâ lata contra emptorem?
- 5 Clausula, appellatione remota: an noceat tertio? & traditur latè intell. c. super eo. de offic. deleg.
- 6 Litigiosa res quando verè ac propriè dicatur?
- 7 Sententia lata inter alios, an sit exequenda directò contra illum, in quem fit translatio rerum lite pendente?
- 8 Tertius cui sententia inter alios lata nocet ratione scientiæ, quando appellare possit: & an prouocare valeat à sententiâ?
- 9 Tertius, an possit impedire trium sententiarum exequutionem ex causa nullitatis? & ibi intellectus ad cle. primam. de re iudica.

De illo, qui à sententiâ lata inter alios appellat, quia eius inter sit.

CAP. XV.

LIO condemnato is, cuius interest, appellare poterit, auctore Iuriconsulto

in lab. executore. & alio. ff. de appell. c. cum super. de re iudic. c. super eo. de offic. delegat. l. à sententia. ff. de appellatio. regia l. iij. & vij. titul. xxij. part. iij. notatur in cap. veniens. in ij. de testib. & in l. à diuo Pio. §. super rebus. ff. de re iudicat. Hæc tamen appellatio admitenda non est, nisi ex iusta causa, à sententiâ, inquit Martia. inter alios dicta, appellari non potest nisi ex iusta causa. text. in d. l. à sententiâ. & ibi Barto. probat idem textus singular. secundum Abbat. ibi colum. j. & Cardi. in dict. cap. cum super. ibi rationabiliter. notat Matthes. nota. 123. ex quo frequentissimè deducitur, hanc appellationem à tertio proponendâ expressa causa etiam si alioqui non sit causa exprimenda in appellatione à sententiâ diffiniuiua. Etenim ubi appellatio proponitur contra regulam iuris, propter presumptionem doli non aliter admittenda est, quàm si expressa causa iustificetur. gloss. celebris in capit. Romana. §. si autem. de appellatio. in vj. cuius præter Doct. ibi maxima cum laude meminere Abb. & Dec. in capitu. consuluit. el. ij. de appella. idem Abb. in cap. ad consultationem. de re iudic. col. vi. rim. & ibi latè Felin. num. xix. Decius in capitu. iij. column. vlti. de appellati. Sed an sit hu

ius causæ probatio necessaria ad impediendam executionem sententiæ, inferiùs oportunio ri loco disputabitur. Igitur appellatio admittenda est, quæ per tertium proponitur à sententia inter alios dicta. Quæ quidem appellatio quâdoque necessaria est: nempè cùm sententia omninò huic tertio præiudicat iuxta distinctionem textus in dict. l. sæpè. quandoque utilis, cum sententia saltē quod ad præsumptionē quandam alteri nocet: vt scribit post alios Ang. Aret. in d. l. à sententia. col. ij. & maximè Barto. ibi nu. v. interdum etiam est appellatio utilis, quia executio sententiæ inferret tertio præiudiciū, aut damnum aliquod: vt probatur in dict. capit. cùm super. & ibi notat Imola post alios. ij. colum. text. optimus in dict. capit. super eo. de offic. delegat. & in dict. capitul. veniens. in ij. de testib. Hæc denique distinctiùs intelligūtur, si articulatim rem istam in summa explicauerimus. ¶ Nocet equidem omninò sententia tertio, qui nō litigauit, plerumque ex propria natura, & vi: quemadmodum tractauimus superiùs in capitu. xij. & xiiij. & in hac specie necessaria est ad effugiendum hoc præiudiciū appellatio tertij: cùm alioqui sententia effectum habet rei iudicatæ, si ab ea non

fuerit appellatū. Poterit tamen tertius in hac specie appellare, & tenebitur intra decē dies à tempore propriæ sciētiæ computandos: non autem à tempore sententiæ, nec ab eo die, quo reus, vel actor principaliter sciuerit, eam latam fuisse: quod expressim respōdet, & fatetur Alex. in l. sæpè. ff. de re iudi. numer. 82. Nam tempus datum ad appellandum currit, à tempore, & die sciētiæ. text. & ibi Alber. in l. ab eo. C. quomo. & quan. iud. l. j. §. vlti. & ibi Aug. ff. quand. appel. sit. Andr. Tiracquel. lib. j. de retract. §. ix. gl. ij. nume. 42. & §. 37. glo. iij. num. ix. & Paul. in l. iudiciibus. C. de appellat. l. j. C. de temp. appel. c. concertationi. de appellat. in vj. glos. in cap. ab eo. sub eo. ti. & ibi doct. glo. Imol. & alij in cle. ij. eod. tit. l. ij. partit. iij. l. j. tit. de appella. li. iij. ordi. Hanc opinionem Alexandri quandoque opinatus sum non omninò veram esse, ea sanè ratione, quod in proposito casu sententia noceat alijs, etiam ignorantibus & non citatis, & sic ex natura rei: quod in dict. ca. xij. ostendimus: & ideo non videtur eis appellatio permissa eo tempore, quo sententia in rem transferit iudicatam illo non appellante, qui legitimus est causæ defensor ad aliorum omnium, etiam ignorantium præiudiciū. Deinde sententia

sententia in hac specie alijs nocet, & præiudicat, nisi lata fuerit contra contumacem. l. qui re purdians. §. ult. ff. de inoff. testam. & l. si per lusorio. §. fina. ff. de appella. vel per collusionē, aut iniuriam. l. si seruus pluriū. §. j. ff. de legat. j. & dict. l. à sententia. Igitur cū lata fuerit sententia aduersus presentē, nec colludētē, nec per iniuriā iudicis, eam nocet omnino alijs, quos negotium tangit, etiam ignorantibus, & absque vlla distinctione scientiæ, & ignorantie quod ad appellationem, & tempus, ac diem appellandi. Nihilominus veram esse opinor Alexand. sententiam, quæ probari poterit multis rationibus. Primò ex regula iuris, cuius modò meminimus, qua constat tempus appellandi currere, & computari à tempore scientiæ, etiam his, quibus iure ordinario sententia nocet, & qui speciatim ea condemnantur, cū quibus iudicium fuerit agitatum. nec enim congrua est, aut sufficiens argumentatio ista. Sententia nocet tertio, etiam ignorantibus: ergo ei dem currit tempus datum ad appellandum ante scientiam. Falsa equidē est hæc collectio, & manifestē conuincitur. Nam ei, qui litigat, & cū quo sententia fertur, ac iudicium tractatur, sententia nocet, etiam ignorantibus eius pronuntiationem, & amen à tempore scientiæ pote

rit is appellare intra diem à iure constitutum: quod modò probauimus. Secunda his accedit ratio, quæ ex eo deducitur, quod æquius sit, ac iustius, tempus appellandi currere à die scientiæ ipsi tertio, qui non litigauerit, quàm ipsi reo principali, cum quo iudicium actum est & lata fuerit sententia. dies autem appellationis à tempore scientiæ computatur ipsis litigantibus: ergo maiori ratione eadem dies à tempore scientiæ computari debet tertio, qui per sententiam condemnatus nō est. Tertiò plurimum huic opinioni Alexandri patrocinator, quod culpa illius, qui per sententiam damnatus fuit, commissæ in omissione appellationis, saltem hunc effectum habet, quod tertius, cui iure illa sententia nocet ex natura causæ, possit ab eadē appellare intra diem appellandi à tempore scientiæ computandum. Hæc etenim ratio constabit planè, si conati fuerimus tradere propriam, ac veram interpretationem Iurisconsulti in dict. l. si seruus pluriū. §. j. vnde poterit etiam lector attentius perpendere, an ex eius examine possit aliquid aduersus Alexand. sententiam deduci. Hæc enim sunt Iurisconsulti verba. Si hæreditatis iudex contra heredem pronunciauerit, non agentem causam, vel collusionē agentem, nihil hoc nocebit legata-

PRACTICARVM QVAEST.

rijs. Quid ergo, si per iniuriam fuerit pronunciatum non tamen prouocauerit? iniuria ei facta non nocebit legatarijs: vt & Sabinus significat. Hæc Iulianus, iuxta lectionem communem, quæ à Pandectarum Florentinarum litera tantum in eo differt, quod in his non collusorie, sed lusorie, legitur. Bart. etenim ita hunc locum explicat, vt existimet, distinguendum esse vltimum casum ab alijs, ita quidem, quod sententia lata contra hæredem contumacem, vel colludentem, ipso iure absque appellationis necessitate, minime præiudicet legatarijs, quibus permissum erit, non obstante rei iudicatæ exceptione agere ad legata aduersus victorem ipsum: lata verò sententia contra hæredem scriptum ob iniuriam ipsius hæredis, qui iudicem ad prauè, & iniuste pronuncians prouocauerit, nec deinde appellauerit, præiudicet quidem legatarijs, vt non possint contra victorem agere ad legata, quia ipse tutus est rei iudicatæ exceptione. l. si superatus. ff. de pign. quasi ratio differentie manifesta sit ex hoc, quod in primis duobus casibus hæres victus, fuerit in dolo, & ideo subueniendum est legatarijs propter dolum hæredis, etiam contra victorem. l. si per lusorio. §. vltim. & l. à sententia. ff. de appellationib. in vltimo verò

casu tantum contingerit culpa hæredis: atque ob id aduersus ipsum hæredem, non contra victores sit legatarijs subueniendum. Ita sanè hanc Bartoli opinionem video etiam admitti authoritate Iacobi Arenæ, Alberi. num. v. Cumani in ij. lect. & Iasonis in d. §. si hæreditatis in d. Iason asseuerat, cum Bart. transire communiter alios. Unde posset hinc adsumi aduersus Alexandrum non levis auctoritas, siquidem hærede scripto non appellante intra diem iure præfinitum, legitimus hæres victor, tutus est, etiam contra legatarios exceptione rei iudicatæ: nec culpa hæredis in omissione appellationis tribuitur alii, quod, quo possint legatarij subterfugere rei iudicatæ exceptionem. Rursus aduersus Bart. quidam opinantur, hos tres casus pares esse, parique responso à Iurisconsulto diffiniri in d. l. si seruus plurium. §. j. vt tandem sententia lata contra hæredem, qui fuerit in culpa prouocando iudicem ad iniquam sententiam, & in omissione appellationis, ipso iure non noceat legatarijs absque vlla necessitate appellandi. Quemadmodum ex eo loco adnotant. gloss. verb. non nocebit legatarijs. ij. intellectu. Imola. Paul. Castren. Cumani. in j. lectione. Alexand. & Aren. in dict. §. j. quoniam est concursus sententiæ in hoc, quod

quod & aduersus victorem agere possint legatarij ad legata, & docere vim, ac potestatem testamenti, non obstante rei iudicatæ exceptione: quasi culpa hæredis, qui appellare potuit, & nõ appellauit à sententiâ iniqua non debeat nocere legatarijs: imò ferè sit par contumacia, vel collusioni. Fateor ingenuè, mihi non satis placere hanc opinionem, quippè qui videam à Iuriconsultis, contumaciam, & collusionem attendi potissimum ad defensionem ipsorum legatariorum, vt illis res inter alios acta non noceat. dict. l. si per lusorio, & l. à sententiâ. l. qui repudiantis. §. ult. & ff. de collus. de regend. l. j. & l. pen. deindè quia lason sat est dubius, an opinio Bart. probetur in d. l. si superatus. hac in controuersia ipse censere non omninò admittendam fore Bart. sententiam: neque itè eam, quæ eidem contraria est. Idcirco existimo, quoties hæres scriptus fuerit in culpa: quia non prouocauerit à sententiâ iniquè, & per iniuriâ lata, cū appellare potuisset, sententiam latam contra hæredem scriptū legatarijs nocere, nè possint agere contra victorem, si ab ea intra tempus legitimum à die scientiæ computandum non appellauerint, quod si legitimè appellauerint, poterunt legatarij causam ipsam prosequi, vim, & valorem testamenti probaturi,

vt sententiâ lata, per iudicē appellationis reuocetur / Hanc opinionem tenent Accursius in dict. §. j. in verb. non nocebit in primo intellectu, & ibi Cumani. in j. lectio. probatur quod isthec interpretatio communi omnium consensu: vt testatur eam sequutus Alex. in dict. l. sepè. ff. de re iudicat. num. 83. vnde constat, qua ratioe defendi possit quod paulò antè post Alex. respondimus asseuerantes, posse tertium appellare à sententiâ, quæ eisdè ex natura causæ, etiam ignoranti nocet, intra decem dies à tempore propriæ scientiæ.

¶ Hinc colligitur, posse quandoq; ab hac sententiâ appellare eum, qui causa cognita cōdemnatus est, non tamen tertium cui ex natura causæ ipsa sententiâ nocet. Nam vbi tertius sciuerit, hanc sententiam latam fuisse prius quàm ipse principalis per eam condemnatus, contingere poterit, prius excludi ab auxilio appellationis lapsu temporis ipsum tertium, quàm eū, qui per sententiam damnatus fuerit: tamen appellatè postea principali reo, possit tertius appellationem ipsam prosequi alio inuito, & non prosequente: si cuti mihi probat etiam in hac specie Iuriconsultus in dict. l. à sententiâ. vers. idem rescriptit.

¶ Secundò ex his constat intellectu ad legē. si per lusorio. & ad l. à sententiâ. ff. de ap-

pellatio. quibus cōuenit regia. l. 4. & vij. ti. xxij. par. iij. dū in his responsis permittitur legatarijs appellare à sententia lata contra hāredem scriptum super viribus testamenti. Hactenus etenim explicuimus, quo tempore sit hāc appellatio proponenda: & modò adijcimus, non aliter his legatarijs permissam esse appellationem, quā ipsimet hāredi scripto permissa sit: & idèd, **3** si hāres tribus sit damnatus sententijs, aut ea quæ non patitur appellationem, profectò legatarij non poterunt in ea specie appellare. Et licèt quibusdā placuerit, tertium ignorantem posse tertio prouocare, quod statim tractabitur, illud verū est, vbi sententia non nocet tertio ignorantī, sed scienti iuxta disfunctionem l. s. ap. ff. de re iud. at vbi sententia inter alios lata, alijs etiam ignorantibus nocet ex natura causæ, tunc (visi talior) non poterit tertius, cui sententia nocet, tertio prouocare, nec item ab ea sententia, quæ prouocationem excludit. Huius opinionis ratio est, quia sententia in præsentī quæstione iure ordinario ex natura sua nocet, etiam ignorantibus non ratione scientiæ ipsius litis: & idèd licèt quò ad tempus appellandi consideranda sit scientia sententiæ, vt diximus, non tamen quò ad hoc, vt propter ignorantiam appellationem patiatur, & ad-

mittat, quam ipsemet reus principalis proponere intra vltimū diē nec potuit, nec potest. Ignorantia siquidem, vel scientia non inducit in hoc casu tertio præiudiciū, & ea ratione parum ad rem istam virget, quod tertius ignorauerit, aut sciuerit litem hanc tractari inter hāredem scriptum, & legitimū. Idem persuaderi poterit ex eo, quod hāres legitimus, qui causam contrā testamentum cum hārede scripto eodēq; legitimo cōtradictore tractauerit, quiq; ad huius causæ examē nō tenebatur vocare ad iudiciū legatarios, sententiam obueniens vltimam exceptionem habeat rei iudicatæ aduersus ipsos etiam legatarios ignorantes. l. si superatus. ff. de pigno. cuius in c. xij. meminimus latius. Ergò apparet, non esse admittendam horum legatariorum appellationem obstante rei iudicatæ exceptione: cum ab ea sententiā, quæ in rem transierit iudicatam appellatio minimè iure sit permissa. l. j. ff. de re iudicat. vbi laton. j. & ij. col. cap. quò ad consultationem. de re iudi. l. eleganter. §. si post. ff. de cond. indeb. glos. in capit. non solūm. §. innouata. de appellation. in vj. ex quibus deducitur, rem iudicatam perpenso effectū dici, quoties à sententia nequit appellari. Quod tradidēre etiam Abba. & alij in rubr. de re iudic. Roma. consil.

334. Bart. & Pau. Castren. in l. litigatoribus. C. de appellatio. & ibi glo. Hoc ipsum & alia ratione comprobatur. Regulariter etenim sententia lata contra hæredem scriptum nocet legatarijs, etiam ignorantibus, tribus exceptis casibus, nempe cum sententia lata fuit per collusionem, aut contra contumacem, vel per iniuriam, non appellatæ hærede, cum posset appellare. d. l. si seruus plurium. §. j. ff. de lega. j. sed in hac questione sententia lata est contra hæredem præsentem, nõ collusionem, nec appellare omittentem, data facultate appellandi, ut constat: ergo legatarijs omnino nocet exceptione rei iudicatæ propter iuris regulam.

¶ Tertio deducitur vera interpretatio Iurisconsulti in l. ab executore. §. alio. ff. de appell. l. si parentes. C. de euicção. l. iij. tit. 23. part. iij. quibus in locis statutum est, posse venditorem propter damnũ, quod sibi ex euicçãoe imminet appellare à sententia lata contra emptorẽ eo non appellante. Hoc equidem ita est accipiendum, ut venditor appellare possit ab illa sententia, à qua emptor appellare potuit: non autem ab illa, quæ etiam emptore appellante transfret in rem iudicatam, quia nullam admittit appellationem. Ergo ubi emptor tertia est cõdemnatus senten-

tia, à qua non licet prouocare, protectò nec ipse venditor poterit appellare: quod satis probatur his rationibus, quas modò explicuimus. Nec in hoc casu venditor minor poterit beneficio restitutionis in integrũ ad appelladũ admitti ex eo, quod emptore appellante à prima, & item à secunda sententia, nulla læsio ex ommissione appellationis venditori contingit: & ideo cessat restitutionis in integrum auxilium: nec erit admittenda opinio glo. in d. l. si parentes. cuius mentionem fecimus in capitulo proximo. nume. iij. fortassis & in venditore qui appellare vult à sententia lata contra emptorem eo non appellante, illud non temerè respondebitur, hanc appellationem proponendã esse à venditore priusquàm aduersus emptorem sententia trãfret in rem iudicatam: id est intra decem dies, ab eo die, quo emptor sciuerit, sententiam contra se latam fuisse. Atque pro ista interpretatione obseruandum erit, sententiam latã contra emptorem venditori, etiã ignoranti nocere quò ad exceptionem rei iudicatæ, ut is non possit cum victore iterum examen causæ repetere. Nam, etsi possit venditor propter periculum euicçãois emptorem defendere, & liti assistere, atque à sententia lata contra empto-

Pract. Couar. Rub. 9

rem appellare, verè tamen cau-
 la huius defensio ad emptorè
 pertinet, qui ex contractu ven-
 ditionis rei dominium acquisi-
 uit, quod venditor in eù tràstu-
 lit, & denique possessione, cu-
 ius causa solus ipse ab actore vè-
 dicante rem ad iudiciù est re-
 uocandus. l. in rem. ff. de rei vè-
 dica. atque idèò finito iudicio
 cum emptore, dubiò procul fi-
 nita est rei vèdicationis causa,
 nec poterit suscitari ad vendi-
 toris petitionem: cum is omne
 ius, quod habuit, in emptorem
 tràstulerit. Vnde licet possit de-
 fendere emptorè, & eo non ap-
 pellante appellare: id tamè ob-
 tinet, modò sententia nòdum
 transferit in rem iudicatà cum
 emptore. Hoc itidè probatur:
 quia sententia lata contra em-
 ptorem directè quidè, & ex na-
 tura, ac propria vi non nocet
 venditori, nec ei præiudicat: si
 quidem in ea tràctatur de do-
 minio rei petita, & de eius tra-
 ditione, ac restitutione: res ve-
 rò petita nec quò ad dominiù,
 nec quò ad possessione ad ven-
 ditorem pertinet: igitur nò fit
 eidem damnum, nec præiudi-
 cium ex sententià directè, sed in-
 directè: quia de euictione te-
 nètur. Non oberit quod paulò
 antè diximus de legatarijs, qui
 dissimilem causam in hac con-
 trouerfia habere videntur. Nā
 legatarij directè & ex natura
 propria patiuntur damnum ex

sententia lata cōtrà heredem
 scriptum: cum testamētum, in
 quo legata relinquuntur pro-
 nuntietur irritum, falsum, vel
 inofficiosum: quam ob rē mi-
 rum nò est, quòd hī appellare
 possint intra decem dies à tem-
 pore propriæ scientiæ, etiā post
 elapsū ipsi victo tempus ap-
 pellandi, cū ipse appellare po-
 tuisset, & id omiserit: agitur sa-
 nè in hac lite de iure, & iusti-
 tia ipsorum legatariorum, qui
 contendunt se ius habere cau-
 sa, & titulo testamenti: quod
 ius in neminè hætenus tràstu-
 lerunt. Amplius tamen inqui-
 ramus huius dissimilitudinis
 rationem, vt minimè cogamur
 argumentationem admittere
 à legatarijs ad venditorè. Lega-
 tarij etenim iure tuti sunt non
 obstante rei iudicatæ exceptio-
 ne, quoties sententia lata fue-
 rit per collusionem: nam pote-
 runt agere contra victorem ex
 testamenti causa, & titulo. Vè-
 ditor autem in hac specie non
 potest agere cōtrà victorem:
 cum tutus sit ab incommodo
 euictionis, vt constat. Item nò
 obstante rei iudicatæ exceptio-
 ne poterunt legatarij agere cō-
 trà victorem ad legata: vbi sen-
 tentia lata fuit cōtrà contu-
 macem: at venditor non pote-
 rit tunc causæ examen repetè-
 re, quia de euictione non tene-
 tur. l. si idèò. ff. de euictio. capi-
 vlti. de empt. scripsimus & nos
 lib. iij.

lib. iij. variar. resolut. capitu. 17. nume. ix. quòd si & in hoc casu venditor de euictione teneatur, posset profectò vti aduersus ipsam sententiam his auxilijs, & remedijs, quibus, & eodem pacto, ac modo, poterat ipse reus principalis vti: quem admodum sensere gl. & Doct. in dicta l. ab executore. §. alio. ver. poterit. Quoties verò hæres scriptus à sententia lata cōtra ipsum potuit appellare, & appellationem omisit: tunc legatarij poterūt appellare, cum & quibusdā visum fuerit etiā in hoc casu eos seruari illæfos ipso iure: sicuti super ius cōmemorauimus. Nec tamen idem admittendum est in venditore, nisi & is appellauerit intrā decem dies à tempore quo emptor sciuerit, latam fuisse sententiam. Dispar equidem ratio est inter venditorē, & legatarios, quibus aduersus sententiam subuenitur etiam in his casibus, in quibus ab ipso hærede scripto consequi potuissent legata propter collusionem, vel culpam: quem admodum traditur in dicta l. si seruus plurium. §. j. ff. de legat. j. Venditori verò minimè permitteretur appellatio, nisi vbi eius intererit propter euictionis periculum. gloss. & Doct. in dicto §. alio. in verb. poterit. Denique pensitatis rationibus his opinamur, ven-

ditorem non esse admittendū ad appellandum, quoties sententia ipsa contra emptorē transferit in rem indicatam, etiam si teneatur de euictione quandoque in hoc casu: quod explicuimus olim in dicto capitu. 17. numer. ix. tamen si vbi venditor sit minor, restitui potest ad appellandum, si emptor appellare potuit, & id agere omiserit: quia venditor ipse in hoc læsus fuerit. gloss. insignis in dicta l. si parentes. quæ ita est intelligenda, vt procedat quoties appellatio, quæ vel ab emptore, vel venditore proponi potuit, ab ipsis, vel eorum altero fuit omissa.

¶ Quarto, si ad amissum omnia, quæ hoc in capite tradita fuere, examinentur, maxime cōuenit expedire rationem, & intellectum pontificij responsi, quod nobis exponitur in capitulo super eo. de officio delegati. ex eo siquidem deducitur, causulam illam, appellatione remotā: quæ solet plerumque delegationibus, ac commissionibus adscribi, tantum vim obtinere inter ipsos litigantes, reum scilicet, & actorem: non autem quò ad tertium, qui se liti, vel executioni opponit: sicuti adnotarunt Abbas Bald. Barb. Felin. Dec. & alij in d. cap. super eo. Francus in c. pastoralis. vij. q. de appel. Pract. Couar. Rub. n. ij

col. pen. Corsetus in singularibus, verb. clausula. in primo, & verb. appellatio. in primo. Bar. in l. j. §. interdum. ff. à quibus appe. non liceat. nume. 4. quorum opinio cōmunis est, quā sequuntur Felin. in c. veniens. in 2. nume. 5. de testi. Curi. Iunior conf. 179. nu. 6. Rebuffus super leges regias part. j. tract. de literis oblig. articu. j. glo. 10. nu. 1. Bald. per illum text. in l. cum filius. ff. de milit. testa. Iason in l. à diuo Pio. §. si super rebus. ff. de re iudic. col. ultim. Sebastianus Vantius de nullitatibus. titu. quis possit dicere de nullitate. nu. 15. Deti. in cap. sua. col. ij. de appel. Feli. in cap. qualiter. in j. num. 13. de accusatio. Antoni. in c. vt debitus. nu. 14. de appell. Sed si rationibus agendum est, idem probatur, quia rescriptum principis non porrigit vim, & effectum nisi in hos, cum quibus datū est, & quorum in eo mentio fit. l. j. ff. de cōstit. princip. Decretalis verò pontificis responsio hanc conclusionem non omnino in vniuersum probat, cum in ea permittatur appellatio non obstante clausula, appellatione remota. illi cui nec ignorant, nec scienti praeiudicat sententia lata per iudicem illum delegatum: & denique illi, de cuius iure, nec actū est in eo iudicio, nec potuit agi ex eo, quod delegatus ille iu-

dex mādatum non habuit: siquidē ius illud tertij maxime distabat à iure litigantiū, quod adeo manifestum sit ex illius capitis lectione, vt nihil sit hac in disputatiōe euidētius. Etenim commissā fuit delegato causā inter duos de iure, & quā si possessione præsentiandi cōtendentes vt delegatus ipse ecclesiam ordinaret appellatione remota, ad præsentionē eius, quem confiterit ius præsentiandi habere: quā quidem delegatione iudex nullam habuit potestatem tractādi, nec iudicandi de iure institutionis vt satis probat ille text. & fatetur palām Innocen. & alij. idē vltius aperitur: quia sententia illius iudicis episcopo ignoranti non praeiudicat: sicuti constat: nec item scientiam si ratione scientiæ praeiudicare posset, id contingeret propter distinctionē Iuriscōsulti in dict. l. sapē. ff. de re iudic. & summi pontificis in cap. pen. eod. tit. at illæ decisiones quoad vllum earum casum minimē conueniunt liti, & causæ, quæ de præsentione tantum tractabatur inter patronos in dict. cap. super eo. ergo non potuit sententia lata ab illo iudice episcopo, etiā scienti praeiudicare. sic Innocen. ipse & Bellamera ibi numer. 5. fateri planē videntur, ea quæ tractantur, & traduntur in ca. cum super. de re iudic. de scientia

de scientia, & ignorantia, nequaquam aptari, nec conuenire posse illi quæstioni, quæ in dict. ca. super eo. a summo pontifice diffinitur. ¶ Quod si ex aduerso dixeris, in specie proposita in dict. cap. super eo. institutionem factam à delegato, sciente, & non contradicente episcopo, ad quæ iure illa pertinebat, validam omnino esse: quemadmodum notant Innocent. Panormi. Imol. colum. ij. Deri. colum. iiii. Felin. col. vlti. in dict. ca. super eo. Cæsar Lamberti. de iure patrona. 3. part. ij. lib. q. ij. art. ij. nume. 17. argumento sumpto ex ca. si seruus. 54. distin. vbi probatur, valere ordinationem serui, vt etiam is liber sit & ingenuus, si facta fuerit sciente domino & non reclamante. quasi in fauorem diuini cultus taciturnitas illa haberi debeat pro consensu. At idem tendit elegans Panormita. opinio in disputatione incip. Augerio. ij. dubio, vbi asserit institutionem factam ab episcopo patrono non præsentante præsentante tamen, & tacente, validam esse, nec posse rescindi ex eo quod fuerit facta patrono non præsentante: contra cap. decernimus. 16. q. vii. cap. illud. de iure patronat. & idem erit vbi episcopus beneficium contulerit patrono sciente, & non reclamante statim, etiam si absens fuerit tem-

pore collationis & institutionis. quod latè probat Cæsar Lamberti. in dict. art. ij. nu. 20. Hoc ipsum nõ admodum refragatur: etenim etiam si vera sit præscripta interpretatio Innocentij, & aliorum ad dict. c. super eo. profectò ea non procedit vt ipsi fateri videntur ex scientia litis, vel sententiæ, quæ fertur super quæstione controuerfa de præsentatione, & ideo nõ est cur hic aptemus materiam & tractatũ illum, an sententia lata inter alios, alijs sciētibus noceat: sed obtinet ex eo quod episcopus sciens, delegatum institutionis & ordinationis ecclesiæ actum exercuisse, & fecisse, illi non contradixerit: quasi fauore ordinationis ecclesiæ ea taciturnitas censeatur cõsensu. Nam si iudex ille delegatus per sententiam pronunciasset, præsentationem ad actorem, vel reum pertinere, & iussisset, eam ab eo fieri, vt ipse institueret: quanuis episcopus notitiam habuisset huius sententiæ, nec ab ea intra decem dies appellasset: dubiò procul posset postea tempore collationis, & institutionis delegato refragari, & eius institutioni contradicere: imò fatetur Detius in dict. cap. super eo. nu. 8. posse appellare episcopum intra decem dies à tempore ipsius collationis cui non videtur consentire, licet statim taceat.

Pract. Couar. Rub. o. ij

¶ Ceterum Lector candide, etiam si responsio hæc sufficiens esset, vt probarem in dict. c. super eo. sententiam à iudice delegato latam minimè præiudicium facere alteri etiam sciēti: nihilominus liberè proferā, quæ ipse necum excogitavi ad ea maturius intelligenda, quæ Panormita. Imola, & alij commenti sunt. Nam eorum sententia tam falsa est, quàm à mente, vero sensu, & iudicio Innocentij, quem eius auctorem laudauēre, prorsus aliena. horum vltimum deduxit eleganter Aegidius à Bellamera in dict. cap. super eo. numer. g. qui existimat Innocētium nō hoc diffiniisse quod posteriores ex eo adnotarunt. verba Innocentij hæc sunt. Sed quid si non appellat ordinarius? teneret quod fit à delegato: imputet enim sibi. quod sciuerit, & non contradixerit, cum distinctione tamen, vt notatur de re iudic. cum super. Contra supra de rescript. ex parte decani. secundū nos non habet locum istæ obiectiones. Hactenus Innocentius, qui hoc voluit, quod istæ obiectiones de negligentia appellandi ab institutione à delegato facta, & quæ nulla erat, non haberent locum in hac cōtrouerfia: quia huic delegato nec fuit commissio institutio, nec cognitio ipsius causæ, ad institutionem

pertinētis. & ideo etiam si episcopus sciret delegatū fecisse institutionem, nec contradiceret, non ex hoc consensisse videretur institutiōi, quæ nulla fuerit: nempe ab eo facta, qui nullam habuit potestatem instituendi. Atque ita Ioannes Lignianus, Aegidius nu. 5. & Card. in d. ca. super eo. expressim tenent, in eo casu institutionem factam à iudice delegato, nullam esse, nec præiudicare episcopo, etiam scienti, & non contradicenti, quò minùs possit ipse postea contradicere & petere rescissionē eiusdem, vel ea non obstante instituere. ipse etenim romanus Pōtīfex in d. cap. super eo. fatetur, solū illi delegato cōmissam esse causam, & controuerfiam de iure præsentandi: non autem de iure instituendi, nec potest ille delegatus de eo iure tractare, si de institutione, & potestate instituendi esset inter duos atrox cōtentio: cū causa ista nō sit illi cōmissa. qua ratione aliquot à doctoribus in d. c. super eo. etiā ex ipso Innocentio notantur, quæ si exacta diligētia fuerint examinata, non ita certa, & vera censebuntur vt ipsi met auctores fuēre opinati. si quidem Innoc. fatetur per illā commissionem, quæ facta fuit inter duos litigantes, romanū Pontificem nullam gratiam delegato fecisse: sed tantū eadem com

lem cōmiffisse, vt de iure eam
controyerfiam' inter litigātes
ciffiniret: vnde nullam illi iudi
o dedit potestatem inflituen-
dā nec conferendi beneficium
a: sacerdotium illud. de cuius
præfentatione tractabatur.

Deinde constat. in his, quæ
sunt grauis præiudicij, scientiā
& taciturnitatem non suffice-
re ad consensum. l. filius fami-
lijs. §. inuitus. ff. de procur. l. fi-
cutq. nō videtur. ff. quib. mod.
pig. el hypoth. soluat. etiam si
qui tacet sit præfens, vt inibi
probat. & est cōmunis om-
nium opinio, de qua modō nō
vacat longius disputare: nam
tradidere latissimè gl. Abb. &
Feli. inc. nonnē. de præfumpt.
Barro & Iafon nu. 58. in l. quæ
doris. ff. soluto matr. glo. in c.
is qui tacet. de regu. iur. & in l.
qui vas §. vetare. ff. de furtis.
Decius in cap. cū M. nume.
23. de constitutionib. Baldus
Imola. Alexander & Ripa co-
lum. 1. in l. 1. §. voluntatem ff.
solu. matrimo. & plerique al.

Huic rationi & alia poterit
accedere. Hæc enim institutio
nulla est, quia fit, vt omnes fa-
tentur ab eo qui nō habet po-
testatem inflituendi ergo non
est necessaria appellatio, nec vi-
detur huic institutioni nullæ
cōfentire, qui ex ea patitur præ
iudicium, quanuis non appel-
let. l. 1. C. quando prouoca. non
est necess. vbi glo. l. j. C. si à non

competen. iudice. l. iij. §. con-
demnatum. ff. de re iudic. Cle-
men. pastoralis. & clem. prima
eod. titu. notatur in l. si expref-
sim. ff. de appellat. & in cap. in
primis. ij. q. j. & in cap. j. de re
iud. quamobrem libeter à De-
tio ipse quæfierim: vnde dedu-
cit in hac quæfitione, valere in-
stitutionem episcopo sciente,
& nō appellante. Nam si ex
eo deducitur, quod taciturni-
tas habeatur pro cōfensu. nul-
libi cāutum extat, quod decē
dies, & sic tempus iare datum
ad appellandum itidem den-
tur ad contradicendum: imō
teneatur quis boni viri arbitrio
statim post scientiam, cū pri-
mū poterit contradicere, ne
videatur ex sciētia, simul & pa-
tientia consensum tacitum, &
à lege præfumptū præfuisse:
sicut quoties quis ob præfen-
tiam & taciturnitatem præfu-
mitur cōfensisse actui, nō po-
terit regulariter intra decem
dies cōtradicare ad effectum,
quod consensus ille tacitus, &
præfumptus irritus maneat &
in diffensum potius accipia-
tur. At si Detius dixerit ex co-
deduci institutionem prædi-
ctam validam esse non appel-
lante episcopo: atque inde ad-
sumi consensum tacitum in
sententiam iudicis delegati.
cap. quoad consultationem. de
re iudica. tunc vrget aduersus
hanc rationem, huius sentētiæ
Pract. Cour. Rub. o iij

defectus: quia nulla est: & ideo ex omisione appellationis nõ consequitur tacitum consensum illius, cui præiudicat.

¶ Quarto contra Panormita. Imo, & sequaces adducitur iure optimo argumentatio quædam. Nã vel episcopus post factam à delegato institutionem habuit eius notitiam, vel paulò antequam ea fieret, aut eo tẽpore, quo facta est sciuit, delegatum velle instituere, eamq; institutionis actũ exequi. Priori casu, satis obtentum est, etiã si posset quis actum impedire, non videri consensisse, quãuis taceat, & non contradixerit: notat expressim Bartolus in l. quo enim. §. j. ff. rem ratam haberi. l. procurator in fine, ff. eo. tit. Feli. in d. c. Nonne. de præsumptio. numer. 12. & seq. post Panormita. ibi nume. iiii. ergo episcopus non videtur consensisse in ipsam institutionem ex taciturnitate. Nec item in posteriori casu: non enim tenetur qui scit etiam si possit actũ impedire, accedere ad agentes, & contradicere, ac impedire illũ: cum possit eam contradictionem in tempus sibi vtilius, & oportunius lege non refragante differre: seclusa fraude, quæ ex qualitate actus, temporis, loci, ac personarum præsumi arbitrio boni, ac discreti viri poterit, præsertim vbi ea taciturnitas tendit in alterius captio-

nem: quod mihi videtur posse deduci ex traditis à Panormi in dict. cap. Nonne. nu. 1. & col. iij. Felino ibi numer. 12. & 13. Decio in dicto cap. cum M. de constitu. nume. 23. & iuris civilis decisione in l. ij. C. si res aliena pig. data sit, & l. ix. tituli. i. part. v. Constat igitur. non posse recte cõsensum episcopi scētis, & tacentis in hac specie constitui: cũ nulla vsus fuerit fraude qui contradictionẽ in aliud tempus optimo forsan cõsilio differt. ¶ Huic verò conclusioni, quam psobauimus sequuti Lignianum Cardi. & Bellameram, non oberunt in contrarium adducta. Primũ etenim parum vrget text. in dicto cap. si seruus. §. 4. dist. quia duc in ea specie contingunt, & consideratur, quæ minimẽ nostræ quæstioni conueniunt: vnum quidem est propter libertatis fauorem: quæ inducit, vt seruus pignori datus, sciente creditore, & tacente manumissus, nõ possit postea per ipsum creditore iure pignoris peti: cum censeatur ex scientia & patientia ius pignoris remisisse. l. j. C. de remis. pignor. Alterum à fauore religionis constat: eius enim gratia qui tacet, ac sciens non repugnat, consentire videtur. authenti. si seruus. C. de episco. & cleri. notat vtrumque lason in dicta l. quæ dotis. ff. soluto matri. nume. 84. cui etiam ad-

stipulatur

stipulatur status ille maximæ dignitatis, quem sacris initiatus profitetur, & cui seruilis cōditio potissimè indecens est, & contraria. In hac verò specie nihil est, quod fauori tribui possit: imò potius odio haberi debet hic actus, qui tot canonibus deferētibus ius instituenti episcopis, aduersatur. capit. quauis. in princi. & ibi Ioan. Andre. Domi. & alij de præbend. in vj. gloss. in clemen. ij. de offic. ordina. Abb. in capit. vltim. de confirma. vtili. idem Abb. in cap. si quis contra clericum. de foro compet. col. iij. glo. item in cap. j. verbo processus. de rescript. lib. vj. Nam ita facile consultum esse poterat ordinationi ecclesiæ, si præsentatus à patrono institueretur: ab episcopo: sicut, si ab ipso iudice delegato institueretur: & fortassis facilius & dubio procul multò melius. Quòd verò traditur ex Pan. in d. disp. Augerio. licet non omninò placeat Feli. in c. cū Bertholdus. de re iudic. nu. 12. & multis rationibus dubium sit: tamē admitteri poterit, vt ipse Pano. scribit. quoties institutio facta est præsentē, ac tacente patrono. Primò quia patronus, qui facillimè ob præsentiam potuit dissentire, & impedire actum illum institutionis, videatur consentire: ne alioqui præsumamus tacuisse fraude, & dolo, vt

illuderet episcopo instituenti, iuxta eam rationem, quam paulò ante deduximus ex l. ij. C. si res alie. pigno. da. sit. Secundo hoc probatur ex eo quod collatio beneficij facta præsentē & tacente illo, qui ius habet in beneficio, vel potuit illam impedire, valet omninò secundum Tancred. Archi. & Præpo. in capit. si seruus. 54. distin. Imol. Abb. & doct. in cap. ex ore. de his quæ fiunt à maiori parte capitul. quorum opinio verior est, & frequentiori authorum consensu recepta, vt asseuerat eam sequutus Paul. Parisi. in consi. 76. num. 14. lib. iij. qua de re latius tractauere Feli. in d. c. cū Bertol. & Lamber. in dict. q. ij. artic. ij. Tertiò: quia qui potest actū impedire, si præsens sit, & taceat, consentire videtur. l. fideiussor. §. pater. ff. de pignorib. notant Bar. & omnes in dicta l. quæ dotis. præ cæteris Ias. ibi nu. 76. Ab. & Felin. in d. c. nonne. notatur in l. Caius. ff. de pignor. actio. tradit Alex. in cons. j. lib. iij. num. vij. Quòd si institutio facta sit patrono absente, sciente tamen nec contradicente, non valet ea collatio beneficij, imò poterit patronus eidē contradicere, ac præsentare ministrum ad ecclesiæ ministerium intra quatuor vel sex menses à iure sibi datos: quemadmodum Card. respondet in cle. j. de supp. ne.

præla. numer. ii. cuius opinio, quicquid Cæsar Lambert scripserit, potius placet, & probatur ex his, quæ de tacito consensu, ac præsumpto modo tradidimus ad intellectû c. super eo. quo factum est, ut possimus hinc colligere, quod inibi non tractatur de sententia, quæ alteri noceat sciæti, vel ignorantitque ideo conclusio ex eo adnotata de effectu clausulæ, appellatione remota: non omnino constat eius autoritate quod ad tertium, cui sententia nocet ex natura causæ scienti vel ignorantit, aut ratione scientiæ iuxta distinctionem l. sæpè. de re iud. & tamē fatemur clausulæ, appellatione remota, minimè obtinere vim & effectum quod ad tertium, cui sententia inter alios lata non nocet etiā scienti, item nec quod ad illum, cui sententia nocet ratione scientiæ secundum distinctionem l. sæpè. nisi dixerit quispiam etiam huic nocere clausulam istam: ubi ipse sciuerit, iudicē de causa cognoscentem appellatione remota iudicatorum: ex his, quæ in l. i. inna huius capitis parte traditur. Sed nec illis nocebit, appellatio- 6 nis priuatio, quibus sententia ex natura causæ, & propria vi nocet etiam ignorantibus: quoties condemnatus, & victus per sententiam curauit aut causam præbuit, quod clausula

illa, appellatione remota: commisiõni, & delegationi causæ adijceretur. Alioqui fortassis hæc clausula, etiā nocebit his, quibus ex natura causæ, iure ipso, etiā ignorantibus nocet sententia: quod suaderi poterit multis rationibus, quæ deduci possunt ex his, quæ hoc in capite, & præcedentibus explicuimus. Potissimum id mihi satis applaudit nocere clausulam istā venditori qui velit appellare à sententia cōtra emptorem lata ut effugiat euictionis periculum. Sic etenim questionem istam diffinire constituimus æquo animo laturi, si quis quā certius aliquid, iurēque probabili hac in re excogitauerit.

¶ Quinto admodum huic tractatui conuenit examinare, an sententia inter alios lata præiudicet omnino illi, qui post litem cœptam rem emerit, de qua quæstio erat. cui controuersiæ & altera præmittitur sit ne res litigiosa, & litigiosi vitio affecta ex eo, quod in iudicio fuerit petita. Cōueniunt enim omnes, rem effici litigiosam per solam citationem, quoties ea petitur actione reali, agiturque de dominio, aut quasi dominio, directo, vel utili. quod manifestum est in authen. litigiosa. C. de litigios. nec in hoc vlla est contentio inter iuris vtriusque interpretes: tamen si olim iure Codicis necessaria fuerit

fuerit litis contestatio ad vitiū
 litigiosi. l. i. C. cod. titu. Deni-
 que nūc in varias itum est sen-
 tentias super eo, an res efficiat-
 ur litigiosa, quoties petitur
 actioe personali. & ad rem ip-
 sa actio personalis proponi-
 tur? Quibusdā enim placuit,
 rem nusquā effici litigiosam,
 etiam litis contestatione, si ad
 eam actum sit actioe perso-
 nali: vt actioe ex empto, quæ
 ad rem emptam contra vendi-
 torem in iudicium adducitur.
 Huius opiniois authores sunt
 Petrus à Bella Pertica, Iac. Bu-
 tricar. & Faber in dict. auth. li-
 tigiosa. Bart. in l. i. Cinus Albe-
 Bald. & Ang. in l. ij. C. de litig.
 Innocent. & Ioan. Andr. in ca-
 pit. cum M. de constituti. idem
 Ioan. Andr. Abb. num. vij. &
 Henric. optimè column. iiii. in
 cap. ecclesia. vt lite pend. Fer-
 rari. in practica titu. de forma
 libelli in actione reali. num. 81.
 Spec. titu. de appellatio. §. no-
 uissimè. in vers. verū genera-
 liter est. Matthæus Afflict. in
 consutu. Neapolita. rubric. 41.
 num. 14. vers. & si lite penden-
 Bald. in l. i. C. communi diuid.
 num. vj. Vitalis in tract. clausu-
 larum. tit. appellat. pend. co-
 lum. ij. Paul. Parisius in cap. di-
 lectæ. num. 11. & sequen. de ex-
 ceptioni. Roma. in consi. 270.
 qui asserit, hāc opinionē com-
 munem esse, idem Roman. in
 l. quanquā §. j. num. v. ff. de

aqua pluui. arcend. scribit, ean-
 dem in consulendo maximam
 habere auctoritatem. Cui suf-
 fragatur tex. in dict. authen. li-
 tigiosa. & in authen. de litigio-
 sis. in princip. collatio. viij. vbi
 statutum est. tunc dici rem li-
 tigiosam, cū de eius domi-
 nio causa tractatur. & ideò si
 personalis actio proposita fue-
 rit ad rem, non erit res litigio-
 sa: siquidem de dominio rei eo
 in iudicio minimè disputatur.
 huic auctoritati accedit & alia
 ex eadem constitutione de li-
 tigiosis. §. Ab hoc autem. inibi
 etenim respondit Imperator,
 rem non dici litigiosam, quo-
 ties ad eam actum sit actioe
 hypothecaria. Prior tamen ra-
 tio tollitur, si obseruemus dili-
 genter Nouellam cōstitutio-
 nem in hoc à veteri iure disces-
 sisse, quòd ad vitium litigiosi
 in ipsa re constituendum exi-
 gat tantum citationem ex ac-
 tione reali: cū olim esset ne-
 cessaria contestatio litis. Ergo
 noua constitutio in actione
 reali tantum in hoc veterem
 abrogat, quòd citatio sufficiat,
 veteri lege requirente conte-
 stationem litis: atque ideò in
 actione personali nihil noui
 statuit Iustinianus Cæsar: & ea
 ratione ab antiquis legibus pe-
 tēda erit huiusce quæstiois dif-
 finitio: posterior verò authori-
 tas maxima ratione refellitur:
 quia in actioe hypothecaria vi-

tium litigiosi non est necessarium, nec quicquā nocet actori qui pecuniam debitam exigere poterit ab eo, qui lite mota & pendēte rem emerit, quæ in eum cum hoc onere æris alieni transfertur, secundū omnes contrarię opinionis auctores, qui ita respondere conātur nouellæ constitutioni. Sed si possit plurimum interesse ipsi creditori agēti hypothecaria, quod res efficiatur litigiosa propter plures, & maximi momenti effectus: nihilominus voluit Iustinianus, non constitui vitium hoc, nec contrahi quod ad rem hypothecę obnoxiam: quia res ipsa transit cū onere in quencunque possessorem. Nec refert quod ad vitium litigiosi, quod sit hypotheca specialis, vel generalis: imò multo magis libera est hypotheca generalis à vitio isto quā specialis. quod ipse Iustinianus fateatur in d. §. Ab hoc autē. versic. Ex quo iam claret. qui ita legendus est. ex quo iam claret, quod generales hypothecas multo minus litigiosi vocabulo volumus contineri. sic etenim legitur ex codice Græco Nouellarū, & ex latina Haloandri interpretatione: vt obiter mirer, cur vulgò absque vlla ratione, & contra mentē legislatoris legatur. Multo magis litigiosi vocabulo volumus contineri. Est ergo ratio altera, quæ

vitium istud excludit à re hypothecæ titulo obligata: quia hypothecaria actione non agitur de dominio, nec ad dominium rei obtinendū, sed in effectu actio tendit ad debitam pecuniam consequendam. unde vbi actio personalis deduceretur in iudicium ad dominium rei obtinendum: nempe actione ex empto, profectò per litis contestationem res ipsa litigiosa efficitur auctoritate l. ij. C. de litigio. quæ in hoc nullo modo nouella constitutione abrogatur: qua ratione quoties actione personali peritur dominium rei, vel directū, vel vtile, sequuta litis contestatione res ipsa efficitur litigiosa: secundum glossam in l. quanquā. §. i. verb. iudicium. ff. de aqua plu. arcen. & inibi Bar. Cuma. Imo. Roma, & Barba. in addit. ad Bart. eundem Bart. & Alex. in scholijs l. iij. in §. ult. ff. de litigio. Ang. in auth. de litigio. col. ij. Imol. Dec. & Rip. super glo. vlti. in cap. cū M. de constitutio. Salicet. in l. ij. C. de litigio. Rauenam in titul. vt lite pendente. nihil innouetur. Petr. Iacobi. in pract. titu. de litigio. optimè idem tradit, & probat Iason in con. 43. lib. j. idē Imo. & Feli. colum. vltim. in cap. dilectæ. de exceptionib. & rursus ipse Imola in capit. ecclesia. in j. vt lite pendente. ij. column. quorum sententia mihi potius ap

rius applaudit. quippè quæ & verior sit, vtiliorque ac conducibilior praxi, & iudiciorum auctoritati propter effugiendas, ac vitandas litigantium calumnias. Sed & ipse Iason in dict. consil. 43. col. ult. scribit, temerarium esse ab hac vltima opinione in iudicijs discedere.

¶ His vtcunque præmissis est adnotandum, sententiam latam inter alios, nocere omnino, & exequendam esse aduersus illū qui rem litigiosam, eoque vitio affectam emerit. quod probat ex ratione l. vltim. C. de litigio. Bart. in l. j. §. ult. ff. de litigio. idē Bartol. & Salic. in dicta l. vltim. Paul. Castrenf. in dict. l. quantquam. §. j. Bald. in l. j. C. comm. diuid. expressim Bart. in l. iij. C. de pignorib. num. xxij. Rodericus Xuares in repet. l. post rē. ff. de re iudi. post octauam ampliationem legis regię col. v. Mathæ. Afflictis in constit. neap. lib. ij. rub. 41. nu. x. quorum sententiam veram esse consuet Angel. in dict. Authen. de litigiosis col. ij. vbi emptor sciuit tempore venditionis rem illam litigiosam esse, vel super ea tractari litem in iudicio. Alioqui vbi is bona fide ignorans emisit rem non est contra ipsum sententia exequenda. Ego sanè non probō hanc Angeli opinionem, quoties verè res litigiosa est: cū hæc transeat, ac transmittatur cum litigiosi vitio in quencun-

que tertium possessorem, etiā ignorantem: tamen propter ignorantiam is non sit aliqua pœna multandus. l. ult. C. de litigiosis. qua probatur, rem litigiosam quò ad pœnam vendentis, vel transferentis, & quò ad ipsum vitium ipsiusmet rei trāsmitti, etiam in ignorantem. Igitur si propter vitium litigiosæ rei sententia mandari potest executioni contra tertium possessorem, nihil refert an fuerit is ignorans tempore emptionis. Hoc ipsum probatur, quia vbi res efficitur litigiosa, non potest eius status mutari in præiudicium agentis quò ad iudicij ordinem, & examinationē causæ, nec potest litis cui suscipi, durius fieri actoris conditio. l. vltim. ff. de litig. l. ij. C. eo. titulo. tex. optimus in dict. l. quantquam. §. j.

¶ Sed & generaliter, etiam vbi res litigiosa non efficitur per citationem, nec per contestationem: si tamen ea per reū alienetur lite pendente, poterit executioni mandari sententia lata cum alienante contra ipsum in quem translata fuerit, si ipse sciuit tempore translationis litem ea super re pendere, vel super are alieno exigendo, ac soluendo ex bonis alienantis. Quasi ea alienatio propter motam litem, & scientiam ipsiusmet emptoris omnino præsumatur facta in fraudem sententiæ, & eius

exequutionis, nec sit necessaria tunc actio reuocatoria ex titulo de his, quæ in fraudem creditorum. Probat hanc conclusionem tex. in l. chirographus. §. ult. ff. de administrat. tutor. cuius autoritatē veram esse cōtendūt Bald. in l. ob maritorū. C. ne vxor pro marit. idem Bald. in l. certa forma. C. vt in pos. le. & idem rursus in l. executorem. C. de execu. rei iudicat. numer. xxvj. Paulus de Castro. Vincentius Herculanus num. 43. Iason num. x. Zasius col. iij. in l. à diuo Pio. §. super rebus. ff. de re iud. & licet Bart. in l. iij. C. de pigno. num. xxij. omnino huic opinioni aduersetur, ea tamen maximam autoritatem habet, vt tādē admittenda sit propter vtriusque vendentis, & ementis, dolum in præiudiciū iudicialis autoritatis commissum.

¶ Imò ex hac opinione non incongruē constat, & traditur vera conciliatio inter vtriusque iuris authores, & interpretes, dum ex his quidam censent, sententiam latam contra debitorem posse mandari exequutioni aduersus illum, in quem dolo, & fraude res aliqua ipsius debitoris trāslata fuerit etiam absque reuocatoria cognitione, & sententiā quod tenet Cinus, in l. j. q. ix. C. de alienat. iu. mu. caus. fact. quemadmodum Bar. & omnes existimarunt. Sed contrariū placuit Bart. in dict. §. super re-

bus, ad finem & ibi Alex. idem tenet Bar. in dict. l. iij. C. de pigno. nu. xxij. idem in l. si quis missum. §. iudex. q. penul. ff. de damno infecto & profectio hanc est sententiā, quæ magis iure probatur, & frequentiori doctorum suffragio recipitur, vt tandem prius oporteat agi reuocatoria ex titulo de his, quæ in fraudem creditorum, & reuocata ipsa alienatione, tunc fiet executio in ea re, quæ per fraudem fuit alienata. §. item si quis in fraudem. Inst. de actionib. l. j. §. necessario. vbi Bart. ff. si ventris nomen. muli. in poss. Quibus in locis probatur, necessario esse prius præmittendam, ac tractandam ipsam alienationis reuocationem. Hoc etenim verum est, vbi alienatio fuit facta nondum mota lite, & sic in fraudem creditorum: quod si ea facta fuerit pendente lite, & sic in fraudem iudicialis autoritatis, poterit tunc admitti opinio, quæ Cino ab omnibus tribuitur: nec erit necessaria reuocatio alienationis, vt possit fieri executio contra tertium possessorem, qui rem ipsam emit, pendente lite, & sciens litem pendere: quemadmodum Baldus paulò antè citatus non semel diffiniuit. Erit igitur satis in hac specie, quòd petatur executio probata rei alienatione: & scientia ipsius emptoris: & tamen quid quid Paulus ac Vincentius Her-

cul.

enl. senferint, ad hunc effectum, vt recta via fiat executio contra tertium possessorem, ipse opinor fore necessarium, quoniam actione personali agitur ad solutionem rei alieni, quod probetur scientia litis pendentis & inopie debitoris: id est, quod emptor sciuerit, debitorem non habere aliud in bonis, vnde possit creditori satisfacere, si fuerit cōdemnatus. nam ex hoc, quod alienatio fit à debitore pendente lite, non potest colligi fraus contra executionem futuram, cum ea fieri possit in alijs rebus quas ipse possidet. Nec item sufficeret scientia inopie debitoris, si emptor ignoraret, litem pendere: cum ex hoc tantum deducatur fraus contra creditorem, non tamen contra iudicem, nec in præiudicium auctoritatis iudicialis, aut executionis. quod verum esse opinor, etiam si Paul. Castrensis, & Vincentius num. 46. senferint, satis esse probari scientiam quod debitor aliam rem in bonis non haberet, vnde posset creditori satisfacere, quāuis nō probetur scientia litis pendentis.

¶ Sed si actione personali actum sit ad rem aliquam potendam, & eius traditionem quantum iuxta receptiorem sententiam non efficiatur res ipsa litigiosa: quod modò disputabamus, nihilominus alienatio facta lite pendente, data litis scien-

tia ipsius tertij possessoris, vt facta in fraudē iudicis & executionis iudicialis, non impedit tacite renocata eadem alienatione absque nouo iudicio executionem fieri contra ipsum tertium possessorem, ex his, quæ modò tradidimus sequuti Baldum in dicta l. ob maritorum.

¶ Hinc etiam deducitur congrua, (nisi fallor) interpretatio ad tex. in auth. de litigiosis. §. ab hoc autem. Nam si creditor aduersus debitorem agat, non impeditur debitor lite mota, etiam rem speciali obnoxiam hypothecæ alienare, vt inibi decisum extat, nec adest huic rei vitium litigiosum quāuis actum fuerit hypothecaria ad eandem rem, & tamen si debitor non habens alias res, vnde creditori satisfaciat, rem istam alienauerit lite mota in eum, qui sciuerit, litem ea de re tractari, & inopiam debitoris: profectò sententia lata contra debitorem mandabitur executioni contra tertium possessorem: quia hæc alienatio facta est in fraudem creditoris, simul & iudicis: atque ideo Baldi opinio in hac specie admittenda est, cum probetur omninò inopia debitoris. nec oberit textus in dicto. §. ab hoc autem. quia in eo casu non fit alienatio in fraudem: præsertim vbi ex

precio rei alienatae soluitur aë alienum, vt inquit ibi Iustinianus, qui non facta solutione ista respondet, saluam superesse creditori actione hypothecariam. Quod si non posset fieri executio contra tertium possessorem, in quem per fraudem fuit translata res ipsa hypothecae obnoxia: oporteret iterum creditorem agere nouo iudicio, & actione hypothecaria, ac prae-mittere debitoris excussionem: ex quo deterior fieret eius conditio per alienationem lite pendente factam: cum re non alienata, fieret directio executio in ipsa re petita, vel possessa tempore alienationis ab ipso debitore. Igitur fraus fit in hoc, & idcirco congruum est ita Iustiniani responsum interpretari, vt nulla calunnia sit in perniciem litigantium bona fide, admittenda.

¶ Maior, ac iniquior fraus fit, vbi pendente lite super actione hypothecaria contra tertium possessorem, ipse reus mops, nec habens rem aliam in bonis, quae possit sufficere ad iudicatae rei executionem, si vt possessor, qui dolo desijt possidere condemnatus fuerit, rem ipsam transtulerit in eum, qui scit, litem motam esse, & inopia ipsius rei conuenti. Etenim si non potest directio fieri executio contra istum nunc possidentem absque nouo libello, & absque noueius examine, dubio procul

ex fraude communi tam alienantis, quam eius, in quem fit alienatio, deficit rei iudicatae auctoritas, quae in hoc potissimum fallitur, quod inanis est: & ideo iterum sunt omnia repetenda contra istum tertium possessorem, qua ratione acquisitum est, posse sententiam executioni mandari aduersus tertium possessorem directe: cum & in hac specie maxime obtineat ratio Baldi in dict. l. ob maritorum, & aliorum, qui eum sequuntur fuere.

¶ Illud verò libenter addiderim, posse tertium possessorem, in quem translata est res litigiosa, vel pendente lite, appellare a sententia illa, quae directe pra-iudicat eidem quò ad executionem, modò appellet intra decem dies, priusquam sententia transeat in rem iudicatam aduersum illum, qui fuit condemnatus. Non enim vitium litigiosum, nec fraus lius pendentis causa deducta, ac praesumpta priuat tertium possessorem iure appellandi a sententia, intra tamen illud tempus, quo potuisset ipse condemnatus appellare, & quo nondum sententia in rem iudicatam transierit contra condemnatum ipsum. Quemadmodum & de venditore diximus.

¶ Haecenus ergò de sententia inter alios lata, quae alijs nocet ex propria vi & natura causae, vel ex vitio, aut fraude propter
litem

litem pendentem, aut ratione cuiusdam præiudicij euictionis causa imminentis. Nunc verò agendum erit de sententia inter alios lata, quæ nocet alijs ratione scientiæ iuxta distinctionem Iurisconsulti in d.l. sæpè. Etenim ubi condemnatus appellare potuit, & appellare omisit, tertius iure appellare poterit intra decem dies à tempore, quo sciuerit sententiā latā. Quod probatur ex his, quæ statim dicemus, & quæ diximus in hoc capite de his, quibus sententia inter alios lata nocet ex natura causæ. sensere Angelus Perusinus, & Ang. Aretin. in lab. executore. §. vlti. col. vlti. ff. de appellatio. Quid autem, ubi cōdemnatus appellare nō potest, quia tertio appellare nō licet: an possit tunc tertius, cui ratione scientiæ nocet sententia, appellare? Et sanè si tertius hic in prima instantia, vel in secunda, vel in vltima, prius tamen quàm sit in causa conclusum, sciuerit litem cum alio tractari, non poterit appellare ab illa sententiā, quæ iure trāsierit in rem iudicatā ex eo, quod tertia non potest admitti appellatio: alioqui si tertius ignorauiet litem tractari vsque ad causæ conclusionem in vltima instantia: cum eo tempore nō potuerit ius proprium ad defensionem in iudicium adducere, poterit appellare, quāuis

condemnatus nō potuerit tertio appellare. Sic deniq; ex Innocentio ibidem adnotarunt Panormita. nume. 26. Feli. post alios nume. x. in capit. cum super. de re iudicata. Bart. Imol. & Angel. Aretin. in l. à sententia. col. vlti. ff. de appellationi. atque ita erit accipiendū quod communi consensu receptum est, nempe regulam illam, qua non licet tertio prouocare, procedere, ac obtinere quod ad condemnatum, non tamē quod ad tertium, qui condemnatus nō est: secundum eosdem, & Dec. in capit. sua. colum. i. de appell. ipse verò Innocen. Panormitt. Felin. Dec. Bart. & Imol. illud tantum exigunt, vt tertius appellare non possit à tertia sententia, quod sciuerit is causam tractari antè illam vltimā sententiam. Angel. Aretin. addit, esse necessariam scientiam istā antè conclusionem causæ. Scribit tamen Barto. in d.l. sæpè. v. & viij. q. damnum illud, & præiudicium, quod ratione scientiæ sententia inter alios lata infert alijs omnino tolli, & vitari, si quis accesserit ad iudicium, & fuerit protestatus, se minime consentire in illius causæ examinationem, & quod nullum sibi paretur præiudiciū. Eandē opinionē probant Angel. Cuma. Imol. & Alexā. ibi nu. 109. Anto. colum. vlti. Abb. in capi. penulti. de re iudic. nume. viij.

Præst. Couar. Rub. p

vbi Imol. & Felin. nu. xv. idem tenuerunt. Imò sufficit protestatio extraiudicialis: sicuti respondērunt Angelus Imola & Alexand. in d. l. sepē. & idem Imola & Felin. in d. c. penulti. asserit tamen Imol. quem Alexand. & Felin. sequuntur, hanc protestationem debere notam fieri iudici, vel parti aduersæ, quoties his constat scientia protestantis. His non temerè præmissis, mihi iure certius videtur, in hac quæstione, quā tractamus, satis esse, quòd antè sententiam vltimam, & tempore, quo potuit tertius hac protestatione sibi præcauere, & consulere, sciuerit causam tractari cum alio, & hætenus tractatam fuisse, etiam si sit ià conclusum, quòd videntur Innocen. Bart. & alij apertissimè sentire. ¶ Hinc aptissimè deducitur interpretatio vera Clementinæ constitutionis primæ de re iudic. qua decisum extat, tres sententias conformes tradendas fore omninò executioni, non obstante nullitatis exceptione in contrarium obiecta, quæ facta executione nihilominus examinatur. est etenim ea decisio admittenda quòd ad condemnatum, nò tamen quòd ad tertiū, qui ratione proprii præiudicii, aduersus ipsam sententiam vltimam nullitatem allegat, vel se opponit executioni ad eam impediendam:

sic sanè visum est Ioan. Andr. ibi in gloss. verb. contra se. quæ sequuntur Cardi. q. iiii. Bonifacius col. vij. & alij ibidem Felin. in capit. veniens. in ij. de testib. numer. 11. Alexand. & Iason col. vlti. in l. à diuo Pio. §. super rebus. ff. de re iudic. idem Felin. in c. cùm super. de re iudic. nu. 18. Roma. in singula. 291. Rota in antiquis. 441. & Dec. in c. sua. nu. x. de appel. quorum opinio communis est, vt fatetur eam sequutus Felin. in c. qualiter. in primo. de accusa. nu. 31. & constat ex traditis per Sebastianū Vantium de nullitatibus titul. quis possit dicere de nullitate. tamen si contrariam sententiā veriorē esse censeat Gulielmus, & Barba. in d. clementi. j. vbi Zenzelinus, & Imol. hanc opinionem vltimam sequuntur, vbi tertius certior fuit de omnibus tribus sententijs: primam verò, vbi nullam cognitionem, nec scientiam habuit duarum sententiarum: quæ ante tertiam latæ fuerunt. ¶ Ego verò abique vlla distinctione opinor veram esse communē opinionem, quoties sententiæ nec ex natura causæ, nec ratione scientiæ tertio nocent, etiā scienti. Etenim tunc nec est necessaria ab his sententijs appellatio nec nullitatis exceptio: sed tantum oportet quòd tertius vtatur regula iuris, ex qua, res inter alios acta, alijs nò nocet. Nec

cet. Nec potest hoc esse alicui controuersum. At si tertia sententia ita nocet tertio, quod ab ea nequit appellare: quia tertia est, nec licet ei tertio prouocare: profecto non poterit impediri ab ipso tertio huius sententiæ executio propter nullitatis obiectionem. Hæc etenim conclusio passim probatur ex ratione ipsius clementinæ constitutionis, quæ ex hoc constat, quod tertia sententia non possit quod ad executionis effectum impediri ratione nullitatis ab eo propositæ, cui sententia ipsa ut tertia nocet, & cui ea ex causa appellatio iure interdicitur. Igitur qui iuxta proximè traditam resolutionem non poterit ut tertius, tertio prouocare, nec poterit executionem sententiæ impedire nullitatis causa. Verum si tertius appellare potuisset à sententia, quæ illi nocet, & id facere prætermiserit, aut neglexerit, dubiò procul impediet executionem sententiæ nullitatis exceptione. Ex quibus constat, opinionem Imole, & Zenzolini non satis iure probari, nisi secundum ea, quæ in proxima quæstione tradidimus: sic denique apparet quonam pacto communis opinio defendi possit: & tandem hæc sunt obseruanda quod ad intellectum regiarum quarundam legum, quæ de senten-

tiarum executionibus eandem ferè rationem habere videntur, quam romanus pontifex in dicta clementi. prima, non admodum obscure insinuauit. de quibus aliàs longius tractabimus.

Ex capite sequenti.

- 1 *Tertius, qui executionem sententiæ impedire vult, docere debet intra breue tempus ius contradi-
cendi.*
- 2 *Non est admittenda contradictio illius, qui se opponit executioni ad eam impediendam, quoties calumnia præsumitur ipsius opponentis.*
- 3 *Intellectus l. is, à quo. ff. de rei vendicatio.*
- 4 *Intellectus l. à dno Pio. §. si super rebus. ff. de re iudica. & eorum, quæ Barto. ibi scripsit.*
- 5 *Tertius se ipsum opponens executioni, an sit admittendus à iudice, qui ad requisitionem, vel iussum alterius sententiam exequitur.*

De tertio, qui vult executionem sententiæ inter alios latæ impedire.

CAP. XVI.

GITVR sæpissimè de sententijs iudicialibus exequendis, cum in rem transierint iudicatam, aduersus eos, Pract. Couar. Rub. p ij

qui expressim fuere cōdemna-
 tit: cui tamen executioni frequē-
 ter tertius aliquis obuiam ire
 conatur, eam impedire volens,
 & asseuerās, se ipsum condem-
 natum non fuisse, nec victum,
 & praeiudicium graue pati ex
 ipsius sentētiæ executione. Id-
 circō par est, vt & rem istam
 summamini explicemus illud
 prēmittentes, quod vbi senten-
 tia nocet tertio quoad plenū
 praeiudicium ex natura causæ,
 vel ratione scientiæ, aut alio
 quouis pacto, nec possit tertius
 appellare: nō est cur tractetur,
 an ipse possit executionē im-
 pedire: cum minimē sit ad hoc
 admittendus: ex his, quæ latius
 scripta fuere in cap. proximo,
 & notatur in l. sēpē. ff. de re iu-
 dica. & in cap. cum super. eod.
 titu. iam enim est sententia,
 etiam quoad tertiu, translata
 in rem iudicatam: atque ideo
 eius executio impediri nō de-
 bet. Tota igitur versatur con-
 trouerfia in ea specie, in qua
 sententia lata inter alios, alijs
 nō praeiudicat, nec iure no-
 cet. Nam vbi praeiudicat, &
 nocet, tunc vel potest tertiu
 appellare, & eo casu executio
 suspēditur: aut non pōt appel-
 lare, & executio suspendi non
 debet. Quamobrem contingere
 poterit, quod tertius velit
 impedire executionem sentē-
 tiæ, quæ rei iudicatæ authori-
 tatem habet contra condem-

natum, duobus casibus: primō
 (inquā) vbi sentētia huic tertio
 nullo pacto iure nocet: secun-
 dō, quoties ea nocere iure po-
 test, & nocet: potuit tamen ter-
 tius appellare, & appellauit, li-
 cet victus appellare non po-
 tuerit, aut non appellauerit.
 In his tandem casibus vtun-
 que sit, qui velit impedire sen-
 tentiæ executionē, docere de-
 bet summamini, & intra breue
 tempus, quod sibi damnum
 fiat ex illius sententiæ execu-
 tione: alioqui non est admittē-
 dus: quemadmodum probat
 text. elegans in c. veniens. in ij.
 de testib. & ibi Panor. & Feli.
 idē Feli. in c. prēterea. col. pen.
 de testib. cogē. probatur idem
 in l. a diuo Pio. §. si super re-
 bus. ff. de re iudi. & est commu-
 nis opinio. ita tamen intelli-
 genda, vt sufficiat semiplena
 probatio, nec sit necessaria pro-
 batio integra, secūdum Inno-
 cent. & omnes in dict. cap. ve-
 niens. vbi Felin. nume. 13. hoc
 ex omnium traditione dedu-
 cit. Idem Felin. in dict. cap. cū
 super. nu. 16. de re iudi. quo fit
 vt quoties tertius a sententia
 inter alios lata velit appellare,
 & executionem impedire, nō
 sit illi satis iustam appellandi
 causam exponere expressim
 in appellatōe: sed oportet illū
 probare statim intra breue tē-
 pus, saltem summaria, & semi-
 plena probatione: quod si tan-
 tum appel-

um appellet, nec impedire co-
netur executionem, satis erit,
causam in ipso appellationis li-
bello proponere, quæ appella-
tionē ipsam iustificet. ¶ Verum
quoties præsumi possit calum-
nia tertiij appellantis, & se op-
ponentis executioni : tunc nō
est admittēda eius appellatio,
nec oppositio: sicuti constat ex
cap. suscitata. de in integrum
restitu. gl. Abb. Felin. & Deci.
in cap. super eo. de offi. delega.
verb. tenebit. Felin. in cap. ult.
col. ult. de calumniatori. Card.
& Felin. nu. 10. in cap. veniens.
in ij. nume. 10. de testib. Cardi.
in clemēt. j. q. ii ij. de re iudicat.
Abb. & alij in dict. cap. suscita-
ta: quorum est cōmunis opi-
nio. Scribit tamen Panormit.
in dict. cap. super eo. hanc ca-
lumniæ præsumptionem tolli,
si tertius offerat proprii, ac gra-
uis præiudicij probationē sta-
tim, &, (v t aiunt) in continen-
ti: tunc etenim probatio ista re-
cipienda est, & interim ad bre-
ue illud tempus differenda exe-
cutio: quia calumniæ præsum-
ptio cessat. Hæc Panormita.
sententia probatur in cap. in-
terposita. in princip. de appel.
idem repetit Panor. in d. c. su-
scitata. nu. 7. tex. optimus in c.
litteras. de restitu. spolia. vers.
prætereā. l. si is, à quo. in prin.
ff. vt in posses. legat. Innocen.
in cap. post electionem. de con-
cessio. præbend. idem Abb. &

Decius ij. colum. in dict. cap.
interposita. Non me latet, qui-
busdam visum fuisse, quod præ-
sumptio calumniæ non tolla-
tur per oblationem probatio-
nis præsentis & statim facien-
dæ: auctoritate glo. in dict. ca.
suscitata. verb. sententiæ. vbi
Imola. colum. ij. Antoni. Cor-
se. in singu. verb. exceptio. ta-
men glo. prædicta non omni-
nō probat hoc, imò potius idē
quod Panormi. ex ea deduxit,
vt constat in priori eius parte:
à qua quidem opinione, & si
tentauerit post recedere, non
tamen expedit, ac deliberatē
discessit. Sic denique licet opi-
nio Panormita. dubia sit, dum
is scribit, exceptionem quam li-
bet, quæ legitima sit, admittē-
dam esse, si offeratur eius pro-
batio statim, etiam si lege, vel
statuto nulla sit: alioqui exce-
ptio admittenda. Nam Alexā.
hanc sententiam improbat cō-
sil. 94. libr. iij. cui pro Panor-
mita. respondet Decius in cap.
ex parte. in ij. colum. iij. de offi-
cio deleg. nihilominus, vbi ple-
na probatio, & integra offer-
tur statim, & incōtinenti, ipse
opinor, tolli ex hoc calumniæ
suspicionem, quæ profectō sæ-
pissimē tolli non poterit ex
probatione semiplena: quod
elegantè admonet Felin. in
dict. cap. veniens. in ij. num. 10.
de testibus. qua in re multum
erit tribuendum boni viri, ac
Pract. Couar. Rub. p. ij

discreti iudicis arbitrio, non tantum circa probationis qualitatē: sed & circa tempus ipsum, intra quod fieri debet: quemadmodum Panormit. in dict. c. veniens. docet. nu. 11. & post eum alij praesertim Felin. nume. 15. ¶ Sed & si tertius docere velit adhuc probatione integra, graue praedictum sibi imminere, si sententia executioni tradatur, & ea ex causam impedire, admittendus non est quoties is ante sententiam sciuerit, causam, & litem tractari inter victorem, & victum: sic etenim censent rem istam intelligendam fore Antoni. Abb. & Felin. num. 10. in dict. cap. veniens. in. ij. de testib. Nicol. Bocrius decisione 79. colum. j. qui alios authores citat. Horum autem sententia non est ita indistincte intelligenda: fortassis etenim male plerumque intelligitur. Nam vel sententia illa, de cuius executione agitur, & aduersus victum auctoritatem habet rei iudicatae, alteri praedictat ratione scientiae: & in hoc casu, vt superius adnotauimus, tertius appellatione proposita, si eidem permittitur, impedit executionem in praedictum eiusdem tertij, non obstante scientia: vel nocet alteri sententia ex natura causae: & non est tractandum de impedienda eius executione: cum etiam ad

uersus tertium ignoratem traheretur in rem iudicaram. Quod si sententia tertio non nocet iure, nec praedictat, parum refert, quod is sciuerit causam, & litem tractari: quia etiam scienti non infert iure sententia praedictum aliquod, & ideo quoties in executione huic praedictum imminet, aut aliqua lesio contingere possit, est admittendus ipse tertius ad impediendam executionem non obstante scientia litis, & causae. Igitur opinio Antoni. Abb. Felin. & aliorum tunc erit admittenda, cum tertio praedictat sententia ratione scientiae, & ex eadem causa non est eidem appellatio permissa. Ita equidem auctoritates vtriusque iuris ab his authoribus adductae plane sunt intelligendae, quandoquidem in hac specie constitutae sunt. ¶ His tandem praenotatis, vtar hac in questione communi fere omnium distinctione, quam tantisper aperiam iuxta praxim, quae mihi ex vsu forensi visa sit expeditior. Est etenim species quaedam & casus admodum frequens, cum aduersus alicuius rei possessorem pronuntiatur sententia de eadem re auctori restituenda, & tamen qui pendente ea lite, eandem rem ab eodem possessore petierat, ac nondum obtinuerit, impedire vult prioris sententiae, & rei iam iudica

iudicatæ executionem. Hoc sane casu non impeditur executio, nec impediri debet licet cautio danda sit ipsi possessori, cum ab eo res aufertur, quod si secundus petitor fundum aut rem euicisset, eam præstabit, aut indemnem ipsum reum constituet. textus celebris in l. is, à quo. ff. de rei vindication. & l. sequen. quæ Iuriscōsulto rum responsa sic intellexere Innocenti. A bb. Antoni. Cardin. Felin. numer. 8. Aretin. & alij in dicto capitul. veniens. in ij. de testibus. Bartol. Alexand. & Iason. colum. penul. & fina. in l. a diuo Pio. §. super rebus. ff. de re iudicat. Felinus, post alios ibidem in dicto cap. cum super. colum. iij. Quo fit, vt si post sententiam, quæ transierit in rem iudicatam, cœperit tertius agere contra victum, aut se opponat executioni: executio differenda non sit: nec item cautio præstanda: imò sine vlla cautione fiet executio contra possessorem in re petita: & aget tertius contra victorem rei vindicatione, aliâve actione sibi competentis: quod probatur in dicta l. is à quo. Et tenent Innocen. Imola, Antoni. & Felin. in dict. cap. cum super. colum. iij. idem Felinus in dicto cap. veniens. numer. 8. vbi Aretin. numer. ij. scribit, hanc opinionem communem esse. quam

omnes sequuntur ibi, vt fateatur Felin. numer. 9. eandem probarunt Imola, & Angelus Aretin. in l. a sententia. ff. de appella. Alexand. & Iason. col. vlt. in dict. §. super rebus. sensit glo. in dict. ca. cum super. verb. interpositam. in fine. Quod si tertius hic executionem velit impedire asseuerans, eius maxime interesse, illius rei petitiæ possessionem non transferri in duriorcm aduersarium, sibi imputet, qui prius non egerit ad illam rem obtinendam contra priorẽ possessorem, à quo iuste, iuris ordine seruato, & absque vlla fraude aufertur. Sed & si subesset aliqua suspicio fraudis futuræ circa illius rei possessionem, vt denique hic nouus actor, etiam obtenta victoria, frustraretur, posset tunc cogi qui rem obtinuit ex sententia cautionem arbitrio iudicis præstare: ex qua saluum sit ius illius, qui modò agere vult, & agit quãuis Iuriscōsultus in dict. l. is, à quo. hanc posteriorem dubitationem minimè tractauerit. Nam & Panormitanus in dicto cap. veniens. numer. 6. expressim scribit, ac sensit Bald. ibi colum. ij. etiam in casu, quo duobus eandem rem petentibus, qui prius vicerit, regulariter obtinere debeat rem ipsam in executionis iudicio, posse tertium impedire executionem. Pract. Couar. Rub. p. iij

cautionem, propter duriorē causam ex mutatione possessoris contingentem. argu. capi. Pisanis. de restit. spolia. nisi & huic timori fuerit satis cautione succursum. Hæc Panormita. à quo Fel. dissentit nu. ix. existimans, satis esse cautionem præstari: si quidem ipsa tutā efficit futuri iudicij executionem. Ego verò perpensa Iurisperiti mente, atque eius ratione ad amussim examinata, existimo, non omninò improbandam esse Panormita. sententiam, quam iudex prudenti vsus arbitrio poterit admittere, si viderit iuxta probationem summariam periculi, & iuris, quod in ea re habere contendit secundus actor, non esse satis tutam, aut æquā executionem sententiæ, quæ lata fuit aduersus possessorem. Idem perpendendum erit ad hoc, vt cautio detur ad tutelā eius, qui post sententiam latā quæ in rem transierit iudicatā impedire vult executionem paratus agere statim, aut tandem agens ad eandem rem sibi tradendam, quod cautē debet examinari, & post examen decerni. Sed si tertius post latam sententiam antè executionem agat contra victum possessorem postea tempore executionis cautio præstabitur à victore quod respondit Chassaneus in consuetudinibus Burgundiæ. rubric. v. §. iij.

colum. vij. atque ita obtinebit etiam in hoc casu Iurisperiti responsio in dicto l. is, à quo.

¶ Secundus casus tunc constituitur, cum res ipsa, quæ duobus petitur, vocat, nec est in alicuius potestate quo ad possessionem: in hoc etenim casu admittendus est qui velit impedire executionem, & docere, quod eius interfit, illius rei possessionem victori nō tradi: quia facilius eam obtinebit vacantem, quàm si alicui tradita fuerit, textus optimus in dicto capitulo veniens. vbi Innocen. & omnes hoc expressim tenuerunt. Est & argumentum textus in l. vltima. C. de edicto diuij Adria. tollend. notant Bartol. Alexand. & Iason in dicto §. si super rebus. Felinus post alios in dicto capitulo cum super. numero xj. Bartol. in l. penultima. ff. de petitione hæreditatis. quorum opinio communis est.

¶ Tertia solet tradi species, quando tertius, qui contendit impedire executionem sententiæ, asseuerat, rem petitam esse penes ipsum, & se possessionem eius habere. Etenim hoc in casu dubiò procul non est sententia executioni tradenda: cum hic tertius rei petitæ possessor nondum fuerit victus ab eo, qui petit executionem: Alioqui non fieret executio contra victum, sed contra ipsum ter-

sum tertium, qui nusquam liti
gauerit, nec victus fuerit. pro-
batur hoc dict. cap. cum super.
de re iudica. & in l. a diuo Pio.
dict. §. si super rebus. idem con-
stat ex regula iuris: res inter
alios acta, alijs non nocet. l. sæ-
pè. & cap. penul. de re iudicat.
¶ Quartus casus sæpissimè cõ-
tingit, quoties lis fuerit tracta-
ta super actione personali, sen-
tentiæque executioni tradatur
in rebus, quæ victor asserit esse
ipsius victi, & cõdemnati. Ete-
nim in hac specie facilius exe-
cutio impeditur ab eo, qui al-
legat, & statim probare vult,
se dominum esse illarum rerum,
vt constat in dict. l. a diuo Pio.
§. si super rebus. vbi glos. verb.
fiat. Bar. & omnes Innocen. &
alii in dict. cap. veniens. Regia
liij. titu. 27. part. iij. probatio
autem dominij huic tertio in-
cumbit, quoties ipse non pos-
sidet: eo autem possidente, præ-
sumitur dominum apud ipsum
manere: & ideò incumbit pro-
batio in cõtrarium ipsi peten-
ti executionem. glo. in l. ob ma-
ritorum. C. ne vxor pro mari-
to. Barto. Paul. Imol. Alexand.
Iaso. & omnes in d. §. si super
rebus. idem Barto. in l. is cui. §.
bonorum. ff. vt in pos. legat. Io-
an. Faber in l. j. C. de priuileg.
fisci. Hæc verò præsumptio pos-
sidentem, & contradictorẽ de-
fendit, si simul allegauerit, se
possessorem & dominum esse:

quasi necessaria sit dominij al-
legatio: ex Bart. in l. si rem alie
nam. ij. colum. ff. de pignorat.
actio. Salicet. in l. certi iuris. C.
locat. eodem Bartol. in l. cum
quid. ff. si cert. petita. colum. vlt.
Alex. num. 13. & Iason. numer.
viii. in dicto §. si super rebus.
Baldo in l. etiam. colum. iij. C.
de execut. rei iudica. argumen-
to deducto à Iurisconsulto in
l. si adulterium cum incestu. §.
idem Pollioni. ff. de adulte.

¶ Sed huic distinctioni, ac re-
solutioni illud obijcitur, quod
secundum eam poterit fieri exe-
cutio sententiæ latæ cõtra de-
bitorem in bonis, & rebus ab
alio possessis, modò victor pro-
bare velit, res illas verè esse de-
bitoris victi, & illud dominium
earum habere. & tamen gloss.
in dict. §. si super rebus. verbo
fiat. expressim tenet, contradi-
ctorem, qui se opponit execu-
tioni, eam impedire iure tan-
tum possessionis, quã ipse ob-
tinet, etiam si non dixerit, se
dominum, & victor velit pro-
pter debitorem victum domi-
num esse: quam opinionem ex l.
vlt. C. si pervim, vel alio modo.
sequuntur Bart. & docto. com-
muni omnium consensu, vt fa-
tetur Ias. nume. ix. & Zasius in
d. §. si super. col. ij. not. Faber in
d. l. j. C. de priuile. fisc. Innoc. &
Abb. col. vlt. in d. c. cum super.
est etenim maximè iniquum
quod quis iudicio summario

priuetur possessione alicuius rei: & ideo in hoc iudicio executionis sententię inter alios latę, satis est ad impediendam executionē, quod tertius contradictor, qui se opponit executioni alleget, & probet se possidere: vt possessione minimē sit priuatus ex summaria probatione dominij, donec ordinario iudicio cōuincatur. quare ratione aliquot hūc exponam, ex quibus cōstabit huius questionis nō incōgrua diffinitio.

¶ Primū, vbi contradictor possidet, & allegat se dominium illius rei habere, probatio incūbit victori petenti executionē, quod victus dominus est illius rei secundum communem.

¶ Secundū: si contradictor possessionem tantūm allegauerit, & verē possideat, victor probare poterit, dominium illius rei esse penes ipsum debitorem victum. Quod Barto. & omnes fatentur: & ea probatio necessaria est, quoties contradictor asseuerat, rem illam nec iure dominij, nec iure possessionis ad victum pertinere. Siquidem ipso victo non possidente, nulla est iuris, nec facti pręsumptio, pro dominio ipsius, etiam si possessor non dixerit se dominum esse.

¶ Tertiū his aptari debet, quod vbi cōtradictor possidet, & nec allegat proprium dominium, nec fatetur, nec negat

victum dominū esse, imō tantūm asseuerat, se rem illā possidere: necessaria est probatio saltem summaria, qualis conuenit iudicio executionis, de dominio victi debitoris: cū hoc non pręsumatur altero possidēte secundū cōmunem.

Quartū tribus his conclusionibus accedit omnino: etenim in his probato summarie dominio victi debitoris, executio fieri debet in hūc modū, vt victor mittatur in possessionē vel quasi possessionem ipsius dominij, & actionis in rē, quę potest, & poterat victo competere, vt ea actione iudicio ordinario aduersus possessorē agat & ita fit hęc missio absque pręiudicio ipsius possessoris, & cōtradictoris: quemadmodū eleganter docet Bald. in l. etiam. colum. iij. C. de execu. rei iudi. hęc enim missio fieri potest, licet contradictor, qui possidet non fateatur dominium victi debitoris, vt contra Bar. in di. §. si super. vltim. q. tenent idem Bal. in dict. l. ob maritorum. ij. colum. Pau. Castren. Alex. nu. xij. Vincent. Hercul. col. vlti. & las. num. 12. in dict. §. si super. post Cuman. ibi text. optimus in l. si finita. §. si de vectigalibus. ff. de dam. infect.

¶ Quintū ferē deducitur eisdem rationibus. Nam vbi contradictor, qui possidet & se opponit executioni, fatetur, debet ponit exe-

orem victū rei petitæ quò ad executionem dominum esse, & tamen probat se possidere, & allegat iustam possessionis causam: erit facienda executio eodem modo absque præiudicio possessionis: licet non probet iustam possidendi causam cum ea præsumenda sit, si allegetur. Quod sentit Bart. in d. §. si super. in fi. & Ale. ibi nu. 12.

¶ Sextum maiore dubitationem habet, scilicet cum contradictor fatetur, victum debitorem dominū esse rei illius, & tamen allegat se possidere, & verè possidet nullam exponens causam, nec titulum iustæ possessionis: videtur sanè præsumendam fore possessionem iniquam ex ratione text. in c. cum dilectus. de causa pos. sel. & ideo executio fieri debet, etiam quò ad possessionem, ita quidem, vt huic tertio res auferatur non obstante contradictione. quod sensit Bald. in d. l. ob maritorum. & probari quodam modò potest in d. l. à diuo Pio. §. pen. tametsi Alexan. in dict. nu. 12. visus sit huic opinioni sensim refragari.

¶ Septimum ex his constat plurimum interesse, quòd possideat rem ipse contradictor, an ipsemet debitor victus. Etenim ex præmissis conclusionibus patet manifestè discriminè hoc: quod Bart. & omnes post eum tradidere in d. §. si super rebus.

¶ Octauò hinc colligitur contradictorem, qui se opponit executioni asserentem, se se possidere, & rem in depositum, aut locationem debitori dedisse, teneri ad huius possessionis probationem: quia res in potestate debitoris victi reperitur.

¶ Nonò ipse opinor, parum referte, quòd contradictor tertius asseuerans possidere, alleget item, se dominum esse, vt dominus præsumatur, quò ad impediendam executionem efficacem, & rem ipsam defendendam. Nam siue dominus præsumatur, siue non, sed tantum iustus possessor, necessaria est saltem summaria probatio dominij apud ipsum debitorem, vt possit fieri missio in quasi possessionem actionis realis debitori competentis. Et fortassis hoc erit obseruandum, quòd necessaria sit maior probatio vbi contradictor præsumitur dominus, quàm vbi de dominio nulla est præsumptio. atque ita intellige quæ paulò ante adnotauimus ex Baldo in dict. l. etiam. Alexand. & alijs in dict. §. si super. autoritate Iurisconsulti in §. idem Pollioni.

¶ Decimò ex his constat, an sit verum quòd Ioann. Faber scribit in l. j. C. de priuile. fiscali. ad finem. quo in loco probat, non esse admittendum contra-

dictorem ad impediendā executionem in re, quæ à debitor victo possidetur, licet ipse contēdat se habere ius ad possessionem euincendam, & in ipsa possessione: quia nec possidet, nec allegat se possidere. Etenim vera est opinio Fabri: ea ratione quod non sit impedienda executio, nisi contradictor probare velit dominium, aut possessionem, & summam probauerit. in hac verò specie nec dominium nec possessio probatur. Et ideo hic tertius aget interdictis possessorijs oportuno loco, & tempore, nec impediet sola intercessionem possessionis, quam non habet, executionis iudicium. Sic sanè & opinionem Fabri sequitur Imbertus Rupellan. lib. j. forensi. Insti. ca. 55. ¶ Illud tamen hac in quæstione libentissimè quæsierim: nūm tertius contradictor possit se oppone re executioni coram ipso iudice requisito, aut coram mero exequutore: vel teneatur accedere ad iudicem requirentem, vel illum, cuius mandato executio fit, vt apud eum intercedat ex causā iusta, ne fiat executio in eius graue præiudicium? Quidam enim existimant, hanc intercessionem, & oppositionem proponendam esse coram iudice requirente, & illo, qui executori mero cōmisit executionem: cū me-

rus executor non possit exceptiones admittere, nec de eis iudicare iuxta ea, quæ traduntur per Barto. & doct. in dict. l. à diuo Pio. in princi. & in cap. pastoralis. §. quia verò. de offic. delegat. quo in loco glo. Pano. & alij hanc controuersiam tractauere, quæ modo non est à nobis latius disputanda: siquidem id tantum agimus, quod frequentissimo omnium consensu traditum extat: nempe coram mero exequutore non esse proponendas exceptiones, quæ impediunt executionem, sed apud illum iudicē, qui de causa cognouit, & ipsam sententiam præmissa cognitione, actore, & reo vocatis ac presentibus tulerit. atque ita video quibusdā placuisse: à quibus ipse discedo libenter, quippe qui existimem iniquum esse, quod contradictor, qui summam probare vult ius, quod in re habet: & quod impedit executionem, teneatur ad iudicem requirentem accedere: cū forsā is longè absit à loco executionis. Nec enim hic tertius contradictor eidem iudici se submisit, nec ab eo condemnatus est, nec iure sententia ei nocet. Qua ratione satis illi erit, si coram ipso exequutore contradixerit, & allegauerit res, & bona in quibus fit executio propria esse, nec debere fieri in his executionem. Hoc probari

probari videtur in d. §. si super rebus. vbi Iu. iſcō. hanc ſumma-
riam cognitionem deſert ipſi
executori, vt tandem is cogno-
ſcat, quibus in rebus ſit faciēda
executio. ille verò executor du-
biò procul is eſt, qui à iudice
pronunciante ſententiam & qui
decanſa cognouerit, ad execu-
tionem requiritur, vt conſtat ex
ſententiam Romæ. Nec enim
negare quiſquam poterit, de ip-
ſomet executore tractare iuri-
ſcōſultum in d. §. ſi ſuper rebus.
de quo & tractauerint in diſt. §.
ſententiam Romæ. Huic ratio-
ni accedit & alia, quam Bartol.
cōmuniter receptus explicat in
diſt. l. à diuo Pio. in princ. nu.
vi. ſcribens, executorem ſenten-
tiæ ab alio latæ, & cui executio
tantum commiſſa eſt, poſſe co-
gnoſcere de quæſtione iſta: qui-
bus in rebus ſit faciēda execu-
tio. Alioqui facilimè iniuriam
poſſet facere executor cuilibet
tertio contradicitori, qui non ita
facile poteſt ad iudicem requi-
rentem accedere.

¶ Illud eſt poſtremò admonē-
dum, nullam iniuriā fieri huic
ſummarie cognitioni, ſi contra-
dictionis, & oppoſitionis, quæ à
tertio fit, copia detur aduerſa-
rio, eiſque fiat editio, vt eo reſpō-
dente intra breue tempus pro-
batio fiat eius iuris, quod con-
tradictor allegat ad impediē-
dam executionem, vt ſuperſe-
deatur in eadem quod deduci-

tur ex cap. veniens. in ij. de te-
ſtib. Nec enim fit ex hoc iudi-
cium plenarium ſicuti probat
tex. in Clement. ſapē. de verb.
ſignific.

¶ Hæc denique obtinent & in
oppoſitionibus quæ per tertiu
ſiunt in his regnis executioni in-
ſtrumentorum publicorum: nā
quoties non habent contra ter-
tium inſtrumenta publica para-
tam executionem, poterit pro-
fectò tertius quilibet contradic-
cere, ac ſe opponere quemad-
modum & executioni ſenten-
tiæ, & rei iudicatæ. Quod pro-
batur ex his, quæ ſuperiùs ad-
duximus. Sed an inſtrumenta
publica habeant paratam execu-
tionem contra tertium ſingula-
rem ſuſſeſſorem, tradit optimè
Rodericus Xuares in rep. l. poſt
rem. ff. de re iudic. prima limita-
tione ad legem Regiam.

Ex capite ſequenti.

- 1 Interdictum hoc interim quo pra-
ſcripti vtuntur, vnde originem du-
xerit, & in quo differat ab in-
terdicto vti poſſidetiſ.
- 2 Sententia lata ſuper hoc interdi-
cto, verè, ac propriè interlocuto-
ria eſt.
- 3 Hoc interdictum omninò requirit
poſſeſſionem. & qua poſſeſſio ro-
quiratur. num. v. ac nu. 6.
- 4 Summaria tantum cognitio eſt ad
huius interdicti pronuntiatio-
nem neceſſaria.

- 5 *Possessio civilis an sufficiat ad obtinendum in hoc interdicto?*
 6 *Interdictum hoc an sit concedendum possessori, cui resistit iuris communis praesumptio?*

De illo interdicto, quod practici apud Hispanos, interim appellant.

C A P. XVII.

EORENSIS vsus haecenus optime lector, obinuit, ut pendente lite, & exposito principali libello, iudicij oblatto, petatur ab eodem iudice, quod dum ipsa causa, & controversia diffinitur, & interim pendet: actor, vel reus defendatur, minimèque turbetur in ea possessione, quam tempore motae litis obtinebat: atque ita frequenter pronunciari constat, praesertim apud suprema Castellanae reipublicae tribunalia. Haec verò interlocutio, licet similis videri possit interdicto uti possidetis: maximè tamen ab eo differt. Cuius rei ratio consideratur ex hoc, quod interdictum uti possidetis, quandoque principaliter proponitur, quandoque lite pendente super proprietate in iudicium deducitur, ac verè possessionem respicit, de eaque, & super ea pronunciandum est.

Ita quidem Iurisconsultus scribit in l. j. §. hoc interdictum. ff. uti possidet. Hoc interdictum de soli possessore scriptum est, quem potiore praetor in soli possessione habet: & est prohibitorium ad retinendam possessionem. Subdit deinde. Inter litigatores ergo quoties est proprietatis controversia, aut convenit, uter possessor sit, uter petitor, aut non convenit. Si convenit, absolutum est & ille possessoris commodo, quem convenit possidere: iste petitoris onere fungitur. Sed si inter ipsos contendatur uter possideat, quia alter uter se magis possidere affirmat: tunc si res soli sit, de cuius possessione contenditur, ad hoc interdictum remittentur, haec Vlpianus, ex quo in. §. huius autem. & in. §. est igitur. apparet, hoc interdictum retinendae possessionis, etiam nulla lite pendente posse decerni, nè quis turbetur in possessione. Notant glo. ver. de proprietate. & ibi Doctor. in. §. retinende. Inst. de interdict. hoc autem nostrum interdictum non extendit, ut sententia super possessione feratur, nec in eo agitur, ut diffinitivè pronunciatur quis possessor: nec est necessarium, litem super proprietate pendere, ut peti possit: sed hoc tantum agitur, ut lite pendente, quia verè sit in possessione, minimè in ea turbetur, absque praedicio

iuris litigantium tam in possessione, quam in proprietate, ne contingant inter litigantes offensa, rixæ, vel iniuriæ. Quam obrem pronuntiatur interlocutio quædam, quæ iubet pendente lite absque præiudicio possessionis, & proprietatis, actorē, vel reum in ea possessione defendi, quam tempore motæ lites obtinebat, ac prohibetur aduersarius ei vim super ea possessione inferre, eumque turbare: exponiturque expressim ipsius possessionis qualitas, ne incertum sit hoc interdictum. Cuius equidem praxis origo deducta solet à Iurisperiti reposito in l. æquisumum. ff. de usufruct. quo decisum extat, iudicis officio incumbere ita rem componere inter litigantes, ut ad arma, & contentionem priuatam minimè accedant. eiusque responsi ratione tradidere multa post alios Curtius Senior in conf. 60. Paulus Parisius conf. 168. lib. iij. Crotus conf. x. nu. ix. his accedit. text. in l. liberis. §. ult. ff. de liber. caus. qui probat, oportere summam tractari de possessione libertatis, vel seruitutis, ut constet, quis actor sit, quis reus, & quid sit lite pendente agendum. Est & elegans hac de re Iacob. Butrigar. sententia in l. incerti. C. de interdict. qui praxim istam in specie docuisse videtur. Bald. item in l. vltimum. x. C. de edict. diui. Adrian.

tollen. versic. tertio præmitte. Lanfrancus in rubric. de caus. & proprietat. column. ix. vers. prima conclusio. Sed & eius interdicti, quomodo vtimur, & quod usu iamdiu probatum est, meminere Palus Castrensis in consil. iij. incip. In causa, quæ vertitur coram domino vicario potestatis Pergami. libr. ij. Capius in Neapol. decis. decim. tertiam, & quinquagesimam quintam. ac iterum deci. 189. & 209. idē apud Gallos passim pronuntiatur: ut tradidere Aufreri. in stilo parlamenti. titul. de causa nouitatis. & Massuerus vir maximæ apud Francos authoritatis, in practica. titul. de possessorio. Ita enim is scribit. Partibus auditis consueuerunt partes petere recedentiam pendente lite. & interdum, & potissimè in materia pascuorum, in qua agitur de magno commodo, vel incommodo, consuevit Curia ordinare, quod testes examinentur sub certo, & breui numero, quorum attestaciones recipientur, ut valeant tam super recedentia, quam super principali. Eearundem tamen attestacionum non fiet publicatio, quousque in quaestita fuerit facta super principali negotio. Hæc Massuerus, quæ etiam colliguntur ex Auferio in dicto titulo de causa nouitatis. est profectò pulchra, & insig-

nis pontificia decretalis respon-
sio, quæ forensi istum vsum
æquisimum, ac iustissimum, fa-
cit in c. cum venissent. de insti.
quo in loco extat interlocuto-
ria sententia ad hoc, vt lite
pendente ille defendatur in pos-
sessione, penes quæ est ipsa pos-
sessio atque ibi Inno. Abb. col.
penul. Car. Imo. & alij hoc ip-
sum adnotarunt. Quod si pro-
priam vim huius interlocutio-
nis quis spectet, aptissimè eam
interdictum dicere poterit vel
ex eo, quòd prohibeat turbari
lite pendente possessionem il-
lius, qui tempore motæ litis pos-
sidebat. Nam interdicare signi-
ficat prohibere, ac vetare: quæ
admodum ex quibusdam testa-
tur Iustinianus in §. summa.
vers. sunt tamen. Inst. de inter-
dict. & nos idem probauimus
in c. Alma mater. ij. relect. par.
§. i. At si eiusdem Iustiniani au-
thoritas recipiatur, dum asserit,
interdicta etiam propriè dici re-
stitutoria, vt tandem omnia pro-
hibitoria, & restitutoria interdi-
cta appellètur, quasi inter duos
dicta, vt in eodè. §. summa. ver-
ult. constat. poterit hæc practi-
ca interlocutio interdictum di-
ci, quasi inter duos dictum: ta-
met si hæc sit potius allusio vo-
cabuli, seu vocis similitudo, quàm
vera dictiōis etymologia: quod
& de testamēto idem Iustina-
nus explicuit in princ. Instit. de
testa. est & hac in re quod non

immeritò sit obseruandum ad
præsens tractatus expeditiorè
intellectum. Nam interdictum
propriè dicitur, quo prætor ali-
quid iubet, vel vetat non per-
petuò, sed ad tempus, donec ple-
niore iudicio de iure petitorij
quærat,ur quasi interim dictū.
Quæ admodum ex Iulio Paulo
lib. v. sentent. tit. de interdictis
adnotauit Andræ. Alciatus lib.
ij. pareg. cap. 15. idque & testi-
monio Ciceronis probat ad He-
renniū lib. ij. c. ij. inquit emm in-
verum horum pueriles opinio-
nes rectissimis rationibus cum
voles refellemus: in præsentia
hæc interdicare non alienum
fuit. Hæc Cicero. apud quem
interdicere Alciatus interpreta-
tur interim dicere, non tamen
est prætermittendum, locum
istum aliter legi, nempe hoc mo-
do hæc interferere: & à quibus-
dam, hæc interim dicere. Sic e-
nim ex Petri Victorij castiga-
tissimis codicibus legitur. Id ve-
rò, quod Alciatus adnotauit ex
libro quinto sententiarum Iu-
lij Pauli, potius est ex interpreta-
tionibus Anniani viri spectabi-
lis, qui Alarici Gothorum Re-
gis iussu Codicem Theodosia-
num, Institutiones Caij, & Pau-
li sententias in epitomen dedu-
xit. Hinc denique vulgus apli-
cat hanc interlocutionem, Inte-
rim, aut entre tanto. Ad cuius
amplio rem cognitionem plu-
rima sunt explicanda, ex quibus
facilè

facilius quibus percipiet vim, & vtilitatē huius forensis vsus, qui potissimē conducit ad se dandas plurium litigantium molestas contentiones.

¶ Primū ex his apparet, sententiam hac de re latam, propriē, ac verē interlocutoriam esse: cum ea pronūcietur, vt effectum habeat lite pendente, donec super proprietate, vel possessione lis ipsa principalis fuerit diffinita. Quod expressim notat Paul. Castren. in d. consil. iij. col. ij. idem probatur in d. c. cum venissent. ac fatentur omnes qui huius forensis vsus meminere. Præsertim hoc apparet, quia hæc interlocutio ab ea ratione procedit, quod lite pendente nihil sit innouandum. Atq; ita in formula huius interdicti Hispani his vtuntur 3
Entre tanto, que este pleyto se vea, y determina diffinitivamente: sin perjuizo del derecho de las partes en posesión, y en propiedad. Quibus item verbis vtuntur Neapolitani teste Capicio in dict. decisione. 55. vlti. colum. & 189. nu. 11. ¶ Quo fit, vt hoc interdictum, hoc enim nomine appellabo quod vulgò, Interim, o entre tanto dicimus, habeat locum, & obtineat in causa, & lite possessorij, in qua de possessione agitur. Est etenim ratio manifesta: quia si hæc interlocutio tantum habet effectum, donec feratur sententia

diffinitiva, lite pendente, absq; præiudicio possessionis, & iuris actori, vel reo pro ea cōpetentis, deducitur euidenter, hoc remedium, vel auxilium esse itidem admittendum in lite, & controuersia possessorij iudicij: cum per id nullum præiudicium sententiæ, ferendæ in eodē iudicio diffinitiuè, fiat nec ei quidquam obstet. Quod palam ostendit Paul. Castren. in d. consil. iij. col. j. idemque præmittunt omnes practici, quorū modò meminimus ad hoc interdictum iure probandum.

¶ Secundò, cauere debet omnino qui petit hoc interdictū, nè asseueret, se expoliatū possessione fuisse antè litem motam, aut possessionem eo tempore penes aduersarium esse. Nam hoc interdictum quatenus est simile interdicto vti possidetis: possessionem requirit, nec datur nisi possidenti. l. j. §. huius interdicti. ff. vti posside. maximè quia rationē habet ab eo iure, quo prohibetur quid lite pendente nouari: & ideò tenetur probare agens hoc remedium, se possidere nunc, aut saltem possedisse tempore motæ litis, & ab alio turbari eā possessionem. Siquidem hoc sufficeret: tametsi in proprio, ac vero interdicto, vti possidetis, probanda sit præsens possessio, & turbatio. Hæc sanè admonitio fit, & colligitur ex Auferrio in Pract. Couar. Rub. q

d. stilo. tit. de causa nouitat. lo.
 Fabr. in §. retinendæ. nume. 27.
 institut. de interdict. Petro Re-
 buffo. iij. tomo super leges re-
 gias titu. de materia possessorij
 arti. j. in prin. & arti. ij. gloss. iij.
 versic. cauere tamen debet im-
 petras causam nouitatis. Quo
 ad interdictum autem uti pos-
 sidetis, quod diximus, traditur
 à Bart. in l. j. §. ult. ff. uti posside.
 gl. & Docto. in c. licet causam.
 de proba. gl. in l. extat. ff. quod
 metus causat. Alexan. in con-
 sil. 88. libr. v. col. j. qui tradit esse
 necessariam ad interdictum uti
 possidetis possessionem tempore
 litis contestatæ. ex Bar. & alijs
 probat tex. in §. quorum. instit.
 de interdict. quod si ratione no-
 stri interdicti consideremus, pro-
 fectò necessaria est, & sufficit
 probatio possessionis tempore
 motæ litis: ut qui eo tempore
 possidebat, lite pendente de-
 fendatur in possessione. Idem
 ipse censeo quod ad interdictum
 uti possidetis: nā satis erit, quod
 eo agens possideat tempore li-
 tis motæ, vel turbationis in pos-
 sessione, præsumitur enim &
 tempore litis contestationis pos-
 sidere, ut tandem obtinere pos-
 sit. atque ita intelligo quæ Ale-
 xand. adducit, & adnotauit in
 d. consil. 88. & suffragatur text.
 in d. capitul. licet causam. & in
 d. §. retinendæ. & in d. l. j. ff. uti
 pos. quod & inferius tantisper
 repetam versi. duodecimo.

¶ Tertiò erit hoc in tractatu
 obseruandum, quod ad pronun-
 ciandum hoc interdictum præ-
 mittenda est summaria causæ
 cognitio: cū alioqui, si de prin-
 cipali interdicto uti possidetis,
 ageretur, esset adhibenda ple-
 naria causæ cognitio. est ad hoc
 elegans text. in d. c. cū venis-
 sent. de instit. cui accedit l. libe-
 ris. §. vlti. ff. de liber. caus. notat
 Bar. in l. nam & postea. §. si mi-
 nor. ff. de iureiur. in specie fate-
 tur hoc ipsum Paulus Castren.
 in d. consil. iij. & alij practici iu-
 niores, quorum paulò ante me-
 tionem fecimus. Nam & Mas-
 fuerus in d. titu. de possessorio.
 nume. 24. testatur, semper hoc
 caueri, & decerni, ut in hoc in-
 terdicto summatim proceda-
 tur, breui numero testium & in-
 tra breue tempus. Nos eadem
 utimur cautela, quippe qui mā-
 damus, examinari quinque te-
 stes producendos à reo, & quin-
 que ab actore: ac deinde alios
 quinque ex officio ea de re, &
 causa interrogari à commissa-
 rio tabellione, quos ipse elegerit,
 & cognouerit testimonium
 plenius, ac verius super contro-
 uersa quæstione dicturos.

¶ Quartum ex præmissis de-
 ducitur, probationem istā sum-
 mariam, si reproducat, aut
 præsentetur, quod ad principale
 ius litis, fidem facere, atque ei
 dandam esse authoritatē, etiā
 sine noua examinatione, & ra-
 tificatione

ificatione festium: quia licet summaria sit; fuit tamen probatio ista facta parte præsente, vel citata. non autem ea absente. quod eleganter Paulus de Castr. admonet, & notat in d. consil. iij. ij. libr. col. ij. maxime numer. vij. imò quoties considero quantum momenti tribuat vsus, & quasi possessio in acquisitionibus iurium, & rerum: & hanc probationem fieri pendente iudicio principali: esseque admodum connexam eidem, mihi maxime persuasit, huius probationis testes, etiam absque expressa reproductione: cum sit satis tacita ipsa præsentatio sufficiens, plurimum cōducere ad iuris principalis, de quo litigatur, probationem.

¶ Quintum est præterea aduertendum, quod probationes factæ ad hoc interdictum non sunt quò ad solennitatem, vt plenariæ iudicandæ, nec censendæ. non enim sunt seruanda ea, quæ iure in plenarijs requiruntur. Vnde non fit publicatio earum probationū, nec testium: sicuti satis est vsu forensi obtentum.

¶ Sextū ad hæc accedit, quòd in hoc summario iudicio non est cōcedenda in integrum restitutio minori, vel similibus personis ad probandum, si intra diem, & terminum eis præfinitū nihil probauerint, nul-

lāmve probationem fecerint, aut quæ necessaria sunt ad obtinendum hoc interdictum minime probatione iusta, & sufficienti ostenderint, & in iudiciū deduxerint. Hoc sanè multis adductis similibus disputat in specie Anton. Capicius in Neapolita. Decisio. xij. vbi testatur in regio Neapolitano prætorio bis fuisse hoc in casu negatam restitutionem: quam nec peti, nec concedi vsquam ipse vidi hoc in Granatensi auditorio. tamen minor læsus in iudicio possessorio, quod principaliter tractatur, sit restituendus. gloss. in l. j. C. si de momen. posses. notant Doctores præsertim Bald. in l. iij. C. qui person. legitimi standi in iudicio habeant. Quibus adde Tolosa. decisionem q. 106. & Mauricius de restitutione capit. 273. qui & Aufreri. in d. q. 106. idē tenuerunt, & ex antiquioribus optimè Bartol. Bald. colū. vlti. & Salicet. in dicta l. vnica. C. si de momen. posses. Ias. in l. j. nu. x. ff. de iurisdictione omnium iudicum. idem Ias. in authentic. sacramenta puberum. nu. 57. vt interim mirer cur idē Mauricius c. 114. dubitauerit, & c. 247. cōtrariū pbauerit asseuerās, id passim determinari.

¶ Septimò est in eadē questione ne obseruandū, non esse hoc in iudicio summario admittēdos defectus aduersus testes produ-

Pract. Couar. Rub. q. ij

ctos: saltem vt fiat eorundem defectuum, & obiectionum probatio: quemadmodum deducitur ex c. veniēs. in. ij. de testib. cuius auctoritate adnotarūt ibi Ioan. And. Abb. Imol. col. iij. Feli. nu. 13. post Ant. & alios, quod in causa summarie cognitionis, maximē vbi agitur de praiudicio, quod possit per sententiam diffinitiuā tolli, non admittitur reprobatio testium, nec est admittendus quis ad probandum defectus contra testes ab eodem obiectos. Idem probant Roma. in singul. 388. Lanfranc. Orianus in c. quoniam contra. de proba. verb. testium. nu. 83. simili ferē ratione quoad legem Toleti latam de restitutione agrorum cōmunium alicuius ciuitatis statuit idē regia l. iij. tit. iij. li. vij. ord. cuius meminit ad hoc Petr. Auēdanius in tract. de exequēdis mādatis. c. 4. nu. 14. in specie autē huius nostri interdicti nō tractatur, quis de beat possidere adhuc lite pēdēte: sed q̄s debeat esse in possessione lite pēdente. Aliud verō est possidere, aliud in possessione esse. I. si q̄s antē. ff. de acq. poss. præsertim quia per diffinitiuā sententiā reparatur hoc praiudiciū. Sic denique in materia nostri interdicti respōdit iuxta prēmiam opinionem Anto. Capicius in Neapolit. decisione. 55. scribēs, ita fuisse in supre-

mo illius regni tribunali pronunciatum. Ex quo ipse libenter infero, quod vbi summarim tractetur de prastandis alimentis, & expensis litis alicui litē pendente, erit circa testium reprobationem, & similia seruandum, quod modō de hoc interdicto explicuimus. Nam & hęc causa incidens est, ac summarie tractari solet: & ideo si testes ad summariam cognitionem fuerint producti, nō sunt admittendi aduersus eos vlli defectus, vt saltem probatio adiectionum minimē fiat.

¶ Octauō ad huius rei facilitatem diffinitionem, & vt quietē, ac tranquillē litigantes ius suum prosequantur, praxis obtinuit in hoc regio, ac supremo tribunali, quod si ab interlocutione huius interdicti causa pronuntiata, fuerit supplicatum, nulla detur in hoc supplicationis iudicio ad probandum dilatio. Satis enim est ad summariam cognitionem semel datā fuisse dilationem ad probandum. Alioqui esset huius causæ examen omninō plenariū, & ordinariæ cognitioni simile.

¶ Nonō, vbi ad huius interdicti pronuntiationē produceretur in iudicio instrumenta, & scripturæ aliquot, non est admittenda cōtradictio, nec accusatio falsitatis ad impediendam interlocutionem istam, quę summarim pronūciari debet

bet super hoc interdicto: quē-
admodum expressim tradit
Massuerus in practi. tit. de pos-
sess. nu. 25. nisi secundum eum
esset aliqua euidens suspicio,
quē facillimē posset examinari.

¶ Quod si ageretur in iudi-
cio de possessorio interdicto ve-
re, ac principaliter, tunc admit-
tendi forent defectus, & obie-
ctiones cōtra testes, atque earū
probatio. Nam etiam si causa
possessoria sit summam ex-
pediēda, nihilominus admittū-
tur obiectiones cōtra testes, &
earum probatio: authore Bar.
in extraua. ad reprimendum.
verb. summarie. Aretino in d.
c. veniens. 7. & 8. col. de testib.
text. optimus in c. presentium.
de testib. in vj. vers. testes.

¶ Decimò est optimè inquire-
dum, an ad effectū obtinendi
in hoc interdicto lite pēdente
sufficiat possessio illa civilis,
quæ traditur in l. clam possi-
dere. §. qui ad nundinas. ff. de
acqui. pos. Et profectò, hāc pos-
sessionē nō sufficere quoad istū
effectū tenēt Gui. Papæ. q. 552.
Rebus. super leges regias. 3. To-
mo. tit. de possessorij materia.
art. ij. gl. ij. & gl. iij. & tamen hi
authores loquuntur quoad cō-
suetudinē Regni Franciæ: vbi
nō potest agere quis ad posses-
sionē, vt ipsi dicunt, ex causa
nouitatis quæ est similis nostro
interdicto, cōtra eum, qui per
annū, & diem possederit, etiā

naturaliter, ac de facto. Quod
& Io. Faber not. in d. §. retinē-
dæ. Sed & Massuerus in practi-
ca tit. de possessorio. nu. 43. ver-
si. itē pro sola. tradit, nō suffice-
re ad causam nouitatis detēta-
tionē: imò requiri possessionē
ex supradictis, vt ipse intelligo
ciuilem, & naturalē. ¶ Ego ve-
rò animaduerto, hoc idē pro-
cedere, quia alter, cōtra quem
agitur, est in possessione natu-
rali, quæ ab eo nō est reuocan-
da lite pēdente: sed erit agen-
dum cōtra illum interdictis or-
dinarijs, & possessorijs: nempe
vnde vi, aut vti possidetis. Hoc
enim dicat ratio, quæ ex litis
pēdētis priuilegio deducitur.
At si quis habeat ciuile posses-
sionē tantū, nondum nactus
naturalē, poterit hoc interdi-
ctū petere pendēte lite aduer-
sus eū, qui nō est in rerū corpo-
rali possessione. Exemplū tra-
ditur in possessione, quæ ex le-
ge Galliæ, & vsu transfertur in
hæredē absque apprehensione:
atque ita rem istā intellexere
idem Gui. Papæ in q. 552. col. ij.
Paul. Pari. cōsi. 41. lib. j. col. iij.
ver. nec audiendi sunt. quē se-
quitur And. Tiraq. in tracta. le
mort saisit le vi. part. vj. decla-
ratione 9. quod erit itidē obser-
uandum ad l. 45. Tauri cuius
ipse memini aliquot eius inter-
pretatiōes exponens lib. iij. va-
ria. resolu. c. 5. ¶ Sic sanē, quic-
quid Massuerus scribat, ipse e-
Pract. Couar. Rub. q. iij

etiā detinentē tantū aliquā
rem defenderem hoc interdi-
cto pēdente lite: potissimū ex
ratione Iuriscōsul ti in l. Atti-
lius. & ibi Paul. Castren. ff. de
donatio. & l. officiū. ff. de reivē-
dica. quia hoc interim dictum
non tam respicit propriam, &
verā possessionē, quā statum
illū rei, qui erat tēpore motē li-
tis, aut paulò antē. Quod per-
pendere diligentissimē debet
quicumque hac in cōtrouersia
interlocuturus sit, & propriā
publica autoritate dicturus
sententiā. Solet enim varia hac
in re contingere quæstionum
disputatio.

¶ Undecimò est animaduer-
tendū, hoc interdictū, quo in
praxi vtimur, obtinere vim, vt
lite pēdente vtatur quis posses-
sione, quā habet, nec in ea tur-
betur, etiā si contra eū pro par-
te aduersa sit præsumptio iuris
cōmunis. Ita equidē in iure pa-
scēdi, & eius quasi possessione
in alieno prædio, quod liberū
præsimitur ab hac seruitute,
notat elegāter Ant. Capicius.
decis. Neapolit. 189. asseuerans,
sic in illo regio prætorio pronū-
ciatū fuisse. Cui sententię suffra-
gatur, quod optimē not. Pan.
in c. j. vt lite pēn. col. j. vbi scri-
bit, nō esse quē turbandū lite
pendēte in possessione, quā ha-
bet, etiā si ei resistat iuris com-
munis præsumptio citat Pa-
nor. ad hoc Inno. ibi & asserit

Doctores cū eo communiter
transire. Hæc enim sunt eius
verba. nu. 8. hoc ipsum probari
videtur ex tex. in d. c. j. & rui-
sus autoritate Inno. in c. cum
venissent. col. iij. de rest. in inte.
qui se nfit, sufficere possessionē
absque bona fide, vbi agitur in
terdicto vnde vi, aut interdicto
vti possidetis. Verū opinionī,
quā tradit Ant. Capicius ob-
stat tex. in c. cū personæ. de pri-
uileg. in vj. qui probat, nō esse
quē defendendū in possessione,
quā habet refragante præsump-
tione iuris cōmunis, donec
præscriptionē sufficientē pro-
bet & legitimā: nisi ostēderit,
& exhibuerit titulū saltē ido-
neum ad præscribendū. Ergo
qui iuris cōmunis præsumptio-
nem in sui fauorē habet, eo iu-
re vti poterit, etiā aduersus pos-
sessiorem, nisi titulus idoneus
ad præscribendū fuerit exhibi-
tus. Cui authoritati responderet
Capicius eam intelligendam
fore, vbi tantū agitur absque
summaria probatione posses-
sionis: quod si probeatur sum-
matim possessio, tunc inquit,
non erit locus decisioni tex. in
d. c. cū personæ. Imò poterit
ex hac summaria cognitione
decerni hoc interdictū. Hanc
interpretationē sic idē author
cōfirmat, vt tandē asserat, tex.
illum procedere pēdente iudi-
cio ordinario nōdum præmis-
sa cognitione summaria pos-
sessio nis

sessionis. Quæ quidem interpretatio mihi nõ omninõ placet. Nam in d.c. cum personæ. §. pen. & ult. satis præmittitur, non sufficere possessionē absq; probatione tituli vtcunque ad præscriptionem idonei, quories præsumptio iuris communis obstat possidenti. Idcirco tria, vel quatuor hac in dubitatione exponam, vt tandem possit vera resolutio deduci.

¶ Primum : vbi de iuribus ad principē iure cõmuni pertinentibus agitur, & quories pro principe præsumptio iuris est: tunc sanè non est locus huic interdictioni ex sumaria possessionis probatione, nisi probetur titulus aliquis, qui valeat elidere saltem ad effectum huius inter locutionis, præsumptionem iuris cõmunis. Etenim Rex nusquam litigat sine possessione in his, quæ sibi, vt Regi summo iure cõceduntur: vt scribit Petrus Rebuffus in dicto tracta. de materia posses. arti. ij. glo. ij. num. 26. & sequen. cui accedit quod nos tradidimus lib. j. variarum resolu. cap. 16. nu. 11.

¶ Secundò oportet animaduertere, quod & si præsumptio iuris communis sit contra possidentem, & agentem hoc interdictioni, & requiratur titulus ad iustificandam possessionem iuxta responsionem Pontificis in dict. cap. cum personæ. erit satis sufficiens titulus aliquis

præsumptus, qui robur addat ipsi possessioni. text. optimus in dicto cap. cum venissent. de institu. ex quo id notat Panormita. ij. colum. & Francus in dicto cap. cum personæ. §. vlti. colum. j.

¶ Tertiò, quories contra possidentem est præsumptio iuris communis simplex quidem: vt in iure pascendi. de quo tractat Neapolitana decisio, opinor non esse negandum hoc interdictum, quod vetat lite pendente mutari possessionem. Hoc apertius fiet si quis obserauerit ea, quæ ipsi adnotauimus libr. primovararum resolutio, cap. 17. nume. 7. non enim cenferi debet sufficiens ad perturbandam quasi possessionem alterius lite pendente, præsumptio illa iuris communis, quæ cuiusque rei priuatæ libertatem fouet, & defendit à reali, vel personali seruitute.

¶ Quartò non sic respondendum erit, vbi possidenti resistit valde vehemens iuris communis præsumptio, quæ publicæ authoritati fauere ac patrocinari videtur: sicuti constat in exemplis traditis à summo Pontifice in cap. i. de præscriptio. in yj. & in dicto cap. eum personæ. Sed fortassis quispiam ita cõstanter conabitur defendere hanc vndecimam conclusionem, vt planè asseueret locum esse huic. Interim

Pract. Couar. Rub. q. iij

dicto, etiam in hoc casu: quasi pontificia decisio in d.c. cum personæ non obtineat lite pendente quò ad istam interlocutionem: Qua ratione admonē dum censeo, etiam si hæc admittatur opinio, perpendendā esse possessionem eiusque antiquitatem, & adminicula, vt nō temerè pronuntietur aduersus iuris cōmunis præsumptionē.

¶ Duodecimò meritò hac in controuersia quæritur, quid sit agendum vbi vterque litigator probauerit, se possidere tēpore motæ litis, & possedisse. Oritur enim dubium, cui probationi sit standum, & sanè regulariter ille præferendus erit qui antiquiorem possessionem probauerit. c. licet causam. de probatio. tradidēre Bart. in l. si duo. in princip. colum. ij. ff. vti possidet. idem in l. j. col. penul. C. cod. titul. Bald. in l. ordinarij. col. iij. C. de rei vendicatio. Paulus Castrensis in dicto consil. iij. colum. iij. Multa quę sunt in hac quæstione consideranda, vt iudex percipiat quæ probatio sit potior ad hoc interdictum, explicarunt eleganter Dec. numer. ix. & Augustinus Beroius numer. 54. in dicto capitulo licet causam. & an sufficiat probari, olim quem possedisse, vt præsumatur tempore litis motæ possidere ad effectum huius interlocutionis, ipse scripsi in reg. Possessor. de

regul. iur. in vj. ij. parte. §. j. numer. iij. Nam in corporalibus satis est probare possessionem certi temporis, & proximi antè litem motam: vt censet Ioā. Faber, in §. retinendæ. numer. 23. institut. de interdictis. & in rebus corporalibus etiam sufficit possessionis probatio, quæ tēpore turbationis obtinebatur, vt hinc præsumatur possessio tempore motæ litis, & contestationis quod in regio Neapolitano prætorio receptū esse asseuerat Matth. Afflict. decisione. 394. nisi alter probauerit, se medio tēpore possedisse.

Ex capite sequenti.

- 1 Testis an sit repellendus à testimonio ob vilem eius opinionem, & infamiam facti?
- 2 Qui clericus esse non potest, an sit admittendus in testem cōtra clericum in criminalibus?
- 3 Inimicus à testimonio repellitur: & quonam modo hac conclusio sit intelligenda?
- 4 In causa, & lite vniuersitatis, an sit admittendus in testem qui est eiusdem vniuersitatis?
- 5 Obiectiones contra testes admitti poterunt, etiam in causa appellationis, etiam contra testes antè sententiam productos.
- 6 Testes an sint admittēdi sup eisdē articulis, & directo cōtrarijs in causa appellationis: & quid vbi agitur

agitur de nobilitate, quam hidalguam dicimus?

7 Testis an possit interrogari de his, quæ ad elidendam testimonij si de aduersus ipsum obijciuntur?

8 Traditur laicè intellectus l. nullum. C. de testibus. an possit iudex, etiam delegatus testem etiam exemptum, etiam clericum punire propter crimen, quod inferendo testimonio commiserit?

De testibus hoc in loco traduntur aliquot, quæ præ oculis habere debent iudices.

CAP. XVIII.

IN OMNIBVS equidem contentionibus, quæ iudicium sententijs sunt omnino diffiniendæ adeò testium fides vrget, & instruit iudicatis animus, vt oportunè Iurisconsultus admonuerit in l. iij. ff. de testib. potissimè aduertendum esse, quibus testibus sit adhibenda fides: atque ideò in eo respòso commemorat multa, quæ solent, & debent explorari diligentissimè. Idem admonet regia l. 28. ti. 16. part. iij. tradit Bal. in l. testiū. col. iij. & iij. C. de testib. Certum autem quæ considerare debet iudex in testibus & eorum fide. breuiter tradit Ioan. Bessianus in consuetudinibus Auerniæ capit. viij. articul. vij. multa etiam

ad hæc congerit Augustinus Beroius in capit. licet causam. num. 32. de probationi. potissimum integer testis esse debet immunis ab infamia, à macula, & suspicione. text. optimus in cap. j. de exceptionib. cap. testimonium. de testib. regia lex viij. titul. xvj. partit. iij. Quam ob rem nō grauabor quædam hîc adnotare quæ solent frequenter in discrimen adduci: vt liberè quid ipse sentiam, quidue in iudicio probarem apertissimè exponam.

¶ Primùm video à plerisque aduersus testem obijci vilem eius opinionem, & æstimationem, quæ tamen non procedit ab infamia iuris, sed potius ab infamia facti, quæ deducitur ex eo, quòd homines grauitate & moribus insignes opinionem quandam improbitatis de aliquo conceperunt ob aliquod eius crimen, vel quia fecerit ea, quæ fieri non solent ab his qui integris moribus operam dederunt. Hæc enim est facti infamia, quæ dubiò procul detrahit authoritati, & fidei cuiusque hominis. Quæ ratione testimonium eius qui ea est affectus aliquantulum minuitur. text. celebris in cap. licet. versicu. quidam verò. de probatio. quem ibi commendarunt Panor. Baldus Felin. & Decius: colum. v. idem adnotarunt Abb. colum. iij. & Feli.

num. 12. in capi. testimonium, de testib. ex hoc admonentes, nō esse dandam fidem in causis grauib. & maximi momenti, ac praeiudicij, his testibus, qui etiam si non repellantur à testimonio propter infamiam iuris: laborant tamen infamia facti. & hæc, quanuis non repellat quem à testimonio in causis ciuilibus ferendo. glo. in l. iij. §. duæ causæ. ff. ad Carbo. & in cap. testimonium. verb. in hoc casu. paulò ante citato. Tamen propter dubiam eius fidem efficit, vt in criminalibus, & coniugalibus controuersijs & his similibus non sit quis testis idoneus. idemq; respondendum erit etiam in aliquot causis ciuilibus, in quibus de re graui, & maximo praeiudicio tractetur: quod latius examinauimus in epitome ad quartum librum decretalium, ij. parte capit. viij. §. xij. nume. viij.

¶ Secundo, illud etiam iudicibus ecclesiasticis exponimus quod fortassis perpensa frequentissima iuris pontificij in terpretum sententia, in errorem labi quenquam permittet. Scripsit etenim Fabianus Papa epistola ij. ad episcopos Orientales, non esse testem idoneum in criminali causa contra sacerdotem eum, qui clericus non sit, nec clericus esse possit. ex quo Panor. & alij

communiter in d. cap. j. de excep. & doct. in ca. ipsi apostoli. vbi à Gratiano Fabiani decretum adducitur. ij. q. vij. collegerunt, in criminalibus aduersus clericū non esse admittendum in testem, eum, qui tale patiatur corporis vitium, quod à promotione, & sacerdotio repellat. quā opi. sequitur Hippoli. in pract. causa. crimi. §. nunc videndum. nu. 52. eamque communem esse fatentur Feli. & Dec. in d. ca. j. ac defendit ipse Dec. tametsi Feli. satis dubitet, nec ausus sit omnino eam improbare. Sed si verū sensum canonum, & legū mēte repetamus, ipsamque rationem cuiusque ambiguitatis moderatricē & interpretem, planē fatebimur hanc opin. cōmunem nō omnino veram esse, vel nō ita intelligendā, vt ex aliquo corporis vitio absque vlla animi labe contingenti, fidem cuiuspiā detrahāmus: Constat etenim in testibus illud potissimè esse cōsiderandū, quod integræ sint fidei. d. l. iij. & l. j. ff. de testibus, fides autē nullā patitur lesionem ex corporis maculis, ægritudinibus, & vitijs, sed ex animi labe, eiusque detrimētis: atque ideo nō ex hoc minùs integer quis testis erit, quod vitium corporis habeat impediens ordinis ecclesiastici statū; igitur Fabianus Papa constituens, nō esse laicos admittendos in

dos in testimonium criminis contra clericum, scripsit. nec item eos, qui clerici esse nō possint, cū satis esset priorē regulam constituere. siquidē is, qui clericus non est, siue clericus possit esse, siue nō possit eo in signiri ordine, admitti nō debet contra clericū in criminalibus ad testimoniū cū criminaliter agitur secundū communem in c. tam literis. de testibus. Si verò clericus sit, & nihilominus patiat corporis vitium, quod ab initio impediret eum ordinē: profectō non video cur hic sit à testimonio repellendus in causa criminali, quæ contra clericum criminaliter agitur, nisi vitiū id corporis ex aliquo crimine, aut aliqua equidem animi labe contraxerit. Sic etenim est interpretada Fabiani Papæ responsio: quam non ita exactē glo. & doct. ibi intellexisse videntur.

¶ Tertiò, iudex diligēter expendere debet ipsius testis affectū, vt ex amore, vel odio eius fides dubia sit omninō. Præsertim est obseruādū, an testis sit inimicus illius, qui eius testimonio cōuincēdus est. quod Iurisconsultus admonet in l. iij. in princip. ff. de testib. l. j. §. quæstionum. ff. de quæstio. authent. de testib. §. si verò quis dicat. quæ quidem suspicio minime tollitur per reconciliationem, quoties nuper ea conti-

gerit: non enim statim post reconciliationem est idoneus iudex, aut testis, qui modò erat inimicus, cū adhuc sit dubium, an remāserint quædam reliquæ odij. Quam ob rem expectandum est, vt amicitia longo tempore sit confirmata, & sint obliterated, & obliuioni tradita omnia inimicitiarum vestigia. textus est celebris in cap. accusatores. in ij. & ibi gloss. iij. quæst. v. glo. in cap. per tuas. in j. verb. inimicitias. vbi Anania. colum. iij. & Felicolum. vltim. de simonia. Innocent. in cap. cū oporteat. colum. vltim. & ibi Panormit. colum. ij. Anania. column. iij. Felin. nume. iij. de accusatio. Roman. in singula. 319. Iason in l. apertissimi. C. de iudic. colum. ij. Hippoli. in l. j. §. præterea. ff. de quæstionib. numer. iij. Anania. & Bologuinus consil. xvij. Aimon consil. ix. column. ij. libro j. & plerique alij quorum meminit Andræ. Tiraquell. in libello de caus. cessante. ij. par. limitatio. xvj. nume. vij. ex quibus apparet, hanc esse communem opinionem. cui obijciatur text. in l. athleta. §. dat remissionem. ff. de excusat. tuto. vbi nuper reconciliatus inimicus non excusatur à tutela. Huius sanè loci autoritate coacti fuere Ananias, & Felin. in dict. capit. cū oporteat, fateri, non omninō certā esse cōmunem

opinionem: imò text. in dict. capit. accusatores. intelligendum fore de eo inimico, qui nondum est reconciliatus: est tamen inimicitia nuper contracta. quod nec mihi placet, nec poterit iure satis probari. Idcirco existimo inimicitiam à tutelæ munere omnino excusare, nisi tutor sit testamento datus. tunc etenim non excusatur quis à tutela etiam propter capitales inimicitias, quia qui tutorem Titium filijs dat, quamvis Titius fuerit ei inimicus, visus est omnē prorsus inimicitiae labem, ac radicem à se quidam abijcere: eaque reconciliatio præsumenda est vera, atque immunis ab omni suspitione, vel ex eo tantum, quòd proprios filios, & eorum patrimonium ei commendarit. Quam ob rem quòd ad ipsum testatorem reconciliatio amicitiae integra est, & ab omni libera suspitione: ideoque non est cur tutor aliquam excusationem iuste prætereendere possit ob capitales inimicitias. qua ratione perpensa existimarem ipse mortuo inimico, nuper tamen reconciliato, nō posse à tutela filiorum eius excusari quem ob inimicitias, quæ reconciliatione simul & morte oblitteratae omnino videntur. Nec est in hac specie ratio illa admittenda, propter quam inimicus olim,

nuper tamen reconciliatus repellitur à testimonio: etenim cessat, vt opinor: quia fides detrahitur testimonio ob veteris, & pristinae inimicitiae radicem. Sic denique Iustiniani locus in §. inimicitiae. instit. de excusat. tuto. dum ex eo probatur, non excusari quem à tutela propter inimicitias capitales, vbi reconciliatio continetur: est intelligendus, etiam si reconciliatio paulò ante facta fuerit. quòd si post scriptum testamentum capitalis inimicitia orta sit, aut prior est testamento. sed ea causa is tutor testamento datus esse videatur, vt eo onere, & negotijs vexetur: aliud erit dicendum. Nā excusabitur is à tutela propter capitales inimicitias. quòd probat tex. in dic. l. athlete, §. dat remissionē. ff. de excu. tut. quem titulū eleganter è Græco in latinum transtulit Antonius Augustinus, vir omnium consensu insignis eruditionis, & diligentiae.

Quartò iudices admonendi sunt, ab eadem affectionis ratione procedere distinctionem illam, qua passim vtuntur aduocati asseuerantes, non esse admittendos in testes, vbi de pascuis publicis & communibus agitur, incolas, ciues, & oppidanos illius urbis, villae, aut oppidi, cuius nomine vniuersi tatis de iure pascendi contenditur,

ditur, quasi secus sit, ubi de eiusdem urbis iurisdictione, & territorio ad eam exercendam controvertitur: nam in hac posteriori specie ciues, & oppidani legitimi testes sunt prior huius distinctionis pars probatur autoritate Guidonis Papæ. q. 573. & Specular. titu. de testibus. cuius meminit eum securus Ioann. Bessianus in consuetudinibus Auernie. cap. 28. artit. iij. quibus suffragatur quod communi omnium consensu diffinitum est in l. parentes. & in l. omnibus. C. de testib. in causa vniuersitatis non esse testem idoneum eum, qui sit de ipsa vniuersitate, ubi tractatur in ea lite de iure vniuersitatis, quod unicuique priuatim commodum, vel damnum infert. Idem notant Bald. consi. 443. & consi. 445. lib. v. Bart. in l. intantum. §. vniuersitatis. ff. de rerum diuisione, quorum opinio communis est, ut fatentur Dec. in cap. in super. de testib. & Bald. in dict. consi. 445. num. ix. Franciscus Curtius in tracta. de testib. in cap. quando testes repellantur ratione affectionis. col. penult. Albericus in tracta. de testib. eodem capite, & eadem colum. optima glos. in eius ratione in l. sicut. ver. non debetur. ff. quod cuiusque vniuers. nomi. tradent omnes in dict. cap. in super. & in cap. cum nuntius. de testib. Gerardus à petra Sancta in singu. xxiij. Crotus in tract. de testib.

numer. 131. atque in hac specie ubi agitur de pascuis, & nemonibus expressim hanc opinionem probant Bald. in dicta l. parentes. colum. vltim. Felinus latè in dict. capi. in super. nume. vj. & ibi Deci. colum. ij. Curti. & Alberic. in dicta colum. penult. Stephanus Aufferi in tractatu de reprobation. testium. num. 91. Alexand. consi. 68. lib. ij. nume. xiiij. Bartholom. Cæpola de seruitutibus capitul. de seruitute iuris pascendi. num. xvij. quorum opinio dubiò procul communis est, & eadem probat posteriorem distinctionis partem: nam ubi de territorio, & iurisdictione tractatur in iudicio, admittendi sunt ciues, & oppidani: quia in vniuersitatem commodum ipsum deferatur nō in singulos ipsius vniuersitatis: quod & idem Guido Papæ notat quæstione. 193. Baldus in dicto consi. 445. num. ix. & omnes paulo ante citati post glos. in dicto §. vniuersitatis. & in l. idonei. ff. de testib. text. optimus in l. sed si hac. §. qui manumittitur. ff. de in ius vocando. Quæ ratione quoties de pascuis ageretur ab vniuersitate in hunc sanè modum, ut vniuersitas contenderet de pratis quibuldam non ad vsum publicum singulorum, sed ad locationem pascuorum pro annuo precio in publicum ærarium conferendo, esset ciuis, & oppidanus in ea causa

testis legitimus, & idoneus: quod Bald. respondit in cap. tertio loco. num. iij. de probation. & sen sit optimè Cæpola in dict. num. xviij. Hinc denique constat vera interpretatio ad l. regiam. xvij. tit. l. xv. part. iij. qua probatur, in causa vniuersitatis admittendum esse in testem quem libet ex ciuibus, & oppidanis. est etenim intelligenda ea constitutio secundum distinctionem modò propositam. **Quin** & ipse admonendum esse censeo, etiam in huius distinctionis posteriori membro, fidem testimonij nõ omninò integram esse. Iudex etenim æquissimè arbitrabitur in hoc: quia negari non potest, non carere testem affectione, ubi pro iure & honore patriæ, aut eius oppidi, cuius vicinus est, testificatur: atque ita admonuerunt Archidia. in cap. j. xiiij. q. ij. Felin. & alij in dict. capitul. insuper. & ferè omnes, quorum modò mentionem fecimus. **Anto.** Butrius in cap. cum nuntius. de test. Deci. in dict. cap. insuper. num. vij. Alexan. in consil. 43. num. xxiiij. lib. iij. tradit elegantè idem Alexand. in dicto consil. 68. lib. ij. num. xv. Nec refert quicquam, quòd utilitas illius iuris, aut rei, de qua in iudicio agitur, non sit singulorum, sed ipsius vniuersitatis: siquidem affectio ex hoc non cessat pontis: imò adest propter publicum, & communem ipsius

rei publicæ, cuius testis membrum, & pars est, eundem utilitatem.

¶ Quintò nõ erit ab hoc tractatu omninò alienum, quod plerumque controuertitur de tempore, quo admittendæ sunt aduersus testes obiectiones in appellationis examine, aut in secunda, tertiæve instantia, cum in prima, aut secunda fuerint omittæ. Etenim iure communi aduersus testes sunt obiectiones, & vitia proponenda antè sententiam. cap. j. de exceptioni. id est ante conclusionem in causa capit. cum dilectus. de fide instr. capitul. auditis. de procuratori. Idem adnotarunt Abb. & omnes in dict. cap. j. de except. Imò & hæc obiectiones fieri debent antè publicationem regulariter, non post: iuxta distinctionem traditam à romano pontifice in cap. presentium. de testib. Regia verò lex omni equidem casu permittit, posse aduersus testes opponi crimina, vitia & defectus statim post testium publicationem intra sex dies, siue diffinitum extat lege xv. ex legibus, quæ de iudiciali ordine apud Madritum statuta fuere. Hoc ipsum ferè olim & regia lex diffinierat. l. j. colum. iij. tit. iij. lib. iij. ord. ex quibus appareret qualiter in his regnis sit intelligendum, quod iura pontificia hac de re statuerint. Quòd si aduersus testes, quorum publicatio

blicatio facta sit, non fuerint
 oppositæ exceptiones, aut obie
 ctiones aliquot, ac lata fuerit
 sententia: solet dubitari, possint
 ne in examine causæ appellatio
 nis contra eosdem testes, aut in
 secunda instantia viua, aliue
 defectus obijci ad eorum eli
 dendum testimonium, fidem
 que repellendam? Et sane An
 dræas Isernia in constit. Nea
 politanis libro. ij. constitutione
 vltima numer. vj. & Guido Pa
 pæ decisione Delphinatus. 500.
 tenuerunt, non esse admitten
 das in rppellationis causa repro
 bationes testium, qui dixêre te
 stimonium in prima instantia,
 & antè sententiam. Horum ra
 tiones faciliè poterunt ex
 pendis: sed ea maximè vigere vi
 detur, quòd ante sententiam da
 ta fuerit tacitè, vel expressè dila
 tio ad reprobationem testium:
 vt constat in dict. cap. præsen
 tium. & in constitutionibus re
 gis. & idèd qui intrà eam dila
 tionem non obiecit aduersus te
 stes exceptiones, quas sibi com
 petere existimabat, non est po
 stèd admittendus. cum fuerit fi
 nita dilatione exclusus. Hoc ip
 sum amplius, ac fortius vrget,
 si consideremus dilationem an
 tè sententiam dari ad reproban
 dum testes, qui tunc producti
 fuerint: atque item in appella
 tionis cognitione aliam denuò
 dari, ac repeti, ad opponendum
 exceptionem contra testes, qui

tunc post appellationem testi
 monium dixerint: quæ ratione
 constat opinionem istam iure
 veriore videri, eamque rece
 ptam fuisse in Neapolitano pre
 torio asseuerat Matthæus Af
 flict. decisione. 266. nilulominùs
 contrariam sententiam proba
 re conantur glos. in dict. cap. j.
 de except. verb. per sententiam.
 & inibi Panor. Feli. col. ij. & idè
 Panor. in cap. super eo. de testi.
 Matthæus Afflict. in dict. consti
 tutione vlt. num. xij. quam opi
 nionem seruari in regno Fran
 ciæ testatur Guido in dict. quæ.
 500. ex eo quidem quòd appel
 latio restituat, ac reponat cau
 sam in eum statum, quo erat tē
 pore litis contestationis. l. per
 hanc. C. de temp. appellat. cap.
 cū Ioannes. de fide instru. nota
 tur in lata demū. C. de procur.
 quæ quidem ratio non admo
 dum iuuat cū ad reprobatio
 nem testium antè sententiam
 productorū non sit quis admit
 tendus post eam diem, quæ ta
 citè, vel expressè à lege, vel iudi
 ce datur ad id agendū: nec quid
 quam referat, appellatum esse:
 siquidem ea appellatio vim ha
 bet quantum ad probationē iu
 ris principalis de quo in ea lite
 agitur: nō autè quòd ad ea, quæ
 circà testes, aliæue accessoria, in
 prima instantia fuerint tractata
 & discussa ex ratione tex. in ele
 ment. vlt. de appellationib. tan
 dem Felu. in dict. capit. j. de ex

ceptioni.col.ij.ex glo.inibi adnotauit, posse post sententiã in causa appellationis opponi aduersus testes exceptiones etiam eas, quæ antè sententiam fuerunt obiectæ,nec tamè fuit probatio inducta, sed poti⁹ omissa.

¶ Ego verò illud esse constitutissimum opinor, quòd post sententiam in appellationis cognitione non poterunt obijci defectus, aut vitia contra testes ante sententiam productos: si velit quis id agere post testium publicationem intrà diē illum, qui datur ad reprobandos, ad notādos testes. Nam ea dilatio datur ad impugnandum testes productos in ipsa secunda instātia, quorum tunc publicatio fit, non autem ad eos reprobandos qui antè sententiam fuerant producti, quorūque testimonia eo tempore sunt iuxta iuris ordinem publicata.

¶ Deindè scio receptum esse apud hoc Granatenſe tribunal, posse in secunda instantia post appellationem, vel supplicationem proponi aduersus testes productos, & examinatos antè sententiam exceptiones & obiectiones, in ipſo tamen libello, quo grauamina ſententiæ explicantur, & exponuntur, vt tēdem probatio fiat harum exceptionum intrà dilationem datam ad ipsa grauamina probanda. Atque ita praxis admisit opinionem gloſ. Abb. & aliorum,

quæ sic intellecta maximam æquitatem habet.

¶ Sextò præ cæteris obseruare debent Practici, in hac Castellani Regni Republica lege receptam esse canonistarū sententiã, & opinionem, quæ definitum est non esse in causa appellationis testes admittendos super eisdem interrogationibus & articulis, qui dati fuerint ad testium examinationem in prima instantia antè sententiam nec super eisdem directō contrarijs extat etenim de hoc regia l. iij. tit. xj. lib. iij. ordiat. & §. 26. in legibus de Madrid. iure pontificio hoc apertissimè constitutum est in clementina ij. de testibus, quo in loco gloſ. commemorat contentionem veterem inter canonistas, & iuris ciuilibus interpretes, qui contrarium probare conati sunt non satis vrgentibus autoritatibus. Nam & canonistarum partem optimè tutatur autoritas Iustiniani, dum rationem quandam præmittit in authē. de test. §. si verò deducant, siquidem inibi prohibet testes recipi super eisdem articulis, & directō contrarijs post publicationem: quemadmodum responsum est in dict. clem. ij. in prioris eius parte. & in ca. fraternitatis. de testib. vbi Antoni. Imola, & Felin. col. ij. existimant adeò veram esse canonistarum opinionem, vt eadem in vtroque foro admittenda sit. Idem fatetur

Lamfranc.

Lanfranc. in c. quoniam contra. de probatio. verb. testium. nu. 60. qua in re illud est cauendum, non ex hoc censeri prohibitam productionem testium super his, quæ fuerunt in prima instantia allegata, & tamen testes non fuere super his allegationibus examinati. Nam poterit quispiam in appellationis causa testes producere ad probationem eorum, quæ ante sententiã allegauerit, & quæ sunt contraria his allegationibus directò, quas eius aduersarius in iudiciũ duxerit, modò nõ fuerint testes de his interrogati, nec examinati secundũ Card. Innocen. & Fel. nu. 34. in c. cum Ioannes. de fide instrumẽ. per tex. ibi. & id satis est iuri cõsonum. ¶ Illud verò solet à quibusdam in discrimen adduci, sit ne regia lex seruanda, & opinio item canonistarum in his causis & iudicijs, in quibus de nobilitate agitur, quã nos Hispani dicunt Hidalguiã etenim consultus hac de re Cæsar inuictissimus Caiolus V. primus huius nominis Hispaniarum rex in totius regni conuentu apud Madritum anno M. D. xxxvij. l. 24. respondit simpliciter, seruandam fore veterem legẽ regiarum ordinationum, ex quo quidem responso quibusdã visum est, totam controuersiam diffinitã fuisse, vt tandẽ, etiam in his causis omninò sit vetus

lex ad vnguem seruanda. Quibusdam vero placuit, adhuc cõtrouersiam istã sub iudice quidem esse, nec responso Madritio diffinitam fuisse, cum illud tantum fuerit responsum à rege, quòd vetus constitutio seruetur, quæ nihil de causis nobilitatis statuit. Et sanè, si mentem, & proprium intellectum legis Madritiæ velimus expendere, constabit, id ea sanctione institutum esse, vt etiã in hisce nobilitatis causis vetus constitutio seruetur: nec in his admittantur testes in secunda instantia super his interrogationibus, & articulis super quibus testes fuere antè sententiã examinati, nec super directò cõtrarijs, tamen in hoc regio Granatensi prætorio contrarium passim admissum sit. Recipiuntur etenim testes post sententiam primam, & examinantur super eisdem articulis, & directò contrarijs, etiam si quidam ex regijs auditoribus opinentur, non omninò integrã fidẽ adhibendam esse hisce testimonijs propter suspicionem, quæ vel ex corruptione, vel aliundè post publicationem priorũ testium iure præsumi potest. & nihilominus potuit vsus forensis hinc originem ducere, quòd causæ, ac controuersiæ super his nobilitatibus ad statum hominum pertinere videantur ob libertatem illam, quæ à munc-

Pract. Couar. Rub. r

ribus personalibus, & indicto-
rum, ac superindictorum colla-
tione nobilibus lege Hispana
verè cōpetit : causæ autem sta-
tus, libertatis inquàm & inge-
nuitatis pares ferè cēsetur cau-
sis matrimonialibus & crimi-
nalibus. l. non distinguemus. §.
idem Iulianus. vbi glo. ff. de ar-
bitr. in causa verò matrimonia-
li testes admittuntur post pu-
blicationem super eisdē articu-
lis, & directò contrarijs. text. &
ibi Panor. in c. sicut ex literis.
de sponsali. vbi glo. lt. commu-
niter recepta. text. optimus &
ibi post alios Feli. in c. series. de
testi. idem Feli. in c. fraterni-
tatis. eo. tit. nume. ix. post Soci.
ibi nume. 64. Bald. in authent.
nunc si hæres. colū. j. C. de litig.
etiam si agatur de probādo im-
pedimento ad matrimonium
impediendum, quod nondum
contractum est. glo. & commu-
nis in cap. j. de consang. & affi.
notant Abb. & alij in capit. iu-
rauit. colū. ij. de probatio. idem
erit. & in causa monachatus.
glo. in cap. præsens. 20. §. iij. ver-
bo patrem. cuius meminit Fel. 7
in dicto capitulo fraternitatis.
nume. ix. atque item in causa
criminali: secundum Socin. in
eodem capit. fraternitatis. nu.
80. sensit Bartol. in l. j. §. ult. nu.
iij. ff. de quæstio. quibus equi-
dem & multis similibus forsan
persuaderi potuit ob causę gra-
uitatem, & maximum eius di-

serimen. posse recipi, & admi-
ti testes super eisdem articulis,
& directò contrarijs post publi-
cationem, & in appellationis
examine, quòd si foret in his re-
gnis recepta opinio illa, quam
sequuti sunt iuris civilis inter-
pretes, parum vrgeret huius rei
difficultas. Nam & Bald. in c. j.
nume. xij. si de inuestitu. inter
domin. & vas. lis oriatur, existi-
mans sententiam Canonista-
rum errorem quendam esseri ni-
hilominus testatur in curia ro-
mana pronuntiarì sententiam
absque testium publicatione,
ne impediatur receptio, & exa-
minatio testium post senten-
tiam, & in causa appellationis
super eisdem articulis, & dire-
ctò contrarijs.

¶ Septimò sese nobis offert
non inutilis quæstio: siquidem
receptum est vsu forenli, non
esse cogendos testes respōdere
de his, quæ aduersus eos obij-
ciuntur ad eorum testimoniū
elidendum: & tamen verū est,
non posse testem interrogari,
nec ipsum teneri ad respondē-
dum super his interrogationi-
bus, per quas turpitudine ipsius
testis detegitur. ex ratione tex.
in capit. quis aliquando. §. non
tibi dico. de pœnitentia distin-
ctio. j. de his verò ex quibus nul-
la constat ipsius testis turpitu-
do interrogari potest, & re-
spondere tenetur: sicuti con-
stat ex glo. in cap. quæ. endum.

ij.q.vij.glo. rectè intellecta in c. cum causam. in j. verbo de causis. de testib. quam Panormita. & alij frequentissimo consensu sequuntur, vt asseuerant Felin. ibi nume. x. & Alexand. in l. si duo patroni. §. idem Iulianus. ff. de iureiurand. colū. vlti. Quam ob rem ex officio iudicis passim interrogatur testis, an sit consanguineus, & cuius ætatis sit: poteritque interrogari, an sit inimicus litigantis, quia inimicitia potest contingere absque culpa, & turpitudine ipsius testis: secundum Ioā. Andr. Henri. Felin. & communem in capitul. inquisitionis. §. tertius. de accusatio. vbi gl. hoc sensit. Hinc igitur rationem habet quòd praxi extat obseruatissimum: & deinde aperitur sensus gloss. eiusque veritas in capitul. j. de exceptio. verb. confessi. quæ non satis constanter scribit testem posse interrogari, an crimen commiserit, quod obijcitur ad euertendam eius testimonij fidem: & addit, nusquam vidisse hoc fieri: mirum etenim non est, id non fieri: cum esset iniqua, & iniusta ea interrogatio, etiam si crimen sit publicum, vel sit ipse testis eius causa publica nota insignis, quem vulgò dicimus infamatum: quod ex Innocentio in capitul. ij. de confess. quidam adnotarunt, præsertim Imola & Felin. numer. x. in dicto cap.

cum causam. quòd si nihilominus fuerit interrogatus, & responderit, erit repellendus à testimonio. Bal. in dicto §. idem Iulianus. in fine. Henric. Areticolum. ij. & alij in dicto §. tertius. Hæc verò huiusce questionis resolutio deducitur ab ea conclusione, quâ passim Theologi, & iuris pontificij professores fatentur, & præmittunt asserentes, teneri quem iure diuino, & humano, etiam de proprio crimine respondere, quoties iure fuerit interrogatus: alioqui posse responsionem subterfugere, & reculare: sic sanè visum est Innocentio in dicto capitul. ij. de confess. & ibi doctoribus. Thomæ. ij. ij. q. 66. art. j. & questione 76. arti. j. Dominico à Soto in relectione de secreto membro ij. quæstio. vij. Martino ab Azpilcueta in capitu. inter verba. xj. quæst. iij. Corol. 64. quam opinionem & nos probauimus libr. j. var. resolut. c. iij. nume. ij.

¶ Octauò ex eo, quòd diximus iudicem constanti, & cauto iudicio debere obseruare, quæ nam sit testibus fides adhibenda, oritur & illa dubitatio, num possit iudex punire testem, qui in eius testimonio ferendo aliquod crimen commiserit: nempe periurium, falsitatem, aliudve simile? Nam in eo iudice, qui habet in testem ipsum alioqui iurisdictionem

Pract. Couar. Rub. r ij

8 ordinariam, satis est manifestum, posse ab eo puniri testē, qui vacillat, varius est, aut falsum dixit in testimonio. Is autem iudex, qui nullam in testē iurisdictionem alioqui habet, adhuc poterit eadem vti punitione. tex. est celebris in l. nullum. C. de testib. pertinet & ad idē l. i. & ibi Bald. C. de sportulis. l. si quis fortē. §. si quos. ff. de poenis. Regia. l. vltima titu. 6. part. iij. etiam si sit iudex delegatus: quod probatur secundū Bart. & alios in dict. l. nullum. & in cap. super his. de poenis notant glo. in clem. j. de offic. deleg. in glo. prima. glo. item in l. questum. ff. de testib. Bal. Abb. & Decius in c. præterea. de offi. delegat. Specula. tit. de teste. §. j. vers. quid de delegato. Quibus obijciunt text. in l. diuus Pius. ff. de falsis, & ibi Bart. ex quo Iurisperiti loco probatur quibusdam, hæc incidentia crimina in iudicio nō posse puniri ab eo, qui iurisdictionem alioqui non habet ordinariam. Quamobrem sunt qui censeant, priorem sententiam veram esse in delegato principis: posteriorem verō in delegato inferioris à principe, qua distinctione vti fuere Panor. & Anania in cap. i. de crimine falsi. col. pen. Felin. in c. præterea. de offi. delega. Iason in l. j. §. qui mandat. ff. de offi. eius, cui mandat. est iuris. col.

penult. & est hæc distinctio frequentiori suffragio iuris. vtriusque interpretum recepta, cuiusq. primus author fuit Ioannes Andr. in addi. ad Specula. in dict. §. j. vers. quid de delegato. qui eam in hunc sensum accepit, vt delegatus inferioris à principe nullo modo valeat testem in hac specie punire, sed teneatur eum puniendum ablegare, & mittere ad iudicem ordinarium. Non me latet Iasonem in dict. §. qui mandatam. non satis expresse hanc distinctionem tradidisse: imò apparet, maximè dubiū esse in huius quæstionis diffinitione. sicuti & post eum Iacob. de Nigris ibidem anxie dubitat, & tamen quia Iason ferè vltimo loco Ioan. Andr. opinionem retulerit, eum huiusce distinctionis authorem tetuli. Quod fit, vt delegatus principis punire possit hoc crimen non iudicio, nec poena ordinaria, sed extraordinaria tantum, quippe qui obiter, & incidēter valeat hanc punitionē exercere. Sunt tamen qui & in quocunque delegato, etiā inferioris à principe, opinentur, posse admitti quoad poenam extraordinariam priorem sententiam: cuius opinionis authores libenter ipse fecerim, & adduxerim eos, qui priorem partem sequuti sunt, & Salice. in dicta l. nullum. Fulgo. & Curti. Iunio rem nunc

rem num. 14. in dict. §. qui mā
 datam. quorum sententiam ve
 ram esse censerem in eo dele
 gato, qui non haberet iurisdic
 tionem ita restrictam, vt ei sit
 interdicta punitio criminalis.
 Nam vbi delegatus sic datus
 sit, vt nullam habeat puniendi
 crimina potestatem. profectō
 non poterit is punire testem
 huius criminis reum: atque ita
 forsā est accipiendus locus Iu
 risconsulti in dict. l. diuus Pius.
 quemadmodum volūere An
 gelus in l. quoties. C. de iudic.
 & Hippo. in l. i. §. praterca. nu.
 34. ff. de ficarijs. igitur delega
 tus a principe poterit quoad
 pōnam extraordinariam vti
 hac punitioe, quæ concedi
 tur, & permittitur ab Impera
 tore in dict. l. nullum. & idem
 erit, vt quidam opinantur, in
 delegato inferioris à principe,
 modo non sit ei interdicta cri
 minalis punitio. Sed & locus
 erit huic punitioe, etiam si te
 stis sit speciali priuilegio exem
 ptus à iurisdictione illius iudi
 cis, corā quo testificatur: quod
 Felin. scribit in ca. verum. col.
 iij. de foro compet. ex ratione
 tex. in capit. j. de priuileg. in vi.
 modō testis non sit clericus, &
 ecclesiasticæ iurisdictioni ratio
 ne ordinis subditus: hic etenim
 non poterit à seculari iudice
 puniri, etiam si coram eo infe
 rendo testimonio crimen com
 miserit: sic sanè autoritate il

lus generalis constitutionis
 quæ traditur in cap. si diligen
 ti. de foro competen. & in cap.
 j. de clericis coniuga. in vi. te
 nuerunt Innocen. Hosti. Ioan.
 Andr. Anto. Panormita. num.
 18. Felin. in col. iij. post alios in
 dict. cap. verum. Paulus Cast.
 sis in dict. l. nullum. Ioan. Ber
 nardus in practi. crimi. cap. 87.
 Iason in dict. §. qui mandatā.
 col. pen. Doct. in cap. dilectus.
 de pōnis. & in cap. ij. de crimi.
 falsi. Quorum opinio commu
 nis est, vt fatetur eam sequutus
 Matthæ. Afflict. decisione. 230.
 col. i. eandem sequitur Bart. in
 dict. l. diuus Pius. ff. de falsis e
 tiam si glo. Cino. Bal. & Sali
 cet. in dict. l. nullum. Frederic.
 consil. 93. contrariam opinio
 nem fuerint professi, eamque
 seruari, & passim admitti apud
 Gallos asseueret Guliel. Bene
 dict. in capit. Rainutius de re
 stramen. verb. & vxorem nomi
 ne Adelaſam. numero. 434.
 ¶ Sed & hac in re Matthæus
 Afflictus in Neapolita. decisio
 ne 219. tradit in regio illius re
 gni prætorio diffinitum fuisse,
 cum apud ecclesiasticum iudi
 cem laicus quidam falsum te
 stimoniū dixisset in causa ma
 trimonialī, locum esse præuen
 tioni, ac potuisse iudicem secu
 larem huius criminis punitio
 nem exequi, si in cognitione
 delicti iudex laicus præuenerit
 ecclesiasticum, qui non pote
 Pract. Couar. Rub. r 103

fit in hac specie inhibere laicū huius criminis cognitione, & punitione. cuius decisionis auctorem citat Baldus in dicta l. nullum. colum. ii. & in l. j. col. vlt. C. quomo. & quando iudex. qui satis abest ab huius cōtrouersie diffinitione. Nam in dict. l. nullum. tractat de duobus iudicibus diuersi fori, quorum vnus ex commissione alterius testem examinauerat. & nihilominus ipse opinor verā esse præcitatam decisionem in hunc sanē sensum, vt iudex ecclesiasticus non possit inhibere laicum iudicem iam præuenientem huius criminis punitione, licet etiam ipse valeat quoad poenam extraordinariam procedere contra ipsum testem: quod ipse Matthæus Afflictus fatetur in dict. decisione. 219. quasi viri illi doctissimi, qui illius decisionis auctores fuere palam senserint, posse iudicem ecclesiasticum inhibere laicum hac cognitione quoties ipse ecclesiasticus præoccupauerit huius incidentis criminis examinationem. Illud verò existimo non esse dubitatione dignum, quod potest cōtingere, vbi testis clericus falsum apud iudicem secularem dixerit, nullo modo debere admitti inhibitionem iudicis ecclesiastici quoad examinationem, & cognitionem, ac diffinitionē causę principalis quę

apud iudicem secularem tractatur. Hęc etenim erit diffinienda à iudice laico: nec eius examen suspendi debet propter causam, quę ab ecclesiastico iudice super punitione falsi testimonij aduersus clericum testem expeditur, & examinatur. quod Bald. notat in l. j. col. vlt. C. quomodo & quando iudex. & eleganter Frederi. cons. 93. incipienti factū, quod proponitur. quin & ipse iudex laicus ad effectum pronuntiandi sententiā iustā in ipsa principali causā, & lite poterit planē cognoscere, an clericus falsum dixerit testimonij. quod omnes fatentur.

Ex capite sequenti.

- 1 *Originale, & authenticum, quā in significatione, hac in parte accipiuntur?*
- 2 *Protocolum quid sit? & unde originem habuerit? & ubi de matriculis, ac matricula.*
- 3 *Instrumenti publici fides, an periclitetur ex eo quod protocolum non inueniatur?*
- 4 *Exemplum, & exemplar, quomodo differant?*
- 5 *Tabellionis officium, an sit vile? & an infamis possit illud obtinere?*
- 6 *Spurius poterit esse tabellio, & decurio.*
- 7 *Nobilis hidalguus tabellionis officio constitutus & eo fungens, non cogitur*

*cogitur cum plebeis contribuere
in regalibus subsidis.*

8 *Clerici, & monachi, an possint esse
tabelliones?*

9 *Prima, ac potissima autoritas in-
strumenti ex eo deducitur, quod
eius author fuerit à principe sa-
belho constitutus.*

De instrumentorum fide
traduntur multa, quæ cū
practicis, tum theori-
cis erunt fortassè
conducibilia.

CAP. XIX.

Is, qui iudiciali-
bus controuer-
sis instruedis &
diffiniendis ope-
ram dare conan-
tur frequentissimè obuium est,
quæ nam fides aure scripturis,
& instrumentis data sit, & quā-
nam forma eisdem vti debeāt
ad auctoritatem, & fidem con-
ciliandam, vt iudicibus persua-
deri possit, vera esse, quæ hisce
passim enunciantur. Idcirco
non grauabor, imò facturum
me operæpretium existimo, si
quedam hac de re paucis tra-
didero, quæ possint esse com-
pendio ad huius tractatus pra-
xim & examen de quibusdam
dictionibus vsu maxime rece-
ptis aliquot præmittēs. Passim
etenim mentio fit instrumenti
originalis, præsertim à gl. in l.
ij. ff. de fide instr. Dicitur autē

originale instrumentum ipsa
prima scriptura, quasi origo sit
ipsius actus, & omniū exem-
plarum, quæ inde deduci ac
traduci possunt, quod proba-
tur in c. j. de fide instr. & alijs
multis locis maxime in d. l. ij.
ff. eo. rit. l. iij. & l. p. ponius. ff.
famil. erci. c. ieiuniū. 76. dist. ta-
meti nullibi mentio huius di-
ctionis fiat, quam in hac signi-
ficatiōe cōmunis recepit vsus.
Tertullianus equidem lib. de
carne Christi, originalia instru-
menta appellat ea testimonia,
quæ probāt Christi, quoad hu-
manam, & veram carnē, origi-
nem, ita enim inquit. His opi-
nor consilijs tot originalia in-
strumenta Christi delere Mar-
cion ausus est, ne caro eius pro-
baretur. Hæc Tertullianus. Sed
& originale instrumentū, dici-
tur scriptura authētica in d. c.
j. & in d. l. ij. de fide instr. atque
in his locis, quæ modò adduxi
mus: ea prosecūdo ratione, quod
Authenticū dicatur id, quod
ipsiusmet Authoris sit, & ab
eōmet auctoritatē habeat nō
aliundē: sicuti explicat optimè
Guliel. Budę. in commentarijs
linguę Gręcæ. Fol. 682. Qua ra-
tione Authenticum significat
quodd certum authorē habet,
& idcirco instrumenta authē-
tica dicūtur illa, quæ certā, &
iustam auctoritatem, ac fidem
habent: nempe ipsiusmet certū
ti authoris. sic Cicero epistola
Præf. Conar. Rub. r. 11

ad Atticū. 187. li. ix. & rursus li. x. epist. 200. vsus est aduerbio, *αὐθεντικῶς* quasi ex certa fide, certoque auctore. Nam aucthētes, Græcè *αὐθεντες*. idem quod latinè author significat. tamen si Theodorus Gaza assereret in libr. de mensib. veteres latinos non fuisse vsos hac dictione secundum hanc significationem, quæ quidem huius dictionis propria est, ut ea significetur is, qui propria manu aliquid patrauerit, ac fecerit. & tamen ipse Budæus, & Alciatus libr. ij. parerg. c. 46. probare conantur ex Cicerone, & alijs maximè Iurisconsultis, etiā apud veteres eam significationem receptam fuisse, ut authenticum dicitur, quod certā fidem, & auctorem habet. idcirco dicimus Iustiniani nouellas authēticas, quod certam fidem habeant, & sint ex ipsomet Græco originali ad literā traductæ. Igitur authenticum instrumentum ex prima, & propiori interpretatione dicitur ipsum originale, quod sit ipsiusmet primi auctoris, ab eoque, ac non aliunde fidem habens. Deinde dicitur etiam authenticum instrumentum omne illud, quod certam, & indubitatā habet fidē.

¶ Hinc denique deducitur vera interpretatio tex. in d. l. ij. & in c. j. de fide instrumenti. nam licet multoties exempla fidem faciant & indubitatam habeant

authoritatem, distinguuntur tamen ab authenticis scripturis secundum priorem significationem: quia hæc originalia, & ipsius auctoris sunt, illa verò aliā de consequuntur autoritatē, & fidem iuxta ea quæ traduntur in capit. cum P. tabellio. & capitul. vlti. de fide instrumenti. Aut tandem scriptura authentica dicitur ipsum originale, quia frequētius ipsius fides certa est, & indubitata: propter primi auctoris signum. subscriptionem, & literam: etiā si quādoque aliunde conquisita, & conciliata fide exempla: quia legitimam habent auctoritatem, non regulariter, nec frequentius, sed certis quibusdam casibus, authētica dicantur à iure & eius interpretibus. Sic & in capit. ij. de fide instrumenti. authentica scriptura dicitur illa, quæ originalis & ipsiusmet auctoris, licet ob aliquod causas non habeat iustam, nec legitimam auctoritatem. ¶ Fit itē in hoc tractatu à nostris mentio de protocolis tabellionū: & à Iustiniano in authenti. de tabellionibus. §. illud quoque. col. latio. iij. vbi gloss. & Bartol. in l. Gallus. §. idem credendum. ff. de libe. & posthu. olim siquidē protocolum significauit quādam in chartæ capite notam, signūq; , quo videlicet artifice, quoue tēpore ea cōfecta fuerit: cum Comitum sacrarum largitionum

tionum nomine: vt constat in dict. & illud quoque. Nunc vero hæc dictio traducta est ad iudicem, memorialé inque tabellionis scripturam, qua in codice aliquo gesti actus substantia breuiter adnotari consuevit, vt extēdi deinde, atque absolui possit quemadmodū tradit Viglius in 6. nihil. inst. de testat. Quidā sanè hæc distinctionem interpretantur, vt protocolum duplici l. dicatur, prima rei gestæ concinnatio à colla Græca dictione, quæ dicitur latine gluten. aliis placuit, protocolum simplici l. dici, quasi primam membranam, aut primū orationis, seu scripturæ membrum: quia Κῶλον membrum significat, atque ita Hermolaus in Plinium libr. xiiij. cap. xij. interpretari videtur protocolū quasi primā mēbranā, aut primam chartā, vt & Macrocolū longam chartā ex Plin. in d. c. xij. & Cicerone libr. xiiij. episto. ad Attic. vulgò protocolū etiā regeſtū dicimus, quòd latine quandoque aliud nomen habet. Nā & matrices dicuntur protocola, idest prima scriptura matrix appellari potest: quia inde traducuntur aliæ, & ab ea originē, atque authoritatem habent. sicuti apud Suet. in August. c. 94. Palma matrix dicit à qua, velut à matre palmites alij procedunt. apud Columellam vbi de columbis tra-

ctat ita legitur li. viij. c. viij. Nā & octies anno pullos educat, si est bona matrix. Rursus eodē c. nec minùs in agros emittant matrices, quæ ouis, vel pullis incumbant. idē Columella eodē lib. viij. capitu. ii. & iij. & Marcus Varro lib. ij. de re rustica capit. iij. matrices gallinas appellat eas, quæ ad progenerandum aptæ sunt. Sic & Tertullianus lib. iij. aduersus Marcionem appellant Hierosolimam matricem religionis. eadem sanè ratione matrix dicitur vrbs, quæ est prouinciæ, & aliarū vrbium caput: vt & ecclesiastica matrix, quæ aliarum princeps est. cap. sacrorum. 62. dist. cap. ex transmissa. de præscript. cle. j. de senten. excom. cap. j. de præscriptio. clemen. i. §. j. de priuileg. & in alijs plerisque iuris pontificij locis adnotarunt Budæus in l. obseruare. ff. de offi. procon. And. Alcia. libr. ij. dispunct. cap. 23. idem in adnotationibus in tres libros Codicis qui in specie tradidere, urbem matricem dictam fuisse à Græcis metropolim, quia mater sit aliarum vrbium, caput prouinciæ, prima ciuitas, atque item illa, vnde Colonia deducitur. Idcirco metropolis hæc ciuitas dicitur, quæ mater est aliarum. cap. de his. 12. distinct. l. j. C. de metropoli. Berito. libr. 11. fit & metropolis mentio à Iurisconsulto in dict. l. obseruare.

Hinc & Cato de originibus scribit metropolis fuit Anxur, nunc Tarracina. & Egesippus lib. iij. de excidio Hierosolimitano, de Antiochia inquit, vrbs ea Syriæ sine retractatione prima: deoq; metropolis habetur. Sic etenim se habet metropolis ad Coloniam, vt mater ad filiã: quod ex Thucydide, & Suida Budæus eleganter explicat. Metropolis autẽ dictio græca est à Μητρὶς ἡ πόλις. id est à matre, & ciuitate concinnata, vt obiter error Isidori manifestus sit, qui lib. vij. etimolog. cap. 12. cap. clericos. 21. distin. opinatur Metropolitanos dictos esse à mensura. matrices etiam apud Tertullianum in lib. de fuga in persecutione dicuntur libelli, in quibus Cæsareo fisco pensitantes descripti continebantur: quos libellos beneficiarij, id est Imperiales ad exigenda tributa ministri obtinebant: quod Rhenanus ibidem exponit. Hinc matricula per diminutionẽ apud Casiodorum variarum lib. ii. eadem significatione paulò deflexa pro libello, in quo series, & ordo quorundam hominum continebatur. idem probatur in l. matricula. C. de agenti. in rebus. libro xij. Alberi aliorum locorum meminit ex Codice Iustiniani in dictionario. verb. matricula. unde matriculati, & immatriculati: quibus dictio-

nibus & nō Hispani passim vtimur: tametsi Odrones appellètur libelli, in quibus pensitantes tributa describuntur. atque hæc de matricibus sint factis. Modò veluti per transennam expèdamus locum apud Cæsaream constitutionem in leos qui. C. de aquæ ductu. lib. ii. cuius hæc sunt verba, Eos, qui aquæ copiam vel olim, vel nunc per nostra indulta meruerint, eius vsus aut ex Castellis, aut ex ipsis formis iubemus elicere: nec earum fistularũ, quas matrices vocant, cursum, aut soliditatem attentare. Hactenus Imperatores Valentiniannus, Theodosius, & Arcadius in l. iij. titu. ij. libro. xv. Codicis Theodosiani, quẽ nuper Ioannes Tilius Engolismensis typis tradidit. Dicuntur etenim fistulæ matrices, quæ cæteris maiores sunt in ipsis aquæ ductibus, & ex quibus in minores fistulas distribuitur, ac deriuatur aqua. ita etiam Hispani cloacas immundiciarum, quæ maiores sunt, & quæ minorũ immundicias recipiunt, vt eas in flumen deferant, Matres appellamus. Quamobrem fallitur Andræ. Alcia. dum existimat in d. leos. nō matrices legendum, sed mastos. nō enim satis huius dictionis vim expendit, quippè qui asseueret, non conuenire fistulis dictionẽ istã, nec quòd matrices appellètur

atque

etque ideo suspicatus est codi-
cem vulgarem corruptum esse:
cum & in ipso codice Theodo-
siano, à quo Iustinianus dictā
cōstitutionem deduxit. eadem
sit litera, quæ & in vulgatis co-
dicibus passim legitur. ¶ De
his autem Protocolis, & origi-
nalibus fit mentio in cap. quo-
niam contra. de probation. vbi
Panor. & alij. tex. item est de
hoc in cap. pen. de fide instru.
vbi Abb. & Felin. est & regia l.
ix. titul. xix. part. iij. quæ appel-
lat hæc protocola registros: & 3
statuit hoc ipsum, vt tandem
scriptura illa quæ primū est
à tabellione confecta, & scri-
pta & quæ penes ipsum mane-
re debet, protocolum appelle-
tur: quod etiam adnotarunt
Bal. in l. nostram. colum. ij. C.
de testam. Barto. in l. Sempro-
nius. ff. de legat. ij. latè Felin. in
dict. cap. quoniam contra. no-
tab. vij. Paulus Parisius consil.
28. lib. ij. num. 21. Vnde tenetur
tabellio protocolum hoc, seu
registrum penes se ipsum ser-
uare, ac retinere, quemadmo-
dum constat in dict. cap. quo-
niam contra. & in auth. de ta-
bellion. §. illud. & in dict. l. ix.
& ideo si tabellio non confece-
rit protocolū, nec seruauerit,
punitur arbitrio iudicis: secun-
dum Bald. in rub. C. de fide in-
strum. num. xxvij. in nō iure re-
gio debet non tantum subscri-
bere tabellio huic protocolo,

sed & quolibet anno signum
propriū adijcere hi. quæ eo-
dem anno in protocollo scripta
fuerint. l. 31. anno M. D. xxv. &
l. 86. anno. D. xxxiiij. quarū po-
steriori quod de quolibet an-
no diximus in specie cautum
extat, priori verò generaliter
statutum est sub certa pœna,
quod tabellio signū propriū
adijciat protocolis. Quod si
aliqua scriptura producat
in iudiciū, cuius protocolū con-
fectū nō sit, aut semel factum
non reperiatur, non debet ha-
beri fides instrumento, quod
notat Bald. in d. rub. C. de fide
instru. nu. 20. qui hoc intelligit
verum esse, vbi contractus fa-
ctus fuerit in scriptis. idem te-
nuerunt Roma. cons. 174. col.
iij. Dec. in d. cap. quoniam con-
tra. num. 51. qui sequuntur Bal-
di opinionem, quam ipse fal-
sam esse censeo: quippè qui exi-
stimè fidē habendā instrumen-
to, cui alioqui iare fides haben-
da est, quāuis nō appareat pro-
tocolū seu archetipū, nec pro-
bet qui instrumentum produ-
cit, illud esse casu aliquo perdi-
tum, etiā si in scriptis fuit cō-
tractus gestus. Hanc sententiā
opinor in praxi admittendam
fore, & hætenus receptam es-
se. Nam ea scriptura, quæ con-
scripta est ab ipso et tabellio-
ne protocoli authore, coram
quo res acta est, & ab eodem
tradita proprio signo signa-

ta originalis est dubiò procul non exemplum. l. vnum. & ibi glo. ff. de testa. Bart. Alex. & Iason in l. si quis. §. prætor ait. ff. de edend. Bar. Bald. Sali. Alex. Iason, & Dec. in auth. si quis in aliquo documento. C. de eden atque mihi Purpurat. & Curt. Junior. Ant. colum. vlti. in ca. j. de fide instrum. Felin. in capit. vlt. eod. tit. ij. fallent. Abb. Card. & Feli. col. ij. in c. Albericus. de testib. Bar. in l. Sempronius. ff. de legat. ij. optimè Caro. Molin. in consuet. Paris. titu. j. §. v. nume. 42. & ideò tabellio, qui semel dedit instrumentum proprio signo signatum alicui, non tenetur nec debet regulariter idem iterum ei dare, cum potest ex repetita editione immi nere præiudicium, ut in instrumento crediti, nisi iudicis auctoritate, & parte citata: quæ admodum idem Carolus explicat ex Barto. Alberi. Alex. & Iason in dict. §. Prætor ait. Idem traditur in arte notariatus. ij. tomo cap. de refectione. notat post alios Dec. in cap. j. de probat. nu. 54. Quibus satis profectò constat, huic instrumento quod esse originale probauimus fidem dandam omninò esse, licet non appareat protocolum: cum hoc sit originale, non exemplar. Huius opinionis author est Nicolaus de Matarellis, cuius meminit Bald. in dicta rubric. C. de fide

instrumen. quem ipse simpliciter sequor. Nec quicquam in contrarium vrget tex. in auth. de tabellionib. §. illud. quia specialis est constitutio quò ad vrbem Constantinopolitanam: ut ipse Nicolaus scribit. vel ex eo, quia licet ibidem tractetur de forma, & solennitate protocoli, ut absque ea nihil probet. non tamen responsum est nec statuitur, non esse habendam fidem instrumento semel solenniter dato à tabellione, ex causa, quòd protocolum non appareat. Idcirco licet Baldi opinionem sequuti etiam sint Alex. in cons. 175. lib. vij. num. iij. Paul. Castren. in cons. 125. colum. vltim. lib. ij. & scripserit Roma. in dict. cons. 174. col. vltim. hanc opinionem ita receptam esse, ut nò habeat contradicte, ut eius verbis utar: ipse nihilominus duo vel tria in hac ipsa questione libenter respondebo.

¶ Primum, vbi non est actum de contractu in scriptis celebrando, nec in scriptis factus fuerit, iuxta ea, quæ in l. contractus. C. de fide instrumentor. traduntur, omninò fidem facere, instrumentum ab ipso met autore notario traditum, ac signatum eius sigillo, etiam si protocolum non reperiatur, nec probetur perditum fuisse. potuit enim multis casibus protocolum perdi: & ita præsumi

presumi potius debet, quā quod detrahat fidei eius instrumentum, quod est originale, & solenniter confectum. Hanc opinionē Bald. ipse, quique eum secuti sunt, fatentur veram esse, & idē communis erit censenda. Idem repetit Bal. in consi. 464. lib. iij.

¶ Secundum: etiam vbi actus in scriptis præcesserit iuxta tradita in dict. l. contractus. fides habenda est huic instrumento, quod ab ipso met notario traditum fuerit, etiam si protocolum non appareat, nec probetur à producente instrumentum eius amissio. Hanc opinionem nos aduersus Bald. & communem probamus secuti Paul. Castren. in dict. l. contractus. colum. ult.

¶ Tertium constat, quod vbi producens instrumentum habet protocolum, aut præsumetur id esse apud ipsum, cogendus erit petente aduersario protocolum exhibere, præiussio iuramento, aut probatione, quod illud habeat, etenim æquissimū est hoc fieri, vbi ille, contra quem instrumentum producit, allegat illud falsum esse, & ad hoc petit protocolum. Hanc sententiam deduximus ex his, quæ notantur in cap. contingit. & in ca. G. perpetuus. de fide instrum. & capit. j. de probat. l. j. §. edenda. ff. de edendo. Nam cum alter instrumentum producat, & econtrario eius fides ex ipso met instrumento, vel ex eius proto-

lo, quod idem est, impugnetur, tenetur illud edere, qui produxit. Sed & in hac specie adnotauit Carol. Mol. in Alexand. consil. 175. libr. vij. tametsi contrarium responderit Ferrariensis in practica rub. de forma opponendi contra instrumentum. §. dignoscitur. nume. 6. De tabellione autem quod is teneatur omnino exhibere protocolum, quoties de fide instrumenti controuertitur nemo negat, nec vquam negauit.

¶ Quarto erit obseruandum, maximam subesse suspicionem, & præsumptionem falsitatis contra instrumentum, quod producit, quoties reperiuntur protocola ipsius met tabellionis, eiusdem anni, & mensis, qui conscripti sunt in instrumento: & tamē nulla in his huius instrumenti reperitur mentio. Quis enim non videt multum ex hoc instrumentis similibus fidei detrahi nisi probetur, aut appareat ex ipsis protocolis detractam fuisse vel fraude vel casu partem aliquam, in qua potuerit huius instrumenti mentio contineri.

¶ Quinto & illud hinc deducitur, ex proxima causa, ac suspicionē, vel ex alia presumptione, tabellionem torqueri posse quoties non reperitur protocolum instrumenti producti: nisi ipse probauerit casu, vel alias protocolum perditum fuisse. Quod notant Bald. in rubri. C.

de fide instrum. numer. 28. Lan-
francus Orianus in capit. Quo-
nam contra. verb. instrumento-
rum productiones. colum. v. de
probationib.

- ¶ De exemplaribus scribit Bar-
tol. in l. Sempronius. ff. de lega.
4 ij. Exemplar ab exemplo distingui
ex eo, quod exemplar sit scriptura
ipsius authoris, & principalis, &
quatrā scribitur alia, quæ exemplū
dicatur. duod Barto. adnotavit
ex dict. l. Sempronius. quo in lo-
co tradit Iurifconsultus, vnius
testamenti factas esse duas
scripturas exemplarij causa. Nec
tamen probatur ibidem, exem-
plar dici originale, sed, quod v-
nius testamenti fiat duplex scri-
ptura exemplarij causa: nempe,
vt duo instrumenta sint ad faci-
lius probandam testamenti te-
riem ipsius originalis exempla-
ria. Huic deinde Bartoli opinio-
ni refragatur text. in capitu. j. de
fide instrum. quo in loco exem-
plar dicitur ipsa scriptura tradu-
cta ex originali. eadem signifi-
catione vtus est Plinius lib. vj.
cap. 29. Iuba, inquit, qui videtur
diligentissimè profecutus hæc,
omisit in hoc tractatu, nisi ex-
emplarium vitium est, Berenicem
alteram. Idem docet Valla libr.
elegantiarum. 6. cap. 33. qui hæc
duo passim confundi quò ad si-
gnificationem probat. quod
etiani conatur ostendere Cora-
sius in l. humanitatis. C. de im-
pub. & alijs numer. .xvj. Sic &

Plinius in epistolis: exemplar,
inquit, testamenti quanquam
mendosum, misi tibi. Plancus
item in epistolis ad Ciceronem,
Exemplar eius chirographi mi-
si tibi. De exemplo autē, quod
ea dictio scripturam traductam
ex originali significet, plura
sunt testimonia, præsertim in l.
ij. ff. de fide instrum. l. j. §. si quis
duobus. ff. de bonorum posses-
sion. secund. tabulas. l. ij. ff. de e-
dendo. Cicero ad Atticum. Ep-
istolam ad me Cæsaris offendi
eam, cuius exemplum ad te an-
teā misi. Idem Cicero ad Atti-
cum lib. vij. epistola. 141. Cæsa-
ris literarum exemplum tibi mi-
si, quibus locis satis apparet, hæc
duas dictiones eandem signifi-
cationem habere, nec omnino
certum esse quod Bart. ad di-
functionem earundem tradide-
rit: tamen si alia ratione possit
harum vocum significatus con-
siderari.

¶ His tandem prenotatis, oportet rem istam radicitus excute-
re, quandoquidem non levis est
sed potissimum locum nata
sit in forensibus concertationi-
bus: & ideò primum caput au-
thoritatis, quæ instrumentis ad-
hibenda est, ab ipso met tabellio
ne constat: nempe à publica per
sona, quæ reipublicæ delega-
tione habeat munus istud pu-
blica conscribendi instrumenta:
quo quidem sit, vt maximo co-
natu Reges, & alij reipublicæ
rectores

rectores sint admonendi, non esse quosuis homines huic muneri proponendos, eisque potius eligendos, qui aetate, moribus, & fidei integritate sint probatissimi. Quam in re non raro fallimur, sed frequenter propter preces falsas, aut varijs affectibus inuolutas, quæ magno cum reipublicæ malo principibus offeruntur: atque ita sæpissime indigni publicis magistratibus, & officijs præficiuntur culpa eorum, qui hisce falsis suggestionibus, vel incertis operari dedere: non autem ipsorum principum, qui non possunt ipsi met tot hominum sibi subditorum mores pernoscere, & inquire. Olim apud Græcos, auctore AEmilio Probo, in vita Eumenis: honorificentius fuit scribarum officium, quàm apud Romanos: hi enim mercenarios existimant, at Græci ad id munus neminem admittunt, nisi honestis natalibus, fidèque & industria cognitum, quod necesse sit, eos omnium consiliorum esse participes: & quamuis AEmilius non de tabellionibus, sed de scribis principum, ac nobiliũ, quos secretarios dicimus, tractauerit, nihilominus eius auctoritas non admodum est ab hoc instituto aliena: cum & tabelliones publicam habeant auctoritatem, eisque fides omnino sit absque alio testimonio adhibenda: scribas autẽ, quos ma-

nenses, item latini dixere, maximo in honore fuisse constat apud veteres latinos, & Hebræos ex Liuiio, & alijs. quem admodum tradit Tiraque. de nobilitate capitu. 34. numer. 37.

¶ Et sanè cū tabellionibus hodie merces nõ tã pro opera quàm pro industria & publico auctoramento constituta sit non videtur tabelliones pro ingnobilibus habendi: quod ex Ciceronis definitione libr. primo, de officijs adnotauit Andriæ. Alciatus in l. mercis appellatione. ff. de verb. signification. tametsi iam contrarium induxerit text. in l. vniuersos. C. de decurion. lib. x. Vniuersos, inquit Imperator, decuriones volumus à rebellionum officijs temperare. Hæc Constantinus Augustus, ut inscribitur in Codice Iustiniani. quo in loco Accursius, & alij notant eius constitutionis eam esse rationem: quia vile officium sit tabellionatus: ut & procuratoris officium, quod eadem ratione interdictum est decurionibus. l. si quis procurationem. C. eo. titut. de decurionib. lib. x. à qui bus ipse planè dissentio, nec enim existimo his auctoritatibus probari, tabellionis officium esse vile. Extat etenim in codice Theodosiano libro xij. titulo primo l. tertia constitutio Constantini Augusti ad Mechilium Hilarianum Correctorem Lucaniæ, & Brutio.

rum hisce verbis conscripta. Vniuersos decuriones volumus à tabellionum officijs temperare. Nemo autem ad decurionatum vocatus excusare se poterit, eo quòd fuerit tabellio: cum & huiusmodi homines, si sint idonei vocari ad decurionatum oporteat: lex enim, quæ decuriones à tabellionum officijs voluit submouere, ad decurionatum tabelliones vocari non prohibet. Hactenus Casarea constitutio, ex qua palàm est, tabelliones viles non esse: alioqui non permetteret lex, eiusmodi homines in decuriones eligi, & adsumi. Eligitur ergo tabellio in decurionem, nec poterit utroque munere uti: nec decurionis officio fungens tabellionis munus poterit exercere. Hæc siquidè est Casarum mens, quæ etiam si iusserit, decuriones à tabellionis officio abstinere ea ex causa, quòd tabellionis officium non sit dignum viris decurionibus, non ex eo sequitur, tabelliones viles esse simpliciter, sed respectu, & collatione facta in dignitatem decurionatus. quauis ex dict. l. vniuersos, contrarium deduxerint Bald. in capit. post cessionem col. ij. de proba. Oldra. consil. 75. Angel. consil. 284. Andrà. Tiraquellus de nobilitate. cap. 30. numer. 9. qui tamen optimè tollit rationem illam, qua plures vtuntur asserentes, tabelliones seruos esse pu-

blicos ex l. non aliter. ff. de adp. omib. l. ij. C. eo. ut. l. ij. ff. rem pup. saluam fore. §. cum autem. Inst. de adopt. Sunt enim serui reipublicæ, non autem serui, qui libertate, & ingenuitate carent: sed qui proprio munere seruiant reipublicæ, aut sanè, quod Tiraque. probat, in dictis locis non fit mentio de tabellione, vt falsò interpretatur Accursius, sed de seruis ipsius reipublicæ, qui serui publici dicuntur, in quibus dominium seruitutis habet respublica: vt in l. j. C. de seruo reipub. manumiss. iuncta eiusdem tituli rubrica. Quod verò decisum extat in dict. l. si quis procuracionem C. eod. tit. de decurionibus, ad hoc pertinet, vt decuriones procuracionem patrimonij alieni non accipiant, nec fiant aliorum famuli, acferre serui, quorum munus est dominorum patrimonium procurare. Vile etenim est decurioni alterius patrimonij titulo procuratoris, quem vulgò *mayordo* dicimus, procurare. Quasi reipublicæ sit ignominiosum hæc agere ipsius decuriones: tùm propter vilitatem officij tantæ dignitati contrariam: tùm ex eo quod non liberè publica negotia expedit is, qui alieno est subditus priuati ministerio: quod & in hac Castellanica republica satis est decurionibus interdictum. extat tamem dicta l. si quis procuracionem. multò fidelius

delius typis tradita in Codice Theodosiano. tit. j. libr. xij. l. 92. Si quis, inquit, procuracionem facultatum suarū curiali crediderit esse mandandam, totius dignitatis exceptione depulsa, patrimonium eius, quod crediderat curiali, proscriptio fiscalis inuadat. Ille verò, qui immemor libertatis, & generis infamissimam suscipiens vilitatē, exultationem suā seruili obsecundatione damnauerit, deportationis incommodo subiungetur. Hæc in codice Theodosiano: ex quo deducitur, quæ poena sit puniendus qui decurionem procuratorem rerum suarum constituerit, & quæ ipsemet decurio suscipiens eam procuracionem: tametsi Accursius ex breui vulgatæ constitutionis editione scripserit, illum puniendum arbitrio iudicis: vulgata verò constitutio, hunc ex liij. poena puniendum esse diffiniet. Hinc deniq; fit, vt maturè, ac exacto iudicio sit diligendus is, qui tabellionis officio est præficiendus, & cui publica decernitur autoritas ad omnium ferè cōtrouersiarum certam diffinitionem. Idcirco planè demiror, quæ nam ducti ratione viri doctissimi ausi sunt in hunc labi manifestariū errorem, vt opinentur, infamē posse tabellionem creari: cuius sententiæ authores censentur Bartol. in l. j. C. de manda. prin.

Aymon in consil. 163. numer. j. Ioan. Lup. in capi. per vestras. de donatio. inter virum & vxor. notabi. iij. §. ix. numer. viij. quibus & hi adiungi solēt qui existimant, hoc officium esse vile. per tex. in d. l. vniuersos. notant Oldra. in consil. 75. Abb. in c. si cut. col. iij. ne clerici vel monachi. Quod an probeatur in d. l. vniuersos. paulò antè tradidimus. Sed & si daremus, hoc officium tabellionum nō esse tāti honoris, quanti sunt alia publica officia, profectò negare iustè possumus, & libertimè negamus, esse officium vile: deinde opinamur, non esse infamē ad tabellionis officium eligendum, nec posse iustè, nec iure eligi, si sit infamis infamia iuris. text. est insignis in lege regia partitarū, quæ secunda est titu. 19. parti. iij. hoc ipsum probatur autoritate glossi. in l. ij. §. miles. verb. Sacramento. de his, qui notantur infamia. quæ asserit, infamiam iuris efficere quem ab officio publico alienum. cuius glossi. præter Doct. ibi meminere plures præsertim Panor. in c. sciscitatus. de rescri. col. iij. & tamen nemo poterit negare tabellionis officiū esse publicum, non priuatum, etiā si dignitas nō sit: cū tabellio autoritate publica vtatur. ca. cū dilectus. de fide instru. notatur in c. cū P. tabellio. eo. tit. ibi hoc fatetur omnes, & pro-

Pract. Couar. Rub. ¶

babitur inferius. Sed quò manifestius rem istà exponamus, expressim & in specie aliquot cōclusiones subiiciam, quia ex varijs interpretum sententijs video, non satis quæstionem hāc examinatam fuisse.

¶ Prima conclusio. Infamis non potest esse Amanuensis, scriba, seu notarius principis, quem vulgò Secretarium dicimus. tex. & ibi Bar. ac Salyc. in d. l. j. C. de manda. princip. l. laudabile. C. de aduoca. diuer. iud. & ibi Areti. Bart. in l. eadem. §. hac lege. ff. ad legem Iuliam re pe. quorum opinio communis est, vt apparet ex his, quos modo citavi, & alijs, quos commemorat And. Tiraquel. in tract. de nobilitate. c. 31. nume. viij. ex quibus probatur, hoc munus esse dignitatē, propterea, quòd ipsius principis secreta maximo cum honore tractet: quod manifestum fit ex his, quæ de scribarum honore paulò ante diximus.

¶ Secunda conclusio. Infamis non potest esse tabellio in ipsa principis curia, nec in ipsius principis summis tribunalibus & prætorijs: non enim licet infamibus curiam principis ingredi, præsertim ad munus aliquod exercendum, Bald. in ru. de offi. iudic. antè finem. idē in l. reū criminis. in fine. C. de procura. textus optimus in l. sed & milites. §. sed & ignominia. ff.

de excusat. tuto. notat in specie ista Ioannes Lupin. in dicto §. ix. nume. iij.

¶ Tertia conclusio. Infamis non potest esse tabellio publicus: idest publica cōstitutus auctoritate ad aliquod officium exercendum iure tabellionis. notat Bar. in d. §. hac lege. quæ sequuntur Abb. in c. cum dilectus. nu. vij. de fide instrument. Feli. in c. fraternitatis. de hære. col. j. probat hanc conclusionē glo. in l. ij. §. miles. cuius modo mentionē fecimus. notat Alexan. in consi. 80. lib. ij. nume. ij.

¶ Quarta conclusio. Infamis infamia iuris, de hac etenim hætenus loquimur, nō potest esse tabellio, etiam ex his, qui nō sunt à republica cōstituti, vt hoc officium publicè exerceāt. Hos vulgò dicimus regios tabelliones, qui nec sunt publici, nec de collegio, aut numero publicorum. Hanc verò conclusionē proponimus contra Bar. in d. §. hac lege. quæ ceteri quæstionem istam tractantes probare, & sequi videntur, & expressim Calde. in cōsi. ij. de fide instru. eamque probare conabimur auctoritate regie legis partitarum: & ea protecto ratione, quæ manifestè ostendat, nullam esse discriminis rationem inter hanc, & proximam assertionem quoad ipsius rei substantiā. Huic etenim tabellioni aut fides est publica adhibenda ex

benda ex potestate, & vi tabellionis, aut non. In posteriori casu non est cur de eius infamia disputemus, si is nullam habet publicam auctoritatem, cuius ratione sit eius testimoniū publice admittendum, vt probatio publica. Priori verò casu nō possum non mirari Barto. iudiciū alioqui acre, subtile, & omnibus numeris limatissimum. Nam fides, quæ tabellioni adhibetur, auctoritatem publicā habet ex eo, quod à principe fuerit creatus tabellio, cuius officium ex eo solo publicū est, etiam si non sit constitutus in collegio tabellionum alicuius vrbs, aut loci: siquidem regius est tabellio, & huic propter tabellionis officium fides est, vt tabellioni, adhibenda: nec hic à priuatis eū rogantibus, quòd aliquod conficiat instrumentū ad præstandam auctoritatē publicam alicui contractui, nullā consequitur potestatem tabellionis, vt constat: & ideò, si qua publica fides huic instrumento danda est, ea profectò nō à priuatorum consensu, sed à publico tabellionis officio, regia beneuolentia eidem commissio, & robur habet: vnde sicut infamis non potest esse tabellio in collegium publicorū tabellionum alicuius ciuitatis receptus: ita nec poterit esse regius tabellio. Quo fit, vt liberrius decernerem, infamen crea-

tum à rege tabellionem, etiā si nondum sit receptus in numerum alicuius vrbs, non esse verum, nec legitimum tabellionem, nec esse adhibendā fidem eius instrumentis, nisi Rex principis potestate infamiam illam tolleret. Deinde quid obsecro confert ratio Bartoli ex eo deducta, quòd possint priuati rogare, & adire tabellionem infamen, vt conficiat instrumentum alicuius contractus, & sibi proprio consensu præiudicare? Etenim hæc ratio obtineret, vbi ipse priuatus, contra quem producit instrumentum, fateretur se rogasse illum tabellionem, vt cōticeret illud instrumentum eo modo, quo cōscriptum est, aut cōuinceretur per testes. Et tūc non est necessaria fides publica instrumenti, nec tabellionis: quod si negaret instrumenti fidem, & diceret id falsum esse: profectò non probabit contra eum instrumentum factum ab infami infamia iuris: quemadmodum contra Bartol. admonet Abb. in dicto capitulo cū dilectus. de fide instrument. numer. viij.

¶ Quinta conclusio. Instrumentum confectum à tabellione postquā affectus est infamia iuris, & si ea careret tēpore creationis, nullam habet fidem publicam. Hæc conclusionē ex eo probamus, quòd hic infamis Pract. Couar. Rub. s ij

non possit exercere officium istud tabellionatus: quemadmodum probatur ex gl. in dicta l. ij. §. miles. ff. de his, qui notant infamia. verb. Sacramento. sic sanè Barto. in dict. l. eadem. §. hac lege. nu. 4. quique eum secuti sunt nempe Panor. in dict. ca. cum dilectus. Card. & Feli. ibi col. pen. idem Feli. post alios in dict. c. fraternitatis. Bald. in l. in exercendis. nu. 7. C. de fide instru. hanc conclusionem veram esse censent in tabellione principis, & in eo, qui auctoritate publica constitutus est ad id munus exercendum in aliquo loco, & receptus sit in tabellionum eius loci numerum, & collegium. Nos verò hac in parte consideramus, plurimum referre, quòd infamis sit creandus tabellio: hic enim nullam consequi debet à republica auctoritatem: & idè iure probantur, & procedunt quæ modò adnotauimus: vel quod tabellio verus, quique habuit hanc à republica auctoritatē infamis efficiatur ipso iure, & iuris infamia. Nam hic interim dum à republica tolleratur eiusque infamia latet, & occulta est, nec officio priuatur per sententiam, inò eo vititur auctoritate publica: propter communem errorem videtur esse censendus eo iure, vt sit ei adhibenda fides, eiusque instrumentis. l. Bar-

barius. ff. de offi. Prætor. & idè hanc quintam conclusionem ego veram esse opinor, quoties infamia iuris est publica, & idcirco publicè constat, ob eam infamiam ipso iure priuari tabellionem vsu, & exercitio officij: quicūque sit ipse tabellio. quod eleganter scribit Bald. in l. j. C. de sum. Trinit. & fide Catholica. num. 6. quē Feli. sequitur in dict. cap. fraternitatis. & in dict. ca. cum dilectus. col. pen. Quibus accedit gloss. in authen. de tabellio. §. peno. verb. documētis. quæ vititur responsio Iurisconsulti in dict. l. Barbarius. quoad tabelliones, qui iure sunt eodem munere priuati. cuius gloss. meminere plures per Feli. citati in dict. c. fraternitatis. notat idē Calder. confi. ij. de fide instrum. Igitur vbi tabellio est infamis infamia iuris, & publica, cuiusque ratione officio, & munere priuatur, eius instrumentis non est fides adhibenda. Fatentur tamen omnes instrumenta cōfecta ante infamiā istam vim, & auctoritatem habere. Innocen. Anto. & Feli. num. 12. in dict. cap. fraternitatis. Barto. in l. ad testium. §. j. ff. de testam. & est communis opinio, quæ iure omnino probatur, cū eo tempore, quo instrumentum cōfectum est, & auctoritatem suscepit publicam, nulla fuerit labe notatus ipse tabellio.

Hinc

¶ Hinc deducitur fidem esse adhibendam instrumentis illius tabellionis, qui cum infamis esset, creatus fuerit tabellio, eius tamē infamia occulta est. Nam propter communem ac publicum errorem, & titulum huius muneris à republica, vel principe cōcessi, eius est scripturis adhibenda fides: secundum Specul. & Ioan. And. in titul. de instrument. editio. §. restat. versi. quid si is, qui non est notarius, qui existimāt hoc esse verum in eo, qui verē creatus est tabellio, licet aliquo ex vitio fuerit is titulus nullus: nō autem in eo, qui nusquam fuit tabellio. Nam huius instrumentis non datur fides, etiam si cōmunj hominum opinione censetur tabellio. Idem tenent Paul. & Imola in Lad. testium. §. ff. de testam. col. j. sensit Bar. to. in l. Herennius. ff. de decurio. optimē Felin. in dicto cap. fraternitatis. col. ij. de hæret. & Calde. in d. consil. ij. de fide instr. Alex. consi. 80. col. ij. lib. ij.

¶ Sexta conclusio. Licet infamia facti aliqua ex parte detrahat instrumentis alicuius tabellionis ea laborantis, eorū que fidem publicam minuat: nihilominus infamis infamia facti potest conficere instrumenta, nec officij exercitio priuatur, etiam si publica sit. Hanc conclusionem tenent Panormitanus, & Felin. in d. c. cum

dilectus. nu. 40. de fide instru. quorum opinio multis probari poterit: sed eo maxime, quod infamia facti nō priuat quem dignitate, nec officio publico quod omnes fatentur in dicta l. ij. §. miles.

¶ Septima conclusio. Infamis infamia facti, quæ ex criminibus oritur, non debet à principe, nec à republica tabellio cōstitui, licet ipsius cōstitutio ex hoc semel facta, irrita non sit. Posterior conclusionis pars ex eo deducitur, quod infamis infamia facti nullibi censetur à iure indignus officio isto tabellionatus, qui dignitas non est: licet minor tunc detur fides. Prior pars probatur: quia multo maior est autoritas tabellionis, cui soli creditur, quam testis. ca. cum Ioannes. vbi latē tractant Abb. & Felin. de fide instr. Testis autem infamis infamia facti non admittitur in his, quæ graua sunt, & ardua, quemadmodum ipse probaui in epitome ad 4. Decre. 2. par. §. vlt. c. viij. num. 8. quo in loco etiam asseueraui, quacūque in causa diminui arbitrio iudicis fidem testis infamis infamia facti: qua in re secutus sum Panormita. & alios in ca. testimonium. de testib. Igitur par est non esse ad tabellionis officij, quod auctoritatem publicam habet, admittendum infamem infamia facti.

Pract. Couar. Rub. s. iij

¶ Primum ex his deducitur, quanti facienda sit argumentatio quorundam, quos sequitur Ioan. Lupi. in c. per vestras. ij. notab. §. 2. nu. 5. qui censent, posse quempiam non obstante nota, & infamia esse tabellionem, qui tamen non poterat esse testis. Sic etenim argumentantur, ut dissoluant aliquot, quæ eorum opinionibus obijci solent. cum tamen hæc argumentatio, aut differentia satis levis sit, & omnino iuris rationibus aduersa. Quis enim non videt, cum repellendum esse à tabellionis officio, qui à testimonio propter vitium, vel infamiam repelli poterat?

¶ Secundò constat, spurios posse tabellionis esse, non quia infamis potest esse tabellio, sed quia spurius non est infamis infamia iuris, nec etià infamia facti, quæ oriatur ab eius moribus improbatis, ac potius ob culpam parentum quadam ad peculiare effectus à iure afficiatur nota, quæ dicitur à multis infamia facti. Hanc conclusionem ipse verà esse opinor in distinctè secutus Cald. in cons. ij. de fide instru. siquidem Angel. in consil. 274. Alex. consil. 80. lib. ij. col. ij. Tiraquel. de nobilitate c. 34. nu. 26. & c. 15. nu. 15. probare conantur, & tenent, spurium non posse tabellionem esse ad acta iudicialia, & publicè conscribenda: tamen si fatean-

tur, posse esse simplicem tabellionem ex Bart. opinione in d. §. Hac lege. cuius superius meminimus. Idem notat Ioan. Lupi. in d. §. 9. nu. 7. quorū ea est ratio, quod spurius infamis sit. Quam rationem falsam ipse opinor esse, verè, (ni fallor,) intellegens, spurium esse infamem quadam infamia facti, quæ potius à culpa progenitorū, quàm ab ipsius moribus procedat. Quod tradit multis authoribus citatis Andræ. Tiraq. in d. c. 15. nu. 14. hanc verò infamiam iure canonico, & civili à multis dignitatibus expellere ipsos spurios constat, non tamen alicubi legitur, eos indignos esse tabellionis munere, & his similibus. Qua de re pulcher est l. riscōsulti locus in l. spurij. ff. de decurioni. ubi spurij non censentur indigni decurionatus dignitate: imò permissum est, eos posse ad eandem admitti. Idem constat in l. generaliter. §. spurios. ff. eod. titu. Nec quicquid urget in contrarium hic posterior locus, dum Iurisconsultus respondet, quod si spurius habeat competitorem legitime natum, is sit præferendus spurio. Nam hæc responsio requiritur, & in hoc tēdit, ut melior eligatur ad eam dignitatem, ad quam posse spurium eligi nulla dubitatio est: ut ipse Iurisconsultus fatetur, qui hoc ipsum planè negasset, si spurius infamis foret,

mis foret, eaque dignitate indignus: & esset alius eligendus omis competitoribus itidē spurijs, nec essent spurijs admitendi ad petitionem, & electio nem decurionatus.

¶ Tertiò ex præmissis discuti & examinari potest, quod quidam adnotarunt asserentes, nobilem, quem vulgò hidalgum, dicimus, & qui liber est à solutione tributorum, & censuum, quos soluere tenentur plebei, & populares viliani, rei publicæ, & principi, cogendum esse cum plebeis contribuere, si tabellio sit, & officium tabellionis exerceat alibi, quàm apud ipsum principem, eiusque curiam. Huius opinionis auctores sunt Guido Pape q. 90. Aymon conf. 162. lib. 1. Ioan. Mauricius in rep. l. vnica. C. mulieres quo loco. pagina. 242. Tiraquel de nobilitate. cap. 31. nu. 9. nō alia ratione, quàm quòd tabellionatus sit vile officium, & infamè. Hæc etenim sententia mihi falsa videtur, nec iure probari poterit: cum hoc officium vile non sit, nec infame: nec ullibi vsquam constet, privilegia nobilitatis ex eo perdi, & admitti. quòd nobilis tabellio sit. Quam ob rem ipse opinor, hidalgum etiam, si tabellio sit, non esse cogendum contribuere cum plebeis ad solutionem tributorum, & superindictionum, quæ principi soluē

dæ sunt à plebeis. Sed & idem respondendum est in procuratoris officio, quo si nobilis, & hidalgus vtatur, non priuatur nobilitatis, & hidalguæ priuilegijs, etiam vbi hoc officium exerceat apud ea tribunalia, quæ sunt extra curiam principis, & Regis. Etenim officium hoc, etiam si vile sit, cum exercetur extra principis curiam, non tamen priuat quem nobilitatis priuilegijs quoad contributionem, & solutionē tributorum: cum hoc priuilegiū non tam pertineat ad publicū decorem nobilium, quàm ad ipsorum immunitatem, exemptionemque ab onere soluendi tributa. Quin & receptum est in Hispania his in locis, quibus nobiles hoc vtuntur priuilegio immunitatis, eaque tributorum exemptione, minime cogi nobiles ad solutionē, etiam si artem aliquam exerceant mechanicam, & ex his, quæ nobilitati derogant: quarum Tiraquellus latè meminit in dict. tracta. de nobilitate cap. 30. & seq. tamen priuilegijs quibusdam, quæ moribus, vel iure nobilibus conceduntur propter publicum decorem ipsius dignitatis, non debeant honestari, nec gaudere nobiles, qui vili funguntur officio. Igitur quod de procuratore nobili modò respondimus, nō est ab vsu forensi alienum. Præf. Coua Rub. s. iij

num: siquidem non semel vidimus fabros lignarios, eiusmodique artifices probata ipso nobilitate, quam Hidalguiam dicimus, pronuntiari à solutione, & cōtributione subsidiorū regaliū immunes: licet Guido Papæ q. 89. & q. 388. & q. 399. Chassanæ. consi. 64. col. pe. Tiraquel. in d. c. 30. numer. iij. tenuerint, nobiles exercentes extra curiam regis officiū procuratoris cogendos esse ad solutionem regaliū subsidiorū, & priuari nobilitatis privilegio. Quod post omnes alios, omniumq; latissimè tractat ipse Tiraquellus. Sed & idē probare conatur Io. Mauri. in d. l. vnica. pagin. 242. nec tamen ex hoc negamus, officium procuratoris extra principis curiam esse vile: cum & infamis esse possit procurator. §. vltim. & ibi gl. in fi. de exceptio. notant post alios Iason in rubri. C. de procurat. nu. vj. & Tiraquellus in dicto capit. 30. quem legito.

¶ Quarto, ex his perdetur ratio eorum, qui censent, clericis interdictum esse tabellionis officiū ex eo, quod vile sit, nec deceat ordinem clericorū ob eorum insigne ministeriū.

- 8 Hac etenim ratione plerique vtuntur, præsertim Abb. in c. sicut. col. iij. ne clerici, vel mona. quæ tamen nō est omninō sufficiens: vt constat ex proximè traditis: atq; idē ea erit

vera ratio, ne clerici se immisceant negotijs, & muneribus, quod probatur in d. cap. sicut. Nam clericus tabellio poterit esse apud iudicem, & forū ecclesiasticum secundum Hosti. Anton. & Abb. in d. c. sicut. & Floren. iij. part. tit. xij. c. i. §. pe. text. optimus in c. j. de postul. & est communis opinio, sic fanè accipienda, vt obtineat in clericis nondum sacris ordinibus insignitis. Nam clericus in sacris ordinibus constitutus, vt ipse reor, non poterit extra romanam curiam in foro, ac tribunali publico tabellionis officium exercere, etiam si non habeat beneficium ecclesiasticū: quemadmodum deducitur ex autoritate Cardina. in d. c. sicut. & Alberti Trotij in tracta. de vero, & perfecto clerico. li. ij. c. 54. nu. ix. dum ipsi asserunt, clericum in sacris constitutum non posse tabellionis officium exercere, idque verum esse indistinctè in his, licet in alijs clericis distinctio quēdā fieri possit. Sed gl. Abb. col. iij. Io. Andr. & Ant. in d. c. sic tenuerunt, clericum in sacris constitutum etiā extra curiā romanam posse vt hoc officio in foro ecclesiastico, si nō habeat beneficiū ecclesiasticū, vnde possit dignè sibi alimēta ministrare. Quasiea sit receptior sentētia, & distinctio, quod clerici siue in sacris, siue in minoribus cōstituti beneficium eccle-

cum ecclesiasticum habentes, non possint hoc officium exercere extra Romanam curiam, etiā in foro ecclesiastico: qui verò beneficiū nō habuerint, etiam si sint sacerdotes, eo vti possint in foro ecclesiastico. Ego verò hac in controuersia, vt modò cœperam exponere, quo distinctior sit eius diffinitio tres, vel quatuor constitutam conclusiones.

¶ Prima Clericus in sacris cōstitutus, etiam beneficium ecclesiasticum habens, poterit apud curiæ Romanæ ecclesiastica tribunalia tabellionis officium exercere. quòd. Panor. & alij in d. cap. sicut. propter summi Pontificis consensum tacitum, & tantæ curiæ dignitatem concessum esse fatetur.

¶ Secūda cōclusio. Clericus sacris ordinibus insignitus, etiam si beneficium non habeat ecclesiasticum, non poterit officium tabellionis exercere, adhuc in ecclesiasticis publicis tribunalibus. Hanc conclusionem probamus ex dict. cap. sicut. vbi Cardj. eam tenet. & paulò antè citatus Albertus Trotius. nec quidquam impedit eius prohibitionem duòd inibi constituitur pœna priuationis beneficij ecclesiastici, si quis contrarium fecerit. Nam ea constitutio non omninò præmittit, eius prohibitionem intelligendā fore in clericis ha-

bilitatibus beneficiū ecclesiasticū sed eaytitur pœna: quia frequētissimè cōtingit, sacerdotes habere beneficia ecclesiastica: & quia vult summus Pōtifex beneficio ecclesiastico priuari eū qui sacris donatus ordinibus tabellionis officio operā dederit, si illud habeat: quòd si illud nō habuerit, alia erit nihilominus pœna puniendus. Hāc opinionem asserimus verā esse cōtra Panor. & alios qui voluere posse sacerdotē non habentem beneficiū ecclesiasticū, tabellionis officium exercere apud quacūque tribunalia ecclesiastica. Quorū sentētia vera erit in curia Romana publicè, & extra curiā in negotijs ecclesiasticis, quæ priuatim, & nō in foro publico expediūtur. Quod etiam licebit sacerdoti beneficiū ecclesiasticum habenti.

¶ Tertia conclusio, quæ communis est, Clericus, etiam in minoribus constitutus, habens ecclesiasticū beneficium, vnde possit congrua sibi alimenta exhibere, non poterit vti tabellionis officio, etiam in ecclesiasticis publicis tribunalibus. Hoc enim munus propriè laicis conuenit, aut clericis, qui aliudē nō possunt sibi alimenta exhibere. Hanc opinionē tenent Hostien. Antoni. & Ab. in d. c. sicut. col. iij. vnde cōstat, clericū in minoribus cōstitutū, qui nō habeat beneficiū ec-

eclesiasticum, posse officium tabellionis exercere coram iudice ecclesiastico, etiam in eius publico tribunali.

¶ Quarta cōclusio. Clericus in minoribus nō habens beneficiū ecclesiasticū poterit esse tabellio etiā apud secularia tribunaia publicē: nec hoc prohibetur aliquo canone: atque ideō admittendū erit, nisi lex, vel cōsuetudo aliud induxerit: atque ideō lector poterit hoc in loco repetere, quē nos adnotauimus iuperius c. 33. ver. clerciautē primē tōsurg. Ex cōtrario tamē poterit laicus esse tabellio in foro, & tribunali publico ecclesiastico: quod cōmuni omniū consensu receptū est teste Ripa in c. ij. de iud. num. 120. etiā in causis ecclesiasticis.

¶ Quod si sacerdos tabellionis officio vtatur, & aliquod instrumentū cōfecerit, erit a scriptura publica, & valida, cūque fides adhibetur, si aliqui verē tabellio erat: licet malē faciat, huic officio iure sibi interdicto se immiscēs: quēadmodū voluēre Bar. in l. vniuersos. C. de decuri. lib. x. Io. And. & omnes in d. c. sicut. Dec. in l. in ambiguis. §. non est nouū. ff. de regu. iur. idē in d. c. ij. nu. vij. idē in cons. 17. quē quidem opinio cōmunis est, vt fatetur Alex. eam secutus in l. Prætor. §. his etiam. ff. de eden. quā & Hippo. sequitur in rub. ff. de fideiur.

nu. 121. scribēs ex ea, posse sacerdotē scribere, officio tabellionis vsum, testamentum, in quo pater eius instituitur hæres: quod prius notauerat Bar. in cons. 61. & hæc quidē vera sunt antē publicum huius officij interdictum: siquidem instrumentū a sacerdote tabellione confectū, postea quā publicē fuerit interdictū exercitiū tabellionatus, nullum est: secundum Bar. in d. cōf. 61. Ancha. & Abb. in d. c. sicut. l. 2. so. in l. j. §. huius studij. ff. de iust. & iure. col. pe. Sed si presbyter tabellio non sit, publica creatus auctoritate, scriptura ab eo cōfecta priuata erit, non publica. quod Deci. explicat in consilio. 120.

¶ Monachus verō adeō prohibetur iure tabellionis officio vti, quod instrumentum ab eo cōscriptum absque licentia Abbatis est nullū ipso iure, sicuti ex capi. j. & ca. sed nec. ne clerici vel monac. notat in specie Deci. in d. cap. ij. de iudici. nu. viij. tamē si monachus pos sit post professionem cōplere, & signare instrumentū, quod ante monachatū in eius protocolo conscriptū fuerat ab eodē, vel ipsius auctoritate, & corā ipso a cōtrahētibz in conuēctionē perfectā deductū: glo. insignis in c. vt. officiū. §. verū. de hereticis in vj. quē singularis est, secūdū Fracū ibi Flori. in l. rep.

in l. repetita. ff. de fide instru. quā alij pleriquē miris laudibus efferunt, & sequuntur præsertim Abb. & Feli. in c. frater-
nitatis. de here. col. ij. Ias. in l. j. §. huius studij. ff. de iust. & in. col. pe. Deci. in d. c. ij. nu. viij. de indi. Bal. in l. ij. col. vl. C. de sen. & interl. omn. iu. Feli. in c. con-
sultuit. de iud. e. idem in c. cūm l. & A. de re iudi. colum. v. Io-
an. Bernar. in pract. criminali. c. 3. Chassanæus in consuetud. Burgund. rubri. j. §. jvj. num. 22.

¶ Hæc sanè latius, quā fortas-
sis instituto cōuenire quibus-
dam videbitur, ex eo tractauimus, quòd prima ac, potissima
instrumēti publici autoritas
ex hoc cōstet, quòd sit cōscrip-
ta ab eo, qui verè tabellio sit
autoritate publica constitu-
tus, & in id munus electus. ca.
cūm P. tabellio. de fide instru.
Auth. de tabellionibus in prn.
regia lex. j. tit. 18. par. iij. tradi-
dere optimè Feli. nu. 18. & De-
ci. nu. 16. in ca. j. de fide instru.
Qua ratione forensi vsu apud
regia tribunalia receptum est:
vt si quando productio in iudi-
cium instrumento obiectū sit
illud nō esse publicū, nec au-
thēticū: quia nō sit à publico,
& vero conscriptū tabellione:
qui illud produxerit, teneatur
probare, id à vero, & publico,
saltem cōmuni æstimatione,
tabellione conscriptū fuisse. re-
gia lex. 115. titu. 18. partic. iij. cu-

ius memint, eleganter Rode-
ri. Xuares in l. post rem. ff. de re
iudic. in ij. parte legis regię. fo-
lio. 143. & idem iure commu-
ni probat Aymon in tracta. de
antiquitate temporis. iij. part.
cap. vidimus. num. ij. nota t In-
nocent. in ca. veniens. col. ij. de
verbor. significat. At vbi con-
tra publicum instrumentum
opponitur, illud falsum esse,
tunc qui opponit, probare te-
netur falsitatem: alioqui præ-
sumitur pro instrumēti publi-
ci autoritate, quod expressim
diffiniuit regia itidem lex. 116.
titu. 18. partic. iij. etenim sicut
in priori casu publica autho-
ritas non præsumitur: ita nec in
posteriori delictū est præsumē-
dum. Prior huius argumenta-
tionis pars latissimè traditur à
Iasone in l. Barbarius. nu. 45. ff.
de off. præt. & Alciato, de præ-
sump. regul. iij. præsumptio. 13.
nu. 15. qui cōmunem secuti opi-
nionem probant adeò hoc ve-
rū esse, vt etiam si cōmuni er-
rore & opinione tabellio ille
officiū exercuerit, nihilomi-
nūs instrumentū sit nullū, ca-
reátque publica autoritate:
quod ipse intelligo si aduer-
sus hūc communem errorem
cōstet, illū non fuisse creatum
tabellionem. alioqui in dubio
dū cōtrarium nō probatur, sa-
tis erit probari ab eo, qui pro-
ducit instrumentū, quòd eius
author cōmuni opini. cōfess.

tur eo tempore tabellio, & publicè eo utebatur officio: què admodum regia lex manifestissimè decreuit: & multis probari poterit, quæ à Iason, & alijs traduntur. Eiusdem autem argumentationis posterior pars constat, quia pro instrumento publico præsumitur. ca. ad audientiam. de præscript. l. si quis decurio. C. de falsis. l. cum precibus. C. de probat. & ideò qui allegat falsum esse instrumentum, illud probare debet.

¶ **A**uthoritas autem publica tabellioni à principe dari debet: quod omnes fatentur in d. cap. cum P. tabellio. notant Bald. & alij in l. j. C. de emancipat. liber. Iason in l. imperium. num. 27. ff. de iurisdic. omn. iudic. regia l. ii. titu. xix. part. iij. Ioan. Lupi. in introductione c. per vestras. de donat. int. vir. & vxor. num. 20. & an Duces Comites, Marchiones, & alij inferiores habentes iurisdictionem in ciuitatibus, villis, & oppidis possit tabelliones constituere, & eligere, ac creare, tradit Innocen. & alij in dict. cap. cum P. latè Petrus Auendanius in tract. de exequen. mand. regijs. cap. x. Qua de re tractauere regie leges iij. titu. xix. part. iij. l. j. titu. xvij. lib. ii. ordin. l. vi. tit. j. lib. i. l. xxij. titu. j. eod. libr. ordinati. l. vi. titu. xij. libr. iij. l. viij. & l. x. tit. ij. lib. vij. ordinati.

¶ Sed & de apostolicis tabel-

lionibus, ac notariis, quam ratione, & forma vti debent proprijs officiis in hisce regnis, & quod in rebus ac negocijs secularibus, & prophanis minime conficiant publica instrumenta est regia lex insignis præter alias in pragmaticis Regum catholicorum folio 106. idque iure iussissimum esse probare conatur Ioan. Faber in l. sciendum. C. de donati. & Ioannes Lupi. in d. et. rub. de donation. folio ii. sed & Rebus. super leges regias in tract. de literis obligat. arti. i. glo. i. num. 27. multa hæc de re tradit, tamen contendat, iure probari posse contrarium. Quibus adde Rupellanum lib. j. forensium insti. c. vij.

Ex capite sequenti.

- 1 *Nomen Domini, an sit necessarium inscribendum initio cuiusque instrumenti publici? & de nomine Imperatoris.*
- 2 *Annorum domini mentio fieri debet in quolibet instrumento: item diei, & mensis in quo confectum fuerit.*
- 3 *Locus est expressum commemorandus in publicis instrumentis.*
- 4 *Testes necessarij sunt ad solennitatem cuiuslibet instrumenti publici.*
- 5 *Tabellionis subscriptio item necessaria est.*
- 6 *Publicum instrumentum, quot testibus reprobari possit.*
- 7 *Instrumentum semel in iudicium*

ab vno prolatum, etiam aduersario suffragabitur.

8 *Instrumenta publica, quo tempore litis sint proferenda.*

9 *Publicum instrumentum, quam fidem faciat inter extraneos, à quibus confectum non est.*

Rursus de autoritate publici instrumenti, quæ oritur ex his, quæ vt solennia eisdem accedere debent.

CAP. XX.

PRÆTER publicam tabellionis autoritatem sunt & plura necessaria, quæ instrumenti publici solennia ceasentur, sine quibus minime consequitur publicam, & authenticam fidem: quorum ea hoc in capite prosequar, quæ potissimum ad scripturam, quas tabelliones conscribere solent, vim, & robur legitimum, ne ab his, contra quos producuntur in iudicium, valeant crebris obiectio- nibus improbari.

¶ Primò erenim quibuscumque placuit, fore necessarium, quod in quolibet instrumento publico initium adsumatur à nomine domini, his equidem verbis. In Dei nomine. glosan Auth. vt præpona-

tur nomē Imperat. eius constitutionis autoritate, quæ minime hoc probat: cum inibi hoc tantum scriptum sit, quod illa solennitas conficiendi instrumenti statim post illam constitutionem seruetur prima inductione, quæ tunc auctoritate Deo appetit: atque ita, non esse necessariam inuocationem domini, tenet Bal. in prima constitutione Codicis co. pen. Abb. & alij in c. j. de fide instrum. quorum opinio communis est, vt fatetur Alciatus lib. vj. Parerg. cap. vj.

¶ Secundò, nomē Imperatoris præponendum est instrumento publico, quæadmodum probat text. in d. auth. vt nomē impe. & id in locis, quæ imperio subiunguntur. Nam in his, quæ summo pontifici quod ad temporalia subijciuntur, nomen ipsius Papæ est apponendum, secundo Abb. in procemio Gregoriano co. v. & in d. c. j. quo in loco idem omnes adnotarunt. Idem ipse dicens de nomine Regis, qui alteri in temporalibus non est subditus. & tamē hæc solennitas consuetudine, ac moribus & forensi usu est antiquata, atque ideo nullum est periculum quod ad vim instrumenti, quod omittatur: tametsi Panor. in cōf. 53. li. ij. probare conetur, hanc consuetudinem non omnino validam esse, nisi sit immemorialis, aut tacito consensu principis inducta. Nam ipse non tantifacio hanc solennitatem, vt opiner, non posse tolli consuetudine saltē quadraginta annorum, & for-

tassis ordinaria: imò hãc suffice
re libenter asseuerauerim: quid
quid hac dere latè Barb. disputa
uerit in rep. rub. de de fide instr.
num. 43.

¶ De indictione autem, an sit
eius mentio necessaria in instru
mento, idem respondendum es
se arbitror, quẽadmodum ipse
tradidi lib. j. Variarum resolu
tio. cap. xij. num. vij.

¶ Tertiò, illud est necessariũ,
quòd in instrumentis appona
tur annus domini. gloss. in cap.
inter dilectos, de fide instrumẽ.
verb. indictionis, quod iure non
requiritur, nec probatur: sed po
2 tius consuetudine. gloss. in dict.
Auth. vt preponatur nomen Im
perat. quam sequuntur Abb. in
procemio Gregori. col. v. Abb.
Felin. & Deci. col. ij. in dict. cap.
j. de fide instru. & licet Barb. in
rub. eiusdem tituli in rep. nu. 42.
secutus Speculat. teneat, neces
sariam esse mẽtionem in instru
mẽtis ipsius anni domini, in quo
id confectum fuerit, & id iure
probari. Ego duo censeo esse
hac in re notanda. Primum, satis
esse, quòd consuetudine fuerit
hæc solennitas inducta: vt ea o
missa instrumentum sit nullum.
Nec enim poterit controuerti:
imò constitutissimum est, men
tionem annorũ domini maximi
esse momẽti, vt constet quo tẽ
pore sit confecta scriptura: de
inde apparet, instrumentum esse
nullũ, si ommissa fuerit in eo solẽ

nitatis consuetudine tãtũ indu
cta, modò ea sit maximi momẽ
ti non leuis. quod tradidẽre Ale
xand. in rub. ff. de noui oper. nũ
ciat. col. vj. Dec. in dict. cap. j. de
fide instrum. col. ij. Soci. cont. ij.
lib. iij. co. j. igitur nullũ erit in
strumentũ, quod fuerit scriptũ
omissa mentione annorum do
mini, sic denique in praxi rece
ptum est, nec vidi vnquã hac de
re ambigi: cùm alioqui maxima
posset contingere incertitudo
cuiuscunque iuris, quod esset
scriptura probandum.

¶ Potissimè hoc obtinet in his
Hispaniarum regnis, in quibus
lege regia satis cautum est, non
velere instrumentum publi
cum, in quo non sit facta men
tio annorum domini, quod ex
pressim traditur in l. 54. & l. ter
tia titulo decimosexto part.
tertia.

¶ Secundò erit obseruandũ, in
quacũque scriptura publica ne
cessarium esse, quòd fiat in ea
mentio annorũ domini, aut sal
tem alio signo habeatur ratio
eius temporis, in quo ipsum in
strumentum confectũ est: vt cõ
stet eius dies, quæ ad rei cogni
tionẽ omninò est necessaria. Sic
sanè apud vetères tẽpus signifi
cabatur per Olimpiadas, per
Consules: & nũc Romæ plerũ
quẽ significatur per annos Pon
tificatus ipsius summi Põtificis.
De quo multa diximus, & expli
cuimus aliàs li. j. vari. reso. c. xij.

Quarto

Quartò eadem ratione adscribi debet instrumentis publicis dies, quo ipse tabellio rogatus fuerit instrumentū conficere. l. j. §. editiones, & ibi glo. ff. de edē do. glo. per tex. ibi in dict. Aut. vt prappon. nomē Imperat. glo. in dict. ca. inter dilectos. glo. in l. generali. C. de tabular. libr. x. Quarum est cōmunis opinio ab omnibus fermē recepta & probata regia l. 54. & tit. xviij. part. iij. Mensis autem mentio necessaria est, vt dies confecti instrumēti certa sit: a'ioqui vbi dies certa foret absque mensis expressa mentione, omitti mensis posset: vt dies Sancti Ioannis Baptista: dies natiuitatis domini cæ, & his similes. notant Bart. & alij in l. si quis. §. si initium. n. 23. ff. de edend. Felin. & Dec. in d. cap. j. de fide instrum. co. iij. quibus adde Rom. sing. 238. & Barbat. in dict. rub. de fide instrum. numer. 63.

¶ Quintò necessarium est, quòd instrumentis publicis fiat mentio loci, in quo fit contractus, vel actus ipse, qui in instrumento continetur. glo. in dict. l. generali. tex. & ibi glo. ver. cen 4 feretur in cap. Abbate sanē. de re iud. in vj. tex. optimus in l. optimā. C. de contrahen. st. pul. & est communis opinio, quæ traditur per Abb. Felin. & Dec. iij. col. in dict. ca. j. & probatur in cap. quoniā contra. de probat. atque in d. l. 54. tit. xvij. part. iij.

id verò adeò iure obtinet & pro cedit. vt considerata diligentius autoritate publici instrumenti, animaduersa fide, quā ex se ipso habet, & producentem pensata eius incertitudine, quā haberet, si locus & tēpus confecti instrumenti deficerent, quod, & quātis falsitatibus hominūmq; dolis, & malicijs locus pateret, multisque alijs maturē perpen sis, verē ac iure sit respondendū non valere consuetudinē, imò, iniquā esse, quæ induxerit absque his duabus solennitatibus, & requisitis valere instrumenta quemadmodum expressim voluere Rota in antiquis, decisione. 440. De. iij. co. in dict. c. de fi de instrum. Stephanus Berti ad. in consi. 275. lib. iij. col. iij. Roma. in l. in illa. ff. de verb. oblig. col. x. tametsi Barbat. in dict. rub. nu. 69. ab hac opinione discedat: & dubitent Alex. in l. de pupillo. §. qui nunciat. ff. de noui oper. nunciat. num. x. & Felin. in dict. cap. j. col. ij.

¶ Sextò, quanuis certum sit requiri publicis in instrumentis, quòd testes sint presentes eidē actui, de quo instrumentū conficitur. l. cōtractus. C. de fide instrum. notatur in d. c. quoniā contra. & scripserit Accursius in d. l. generali. eorum sub scriptiōnem exigī: receptius tamen est, ac iure veriūs, satis esse quod eorum nomina inscribantur regulariter absque sub-

scriptione: notant Panor. & docto. in dict. cap. j. maxime Felin. nu. xiiij. & Deci. nume. xij. probat glo. in Authen. de instrum. caut. & fide. §. sed & si instrumenta. verb. adijciatur. & in Authen. de haered. & falc. §. si verò absunt. verb. quantum. Paul. de Castro in dicta l. contractus. col. iij. idem in cons. 325. lib. j. incipi. Non multum videtur. Matthæ. Afflic. Rub. in constitut. Neapol. 79. Capicius in decisione Neapoli. 29. quorum opinio communis est, secundum Barb. in rub. de fide instrum. num. 93. & Dec. in dict. capitu. quoniam contra. nu. xvij. & probatur in dict. l. 54. & 111. tit. xvij. part. iij. unde constat intellectus glo. in dict. cap. j. & in cap. post cessionem. de probatio. quæ hac in re idem ferè responderunt, quod glo. in dict. l. generali. Erit igitur satis, quod nomina testium inscripta sint à notario in instrumento etiam si subscriptio fuerit omissa secundum communem in dict. ca. post cessionem.

¶ Et licet iure communi sufficientiant duo testes: glo. communiter recepta in dict. ca. j. de fide instrum. tamen in his regnis sunt necessarii tres. dicta regia l. 54. l. j. tit. 2. lib. ij. Fori. quibus & illud adijcitur, quod in Pragmaticis Regum Catholicorum statutum est folio. 190. qua lege sancitur, necessariam fore ipsorum contrahentium subscri-

ptionem in instrumentis publicis: quanuis ea iure communi necessaria non sit: vt Panor. & omnes tradidere in dict. ca. j. de fide instrument.

¶ Septimò ad valorem, & robur publici instrumenti necessaria est ipsius tabellionis subscriptio. tex. in auth. de instru. caut. & fide. Item & ipsius signum quo ipse tabellio vti solet: quod iure necessarium esse probat glo. autoritate illius constitutionis in dict. authentic. §. sed & si instrumenta. tex. optimus in l. vlti. C. de assessorib. tenent Panor. col. iij. Felin. ac Decius post alios in dict. cap. j. de fide instrum. Card. & Felin. col. ij. in cap. penul. eo. tit. Bart. in l. si quis. §. si initium. ff. de edend. in rep. nu. 32. idè Bart. in procurio ff. num. 6. optimè Nicolaus Berr. decisione. 37. num. 10. Petrus Rebuffus in tract. de nominationibus. q. x. num. xj. & sequentibus, maxime num. xvij. & xvij. penes quos omnes illud constitutissimum videtur, hanc solennitatem potius consuetudinis iure, quam lege scripta inducã esse: & eius omissionem vitare instrumentũ, quorũ vltimũ probat regia l. 54. tit. xvij. part. iij.

¶ Hæc tanè sunt quæ potissime obseruari debent, quoties de autoritate publici instrumenti tractandum erit: vt possimus deprehendere, an ipsum instrumentum deficiat ratione alienius de

ius defectus: cum multa iure, atque consuetudine sint necessaria pro viribus his, quæ publicis scripturis conceduntur.

¶ Quod si publicum instrumentum omni ex parte perfectum sit quod ad ea, quæ sunt ei iure solennia: sæpè controuertitur, an testibus possit improbari quoad eius fidem: nèpè, vt probetur rem non ita cõtigisse, vt ipse tabellio profitetur, & testatur: quã equidem quæstionẽ tradidẽ glo. & omnes in c. cũ Ioannes. de fide instru. verbo, quodlibet. gl. in §. item verborum. institut. de inutilib. stipul. & in l. in exercendis. de fide instru. & in c. tertio loco. de probatio. duabus tamen conclusionibus absoluitur.

¶ Prima conclusio. Instrumentum publicum, etiam cui fuẽre plures testes inscripti, poterit duobus tantũ fide dignis, omnique exceptione maioribus, quod ad eius seriem improbari, licet hi testes non sint ex illis qui descripti sunt in eodem instrumento. Probatur hæc conclusio in d. c. tertio loco. & in l. optimam. C. de contrah. stipu. & intelligitur siue ea probatio fiat directè siue indirectè, quod omnes fatentur: quibus ea suffragatur ratio, quæ ab auctoritate deducitur tabellionis, à quo instrumenti fides pẽdet. c. ad audientiam. de præscriptio. Is autem tabellio vnus est, &

ideò quãuis sit eius auctoritas publica, nõ debet duobus integris testibus præferri. Quã ob rem licet doctores frequenter hoc cõmittat arbitrio iudicis, hæc cõclusio vera est, secundũ Inno. Ioan. Andr. Antoni. Calderi. Abb. nu. 13. Felin. nu. 35. in d. c. cũ Ioan. Cinum, & Salic. in d. l. in exercendis. Imolam in l. j. §. si quis neget. ff. quemad. testa. aperian. Zasium lib. ij. singulari. respons. capit. 23. quorũ opinio cõmunis est: vt fatetur Deci. in d. c. tertio loco. nu. xj.

¶ Secunda conclusio. Instrumenti publici fides tollitur, & quidẽ maiori ratione per duos testes in eodẽ instrumento descriptos. rex. in c. tam literis. de testib. & est communis opinio secundum Feli. in d. c. cũ Ioannes. nu. 46. Has verò duas conclusiones multis additis ex iure communi & regio longius tractauimus, & examinauimus lib. ij. varia. resolutio. c. 13. nu. x. & xj. quo lectorem mittimus: quippè qui eadem sæpius repetere omninò grauamur. ¶ Instrumenta autẽ publica, & alię scripturæ ad hoc, vt fides eisde adhibeatur in iudicio, sunt producenda, & exhibenda coram ipsomet iudice. c. cũ dilectus. de fide instru. adẽ quidẽ, vt nõ sufficiat ea corã notario & testibus exhiberi. quod probari videtur in c. contingit. & in c. accepimus. de fide instru. late

Pract. Co u a r. Rub.

Feli. in c. quoniam contra. q. i. de probatio. nos itē idem adnotauimus lib. j. variar. resolut. c. j. nu. v. Atque ibidē traditis libenter adiicimus aliquot, quę huic tractatui maximē conueniunt.

7 Primum illud est obseruandum in eo instrumento, quod plures habet partes, & varia rerum capita distinctos actus continentia, esse omnino, & integre iudici exhibendū, vt ipse totum legere possit, si velit: aduersario autem copiam tantum esse dandam, aut editionem faciendam illius capitulis quo produciens vti velit. tex. & ibi glo. communiter recepta in d. c. coniungit. tradunt Alex. & Iason in l. argentarius. §. edi. ff. de edend. Feli. in c. j. de probat. nu. 29. & ibi Dec. nu. 62. regia lex. 113. tit. 18. part. iij. text. insignis in c. cū personæ. de priuileg. in vj. notat Feli. in c. j. col. iij. de libel. oblat. Sed si ille cōtra quem instrumentum produciatur, petierit illud sibi integre edi, vt illius aliqua parte vti possit, vsus forensis obtinuit, hanc editionem integram minimē negari posse. idq; æquissimū est, ac deducitur ex gl. in l. j. §. editiones. verb. die & consule. ff. de eden. quam inibi Docto. approbant Bal. item & Alex. in l. i. col. iij. C. vt quę desunt aduo. iud. suppleat. Dec. post alios in d. c. j. de proba. nu. 35. idem Dec. in c. cū venerabilis. de exceptioni.

nu. 22. idē in c. ij. nu. 21. de fide instr. Marthesil. notabil. 79.

¶ Secundo est hac in re adnotandum, quid iure respondendum sit, quoties qui produxit instrumentum in iudicio existimans id conducere admodum in eius vtilitate. animaduertente sibi nihil illud prodesse: ac tandem pœniteat eum productio nis, & petat instrumentū tolli ex actis iudicialibus, sibi que restitui, & tradi. & sanē Azo in l. j. §. edenda. ff. de edendo. vbi gl. verb. quis vsurus. censuit posse proferentem in iudicio instrumentum, illud auferre, ac petere: nec esse cogendū id iterum exhibere petente aduersario, vt instrumenti prolato exēplū sibi detur. Huic verō sententię illud planē refragatur, quod scriptura semel in iudiciū prolata, ex quo qui protulit semel vti eadē voluit, cōmunis est vtriq; litiganti: quemadmodū notatur in l. si vteris. C. de fide instr. & in d. §. edenda. Igitur postquā ea communis est effecta, non poterit, qui protulit, pœnitere in præiudiciū aduersarij: qua ratione licet ipse qui protulit instrumentū in iudicio possit pœnitere, & asseuerare se nolle vti eodē, atque ita vtilitati proprię rēnu ciare: aduersarius tamē nihilominus potest eodē vti, & petere sibi eius exēplū exhiberi: quē admodum apud Delphinates vsu forensi receptum esse testatur Guido

tur Guido Papæ q. 243. & Rupellanus l. j. forens. instit. c. 46. ad finē. Nec oberit huic praxi rex. cum gl. in d. §. edenda. eūm ex eo illud tantū probetur, nō esse edendū aduersariō instrumentum illud, quo alter vti nō luit: etenim nihil inibi responderetur de instrumentō, quo quis semel vti voluit, & ea ex causa illud protulit in iudicio: licet postmodum poenituerit, quod Bald. sensit in d. §. edenda.

¶ Tertiō non est à practicis prætermittendū tēpus, statūsve causę, in quo sunt scripturę proferendę. Nā iure cōmuni sunt instrumenta in iudicio proferenda ante cōclusionē causę, & vsq; ad eā proferri possunt. c. cū dilectus. de fide instru. idē probat regia lex vj. tit. xj. li. iij. ordi. cui conclusioni plures intellectus tradidēre Fel. Ab. & alij in d. c. cū dilectus. Bart. & omnes in l. admonē di. ff. de iureiur. Quibus omisisis, quid modō iure regni, & praxi obtētū sit explicabimus. etenim regia lex Madricia. viij. statuit, scripturas, & instrumenta esse in iudicium proferenda intra viginti dies à tēpore litis cōtestationis, quoties à reo sunt proferēda. Nā actor tenetur ea proferre simul cum ipso libello actionis propositę. quod in eisdē Madricijs constitutionibus lege prima cautum extat: & hæc in prima instātia: si quidē in secunda sunt instru-

menta producenda priusquā interloquatur iudex super probatione & dilatione ad probandum: imō statim cū ipso libello supplicationis, & responsionis ad eādē: nisi iuramēto præstito qui instrumenta producit, attestet, ea dādū comperisse, nec prius etiā diligētī præmissa inquisitione potuisse habere eorūdem cognitionē: tūc etenim poterūt ante prædictā interlocutionem proferri. l. 22. 23. & 24. in eisdē legibus Madricijs. quibus illud statutū est, posse post diem à lege cōstitutū, scripturas in iudiciū proferri præstito iuramēto, quo cōstet, ea instrumenta nouissimē reperta fuisse, nec potuisse prius reperiri facta diligētī hac de re inquisitione. Ita sanē dicta lex viij. expressim explicat. Hodie tamē receptū est posse instrumenta qualibet ab actore, vel reo proferri in iudiciū quocūq; litis tēpore vsq; ad causę conclusionē, quæ fuerit facta vt statim diffinitiva pronūcietur sentētia, etiā nullo præstito iuramēto: quę quidem praxis iuri cōmuni cōuenit, & legi regię, quę paulō antē nominatim citata fuit: nepe l. vj. ti. xj. li. iij. ordi. & l. j. ti. 4. eo. li. j. ordi. Nec in hoc vlla pōt cōtingere dubitatio, aut cōtrouersia: quæ tamen frequētissimē cōtingit vbi instrumenta proferuntur post conclusionē in causa. sunt etenim qui censeant, ea esse ad-

Pract. Couar. Rub. c. ij

mittenda, etiam post conclusionem in causa: ubi qui ea profert in iudicium iurat, nouissimè ea fuisse reperta, nec prius in eius cognitione ea venisse, facta tamen diligenti inquisitione. Sic sanè intellexit pontificium responsum in dict. cap. cum dilectus. Bart. in l. admonendi. num. 3. ff. de iureiuran. quem sequuntur doct. ibi maxime Iason in rep. num. 58. Baptista de. S. Seuerino col. 20. Curti. Senior col. 21. Purpurat. num. 8. & præter hos Abb. & Imola in dict. c. cum dilectus. Felin. in cap. pastoralis. nu. 9. de except. quorum opinio communis est, secundum Ripam in dict. l. admonendi. nu. 48. eamque sequitur Matheſilla. notabi. 57. & licet Felin. in dict. cap. cum dilectus. dubitet & plerique alij à Bart. discesserint: quibus regia lex patrocinator in dicta l. 24. quæ tunc admittit iuramentum istud, & instrumenta nouissimè reperta: cum nondum sit in causa conclusum, etiã quoad interlocutione, quæ ad probationem faciendam pronunciat: nihilominus Bartol. opinio plurimum authoritaris habet ex cap. pastoralis. de exceptio. & adeo recepta est apud regia tribunaia, ut nihil sit in hac forenſi cõcertatione frequentiùs: tamen viderim sæpiſſimè locum ex hoc fieri multis fraudibus, do-

lis, & litigantium calumnijs, ut tandem admonendi iudices sint, cautè hæc instrumenta post conclusionem in causa fore admittenda: quæ passim absque ullo iuramento antè causæ conclusionem admittuntur. Quibus profectò constat, Bartol. sententiam admodum receptam esse, eamque iure probari, conatur multis ostendere Roderi. Xuares allegatione. 5. faciliùs tamè admittitur, quod est conclusum in causa ad eam sententiam, quæ nec appellationem nec supplicationem admittit: quod Paulus de Castro adnotauit in dict. l. admonendi. nu. 26. quem alij secuti sunt: & nos passim hoc ipsum observamus. Nam si tractetur, an sint admittendæ scripturæ post conclusionem causæ secundum eam opinionem, quæ à Bartolo traditur, sæpiſſimè inquirimus, sit nè reuisionis instantia, ut tunc faciliùs ea opinione utamur, ac deniq; difficiliùs, si sit prima prouocatio instantia.

¶ Est tamen hac in re omnino adnotandum, esse necessarium mandatum speciale ad præstandum hoc iuramentum: speciale inquam, ut procurator iuret nomine domini, & in eius animam, (quod aiunt) illa instrumenta nouissimè à domino reperta fuisse, nec potuisse prius eorum cognitionem habere facta diligenti per eum inquisitione

inquisitione. Atque ita in hoc Granatensi Prætorio anno M. D. L. generali Decreto diffinitum fuit, & id iure quidem. Nam ad iurandum, speciale mandatum necessariū est: cū iuramentum nomine alterius est præstandum, & exhibendum, quod nec negari poterit, nec alicubi est controuersum: vt nos longius probauimus in cap. quamuis pactum. de pactis in 6. prima relectionis parte. §. quinto. numer. 8. quod si in hac specie oportet iuramentum fieri super diligentissima inquisitione instrumenti a domino præmissa. & super noua ipsius instrumenti cognitione: ac inuentione ipsi domino contingenti: manifestissimè consequitur, necessarium esse speciale mādātum ad hoc. Mandatum verò ad iurandum de calumnia, etiam speciale in certa causa sufficiens non esse ad hoc, multis probatur, & præsertim ex eo, quod ratione huius mandati non licet iurare aliud, quàm quòd dominus principalis nulla vitur, nec vitetur calumnia, nec malicia in eo iudicio. Huc etenim tēdunt omnia huius iuramenti capita. Sed si mandatum speciale ad iurandum de calumnia sufficeret in præsentī specie: profecto satis esset iurare in animā domini, quòd instrumenta nō proferuntur in iudiciū ex ca-

lumnia, nec ex malitia, hoc nō sufficit, vt constat: igitur nō est sufficiens speciale mandatum ad iurandum de calumnia, vt possit procurator nomine domini iuramentum id facere, ac præstare quod necessarium est ad præsentationem instrumentorum, quæ sit post conclusionem in causa. vnde constat mādātum ad iurandum de calumnia, nec sufficere ad hoc, nec ad id extendi. Nec quicquam refert cōsuetudine receptum in plerisque locis fuisse, vt ea extēso fiat: siquidem ea consuetudo iniqua est ac pernitiōsa, in contemptumque religionis iuramenti, & diuinæ reuerentiæ: ideòque non valet, nec est admittēda. Nam procurator qui iurat in animam domini, instrumentum istud nouiter repperit fuisse, asseuerat vt certum quod apud ipsum incertū est: etenim absque speciali iussu domini nō potest ipse in eius animam asseuerare, nouissimè cum habuisse instrumenti cognitionē, ergo de hoc est incertus. Asseuerare autē maxime cum iuramento, vt certū quod est incertum, temerariū est & contra iuramenti religionē. His accedit alia ratio, qua constat, a lege requiri, & exigi hoc in specie iuramentū, quod obliget ad periuriū ipsum principalem, cuius nomine proferuntur instrumenta, & lis tractetur. Pract. Couar. Rub. r. iij

statutur. Hoc autem iuramentū absque speciali mandato, si forsitan falsum iuratum sit, non obligat dominum, nec eum constituit reum periurij: quia ipse non mandauit, nec iussit hoc iuramentum eius nomine fieri, quod satis planum est: ergo non sufficit iuramentum istud, si fiat absque omnino speciali mandato. Alioquin si permetteretur iuramentum in hoc casu absque mandato speciali, vel ex mandato illo dato ad iurandum de calumnia: lex equidem fragilis esset, ipsaque iuratio non sufficiens, nec cauta neque christiana institutioni conueniens. Quo fit, ut in hac ipsa specie, & quaestione minimè sit satis, quod procurator habeat mandatum cum libera potestate, & ad praestandum nomine domini quodcunque iuramentum: quia haec clausula nullum effectum habet in iuramentis, in quibus de animae obligatione tractatur, atque itidem de eius periculo, & ideo speciale mandatum necessarium est: ut notatur in c. ult. de iura. calū. li. 6.

¶ Sed & si haec obseruanda sint regulariter, non tamen diffiteor plerumque arbitrio boni viri, & exquisiti iudicis admittenda fore instrumenta absque hoc iuramento, & seclusa in integrum restitutione, post conclusionem in causa ad pronuntiationem eius sententiae, qua totalis

diffinienda est, & à qua nec appellare, nec supplicare licet, si ea instrumenta palam actori, vel reo suffragantur, remque de qua controuertitur, manifestā efficiant. Nec enim æquum est propter actoris, vel rei negligentiam eorum ius omnino perire: atque ita non semel vidi hoc admissum fuisse quo iuris viri antistites possent in reipublice utilitatem iustitiae ministerio famulari & obsequi. His vero illud veluti coronidem libenter addiderim, publicum instrumentum erga omnes esse æquè publicum, non tantum eos, inter quos res ipsa acta est, eorumque haeredes, & successores, sed etiam quoscunque extraneos: ita tamen, ut publica instrumenta etiam inter quoscunque extraneos probent se ipsa: id est rei taliter gestae fidem faciant: quod notant Bar. in l. cum lite mortua. col. j. ff. iudi. solui. idem Bart. in l. ij. col. ij. & ibi Bald. col. iij. Angel. Salice. col. j. Deci. num. 51. C. de edendo. Deci. in c. j. num. 24. de fide instrum. Bald. in rub. C. de fid. instr. col. ij. vers. sequitur videre. tamen si haec ipsa publica instrumenta extraneis non prejudicent, nec noceant, sed tantum his, inter quos confecta sunt, eorumque haeredes, & ab his causam habentes: cum res inter alios acta non noceat, nec obliget, nec faciat ius inter alios. l. 6.

hos. l. si vnus. §. ante omnia. ff. de pact. & rub. C. res inter alios acta. notat in specie Franciscus Curtius in tractatu Feudo. ij. part. ii. partis. questione vi. & eleganter Carolus Molinæus in consuetud. Parisiens. titul. j. §. v. numer. 8.

Ex capite sequenti.

- 1 Tabellio non potest alteri committere confectionem instrumenti.
- 2 Exemplis regulariter fides non est adhibenda. etiã ab ipso principe.
- 3 Instrumentum publicum, quæ forma, & qua solennitate conficiendum sit ex protocollo tabellionis mortui?
- 4 Exemplum, ut probet qua ratione & forma sit transcribendum ex originali?
- 5 Quibus præiudicet exemplum sollemniter traductũ ex originali?
- 6 Exemplo creditur, & datur fides, quous id reperitur inter acta iudicũ.
- 7 Exemplum traductum ex originali propter antiquitatem exemplationis fidem quandoquẽ facit, etiam de solennitate traditionis non appareat, quod late disputatur.
- 8 De privilegio exemplatione.

De publica fide instrumentorum, quæ non originalia, sed exemplaria sunt.

CAP. XXI.

Actenus de his tractauimus publicis instrumentis, quæ ab ipso met tabellione conficiuntur, & originalia sunt: idcirco nunc subiiciam aliquot, quæ pertinent ad ea instrumenta, quæ exemplaria vulgò dicuntur. Qua in re vt facilius quæstio ista valeat expediri, prænotandum est, non posse tabellionem alteri committere confectionem instrumenti, nec posse per alium instrumentum conficere text. in authenti. de tabellionib. §. nos igitur. l. generaliter. C. de tabular. libro 10. l. contractus. C. ist. titul. nempe de fide instrumentorum. & in authentica de fide instrumentorum. §. penultim. etenim cum ipse met tabellio testimonium eius actus, quod propriis sensibus cognouerit, exhibiturus sit, id minimè poterit agere per alterius cognitionem. Et tamen receptum est, tabellionẽ impeditum posse committere alteri confectionẽ instrumenti, etiam non à tabellione, modo ipse rei gestæ præsens sit, & subscribat ipsi instrumento, idque proprio signo signauerit: & idem erit quò ad traditionem alicuius instrumenti ex eiusdem tabellionis

Pract. Couar. Rub. i. iij.

protocolo: siquidē potest eā alteri cōmittere, modò scripturā cū protocollo conferat, eique subscribat proprio appposito signo: quod deducitur ex l.vlt. §. fin autem dubius. C. de iure de lib l.v. tit. 19. par. iij. adnotarūt Cardinalis in c. cūm P. de fide 2 instrumentorum. Panormita- in capit. inter dilectos. eodem titu. numer. vij. vbi Felinus. per text. ibi idem Abbas in capitu. quoniam contra. numer. 12. Felin. & Dec. ibi. num. 47. Barto. in l. diuus §. item senatus. ff. de falsis. Pau. Ange. Alex. & Ias. in l. quædam. §. j. ff. de eden. Matt. Afflict. in constit. Neapo. libr. j. tit. 73. nu. 17. Paul. Parisi. cōf. xij. nu. 122. & cōf. 28. nu. 27. lib. ij. cōf. Montaluus in l. vij. ti. viij. li. j. fori. qui asseuerat. hanc opinionem vsu receptā esse apud Hispanos. Oportet verò duo in huius praxis obseruatione admonere. Primum, non esse præcisè necessariū impedimentū tabellionis, etiā si eius fiat obiter mentio à præcitatis authoribus. Nam & absque impedimento poterit hoc fieri, quod modò adnotauimus: cū idem sit, aliquid scribi manu mea, vel manu alterius subscriptione mea: secundum omnes auctoritate illius tex. in d. c. inter dilectos. Fit igitur ex his manifestum, hoc instrumentum esse originale, non exemplar. Est & ad idē præmittēda iuris vtriusq;

regulā, qua diffinitū extat, non esse adhibendā fidē in iudicio exēplis instrumentorū, nec exēplaribus. tex. in c. j. de fide instr. l. ij. ff. eod. tit. adeo, vt Panor. & alij conentur in d. c. j. probare, etiā ipsum supremum principē non posse adhibere fidem exēplaribus: quia negatio præposita in dicto capitul. j. verbo, possumus. præcisam inducit necessitatem. idem adnotarunt Roma. singul. 716. Iason in l. Gallus. in prin. col. iij. ff. de libe. & posthu. Felin. in capitulo cūm olim. numer. xij. de re iudic. qui Panor. sententiā eadem sequitur ratione. Id verò, quod obiter de negatione diximus, constat ex gl. celebratissima in reg. j. de regul. iur. in vj. cuius ipse veram, ni fallor, interpretationem tradidi in capitu. quauis pactum. de pactis in vj. ij. parte §. iij. numer. iij. & numer. x. ex quibus ego censeo, hæc verba: non possumus: apposita in d. capitul. j. de fide instr. nullam tollere ipsi principi potentiā, nec vllam ei per legem inducere necessitatem præter eā, quæ ipsi principi incumbit ex lege naturali seclusa lege humana & positiua: cūm princeps non possit legem sibi dicere, à qua non liceat recedere. l. digna vox. C. de legib. capitulo innotuit. de electione. quod eleganter & in hac specie probat Fortuni. in l. Gallus. in principio col. 16.

pro col. 16. & sequenti Quamobrem poterit princeps legelata constituere iustus ex causis, fidē adhibendā fore exemplaribus: & idem poterit facere, ac decernere consilio, & iudicio prudentum non equidem lege constituta generali: sed in aliqua lite, ac controuersia, etiam in præiudicium alterius modò id iustus ex causis fiat: quemadmodum sensere Patormitan. & alij. in dicto capite, prim. de fide instrumento.

¶ Quod si fiat in aliquo instrumneto per tabellionē confecto mentio alterius scripturæ, nempe mandati procuratorij, quod ab eodem fuerit tabellione scriptum, hæc comme moratio vt originalis, & authentica fidem facit iuxta formā, & seriem ibidem relata: si uerò coram alio tabellione confecta est scriptura ista, cuius mentio fit, exemplum censetur, nec autoritatē habebit originalis scripturæ. quod probatur in Authen. si quis in aliquo documento. C. de eden do. tametsi præsumptio non leuis oriatur pro veritate huius actus, & instrumenti, sicuti colligitur ex decisione AEgidij à Bellamera. §. cui adde ad intellectum illius constitutiohis, quæ in di. Authen. si quis in aliquo documento. traditur præter Deci. & alios ibi colū. vlti. Carolum. Mol. in consue.

Parisiensibus. tit. §. v. nu. 44. & Soci. Iuniorē conf. 57. li. primo.

¶ His uerò præmissis constat iure ipso Pontificio, & Cæsareo quandoque fidem publicam adhibendam esse instrumentis exemplaribus præsertim ubi tabellione ipso mortuo, vel ægritudine impedito ex ipsius protocollo exemplaria deducuntur: quæ originalia, & authentica instrumenta verè dici poterunt, modò ea seruentur in traductione, quæ iure statuta sunt. ca. cum P. tabellio. de fide instru. ex cuius responso, & his, quæ inibi traduntur multa necessaria sunt. Primum est necessaria iudici ordinarij autoritas: vt in d. c. cum P. probatur secūdò, quòd hæc traductio fiat ad petitionem eorum quorum interest: quod constat in d. c. cum P. tabellio. & in l. si quis ex argentijs. §. pertinere. ff. de edend. Tertiò quòd is, cui hæc traductio à iudice cōmittitur, sit tabellio: tex. iuncta ipsius capitis supra scriptione in d. c. cum P. Quartò, quòd in hoc instrumentū traducit nihil addat, nec detrahat protocoli scripturæ. textus in eodem capitu. cum P. tabellio. ibi fideliter. Quintò exigitur ab eadē decisione, quòd traductio fiat in publicā formā: Sextò id potissimè necessariū est, quòd tabellio, qui cōfecit instrumētū in

protocolo, sit mortis, vel agitudine perpetua impeditus, aut saltem eo impedimento affectus, quod longi temporis mora occupet. Bar. in l. quædam. §. nihil. ff. de eden. tex. in dict. ca. cum P. Septimò, sicut & de hoc impedimento, ita & de fide, integritate, ac fama ipsius tabellionis iudex examinare tenetur summario iudicio testes, ita quidem, quod de fide protocoli minimè dubitetur: atque ita omnes adnotarunt in dict. ca. cum P. Octauò, est item maximè necessariū, quod ad istam traductionem instrumenti citentur hi, quorum interest, & quos negotiū id tangit: secundum cōmunem in d. authen. si quis in aliquo documento. C. de eden. & in capit. Albericus. de test. idem tradit assuerās hanc opinionē cōmunem esse Matthæ. Afflict. in consti. Neapoli. lib. j. tit. 73. nu. 58. latè Nicol. Boerius decis. 36. quibus oportet addere quædam ad interpretationē regiārū quarundā constitutionum.

¶ Primò est obseruandum, quod in traductione instrumenti ex protocollo tabellionis mortui, vel impediti conficienda etiam si regulariter iudicis autoritas necessaria sit: tamē ea non requiritur nec omnino exigēda est, vbi donatarius, legatarius, vel hères ipsius tabellionis habeat protocola, sit.

que itidem publica autoritate notarius, & traducere vult, & traducit ex protocollo instrumentum: quemadmodum tenet Panormit. in dict. cap. cum P. tabellio. Bart. per tex. ibi in l. si quis ex argentariis. c. j. & in l. quædam. §. nihil. ff. de edend. Quibus tamē responsis id tantum probatur, quod hères argentarij cogitur edere instrumenta: vt ipsemet argentarius cogitur. Et ideo nō satis probatur ibidem Bart. & Panorm. sententia. contra quam & necessariam esse iu hac specie iudicis autoritatē, atque item alia quæ modò commemorauimus ex dict. ca. cum P. tabellio. tenuerant Specula. titu. de instrumentorum editione. §. ostenso. numer. 15. & §. instrumentum ergo. numer. 15. & ibi Ioannes And. in additio. Ioannes Andræ. Antoni. Cardi. & Imol. eius responsi autoritate in dicto capitu. cum P. tabellio. Paul. Alexand. & Iason in dicta l. si quis ex argentariis. §. cogentur. ff. de edend. Baldus Ang. & Pau. in dict. l. quædam. §. nihil. quorum opinio cōmunis est, iurēque satis defēditur, ac probatur. ¶ Verum ad Panormitani sententiam est adnotāda lex regiā. 55. tit. 18. part. iij. vt partim eam admitti obseruemus. Nā vbi tabellio impeditus legitimè, verōque impedimēto cōmittere velit alie
ri con-

in confectiōem instrumenti publici eius protocollo deducendi, poterit hoc planè agere, & hac vñs commissione alter tabellio absque iudicis auctoritate: huius etenim nulla mentio fit in præcitata lege: traducet ex protocollo, quod ei traditum fuerit à delegante, ipsum publicum instrumentum propria ipsius traduentis subscriptione, & signo instructum, & confectum, mentione tamen præmissa eius cōmissionis, quæ ipsi tabellioni traducenti facta fuit ab altero tabellione impedito.

¶ Hec ipsum plerūque apud Hispanos admittitur in tabellione, qui alteri auctoritate regia succedit in officio publico. Etenim hic successor ex protocolis præmortui tabellionis traducit absque iudicis auctoritate, alijsque solennitatibus, publica instrumenta, eaque propria subscriptione, proprioque sigillo ad publicam auctoritatem conficit.

¶ Secundò est animauertendū, quòd mortuo tabellione, aut eius publico munere in alium trallato, iudex tenetur protocola ipsius corā honestis viris statim accipere, & sigillo cōsignare itaque cōsignata tradere ipsi successori recepto ab eo iuramento, quòd cautè, integre, ac bona fide officio utetur in traducendis publicis in-

strumentis ab eisdem protocolis. quòd expressim statutū est in d. regia lege. 55. titu. 18. par. iij. ad fi. cui fere conuenit prægma. constitutio Regum Catholicorum, fol. 37. l. 42.

¶ Tertiò, etiam si iure communi hoc nō sit necessarium: attamen iure regio, quoties ex protocollo tabellionis defuncti, ac præmortui eius successor auctoritate publica in officio, transcribit instrumentum, si duo testes ex scriptis in protocollo vixerint, ac nondū mortui fuerint, debent vocari, in instrumento transcripto subscribere. regia lex in d. l. 55. ad finem. Id verò mirū non est: cū ea traductio fiat absque iudicis auctoritate. Sed in republica, & Regno Neapolitano traductio instrumēti fieri non potest ex protocollo tabellionis præmortui, nisi eidē traditioni subscripserint duo testes ex his, qui fuere scripti in protocollo. textus optimus in constitutionibus illius regni libr. primo, titu. 73. in ea l. quæ incipit, Baiulos ¶ Quod si contingat ad confectiōem alicuius instrumenti publici rogatos fuisse duos tabelliones, an sufficiat vnus subscriptio tantū altero scribente, quæstionis est, quam optimè tradit Nicolaus Boerius decisione. 26. ¶ Præter hæc, quæ de traductio-
ne instrumenti ab ipso proto-

4 colo scripsimus, accidere solet quod petatur solēnis ac publica traductio publici instrumenti: non ab ipso protocollo, sed ab ipsa scriptura originali, que data fuit ab ipso primo tabellione, sitque hæc petitio ut propter eius uerustatem, aliud uē periculum, simile uē, causam ab alio tabellione in nouum exemplar, & authenticum reducat. Quod planē fieri potest, & iure permittitur, modō ea seruentur in hac traductione, quæ statim explicabimus. Primū est considerandū, quod requiritur iusta causa, ut fiat hæc exemplatio, tex. elegans in ca. vlti. de fide instru. Secundō, hæc exemplatio nō aliter fieri debet, quā si fiat ex eo instrumento publico, quod probaret omninō, ac fidē faceret, essetque originale: sicuti constat in d. c. vlt. quasi aliud dicendū sit in exemplo, etiam solēni: cū exemplo exempli credendum nō sit etiam si solenniter traducatur. Bal. in l. in bonæ fidei. col. iij. C. de reb. cred. & iureiu. Cin. Alber. Bal. & Pau. in l. sanctimus. C. de diuersis rescri. Alex. consi. 138. nu. iij. lib. j. Corneus consi. 24. col. iij. lib. iij. Carol. Molinæ. in consuetud. Parisiensib. titu. j. §. v. num. 34. idēque apud Gallos seruari asseuerat Ioan. Rupel. lib. primo forensium institutionum. cap. 46. qui tamen scribit, quo

ties protocolum, & originale, saltem iureiurando asserentis probetur deperditū, posse auctoritate iudicis traduci exemplar ab alio exemplari tē & solenniter confecto, ut ei detur fides quæ primo exemplari iure dari debet. Bart. tamen in authen. si quis in aliquo documento. ij. col. probare conatur, posse iuxta formam traditam in di. ca. vlt. adsumi exemplum ab alio exemplo solenniter exemplato, & traducto, fidēque ei adhibendam fore, quem sequuntur Card. & Felin. in dict. cap. Albericus. col. ij. de testib. Cu. consi. 158. Curti. Junior in dict. authen. si quis in aliquo. nu. 41. qui tamen nu. 40. post ipsum Bar. fateri uidetur Baldi opinionem communem esse, quā aduersus Bar. De eius sequitur in d. Authent. si quis in aliquo. num. 30. verē tamen poterit procedere, & admitti opinio Bar. ubi traductio primi exempli facta fuit seruata iuris forma, & inter eos, qui vocati fuerunt ad eam traductionē, & exemplationem. Et enim inter eosdē, & contra eos, cum quibus, eis uē legitimē citatis primum instrumentum solenniter fuit exemplatum, & contra eorum hæredes, poterit hoc primum exemplum auctore iudice exemplari, vocatis, & inuitis ipsismet, eorum uē heredibus: nisi aliquam habeant

habeant iustam causam contra dicendi. Nam primum exemplum solenniter exemplatum quò ad eos, qui vocati legitime fuerint, authenticum est, & vim habet originalis: atque ideò nihil impedit, quin ex iusta causa iterum traducatur autoritate iudicis, & exempletur, præsertim inter eos, & quò ad eos, qui præsentibus fuere, & cõsenserunt, aut non contradixerunt primæ translationi. quod Bart. sensisse videtur, & explicat eleganter Carol. Molinæ. in dict. §. v. nume. 35. Tertiò exigitur ad solennem exemplationem vocatio, & citatio eorum, quorum interest: quod notant Innocen. & alij in dict. cap. vlt. de fide instru. Bald. in l. sancimus. C. de diuers. i. escr. Bart. & alij maximè Purpurat. & Curti. Iunior in dict. auth. si quis in aliquo documento. De. cons. 36. Nicolaus Boeri. decisi. 37. latè Carolus Molinæ. in dict. §. v. nume. 37. qui optimè hanc questionem de exemplatione instrumenti examinat à num. 33. Abb. item in cap. iij. colum. ij. & ibi Felin. col. penult. de fide instrum. idem Felin. post antiquiores in dict. cap. vltim. qua ratione fit, vt exemplum solenniter traductum illis tantum præiudicet, qui vocati fuere ad hanc translationem, & his, qui horum iura obtinuerint, secundum Innocen. Abb. & Imol. in dict. ca. vltim. alij autem non præiudi-

cat, nec quoad eos fidem facit: quod præcitati auctores notant, & iure probatur, ac defenditur à Carolo Moli. in dict. §. v. num. 37. tametsi quandam præsumptionem inducat pro proferente adhuc contra illum, qui vocatus, non fuerit ad translationem quemadmodum de sententia inter alios lata diximus hoc libro cap. xij. numer. iij. ex Panorm. in ca. pe. q. iij. de re iudicat. explicat diligenter ipse Carol. nume. 38. qui hac in re multum deferret iudicis arbitrio, & probat, hoc exemplum adeò præsumptionem tantum facere, vt non faciat semiplenam probationem, nisi eo casu, quo constaret, originale perditum fuisse, aut non extare penes ipsum producentem, nec potuisse ab eo reperiri præmissa diligenti inquisitione. Etenim in hac specie probationem semiplenam facit exemplum solenniter transcriptum contra eum, qui vocatus non fuit ad istam exemplationem: siquidem habet hoc exemplum testimonium authenticum publicæ personæ attestantis diligenter vidisse, ac discussisse originale authenticum integrum, non viciatū talis tenoris prout in exemplo describitur: quod testimonium procedit à tabellione, qui testis publicus est: & ideò semiplenam probationem facit. Hanc sanè conclusionem optimè tradit ipse Carolus in

dict. nume. 38. & nume. 40. Nā quod Bart. scribit in l. admonen di. ff. de iure iur. nume. 32. ex mē re glo. in l. sicut iniquum. C. de fide inst. & in l. ij. ff. eod. scilicet, exemplum à tabellione absque alia solennitate traductum, facere semplenam probationem, si qui profert illud dixerit, originale fuisse perditum: quod & Felin. sequitur, in d. c. ult. co. ult. non est ita planè admittendum: oportet equidem, quod iudex magna cum animaduersione omnium circumstantiarum, rem istam expendat: sicut deducitur ex his, quæ tractantur ab Alberic. & Iasone in dict. Auth. si quis in aliquo. j. & ij. colu. & post eos, à doctissimo Carolo in dict. §. v. num. 53. atque ita erit in praxi opinio Bartol. examinanda non sanè vt ab eo traditur, sed multis instrumenti, sigilli, & tabellionis qualitatibus expensis à iudice, qui diligenter obseruabit, an iuramento, vel testibus possit probari, aut sit probata originalis scriptoræ amissio, extinctione. Quibus adijcenda sunt quæ notat Felin. in cap. sicut. xij. col. de re iudicat.

¶ Poterit tamen exemplatio instrumenti originalis fieri absque authoritate iudicis à solo tabellione consensu partium, vt ipsi tantum, vel eius successores præiudicet. Bartol. communiter receptus in dict. Authent. si quis in aliquo documento.

column. j. modò partes consentiant expressè, vel tacitè exemplo iam transcripto, & traducto tanquàm conformi cum originali, & veræ translationi, ex mente Bartol. in dict. Authent. si quis in aliquo documento, & ibidem Aretin. atque Imola. in dict. cap. vltim. Caroli Molin. in dict. §. v. num. 56. Nam dum Bartol. & Dec. requirunt in hac specie consensum expressum: Imola & Aretin. tenent, sufficere tacitum: est intelligenda eorum controuersia, vt non sufficiat consensus simpliciter exemplationi: sed sit necessaria tacita, vel expressa approbatio exempli iam traducti tanquàm veri, & concordis cum originali: quod ipse Carolus notat.

Quandoque tamen exemplo fides adhibetur nondum viso protocollo, nec originali: tunc videlicet, quando exemplum reperitur inter acta iudicij, & processus traductum ab ipso originali apud iudicem producto per ipsummet causæ notarium ad integrum originale tenorem. Sic etenim visum est Angelo & Alexand. in dict. authent. Si quis in aliquo documento. & Iacobino in l. ij. ff. de fide instrumen. quod verum est, vbi ex mandato iudicis, eiusque authoritate parte ad hoc vocata, fuerit exemplum illud traductum ex originali. Abb. & Deci. colum. penult. in capit. quoniam

quoniam contra. de probation. Felin. ibi nume. 50. idem Felin. in capitul. cum in iure. de off. de leg. nume. vj. ex quibus mihi videtur hæc opinio communis, quæ probatur in pragmatica. 42. capitul. vij. ex constitutionibus pragmaticis Regum Catholicorum. Satis tamen erit, quod iudex ad petitionem producentis iubeat notario dare producenti originale instrumentum facta prius eius exemplatio nemo id hæc petitio, vel iussio iudicis sit cognita parti aduersæ, quæ non contradixerit. Quæ admodum deducitur ex mente doctorum, quorum modò meminimus. Atque ita in hoc Granatæ. si prætorio sæpissimè fit cum aliquot originale instrumentum profertur in iudicium. Nam petitur statim à producente, da i- que solet vocato aduersario eo re citato: manente tamen apud notarium exemplo eiusdè scripturæ. Quod eleganter explicat Guido Papæ quæstioe. 471.

¶ Sed & propter antiquitatē fides adhibetur exemplo, licet non constet in eius exemplatione illa fuisse seruata, quæ iure exiguntur ad solennitatem exempli: sicuti tenent Hostien. Ioann. Andræ. Antonij. Imola, & Felin. dicens, hanc opinionem communem esse in capitul. Albericus. de testib. colum. ult. Doct. in dict. authent. si quis in aliquo documento. præsertim

Iason, col. iij. & Dec. Fallentia vij. adem Dec. cons. 35. col. ij. & in cons. 445. colum. iij. Guido Papæ q. 118. & q. 404. Iason in l. ij. nume. v. C. de testament. idem consil. 114. colum. ij. lib. j. Florian. in l. ij. ff. de fide instrument. Cumian. cons. 158. col. ij. Aret. col. 39. col. pe. latè, & optimè Aymon in tract. de antiquitate tempo. iij. parte. cap. vidimus in genere. nu. xij. Carolus Molina. in consuet. Parisiens. titul. j. §. v. nu. 59. quibus accedit ea ratio, qua constat, in antiquis propter difficultatem probationis sufficere leuiiores probationes, nec necessariò exigi plenas. l. penult. ff. de probation. cap. cum causam. eod. ritu. cap. veniens in j. de testib. vbi tradunt omnes, & Socin. cons. 187. col. vj. versic. secunda ratio. lib. ij. Dec. cons. 42. nu. ij. Alex. cons. xij. lib. j. Baldus in authent. quas actiones. col. vltim. C. de sacros. & in probatione nobilitas, quam nos Hispani dicimus Hidalguam, est idem egregia constitutione decitum in pragmaticis Anno M. cccc. xcij. §. perosiel Abuelo. Vnde & in exemplaribus instrumentis antiquis admittenda videtur opinio communis, quam etiam sequitur Paulus Parisi. consilio 104. numer. 43. libro primo, alijque plures, quorum ipse, & paulò ante citati meminere. ¶ Caterùm, quia hac in quæstione plerique

dubitant & controuertūt, quantum tēporis requiratur ad constituendam hanc antiquitatem: & quæ solennitates possint tempore pręsumi ad auctoritatem instrumenti exemplaris, conabimur plures distinguere casus ad faciliorem huiuscē controuersię intellectum.

¶ Primus etiam constituitur, quoties reperitur exemplum antiquum, non tamen cōstat, an fuerit tabellio, qui id ex originali traduxit, nec constant aliæ solennitates, nec denunciatur in ipso exemplo, quòd fuerit tabellio qui scripsit. Et profectò non video, quòd in hoc casu sit admittenda communis opinio: nec est adhibenda huic exemplo fides: antiquitas equidem potest coadiuuare eam probationem, quæ aliqua est, non tamen inducere de nouo intotum probationem, quæ nulla est. Quod notant Corneus conf. xix. co. vlt. libr. ij. Deci. conf. 36. nu. viij. quamuis faciat hoc exemplum aliquam pręsumptionem ex loco scilicet, vbi repertum est, ex multis alijs circūstantijs. Quod ipse colligo ex his, quæ doctores hac in re tradidēre, & Carolus Molinęus in dict. §. v. num. 59.

¶ Secundus casus contingit iuxta pręcedentem, vbi in eo exemplo enunciatur, esse tabellionem eum, qui scripsit. Et tūc est videndum an pręsumatur ti-

tulus tabellionis, & quòd verè fuerit tabellio propter antiquitatem. Quam quæstionem latē tractat Aymon in dict. tract. de antiquitate tēporis. c. vidimus. in iij. totius operis parte. Nam vbi cum antiquitate temporis simul adessent aliæ adminicula: nempe communis opinio, & fama tabellionatus: dubiò procul sufficeret hoc ad pręsumendū tabellionatum. Quemadmodū constat ex traditis latē per Aymonem ibi. Præsertim quia & sola communis fama tabellionatus etiam absque temporis antiquitate sufficit ad inducendam istam pręsumptionē: sicut probauimus hoc libr. c. xix. nu. ix. & quamuis Aymon censeat Innoc. in c. veniens. de verb. signi. quem frequentissimè alij ex nostris secuti sūt, exigere simul ad hanc pręsumptionē communē famā cū tēporis antiquitate. Ego tamen ex ipsius Innocentij verbis opinor, sufficere in hac specie temporis centum annorum antiquitatem, vt pręsumatur qui confecit scripturam tabellio ex simplici enunciatione. Idem notat Bald. in auth. quas actiones. col. vlt. C. de sacros. eccles. Iason in l. Barbarius. ij. limit. ff. de off. præt. Alex. conf. 101. co. iij. lib. viij. Soc. conf. 187. col. iij. lib. ij. & plerique alij, quorum opinio communis est, vt fateatur Aymon in d. c. vidimus. eandē opinionē tenet Matthæ. Afflic. in dict.

in decisione Neapolitat. 245. & 251. Dec. in d. consil. 36. & in c. j. de fide instr. col. vj. versi. quid quid tamē sit. Eritq; isthæc opinio admittenda, cautē, tamē, cū nulla subsit suspicio falsitatis, doli, aut corruptionis. Quin & hac ratione diligenter obseruata opinor ipse sufficere ad hanc præsumptionē arbitrio discreti iudicis minorē antiquitatem, quā ea, quæ sit cētum annorū: scilicet, vt sufficiāt octuaginta, vel septuaginta anni: cuius e- quidem tēporis difficilima est probatio tabellionatus ex titulo, vel communi opinione, & fama: quod arbitrarium erit, vt probat Carol. Moli. in dicto. §. v. nume. 64.

¶ Tertius casus tunc proponi poterit, cū reperitur exemplum antiquum transcriptū à notario, & tabellione notæ fidei absque vlla tamen solennitate, & eius enunciatione. Et profectò hoc exemplū propter antiquitatē nō facit plenā fidē. Præsumptio etenim, quæ oritur propter antiquitatem, tollitur per ipsum exemplū, quod exhibetur, in quo apparet illa requisita nō interuenisse: quod in specie adnotarunt Paul. Castren. consil. 81. col. iij. lib. ij. incipit, In causa, quæ vertitur. & consil. 202. col. ij. lib. j. Alexan. consil. j. col. penulti. libr. iij. Guido Papæ in q. 118. Dec. apertissimē in dicta authē. si quis in aliquo

documento. Fallentia vij. & consil. 445. nume. 68. Iason in l. j. colū. v. versi. quinto limita. & ibi Dec. nu. vij. C. qui admitti. Matthæus Afflict. in decisione Neapolita. 107. quos sequitur Carolus Moli. in dicto. §. v. nu. 61. & sequenti. Verum quia Franciscus Areti. consil. 36. colū. vlti. tenet contrarium, & eum sequitur Aymon in d. c. vidimus. numer. 18. scribens, huic exemplo propter antiquitatem adhibendam esse integram fidē: & præsumendum esse omnia solenniter acta fuisse: respondendū erit, huic exemplo absque dubio dādam esse fidem quò ad semiple nam probationem: quod fateatur Carolus Moli. in d. §. v. nu. 62. quin & plena fides huic exemplo dabitur, vbi fuerit ab eius confectioe, & traductione lapsus tempus triginta annorū cum vsu, & possessione illius iuris, quod in eo continetur: quē admodum Aymon obseruauit in d. numer. 18. cui suffragatur tex. in capit. peruenit. de empt. cuius meminere plures, maxime Imola ibi col. iij. Feli. in c. sicut. de re iudicat. nu. 30. idem Feli. in capit. Albericus. de testib. colum. ij. & in capit. illud. nume. vj. de præsumptio. Alciatus de præsumpt. reg. ij. præsumpt. x. numer. vij. Bal. in tract. de præscri. j. part. ij. partis princip. q. x. Ripa in l. j. ff. solu. mat. numer. 104. Albert. Brunus in Pract. Couar. Rub. v

tracta. de forma. folio 80. col. ij. Didacus à Segura in l. Imperator. ff. ad Trebel. nu. 62. & seq. quorum ea est concors & communis sententia, quòd ubi agitur de magno alterius præiudicio præsumatur sollemnitas extrinseca ex antiquitate temporis triginta annorum, non minori: per tex. in dicto capit. pervenit. ex quo palàm constat, cù antiquitate tēporis simul ibidē centigisse possēssionē, & vsum illius actus, de cuius sollemnitate tractatur. Quod si in hac specie, de qua disputamus, non contigerit quasi possēssio, non sufficiēt triginta anni: imò erit necessaria antiquitas centū annorum, vt sine sollemnitate renuntiatione adhibeatur fides antiquo exēplo transcripto ab eo tabellione, qui fuerit notæ fidei, & hoc sanè quò ad fidem plenam videtur intelligēdum secūdum Areti. & Aymonem: tametsi videam contrarium à multis probari, atque idē existimē posteriorem hanc sententiam Aretini cautē recipiendam fore in praxi diligēter examinatis ipsius rei circūstantijs.

¶ Quartus subiicitur casus, ubi exemplum est antiquum transcriptum à tabellione notæ fidei, & in eo enunciantur sollemnitates requisitæ à iure, vt quia ipse notarius refert, se hoc exemplum traduxisse mādato iudicis, parte vocata, & exami-

nato diligenter instrumēto originali: & in hac specie opinor omnium cōsensu receptū esse, quòd propter antiquitatē huius exemplo adhibenda sit plena, & integra fides. Cū hæc verba enunciativa sint propter se, & principaliter prolata in eo actu, in quo ex eius conditione verisimile est enunciata intervenisse. Sic denique communē sententiam interpretatur Carolus Moli. in dicto §. v. nume. 61. argumento tex. in capit. bonæ memoriæ. de elect. notat in specie Stephanus Bertrand. consi. 40. libr. j. ex his, quæ traduntur à Bart. in l. admonendi. ff. de iur. rei. nume. 30. & Bal. in l. emancipationes. C. de fide instrumē. Curtius Senior consi. 76. col. ij. Dec. cōsil. 375. Sed in hoc quarto casu ipse non exigere necessestariò antiquitatem centum annorum, nec septuaginta, nec adhuc quinquaginta, imò libere arbitraret sufficere antiquitatem quadraginta annorum ex eo, quòd à tabellione notæ fidei enunciantur sollemnities, quæ iure requisita sunt: quibus enunciationibus multū est credendum secūdum omnes in l. cum aliquis. C. de iure deliberand. in capitul. cum causam. de proba. & in capitul. Albericus. de testibus. Antoni. in capitul. cum dilectus. de succes. ab intest. & lafonem in l. admonendi. nume. 224. in repetitio.

Quintus

¶ Quintus casus oportune traditur, cum antiquum exemplar reperitur, cui omnes solennitates deficiunt. Etenim dubium est, an propter antiquitatem temporis presumantur omnia, quæ iure solennia sunt interuenisse? & Philippus Corneus in consilio 304. columna octaua libro tertio, versicul. quod & secundo videtur. idem in consil. 24. columna quinta. versic. vidi etiam. libro iij. eleganter scribit non inesse tantam vim, & potestatem antiquitati temporis, ut omnia prorsus, quæ iure solennia sunt, presumantur in exemplatione interuenisse. Cuius opinio mihi admodum placet planè intellecta, tamen Aymon in dicto capitulo vidimus. nume. 20. non satis explicuerit Cornei sensum & opinionem, quæ ab eodem Corneo in hunc modum accipitur, ut exemplo antiquo fides adhibenda non sit, quoties, non apparet authorem originalis tabellionem fuisse: nec itè ipsum exempli traductore: nec constat de citatione, nec de mandato iudicis, nec de alijs solennitatibus: quo quidem casu non video cur reprobari valeat Cornei sententia saltè quò ad plenam fidem, item quò ad simplicem: tamen multum possit conducere exemplar hoc ad coadiuuandam arbitrio iudicis aliam probationem.

¶ Sextus casus à proximo, quò ad eius speciem paululum deriuatur, quoties non est dubium de fide vtriusque tabellionis: quia constat saltem communi opinione, eos tabelliones fuisse, & tamen deficiunt aliæ solennitates requisitæ in dicto capitulo vlti. de fide instrum. tunc sanè propter antiquitatem temporis non magis presumitur, aliquot solennitates exemplationi accessisse, quàm omnes: & ideò presumitur, exemplum solenniter transcriptum fuisse. Nec est potior ratio pro presumptione vnius, quàm pro presumptione aliarum omnium solennitatum: quod in specie adnotauit Aymon Sauillianus in dicto capitulo vidimus. numer. 20. cuius opinio est intelligenda iuxta ea, quæ modò diximus in tertio, & quarto casibus.

¶ Septimum deinde constitui-
mus casum, ubi præter defectum aliarum omnium solennitatum, quæ presumendæ sunt, secundum tertium & quartum casum, deficit autoritas tabellionis, qui confecit originale: non enim constat, nec communi opinione, nec fama, illum fuisse tabellionem, nec id enunciat in translatione huius exempli facta per tabellionem notæ fidei: & opinor non prodesse exemplum istud etiam ex antiquitate temporis ad plenam
Pract. Couar. Rub. v ij

nam fidē: cūm deficiat authoritas, quæ potissima est ipsius originalis, nec præsumptio ita grauis inducenda est ex temporis antiquitate, vt constitua mus eum tabellionem fuisse, qui ab alio tabellione minimè enunciatur talis. Non enim foret omīssa ea enunciatio, si tabellioni traducēti constaret vtcunq; tabellionem fuisse, aut eo titulo subscripsisse illū, qui originale instrumentū cōfecerit: quanuis nō inficiabor, hoc exemplum probationi ad miniculum exhibere: quemadmodum diximus hac in quaestione versū. primus.

¶ Octauo, suboritur & alia facti species, vbi in exemplo traducto absque requisitis à iure enunciatur tabellio, qui originale instrumentum confecit, & traductio fit à tabellione notæ fidei. Etenim propter antiquitatē faciet hoc exemplū fidem: secundum ea, quæ tradidimus in secundo casu.

¶ Nonò, quoties exemplo deficiunt solennia, & præterea qui cōfecit originale, item qui traduxit exemplū non probatur tabelliones saltem communi opinione, & fama, sed sola nunciatione, maxima est suspicio authoritatis, & fidei: atque ideo plena non dabitur huic exemplo fides, nisi ex antiquitate temporis centum annorum, aut ferè huic simili: cū

tot defectus non sint sola temporis antiquitate supplendilicet opiner arbitrio iudicis, minoris tēporis antiquitatē sufficere ad præsumptionem, vel probationē semiplenā. Quod iudex perpendere debet varijs ex circūstantijs: ex quibus erit examinādum, sitnè tantū tribuendum temporis antiquitati, vt tabellionis vtriusque authoritas ex sola enunciatione, ac deindē solennia iuris præstantur in exemplatiōe, interuenisse.

¶ Decimò, id liberè admoneamus iudices hac de re iudicatos, præsumptionem scilicet istam, quæ ex antiquitate temporis oritur, diminui, vel augeri ex eo, quòd omnia, quæ iure solennia sunt, exemplationi deficiant, vel aliquod eorum interuenerint, aliquod defecerit. Quod manifestū fit: quia fortior exigitur coniectura vt plura, quàm vt pauciora, & faciliora præsumamus. ¶ Est & in hoc tractatu maximè adnotādum, quòd exemplar deductū ab originali priuilegio authoritate solius iudicis, & notarij, si dem integram habet, vbi ex eo nullum præiudiciū alicui fit in specie: quia non requiritur alicuius citatio, secundum communem in Auth. si quis in aliquo documēto. C. de edendo. Regia tamen lex. 114. titul. 18. par. iij. exigit præter notarij authoritatem

thoritatem in exemplatione priuilegij sigillū Regis, vel alicuius domini inferioris habentis publicam iurisdictionē. Soller autē in priuilegijs & illud contineri expressim, quod de-
tur fides illius exemplari transcripto autoritate tabellionis publici tantum: quā equidem clausulam ipse cenſeo intelligēdam esse absque alicuius lēſione graui. ¶ Nam vbi ex priuilegio damnu graue alteri fieret, profectō vt exemplar eius admittendum sit, secundū iuris regulam necessaria est iudicis autoritas, & citatio illius, cui in specie præiudicat. Clausula siquidem prædicta in dubiū vocatur, & adducitur nondū viso exempli originali, sed tantum ipſo exemplo transcripto absque iuris ſolennitate. poterit etenim in cōtrariū negari clausula illa, cum de ea nō aliter apparet quā ex instrumēto exemplari, cuius est iuxta iuris communis ſanctiones dubia fides, & autoritas. Qua ratione cōſulerem, vt in exemplatione cuiuscunque priuilegij interueniat iudicis autoritas, & tabellionis notę fidei, ac vocetur is, cui in specie præiudicat. Quod si nulli fiat præiudiciū in specie, nō erit alicuius vocatio necessaria: licet admodum vtilis sit ea citatio, quæ per edictum generaliter fiat.

Ex capite ſequenti.

- 1 Quo nam modo fiat à teſtibus recognitio priuata ſcripturæ?
- 2 Chirographum plenē probat, quoties conſtat ſcriptū, vel ſubſcriptum fuiſſe ab eo, aut mandato eius, cōtra quem producit.
- 3 Quot teſtes ſint neceſſarij ad priuatam ſcripturam?
- 4 Teſtium ſubſcriptorum recognitio an ſufficiat ad probationē priuatæ ſcripturæ?
- 5 Priuata ſcriptura quoad hypotheſariam, an ſit publico inſtrumēto poſteriori præferenda?
- 6 Priuata ſcriptura quando ſemiple nē probet?
- 7 Epiſtola recognita probat: & quid ſi non fuerit recognita?
- 8 Libri rationum, quam probationē faciunt?
- 9 Sigillum publicum, vel priuatum quando probet.

De fide & autoritate priuatæ ſcripturæ.

CAP. XXII.

Vanuis publico inſtrumēto fides ſit omnino adhibenda, etiā mortuo tabellione, qui illud cōfecerit, ac mortuis teſtibus, qui illius confeſſioni præſentes fuerint. c. vlt. & pen. de fide inſtru. notat Deci. per tex. ibi in c. ij. eod. tit. col. j. regia lex. 55. titu. 18. par. iij. ſcriptura tamen priuata non probat, Pract. Couar. Rub. v iij

nec fidem facit. l. instrumenta.
l. rationes. l. ex p. l. C. de prob.
authen. si quis. C. qui potiores
in pigno. habeantur. Authen.
de instrumen. cautel. & fide. §.
verò quisquam. collatio. vj. tex.
singul. in dict. cap. ij. Ad cuius
questionis, & tractatus veram
diffinitionem prænotandum
est, sufficientem, fore probatio
nem, vbi scriptura priuata pro
ducitur, si testes etiam duo, etiã
non subscripti deposuerint de
tenore priuatæ scripturæ, ac de
contentis in ea afferentes, eam
rem gestam fuisse, ac cõtigisse
eo pacto, quo scriptura ipsa e-
narrat. Hoc etenim ipsum est,
rem istam probari ordinaria
probatione, ac legitima per te-
stes: quemadmodum præmit-
tunt Abb. ij. col. Imola & om-
nes in dict. cap. ij. arg. l. in exer-
cendis. C. de fide instrument.
notat Bart. in authen. & si con-
tractus. C. de fide instru. cuius
verba multum commendat Ba-
pista de S. Seuérino in l. ad-
monendi. conclus. 10. ff. de iure
iurand. Folio 7. Quãdoque ta-
men testes non deponunt de
cõtentis in scriptura, sed quod
viderint illã scriptam, vel sub-
scriptam à partibus, aut ab eo
contra quẽ producitur: & hæc
est propria testium recognitio
de qua statim multa dicturi su-
mus: probaturque ex gl. & Bar-
to. in dict. authen. & si contra-
ctus. Alex. consi. 123. nu. 5. lib. j.

& consi. 181. libr. ij. & consi. 76.
lib. iij. col. j. Hippo. in rub. C. de
probationi. nu. 299. Non enim
est satis testes vtcunque legiti-
mos dicere, se certò scire, illam
esse scripturã manu Titij scri-
ptam, nisi dixerint, hoc scire,
quia viderunt illam per Titij
scribi: quod ex mente eorundẽ
authorum constar, & Soci. cõ-
sil. 274. col. 10. lib. ij. Alex. con-
sil. 150. lib. c. col. 5. Aretino con-
si. 64. Paulo Parisio consi. re. au-
me. 13. lib. 4. Ripa in d. l. admo-
nendi. nu. 104. idem probat re-
gia lex. 119. titu. 18. part. iij.

¶ Primum igitur vnica sit de
chirographo in hunc modum
concepta cõclusio. Priuata scri-
ptura, quæ chirographum est,
fidem plenã facit, si probetur,
eam ab eo cõtra quem produ-
citur, scriptam, aut subscriptã
fuisse. Probatur hæc conclusio
in l. scripturas. C. qui porio. in
pig. habeant. idem notat gl. cõ-
muniter recepta in d. c. ij. quæ
sensit idem esse quoties scriptu-
ra priuata scripta sit ab aliquo
extraneo, mandato tamen il-
lius, qui per eam obligatur, li-
cèt ipse nõ subscripserit: quod
tenent Imol. nu. viij. & Feli. nu-
me. v. in dict. c. ij. hoc ipsum in-
telligentes, verũ esse, quando
testes deponerent, ac testifica-
rentur, chirographum aut scri-
pturam illam priuatam scri-
ptam fuisse à Sempronio man-
dato Titij testibus ipsis præ-
sentibus.

sentibus. Idem notat Roma. confi. 204. & probatur lege regia. 114. & 118. aliàs 119. titu. 18. part. 3. Roma. tamen, & Imola, ac Feli. exigunt in hoc casu, quod testes subscripserint dicentes, & scripto assueverantes, illam scripturam fuisse à Sempronio scriptam mandato Titij. Idem tradit Ripa in dict. l. admonendi. nu. 105. scribit verò ipse, tunc adhuc exigi comparationem literarum ipsius Sempronij scribentis, aut qui illam scripsit, cuius opinio in hoc aduersatur Imol. in d. numer. 8. & Ioan. Baptista à Sancto Seuerino in dict. l. admonēdi. cōclusio. 17. & 18. qui expressim voluēre, scripturam istam priuatam modo, & authoritate prædicta comprobata, fidem plenam facere absque alia literarum comparatione: quemadmodum & ipsa glossa sensit in dict. cap. ij. atque ita regia lex erit intelligenda secundum ea, quæ ab Imola, Roma. 3 & Feli. traduntur, & inferius examinantur. versicu. quarto.

¶ Probatur verò, priuatā scripturam ab eo, contra quē producit, scriptam fuisse, vel subscriptam, per eius propriam cōfessionem, & recognitionem. dict. l. scripturas. parte prima l. Publica. ff. de positi. l. cū de debito. ff. de proba. & lege regia 118. aut 119. titu. 18. part. 3. quēadmodum ipse latius tradidi

in lib. ij. variar. resolut. c. 11. nu. iij. quæ hoc in loco non repetit, cum eadem in his, quæ publica fecerim, repetere minime constituerim.

¶ Secundò hoc ipsum poterit constare, si testes subscripti, vel inscripti, aut qui præsentés fuerint dum scriptura conficiebatur, eandem recognouerint ea quidem recognitione, cuius paulò ante meminimus ex glo. & l. art. in dict. l. & si contractus. & deinde accesserit literarum comparatio, quod omnes fatentur: testium autē numerus requiritur ex tribus, qui testificetur, se vidisse illam scripturam scribi ab eo contra quem producit, licet ab eo subscripta non fuerit, text. in. authent. de instrument. cautela, & fide. §. si quis igitur. & dict. l. scripturas. quandoque maior numerus requiritur, iuxta distinctionē traditam in l. vltim. & authent. ibidem addito. C. si cert. petat. Nec requiritur, quod hi testes sint masculini: vt apparet in dict. §. si quis igitur. notant in specie Feli. in dict. c. ij. de fide instrument. ij. col. idem in c. quoniam. iij. fallentia. de testib. Ripa, post lasonem in dict. l. admonēdi. nume. 104. Hic igitur secundus probationis modus erit satis expeditus: in quo cōueniūt omnes, vt fatetur Ioannes Baptista in dicta l. admonendi. conclusione iij. regia Pract. Couar. Rub. v iij

verò lex. l. 18. titu. 18. par. iij. in-
nuat, duorum testimoniū suffi-
cere. ad cuius legis interpreta-
tionem est obseruādum, quod
Spec. titu. de instru. editione. §.
nūc dicendū. scribit, iure cano-
nico sufficere in priuata scriptu-
ra duos testes, quidquid sit de
iure ciuili. Imò & idē esse iure
ciuili probare conatur Alex. in
confir. d. n. col. ij. li. ij. nisi cōtra-
ctus excedat libram auri. l. vlti.
C. si tertiam peti. authen. de in-
stru. caut. & fide. §. si quis igitur.
Quo in loco. §. vlti. proba-
tur alioqui sufficere duos tes-
tes. Nihilominus ipse video,
nullam in hoc debere cōstitui
differētiam inter ius canonicū,
& ciuile. secundū Panor. & Fe-
li. col. in. in d. cap. de fide instru.
qui post alios ibidē. Bart. in d. l.
scripturas. Baptista de S. Seueri-
no, Ripa; & las. nu. 88. indistin-
ctē requirunt tres testes ad cō-
probationē priuatæ scriptu-
ræ, quoties non deponunt, nec
testificantur de veritate cōtra-
ctus: sed quod illa scriptura fue-
rit per Titium scripta. horū equi-
dem opinio cōmunis est: quæ
tamen in d. §. si quis igitur. non
probatur: cū inibi tractetur de
contractu excedentē libram au-
ri. Nec itē in d. l. scripturas. quia
ea constitutio in alia est consti-
tuta specie, de qua paulò post
acturi sumus. idcirco verior est
opinio Alex. asseuerantis suffi-
cere duos testes in cōtractu nō

excedente librā auri. Regia ve-
rò lex eo amplior est, quod in
qualibet priuata scriptura cen-
set, satis esse, quod duo testes
ad eius cōprobationē testificē-
tur respondentes, eā scriptam
fuisse ipsis præsentibus ab eo,
contra quē producitur in iudi-
cium, aut ab alio eius mādato,
& accesserit literarum cōpara-
tio iuxtā ea, quæ in hoc versic.
secundo respondimus.

¶ Tertiò probatur, scripturā
priuatā, quæ subscriptionē ha-
bet obligati, subscriptam fuisse
ab eo, cōtra quē producitur te-
stimonio triū testiū eidē sub-
scriptorū, proprias subscriptio-
nes recognoscentium, qui testi-
ficantur, illā ab eo subscriptam
fuisse: nec in hoc casu requiri-
tur cōparatio literarū, cū ha-
beat subscriptionē partis, & te-
stium: sicuti notant Bar. in d. l.
admonendi. cōmuniter ibi rece-
ptus: & in d. c. ij. de fide instru.
text. optimus in d. l. scripturas.
& in auth. de instr. caut. & fide.
§. si quis igitur. & seq. Sic neque
in hac specie sufficit sola cōpa-
ratio literarū, secundū Abb.
nu. v. Imo. nu. x. Fel. col. ij. Dec.
ij. in d. c. ij. Alex. in d. l. admonē-
di. nu. 31. quod ratione probat:
quia constat idē esse, quod scri-
ptura priuata; alterius scripta
manu, subscripta sit à Sempro-
nio, contra quem producitur:
vel sit eiusdem Sempronij ma-
nu scripta, licet ab eo subscri-
pta non

ita nō sit. tex. in d. l. scripturas. in parte prima l. cū anti-
quitas. §. cū autem. C. de te-
sta. notat Bart. in l. cū taber-
nam. §. idem quæsit. ff. de pi-
gno. Roma. consil. 301. Felin. in
dict. cap. ij. num. vij. Regia lex.
g. titu. 12. part. v. sola verò com-
paratio non sufficit, quādo chi-
rographū est scriptum ab eo,
contra quem producitur pro-
pria manu, & subscriptum à
testibus. Authent. de instrum.
caut. & fide. §. sed si quis Igitur
nec erit sufficiens in præsentī
casu, quando fuit subscriptum
à partibus, simul & à testibus.
atque ita ipse veram esse cen-
seo Abb. & aliorum sententiā:
tamen si cōtrarium teneāt An-
toni. in dict. cap. ij. & Bart. in l.
at si cōtractus. C. de fide instr.

Quarto comprobatur au-
thoritas, & fides priuatæ scrip-
turæ, scriptæ ab eo, cōtra quem
producitur, non tamen ab eo-
dem sed à tribus testibus sub-
scriptæ, per eorundē, testium
recognitionem, & simul lite-
rarum comparisonem. Bart.
in d. l. admonendi. nu. 26. Abb.
ij. col. Felin. j. Deci. ij. in d. c. ij.
Ripa. in d. l. admonendi. nu. 10.
scribens, hoc ipsum tenere glo.
Bar. & communem in dict. Au-
thē. at si cōtractus. probat idem
gloss. in dict. §. si quis igitur. cui
tandē opinioni maximè refra-
gatur. tex. in d. §. sed & si quis.
dum ibi respondetur, satis esse

ad probationem huius scriptu-
ræ, quòd testes proprias subscri-
ptiones recognouerint, & eis
testimoniū exhibuerint. Quā
ob rem licet in hac specie non
sufficeret sola literarum cōpa-
ratio, ad probationem huius
priuatæ scripturæ: sufficit ta-
men trium testium subscripto-
rum recognitio: & idē aduer-
sus Bart. opinionem est autho-
ritas gloss. in dict. cap. ij. Ioan.
Andr. Hosti. & Imo. ibi nu. vij.
eiusdē Imo. & Rom. in l. nuda
ratio. ff. de dona. Roma. Alex.
num. 31. Curtij Iunioris. nu. 35.
Iasonis in repet. nu. 88. in dict.
l. admonendi. qui fatetur, hāc
opinionem communem esse,
quam & Alexand. sequitur in
consil. 181. column. j. & ij. libr. ij.
idem consil. 239. num. vj. quæ
quidem opinio fortiori ratio-
ne procedit iure regio ex d. l.
119. tit. 18. part. iij. nec pro Bart.
vrget aliqua congrua ratio in
hoc casu, in quo testes ipsi sub-
scripserunt, nec possunt falli
in propriarū subscriptionum
recognitione. Scio tamen rece-
ptum fuisse à plerisque Barto.
opinionem, à qua non esse re-
cedendum in iudicando asse-
runt Aretin. consil. 66. & Soci-
nus consilio 274. libr. ij. colum-
na ix. atque idē existimarem
posse procedere sententiā eius-
dem Barto. vbi testes non fu-
re subscripti, hoc etenim casu
sola ipsorum testium recogni-

tio non est sufficiens absque
 comparatione, nec probat,
 etiam si à parte sit scriptura
 subscripta. Nam sicut possunt
 falli testes in scriptura, ita & in
 subscriptione. Quod constat
 in d. 6. sed & si quis. vbi requiri
 tur subscriptio testium reco-
 gnoscentiū, vel testimonium
 aliorum, qui de tenore rei ge-
 stæ testificantur, id est ita com-
 positam fuisse scripturam. de-
 nique in hoc sensu, & in hoc
 casu, quem de testibus nō sub-
 scriptis exposui, opinor ipse
 Barto. opinionem intelligen-
 dam fore, quemadmodū intel-
 lexere optimè Corneus in con-
 sil. 58. fol. ij. libr. iij. Curt. Iunior
 in d. l. admonendi. nu. 35. versi.
 tertius casus, qui asserit, Bar. op-
 timè loqui secūdm hunc sen-
 sum, & ab omnibus probari,
 quanuis qui Barto. opinionem
 sequuti sunt, quique ipsam re-
 probarunt, ni fallor ipse, nō fa-
 tis distinxerint prædictos duos
 casus, ad defensionem Bart. si-
 quidem qui ab eo discessere,
 etiam in hoc secundo, ac poste-
 riori casu ipsius conclusionem
 falsam esse opinantur. Etenim
 Baptista de S. seuerino in d. l.
 admonendi. conclu. ix. qui Bar-
 to. sequitur in hoc ultimo casu,
 citat Roma. Imo. & alios à Bar-
 tol. in eadem specie disceden-
 tes: quibus adamussim expen-
 sis arbitror in priori exemplo,
 & casu, facillimum esse impro-

bare Barto. opinionem. Quia da-
 ta subscriptione testiū, parum
 refert, priuatam scripturā ab
 eo, contra quē producitur, scri-
 ptam, vel subscriptam esse: nisi
 quod ex subscriptione maior
 præsumptio oritur: secundum
 Abb. in d. c. ij. vers. secundus ca-
 sus. At in posteriori casu veram
 esse censeo Barto. sententiam:
 possunt etenim testes frequen-
 ter decipi in recognitione scri-
 pturæ priuatæ per alium non
 per ipsos subscriptæ aut scriptæ
 ipsis præsentibus: sicuti Barto.
 admonet in d. auth. at si cōtra-
 ctus. & in d. l. scripturas. C. qui
 pot. in pign. habe. ¶ Hæc verò,
 quæ hactenus tradidimus, obti-
 nent in actione personali, vel
 vbi agitur contra ipsum in pri-
 uata scriptura contentum, aut
 eius successorem. Nam vbi agi-
 tur hypothecaria contra ter-
 tium possessorē, & adducitur
 priuata scriptura habens prio-
 rem hypothecam cōtra instru-
 mentum publicum habens po-
 steriorem: non præfertur agens
 ex priuata scriptura, etiā si fue-
 rit recognita per eū, qui ex ea
 obligatur, nisi etiā simul reco-
 gnita sit à tribus testibus, qui
 eidem subscripserūt. Quemad-
 modum extat elegans decisio
 l. scripturas. C. qui pot. in pign.
 habe. cui conuenit regia lex 31.
 titu. 13. part. v. Quibus omninò
 sunt ex earundem cōstitutio-
 num mēte, & sensu aliquot ap-
 tanda

tanda, quæ oportune subseruiunt huic tractatui.

¶ Primum illud constat, exigi ab eadē lege tres testes masculos, ita quidem, vt non sufficiat femine. Hoc etenim probatur in d.l. scripturas. ex qua idem adnotarūt Bald. ibi Dec. in dict. cap. ij. de fide instrum. dicens, hanc opinionem communem esse. quam idem Dec. defendit in cap. iij. col. ij. de testib. idem Dec. & ibi Caro. Molin. in l. ij. ff. de regul. iur. num. 32. eandem sequuntur Cremenfis singulari 145. Hippo. singu. 611. Cattellianus Cotta in memorabilibus dictio. mulier regulariter. Eandem opinionem fatetur communem esse And. Tiraque. in legibus connubialibus, l. ix. num. 54. etiam si ipse ac Feli. in dict. cap. ij. & in dict. cap. iij. post alios, quorum meminere, ab opinione Baldi conentur dissentire. Quibus ipse responderem, communem sententiam admittendā fore tantum in casu, & specie dictæ l. scripturas. in ij. parte.

¶ Secundò requiritur ab eadē constitutione subscriptio partis præter subscriptionē testiu: secundum Socin. in cons. 274. libr. ij. col. 10. & Anton. Fanen sem in tracta. de pignoribus. v. parte ij. membro. num. 47. quæ in re consideras priorem illius legis partem opinor satis esse, quòd scriptura sit à partibus

subscripta, vel scripta: aut ab alio, mandato tamē illius, qui ex ea obligatur. Quod constat ex his, quæ paulò ante explicuimus. Etiam si Socinus, & Fanensis non satis explicent difficultatem istam.

¶ Tertiò necessariū erit, quòd tres testes eidem scripturæ priuatæ subscripti recognouerint proprias subscriptiones. Bald. in dict. l. scripturas. Socinus in dict. cons. 274. colum. 10. Antoninus Fanensis in dict. membro ij. num. 47. quibus suffragatur, quòd si in actione personalis, & vbi per scripturam priuatam nō fit præiudicium instrumento publico, hoc requiritur secundum præmissam distinctionē, multò magis idem erit necessarium, vbi per priuatam scripturam præiudicatur publico instrumēto. atque ita vera videtur interpretatio Bald. licet Paul. Castr. in consil. 134. incip. in causa ser. Ludoui. lib. j. teneat hanc trium testium subscriptorum recognitionem nō esse necessariam: quia dict. l. scripturas. in ij. parte etiam præmittit, scripturam priuatam esse recognitam à parte: & statuit, quòd licet absque alijs adminiculis tunc contra recognoscentem probaret: non tamen probat contra tertium habentem ius hypothecæ ex publico instrumento, nisi priuata scriptura ha-

beat triū testium subscriptio. nem: eorundemque virorum. Quasi differat in hoc hypothe- caria ab actione personali. Eū- dē intellectum sequitur idem Paulus in l. comparationes. C. de fide instr. nu. iij. qui itidem in d. cōs. 134. in prin. asserit hy- pothecam priorē duobus tan- tūm testibus probatam, præfer- ri posteriori. Quod non est sa- tis expeditum. præsertim prop- ter regiē legis auctoritatem: nam lex. 3. tit. 13. part. 5. expre- sim probat contrariū. Et ideo inde maximum deducitur ar- gumentū pro intellectu Bald. Socini, & Fanensis cōtra Pau- lum de Cast. à quo & ipse liben- ter dissentio, & opinor regiam cōstitutionē esse intelligēdam, & interpretādā ex his, quę hoc in loco adduximus ad intelle- ctum dict. l. scripturas.

¶ Poterit tamen hypotheca prior ex priuata scriptura pro- bari, & admitti contrā instru- mentū publicū, vbi qui habet instrumentū publicū fatetur, priuatā illam scripturā confe- ctam fuisse à parte tempore il- lo, cuius scriptura meminit. Nec hoc potest dubium videri. Idē erit, quoties priuata scri- ptura antē confectionem pu- blici instrumenti fuerit lecta, recognita, & intellecta per tres testes in ea scriptos, etiā si sub- scripti non fuerint. Etenim in hoc casu priuata scriptura præ-

fertur quò ad hypothecam in- strumentō publico, quemad- modum notant Bal. in confi. 198. lib. j. ij. col. & Baptista. de S. Seuerino. in repet. dict. l. admo- nendi. conclusionē. 13. & 14.

¶ Hinc sanē constat, qua ra- tione distinguenda sit proba- tio priuatę scripturę contra ip- sum per eam obligatum, eius- uē successorem, ab illa proba- tione, quę ratione prioris hy- pothecę necessaria est aduer- sus tertium possessorem alicuius rei hypothecę suppositę. Et fortassis quispiam opinabi- tur nō temerē, satis esse ad po- steriorem effectum, quòd pri- uata scriptura sit recognita per tres testes masculos eidem subscriptos quamuis non sit à parte subscribente recognita: quasi d. l. scripturas. in ij. parti. non exigit partis subscriben- tis recognitionem. nos tamen paulò antē in vers. hæc verò. cō- trariū respondimus asserentes, necessariam fore ipsius partis recognitionē, simul & triū te- stiū masculorū, & eidē scriptu- rę subscriptorū. Quā interpreta- tionē ex eo probamus, quòd se- cūdū Pau. de Cast. in d. l. cōpa- rationes. & in d. consil. 134. lex prædicta scriptura. in ij. par. præ- mittat priuatā scripturā fuisse recognitā à parte. ac præterea id ipsum cōprobamus: qua vbi nō agitur de præiudicio instru- mēti publici, nec de præiudicio tertij,

tertijs, sed tantum contra ipsum in eadem priuata scriptura obligatum, dubium est, & maxime controuersum, sit ne satis sufficiens probatio per recognitionem trium testium subscriptorum absque comparatione literarum: sicuti hoc in capite tradidimus, vers. quarto comprobatur. Ergo ubi agitur ex priuata scriptura contra tertium habentem instrumentum publicum, dubio procul non debet sufficere trium testium subscriptorum recognitio, etiam si testes masculi sint, qua de re censeo maturius deliberandum fore. Ceterum illud est in vniuersum obseruandum in ea questione, qua queritur de authoritate, ac fide priuatae scripturae, quod priuata scriptura semiplenam probationem inducit, quoties adiuuatur comparatione literarum tantum, vel testium non subscriptorum recognitione: atque ita est intelligenda glo. in d.l. admonendi. quae asserit, priuatam scripturam inducere semiplenam probationem. Nam id verum est, ubi ea coadiuuatur aliquo auxilio coparationis, vel recognitionis testium: secundum Bar. ibi, nu. 26. Baptistam de S. Senenino conclus. ix. Abba. in dict. ca. ij. de fide instr. col. iij. & Feli. ibi col. iij. Quorum opinio quoad semiplenam fidem: & probationem communis est, teste Ripa ibi nu. 13. etenim licet Bart. & quidam

alii exestimauerint, quandoque plenam probationem facere scripturam priuatam aliquo auxilio munita arbitrio iudicis: contrarium tamen tenet Imol. in d. c. ij. nu. x. Ias. in d.l. admonendi. nu. 89. quod verius est. Quod si priuata scriptura, quae chirographum dicitur, (nam haecenus de hac egimus) nullo munita sit adminiculo, licet non faciat probationem semiplenam, presumptionem tamen inducit: cum non sit verisimile, quemquam falsam confecisse scripturam, eaque vti. Ita visum est Barto. in d.l. admonendi. nu. 26. quem sequuntur ibi Alex. col. x. Fulgo. Paul. de Castr. & Ias. num. 89. post Alberic. ij. col. Item Anto. Imol. & Abb. iij. col. in d. c. ij. de fide instr. Quorum opinio communis est, secundum Curt. Iuniorem in d.l. admonendi. nu. 36. & Carolum Molin. in consuet. Parisiens. §. v. nu. 12. qui plures huiusce opinionis auctores adducit. Eius sane constat effectus potissimus ex eo, quod ceteris probationibus paribus ille obtinebit, qui praesumptionem in eius fauorem habet. glo. communiter recepta in l. si duo patroni. in prin. ff. de iure iur. cui addo ipse Imol. in cap. j. de integro restituito. super glos. ver. in damnum. Haec tamen opinio Bartol. dubia videtur Curtio Iuniori in dict. l. admonendi. nume. 36. & falsa Curtio Seniori ibidem folio. 12. col. iij. vers.

ego solus. Carolo Molinaeo in d. 5. qu. 11. Decio in d. c. ij. n. viij. & ix. auctoritate tex. illius, dum tractatur de scriptura priuata nullo cōmunita adminiculo. respondet etentim Romanus Pontifex, hanc non habere robur alicuius firmitatis. Quam ob rem mihi non admodum placet communis sententia. Hæc diximus de priuata scriptura, quæ chirographum appellatur, multisque alijs nominibus dicitur: nūc paucis agam de epistola, de libro rationum, ac de sigillo. ¶ De epistola illud sit absque controuersia, quod recognita per scribentem probat contra ipsum. l. publica. ff. de posit. fatentur Panormit. & omnes in dict. capit. ij. de fide instru. quod si negata fuerit, tunc comparatione literarū facta diligenter iuxta l. comparationes. C. de fide instrument. probabit plenè. Nam in hac specie sola comparatio literarū facit plenam fidem: secundū Bart. in l. nuda ratio. ff. de donat. col. vlt. eundem in dict. l. admonendi. nu. 30. cuius opinio communis est, vt fatentur Felin. in dict. capit. ij. nume. 17. & Dec. nume. 16. Ripa in d. l. admonendi. nu. 132. & ibi Curt. Iunior. num. 41. quam & Alex. sequitur in conf. 58. num. j. & conf. 114. lib. vij. idē asserit, eam veriore esse in d. l. admonendi. nu. 38. Mihi tamen 8 hæc sententia non placet quod ad plenam probationem, & si

den: non enim video iuris canonici, vel ciuils congruam auctoritatem, nec urgentem rationē quibus hoc probari possit: idcirco potius contrariam opinionem admitterem, quam sequuntur Panorm. in dict. capit. ij. nu. viij. Iason. in d. l. admonendi. nu. 139. & Curt. Iunior. nume. 41. eandem Panorm. sententiam sequitur Alex. in conf. 76. nume. viij. lib. iij. quam ob rem iudices admonéo, hac in re non ita liberis eis superesse arbitrium. imò debere omninò cautè circumstantias perpendere, vt communem opinionem sequantur. de literarum verò comparatione ultra Bart. in dict. l. admonendi. num. 24. Alex. Iasonem alios ibi, Paul. de Castro in dict. l. comparationes. post Bald. & alios, lector poterit multa examinare ex his, quæ traduntur per Dec. confil. 615. Matthæ. Afflict. decisio. 181. Paul. Parisi. conf. 55. lib. iij. col. ij. Hippo. in rub. C. de probatio. nu. 297. Zasium lib. ij. singulari. respons. cap. 25. quibus addere regias leges. 117. 118. & 119. titul. 18. par. iij. ¶ De libro rationum receptum est, eum probare contra scribentem. l. quedam. §. nūmularios. ff. de edendo. vbi glo. Bartol. & alij, idem Bartol. & Docto. in dict. l. admonendi. nu. 27. Carolus Molinaeo in consuetudi. Parisi. titulo. i. §. v. nu. 18. quod si dubitetur de scribente librum rationum, ad comparationem

tionem acceditur quæ sola in hoc casu fidem facit: quemadmodum Bart. communiter receptus opinatur in dicta l. admonendi. nu. 29. Quæ in re aduertere debet iudex, an hæc cõmunis opinio sit seruanda: sicuti de epistola diximus: examinare si quidẽ debet negotij omnes circumstantias diligenter. de quo Alex. tractat in dict. consil. 76. n. 8. li. iij. Pro verò scribente liber rationum non probat plenè l. rationes. & l. exemplo. C. de probat. glo. in dict. cap. ij. & in Clem. j. §. primo, ver. rationum. de vsuris, quorum opinio communis est, vt constat ex Bart. & alijs in dict. l. admonendi. & doctoribus in dict. cap. 2. & in dict. §. primo, quandoque tamen ex libro rationum deducitur probatio semiplena concurrentibus alijs adminiculis, quandoque præsumptio quædam: quod iudex obseruare debet exactissimè, vt inde possit arbitrari, quid iure diffinire valeat. tex. optimus in dict. l. rationes. l. instrumenta. C. de probat. tradunt latè Bart. in dict. l. admonendi. nu. 27. Iason. num. 111. in repet. Curti. Junior nu. 38. & Ripa ibi nu. 114. Abb. Imola Felin. num. 21. Decius nu. 17. in dict. cap. ij. de fide instrum. Carolus Molinæ. in dict. §. v. nu. 18. quandoque tamen libro rationum datur plena fides pro ipso scribente, vbi hoc sit moribus, & consue-

tudine inductum ex causis certis, ac iustis ob vtilitatem publicam commerciorum. Bald. & Salicet. in l. exemplo. C. de probationi. latè Decius in cap. j. num. 29. de probatio. argu. tex. in capit. cùm dilectus. de fide instrum. quæ quidem consuetudo non est temerè admittenda, sed tunc demùm, cùm aliquot ex causis ac circumstantijs iustificetur: & planè tunc adhuc manebit liberum iudicis arbitrium, vt possit hac in controuersia iure, & æquitate quid iustum sit decernere: quod & post alios adnotauit Ioann. Oldendorpius in tract. de actionibus classe prima. viij. actione. ¶ Sed sigillo extat tex. in dict. capitul. ij. qui expressim probat, scripturæ priuatæ fidem adhibendâ fore, vbi illa sit munita sigilli autentici autoritate. Quo in loco glos. scribat, eam decissionem nõ procedere in sigillo priuato. Quia priuatum sigillum non magis operatur, quàm subscriptio priuata, quæ indiget recognitione. Bart. Alberi. & alij per tex. ibi in l. si procuratorem. ff. de procurat. l. fideiussorib. §. pater. ff. de pignorib. imò ex Panor. & alijs in dict. cap. ij. oportet, probare quòd sigillum fuit appositum ex voluntate illius, qui dicitur sigillasse. Nam licet ipse Panormita. voluerit, quòd priuatum sigillum præsumatur appositum voluntate ipsius cuius

est, & idem notauerit Bald. in l. j. ff. quemadmod. testam. aperi. & in dict. l. si procuratorem. iij. quaest. tamen ubi priuatus recognoſcens proprium sigillum, negauerit fuisse id eius voluntate impressum, adhuc non videtur haec sufficiens, & plena probatio: authore Alberico in dict. l. ad finem. & in dict. l. si procuratorem. ij. colum. argu. l. j. §. sed ne furandi. C. de latina liber. tollen. & cap. tertio loco. de probation. Nisi quis negaret sigillum illud esse proprium, & postea conuictus diceret non fuisse impressum eius consensu: hoc etenim casu fidem faceret sigillum contra ipsum. arg. tex. in Auth. contra qui propria. C. de non nume. pecu. quod Carolus Molin. notat in dicto. §. 5. nu. xij. qui censet, posse multis ex coniecturis praesumi, sigillum appositum fuisse voluntate, & consensu illius, cuius est: praesertim cum agitur de sigillo publico, & authentico, quod solet publica autoritate tradi, & committi viro probo ac fide digno, ut ab eo diligentissime custodiat, & nomine committentis imprimatur: aut tandem in loco publico diligenter seruetur, ut ibi literae sigillentur publica fide: posset tamen Abb. opinio quod ad sigillum, etiam priuatum obtinere, ut inde praesumptio quaedam iudicis arbitrio virget adsumatur. Nec ubi constat

de sigillo est necessaria subscriptio, nisi aliud consuetudine fuerit, vel legibus institutum: sicuti Felin. & Dec. tradidere id dict. cap. tertio loco. colum. j. quibus adde quae notat Rebuffus in tract. nominationum, quaest. x. num. xx. & Alexand. in l. quae dotis. col. vltim. ff. solut. matrimon. qui tenet eandem opinionem, quam Anton. & Dec. in dict. capitu. tertio loco. tenuerunt, eam intelligentes, quoties agitur contra ipsum sigillantem. Nam alioquin praeter sigillum necessaria est subscriptio notarij. secundum Speculat. titu. de instrument. editione §. instrumentum ergo publicum. Felin. in cap. post cessione. nume. vij. & ix. ubi vtraque conclusionem probat. de probat. notant Rebuffus in d. num. 20. Guido Papae. q. 175. & q. 481. & haec est communis opinio Doct. in dict. ca. post cessione. & in dict. cap. tertio loco. ubi est tex. pro Antonij, Decij & Alex. conclusione. ¶ Quod sigillum dicatur authenticum praeter alia, quae traduntur in dict. cap. ij. explicat Rebuffus super leges regias parte prima titu. de literis obligatorijs artic. j. glos. vij. Speculat. titu. de procurato. §. Ratio autem formae. vers. item quod non est sigillum. Bart. in dict. l. procurator. tex. optimus in l. 114. tit. 18. par. iij. quibus adde glo. Abb. Fracum, & Dec.

& Dec. in c. significauit. de ap-
pel. In hac regia Castellana re-
publica regium sigillum cācel-
lariū eius custodi cōmittitur:
est etenim in huius sigilli custo-
dia maxima equidem authori-
tas. l. 13. tit. 18. part. iij. l. j. ti. viij.
li. ij. ordi. quod & in regno Frā-
cie, atque in Neapolitano fit:
vt cōstat ex Philippo Probo in
scholijs ad Cosmam in pra-
gmat. Sāctione. ti. vltimo verb.
duximus, & Matthæo decisio.
Neapol. 21. nu. ix. & decisio. 253.
vbi probat, sigillum regiū esse
substātiā regiarum literarū.
idem voluit And. Isernia in c. j.
de prohi. feudi alienat. per Lo-
tharium tex. optimus in l. Tri-
bunus. §. vlt. ff. de testa. milita.

Ex capite sequenti.

- 1 *Attentata pendente appellatione sunt reuocanda per iudicem appellationis, & possunt reuocari per iudicem à quo.*
- 2 *Attentata intra tempus datum ad appellandum reuocari debēt ante omnia.*
- 3 *Attentatorum reuocatio quo tempore petenda sit?*
- 4 *Notorius defectus iuris, an impediāt reuocationem attentatorū?*
- 5 *Confessio in ciuilibus, & criminalibus an impediāt appellationem?*
- 6 *Appellatio an possit tolli à principe, vel lege humana? & mihi de citatione.*

- 7 *Attentata non reuocantur, quoties appellatio non habet effectum suspensionis.*
- 8 *Appellatio, an admittatur à sentētia lata in iudicio possessorio?*
- 9 *Attentata non reuocantur, vbi appellatum est à sententia lata super agris communibus, iuxta legem Toletanam, vel super executione publici instrumenti.*

Appellatione pēdente no-
uata, qua ratione per iu-
dicem appellationis
reuocentur.

C A P. XXIIII

NON tantum his
iudicibus, qui ap-
pellationū cogni-
tionibus præfecti
sunt: sed & his, qui
primo loco causarū controuer-
sas diffinire debēt, necessarius
omnino est tractatus hic de at-
tentatorum reuocatione, vt in-
terim hac dictione vtar. illis sa-
nē, vt iuxta iuris regulas iudiciū
inferiorū executionibus vel de-
ferant, vel eorū temerarias in-
nouationes propria interlocu-
tione improbēt. His verò vt cō-
pertū habeant, quanā ratione
appellatione pendente abstinere
debeāt ab executione rei per
eos iudicatæ. Idcirco iure cōsti-
tutissimū esse censemus, attēta
ta pendente appellatione ante
Pract. Couar. Rub. x

omnia esse reuocanda. l. ex illo l. minimè. C. de appel. l. j. C. de bono. pos. secundum tab. l. j. nil nouari appel. penden. capit. an sit. de appel. c. bonæ memoriæ. de confir. vtili, vel muti. l. sciendum. ff. de appel. recipi. est etenim per appellationē suspensa iurisdictio iudicis, qui sententiā pronunciauit. c. super eo. in j. de appel. c. vt debitus. c. ad hæc. in j. eo. tit. quibus constat quò ad illam causam, de qua pronúciatum est, suspēdi per appellationem iudicis pronunciantis iurisdictionē. & ideo iudex nō potest appellatione pēdēte quidquam nouare. Nam si ab eo appellatio recepta est, interdicta est illi nouatio: quia recepta est appellatio. si verò non est recepta, itidem interdicatur, ne præ iudicium fiat ei, quò ad deliberetur, an recipienda sit. tex. in signis in d. l. j. in prin. ff. nil nouari appel. pēd. His accedit, quòd sententia per appellationē extinguitur inspecto, & considerato præsentis statu. l. j. §. vlti. ff. ad Turpil. & suspenditur, si futurum statū causæ, cuiusque euentum cōsideremus. c. venientes. de iureiur. explicat optimè gl. Ioan. Andr. Abb. Imol. & Doctor. ibi, glossa in d. §. vlt. Abb. ij. col. Bal. & alij in rub. de appel. Alexan. in l. j. col. j. ff. de re iudi. vnde non poterit interim sententia executioni mandari: præsertim, quia ea executio esset in

offensam iudicis, ad quē prouocatum est, & ipsius iudicis, atque in damnum, & iniuriam appellantis: quemadmodū tradidit Alex. in consil. 99. col. ij. li. v. Card. & Francus in c. bonæ memoriæ. de appella. tex. optimus de suspensione iurisdictionis iudicis, à quo appellatum est in l. 26. tit. 23. part. ij. quibus tandē fit, vt hæc sit iuris vtriusque regula, qua probatur, attentata esse ante omnia reuocanda: cuius examen ad vtiliorem forensium quæstionum expeditionem, aliquot expositis interpretationibus subire cōstituiamus, quò facilius sit huiusmodi tractatus cognitio.

¶ Prima igitur sit interpretatio, quòd attentata pēdēte appellatione sint omninò reuocanda per ipsum iudicem, ad quē fuerit prouocatum. id etenim probat tex. in c. non solū. de appel. in vj. secundum Ioan. Andr. & communem ibi. quāuis & ipsemet iudex, à quo appellatū est, idem possit agere, etiam si ipse attentauerit: quasi eius officiū possit implorari ad ea reuocanda, quæ fuerint lite pēdente innouata. text. in c. cū teneamur. de appella. vbi Præpo. & Dec. c. Sollicitudinem. cod. tit. quibus constat quòd primo loco diximus, vbi nouatio non fit ab eodem iudice: & si ab eodem iudice fiat: est tex. elegans in c. venientes. de iureiuran. ad finem.

Cuius ad

Quis ad hoc meminere Francus & alij in d.c. venientes. Barbat. in c. ult. col. ij. de libel. oblat. item ad idem in c. ij. de mat. contract. cōtra interd. eccle. iuncta glo. quam existimat singularem esse Panor. ibi, & Corsetus in singularibus verb. appellatio. nu. v. Nam vtraq; pars huius intellectus auctoritatem habet à prædicta decisione. Idcirco in summa deducitur, iudicem, à quo appellatū est, posse reuocare, quæ ab eodem, vel à partibus nouata fuerint appellatione pendente.

¶ Secundò præscripta regula est ita intelligēda, vt prius omnino constet, appellationem intra decem dies temporevè legitimo propositam fuisse. tex. est in d.c. nō solū. vbi gl. & omnes. ad idem text. in c. k. omana. §. si verò. de appellatio. in vj. notat Specu. titu. de appella. §. penult. vers. sed pone. & id adeò verum est, quod non sufficit, hoc probari per confessionē partis aduersæ, quò ad effectum reuocandi attentata: sicuti extat elegās Rotæ responsio. 190. in nouis, quam sequitur Francus in d.c. non solū.

¶ Tertia interpretatio in hūc modum colligitur. nā attēta reuocatur ante omnia, nō solū ea quæ fuerint attēta post appellationē propositā, sed & ea, quæ attentata sunt ante ipsam appellationem, & post senten-

2 tiam eo tempore, quod datur à iure ad appellandū, & intrā quod condēnatus appellare potest. quod probat text. insignis in d.c. non solū. in parte prima, quem commendant Francus, & Doctor. ibi & esse incognitum iuris ciuilibus professoribus testatur Ant. Corset. in singularibus verb. Appellatio. in principi. idem probat tex. in l. & post. ff. de trāsact. gl. in l. ex iudiciorum. ff. de accusatio. verb. secuta. quā dixere singul. Bald. in c. querenti. de offi. dele. Paulus Castrensis in l. eius qui. §. si cui. ff. de testamen. idem in l. seq. & scribit cōmuniter receptā esse Alexan. in l. ij. §. si seruus. ff. de acqui. posses. qua ratione cōstat intellectus ad tex. in d.l. eius. §. vlti. & in l. qui à latronibus. ff. eod. titu. l. xv. titu. j. part. vj. & omnium, quibus damnari ad mortem testari prohibentur. etenim vbi damnatus ad mortem appellatione pendēte obierit, ac testamentum fecerit, valet sanè ipsum testamētū: quod expressim respondetur in d.l. qui à latronibus. §. vlti. & in d.l. xv. titu. j. part. vj. Idem profectò erit, vbi damnatus ad mortem testamentum fecerit, & mortem obierit eo tempore, quo poterat appellare. Nam licet sententia ipso iure irroget infamiam, atque statim operetur effectum executione legis absq; executione iudicis.

Pract. Couar. Rub. x ij

& idcirco trahitur, si fuerit confirmata in ipsum tempus sententiae prioris: id verum est, quoties sententia viuo condemnato confirmatur, transitque in rem iudicatam, & in his, quae semel non fuere sortita effectum. Quasi secus sit dicendum, ubi condemnatus ante confirmationem sententiae mortem obierit: aut actus iam fuerit semel perfectus, effectumque habuerit: text. optimus iuncta gl. in l. furti. in princ. ff. de his qui notant. infam. quo in loco traditur de dicto testis, & testimonio eius, qui pendente appellatione testimonium dixerit: condemnatus tamen ex eo delicto, quod lata sententia infamiam inducit. idem notant Bald. & Feli. in c. super eo. de testib. idē Bald. in cap. dilectae. de except. quorum opinio communis est secundum Alex. in l. j. col. ij. ff. de re iudic. cui adde quae ipse scripsi in epitome in quartum decretalium ij. parte. c. 8. §. j. n. 7.

¶ Illud tamen obiter erit hoc in loco adnotandum, quod in excommunicationis sententia dispar est huius conclusionis observatio: siquidem licet excommunicatio lata post appellationem sit nulla. c. per tuas. de senten. excom. lata tamen post sententiam intra tempus datum ad appellandum valet mero iure, ac ligat. glo. celebris verbo appellari. in ca. venerabilibus.

§. Porro. de senten. excom. in vj. etiam si postea fuerit legitimum tempore appellatum. quā opinionem sequuntur Doctor. ibi cōmuni consensu contra Ioannem Monachum, vt fatentur Domini. col. vltim. & Francus col. ij. commendat Felin. in c. quoad consultationem. nu. 26. de re iudicata. 15. col. ver. quinta conclusio. tradit non esse reuocandam executionem sententiae, quae facta fuerit intra decē dies datos ad appelladū, si postea non appelletur: licet non debeat sententia mādari executioni donec omnino tranierit in vim, & auctoritatem rei iudicatae, neimpē lapso tempore, quo potuit secundum ius appellare. propriē siquidem dicitur sententia res iudicata, quādo ab ea non potest appellari: quod glo. notat communiter recepta in dict. ca. non solum. verbo, innouata. quam cōmendant, & sequuntur Abb. & iuniores col. ij. in rub. de re iudic. Deci. in rub. de appel. col. j. textus optimus in ffict. cap. quoad consultationem. cuius ad hoc meminit Iason in l. j. col. ij. ff. de re iudic. & id verum est irreuocabiler: nam reuocabiler etiam quandoque dicitur impropriē res iudicata sententia illa a qua appellari potest. l. huiusmodi. C. de appella. gloss. Bart. Paul. & alij in l. j. ff. de re iudic. id verò, quod de excommunicatione

municatione diximus, lata intra decem dies datos ad appellandum, etiam adnotauit glo. verb. innouata. in dict. c. non solum. & est communis opinio, vt fatetur Domi. in consil. 99. col. j. probatur etenim in d. c. venerabilibus. §. Porro.

¶ Quartò hæc reuocatio attentatorum, tunc demum locum habet & fieri debet, cum petita fuerit, priusquàm in causa appellationis litis contestatio expressè, aut tacitè fiat super principali apud iudicem superiorè: alioqui vbi super principali fuerit in appellationis causa vtrunque facta litis contestatio absque petitione reuocationis attentatorum, iudex superior agere debet, ac tractare de reuocatione, aut confirmatione sententiæ: non de reuocatione attentatorum, etià si ea post hanc litis contestationem petatur. huius opinionis author est Baldus in consil. 245. lib. ij. quæ secuti sunt Iason col. iij. & Vincen- tius Herculanus col. 8. in l. j. ff. de noui oper. nunciat. Guido Papæ consil. iij. & consil. 124. col. iij. Vitalis in tracta. clausularum. tit. Nil nouari appellatione pendente. col. iij. versicu. & caueat. Matthæ. Afflictis decis. Neapolitana: 52. & decis. 98. quibus suffragatur Speculat. opinio in titu de appellat. §. nouissimè. ad fin. quæ refert. & sequitur Bar. in l. j. ff. nil nouari appella. pen-

den. scribit etenim Speculator cautè petendam esse reuocationem attentatorum: ita quidem vt non petatur simul cū reuocatione sententiæ. nam si in eadem petitione litis contestatio fiat: non reuocantur ante omnia ipsa attentata, nisi dictum fuerit: peto ante omnia reuocari attentata. Quæ ratione constat, Speculatorem eiusdem sententiæ esse, cuius Bald. authorem adduximus. Igitur quoties appellator dixerit sententiam iniquam fuisse, & ea ex causa reuocandam fore, nec petierit attentata reuocari ante omnia, & aduersarius respondit, sententiam fuisse iustè latam, ac confirmandam esse, & super hoc fiat conclusio causæ absque eo, quod petatur, ante omnia reuocari attentata: non poterit postea eorum reuocatio peti: quasi iam sit litis contestatio facta super principali. Huic etiam opinioni accedit, quod licet expoliatus ante omnia sit restituendus: tamen si super petitorio, & principali litem contestetur, non poterit postea petere, se restitui interdicto vnde vi ante omnia cū priuilegio causæ expoliationis. textus in c. j. de restit. spolia. quem Iason pro Baldo inducit in d. l. j. Sed tex. ille non probat quod Iason ex eo deducit: essetque ea conclusio admodum dubia, ac denique falsa: cum etiam li-
Pract. Jouar. Rub. x iij

te contestata super petitorio principaliter, possit usque ad conclusionem in causa, qui egit petitorio, agere possessorio recuperandæ cū privilegio prælationis causæ, vt ante omnia expoliatus restituatur. Probat ergo text. in d. c. j. quod agens interdicto vnde vi, si cōsentiat reum excipere de dominio, & offerre probationem eius statim agendam videtur itidem consentire, quod discutiatur dominij, ac proprietatis causa: sicuti ex eo tex. adnotauit Paulus Castren. in l. si de vi. ff. de iudic. Dec. consil. 84. nu. ij. Ripa in l. naturaliter. §. nihil cōmune. ff. de acquir. posses. nu. 165. & ibi Areti. col. 8. post alios. vn de manifestum sit, non probari opinionem Baldi in dict. c. j. Sed & pro Baldo considerandum est, quod appellans eligēdo viam ordinariam super iustificatiōe, vel reuocatione sententiæ latæ renūciare videtur reuocationi attentatorum, & eius petitiōi: quemadmodum colligitur ex his, quæ tradit Bald. in l. ij. C. de execut. rei iudica. dum tractat de executione instrumēti guarentigii. atque hæc sunt quæ Baldo suffragari videntur. Ex contrario tamen aduersus Baldum est elegans decisio Rotæ 57. & 185. in nouis, quæ palam asserit posse peti reuocationē attentatorū usque ad conclusionē in causa

Nam qui appellat, & petit sententiam reuocari vt iniquam, nō ex hoc renūciat iuri, quod appellationi adhæret. & quosunt attentata reuocāda ante omnia: imō id ipsum sensim, ac tacitè petit, quod nihil appellatione pēdente nouetur. Quod non ita est in agente petitorio qui missam facere videtur quæstionē possessionis, quæ à proprietate distinguitur. d. §. nihil cōmune. eandem opinionem Rotæ probat Francus in dict. c. nō solūm. citaturque ad idē Ioan. Monachus in c. cupiētes. de electio. in vj. nu. 155. qui hoc tantūm adnotauit, quod reuocandum sit quicquid appellatione pendente attentatū fuerit quacunque parte litis, etiā si post conclusionem in causa fiat ipsa nouatio: nec tamen cōcedit reuocationē attentatorū ante litis contestationē posse peti postquā in principali causa fuerit litis cōtestatio expressæ, vel tacitè præmissa. Nihilominus Ioan. Andr. Domi. Ancha. & alij in d. c. nom. solum. dum aliquot rationibus vtuntur aduersus opinionem Spec. itidem sentiūt, falsam esse sententiam Baldi. Assueuerant etenim satis esse in eodem libello peti sententiæ latæ, & attentatorum reuocationē, nec esse impedimento litis contestationem, vt reuocentur attentata. cum censeatur litis contestatio facta

vio facta sine præiudicio reuocationis attentatorū, quæ fuit petita: nec oportet in specie peti, quod ante omnia reuocentur attentata: imò satis erit peti simpliciter reuocationē attentatorum. Idem ferè voluerunt Raphael, & Ange. Areti. in l. j. ff. nil nouari appel. pend. Salic. in l. iij. C. de appel. tenētes, posse simpliciter in eodem libello peti reuocationē sententiæ principalis, & attentatorū. denique horum authorū mens eo tēdit vt litis cōtestatio super principali grauamine facta cēseat absque præiudicio reuocationis attentatorū. Sic sanè opinor Rotæ sententiā iure veriorē esse. Nec vidi vnquam hac de re controuerti: nisi eo casu quo litis status proximā habet atq; expectat vltimā causę diffinitionē: tūc etenim nō inconuenit omitti reuocationē attentatorū, cuiusq; tractatū, & cognitionē: cū statim sit diffinitiuā, & vltima sententiā pronūciāda.

¶ Quinto hæc reuocatio attentatorum fieri debet, etiā si appellāri obijciatur notorius defectus iuris in principali causa etiā in causa, quæ super ecclesiastico beneficio tractatur. textus. optimus in c. si constiterit. de accus. cuius autoritate hāc opinionē probarūt Ant. & Frā. 4. cus vij. differētia in c. bonę memorię. de appel. idē Frā. cus in c. ad decimas. de resti. spolia in

vj. iij. col. Deci. in c. ex parte. in ij. de rescrip. col. vlt. Vnde fortiori ratione idē erit respondēdum in profanis rebus, & temporalibus: vt scribit Alexan. in cōli. 99. lib. 5. nu. 9. vbi Carolus Molin. testatur, eius opinio nem cōmunē esse. Quamobrē licet alioqui sit satis dubiū an agēti interdicto vnde vi, obftet notorius defectus iuris quorū proprietatē & frequētiū in eā sit itum sententiā, vt minimē fiat restitutio beneficij ecclesiastici propter notoriū defectū tituli: & idem esse quoties agitur de restitutione alicuius rei tēporalis, & profanę, modò in hoc casu, simul cōstet, expoliātem dominū esse: quod nos explicuimus in epitome ad quartum decretaliū. ij. parte cap. 7. §. 5. nu. 10. Tamē vbi agitur ad reuocationē attentatorū, nō obstant hi defectus eā petēti: quāsi maioris sit priuilegiij, ac fauoris attentatorū reuocatio, quā interdictū vnde vi. Sed vbi lis tractatur super ecclesiastico beneficio cōtrariū placuit Rotæ 55. in nouis & in eisdē decis. 14. & decis. 348. in antiquis, Oldrado cōs. j. Imole in d. c. bonę memorię. col. iij. cū beneficiū ecclesiasticū non possit possideri absq; canonica collatiōe: sitq; necessariū aliquo colore saltē canonici tituli possessionē iustificare: iuxta glo. illā celebratissimā in cle. vnic. de cau. poss. Pract. Couar. Rub. x. iij)

& proprie. cuius intellectū & examē satis in eius probatione varij tradidēre ibi Card. Imol. & Bonifa. Lanfran. in rub. de cau. pos. col. viij. Abb. in c. in literis. col. v. de restit. spo. glo. in pragmat. sanctio. ti. de pacificis pos. sel. §. ordinarij. verb. inquirant. Rebuffus in tracta. de pacificis pos. sel. nu. 32. Aufreri. in capella Tolos. xv. Dec. in c. cum causam. de proba. Selua. de beneficio. j. parte. q. vij. colū. iij. Bellamera consi. x. Rubeus consi. vlti. colum. ij. Rota in nouis 408. & 421. Aymon consil. 93. Ludoui. Gomefi. in reg. de triēnali pos. q. 27. & q. 28. & in reg. de nō iudicando iuxta formā supplica. q. v. Gulielmus Cassadorus. decis. iij. & viij. de restit. spoliat. & decis. iij. eo. tit. Martinus Azpilcueta in c. accepta. de rest. spol. oppo. ij. intel. vj. & oppo. viij. in princ. & oppo. x. ex quibus plerique fatentur, opinionē glossi. communem esse, praesertim gl. in prag. Sact. Ant. Rube. & alij. Cui rationi facili mē quis respōdebit, si obseruauerit hanc opinionem gl. nō esse admittēdā, vbi quis expoliatur lite pendēte, siquidē huic agenti ad restitutionē ex ea ratione, quod pendente lite nihil sit nouandum, non poterit opponi defectus tituli colorati, vt vulgari dictione interim vtamur, etiā si posset alioqui opponi iustē notorius defectus proprietatis, & iu

ris. quod notant in specie Rota 14. in nouis. Aufrerius in dict. decis. xv. idem in clem. j. de of. ordi. reg. ij. fallentia 24. ad finē. Rebuffus dict. tract. de pacificis pos. nu. 32. & in concordatis Gallie ti. de Annatis. verb. possessionē. & Martinus Azpilcueta in dict. ij. opposit. vj. intellectu. inducēs ad hoc rationem. tex. in c. cum venissent. de institut. ex quo illud etiam conatur probare, quod vbi agitur ad reuocationem attentatorū, & vt nihil pendente lite nouetur, nō potest obijci abiuratio spontanea beneficij ecclesiastici. Sed in eo capite potius agitur, vt lite pendente nihil nouetur, quā de reuocatione attentorum. Nec constabat ibidem notorius defectus proprietatis: vt idem egregius doctor admonuit: & nihilominus ipse verū esse opinor, non posse opponi defectum tituli colorati agenti ad reuocationē attentorum, etiā si expeditū foret, posse aduersus eum opponi notoriū defectū proprietatis. Qua ratio fit, vt nō omninō huic quēstioni, quā tractamus cōueniat in specie autoritas gl. in d. clem. vnic. de caus. pos. sel. & proprie. Idcirco Rotae opinio poterit cōprobari ex eo, q̄ appellatis non intersit, attentata reuocari, vbi notorius obstat illi iuris defectus in ipsa causa, & quāstione principali appellationis. vnde audi

unde audiri non debet. capitu.
 cum super. de re iudi. Nec obe-
 rit text. in dict. cap. si constite-
 rit. nam ibidem non aderat no-
 torius defectus proprietatis:
 cum probationes, & sententia
 per appellationē suspendantur,
 quò ad effectum notorij, &
 quò ad alios effectus, secundum
 notata in cap. in præsentia. de
 renunciat. Imò etiam in rebus
 temporalibus idem erit, nec at-
 tentata reuocabuntur, si noto-
 rius sit defectus iuris ipsius ap-
 pellantis. quod notant Guido
 Papæ q. 213. idem Guido conf.
 iij. num. iij. & conf. 69. colum.
 pen. & conf. 124. colum. iij. Af-
 flicti decisio. 98. optima glo. in
 l. j. verb. fiat ei. ff. nil nouar. ap-
 pellat. pend. Quam ob rem li-
 cet opinio contraria frequen-
 tiori doctorum consensu fue-
 rit probata, nihilominus hæc
 posterior admittenda videtur:
 saltem ad hunc effectum, vt nō
 fiat reuocatio attentatorum
 in fauorem, & ad petitionem
 appellantis, sed iudex ex offi-
 cio suo tradat beneficium se-
 questro: vt deducitur ex men-
 te Rotæ in dict. decis. 14. in no-
 uis. notant Cassador. deci. iij. ti-
 tu. de restit. spoliat. & Matthæ.
 Afflicti. decis. 352. idemque ad-
 mittendum videtur in rebus
 profanis ac temporalibus.

¶ Sexto est omninò ad huius
 quæstionis, & tractatus examen
 obseruandum non esse atten-

tata reuocanda ante omnia in
 hisce casibus, in quibus appel-
 latio iure non est admittenda:
 sicuti notat gloss. communiter
 recepta in dict. cap. non solùm.
 de appellat. verb. casibus. vbi est
 text. hac de re apertissimus, cu-
 ius conclusionis ea est manife-
 sta ratio, quòd tunc appellatio
 nullum operatur effectū, nec
 suspensiuum, nec deuolutiuum
 regulariter. vt constat: & ideo
 non est cur de attentatis reuo-
 candis tractetur. Casus autem
 quibus appellatio iure prohi-
 betur, poterit lector colligere
 ex Speculato. titu. de appella-
 tio. §. in quibus. Hippo. in l. vni-
 ca C. de raptu virginum. nu-
 mero 138. Nicello in concordia
 glossarum, concordia vj. & Ro-
 berto Maranta in ordine iudi-
 ciorum vj. parte cap. de appel-
 latione. num. 269. Regula siqui-
 dem iuris est, quòd appellatio
 admittatur semper, nisi specia-
 liter sit iure prohibita. glo. in
 l. qui restituere. ff. de rei vendi-
 cat. quæ singularis est secun-
 dum Francum in rubri. de ap-
 pella. column. v. commendant
 Dec. in capitu. romana. de ap-
 pellat. col. iij. Bald. in c. pastora-
 lis. de appella. col. iij. idem Bal.
 in l. vnic. C. si de momen. pos-
 sessione. column. ij. Nam & in
 criminalibus appellatio admit-
 tenda est, secundum Bartol.
 in l. qui ultimo supplicio. ff. de
 pœnis. notatur ex gloss. in di-

eta l.j. ff. nil nouari appellatio.
 penden. & in dict. capitu. non
 solum. & ideo, vt ibidem appa
 ret, non est sententia mandan
 da executioni interim dum ap
 pellari potest. quod & Felin.
 communem omnium opinio
 nem tradit in capit. quærenti.
 de offi. deleg. Abb. & alij in ca
 pit. ij. de re iudi. etiam in crimi
 ne læsæ maiestatis humanæ: cū
 & in eo admittenda sit appel
 latio. glo. & ibi Aret. in l. Pan
 tonius. §. rei perduellionis. ff.
 de adquir. hæred. Dec. in dict. 5
 cap. cum sit Romana. §. vltim.
 Ioan. Igneus in quæstione, an
 Rex Franciæ recognoscat su
 periores. 17. & 18. special. dum
 allegat l. ij. C. quorum appella.
 non recipian. Ludo. Carreri. in
 practica criminali in princip.
 nume. 85. contra Roma. in d. l.
 Pantoni. §. rei perduellionis.
 Quod adeò verum est, vt & in
 crimine hæresis admittendam
 esse appellationem scripserit
 Bal. in l. iij. C. de summa trini.
 cuius opinio falsa quidem est,
 vt probatur in cap. inquisitio
 nis vt. de hæretic. in vj. & fate
 tur ipsemet Bald. hoc iure ca
 nonico verum esse, nō tamen
 iure ciuili: qua in re fallitur: cū
 in hoc hæresis crimine mini
 mē sit facienda distinctio hac
 in quæstione inter ius canoni
 cum, & ciuile: idque in tanti
 criminis detestationem institu
 tum est. quod Iacobus Septi

mancensis doctissimē tractat
 in catholicis institutionibus ca
 pit. vj. explicat & repertorium
 inquisitorum verb. appellare.
 In alijs verò criminibus, quia
 id obiter attigimus, non præ
 termittam hanc controuersiam
 compendio quodam diffinire
 aliquod propositis conclusio
 nibus ad eius resolutionem.

¶ Prima conclusio. Conuictus
 simul & confessus non audi
 tur appellans nec à iudice, qui
 sententiam pronuntiauit, nec
 ab eo, ad quem prouocatum
 est, quæ quidem conclusio in
 criminalibus, & ciuilibus, iure
 admittenda est, ac iure proce
 dit tex. & illic omnes in l. ij. C.
 quorum appel. non recip. An
 gel. Aret. in tract. de maleficijs.
 verb. præsentē Caio. Imol. &
 idem Ang. Aretin. qui fatetur
 hanc opinionem communem
 esse in l. creditor. §. iulius. ff. de
 appellat. Abb. & omnes in ca.
 cum speciali. §. porro. de appel
 lati. vbi Dec. itidē asserit hanc
 opinionem communem esse:
 quam latē tradit Ludoui. Car
 reri. in practica criminali in
 prin. Hinc sanē iudices, qui cri
 minum punitiōi præfecti sunt
 quandoq; torquere solent reos
 etiam si crimen probatum sit,
 vt tādē reus cōfiteatur deli
 ctū sitque verē cōuictus & con
 fessus, & ideo eius appellatio
 nō sit admittenda. quod fieri
 posse Bald. sensit, ac tenet in l.
 obserua

obseruare. nu. ix. C. quo. appel.
nō reci. Quo in loco tex. proba
re videtur eandem opinionem
quippē qui responderit, negan
dam esse appellationem ei, qui
conuictus testibus, formidine
tormentorum territus crimen
fuerit confessus. Igitur permis
sum est iudici legitimē conui
ctum tormentis subijcere: cum
alioqui lex illa foret pernicio
sa, nec posset in vsum & pra
xim deduci. Idem tenuerūt ip
se Baldus in l. j. numer. ix. C. de
iura. calum. & Thomas Gram
ma. voto j. col. i. Quibus profe
ctō illud potissimū refraga
tur, quōd tormentis locus non
est, vbi crimen alijs probatio
nibus apparet: sed tūc demū
iudices his vti debēt, cum alijs
probationibus delictum non
probat. text. in l. diuus Pius.
& l. dictum. ff. de quēstio. cap.
illi qui. v. q. v. glo. in summa 15.
q. vj. adnotarunt passim iuris
vtriusque interpretes, præser
tim Gandinus in tract. de ma
lesi. rub. de quēst. in prin. Ang.
Are. in tract. de malefi. verb. fa
mam publica. q. ij. Paul. in l. si
quis in hoc genus. C. de epis. &
deri. Albe. in d. l. ij. C. quor. ap
pel. nō reci. Francisc. Brunus in
tracta. de indicatijs. & tortura. q.
v. ver. sexto. Ludo. Carreri. in d.
practica in princip. numer. 188.
Cautē siquidem iudices vti de
bent quēstionibus & tormen
tis: cum plerunquē multa ma

la ex his contingant & sæpis
simē torqueatur innocens, vt
appareat nocens: & cum quæ
ritur, an sit nocens, cruciatur,
& innocēs luit pro incerto sce
lere certissimas pœnas, non
quia illud commississe detegi
tur, sed quia non cōmisisse ne
scitur. Torquet etenim iudex
accusatum, ne occidat nesciēs
innocentē: ac fit tunc frequen
tissimē, vt per ignorantie mi
seriam, tortum, & innocentem
occidat, quem, ne innocentem
occideret torserat. Hæc, & mul
ta piē & elegāter aduersus tor
mentorū vsum scribit diuus
Augustinus lib. xix. de ciuitate
Dei. cap. vj. vbi Ludouicus Vi
nes hoc ipsum inuentum alic
num esse à Christiana pietate
censet. Sed & Valerius Maxi
mus lib. viij. ca. iij. refert quæ
stiones, quibus aut creditū non
est, aut temerē fuit habita fides
Nos verō non adeō improba
mus tormētorum, & quæstio
num vsum, etiā in Christiana
republica: modō iudices cautē
legitimis indicatijs præcedenti
bus optimo zelo veritatis in
quirendæ hisce quæstionibus
vtantur. Sic plerisque visum est
Baldi opinionem falsam esse:
& idēd, non esse licitum conui
ctū legitimē torquere, vt con
fessus delictum appellare ne
queat. asseuerat idem Bald. sibi
parum cōstans in l. qui senten
tiam. C. de pœnis. vt refert Cur

tius in tract. de indicatijs & tortura in dict. q. v. nume. 16. eum sequutus: mihi tamen hoc non scribit Baldus. Sed idem tenuerunt Angelus, & illic Ioan. Igneus in l. & si certus. ff. ad Sylania. August. Arimi. in additi. ad Ang. Aret. in dict. verb. fama publica. Andræ. Isernia in constitutionibus Neapolit. tit. de homicid. & damnis clandestinis. num. 33. quæ quidem opinio communis est, vt fatentur eam sequuti Hippo. in l. j. ff. de quæstio. num. 11. idem Hippo. in cons. 51. num. 51. & in practi. s. nunc videndum. num. 25. Ludoui. Carreri. in dict. practi. criminali. in princ. nu. 188. falsò tamè citatur huius opinionis author Cinus in dict. l. ij. C. quor. appell. non recip. & in l. vltim. C. de quæstio. cum in his locis hanc quæstionem minimè attigerit. ex quibus apparet, praxim istam qua iudices quidam vtùtur, dubiam admodum esse. Quam ob rem duo vel tria in hac cõtrouersia sunt obseruanda. Primum, possè conuictum testibus, torqueri ad detegendos socios, & participes criminis, in casibus, quibus potest interrogari de socijs criminis. Secundo illud sit certissimi iuris, teneri reum legitimè cõuictum sub mortalis culpæ reatu, si à iudice interrogetur, etiam in tormentis respondere, an crimen commiserit. Nam etiam

si iniquè torqueatur iussè tamen interrogatur. & idèõ tenetur respondere iuxta Innoc. & communem in capitu. ij. de confess. S. Thomam. ij. quæsti. 69. articul. j. Tertium iidem quibusdam placet opinionem Baldi, æquam esse, ac licitè posse admitti, quoties iudex ex circumstantijs viderit, reum ita conuictum esse, vt reipublicæ expediat, statim non admissa prouocatione publicè puniri: & ipsum iniquè, ac per calumniam nolle confiteri veritatem, vt appellatione proposita differat iustam sceleris punitionem. sic etenim rem istam doctè, & resolutè Martinus Azpilcueta distinxit in cap. inter verba u. q. iij. corolario, 64. ad si. Tamen si ob frequentem quorundam iudicum in puniendis criminibus audaciam, ne dicam sæuitiam temerariam, non audeam omninò Baldi sententiã probare, quæ tunc falsa est, & manifestè iniqua, cum iudex non alia ex causâ torquet conuictum, quàm vt appellationis auxilium auferat. Nihilominus fatebor quandoque, etiam si rarò, conuenire publicis sceleratissimorum hominum punitionibus, Baldi opinionem cautè admitti. præsertim in his criminibus, quæ enormia, & grauissima sunt: vt scribit Matthæus Afflictis in constitutionibus Neapolitan. libr. j. rubri

ca. 17. numero 59. Cæterum ad-
 nulla Baldi sententia quæritur,
 quid dicendum vbi legitimè
 conuictus torquetur, & negat
 crimen commississe? Nam qui-
 dam opinantur eum absoluen-
 dum fore: quia probationes le-
 gitimæ fuerint per hanc nega-
 tionem exclusæ, atque purgatæ,
 vt peculiari huius quæstionis
 verbo vtat: quemadmodum ad
 notauit ex glos. nibi Albericus,
 scribens hanc esse communem
 opinionem in l. edictū. ff. de quæ-
 stionib. idem Alberic. in rub. C.
 eo. titu. nu. 9. facit etenim neces-
 sitas fidem, quæ nūm à corpori-
 bus, tum ab animis nascitur. Nā
 & verberibus torti, & igni fati-
 gati, quæ dicunt, ea videtur ve-
 ritas ipsa dicere: & quæ à pertur-
 bationibus animi sunt, dolore,
 cupiditate, iracūdia, metu, quia
 necessitatis vim habent, asserūt
 authoritatem, & fidem, vt Cice-
 ro scribit in Topicis ad Treba-
 num. Cuius meminit glos. in d.
 l. edictum. eandem opinionem
 in hac specie probare, ac tenere
 conantur Cæpola in cons. crimi-
 nali. 32. dubio. 9. Hippo. in pra-
 ctica. §. nunc videndum. nu. 26.
 Idem Hipp. in dicta l. edictum,
 idem in singulari 262. Ex con-
 trario adducitur glos. in l. j. C.
 de quæstio. quæ tamen parum
 vrget: quia non tractat de tor-
 mentis ipsius rei accusati, sed te-
 stium. Nam licet probationes in-
 tegræ, & legitimæ non reddan-

tur debiles propter negationem
 testium, qui torquentur: non ex
 hoc sequitur, idem esse in nega-
 tione ipsius rei principalis: ad
 huc tamen est obseruandum,
 quod glo. in d. l. edictum. nulla
 lege probatur, vt fatetur Alber.
 ibi & in d. rub. nu. ix. sed & hu-
 ius posterioris opinionis autho-
 res esse videntur Alex. in addi.
 ad Bart. in l. vnus. §. reus. verb.
 nec confitetur. ff. de quæstionib.
 Thomas Grammat. cons. 12. nu.
 24. & Hippo. in singul. 108. qui
 expressim asseuerant, conuictū
 vrgetibus indicij, aut legitimis
 probationibus posse cōdemna-
 ri ad mortem, & pœnam ordi-
 nariam, etiam si in tormētis, vel
 extra tormenta negauerit, se cri-
 men illud cōmississe, de quo in iu-
 dicio accusationis tractatur. Hi
 verò probare volunt eorū sen-
 tentiam autoritate tex. in l. qui
 sententiam. C. de pœnis. ex qua
 illud tantum deducitur, posse
 quem legitimis probationibus
 conuictum danari pœna sup-
 plicij corporalis, & ordinaria:
 quamuis non fateatur ipse con-
 uictus crimen commississe. & ad
 hoc ipsum eius legis meminere
 Bald. & Felin. in cap. ad nostrā.
 de probation. vrget tamen hæc
 equidem ratio: quia si legitimis
 probatonibus quis conuictus
 sit, & poterat ex his iuste pœna
 ordinaria dampnari, non erit ex
 hoc absolendus, quod aliqua
 ex causa tormentis, & quæstioni

bus fatigatus noluerit crimen confiteri. Etenim hoc nullibi in iure probatur. atque ideo & hanc ultimam opinionem veram esse censent Andræ. Iserma in cap. j. §. publici latrones. de pace tenenda. Paris de Puteo in tract. de syndicato, ad finem cap. quidam latro tortus. & Matthæ. Afflict. in constit. Neapolit. lib. ij. rub. x. n. 28. Vnde fit, ut iudex omnino expendere debeat probatio nes ipsas, earumque vim, & auctoritatem, an sit legitimè, plenè, & integrè probatum delictum. Atque hæc dicta sunt de prima conclusione, quã conatur Dec. euertere, vbi qui fuit confessus. & conuictus aliquam causam exponit appellans, ex qua iustificet appellationem ipsam, nempe si dixerit, confessionem fuisse factam ex errore, ac testes ipsos falsum testimonium dixisse. quæ denique non sunt vero consona, nec vera præsumuntur: & ideo iudex ad accusum, & diligenter cauere debet, ne quem temerè morti tradat, atque item ne sceleratissimos homines appellantes admittat.

¶ Secunda conclusio. Confessus tantum, etiam si testibus conuictus non sit, nec in civilibus, nec in criminalibus regulariter ad appellandum admittitur. tex. optimus in dict. c. cū speciali. §. porro. & in ca. Romana. §. sin autem. de appellat. in vj. vbi Ioan. Andr. Dom. & Francus Abb. &

doct. communiter in d. §. porro. Capella Tolosana, & ibi Ausre. nu. 176. quorum opinio communis est, & ita intelligitur, ut procedat, quoties confessus nullam exponit causam expressam, quæ appellationem iustificet. Nam si causa expressa fuerit, admittenda est appellatio, & suspendenda executio, secundum eosdem. Tradit latè Nicellus vj. concord. glossarum col. iij. Nam vbi à iure re prohibita est appellatio, nihilominus est admittenda, si causa iusta expressim fuerit in appellatione dicta. gloss. insignis in dict. §. sin autem. verb. mandetur. quã sequuntur illi omnes, & De. in c. 3. & in c. cōsuluit. in j. de ap. pel. notat Bart. in l. a sententia. ff. de appellat. Cuius. cons. 60. Lan francus in clem. dispendiosam. de iudic. col. iij. Vnde apparet quã nã ratioe possit procedere quod notant gloss. in d. §. porro. & plerique alij tenentes admittendam esse appellationem eius, qui ex propria tantum confessione damnatus fuerit. ¶ Imò quibusdā placet in aliquot criminibus non esse admittendam appellationem, siue quis fuerit tantum confessus, siue conuictus, quasi alterum sufficiat ad executionem sententiæ: ut statim non obstante appellatione ea fieri possit. quod probare videtur tex. in d. l. ij. C. quorū appellatio. nō recip. cui cōuenire videtur regia lex hac de re satis expressa in l. 15. tit. 23. part. quæ isthac

isthec crimina cōmemorat, la-
tius tractat rē istā Lu. Carre. i.
ind. practica in prin. ¶ Qua-
cunque tamen in causa qui ex
confessione dānatus fuerit, etiā
si non audiatur appellans à iudi-
ce inferiori, audiendus tamē est
à superiori, ad quē appellauit. qđ
glos. notauit in dict. §. si autem.
verb. mandetur. quam secuntur
doct. ibi Fel. in cap. significasti.
in j. de homicid. colu. ij. adē Fel.
in c. ad ablendā. de heret. Abb.
in cap. pastoralis. in prin. & illi
iuniores, de appellat. ¶ Vfus ta-
men forensis apud Hispanos, &
ferē toto in orbe Christiano ha-
ctenus obtinuit vt in criminali-
bus, quoties corporalis pœna
est infligenda, appellatio mini-
mē admittatur ad executionē
impediendā. l. ior. stili. siue quis
damnetur ex propria confessio-
ne, siue testibus fuerit tantū con-
uictus. quē vsum ipse probare
nequeo, nec opinor, probari iu-
re posse. Idcirco iudices admo-
neo, vt priusquā exequantur
criminales sententias cautissimē
singula expēdant. poterit enim
contingere, quē falsis testibus
conuictum fuisse, aut iniquissi-
ma, ac crudeli admodum quæ-
sitione inductum, & coactū esse
crimen de se falsum fateri: cuius
rei veritas forsan apud appella-
tionis iudicē cōstare poterit. &
tamē si manifestū sit, damnatū
ad mortē, vel aliā pœnā, iuste, &
verē conuictum esse, nō est dif-

ferenda executio appellationis
iniquæ causā, & prætēxtu.

¶ Non negamus, à lege huma-
na, vel priuilegio principis ap-
pellationem, & ius appellandi
tolli posse. Nam hoc probatur
in cap. j. de rescrip. ca. pastoralis.
de appella. ca. super quæstionū.
§. si verò. de off. dele. l. j. §. inter
dū. ff. à quibus appe. licet. & ca.
super eo. de off. delega. Regia
lex. 13. tit. 23. par. iij. ad fin. ex qui-
bus hæc constat cōmunis om-
nium adnotatio. Cui tamē obij-
citur, quòd appellatio, defensio
sit. cap. omnis oppressus. ij. q. 6.
ca. suggestū. de appella. l. j. ff. de
appell. defensio autē tolli nō po-
test à principe. cle. pastoralis. de
re iudic. ad fi. qui quidē locus
manifestē probat, citationem à
principe tolli nō posse: quia ea
est naturalis defensio, ac iure na-
turali instituta, cuius authorita-
tis passim mētio fit, præsertim à
Car. ibidē Abb. & alijs in c. j. de
caus. poss. & propri. Felino, & De-
ci. in c. ex pare. ij. co. ij. de off. de
leg. Fel. in c. cū olim. co. 9. de re
iudic. Dec. in rub. de appell. col.
iij. glo. in extrauag. Rem non
nouam. de dolo. & cont. Hippo.
in l. vnic. C. de rapt. virg. num.
91. Oldrado consil. 43. Socinō
in consil. 164. lib. ij. & consil. 87.
li. iij. in difficultate sexta. & For-
tunio in l. Gallus. §. & quid si tan-
tū. ff. de lib. & posth. colum. 137.
Igitur nec appellatio qua ex
parte defensio est, tolli debet.

nec potest à principe vtcunquē supremo. Huic sanè rationi quidam responderunt non esse par ius appellationis, & citationis: siquidem citatio defensio est iuris naturalis: & ideò non potest tolli à principe. Appellatio verò defensio est non iuris naturalis, sed humani, & positivi: atque ideò poterit à principe tolli. Huius responsionis authores sunt Abb. in cap. dilecti. col. iij. de exceptio. Angel. Aret. in l. j. ult. notabil. ff. de appellat. idem Ange. in dist. 5. interdum. Dec. in rub. de appella. col. iij. Ripa in cap. j. de rescript. col. ij. Nos verò rationem, ac responsionem istā non refellimus: sed admittimus eam apertius perstringentes. Opinamur etenim, citationem iure naturali inductam esse, qua ex parte necessaria est ad defensionem innocentis, & ut ius suum unicuique reddatur: denique ad iustitiæ ministeriū. Nam iustitia ratione naturali ministranda est à quocunque principe: alioqui tyrannidem exercebit princeps is, qui ius suū unicuique nō reddiderit. Quod adeò probatissimum est, ut negari absquē maxima iniuria minime possit: ergò quoties citatio, causæ cognitio, & alia his similia sunt necessaria, ut ius suū unicuique reddatur: itidem hæc ratione naturali sunt præmittenda, nec à principe vtcunquē summo, renitti poterunt. Nonne ob

secro princeps, qui reum sibi delatum, inauditum, absentem, ac non citatum dānaret: dubiò pericul se periculo imminente exponeret damnandi innocentem? Poterat enim absens legitime se forsan defendere: atquē ideò cū necessaria sit absentis citatio ad effugiendam temerariam condemnationē, vocandus omnino absens erit etiam à principe summo, cū alioqui iuste damnari nequeat absque maximo periculo, & temeritate mortalis criminis, quod committeret princeps, qui sic inauditum iudicaret. Quod si posset forsan absens nullam habere legitimam defensionem, interim tamē dum hoc principi certissimum non est: periculo peccandi mortaliter se committit: & ideò peccat, mortaliq; culpa irretitur. Idē ipse in appellationis defensione cēserē. opinor etenim tūc appellationis, ac prouocationis defensionem à ratione naturali omnino deduci, iurēque naturali cēseri institutam, quoties ea foret necessaria perpensis negotij, ac litis circumstantijs, & qualitatibus ad ius suum unicuique reddendum, & ad iustitiæ verum ministeriū. Fateor equidem non ita posse frequenter constitui necessariam, ac precisam istam defensionem in appellatione: sicuti constituitur facillimē in citatione: vtcunquē tamen sit, idem erit in ytroque casu:

caſu: vbi par contigerit neceſſi-
tas: vnde poſſunt aliquot coro-
laria deduci, quæ magis nobis
aperiant vtriuſque deſenſionis
vim, & poteſtatem.

¶ Primùm hinc apparet, poſſe
à principe, lege vel ſpeciali iu-
re, atque item à republica cita-
tionem tolli, quæ iure humano
poſt conſuſionem cauſæ neceſ-
ſaria eſt ad ſententiam pronun-
ciandam. etenim tunc nulla eſt
alleganda deſenſio: & ideò po-
tiùs ea citatio iuris eſt poſitiui,
& humani, quàm naturalis. quæ-
admodum in ſpecie tradit ele-
ganter Matth. Afflict. in deci-
ſione Neapolitana. 287.

¶ Secundò item còſtat, poſſe
principem citationem tollere
in his actibus, quos ipſe agere
abſq; iniuria poteſt liberè, etiã
ſine cauſa, & in alterius præiu-
diciũ. Nec enim citatio tunc
impedire poteſt principis libe-
ram voluntatem. quod expreſ-
ſim adnotarunt Soci. in d. còſi.
164. lib. ij. & alij quos refert, &
ſequitur Aymon Sauilianus
conſil. v. col. ij. Qua in re lecto-
rem admoneo, vt diligenter, &
cautè perpendat exempla, &
themata, quæ ſunt huic còclu-
ſioni præmittenda.

¶ Tertiò colligitur verus in-
tellectus ad text. in c. j. de cauſ.
poſſeſſio. & proprietate. Nam il-
lic nulla tollitur à principe po-
teſtas, nec ſignificatur, in eo de-
ſicere poteſtatem aliquam diſ-

ſiniendi quidquam aduerſus in-
auditam partem ex verbo poſ-
ſumus, præmiſſa negatione. lex
ſiquidem humana nullam in-
ducit principi præciſam neceſ-
ſitatè: ſed potiùs materia ſubie-
cta, qua ratione à iure naturali
neceſſitatem inducit ipſimet
principi, eadem oſtendit, prin-
cipem nihil poſſe aduerſus in-
auditum, & non citatum diſſi-
nere. quemadmodum in ſpecie
locum iſtũ explicat Fortunius
in d. l. Gallus. ff. de lib. & poſth.
in prin. col. xvj.

¶ Quartò ex his deducitur
intellectus clauſulæ illius, quæ
frequentiffima eſt in romana
curia ad ſupplendos quoscuq;
deſectus: vt per eam deſectus ci-
tationis minimè ſuppleri videa-
tur: quod expreſſim notat Sta-
philæ. de literis grat. & Inſtit.
folio 145. & optimè Ludo. Go-
me. in tract. vtriuſque ſigaturæ
numer. 67.

¶ Quintò probari poterit ex
prænotata conſuſione, poſſe
principem appellationem tol-
lere vbi litis alicuius, etiã grauis
diſſinitionem còmittit iudici
ea in re peritiſſimo & integer-
rimo. etenim iudex ipſe proce-
dere debet citatis his, quos ne-
gocium tangit, eorũque de-
ſenſionibus auditis: quod iure
naturali neceſſarium eſt. At vbi
re diligentiſſimè diſcuſſa, & exa-
minata iudex ipſe ſententiam
dixerit: nò eſt proſectò ratione

Pract. Couar. Rub. y

naturali appellatio necessariò admittenda: cùm lites non debeant esse immortales: imò reipublicæ cõueniat easdem citò diffiniri. capi. finem. de dolo, & contumacia.

¶ Sextò infertur. Sanctissimè quibusdam legibus quãdoque appellationem tolli propter negotiorum qualitatem, quæ non patitur iuxta reipublicæ bene institutæ vtilitatem, executionem sententiæ appellatione proposita impediri.

¶ Septimò illud est manifestum, plerunquè temerè, & sine vlla causa tolli à principe appellationem nõ examinatis prius negotiis, & iudicis qualitatibus: quod fieri iustè non potest. Appellationis etenim defensio nõ est à principe tollenda, nisi ex causa: secundum Andr. Iserniã & Matth. Afflicti in Neapolitanis cõstitutionibus in procemio. q. x.

¶ Octauò apparet itè, sanctè, ac religiosè in religionibus monachorũ appellandi vsum sublatum fuisse. Nam etiam si possit accidere, monachum aliquè iniuria læsum affligi à prælato: tamen multa damna ex appellationibus sequerentur, quæ religionis neruum, & decus potissimũ macularent. Sic etenim in specie probat Dominicus à Soto libr. v. de iusti. & iure. q. vj. art. iij. ¶ Effectus autem huius clausulæ appellatione remota:

tradidère glo. & Docto. in cap. pastoralis. in princip. de appell. & in cap. j. de rescript. Anto. & Imola in cap. j. de his, quæ fiunt à maior. part. capitul. Præpo. & Decius in capit. vt debitus. col. iij. de appellatio. quibus addè Nicellum in concordia vj. glossarum. fallentia. 68. Feli. in cap. significauerunt. de except. col. penulti. gloss. in capitul. vlti. de hæret. in vj. verb. figura. Iaso. in §. in bonæ fidei. de actio. nu. 66. & in l. omnes populi. col. iij. ff. de iusti. & iur. gloss. in clemen. sæpe. verb. mandamus. de verb. significatio. Feli. in capi. penul. de accusatio.

¶ Septimò, vt proposita hoc in capite attentatorum materiam prosequamur, constanter, & verè asseueramus, non tantum reuocationem attentatorum prætermittendâ esse, quoties appellationi locus non sit, sed & vbi appellatio iure admittitur quò ad effectum deuolutionis causæ ad iudicem superiorem: modò ea appellatio nõ habeat effectum suspensionis, ex qua iurisdictio iudicis à quo appellatum est, interim cesset. & suspèdatur. Hoc etenim plerũquè poterit cõtingere, quòd appellatio admittenda sit quò ad deuolutionem, non tamen quò ad suspensionem, quæ admodum adnotarunt Philippus Francus & alij in d. c. pastoralis. in princip. de appellat. numc. vj.

ntime.vj.& ibi Imol.col.ij.tex.
singularis in capit.pastoralis.5. 8
præterea.de offic.deleg.ex quo
id adnotarunt Panormi.illic &
alij.Idem Panormita.in d.c.pa
storalis.de appel.col.ij. Nā ex
eo suspenditur iurisdicctio iudi
cis à quo , in d.5. præterea. per
appellationē,quæ non erat ad
mittenda quò ad effectum su
sensionis.Quod romanus pō
tiffex ex certa scientia ipsam ap
pellationem ad eum effectum
admisit,causamque alijs iudi
cibus diffiniedam delegauerit.
Sed & huic septimo intellectui
adstipulatur omninò ratio cui
dens:siquidem appellatione pē
dente nouata idcò reuocatur,
quia nouari nihil potuit pen
dente appellatione , eaque no
uatio iure improbatur , nè fiat
iniuria iudici superiori, cui de
ferendum est: igitur vbi ius ip
sum permittit nouationē istā,
quia non suspendit iurisdicctio
nem iudicis, à quo fuit appella
tum,perfectò non est cur de re
uocatione attentatorum tracte
tur.Cui opinioni aliquot exem
pla non verebimur aptare,quò
res ista fiat euidentior:eam ete
nim probat And. Tiraquellus
in tracta. le mort.vj. parte, de
claratione vj. nume.vij.

¶ Primùm equidem exponi
tur exemplum in iudicio pos
sessorio adipiscendæ, vel recu
perandæ:in quo appellatio ad
mittenda non est quò ad effe

ctum suspensionis.l.vnica.C. si
de momē. posses. licet admitti
debeat quò ad causę deuolutio
nem : sicuti probare conantur
Barto.in l.ij.ff. de appellatio.re
cipi.numē.vj.Panormi.in cap.
cū ad sedem.de restitutio.spo
liato.numē.30. & in consilio 55.
libr.ij.Angelus in consilio 107.
Aufrieri.in capella Tolosana vl
tima.Quam opinionē in praxi
receptam esse testantur Matt.
Afflictis decisione 269. & Re
buffus super leges regias tract.
de sententijs exequendis art.v.
glos.ij.eandem opinionem se
quuntur Bald.in l.ij.C.de epis
audien.nu.22. Arch.in 5.de pos
sessione.ij.q.vj. Ripa in c.sapē.
de resti.spolia.numē.ij.Paulus
Parisius consil.108.nu.20.libr.j.
qui scribit,hanc opinionem cō
munem esse.idem fatetur Ro
bertus Maranta in tract. de or
dine iudiciorum parte.vj. capi
de appellatione,numē.294.quā
probare videtur tex.in capitul.
ei qui.5. de possessione.ij.q.vj.
& in d.l.vnic.C. si de momen.
posses. quam ad hoc expressim
inducit illic Albericus.Nec ta
men diffiteor , plerisque pla
cuisse , hac in re constitui di
scrimen inter ius pontificium,
& Cæsareum , vt secundum
illud in iudicio possessorio
omninò admittatur appel
latio quò ad vtrumque ef
fectum suspensionis , & de
uolutionis : secundum istud
Pract.Couar.Rub. y ij

minimè admittatur, nec ad effectū deuolutionis: sic etenim placuit glo. in c. j. de caus. poss. cuius opinio communis est, vt constat ex Decio conf. 28. & Nicello in vj. concordia glossarū, fallentia 5. & vj. Ripa in dict. c. sepe. num. iij. eamque sequitur Practica Ferrariensis in forma libelli expoliatae possessionis, & plerique alij, quorum meminerē Deci. qui eos sequitur in dict. conf. & Paulus Parisi. superitis citatus. col. ii. ipse verò controuerſiam istā opinor definiendam omninò esse tribus conclusionibus.

¶ Prima conclusio iure pontificio à sententia lata in iudicio possessorio appellatio admittenda est ad vtrumque effectum suspensionis, & deuolutionis. Hanc conclusionem secuti sunt hi, quos primo loco citauimus: quam esse communem fatetur Panormit. in dict. cap. cum ad sedem. & post eum in hoc sensu. Nicellus in dict. concordia sexta eandem sic intellexere Afflictis dict. decis. 269. Bald. conf. 321. lib. iij. idem Baldus conf. 379. lib. j. & conf. 141. eod. lib. num. j. & probatur expressim in cle. vnic. de sequestr. posses. & fruct. qua decisum est non esse quem priuadum possessione post vnam sententiā in iudicio possessorio contra eum lata. Hæc eadem conclusio iure regio satis constat: si-

quidem prima sententia lata in iudicio possessorio regulariter pendente appellatione, vel supplicatione minimè mandatur executioni. quod apparet in l. 28. earum legum, quæ Manditiæ dicuntur. Ex hoc patet falsum esse quod Gozadinus conf. 50. num. iij. & Aufreri. in dict. capella Tolosana vltima asseuerant tenentes, iure pontificio appellationem à sententia lata in iudicio possessorio non habere effectum suspensiuum, sed tantum deuolutiuū. Etenim cōtrarium probatur in dict. cle. vnic. vbi Imola col. vlti. post Lapum hoc ipsum tenet. Nec Card. ibi quicquam suffragatur Aufrerio, & Gozadino, nec item alij authores ab eis citati, quippè qui nequaquam tenuerint, nec probauerint, quod ipsis adscribitur. Alioquin nulla esset differentia inter ius pontificium, & cæsareum: quā tamen omnes constituerunt.

¶ Secunda conclusio. Quāuis iuxta veterum quorūdam opinionem, quæ apud iuris civilis professores cōmunis olim fuit & adhuc esse quibusdam videtur, appellatio in iudicio possessorio iure Cæsareo nullum effectum habeat. post Bartolū tamen receptum est frequentiori consensu appellationem istā admittendam fore quoad effectum deuolutionis, licet executio sententiæ minimè impediatur. Hanc

tur. Hanc conclusionem probamus his autoritatibus, quarum paulò ante mentionem fecimus. Nam & veterem illam opinionem, cuius falsim mentio fit, ita intellexere Panormitanus. Bar. Bal. Paulus Parisius Marthp. Afflictis, Aufreri. Ripa & plerique alij: vt tandem opinemur hanc sententiam communem esse: quod & Robertus Maranta palàm assueverat illud adiiciens, quòd vbi causa proprietatis non potest breuiter expediri, & tractari, tunc appellatio à sententia lata in possessorio habet etiam effectum deuolutiuum, & suspensiuum quæ momentanea non est: atque ita hanc conclusionem nouam esse censet: Ipse verò falsam opinor ex eo, quod super ipso possessorio facilius possit his finire, & expediri apud iudicem appellationis, quæ saltem habuit effectum deuolutiuum ex quo poterit grauamen per executionem sententiæ illatū breui manu reparari.

¶ Tertia conclusio. Non tantum iure ciuili, sed & pontificio appellatio admittenda non est ad suspensionis effectum ab ea sententia, quæ fertur in iudicio possessorio ex cōstitutione vltima C. de edict. diui Adria. toll. Huius opinionis author est Bald. in cōsi. 141. nu. 1. lib. 1. idem Bald. in cōsi. 203. lib. iij. Nam quòd iure ciuili non ad-

mittatur hæc appellatio asserit ar. cōmuniter receptus in d. l. vlti. col. si. tex. optimus in l. quisquis. C. quorum appel. nō recipi. gl. itē in d. l. vlt. verb. missus est. latē Andræ. Tiraquelus in tract. le mort. parte vj. de clarificatione vj. idem esse respondendum iure pontificio Bald. ex eo cēset, quòd nullibi sit eo iure contrariū statutum: & prætereà quia fauore testamentorum, & hæreditatū vacantium hoc iudiciū possessorium summarie debeat expediri, nec omninò sequatur aliorum conditionem iudiciorū, quæ de possessione plerumquē tractantur. Sed & si hoc dubiū iure pontificio cuipiam videatur, illud obsecro cōsideret, quā facile sit iniquis appellationibus legitimos ac veros defunctorum heredes possessione rerum hæreditariarum interim iniurijsimè fraudare. Quā ob rem Baldus existimat, etiam in hac specie differendam esse sententiæ executionem, quoties appellans causam aliquam exposuerit, quæ iusta videri possit ad appellationem omninò admittendā.

¶ Hinc constat qua ratione vsu forensi obtentum fuerit in hoc regio prætorio, quod minime fiat reuocatio nouatorum, seu attentatorū appellatione pendente ab ea sententia, quæ lata fuit super missione in possessionē bonorum in fauorem
Pract. Couar. Rub. y iij

heredis, iuxta d.l.vl.C. de edic-
diui Adrian. tol. etiā si iure re-
gio sit admittendā appellatio
ad effectū suspensionis à sentē-
tia lata in iudicio possessorio.

¶ Sic denique mihi non pla-
cet quod quidā opinātur cen-
sentes, non esse in hac quēstiōe
discrimen aliquod inter ius ca-
nonicū, & ciuile. imò utroque
iure admittendā esse appellatio-
nem à sentētia lata in iudicio
possessorio, eo tantū casu, quo
grauamen nō possit per sentē-
tiam in petitorio iudicio pro-
nunciandā reparari: sic etenim
placet Angelo in conf. 46. cu-
ius opinionē veram esse existi-
mat Oldendorpius in libello
de iure, & equitate tit. 12. Nam
ex ipsis iuris pontificij, & Cēsa-
rei respōsis & cōstitutionibus
manifesta est ea differētia, quā
hoc in loco nos tradidimus: ta-
met si iure Cēsareo sit recipien-
da omninō appellatio in iudi-
cio possessorio, ybi grauamen
non possit tolli per sentētiam
latā super petitorio iudicio se-
cundū communē. Eadem fer-
mē ratione regia lex diffinuit
post duas sentētias conformes
latas in iudicio possessorio nō
esse admittere supplicatio-
nem illā, quæ lege regia fit ad
ipsum Regē data idonea
cautione, & sub fideiusoribus
de soluendis mille, ac quingen-
tis nūmis aureis Castellanis, si
fuerit cōfirmata sentētia lata

in auditorio regis à qua exti-
tit supplicatum l. 28. in legibus
Madrilijs. est etenim ratio hu-
ius cōstitutionis potissimum
procedēs ab his, quæ iure ciuili
statuta sunt circa appellationē
quæ proponitur à sentētia lata
in iudicio possessorio. Pari sa-
nē iure, lege itidem regia quæ
lata fuit anno M. D. xij. decre-
tum est, non esse admittendā
quoad effectū suspensiuū, sup-
plicationē à sentētia regij, ac
supremi prētōrij, qua fuerit
pronunciatū mortuo posses-
sore primogenij, quis sit in posses-
sionē eiusdem mit tēdus, secun-
dum ipsius maioratus institu-
tionem. Fit enim huius senten-
tię executio nō obstante sup-
plicatione propter momenta-
neam ipsam possessionē, quæ
statim mortuo possessore trās-
fertur iure regio in legitimō vo-
catū ad primogeniū. l. 45. Tau-
ri. nec debet diu vacare occupa-
tione, ac reali apprehensione,
præsertim quia nō tñ agitur in
hoc iudicio summario de ipsa
possessione, quā de detētiō-
ne: ut inquit ipsa lex. Detentio
siquidē magis momētanea cē-
setur, quā ipsa possessio. l. iij. §.
vlti. ff. de acqui. posses. iuncta l.
non solum. §. quod vulgō. ff. de
vsucap. & nos paucis tradidi-
mus in regula possessor. ij. par.
in prin. nu. 2. de reg. iuris in vj.
Idcirco quod in l. vnic. C. de
moment. possessione traditur
aprius

apellus congruit detentationi,
quàm possessioni: vt ipse Ange-
lus sensit in d. conf. 46. licet ve-
re sit etiã de possessione intelli-
gendum. ¶ Ceterum licet à sen-
tentia lata in iudicio possessio-
rio appellatio non sit admittē-
da: tamen si appelletur in hoc
iudicio ab inordinato proces-
su, erit nihilominus locus ap-
pellationi: secundū Bald. in c.
ex conquestione. col. j. de rest.
spoliat. Barto. in l. ij. col. ij. ff. de
appel. recip. lafonē in l. j. nota.
iij. ff. de bonor. posses. secundū
tal. & Catel. Cot. dictione ap-
pelari. ¶ Idem erit quoties la-
ta fuerit sentētia in iudicio pos-
sessorio circa possessionē ipsam
restituendam, & ipsius rei fru-
ctus perceptos. Nam licet ap-
pellatio nō sit admittēda qua
ex parte sentētia possessionem
tangit: tamē rectē proponitur,
& est recipienda quatenus sen-
tentia ipsa condemnat posses-
sorem ad fructus restituendos:
quod notant Bald. in d. l. vnic.
c. si de momentan. poss. Bart.
n. l. creditor. §. iussus. ff. de ap-
pella. Matthæ. Afflict. in decis.
Neapo. 77. ad fi. ex quibus sen-
tentie executio suspenditur.
¶ Igitur ex his manifestū fit,
quodque appellationē admit-
tendā esse, nec tamen ex hoc
reuocanda fore innouata pen-
dente appellatione: vt cōstat in
hoc primo exemplo.

¶ Secundū huius cōclusionis

exemplū aptissimē traditur ex
lege regia, quæ Toletana vul-
gō nuncupatur, quæ iudices ip-
sos instruit, qua forma & mo-
do procedere debeāt in eo iu-
dicio, quo summarie agitur, vt
ciuitatibus, & oppidis restituā-
tur agri, qui cū communes es-
sent, publici, & ipsius rei publi-
cæ quoad dominiū vniuersale,
occupati fuere à priuatis qui-
busdā propria auctoritate, aut
absque titulo iusto, quo solent
similes agri iure obtineri. Ete-
nim à sentētia lata in hoc iudi-
cio possessorio iuxta formam
à lege præscripta recipiēda est
appellatio à iudice superiori:
quia effectū habet deuolutio-
nis: est tamē sentētia tradenda
executioni à iudice, qui eā pro-
nūciauit. tex. est in l. 5. tit. iij. li.
vij. ordin. Cuius intellectū dili-
genter explicat Petrus Auēda-
nius in tract. de exequēdis lite-
ris regijs c. iij. nu. 12. fit ergo, vt
in hac specie licet recipiatur ap-
pellatio, minimē tamē reuocē-
tur attētata pēdēte appellatione
¶ Tertiū exemplū itidē est fa-
cile iure regio. Nam licet olim
fuerit cōtrouersum & frequen-
tiori sentētia diffinitū, admittē-
dā esse appellationē à sentētia,
quæ pronūciatur super execu-
tione instrumenti publici, &
guarentigij secundum ea, quæ
traduntur à Roderico Xuares
in l. post rem. ff. de re iud. part.
vlti. q. vj. hodie tamen lege 64.
Pract. Couar. Rub. y iij

Tauri. sancitū est, appellatione non obstante finiendā fore, ac peragēdam executionē ipsam: tametsi appellatio sit recipienda quoad effectum deuolutionis. vnde in hac etiā specie appellatio effectum habet deuolutionis, non tamen suspensionis: & ideo nouata pēdente appellatione reuocanda nō sunt, nec reuocantur remedio attentatorū. Admittitur verò appellatio à iudice, ad quē fuit prouocatum, vt prior sententia reuocetur, vel confirmetur: cuius equidem quæstionis cognitio summarie tractatur ita quidē, vt inuito, ac remittente ipso, cōtra quem pronunciatū est, nusquam admittatur aduersarius ad probationē. Quia semel executioni tradita sententia, apud iudicem appellationis agendū est, an iuxta formam à lege regia præscriptā fuerit facta executio. Lex autē regia semel tantum, & intra decem dies probationem admittit. Idcirco nō aliter est instrumentum mandandum executioni, quā eadem forma seruata: qua ratione quoties qui appellat allegans, non fuisse factam executionem secundum regiam constitutionem, grauamen hoc ex eisdem actis, non ex nouis erit diffiniendū: quia si iudex facto potius, quā iure processit, reuocanda est eius executio eodē modo nulla expectata proba-

tionis iustificatione. quod adnotare videntur Bald. Salyc. & Iason, nu. ix. in l. si pacto quo pœnā. C. de pact. text. optimus in l. i. §. j. ff. si muli. ventris nomi. gloss. insignis in l. minor. in prin. ff. de euictio. vbi est tex. citius plerique meminere; præsertim Alexā. in l. de vnoquoque ff. de re iudica. colū. pen. & in. quod iussit. col. ix. cod. tit. lo. Baptista in tract. de debito. si spe. & fugiti. q. vlti. Bertrandes in consil. 187. in noua parte. de li. in c. qualiter. in primo, de iudicat. col. vij. Hinc etiam si, vt ille, contra quem mandat: est executioni sententia lata super instrumēti publici executione, admittatur ad probationem, si ea vti velit, etiam aduersarius non fragante. potest enim proprii iuri renunciare. Quod si sententia in hac specie lata, nō fuerit executioni tradita, nō erit quæ appellauit, admittendus ad probationem altera parte contradicente, in cuius gratiam tunc, dum instrumenti executio facta omninō non est, negatur alteri probatio in appellationis iudicio: atque hæc praxi frequentissimē recepit.

Ex capite sequenti.

*Attentata pendente appellatione b
interlocutoria non reuocatur
ante omnia, etiā si articulus a
pellationis sit cōnexus principi.
Attentat*

- 1 *Attentata post appellationem ab interlocutoria, quò ad legem ipsam, etiam ante inhibitionem nulla sunt, & irrita.*
- 3 *Inhibito non aliter operatur effectum, quàm si fuerit canonicè facta. & qua dicatur canonica.*
- 4 *Attentata per tertium, non sunt ante omnia reuocanda.*
- 5 *Attentata post appellationem extraiudicalem an sint ante omnia reuocanda?*
- 6 *Nullitatis quæstione pendente, an sit aliquid nouandum? & an attentata sint omnia reuocanda?*
- 7 *Nullitas quando dicatur tractari principaliter, quãdo incidenter?*
- 8 *Succumbens in causa appellationis, vel deferens eam, an possit agere de nullitate, & nullitatis causam proseguire?*

Rursus de reuocatione
attentatorum tractan-
tur multa.

CAP. XXIIII.

HACTENVS

quidè multa explicuimus, quæ potissimùm conuenire videntur satis frequenti quæstioni, quæ de reuocatione attentatorum in iudicijs agitur. Nunc verò eandem prosecuti materiam libenter & alia tradere conabimur, maximè de reuocatione eorù, quæ post appellationem à sententiâ interlocutoria, & ab

actu extraiudiciali nouata fuerint. Nam & de hoc sæpissimè controuertitur in summis curiarum tribunalibus. Extat scènè de appellatione ab interlocutoria text. elegàs in cap. non solum. §. j. de appella. in vj. quo decisum est, attentata post appellationem ab interlocutoria non esse reuocanda, donec fuerit appellatio ipsa iustificata per probationem: id est, probetur vera causa appellandi. Nisi nouatio fiat post canonicà inhibitionem factà & decretam à iudice appellationis. Hæc verò constitutio est in specie intelligenda traditis aliquot interpretationibus ad eius praxim, & forensẽ vsum. meminit verò huius constitutionis eleganter Rota in nouis, 234. cuius meminere Panor. in c. j. colum. iij. & Imo. ac Dec. num. ii. in cap. j. de appellat.

¶ Primò quidem prior pars huius decisiois obtinet, etiam si appellatio ipsa fuerit proposita ab interlocutoria, quæ fuit pronũciata in articulo, & quæstione admodũ cõnexa principali cõtroversiæ, & causæ. nã & in hoc casu nouata pẽdente appellatiõe nõ sunt reuocanda, donec probetur vera, & iusta causa ipsius appellationis. Siquidè in hoc distinguitur appellatio à diffinitiuâ ab appellatione ab interlocutoria: quia prior appellatio statim absque vlla

iustificacione habet effectum
suspensuum omninò: nec est
necessaria iustificatio causæ, vt
suspensa censeatur, & verè sit
suspensa iurisdictio iudicis, à
quo prouocatum est. posterior
autem appellatio exigit neces-
sariò causæ expressam mentio-
nem, vt iustificetur, & eius pro-
batio, vt omninò suspensa sit
ad effectum reuocadi attenta-
ta iurisdictio iudicis inferioris,
qui sententiam pronunciauit.
Alioqui, si hæc differentia tan-
tùm seruanda foret in appella-
tione ab interlocutoria, quæ la-
za est in articulo non connexo
causæ principali, profectò ni-
mis restringeretur insignis re-
sponsio Pontificis in d. ca. non
solù. §. j. præsertim, quia secun-
dum Panor. in c. super eo. in j.
de appella. post gl. ibi & Chof-
mam in prag. sanctione tit. de
causis. §. & ne sub ymbra. versi.
interponi. iurisdictio iudicis, à
quo appellatur à sententia in-
terlocutoria pronúciata in ar-
ticulo etiam nò connexo cau-
sæ principali suspenditur inte-
rim pēdente apdellatione quò
ad ipsum adhuc principale ne-
gotiū. Ergo si nulla foret con-
stituenda differentia inter ap-
pellationem à diffinitiuā, & ap-
pellationem ab interlocutoria
quò ad reuocationem attenta-
torum: consequeretur admissa
Abb. sententia, non esse admit-
tendam decisionem pontificis

in dict. cap. non solùm. nec ei
locum esse: cū ex quacunque
appellatione ab interlocuto-
ria maneret suspensa iurisdic-
tio iudicis, à quo prouocatū
fuit, & ideò essent ante omnia
reuocanda ea, quæ post appel-
lationē fuere nouata. Sed hoc
apertissimè refellitur ex ea, quā
constituimus differentia. Nam
etiam, si appellationis causa, su-
spensa sit iurisdictio iudicis in-
ferioris: id verò ita est accipien-
dum, vt hæc suspensio omninò
fiat statim, & verè, atque cum
effectu per appellationē à dif-
finitiuā: non tamen per appel-
lationem ab interlocutoria:
etenim suspenditur iurisdictio
iudicis inferioris per hanc ap-
pellationem non equidem sta-
tim, verè, nec cum effectū: sed
in euentum quo probata sit
appellationis causa, & sub ea
condicione. Quod constat in
dicto capit. non solùm. §. j. nec
tamen admittimus opinio-
nem Panormit. potius etenim
contrariam probamus asseue-
rantes, per appellationem ab
interlocutoria pronuciata in
eo articulo, qui est connexus
quæstioni principali, suspendi
iurisdictionem iudicis quò ad
ipsum negotium principale:
non tamen vbi interlocutoria
sit pronúciata in articulo non
connexo principali quæstioni.
Nam per appellationem ab
hac interlocutoria non suspen-
ditur iu-

dicur iurisdicctio iudicis quò ad principale negotium, nec tene-
tur iudex, à quo prouocatur,
eidem supersedere: quemadmo-
dum tenuerunt Antoni. Imol.
Francus, & Dec. in dict. cap. su-
per eo. idem Dec. in capitu. ad
hæc. in j. & in capit. bonæ. eod.
ritu. colum. iiii. quibus in locis
scribit, hanc opinionem com-
munem esse. qua ratione, quo-
zies interlocutoria fuit lata in
articulo non connexo, sed se-
parato à quæstione principali,
nouata pendente appella-
tione non reuocantur, etiam si
probetur vera causa appella-
tionis, nisi nouatio fiat super
eo articulo, in quo prouocatio
facta fuit. Quod nos deduci-
mus ex vero sensu, & intellectu
eorum, quæ modò adnotaui-
mus. Extat igitur regula iuris,
quòd attentata post appella-
tionem ab hac interlocutoria
non reuocantur donec de veri-
tate causæ appelladi constite-
rit, adeò vt etià auxiliū brachij
secularis interim peti possit,
secundū Frede. cons. 163. col. ij.

¶ Secunda igitur constat in-
terpretatio ad textum in dict.
capit. non solum. in hunc sanè
modum, vt nouata pendente
appellatione ab interlocuto-
ria, etiam ante inhibitionem,
& probationem grauaminis,
sint nulla, & irrita quò ad le-
gem, quæ certa est, & cui verè
apparet iustitia appellationis.

text. & illic Panormit. in cap.
super quæstionum. §. vltim. de
offic. delegat. tametsi quò ad
nos, qui sumus incerti, sit expe-
ctanda probatio grauaminis,
& causæ appellationis. id ipsum
tenent Card. & Barbar. in di-
cto §. vltim. Francus, & Præpo-
sit. in cap. consuluit. de appel-
la. num. ij. Francus in dict. cap.
non solum. Domi. in cap. con-
certationi. de appellatio. in vj.
idem Domi. in ca. quoties epi-
scopi. ij. q. vj. vbi est text. opti-
mus. Rota item in nouis. ita.
tametsi Dec. in dict. c. consuluit.
colum. vltim. disputet, & pro-
bare velit, hæc attentata ipso
iure valere, licet sint postea pro-
bata causa grauaminis reuo-
canda: & loquitur nō solum in
attentatis post appellationem
ab interlocutoria: sed & in his,
quæ nouata fuerint post appel-
lationem à diffinitiuā. Nos ve-
rò cōmunem opinionē sequi-
mur, & text. in d. c. non solum.
qui reuocationē exigit, etiam
in attentatis post appella-
tionē à diffinitiuā, ita interpretati
sunt, vt renocatio fieri debeat
quatenus de facto fuere inno-
uata. quod not. Lap. alle. j. & fa-
tetur iuniores in d. c. cōsuluit.

¶ Terriò est præ ceteris ob-
seruandum, inhibitionem il-
lam, quæ necessaria est, vt no-
uata post appellationem ab in-
terlocutoria statim ante om-
nia reuocentur, si post inhibi-

3 tionem fuerint attentata, canonici esse oportere: ut probat text. in dict. cap. non solum. Canonica verò inhibitio dicitur quoties ea facta fuit pro quia causae cognitione ad hoc, ut appellatio sit recipienda ex causa probabili. secundum Innocentium & ibi Feli. num. 14. in cap. dilectus. in ij. de rescript. text. optimus in cap. romana. §. quod si obijciatur. de appellatio. in vj. quod fieri debet citata parte. text. in eo cap. romana. §. si verò. Domini. & Francus in dict. c. non solum. Rota in nouis, 412. Feli. in dict. cap. super quaestio. num. §. vltim. qui testificatur, se vidisse hoc ipsum à practicis seruatum fuisse. Hæc enim est inhibitio canonica iuxta communem omnium sententiam. cui adde Rotam, 11. in nouis, & idem tractantem Vitalem in tract. clausularum, c. nil nouari appellatione penden. verific. superest nunc videre.

¶ Quartò, Hæc inhibitio canonica, ut nouata reuocentur, 4 tanti est effectus, quod reuocatio fieri debet, etiam si is, qui appellauit, postmodum appellationi renunciauerit: quemadmodum notant Lapus, & Domini. in cap. concertationi. de appell. in vj. col. j. Rota in nouis, 13. idem I apus allegat. j. ad fi. & Fran. in d. c. non solū. §. illa. j. not. etenim via nullitatis hæc reuocatio fieri poterit, licet cō

trariū velit Rota prius in nouis. quod forsā vsus forēsis admisit. ¶ Quintò idem erit, etiam si post inhibitionem non probetur veritas causae appellationis & pronuncietur malè appellatum. Nam reuocari debent ea, quæ fuerint nouata pendente appellatione post inhibitionem. quod apertè probat text. in d. c. non solum. §. j. & inibi notat Ioan. Andræ. & Rota in nouis, 412. licet posset huic inductioni responderi, quod nouata post appellationem ab interlocutoria, & post inhibitionem canonicam, reuocentur statim ante omnia priusquā cōster veram esse appellandi causam: non tamen postea quā apparuerit, eā iniustā, & falsam fuisse: & hoc forsā sensit gl. in d. c. non solū. verb. reducēdū. vers. redeundo. Verū generaliter est in hoc tractatu cōsiderādū, attentata tūc esse ante omnia reuocāda, cū nouatio fit à iudice, vel ab aduersario: nō tamē vbi nouatio 4 fit à tertio, qui nō litigat. Etenim nouatio ista nō reuocatur per hoc auxiliū lege pōtistica, & Cæsarea decretum. glo. celebris in d. c. non solū. verb. reducēdū. gl. in l. creditor. ff. mād. verb. nō posse. Panor. in ca. pro illorū. col. iij. de preb. idē Abb. in c. bonæ. col. pe. de appe. Bal. in c. super quaestio. de of. deleg. col. ij. idē Bal. in l. vlt. in pri. col. vlt. C. de appel. Feli. in c. cū super.

super.col.ij.de re iudic.Præpo.
 & alij in d.c.bonæ.col.vj.quid.
 quid scripserit Bal.Nouel.de do
 to.xij.par.col. antep.nec etenim
 probat contrarium tex.in c. ex
 parte A. de testr. quia fit imbi re
 uocatio attentatorum ex eo, q
 tertius habuit causam à iudice
 nouante, & attentâre: sicuti per
 pendunt Inno.in d.c.ex parte.&
 Præpo.in d.c. bonæ. & tandem
 tatetur id verū esse Nouel. au
 thoritate glo.in d.c.non solum.
 verb. reducendū. ¶ Hæc verò
 de appellatione iudiciali. Nam
 in appellatione extraiudiciali
 attentata ea pendente non reuo
 cantur ante omnia, sed pendent
 ex futuro euentu: quia reuocan
 tur, cū probata fuerit vera cau
 sa appellandi: vt denique fit idē
 quod in appellatione à sentētia
 interlocutoria: est ad hoc glos.
 illic ab omnibus ferè recepta in
 d.cap.non solū. Idē tenēt Abb. 6
 in c.cū nobis.col.v.de elect.Frā
 cus post alios in c.bonæ. de ap
 pellat.vbi Præposi.scribit, hanc
 opinionē cōmunē esse: quā etiā
 sequitur Guido Pape cōf.138.
 probat text. in cap. cū inter. de
 electione. nec vrget in contra
 rium text.in d.ca. bonæ. quia in
 eo casu probata fuit veritas
 causæ appellandi ad reuocatio
 nē attentatorū. quāuis ad appel
 lationem ipsam iustificandā sa
 tis fuit, p̄bare, appellationē po
 sitā fuisse ex causaverisimili. &
 p̄babili Quod tamē nō sufficit

ad effectum, vt reuocentur at
 tentata, tametsi Abb.& Dec. ibi
 existiment in appellatione extra
 iudiciali ad reuocationem attē
 tatorum sat esse, appellatum
 fuisse ex causa verisimili, & pro
 babili. Nos etenim Innocen.se
 quiti opinamur text.in dcapit.
 bonæ. esse ita interpretandum,
 vt modò exp'icuius. Nec ta
 men dubitamus, attentata post
 appellationem extraiudicalem
 nulla esse statim, quò ad legē, si
 vera sunt, quæ superiùs tradidi
 mus de attentatis post appella
 tionem iudicalem ex Abb.in c.
 consuluit. de appellat. ¶ Postre
 mò, in hac attentorum materia
 oportet admonere, etiam nihil
 esse nouan dū pendente nulli
 tate. Nam sententia, quæ dicitur
 nulla, non est executioni man
 danda. & ideò quæ fuerint attē
 tata pendente lite super nullita
 te sunt reuocanda ante omnia:
 quod deducitur ex Bartol. in l.
 prim. C. quando prouo. non est
 necesse. num. 18. idem ferè vo
 luerunt Baldus in Authent. quæ
 supplicatio. ad finem C. de pre
 cib. imperat. offer. Iason. in l. j.
 nume. j. C. de bonorum posses.
 secundum tabulas. tametsi Bal.
 post Innoc. in cap. cū in iure.
 de offic. deleg. censeat, attentata
 pendente nullitate non esse an
 te omnia reuocanda, licet nihil
 debeat nouari pendente nullita
 te, sic etenim Bald. in dict. Au
 then. quæ supplicatio. Ex Inno.

centio adnotauit. idem Vitalis in tractat. Clauularum capitu. nullitate pendente. Angelus & Imola in l. iij. §. cōdemnatum. ff. de re iudicat. Rota in nouis 280. autoritate textus in l. vltima C. de ordin. cognitio. idem latè probat Francus in cap. dilecto. quæst. x. de appella. scribēs, non impediri executionem sententiæ ex eo, quod super nullitate ipsius lis pendeat principalis, sitque de ea principaliter actū, quod ex Innocentio in dict. capitu. cū in iute. Angelo & alijs in dict. §. condemnatum. adnotauit asseuerans, non posse contrarium ex Bartoli conclusionē deduci: & veram esse opinionē Innocentij. Cui tamen responderi poterit, quod illūc suberat suspicio maxima nullitatem calunniosè tractari. Vnde mirum videri non debet, non fuisse ante omnia reuocata, quæ fuerūt pendente nullitate attentata. Quam ob rem priorem sententiam probare videntur Paul. & Alexand. in dict. §. condemnatum. & Salyc. in l. j. C. ne liceat tertio prouocare. ¶ Tandem in hac quæstione adnotandum erit, quandoque nullitatem per exceptionem opponi ad impediendam executionem: & in hac specie, an executio impediatur, tradidēre Bar. Alex. Iaso. & Ripa post alios in dict. §. condemnatum. idem & nos forsan paulo post summam tractabimus.

Etenim hic casus non omnino conuenit propositæ dubitationis: quia iudex executor de exceptione ista cogniturus est, teneaturque super ea tacite, vel expressim sententiā dicere. Quandoque principaliter agitur de nullitate ad rescissionem sententiæ, vel eius actus, qui nullus esse censetur, tunc sanè opinor magis receptum esse, nihil fore nouandum pendente hoc iudicio, donec finita sit nullitatis causa. Huius opinionis auctores sunt Barto. Paul. Alexand. & Iason. quorum modò meminimus. Quod si nouatio facta fuerit autē inhibitionem iudicis superioris, qui de nullitate cognoscit, non erunt attentata reuocanda ante omnia: reuocabuntur tamē omnino, si fuerint post hanc inhibitionem attentata: sicuti visum est Paulo Castrensi in dict. Auth. quæ supplicatio. & Francisco Ripæ in dict. §. cōdemnatum. nume. 28. idem sent. sit Vantius de nullitatibus capitul. quot, & quibus modis. num. 30. licet contrarium teneat Rota in dict. decisione 280. in nouis. quam pro ipso falso citat Franciscus à Ripa. cū expressim Rota responderit, non esse reuocanda ea, quæ etiam post inhibitionem fuerint attentata. Quod sequitur Francus in capitul. dilecto. de appellation. numer. 43. atque ita multa poterunt conciliari, quæ passim in ytranque

utranque huius dubiæ quæstionis partem solent adduci.

¶ Est igitur non alienum à nostro instituto inquirere, quoniam modo nullitas principaliter, aut incidenter in iudicio tractetur: siquidem passim hoc practicus cōtingit: & tunc potissimè dubitatur: cum aduersus sententiam ita quis conqueritur: dico sententiam nullam esse, & si quæstio est, appello. Etenim esse hanc nullitatem deductam principaliter, non incidenter: voluerunt Bartolus in l. si expressim. ff. de appellationib. numer. iij. & illic Imola column. vj. Iacobus Butrigar l. j. C. quando prouocari non est necess. Anchara in Clement. j. column. iij. de appellati. Iason in l. Titia textores. §. j. ff. delegatis j. Francus in capitul. dilecto. de appellationib. quæst. 48. & q. 58. idem Iason in l. j. column. iij. ff. de iustitia, & iure. quorum opinio communis est, secundum Decium in dict. capitul. dilecto. column. vltim. Alexand. consi. ij. lib. iij. nume. xiiij. & Sebastian. Vantium de nullitatibus capit. quot, & quibus modis nullitas proponi possit. numer. xij. tametsi Salycet. post glo. ibi in dict. l. j. C. quando pro. non est necess. & Lanfrancus in capit. quoniam contra. de probatio. ver. interlocutoria. nu. 59. contrarium probare conentur, asserentes in præscripta specie, nullitatem deduci non

principaliter, sed incidenter. Alijs verò modis in iudicium deducitur principaliter nullitatis causa: ut constat ex Bart. Franc. & Sebastiano Vantio in locis modò commemoratis: habetque hæc disputatio nonnullos maximè momenti effectus. Nec ambigi poterit, tunc causam nullitatis deduci principaliter: cum dicitur sententia, vel actus nullus, eiusque rescissio petitur absque vlla mentione appellationis: quod omnes fatentur, nec de hoc quisquam hætenus dubitauit. ¶ Sed & si verum omnino foret, attentata pendente nullitatis quæstione principaliter tractata, non esse antè omnia reuocanda: quod superius diximus: attamen vbi nullitas principaliter deducitur simul cum appellatione, sunt reuocanda antè omnia, quæ fuerint nullitate pendente attentata propter appellationis priuilegium: quæ admodum fatentur Cuma in d. l. si expressim. Francus in dict. cap. dilecto. q. 2. numer. 25. & Sebastianus Vantius in dict. cap. quot modis nullitas proponi possit. nu. 34. ¶ Verum præter alios effectus, qui constant ex hoc, quòd nullitas tractetur principaliter, vel incidenter, ille potissimè à nostris commemoratur qui traditur in d. l. j. C. quando pro. non est necess. & in c. dilecto. de appe. in cuius examine non prætermittā iniuriæ sumere à

Bartol. in dict. l. si expressim. nu. x. ff. de appella. is etenim scribit, quod ubi nullitas fuerit incidenter tractata: quia condemnatus simpliciter appellauit, & deserta sit appellatio: poterit iterum causa nullitatis non obstante de fessione proponi, & examinari. Nam per desertionem videtur renunciatum illi nullitati, quæ suberat incidenter appellationis: non autem illi, quæ principaliter ac distinctè poterat in iudicium adduci. tex. optimus in d. l. si expressim: ex quo idem erit, si is, qui appellauit, fuerit in causa appellationis victus. Quam opinionem Bart. sequuntur Doctores communiter præsertim Panormi. in dict. ca. dilecto. nu. 9. Francus in q. 38. ibidem. Imol. in dict. l. si expressim. nu. 16. Socinus conf. x. vlt. col. lib. iij. sed quia Bart. idem vult, ubi deserta fuerit appellatio, quæ fuit in hunc modum proposita. Dico sententiam nullam, & si qua est, appello: oportet rem istam vterius explicare: siquidem sub hac forma inest nullitas, & tractatur principaliter. Est igitur distinguendum: an appellans in causa appellationis fuerit victus, ac succubuerit: an deserta sit ab eodem appellatio. Priori etenim casu planè procedit distinctio, ut iterum agi non possit de nullitate, quæ principaliter deducta est in iudicium. l. ij. C. si ex falsis instrum. l. vlt. C. de fide instru.

poterit tamen agi de nullitate ubi ea sub appellationis nomine incidenter tractata, & examinata fuerit quod probare videtur tex. in Cle. j. de re iudic. Ea etenim, quæ summatur, & incidenter fuere examina, poterunt etiam finito eo examinari, iterum principaliter tractari. c. veniens. in ij. de testib. nec sententia lata in principali præiudicat, incidenti, de quo non fuit præmissa plena cause recognitio. l. à Divo Pio. §. si super rebus. ff. de re iudic. l. penul. ff. de his, qui sunt sui vel alieni iuris. l. si quis à liberis. §. meminisse. ff. de liber. agnos. Atque ita distinctionem istam in hac specie admittendam esse censent Bart. in dict. l. si expressim. nume. iij. & in l. j. C. quando prouo. non est necess. col. penul. Panor. & alij. nume. 9. in dict. cap. dilecto. de appellano. & illuc optimè Franc. q. 48. numer. 115. Imol. & alij in dict. l. si expressim. Quorum opinio communis est, eamque idem Francus probauerat q. 46. nos verò idem asseueramus ex his etiam, quæ in simili questione responderunt Alex. conf. 76. lib. ij. numer. iij. Dec. conf. 96. lib. j. Fel. in cap. ea quæ. col. j. de re iudicata. Huius autem distinctionis posterior pars tunc obtinet, cum simpliciter iudex superior pronunciat, malè appellatum fuisse. Nam si pronunciauent, malè appellatum fuisse, & optimè iudicatum,

me iudicatum, etiã si nullitas
 incidenter, & obiter in iudiciũ
 accesserit, in eoque fuerit exa-
 minata, non erit locus vltius
 eandem principaliter prosequẽ
 di, si ab hac vltima sententia
 non sit prouocatum: quemad-
 modum voluere Ioan. Lignia-
 nus in clemen. si appellationẽ.
 vlti.col.de appellat. Panormit.
 in capit. dilecto. numer.x. Imo.
 nu.x.col.iii. vers. item aduerte.
 & ibi Francus q. 48. nu. 116. idẽ
 Imol. in d.l. si expressim. nu. ix.
 licet Anto. in d.c. dilecto. con-
 trarium senserit. ¶ Quod si de-
 ferta sit appellatio, tunc iterum
 est distinguendum. Nam vbi in-
 cidenter in causam appellationi-
 nis accesserit nullitas, quod re-
 gulariter fit, l. Cornelia Pia. ff.
 de iure patrona. l. quædam mu-
 lier. ff. famil. ercisc. l. si is quem.
 C. de lib. caus. tunc deserta ipsa
 appellatione, censetur deserta
 & ipsa nullitas, quæ appellatio-
 ni accedebat: poterit tamẽ prin-
 cipaliter iterum nullitas dedu-
 ci in iudicium. text. optimus in
 clicet. de senten. excommu. in
 vj. id ipsum probari commodẽ
 potest ex capitu. concertationi.
 de appellat. in sexto. tenet ex-
 pressim Dec. in capitul. cum sit
 romana. de appellatio. nu. 27.
 nõ tantum in appellatione ex-
 tra iudiciali, quod Panormi. ibi
 probat: sed etiam in appellatio-
 ne iudiciali contra eundem Pa-
 normita. tametsi Francus in ibi

conetur, in vtraque appellatio-
 ne defendere, causam nullitatis
 appellationi accedentem ex iu-
 ris interpretatione, deserta ap-
 pellatione, desertam itidẽ cen-
 seri, vt tandem non possit vlti-
 rius in iudicium deduci. Idẽ as-
 serit Guido Papæ consil. 38. nu.
 ix. Quibus suffragatur Bald. in
 l. j. C. de senten. præfecti præto.
 quem Francus idem sequitur
 in capit. interposita. §. ille deni-
 que. iii. q. de appellat. scribens,
 quod qui renunciat expressim
 appellationi, censetur etiam re-
 nuntiare nullitati, quæ ipsi ap-
 pellationi iure accessoria est.
 Locus autem Baldi falsò cita-
 tur à Franco, & idẽ negatur
 eius authoritas à Dec. scribit
 etenim id Bald. in l. j. numer. j.
 C. de senten. ex peric. recitand.
 Sed & hoc ipsum verum est, nec
 propositę conclusioni aduersa-
 tur. Nam appellatione deserta,
 item & ipsa nullitas deserta est,
 quæ venit accessoriẽ in causam
 appellationis: & idẽ nullitas
 principalis, ac principaliter po-
 terit in iudicium iterum deduci:
 sicuti idem Francus explicat in
 dicto capitulo dilecto. q. 57. ex
 Baldo in l. tale pactum. §. qui
 prouocauit. 12. q. ff. de pactis.
 Imol. in dicta l. si expressim. nu-
 mer. 16. & Speculatore, titul. de
 sententijs. §. iuxta. col. penulti.
 versicul. quid ergo, si appellatur
 à sententia nulla. Hoc ipsum e-
 tiam sensit Bartol. in d.l. si ex-
 Pract. Couar. Rub. 2

preſſim. nu.x. quem multi ſequuntur. Et his accedit ratio ſatis vrgens ex his, quæ proximè tradidimus. Nam vbi iudex, ad quem prouocatum eſt, pronunciat malè appellatum, non tollitur proſecutio nullitatis principalis, & quæ principaliter in iudiciũ deduci poteſt: licet actũ ſit in examine appellationis de nullitate incidenti, & accessoria ipſi appellationi. Ergò idẽ erit fortiori ratione, vbi appellatio, cui accessit nullitas incidenter, fuerit deſerta. ¶ Verũ, vbi nullitas ſimul cum appellatione principaliter in iudiciũ adducitur, & deſerta fuerit appellatio: maior contingit cõtroverſia: ſiquidẽ placuit quibuſdam, tũc deſerta appellatione, non eſſe vlteriũ locum proſequendi nullitatem, quaſi commune ſit tempus appellationis proſequendæ, & ipſius nullitatis examini, ac diſinitioni. Huius ſanè opiniõis authores ſunt Innocen. in cap. ſæpè. de appel. Bald. in l. qui teſtamento. ff. de excuſar. tuto. Salic. in l. j. C. quãdo prouocare nõ eſt neceſ. hoc deducens ex gloſſ. ibidem. & Cuma. in d. l. ſi expreſſim. colũ. iij. à quibus libenter diſſentio 1 contrariam opinionem ſecutus: atque ita exiſtimo, in hac ſpecie deſerta appellatione, nõdum finitam eſſe inſtãtiam ad 2 proſequendam nullitatem iam in iudiciũ deductã, quæ non

reſtringitur his limitibus, quibus appellatio iure cenſetur reſtrieta. Etenim appellatione deſerta hoc ipſum iure cõſtat, ſtatutum cauſæ eſſe iudicandũ, ac ſi non fuiſſet appellatum: non tamẽ ex hoc præcluſa eſt via nullitatem ipſam probãdi, & proſequendi. Sic denique in ſpecie opinionẽ hanc, quam nos probamus, probauẽre Bar. in d. l. ſi expreſſim. nume. x. & ibi Imol. nume. xvj. Panor. in dict. capit. dilecto. numer. ix. & ibi Frãcus q. 88. Socinus conſil. x. col. v. vti. lib. iij. quorum opinio mihi cõmunis videtur, ac frequentiori ſuffragio interpretum probata: idcirco cenſeo, eam tutiorem eſſe, & ſeruandam fore, quãuis qui priori loco fuẽre citati contrariam ſequantur. non enim video locum aliquem iuris canonici, vel ciuilis, vbi eorũ ſentẽtia probetur: præſertim, quia cauſa nullitatis ita principalis eſt in hoc caſu, vt ipſa cauſa appellationis: quod ſuperius probauimus.

Ex capite ſequenti.

1 *Executio fieri non debet pendente lite ſuper nullitate ſententiæ, niſi trium ſententiarum conformium.*

2 *Nullitas euidenter ex actũ conſtãs impedit executionem trium ſententiarum conformium.*

Tres ſeu

Tres sententia conformes, etiam in criminalibus executioni mandanda sunt.

Nullitas procedens à defectu iurisdictionis impedit executionem trium sententiarum conformium.

Tres sententia quando dicantur conformes, & rursus. numer. 6.

Sententia vltima, quæ aliquid præcedentibus addit, vel detrahitis, an sit conformis primis? & ibi exponitur opinio Angeli in l. vnic. C. ne liceat tertio prouocare.

Pendete restitutionis in integrum lite, an sit locus executioni trium sententiarum conformium?

Traduntur & in hoc capite plures intellectus ad clemen. 7. de re iudicata.

Quando nullitatis obiectio impediat sententiæ executionem, præsertim eius, quæ vel tertia est, ac cæteris conformis, vel in instantia reuisionis lata.

CAP. XXV.

PROXIMO

in capite attigimus, an pendete nullitatis causa sit aliquid nouum, possitvè nouari, & obiter præmisimus, quandoque executionem, sententiæ impediri

per nullitatis exceptione: id verò hac in parte latius examinare cōstituimus ex eo, quòd passim practicis obuium sit, & ad cuiusdam regiæ constitutionis intellectum maximè cōducatur. Constituenda igitur est cōclusio quædam in hunc sanè modum. Sententiæ executio nullitatis exceptione non aliter impeditur, quā si ea probari, expediri que summarie, atque intrā breue tempus possit. Nam cū sententia transierit in rem iudicatam, & eius executio sit summarim agenda, nihil est admitendum ad eam impediendā, quod altiore indaginem requirat. l. a diuo Pio. §. si super rebus. ff. de re iudica. idcirco conclusionem istam iure verā esse opinantur Rot. iudices decisi. 280. in nouis, Bart. & omnes in l. iij. §. condénatū. ff. de re iudi. Bald. in l. ab executore. nu. vij. C. quorum appellat. non reci. Fran. in capit. dilecto. de appel. q. x. Matth. Afflict. decisio. Neapolita. 283. text. optimus & illic Doctores in l. vltima. C. si ex falsis instrumen. quam opinionem communem esse testantur Alexand. in consilio 33. numero ix. libro primo. & Sebastianus Vantius in tractatu de nullitatibus, capitulo quot, & quibus modis nullitas proponi possit, numero 32. Idem fatentur Alexander Iason & Iuniores in dicto §. con- Pract. Couar. Rub. 2 ij

demnatum.col.j. & ij. præsertim Franciscus à Ripa. Quibus adde Rebuffum parte j. super per leges regias.tit.de senten. execut.arti.vij.glo.10.num.iiij. qui nu.8.asserit in regno Francie non posse nullitatem proponi,nec tractari absque appellatione. Eandem legere quispiam poterit in tract.de supplicationibus,arti.vij.glo. prima ubi tradit,an in eodem regno admittatur nullitatis allegatio contra sententiam principis, eiusve supremi senatus:pungit que ibidem,an id iure comuni probari possit. Ex his apparet, quanam ratione intelligendus sit tex.in d.§.condemnatum.l. si expressim.ff.de appel.c.j. de re iudic.clem.pastoralis.co.tit. l.j.C.quado prouo.non est necess.l.j. C. si à non comp. iudi. quibus probatur, sententiam nullam non habere vires, nec effectum sententiae,nec esse mandandam executioni.Id enim verum est,modò summarie,& statim probari valeat ipsa nullitas:secus autem respondendum erit quoties hæc exceptio longius examen requirat. ¶ Huic verò conclusioni est & altera subiicienda,quæ manifestè dicat,nō esse impediendam executionem trium sententiarum cōformium per exceptionem nullitatis.Hæc constat in cle.j. de re iud.cuius decisio eam rationem habet, quòd latis tri-

bus sententijs,quæ sunt sibi ipsis cōformes,maxima oriatur calumniæ præsumptio aduersus volentē exceptione nullitatis earum executionē impedire. Etenim vehemens admodum est præsumptio pro illa sententia,quæ per appellationē, aut supplicationē suspendi non potest,iuxta ea,quæ traduntur in c.in præsentia.de renun. & in c.quoniā contra. de proba. sic regia lege sancitū extat,sententiam in secunda instantia reuisionis latam apud suprema regis tribunalia,tradendam fore executioni nō obstante nullitatis exceptione,aliave oppositione quacunque l.25.tit.iiij.libro ordin.ij. & l. 44. in pragmaticis Regū Catholicorum. Idem adnotauit Guido papæ q.50.scribens,nō impediri executionē apud Gallos sententiæ latæ in parlamento principis, etiā in prima instatia, per exceptionē nullitatis. Quia illa adhuc pendente supplicationis iudicio executioni tradenda est more,atque usu forensi eiusdē regni. Regia verò lex apud nos hoc ipso æquissima est, quòd ea sententia non possit per appellationē,aut supplicationē suspendi. Sed & in eo casu,quo sententia prima, lata in prætorio Regis mandanda foret executioni nō obstare supplicatione,quæ admittenda est absque præiudicio executioni sub ca u

sub cautione idonea peragenda: item & in eo similiter casu quo secunda sententia sub eadem cautione traditur executioni non obstante supplicatione secunda, quæ ad ipsum Regem proponitur. de quibus tamen traxi. c. 23. nu. viij. posset optimè admitti vsus ille fortissimus, cuius Gui. meminit in d. q. 50. vt minimè impediatur executio sententiæ per exceptionem nullitatis. ¶ Porissimum hoc placet, quia in prætorio principis, quoties nullitas opponitur contra processum ipsum in prima, vel in secunda instantia, ex eo, quod ordo iuris non fuerit seruatus, etiam si iam sit conclusum in causa: admittitur opponens nullitatem ad allegandum, & probandum intra certum diem, vt fiat reparatio eorum, quæ videtur minus solenniter facta fuisse: & habentur rata ea omnia, quæ acta sunt iuris ordine non seruato, aut quandoque iterum repetuntur. iuxta gl. & illuc Docto. in l. 2. mutari. ff. de procurat. notant in specie ista, & expressim Matthæ. Afflict. decis. 262. col. vlti. & Guido Papæ in d. q. 50. quibus illud est adijciendum, plures posse contingere defectus in ea cognitione causarum, quæ apud suprema principum tribunaia expeditur, ex quibus non debet ita facile censeri processus nullus, ac si factus esset a-

put iudicem aliquem inferiorem: quemadmodum Rebuffus tradit in d. tract. de supplicationibus art. vij. in gl. prima, qui alios allegat, præsertim Innocen. & Felin. in c. in causis. de re iud. Afflict. decis. 28. Parisi. consil. 288. lib. 1. Regia verò constitutio, & Clemētis Papæ responsio sunt non ita indistinctè intelligendæ, sed aliquot expositis interpretationibus ad earum expeditiorē intellectum, facilioremque praxim, vt verè appareat, quando nullitatis exceptio impediatur executionem trium sententiarum conformium, aut eius, quæ vltima est in regio prætorio, quæque supplicationem non admittit.

¶ Primū igitur sunt qui ceseant aduersus tres sententias conformes, admittendam esse nullitatis exceptionē ad impediendam executionē, vbi nullitas ipsa notoria est, & euident ex actis: huius opinionis authores sunt Oldra. cons. 106. Bald. in l. 1. C. ne liceat tertio prouoca. Card. & Boni. in d. clem. 1. de re iud. Francus in c. dilecto. de appel. q. 52. Corneus cons. 204. ij. libr. Imol. in l. de pupillo. §. qui copus. ff. de noui oper. nunciat. Domini. cons. 24. Iason cons. 44. col. 1. libr. iij. Gratus cons. 72. cons. 80. & cons. 85. col. 1. rursum idem Domini. cons. 97. col. 1. tex. optimus, & illuc Felin. in c. inter cæteras. de re iudic. l. 1. Pract. Couar. Rub. 2. 221

in l.j.nu.8.ff.de noui oper.nūciat.idē Iason.in l.fi is,ad quē.col.iiij.ff.de acquiren. hāredit. Curti.Senior cōfi.59.col.6.Curti.Iunior in l. sub prātextu.C. de transactioni. Alcia.lib.r. de verb.signifi.colum.21. Aymon in cōfi.iiij.col.j. Ioan.ab Amicis in cōf.128. quorū opinio cōmunis est,cui videtur suffragari tex.in l.veteres.ff.de itinere, actūque priuat. Ex quibus, vt propriē tot authorū mentē explicemus, constat non idē respondendum fore,vbi nullitas quæ obijcitur,offertur cū probatione statim,& incontinenti,vt aiunt,assumenda: & quæ hoc modo offertur:nam etiam hac nullitate ita opposita,non impeditur executio trium sententiarū conformium:vt resolunt Alexā. Iason & apertiūs Ripa in l.iiij.§. cōdemnatum.num.15.ff.de re iudic.alioqui si nullitas quæ obijcitur, atque offertur cum probatione ipsa statim & incontinenti assumēda,impediret executionē trium sententiarum cōformium,profectò parū vtilitatis induceret dict.clem. constitutio, ac ferē nullam vim maiore tribuisset tribus sententijs conformibus quā vni, quæ transisset iam in rem iudicatam,iuxta ea quę in initio huius capitis adnotauimus. Vnde opinio quorundam,qui dubitarunt,admittēdam fore exceptionem noto-

riam, & euidentem nullitatis contra tres sentētiās cōformes ad impediendam earum executionem:vt dubitare visus est Imol.in d.clem.1.col.iiij.Ro.in sing.291.& iuniores quidam in d.§.condemnatum.est accipiēda in hunc sensum, vt procedat,quoties nullitas nō est notoria ex actis, sed aliundē. Atq; hæc item sunt maximi momēti ad intellectum regię constitutionis.tametsi Gui. Papæ in d.q.50.senferit non esse impediendam executionem sententię latę in regio prætorio,quoties ea est executioni mandanda cautione data, pēdente adhuc supplicatione,propter exceptionem nullitatis,quæ euidentis sit ex actis.

¶ Secunda constat interpretatio,vt admittenda sit nullitatis exceptio ad impediendā executionem trium sententiarum cōformium,quoties executio semel facta,minimē posset retractari.quod notāt Cardi.in dict.clem.j.col.ij.Bald.in l.fi feriatis.ff.de arbitr. Roma.in singul.291.Paulus de Castr. Alexā. Iason & Ripa.nu.21.in dict.§.condemnatum ex Cin. & Bald.in l.ab executione.C. quorum appe.non recip.

¶ Tertia nihilominus constituitur ad eandem constitutionem cōclusio,secundum quā, in pœnis,quæ postmodum reuocari,& retractari possunt,etiam in

tiam in criminalibus causis, & questionibus tertia sententia primis conformis, non obstante nullitatis exceptione tradi debet executioni. Hanc conclusionem exponit glo. in dict. clem. j. communiter inibi recepta, verbo quauis. Ex qua & illud solet sepius adnotari, quod licet alioqui dictio, alius, implicet similes causas, & qualitates: cap. sedes. de rescript. gl. in l. si fugitiui. C. de seruis fugitiuis. tamen si adijciatur dictio in vniuersali, cōplectitur quasunque etiam dissimiles qualitates: sicuti eiusdem glos. memores responderunt Imola ibi Panormita. in consi. vltim. lib. j. Socin. consi. iij. col. vlti. lib. iij. atque ita Romæ sententia pronunciatum fuisse, asserit Ludouic. Gome. in regu. de triennali. q. ij. & licet Feli. in dict. cap. sedes. colum. vij. & Iason in l. si vnus. in fine principij. ff. de patris. videantur dubitare, an vera sit prædicta communis adnotatio. Decius tamen in dict. cap. sedes. eam defendit, vt saltem procedat iuxta materiam subiectam, & perpenſa diligenter ratione legis, & ipsius dispositionis, de cuius interpretatione tractabitur.

¶ Quartò animaduertendū est, non esse necessariū ad effectum dictæ clementinæ constitutionis, quod tres conformes sententiæ latæ fuerint suc-

cessiuè absque alterius dissimilis media pronunciatione: cum satis sit eas latas fuisse in eadem causa: secū dum Panor. & Barb. declaratione decima, in d. clem. sicuti nec sufficeret vna sententia lata simul à tribus iudicibus: vt illic explicat Boni. col. ii.

¶ Quintò est eadem clem. constitutio intelligenda etiam in tribus sententijs interlocutorijs. Nam tradentur executioni, si fuerint conformes nõ obstante nullitatis exceptione. glo. ibi communiter probata in dict. clem. j. Alexā. in rub. ff. de re iud. Feli. in eadem rubric. col. 5. Rota in nouis 113. Abb. in cap. causam matrimonij. de offic. deleg. col. ij. tamen si aliqui regulariter appellatiōe sententiæ intelligendum est diffinitiuā, non de interlocutoria. glo. Abb. & Feli. in c. cū olim. de testib. glo. item in l. j. §. Biduum. ff. quand. appe. sit. obtinet ergo hæc quinta cōclusio propter eandem rationē, quæ deducta ab eiusdem constitutionis mente planè probat, idē esse respondendum in sententijs interlocutorijs, quod & in diffinitiuis, præsertim quia & verba ipsius cōstitutiōis id ipsum significant, dum in parte prima simpliciter sententiæ terminat, in secūda verò expressè de diffinitiuā respondet.

¶ Sextò illud in controuersia Pract. Couar. Rub. z iij

venit an tres sententiæ conformes sint exequendæ, an differenda earum executio propter exceptionem nullitatis obiectæ à tertio, qui nō litigavit, nec fuit per eas condēnatus. Quā quæstionem superius examinauimus. c. xv. nume. ix.

Septima his accedit nō omninō aliena, imō satis cōcinna interpretatio, vt executio suspēdi debeat, si aduersus tertiā sententiam alijs omninō conformen obiecta sit nullitatis exceptio ex eo, quōd iudex, qui eā pronunciauit, non habuit iurisdictionem ad cognitionē causæ, nec ad eius diffinitionem: quasi hic defectus adeō sit potens, quōd impediatur trium sententiarum conformium executionem: quemadmodum in specie ista tenuerūt Anch. & Ab. in d. cle. j. de re iudic. Domi. in cōsil. 24. col. v. Feli. in c. ea quæ. col. ij. de re iudic. idem in c. pastoralis. col. iij. de exceptio. nouiores in l. iij. §. condemnatū. ff. de re iudi. Alex. in cōsil. 77. nu. viij. lib. ij. Bald. in l. generali. ter. col. j. C. de episcop. & cleri. Roma. cōsil. 42. & cōsil. 115. Paul. Castr. cōsil. 29. lib. ij. Hippo. in singu. x. idem in l. lt. nu. 49 ff. de iurisd. om. iud. Ludo. Come. in tract. v. triusque signaturæ. nu. 7. quibus ad stipulatur glo. insignis in clemen. unica. de sequest. pos. & fruct. verb. non obliate. Quam sequuntur

illic Cardi. Abb. & Imol. ex et notantes, sublata nullitatis exceptione, non censerī sublatam illam, quæ à defectu iurisdictionis procedit. ad idem est optima gl. in c. in nostra. verb. momenti. de procurat. & in simili glo. in c. exceptionem. verb. cōdemnandus. de except. & alia in c. super eo. de crimi. falsi. tradit Barb. in c. iurauit. col. iij. de proba. qua ratione regia lex. iij. tit. xv. lib. iij. ord. quæ statuit, exceptionem nullitatis opponendam esse, aut de nullitate agendum fore intra sexaginta dies à tempore latæ sententiæ: erit fortassis intelligenda, vt procedat in alijs nullitatibus, non in ea, quæ à defectu iurisdictionis oritur. Et quāuis visum fuerit quibusdam hanc regiam constitutionē diem istam præhigere allegationi nullitatis contra sententiam, vbi agitur per actionis viam de nullitate: quasi perpetua sit exceptio nullitatis, vt obijci possit per exceptionem nullitas quocunque tempore. Ego contrariam sententiā potius probarem ex mente legis: & ideō existimo exceptionem nullitatis contra sententiā, iure regio nō esse admittendā post sexaginta dies. Quod poterit multis comprobari: sed præcipue: quia vbi exceptio principalem vim habet ab actione, nec consilii in puris exceptionis viribus, perpetua nō est, imō periret

rit perempta ipsamet actione: sicut ex l. ultim. ff. rem ratam haberi. & l. purè. §. ultim. ff. de doli exceptio. deducere videntur Barto. in l. ij. ff. de exceptio. Alexan. Paul. & las. in l. nam & postea. §. si minor. ff. de iureiurand. Paulus in l. Titia Seio. §. ultim. ff. de legat. ij. Felin. in c. si autem. col. v. de rescript. vbi hoc sensere Abb. & alij. Sed & eleganter idem explicant Decius ibi, & Socin. in dict. l. j. ff. de exceptio. idem in l. qui agnis. num. 6. ff. eod. tit. quasi secus sit, quoties exceptio solis exceptionis viribus innititur nullam vim principalem accipiens ab actione. dict. l. purè. §. ultim. is enim, qui potest agere actione illa principali, à qua exceptio potissimum vires accipit, nec agere vult intra tempus datum ad agendum non poterit postea uti exceptione illa, quæ omnino & potissime oritur, ac vim habet ab actione sibi iure concessa. Vnde minor læsus non poterit per exceptionem restitutionis in integrum beneficium consequi, nec obtinere, si intra diem à lege datam ad eam petendam, omisit eo auxilio agere, atque illam petere: quod Paulus Castrensis Alex. & Iason notant in dict. §. si minor. atque hæc obiter dicta sint ad regię legis intellectum. Cæterum contra hanc septimam interpretationem

nem solet deduci autoritas gloss. in dict. clemen. j. de re iud. verb. pendere. quam inibi sequuntur Cardina. Imol. & Bonifacius. colum. viij. Corset. in repertorio. verb. fori competentia. Barb. in rubric. de foro competen. constat enim ex dicta gloss. tres sententias conformes mandandas fore executioni, etiam si obijciatur nullitas, quæ oritur à defectu iurisdictionis ipsius iudicis: qui sententiam diffinitivam pronunciauit post appellationem iustè ab interlocutoria propositam: quam iustam, & rectam fuisse pronunciatum est à iudice superiori. Attamen utraque opinio iure defendi potest. Nullitas siquidè, quæ oritur à defectu iurisdictionis, tunc impedit executionem trium sententiarum conformium, cum nullam vnquam iurisdictionem is iudex habuit ad eius causæ cognitionem, vel diffinitionem: quippè qui ab initio iurisdictione omnino caruerit: atque ita est admittenda gloss. in dict. clementi. vnic. de sequestra. posses. & fruct. atvbi iudex iurisdictione ab initio habuit, quæ postmodum aliqua ex causa defecit, aut elisa est, tres sententiæ conformes erunt tradendæ executioni non obstante nullitate, quæ hac ex causa oriatur: quemadmodum probat gloss. in dict. clem. j. de re

iudica. sic enim quæstionem istam diffinire videntur Ange. Aretin. in 6. appellantur. instit. de excepti. colum. vij. Alexan. in dict. consil. 77. numer. viij. & sequenti. Franciscus à Ripa in dict. 6. condemnatum. numer. 25. id verò procedit ex mente gloss. & Doct. quoties tempore vltimæ sententiæ iurisdictionis non erat omnino extincta, nec elisa, sed suspensa, & elidibilis ex futura iudicis superioris pronuntiatione: vt in exemplo gloss. constat. & ideo si iurisdictionis semel ab initio verè data, & competens iudici tempore sententiæ fuerit iam extincta, & elisa: quia pronuntiatum est, benè appellatum ab eo fuisse, erit nulla sententia ex defectu iurisdictionis: poteritque nullitas hæc opponi ad impediendam executionem trium sententiarum conformium: quemadmodum ex præmissa resolutione apparet, & Alexan. in dicto consil. 77. optimè probat. Idemque Angel. & Ripa post gloss. palàm asseuerant & optimè Paulus Parisius consilio 109. libr. iij. colum. ij. scribens, aduersus tres sententias conformes non posse ad impediendam earum executionem opponi nullitatem procedentem à defectu iurisdictionis, quoties iudex iurisdictionem habebat, exceptione tamen elidibilem. ¶ Hinc sanè deduci-

tur, posse impediri executionem trium sententiarum conformium, & verè impediri per exceptionem nullitatis ex eo procedentis, quòd sententia lata fuerit à iudice delegato per rescriptum impetratum ab excommunicato. Rota in antiquis 21. & Felin. in cap. exceptionem. colum. iij. de exceptioni.

¶ Octauo loco prædicta constitutio intelligenda est, & intelligitur vbi tres sententiæ vere sunt conformes: non autem vbi duæ sententiæ sint lætæ in principali, & tertia super desertione appellatiõis: nam in hac specie non obtinet responsio pontificis in dict. clementin. j. imò poterit opponi exceptio nullitatis aduersus has tres sententias, vt impediatur earum executio. quod notant Rota in antiquis 417. Roma. in singul. 291. Oldrad. consil. 106. ex quibus apparet, non esse duas sententias conformes, quarum altera lata est super desertione appellationis à priori sententia propositæ: & idem de tribus sententijs respondendum erit, sicuti respondet de duabus Corne. in consil. 14. & in consil. 38. colum. ij. lib. iij. & Aymon Sauillia. consil. 183. colū. j.

¶ Nonò, ex proxima interpretatione adhuc expendi, & examinari poterit quòd Rota scribit in antiquis 424. existimās, non dici

non dici tres sententias conformes, quæ latis duabus sententijs conformibus, tertia fertur, quæ pronunciat illas duas nullas fuisse: ac demum pronunciat quarta quæ reuocat tertiam, & confirmat duas quæ primò latæ fuerunt. Eandem opinionem tenuerunt Roma. in singula. 291. & Aymon in dict. cons. 183. num. iij. dubius tamen. Vnde in hoc casu non erit admittenda conclusio dict. clemen. j. imò poterit executio impediri, præsertim quia licitum est appellare à quarta sententia quatenus tertiam super nullitate latam reuocat, vt fatetur Aymon: qui negat, ab eadem appellari posse, quæ ex parte duas primò latas confirmat, & est eis conformis. Huic opinioni principali accedit, quod ad hoc, vt sententiæ dicantur conformes oportet, in omnibus, & omnino conformes esse: sicuti eadem Rotæ decisio manifestè sentit. Contrariam opinionem possumus ex eo probare, quod non est necessarium ad impediedam appellationem, quod tres sententiæ sint omnino conformes: satis etenim erit, in aliquo articulo eas esse conformes, vt in illo admitenda non sit appellatio: quod not. Paul. Castr. in cons. 163. libr. ij. Alex. cons. 77. col. j. libr. ij. Dec. in consil. 385. Curt. Iunior in cons. 30.

col. j. Qua ratioe cum in nostra quaestione sint tres sententiæ conformes in principali articulo, consequitur planè, earum executionem non esse impediendam, etiam si à quarta sententia fuerit appellatū super nullitatis quaestione. Hanc tamen controuersiam ita dirimere conabimur, vt quoties à secunda sententia fuerit appellatū, & quia in eam appellationem adhuc nullitatis causa venerit, atque ideò iudex tertiam sententiā pronunciauit, quæ duas præcedentes nullas fuisse declarat: si ab hac tertia demum appellatur, eaq; reuocata fuerit, & primæ confirmata, profectò negari non possit, in hac specie tres esse sententias conformes, nec admittendā fore nullitatis exceptionē ad impediendam earum executionē: quantum ab hac quarta sententiā possit appellari ea ex parte, quæ de nullitate diffiniuit, & ad eum effectum, quod nullitas possit iterum examinari. Quod si latæ fuerint duæ sententiæ in principali conformes, à quibus appellatū nō sit: sed tantū aduersus eas proposita fuerit actio, vel exceptio nullitatis, & fertur sententiā, quæ pronunciat, eas nullas fuisse, & ab hac iterum appelletur, & pronuncietur sententia reuocans primā, & declarans, duas sententiās primas validas fuisse, easque cōfir

mat:tunc (ni fallor) locus erit
decisioni Rotæ. Nô enim sunt
istæ tres sententiæ conformes
super principali. Idque proba-
tur ex eo, quòd iudicium, in
quo de principali agebatur, fi-
nitum erat per duas sentētias,
à quibus non extitit appella-
tū: nec de principali quæstio-
ne agi potest, donec actum, &
finitum sit iudicium secundum,
in quo tantū de nullitate con-
trouertitur. Idcirco licet quar-
te sententia cōfirmet primas,
non pronunciat super princi-
pali, super quo iam extincta
erat quæstio: sed quia non ob-
stante nullitate in hac quarta
sententia reuocatur secunda,
& pronūciatur primas validas
fuisse: ideò primæ confirman-
tur: idest censentur liberæ à nul-
litis vitio.

¶ Decimò nō incōgruè que-
ritur, an illa sententia dicatur
alteri conformis, quæ illā con-
firmat, adiecto tamen aliquo
moderamine: aut sanè aliqua
declaratione adscripta, quæ ali-
quid priori sentētiae addat? Et
6 quibusdam placet, nō posse di-
ci, has sentētias cōformes: quia
posterior aliqua ex parte diuer-
sa est à priori: quod notat Ci-
nus in l. j. C. ne lice. tertio pro-
uocare. quo in loco eleganter
Angelus asseuerat, posse ter-
tiò appellari à sententia, quæ
nouum grauamen infert,
quippe quæ coxdemnet reum

in id, de quo priores senten-
tiæ minimè tractauerūt: idem
probant, & secuntur, Bart. So-
cin. conf. 39. col. iij. lib. iij. ver-
capiō tertium. Philip. Franc. in
c. directè. de appellat. nume. vj.
Aymon in d. conf. 183. ad fi. &
Robertus Maranta in tract. de
ordin. iudicio. par. vj. nu. 270. c.
de appellatione. Qua opinio-
ne passim apud suprema Regis
tribunalia vtūtur aduocati sup-
plicantes à sententia, quæ reui-
sionis dicitur, & secundo loco
actis iterum visis ab auditori-
bus regi: s pronunciat, quo-
ties ea priorem sententiā con-
firmat aliqua declaratiōe, mo-
deratione, vel adiectione ap-
posita. Etenim ab hac noua
supplicatur, adiectione au-
thoritate Angeli. Ego verò
quoties poterit ex sentētis de-
duci eas in aliquo conformes
esse: quò ad hanc partem opi-
nor non esse admittendam ap-
pellationē, nec supplicationē,
nec fore impediendā execu-
tionem harum sententiarum
si ea fieri commodè potest pen-
dente appellatione super no-
ua tertiæ, vel vltimæ senten-
tiæ adiectione: qua in re om-
nes mihi conuenire videntur.
At si tractemus, sitnè admi-
tenda appellatio, vel suppli-
catio ab hac tertia, vel vltima
sententia quantū ad adiection-
em censeo verā esse opin. An
ge. vbi super illa noua adiectione non

ne non fuerit in priori instantia nec in primis sententijs actum tacite, vel expresse: sed tantum in vltima instantia per sententiam fuerit diffinitum, quod in dicta noua adiectione continetur. Sed si noua vltimæ sententiæ adiectio tacite, vel expresse fuit in primis instantijs, & sententijs tractata, examinata, & diffinita: non video qua ratione locus sit opinioni Angeli: quia nõ potest verè dici vltima sententia prima super ea re: sed propriè vltima: atque ita Angel. ipse in ratione, qua vtitur, hoc ipsum sentit: & ideò cautè opinio Angeli est admittenda, & cautius inquirendum est, an exempla, & species contingentes conueniant eius vnicae rationi. Quã ob rem ipsius Ange. verba hoc in loco adscribam. Hanc, (inquit) legem limita, quod non liceat tertio prouocare, subaudi, nisi per tertiam sententiam inferatur nouum grauamen: quia tunc ab illo grauamine nusquã extitit appellatum: ergo est opus appellatione. Pone exemplum: Si iudex in tertia sententia condemnauit victum in expensis omnium causarum, de quibus expensis non fuit habita consideratio per iudices primarum causarum, poterit etiam appellari ab ista tertia sententia pro expensis factis in dicta tertia lite: quia de illis non est iudicatum nec primo, nec secun-

do: & ideò potest appellari: quia semper est prima. Hæc Angelus. cuius exemplum, & ratio nemi libet altius expendere. Nam vbi expensæ fuere penitæ ab initio litis: nec fuit facta condemnatio, nec absolutio: si hætenus super expensis non est lata sententia nec, absolvens, nec condemnans: & modò fertur sententia, in tertia instantia, quæ cõdemnat in expensis triũ, omniumque iudiciorum præcedentium, non constat sibi Angelus dum concedit, hanc sententiam esse primam super expensis & ab ea posse appellari ratione expensarũ tertij iudicij: cū & ea prima sit non solũ in expensis tertij iudicij, sed & in expensis priorum iudiciorum. vnde perpensa ratione Angeli licet appellare ab vltima sententia, etiam propter expensas primi, ac secundi iudicij. Nam vbi petita sunt expensæ, & iudex omisit earum condemnationẽ, non censetur absoluisse ab expensis: imò iure omissa est earum condemnatio secundum Anton. Imolam, & Felinum, in capit. significauerunt. de exceptionib. colum. ij. per l. j. C. si aduers. rem iudicat. gloss. intellectum, quem communem esse fatetur illuc Alberic. idem notat & repetit idem Imola in capitul. vltim. colum. vltim. de exceptionib. & poterit probari ex traditis à Felino in ca.

cum inter de re iudicat. numer. 15. igitur utcumque exemplum Angeli consideretur, apparet super omnibus expensis esse hanc primam sententiam. Quod si dixeris, per omissionem condemnationis expensarum censi videtur ab eis absolutum, idque Panoimita. voluit in dict. capir. significauerunt. iij. column. tunc posset opinio Angeli quod ad exemplum defendi: quia hec ultima sententia prima est super condemnatione expensarum tertij iudicij: & tertia super alijs expensis, in quibus primas sententias tacite absolventes reuocat. Et tamen ex hoc sequeretur, quod ubi prima, & secunda sententia expressim de expensis vel codennando, vel absoluendo memnerint, ac ite tertia idem fecerit, poterit appellari a tertia ratione expensarum ultimae instantiae, in quibus est prima non tertia sententia: quod nusquam vidi admissum fuisse: nec opinor in praxi admittendum fore. etenim frequentissime ultima sententia condennauit in expensis ultimae instantiae, primis sententijs absoluentibus, vel, condemnantibus. & sicut in principali non admittitur appellatio, nec supplicatio, ita nec ratione harum expensarum: de quibus ab initio iudicij actum est generaliter: quia petita fuit condemnatio expensarum. Verum ubi ex-

pensae ab initio non fuere petite usque ad tertiam instantiam, in qua fit condemnatio expensarum omnium praecedentium iudiciorum, eandem, & maiorem difficultatem habet opinio Angeli: quia si appellatio admittenda est ratione expensarum ultimae instantiae, eodem iure foret admittenda quod ad expensas praecedentium iudiciorum: cum in omnibus lata sit vnica tantum sententia super petitione in ultimae instantiae proposita, quae prima esse videtur.

¶ Unde Angeli exemplum, ubi expensae ab initio petite fuerunt, & super eis est facta semper pronuntiatio expressa, non est in praxi admittendum, nec vnquam, quod meminerrim, fuit admissum. cum super omnibus expensis praesentibus, & futuris facta sit petitio: nec potuit fieri condemnatio super expensis ultimae instantiae ante sententiam in ea latam. Alioqui semper liceret appellare a quacunque sententia ratione expensarum ultimi iudicij, aut denique supplicare: quoties appellatio, vel supplicatio alioqui admitteretur, si ultima sententia prima censeretur super expensis. Quod si in prima, & in secunda instantia non fuerit facta condemnatio expensarum petitarum ab initio, profecto nulla est ratio, quae potius per-

mittat

mittat appellationem ab vltima sententia ratione expensarum vltimæ instantiæ, quàm secundum auctoritatem Panormi. sententiam: aut quam primæ: cùm & de his vnica tantùm sit lata sententia, secundum opinionem Imol. & idem erit quoties non fuere petita expensæ vsque ad tertiã instantiã. quo fit, nõ satis sibi cõ 7 stare Angelum ipsum in eius exemplo: idcirco si eius opinio in expensarum specie addmittenda est, quæ fortassis admitti potest: vbi nulla est facta expensarum petitio vsque ad tertiã instantiam, aut secundum opinionem Imol. quoties petita fuerunt, & tamen ommissa est condemnatio, non tantùm erit admittenda quò ad expensas vltimæ instantiæ: sed etiam quò ad omnes.

¶ Vndecimò, prædictæ clementinæ constitutioni aptari potest & alia interpretatio: an sit recipienda, seruandaque vbi latae sint tres sententiæ, quarum prima condemnat in centum, secunda in octuaginta, tertia in sexaginta aureis? Barbat. in consil. x. lib. j. column. tertia, existimat, has sententias tres esse, & conformes in minori summa. capitul. j. de arbit. in sexto idem sentiunt Zenzelinus, & Card. in dict. clementin. j. numer. ij. quorum opinio, etiam si vera sit, tunc obtinebit, cùm ille, cui præiudicat diminutio

quãtitatis, cõsentit expressè aut tacitè sententiæ latæ in minori summa, & deniq; omnibus quò ad illã minorẽ quantitatem: alioqui nõ potest horũ authorũ opinio admitti ex his quæ ipse tradidi. li. ij. var. resol. c. ij. ¶ Duodecimò, licet alioqui frequentiori sententiã receptũ sit, executionẽ sententię impediri pendente lite super restitutione in integ. l. vni. C. in integ. restitutionon. postulatane quid noui fiat. Innocen. glol. Abb. & omnes in capitul. suscitata. de in integ. restituti. Rota in nouis, 379. Capel. Tollo. & illic Aufe. quæstion. 54. Paul. Parisiensis consil. 109. colum vltim. lib. iij. Imol. Cuma. & Alexand. in l. iij. §. condemnatum. ff. de re iudic. vbi Iason numer. 26. & Ripa numer. 30. fatentur hanc opinionem communem esse contra Bartol. ibi. Qua dere optimè Ripa. tractat, & Rota in nouis 446. attamen aduersus tres sententias conformes, vt earum executio impediatur, non poterit obijci. quod super restitutione in integrum lis pendeat. Bal. in l. vnc. co. vlt. C. ne liceat tertio prouoc. Alex. in d. §. condemnatum. col. vlt. cuius opinio quãdoq; Rotæ seruata & admissa fuit, quãdoq; cõtraria: vt asserit Cassad. dec. j. de in integ. rest. Nã contrariũ tenet Sal. in d. l. j. C. ne liceat tertio prouocare. & Capella. in dict. quæst. 54. Mihi verò potius

placet opinio Alexand. propter
præsumptam à iure calumniam
præsumptione admodum vr-
genti, quæ in hac specie sufficit.
dict. capitul. fuscitata. Item quia
sententia principis mandatur
executioni propter summam
eius auctoritatem, etiam pen-
dente lite super restitutione in
integrum aduersus eam petita.
Sicuti secundum alium in elle-
ctum ex dict. capitul. fuscitata.
deduxerunt Innocem. & docto.
ibi, Alexand. Iason. & Ripa in
dict. §. condemnatum. Vitalis in
tract. clausula. capitul. nil noua-
ri restitutione in integrum pen-
dente. Auferri in dict. quæstio. 1
54. Corset. in singu. verb. in in-
tegrum restitutio. Capitul. in
Neapolitan. deci. 53. quin & opi-
nioni Baldi refragatur quod
notant glos. & omnes maximè
Bald. Iason & Dec. in l. post.
quam liti. C. de pactis in glos.
vltim. & tamen ex eadem reso-
lutione respondebitur.

¶ Decimotertiò, etiam si non
impediatur trium sententiarum
conformium executio per ob-
iectionem nullitatis, impeditur
tamen ratione solutionis expen-
sarum, & fructuum, si condem-
natus allegat, & probat inopiã:
ex cap. Odoardus. de solution.
disputatque Cassa. deci. 11. titul.
de rescript. & nos in simili mul-
ta scripsimus lib. ij. vari. retol. c.
j. numer. 9.

¶ Docimo quartò prædict. Cle

ment. responsio non solum ob-
tinet in tribus sententijs cõformi-
bus, sed & obtinebit in duabus cõ-
formibus sententijs, à quibus ex
lege per principem lata nõ est per-
missa, nec licita prouocatio:
quod Paulo Parisi. placet in
conf. 109. nu. 15. lib. iij. post Bal.
in l. vltim. column. vltim. C. de
sentent. & interlo. omnium iudi.
qui idem tenent, quoties prouo-
catio à duabus conformibus tol-
litur per statutum hac de re
validum.

Ex capite sequenti.

- 1 Quid iura civilia de recusationi-
bus iudicum statuerint.
- 2 Recusatio iudicis quo tempore sit
proponenda?
- 3 Iure regio, quo tempore recusari
debeant iudices summi pratorij,
& auditores.
- 4 Minor, & ecclesia, an sint in inte-
grum restituendi ad proponen-
dam causam recusationis.
- 5 Intellectus ad tex. in capitu. si con-
tra vnum. de officio deleg. in 6.
& quid agendum, quoties vnus
ex pluribus iudicibus delegatus
recusatur.

De recusationibus iudi-
cum, eorum præsertim,
qui ab ipso Rege in hoc
munus eliguntur, vt in
eius summis præto-
rijs ius vnicuique
reddant.

CAP.

CAP. XXVI.

ETIAM si nulla humana lex hac de re fuisset in specie statuta, optime lector, ratio ipsa facillime ostenderet eorum iudicia nobis fugienda, omnibusque modis auertenda fore, quos propter odium, inimicitiam, aliamve causam suspectos habemus, aut tamen iuste opinamur, maxime amicos esse, & propensos hisce, qui nobiscum aliqua de re controuertunt. Idcirco æquissimo consilio factum est, ut nemo cogatur æquum ferre iudicem, qui sibi sit aduersus, suspectus, & inimicus. c. quod suspecti. ii. j. q. v. l. apertissimi. C. de iudic. quæ de re multa tradidit iuris utriusque interpretes: potissime Speculator, & à junioribus Stephanus Aufre. in tract. de recusationibus. Lanfranc. in c. quoniam contra. de probatio. verbo recusationes. Præposit. in c. postremo, de appellat. & Ioan. Ferrarius in tractatu de recusationibus iudicum: à quibus poterit quispiam plura petere ad hunc tractatum pertinentia: nos etenim pauca hoc in loco tradere constituimus in ea questione, qua queritur, quo tempore litis sit proponenda recusatio aduersus indices regios, qui summis prætorijs assistunt de omnibus totius regni grauaminibus iudicaturi. §. iure sanè ciui-

li, quoties iudex ordinarius reculatur, & ceteretur suspectus, non tollitur ab eo iurisdictio, imò poterit ipse de causa cognoscere adiuncto sibi simul episcopo loci, quæ socium debet adsumere ad eiusdem causæ cognitionem, & diffinitionem. auth. si verò. C. de iudic. moribus tamen receptum est, quod iudex recusatus recipiat sibi socium non episcopum loci, sed aliū quempiam bonum, & candidum virum ad obscurandam, quæ de ipso oborta est, suspiciōnem. quæadmodum testantur Paulus Castren. sal. Bal. Iason & alij in d. auth. si verò cōtingerit. Dec. in c. cum speciali. in prin. de appel. col. ij. & Alex. in cōs. xij. lib. vj. col. j. quemadmodum ab aliquibus refertur, qui tamen simpliciter disputat de intellectu authenticæ constitutionis quæ diffiniuit, episcopum loci adsumendum esse in socium à iudice recusato: lex verò regia. 22. tit. iij. part. iij. expressim probat communem totius orbis Christiani interpretationem: atque ita fit, ut passim iudex secularis recusatus adsumat sibi socium virum aliquem doctum, & integre opinionis: nec adsumitur episcopus loci: sicuti frequentissime fit: nec usquā hac in re vlla cōtingit fore dissensio. Eodē iure civili nulla est necessaria mentio cause ad iudicium recusationem in ipso libello recusationis: sed satis erit, iudicem ipsum dici suspectum

Pract. Couar. Rub. A

cum iuramento, quòd ea recusatio calumniosè non proponitur glo. communis in d. l. apertissimi. quā opinionē sequuntur, ac fatentur communē esse Panor. in c. si quis cōtra. nu. 12. de foro compe. in repe. Lanfrā. in d. c. quoniam contra. verb. recusationes. col. ij. Aufrelius in tract. de recusationibus, nu. iij. & Dec. in d. c. cum speciali. in principi. imò regia lex. 22. tit. iij. part. iij. addit, hoc iuramentum tunc esse necessarium, cū petitur ab aduersario, vel iudice, non alias. Quā ob rem, etiā iure communi maximè dubium est, quod scribit Carolus Ruinus consil. vj. lib. iij. nu. v. & vj. asseuerans, non esse satis iuramentum hoc præstari ab ipso recusante, sed exigi præcisè, quod feratur à iudice vt recusatio teneat: sicuti latè conatur ipse probare: tamen si praxis cōtrarium admiserit. Sufficit etenim, & id iure satis certum est, iuramentum istud ab ipso recusante fieri, & præstari in ipso libello recusationis, etiam si à iudice non fuerit delatū. text. optimus in l. vltima. C. de iudicijs.

Recusatio autem proponenda est ante litis contestationē: omnium siquidem dilatoria- rum prima censetur, ne per alterius exceptionis obiectum videatur quis in iudicem consensisse, & ideo ipsum recusare nō valeat. l. apertissimi. C. de iudic.

authen. offeratur. C. de litis contestat. c. cum speciali. de appel. gloss. optima, & illic communiter approbata in c. pastoralis. de exceptio. verb. protestate. glo. in c. inter monasterium. de re iudicat. quam dicit esse ordinariam lason in l. si conuenierit. ff. de iurisdic. omnium iud. notant idem lason in l. apertissimi. C. de iudic. nume. xj. Bart. & alij in l. non videtur. in ij. ff. de iudic. idem Bart. & illic Alexan. & omnes in l. quidam cōsulebant. ff. de re iudicat. col. ij. quam opinionem scribunt communem esse Aretin. colū. vj. & Dec. nume. 24. in c. j. de iud. Felij. optimè in d. c. inter monasterium. numer. iij. etenim is, qui alias exceptiones opponit, petere videtur à iudice super illis sententiā, & pronunciationē: atque ideo consentire videtur in eius iurisdictionē. l. sed & si suscepit. de iudic. ff. & in d. c. inter monasteriū. Quod si causa recusationis post litis contestationem cognita fuerit ipsi recusanti, & is non habuerit prius eius causæ scientiam, poterit post litis contestationem præstito huius ignorantie iuramento iudicem recusare: quod in recusatiōe æquissimum est. argu. tex. in c. insinuante. de officio delegat. præsertim quia & aliæ exceptiones, quæ iure sunt ante litis contestationem proponendæ, admittuntur post litem co-

tem contestatam, etiam si prius fuerint ortæ; modò ipse reus post litis contestationem, earundem cognitionem, ac scientiã habuerint. tex. optimus in c. pastoralis. de except. idque expressim probat glo. in l. error. verb. facti. C. de iuris & facti ignorã. cuius opinionem sequuntur Bart. & Doct. ibi communiter, vt faterur illic Iason nu. 16. eandem tenuerunt Salic. Alexã. & alij in l. ita demum. C. de procur. Ant. Abb. & ceteri in d. c. pastoralis. vbi Dec. nu. 8. faterur hanc opinionem cõmunẽ esse: quã & Feli. ibi probat nu. 20. etiam si cõtrarium tenuerit glo. vlt. ibidem. & glossi. in l. qui procuratorem dat. §. j. ff. de procurato. verb. omiserit. Paul. Castreñsis in d. l. ita demum. Idem in l. exceptionem. C. de proba. col. vlti. Angelus in l. de die. §. si seruus. ff. qui satisfacere cogant. latè Areti. in c. j. col. ij. de accus. qui hanc sententiam veriolem esse censet. cui suffragatur regia lex 8. in legibus Madritijs. tamen si priorem opinionẽ probauerit l. j. tit. viij. lib. iij. ordi. & verè quoties potest aliqua negligentia imputari excipienti satis æqua est posterior opinio. quod Alexand. in l. si mulier. colum. vlti. ff. soluto matrimo. & Carolus Ruinus consilio vj. nume. ix. li. iij. tenuerunt. cùm alioqui æquior sit cõmunis sententia potissimùm in exceptio-

nibus maximi præiudici; atque ita passim seruatur: imò etiam post litis contestationem, & diem datum iure regio ad opponendas quasunque exceptiones & post sententiam interlocutoriam, qua vtraque pars ad probandum admittitur, allegantur, proponuntur, ac recipiuntur nouæ exceptiones, & aliæ quasunque absque vllò discrimine: de hisque parte petente intelligitur sententia probationis: vt manifestum fit his, qui praxim optimè tenent. In recusatione autem illud est absque vlla controuersia, quòd admittitur quò ad iudicem ordinarium inferiore in quacunque parte litis proponatur. Nam si absque vllius causæ expressione iure ciuili, solo tantum iuramento præstito recusatio admittitur, nec est necessaria probatio causæ, vt diximus, mirum non erit, quod ea in quacunque parte litis admittatur, etiam si ante litis contestationem orta fuerit Vbi verò est necessaria expressio, & probatio causæ: tunc sanè poterit controuerti, ac disputari quod modò tractauimus, & erit iure satis constitutum admittendam esse post litis contestationem causam recusationis, quæ ante orta fuit: & tamen nunc accessit ad cognitionem recusantis.

Pract. Couar. Rub. A ij

¶ Sic & post cōclusum in causa recusatio admittitur, etiam ubi causa probanda est, modò ea causa sit orta, & habuerit originem post ipsius litis cōclusionem. tex. in c. insinuante. de c. fic. delegat. cuius argumento tenet hanc opinionem Felin. in d. c. pastoralis. num. 17. & ibi Deci. nu. 9. idē Feli. in d. c. insinuante. nu. 15. Francus in d. c. cum speciali. nu. 22. de appellatione. post Imolam. in c. iudex. de offi. deleg. in vj. contra Dominici distinctionem ibi, sed & si causa suspicionis orta fuerit ante cōclusionē in causa ad hoc recusatio proponi poterit post cōclusionē in duobus casibus. Primò, ubi causa suspicionis ita notoria est, quod nullam probationem exigit tunc etenim indistinctè proponi poterit, secundum Imolam, Francum & Feli. in præcitatis locis, quāvis alioqui recusationis causa, quæ probanda sit, & probatione indigeat, non sit admittenda post cōclusionē causæ, & licet ut notant Ioan. Andræ. & Imola. nu. 19. in c. ij. de ordine cognitionis. Domi. in d. c. iudex. quia post cōclusionem causæ probationi locus non est. c. cā dilectus. de fide instru. Secundò, quoties causa recusationis orta ante cōclusionem causæ peruenit postea in cognitionē recusantis: quemadmodū notat Franc. in d. c. cum speciali.

nu. 22. nam in hoc casu poterit proponi recusatio, & causa recusationis probari, ut ipse asseuerat. ¶ Huius autem opinionis disputationi est præmittendum, quòd exceptio utcumque dilatoria, si oriatur post litis cōtestationem admittenda tunc est, & opponi poterit, glo. cōmuniter recepta verb. de nouo. in dict. cap. pastoralis. gloss. per text. in dict. cap. insinuante. gl. & Bald. illius text. auctoritate in l. ij. C. de confortib. eiusdem litis. glo. in cap. exceptionem. de exceptio. tradunt Abb. Feli. & Deci. in dict. cap. pastoralis. Abb. & Felin. in d. cap. insinuante. Iason in dict. l. error. C. de iuris & fact. ignorantia, nu. 17. idem Iason in dict. l. ita demum. de procura. ij. col. atque ita idē erit in recusationis causa, quod paulò ante tractauimus, etiam post cōclusionem in causa: quauis excepta recusationis propositione, quibusdam placeat, nō admitti post cōclusionem in causa exceptionem illam, quæ orta fuerit post ipsius causæ cōclusionē. cap. cum dilectus. de hde instrumen. cap. auditis. de procurat. Antoni. Abb. & Feli. nu. 16. in dict. cap. pastoralis. quasi conclusio in causa præcludat omninò viam oppositioni exceptionis cuiuscūque, quæ probationem exigit, etiam si orta sit post cōclusionem in causa.

Atque

Atque hæc opinio magis communis est, tamen si Dec. in dict. cap. pastoralis. nu. 9. existimet, exceptionem ortam post conclusionem causæ, opponi, & debere admitti, etiam si probatione exigat: cuius opinio admittenda est in praxi quoties à sententia statim pronuncian- da nec appellari, nec supplicari potest, hoc etenim dicat æquitas illa, quæ deducitur à ratione tex. in dict. cap. pastoralis. Nihilominus secundum opinionem communem regulariter iudicandum est, nisi in exceptione recusationis quæ iuxta opinionem Imolæ, Felini, Decii, & Franci. potest proponi & probari post conclusionem in causa, si orta fuerit tunc.

¶ Sed ubi exceptio ante conclusionem orta erat, & post conclusionem venit in cognitionem ipsius excipientis, communiter receptum est, non posse proponi, ut probatio eius admittatur post conclusionem in causa: quanvis conetur contrariam probare Rode. Xuarez allegat. 5. cuius opinio suffragatur illi sententiæ, quæ de recusationis causa dixit Philippus Fracus in dict. ca. cū speciali. Nam & in causa recusationis, ut diximus superius, quædam est peculiaris ratio à ceteris exceptio- nibus distincta, ex qua facilius fit eius receptio post conclusio- nem in causa, quam aliarum

exceptionum. & adhuc mihi videtur dubia opinio Franci, & non omnino conueniens opinionibus hæc in refrequen- tissimè receptis. Iure autem regio, quoties recusatio propo- nitur contra iudices, qui apud suprema Regis tribunalia red- dunt ius litigantibus, quique auditores vocantur: quia probatio causæ requiritur, statutum est in hac materia de recusatio- nibus per pragmatikas huius regni constitutiones Catholi- corum Regum Fernandi & Ely- sabet, recusationem post con- clusionem in causa esse admit- tendam, & probari posse testi- bus, aliisque legitimis proba- tionibus, si recusationis causa fuerit orta post conclusionem litis: in quo pragmatica con- stitu. conuenit cum opinione Imol. Frac. Feli. & Deci. cuius meminimus in vers. sic & post conclusionem. Quod si recusa- tionis causa orta est ante con- clusionem litis, etiam si post eandem conclusionem, qui iu- dicem recusare vult, eius cogni- tionem habuerit, non est ad- mittenda ex ea causa, recusa- tio post conclusionem in cau- sa, ut probari causa possit testi- bus, sed tantum iuramento ip- sius iudicis recusati: quod eisdem constitutionibus respondetur: eaque responsio constat iure communi ex conclusione Ioan. Andræ. & Imolæ in d. c. ij. de Prac. Couar. Rub. A iij

ordi.cognit.nu.19. & Domi.in d.c.iudex.de offi. delega.in vj. quorum mentionem superius fecimus. Nam probationi locus non est, bene tamen iuramento iudicis recusati: quia iuramenti delatio nō est propriè necverè probatio: & potest quacunque parte litis fieri: maxime in causa recusationis, quæ non est principalis, nec principaliter examinatur, sed incidèter, ac summarie. siquidem in causis summarijs iudex potest post cōclusionem in causa exigere iuramentum, & interrogare litigantem, etiam ad petitionem aduersarij. gl. in clem. sæpè. verb. interrogabat. de verbor. significat. quā illic sequuntur Cardin. Imol. & Georgius Natan. Francus in c.j. de confess. in vj. & in c.j. de iuram. calu. eo. lib. Hippo. in l.j. §. si quis vltro. nu. 56. ff. de quæstioni. & Alex. in l. iiii. §. hoc autem iudicium. ff. de damno infect. col. iij. Denique opinio Philippi Franti in dict. c. cū speciali. prædicta regia constitutione refel litur, dum ipse Francus opina tur, iudicē posse recusari post conclusionem in causa, si cau- 4 sa recusationis ante litis cōclusionē orta, post eam fuerit nota ipsi recusanti, & super hoc admittendam fore quamcūq; ordinariam probationē. quod manifestè contrarium est legi regie, qua passim vtimur.

¶ Cæterum illud quæritur, an sit locus recusatiōi iudicis, quorū sententia ab eo est scripta & subscripta, traditæque tabellioni, vel actuario, vt pronūcietur. & Rupellanus lib. j. forensi. Instit. c. 48. scribit nō esse admittendam hanc recusationē: cū iā res sit iudicari cōcepta: & nihilominus eam quotidie apud Hispanos admittimus, illud fortassis apud Gallos frequentius est, ac denique vtilius ad tollēdas tot calumnias, quibus in iudicū recusationibus passim litigātes vtuntur. Hoc tamē anno domini M.D. liij. Regis edicto cautum est, non posse regios auditores, nec eorum quenquā recusari post triginta dies à die, quo acta processus fuere publicè relata, & visa per eosdem iudices ad sententiam pronuciandam, & litem diffiniendam. ¶ Frequenter verò est in quæstione, an minor, vel ecclesia recusans iudicem, regiūque auditorem ex ea causa, quæ orta fuit ante cōclusionem litis, & tamen eam proponit post ipsam cōclusionem, petitque admitti ad probationem causæ per testes, petita ad hoc restitutione in integrum, sit admittendus, vel admittenda concessa prædicta restitutione ad probationē ordinariam causæ? Et profectò videtur multis rationibus non esse hanc in integrum restitutionem con-

nem concedendam.

¶ Primò ex l. Auxiliũ. §. sexaginta. ff. de minorib. vbi minor nõ restituitur aduersus lapsum tẽporis dati ad accusandum. cuius authoritatis meminẽre Bar. in l. j. §. nũciario. ff. de noui operis nuncia. col. vlt. Bald. in l. cũ quidam. §. si pupillo. ff. de vsur. atq; idem erit in dilatione data ab homine, vel iudice ad accusandum: quia licet Iurisconsultus, in d. §. sexaginta. tractauerit, & responderit de die data à iure: eadem videtur ratio in die dato à iudice. Nec enim restituendus erit minor ad accusandum post diem à iudice datam, sicut, nec restitueretur post diem datam à lege. quod notat Aret. in c. licet. de accusatio. nu. 11. vbi Feli. col. ij. tenet eandem conclusionem, quam nos adnotauimus ex dict. l. auxilium. §. sexaginta. Quin & Bald. in l. vlti. nu. c. C. in quibus caus. in integr. restit. non est necess. hoc ipsum verũ esse censet, etiã si minor velit accusare patris occisores. quam opinionẽ reprobant Ioãnes. Mauritius in tract. de in integr. restit. c. 160. ex eo, quòd alioqui maxima contingit læsio filio, cui foret imputandum, si patris occisi mortem nõ vlceretur, & homicidium puniendum nõ curaret. His accedit, quòd & generaliter ad cuiuscũque criminis accusationem restituitur minor

post tempus datũ ad accusandum, si cõstet summarie de lensione: & sic delictũ posse probari secundum Bart. in d. l. j. §. nuntiatio. col. lt. Abb. in c. auditis. col. pen. de in integr. restit. Aegidiũ à Bellamera in decisi. 38. Igitur nõ potest minor restitui ad recusandũ iudicẽ regiũ p̃sertim auditorẽ post diẽ lege regia cõstitutum ad hoc.

¶ Secundo, huic opinioni patrocinatur, quòd minor non est restituendus ad opponendum crimina, vel defectus contra electum. gl. in clem. ij. verb. grauiora. de procura. Specula. in tit. de in integr. restit. §. quis autem. versic. sed pone. Abb. in d. c. auditis. col. pen. Felin. in c. fraternitatis. de testib. nu. 6. Cardi. in clem. j. q. 14. de in integr. restit. Feli. in d. c. licet. col. ij. de accusa. Aretin. in l. j. C. de in integr. restit. Prępo. in c. pen. col. vlt. de desponsat. impuber. Ioan. Lupi. in c. per vestras. §. 26. nu. 9. de donat. int. vřum & vxor. quo fit, vt pari sere ratione non sit concedenda minori restitutio ad recusatorem iudicis proponendam.

¶ Tertiò eidem opinioni accedit regia lex quę statuit, minorem non esse restituendum ad opponendum defectus, & exceptiones contra testes: sic etenim cautum extat l. 16. inter Madritias constitutiones: quę satis iure comprobatur ex pro Pract. Couar. Rub. A inij

ximè dictis : vt ipse Ioan. Lupi. adnotauit.

¶ Quarto, ex eo, quòd retractus legalis iure sanguinis, non sit admodum fauorabilis, sed fortassis odiosus; itidem iure regio decisum est, non esse minorem in integrum restituendum ad retrahendum post tempus à lege datum. l. vij. tit. vij. libr. y. ordi. idem iure Gallico probat latè Andr. Tiraquellus de retract. libr. 1. §. 35. gl. ij. scribens id inductum fuisse ea ratione, quòd ius hoc retrahendi sit odiosum; tametsi iure communi non sit neganda in hac specie in integrum restitutio. c. constitutus. de in integr. restit. quibus adde Ioan. Mauritium in tractat. de in integrum restitutione. c. 290. & cap. 398.

¶ Quintò, in eiusdem opinionis probatione adduci & illud poterit, quòd minor non est restituendus ad opponendas exceptiones dilatorias post diem à lege datum ad eas obijciendas. secundum Innoc. in c. coram. de in integr. restit. Cardi. in cle. j. eo. ti. q. xv. Alex. in additio. ad Barto. in d. l. j. §. nunciatio. ff. de noui oper. nuncia. Capicium in Neapol. decisio. xij. Igitur cum recusatio iudicis sit exceptio dilatoria vt probat gl. in d. c. pastoralis. cuius nos superius meminimus, videtur quidem, non esse minorem restituendum ad eius propositionem. Huius tamen in

nocentianae opinionis ratio est, quòd exceptiones dilatoriae sint modici praedicti, & ideo restitutio negari possit. l. scio. ff. de in integr. restit. vt hinc possit lector expendere, quatum ponderis habeat haec quinta ratio ad quaestionem de recusatione iudicis. ¶ Vidi tamen non semel, sed frequentissimè contrarium in hoc regio Granatensi praetorio seruatum fuisse, admissisque minores, & ecclesias, aut reipublicam beneficio restitutionis in integrum ad probandas post conclusionem in causa recusationis causas, quae ante eiusdem litis conclusionem ortae fuerunt: quae opinionem aliquot rationibus comprobat Ioan. Mauritius in tract. de in integr. restit. c. 233. ex eo potissimum, quòd durum sit coram suspecto iudice litigare. d. l. apertissimi. C. de iudic. Nec minori obesse debet, quòd causam conclusit absque obiectione & recusatione iudicis propter causam, quae tunc aderat & orta erat ante litis conclusionem. nam hoc inconsulte praetermisisse minor censeatur, quòd ea in re fuisset diligentius bonus paterfamilias versaturus, vt cum semper subsistat eadem suspicionis causa, debeat simili ratione minor restitui. Denique haec posterior opinio receptior est: tametsi multis rationibus prius probari videatur. ¶ His verò libenter adiecerim id de quo semel scio

mel scio dubitatum in causa ecclesiastica, quæ per querelam illatæ violentiæ à iudice ecclesiastico delata fuit ad hoc regium Granatense prætorium. Etenim iure pōtificio quoties recusatur iudex de causa ipsa recusationis cognoscunt iudices quidam arbitri à litigantibus electi, qui si compererint iustè recusari iudicem, non poterit is de causa cognoscere. *text. in capitu. cum speciali. in princ. de appellatio. cap. si quis contra clericum. de foro com. preten. cap. suspicionis. de offic. delega. cap. iudex ab apostolica. eod. titu. in vj. vbi glos. & doctor. communiter. atque idem iure civili statutum erat in quodam casu dict. l. apertissimi. C. de iudic. ea etenim constitutio diffiniuit, arbitros eligendos esse, quoties iudex delegatus recusatur. Sed si causa fuerit delegata pluribus iudicibus cum clausula, quod si non omnes: & vnus ex eis recusetur, non sunt arbitri eligendi ad tractandam causam recusationis, sed collegæ, qui non recusantur, de eadem poterunt, & debent de causa cognoscere. *tex. elegās in c. si contra vnum. de offic. deleg. in vj.* Queritur tandem, an idem sit respondendum, vbi causa pluribus iudicibus delegatur cum clausula: & eorum cuilibet. Et sanè quibusdam fortassis vide-*

bitur idem propter eandem rationem, quæ expressa est in dict. cap. si contra vnum. Siquidem ad collegam recusati ratione dictæ clausulæ debet cognitio causæ pertinere: quæ quidem ratio itidem obtinet, quoties causa pluribus committitur cum clausula, & eorum cuilibet. Nam vno ex iudicibus impedito, qui de causa cœperat cognoscere, alter de eadem cognoscere, poterit. *ca. cum plures. de offi. deleg. in vj.* Nos verò contrariam sententiam rationibus aliquot conabimur instruere: imò quod eligendi sint arbitri: & primò, quia in dict. capitu. si contra. in specie scribitur, secus esse in alijs iudicibus, qui dati non fuerint cum dicta clausula, quod si non omnes. Hi autem dantur sine illa, vt cōstat: imò cum alia clausula differenti. Igitur non erit in his iudicibus, de quibus agitur, seruāda eadem responsio.

¶ Secundò est animaduertendū, quòd iudicibus datis cum clausula, & eorū cuilibet, competit iurisdictio in solidum: nec est necessariū, simul eos, de causa cognoscere, nec possunt simul eam examinare: siquidem vnus tantū ex eis potest de causa cognoscere: idcirco dum iste impedit us non est, cæteri non possunt causam ipsam tractare quia carent iurisdictione. Er-

go non poterit vti iurisdictione quò ad recusationem: quia nondum apparet, alium impositum esse, qui verè cœperat iurisdictionem exercere. quod si semel pronuntiatum fuerit, iudicem illum esse suspectum, tunc poterit alius iudex ex collegis causam ipsam examinare. dict. cap. cum plures.

¶ Tertiò ad idem conducit plurimum maxima ratio discriminis. Nam in priori clausula omnes iurisdictionem habent: & idè mirum non est, quòd de vnius recusatione cognoscant cæteri: in posteriori autem non habent omnes iurisdictionem ab initio actualem, sed tantum is qui ea vti cœperat.

¶ Quartò, in casu prioris clausulae omnes simul in eodem loco de causa cognoscunt: idè cum simul procedant, par est, & congruum, quòd ad recusationem collegæ non nominentur arbitri. At in posteriori clausula sæpè cõtingit, iudices esse diuersorum, locorũ atque ea ratione esset maximũ inconueniẽs, quòd si iudex Salmanticensis delegatus recusaretur, esset huius recusationis causa deferenda ad collegam, qui esset Toleti, aut Zamoræ.

¶ Quintò, & aliud accedit argumentum ab absurdo, & inconuenienti: quòd si dẽtur tres iudices cum clausula, & eorum

cuiilibet: & recusetur vnus: esset maximum discrimen quis ex collegis tractaturus sit recusationis causam: cum vnus posset eam examinare, & fortassis vellet quilibet ea vti iurisdictione: ac item qui literas obtinuit, vellet eligere vnum iudicem, eiusque aduersarius alium. Quod si dixeris, hanc electionem pertinere ad eum, qui iudices delegatos impetrauit, nihilominus facilius alter electum iudicem recusaret: vnde sequeretur maximum discrimẽ litis, quæ dilatio esset apud alterum litigantem facilima.

¶ Deinde & sextò, collega electus ad recusatiõis causam, dubiò procul pronunciarẽt iudicem recusatum suspectum esse vt solus ipse cognosceret de causa, cuius cognitio alioqui ad ipsũ nõ pertineret. Quod videtur non omninò conueniens iuris, & iustitiæ executioni. Sic denique hæc opinio probari posset, quæ tamen adhuc dubia videbitur quibuscũq, qui re diligentius examinata, poterunt dexteriùs hanc questionem diffinire.

Ex capite sequenti.

- 1 Victus condemnatur in expensis victori, etiam si absque dolo, temerè tamen litigauerit, etiam si iuramentũ calumnia præstiterit.
- 2 Victus, etiam in criminalibus, victori con-

- flori condemnatur in expensis.*
 3 *Expensarum condemnatio est omit-
tenda, ubi victus habuerit in-
stam litigandi causam.*
 4 *Statutum municipale conueniens
iuri communi, an habeat specia-
lem vim præter ius commune?*
 5 *Condemnatio expensarum tunc fie-
ri debet, cum fuerint petite.*
 6 *Expensarum taxatio quo pacto
fieri debeat?*

¶ De expensis, & earum
condemnatiõe hoc in ca-
pitale traduntur
multa.

CAP. XXVII.

ESTAT vtrius-
que iuris regula
qua instruimur,
victum esse victo-
ri condemnan-
dum in expensis. c. calumniã. de
pœnis. cap. olim. in ij. de priui-
leg. capi. finem litibus. de dolo
& contum. l. properandum. §.
sin autem alterutra. C. de iudic.
regia lvij. titu. iij. & l. vij. titu.
22. part. iij. quibus in locis ad
hanc condemnationem fre-
quentius notatur calumnia li-
tigantium, ita quidem, vt hæc
malicia causa sit huius cõdem-
nationis, quæ in fauorem victo-
ris fit, ad reprimendam litigan-
tium calumniam. Propriè verò
calumnia in animo consistit,
& ex dolo oritur: eaque in hac
specie contingit, vt per frau-

dem aduersarius ne lite vexetur, & nihilominus huic regulæ locus erit. Etiã ubi quis absque dolo, temerè tamen litiga-
uerit, incõsultè quidem, ac nul-
lo adhibito consilio. probat
text. in l. eum quem temerè. ff.
de iudic. & in d. §. sin autem al-
terutra. notant Panor. & Do-
ctor. in dict. capit. calumniam.
Bartol. & alij in dict. §. sin au-
tem alterutra. Lanfran. in cap.
quoniam contra. de probatio.
ver. expensarum. col. iij. quid autem.
sit temeritas deducitur ex l. j.
in fine. ff. de eo per quem fa-
ctum erit. capi. nullum. 30. q. v.
vnde constituitur prima decla-
ratio ad præscriptæ regulæ in-
tellectum. ¶ Secunda eadem
fermè ratione traditur inter-
pretatio, vt tandem victus vi-
ctori condemnandus sit in ex-
pensis, etiam si ab initio litis iu-
ramentum de calumnia præsti-
terit. Bart. & omnes in d. §. sin-
autem. Bart. in l. j. §. j. ff. ad Turpi.
Bart. in d. l. eum, quem teme-
rè. Abb. & alij in dict. c. finem li-
tibus. nume. 21. Soci. in reg. 131.
Lanfran. in dict. verb. expensarum.
numero viij. qui asserit, hanc
opinionem communem esse:
idem fatetur Abbas in dicto
capitul. calumniam. quam &
totus mundus sequitur, vt re-
stantur Salice. in l. qui crimen.
C. qui accusare non possunt.
in fine. & Iason in dicto §. sin-
autem. numero ii. etiam si con-

trarium probauerit gl. in dict. cap. finem. & in capitu. in primis. ij. q. j. & in authen. de iudicibus. §. oportet. collat. vj. quarum opinio expressim lege reg. i. vij. tit. xxij. par. iij. auctoritatem iuris habet: quia illic idē statuitur, quod est vsu forensium frequentissimo abrogatum. Nec vidi vnquā hac de re controuertitū: passim victus arbitrio iudicis condemnatur in expensis, etiam si p̄tēstiterit iuramentum de calumnia.

¶ Tertiò hæc ipsa regula obtinet, etiam apud iudicem arbitrum: nam & is condemnat victum victori in expensis. Hostien. in summa titu. de arbit. §. qualiter ad effectum. versic. sed nunquit potest. Specu. eod. tit. de arbitris. §. vltim. versicu. sed cum. & Iason in dict. §. sin autem. argum. l. j. ff. de arbitr.

¶ Quartò eidem regulę locus erit non tantum in ciuilibus causis: sed etiam in criminalibus. text. in d. §. sin autem. adiuncto initio eiusdem legis. l. penulti. C. de fructi. & liti. expens. Barto. in dict. l. j. in princ. ff. ad Tertul. glo. in cap. finem. de dolo, & contuma. Henri. in dict. cap. calumniam. Iason in d. §. sin autem. colum. vij. quorum opinio communis est, secundum Areti. & Feli. in capi. accedens. de accusat. Hippo. in sua practica. §. superest. & in l. patre. ff. de quæstio. nrm. 18. &

Nicellum in concordia glossarum 47. licet Lanfr. Orian. in d. c. quoniam contra. verb. expensę. col. j. teneat cōtrarium, & disputet latē Anania in d. c. accedens. est etenim passim receptum, in criminalibus reum victum condemnari in expensis absque vlla fermē exceptione. De expensis ratione contumacię factis nulla est dubitatio: nam in his dubiò procul iure fit condemnatio. glo. in cap. cum dilecti. de dolo, & contu. quæ vltima est. & illic Bald. gl. item in l. qui crimen. C. qui accusare nō possunt. vbi text. hac de re optimus.

¶ Quintò, hæc condemnatio expensarum fieri potest, etiam vbi quis fuerit victus per interlocutoriam sententiam. Etenim non expectata diffinitiuā pronuntiatione, iudex poterit condemnare victum in expensis in ipsa interlocutoria sententia: glo. Abb. & alij in dict. cap. finem litibus. Bald. Salycet. & Paul. in l. sancimus. C. de iudic. Iason in d. §. sin autē alterutra. num. 19. scribens, hanc opinionem communem esse. Quod si iudex velit condēnationem istam differre ad diffinitiuā, poterit hoc facere: & si nō fuerit appellatum ab interlocutoria, non poterit postea appellari à condēnatione expensarum, quæ ratione interlocutorię fit in diffinitiuā, secundum Abb. &

Abb. & Dec. in capit. sæpè. ca. vii. de appellat.

¶ Sextò, cōdēnatio expensarū tunc iure omittēda est, cū quis habuit iustā litigandi causam. tex. in l. qui solidum. §. etiam ff. deleg. ij. & illāc omnes. glos. communiter recepta in dict. ca. finem litibus. & in d. §. fin autē. latē ibi Iason glos. in c. sacro. de sentent. ex com. & in authent. de iudiciis. §. oportet. collat. vj. & in c. j. de electio. in vj. Regia l. vij. titu. 22. part. iij. quamvis in dubio præsumptio sit contra victum, quod non habuerit iustā litigandi causam. glo. in dict. c. calumniam. & in Authent. generaliter. C. de episcop. & cleri. tenent Bald. Salicet. & Iason in dict. §. fin autem alterutra. Bal. & Salicet. in Authen. nouo iure. C. de iudicijs sensit Abb. in dict. cap. finem litibus. num. 22. tametū glo. ibi hac in re variauerit. Sed & Panormita. in dict. c. calumniam. asseuerat, hanc opinionem communem esse. Hæc verò sexta declaratio non tantū procedit in prima instantia sed & in causa appellationis: nam & in ea non fit condemnatio expensarum aduersus eum, qui habuit iustam causam litigandi: vt notant Abb. & omnes in dict. cap. finem litibus. contra glo. in ibi. Minor tamen causa excusat ab hac condemnatione expensarum in prima instantia, potius quā in causa appella-

tionis: quemadmodū post alios tradit Dec. in cap. vt debitus. de appellat. numer. 21. sicut & minor causa excusat reum, potius quā actorem: vt idem Dec. scribit in l. qui in alterius. ff. de regul. iuris.

¶ Iudices verò, qui Romæ in Rotæ prætorio ius reddunt litigantibus semper condemnant victum victori in expensis, etiā si is habuerit iustam litigandi causam: nisi ea iusta causa oriatur ex prima sententia pro eo lata, & secunda sententia pronuncietur ex nouis allegationibus, vel probationibus: vt fatetur Ludo. Gometius in reg. de annuali possess. q. 41.

¶ Hæc tamen sexta declaratio non est admittenda, quoties expensæ debentur iure actionis. Nam ab his non excusat iusta causa litigandi. glos. in dict. §. oportet. quæ singul. est secundum Bald. in cap. breui. de iure iur. & Iasonem in dict. §. fin autem. col. ij. est & similis glo. in l. iij. §. si rem. ff. de leg. iij. quā dixit notab. Iason in. §. actionum. de actio. nume. 52. commendat Areti. & Alex. in l. venditores. ff. de ver. oblig. tradit latē Hippol. in dict. l. patre, & marito. ff. de quæstion. num. 25. quo fit vt qui de euictione tenetur ex contractu venditionis, passim condemnatur in expensis, etiā si iustā habuerit litigandi causā.

¶ Idem erit, vbi expensæ de-

bentur ratione contumaciæ: in his etenim fit cõdemnatio etiã si contumax habeat iustam litigandi causam. glo. in dict. capit. finem litibus. in princ. Salic. & Iason in dict. §. si autem. col. 3. quia hæ expensæ debentur propter primam citationem. glo. in cap. j. de dolo, & contum. in vj. & in summa in j. q. v. notant Lãfranc. in dict. cap. quoniam contra. nu. 33. verb. expensæ. glos. in cap. querelam. de procurat. & illic Abb. idẽ Abb. & Fel. n. 15. in dict. cap. quoniam contra. Hippo. in dict. l. patre. nu. 43. Abb. & Felin. in ca. ij. de accus. Quo in loco Felin. existimat, vocatũ ad iudicium tribus dilationibus vnica voce datis, & in tertia cõparentem non teneri ad expensas primæ, nec secundæ dilationis, earum uè ratioẽ factas. Ego tandem opinor quòd licet iusta causa litigandi non excuset ab expensis, quæ ratione contumaciæ debentur: tamen ab eisdem excusabit iusta causa non comparendi in iudicio ad diem vsque præfinitam. argum. glos. in cap. j. de dolo & cont. in vj. & l. contumacia. & l. quæsitum. ff. de re iudic. & cap. querelam. de procurat. ¶ Sunt etiam qui opinentur, hanc condemnationem expensarum, quæ fieri debet aduersus temerè litigantes, non esse omittendam propter iustam litigandi causam, si cum iuris cõmunis regula conueniat spe-

ciale alicuius vrbis statutum, & municipalis lex, quæ dicet, victori condemnandum esse in expensis. Ea siquidem lege victus qui iustam causam habuit litigandi eidem in expensis condemnabitur. Huius opinionis authores fuere Bart. in d. l. ij. §. si rem. ff. de leg. iij. Abb. in cap. vnic. iij. col. de plus pet. tio. glo. in Auth. de exhibe. reis. ver. causam. quã dixere singula rem esse Cremenſis in singul. 121. & Corfetus in singular. ver. pœna. j. l. j. quam opinionem fatentur communem esse Hippo. in d. l. patre vel marito. numer. 29. & idem in singu. 207. & Ludo. Gomet. in cap. j. nume. 218. de constitut. in vj. à quibus alij citantur, qui huic sententiæ accesserunt. Et his suffragatur, quòd statutum, seu municipalis lex idem disponens quod ius commune, addit speciale vinculum, & maiorem vim iuri communi. textus optimus in cap. ij. de præb. in vj. qui de consuetudine tractat. Eiusque meminerunt plures, maxime Barb. in ca. consultuit de offic. deleg. nu. 32. idẽ in c. j. de rescr. n. 65. notat Bart. in l. j. in prin. ff. ad leg. Falc. Bar. in d. §. si rē. Abb. in c. vii. de obseruat. ieiunij. idẽ Abb. in c. cum venissent. de institutionib. & alij, quorum meminit Gometi. in dict. capitul. j. numer. 220. idem voluit Aret. in capitul. j. de rescripti. Hæc tamen conclusio

clufio non probatur in dict. capit. ij. cum consuetudo. cuius illic mentio fit, non fit conformis iuri communis, quod eo tempore statutum erat, imò contraria: ut constat. Et præterea non est conueniens, nec iure satis receptum, quod lex à principe statuta postquam semel recepta fuerit, ex eo speciale vinculum habeat, præter alias leges, quod sit diu moribus, & consuetudine idem obseruatum. Idcirco aduersus hanc conclusionem Bartol. in dict. l. j. ff. ad legem falcid. tenent inibi Imola, & Alexand. in princip. column. penultim. glos. celebris verb. facti. quam Ancha. eleganter defendit in dict. capitul. j. de constitutionib. libr. vj. tex. optimus ubi Panormit. idem notat in cap. j. de cognat. spirit. & est argumentum ex capitul. cum aliquibus. de rescrip. in vj. quam opinionem fatentur communem esse Felin. in cap. j. de rescrip. nume. 15. & Ioan. Crotus in dict. capitul. j. de constitutionib. in vj. column. penultim. qui hac de re late disputat. Sed & in specie opinionem Bartol. in dict. §. si rem. quò ad condemnationem expensarum reprobant Matthesila. nota. 30. Alexand. in l. propterandum. §. si autem. column. ij. C. de iudic. & ibi Iason laudat column. ij. & ij. Bald. in l. terminato. C. de fruct. & lit. expens. & Carolus Molinaeus in consil.

Alexand. 183. libr. v. ad finem. Eandemque sententiam ipse verioris esse censeo asseuerans, etiam extante statuto, vel lege municipali, ut victus victori condemnatur in expensis, non esse condemnandum in his eum, qui iustam habuerit litigandi causam. Quod si vera foret opinio Bartol. minimè esset admittenda quò ad leges regias, quæ iuris communis, non statutorum, nec legum municipalium iure censentur. Tunc sanè posset opinio prior obtinere, quando statutum aliquid adderet iuri communi cuius rei exemplum in hac materia traditur, quoties statutum quod victus victori condemnatur in expensis. non dirigit verba in ipsum iudicem, sed potius inducit obligationem quandam ipsius victi, aut eam victori tribuit: sic sanè, victus teneatur victori ad expensas: vel victor expensas petat, & obtineat à victo. In hac etenim specie, licet causa iusta excuset victum ab expensis, poterit tamè victor expensas petere à victo. etiam si iudex earum condemnationem omiserit: quasi actionem victor habeat ad eas petendas: quemadmodum Matthesila existimat, & post eum idem adnotarunt Alexand. in d. l. j. column. penult. ff. ad legem falcid. idem in d. §. si autem alterutra. Felin. in dict. capitul. j. de rescripti. idem Felin. in capitu. significa-

uerunt. de exception. column. iij. atque ita est hæc questio diffinienda. Nec omnino certū est Bart. opinionem in dict. §. si rem. communem esse: cum constet multos iuris vtriusque Doctores contrariam tenuisse, quorū mentio fit in precitatis locis.

¶ Sepumò tunc fit condennatio in expensis, cum fuerint petitiæ: alioqui iudex non tenetur victum victori condemnare in expensis. glo. ordinaria in cap. vlt. de rescript. illic communiter recepta. notant Abb. & Felin. in capit. significauerunt. de exceptio. Alexand. & Iason. in dict. §. si autem alterutra. num. 30. idem Iason in l. vniuersa. C. de precib. Imperat offerend. co. j. Corset. in singul. verbo, expensæ. & Hipolit. in singul. 684. iudex verò, si velit, poterit condemnare victum victori in expensis factis post litis contestationem, etiam si non fuerint petitiæ. glo. in dict. cap. finem litibus. Bartol. & illic alij in l. iij. §. hoc autem iudicium. ff. de damno infect. Dec. in cap. sa pè. de appellat. column. vlt. Iason in d. §. si autem. col. ix. argu. l. A Ediles. §. sciendum. ff. de adilit. edict. duo tamen tradit Iason in dict. §. si autem alterutra. quæ practicis iure, ac meritò videbuntur dubia. Primum, quòd sit satis, peti ab actore, vel reo ferri sententiam pro se: vt iudex teneatur condemnare victum in

expensis: & id voluit Baldabi. Alterum quidem, quòd post latam sententiam eodem die poterit victor petere condemnationem expensarum ex ratione. l. Paulus. in prima. ff. de re iudi. Hæc etenim, sicut nec illud, quod adnotauimus ex gloss. in dict. capit. finem litibus. non video in praxi recepta fuisse.

¶ Sed si quis expensarum condemnationem petierit, eaque fuerit à iudice omissa, non poterit appellare victor ab omissa condemnatione expensarum. l. vlt. C. quando prouocare non est necesse. Quæ tunc obtinet cum aduersarius appellat à sententia: quia si victus non appellauerit, potest victor à sententia prouocare, quæ ex parte omnia fuit condemnatio expensarum, vt eas obtineat: quemadmodum ex dict. l. vltim. adnotarunt eius reationem obseruantes Antoni. Abb. & omnes in capit. significauerunt. de excepti. & idem erit, quoties appellat victus à sententia, in eo, in quo ipsi præiudicat, non in alijs: tunc etenim eadem ratio: cum appellatio non suspendat sententiam, nec deferat causam ad iudicem apellationis quò ad omniſam condemnationem expensarum, quæ ipsi victo utilis est. nò contraria: sicuti Panormit. & Felin. col. j. asseuerant in dict. capit. significauerunt. idem Abb. in capitul. cum Ioannes. column. vltim.

ultim. de fide instrumē. poterit victor ea ex causa prouocare.

¶ Ceterum hæc vera sunt, vbi omiſſa fuit expensarum condēnatio: quia iudex non videtur ab eis absoluere victū: quod notauimus in c. 25. nu. vj. Attamen, si iudex in sententia absoluerit expresse ab expensis: tunc sanē necessaria est appellatio victoris: alioqui transiret quod ad expensas sententia in rem iudicatam, etiam aduersario simpliciter appellante: atque ideo permissa est in hac specie appellatio à sententia ratione expensarum: nec locum habet d. l. vlt. sicuti probare conantur cōtra Panor. ibi. Ant. Imol. & Felin. col. ij. in d. c. significauerunt. auctoritate illius c. iuncta interpretatione glo. ij. idem Imol. in vlti. de except. col. vlti. ¶ Sed & vera sunt in expensis, quæ officio tantum iudicis mercenario petuntur: quasi secus sit in expensis, quæ iure actionis debentur: has etenim poterit victor petere, etiā lata sententia, quæ transferit in rem iudicatam, & omiserit expensarum condemnationem. tex. optimus in l. iij. C. depositi. notant Imola & Roma. in l. si tertius. §. Celsus. ff. de aqua pluua arcend. sensit gloss. magna in capitul. finem litibus. de dolo, & contuma. cuius conclusionis exemplum patet in expensis, quæ debentur ex contractu, & verè sunt con-

uentionales. Item, vt quidā opinantur idem erit in expensis, quæ debentur ratione contumaciæ. Siquidem expensæ ratione victoriæ, siue fuerint factæ ante litem cōtestatam, siue post, debentur officio iudicis: quæ verò causa contumaciæ sunt ante litis cōtestationem, debentur actionis iure, quæ autem postea factæ fuerint officio iudicis, secundum communem in d. c. finem litibus. & Ripam in d. §. hoc autem iudicium. nume. 82. atque ita est intelligēda gloss. magna in eodem capitul. finem litibus. quæ asseuerat, expensas factas ante litis contestationem iure actionis deberi.

¶ Octauo est omnino hac in re obseruandum, expensas, in quibus victus victori condemnatur, taxandas esse à iudice secundum qualitatem litigantiū ex proprio quidem arbitrio, vt tandem præmissa taxatione victor iuramentum præstet, se verè impendisse quantitatem illā, quæ per iudicem fuerit diffinita. gloss. magna in dicto capitul. finem litibus. & in capitul. j. §. ij. de electio. in sexto. gloss. in c. dilecti. de foro comperenti. & inibi Panormita. & Doct. text. optimus in capi. olim. de iniur. Abb. in capitul. vlti. de his, quæ vi metusvè causa fiunt. Iason in l. si quando. C. vnde vi. nume. 20. post alios, quorum ipse meminit. idē probat regia lex. j. ti. 18.

Pract. Couar. Rub.

B

lib. iij. ordi. Nam cūm hoc iuramentum sit de veritate, nō de affectione, oportet præcedere iudicis moderamen ipsum iuramentum. & hæc de iudicialibus expensis : nam de extraiudicialibus qualiter probari debeant, tractant gloss. & Docto. in d. capit. dilecti. glos. in l. vnic. verb. subtilitatem, & illic latè Rebuffus. C. de senten. quæ pro eo, quod interest.

9 *Æstimatio an faciat emptionem quoties pretium non est iustum. & inibi intellectus ad l. 16. tit. xj. part. iij.*

10 *Traduntur alij tres casus, in quibus æstimatio non facit emptionem, & explicantur.*

¶ De his rebus, quæ in dotem dantur æstimatæ.

CAP. XXVIII.

Ex capite sequenti.

1 *Æstimatio rerum dotalium emptionem facit in dubio, etiam si pretium in arbitrium alterius conferatur.*

2 *Æstimatio, an faciat emptionem quoties apponitur clausula, quod dos restituatur eodem modo, quo data fuit?*

3 *Clausula, quod res restituantur eodem pretio, quo fuerint æstimatæ, an impediat, venditionem fieri per æstimationem?*

4 *Intellectus l. si æstimatis. ff. soluto matrimonio.*

5 *Quid operetur clausula, ex qua datur electio quo ad res, vel æstimationem marito, vel uxori?*

6 *Æstimatio quarundam rerum dotalium tacitè à iure constituitur.*

7 *Æstimatio absque certa quantitate, an faciat emptionem?*

8 *Inopia mariti, an impediat præsumi emptionem ex æstimatione?*

EX multis dotalibus instrumentis, quæ apud regia tribunalia passim in iudicio producuntur, plura vidi, in quibus res in dotem traduntur æstimatione quadam ad nummorum certam quantitatem diffinitæ: eaque ratione non infrequens contingit dubitatio, an res ita in dotem traditæ sint matrimonio soluto restituendæ omnino, vel an sit satis, quod restituatur earum rerum æstimatio, aut præcisè ad huius solutionem teneatur ipse maritus, & eius hæredes? Qua in re illud est maxime adnotandum, æstimationem rerum dotalium emptionem, & venditionem constitutere, & efficere. text. celebris, qui hanc conclusionem probat in dubio, vbi aliud non fuerit expressum in l. quoties. C. de iure dotium.

1

re dotium. gloss. in l. si inter virum. C. cod. tit. l. plerunque. ff. cod. l. ex conuentione. C. de pact. Quo in casu expressè apparet contractus dotis, & subintelligitur contractus venditionis. argumen. l. singularia. ff. si certum petatur. atque ita hanc opinionem, quæ communis est, sequuntur plures, maximè Socinus consilio 56. lib. j. versicul. septimus casus. Rubeus in consilio quinto. Soci. Iunior in consilio 141. lib. j. Alexand. consil. 156. nume. j. lib. vj. & alij, quorū meminit Tiraquellus lib. j. de retract. §. j. gloss. l. xiiij. nume. 20. text. in signis in l. xvj. & 18. ti. xj. part. iij. notat Bartol. in l. si vt certo. §. nunc videndum. ff. cōmodati. col. ij. qua quidem regula constituta, sunt aliquot in practicis exemplis examināda, quæ ampliùs aperiēt huius tractatus difficultatem.

¶ Primū etenim constat, hanc opinionem veram esse, etiā vbi ab initio dantur res in dotem absque certa æstimatione, pacto tamē expresso, quòd hæres æstimentur per arbitros ad id electos: atque ita dantur res in dotem æstimatæ illa æstimatione, quæ fuerit per arbitros definita, nec illi arbitri eam æstimationem diffinierint. Nā censentur datæ res illæ æstimatæ ea æstimatione, quæ facit emptionem ad pretiū illud, quod tempore traditionis res illæ iu-

stè valebant. Fit enim in hoc casu æstimatio ab ipsa lege: quæ admodum elegāter in hac specie respondet Socinus in consilio 56. lib. j. col. penulti. huius opinionis authorem allegans quendam ex iunioribus in l. æstimatæ. ff. soluto matrimo. is verò est Bald. Nouellus, quem citat, & sequitur Barthol. Socinus in consilio 60. lib. iij. quasi fauore dotis arbitris non arbitranti bus, locus sit arbitrio boni viri. l. iij. C. de dotis promiss. l. cum post. §. gener. ff. de iure dotium. de quo statim latiùs versiculo septimo.

¶ Secundo apparet ex his, quòd si præcesserit dotis promissio in certa quantitate, & se quita fuerit rerum quarundā traditio pro dote promissā: illæ res censentur æstimatæ illa æstimatione, quæ facit emptionem: quemadmodum visum est Bartholomæo Socino consilio 69. libro quarto columna penultima, quem sequitur Socinus Iunior in dicto consil. 141. col. ij.

¶ Terriò, quod mihi fortius, & audaciùs dictum esse videtur, eidem Socino in dicto consilio 69. columna penulti. placet, quòd si priori marito fuit promissā dos certæ quantitatis, & deinde secundo, ac posteriori marito sit promissā dos absque certæ quantitatis mentione, & res quædam Pract. Couar. Rub. B ij

pro dote tradantur huic poste-
riori marito simpliciter, cen-
sentur datæ pro quâritate prio-
ri viro promissa, & æstimatæ
illa æstimatione, quæ emptio-
nem tacit. Quia dos data prio-
ri viro in dubio videtur etiam
posteriori promissa. l. diuus. &
l. dotē. ff. de iure doti. l. pen. §.
vxoꝝ. ff. solut. matri. L. cum ma-
ritus. §. Titius. ff. de pact. dota.
Cinus in authen. sed quævis.
iij. quæstio. C. de rei vxor. actio.
Bart in disputatione incipien.
quædam mulier habens am-
plum patrimonium. hac ete-
nim ratione Socinus ipse vsus
est ad huius conclusionis pro-
bationem.

¶ Quarto aded verū est, æsti-
mationē rerum dotaliū in du-
bio emptionē efficere, ac vēdi-
tionē, vt id etiā obtineat, quo-
ties datis rebus in dotem, eis-
demque æstimatis, apposita
fuerit clausula hæc, quod solu-
to matrimonio res illæ tradan-
tur, & restituantur his modis,
& formis, quibus datæ fuerāt.
Nam hæc verba hunc sensum
habent, vt integra fiat dotis re-
stitutio quoad prætaxatā æsti-
mationem: sic tandem opina-
tur Antoni. Rubeus in consil.
5. cui refragari videtur text. in
l. si inter virum. C. de iure doti.
l. vlti. vbi Baldus, Fulgo. & Sa-
lycet. C. de pact. dotali. l. si æsti-
matis. ff. solu. matri. quibus in
locis probatur, rerum dotaliū

æstimationem non efficere vē-
ditionem, vbi adiicitur in con-
tractu clausula illa, quod solu-
to matrimonio illæ res in do-
tem datæ restituantur sub eis-
dem pretijs. Nihilominus istæ
clausulæ differre videtur: cum
hæc posterior magis aperiat
mentem contrahētium, a qui-
bus actum esse par est, & præ-
sumi potest, quod matrimo-
nio soluto fiat earundem rerū
restitutio, non quoad æstima-
tionē, sed præcisē quoad ipsa-
met res. idcirco prior clausula
maximē distincta videri pote-
rit à posteriori, de qua vltimū
hoc in capite tractabimus. nu-
sequan. ¶ Sed ex contrariō cō-
stitui debet conclusio, quæ pri-
mam ad praxim, & vsum forē-
sem distinctiū deducat in hūc
sanē modum. Rerum dotaliū
æstimatio non efficit venditio-
nem, nec emptionem consti-
tuit, quoties deduci potest ex
pacto contrahētium expresso,
vel tacito, æstimationem factā
fuisse ad alium effectum, non
vt venditionem efficeret. Pro-
bat hanc cōclusionem textus
in l. si æstimatis. ff. solut. matri.
& fatentur omnes vtriusque
iuris interpretes, qui quæstio-
nem istam tractauēre: præfer-
tim Socinus in d. conf. 56. lib. j.
text. optimus in d. l. si inter vi-
rum. C. de iure doti. & illic om-
nes hoc ipsum adnotarunt.
Quod apertius explicabitur
traditis

traditis aliquot illationibus, quæ hanc controuersiam attingunt.

¶ Primò ex hoc patet, æstimationem rerum dotalium non efficere emptionem, vbi adiicitur huic æstimationi, quòd soluto matrimonio restituatur vxori pro eodem pretio, quo fuere æstimatæ. text. singularis in dict. l. si inter virum. & inibi Bald. Bartol. Salicet. & alij post glo. & Cinum. text. optimus in l. vlti. ff. de pact. dotali. cuius æstimationis effectus est, quòd soluto matrimonio res ipsæ æstimatæ, si extant minimè diminutæ, aut nulla ex parte deteriores, restituendæ sunt vxori. At si deteriores fuerint effectæ culpa mariti, tenebitur is ad æstimationem præfinitâ in cōtractu: sicuti probatur in dictis locis, & est cōmunis omnium interpretatio. Tenetur tamē maritus in hac specie de culpa leuissima, secūdum Paulum de Castro in dict. l. si æstimatoris. ff. solut. matri. nume. iij. tamen si res istæ dotales nihilo minùs sint, de quarum periculo propter præscriptam æstimationem maritus tenetur, si id contigerit ob culpam eius etiā leuissimam: vt ipse Paulus existimat. idē reperit Paulus ipse in l. pen. §. mancipia. ff. solu. matri. qui vtroque censet, maritum non teneri nec ad res nec ad æstimationem in hoc casu

si res perierint, aut deteriores fuerint effectæ absq; ipsius vlla culpa: idem notant glo. vlti. & Salicet. in dict. l. si inter virum. quam sequitur asseuerans, cōmuniter receptam esse Socin. in dict. consi. 76. col. ij. libr. j. cū alioqui regulariter maritus pro rebus dotalibus teneatur de dolo, lata culpa, & leui, non de leuissima. l. etiā. §. j. & illic omnes. ff. solu. matri. ¶ Vnde inferitur ad intellectum tex. in dict. §. mancipia. quo in loco Iurisconsultus scribit maritum teneri de periculo rerum dotalium æstimatorum, vbi ipsi æstimationi adiecta fuit clausula prædicta, quòd res soluto matrimonio pro eodem pretio restituerentur vxori. Est etenim intelligendum, maritum teneri de culpa leuissima, non tamen de periculo absque eius vlla culpa contingenti. Regia verò lex 20. tit. ii. part. iij. cum hoc Iuriscōsulti responsum in linguam, & sermonem Castellani traduceret, non tam dictæ clausulæ, quàm pacto expresso tribuisse videtur, maritum teneri de periculo rei datæ in dotem: vt eadem regia cōstitutio fortassis sit intelligenda quoad periculum absque vlla culpa mariti contingens. quod & regia l. 18. eod. titul. in vltimis verbis sensisse videtur: nō quoad culpam leuissimā.

¶ Hinc etiā constat inter Præct. Couar. Rub. B iij

pretatio huius clausulæ, quæ
 ita cōcipitur, ut res dotales esti
 mata, soluto matrimonio pro
 eodem pretio vxori restituan
 tur, est etenim hic verus sensus,
 quod si res illæ tempore matri
 monij soluti valeant idem pre
 tium, quo fuerunt æstimatæ,
 sit satis easdem vxori restitui:
 si verò res sint minoris valoris
 propter culpam, etiam leuissi
 mæ mariti teneatur is ad æsti
 mationem præfinitam in con
 tractu, quod notat Paulus Cas
 tren. in d. §. mancipia. quod si
 absque culpa viri res perierint,
 vel factæ sint deteriores, aut ra
 tione temporis earum valor fue
 rit minor absque vlla rerum le
 sione, satis erit easdem res vx
 ori restitui: & tradi à viro, qui nō
 poterit inuita vxore res easdē
 sibi retinere soluta æstimatiōe.

¶ Huius autem periculi ratio
 ne maritus in hac specie conse
 quitur cōmodum illud, quod
 partus ancillarum, alioqui ad
 vxorē pertinētes, ipsius viri effi
 ciuntur, nec eos tenebitur resti
 tuere vxori matrimonio solut.
 Partus autē intelligo matrimo
 nio constante editos. text. in si
 gnis in dict. §. mancipia. secun
 dum communem intellectum.
 Nam Iuriscōsultus nihil aliud
 ad effectū istum exigit, quàm
 periculum marito incumbens
 ex clausula superius tradita: li
 cet regia lex 20. tit. 11. part. 111.
 exigit, quod maritus receperit

in se periculum rerum dotaliū
 æstimatarum absque venditio
 ne, quoad earum interitum,
 vel diminutionem. Quin & ea
 dem lex sensit, partus ancilla
 rum dotalium ad virum perti
 nere, si editi fuerint matrimo
 nio constante, quoties ipse pe
 riculum ancillarum, etiam nō
 æstimatarum in se suscepit
 quoad interitum, vel quoad di
 minutionem tantum. Cuius
 decisionis æquissima ratio est,
 & deducitur à responso Iuris
 consulti in dict. §. mancipia. Sed
 & fortassis pactum hoc expres
 sim ita conceptum maiorem
 vim, & potestatem obtinebit,
 quàm tacitum, quoad hoc, ut
 maritus teneatur, etiā si absq;
 vlla eius culpa, etiam leuissima
 res dotales perierint, vel fue
 rint deteriores effectæ.

¶ Secundò deducitur ex di
 cta principali conclusione, æsti
 mationem non facere emptio
 nem, quoties adijcitur pactū,
 quod res æstimatæ soluto ma
 trimonio restituantur vxori, si
 tunc extiterint, habita tamen
 ratione augmenti, & diminu
 tionis boni viri arbitratu. text.
 optimus in dict. l. si æstimatis,
 quem Paulus Castrenf. & alij
 sic inibi interpretantur: & So
 cinus in dict. cōf. 56. col. 1. lib.
 1. huius autem clausulæ ille po
 tissimum cōstat effectus, quod
 res illæ, si soluto matrimonio
 extant, etiā apud tertium, qui
 nondum

non dum perierunt, restituen-
dæ sunt vxori, ab eaque peti po-
terunt ipsæmet res, aut earum
iusta eius temporis æstimatio:
vt Paul. Castren. post alios ex-
plicat in d. l. si æstimatis. & est
communis opinio. Etenim cū
dominium nō sit verè transla-
rum, imò matrimonio soluto
sit penès ipsam vxorem, quia
æstimatio nō fecit emptionē,
poterunt res istæ ab vxore ven-
dicari. arg. l. quod si fundus. ff.
de fundo dotali. Sic sanè in
hac specie propter vim, & pote-
statem præscriptæ clausulæ si
tempore matrimonij soluti res
extantes sint maioris æstima-
tionis, hoc augmentum cedit
lucro mariti, modò nō sit aug-
mentum intrinsecè contingēs:
si verò sint minoris æstimatio-
nis extrinsecè ob culpam, etiā
leuissimam mariti damnum
hoc marito incumbit: & pro-
pterea consequitur commodū
traditum à Iurisperito in d.
§. mancipia. nec tenetur mari-
tus de diminutione, aut interi-
tu absque vlla eius culpa con-
tingenti, secūdum Paulum de
Castro in dict. l. si æstimatis, &
Salycet. in dict. l. si interviriū.
C. de iure doti.

¶ Tertiò colligitur, adhuc æsti-
mationem rerum dotaliū em-
ptionem non efficere, si pactū
sit, quòd res ipsæ matrimonio
soluto restituantur. Etenim in
hoc casu idem respondendum

erit, quòd in præcedenti, etiam
si non fuerit adiecta clausula
illa: habita ratione augmenti,
& diminutionis: quia hæc cen-
setur tacitè subintellecta: quæ-
admodum sensit Paul. de Ca-
stro in d. l. si æstimatis. nu. 5. &
tenet Socinus in dict. consi. 56.
vers. quartus casus. lib. j. idcir-
cò ea, quæ proximè diximus
erunt & in hoc casu repetèda.

¶ His verò prænotatis est ad-
notandum, quòd licèt alioqui
res dotalis non possit à marito
alienari, etiam consentiēte vxo-
re, vt Instit. quibus alienare li-
cet, in principi. & per totum. ff.
de fundo dotali: attamē in his
tribus casibus fundus dotalis
poterit alienari à viro consen-
tiente vxore: quāuis soluto ma-
trimonio vxor petere valeat
æstimationem in ipso contra-
ctu dotis diffinitam. text. singu-
laris secundum omnes ferè iu-
ris ciuilibus eius interpretes in d.
l. si æstimatis. cuius meminere
idem tenentes Bald. Nouellus
de dote, part. vij. priuilegio j.
numer. 10. Ioan. Campetius de
dote parte j. quæstio. 40. pro-
bat idem text. in l. vnic. §. & cū
lex. C. de rei vxor. actio. & in l.
vltim. ff. de pact. dotali. ex qua
apparet, hoc procedere siue res
dotalis sit mobilis, siue im-
mobilis secundum Paulum
& Romanum in dict. l. si æsti-
matis. numer. 19 tamen textus
in dicta l. si æstimatis.

Pract. Couar. Rub. B iiii

loquatur de rebus mobilibus. Quod est hac in materia memorię, ac menti tenendum. idem notat Ioan. Lupi. in rub. de donatio. §. 17. nume. viij. pulchrè Sali. in l. n̄zereff. C. de vsu fruct. ¶ Horum autem triũ casuum illa potissimũ ratio traditur in d. l. si inter virũ. & in l. cum post. §. cum res in dotẽ. ff. de iure dot. quod hæc æstimatio facta sit non causa venditionis, aut emptionis: sed vt cognoscatur, an res sit effecta deterior, vel pretiosior. Vnde Soci. in d. consil. 56. inquit, facta simpliciter æstimatione cũ pacto, quòd res ipsa matrimonio soluto restituantur, tacitè subintelligi clausulam illam, cuius meminit Iurisconsultus in d. l. si æstimated. Et idem illic tenet Paulus de Castro, vt diximus. Quã ob rem periculum rerum dotalium contingens culpa, etiã leuissima mariti, viro incumbit, non vxori: cui tamẽ accedit dñum absque vlla mariti culpa eueniens, sicut & ipsius rei augmentũ intrinsecum nulla facta per maritũ melioratione.

¶ Quòd si hæc vera sunt, vt videntur à doctoribus recepta, inde constabit intellectus ad l. 19. tit. xj. par. iij. quæ expressim asserit, augmentum, & dñum rerum dotalium æstimatedũ, ipsi vxori accedere, & ad ipsam pertinere, quoties æstimatio facta est ad effectum, vt appareat

matrimonio soluto, an res sint effecta viliores, an pretiosiores. Nam quòd ad damnum rerum est constitutio intelligenda vb id cõtigerit absque vlla mariti culpa etiam leuissima. Si quid dñum ipsis rebus ita æstimatedis contingens culpa viri, etiam leuissima non pertinet ad vxorem, sed ad maritum. Atque ita erit prædicta regia lex interpretanda, vt conueniat his, quæ in re communi decisa sunt.

¶ Quartò, tunc æstimatio rerum dotalium emptionem manifestè facit, cũ pactũ fuerit soluto matrimonio, res ipsas vel earum æstimationem arbitrio, & electione mariti restituendas esse. l. plerunquẽ. ff. de iure dot. regia l. 18. tit. xj. par. iij. notant omnes in d. l. si æstimatedis. Adhuc tamen non est hæc ipsa pactio vera emptio. quia si maritus eligat tradere, ac restituere ipsas res, etiam deteriores, obligationi satisfaciet, modò non fuerint deteriores effecta culpa saltem leui ipsius mariti. l. sanè. ff. de iure dot. quã ita explicat Paulus in l. æstimated. ff. soluto matrimo. Idem sensit dicta regia lex 18. ad finem, dũ inquit, marito eligente restitutionem earundem rerum, augmentum, & diminutionem ipsarum pertinere ad vxorem, nisi diminutio culpa viri contigerit, aut ipse vir in se susceperit damnum ipsarum rerum dotalium.

talium. Nam vbi æstimationem effecerit veram: quia præcisè ipsa æstimatione re fituenda est, dubiò proculdum, & periculum ipsarum rerum vtrunque contingens, etiam absque culpa mariti leuissima, ipsi marito imputatur: quemadmodum vxori incumberet, si nulla fieret æstimatione rerum dotalium, damnum absque culpa leui mariti contingens. dict. l. plerunque. dict. l. xvij. titu. xj. partit. iij. l. etiam. §. j. ff. solut. matri. ¶ Sed & in hoc quarto casu, maritus re penitus extincta, etiam absque vlla eius culpa leui, vel leuissima, tenebitur præcisè ad æstimationem. quod probatur in dict. l. plerunque. cum l. sequen. optimè tradit Paulus de Castr. in dict. l. æstimate. qui in dict. l. si æstimate. scribit, posse in hac specie maritum res alienare absque yllo consensu vxoris, l. quod si fundus. ff. de fundo dotali. idem adnotauit Ludou. Roman. in dict. l. si æstimate. numer. xij. & sequenti. quibus in locis ab his, & alijs receptum est, in dubio quoties in contractu dotis actum sit, soluto matrimonio, res ipsas, vel earum æstimationem restituendam fore electionem ad ipsum maritum pertinere: idque apertissimè constat in dicta l. plerunque. §. vltim. & notat Socin. in dict. consil. 56. co-

lum. ij. libr. j. quod si electio rerum, vel æstimationis expressim vxori fuerit excepta in contractu dotis: tunc maritus matrimonio constante non poterit res dotationales æstimate alienare absque consensu vxoris, dict. l. quod si fundus. harumque rerum periculum ad maritum pertinebit, si vxor elegerit æstimationem: sicut & in eo casu augmentum ipsius erit viri. At si vxor elegerit res ipsas, planè augmentum earum, & damnum ipsi vxori accedent: quod satis constat ex l. ix. tit. xj. part. iij. & dict. l. plerunque. tenebitur tamen vxor meliorationes rerum mariti opera, & impensis factas ipsi viro soluere: etenim hoc non tollitur per pactum superius commemoratum.

¶ Quintò, si mentem ipsorum contrahentium, & rationes Iurisconsultorum consideremus, manifestum erit, multum nocere marito æstimationem simpliciter factam in contractu dotis earum rerum, quæ licet non constant numero, pondere, nec mensura, vsu tamen consumuntur: teneatur siquidè maritus ad æstimationem præfixitam, etiam si res fuerint consumptæ, vel attritæ per vsu ipsius tantum vxoris. tex. est celeberrimus in l. æstimate. ff. solut. matri. vbi Bart. & omnes illius responsi rationem, &

decisionem cōmendant ex eo quod hæc æstimatione emptio- nem in dubio effecerit: & ideò maritus præcisè tenetur ad æstimationem: cū sit perfecta ipsa rerū æstimatarū venditio.

¶ Sextò, constituitur à lege absque pacto contrahentium tacita quædam rerū dotalium æstimatione, quoties res in dotē date consistunt in pondere, numero, vel mensura: nam soluto matrimonio tenetur maritus ad earum æstimationem, licet fuerint absque eius culpa consumptæ. glo. sing. in dict. l. æstimatæ. ff. solut. matr. per text. in l. res in dotem. ff. de iur. dot. cuius hæc sunt verba. Res in dotem datæ, quæ pondere, numero, mensuravè constant mariti periculo sunt. quia in hoc dantur, ut maritus eas ad arbitriū suum distrahat: & quandoque soluto matrimonio eiusdē generis, & qualitatis alias restituat, vel ipse, vel hæres eius. hætenus Iuriscōsultus. cuius ideò in specie memini, quòd gl. non satis sensum illius respōsi explicuerit. Siquidem maritus non tenetur ad æstimationē, sed ad 7 restitutionem aliarū eiusdē generis, & qualitatis, sicuti optimè admonet Paul. de Castr. in d. l. æstimatæ. notat Io. Lup. in rub. de dona. §. 17. num. viij. regia l. 21. titu. xj. part. iij. quæ est singularis: Est ad hoc ratio elegans ex l. ij. §. mutui datio. ff. si

cert. petat. quo in loco res istæ dicuntur eius esse conditionis, ut in suo genere functionē recipiant: id est, quæ propter naturæ, vel artis similitudinem recipiant promiscuum vsum, ita quòd vna possit alterius vice fungi: ut frumentum cum frumento: vinū cum vino: oleum cum oleo: aut tandem formalem, & substantialem æquipolentiam res istæ habent in suo genere, ut vna res vniformiter fūgatur vice alterius, & substantialiter: sic quòd non eadē res, & certa in indiuidua specie redatur: sed eadē res, & certa secundum veram & realem substantiam genere, & qualitate solvatur: id est, solui possit: quæ admodum explicat Carol. Molin. in tract. de contract. nu. 17.

¶ Septimò, ut rem istam amplius exponamus, non prætermittimus disputationē hanc: An æstimatione rerum dotalium efficiat emptionē, quoties certa quantitas ipsius æstimationis expressa non fuerit. & Bar. in l. si ut certo. §. nunc videndum. ff. commod. num. v. asserit, non constitui emptionem ex hac æstimatione, quæ incerta est. Vnde si dictū sit in contractu, res illas tradi æstimatas nulla æstimationis diffinita quantitate, non efficitur emptio: atque ideò re perempta non debetur æstimatio. Quam opini. sequitur Curt. Iuni. in lex con-
uentione.

mentionem. colum. ij. C. de pact. adduciturque à Bartol. text. in l. quidam. §. ij. ff. de legat. j. vbi re legata alicui & grauato legatario, alteri pretiū eiusdem rei restituere: re ipsa perēpta non tenebitur legatarius ad pretiū, nec ad æstimationem: vt Bart. cēset, quia incerta fuit æstimatione: quasi nō sit locus Iurisconsulti responso, vbi testator legatarium grauaret alteri certam ipsius rei æstimationē restituere: quod tenent idem Barto. in l. vir vxori. ff. de dot. prele. Pau. de Castr. in d. §. ij. idem Pau. & illic Ias. in l. Titia textores. §. vlt. ff. de lega. j. text. optimus ad hoc in d. l. vir vxori. quam sic intellexere Alex. in l. quod te mihi. col. ij. Soci. num. xij. Dec. num. vj. & illic Purpur. col. iij. & iij. qui hanc opinionem Barr. sequuntur. licet quò ad intellectū d. l. vir vxori. dubitauerint, vt statim trademus. Oportet etenim examinare, an opinio Barto. probetur in locis ab eo adductis. ¶ Nam quod attinet ad intellectum l. quidam. §. si tibi. non constat illius responsi ratio ex pretij certa diffinitione, sed à voluntate testatoris, qui legauit per fideicommissum pretiū serui respectu, & ratione ipsius serui: & idcirco, videtur dedisse primo legatario, cui seruum legauit, electionem dandi seruum legatum alteri legatario, vel eius pretium: vt scri-

bit glossa illuc recepta in dict. §. si tibi. Quam ob rem accedit conclusio illa communis ferè omnium in l. quod te mihi. ff. si cert. petta. cuius ipse meminimus in lib. ij. varia. resolu. cap. iij. num. 14. asseuerans, non teneberi quem perēpta re ad eius æstimationē, nec ad illā quantitatem, quæ respectu, & ratione illius rei & speciei debetur, quoties debitor rem ipsam ex tantem posset inuito creditori dare. Igitur in specie, & casu Iurisconsulti, etiam si quantitas certa foret à testatore nominatim expressa, idem esset dicendū: quia testator illā quantitatem omnino respectu, & ratione rei, & speciei legauit, & posset primus legatarius tradendo rem ipsam liberari ab obligatione legati: atque ita contra Bart. illum tex. intellexerunt Aretin. & Alex. in dict. l. Titia textores. §. vltim. ff. de legat. j. vbi Iason non satis certus est de huius cōclusionis veritate: quæ constat ex dict. l. Titia. §. vlti. & multis alijs locis, & autoritatibus, quæ latè adducuntur in dict. l. quod te mihi. Nec tamen inficior, maximam esse Barto. & Paul. Castr. autoritatē quò ad prædictum intellectum, & interpretationem: tamen si videam non satis urgere rationes ab eis pro hac parte adductas: cū nō conueniat Iurisconsultis differen-

tia ista quãtitatis certæ ab incerta. ¶ Eadem ratione respondendum erit aduersus Barto. & sequaces, Iurisconsulti respõsum in dict. l. vir vxori. etiam obtinere, vbi quãtitas esset incerta: quia mortuis dotalibus mancipijs viuo testatore, qui legauerat vxori pro eis æstimationem, aut quantitatẽ, & post mortem eorum non reuocante testatore legatum: voluntas eius constat, vt legatum debeatur etiam mortuis dotalibus seruis: quæ quidẽ ratio ita obtinet, vbi est legata quantitas incerta, ac si certa foret expressim relicta: quemadmodũ Are. & Alex. in d. l. Titic. §. ult. & ibi Ias. idem Ias. nu. 15. Dec. nu. vj. Rip. nu. 18. adnotarũt in d. l. ij. quod te mihi. Vnde nõ placet Bart. inductio in d. §. nũcvidendũ. pro hoc septimo intellectu.

¶ Sed huic septimæ declarationi suffragatur ratio ab eo deducta, quod æstimatio censetur quædam propria venditio. l. ex conuentione. C. de pactis. venditio autem non constat sine pretio. l. empti fides. C. de contrah. emp. §. pretium. insti. de emptio. & vend. Igitur cùm in hoc casu æstimatio fiat adsque quantitate certa, consequitur, eam non efficere emptionem. Nam quod superiũs attigimus in hoc capite versic. primum. procedit, quoties pretij quantitas, & diffinitio col-

lata est in alterius arbitrium: tunc etenim illo non arbitrate fauore dotis, vt res sit periculo mariti, non vxoris, succedit ad æstimationem faciendam boni viri arbitrium, & sic æstimatio faciet emptionem: quod est vxori fauorabile: secus autem vbi pretij, & æstimationis diffinitio in nullius arbitrium fuit collata. quod deducitur ex l. ultim. C. de contrahend. emptio. quo fit, vt hic septimus intellectus ex Barto. & Curtio adnotatus iure possit probari & defendi. legito tamen Fabianum in tractatu de emptione. v. quæstio. versicul. circa tertium. qui tractat, an valeat venditio, quæ sit absque pretio certo, nec collato in alterius arbitrium, vt succedat iudicis æstimatio, maxime re tradita. Illic etenim adducit authores varia probantes: ex quibus disputari poterit contra Bartolum & Curtium Iuniorem, quibus nihilo minus accederem in hac dubia quæstione: multa siquidem sunt supplenda, vt ex incerta æstimatione rerum dotalium, emptionem cõstituamus præsertim rerũ immobilium.

¶ Octauo, quibusdam placet æstimationem rerum dotalium in dubio non efficere emptionem, quoties eo tempore, quo fit æstimatio, maritus dotem recipiens non est

foluendo, nec habet bona, ex quibus æstimationem rerum dotalium soluere possit. Huius opinionis censentur authores Bald. & Sali. in l. interest. ad fin. C. de usufruct. Cremenensis in singul. 27. Ioann. Lupi. in capit. per vestras. in repet. rubr. de donatio. §. 17. num. 8. Iason & Dec. in d. l. ex conuentione. C. de pact. idem Iason in §. actionum. In fin. de actionib. nu. 84. Socin. Iunior. in cons. 141. lib. j. nu. xij. qui rationem hanc adducit, quod lex non potuerit fingere, pretiū æstimationis datum fuisse pro rebus vxori à marito inopi, & rursus illud pretium receptum in dotem. Quæ quidem ratio, vt ingenuè tatear, adeò debilis mihi videtur, vt planè censeam, eam indignam esse cuiusuis mediocriter docti autoritate. nã & si fateatur, legem non fingere, impossibilia: attamen nihil in hac specie fingitur impossibile: siquidem maritus ille pauper, potuisset habere natura, & iure pretium illud, quo fuere res dotales æstimatæ. Sic tandem ipse opinor, saltam esse opinionem istam, quam in hoc versiculo octauo tradidimus, etiam si totius vtriusque interpretes eandem probauerint, scio etenim, æstimationem rerum dotalium in dubio efficere emptionem: nec video alicubi probari, hoc non procedere, vbi maritus res illas accipiens eo tempore non fue-

rit ita diues, quod potuisset tunc æstimationis pretium reddere. Imò quidquid Cremenensis, Iason, Dec. Ioan. Lupi. & Soci. scripserint: Bald. & Sali. in dict. l. interest. hanc conclusionem minime tenuerunt, vt planè mirer, cur viri diligentissimi sic in referendis veterum sententijs fuerint hallucinati. Etenim Bald. & Sali. nihil aliud voluerunt, quàm quod mulier possit vtili rei vendicatione agere ad rem æstimatam, etiam ea æstimatione, quæ emptionem fecerit, in subsidium, quoties maritus, aut eius hæres non habet bona, ex quibus soluatur dotis æstimatio ipsi vxori. quod notat glos. celebris in l. in rebus. ver. æstimatæ. ff. de iure doti. quam illi sequuntur omnes, & Bald. Nouellus de dote part. vij. priuilegio. 23. & parte octaua. priuileg. vij. atque item Iason in d. §. actionum. num. 84. & in l. traditionibus. C. de pact. col. vltim. Bal. in l. ex conuentione. iij. opp. C. eod. tit. idem Bal. & pulchre Salic. in dict. l. interest. qui non negant, æstimationem fecisse emptionem, sed probant, quod vbi æstimatio emptionem fecerit, possit, etiã tunc in subsidium vxor agere vtili rei vendicatione ad rem æstimatam, quæ per tertium possidetur titulo lucrativo, vel oneroso. Atque ita non potest verè adduci Baldi autoritas pro hac opinione, quam in hoc ver-

ficulo ex tot authoribus retulimus: & quam iterum paulò diligentius retulit Ioann. Lupi. in repe. cap. per vestras. §. 21. num. ij. dubitans, an in casu inopiae, res aestimatae tali aestimatione, quae emptionem constituat, pereant antè restitutionem periculo vxoris: & tandem opinatur, eas perire viri periculo. Quod ipse absque dubio libentissimè probauerim. Nec refert, quod Bald. & Salic. scribunt. data inopia mariti rem istam ita aestimatam, manere dotalem: quia non intelligunt, quòd verè sit dotalis: sed quòd ad effectum consequendi dotem, ne illa pereat. & praeterea hi authores non tractant de inopia mariti tempore contractus dotalis tantum, sed de inopia eiusdem eo tempore, quod ab vxore repeti potest: & ideò idem respondissent, quòtes tempore contractus maritus esset diues, modò postea pauper fuerit effectus. Illud verò non est praetermittendum, quod opinio glo. in dict. l. in rebus. obtinet, etiam si vxor consenserit alienationi rei aestimatae, quae facta fuit per maritum eo casu, quo aestimatio fecit vel non fecit emptionem secundum Salic. in d. l. interest. ad fi. & Bal. Nouel. de dote parte. 8. priuilegio vij. Sed si vxor egerit vtili rei vindicatione ad rem aestimatam ea aestimatione, quae fecit emptionem, iuxta opinionem glof.

praecitatae, ahuc dubitatur an possessor possit condemnationem restitutionis rei effugere offerendo aestimationem ipsius rei. & sanè Maria. Soc. in conf. 224. lib. ij. vers. quiniò. & Iason in l. traditionibus. C. de pacif. nu. 20. eleganter responderunt, non esse in hac specie praecus necessariam rei restitutionem: sed satis esse, quòd tertius possessor offerat pretium aestimationis. Quod probatur ex eo, quod hic tertius possessor ius habens à marito possit vti eisdem defensionibus, quibus maritus vti potuisset: quemadmodum satis constat, cum in ius mariti successerit: maritus autem satis fecisset vxori ad dotem agentis. si aestimationem daret: idcirco satis manifestum est quòd Socin. & Iason adnotarunt. Deinde vxor non potest agere ad rem aestimatam quòd aestimatio fecit emptionem nisi in subsidiu: quia ex bonis mariti non potest consequi aestimationem propter eius inopiam. Ergo tantum ei competit vtilis rei vindicatio in effectu ratione illius aestimationis: & verè, licet sit vtilis rei vindicatio: tamen haec non differt quòd ad restitutionem dotis ab Hypotheca: quauis quòd ad praedationem, & alios effectus possit differre: quam ob rem sequor ipse Socin. & Iasonis sententiam, etiam si latè reprobet Socini opinione Antoni. de Fano in tract. de pignoris

ignoribus v. part. membro. iij. nu.
me. 28. qui multa alia tradit hac
in re, quæ sunt memoriæ com-
mendanda: eum legito, licet e-
ius assertio qua ex parte Soci-
um improbat, mihi nusquam
placuerit.

¶ Nond, est egregiè obseruā-
dum, æstimationem rerum dota-
lium tunc efficere emptionē,
cū æstimatio sit ad quantitātē
dignam pro ipsarum rerum pre-
tio iusto, quasi dicendum sit, nō
efficere venditionem æstimatio-
nem illam, quæ non fuerit facta
pro pretio iusto: secundum Bal.
Salicet. Iaso. & Deci. in dict. l.
ex conuentione. Ioann. Lupi. in
capitul. per vestras. de donatio.
inter vir. & uxorem super tex. §.
21. numer. iij. Aretin. consil. 84.
column. ij. Bald. in l. j. quæstio. iij.
C. commodat. Barbat. in consil.
xix. column. iij. libr. iij. Socin.
Iunior in dict. consil. 141. lib.
j. column. iij. quibus suffragatur
glo. in l. j. §. j. verb. agendo. ff. de
superficiebus, quæ probat ex
quantitate pretij præsumi con-
tractum venditionis, vel alium
ab eo dissimilem. Cuius memi-
nere Corsetus in singularibus
verb. contractus. Iason in l. j.
column. v. C. de iure emphyteu.
Panormita. in consil. 116. libr. ij.
col. vltim. sic denique hanc no-
nam conclusionem communi
omnium sententia probatam ac
receptā esse asseuerat Socinus
Iunior in d. consil. 141. nu. 21. quo

in loco ad eius probationē post
Salic. inducit duos text. scilicet,
l. iij. §. j. ff. de condi& caus. da-
ta. & l. si is. C. si mancip. ita
fuerit alienat. Ego verò hanc
opinionem tunc admitterem,
cū æstimatio facta fuerit pre-
tio minus iusto ex deceptione
vltra dimidiam: etenim in hoc ca-
su propter maximam pretij ius-
ti diminutionem, vel augmen-
tum præsumitur ad alium effe-
ctum factam fuisse æstimatio-
nem, non ad constituendā, nec
efficiendā emptionem: quod mi-
hi probatur, & sit verisimile ex
ipsius Salic. verbis in d. l. ex con-
uentione. qui scribit, æstimatio-
nem constituere, & efficere em-
ptionem, vbi facta sit pro pre-
tio iusto, vel ferè iusto. Alioqui
enim, si indistinctè contrariū ad-
mitteremus, cū varia contingāt
de iusto pretio sepissimè testi-
monia, nec pretiū iustum consi-
stat in indiuidua certitudine,
maximis esset locus litibus hac
de re & controuersijs, nec posset
frequenter ad praxim induci cō-
munis illa regula, ex qua dixi-
mus, æstimationem rerum dota-
lium in dubio emptionem effi-
cere. His accedit regia lex satis
insignis in l. 16. ti. ii. par. iij. qua
cautū extat, in æstimatione re-
rū dotaliū quæ simpliciter facta
fuerit, nō esse pmittendū, q̄ v-
xor, vel marit⁹ aliquā, etiā intra
dimidiā iusti pretij, lēsonē pa-
tiātur: imò si æstimatio fiat plu-

ris, vel minoris iusto pretio, læ-
sio est reparanda: vt eadem lex
respondet. Igitur lex illa non
statuit, æstimationem factam
pro pretio minori, vel maiori,
quam iustitia commutationis
patiat, non efficere venditio-
nem: sed maximè censet eam fa-
ctam esse, modò iustum pretiũ
per additionem, vel diminutio-
nem constituatur. Vnde text.
hic satis posset induci cõtra Ba-
Sal. & communem: nisi fortas-
sis regia constitutio ita intelli-
gatur, vt obtineat quoties læsio
contingit intra dimidiam, quòd
si vltra dimidiam læsio in pre-
tio contigisset, tunc locus sit o-
pinioni Baldi, & aliorum, vt æ-
stimatio non faciat emptionem,
saltem vbi læsio esset in vxoris
daninum.

¶ Decimò, Regula iuris, quã
superiùs tradidimus, est vera, &
procedit vbi res dotales alicu-
ius minoris traduntur marito
10 æstimate auctoritate tutoris, &
decreto iudicis, ac denique ea
forma, & solennitate, quæ iure
necessaria est in alienandis re-
bus minorum. Nam, etiã si qui-
busdam visum fuerit, posse res
minorum dari in dotem pro ip-
sis minoribus absque decreto iu-
dicis, & id fortassis non sit à pu-
blica vtilitate alienum: rece-
ptius tamen est, decretum exigi
vltra tutoris auctoritatem ad
dationem dotis, illarum equidẽ
rerum, quæ non possunt absq;

decreto alienari, eritque dotis
causa iufficiens ad iustitiã alie-
nationis. text. & ibi glos. & Do-
ctor. in l. lex quæ tutores. C. de
admi. tutor. notatur in l. j. C. si
aduers. dotem, tradit Bartol. in l.
si constante. ff. soluto matrimo.
numer. 77. optimè Fabianus de
Monte in tract. de emptione. q.
v. vers. sequitur videre de for-
ma. col. 26. totius quæstionis.
Nec potest iure dubitari de hac
conclusionem, quoties non tantũ
agitur de simplici datione in do-
tem, sed de datione illa, quæ per
æstimationem emptionem facit,
& est vera, propriæque aliena-
tio. dict. l. ex conventionem. C. de
pact. Vnde opinor, æstimationem
rerum dotalium minoris nõ ef-
ficere emptionem absq; decre-
to iudicis, etiã si tutoris autho-
ritas accesserit. Qua ratione
posset contingere, æstimationem
rerum dotalium partim emptio-
nem efficere: vt potest, si quædã
ex rebus dotalibus æstimatis
sint eius conditionis, & qualita-
tis, vt à tutore absque decreto
alienari possint: & facta fuerit
æstimatio absque decreto iudi-
cis. Etenim in hac specie æstima-
tio facit emptionem quò ad res
illas, quæ possunt per tutorem
alienari absque decreto. Quod
est notandum omninò: quia paf-
sim coniungere potest.

¶ Quod si rerũ immobilium
facta sit æstimatio à tutore abs-
que decreto iudicis, & ita date
fuerint

fuerint res in dotem, poterit
 vxor soluto matrimonio ratā
 habere hanc æstimationem, &
 pretium illius eligere ac pete-
 re, si sibi ea electio visa sit vti-
 lior. Hanc sententiā ex eo pro-
 bamus, quòd episcopus ratam
 possit habere alienationem re-
 rum ecclesiæ absque solennita-
 te sede vacante factam. gloss. in
 c. j. ne sede vacante. verb. sede
 vacante. quam commendant,
 & sequuntur Abb. in c. causam
 quæ. in ij. de iudic. col. vlt. idem
 in capit. diuersis fallacijs. col. ij.
 de cleri. coniug. & in consi. 84.
 lib. ij. Areti. in consil. 77. col. pe-
 multi. Iason in l. non eo minus.
 nume. iij. C. de procura. quibus
 accedit Matthesil. notabil. 155.
 Fulgosius, & Iason in l. cum hi.
 §. eam transactionem. nu. iij. ff.
 de transactio. tex. optimus in l.
 Iulianus. §. si quis à pupillo. ff.
 de actio. empt. pulchrè Innoc.
 in c. j. & illuc omnes. de his, quæ
 fiunt à præla. sine consen. capi.
 minor etenim, vel ecclesia pote-
 rit ratum habere contractum
 factum absque iuris solennita-
 te, nec potest alter huic ratiha-
 bitioni contradicere: quod pro-
 bat text. in d. §. si à pupillo. &
 idem erit in ecclesia, secundum
 Innocen. & alios, quorum mo-
 dō meminimus. Sicut contra-
 ctus dolo contrahentis gestus,
 licet sit nullus, potest ratus ha-
 beri ab altero, qui dolum non
 adhibuit. gl. Bal. & omnes in l.

iurisgētium. §. Prætor ait. ff. de
 pact. gl. in l. eleganter. ver. nul-
 lam. & illuc Barto. ff. de dolo. Iza-
 son in §. actionum. nume. 41. de
 actioni. & tradit Bal. in l. dolū.
 C. de pericul. & commo. rei vē.
 idem Bald. in l. j. C. plus valere
 quod agit. col. ij. Sic igitur vxor
 potest ratam habere æstimatio-
 nem rerū dotalium, & immo-
 bilium factam absque decreto
 iudicis, vt talis æstimatio em-
 ptionem faciat in ipsius vxoris
 vtilitatem, si ipsa velit matri-
 monio soluto eligere æstimatio-
 nem. Nisi quis dixerit, gloss. &
 communem, cuius modo me-
 minimus, procedere in vera,
 & propria venditione, quæ fue-
 rit absque vllō dubio facta, nō
 tamen in hac æstimatione re-
 rum dotalium, quæ ex præsum-
 ptionibus venditio censetur:
 atque ideò hæc præsumptio ces-
 sare videtur ex vtraque parte,
 quoties non accesserit contra-
 ctui ea forma, quæ ad verā ven-
 ditionem est necessaria: quasi
 ob defectum formæ dici possit
 contrahentes noluisse vti æsti-
 matione ad effectū vēditionis.

¶ Vndecimò, illud hoc in tra-
 ctatu non erit obliuioni tradē-
 dum, quod rerum dotaliū æsti-
 matio emptionem facit, quan-
 do fit statim tempore traditio-
 nis, aut tempore, quo dos con-
 stituitur, vel paulò post: secus
 autem erit, vbi semel dote tra-
 dita, & constituta ex intervallo

Præf. Couar. Rub. C

postea matrimonio constante fit æstimatio: hæc enim non facit emptionem: cum non sit verisimile contrahentes per novationem à priori contractus lege discessisse: & præterea nec donatio fieri possit inter virum, & uxorem, nec alienatio rei dotalis, quæ forsan ex hac æstimatione, quæ emptionem efficeret, sequeretur. atque ita hanc undecimam conclusionem tenent Bald. Salic. Iason & alij in d. Lex conventionem. Areti. in d. consil. 84. col. ij. Barb. consil. 19. col. iij. lib. iij. Soci. iunior in d. consil. 141. col. iij. nu. 24. Ioan. Lupi. in repeti. c. per vestras. super tex. in prin. §. 21. numer. iij. de donatio. inter virum & vxor.

¶ Duodecimò, ne quem decipiat iunioris cuiusdam dubitatio, non verebor adnotare, minimè fore necessarium ad hoc, ut æstimatio faciat emptionem, quòd res æstimatæ sint præsentēs. Nā dubiò procul sicuti rerum absentium fit vera, & propria venditio, ita & hæc præsumpta per æstimationem. Quod nemo usquam negavit ex his, 1 quos memoria teneo me legisse. Quāvis Ioannes de Neuizanis in Sylua nuptiali. c. ampliāt primo. nu. 72. de hac opinione dubitauerit propter Bar. auctoritatem in l. si propter. ff. rerum amotarum. & Iuriscōsulti in l. eius. & in l. hæc si res. ff. de rei vendica. à quibus illud tantum 3

probatur, quòd rei æstimatæ dominium non transit in illū, cui per æstimationem venditur, nisi præsens ipsa res sit. Id verò non vrget, nec dubitationem inducit, si quidem & in vera venditione, ac perfecta non transit dominium ante traditionem, & nihilominus vera est, propria, & perfecta venditio ex ipsa conuentione. Sic & in æstimatione conuenta cōsensu contrahentium venditio à iure cōstituitur, etiam si res æstimata præsens non sit: quia hoc nō est necessarium. Imò ipse censeo, etiam re præsentī per æstimationem non transferri dominium, nisi ipsius rei traditio fiat. nec contrarium probatur in d. l. eius. & in l. hæc si res. nec in d. l. si propter. Quibus in locis quædam specialia traduntur responsa, quæ specialem rationem habent, quæ palam constat ex ipsorum Iuriscōsultorū verbis.

Ex capite sequenti.

- 1 Creditor prior hypothecam, & privilegium prælationis habens potest agere contra posteriorem creditorem, cui fuit soluta pecunia, etiam sit ea bona fide cōsumpta.
- 2 Creditor habens hypothecam absque privilegio, vel privilegium absque hypotheca in actione personali, an eodem iure uti possit.
- 3 Et quid ubi posterior creditor habet causam

bet causam onerosam.

Hypotheca generalis, etiam tacita futura bona debitoris complectitur.

De creditore priuilegiū habente, an possit agere ad pecuniam solutam posteriori creditori, qui eam consumpsit.

CAP. XXIX.

PULCHRA, & insignis Cæsarum constitutio in l. pecunia. C. de priui. fisci. qua expressim respondetur, fiscum priorem creditore agere posse ad pecuniā posteriori creditori à debitore solutā, etiā si ea iam cōsumpta sit bona fide, si debitor sit inops, nec habeat bona, vnde possit fisco satisfacere. idem probat tex. in l. deferre. §. ult. ff. de iure fisci. Nec in fisco est aliqua cōtrouersia: cum in dubiō procul hoc priuilegiū habeat. Sed practici maximè dubitant, sit ne idē in quocunque priori creditore, qui priuilegium habeat, & præsertim in vxore ratione dotis agente. Nā hoc dubiū vidi semel, atque iterum in hoc regio Granatenfi prætorio maximè disputatum fuisse propter varias iudiciū, & aduocatorū sententias. Accur-

sanè in d. l. pecunia. palā asserit, idē esse in quocunque priori creditore priuilegium habēte. & ad hoc citat l. ex facto. §. ult. ff. de peculio. l. sed an hic. ff. quod cum eo. quarū authoritatum prior tractat quæstionem istam, quoties tempore solutionis, quæ sit posteriori creditori, cautio ab eo exigitur, de restituendo quantitatem, quā acceperit, si inferatur postea quæstio priuilegij à priori creditore aduersus patrem de peculio filij, cuius nomine à patre fit solutio creditoribus: posterior verò idem ferè tradit respondens, creditorem priuilegiariū præferendum esse his, qui non sunt priuilegiarij, & hoc tēpore solutionis debitorum fieri debet. Vnde ex his locis non deducitur quod glossā in d. l. pecunia. scripsit, & adnotauit. Similis tamē gl. est in d. l. sed an hic. & in d. l. deferre. §. ult. Quibus in locis Accursius decisionem l. pecunia. interpretatur ita benignè, vt obtineat, & seruanda sit in quocunque creditore, cui priuilegiū iure competit prælationis. Eandē conclusionem in hoc creditore priuilegium prælationis, & hypothecam habēte, probant, & sequuntur Petrus à Bella Pertica, Paulus de Castro, & Salicet. in d. l. pecunia. Iacobus de Aren. & Barto. in l. pupillus. ff. quæ in frau. credi. & Matth. Afflict. in decisio. Pract. Couar. Rub. C ij

ne Neapolita. 190. qui fatetur, hanc opinionem communem esse, quod sensim assueverare videtur. Cum in dict. l. pupillus. col. ij. His etiam, ut quidam opinantur, patrocinator text. in l. vlti. §. & si praefatam. C. de iure delib. versi. si verò haeredes. vbi hoc ipsum in quibuscumque creditoribus privilegium habentibus statutum est, ut possint condicere pecuniam solutam posterioribus creditoribus, qui non habent idem privilegium. Sed ea constitutio procedit, quando ab haeredibus per iudicem coactis, & compulsis fit solutio debitorum ipsius defuncti: quasi aliud sit dicendum, quoties pecunia liberè, & spontè soluitur à debitore creditori posteriori. Nam in hoc casu prior creditor habens privilegium non poterit hanc pecuniam condicere, etiam extantem, nisi habuerit hypothecam, nec tunc agere poterit, vbi fuerit pecunia consumpta. dic. l. pupillus. §. vlti. qua ratione maxime dubia est communis Accursij, & aliorum interpretatio: quæ item improbari potest ex eo, quod etiam dominus alicuius pecuniæ, si ea per alium alteri sit absque eius consensu data, & deinde consumpta, nequaquam agere aduersus illum, cui pro solutione debiti, & æris alieni data fuit, poterit: nec ad hoc vllum habet iure auxiliū. l.

si filius familiars. ff. si cert. petat. Igitur multo minus poterit agere qui tantum habet hypothecam, & praelationis privilegium contra illum secundum, aut posteriorē creditorem cui à debitore pecunia soluta est, & denique consumpta per eum, ita ut penes ipsum non extet. Idcirco Fulgosius eleganter in d. l. pecunia. ab opinione glossæ & aliorum discedit assueveras, illam constitutionē solum obtinere in fauorē fisci, & in eo esse specialem, nec admittendam fore in fauorem aliorum creditorū quoruncunque, etiā quibus hypotheca cum praelationis privilegio cōpetit. Idem repetit propriam sententiā mordicus tenens ipse Fulgosius. in l. cum fundus. §. seruum tuū. iij. nu. ff. si cer. pet. idem in l. ex facto. ff. de pecul. in fi. hoc ipsum tentat tenere Cumanus in d. l. pupillus. col. ij. quibus accedit elegans sententia Baldi in l. vbi adhuc. C. de iure doti. col. §. versi. sed pone maritus. Nam licet mulier habeat hypothecam ad bona mariti, poterit maritus liberè, ac tutò merces, & alias res venales vendere, atque earum ratione contrahere: nec vxor ius habet per actionem hypothecariam petendi res illas pro dote: & hoc sanè fit, ne commerciū impediatur: idem tenet Paulus Parisius in cōst. 69. lib. iij. nu. iij. sic etenim in pecu

in pecunia, cuius vsus adeò necessarius est ad humana commercia, si ea fuerit soluta per maritum creditori, & denique bona fide consumpta, non poterit mulier actione, quæ ad dotem datur, agere contra creditorem ad illius pecuniæ restitutionem. Fit igitur, vt communis sententia non sit omnino certa, & fortassis in fisco sit specialis decisio tex. in d.l. pecunia. Nihilominus vidi semel in hoc regio pretorio iudicum sententia receptam fuisse communem opinionem in causa, & priuilegio dotis: tamen si res fuerit diligenter disputata. Nam & Bar. in l. ff. solu. matri. scribit, fisci priuilegiū etiam doti cōpetere. l. ij. C. de priuileg. fisci. licet hoc receptum sit quoad hypothecā, non ita quoad alia fisci priuilegia. ¶ Sed illud est diligenter obseruandum, dictam scilicet constitutionem, quæ priuilegium hoc tribuit fisco, eiusque communem interpretationem, quæ idē admittit in quocunque creditore priuilegium prælationis habente, & hypothecam non esse seruandam in alijs prioribus creditoribus habentibus priorem hypothecā, non tamen prælationis priuilegium: in his etenim locus non est d.l. pecunia. vt eleganter tradit Matthæ. Afflict. in d. decis. Neapolit. 190. scribens, ita pronuntiatur fuisse in prætorio

Regis Neapolitani, etiā si plures viri doctissimi, & maximi nominis apud Italos contrarium consulti respondissent. Quicquid hac de re Capicius voluerit decisio. 78. dum conatur probare, quod responsum imperatoris in d.l. pecunia. habeat locum in priori creditore priuilegiato quoad actionem personalem, etiam si is non habeat hypothecæ ius, nec priuilegiū. quod, (ni fallor,) est aduersum communi omnium interpretationi, & sententiæ.

¶ Quod si vera est communis opinio, ea erit admittenda non tantum quoties pecunia bona fide consumpta, fuerit soluta secundo creditori ex causa lucratiua, sed & vbi soluta est secundo creditori ex causa onerosa: siquidem lex illa, quæ traditur in d.l. pecunia. & eius priuilegium obtinet, etiam si ille posterior creditor, cui est soluta pecunia, & ab eo bona fide consumpta, sit creditor ex causa onerosa: quemadmodum illic omnes interpretes sentire videntur: licet Ioan. Faber in. §. item si quis in fraudem. nu. 25. Insti. de actione. eandem constitutionem, & communem eius intellectum ita intellexerit, vt procedat in secundo creditore ex causa lucratiua, qui pecuniam sibi solutam bona fide consumpsit: non autem in creditore posteriori ex causa onerosa. ceter

Pract. Couar. Rub. C. ij

etenim Faber, aduersus hunc
 creditorē, qui posterior est, &
 pecuniam sibi solutam titulo,
 & causa onerosa, bona fide cō-
 sumperit, fiscum, nec priorem
 creditorem, vtcunquē priuile-
 gium habentē agere nō posse.
 Quod mihi falsum videtur, si
 cōmunis est admittēda inter-
 3 pretatio ad pręcitātā l. pecuni.
 q. Cæterum, quādo hac in par-
 te de hypothecaria actione nō
 vulgarem quæstionem attige-
 rim, libentissimē aliam itidem
 adnectam, quę semel atque ite-
 rum in hoc regio tribunali fuit
 per sententiā diffinita. Credi-
 tor etenim egerat cōtra tertiū
 possessorē cuiusdam rei actiōe
 hypothecaria, & iuxta iuris re-
 gulas res fuit illi adiudicata, vt
 eam teneret in pignus, & hy-
 pothecam, donec quātitas de-
 bita solueretur: quemadmodū
 nos explicuimus lib. j. variarū
 resolutio. cap. viij. nu. j. tandem
 ipse creditor sibi tradita re iu-
 re pignoris, vidēs ipsum tene-
 ri ad cōputandos in fortē fru-
 ctus ipsius rei: atq; ita cogi ad
 recipiendum particulares solu-
 tiones in maximū, & graue ip-
 sius creditoris damnum, petit
 à iudice, vt sibi liceat in publi-
 ca subhastatione rem illam vē-
 dere, si possessor ille tertius, à
 quo illam euicerat, intra diem
 iudicis arbitrio datam non sol-
 ueret sortem ipsam principa-
 lem, rēmque ipsam acciperet.

quæsitum est, an iustē hoc pe-
 tatur, & fieri possit? Nam hic
 tertius possessor non tenetur
 ad solutionē debitę quantita-
 tis, nec est in mora, etiam si ip-
 sam non soluerit intra decem,
 aut viginti annos. Et tamē de-
 cisum fuit per sententiā, quod
 creditori liceret publica subha-
 statione pignus sibi addictum
 vendere, vt ex pretio debitam
 quantitatem perciperet, nisi
 tertius ille possessor intra diē
 præfinitam arbitrio iudicis de-
 bitam quantitatem soluisset.
 Hæc verò diffinitiuā sententiā
 multis rationibus apparet iu-
 sta, quas hīc repetere omittā,
 quippe qui eas tradiderim lib.
 tertio variarum resolutionum.
 cap. 18. nu. iij. Nec tamen illud
 est prætermittendum, quod
 practici frequētissimē comme-
 morant, nec alienum est ab in-
 tellectu dict. l. pecunia. cū &
 quæri possit, an ea responsio
 procedat in pecunia per debi-
 torē post contractum prioris
 creditoris acquisita? Sed huic
 quæstioni respondet altera cō-
 4 stitutio, quæ vltima est. C. quæ
 res pignori obliga. poss. l. 5. tit.
 13. partit. 5. hypothecam gene-
 ralem bonorum alicuius non
 tantū comprehendere bona
 illius, quæ tunc habet, sed etiā
 ea, quæ postea habebit: & sic
 bona futura. Quod obtinet
 etiā in hac ita hypotheca. l. hac
 edictali. §. his illud. C. de secun-
 dis nupt.

dis nupt. gl. communiter recepta in d. l. vlti. quam opinionē sequuntur Roman. in singul. Matthæ. Afflict. decisione Neapolit. 335. latissimè tractat hanc quæstionē Ripa in l. j. col. j. & seq. ff. de pigno. qui & hoc aper- tissimè probat: sicut & consti- tutum, siue precarium habet vim transferendæ possessionis non solum in bonis præsentibus, & iam quæsitis: sed & in fu- turis quoque, & quærendis. Cuius rei extat exemplum: si quis donet omnia bona præ- sentia, & futura, atque consti- tuat se possidere pro donatario. Nam tunc, eo casu, quo do- natio valida est, ex huiusmodi constituto transfertur posses- sio bonorum illorum futuro- rum tunc, cum erunt acquisita sicut & nunc præsentia: quem admodum diligentissimè dispu- tat Andreas Tiraquel. in tra- ctat. de cōstituto ampliacione. 30. idcirco Cæsaris constitutio in d. l. pecunia. etiā erit admit- tenda quoad pecuniam quæsi- tam à debitore post obligatio- nem cum priori creditore con- tractam.

Ex capite sequenti.

- 1 Sterilitas quando dicatur continge-
re ad effectū remittēdis pensionē.
- 2 Regia Partitarum lex adducitur,
eiusque intellectus examinatur.
- 3 Inquisitio alicuius domus, an sit fa-
cienda remissio pensionis propter

pestē, similēve causam, cuius
ratione uti nō potuit domo con-
ducta.

**Qua nam ratione practi-
ci vtantur in remitten-
da colonis sterilita-
tis causa pen-
sione.**

CAP. XXX.

Vre Pontificio, & Cæsareo constitu- tum est pensionem locationis colonis remittendam esse propter steri- litatem absque culpa ipsorum colonorum contingentem. c. propter sterilitatem. de locato. l. licet. C. locati. & in l. si vno. ff. eod. titu. & illic lex conducto. §. si vis. & l. si merces. §. vis ma- ior. quibus cōuenit regia l. 22. titu. 8. partit. 5. ad quarum om- nium decisionū aptissimè cō- gruentem intellectum dubita- tur, quādo hęc sterilitas, vt re- missio mercedis fiat, dicatur cōtingere. Quidam etenim o- pinantur, hoc iuxta vulgi opi- nionem iudicandum fore, ita quidē, vt licet fructus colligan- tur ex predijs conductis, si ta- men vulgus iudicauerit cōmu- ni sententia, & opinione, sterili- tatem cōtigisse, fieri debeat re- missio mercedis. glo. in d. l. li- cēt. vbi Salycet. asserit hanc opi- nionem cōmunem esse. idem Pract. Couar. Rub. C. iij

tradit Alexand. in consi. iij. li. j. Bart. in d. §. vis maior. idē Bart. in d. l. si vno. §. vbiunque. rursus idem Alexan. cōsi. 107. li. iij. nume. 18. sic sanē licet hæc probatio non sit omninò tuta, & sufficiens, quippè quæ sit incerta quandoquē tamen ab aduocatis exhibetur ad testium examen huiusmodi interrogatio, quæ utilis est, & ad causæ diffinitionem plurimùm conducit. Alijs placet, hoc relinquendū esse arbitrio iudicis ex Baldi opinione in l. j. C. si aduers. vendit. pignor. quō in loco dū mentionem facit de dāno graui, Bald. existimat, damnum illud graue censeri, quod iudex fuerit arbitratus. atque ideò Barba. in d. c. propter sterilitatem. censet, arbitrio iudicis relinquendam huius dubitationis diffinitionem, vt ipse arbitretur, an contigerit ea sterilitas, quæ iuxta iuris vtriusque regulas sit sufficiens ad mercedis remissionem, idem ipse libētissimè probauerim, modò illud sit constitutissimum, hoc iudicis arbitrium non posse cōmodè, nec iustè adhiberi, nisi prius per probationes testium, & his similes ipsi iudici constiterit, quot fructus fuerint ex prædio conducto percepti: vt inde possit arbitrari, an damnum intolerabile colonus passus fuerit, & ideò fieri debeat remissio mercedis, non enim quodcun-

que damnum sufficit ad mercedis remissionem, sed illud est necessarium, quod sit intolerabile. l. si merces. §. vis maior. & cap. propter sterilitatem. & l. licet. de locato. quò sit, vt necessaria sit quædam hac in re probatio damni contingentis, ex qua iudex commodè arbitrari valeat sitnè propter sterilitatē merces remittenda. Hoc igitur arbitrium instrui debet ex his opinionibus, quas iuris vtriusque interpretes hac de re tradidēre, & maximè poterit iustificari ex communivulgi opinione: vt modò commemorauimus. & ideò hoc in loco adscribam alia, quæ video passim recepta hactenùs fuisse. Est etenim quorundam sententia in hoc sterilitatis tractatu non prætermittēda, ex qua tunc constat sterilitas ad remissionem faciēdam, cū colonus ipse patitur damnum in tertia parte fructuum, quos ex illo fundo colligere solitus erat. Sic Bartol. in d. l. licet Ioan. Andr. & Panormita. in d. capi. propter sterilitatem. nume. xij. & pleriquē alij opinantur: quibus minimè accedo, quippè qui existimem, hoc damnum non sufficere regulariter, vt pro rata, pensionis remissio fiat. Quam ob rem proprius ad veritatē accessere, qui existimarūt, sterilitatē ad pensionis remissionē eo casu sufficere quo tanta contigerit calamitas, vt

as, vt colonus minimè colle-
gerit fructus, qui deductis ex-
pensis valeant dimidiam pen-
sionis partem. quasi necessaria
sit deceptio vltra dimidiam ha-
bita ratione pensionis conuen-
tar: & ipsius temporis, ac fundi
conducti sterilitate, vt pro rata
fiat remissio ipsius pensionis.
Ioan. Andræ. Panormit. num.
12. & alij in dict. capit. propter.
Cinus, & Bartol. in dict. l. licet.
Paulus Castren. in l. ex condu-
cto. §. si vis. ff. locat. Antonius
de Butrio in dict. cap. propter
sterilitatem. Alexand. in consi.
112. & consi. 3. lib. j. Paulus Pari-
sius in consi. 38. lib. j. quæ qui-
dem opinio communis est, se-
cundum Aretin. consil. 52. co-
lum. ij. & Ludoui. Gozadinum
consil. 74. colum. j. idem fatetur
Parisius, probatque eandem
sententiam iterum Alexan. in
consi. 307. lib. iij. numc. 18. idem
notat Franciscus à Ripa in tra-
ctat. de peste. ij. parte. numc. 25.
Sed & hæc sterilitas ad remis-
sionem pensionis solet tunc
diffiniri, quoties Colonus non
colligit dimidiam partem fru-
ctuum, qui ex eo prædio colligi
solent. gloss. in l. si vno. in prin-
cip. ff. locati. Alexander in di-
cto consil. iij. & in dicto consil.
107. num. 15. Antoni. & Imola
numer. 15. in dicto capitul. pro-
pter sterilitatem. Bal. in dict. l.
licet Paul. Parisius in dict. con-
sil. 38. column. vltim. quorum

opinio satis conducit ad huius
controuersie certam, aut sal-
tem iustam decisionem. Nam
& eam esse communem asse-
uerat Carol. Ruinus in consil.
81. & consil. 87. libro j. Bartolus
verò in dict. l. si merces. §. vis
maior. ff. locat. in ea est senten-
tia, vt opinetur, propter sterili-
tatem pensionis remissionem
faciendam fore, vbi colonus
deductis expensis nihil ex præ-
dio conducto percepit. Idem
tenet Aretin. in dicto consil.
52. colum. ij. Paulus Parisius in
dicto consil. 38. column. vltim.
hanc tamen opinionem Pa-
normitan. reprobatur in dict. ca-
pitul. propter. numer. 13. ex eo,
quod si esset vera, semper ra-
tione sterilitatis fieret remissio
totius pensionis, non autem
alicuius partis pro rata damni
contingentis: quod falsum est
quia etiam remissio pensionis
fieri debet pro rata, seu ratio-
ne damni contingentis, quam
uis damnum id non acciderit
ad omnium fructuum calami-
tatem, deductis expensis. Id-
que constat ex dict. capit. pro-
pter sterilitatem. ¶ Verum re-
gia lex 22. titu. viij. part. v. hanc
quæstionem aliter diffiniuit,
duo subiiciens responsa quæ
singularia sunt. Primum ete-
nim tractat de sterilitate illa,
quæ tantam induxit colono
calamitatem, vt nullos fructus
omninò collegerit ex fundo

conducto, & quidem nec ad expensas: nam in hoc casu lex aptissimè voluit, prorsus esse colonum liberum à pensionis solutione: quia nulla est iniqualitas in ea liberatione: cùm & ipse colonus expensas, & semina perdidit: ideoque mirum non est, quòd dominus ipsius prædij locati pensionem nequaquam accipiat. Alterum eiusdem legis responsum celebrem apud practicos decisionem habet his sanè verbis contentam.

¶ Pero si acaesciese, que los frutos no se perdiessen todos, e cogiere el labrador alguna partida de ellos: entonces en su escogencia sea, de dar todo el arrendamiento al segnor de la heredad, si se atreviere a darlo, e si no de sacar para si las dispensas, e las misiones, que faxen en labrar la heredad, e lo que sobrare de lo al segnor de aquella cosa, que tenia arrendada.

¶ Haftenus regia constitutio. Ex qua palam probatur, verè dici ad remissionem pensionis sterilitatem contigisse, etiam eo casu, quo præter impensas, aliquot fructus collegerit colonus. Nam & tunc liber erit à pensione tota, si deductis fructibus ad expensas soluendas necessarijs, velit reliquos fructus tradere ipsi domino fundi locati. unde huius legis authoritate Bartoli opinio in dict. §. vis maior. re-

fellitur: cùm & si colonus fructus aliquot perceperit ultra expensarum valorem, & æstimationem: tamen propter sterilitatem lege regia liber erit à solutione pensionis, si fructus illos deductis expensis domino restituerit. Iure autem communi quoties verè contigerit sterilitas, & colonus fructus perceperit, etiam ultra expensarum æstimationem, remissio pensionis fieri debet pro rata: idest pro ratione illius partis, quæ à solita fructuum collectione sterilitatis causa deficit: iuxta textum in dict. capit. propter sterilitatem. ¶ Illud verò est animaduertendum ad regie constitutionis intellectum, quòd est necessaria sterilitas ad praxim huius secundi responsi: cuius modò mentionem fecimus. Qua ratione observandi sunt præscripti modi, quos tradidimus ad probandam sterilitatem: ut ea probata locus sit electioni, quam prædicta lex colono tribuit: ut vel integram pensionem soluat domino, vel deductis expensis fructus perceptos restituat eidem fundi locatori. Unde si sterilitas non contigerit, huic electioni locus non erit: imò tenebitur colonus integram pensionem soluere domino. nec poterit ab eius solutione excusari ex eo, quòd velit deducere sibi expensas, & fructus

fructus residuos domino tradere. Hoc etenim satis apparet ex dicta regia lege, quæ calamitatem in fructibus propter sterilitatem requirit: tamen si nō diffitear colonum posse sibi consulere auxilio l. ij. C. de rescinden. vendit. quod maxime differt adhuc secundum legem regiam ab hoc auxilio, quod sterilitatis causa iure canonico, & civili colono competit. Hoc ipsum constat ex eo quod subsidium ex l. ij. deducitur à læsione, quæ contingit ab initio contractus in conuentione pensionis. remissio autem sterilitatis causa fit, & fieri debet, quoties post conuentionem, etiam iustissime factam calamitas acciderit in ipsius fundi fructibus. Et ideo potest fieri, vt locus non sit actioni. l. ij. & tamen sterilitatis causa remissio fiat, sicuti & ex contrario absque vlla sterilitate potest ipse colonus agere ad rescissionem contractus ea ratione, quod in conuentione pensionis fuerit læsus vltra iusti pretij dimidiam: nec refert ad actionē istam, quod contingat sterilitas: cum sit læsio considerata ex tempore contractus, post quem calamitas in fundi fructibus dānum graue colono intulit. Igitur quoties in conuentione colonus non est læsus vltra dimidiam iustæ pensionis, etiam si

læsionem patiatur: nec post calamitas cōtigerit: quia absque vllō casu fortuito fructus ex agro collegit, quos, ferè solebat ager ille reddere: tunc sanè colonus nec poterit sibi consulere actione l. ij. nec electione regie constitutionis, quæ palam ad eius praxim sterilitatem exigit. Sed colonus is, qui vt voluerit propter sterilitatem regie constitutionis electione, quò res ista tutius, ac iustius fiat debet ipsum fundi locatorem interpellare, & requirere, vt per se, vel per alium præsens sit, vel adhistat messium collectioni ad hoc, quod ipso præsentē constet, quot fructus colonus perceperit, ex ipso fundo, eosque deductis impensis accipiat. Etenim hoc cautissime fit ad exactam legis regie rationem. Quod si colonus hac vti cautela omiserit, adhuc poterit vti legis regie electione per actionem, vel exceptionem, modò legitime absque vlla fraudis suspicione constare possit data sterilitate, quot fructus ex fundo collegerit, quantasque fecerit impensas. Vidi tamen non semel in hoc regio Granatensi prætorio in quæstionibus sterilitatis omissa legis regie forma, cum de sterilitate non planè apparet, aut sanè de ea constat: non tamen est, nec tanta censeri potest, vt planè sit locus omnino

ris vtriusque constitutionibus: nec fructuū perceptorū quantitas, nec impensarum ratio ita cōmodè haberi potest propter controuersas, maximèque varias testium responsiones: tametsi admodū vrgeat aliqua sterilitatis probatio. vidi (inquam) in hac specie per diffinitiuam sententiā remissionem fieri pēnsionis arbitrio iudicantium pro ratione tertiæ, vel quartæ partis. His verò iudicijs ipse sēpissimè subscripsi, propter maximam huiuscē diffinitionis æquitatem, & propter rationem earum constitutionum, & respōsorū iuris communis, ex quibus in hac de sterilitate controuersia obtentum esse apparet, pensionis remissionem pro rata (vt aiunt) seu pro ratione sterilitatis faciendam fore. Nam & ea quæ superius scripsimus versic. alijs placet. & versic. ex qua palam probantur. huic opinioni suffragantur. His autem omnibus multa sunt adiicienda ex gloss. & illis doctoribus in d. cap. propter. item ex l. 23. titul. viij. part. v. Bald. in dict. l. licet. quæstio. ix. Hippol. in singu. 85. & in singula. 134. Gozadino consil. 83. & Paulo Parisio consil. 40. li. j. Hæc planè obtinent in fundis conductis ab his, qui Coloni dicuntur: atque ideò quæstionis est, an inquilino aliquius domus, qui eam habita-

re propter pestem non potuit, sit pensio remittenda. Et legibus, earumque rationibus congruit, posse inquilinum propter pestem à domo locata impunè abire, soluendo tamen pensionē ad eum vsque diem, quo abierit: argum. text. in l. habitatores. §. iterum. ff. locat. l. j. §. si pensio. ff. de migran. l. item quæritur. §. exercitu. ff. locat. text. optimus in l. si fundus. ff. eod. adnotarunt Calde. in consil. v. titu. de locat. Socin. consil. 44. lib. j. Ioan. Baptista de S. Severino in l. diem functo. quæstio. 40. & illic Curt. Iunior. ff. de offic. assessio. Fulgo. in l. si in lege. §. si domus. ff. locat. post gloss. ibi, idem Fulgos. in l. cum in plures. ff. locat. in princ. Hypolit. in singular. 615. Francisc. à Ripa in tracta. de peste. ij. parte. nume. 8. Arnold. Ferronus in consu. Burdegalensibus, tit. viij. §. iij. quorum omnium opinio teste Ripa communis est in hunc sanè sensum, vt ratione pestis sit inquilino remittenda pensio pro eo tempore, quo nō potuit causa pestis domum habitare. Hæc etenim opinio manifestè deducitur ex his autoritatibus, quas hi authores adduxerunt ad probationem huius assertionis. Idcirco sunt cautissimè intelligenda multa, quæ hac in quæstione solent tractari. Nā quod ratione pestis possit inquilinus om

omninò dimittere domum
còductam, ita vt cessante 'peste
non teneatur eam habitare, ac
soluere pensionem eius tempo-
ris, quo potest eadem domo vti
ad habitationē cessante peste,
mihi falsum videtur: nec alicu-
bi, quod sciam, probatur: tamen
si Panormit. in dict. capitu. pro-
pter. §. verum. Hippol. in dict.
singul. 615. & Ferronus in dict.
§. iij. hoc ipsum probare fuerint
conati, vt ipse Ferronus existi-
mat ad idem allegans Fulgo. in
d.l. cum in plures. idem ipse Ri-
pa tribuit Panormit. in dict. ca.
propter. qua in re falluntur Ri-
pa, & Ferronus. Nam Panorm.
numer. viij. nihil aliud scribit,
quàm quòd inquilinus propter
pestem possit dimittere domū.
quod & nos modò probauimus
ex comuni sententia, quam etiā
sequitur Rebuffus in authenti.
Habita. C. ne filius pro patre.
priuilegio 11. non tamen ex hoc
sequitur, velle Panormit. quòd
cessante peste, & eius temporis
causa remissa pensione, non te-
neatur inquilinus domum vltē-
riùs habitare, nec stare contra-
ctui conductionis. Hoc etenim
nec Panormit. nec Fulgosi. nec
Hippo. tenuerunt. Quia ratione
in hoc fallitur Ripa, quòd hanc
sententiā Panormitano adscri-
pserit, etiam si ipse eandem opi-
nionem quam nos probamus,
multis rationibus prober.

¶ Imò excepta causa pestis

nō est par ratio, nec par est ius
domini locantis, & inquilini cò-
ducentis. Siquidem dominus
propter vrgentem necessitatem
quæ post contractum continge-
rit, potest inquilinum expelle-
re, & domum sibi accipere, vt si
uxorem ducat. Inquilinus verò,
etiam in hoc casu tenebitur sta-
re locationi, nec poterit domū
dimittere absque solutione pen-
sionis: quemadmodum tenent
Barb. colum. iij. in dict. capitul.
propter. Roma. conf. 432. Ripa
in dict. ij. parte numer. 18. ex eo,
quòd maius priuilegiū habeat
ipse dominus domus locatæ,
quàm eius inquilinus: & idè li-
cèt ob vrgentem post contra-
ctum necessitatem possit domi-
nus domum locatam ad habita-
tionem propriā petere, & à con-
tractu discedere: ipse tamen in-
quilinus, etiam si propter vxo-
rem post conductionem ductā
maiori domo indigeat, non ex
hoc à contractu iure discedit:
nec potest domum deferere abs-
que solutione pensionis. Quam
opinionem ego veriore esse
opinor: etiam si existimen Pa-
normitta. sequutus, posse inqui-
linum domum conductam de-
ferere absque solutione pensio-
nis ex causa pestis, & ex alia qua
cunque simili: nempè propter
bellum graue, & periculosum:
atque hoc est, quod Panormi-
tan. ipse verè sensit in dict. capi-
tul. propter. numer. viij. & Ful-

gosi. in dict. l. cum in plures. & 7 Hippolit. in dict. singul. 615.

¶ His verò adijciam libentissimè, Panormit. in dict. num. viij. 8 asseuerasse. difficilimum fore, eius opinionem, quam de pensionem remittenda tempore pestis adduximus in practicis forensium actionibus admitti. Cui cōuenit quod Matthæ. Afflictis de cisione. 1238. scribit, ex consilio iuris prudentum Alfonso secūdum Neapolis Regem contrarium decreuisse. Quod equidē decretum potius pertinet ad illius Regni consuetudinem, quā ad iuris rigore, ut ipsemet Matthæus sensim insinuat.

Clerici coniugati quò ad ciuilem causas subditi sunt iudicibus secularibus.

Quæ ducantur vestes clericales? & quid in hoc possit consuetudo efficere?

Clericus coniugatus, an sit cogendus soluere gabellas, censum, & alia munera indita per principem secularem?

De seculari, & laica iurisdictione in eos clericos, qui prima tantum tonsura sunt insigniti.

CAP. XXXI.

Ex capite sequenti.

- 1 Clericorum exemptio à potestate iudicis secularis, an sit iure diuino, vel humano instituta?
- 2 Expenditur text. in cap. futuram. 12. q. 1.
- 3 Exemptio clericorum potuit à Romano Pontifice iure humano induci, etiam, si non fuerit iure diuino statuta.
- 4 Exemptio clericorum, & eorum privilegia quo ad forum, & canonem, an possit tolli, vel limitari per Romanum Pontificem?
- 5 Consuetudo, an possit hanc exemptionem clericorum restringere?
- 6 Summus Pontifex iuste potuit priuilegium fori quò ad clericos coniugatos temperare in capitul. viii. de clerici. coniug. in 6.

C C L E S I A

sticani, & spirituales potestatem ita à temporali distinctam esse, ac fusisse constat, ut nihil derogat illi, aut detrahat, quominus & diuina Dei Optimi Maxim. ordinatione seculares principes propriam exercere valeant iurisdictionem absque vlla veterum canonum, & conciliorum vniuersalium latione, & iniuria: pretertim ex eo, quod & ipse summus ecclesiæ pontifex non semel testatissimum faciat, se minime velle regiam, ciuilem aut secularem perturbatione iurisdictione. Idcirco cautissimè agendum est ab his, qui vicaria pontificem, vel

vel Regum vtuntur potestate, ne aduersus eorum principum instituta, quibus ministrare, & subseruire tenentur, alienam usurpent iurisdictionem: cum & in hoc potissimè diuinæ maiestati offensâ fiat. Nec mihi animus est, quenquam speciali notare culpa: scio etenim hoc maiori cum examine, diligentiorque censura, grauiorèue authoritate inquirendum, ac decernendum fore: tametsi illud inuestigare conabor, quam ratione sedari iure possint frequentissimæ iudicum ecclesiasticorum, ac rursus ex aduerso laicorum magistratuum querelæ super eaiurisdictione, quæ in primæ tonsuræ clericos exercenda est. Nam hæc de re ita passim controuertitur, vt non alienum sit ab huius operis instituto, nostris que conatibus tractare, quâdo clerici primæ tonsuræ possint per seculares iudices puniri, si crimen aliquod in reipublicæ, vel alterius offensam commiserint: Quo in articulo multa sunt iuris pontificij, & cesarei, & regij responsa, quæ videtur quæstionem istam absoluisse, quorum intellectu tractaturi illud necessarium esse opinamur, vt perferutemur, quoniam iure, diuino, vel humano clerici fuerint à iudicibus, & iurisdictione seculari exempti. Nam & hinc apparebit, quid iura humana potuerint hæc de re statuere, ac

diffinire. ¶ Et sanè glo. in ca. si Imperator. 96. distin. verb. & discuti. scribit, clericos ante omnem humanam legem iure diuino fuisse, & esse exemptos à iurisdictione seculari. Idem notat glo. illic ab omnibus recepta in capitul. quanquam. de censu. in vj. quam opinionem secuti sunt & omnes in dict. capitul. si Imperator. optimè Card. in repet. capitul. perpendimus. vj. oppo. de sentent. excom. Roma. in singu. 419. Abb. Felin. & Dec. ij. col. in capitul. ecclesia San. Mariæ. de constit. Rota in antiquis. 840. & in antiquioribus ij. titul. de consuetudine Abb. in capitul. atsi clerici. numer. 23. de iudic. Aufreri in clemen. j. de officio ordin. versic. ad quæstionem. eandem sententiam itidem sequuti asserunt communem esse Felin. in capitul. ij. colum. j. de maior. & obed. Rochus Curtius in capitul. vltim. de consuetud. folio paruo. 51. colum. iij. Rebuffus in concordatis rub. de protectione. quorum omnium ea est concors sententia, quod hæc clericorum exemptio sit omnino iuris diuini, cui per humanam legem derogari non possit. Idem probare conatur Driedonius de libertate Christiana folio 109. Huius autem conclusionis probatio à multis locis adsumitur, quorum aliquot ipse prætermittam libentissimè, quia vel perti-

nent ad leges diuinas veteris testamenti, quæ noua lege, & Christi morte abrogatæ fuerunt, vel nihil ad ius diuinum attinent, quippè quæ ex humanis referantur legibus, quarum mentio fit in veteris testamenti libris. Adducitur tamen locus insignis ex testimonio David prophetæ psalmo. 104. dicentis. Nolite tângere Christos meos. Quo in loco Deus exemisse videtur à principibus Christos eius: idest, sacerdotes, qui Christi, hoc est vncti, & consecrati dicuntur. Secundò ad idem adnotari solet locus ex nouo testamento apud Matthæ. capit. 17. vbi Christus, cùm ab eo exigeretur census Petrum interrogat, dicens. Reges terræ, à quibus accipiunt tributum, à filiis suis, an ab alienis? Cùmque Petrus respondisset, ab alienis. Christus collegit conclusionem. Filij ergò liberi sunt. Nè autem eos scandalizemus, vade, & staterem, quem 2 aperto ore piscis inueneris, da eis pro me, & te. Ex hoc etenim loco argumentantur quidam, Christum exemisse à tributis principum secularium clericos, qui filij eius dicuntur, & qui sub Christo, & Petro, qui caput est ecclesiæ, fuerunt significati. Tertio est ad hoc textus in dicto capitul. si Imperator. vbi Ioannes Papa testatur, ex diuina institutione clericos non à secularibus principibus, sed ab ipso romano

Pontifice, & ecclesiæ prælatis esse iudicandos. Quarto hoc ipsum & summus Pontifex manifestè asseuerat in dicto capitul. quanquam. de censibus in vj. scribens, clericos, & eorum re iure diuino eximi à principibus secularibus, & ab eorum tributis, & exactionibus. Quintò hoc accedit testimonium Constantini Imperatoris, qui prædens in sancta synodo, quæ apud Nicæam congregata est: cùm querelam quorundam clericorum conspiceret coram se deferendam, ait. Vos à nemine iudicari potestis: quia ad Dei solius iudicium reseruamini: vt refert Gratianus in capit. continua. 11. q. j. & in capitul. futuram. 12. quæst. j. quem locum ex testimonio Melchiadis Papæ adducit, falsò tamen, vt illuc admonet glo. & constat: quia Melchiades Papa ab Imperatore Maximino martyrio est occisus: & Maximinus Constantinum præcessit in imperio: vt tradit Platina. Nec enim Melchiades Papa potuit mentionem agere conuersionis Constantini, eiusuè donationis in ecclesiam collatæ, nec aliorum, quæ in dicto can. futuram. commemorantur: cùm post ipsius Melchiadis obitum sub Papa Syluestro contingerint: quemadmodum ex chronice constat, & probat eleganter Augustinus Eugubinus lib. secundo de donatione Cõstantini aduersus Vallam

Vallam pag. 148. & rursus ex testimonio Theophanis pag. 159. Quamobrem potius est asseuerandum text. præcitatum deductum fuisse ab illo capite, quod de primitiua ecclesia, & munificentia Constantini magni habetur primo conciliorum tomo, fol. 132. ante edictum Constantini. Sed & illud, quod in eodem c. futuram. adducitur de Constantino præsidente apud Nicæam synodum, & iudicium in clericos recusante, traditur à Ruffino lib. x. Historiæ ecclesiasticæ, c. ij. & Sozomeno lib. ij. tripartitæ. c. ij. sic sanè quod in eodem can. futuram. exponitur: nèpè, Constantinum primum Imperatorem Christianum fuisse: vel ex eo falsum est, quod multò ante M. Julius Philippus primus omnium Imperatorum Christianus Romæ factus fuerit: sicuti ex Historicis admonet Corasius lib. miscel. iij. c. 23. sed & in lege diui. C. de natur. liber. nequaquã dicitur, primum Imperatorem Christianum fuisse Constantinum, sed eum primum fide Christianorum Romanum munisse Imperium: quia ecclesiarum ædificatione permiserit, omnibusque romani Imperij subditis legem profiteri Christianam, publice quidem, quod nemo Cæsarum antè ipsum fecerat: quo in sensu accipiendum est, quod in d. c. futuram. traditur, vt verum sit eius

testimonium, etiam refragante Corasio. Atque hæc sunt auctoritates, ex quibus receptum est, non humana lege, sed diuina ordinatione clericos à potestate seculari exemptos esse, simul cum eorum rebus. Contraria opinio: imò quod clerici lege diuina non sint exempti à iurisdictione, & potestate seculari, nec item eorum res sed potius humana probare, & tenere conatur Innocen. in c. ij. de maiori. & obedient. Petrus Ferrari. in practica, titul. de confessoria. §. plenam. col. j. Alcuius in capit. cum non ab homine. col. ij. de iudic. Carolus Molin. in addit. ad consil. Alex. viij. libr. j. Hanc item opinionem multis probat, & asserit veram esse Ioannes à Medina in tracta. de restitutione. q. xv. Et potissimum hæc sententia constat, primum ex eo, quod nulla sit euangelicæ legis, & noui testamèti lex, quæ clericos à iurisdictione principum secularium exemerit: & ideò dici poterit, eos lege humana exemptos esse: cum non appareat diuina lex, quæ verè diuina sit, & post Christi aduentum vim, & potestatem habeat, ex qua clerici fuerint cum eorum rebus à iurisdictione principum secularium exempti. Secundò: quia in primitiua ecclesia clerici, & eorum res iurisdictioni Regum, & Imperatorum suberant: vt constat ex multis

Pract. Couar. Rub.

D

Imperatorum, etiam Christianorum legibus, & constitutionibus latis de personis ipsis, & rebus ecclesiasticis, omnique disciplina ecclesiastica, quæ continentur sub titulis C. de sacrosanctis ecclesijs. De episcopis & clericis, & de episcop. audi. maxime in nouella constitutione 83. vt clerici apud propri. episc. vbi Iustinianus ad supplicationem episcopi Constantinopolitani dedit clericis priuilegiũ fori in ciuilibus tantũ, & episcopo non impedito aliàs & omninò in criminalibus eos reliquit sub iudice seculari. Plures alias hac de re Cæsarũ constitutiones refert Carolus Molinæus ad edictum Henrici ij. Gallorũ Regis in præfatione, numer. 20. tametsi opus illud cautissimè sit à Catholicis legẽdum: siquidem is author multa tradit aduersus ecclesiasticam iurisdictionem, quæ ipse libentissimè subticuissẽ, & subticenda esse censerem: ne vel minima ex parte ob peculiare affectus, summę romanorũ Pontificium authoritati præiudicium fiat. Nam & Remundus Rufus, Apostolicę sedis aduersus ipsum Carolum Molinẽum defensionẽ edito nuper libello acerrimè suscepit. Tertiò principalis conclusio deducitur ab authoritate Pauli, qui cũ videret, causam suam iniquè tractari, ad Cæsarem appellauit, à

quo cum oportere iudicari dixit. Actũ. capitu. 25. Quartò, idẽ manifestè constat ex eodẽ Paulo ad Romanos capitu. xiii. vbi scribit, Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit. Quo in loco Chrysostomus adnotauit, illic obedientiã iniungi omnibus, etiam si quis euangelista sit, aut propheta: cũ ista subiectio pietatem minimè subuertat. Et tamen in eo capite Paulus de secularibus potestatibus tractat præcipuè: vt lector faciliẽ deprehendere valeat, locum illum satis hanc posteriorem opinionẽ probare. Quę efficacius quò ad exemptionẽ à tributis inibi fulcitur: cũ Apostolus scribat, omnem animam, & sic etiam sacerdotes, subditam esse potestatibus secularibus, & idẽ eisdem tributa præstare, & debere. Atque ita diuus Thomas ibidem asserit, iure humano non diuino sacerdotes, à tributis exemptos esse. Quintò, hæc ipsa opinio comprobatur testimonio Petri in prima epistola capitul. ij. ita ad omnes, etiam sacerdotes, scribentis. Subditi estote dominis vestris, siue Regi, siue ducibus ab eo missis. capitulo magnum. xj. quæst. j. Quibus tandem locis, & testimonijs hæc posterior pars defendi potest nõ obstantibus his, quæ priori loco tradita fuere, vt quidam opinantur. ¶ Non enim obstat locus ex

locus ex autoritate Dauid, apud quē scriptū extat ore prophētico; Nolite tangere Christos meos. quia illud pertinet ad hoc, vt nulla fiat iniuria, nec vis sacerdotibus & clericis: non autem illūc prohibetur iudicium principum secularium in ipsos clericos iuxta iuris ordinem exercendum: cum & in veteri testamento antē legem euangelicam dubiō procul sacerdotes à principibus secularibus iudicarentur. Nam quāuis dominus inter Leuitas sacerdotes, & alios quō ad officia, & rerum seu terrarum possessionē discrimen constituerit, & voluerit Leuitas, & sacerdotes sacra tractare: attamē viuente Moyse illius iudicio cæteri omnes tam qui ex Leui, quā qui ex alijs descendebant, erant iudicandi.

¶ Secundō, non oberit locus apud Matth. capitul. 17. quia illūc non cēsentur à Christo omnes sacerdotes, & clerici liberi, & immunes à tributis: cum nō omnes sacerdotes sint verē filij Regum: sed ex responsione Petri infert Iesus libertatem filiorum Regis ad subintelligendā aliam conclusionem: ergo liber sum ego qui sum naturalis filius æterni Regis, & omnipotentis, qui vniuersum regit, vt illūc plures interpretes locum illū intellexēre. Quamobrem damnatus olim fuit error Marfilij Paduani assēuerātis, Chri-

stum soluissē tributum, aut censum illum Didrachmi necessitate obligationis coactum, vt refert Cardinalis à Turre Cremata libro quarto de ecclesia. capitul. 37. partis ij. ex constitutionibus Ioannis. 22.

¶ Tertia verō probatio, atque item quarta parum vrgēt, quippē quæ sint intelligendæ iuxta morem in canonibus, & pontificijs constitutionibus obseruantissimum. Nam frequenter dicitur aliquid iure diuino statutum ex eo, quod à veteri lege diuina, aut ab aliqua veteris testamenti auctoritate originem duxerit: sicuti nos probauimus libro primo, variarum resolutionum. capit. 17. tractatum de decimis exponētes. Atque ideō cum aliquot in locis testamenti veteris constet, sacerdotes ex principum priuilegijs exemptos fuisse à tributis, sit sanē, vt & apud pontificias functiones scriptum sit, hanc exemptionem iure diuino, aut lege diuina inductam fuisse: præsertim quia plerumque dicitur ius diuinum, quod in vetustissimis ecclesiæ vniuersalis concilijs, & synodis ad imaginem, & imitationem veteris legis fuerit statutum. Quod in dicto capitulo adnotauius. Nec tamen ex hoc probatur aliquid lege verē diuina, quæ vim hodiē, & auctoritatem habeat, nempe euāge-

Pract. Couar. Rub. D ij

lica statutū fuisse. Sed & illud manifestum est, etiam si propriè sint intelligendi præcitati canones de lege verè diuina, id accipiendum esse quoad quædam, & quoad illa, quæ verè, ac propriè spiritualia sint, de quibus statim agemus, sic & illa Constantini publica apud Nicenam synodum confessio est ad hæc referenda: aut beneuolentię potius principis Christianissimi, quam verè iuri diuino tribuenda. ¶ Nos tamen omissis aliorum opinionibus, quæ videntur rem istam iuxta rigorem diffinisse absque vlla congrua distinctione: aliquot conclusiones exponemus, ex quibus, quid verè sit in hoc respondendū manifestè cōstabit.

¶ Prima conclusio. In his, quæ verè, ac propriè spiritualia, & ecclesiastica sunt, clerici à potestate, & iurisdictione principis secularis iure diuino eximuntur. Hoc probatur: quia potestas ecclesiastica, quæ circa spiritualia versatur, ab ipso Deo est supernaturaliter lege Evangelica instituta, & Petro vt principi, ac ceteris Apostolis eorumque successoribus omnino commissā, non principibus secularibus: vt cōstat. ergo principes seculares nullā in his rebus potestatem habent. Quæ ratione consequitur, non lege humana sed diuina clericos in hisce rebus spiritualibus à prin-

cipibus secularibus exemptos esse. Nam si clerici in his, quæ pertinent ad spiritualia non essent lege diuina exēpti à principibus secularibus: sequeretur, ipsos seculares principes aliquam lege diuina habuisse potestatem spirituales, & ecclesiasticam: quod ad eò falsum est, vt id fuerit iam diu velut erroneum aduersus Marsilium Paduanum in ecclesia Catholica improbatum. Causæ verò, quæ ex natura sua spirituales sunt, & ad potestatem ecclesiasticam peculiariter pertinent, sunt, quæcūque de ordinibus, gradibus, sacramentis, obseruationibus, aliisque rebus ecclesiasticis quæstiones, & controuersiæ: quicquid denique inter quoscunque Christianos contingens ortum habens ex aliquo, quod specialiter ad ecclesiam, legem, fidemue Christianam pertineat: quemadmodū doctè tradit Albertus Pighius lib. iiii. de eccles. Hierarchia. c. ij. col. 5. sic sanè omnes rationes, quibus probari potest, clericos à iurisdictione seculari exemptos fuisse iure diuino: ita accipiendæ sunt, vt ad hanc primā conclusionem referantur.

¶ Secunda cōclusio. In rebus tēporalibus, & in criminibus, quæ spiritualia non attinent, clerici & eorum res non sunt iure diuino à iurisdictione principum secularium exēpti. Hæc conclu-

conclusio constat ex his, quæ tradidimus ad probationē posterioris opinionis contra communem. Atque idēd, si iure diuino absque humanis constitutionibus res esset examinanda, respondendum foret, in hisce temporalibus nec clericos, nec eorum res à iurisdictione seculari immunes esse. Vnde quia per leges canonicas, & pōtificias cōstitutiones clerici & eorū res regulariter sunt à iurisdictione principū seculariū exemptæ, constituendę sunt & reliquæ conclusiones.

¶ Tertia conclusio. Potuit nihilominus summus ecclesię pōtifex clericos, & eorum res à iurisdictione seculari eximere: idque cōueniens fuit, & est christianę reipublicę, non tantum in spiritualibus, quod iure diuino iam erat institutum, sed & in temporalibus. Huius cōclusionis author est Innoc. in c. ij. de maio. & obed. quem alij cōmuniter sequuntur præsertim Cardi. in repet. cap. perpendimus. de senten. excōmu. oppo. vij. & Aufrerius in clemē. j. de offic. ordinar. vers. ad quæstionem. Hoc probatur: quia summus Pontifex potestatem habet ferendi leges in his, quæ sunt ecclesię regimini, & administrationi conducibilia: conducit autem plurimum, quod ministri ecclesię non implicēt se negotijs secularibus, secūda

ad Timothe. cap. ij. cū non possint commodē vacare ministerio diuino, si trahi possint, & conueniri apud iudices seculares: ergo vtile quidem est, & denique necessarium ad liberiū, & rectiū ministrandū ecclesijs, quōd clerici, & eorū res sint à iudicibus secularibus immunes. Præsertim ex eo, quōd hæc immunitas maximā originē ducat à diuinis veteris testamenti institutionibus, à sanctorum patrū testimonijs, à publicisque Imperatorum quorundam confessionibus: tandem totus ferē orbis Christianus in hanc exemptionem propter publicam vtilitatem consenserit: eaque præter summorum pontificum auctoritatem hunc tacitum, & expressum quandoque cōsensum habuerit. Hæc autem exemptio clericorum quoad fori priuilegiū multis in locis probatur, sed potissimē in c. at si clerici. c. clerici. & c. qualiter. de iudic. c. ij. de foro compet. c. continua. & multis illius quæstionis capitibus. ii. q. j. l. vlt. tit. ij. lib. 16. codicis Theodosiani. & plerisque illius tituli constitutionibus ante Iustinianū latis l. 57. titu. vj. part. j. l. vj. titu. iij. libr. j. ordinar. de qua re latissimē tractauerunt iuris canonici interpretes in præcitatīs locis: & præter eos Aufreri. in rep. clemē. j. de offic. ordinar. j. Gulielmus Præf. Conar. Rub. D. iij.

Benedict. in cap. Rainutius. de
 æstam. verb. & vxorē. in ij. nu.
 322. & nu. 410. Carolus libr. ij.
 Regalium Franciæ. c. 17. Chaf
 sa. in consuetud. Burg. rubric. j.
 §. 5. vers. Archidiaconus. n. 44.
 & Rupellanus lib. j. forensium
 Institutionum c. 34. Nicolaus
 Boerius decisione. 69. Eadem
 exēptio quoad tributa, & cen
 sum constat expressim in cap.
 quāquam. de censib. in vj. cap.
 nō minus. de immunit. eccles.
 traditur latē ibidem, & per Do
 cto. in l. placet. & in l. ad instru
 ctionem. C. de sacro. eccle. sin
 c. si tributum. II. quæst. j. Abb.
 in c. vlt. de vita & honest. cleri
 cor. Felin. num. 76. & alij in c.
 ecclesia. de constit. Ripa lib. ij.
 respōforum cap. 22. Chassanç.
 in consuetud. Burgun. rubri. j.
 §. iij. nu. 17. Aufreri. in clem. j.
 de offic. ordi. reg. ij. fallent. 27.
 Driedonius de libert. Christiana
 pag. 109. & 198. Ioan. Mauri
 cius post Bart. in rep. l. vnic. C.
 vbi mulier. & in quo loco fol.
 45. & pluribus seq. Regia lex
 hac de re optima in l. j. tit. iij. li
 bro j. ordinat. l. 51. & 54. tit. vj.
 part. j. l. presbyteros. C. de epi
 scopis & clericis.

¶ Quarta conclusio. Quāuis
 exemptio clericorum à iurisdic
 tione iure seculari tātūm hu
 mano sit inducta: princeps ta
 mem secularis, vtcunquē sum
 mus sit, non poterit huic im
 munitati, aut exemptioni pro

prijs legibus, propriæ aucto
 ritate derogare. Hęc conclusio
 multis probari poterat, sed præ
 cipuē probatur ex his, quæ pro
 xima in conclusione adnotavi
 mus. Nam si ad romanū pon
 tificem, vt summum ecclesiæ
 rectorem iure pertinet clericos
 eximere à potestate seculari: &
 ea exemptio ab eo est ob publi
 cam ecclesiasticæ reipublicæ
 vtilitatem instituta: planē con
 sequitur, non posse hanc exem
 ptionem ab alio, quā ab eo
 dem pontifice reuocari: cum
 omnes seculares principes sint
 in spiritualibus, & ecclesiasti
 cis rebus summo pontifici infe
 riores, nō superiores, nec aqua
 les: & ideò legem superioris po
 testatem eam ferendi habētis
 tollere non possunt. Deinde
 cum tota respublica Christiana
 & ipsimet principes secula
 res in hanc exemptionem con
 senserint, eam minimē pote
 runt reuocare. quod probatur
 ex his, quæ notātur in cap. no
 uit. de iudic. & præterea hæc
 reuocatio maximē fieret con
 tra ecclesiasticam libertatem:
 vt constat. Igitur fieri non po
 test à principibus secularibus.
 secundum ea, quæ traduntur
 in cap. nouerint. de senten. ex
 commu. in cap. ecclesia. de con
 situ. & cap. vlt. de rebus eccle.
 ¶ Ex his sanē conclusionibus
 multa possent deduci, & dispu
 tari, quæ iustum profectō volu
 men exige

men exigent, & postularent.
 potissimum tamē aliquot hoc
 loco tractare conabimur,
 quæ sint huiusce tractatus reso-
 lutioni conducibilia.

Primum etenim sese nobis
 obtulit Cardinalis sententia
 in cap. perpendimus. de senten-
 tia excom. in repetitio. opposi-
 ti. qui expressim probat, & as-
 seruat, summum Pontificem
 non posse tollere clericorum
 exemptionem à iurisdictione
 seculari quoad omnes clericos
 & quoad omnes causas in vni-
 uersum: licet optimè possit eā
 exemptionē quoad quosdam
 clericos, vel quoad quasdam
 causas reuocare: sicuti & potest
 priuilegium canonis in vni-
 uersum abrogare. hanc opinio-
 nē Cardi. sequitur Feli. in c. ij.
 de maiori. & obed. col. j. Bar-
 thol. Chassa. in cōsuetud. Bur-
 gund. rubri. j. §. 5. vers. Archid.
 nu. 47. Aufreri. in clem. j. de of-
 fic. ordi. reg. prima. Ex quibus
 constat, iure tantum humano
 pontificio non diuino; statutū
 esse quod clericum percutiens
 sit excommunicatus ea excom-
 municatione, à qua non possit
 per alium, quam per romanū
 Pontificem absolui. Quod ve-
 rum est, nec negari potest: si-
 quidem Innocentius ij. in con-
 cilio Lateranensi primus eam
 constitutionē edidit, quæ ex-
 tar. apud Gratianum. 17. q. iij.
 c. si quis suadente. vt cōstat ex

Platina & Philippo Bergoma-
 te in supplemento Chronico-
 rum. vnde in c. non dubium.
 de senten. excom. ea constitu-
 tio concilio tribuitur: tametsi
 apud Gratianum ipsi tantum
 Innocentio ij. fuerit adscripta.
 Nec tamē ex hoc certum esse
 existimo quod Cardin. scribit.
 Nam etiam si possit romanus
 Pontifex cum Cardinalium
 consilio canonis illius censurā
 tollere, quia iure humano fue-
 rit indita: nihilominus illius
 censuræ abrogatio reipublicæ
 Christianæ conueniens non
 est, nec expedit illi honori, qui
 clericorum ordini iure debe-
 tur: vnde si Papa canonē hunc
 tolleret: proculdubio existima-
 rem à censura excommunica-
 tionis liberum illum, qui cleri-
 cum percusserit: etiam si sum-
 mum ipsum pontificem à cul-
 pa, & peccato minimè excusa-
 rem. Nam quamuis mutatio
 legum humanarum, quæ vim
 & potestatem à voluntate, &
 consensu principis accipiunt,
 cōmissa sit libero arbitrio prin-
 cipū, ita quidem vt cessante vo-
 luntate legislatoris legē ipsam
 reuocatis, cesset ipsius legis po-
 testas: attamē vt princeps ipse
 sit immunis à culpa, peccato,
 & iniuria, quæ reipublicæ fit, ne-
 cessaria est regulariter causa,
 quæ legis mutationē ac reuo-
 cationē iustificet: cū teneatur
 princeps eas leges ferre, pro-
 Pract. Couar. Rub. D iij

mulgare nouas, & veteres omninò seruare illæfas, quæ maximè necessariæ sunt, vel vtilis ad optimū reipublicę regimē, eius tutelam, & conseruationem: sicuti nos adnotauimus in capi. Alma mater. de senten. excom. in vj. secunda relectionis parte in princip. Quam ob rem non omninò hac in parte accesserim Cardinali. Sed & dum ipse præmittit, exemptionem clericorū à foro seculari iure diuino fuisse institutam, & concedit, posse summum Pontificē quosdam clericos, aut quasdam clericorum causas ab hoc legis diuinæ instituto eximere: non satis sibi constat: quia si illi clerici, aut illæ clericorum causæ iure diuino sunt à foro seculari immunes, non potest summus pontifex illam immunitatem tollere absque læsione iuris diuini, quæ nec in vniuersum, nec in vlla sui parte tolli potest à principe humano: tametsi possit per summum Pontificē declarari: quod nos satis probauimus in epitome in iij. librum decretalium. ij. parte. c. vj. §. ix. & lib. iij. variar. resol. c. vj. nu. ix. Sed quia superius asseuerauimus, hanc fori exemptionem clericis iure tantum humano competere, non diuino: cōclusionē Card. eius ratione omiſſa probauimus ex ea deducentes, non posse summum Pontificē hanc exemptionē clericis à foro se-

culari competentem in vniuersum tollere. Eſſet enim hæc abrogatio maximè iniuriōſa ordini, & statui clericali, & ſacerdotali: nimisque ministeria diuina perturbaret funditus euertere ſacroſanctam illam ſacerdotū, & ministrorum Dei maiestatem à tot Cæſaribus, Regibus & principibus pluribus priuilegijs ab initio, & exordio militantis eccleſiæ haſtenus cōnuſitam, & ornatam: atque ita eadem opinionem Cardin. ſequitur Iacobatius in tracta. de cōcilijs lib. x. arti. vj. col. ij. illud tamen ex eodem Cardinali & ſequacibus palam admittimus, & probamus: nempe summum Pontificē poſſe iuſtè, & ſanctè, quoties id viſum fuerit expedire Chriſtiane reipublicæ, tēporali, & ſpirituāli, hanc exemptionem à foro ſeculari clericis iure humano datam limitare, ac reſtringere, vel quò ad quosdā clericos, vel quò ad quasdā cauſas. Probatuſ enim hoc ea ratione: quia hæc exemptione iure humano iuſtis ex cauſis data eſt: & ideo poterit ex publica vtilitate reſtringi, certiſſimè limitibus diſtingui, ne quid in perniciem communis conſeſſum eſſe videatur. Hoc verò cōſtabit amplius ex his, quæ in ſequentibus corolarijs, & illationibus tradentur ad huiusce quæſtionis vberiore cognitionem.

¶ Secundò, ex præmiſſa reſolutione

futione cōstat, quid possit con-
 suetudo circa exemptionem
 istam clericorum à foro secula-
 ri. Nam text. in capit. clerici. de
 iudic. tradit non valere con-
 suetudinem, quòd clerici in cri-
 minalibus apud secularem iu-
 dicem conueniantur: quo in lo-
 co glo. idē generaliter respon-
 disse videtur considerata ra-
 tione ipsa, qua vtitur: & idem
 illic Panormi. & Doct. notant
 Rota in antiqu. 840. & ij. in an-
 tiquioribus. titul. de consuetu.
 Rochus Curt. in c. vlt. de con-
 suetud. folio paruo 39, & item
 jr. colum. iij. etiam si consue-
 tudo sit immemorialis. Quo-
 rum omnium ea est potissima
 ratio: quòd hæc exemptio fue-
 rit instituta iure diuino, cui
 nulla consuetudo derogare po-
 test, iuxta text. in dict. cap. vlti.
 Hæc verò ratio non est omni-
 nò certissimò in plerisque casu-
 bus falsa, vt probauimus: &
 idèò dubia est opinio commu-
 nis: præsertim quia consuetu-
 do mixta procedens à tacito
 consensu clericorum & laico-
 rum maximā vim habet etiam
 in his, quæ ecclesiastica sunt:
 quemadmodum adnotarunt
 glo. & docto. in cap. vir autem.
 de secund. nupt. text. optimus,
 & illic Abb. in cap. cum venis-
 sent. de eo qui mittit. in posses-
 sionem rei seruand. & in cap. cum
 causa. de re iudic. tractat Ro-
 chus in dict. cap. vltim. de con-

suetud. folio paruo 67. colum.
 ij. Quam ob rem etiā si existi-
 mem, non posse consuetudi-
 nem tollere hanc exēptionem
 clericorum, nec ita restringe-
 re, ac limitare: vt inde maxi-
 mē clericis, & ordini ecclesia-
 stico iniuria fiat, grauissimū
 que immineat præiudiciū ex
 eo, quòd ministri Dei passim
 ad forum seculare inuiti tra-
 hantur, opinor tamen aliquot
 in casibus posse per consuetu-
 dinem legitimē præscriptam
 exemptionē istam restringi, ac
 limitari. Iuris etenim est positi-
 ui & humani immunitas hæc,
 & idèò, nisi ea ex parte, qua de-
 decus imminet ordini eccle-
 siastico, & graue damnum in-
 fertur quieti, ac tranquillitati
 ministrorum Dei, poterit re-
 stringi consuetudine legitimē
 præscripta, quæ procedat à ta-
 cito consensu clericorum, & lai-
 corum simul. Qua ratiōe con-
suetudo Anglorū, apud quos
clerici quicunque, etiam con-
iugati in sacris cōstituti coram
iudice seculari litigare cogun-
tur super actionibus realibus,
mixtis, & personalibus tātūm:
mihi non satis iusta, & rationa-
bilis videtur: nisi moderamen
aliquod publica institutiōe ad
iustitiæ modum obtinuerit: &
idèò meritò à iurīs pontificij
professoribus reprobatur: vt
eam improbant Rotæ iudices
in d. decis. 840. in antiquis. &

decis.ij.in antiq. Hęc siquidem consuetudo multum impedit clericos, ac retrahit à ministerio cultus diuini: cum passim cogantur quacunque ex causa coram secularibus iudicibus actoribus respondere: non ita iniqua est, imò fortassis aliquot ex causis admittenda, nec admittenda, nec admodum improbada, etiam si iuxta sacrorum canonum rigorem aliud respondendum foret, consuetudo illa, qua Galli absque ulla retractatione vtuntur: secundum quā clerici in actionibus realibus conueniuntur corā iudicibus secularibus: vt testatur Ioannes Faber in dict. §. vltim. colum. ij. instit. de satisfat. Aufferius in clem. j. de offic. ordi. regu. ij. nume. v. & Guilielmus Benedictus in cap. Rainutius, de testament. verb. & vxorem. in ij. numer. 322. Boerius decis. 69. nume. 20. & Andr. Tiraq. in lib. j. de retract. §. 32. glo. j. numer. 8r. & plerique alij. Non enim audeo forensē istum Gallorū vsum, & praxim utique damnare: etiam si apud Hispanos nusquā viderim opinionem istā admitti: siquidem clerici, etiam in realibus actionibus apud iudicem ecclesiasticū cū non secularē conueniuntur.

¶ Tertiò illud est obseruandum, quod etiam si exemptio clericorum à foro seculari, & eius potestate ac iurisdictione

foret secundū communē opinionē iure diuino inducta, id obtineret quò ad sacerdotes, diaconos, & subdiaconos, atque itidem clericos primæ tonsuræ, qui tamen actu ministerio diuino vacarent, & ecclesię propriū exercētes officium seruient: ac ministrarent. Illi etenim clerici prima tantū tonsura donati, qui solo nomine clerici sunt, nulli ecclesiæ, nec ecclesiastico ministerio seruientes, quique nihil à laicis differunt, non videntur à seculari iurisdictione exēpti, nec immunes ex illo iure diuino, quod hanc exemptionē concessit illis clericis, qui vel sacris sint ordinibus insigniti, vel ministerio ecclesiastico seruiāt & vacauerint. Tamen si & hos primæ tonsuræ clericos iura pontificia decreuerint exēptos fore à iurisdictione principum secularium: quemadmodū constat ex notatis in c. vnic. de cleric. conjug. in vj. & in l. præsbyteros. C. de episc. & cler. Imò & Ioannes Bernardus episcopus Calaguritanus in practi. criminal. c. 90. ad finem, indistinctē censet, primæ tonsuræ clericos iure tantum humano, nō diuino à potestate seculari fuisse exēptos. & idem notat Carol. Molin. in Alex. consi. viij. colum. j.

¶ Quartò deducitur ex his, posse facilius romanū pontificem exemptionē istam clericorum à

rum à iurisdictione seculari restringere, ac limitare circa primæ tonsuræ clericos, quâ erga clericos in sacris constitutos: quâvis in utrisque iure tantum humano statuta fuerit hæc clericorû exemptio. Hoc corollarium probatur ex his, quæ proximè diximus: cû clericis primæ tonsuræ ferè nullû ministerium ecclesiasticû exerceant: & præterea, quia prima tonsura potius est gradus quidâ ad cæteros ordines, quâ ordo verè ecclesiasticus, & propriè: sicuti & nos adnotauimus in cap. quia nos. de testam. num. iij. & iiij.

Quintò hinc apparet summû pôtificè iustè quidè potuisse hanc clericorû exemptionem à iurisdictione seculari, circa primæ tonsuræ clericos cõiugatos certis quibusdâ temperare, ac restringere limitibus, qui traduntur in dict. c. vnic. de cleric. coniu. in vj. Hæc etenim exemptio inris est humani non diuini: & licet iure diuino foret inducenda, potuisset Papa illud ius diuinû ita interpretari, vt clericus cõiugatus nõ aliter hac immunitate gauderet, quâ si tonsurâ, & vestes, quæ sunt clericorû insignia, detulerit. Acquisita profectò est Pôtificia constitutio: cû alioqui clerici coniugati nullo fungatur in re publica ecclesiastica ministerio: imò sint ab eo separati: quippe qui vxorè acceperint. c. loânes.

de cleri. coniug. Quòd si liberè & indistinctè clerici coniugati essent à potestate seculari exempti, maximam haberent immunitatè, & ex ea licetiam, atque audaciam multa committèdi scelera, & delicta: nec essent clerici ad aliû finem, & effectum, quàm vt immunes essent à potestate seculari, liberiq; & exempti: quòd possent tutè absque metu iustæ punitionis multis dare operâ criminibus in reipublicæ perniciè, arma, & seculares, laicæque deferentes vestes, mille negotijs secularibus impliciti. Hoc præsertim tẽpore, quo tanta clericis primæ tonsuræ, qui minimè ecclesiasticis ministerijs, & officijs funguntur, delinquendi occasio datur ex eo, quòd à iudicibus ecclesiasticis etiam ob homicidium voluntarium, leuissimè puniantur, & benignè absque vllis cõpedibus, & carceribus ante punitionè tractentur: grauissima, & maxima pœna digni, qua essent omninò lege iustitiæ ab ipsis ecclesiasticis iudicibus iuxta canonicas sanctiones puniendi. Idcirco Bonif. viij. æquisimè cõstitutionè præcitata edidit ex qua decisum extat, clericos primæ tonsuræ cõiugatos tûc priuilegio fori, & canonici gaudere cû vnicâ, & virginem vxorè acceperit tonsuram, & vestes honestas, ac clericis cõuenientes detulerint: etiam si

Speculator in tractatu de concilio, parte secunda capit. quarto, scripserit, constitutionem istam reuocandam fore à concilio vniuersali, quia fuerit aduersus libertatem ecclesiasticam promulgata: atque idè magis è republica esse Christiana, quòd clerici coniugati abque vlla distinctione immunitates habeant veteribus canonibus, & legibus clericis concessas: quòd ipse minimè crediderim. licet Ioann. Monachus in dict. cap. vnic. doleat, constitutionem illà editam fuisse: cum & illuc Ioan. Andræ. iij. colum. scribat, querelas principum secularium iustam dedisse causam eius editioni. Nec omnino adfentiar Iacobo à Bellovisu, seu potius Iordano Bretio in repetit. §. contrahentes. de foro competen. in vj. qui num. 90. prima oppositione censet clericos coniugatos, etiam si tonsi, & vestibus induti honestis, & clericalibus incedant, quòd ad omnia subditos esse iudicibus secularibus: nò obstante constitutione prædicta: quæ tantum erit secundum eum obseruanda in his prouincijs: quæ fuerint quòd ad temporalem iurisdictionem romano Pontifici subiectæ. ¶ His ita prænotatis operæ pretium me facturum opinor, si ad vsum forenses, & praxim aliquot tradidero huius, de clericis primæ ton

suræ coniugatis, constitutionis interpretationes, quòd expeditior sit eius intellectus.

¶ Prima igitur constituitur interpretatio, vt ea constitutio intelligenda sit in causis criminalibus: cum in ciuilibus clericis coniugati non sint exempti à iurisdictione iudicis secularis: imò coram ipso sint còueniendi, etiam si tonsuram & vestes deferant clericales. Sic etenim voluere Ioan. Andræ. Domin. Anchar. & Banchelius in dict. cap. vni. Lopus allegat. 118. Cardina. & Imola in cap. ex parte. colum. j. de clerici. coniug. Mental. in l. 25. titu. ix. partit. prima, & est còmunis opinio, etiam si idem Lopus allega. 41. & Francus in dict. ca. vnic. contrarium probare conentur ex verbis illius constitutionis: dum in ea expressim decissum extat, clericum coniugatum cum vnica, & virgine, tonsuram, & vestes clericales deferentem, non esse trahendum ad iudicem secularem criminaliter, nec ciuilitè. Et tamen verus sensus in hoc constat, quòd clericus hic coniugatus pro criminibus, & in criminalibus causis non conueniatur coram iudice seculari nec criminaliter, nec ciuilitè id est etiam si pro crimine ciuilitè agatur: atque hæc est communis, & manifesta huius textus interpretatio: etiam si non non desint qui aliter præcitata verba

verba interpretentur, ita quidē,
 vt etiam in ciuilibus clerici con-
 iugati quò ad carceres, & ipforū
 capturam liberi sint à iurisdic-
 tione seculari. Nam licet possit
 iudex secularis de causa ciuili
 cognoscere, & eā diffinire, nō ta-
 men poterit clericū coniugatū ca-
 pere, & in carcerem pro execu-
 tione detrudere, si ipse clericus
 seruauerit, & fecerit, quæ in
 dicta Bonifacij viij. constitutio-
 ne continentur: quod præter al-
 ios placet Ancha. in dict. c. vnic.
 & Ripæ in lib. j. responso. ca. 13.
 col. iij. quæ quidem opinio com-
 munis est, & in hunc sensum in-
 telligitur, vt iudex secularis in
 canonis excommunicationem inci-
 dat, si clericum coniugatū in
 hisce causis in carcerem mise-
 rit, secundum Montaluum in d.
 lay. Qui tamen cōtrarium pro-
 bat, & iure quidem, (ni fallor).
 Clerici etenim coniugati hæc
 duo tantū priuilegia non ob-
 stante matrimonio retinent: sci-
 licet priuilegium fori, quò ad
 criminalia, & priuilegium cano-
 nicum: vt in dict. ca. vnic. expressim
 probatur: vnde in ciuilibus nul-
 lam habet fori præscriptionem,
 nec priuilegium: imò manet in
 his sub potestate iudicis secula-
 ris, qui minimè incidet in excō-
 municationem canonis ex eo,
 quòd licitè clericum sibi subdi-
 tum in carcerem ad executio-
 nem contractus, sententiæ vel
 alterius ciuili rei causa miserit.

Atque ita passim apud Hispa-
 nos absque vlla controuersia in
 causis ciuilibus clerici coniuga-
 ti, vbi hoc iuris, & iustitiæ mini-
 sterium exegerit, à iudicibus se-
 cularibus capiuntur, & detru-
 duntur in carcerem.

¶ Secundo, hæc Bonifacij de-
 cisio est ita examinanda, & intel-
 ligenda, vt non sit satis clerico
 coniugato vnam tantū defer-
 re vestem clericalem, si alias ve-
 stes sit indutus inhonestas, & se-
 culares. Cū sit necessarium,
 clericos coniugatos ad hæc pri-
 uilegia obtinenda, vestes om-
 nes induere clericales, & hone-
 stas: illas saltem, quæ faciliè vide-
 ri possunt. Quemadmodum ex
 dictione pluralis numeri proba-
 tur in d. cap. vnic. secundū Do-
 mini. & Doct. inibi. text. optim.
 in ca. si iudex laicus. de sent. ex-
 com. not. decisio Tolosana &
 illuc Aufseri. q. 252. & 227. qui-
 bus add. l. 16. tit. de los per la-
 dos. libr. j. ordinat. & quæ tradē-
 tur in cap. sequenti.

¶ Tertio, vt locus sit huic con-
 stitutioni de clericis coniugatis
 duo sunt ab eisdem clericis pro-
 banda, primum, quòd tonsuram,
 secundum, quòd & vestes detu-
 lerint clericales: quemadmodū
 in d. cap. vnic. apparet, ac notat
 Rota in nouis, 202. Bald. in l. si
 qua per calumniam. C. de epif.
 & cle. & Guido Papæ quæ. 138.
 Imola in c. Ioannes. de cler. con-
 iugat. nu. iij. & Car. in d. c. per-

pendimus.vlt.oppoſi. & prætereā neceſſarium eſt,quòd probent,vxorem vnicam,& virginē duxiſſe:vt illūc reſpōdetur:quāuis in hoc vltimo non ita præciſam exegerint probationem:cū vnicum tantū matrimonium,& fœmina virgo præſumatur: niſi contrarium probatum fuerit.

Quartò,illud eſt obſeruandū, quonā modo diffiniri valeat, ac certis limitibus præſcribi, quod de veſtibus clericalibus in dicta conſtitutione continetur. Nam in c.penult.de vit. & honeſ.cleri.& in clem.ij. eo. titul. etiam ſi quædam veſtes clericis fuerint interdixtæ, non tamen eſt ſatis cautum,nec omninò difſinitum,quæ veſtes ſint honeſtæ & verè clericales: idcirco gl.illūc communiter probata in d. c. pe. verb. deauratis. reſpondet, eas cenſeri clericis veſtes honeſtas, quæ communi vſu fuerint admiſſæ ea in prouincia: vt tandē non dicatur clericus indecoris veſtibus indutus, qui iuxtà regionis conſuetudinem,vſum,& morem veſtitus incedat. Hoc ipſum in hac ſpecie probat Alex. in conſ.149.numer.12.lib.vj. idē conſ.8.col.vlt.lib.j.glo. inſignis in c. ſi quis virorum.30. diſt. ad idem optima gloſ. in cle.j. ver. ſecularis.de elect. & glo.in ſumma.24.q.j.notāt Card. in d. cle. ij. ad finē, Abb. in c.j. de apoſtat. Rochus in c. vlt. de conſuet. folio paruo.18.c.ij.& 50.co.4. tex.

optimus in c.10.de cler. coniu. quæ quidem opinio poteſt matrimonialiā intelligi,& accipi. Primiū etenim quibuſdam fortaliſis placebit,latis eſſe,quòd clerici coniugati his vtantur veſtibus, quibus cæteri laici,& ſeculares, qui vxores habent, ſecundum communem regionis vſum vtūtur. hoc verò non ſufficit ad hoc, vt ſit locus priuilegijs, quæ in d. c. vnic. cōmemorantur. vt expreſſim aſſerit Fulgoſi. in conſ. 224. co.j. atque idē illūc idē author exiſtimat, illam conſuetudinem ſufficere, quæ legitimè præſcripta induxerit, clericos coniugatos priuilegiū fori habere, etiā ſi veſtibus non vtantur clericalibus, nec tonſurā deferant. idē probant & ſequuntur Rochus Curtius in d. c. vlt. de conſuetu. fol. 51. co. j. Albertinus in ca. j. de hære. in vj. q. 13. verſ. Septima de claratio. nu. 19. & Chaſſanæus in conſuetud. Burgundiæ. rub. j. §. v. verſ. Archidiaconus. nu. 59. atque ita intelligi poterit quod Alex. & alij adnotarunt: quamuis eorum propius, ac verus ſenſus ſit in hunc modum deducendus vt poſſit ſatiſſeri canonibus, ad effectum, quòd clerici coniugati priuilegium fori & canonis retineant, & habeant, ſi ipſi illis veſtibus vtantur, quibus ex conſuetudine, & vſu regionis honeſtè vtuntur eiufdē qualitatis, & conditionis homines: nempe clerici primè tōſurę coniugati. Nā cum

etiam ius canonicum secundum
 communem minimè diffiniuerit
 vestium qualitatem, & modum,
 potuit consuetudo diffinire, quæ
 vestes censeantur clericis con-
 iugatis honestæ: cum illud sit co-
 stitutum, non omnino, nec
 præcisè illis vestibus uti debere,
 quibus indui debeant clerici in
 sacris ordinibus constituti, vel
 in minoribus, ecclesiastico ta-
 men ministerio vacantes: quod
 sensit summus Pontifex in d. ca.
 Joannes. de cleric. coniug. Scio
 tamen, & sapissimè certis testi-
 monijs cõpertum habui, à mul-
 tis iudicibus ecclesiasticis pro-
 nunciatum fuisse, clericos con-
 iugatos, qui ensibus, armis, & ve-
 stibus omnino laicis vsui, & indu-
 ti fuere communiter, & nihil ab
 omnino laicis differentes: nec ad-
 huc ipsa tonsura: gaudere priui-
 legio fori, & ea ex causa iudices
 seculares inhibitionibus nõ satis
 canonicis & censuris minimè ius-
 tus passim adeò grauari, & læ-
 di: ut non temerè possimus asse-
 verare, hoc ecclesiasticos iudi-
 ces nihil censere propriis iuris-
 dictionis ecclesiasticæ, quàm me-
 ros laicos, & sceleratissimos ho-
 mines, in graue reipublicæ dis-
 pendium, & diuinæ, atque huma-
 næ iustitiæ læsionem, à iudicibus
 secularibus eximere. Quod
 quàm iustè, sanctè, ac piè id fiat, vi-
 derint ipsi, qui tot sacris canoni-
 bus obstaculis maximam laicis,
 qui nullo ecclesiastico ministe-

rio vacant, delinquendi licentiã
 præbere satagunt: præsertim post
 Alexandri vj. constitutionem,
 cuius mentionem in capite sequẽ-
 ti facturi sumus.

¶ Quinto potissimum est adno-
 tandum, clericos coniugatos non
 ex hoc amittere fori priuilegium,
 quod semel aut aliquando ton-
 suram, & vestes clericales dimi-
 serint, modò tempore delicti tõe-
 si fuerint, & vestibus clericali-
 bus induti, Non etenim aliqua
 canonica constitutione statutum
 est, priuilegium hoc ea ex causa
 prorsus amitti, si tempore commissi
 criminis, aut alio in specie re-
 quilito tonsuram, & vestes cleri-
 cales deferat clericus: quasi eo tã-
 tum priuetur tempore his priuile-
 gijs, quo vestes, & tonsuram dimi-
 serint: sicuti responderunt Io. An-
 dræ. & illi omnes in d. c. Ioan.
 & idem in d. c. vnic. de cleri. con-
 in vj. quorũ opinio communis est
 ut eam secutus asserit Alex. in cõ-
 si. viij. lib. j. & cõf. 149. li. 6. Hipp.
 in sũ. 480. autoritate text. in
 cle. j. & ibi gl. verb. quandiu. de
 vita, & honest. clericor. idem
 probatur expressim ex Alexan-
 dri vj. constitutione, quæ in-
 ter huius Regni sanctiones est
 memorabilis. Nam ex ea satis
 est, quod clerici primæ tonsu-
 ræ vestibus, & tonsura utan-
 tur tempore commissi crimi-
 nis, & quatuor mensibus pro-
 ximis fuerint vsui. ergo si an-
 tẽ quatuor menses à tempore

commisſi criminis veſtes dimiſe-
rint, & tonſuram, non amittunt
clerici priuilegium fori. Sic fanè
clericus coniugatus, qui tempo-
re commisſi criminis tonſuram
& veſtes deſerebat, non erit pri-
uatus hoc fori priuilegio, etiã ſi
poſt delictum commiſſum veſ-
tes dimiſerit, nec tonſura vta- 9
tur: quemadmodum ex mente
omnium Alexan. reſpondet in
dictis conſilijs. Eadem ferè ra-
tione clericus coniugatus, qui
tamen vnicam vxorem, virgi-
nẽque acceperit, ea mortua,
& matrimonio ſoluto conſequi-
tur, & habet omnia priuilegia,
quæ clerici primæ tonſuræ non
coniugati iure habent, & obti-
nent, ſecundum Abb. in c. cleri-
cus. in ij. de vita, & honeſta. cle.
cuius opinionem ferè vnanimi
ſententiã probant omnes in d.
cap. vnic. de cleri. coniug. in vj.

¶ Sextò, eadem priuilegia quę
in dict. cap. vnic. conceſſa cleri-
cis coniugatis, tonſis quidem, &
clericalibus veſtibus amiſtis,
etiã conueniunt his clericis
coniugatis, qui negotiationi o-
peram dant: cum his coniugatis
licita videatur quædam hone-
ſta victus cauſa negociatio,
quãuis alioqui clericis alijs ſit
interdicta: arg. cap. Ioannes. de
cleric. coniugat. Atque ita no-
tant Francus in dict. capit. vnic.
col. iij. & Alex. in dict. conſ. viij.
col. vlt. lib. j. tamenſi Ioann. Imo-
lenſis in dict. cap. Ioannes. colu.

ij. contrarium probare conetura
¶ Septimò hæc omnia ſunt ſic
adamuſſim intelligenda, vt con-
ſtet, clericos coniugatos cū vni-
ca, & virgine, tonſura, & veſti-
bus clericalibus vtentes tantũ
hæc duo fori, & canonis priuile-
gia obtinere: quò ad reliqua ve-
rò clericorum priuilegia laicos
omniñò ceriſeri. text. eſt ſing. &
ibi gl. communiter recepta ver-
bo. cæteris. in dict. cap. vnic. de
cleri. coniug. in vj. vbi Francus
multa commemorat priuilegia,
quæ clericis coniugatis iure ne-
gantur, cū alioqui clericis ſint
non coniugatis conceſſa. Idem
fecere Card. in clem. j. de vit. &
honeſt. cler. Auſerius in clem.
j. de offi. ordi. nota. iij. Domini.
in cap. j. de offi. vicar. lib. vj. col.
vlti. & Paulus Pariſius in conſi.
40. nu. 20. lib. iij. præſertim cle-
ricis coniugatis, etiã cum vni-
ca, & virgine & qui veſtibus, ac
tonſura vtantur, iure negatur
priuilegium immunitatis, quò
ad gabellas, munera ſecularia,
indictiões, collectas, aliãque
uis regalia obtequira, cenſum, &
his ſimilia. Nam hæc ſubire te-
nentur hi clerici, ſicuti ſubeunt,
& præſtant omniñò laici. quod
in ſpecte adnotarunt glo. memo-
rabilis in dict. cap. vnic. verb. in
cæteris. & ibi omnes. Panormit.
in capitul. ex parte. de cler. con-
iugat. Cuido Papæ quæſtione.
383. Bertachinus in tracta. de Ga-
bellis. 7. part. nume. 12. Angelus
in auth.

in auth. de monachis. §. penul. Ioannes Mauricius in repeti. l. vnic. C. quo loco mulier. muneris subire soleant. lib. x. pagi. 75. quorum opinio communis est, & ab omnibus probatur in d. c. ex parte. atque itē lege regia l. 23. tit. iij. li. ordi. & l. 13. tit. iij. lib. j. ordi. quibus quidem legibus constat diffinitum esse, quod clerici primæ tonsuræ nō coniugari liberi sint & immunes ab omnibus subsidij, censibus, ac tributis, & indictis, à quibus clerici in sacris cōstituti liberi censentur. Quam opinionem iure probant Guido Papæ, & alij authores modò citati. Et est cōmunis opinio atque intellectus ad omnes iuris canonici constitutiones, quibus clerici eximuntur ab his muneribus secularibus personalibus quidē, & mixtis. Hoc ipsum poterit probari multis locis vtriusque iuris, in quibus appellatione clericorum continentur & clerici primæ tonsuræ: de quibus agere nunc omittam: traditur etenim in capit. clerici. de iudic. & in rubric. de vita & honestate clericorū. per Dec. in c. ij. de præbend. textus elegans in hac specie in l. presbyteros. C. de episcop. & cleric. Sunt tamen qui opinentur, hanc conclusionem admittendam fore, cum clerici primæ tonsuræ probam & honestam viuēdi rationem sectentur, sal-

tem vestes, & tonsuram nō dimittentes: quod deducere videntur ex Innocentio in c. j. de apostat. Thomas Parpalias in repetitio. l. placet. C. de sacrosanct. eccle. Ioan. Mauricius in d. l. vnic. pagi. 73 tenet idem Guido Papæ, quæst. 381. Nam, vt refert Matthæus Afflict. in constitutio. Neapolita. rub. iij. numer. 13. Carolus ij. Neapolis Rex per constitutionem regiam idē visus est statuisse ita iura pontificia interpretatus. Quæ quidē interpretatio non est fortassis à mente iuris canonici aliena hisce præsertim temporibus, quibus tot clerici primæ tonsuræ absque tonsura, & vestibus passim vagantur, moribus, & vitæ honestate à cæteris laicis minimè distincti: imò propter priuilegia peccandi licentiæ ipsis multò peiores in maximū Christianæ reipublicæ dispendium: potissimum hac in re, cum alij laici sint horum clericorū onera subituri: quod illis satis graue & molestum est, quippè quibus cōstet hos clericos primæ tonsuræ, qui ab his oneribus immunes esse contendunt, nec vestibus, nec tonsura clericos esse, nec alicui ecclesiastico ministerio vacare, nec id ipsum vel minima ex parte cogitantes. Vnde cum hæc exemptio iure sit tantum humano instituta, plurimum poterit circa eius vim, & usum Pract. Couar. Rub. E

consuetudo legitimè præscri-
pta: maximè non erit eius quæ-
uis interpretatio reipublicæ cõ-
ueniens abiicienda, cū de mune-
ribus agatur, quæ mixta sunt,
& ratione rerum temporalium
personis quò ad census, & pec-
uniæ contributionem indi-
cuntur. Etiam si iuxta iuris ca-
nonici rigorem clerici primæ
tonsuræ non sint priuandi hoc
privilegio ex eo, quod tonsu-
ram, & vestes dimiserint, nisi
prius tertio moniti in hanc in-
ciderint contumaciam: sicuti
notat Imola in capit. vlti. col. j.
de vita, & honestate clerico. &
idem probat regia lex 13. ti. iij.
libro primo ordinationum. suf-
ficeret tamen ea monitio, quæ
fit per publicationem constitu-
tionis Alexandrinæ, cuius sta-
tim capit. sequen. mentio fiet.
Vidi semel regias literas in hoc
decretas, vt clerici primæ ton-
suræ etiam non coniugati, co-
gantur soluere decimam par-
tem pretij, quo res proprias,
etiam seclusa mercimonij, &
negotiationis causa, vendide-
rint. Quod ius Alcauala Hi-
spani, alij Gabellam appellât.
cū tamen ius Pontificium
in dicto capitulo quanquam
de censibus. in sexto, non mi-
nus hâc exactione, quam alias
in clericorum rebus, & perso-
nis prohibuerit. Vnde fateri
oportet, posse multum in hisce
immunitatibus consuetudinē.

Ex capite sequenti.

- 1 Traditur Alexandri Sexti consti-
tutio, quæ de tonsura, & vesti-
bus clericis tractat.
- 2 Clericus in sacris constitutus, quæ-
do puniri possit per iudicem se-
cularem absque degradatione,
& traditione.
- 3 Clericus primæ tonsuræ puniri po-
test quandoque per secularem
iudicem absque vlla solenni de-
gradatione.
- 4 Ordo ecclesiasticus post delictum
assumptus, quando liberet quæ
à iurisdictione iudicis secularis.

¶ Rursus agitur de cleri-
cis primæ tonsuræ, qui
nondum matrimoniū
contraxere.

CAP. XXXII.

ACTENVS,
etiam si de cleri-
corum exemptio-
ne tractauerim,
illud peculiari co-
natu agere constituimus: vt
quid de clericis primæ ton-
suræ apud iudices seculares ser-
uandum sit, summatim respõ-
deremus, distinctionem illam
explicaturi, quæ frequenter fie-
ri solet, dum clerici coniugati
ab his, qui vxores nondum ac-
cepere, quò ad aliquot iuris ef-
fectus segregantur. de cõiuga-
tis autem

tis autem iam multa diximus:
 & ideo nunc de his, qui coniu-
 gati non sunt, expedit quædā
 practicas vtilia explicare. Cleri-
 ci sanè primæ tonsuræ, qui cō-
 iugati non sunt, quò ad crimi-
 nalia, & ciuilia exempti à po-
 testate seculari censentur secun-
 dum communem in dicto ca-
 pitul. vnic. de cleri. coniuga. in
 vj. & in c. qualiter. & c. clerici.
 de iudic. quæ probatur in c. ij.
 de foro compe. moribus tamē
 receptum est, quòd clerici pri-
 mæ tonsuræ, etiam non cōiu-
 gati non possint vti præscri-
 ptione fori in ciuilibus: nec te-
 mere quidē præsertim quò ad
 clericos, qui nec tonsura, nec
 vestibus vtuntur, nec ministe-
 rio ecclesiastico vacare sata-
 gunt. Ideirco illud erit præno-
 tandum, clericos primæ ton-
 suræ, qui coniugati non sunt,
 quò ad criminalia exemptos
 esse à potestate iudicum secula-
 rium. Nec hi clerici priuilegiū
 istud amittunt ex eo, quòd ve-
 stibus, & tonsura non vtātur,
 donec tertio moniti fuerint,
 & nihilominus in eadem per-
 seuerent cōtumacia: quemad-
 modum probatur in capitu. in
 audientia. de sentē. excom. gl.
 communiter recepta in capit.
 ex parte. in ij. de priuileg. Pa-
 nor. in c. tux. de apostat. Henr.
 in c. cum non ab homine. de
 iudi. Ful. consi. 157. Alex. in cō-
 sil. viij. col. pe. lib. j. & est cōmu-

nis opinio, in c. vnic. de cleric.
 coniugat. licet in hisce coniu-
 gatis clericis hæc monitio ne-
 cessaria non sit, vt illi omnes
 fatentur. Extat tamen inter re-
 gias huius Regni leges Alexā-
 dri vj. Pontificis maximi con-
 stitutio hac de re lata, etiā quò
 ad clericos primæ tonsuræ, qui
 coniugati nō sunt. Etenim il-
 lic statuitur, clericos primæ tō-
 suræ quoscunque, etiā si liberi
 sint à matrimonio nō esse exē-
 ptos, nec immunes in crimina-
 libus causis a iudicibus secula-
 ribus, nisi tempore commissi
 criminis, & quatuor proximis
 ante mensibus, tonsura, & ve-
 stibus clericalibus vsi fuerint.
 Quæ quidem constitutio con-
 tinetur inter huius Regni pra-
 cticas. l. 21. & data fuit anno
 Domini M. ccccxcij. cuius in-
 terpretationem tradere cona-
 tur doctissimus Petrus Auen-
 danius in tractatu de exequē.
 mandat. capitu. 22. sed & idem
 omninò concessum est à Leo-
 ne x. Pontifice Maximo Fran-
 cisco Gallorum Regi: quem-
 admodū meminere Nicolaus
 Boerius decisione 69. nume. 13.
 Chassā. in consuetudini. Bur-
 gun. rubr. j. §. v. versicul. Archi-
 nu. 46. Carolus Degrasalius
 li. ij. Regalium Fraciæ. iure. 17.
 ¶ Est tamen vtraq; sanctione
 cōstitutū ad eius vim, & vsum,
 quòd à iudicibus ecclesiasti-
 cis, & prælatis publicetur, &
 Pract. Couar. Rub. E ij

promulgetur hæc summi Pontificis cōstitutio tribus primis dominicis quadragesimæ. quæ si hæc publicatio sit sufficiens monitio ad constituendum clericos primæ tonsuræ in ea contumacia, ex qua sit satis, ut priuilegio fori priuētur ipso iure. Hæc verò publicatio passim à iudicibus ecclesiasticis prætermittitur nō alia ex causâ, quā ut eis liberum sit, quoscunque primæ tonsuræ clericos, qui dimissis vestibus, & nulla tonsura ornati delictum commiserint, censuris, & excommunicationibus à iudicum seculariū euellere, ac impunitos dimittere data criminū impunitate: sic etenim quotidie fraus fit Alexandrinæ constitutioni. id ipsum fieri in Regno Neapolitano conueritur Matthæus Afflict. in cōsti. Neapolit. rubr. iij. num. 12. Quæ ratione regiū supremum Castellani Regni prætorium huic malo obuiam ire poterit, si per literas regias quolibet anno admoneat iudices ecclesiasticos sub his comminationibus, quæ eis fieri solent, ut Alexandrina utantur constitutione: aut præcipiat secularibus iudicibus, quod ecclesiasticos daris semel literis regijs requirant ad prædictæ constitutionis publicationem, cuius testimonium publicum accipiant. Quæ quidem in re oportet, non mediocrem dili-

gentiam adhiberi ab ipsius Regis aduocatis fiscalibus, quibus in his, & similibus reipublicæ, & secularis iurisdictionis defensio dubiò procul incumbit. ¶ Sed ex Alexandrina cōstitutione primū hoc deducitur, quod iuris cōmunis responsis contrarium palam videtur: nempe sufficere generalem monitionem, ut primæ tonsuræ clerici non utentes tonsura, & vestibus, priuilegium fori amittant ipso iure: cum alio qui iure cōmuni ad hoc foret, & est necessaria monitio specialis in personā nominatim facta: ut probat tex. elegas & illic Cardina. Imola, & omnes iu clem. j. de vita & honestate clericorum, atque ita hæc constitutionem esse in hoc iuri cōmuni contrariam, asseuerat Nicolaus Boerius in d. decisio. 69. num. 13.

¶ Secundò ex eodem Alexandri vj. decreto apparet, clericū primæ tonsuræ: qui post monitionem illic præscriptam non fuerit vsus tonsura, & vestibus clericalibus, quocunque in crimine puniri posse per iudicem secularem absque vlla degradatione, & traditione solenni facta ab ipso iudice ecclesiastico. Etenim cum isthæc generalis monitio censeatur ab Alexandro summo Pontifice sufficiens ut clericus primæ tonsuræ iure ipso priuilegium amittat fori manifest-

manifestè consequitur, posse ipsam capi, & puniri à iudice seculari absque vlla solenni degradatione legitima, siquidem monitio idem operatur, quod actualis degradatio. c. cum nō ab homine. de iudic. notat expressim Anchar. in reg. ea quę. q. 12. de reg. iur. in vj. Qua in re hæc constitutio quid novum inducere videtur, secundū Boetium in d. decis. 69. num. 17. qui non satis explicat, an hoc sit in quocunque crimine intelligendum: nec quid olim iure veteri fuerit statutum: idcirco exponere oportet huius quæstionis brevem, quādam, resolutionē: ut distinctè percipere possimus quę nam fuerit olim, & sit nūc doctorū hac in re cōtrouersia.

¶ Primū etenim illud constat omnino distingui à prædicta specie, & quæstione illam disputationē, qua tradi solet, an clericus in sacris cōstitutus, qui grauissimū, & atrocissimū cōmiserit crimen, sit à iudice ecclesiastico degradandus, & tradendus iudici seculari. Nā & ista quæstio tunc etiā obtinet, cum nulla sit facta dimissio tonsuræ, nec vestium clericalium: quemadmodū nos tractauimus in libr. ij. variarum resolution. c. 20. nu. vij. est etenim, ut fatentur omnes, necessaria degradatio, & traditio, nec iudex secularis punire poterit clericū in sacris cōstitutū absque

degradatione, & traditiōe propter quodcunque grauissimū crimen. quod apparet ex notatis in c. cū non ab homine. de iudi c. nouimus. de verb. signi. c. ad falsarium. de crimi. falsi. c. ad abolendam. de hæretic. tamen si propter crimen Assassini iure pontificio sit statutū clericum, etiam in sacris absq; vlla degradatione puniri posse per iudicem secularem: sicuti probat tex. in c. i. de homicid. in vj. cuius verā interpretationem ipse itidē tradidi in dict. cap. 20. nu. 10.

¶ Secundò est adnotandum, clericum, etiam in sacris constitutum, qui tamen sit verè incorrigibilis, posse absque vlla degradatione puniri per iudicem secularem. textus singularis in d. c. cum non ab homine. de iudic. quem ita intellexere Ioan. Andr. Cardi. & Imol. ibi. quorum opinio mihi communis est: siquidem ferè omnes hanc quæstionem tractantes idem manifestè præmittunt, & probant. Nam si rem istam diligēter scrutemur, ratio hoc ipsum probat: cum ex dicto c. cum nō ab homine. ad hoc ut censeatur clericus incorrigibilis multa, quorū illuc mētio fit, sint necessaria, ex quibus meritò deducitur, ex trina monitione, & ex alijs iustissimè fori priuilegium amitti à clerico ita incorrigibili, & contumace.

Pract. Couar. Rub. E ij

¶ Tertiò his erit adiiciendum, quòd clericus in profundum malorum delatus, quique dimissis tonsura, & vestibus clericalibus, multis se immiscuit enormibus delictis, ipso iure est privilegio clericali etià fori destitutus, quànvis sacris fuerit ornatus ordinibus, atque idèò poterit absque degradatione, & traditione puniri per iudicè secularem: modò ita sit his sceleribus deditus vt inueteratus dici possit scelerum minister. Nec est in hoc casu necessaria trina monitio, quæ alioqui iure ordinario requiritur. Huius opinionis authores sunt gloss. in capit. ex parte. in iij. de privileg. Hostien. Ioan. Andræ. & Anto. in c. perpendimus. illius capitis auctoritate, de sent. ex cò. ext. Ancha. in reg. ea quæ. q. 12. de reg. iu. in vj. quorum opinio còmunis est: vt asserit Aufferer. in cle. j. de off. ordi. regu. j. fallen. 19. quibusque patrocina tur tex. in c. vnic. de vita, & honest. clericor. vbi traditur casus in quo clericus, etiam in sacris absque vlla degradatione amittit privilegium clericale omnino ipso iure, etiam quò ad forum iuxta communem illius text. interpretationè. His item accedit text. in ca. j. de apostat. quo itidem còmunis hæc probatur sententia, à qua non audet dissentire Henricus in c. ex literis. col. pe. de vit. & honest.

cleric. scribitque Chassia. in consuetu. Burg. rubr. j. §. 5. vers. Archidiaco. nu. 55. eandè opinionem communiter in praxi receptà esse. & nihilominus multis hoc displicet, quippè quibus graue nimis videatur, clericum nulla legitima monitione premissa, privilegio fori priuari ex eo, quòd dimissis vestibus & tonsura multis etiam enormibus criminibus operam dederit, & seipsum immiscuerit. Sic etenim Ancha. in d. c. j. de apostat. scribit, illius capitis responsum non esse seruandum, nisi in specie & casu, quo loquitur. Panor. item & Cardi. in d. c. perpendimus. illà decisionem tantum intelligunt quoad privilegium canonis: non autem quoad forū. quod etiam probant Alex. confi. 8. libr. j. nu. ij. Soci. confi. 12. lib. j. col. vij. dum Abbatis distinctionem sequitur. & Angelus verb. clericus. 10. quest. j. & Syluest. verb. clericus iij. §. 9. nec oberit text. in d. c. j. de vita & honest. clericor. in vj. quia illa constitutio penalisis est, & idèò nò est ad alium casum extèdenda. Vnde mihi potius placet posterior opinio aduersus communè, maxime in clericis constitutis in sacris ordinibus. Nam in his non video, quo iure satis probetur còmunis opinio, nisi forsan crimen aliquod ita in reipublicè perniciem fuerit à clerico perpetratum

petratū vt pium sit, & æquissimū. cōmunē admitti sententiā, eo p̄sertim casu, quo, si de gradatio iudicis ecclesiastici expectanda foret, subest maxima suspicio libertatis, & impunitatis. ¶ Vtūque tamē sit, opinor ipse, moribus receptā esse cōmunē sententiā in clericis primę tōsurę, quāuis & hi sint solenni bus quibusdā ceremonijs degradadi: vt in lib. pōtificiali traditur. Nā vsus obtinuit forensis, vt hi clerici primę tantū consurg, si dimissis vestibus, absque tonsura enormia crimina frequenter cōmiserint, absque vlla degradatione puniantur à iudice seculari. Sic etenim cōmunis opinio admitti poterit, vt tandem priuilegium fori ex hoc omnino amittatur ipso iure à clericis in minoribus ordinibus cōstitutis. Et idem erit, vbi clericus primę tōsurę, etiā tonsus, nec dimissis vestibus, crimen aliquod atrocissimum commiserit, propter quod foret in sacris cōstitutus alioqui curiæ seculari tradendus p̄missa degradatione. Hic equidem absque degradatione puniri poterit per iudicem secularem, quod cōstat ex traditis exemplis ab Auferrio in dict. limitat. 19. & Boerio decisio. 69. nu. 17. notant optimē Chassanęus in cōsuetu. Burgū. rub. j. §. 5. vers. Archidiaconus. nu. 66. Guliel. Benedicteus in c. Rainu

tius. de testam. verb. & vxorē. in ij. nu. 440. Petrus Auenda nius in tract. de exequēdis mā datis c. 22. nu. iij. ex quibus accedit quod de clericis primę tonsurę tradit Ioānes Bernardus Episcopus Callagurritanus in practica criminali, c. 90. quo in loco censet opinionē Abb. & Ancha. de degradatione clericorum cōmittentium atrocissimum crimē, & traditione curiæ seculari alioqui dubiā: vt illic ipse tradit, & nos disputaui nus lib. ij. variar. resolut. c. 20. admittendā esse in clericis primę tōsurę tantū: non in alijs, qui sacris ordinibus fuerint donati. sed & ad hanc opinionē Chassanęi, Gulielmi, & aliorū plurimū conducūt, quę nostra didimus in c. quia nos. de testa. nu. iij. vbi mētionem fecimus obiter huius cōsuetudinis, receptęq; apud practicos iudices, opinionis. atq; itē adduximus ea, quę in contrariū citari poterant. Sic intelligēda sunt quę nimis succinctē in hac specie diffinire tentāt Hippo. in cōsi. 9. num. 17. & Carol. Molinę. in Alexātri. cōsi. 8. lib. j. col. ii. littera B. ¶ Ex quibus deducitur in omnibus, & quibuscūq; criminibus admittēdū esse quod Boerius ex Alexātri cōstitutio ne intulit: vt absq; vlla degradatione, & traditione solenni, iudex secularis punire possit clericum in minoribus ordinibus. Pract. Couar. Rub. E iij

bus constitutum, qui contra illud Alexandri edictum non fuerit nec tonsura, nec vestibus usus clericalibus. Quod satis manifestum sit ex ipsius constitutionis mēte, & verbis. ¶ Sed & tertio principaliter ex dicta constitutione Alex. constat elegans, ac noua in hac quaestione conclusio ad hoc quidem, quod licet is, qui post commissum crimen ordinē ecclesiasticum acceperit, possit per iudicem secularē puniri quod ad rerum, & bonorū condemnatio nem, non tamē quod ad corporis poenam iuxta communem, doctorū sententiam ex iure veteri deductam: hodie tamē auctoritate dictae constitutionis clericus, qui eū assumpserit ordinem post crimē commissum, poterit à iudice seculari puniri, etiam corporalibus poenis: quia tempore commissi criminis nec tonsura, nec vestibus utebatur clericalibus. Sic sanē nouam istam conclusionē à constitutione Alex. deduxit doctissimus Auēdanius in tracta. de mand. exequendis c. 22. nu. vij. Ego verò satis dubius sum hac de re, quippè qui opiner, summū Pōtificē nihil voluisse mutare circa clericos illos, qui post delictū commissum ecclesiasticū ordinē acceperint: cum de his tantum tractauerit, qui tempore delicti tenebantur iure Pōtificio tonsura, & vestibus cle

ricalibus uti. esset enim satis à re proposita, & petita omninò alienum, tonsuram, & vestes clericales exigere in his, qui essent verè laici, nullo quidē ordine ecclesiastico insigniti. Nam de his, qui laici erant, cum crimen fuit perpetratum, nihil est peti tum à summo Pōtifice, nec ab eodem respōsum, aut decretū. Si quidem hi non tenebantur tunc, nec poterant tonsura simul, & vestibus clericalibus uti: eosq; voluerit summus Pōtifex culpa notare ad amittendum fori priuilegiū, qui tenebantur tonsura, & vestibus clericalibus uti: ut constat ex ipsius constitutionis serie. vnde sequitur, quod si quis fuerit prima donatus tonsura, quā & vestes clericales nusquam dimiserit, & tamen intra tres menses à die tonsurae crimen aliquod commiserit: non erit per iudicē secularem puniendus ex eo, quod quatuor mensibus ante crimen commissum tonsura, & vestibus non fuerit usus clericalibus. Nec iudex secularis ius habet puniendi hunc propter Alexandri constitutionē: cum illa tantum afficiat, & completatur illos, qui culpa notari possunt: quippè qui nec tonsura, nec vestibus vsi fuerint clericalibus tempore commissi criminis, & proximis quatuor mensibus: non autem illos, qui culpa hac in re omninò carent: quia non

quia non tenebantur vel tempore delicti commissi, vel quatuor proximis mensibus tonsura, & vestibus uti, nondum eo tempore ecclesiasticum ordinem habentes. Quod si ratio viri doctissimi esset admitenda, necessarium esset à iudice seculari puniendus is, qui tribus, aut duobus mensibus ante delictum, acceperit ordinem primæ tonsuræ, qua, & vestibus fuerit legitimè usus post eius assumptionem: non tamen antea, & sic quatuor mensibus ante commissum crimen quod mihi nec placet, nec videtur iure probari posse. Quam ob rem censeo nihil noui posse deduci ab illa constitutione Alexandri vi. circa illos, qui post delictum fuerint promoti ad primæ tonsuræ gradum. Idcirco eorum ius, & exemptio à iudice seculari erit examinanda his rationibus, & autoritatibus, quibus examinari, & expediri poterat ante prædictam constitutionem. Qua in re, licet multa sint ab alijs tradita, nos pro facili huius quæstionis cognitione aliquot explicabimus conclusiones.

¶ Prima conclusio. Ecclesiasticus ordo post delictum commissum ab aliquo absque vlla fraude susceptus, eum omnino liberat à iurisdictione iudicis secularis. Hoc probatur argu. text. in l. hos accusare. §. hoc be

neficio. & versi. itē magistratū. ff. de accusat. vbi Ang. & Alberic. & in l. qui cum vno. §. reus. ff. de re militar. notatur in capitul. proposuisti. de foro competent. & in l. si quis postea. ff. de iudic.

¶ Secunda conclusio. Ordo ecclesiasticus post delictum ab aliquo adsumptus, fraude tamen & dolo, ut iudicis forum declinet, non liberat eum à iurisdictione iudicis secularis. Quod probatur in d. l. hos accusare. versi. dum non retractandi causa. l. si maritus. §. legis. ff. de adulter. l. vlt. ff. de re milita. l. j. C. qui. milit. non poss. lib. xij. ex quibus, & alijs vtrunque conclusionem tenent Oldrad. consil. iij. Bartol. eleganter in l. j. ff. de pœnis. Ioan. Andr. & alij in cap. j. de obligat. ad ratiocinia. quorum opinio communis est: ut constet ex citatis per Aufre. in cle. j. de offi. ordina. reg. j. fallentia 11. per Hippolit. in singular. 534. latissimè Lamber. in c. j. de hæret. in vj. quæst. xij. qui has conclusiones post alios, quorum ipsi meminere, sequuntur, quicquid scripserit Bellamera in cap. proposuisti. q. ij. de foro competenti: qui absque vlla fraudis distinctione censet, non posse hoc crimen puniri à seculari.

¶ Fraus verò maximè præsumitur, si quis post delictum commissum: & ante susceptum ordi-

nē fuerit accusatus, veldenūcia-
tus, aut sanē infamatus. tex. op-
timus in l. vlti. ff. de bonis eo-
rum qui mort. sibi consci. & in
d. l. vlti. ff. de re mili. notatur in
l. si quis postea. ff. de iudic. & in
l. si adult. §. si eo tempore. ff. de
adulte. quemadmodum Bart.
& alij fatentur: sed & in vni-
uersum fraudem præsūmi ex
eo, quod post crimen commis-
sum timore secularis punitio-
nis quis ordinem suscepit, as-
serit Bal. in l. j. num. ij. C. an ser-
uus ex suo facto.

¶ Tertia conclusio. Vbi ratio-
ne fraudis qui post delictum
ordinem assumpserit ecclesia-
sticum, adhuc manet sub iuris-
dictione iudicis secularis, non
poterit per eum pœna cor-
porali puniri: sed tantum bo-
norum, & rerū multa, & amif-
sione. Hanc cōclusionem pro-
bant, & sequuntur Ioan. And.
in c. j. de obliga. ad ratiocinia.
Bar. in d. l. j. & omnes paulò an-
te citati, ex quibus hæc est com-
munis opinio. Atque ita hanc
opinionem asseuerat commu-
nem esse Aufrer. in dict. fallen-
tia 11. Erit tamē hoc in articu-
lo illud obseruandum, quod si
crimen mortis pœnam exigit,
aut mutilationem mēbri, erit
clericus hic degradandus per
episcopum, & tradendus curiæ
seculari: vt opinantur Guliel.
de Cuneo. Iacob. Butri. & Bar-
tol. in d. l. j. ff. de pœnis. Iason

in l. cum quædam. ff. de iurisdic-
tio. omni. iud. nume. 10. Baldus
in l. j. nume. ij. C. an seruus pro
suo facto. Dinus in l. item Vl-
pianus. ff. de excusat. tuto. An-
char. in regula. ea quæ. de regul.
iur. in vj. q. xiiij. Aufreri. in dict.
fallen. xj. Et quia iudices eccle-
siastici, & episcopi, nolunt vti
hac degradatione, fortassis ius-
tè, cum nullibi iure pontificio
hoc in casu sit permessa, teste
Antonio Butrio in dict. capi. j.
colum. iij. de obligatio. ad ra-
tiocinia. seculares iudices abs-
que hac solennitate nihilomi-
nùs propriam sententiam ad
mortem vsque exequi solent li-
cèt malè faciant, vt testantur
Barro. & omnes modò nomi-
natim commemorati. Sed si
clericus hic tantum sit prima
tonsura donatus, poterit abs-
que vlla solenni degradatione
per iudicem secularem puniri
etiam mortis pœna: ex his, quæ
superiùs diximus in vers. vtcun-
quē tamen sit. ¶ Cæterum qui-
dam hac in quæstione opinan-
tur, satis esse, vt laicus crimi-
nis alicuius author effugiat fo-
rum iudicis secularis: & eius
punitioem, quod antè deli-
ctum votū fecerit vel religio-
nis, vel ordinis sacri suscipien-
di. Nam ex hoc non poterit
puniri per iudicem secularem:
cum votum hoc delicti com-
missi tempus præcesserit. Sic fa-
nè visum est Iaso. in d. l. cū quæ-
dam. nu.

dam.num.11.Hippo.in singul.
 §.4. Gerardo in singul.51. Chaf-
 faneo in consuetu.Burg.rub.j.
 §.v.versi.Archid.num.68. qui
 tamen scribit, se non credere,
 quod hæc opinio à practicis
 admittenda sit. citatur ad hanc
 sententiam Bald.in l.j. C.an ser-
 uus ex suo facto. qui illud tan-
 tum asseuerat, quod qui ante
 delictum votum emiseric, &
 post delictum sit effectus voti
 executione clericus, aut religio-
 sus, non possit puniri per iudi-
 cem secularem: quasi maxima
 sit præsumptio bonæ fidei, &
 nullam subesse fraudem muta-
 tioni status. atque in hunc sen-
 sum qui proprius est, & à præ-
 citatis authoribus traditur,
 posset admitti opinio Iasonis,
 à quo plurimum hoc comen-
 datur ex eo, quod probatio vo-
 ti fieri possit iuramento pro-
 prio ipsiusmet vouentis. In his
 etenim, quæ in animo consi-
 stunt, probatio sufficiens iure
 censetur ea, quæ proprio iura-
 mento fit. glos. elegans in cap.
 significasti. in j. de homici. vbi
 omnes, glo. in cap. si verò. in ij.
 de senten. excom. alia in §. sed
 illæ. & illuc Iason nu.89. Instit.
 de actio. glo. in l. atqui natura.
 §. cum me absente. ff. de nego.
 gest. text. optimus in c. pastora-
 lis. de exce. latè Hippo. in rubr.
 de proba. nu.122. Alci. in tract.
 de præsum. reg. ij. præsump. 10.
 Bart. in l. inter omnes. §. rectè.

ff. de furt. Aret. in l. interdum.
 §. quod ex naufragio. ff. de ac-
 quir. possè. quæ quidè conclusio
 tunc admittenda est, cū de mo-
 dico præiudicio agitur: non au-
 tem vbi de maximo sit præiu-
 dicio agendum. tunc etenim
 maior, ac certior probatio re-
 quiritur, saltem ea erit necessa-
 ria, quæ fieri ea de re commu-
 niter possit: vt notant Domi.
 in cap. eos. de temporib. ordin.
 in vj. Abb. in cap. quosdam. de
 præsumpt. Felin. in cap. cogno-
 scentes. de constit. num. 14. &
 Hippoli. in sing. 635. Vnde cū
 in hac specie de maximo aga-
 tur præiudicio, nempe de gra-
 ui, ac enormi læsione reipubli-
 cæ, & iurisdictionis secularis:
 ac denique Baldi, & Iason. sen-
 tentia non sit satis iure proba-
 ta, nec conueniat criminum iur-
 istæ punitioni, minimè mirabi-
 mur, etiam si viderimus, eam
 in praxi refelli. opinor equi-
 dem non esse iustum, eam ad-
 mitti, præsertim recepta illa
 tantum probatione, cuius à Ia-
 sone metio fit. Nam & si pro-
 betur plenè votum olim à de-
 linquente factum, non est om-
 nimò exclusa illa suspicio frau-
 dis, quæ solet in hac specie sub-
 esse, ac contingere propter fre-
 quentes hominū cautelas, qui-
 bus passim vtuntur hi, qui iur-
 isdictionem iudicis secularis
 ad liberiùs delinquendum ef-
 fugere cogantur.

Ex capite sequenti.

- 1 Iudex ecclesiasticus, non secularis cognoscit de quaestione illa: an clericus sit remittendus ad forum ecclesiasticum.
- 2 Exceptio declinatoria fori proponi poterit. à clerico apud iudicem secularem, etiā post sententiam, quæ transierit in rē iudicatam.
- 3 Clericatus quo modo prrbari possit.
- 4 Lite pendente apud iudicem ecclesiasticum clericus detineri debet reclusus in carceribus.
- 5 Remissio clerici, cuius expensis fieri debeat?
- 6 Clerici primæ tonsuræ, qui semel regiam, & secularem iurisdictionem declinauerint, quæ patiantur iure regia incommoda.
- 7 Clerici arma portantes, an possint per iudicem secularem puniri.

Agitur item de iurisdictione seculari quò ad clericos: præsertim ad breuiem interpretationem cap. si iudex laicus. de sent. excō.

in vj.

C A P. XXXIII.

SOLENT non leues oriri contentiões inter iudices ecclesiasticos, & seculares super criminali punitione clericorum: & frequētissimè controuertitur de his clericis, qui

tantū primæ tonsuræ gradum assumpserint: cū de his puniendis iudices seculares plerunquē contendant propter communem cum laicis viuendi rationē. Et tamen summus Pontifex in cap. si iudex laicus. de sent. excō. in vj. regulam quandam edidit, & constituit, ex qua certa posset assumi diffinitio in ea quaestione, an pendēte lite super exemptione, & clericatu, sit statim clericus à iudice seculari captus remittendus ad ecclesiasticū, vel manere debeat apud seculare donec probatione, atque ordinaria cognitione fuerit decisum per sententiam clericum illum habere priuilegiū fori, & ideo remittendum esse, etiam quò ad principalis causæ cognitionem ad iudicē ecclesiasticum. Hæc etenim Pontificia responsio est semper præ oculis habēda, quia celebris est, & eam præter doctores ibi maximè commendauerunt Bald. in l. si qua per calumniam. colum. ii. C. de episc. & cleri. & Capola in consil. ii. colum. iiij. & consil. 10. qui quamlibet eius constitutionis partem peculiari adnotatione perpenderunt. idcirco & nos multa hoc in loco summatim eius intellectū adnotauius.

¶ Primū illud est prænotandū, quòd huius causæ cognitio eiusque diffinitio pertinet ad iudicē ecclesiasticū, non ad secularem

cularem: atque idè iudex ecclesiasticus tractabit, an captus per secularem iudicem, vel apud eum accusatus sit clericus, & ecclesiasticę iurisdictionis. quod probatur in dict. capit. si iudex. vbi huius rei ratio traditur ex eo, quod de re spirituali, vel ecclesiastica sit agendum: id est, de ordine. Eandem opinionem, quę sans communis est, & probant, & sequuntur omnes in dict. ca. si iudex. & in cap. vnic. de cler. coniug. in vj. præsertim Francus illic column. iij. Rotæ iudices de of. 202. in nouis. Fulgosi. in consil. 124. Alexand. in consil. viij. col. iij. libr. j. quibus etiam suffragatur, quod vbi contingit quæstio inter iudicem ecclesiasticum, & secularem super iurisdictione, iudex ecclesiasticus propter maiorem auctoritatem cognoscat, an sua sit iurisdictio, secundum Antoni. Butri. in cap. cæterum. col. iij. de iudi. Feli. & Dec. in cap. pastoralis. in princ. de re script. & Iaso. in l. ij. ff. si quis in ius vocat. non ierit. colum. v. atque ita apud Hispanos hæc sententia omninò seruatur: siquidè iudex ecclesiasticus cognoscit de clericatu, de tonsura, & vestibus. Quod non tantum iure pontificio verum est, sed æquissima ratione constat: modò iudices ecclesiastici non temerè, sed iuxta iuris canonici decreta, romanorum Pontificum sanctiones, & ipsius reipublicę vtilitatem

negotium hoc absque vllò animi peculiari affectu tractare, & expedire conentur, zelo quidè iustitię, non ambitione defendendę iurisdictionis, & liberandę scleratissimos homines, reipublicę pestem, & perniciem à iustissima iudicum secularium punitione. Apud Gallos huius cōtrouersię cognitio ad secularè iudicem pertinet, ab eoque lis ista tractatur, & expeditur non admissa, nec recepta decisione Bonifacij viij. in dict. c. si iudex. sicuti testantur Guido Papæ q. 138. Ioann. Gallus quæstion. 38. qui quidem authores conantur, vsum istum forensẽ Gallię defendere, quasi non sit omninò contrarius responsioni Pontificis: quę intelligenda est: quoties de clericatu tractatur: vt tunc cognitio pertineat ad iudicem ecclesiasticum, non ad secularè: qui tamen poterit de causa ista cognoscere, vbi sit quæst. de vestibus clericalibus: an his fuerit vsus, qui apud secularem accusatur, aut detinetur in carceribus. Sic sanè Gallię iudicialem solum præcitati authores, & intelligunt, & iure verum esse cęsent. Sed vtcunquè sit ipse non dubito, hanc opinionem Guido nis, & Ioannis Galli falsam esse, & omninò contrariam communi omnium sententię, ac denique pontificię responsioni, quę in hoc tendit, vt cognitione clericatus, & eius quæstionis, vtrū

captus à iudice seculari gaude-
re debeat priuilegio fori, defe-
rat iudici ecclesiastico, non secu-
lari. Id etenim, vel ex eo proba-
tur, quod summi Pontifices, &
eorum constitutiones formam
prescripserint, qua in tonsura, &
vestibus uti debent, & tenentur
clerici: ut constat. Et ideo iudi-
ces ecclesiastici ius habent: non
seculares ad cognoscendum, an
clerici iuxta canonicas sanctio-
nes fori priuilegium amiserint
ex eo, quod tonsuram, & vestes
clericales dimiserint: cum hoc
totum negotium iuris sit Ponti-
ficij, non Cæsarei. Quam ob re-
non potest iure defendi forensis
Galliæ usus etiam, ita intelle-
ctus ut Guido, & Ioannes Gal-
lus intellexere, præsertim, quod
usus ille itidem obtinuit, ut iu-
dex secularis nullo non in casu
cognoscat, an clericus captus sit
remittendus ad iudicem secula-
rem, siue agatur de ipso clerica-
tu, siue de tonsura, vestibusque
clericalibus: ut fatentur Caro-
lus Molinæ. in Alexand. consil.
viij. libr. j. colum. iij. & Ioannes
Rupellanus libr. quarto fo-
rensi institutionum. capi-
tul. vj.

¶ Secundò est & illud obser-
uandum, quod clericus alioqui
quoad criminalia exemptus à
iurisdictione iudicis secularis,
potest hanc fori præscriptionem,
& exceptionem declinatoriam
opponere quocunque tempore,

etiam post sententiam, quanuis
ad eum usque diem ipse tacue-
rit, ac ipsum defenderit, & litiga-
uerit coram iudice seculari. Nò
enim potuit clericus hic consen-
tire in iurisdictionem iudicis se-
cularis expressè, nec tacitè tal-
tem in his criminalibus causis,
ubi agitur de coercitione, & pu-
nitione personali. cap. si diligen-
ti. de foro compe. cap. significæ-
sti. eod. titul. cap. at si clerici. in
prin. de iudi. sic sanè in hac spe-
cie notant Chassanæus in con-
suetudi. Burg. rubr. j. §. v. versi.
Archidiaco. nume. 45. Nicolaus
Boerius in consuetud. Bituricensi-
sibus. tit. de iurisdictione. §. 21. in
fine. & Ioann. Rupellanus in
dict. capitul. vj. præmittit De-
cius in consil. 241. asseruens ita
iudicatum fuisse. Huius opi-
nionis ratio illa quidem reddi
solet, quod declinatoria fori,
quæ reddit iudicium ab initio
nullum ex defectu iurisdic-
tionis, quæ nec prorogari potuit,
nec prorogata censetur, potest
quandocunque etiam post sen-
tentiam opponi, & impedit exe-
cutionem illius sententiæ, à qua
non posset alioqui appellari:
quemadmodum tradit Felin. in
cap. exceptionem. numer. 28. de
except. post Anto. Abb. & Imo-
lam ibit. ext. optimus secundum
vnum intellectum in cap. ad pe-
titionem. de accusationib. Imò
hæc exceptio impedit executio-
nem trium sententiarum: sicuti
notat

notat glos. ibi communiter recepta in clemen. j. de re iudica. atque ita intellecta ex alia glos. in clemen. j. de sequestrat. poss. & fruct. quarum interpretationem & nos tradere conati sumus hoc in opere capi. 25. num. iij. Igitur sententia lata per iudicem secularem est omnino nulla, quanuis clericus tacuerit, nec fuerit vsus fori prescriptioe. quod & Socinus respondit, consil. 12. lib. j. colum. vij. quem sequitur Petrus Auendanius in tract. de exequend. mandatis. capitul. 22. numer. ij. His accedit quod & ipse iudex ecclesiasticus potest clericos repetere à secularibus iudicibus, etiam si ipsi clerici confessi fuerint, se laicos esse: sic etenim visum est Baldo in l. si qua per calumniam. col. j. C. de epis. & cleric. Domi. & Franco in dict. capitul. si iudex. quorum opinio satis iure probatur, si consideremus rationem illam elegātem, qua vititur summus Pontifex in dict. capitul. si diligenti. de foro compet. Quae ratione mihi non placet arestū illud, cuius meminit Rebuffus in leges regias prima parte. tractat. de sentent. execut. arti. iij. gloss. ij. dum refert à senatu decretum fuisse, quod clericus condemnatus à iudice seculari ad honorabilem emendam non possit executioni opponere primae tonsurae exceptionem. Nec enim Bal. d. ab eo citatus in l. in

contractibus. colum. j. C. de nō numer. pecun. hoc ipsum quidquam iustificat, imò potius, (ni fallor) improbat.

¶ Clericus verò, qui accusatus apud iudicem secularem omisit vsque ad sententiam, vel eius executionem opponere declinatoriam fori exceptionem, meritò est in expensis condemnandus, secundum Nicola. Boer. Dec. & Rupellano paulò ante citatos post Felin. col. j. & alios in dict. cap. exceptionem. vbi est tex. ad huius conclusionis probationē satis celebris. Cuius autoritate idem tenet Auffer. in cle. j. de offi. ordi. regula. ij. nu. 33. Aegidius a Bellamera in decis. 226. quæ quidem expensarum condemnatio fieri debet per iudicem secularē: vt existimat Boerius: cuius opinio apud Gallos recepta est in praxi: teste Rupellano qui tamen, & Decius probant contrarium & id iure verius est: atq; ideo iudex tantum ecclesiasticus iurisdictionem habet ad hanc condemnationem, non secularis: qui sicut non est iudex competens quò ad principalem causam, ita nec erit quò ad incidētem, & sic nec quò ad multā, nec quò ad expensas: sicuti constat ex Panor. in cap. si diligenti. col. pen. de foro competent. Bal. in l. si ex aliena. colum. j. ff. de iudi. & in l. generaliter. col. ij. C. de epis. & cle. verb. per hoc soluitur. subdit

tamen Dec. in dict. consil. 241. clericum ab his expensis oportere absolui ab ipso iudice ecclesiastico eo casu, quo post prolatam clericatus scripturam actor nihilominus apud secularem persistit, ac perseverat in accusatione, & sententiae executione tandem in lite principali: cum ex hoc sit verisimile, quod & si in lite exordio reus fecisset fidem de clericatu, ab ea tamen actor non fuisset discessurus. Vnde nihil nocuit dilatio editionis, & presentationis scripturae, qua clericatus probatur. Sed haec opinio Decij merito displicet Ioanni Rupellano in d. c. vj. Nam si ab initio clericus edidisset, ac protulisset in iudicium scripturam clericatus, omnino evitaretur damnum illud expensarum, quod actori contingit, dum in casum litem principalem apud secularem iudicem hactenus prosecutus est. Nam ubi actor producta scriptura clericatus remissioni consentiret, vel non refragaretur, plane statim remissio fieret: saltem nulla culpa notari actor posset: quod si ipse remissioni contradiceret, lis tractanda foret super sola remissione suspensio negotio principali iuxta decisionem tex. in dict. cap. si iudex. atque ea ratione in utrumque eventum, si ab initio clericus literas clericatus produceret, vel se clericum esse dixisset, actor nullas fecisset expensas in

prosecutione litis principalis apud iudicem secularem. Igitur opinio Decij non satis est tuta, nec iure probatur. Clericatus autem iure ordinario, & regulariter probari debet per scripturam. quod deduci videtur ex l. si qua per caluniam. C. de epis. & cleri. ubi Iaco. Butrigarius & cap. legum. ij. q. j. tradit late Rebuffus in practi. benefic. tit. de forma literarum tonsurae. nu. 22. & seq. probari tamen potest per testes, maxime ubi scriptura fuerit amissa, & perita. l. testimonium. C. de testib. l. si solennibus. C. de fide instrum. glo. communiter recepta in dict. capit. si iudex. verb. fecerit. notat Guido Papae, q. 474. In hac tamen specie, quam tractamus, quoties agitur de iurisdictione iudicis secularis declinanda ex causa clericatus, probari debet plene per scripturam, vel per duos testes clericatus ipse: cum de maximo praedictio tractetur: quod satis constat, & tenent Bal. Alberi. post Cinum in dict. l. si qua per caluniam. text. optimus in cap. tuae fraternitati. de clericis peregrinis. nam licet Bal. in cap. licet uniuersis & illic Felin. de testib. Iason in repet. l. admonend. num. 198. ff. de iure iur. Hippo. in l. j. §. idem Cornelio. ff. de quaestionibus. in fine Gerardus in singu. 49. Chassanatus in consuetud. Burgundiae rub. j. §. vj. vers. ponderanda. numer. v. scripserint,

scripserint, primam tonsuram probari posse vnus testis testimonio: vbi de alterius præiudicio non agitur. & Rebuffus in d. titu. de forma literarum. nu. 24. & Matth. Afflict. in cōstit. Neapolita. titu. iij. nu. 12. velint Baldi sententiam adducere, & probare quò ad controuersiam inter iudicem ecclesiasticum, & secularem super iurisdictione in clericum exercenda contingentem. Mihi tamē vera videtur opinio Baldi. vbi verè non agitur de alterius graui præiudicio: & ideò temerariū esse censeo, eandem sententiā huic contentioni aptare, quæ super iurisdictione discutitur: cū ea res sit grauissimi. & enormis præiudicij. Quod sensit eleganter Ludouic. Gometi. in regula de annali possessor. q. 36. nune. v. qua in re cauendū est, nam quandoque Doctorū allegationes nō satis distinctè fieri solent. His accedit quod vnus testimonium non est regulariter admittendum. c. licet vniuersis. c. veniens. & c. in omni negotio. de testib. c. Deus omnipotens. ij. q. j. & §. j. ij. q. iij. l. vbi numerus. ff. de testib. etiā si præclaræ sit autoritatis, & dignitatis. c. Ego solis. ix. dist. gl. in c. sicut. de sentē. excomm. cuius meminere Abb. in capit. cum in ecclesijs. de maiorit. & obediē. Felin. in cap. ad emendationem. de senten. excommu.

idem Felin. in cap. post cessionem. colū. iij. de probationib. tex. optimus in cap. cū a nobis. de testib. & in l. iurisiurandi. C. de testib. notant Abb. & Docto. in capitul. constitutus. de appellatio. latè Iason in dicta repetitio. l. admonendi. numer. 189. & Corasius lib. iij. miscellaneorum. capit. vij. & idem erit respōdendum, etiā, si quis de proprio facto testificetur nullum inde consecuturus cōmodum: adhuc etenim hoc testimonium non est sufficiens in præiudiciū alterius: quem admodum tenet Paulus Castrensis in consil. 337. li. j. col. iij. versicu. item non obstat. quem secutus est Aymō Sauillianus in consil. 178. colū. iij. quauis maior sit huic, quā alteri adhibēda fides: vt sentit Socinus in consil. 28. col. ij. li. iij. tamen si idē Paul. de Castr. in l. quicumque. C. de ser. fugit. probare velit, quòd huic sit plena, & integra fides adhibenda. ¶ Fortassis in hac materia, quam tractamus sufficeret primæ tonsuræ probatio per vnicum testē ad summariam cognitionem, vt clericus captus remittendus sit statim ad iudicem ecclesiasticum adhuc pendente lite super clericali, & ante ipsius definitionem: sicut & ad hunc effectum sufficit fama publica: vel clericalis vestitus tempore delicti cōmissi, modò ante id Pract. Couar. Rub. F

temporis non fuerit laicis vestibus ipse clericus usus: tunc sufficit communis aestimatio clericatus: ut explicat tex. in d. c. si iudex. ex quo apparet, in his casibus esse statim remittendum clericum ad iudicem ecclesiasticum, ut ab ipso custodiatur pendente lite super clericatu, quæ ab eodem est examinanda, & diffinienda. Certius tamen est, (ut opinor) quod non sufficiat vnicus testis ad probationem tonsuræ, ut clericus captus statim ante omnia pendente adhuc clericatus questione remittatur ad iudicem ecclesiasticum. Nec enim casus hic par est, & similis casibus illis, qui in dicto capitulo si iudex laicus. exponuntur: cum in illis consideretur status ille clerici capti, quo utebatur tempore commissi criminis. Imò & hodie usus obtinuit, remissionem minimè fieri, donec causa clericatus per ecclesiasticum iudicem sententia, quæ transierit in rem iudicatam, fuerit finita. Quauis statim iudex secularis teneatur susperfedere cognitioni criminis, & ad hoc possit compelli per iudicem ecclesiasticum suscepta prius summaria probatione primæ tonsuræ: quod satis deducitur ex dicto capitulo si iudex. in vltima eius parte. Quo quidem casu sufficiet probatio tonsuræ per vnicum tantum testem ad suspensionis effectum,

ut iudex secularis nulla vteatur nouatione. ¶ Quod si iudex laicus de criminali causa cognouerit aduersus clericum nondum ab eodem captum, qui tamen ad iudicem ecclesiasticum accedit petens, se pronuntiarum clericum, exemptum à iurisdictione seculari, & ideo per consulas canonicas postulet, secularem iudicem inhiberi cognitione illius causæ: debet interim pendente lite clericus hic detineri à iudice ecclesiastico in publicis, & tutissimis carceribus, ita quidem, quod non dimittatur à carcere sub fideiussoribus, nec detineatur in ecclesia, aut monasterio his locis veluti carcere inclusus. Quod in maximam reipublicæ utilitatem, & quietem decretum est ab inuictissimo Rege Carolo Burgis anno Domini M. D. xxij. & rursus Pintia ab eius supremo consilio, & Senatu anno Domini M. D. xlv. alioqui, si clericus hic non detineatur reclusus in carceribus, capi poterit à iudice seculari, & in carcere mitti. Idque non tantum fieri debet pendente lite super clericatu, sed & pendente lite super ipsius criminis punitione: tametsi quidam iudices ecclesiastici conentur regia decreta intelligere, lite pendente super clericatu: quasi ea finita nondum puniit crimine liberum sit iudicibus ecclesiasticis, clericos iam

ricos iam per eorum sententiã redditos, & effectos immunes à iurisdictione seculari: item à carcere dimittere, vt delicta maneant omninò impunita, & verè dici possit, in hisce clericis primæ tonsuræ, nihil aliud ordinem hunc ecclesiasticum esse, quàm liberam delinquendi licentiam, & immunitatem tutissimam, qua freti audaces fiant ipsis omninò laicis. quod satis est à qualibet republica bene instituta alienum.

¶ Sed & quoties remissio fit à iudice seculari, clericus ipse remittendus erit cum custodibus expensis ipsiusmet clerici: quemadmodum notant Aufreri. in cle. j. de officio ordin. q. ij. nume. 22. idem Aufreri. in capella Tolosana 273. Nicol. Boerius decisio. 303. col. penul. ex Bald. in l. generaliter. §. his presentibus. C. de reb. credit. argumen. text. in l. quoniam liberi. C. de testib. & in l. cum sæpè. C. de erogat. milit. anno. li. xij. quòd si clericus sit pauper, remittendus erit expensis ipsius episcopi, qui remissionem petat. secundum eosdem. Et vide tur notare Bald. in titu. de pace Còstantiæ. §. si iudex. ¶ Clerici autem primæ tonsuræ, qui semel vñ fuerint fori præscriptione aduersus iudicem secularem, eiusque forum declinauerint, petentes causæ remissionem, & personæ ad iudicē ec-

clesiasticum: lege regia indigni censentur publicis officijs secularibus. l. 17. titu. iij. lib. j. ordin. idque æquissimum est auctoritate tex. in cap. sacerdotibus. ne cleri. vel monach. quo capite officia secularia clericis interdicta censentur. Huic auctoritati accedit ratio, quæ deducitur à publica vtilitate: cum esset maximè absurdum, & iniquum, eos admitti ad officia publica secularia, qui non possunt à iudicibus secularibus puniri, si deliquerint in officio. Siquidem clericus in minoribus etiam constitutus, qui ad officium seculare admissus in eo deliquerit, non poterit à iudice seculari puniri, secundum gloss. & Doctor. in dicto capit. sacerdotibus. quam opinionem dixit còmunem esse, licet apud Gallos minimè receptam Aufreri. in dicta clemen. j. de offi. ordi. regul. j. fallen. 17. tradit latè, & optimè Gulielmus. Bene dict. in capitulo Rainurius, de testamentis, verbo. & vxorem, secunda decisione. numero 447. qua ratione regia lex in d. l. 17. etiam si permittat clericos coniugatos nō deferentes tonsuram, nec vestes admitti ad officia secularia: prohibet tamen ad ea clericos primæ tonsuræ non coniugatos eligi, & admitti: quod non satis diligenter seruatum hactenus fuisse, palam còstat.

Pract. Couar. Rub. F ij

Hinc etiā deducitur ratio ad pragmaticam constitutionem Ioannis Regis ij. quę extat inter huius regni pragmatikas l. 109. & lib. tertio ordin. rit. j. l. 9. Est etenim statutum, clericū primæ tonsuræ iurisdictionem iudicis secularis declinantem, ipso iure priuatum esse omnibus, & quibuscūque stipendijs. muneribus, & officijs publicis quæ ab ipso Rege obtinuit. Aequum siquidē est, quod clericus officia, vel munera secularia, publica, & regia nō obtineat, si eius iurisdictionem est fori præscriptione declinaturus. Hæc verò pœna forsan nō obtinebit, vbi super ipsa exceptiōe fori declinatoria nō fuerit pronunciatū, nec exceptio habuerit effectū, quasi ad hanc pœnā non sufficiat solus conatus, nisi fuerit secutus effectus. Quod ita visum est Baldo in l. si quis in suo. in princ. ad fin. C. de inoff. testam. & Felin. in tract. quādo conatus. col. pen.

¶ Est & illud hoc in tractatu commemorandum, Carolum Cæsarem, Hispaniarum Regē anno Domini M.D. xxvj. publico decreto statuisse, clericos primæ tonsuræ, qui semel iurisdictionem secularē fori exceptione declinauerint, & fuerint ab eorum punishmente liberati, non posse arma ferre, nec armis uti, etiam illis, quæ sunt alioqui regia lege laicis com-

muniter permissa: ac ideò posse per iudices seculares hisce armis hos primæ tonsuræ clericos licitē expoliari. Extat hoc regis edictum datum Hispaliz & rursus Granatæ inter huius Granatenfis auditorij ordinationes folio 74. col. ij. quod quidem poterit examinari ex illa quæstione, qua tractari solet, an clerici arma portantes possint puniri per iudicem secularem. Et sanè de interdicto armorum vsu generaliter extat rubrica Codicis Iustiniani: vt armorum vsus in scio principe sit interdictus libr. rr. & in authen. de armis. vbi hac de re tradidē interpretes: & in l. armorum. ff. de verbo. signific. atque illic Alciat. & Catiellia. Cotta. in memorialibus. verb. armorū. & alij statim citandi. Lex autē principis secularis, quæ de interdicto armorum vsu generaliter lata fuerit in reipublicæ vtilitatem, dubiò procul etiam clericos cōplectitur: cum & his iure pontificio sint arma illa interdicta, quæ solent frequētissimè varijs legibus laicis per mitti. c. clerici. de vita & honesta. clerico. Vnde palam fit, clericos non posse arma portare, quæ lege laicorum sint interdicta. text. optimus in c. j. §. si clericus. de pace tenend. & eius violat. De eo tantum articulo controuerti poterit, an super hac re & interdictis armis clerici possint

rici possint per iudices seculares puniri. Nam Ioan. de Placeta in. §. item lege Iulia. Instit. de pub. iudic. col. iiii. & Ioann. Lupi. in c. per vestras. de donatione inter virum & vxor. ij. notab. §. j. nu. 13. existimat, poenā lege seculari statutam, & dictā portanti arma vetita, non posse peti contra clericū apud iudicē secularē, sed petendā esse apud ecclesiasticū, etiā si pecuniaria sit. Quod mihi admodū placet. Imò fortassis non tenebitur iudex ecclesiasticus poenam illam aduersus clericum exequi, sed poterit iuris canonici poenis, & pecuniaria multa eius arbitrio clericum punire. Apud Gallos ex privilegio romanorum Pontificum obtentū est, posse clericos per regios iudices puniri poena pecuniaria propter armorū vsu lege regia vetitū, quemadmodum tradidēre Ioan. Faber in l. addictos. C. de episcop. audi. Chassan. in consuetud. Burg. rub. §. 5. vers. Archidiaconus. nu. 79. Carolus Degraffalius libro ij. Regalium Francie iure 17. Aufseri. in clem. j. de officio ordina. regula prima. Fallēt. 13. Guliel. Benedictus in c. Rainutius. de testam. verb. & vxorem nomine Adelasiam. ij. decisio. nu. 436. ¶ Vt cunque tamen sit ipse censeo, clericum quencunque arma prohibita portantē posse per secularem iudicem,

& ministrum laicæ iurisdictionis armis his expoliari, & priuari absque vllō metu excommunicationis: quia hoc ad secularem iudicem, & reipublicę rectorem dubiō procul pertinet, nec compelli poterit iudex secularis à iudice ecclesiastico arma illa restituere. Siqui dem laica lex arma prohibere potuit, eāque prohibitio clericos etiam complectitur, vt probauimus superius. Et licet non posset iudex secularis punire clericum arma prohibita portantem poena etiā pecuniaria, ipsa tamē arma quibus armatus deprehensus clericus est, iustissimē poterit eidem auferre. Nec est lex diuina, vel humana, quæ contrarium probet: imò hæc consuetudo, aut tacita iuris permissio sanctissima est, atque in maximam vergit reipublicæ vtilitatem. Alioqui clerici liberē vagarentur armati, cum iudex ecclesiasticus nō habeat ministros, qui noctu possint clericos armatos capere, armāque ab eis tollere. Prefertim, quia frequentior est in toto fere orbe Christiano illa cōsuetudo, quæ obtinet, arma non amitti, nisi quis fuerit deprehensus armatus, etiam si cōstet illum arma portasse. Idem quandoque iure probari poterit, si verba legis prohibentis arma exactē perpendantur, vt examinentur, vt docet elegant. Pract. Couar. Rub. F. iij.

ter Corneus conf. 20. lib. iij. cui adde Alex. in l. possideri. §. Ne rarius. ff. de acqui. poss. Roma. & Alberi. in l. j. §. hoc rescriptum. ff. ad Syllania. & Bal. in l. iij. §. j. ff. de offi. praefecti vigil.

Ex capite sequenti.

- 1 Laicus, qui simul cum clerico delictum commiserit, an possit seculare iudiciū declinare?
- 2 Intellectus l. si communē. ff. quemadmo. seruit. amitt.
- 3 Penitētes ex iudiciis ecclesiastici sententia, non sunt quoad alia crimina iudici ecclesiastico subiecti: vt necessariō sint apud eundem accusandi.
- 4 Expenditur intellectus cap. aliud. 11. quest. 4.
- 5 Intellectus ad text. in cap. vt commissi. §. nec non faciendi. de haeretic. in vj.

Inquiritur adhuc, an quādoque possit à laicis forū seculare declinari in criminibus puniēdis.

C A P. XXXIII.

SOLET interdum, etiā à laicis iurisdictio secularis declinari ad effugiendam criminis punitionē: & ea ex causa plures disputantur, ac exa-

minantur quæstiones, & inquiruntur casus, quibus laici immunes, liberique censentur à iudicibus secularibus: ex quibus apud auctores frequentissimus est ille, quo traditur, an iudex ecclesiasticus excluso prorsus seculari possit cognoscere de crimine cōmisso, & perpetrato simul à laico, & clerico, nō tantū ad puniendū ipsum clericū, sed & ad ipsius laici punitionē. Et sane quidam opinātur, cognitionē & punitionem criminis simul à clerico, & laico cōmissi ad iudicem ecclesiasticū pertinere, non ad seculare etiā quoad laicū, vt tādē is sit ab ecclesiastico iudice, nō à seculari puniendus. Huius opinionis auctores sunt Antoni. à Prato in l. j. in fin. ff. quę sent. sine appel. rescindāt. Maria. Soci. in cōs. 12. lib. j. idē Soci. in c. ij. col. iij. de mut. petit. Felin. in c. j. col. iij. de praescript. Ferrari. cautel. 10. Ferdi. Loazes in tracta. de matrimo. 10. dubitatione nu. 20. Soci. l. unior conf. 34. lib. ij. col. j. Barth. Soci. in l. cum senatus. ff. de rebus dub. in fin. qui scribit, hanc opinionē in praxi seruata fuisse. Idē testatur se Mediolani vidisse Chassanx. in cōsuet. Burgund. rub. j. §. j. vers. Archidiaconus. nu. 70. eandem opinionem sequitur Robertus Marāta de ordine iudiciorum parte ii. j. distinct. 11. num. 22. cum tamen statim

men statim num. 24. rationem huius opinionis veram esse censet in indiuiduis, non autem in diuiduis. Quod & Soci. sentit in dict. consi. 12. col. vj. sed & Feli. ac plerique alij hoc ipsum verum esse censent, quoties potest laicus condignè per iudicè ecclesiasticū puniri: cum alioqui sit puniendus laicus à iudice seculari. Hanc verò sententiam, quam tot authores secuti sunt post Antoni. à Prato probare conantur multis, quæ societatis, & cōmunionis causa fuere inducta, quorum mētionem latissimam faciunt Iason in l. si emancipati. C. de collatio iurib. & Petr. Rebuffus in auth. Habita. C. ne filius pro patre. priuilegio 106. potissimū huic opinioni suffragatur tex. in c. per tuas. de arbitris. vbi ratione societatis laicus potest arbitri esse de causa spirituali simul cū clerico. Cuius decisionis præter doct. ibi meminerit Feli. in dict. c. j. col. iij. & Hippol. in singula. 180. qui palam sequitur opinionē Antonij de Prato Veteri. Est etenim ratio satis sufficiens ad responsionē pontificis ex eo, quod laicus non prohibeatur esse arbitri in causa spirituali, quia incapax sit, sed iure cuiusdā honestatis: vt explicat Abb. in c. cū dilectus. de arbit. Hæc verò honestatis ratio cessare videtur, quoties simul laicus, & clericus

arbitrium susceperūt de re spirituali. Alioqui si laicus incapax esset non posset in eum & clericum simul compromitti. l. Prædius. ff. de arbitr. tametsi laicus censeri soleat incapax ad iudicandum iudicis autoritate de re spirituali. cap. ij. & iij. de iudi. Imò nihil refert, quod compromissum de re spirituali fiat in duos laicos, simul & vnum clericum. Nam & fieri potest, vt constet in dicto cap. per tuas. quo probatur, actum indiuiduum nomen accipere à digniori parte, etiam si ea minor sit numero, & quantitate: quoties plures considerantur vt singuli: non vt collegium. quod Deci. censet in cap. ex literis. de constitut. existimans secus esse, vbi plures considerari debent vt collegium: nam eo casu in indiuiduis denominatio fit à maiori parte, licet ea non sit dignior. glo. celebris, & illic omnes in cap. j. de loca. verb. sub excommunicatione. Abb. & omnes in dict. cap. ex literis. vbi Feli. & Deci. multa tradiderunt, ex quibus apparet, hanc opinionem esse communem. Quāuis Antoni. Burgensis in cap. cū dilecti. nu. 14. de empt. & vendit. auctoritate text. in dict. cap. per tuas. & glo. in cap. quod in dubijs. de consecra. eccles. vel alta. & in l. j. in prin. ff. de verbo. obligatio. verb. stipulatio. probare Pract. Conar. Rub. F 12.

conetur, collegium clericorū simul, & laicorum, dici ecclesiasticum, etiam si minor pars sit, & cōstet ex clericis. Quòd si par sit numerus laicorum, & clericorum, receptū est, vniuersitatem, & collegium à clericis nomen accipere, & ecclesiasticum censeri. Et tamen adhuc decisio text. in d. c. per tuas. nō probat opinionem Antonij à Prato. cum in hac quæstione, quā tractamus, res diuidua sit quò ad cognitionem causæ, & punitionem criminis: & ideo possit facilius iudex ecclesiasticus punire clericum, & secularis laicū absque vlla vtriusq; iurisdictionis læsione. Adducitur item & pro Antonio text. in l. si communem. ff. quæ ad. seruit. amit. vbi Iurisconsultus respondet, posse quem per socium retinere viā & eius vsum, quam per se nō poterat. Sed id responsum refertur ad eā utilitatem quæ diuidi saltem commodè non potest: aut simpliciter indiuidua est. Nos verò hac in parte tractamus de re, & causā, quæ commodè diuisionē admittit. Idcirco ego opinor, falsam esse opinionē prædictam nec video, qua ratione iuste potuerit à practicis quandoque admitti, nisi id fecerint maximo studio fauendi laicis de crimine accusatis. Sic multis rationibus omnium latissimè hoc ipsum probat Aymon Sa-

uillianus in consil. 232. li. ij. cui accedit tex. elegans in l. si quis vxori. ff. de furt. in princ. vbi in delictis socius criminis minimè gaudet priuilegio socij. Nā si vxor, & Titius à marito res furripuerint simul, Titius tenetur actione furti, licet vxor ab ea libera sit, & solū tenetur actione rerum amotarum. Quem locum expendit cōtra priorē sententiam Ioan. à Neuizanis in sua Sylua nuptiali. libr. vj. nu. 38. Hanc verò posteriorem opinionem receptā in praxi fuisse, & passim admitti, asseuerāt Rebuffus in d. auth. habita. priuilegio 106. Ioā. Rupellanus lib. iij. forensium institutionum c. xj. Philippus Probus in pragmatica sanctione titul. de concubinarijs. §. ipsas. verbo arcere. in additionibus ad Cosmam. Rursus idem Rebuffus in proemio regiarum cōstitutionū. gl. v. nu. 117. imò & Nicolaus Boerius cōsuetudinibus Bituricēsis tit. de iurisdictione. §. ix. scribit, priorem opinionem nusquam in praxi seruata fuisse. Quod si cōtingat, causam esse indiuiduā, & communem ita quidē, vt nulla possit congrua distinctio, nec diuisio fieri inter socios, quorū alter fori priuilegium habet: tunc tota causā, etiam quò ad socios non habentes priuilegium, erit tractanda coram iudice illius, qui fori priuilegiū habet.

habet: sicuti ex dict. l. si communem. adnotarunt Aretin. consi. 25. colum. ij. Barthol. Socin. in consi. 82. libr. iij. vers. nona conclusio. Bald. in l. præcipimus. C. de appellatio. §. eadem obseruando. notatur in l. j. C. si in communi eadēque causa in integr. restit. postulet. à quibus varia hac de re traduntur exempla: omnes etenim responsū Iurisconsulti in dicta l. si communem. intellexēre in indiuiduis: non in his, quæ diuidua sunt. Idem tenent Dec. in l. si emancipati. post alios, num. v. C. de collationi. idem Dec. in authen. cassa, & irrita. num. ix. C. de sacrosanct. eccles. Angel. in d. l. si communem. Roman. in consi. 195. ad finem. Iason in consi. 238. colum. vltim. lib. ij. vn de falsa profectò est, & omnino à iuris authoritate aliena opinio Hippo. qui in dict. singulari. 180. existimat, fratres simul habitantes, & patrimonium commune habentes cum fratre, qui ratione clericatus, vel alia ex causa immunis est ab oneribus publicis ratione rerum indictis, itidem liberos esse, & immunes ab eisdem oneribus mixtis, censibus, vel indictionibus publicis. Nam cum onera ista possint commodè distribui pro parte illius patrimonij adhuc indiuisi, quæ competit fratribus, & socijs laicis, quique nullam habent immu-

nitatis causam, nulla ratio patitur hos liberos, & immunes censeri. Atque ita huic opinioni suffragantur expressim Speculat. in tit. de cleric. coniugat. versicu. quid si clericus. & Dec. in dict. authent. cassa & irrita. num. ix. & in dict. l. si emancipati. nu. v. ¶ Est in hoc eodem tractatu de laica potestate, & iurisdictione insignis, & elegans quæstio, quam scio semel satis disputatam & controuersam fuisse: scilicet, an pœnitentes, qui à iudice ecclesiastico per sententiā propter aliquod crimen ecclesiasticum damnati sunt ad agendam pœnitentiam, & ea sub forma fuere admissi ad ecclesiam, veniāque criminis consequuti sunt, possint à iudicibus secularibus, cū sint alioqui laici, ob alia crimina puniri, & ad punitionē capi, atq; in secularē carcerē mitti. Extat sanè text. celebris in c. aliud. ii. q. j. quod repetitur in c. aliud. de pœnit. dist. j. ex epistolis Leonis Papæ Primi. Nam Gratianus in dict. c. aliud. ii. q. j. ad finē deducit ex ipsius diuini Leonis testimonio, hos pœnitentes non tantū in criminalibus, sed & in civilibus apud iudicem ecclesiasticū conueniendos esse. Idem probant simpliciter Hostien. in summa titul. de for. comp. §. ex præmissis patet. Specu. tit. de compet. iudic. addit. §. j. versic. decimus septi-

mus. Anton. Butrius in cap. ij. de for. competen. col. ij. & illic Barbat. num. 61. hi etenim auctores opinionem istam secuti sunt absque vlla distinctione censentes, hos poenitentes publice non posse per iudicem secularem puniri, nec cōdemnari, etiā ciuilitur, qui sunt ecclesiastica iurisdictionis: vt & alię personę ecclesiasticę. ¶ Sunt tamen & alij, quibus placet, hoc ita admittendum fore, modò intelligamus sententiā istam de solenniter poenitētibus. Sic fanē voluēre glo. in dict. ca. aliud. quam docto. in ibi nec expressim reprobant, nec palām probant, licet sensim eam admiserint. Item Cald. in specie in cōsil. vij. titu. de iudi. repertorium inquisitorum. verb. poenitentiam pecuniariam. Solēnis autem poenitentia est illa cuius mentio fit in cap. 50. distin. quę maximē differt à publica, & priuatā: quemadmodum nos latius ostendimus lib. ij. varia. resolutionum cap. 10. nu. iij. ex quibus, etiam si opinio Gratiani, & aliorum vera foret, obtineret vtique tempore illo, quo solennis agitur poenitentia: ea verò finita nulla prorsus ratio est, quę prænnotatā conclusionē probet in illo, qui solēnem egerit poenitentia: cū nec is clericus, sit nec clericus esse possit, nec vllū habeat fori ecclesiastici priuilegiū. Sed & Anto. Bur

gen. in c. ij. col. vlti. de empti. & vēd. obiter attingēs huius quęstionis intellectum opinatur, Antonij Butrij sententiā procedere in eo, cui est iniuncta publica & perpetua poenitentia. per tex. in d. c. aliud. Atque ita censet, esse intelligendos omnia auctores, qui illius capitis auctoritate prædictam tenuerūt opinionem. Rursus Barbat. in dict. cap. ij. num. 61. asseuerat, non probari Antonij conclusionem in d. c. aliud. cū eo Pontifex Maximus illic potius cōsiliū, quā necessitatē, aut præceptum tradiderit: & tamen veram eam esse ostendere conatur ex eo, quod publice poenitentes sint personę ecclesiasticę. Quod nullibi probatur in iure, & ideò falsum esse constat. ¶ Sic & Innoc. in ca. significantibus. de offic. deleg. aliter quęstionem intellexit, dum scribit, poenitētes esse sub protectione ecclesię, sic vt sunt alię miserabiles personę: vt tandem non possit ab eis declinari iudicium seculare, tamen si valeant, & possint iudicem ecclesiasticum adire quoties fuerint vi, potentia, vel iniuria oppressi: aut secularis neglexerit eis ministrare iustitiam. Quare nos tractauimus superius in capitu. vi. huius operis. qua ratione planē deducitur Innocentium velle, atque asserere, poenitentes non esse necessariō con

nō conueniendos, aut accusan-
dos apud iudices ecclesiasticos
imò posse id fieri apud secula-
res, neque eos habere ius decli-
nandi forumulare. Idcirco
authoritatē Innocentij secu-
ti expressim tenent pœniten-
tes indistinctè posse apud iudi-
cem secularem conueniri quò
ad criminalia, & ciuilia. Panor-
mit. numer. ix. & illic Aretin.
colum. ij. in dict. cap. ij. de foro
competen. Maria. Socin. in ca-
pitu. j. eod. titu. versicu. decima
declaratio. nume. 13. ex iuniori-
bus optimè, ac diligenter Iaco-
bus Septimancensis regius in
Pintiania curia consiliarius in
catholicis institutionibus ca-
pitul. 46. numer. 16. Huius opi-
nionis ea mihi placet ratio,
quòd secundum regulam iuris
laici subsint quò ad criminalia,
& ciuilia iudicibus secula-
ribus: & nullibi iure canonico,
vel ciuili ab hac regula publicè
pœnitentes reperiantur exem-
pti, & immunes. Huic rationi
accedit maximum & penè per-
niciosum reipublice dispen-
dium, quòd dubiò procul ex
contraria opinione publicè di-
sciplinæ, & scelerum punitio-
ni contingeret. Etenim cum à
iudicibus ecclesiasticis ordina-
tis, & episcopis laici possint
admitti ad publicam pœniten-
tiam, faciliè posset multis lai-
cis ministrari, & exhiberi delin-
quendi audacia nullā seueram

nec grauem timētibz punitio-
nem. Non oberit huic postero
ri sententiæ tex. in d. ca. aliud.
variè siquidē intelligitur, etiam
ab authoribus prioris opinio-
nis: atque ideò non erit adeò fa-
cile iudicare, quēnā sit frequen-
tiori suffragio recepta senten-
tia, cum quidā eum locū de so-
lenniter pœnitentibus, alij de
publicam, & perpetuam agen-
tibus pœnitentiam, alij de om-
nibus intellexerint: quin & qui
busdā placuerit, illis non pro-
bari conclusionē. quò sit, vt sal-
tem hoc sit maximū argumen-
tum, non satis tutā esse opinio-
nem istā, quē ita incertā proba-
tionē habeat. Nihilominus ille
tex. intelligitur, vt potius cōsi-
lium det. quā præceptū tra-
dat: quasi consiliū sit ipsi pœ-
nitenti cōmodum, iudicem ec-
clesiasticum adire, non secula-
rem. quòd Barb. not. in d. nu.
61. cuius interpretatio minimè
procedit vel ex eo, quòd nullo
pacto consiliū cōueniat, vbi ne-
cessitas iuris adest. Nā si pœni-
tēs actor est, omninò debet reū
vocare apud ipsius rei iudicem:
nec est in eius arbitrio hunc
vel illū iudicē eligere: quemad-
modū fatētur oēs in d. ca. aliud.
& probatur multis in locis v-
triusq; iuris. Quòd si ipse pœni-
tēs reus, is certū iudicē habet,
quē declinare nō poterit. cū sit
satis apud propriū iudicē con-
ueniri: & ideò si actor pœniten-

tem conueniat apud illū iudicē, qui eius est proprius, nō est in eius arbitrio iudiciū illud declinare. Quamobrem nō conuenit prædicta interpretatio, si de cōsilio velimus tractare, vbi nulla electio alioqui iure datur ipsi pœnitēti, cui necessitas incumbit, vel ad agendum, vel respondendum coram certo iudice. Igitur cū detur consiliū ad electionē, quæ pœnitēti non incūbit, nec cōpetit: absurdum videtur responsum Leonis Papæ ita interpretari, vt cōsiliū detur pœnitenti. Nisi constitueremus, pœnitentem habere duos iudices, quorum alterum agendo, vel defendēdo posset liberē eligere. quod non probatur iure, nec probari potest. his adde quæ ipse notauī lib. j. variat. resolu. cap. 18. num. vj. quo in loco de electiōe plurium iudicum tractauī.

¶ Secundō, Intelligitur Leonis Papæ responsum à quibusdam ita quidē, vt obtineat in illis religiosi, qui olim dicti fuēre pœnitentes, publico ipsius instituti nomine: quorū mentio fit in ca. de his. & cap. sequ. 33. q. ij. & in concilio Agathensi. cap. 11. & in concilio Toletano. iij. cano. 53. Hi etenim cū religiosi sint, & verē religionē fuerint professi, mirū nō est, quod sint exēpti à iurisdictione seculari, & ecclesiasticæ tantū subsint. quod probat la-

cob. Septimacensis in d. c. 46. num. 18. quemadmodum & in simili de heremitis pœnitentibus pœnitentiam tradit Aret. in dict. cap. ij. de foro comper. nu. 12. scribens communiter receptum esse, hos iurisdictioni tantū ecclesiasticæ, non seculari subijci. quod glos. notauit in cap. qui verē. xvj. q. j. & in l. ij. ff. de in ius voc. quanuis Abb. in d. c. ij. num. 10. Cardj. in cle. per literas. de præb. & Aufre. in cle. j. de offi. ord. regu. ij. fallent. 33. num. 37. teneant cōtrarium. & id seruatum fuisse in praxi asserueret Aufrer. eorū etenim opinio procedit in simplicibus heremitis, nō in his, qui sunt heremitæ pœnitentium religionem professi, etiam si glos. prædict. & glo. in c. nulla. 97. distin. priorem opinionem absque vlla distinctione probauerint. & Innocen. in cap. cū ad monasterium. de statu regul. Sic nuper nempe anno domini M. CCCXC. exordium habuit apud Lutetiam Parisiorum ordo pœnitentium foeminarum authore Ioanne Textore Minorita: vt scribit Robertus Arboricensis in tracta. de tuendo cœlibatu tomo ij. qui etiā commemorat, hoc institutum ætate beati Ludouici sedē tenuisse propè muros Parisienses in cœnobio diui Antonij Cāpenfis: & tamen labentibus annis illis successisse conuentū virginum, qui

nam, qui hodie extat sub Cister
ciensum regula. Sed an hæc pœ
nitentes fœminæ pertineant ad
iurisdictionem ecclesiasticam
constabit ex earum regula, & re
ligionis professione. Ipse verò
non possum mihi aliquo pacto
persuadere, restringendum fore
Dni Leonis responsum ad reli
giosos illos qui re, & nomine
pœnitentes ex peculiari religio
nis, & ordinis instituto diceban
tur. Nec enim de his Leo Papa
cogitauit, sed de pœnitentibus
laicis, quibus liberum erat res
seculi tractare, loquitur eviden
ter, non de religiosis ordinem
certum, seu institutum, aliquod
religionis profitentibus. Vndè
secundus hic intellectus non fa
ctus conuenit præcitatæ Pontifi
cis sanctissimi responsioni.

¶ Tertiò Panormit. in dict. c.
ij. numer. 9. aliter existimat intel
legendum esse text. in dict. cap.
aliud, asseuerans, pœnitentem
posse conueniri apud iudicem
secularem: licèt ipse possit age
re contra quencunque coram
iudice ecclesiastico. Quæ qui
dem interpretatio ex eo displi
cet Barbatio ibidem, quod opi
netur, non posse hæc duo simul
constare, pœnitentem actorem
posse agere apud iudicem ec
clesiasticum, & eundem reum
posse conueniri apud secularē.
atque idem mihi videtur si con
stituamus, pœnitentem esse & cœ
teri personā ecclesiasticam. cum

si hoc iure, quia persona eccle
siastica est, potest agere apud
ecclesiasticum: poterit fortiori
ratione apud eundem conueniri,
& declinare forum iudicis se
cularis, quamuis Panormit. hūc
sensum habere possit, & verè ha
bet, quòd pœnitens & miserabi
lis persona possit agere apud iu
dicem ecclesiasticum, licèt te
neatur conuentus respondere
coram seculari. Etenim in pau
peribus & miserabilibus personis
possunt hæc duo procedere, &
obtinere: vt colligitur ex Inno
cent. quem citat Panormit. in d.
cap. significantibus: & nos obi
ter diximus superius in cap. vij.
& tamen non omninò conuenit
Panor. intellectus, quia pœnitēs
non est persona ecclesiastica,
nec vt miserabilis poterit regu
lariter coram ecclesiastico iudi
ce agere: quemadmodū paulò
ante probauimus. vndè falsa est
omninò, nec probatur à docto
ribus opimo glo. in dict. capit.
aliud. in ij. intellectu, dum illud
responsum intelligit, quoties pœ
nitens reus est. Nam omnes fe
rè, quorum supernis memini
mus, paucis exceptis, dum dili
genter examinant verū sensum
c. aliud. planè illud intelligunt
in pœnitente actore: non in reo.
vt ex modo traditus, & statim ex
plicandis constabit.

Quarto: frequentiori docto
rum suffragio respōsio Leonis
Papæ in actore intelligitur: vt

tandem, pœnitens, si causam habeat, quam forsan negligere nō debeat, possit reum vocare ad ecclesiasticum iudicium: eaque vocatio sit necessaria, quoties reus ipse clericus est. at ubi reus sit laicus, consilium potius, quā necessitas inducatur: & id consentiente reo non aliās: cū nō habeat maius priuilegium pœnitens, quā clericus sacerdos, qui laicum reum debet necessario conuenire apud iudicem laicum. cap. cū sit generale. de for. compet. cap. experientiae. ii. q. j. Nec quidquam vrget pœnitentiae fauor, vt reus inuitus ad alienum trahatur forum, fiatque eidem, ac iudici seculari iniuria: cū potius abstinere debuisset pœnitens, dum pœnitentiam agit, ab actione proponenda, quā damnū & iniuria irroget alteri eum inuitum trahendo ad eum, qui eius iudex non est. at quē ita hunc intellectum tenuēre glo. in d. cap. aliud & inibi Domi. Præposit. & Card. à Turre Cremata post alios, quorum sententiam mihi probare videtur tacitè Areti. in dict. cap. ij. col. ij. & expressim Septimam censim in d. c. 46. n. 19. qui citat & ad hoc ipsum alterum eiusdem diui Leonis locum ex epistola. 94. ad episcopos, & prsbyteros intra Thraciam constitutos. in cuius epistolæ calce sic ait, Sane si clericus laicū pulset, prius se audiri ab episcopis poscat: tū

si petitioni suæ laicum viderie obuiare, ex permissu episcopi sui in seculi moderatores disceptatione configat. Hæc sane sunt, quæ à multis adnotari solent circa veram interpretationem epistolæ diui Leonis Papæ, cuius pars à Gratiano adducitur in dict. ca. aliud. Fortan eius capitis intellectus apertius constabit, si literam, vt extat apud Leonem Papā, hoc in loco subiiciamus, ex epistola 90. ad Rusticum Narbonensem episcopum cap. 8. egerat enim sanctissimus ille Pontifex de his, qui pœnitentiam agere differunt, segnitiam istam à dæmonis perturbatione sensim hominum mentibus illapsam, impensissimè reprobans: tandem, subdit. Aliud quidem est, debita iusta reposcere, aliud propria perfectionis amore continere. Sed illicitorum veniam postulantem, oportet multis, etiam à licitis abstinere. dicente Apostolo omnia mihi licent, sed non omnia expediunt. vnde si quis pœnitens habeat causam, quam negligere fortè non debeat, meliùs expetit ecclesiasticū, quā forense iudicium. Hactenus Leo Papa. Ex cuius contextu apparet manifestè, si Apostoli verba, quibus vtitur, considerentur, & deindè distinctio iusta reposcentis à contemne proprio perfectionis amore, diui Leonis epistolam necessariò intelligendam fore in actore, non in

non in reo: Huc etenim pertinet totus responsionis contextus: nec potest commodè aliud deduci ex ipso penitissimo pontificis sensu: cum actori detur, non reo, agendi libertas, electio, & arbitrium: de quibus illuc manifestissimè agitur. Sic & illud constat, in eodem capite arbitrio, & electioni pœnitentis committi actionem ipsam coram iudice seculari, vel ecclesiastico secundum communem: ita tamen, ut quamuis non peccet, nec crimè committat agendo apud iudicem secularem, melius tamen faciat, si coram iudice ecclesiastico negotiū prosequatur. Hinc sequitur, non probari authoritate Leonis Papæ, etiam si sequamur communem eius interpretationem, pœnitentem publicè, ac perpetuò ita esse subditum ecclesiasticæ iurisdictioni, quòd non possit apud secularem iudicem cōueniri. Nō enim loquitur Leo pontifex in reo, sed actore. Nec illuc datur libertas declinandi iudicium seculare in præiudicium eius, qui pro iure proprio exigendo pœnitentem vocauerit ad eum iudicem, à quo nulla lege, vel canone expressim immunis, & liber censetur. Atque hæc quidem dicta sint iuxta eū sensum, quem Archid. glo. Do. Præpo. & Cardinalis à Turre Cremata, & plerique alij tradidere ad Leonis pontificis maximè responsū. ¶ Ipse verò iui-

nimè prætermittā & aliter Leonis epistolā accipere, ac interpretari, sic quidē, ut constituamus pœnitentem ex eo velle pœnitentiā differre, quòd agere de creuerit pro rebus proprijs apud iudicem exigendis forensi strepitu, & actione. Nā quilibet potest iustissimè reposcere quæ sibi iure debentur: tametsi perfectionis sit, hæc temporalia remittere, & contemnere. Pontissimè tamē pœnitētibz cōuenit, hac uti perfectione, & id expedit, quoties differri per strepitū iudiciālē pœnitentiā contingit, quibus sanè perpēsis, etiā si pœnitēti liceat actiōe forēsi uti pro causa quā forsan negligere non debeat: melius tamē erit ex cōsilio Leonis Papæ iudiciū ecclesiasticū pœnitēti, quā forēse, id est rerū exactionē, expetere. Etenim nō arbitror Pontificē sanctissimū in præcitata epistola constituisse discrimen inter iudiciū seculare, & ecclesiasticū, sed inter iudiciū pœnitētiæ, & forense. Cū huic distinctioni conueniant omnia, quæ ab eodē pontifice tradūtur. Nec potest dubitari, forēse iudiciū rectè dici, iudiciū fori exterioris, etiā si ecclesiasticum sit. capitul. forus. de verbo. significatione. Est igitur diui Leonis responsio sic accipienda, ut ecclesiasticum iudicium exponamus, id est, iudicium pœnitentiæ: forense autem, id est iudicium exterius.

pro rebus petendis. Deniq; melius erit & consultius pœnitentibus exactionem forensē, etiā iustam differre, quā eius causa penitētiā ad tempus remittere. ¶ Gratianus autem in dicto cap. aliud. versi. non ait minimè tractat de pœnitentibus, sed ex multis auctoritatibus per eum adductis colligit, in civilibus, & criminalibus apud iudicē ecclesiasticum clericum esse conueniendum: non apud secularem: nec de pœnitentibus verbum aliquod illuc expressum, aut sub intellectum extat. ¶ Illud verò in hac quæstione disputari solet, an hæretici ecclesiæ reconciliati, qui habitum gestant publicè pœnitentium sint sub iurisdictione inquisitorum, vt & pro alijs criminibus, quæ ab hæresi distincta censentur, ab ipsis tantum inquisitoribus puniri debeant, non ab alijs iudicibus ecclesiasticis, vel secularibus? Et planè si questio ista est examinanda, & diffinienda ex auctoritate Leonis Papæ, satis constat, quid sit hac de re omninò respondendum. Forſan poterit alijs auctoritatibus, & rationibus persuaderi hos pœnitentes ab ipsis inquisitoribus puniendos fore, non ab alijs iudicibus: & si mihi hætenùs fuerint incognitæ: tamen pro arbitrio cuiusque iuxta reipublicæ vtilitatem, & commodum expēdendæ sunt: atque ideo erit postulanda deci-

sio, regia auctoritate stabilita, præmissa consultatione à summis curiæ regię consiliarijs, quibus hoc negotium, & alia commissa sunt, quæ ad fidei catholicæ cultum, & tutelam, pertinet: quos minimè verebor admonere, Cogit enim reipublicæ zelus, nè liberam perniciosis hominibus, & semel in Christianam religionem perfidis, præstent de linquendi occasionem, audaciā, atque immunitatem, & nihilominùs illud constanter assenerare non dubitabo, nihil ad huius quæstionis decisionem pertinere. text. in capitu. vt commisi. §. nec nō faciēdi. de hæret. in vj. cuius hīc est literæ cōtextus. Nec non faciēdi à quibuscūq; alijs. gnari vobis libros, seu quaternos, & alia scripta, in quibus inquisitiones factæ, ac processus per quoscūque auctoritate sedis apostolicæ, vel legatorum eius habiti contra hæreticos cōtinentur: & illorum, qui vestris mandatis obediētes humiliter stant propter hæresim in carcere, vel muro reclusi, pœnā vñā cum prelati quorum iurisdictioni subsunt, mitigandi, vel mutandi, cum videris expedire. Hætenùs Bonifacius viij. illa siquidem verba, quorum iurisdictioni subsunt, ad prelatos palām referuntur, & referenda sunt: vt tandem constet, illos prelatos simul cum inquisitoribus habere ius mitigandi, vel mutandi pœnam

di poenam, quorum ipsi accu-
sati, & hæretici iurisdictioni
subiunt nō alios. Deinde quā-
vis ea verba forent referēda in
ipsos inquisitores, planē intelli-
gi debent quō ad punitionem
hæresis, & quō ad ea, quæ per-
tinent ad hæresis crimen, non
quō ad alia: quēadmodū om-
nes homines vnius provincie
sunt subditi inquisitoribus il-
lius, & eorū iurisdictioni quō
ad hæresis punitionē, non quō
ad alia crimina. & præterea il-
le tractat summus Pontifex in
specie de mitiganda, aut mutā-
da poena semel hæreticis post
reconciliationem imposita. Nā
licet alioqui poena à iudice per
sententiā nominatim inflicta
nō possit per eum mutari, nisi
incontinenti. l. Paulus in j. ff.
de re iudica. quam latissimē ex-
plicat Felin. in c. qualiter. in j.
de accusat. poena etenim arbi-
trio iudicis mitigari potest. l. &
si leuior. C. ex quibus caus. in
famia irrog. l. quid ergo. §. pœ-
na grauior. ff. de his, qui notā.
infamia. modō id fiat ante sen-
tentiam. glo. communiter rece-
pta in d. §. poena. tamen in cri-
mine hæresis hoc est speciale,
vt etiam post sententiā pos-
sit iudex poenam mitigare, &
mutare, si id viderit expedire.
text. elegans in d. c. commissi.
quem passim Doctores ibi ad
hoc ipsum adnotarunt, & Gó-
salus à Villadiego in tracta. de

hæret. q. 17. Nec est ad hoc ne-
cessarium, quod hæc mitigādi
poenam facultas in ipsa sentē-
tia fuerit à iudicibus inquisito-
ribus excepta, aut reseruata: cæ-
teri siquidem iudices possunt
regulariter in sententia sibi ip-
sis reseruare diminutionē pœ-
næ, ipsiusvè declarationē: mo-
dō declaratio contraria nō sit
pœnæ per sententiā diffinitæ:
quemadmodū tradidēre Bal-
dus in authent. interdicimus.
in fine. C. de episcopis & cleri-
& Felin. in d. c. qualiter in l. de
accusatio. nume. 31.

Ex capite sequenti.

- 1 *Causa possessoria rei spiritualis, an sit temporalis, & an possit per iudicem secularem tractari?*
- 2 *Decimarum causa quandoque potest apud iudicem laicum expediri.*
- 3 *Regia, & suprema tribunalia ius habent in his Regnis tollendi vim, & violentiam, qua à iudicibus ecclesiasticis appellantis fieri solet.*
- 4 *Nuntiorum Apostolicorum potestas à summis Regis cōsiliarijs examinari potest.*
- 5 *Exteri non possunt in his regnis ecclesiastica beneficia obtinere.*
- 6 *Obiter attingitur, an liceat quandoque non obedire literis Apostolicis, qua falsis precibus in publicum dispendium impetrantur.*

Pract. Couar. Rub. G

De rebus & negotijs
ecclesiasticis, quæ solent
apud huius Castellani re-
gni prætoria fre-
quenter exami-
nari.

CAP. XXXV.

PERVNQVE
fit, vt pro maxi-
ma reipublicæ
vtilitate, & quie-
te causæ quædā
ecclesiasticæ ad Castellani re-
gni suprema auditoria deferā-
tur multis sanè de causis, quæ
solent in disputatione adduci,
ne vlla ex parte distinctis iurisdic-
tionibus, & tribunalibus
lesio fiat. Primùm etenim con-
trouertitur de causa possessoria,
quæ contingit circa beneficia,
& sacerdotia obtinenda. Nam
quidam existimant, causam
possessoriam rei spiritualis,
vel quasi spiritualis temporalem
esse, ideoque posse iudicem
secularem de ea cognoscere
ad eius vsque diffinitionem,
quod probare multis conantur:
præsertim ex glo. in c. literas,
du iuramen. calum. quæ asserit
causam possessionis cuius-
cunque rei spiritualis temporalem
esse, & censeri. notant
Vincenti. in capi. vlti. de iudic.
Bald. in capit. 1. apud quem vel
quos controuersia debeat dici.

glo. & Docto. in c. cū dilectus,
verb. iuramento. de elect. Car-
di. in clemen. dispendiosam. de
iudic. ij. opposit. x. q. est & ad
hoc text. optimus in c. vlti. de
iudic. & c. petimus. xj. q. j. & in
c. causam quæ. in ij. qui filij sine
legi. quibus autoritatibus cō-
stat, iudicem secularem, etiam
inter clericos esse competentē
ad cognoscendū de causa pos-
sessoriis rei spiritualis, vel quasi
spiritualis, vt quidam opinan-
tur, qui ex hoc conantur defen-
dere vsum Galliæ forēsem, qui
diu iam obtinuit, & Martini
Papæ literis extat comproba-
tus, quod iudices seculares co-
gnoscant, etiam inter clericos
de possessorio cuiuslibet causæ
spiritualis. Huius enim forēsis
vsum meminere Guido Papæ. q.
j. & q. 71. ac rursus q. 85. Guliel.
Benedict. in d. c. Rainutius. de
testamē. verb. & uxorem. in ij.
decisio. nu. 331. Nicolaus Boe-
rius in decisio. 69. nu. 23. Aufre-
ri. in cle. j. de of. ordin. regala ij.
fallent. 24. Ioannes Dayma in
procemio pragm. sanctionis. §.
postremo. folio 112. Thomas
Grammati. decisio. 78. optimè
Ioā. Gallus q. 155. qui scribit iu-
dicem secularem apud Gallos
inhibere, & prohibere iudiciū
petitorium, donec fuerit lis fi-
nita super possessorio. Huius
item consuetudinis, & priuile-
gij meminit latè Carolus De-
grassalius lib. ij. Regaliū Fran-
ciæ iure.

et iure. v. & Ioan. de Selua in tract. de benefic. j. par. q. vij. col. iij. sed an hic Gallie forēsis vsus iure procedat ex sequentibus conclusionibus manifestū fiet.

¶ Prima conclusio. Quoties causa possessoria rei spiritualis mixtam habet proprietatis rationem, non potest per iudicem secularem expediri, sed est omninō per ecclesiasticū examinanda. Hæc conclusio probatur ex eo, quod possessoriū illud iudiciū minimē dici possit temporale: cum habeat admittam cognitionem iuris spiritualis. c. tuam. de ordi. cogni. c. causam quæ. in ij. qui filij sint legiti. arque ita Panor. in d. c. literas. de iuramen. calum. probat istam conclusionem: & illic Anto. Barb. & alij, præsertim, & in specie ex iunioribus Augustinus Beroius in rubric. de iudic. nume. 51. Ex quo patet, non posse laicum iudicem secundum rigore iuris cognoscere de causa possessoria beneficii ecclesiastici: cum ad iustificandam possessionem in hoc casu sit necessaria quædā summaria probatio alicuius tituli apparētis, nec aliter possit possessio obtineri, etiā quò ad interdicta possessoria: iuxta gloss. celebrem in clementi. vnic. de caus. posses. & proprietate. cuius mentionem nos fecimus in c. x. huius operis. nu. iij. quanuis Augusti. Beroius in d. rubric. de

iud. censeat, posse iudicē secularem cognoscere de causa possessoria recuperandā, ac retinendā in beneficiorum ecclesiasticorum cōtrouersijs, etiā si non possit de possessorio adipiscendā tractare. Nam vbi locus sit opinioni præcitatæ glo. itidem & locus erit huic primæ cōclusioni. & in vniversum latissimē hoc probat Ioan. Dayma. in dict. §. postremò. Quam obrem opinor, iudicem seculare nec in interdicto adipiscendā, nec retinendā, nec recuperandā posse cognoscere de causa possessoria beneficiorum ecclesiasticorū: maximē quia in hac specie non solet cōtrouersia contingere, nisi inter clericos: & ideo cum reus clericus sit, ad iudicem ecclesiasticum erit causa deferenda perpenis iuris vtriusque principijs, & conclusionibus admodū receptis: licet causa possessoria nihil haberet mixtū proprietatis, nec esset in ea quid spirituale, imò tota esset omninō temporalis. Quod est potissimē aduertendū. Nā & causa possessoria in beneficijs ecclesiasticis ad forū ecclesiasticū pertinet, & beneficiālis dicit. cle. j. de caus. pos. & proprie. Cōducit ad idē tex. in cle. vnic. de sequest. pos. & fruc.

¶ Secunda conclusio. Causa possessionis rei spiritualis, vel quasi spiritualis per laicū iudicē examinari pōt, & quandoq; Pract. Couar. Rub. G ij

debet, si nihil proprietatis mixtum habeat. Hoc constat auctoritate gloss. in dict. cap. literas. quo in loco ita eam intellexit Panormit. item hoc ipsum tenere videntur Vincen. Ioan. Andræ. & Doct. in c. ult. de iudic. ubi est text. ad hanc conclusionem singularis. & in d. c. petimus. it. q. j. notat Guido Papæ in dict. q. j. quibus accedit opinio Bart. quæ communis est in l. Titia. ff. solut. matrimonio. cuius & nos meminimus in epitome ad iij. lib. decretalium i. parte c. 8. §. 12. nu. iij. vnde de quoties tractabitur de causa possessionis decimarum, iuris patronatus, iuris præsentandi, iuris eligendi, quia in hisce casibus non est ad possessorium ius necessaria proprietatis examinatio, iudex secularis erit competens, & coram eo poterit causa expediri: quia temporalis censetur. Verum, si diligenter examinauerimus rationes, & auctoritates, quibus hæc secunda conclusio probari solet, planè manifestum fiet, non esse satis certā, nec tutam: imò prorsus destitutam omni legum, & canonum, quibus standum sit, auxilio censeretur. Est etenim regula iuris Pontificij, quæ dicitur, causas ecclesiasticas tractandas, & examinandas fore apud iudices ecclesiasticos, non apud seculares. cap. ii. de iudic. Ecclesiasticas autē causas intel-

ligo, non de rebus temporalibus ecclesiarum, sed de rebus spiritualibus, & de his, quæ quasi spirituales censentur. & constat, causam possessoriam, etiā simplicem, & indistincte dici ecclesiasticam: ut probari, ac deduci poterit ex text. in dict. clement. vnic. de causa possessionis. & proprietatis. & clement. vnic. de sequestratio. possessio. & fruct. & ideo falsam esse censere hanc secundam conclusionem ex auctoritate Anton. in dict. cap. vlti. de iudic. & aliorum quos sequuti sunt Ioan. Dayma. & Augustinus Beroius in præcitatis locis. Non oberit gloss. in dict. cap. literas. quia ea communiter reprobat: ut asseuerat Aufreri. in decisione 470. & præterea priuatam, non publicam auctoritatē habet. textus autem in dict. c. ult. de iudic. facilimè ab hac controuersia excluditur, cum illic tractetur de officio, & dignitate seculari, & electione ad eandem constituenda: non de dignitate ecclesiastica: ut inibi gloss. & doct. communiter admonent. Sic & in dict. cap. causam quæ. qui filij sint legit. causa possessoria, quæ temporalis censetur, rectè, ad hereditatem bonorum temporalium pertinet: non ad matrimonium, nec ad aliud, quod sit spirituale, sicuti probat eleganter Robertus de Freta Rotæ auditor in cōs. Aegidij à Bel-

di à Bellamera 40.col.17.dein
de in dict.c.petimus. 11.q.1.secu
lare iudicium potius in auxiliū
ecclesiastici requiritur, & postu
latur, quā ad principale cau
sa ecclesiasticæ cognitionem,
& examen. Nec quicquā vrget
Bart.opinio in dict.l. Titia. nā
& ea non est omninò certa: vt
in dict. 8. duodecimo obiter at
tingimus. nec est admittenda in
distinctione, sed in ipsamet stricta
specie, de qua ibidem agitur,
& omninò simili. Ex quibus 2
opinor vsū forensē Galliae
admodum refragari iuris pon
tificij receptis conclusionibus:
tamen si quandoque reipublice
conueniat, illum etiam apud
nos admitti. Idcirco sequentia
non temerè adnotabimus.

¶ Primum etenim illud existi
mo consuetissimū esse, quòd
non possit iudex secularis qui
cunque sit, quoties agitur res
inter clericos, aut reus tantū
clericus est de causa possessio
ria tractare, etiā si fateremur,
eam esse temporalem: cūm cle
ricus sit apud ecclesiasticū iu
dicem conueniendus ex vtriuf
que iuris regulis. maximè pro
batur in cap. qualiter. de iudic.
authen. statuimus. C. de episc.
& cleri. cap. placuit. cap. Inoli
ta. 11. q. 1. imò nec valet consue
tudo in contrarium: vt censet
Rota in antiquis. 840. cuius
meminit Martinus Azpilcua
ta in capi. cūm cōtingat. de re-

script. primo remedio, pagin.
154. quo in loco hanc primā
conclusionem, quā nos pro
ponimus, palā asserit. & ta
men decisio Rotæ non satis in
hac specie loquitur, sed in alia,
quā nos superius examinaui
mus cap. 1. nū. 5.

¶ Secundò erit illud obseruā
dum, quòd clerici poterunt a
pud iudicem secularem petere
laicum solutionem decimarū
recusantem cōpelli ad eas sol
uēdas: cūm tantū agitur, an
decimæ sint solutæ, vel an te
neatur ille soluere, vel alius: nō
autem de iure decimarum, nec
de exemptione, aut privilegio
ab earum solutione liberanti.
Ecclesia siquidem duos ad hoc
iudices habere poterit: nempe
secularem, & ecclesiasticum: vt
probare vult Frederic. in cons.
245. tamen si referat quosdam
voluisse, quòd vbi tractatur tā
tūm de quæstione facti super
decimis non de quæstione iu
ris, causa contra laicum solum
pertineat ad iudicem secularē.
Quod ipse non admitterem,
quia video, posse laicos ad solu
tionem decimarum censuris,
& alijs modis per ecclesiasticū
iudicem compelli: vt constat
ex tota rubrica, & titulo de de
cimis, etiā si quæstio facti tan
tūm sit examinanda. cap. per
uenit. cap. nuncios. cap. cūm
homines. cap. de terris. de deci.
clement. ij. de iudic. atque ita
Pract. Couar. Rub. G iij

regia lex hoc ipsum probat l. 34. & vi. titul. j. libr. iij. ordina. & est, ni fallor, communis opinio.

¶ Tertiò, Quoties decimæ à romano Pontifice beneficiario, feudarioque iure translatae fuerint in principem laicum: poterit iudex secularis, utcumque causa tractetur, de decimis cognoscere: imò ad eum pertinet huius causae cognitio privatiue. Quod in Regno Franciae seruari tradunt Carol. Molinae in consuetudin. Parisiens. titu. j. rubri. & §. 46. q. iij. Ioannes Rupellanus libr. j. forensi. Instit. cap. 25. sic semel ex literis regijs vidi decimarum causam tractari inter ecclesiasticos apud hoc Granatense Praetorium, ex eo, quod reges Catholici Fernandus & Elysabeth decimas huius Regni Granatensis obtinuerint à pontifice Maximo, cum onere dotandi ecclesias.

¶ Quartò erit & ad haec obseruandum, causam decimarum quandoque in his regnis tractari apud regios Auditores: nempe cum laici contendunt, decimas ab eis exigi, quae legitima temporis praescriptione minimè debentur, & sunt remissae, denique conqueruntur contra morem & consuetudinem decimas ab eis exigi: nam & si condemnentur à iudice ecclesiastico, nihilominus ex que

rela causa retinetur apud regiam praetoria. Siquidem & literae regiae passim dantur à supremo senatu ad id, ut laici non cogantur decimas illas soluere, quae solui legitima temporis praescriptione non consueverunt: quemadmodum ipse adnotauit lib. j. variar. resolut. cap. 17. num. 8. vers. nono. & idem fieri apud Gallos testatur Carolus Degraffalius lib. ij. Regali. Franciae iure. 7. col. 5.

¶ Quintò, non video congruam rationem, qua defendi iure valeat, laicum decimarum conductorem posse conueniri absque ulla fori praescriptione apud iudicem ecclesiasticum. In hac etenim specie non agitur de iure decimarum, nec de decimis soluendis ab his, qui tenentur eas soluere: sed de soluendo pretio, quo conductae suere decimae alicuius parochiae, & iam à colonis, & à quibuscunque praediorum dominis solutae. Et idcirco rectè poterunt hi conductores apud iudicem secularem conueniri: imò iure ordinario debet ab eo causa tractari, poteritque iudicium ecclesiasticum declinari. Quamuis iure regio expeditum sit, conductores istos posse apud ecclesiasticum iudicem conueniri, quoties in conductionis contractibus se conductores submiserint iurisdictioni ecclesiasticae, censuris, & alijs canonicis legibus, aut iura-

aut iuramentum præstiterint
ut est text. in l. vj. titu. j. libr. iij.
ordin. idem sensit l. iij. eiusdem
tituli.

Sextò non negamus, posse
iustissimè iudices regios, qui
prætorijs assident, & inibi iura
partium regio & supremo no-
mine tractantur, extraordinariè
tractare causam possessionariam,
in qua de possessione beneficij
disputetur, ad effectũ, ut quic-
ta respublica sit, nec fiat alicui
iniuria, & violentia, aut indebi-
te possessione, quam obtinet,
expolietur. Hoc enim etiam in
neapolitano Regno sæpe fieri
testatur Matthæus Afflict. de
caso. 24. scribens in hoc iudi-
cio potius agi de defensione
extra iudiciali, quàm de iudi-
ciali ordinaria cognitiõe. quia
tantum id agitur, quòd quis re-
stituatur ad possessionem, qua
iniquè, & per violentiam fue-
rat expoliatus à iudice eccle-
siastico.

Cæterum in hac regia, & ca-
stellana republica illud obser-
uatissimũ est, & diu obtinuit
à tempore, quod memoria ho-
minum excedit, posse ab his,
qui à iudicibus ecclesiasticis vi,
& censuris opprimuntur, re-
gios auditores, & consiliarios
qui apud regia suprema præto-
ria iura litigantibus reddunt,
omniò adiri, ut vim auferant,
& compellant iudices ecclesia-
sticos ab ea inferenda cessare.

Extat inter huius regni leges
lex regia. 7. titu. j. libr. ij. ordina.
Expedetiòrque constat instru-
ctio, quam regium decretum
exhibuit anno Domini M. D.
xlvij. qua & modo vtimur, &
olim item vbi fuere regij con-
siliarij. Nã vbi lis agitur apud
iudicem ecclesiasticum etiam
inter ecclesiasticos: qui per sen-
tentiam condemnatus appel-
lauit iudex què non vult defer-
re appellationi, & idè pro exe-
cutione multis afficitur censu-
ris, & grauaminibus, conqueri-
tur simplici querela coram re-
gis auditoribus ex eo, quòd
non deferatur appellatio, quã
ad sedem apostolicam propo-
suerit: tunc sanè statim ex sola sim-
plici querela dantur literæ re-
giz, quibus præcipitur rebel-
lioni sub certa pœna, quòd in-
tra breue tempus mittat ad cu-
riam acta causa, & processum,
& rogatur iudex ecclesiasticus
ut absoluat excommunicatum
ad aliquot dies, qui sufficiant
missioni, & examinationi pro-
cessus: quòd si cõtumax iudex
sit, dantur secundæ literæ, ac
tandem tertiæ, & id agere co-
gitur pœnis quibusdam, qua-
rum inferius mentionem age-
mus. Viso autem processu, &
visis actis causa, tantum illud
agitur, an iuste ille iudex defer-
re noluierit appellationi. Et de-
nique si compertum sit, appel-
latione esse friuolã, causa ad eun-

Pract. Couar. Rub. G. iij

dem remittitur: fin autē iusta visa fuerit appellatio, tollitur illa vis, & iniuria, quæ aduersus sacros canones, & auctoritatem sedis Apostolicæ fit appellanti ad eandem: & præcipitur illi iudici, quod appellationi deferat, & absoluat excōmunicatum, omniāque acta post appellationem retractet, ac reducat in eum statum, in quo erant tempore appellationis, & sententiæ. At si laicus per iudicem ecclesiasticum grauetur, nec ipse iudex fit illius causæ competens, quia reus laicus est, & causa profana. tunc etiā si grauatus appellet, dantur litteræ regie, ad hoc vt iudex ecclesiasticus nō cognoscat de ea causa, & remittat eam ad iudicem secularē, vel mittat processum ad curiā, quo viso, si causa pertinet ad seculares iudices non agitur de deferēda appellatione, sed inhibetur ecclesiasticus iudex cognitione illius litis, & remittitur causa ad secularem iudicem: quemadmodum latius apparet ex regia instructione, quæ typis extat tradita inter Granatēsis curiæ ordinationes, fol. 16. Nec regij consiliarij cognoscunt de iustitia appellationis ad summum Pontificē deferēdæ, ad hoc, vt ab ipsis sententiā confirmetur, vel reuocetur: sed tātū ad hoc vt tollatur vis illa, quæ à iudice ecclesiastico iniustissimē fit ap-

pellanti, dum eū cēsuris iudex opprimit pro executione sententiæ, quæ nōdum transierit in rem iudicatam pendēte appellatione ad summū Pontificem proposita: cui tenebat ut iudex omninō deferre, iuxta canonicarū sanctionū decreta. Hic autem forensis vsus, & praxis, qua regij consiliarij vtuntur, multis rationibus iustificari potest, & primò propter maximam eius vtilitatē, quæ reipublicæ accedit: cū alioquin si remedium hoc, & auxiliū aduersus iudices ecclesiasticos adhiberetur, grauissimē opprimerentur innocentes à iudicibus ecclesiasticis, qui procul à romana curia passim iurisdictione, & potestate ecclesiastica abuterentur.

¶ Secundò, probatur auctoritate tex. in c. filiis vel nepotibus. 16. q. vii. vbi constat, episcopis, & Archiepiscopis negligentibus punitionē eorū rectorū, qui bonis ecclesiasticis abutuntur, posse regē adiri, vt illi malo medeatur, & licet Pan. in c. qualiter & quan. de iudic. aliter illius capitis verba interpretari velit, & dicat, illū text. corrigi per iura noua. professio nulla extat iuris noui correctio ad hūc effectū, vt princeps secularis oppressos violētia iudicū ecclesiasticorū inferiorū liberet interim donec à summo Pontifice præstet iure debitū auxiliū.

Tertiò ad

¶ Tertiò ad idem conducit plurimùm text. in cap. princip. 23. q. v. quo in loco testimonium Isidori à Gratiano adducitur in hoc, vt sciamus, principes seculi intra ecclesiam eam potestatem habere, vt superborum ceruices comprimant, & quod fieri non potest per iudices ecclesiasticos, ab ipsis iuxta disciplinam reipublicæ vtilem executioni mādetur. Ergo vbi præstò non est, qui liberet oppressos à iudicibus ecclesiasticis, potestate quidem ecclesiæ, ipse princeps secularis poterit auxilium miseris ministrare.

¶ Quartò his accedit Hieronymus in commentarijs ad cap. 22. Hieremiæ, c. Regum. 23. q. v. Regū inquit, officium est proprium facere iudicium, atque iustitiam, & liberare de manu calumniantium vi oppressos. Idem constat autoritate Ioannis Papæ viij. quæ ab ipso Gratiano traditur in ca. administratores. xxij. q. v.

¶ Quintò iustitia huius praxis ex eo deduci videtur, quòd cum omnes ferè Christiani orbis principes seculares hac vtantur, & tot annis fuerint vfi potestate consilio prudentissimorum virorum, qui iustitiæ zelo & Christiana pietate id ipsis persuaferint, credendū omnino est, hoc in maximā fieri rei publicæ vtilitatē commodū, & ad rectū triusque spiritualis, &

temporalis iurisdictionis vsum, & compendium. Quod si quis contendat à principibus secularibus hanc tollere potestatem, statim, non quidē serò compert experimento manifestissimo, quantū calamitatis reipublicæ inuenerit. Hic verò forensis vsus non tantum in his Castellanis regnis Hispaniarū ditionibus, & principatibus, sed & apud Gallos, aliòsque Christianæ reipublice seculares principes est equidē receptissimus vt commemorant omnium, quos ego legerim diligentissimè Martinus Azpilcueta in c. cum contingat. de rescript. remedio primo, pagina 146. Carolus Degrasfalius lib. ij. Regalium Franciæ iure vij. Stephanus Aufrelius in cle. j. de offic. ordi. regu. ij. fallen. 30. Aduersus verò clericos, & ecclesiasticos iudices illa est frequētissima pœnæ comminatio, quæ sit ad amissionem rerum temporalium, quas obtinent in his regnis, & deindē quòd censebuntur extranei ab eisdem. Cuius comminationis mētio fit in l. v. tit. j. lib. iij. ordin. eiusque meminere Guliel. Bene. in c. Rainutius. de testa. verb. & uxorem nomine Adelasiam. ij. decisio. num. 460. & Carolus Degrasfalius lib. ij. regalium Franciæ iure vij. col. pen. Sed & ex multis alijs causis in his Hispaniarū regnisitur ad supremos Regis

consiliarios, & ad eiusdem Regis auditoria pro ecclesiasticorum negotiorum expeditione, quæ maximam affert reipublicæ utilitatem, si quæ diu obtinuerunt, & quæ nuper ab inuitissimo, Carolo, eiusque catholicis, simul, & prudentissimis consiliarijs hisde rebus decreta fuere, ad vnguem seruata fuerint. Habent etenim regia prætoria formam, & modum à Rege præscriptum, quo uti debent in hisce negotijs examinandis, & expediendis. Nos verò hac de re vltèriùs agere prætermittimus, quod còpertum sit, hoc onus, & munus alios suscepisse, qui præ sua egregia eruditione, praxi, & multa electione præstantius potuerunt pro rei dignitate tractatum istum absoluerè: & tamè obiter lectorè admonēbimus duo, vel tria in hac materia interim adnotari posse.

¶ Primū, quod paulò ante itidem dicebamus, maximum exat huius praxis fundamētum ad eius iustitiā còprobandā ex eo, quòd idē fiat apud Gallos, & plerāsque Christiani nominis gentes. Nā sicuti apud Hispanos potestas legatorum, seu nunciorum apostolicæ sedis examinatur, ut admoneri possint à summo Regis prætorio, quibus uti còueniat dispensationibus & còmissionibus, ne quid fiat in reipublicæ dispendiū, cū plerunquē nūcij apostolici ex-

teri sint, nec satis nouerint, quæ sunt omninò præcauenda, ne falsis precibus, & suggestionibus decipiantur. ita & idē fieri solet apud Gallos, teste Carol. Molinæo in reg. cancel. de infirmis resignantibus. nu. 139. ita enim inquit de regno Franciæ. In quo nec legatus quidem Papæ, siue lateralis, siue missus, quidquam autoritate papali exequi potest in regno, nisi prius permissionem expressam à Rege obtinuerit homologatam à supremo tribunali Regio, in quo Legatus vult aliquid exequi: nec in terris regni quæ nuper adhuc erant in possessione Regis Fræciæ, sine consensu Comitum Flandriæ, ut vidi per programmata Caroli v. Imperatoris, qui ibi idē ius conseruat: cuius programmatis exemplar habeo, sub data. xiiij. die Maij. anno M.D. xxxj. Hactenus Molinæ. ex quo apparet. nō tantum in Hispania, sed in Flandria, & apud Gallos hoc ipsum frequētissimè fieri. Sic etiam in his regnis multis in casibus, & negotijs literæ apostolicæ ante executionē earum ad regia mittuntur auditoria, & tribunalia: idque fit ex regio decreto, ut illic examinētur, ne quid fiat, & obtineatur falsis precibus, & importunis suggestionibus à summo Pontifice aduersus regni, Regumque Hispaniarum priuilegia, & apostolicas còcessionest denique

denique nè literæ summi ecole
sæ præfulis contra publicã spi-
ritualis, ecclesiasticæ, & tempo-
ralis huius prouinciæ vtilitatẽ
præter ipsius cõcedentis volun-
tatẽ, & consensum executioni
mandetur. Etenim & alij Chri-
stiani orbis principes eodẽ iure
vrentur & hætenus vsi fuere:
quæadmodũ manifestũ fit ex
testimonio Ioãnis Driedonii,
viri & moribus, & sacre Theo-
logiæ professione insignis. Is
(inquam) in lib. j. de libertate
Christiana, pag. 183. distinguẽs
aliud esse, potestatẽ secularẽ ab
solutẽ mandare aut cõstituere,
ne quisquã pareat literis apo-
stolicis iustitiã, aut gratiã con-
cernentibus: aliud verò esse, po-
testatẽ secularẽ mādare, aut cõ-
stituere, vt sine suo beneplaci-
to, & examine nemo pareat hu-
iusmodi literis, nec executioni
mādet easdẽ. Primũ quidẽ im-
probat: secundũ verò admittit
his sanẽ verbis. Secundũ autem
videtur posse fieri absque con-
temptu potestatis ecclesiasticæ
& absque iniuria, & tedio, aut
gravamine, seu pro iudicio ec-
clesiasticæ libertatis, & sanctæ
sedis apostolicæ, vel literarum
eiusdẽ. Potest etenim cõtinge-
re, quod princeps quispiã, aut
ex priuilegio, seu cõmissiõe Pa-
pæ hoc faciat: sicuti Carol. Im-
per. habuit ex priuilegio Syno-
di, ne sine suo cõsensu cõsecre-
tur, vel institueretur episco-

pus, aut ex causa rationabili se-
cundũ congruã loci, & tẽporis
ad sic statuendũ atque mādandũ
moueatur propter abusus
tollẽdos, ne præficiatur extra-
nei, aut nõ idonei, qui vel per
nimĩã importunitatẽ, falsasq;
suggestiões literas apostolicas
impetrarũt, vel impetratis abu-
ti volunt ad oppressiones pau-
perũ, qui alioqui sub prætextu
literarũ apostolicarũ longis li-
tibus, grauibusque sumptibus
vexari possent: non q̃ potestas
secularis velit sibi aut iudiciũ
ecclesiasticarũ rerũ vsurpare,
aut viros idoneos autoritate
apostolica institutos impedire
aut super illorũ idoneitate iu-
diciũ sumere, sed quod velit
ad ædificationem reipublicæ
statum ecclesiasticum promo-
uere. Hæc Driedonius.

¶ Secundò adnotandũ est, ius
hoc, quod Castellanus hic prin-
cipatus, & regia obtinet respu-
blica, ne dẽtur ecclesiastica be-
neficia exteris, nõ tantũ proce-
dere à cõcessiõe romanorũ Põ-
tificũ, præscriptione, & vsu im-
memoriali: vt constat l. xvij. &
seq. lib. j. ordinat. tit. iij. & mul-
tis alijs pragmaticis à Carolo
v. Hispaniarũ Rege primo edi-
tis: sed & à maxima & euidentĩ
regiminis spiritualis, & eccle-
siastici vtilitate, ita quidẽ, vt ex
cõtrario vsu, & praxi plures cõ-
tingat ecclesiarum ministerio
calamitates, quarũ si certã ha-

buerit summus Christi vicarius cognitionē, dubiò procul præ illius supremæ dignitatis, quā summus rotius ecclesię pastor, & rector obtinet, integritate, iustitia, & diuini cultus zelo, tantis, & tot malis in edelā adhibebit: cuius equidem rei iudicium nec nostrum est, nec præsentis tractatus iam coronidē exigentis examini pro eius dignitate committi debet. Sed & iuri, quo vtimur, suffragatur text. in c. bonæ. in ij. colum. vltim. de postulat. prælator. item text. in cap. vltim. de cleric. peregrin. text. in cap. Aphros. 98. distinct. c. nullus inuitus. 6. distinct. c. neminem. 70. distinct. ex iure ciuili text. in l. in ecclesijs. C. de episcop. & cleric. l. vna. C. non lice. habitat. Metroco. lib. xj. l. ij. C. de anno. ciuil. eod. lib. cum multis alijs, quæ traduntur per Guliel. Benedic. in cap. Rainutius. vers. & vxorem. decisionē ij. nu. 1044. de testa. glos. Cosmæ in proœmio prag. sanctionis. §. nam ecclesiarū. verb. exterorum. Ioannem Daima. in proœmio eiusdem prag. sanctionis. incip. Franciscus. verb. vendicabant. fol. 60. Seluam de beneficio. iij. part. q. 26. Petrū Rebuffum in tractat. de benefici. tit. de rescriptis mixtis. pagina 576. Ludoui. Gome. in reg. Cellaræ de idoneitate q. j. Rursus Seluam de benefic. ij. parte q. vlt. Caro. Degraffa. lib. ij. Re-

galium Franciæ iure octauo. Quibus accedere poterit glo. celebris in cap. si proponente. de rescript. cuius præter alios meminere Corset. in singu. verbo subreptio. & Feli. in c. sicut tuus. de symon. item & optima glo. in c. si pater. de testa. in vj. verb. pauperes. cuius nos meminimus in cap. cum tibi. de testam. num. 14. glo. etiam in ca. hortamur. 71. distinct. cuius rationem expēdit Rochus in tractat. de iure patro. verbo honorificum q. 18. & Lambert. de iure patro. ij. lib. parte j. q. vij. articu. 24. ex quibus omnibus poterit lector multa longius deducere ad iustificationem, & defensionem huius iuris & priuilegi, quo aduersus externos in ecclesiasticis beneficijs passim vtimur. Vnde sanctissimū esset, & rei publicæ consultissimū, quod summus ecclesiæ Pōtifex, aut OEcumēnica Synodus sanciret, vt omnia cuiuscūque Diocēsis beneficia salte cūrā animarū habētia, patrimonialia efficerētur, ad quæ non reciperentur, nisi ciues, vel qui inde sunt oriūdi. Quod in cōcilio Tridētino summo omnium cōsensu consultatum fuisse, testis est Domin. Soto libr. iij. de iust. & iur. q. vj. artic. ij. pag. 218. Ne verò quis existimet, quidquam apud regia Hispaniarū prætoria in hisce rebus, & negotijs ecclesiasticis fieri, quod vel mini

vel minimum deroget summi pontificis potestati: absit enim hoc à Catholicis Hispaniarum principibus, qui sacrosanctæ romanæ ecclesiæ, eiusque summi, & totius Christiani orbis Pontificis decreta, & mandata maximo conatu exequuntur, & venerantur: is obsecro candido animo expendat, literarum Apostolicarum executionem quandoque differri ac suspēdi regij prætorij decreto, & autoritate, ut maximus Christi vicarius interim certior fiat, quot, & quantis afficiatur incummodis, & gravaminibus respublica ista propter multa, quæ ab ipso falsis precibus, & suggestionibus impetrantur, quæ minimè sanctissimus Pontifex foret cōcessurus, si per synceram, iustamque narrationem certò sciret, quid spiritali, ecclesiastico, & temporalis huius regni, & principatus recto regimini sit conducibilis. Quid non aliter percipi valet, quam per delationem omnibus numeris absolutam, quæ à viris prudentissimis, atq; in huius rei publicæ administratione diu exercitatisimis ipsimet Pontifici fiat. Interim igitur dum pontifex summus instructior hisce de rebus, publicæ utilitati consulere decernit, aliquot literarum apostolicarum executio differtur eo quidem consilio, quod pontificia & Cæsarium responsa passim exhibent: præsertim in c.

si quando. de rescript. & in l. si vindicari. C. de pœn. cap. cum apud Thessalonicam. 11. quæst. iij. quorum nos longius meminimus in regu. peccatum. in prin. de regul. iur. in vj. numer. v. & in lib. ij. variar. resolutionum, cap. viij. numer. j. quibus accedit tex. in cap. sunt quidam. 25. quæst. j. & cap. j. 40. distinct. ca. manet. 24. q. j. & cap. si quis non recto. 24. quæst. iij. ex Hieronymo, ut opinatur Gratianus cum potius sit ex Origene homilia. 14. ad caput. 24. Levitici, item glos. in auth. de manda. prin. §. deinde competens. verb. nūciās. cuius meminere Bald. & Felin. in dict. cap. si quando. est illi similis glos. in auth. ut determinatus sit numerus clericorum. §. ult. collat. j. verb. contradicere. extat & elegans decisio Innocentij in cap. inquisitioni. col. vltim. de senten. excom. quem sequitur illuc Ioann. Andræ. Anto. & Abb. super consilio Basilien. numer. 14. idem in quæstio. prima numer. 22. vers. Tertius casus. incipit quæstio. Episcopus quidam. Felin. in dict. capit. si quando. numer. 4. Dec. in consil. 151. num. v. Cardin. in consil. 150. col. vltim. & consil. 147. his etiam congruit ratio text. in cap. cum teneatur. de præbend. & glos. in can. ij. 62. distinct. cum multis, quæ à Felino traduntur in cap. nihil. de præscriptionib. sed & præter alia sunt adnotanda ver

ba cuiusdam Cardinalis, quæ Fe-
lin. refert in dict. cap. si quando.
colum. ij. versicul. per istū text.
Dominus noster. & quæ scribit
S. Thomas. ij. ij. quæst. 69. art. 4.
vers. respondeo. & Caieta. admo-
net. 2. 2. quæst. 39. articul. j. vers.
in responsione ad secundum. Et
idem Caietanus in tracta. de au-
thorita. Papæ, & consilij ca. 27.
vers. ad secundam rationem. quæ
prius scripsere. Cardin. à Tur-
re Cremata lib. 2. de ecclesia. ca-
pitul. 106. Card. Alexand. in sum-
ma. 15. distinct. nume. 41. & Car-
d. Jacobacius in tract. de conci-
lijs lib. viij. art. iij. vers. quantum
remedium. quæ tamen omnia
sunt cautissimè legenda, ne quid
temerè fiat aduersus iuris diui-
ni Pontificiam institutionem.
Nec enim nobis oportunum
est, rem istam latius in disputa-
tionem, & examen adducere,
quippe quibus maxima subsit
spes summū Christi vicarium,
ecclesiæ Catholicæ caput, & re-
ctorem his de rebus certio-
rem factum, ea adhibitorum reme-
dia, quæ sint saluti vtriusque rei
publicæ spiritualis, & tēporalis
præsentissima, Deum verò opti-
mum, maximum Iesum preca-
mur supplices eos reipublicæ
spirituali, ecclesiasticæ, & tem-
porali dignetur præficere prin-
cipes: quibus sceptrā tenenti-
bus contentiones omnes pro-
cul eliminantur. quod planè fiet
diuino auxilio, si quisque prin-

ceps spiritualis, & temporalis
publicam vtilitatem præ oculis
semper habuerit.

Ex capite sequenti.

- 1 Iuri patronatus laicorum licet Pa-
pa derogare possit, non censetur
derogatum, nisi expressa eius
mentio fiat.
- 2 Ius patronatus laicorum, quo pa-
telo ab ecclesiastico distingua-
tur.
- 3 Derogationes iuris patronatus lai-
corum in his Hispaniarum Re-
gnis minimè admittuntur.
- 4 Quid vbi beneficium iuris patro-
natus laicorum vel patrimonie
le, & his simile in curia vaca-
uerit?
- 5 Quid de iure patronatus ecclesia-
stico, quod habuit à laicis, & eo-
rum patrimonio originem? &
de iure patronatus clerici, & laici.
- 6 Quid de iure patronatus adquisito
per prescriptionem, aut priuile-
gium: & de patrono possidente.
- 7 Derogatio iuris patronatus laico-
rum, an sit admittenda vbi be-
neficium erat in curia litigio-
sum?
- 8 De iure patronatus competenti ali-
cui fraternitati laicorum.
- 9 Agitur de permutatione beneficio-
rum, quorum presentatio per-
tinet ad patronos laicos: & de
simplici resignatione.
- 10 Pensio an possit constitui super be-
neficio iuris patronatus Laico-
rum absque eorum consensu?

De vnioue

De uisione beneficiorum iuris patronatus laicorum.

De dispensatione ad retinendum beneficium vacaturum.

De iure patronatus laicorum ad differentiam iuris patronatus ecclesiastici, & vtriusque derogationem.

C A P. XXXVI.

AETERVM

præter multa, quæ in ecclesiasticis controuersijs, & quæstionibus solent apud suprema huius regni tribunalia tractari, illud frequenter in litem incidit, & disputatur, quâ nam ratione ius patronatus laicorum distingatur à iure patronatus ecclesiastico: cû utrunque iure pontificio ad præsentationem, & ordinationem ac regimen ecclesiarum pertineat. Extat enim edictum Caroli Cæsaris, Primi Hispaniarum Regis, quo quidem prælati iniungitur, & regis magistratibus præcipitur, vt diligentissimè curent, ne auctoritate literarû apostolicarum derogatio fiat iuri patronatus laicorum. Atque ideò ex ea pragmatica sanctione regij consiliarij apostolicas literas, quibus iuri patronatus laicorum derogatur, examinare conantur: & denique earum executionem

suspendunt interim, denec per supplicationis auxilium summus ipse Pontifex certior fiat, quantum detrimenti hinc reipublice immineat, quàm graue scandalum tuboriat ex hisce frequentissimis derogationibus, vt tandem huic læsioni publicæ occurrat, ne alioqui laici à pijs operibus, ecclesiarum dotatione, constructioneque magno religionis incommodo abstineant. Illud verò imprimis iure respondendum erit, posse summum pontificem derogare non tantum iuri patronatus ecclesiastici, sed & iuri patronatus laicorum: glos. communiter recepta in clem. ij. verb. Apostolicis. de præb. Archid. in cap. Pia mentis. 16. q. vij. Inno. & omnes in c. cû dilectus. de iur. patronat. Abb. in cap. ij. notab. ij. idem in cap. illud. ad fin. eo. titu. & in disputatione incip. Augerio. col. v. Ioan. Andræ. Domin. & Fran. in c. ij. de præb. in vj. latè Felin. in tract. quando literæ apostolicæ nocēt patro. c. ij. Rochus in tract. de iure patronat. ver. honorificû. q. ij. post Archid. in d. c. ij. Cæsar Lâber. in tract. de iure patro. j. lib. iij. par. q. 9. art. ij. quorû opinio dubiò procul communis est. Quæ tamè ita est intelligenda, vt minimè iudicemus, summû pontificem derogare iuri patronatus laicorum, nisi id expressim ex literis constituerit. Sic etenim concordia

omnium propè sententia diffinitur: quemadmodum apparet ex Lapo allegat. 9 6. glol. in dict. clem. ij. verbi apostolicis. Nec in hoc aliqua est controuersia: si quidem omnes iuris vtriusque interpretes, quorum modò meminimus, & alij, qui ab his nominati citantur, passim asseuerant, non aliter censi à summo pontifice derogatum iuri patronatus laicorum, quàm si id fuerit in literis expressum. Quod non est longius inquirendum, vel ea ex causa, quia ab alijs fuerit satis rationibus, & iuris probatum. Nam & hoc discrimen passim cõstituitur inter ius patronatus ecclesiasticũ, & ius patronatus laicorũ, vt prior derogatum censeatur per collationem à summo pontifice factam, etiam si nulla fiat eiusdẽ patronatus in literis mentio: posteriori verò necessaria sit ad eius derogationem mentio specialis: secundum omnes in dict. cap. ij. de præb. in vj. tradit Casador. decision. 4. tit. de probat. præter Feli. in d. tracta. quãdo litera apostoli. col. ij. Angel. in l. sed si hac. §. patronum. ff. de in ius vocand. Lamberti. in dict. q. ix. art. ij. Rota in notis. 331. column. penultim. est ad hoc text. optimus in capit. super eo. de offic. delegat. Imò si ius patronatus pertineat ad Regem aliquem, Ducem, aut Marchionẽ, non sufficit, quòd in literis men-

tio fiat iuris patronatus laicorum, nisi & illud fuerit adiectũ, quòd illud ius patronatus ad Regem, Ducem, vel Marchionem spectat. Est enim ad hoc regula Cancell. 40. quæ multis alioquin rationibus poterat comprobari, quas non tenerè hac in parte missas facimus: tradidẽre tamen Feli. in tract. quando litera Apost. amplr. vij. & Lambertinus in dict. quæst. 9. art. 11. Rebuffus in praxi beneficiorũ. iij. parte signaturæ. numer. 61. & Ioann. Lupi in tract. de benefici. vacanti. in curia. §. 11. Quod autem diximus de derogatione iuris patronatus laicorum adeò verum est, vt quamuis in literis apostolicis dictum fuerit: ad cuiuscunque collationem, seu præsentationem beneficium pertineat: nihilominus non comprehenditur beneficium, quod spectat ad præsentationem laicorũ: sicuti ex eadem ratione scripsere Lopus allegat. 84. numer. vj. Domin. in cap. cum in illis. §. j. de præbend. in vj. colum. vltim. Ioann. Andræ. in capit. dilectus. de offic. legat. Feli. in dict. tracta. quando litera apostolice c. iij. Barbat. conf. 23. c. vij. lib. j. Ioan. Staphilæus de literis gratiæ, & iustitiæ fol. 54. co. ij. Cesar Lamberti. in dict. q. ix. art. vj. & vij. quorum opinio communis est: & tandem etiam constat autoritate eiusdem Lapi. alleg. 9 6. numer. iij. Anchar. & Franc.

fran. in d. c. cū in illis. §. cū
 autem. His accedit, quòd & re
 seruatō iure communi statu
 ta de beneficijs vacantibus in
 curia, licet comprehendat be
 neficia iuris patronatus eccle
 siastici, & clericorum, non ta
 men afficit, nec includit bene
 ficia iuris patronatus laicorū.
 quam distinctionem ex aucto
 ritate glo. ibi deduxerunt om
 nes vnanimi cōsensu in d. c. ij.
 de preben. in vj. eandem secuti
 sunt Lopus in dict. allegat. 96.
 Ioan. Andr. in d. capi. dilectus.
 Cardin. in clementi. ij. q. vij. de
 prebend. Et quanuis quibuscū
 q. visum fuerit glo. in d. c. ij. verb.
 collatio. contrariam sententiā
 potius, quā istam probare: ve
 rius tamen est, hanc distinctio
 nem ab ead. glo. deduci, si eius
 quæstiones distinxerimus. Sed
 & hæc distinctio itidem tradi
 tur à Rota decisio. 331. in no
 uis, à Felino in d. tractat. quan
 do literæ apostolicæ. colū. j. &
 penulti. & in c. in nostra. corol.
 78. de rescript. Rocho Curtio
 in tractat. de iure patro. verbo
 competens. q. 24. Ioanne Lu
 pi. in tractatu de beneficijs va
 cantibus in curia. §. xj. eadē
 que sequuntur asseuerantes, cō
 munem esse Guliel. Cassador.
 decisio. j. de dilationib. Petrus
 Rebuffus in tractatu de nomi
 natio. q. viij. numer. 21. idem in
 praxi beneficiorum. iij. parte
 signaturæ. verb. Necnō iure pa

tronatus. numer. 20. multa fa
 ciunt ad huius opinionis pro
 bationem, quæ tradunt Ioan.
 de Selua in tractatu de benefi
 iij. parte. q. xj. colū. viij. & Car
 din. consil. 69. Casar Lamberti.
 de iure patrona. j. parte ij. libr.
 vj. q. artic. ij. qui non semel iti
 dem testatur, hanc esse cōmu
 nem opinionem. Cui suffraga
 tur tex. in capit. dilectus. de of
 ficio legat. quo probatur, posse
 legatum à latere conferre be
 neficia iuris patronatus cleri
 corum: idque verum est, etiam
 in nuncio apostolico habente
 potestatem legati de latere: quē
 admodum responderunt De
 cius consil. 128. & Ioan. Crot
 tus in l. j. ff. de legat. j. nume. 13.
 tametsi legatus, etiam à latere
 missus non possit conferre be
 neficia iuris patronatus laico
 rum, nec huic iuri derogare: si
 cuti distinxit gloss. in d. c. dile
 ctus. & glos. in capit. cū dile
 ctus. de iure patro. & illic om
 nes. Rochus Curtius in tracta.
 de iure patronat. verbo. hono
 rificum. q. iij. nume. x. & sequē.
 Lambertinus. iij. parte ij. libr.
 q. viij. Ex quibus & illud con
 stat, beneficia iuris patrona
 tus laicorum minime compre
 hendi sub apostolicis reserua
 tionibus, etiam quæ iure com
 muni sunt statutz, quod idem
 Feli. repetit in dict. tract. quan
 do literæ aposto. secundę limi
 lat. & Lambertinus de iure pa
 Pract. Couar. Rub. H

tronat. ij. lib. iij. parte. q. ix. arti.
 16. Sunt & alia discrimina, ac
 plures differentiæ inter ius pa-
 tronatus clericorum, & ius pa-
 tronatus laicorum, quas pote-
 rit lector nominatim deducere
 ex his, quæ diligentissimè Ro-
 chus Curtius, & Lambertinus
 de iure patronatus scripsere.
 Distinguitur autem ius patro-
 natus clericorum à iure patro-
 natus laicorum in hoc, quod il-
 lud acquiritur, quoties ex ec-
 clesiæ bonis ecclesia constru-
 tur, vel dotatur: aut denique ra-
 tione ecclesiæ, vel dignitatis ec-
 clesiasticæ cõpetit alicui. Hoc
 verò à rebus proprij & secularis
 patrimonij originẽ ducit.
 gl. in cle. ij. verb. præsentare. de
 iure patro. Panormi. in capitu.
 eam te. col. vlti. & in cap. illud.
 de iure patronat. Feli. in tract.
 quando literæ apostolicæ. col.
 vij. glossi. in dicto capitul. dile-
 ctus. de officio legat. Rochus
 Curt. verb. ius. q. vij. Cæsar Lá-
 berti. de iure patro. lib. j. q. j. ar-
 tic. v. & alibi sæpissimè. Idẽ tra-
 dit Paulus Parisius in consilio
 128. lib. iij. vbi explicat, quid in
 dubio sit præsumendum, ac iu-
 dicandum post Felin. in capit.
 ex literis. ij. colum. de constitut.
 & Rochum verb. ius. nume. 18.
 iij. q. accessoria. vij. q. principa-
 lis. idem tradit Cæsar Lamber.
 ij. li. parte. j. q. vj. arti. vj. numer.
 36. Nec refert, patronum esse
 clericum, siquidem & is patro-

nis laicis adnumerabitur, si ius
 hoc nactus fuerit ratione pro-
 prij patrimonij. Quod omniũ
 consensu receptũ extat. Con-
 stat igitur ex prænotatis, sum-
 mum Pontificem posse dero-
 gare iuri patronatus laicorũ,
 tametsi necessaria sit expressa
 derogatio, vt de ipsius pontifi-
 cis voluntate constet. Hæ verò
 derogationes an reipublicæ
 Christianæ conueniant, præ-
 fertim vbi frequentissimæ con-
 tingât sollicitis nimium preci-
 bus, ne dicã ambitiosis, ac fal-
 sis expositis causis aduersus
 piam ipsam sanctorum Ponti-
 ficum voluntatem impetratæ:
 ipsi viderint, qui nihil aliud cu-
 rant, quàm hisce, vel alijs mo-
 dis contra testatorum vltimas
 voluntates, & veterum cano-
 num decreta nullum ecclesiæ
 ministerium exhibentes, pluri-
 bus sacerdotijs, & beneficijs
 iniquissimè ditari. Apud Hi-
 spanos minimè derogationes
 istæ admittuntur, nec admitti
 consueuere. Imò suprema Re-
 gis tribunalia, & qui regio no-
 mine illic iustitiæ ministerio
 præsumunt, statim apostolicas li-
 teras examinantes propter pu-
 blicam vtilitatem earum exe-
 cutionem suspendunt, earum-
 dem vsum grauissimis pœnis,
 & comminationibus interdici-
 centes. Idem & apud Gallos
 fieri testantur Petrus Rebuf-
 fus in praxi beneficiorum. iij.
 parte signa

parte signaturæ, verb. Necnon
iure patronatus. numer. 12. &
16. Idem Rebuffus in tractatu
de nominationibus, quæstio-
ne decimaquinta. numero se-
cundo. & Carolus Molinæus in
regul. cancel. de infirmis resi-
gnanti. nu. 32. ¶ Olim in his Hi-
spaniarum regnis, multò ante
Cæsaris, qui nunc regnat, prin-
cipatum, supremus Regis sena-
tus id maximè curabat, vt his
derogationibus obuiam iretur
in his beneficijs, & dignitati-
bus, quæ pertinent ad ius patro-
natus ipsiusmet Regis. Quod
hæc tractat Ioan. Lupi. in tra-
ctatu de benefic. vacant. in cõ-
tra. §. xj. & xij. Ad id verò perti-
net gloss. in capitulo dilectus.
de præbendis, verb. Regis. &
alia multa; quæ nos expli-
cimus in regula possessor.
de regulis iuris in sexto. secun-
da parte relec. §. x. nume. v. Sed
et ipse Carolus Cæsar Hispa-
niarum Rex anno Domini
M. D. xxv. Toleti edictum pro-
nunciavit, ac emisit in omnia
Hispaniarum regna in hoc De-
cretum, vt nullus à summo Põ-
tificè impetraret apostolicas li-
teras ad dignitates, vel benefi-
cia, quæ sunt regij iuris patro-
natus, aut impetratis vteretur
in derogationem consensus,
ac præsentationis, quæ à Rege
ipso postulanda est ad eadem
beneficia obtinenda: idque gra-
uissimis pœnis stabilivit, eius

consiliarijs, alijsque huius re-
gni magistratibus præcipiens,
vt diligenter observet, ne quid
aduersus regium ius patrona-
tus fiat autoritate literarum
apostolicarum: quarum execu-
tio passim ea ratione suspendi-
tur præmissa supplicatione ad
ipsum summum ecclesiæ Pon-
tificem, vt & ipse Christi vica-
rius auditis Hispanorum que-
relis, quod vtilius Christianæ
reipublicæ sit consultissimo
suffragio decernat, candido
animo expendens, quantum
interfit, regia iura illæsa ser-
uari. Hoc ipsum fieri & idem
regium edictum iniunxit in
beneficijs patrimonialibus,
quæ præuio examine incolis
& indigenis secundum cuius-
que eruditionem mores, &
doctrinam conferenda sunt
in diocesis Palentina, Bur-
genfi, ac Calagurritana: cum
ex immemoriali consuetudi-
ne, tum ex sedis apostolicæ
priuilegio: quod vtinam vbi-
que locorum obtineret: fie-
ret vtique, vt ecclesijs, & sa-
cerdotijs, ac diuino cultui
sanctius, & diligentius exhi-
beretur ministerium. Demùm
anno Domini M. D. xliij.
Madicij idem Carolus Rex
decreuit, idem seruadum fore,
quoties apostolicæ literæ fue-
rint obtentæ in derogationem
cuiuscunq; iuris patronatus lai-
corum: aut in præiudiciũ illius
Præf. Couar. Rub. H ij

iuris, quod ex romanæ ecclesię priuilegio, cathedralium ecclesiarum collegia, & capitula obtinent ad electionem doctorũ virorum in sacra Theologia, & iure pontificio, vt quosdam canonicatus obtineant qua ratione. Iulippus Caroli primo genitus, Anglię, Neapolis Rex Hispaniarum princeps, quoviu huius edicta parentis mandarentur executioni, summa cum sedis apostolicę ueneratione, nulla in parte eius autoritate læsa, quis esset in his controuersijs ordo seruandus apud regia tribunalia prescripsit anno domini M. D. xlvij. ac deniq; decreuit, premittendam fore supplicationem ad summũ ipsum pontificem vt interim apostolicarum literarum executio iustius suspendi posset. ¶ Nos uero hoc in capite aliquot lectoribus quæstiones exponemus breui quodam compendio ad ea facilius intelligenda, quæ hac de re solent in praxim incidere apud regia Hispaniarum prætoria illud præmittentes, regia edicta in hoc promulgata, & decreta fuisse, vt quoties derogatio iuris patronatus laicorum necessaria sit, & fiat tacite, vel expresse: tunc supersedendum sit in executione literarum apostolicarum: & supplicatione ad summũ pontificem proponenda: ne derogatio ista effectum habeat. Sic &

superfederi solet: atq; interim suspenditur executio mandatorum, quæ dantur in derogationem aliorum iurium, quæ paulò antè cõmemorauimus.

¶ Primũ etenim illud queritur, an & regijs edictis utamur, ubi beneficia in curia vacauerint, & per summũ pontificẽ fuerint alicui collata, cum expressa derogatione iuris patronatus laicorum? Et sanè si uera sunt quæ modò adnotauimus, erit locus in hac specie supplicationi ad pontificem proponendæ, & regijs edictis, quæ admodum & locus esset, si beneficium extra curiã vacaret. Nam beneficia iuris patronatus laicorum minimè comprehenduntur sub illa reservatione: quæ statuta est iure cõmuni in dicto cap. ij. de præbend. lib. vj. quamuis multa habeat illa reservatio priuilegia: quæ tradit post alios Ludouic. Gometi. in reg. de triennali possessione. q. 31. nu. 19. & ided necessaria est specialis derogatio iuris patronatus laicorum, vt collatio beneficij vacantis in curia valeat: siquidem iure reservationis valere nõ potest. Ergo sicuti receptum est in his Hispaniarum regnis, non esse admittendam derogationem iuris patronatus laicorum, ubi beneficia extra curiam vacauerint: ita nec admittitur, nec admitteri solet, quoties beneficia apud

apud sedē apostolicā vacare cō-
 ngerit: cū ad beneficia iuris
 patronatus laicorum nequa-
 quam pertineat reseruatō illa
 cur in dict. cap. ij. statuitur. Sic
 Petrus Rebuffus in praxi be-
 neficiorum. in iij. parte signa-
 tur. verbo. & iure patronatus.
 num. 64. refert quoad ius pa-
 tronatus regibus competens,
 factum fuisse ab Alexandro
 vi. per regulas Cancell. titulo
 de derogatione iuris patrona-
 tus. quod ei nusquam deroge-
 tur, etiam expressim, etiam si
 beneficia vacauerint in curia,
 Staphylus item de literis gra-
 tiæ & iustitiæ, folio 54. col. j. as-
 sent. nusquā derogari iuri pa-
 tronatus Regum, etiam si be-
 neficia vacauerint apud sedem
 apostolicam. Idē scripsere Ioan-
 nes Monach. & alij in dict. cap.
 in Cardin. in cap. præterea. in j.
 de iure patro. & in consi. 57. Fe-
 linus in cap. nihil. ij. col. de præ-
 script. Ioannes Lupi. de benefi-
 ciis vacant. in curia. §. 11. quod
 non solum obtinet in benefi-
 ciis iuris patronatus regij, sed
 etiam in his beneficijs, quorū
 collatio ex privilegio ad Re-
 ges pertinet, aut ex præscriptio-
 ne. Quæ quidem beneficia Re-
 galia dicuntur: & ea non con-
 fert Papa, etiam si in curia va-
 cauerint: quemadmodum ipse
 Ioannes Monachus & doctor.
 fatentur: ac Ioann. de Selua in
 tractatu de beneficio. ij. parte.

quæstio. 23. Aeneas de Falconi-
 bus in tracta. de reseruatō. iij.
 quæstio. princ. nume. 13. & Re-
 buffus in tracta. de nominatio-
 nibus. quæstio. 15. num. 2. quod
 in dō & idem erit si hæc benefi-
 cia pertineant ad præsentatio-
 nem, vel collationem Ducum,
 Marchionum, vel Comitum
 ex ratione reg. 40. cācell. quod
 ipse Aeneas à Falconibus asse-
 uerat. Sed si derogatio fiat iuri
 patronatus laicorum quorum-
 cunque, etiam si beneficia va-
 cauerint apud sedem apostoli-
 cam. Idem passim seruatur cū
 idem iuris in hoc casu obti-
 neat, quod denique obtineret,
 si beneficia extra curiam vaca-
 rent: sicuti superius explicui-
 mus. Tamen si Ioannes Staphi-
 leus in dicto tracta. de literis
 gratiæ, & iustitiæ. folio 54. te-
 stetur, consueuisse Papam de-
 rogare iuri patronatus laico-
 rum, quoties per obitum vaca-
 uerit beneficium apud sedem
 apostolicam. Hæc tamen dero-
 gatio apud Hispanos non ad-
 mittitur ex his rationibus, qui-
 bus nec admitti solet, quando
 beneficia extra curiam vaca-
 uerint. Similiter, si beneficia
 patrimonialia, vel canonica-
 tus cathedralium ecclesiarum
 qui Theologis, Magistris, & iu-
 ris pontifici doctoribus ex ele-
 ctione sunt conferendi, apud
 sedem apostolicam vacauerint
 non faciliè admittitur deroga-
 Pract. Couar. Rub. H iij

tio huius priuilegij, vel consue-
tudinis, nec recipitur summi
pontificis collatio in præiudi-
cium ecclesiarum, quibus ma-
xima vtilitas comparatur, si ad
vnguem, & exactè iura ista ser-
uentur. Hoc ipsum comproba-
ri poterit ex glo. celebri in cap.
cùm in ecclesia. de præbend. li-
bro vj. quæ ad finem probat,
hæc beneficia, quæ ex consue-
tudine magistris, aut doctori-
bus sunt conferenda, non com-
prehendi sub reservationibus,
nec sub literis apostolicis, quæ
Expectatiuæ dicuntur. cuius
glo. opinionem præter docto.
ibi sequuntur Ludoui. Gome-
ti. in tract. de expectatiuis nu.
93. Gaspar Perusinus in tracta.
de reservationibus, & Aeneas
à Falconibus in eo. tracta. q. iij.
num. 22. Non tamen diffiteor,
opinionem istam dubiâ esse,
quoad hæc patrimonialia be-
neficia, & canonicatus propter
verba illius reservationis, cuius
mètio fit in dict. cap. ij. quæ
adeò generalia sunt, vt & hæc
beneficia comprehendere vi-
deantur. Propterea lectorè ad-
moneo hac in controuersia,
quòd diligenter obseruet, quid
praxi receptum fuerit, & quid
sit Christianæ reipublicæ, ac
ministerio diuino conduci-
bilius: siquidem admodum
conducat, hæc beneficia non
comprehendi vllis reservatio-
nibus.

¶ Cæterù ad hanc reservatio-
nem, quæ de beneficijs vacan-
tibus in curia tractat, duo libet
adnotare obiter, ne quis eius
vim propriam ignoret. Nam
glos. in cap. statutum. de præb.
in vj. existimat, idem esse vaca-
re beneficium in curia: & apud
sedem apostolicam. Idem vidè-
tur doctor. illic probare com-
muniter cùm alioqui maximû
fit inter hæc duo discrimè. plu-
ra siquidem beneficia vacant
in curia, quæ non dicuntur va-
care apud sedem apostolicam.
ideirco erit obseruandû, quòd
beneficia vacatia apud sedem
apostolicam dicuntur vacare
in curia: non tamen vacant a-
pud sedem omnia ista bene-
ficia, quæ dicuntur vacare in cu-
ria. vacant enim apud sedem apo-
stolicam, & in curia beneficia
illa, quæ reseruantur in dict. c.
ij. & in dict. cap. statutum. & in
cap. præsent. eod. titu. nem pè
per obitum contingentem in
ipsa curia romana, vel intra
duas dietas. vacant autem in
curia, & nò apud sedem bene-
ficia, quorum resignatio fit in
curia romana, licèt ille, cuius
nomine resignatio fit, lōgè sit
à curia remotus, Archidiac. in
dict. cap. ij. glo. optima in clem.
j. vt lit. penden. verb. collato. &
illic Bonifacius conclu. 10. Pa-
rifi. confi. 10. lib. iij. Petrus Re-
buffus in praxi beneficiorum.
cap. de procuratore ad resigna-
dum, nū

dum, numer. 28. & omnes in dicta clemen. j. illius gloss. auctoritate, quam sequuntur Abb. in cap. cum in cunctis. §. cum verò. de elect. Socinus consilio 112. colum. vltim. libr. j. Felinus in cap. vltim. colum. §. de foro compet. & in hac specie idem notat Roma. consil. 342. cuius opinio, & responsum in illatione quadam licet placeat Ludovico Gometio in regul. de infirmis. questio. 30. & questio. 33. optimè tamen refellitur à Carolo Molin. eo in eadem regula de infirmis resignantib. numer. 103. Item beneficia familiarium, & officialium Romani Pontificis quocunque loco vacauerint, dicuntur vacare in curia. Thomas Fastolus dubio Rotæ. §. 3. nō tamen apud sedem apostolicam. Sic beneficia reseruata, si vacauerint tempore reservationis, & ea nondum finita, vacare dicuntur in curia. non tamen apud sedem: quod constat ex Calderi. consil. 9. titu. de præbend. siue vacauerint in loco à curia remoto, siue propinquo. Hanc sanè distinctionem probat latè Ludovicus Gometius in regul. cancell. de triennali possessore questione 31. colum. j. Sed quāvis hæc reservatio iuris communis non includat, nec comprehendat beneficia iuris patronatus laicorum, quoad tollendam patronorum præsen-

tationem: benè tamen ea complectitur quoad institutionem quæ prælatis competit. Nam illa petenda est à summo Pontifice secundum gloss. reg. cancell. 40. ad finē. Cuius opinionem probarem ipse in Episcopatibus, Abbatibus, Prioratibus Decanatibus, & alijs dignitatibus, quæ summo Pontifici reseruantur per regul. ij. & iij. cancell. in his etenim laici patroni vtuntur præsentatione, & eam exhibere tenentur romano pontifici. non prælatis inferioribus. At in beneficijs minoribus, si pertineant ad ius patronatus laicorum, vel alia ratione minimè comprehendantur reservationibus: præsentatio fieri potest apud episcopum ordinarium: cum hæc beneficia excepta sint & exempta omninò à reservationibus & ideò nec quoad institutionem, nec quoad præsentationē sub eisdem continentur. Atque ita receptū est in beneficijs iuris patronatus laicorum, quæ vacant mensibus apostolicis, vel per obitū illorum, quorum beneficia sedi apostolicæ vel iure cōmuni, vel regulis cācellariæ, vel extrauagātibus constitutionibus fuere reseruata. fit etenim præsentatio per patronū laicū episcopo, & ab eo petitur, ac fit institutio iuris ordine seruato.

¶ Secundò illud erit obseruandum omninò, ac menti tenendum
Præf. Couar. Rub. H iij

dum, quòd licet ius patronatus originem habuerit ex patrimonio alicuius laici: fuerit tamen vel ab initio, vel postea donatione, testamèto, aut alio quouis titulo in ecclesiã tràsflatum, aut in collegium ecclesiasticum canonicorù regulariù, vel seclarium, ita quòd ad id collegium pertineat presentatio: dicitur planè hoc ius patronatus clericorum, & ecclesiasticum, non laicorù. tex. hoc probat satis apertè in c. vnic. §. vlt. de iure patro. in vj. notant idè Maria. Soci. in c. de monachis, de præben. vlti. col. Feli. in tracta. quando literæ Apost. vj. limitat. Cæsar Lambertinus in tract. de iure patro. li. i. q. j. arti. viij. qui hoc ipsum expressim asseuerant nò tantùm quòd ad priuilegia, sed etiam quòd ad derogationem: quemadmodum tenet glos. verb. ecclesiasticus. illic còmuniter recepta in d. c. vnic. §. vlti. idem vespõderunt in specie Paulus Paris. còfi. 128. nu. 19. & seq. lib. iij. Cæsar Lambertinus in d. tract. lib. ij. part. iij. q. ix. art. 20. quã ratione cùm hoc ius patronatus etiam quòd ad derogationem censeri debeat clericorù, & ecclesiasticù: minimè pertinet ad huius regni edicta, nec sub illis continetur. Quo fit, vt reseruatio iuris communis, cuius mentio fit in d. c. ij. de præbend. in vj. in his obtineat beneficijs, quæ ad

hoc ius patronatus pertinent.

¶ Tertio oportune queritur, quid respondendum sit, vbi ius patronatus pertineat ad clericum, simul & ad laicum. Nam & in hac specie quòd ad derogationem hoc ius patronatus cèseri ecclesiasticum tenet Rota in antiquis. 266. Ioan. Staphileus de literis grat. & iusti. fol. 54. col. ij. quibus suffragatur glo. in d. c. vnic. §. vlti. quæ censet, hoc ius patronatus propriè, & verè dici ecclesiasticù, & vltale iudicandum fore. quã opinionem sequuntur Abb. in c. de quarta. col. v. de præscript. Feli. in d. tracta. quando literæ Apost. col. iij. Rochus Curtius in tract. de iure patro. verb. ius. q. vij. principali. & q. j. accessoria. ac plerique alij. Nã & opinio glo. communis est: quæ tamen procedit quòd ad priuilegia, & commoda iuris patronatus ecclesiastici. Hæc enim ratione communionis sortitur patronus laicus: non autem danna, & incòmoda. Et ideo quòd ad derogationem, & reseruationes verius est, quod hoc ius patronatus sit censendum iure laicorum, non autè iure patronatus ecclesiastici: quemadmodum tenuerunt Fredericus còfil. 66. scribens hãc opinionem communem esse. Panor. in c. vlti. de iure patrona. idem in c. dilectus. de officio delegat. Felin. & Rochus Curtius in locis paulò

cis paulò ante citatis. Guliel-
 mus Cassiodorus decis. viij. de iu-
 re patr. Hieronymus Gigas de
 pensionibus. quæst. 24. Barbat.
 in dict. cap. dilectus Domin. &
 Francus in dict. cap. vni. ad fin.
 idem Felinus in cap. in nostra.
 corol. 38. de rescri. Cæsar Lam-
 bertinus de iur. patro. ij. lib. iij.
 part. quæst. ix. arti. ix. Petrus Re-
 buffus in tract. de nominatio-
 nibus. quæst. 15. nume. vij. Sic sa-
 nè in hac specie clericus gau-
 det privilegio socij laici: aut po-
 tius laicus minimè patitur præ-
 iudiciũ, nec pati debet ex socie-
 tate clerici. Hoc etenim æquũ
 est, quòd in re individua non
 patiatur quis præiudiciũ ra-
 tione societatis, quæ illi cum al-
 tero communis est. Et vt præ-
 sens quæstio alicuius sit ambi-
 guitatis oportet cõstituere pri-
 mitus, quod in hac cõmunio-
 ne clericus habet ius patrona-
 tus ecclesiasticum ratione ec-
 clesiæ: non ratione patrimonij.
 Igitur cùm & in hoc casu hu-
 ius quæstionis quòd ad deroga-
 tiones ius hoc patronatus lai-
 corum sit, non clericorum, om-
 nia illa sunt cautè obseruanda,
 quæ iure cõmuni, & huius re-
 gni consuetudine, forensi vsu,
 & regijs edictis circa deroga-
 tionem iuris patronatus laico-
 rum sunt statuta. Quod si ius
 patronatus ad laicum vnum,
 & ad duos clericos ratione ec-
 clesiarum pertineret, ita qui-

dem quòd maior pars ex duo-
 bus clericis, & potentius suffra-
 gium constaret quòd ad præsen-
 tationem, posset admitti huius
 patronatus derogatio: quia
 maior pars, quæ in præsentatione
 iura potiora obtinet, hu-
 ius cõditionis est, vt derogatio
 nem admittere teneatur. Hu-
 ius conclusionis exemplũ con-
 stitui potest: quando ius patro-
 natus pertinet ad decanum ec-
 clesiæ alicuius, & ad priorem
 monasterij, & ad Petrum lai-
 cum. Qua in re oportet legere
 quæ notat Lambertinus libr. j.
 de iure patro. j. quæ. articul. vij.
 nume. v. Nam vbi omnes pa-
 troni essent laici non solet ad-
 mitti derogatio in totum, nec
 in parte: nisi sub ea clausula: cũ
 maior patronorum pars con-
 senserint. quo casu profectò nõ
 admodum necessaria est dero-
 gatio iuris patronatus: siquidẽ
 præsentatus ab ea maiori par-
 te instituendus esset ab episco-
 po: vt in hac specie admonet
 Petrus Rebuffus in practica be-
 neficiorum numer. iij. parte si-
 gnaturæ. verb. & iure patrona-
 tus. num. 65. qui num. 12. testa-
 tur, apud Gallos admitti dero-
 gationem, quæ à summo pon-
 tifice fit, iuri patronatus laico-
 rum: quoties minori numero
 patronorũ derogatur: tametsi
 apud romanã curiam passim
 derogetur iuri patronatus lai-
 corum pro parte dimidia se-

cundū Staphi. in tract. de liter. grat. & iusti. fol. 55. col. ij. quod nec apud Gallos, nec apud Hispanos admittitur. Igitur ubi maior pars patronorū ius patronatus ecclesiasticum obtinet, derogatio admitti poterit, quippè quæ minori numero patronorū laicorū fiat in effectū.

¶ Quartò frequentissimè poterit dubitari quid dicendum sit, ubi laicus ius patronatus, aut ius præsentandi per priuilegiū, aut præscriptionē acquisierit? Nam in hac specie posse conferri beneficiū per Papam, & valere collationem, etiam absque speciali derogatione, etiam si nulla mentio facta fuerit iuris patronatus laicorum: & cōprehendi sub reservationibus: atque item à legato de latere sedis apostolicæ per institutionem, & collationē alicui dari: probare conantur Frede. consil. 65. Card. consil. 69. col. ij. Domini. consil. 45. colum. iij. Calde. consil. 19. titul. de iure patron. Alexan. consil. 74. lib. iij. col. vltim. Nam licet illud responsum non fuerit Alexand. statim tamen subscriptio Alexand. consil. 75. idem tenent Anton. Cardi. & Abb. in cap. dilectus. de offic. legat. Dec. in consil. 117. & 126. & consil. 149. Aymon. consil. 63. nu. vj. Iohā. de Selua in tract. benefi. ij. parte q. iij. col. viij. & iij. part. q. xj. co. xvij. Rochus Curt. de iu. patr. verb.

Honorificum. quæst. iij. nume. xij. Hierony. Gigas de pensionib. q. 24. Feli. in tract. quando literæ apostolicæ limit. xj. Rursus idem Rochus Curt. verb. competens. quæst. 24. Gulielmus Cassador. decis. iij. de iure patro. & decis. vltim. eodem tit. & decis. iij. de probat. Cæsar Lambert. de iure patron. ij. lib. iij. part. quæst. ix. artic. 25. & quæst. viij. articu. iij. ubi asseuerat, hanc opinionem communem esse, & idem Rochus, & alij iuniores passim fatentur. Nec quisquam controuertit, hanc sententiam frequentiori doctorum suffragio receptam esse, vel ex eo, quod cesset ratio qua iura Pontificia prohibuerunt has derogationes: cum in hisce casibus nihil laici contulerint in ecclesias. Atque ita omnium consensu hæc opinio admittitur, siue ius præsentandi cōpetat præscriptione, consuetudine, vel priuilegio Papæ: tametsi Anton. in dict. cap. dilectus. ab alijs dissensiat, ubi laicus habet ex priuilegio Papæ ius patronatus. Eandem opinionem communem sequitur Ioan. Staphil. de literis gratiæ, & iusti. fol. 55. colum. i. & licet Ioan. Imol. in capi. dilectus. de offic. lega. existimet, hanc opinionem communem non esse tutam, nec veram: quia laici adhuc abstinere ab ædificandis, ac construendis, & dotandis eccle

dis ecclesijs, si viderent, passim derogari iuri patronatus laicorum vtunque quæsito. Hæc opinio Imolæ posset procedere, vbi laici allegarent, ius patronatus, & ius presentandi sibi competere ex dotatione, constructione, vel fundatione, & ad hoc probandum vtuntur temporis cursu, eiusque præscriptione, pluribusque presentationibus: ex quibus nulla probata fundatione, dotatione, vel constructione probatio sufficiens constet ipsius iuris patronatus legitime adquisiti iuxta iuris communis statuta, nempe dotatione, constructione, vel fundatiõe. Quæ admodum sensere Felinus Decius Lambertinus, & Cassadurus in præcitatis locis: alioqui opinio Imolæ omnium consensu refellitur, ipse tamen quantum praxim attinet duo, vel tria in hac quæstiõe adnotabo.

¶ Primum, In his Hispaniarum regnis minimè admittitur derogatio iuris patronatus laicorum, à quibus non allegatur, nec proponitur temporis usus, vel præscriptio ad ipsius patronatus acquisitionem, sed ad eius probationem: qua si temporis usu, plurimisque presentationibus probetur, ius patronatus adquisitum fuisse non præscriptione, sed vel dotatione, vel constructione. etenim in hoc casu non differt

hoc ius patronatus quod ad derogationem ab illo, quod verè constat constructione, vel dotatione acquisitum fuisse.

¶ Secundum, In iure patronatus regio: nempe quod Regi, etiam quod ad presentationem tantum ex priuilegio, aut legitima præscriptione adhuc non admittitur derogatio, quauis ea fiat autoritate sedis apostolicæ, aut per ipsum summum pontificem expressim facta mentione regis dignitatis. Imò nec consueuere summi pontifices his derogationibus vti propter regis dignitatis celsitudinem. Idem erit in iure patronatus competenti alicui Duci Marchioni, vel Comiti. Nam & hi quod ad derogationem Regibus pares censentur in reg. 40. Cancel.

¶ Tertiò, In hac quæstione propter generalia verba edicti regis, & generalem huius regni consuetudinem, fortassis non admitteatur derogatio, quæ fit iuri patronatus laicorum, consuetudine, præscriptione, aut priuilegio adquisito: atque ita quandoquæ obtentum fuisset certò scio: tametsi nusquam in hoc Granatensi prætorio hac de re, quod ego sciam, fuerit cõtrouersum. Sic & in hac specie, has derogationes, etiam apostolicas non admitti apud Gallos, asseuerant Petrus Rebuffus in praxi beneficiorum iij.

parte signaturę. verb. & iure patronatus. nume. 24. & Carolus Molinæus in regul. Cancell. de infirmis resignantibus. numer. 34. & idem in Alex. consil. 74. lib. iiii. colum. vltim.

¶ Quarto est & in hac questione obseruandum, quod in dubio ius patronatus præsumitur à laicis acquisitum ex constructione, dotatione, vel fundatione. Nam his modis iure communi acquiritur. ca. iij. de iure patronat. cap. p̄ix mentis. & ibi gloss. xvj. q. vii. cap. Abbatem. in ij. xvij. q. ij. & hi modi æquipollent inuicem: vt in eleganti casu tradit Gulielmus Cassadorus decis. vj. de iure patronat. atque ideò in hoc dubio, vbi de origine acquisitionis dubitatur, præsumptio iure constituta videtur, quod acquisitū fuerit ius patronatus dotatione, constructione, vel fundatione: sicuti explicat Panorm. per text. ibi in cap. querelam. col. iij. d. electi. idem Panor. in consil. 76. & 106. lib. ij. & Cassador. decis. vj. de iure patro. num. vj. sensit Card. consil. 69. quem legito. Nam & eius responsum examinat optimè Cassador. in dict. decis. vj.

¶ Quinto principaliter quaeritur, an regia edicta, & cōmunis Hispaniarū praxis sit admitenda in eo casu, quo patroni, qui possidēt ius patronatus, & quibus ratione possessionis in

cumbit, & competit ius præsentandi, veri patroni non sint, & alijs verè hoc ius quò ad proprietatem cōpetat? Etenim, in hac specie posse admitti collationē Romani p̄tificis, & esse validam, etiā nulla facta mentione iuris patronatus laicorū: atque ideò nō agi hoc in casu de vlla derogatione, asseuerat Ioan. Staphileus. de literis gratię & iust. fol. 46. colum. j. auctoritate Card. in dict. consil. 69. in ij. dubio. versic. sufficit enim. Sed dubiò procul doctissimus Staphileus fallitur: nec quicquā eius sententiam coadiuuat ipsius Card. responsum, vtiur sanè ipse Staphileus ad probationem huius conclusionis hac argumentatione. De laicis, qui sunt in possessione iuris patronatus, & præsentandi. nō est necessariò faciēda mentio ad derogationem: quia patroni non sunt, sed tantū ius habent præsentandi ex possessione: nec itē de veris patronis, ex quo per litteras apostolicas eis nō fit præiudicium quò ad præsentationem, quæ ipsis, licet sint veri patroni, non cōpetit, sed possessionibus: igitur non est in derogatione huius iuris patronatus necessaria mentio alicuius patroni laici. Imò nec in hoc casu iuri patronatus laicorū derogatur, nec aliquod laicis patronis præiudiciū fit. vnde omnia cessant, quę iure communi & edictis

& edictis regijs circa derogationem iuris patronatus laicorum fuere statuta. Hæc verò argumentatio palàm deficit ex eo quòd licet non sit facienda mentio ad derogationem validam iuris patronatus laicorum de ipsius veris patronis, sicuti notat Felian dict. tract. quando literæ apost. limitat. 9. ex responso Card. necessariò tamen fieri debet, & sufficit, si fiat de ipsis possessoribus iuris patronatus, quibus ratione quasi possessionis cõpetit ius præsentandi. Quod in specie tradit Card. in d. cons. 69. ad finem quem sequitur Lãbertinus de iure patronat. ij. lib. iij. part. q. 2. art. 23. & Dec. in cõs. 117. & idem multa in huius opinionis confirmationem adducit in cons. 153. ex cap. consultationibus, de iure patro. vbi. glo. elegans communiter recepta. latè Rochus Curti de iure patrona. verb. competens. q. 19. idem De ci. cons. 127. Imola. col. fi. & Ripa c. pe. in c. cū ecclesia Sutrina. de caus. posse. & propri. laussumè Cæsar Lãber. ij. li. de iure patronat. j. part. q. iij. apud quos plura tractantur hac de re, quæ nos obiter alio in loco adducimus, & hac in parte non temerè omitimus. Ex quibus mihi satis constat, esse necessariò faciendam mentionem in hac derogatione ipsorum laicorum, qui ius patronatus possident licet alij veri patroni sint, de quibus non est la-

cienda mentio interim, & dum possesores ius illud, quod ratione & causa possessionis sibi iure datur, conuicti & per sententiã condemnati nondum amiserint. Deinde semel constituto iure patronatus, vbi verus patronus alter sit à possessore, fieri nequit quin vel vero patrono, vel possessori per derogationem præiudicium fiat. Nã si omnia quæ à doctoribus traduntur exactè, & ad amussim examinentur, cõperiet lector, vel possessori, vel vero patrono ius præsentandi competere. Si quidem vbi possessor vel causa malæ fidei, vel quia per sententiam conuictus est, non habet ius præsentandi, verus patronus admittendus est omninò ad præsentationem, nec priuari debet iure præsentandi: vt docet optimè Lambertinus in d. q. 3. artic. vij. quidquid alij absque vlla ratione scripserint. Igitur quoties patroni laici possessoris mentio necessaria non est, erit profectò necessaria mentio veri patroni laici: & idè in casu huius quintæ quæstionis non est admittenda opinio Staphilei: nec differt hæc species ab alijs, in quibus patronis laicis non debet fieri præiudicium, & in quibus derogatio iuris patronatus laicorum praxi, & consuetudine minimè admittitur.

¶ Sextò ad eandem rem itidem controuertitur an sit ad-

mittenda derogatio iuris patronatus laicorum, & collatio beneficij facta per summum pontificem absque patroni laici praesentatione, ubi beneficium erat apud curiam romanam litigiosum: & Gulielmus Cassador. de cessione. 3. titulo vt lite pendente. probare conatur, posse summum pontificem absque consensu patroni laici conferre beneficium vacans in curia, si illic erat litigiosum eo tempore, nec requiri hoc in casu expressam derogationem iuris patronatus laicorum, nec aliquam eius rei mentionem: quia patronis laicis non habentibus in hac specie ius praesentandi, vt verè ipsi non habet, nullum praerudicium fit. Atque ita scribit, in Rotae praetorio pronunciatum fuisse. Hanc opinionem itidem tenet Ludouic. Gometi. in regu. Cancell. de impetranti. per obit. sanul. Card. q. 8. nume. vij. Horum authorum ea est potissima ratio, quod lite pendente apud summum pontificem inter duos super aliquo beneficio, non est ab inferioribus habentibus alioqui ius conferendi, vel eligendi procedendum ad electionem, vel collationem, siue vterque lugantiu, siue alter tantum moriatur in romana curia: iuxta distinctionem text. in clement. j. vt lit. pendente. & in capitul. j. & ij. eo. titu. li. 6. ergo si inter duos praesentatos à patronis discordibus lis tra-

ctetur apud summum pontificem siue vterque moriatur in ipsa romana curia, siue alter illic, vel alibi, patroni non possunt praesentare, nec habent tunc ius praesentandi. Qua ratione collatio à summo pontifice facta nihil eorum iuri derogat, & ideo non obstante consuetudine, & praxi Hispaniarum, atque regijs edictis admittenda videtur. Nihilominus vltimus est hac de re inquirendum, ne quem forsitan decipiat generalis admodum, & indiffinita conclusio à praetatis authoribus probata: oportet enim aliquot casus distinguere ad huius quaestionis apertorem intellectum.

¶ Primus casus constituitur, quoniam tractatur in curia romana inter duos praesentatos à patronis discordibus super eadem praesentatione, nondum secuta institutione. Et tunc, etiam si vterque moriatur Roma, non est locus constitutioni clement. j. vt lite pendente. nec dicitur vacare beneficium in curia: nec est illius collatio summo pontifici reservata: quia nondum erat per collationem ius illis adquisitum in beneficio, nec ulla vacatio beneficij datur glossa ab omnibus recepta in dict. clement. j. verb. collato. in princip. vbi eleganter Bonifacius num. 47. & Collectari. in capitul. accedens. de concess. praebenda.

¶ Secundus casus contingit, ubi

ubi lis tractatur in curia romana inter duos præsentatos, & in stratos, ac lite pendente vterque moriatur Romæ, vel possessor beneficij Romæ, alter ex tra curiam: tunc sanè in iure patronatus ecclesiastico obtinebit reservatio, quæ fit in dict. clement. j. at in iure patronatus laicorum illa reservatio locum nõ habet, sicut nec alia, quæ traditur in capitu. ij. de præben. in vj. & idè quæ superius de illa diximus, erunt & in hac specie adhuc quò ad edicta regia observanda. Nec quidquam virget text. in cap. j. & ij. vt lite pendente. in 6. quia iam est lis finita per mortem vtriusque litigantis, & earatione vacat omninò beneficium, ac poterit patronus libere præsentare. vnde si conferatur beneficium à romano pontifice ex hac vacatione, necessaria est derogatio iuris patronatus laicorum expressa: imò in his Hispaniarum regnis ex præxi & consuetudine, atque regis edictis supersedebitur huius collationis executioni. Illud verò, quod diximus, litem esse finitam per mortem vtriusque, ita quidem vt ex tunc collatio, vel præsentatio fieri possit iure ordinario: probat text. elegans in dict. clem. j. vt lite pendente. in prima eius part. vnde Gulielm. Cassador. & Gometi. non videntur quæstionem in hac specie tractasse.

¶ Tertiò, Quandoque lis agitur in curia romana inter duos præsentatos à patronis discordibus, & alter tantum mortè obierit Romæ, vel alibi: nam hoc nõ refert quantum ad decisionem modò proponendam: & in hoc casu quidam existimant, pendente lite, non posse patronum etiam laicum alium præsentare: quia impeditur autoritate text. in dict. ca. j. & ij. vt lit. pend. lib. vj. Huius opinionis auctores sunt Lopus allegat. 22. Carder. in. conf. 1. vt lite pendente. & conf. 18. de iure patro. Domi. & Francus in dict. capitul. j. quorũ opinionem! asserit communem esse Rochus Curti. de iure patro. verb. Honorificum. quæ. 23. Ludo. Gomet. in reg. de subrogandis collitig. quæst. 13. quam & ipse probare videtur in dict. capitul. ij. ibi præsentetur. ac tandem eadem ratio persuadebit fortassis ad hoc, quæ datur ad prohibitionem electionis, & collationis, quæ planè prohibentur in dict. capitul. j. & ij. Sed ex aduerso alijs placet, patronum laicum, etiam pendente lite posse alium præsentare vel accumulando, vel variando, quoties institutio sequuta non est præsentationem ab eo factam: quia licita est laicis intra quatuor menses variatio, nec libertas ista lite pendente tollitur: & idè nõ obtinet hoc in casu prohibitio, quæ fit in dicto capitulo primo cum

illic tractetur de electionibus, & collationibus, in quibus non est variatio iure permilla: imò expectandus omninò est huius eventus. Sic sanè opinionem istam tenuerunt Card. in cap. pastoralis. q. ult. de iure patro. Ioan. Andræ. in dict. cap. j. vt lit. pend. in vj. Idem alij. s. n. s. e. quos sequitur scribens, hanc opinionem communem esse Casar. Labertinus de iure patron. ij. lib. j. parti. vj. quæst. articulo. 12. qui respondet ad tex. in dict. cap. ij. esse intelligendū in præsentationibus patronorum, etiam laicorū, quas secuta fuerit institutio: aut saltem quoties ex duobus præsentatis alter fuerit iam institutus: nam & possessionem adeptus est: vt illic expressim probatur. Quo casu non licet pendente lite variare, nec alium presentare, etiam patronis laicis: vt probatur in d. capitul. ij. His accedit, quod Bonifacius in dict. clem. j. vers. Tertia conclusio. asseruerat, illū text. nō procedere in præsentatione, quæ tribuit ius ad rem nondum secuta institutione. Et idem tenet gloss. ibi, cuius paulo ante nos meminimus. Nam & idē Gometius in d. reg. de subrog. q. 6. propter rationes Bonifacij, dubius est in hac cōtrouersia. In qua ipse se cuiuslibet potissimā rationem, verè, ac propriè innititur posterior, hæc sententiam: nempe, quod licita sit patronis laicis variatio intra quatuor menses, & ideo li

terpendente non impediatur alium à litigantibus præsentare. Quam rationem falsam esse probare conabor ex eo, quod sola ipsius litis pendens controuersia impediatur patronorum præsentationem. Ergo siue præsentatus fuerit institutus, siue nōdū habuerit institutionem, non poterunt patroni pendente lite præsentare. Consequens euidentissimè constat, si verè litis pendens ratio impedimentum præstet præsentationi. Antecedens verò probatur ex decisione text. in dict. capitul. ij. Nam si præsentato, & instituto lite pendente mortuo non licet patrono, qui illum præsentauerat, alium presentare cessante omninò per mortem præsentatione, & institutione: planè sola lis præsentationem impedit: quia ea nō pendente tunc liberè patronus non tantum laicus, sed & clericus potuisset præsentare etiam absque privilegio variationis. Igitur præsentatio ratione litis pendens impeditur: atque ita fit, vt parum referat, quod patronis laicis sit variatio permilla: cum & alioqui vbi propter obitum præsentati, & instituti, eis liceret præsentare, propter litem pendentem præsentatio sit prohibita: vt probatur in dict. capitul. secundo. ex quibus opinor in hac questione veriore esse, & magis communem sententiam Calder. cui nō obstat ratio illa, que

quæ deducitur à iure, & per-
missione variandi, quæ laicis
patronis conceditur: quia hæc
variatio lite pendente impedi-
tur: ne litigia prorogari cōtin-
gat in dispendium ecclesiarū,
propter novos aduersarios, qui
malitiosè interdū petitoribus
subrogantur: sicuti romanus
Pontifex asseuerat in d. capi. ij.
Hec enim ratio vniuersalis est,
& vtroque casu locum habet.
Forfan adhuc quispiā pro con-
traria opinione illud conabi-
tur adducere, quod in d. c. i. &
ij. impediatur collatio, electio,
& præsentatio, quæ fiunt ra-
tione mortis, vel cessionis lite
pendente cōtingentis: non ta-
men illuc impediatur electio,
vel præsentatio, quæ fieri pos-
sit ex iure antè litem motam
competenti: vt sensit Bonifa-
cius in dicta clemen. j. ver sicul.
Tertia conclusio. & item versi.
oñaua conclusio. & gl. in reg.
cancellar. 27. in alia quæstione.
Sed si quis ad amussim expen-
derit rationem illam, qua vti-
tur summus Pontifex in d. c.
ij. vt lite pendente, libro sexto.
planè comperiet, illuc prohibe-
ri pendente lite collationes,
electiones & præsentationes,
quæ fieri alioqui poterant, etiā
vtroque superstite litigante nō
tantum illas, quæ fieri possunt
propter mortem alterius liti-
gātis, vel eius cessionem, & sic
iure post litem motam cōpe-

renti. Etenim si fiat adhuc ele-
ctio ex iure competenti ante li-
tem, & ante mortem alterius
litigātis, superest iudiciū cum
superstite, quod vult Pontifex
summus finiri absque eo, quod
noua electione alter consti-
tuatur illi aduersarius. & idè
vtroque casu prohibita vide-
tur electio, vel præsentatio: si
quidem ex illa nouus datur su-
perstiti colligator. id ipsum
deducitur ex procemio dict. re-
gul. cancel. 27. de subrogandis
collig. vbi Ludoui. Gometi. q.
ultima hanc opinionem pro-
bare vdetur, dum examinat
Bonifacii conclusionem. Præ-
sertim quod, & si vera sit Bo-
nifacii opinio, & idè lite pen-
dente, mortuo, vel cedente al-
tero litigante, possit quis acce-
ptare beneficium ratione, & ti-
tulo literarum apostolicarum,
non vt vacans per obitum, vel
cessionem litigantis, nec ex
iure illius, nec ex causa mor-
tis, vel cessionis, sed ex eo,
quod ante litem compete-
bat acceptanti ius ad illius benefi-
cij cōsecutionem. quod & plu-
res alij probant per ipsum Lu-
doui. Gometi. citati. nihil hoc
conducit contra communem
opinionem, nec ex hoc sequi-
tur, patronum laicum posse
præsentare pendente lite inter
præsentatos nondum institu-
tos: quia etiam si illi liceat va-
riare intra quatuor mēses, non
Pract. Couar. Rub. I

tamen licet pendente lite inter praesentatos ius illud, quod iam alteri concesserat, vel variando, vel cumulando, vel subrogando alij dare, nouumque litigantem constituere: cum hoc sit iure prohibitum in dicto capitulo. ij. & capitulo. j. etenim in acceptatione beneficii, quae ante litem competeat, non tractatur de iure litigantis vel mortui, vel cedentis acceptanti tradendo. Vnde si pendente lite patronus siue clericus, siue laicus, qui nondum praesentauerat, velit praesentare, & praesentet alium a litigantibus, iuste hoc facit: nec fit ulla fraus canonibus: cum hic patronus utatur suo iure, quo nusquam fuerat usus, nec illud in aliquem ex litigantibus traxerit praesentando, vel eligendo, aut conferendo. Sic sane mortuo altero ex litigantibus, vel cedente, aut denique quouis casu, etiam utroque litigante superstiti poterit patronus intra tempus, quo licet illi variare, aut cumulare collitigantem praesentare, quem nondum praesentauerat. quod Rochus Curtius fateatur: nec negat Lambertinus in dicto articulo. xij. ad finem. Non obicit glossa. in dicta clementina. j. ut lite pendente. cum illa vera sit, & procedat ubi uterque litigator Romae mortem obierit, & sic quod ad vacationem in curia quemadmodum superius ex-

plicuimus in hac quaestione. versic. Primus casus.

¶ Quartus ad hanc quaestionem constitui poterit casus in decisione regulae cancellariae, quae de subrogandis colligantibus statuta est: nempe, ubi lite pendente inter duos praesentatos a patronis discordibus, alter mortem obierit: an possit auctoritate summi Pontificis absque consensu patroni laici, qui defunctum praesentauerat, colligator subrogari? & Ludouicus Gometi. in dicta regula de subrogand. colligant. quaestione sexta, & quaestione decimatercia, ex conclusione communi proximè tradita probare conatur, posse subrogari collitigantem, nec distinguit patronum laicum ab ecclesiastico: imò indistinctè hoc asseuerat. Et profectò ubi cessaret omnino suspicio fraudis in patroni laici laesionem: & colligator fuerit praesentatus a vero patrono, quanuis discordi praesentatione, admittenda erit subrogatio facta iuxta regulam cancellariae. non enim edicta regia, & Hispaniarum consuetudo videntur, hanc subrogationem impedire: quae dubio procul in curia romana aequissima, ac iustissima censetur.

¶ Quintò, ad idem ferè subiicitur casus ille quo auctoritate summi Pontificis mortuo altero liti-

tero litigante subrogatur exte-
 rus quidam, siue tertius à liti-
 gantibus: non denique ipse col-
 litigator, & ea subrogatio fit
 absque consensu patroni laici.
 Et in hac specie facillimè ad-
 mittetur subrogatio apud cu-
 riam romanæ prætorium pro-
 pter authoritatem summi Põ-
 tificis, & opinionem illam, quã
 in principio huius quæstionis
 adduximus. Atque ita Ludo.
 Gometi. in præcitatæ locis in
 ea est sententia, vt opinetur,
 summum Pontificem liberam
 habere collationem beneficij
 litigiosi, quoties id vacauerit:
 quia & si sit iuris patronatus
 laicorum, ipsi laici pendente
 lite non possunt præsentare.
 Et idem prius responderat Gu-
 lielmus Cassadorus. in dict. de-
 cisis. iij. vt lite pendente. à qui-
 bus libentissimè ipse quæsie-
 rim, qua nam ratione benefi-
 cium litigiosum in curia roma-
 na fuerit ipsius pontificis col-
 lationi reseruatum vbi alter li-
 tigantium mortem obierit: nã
 vbi vterque mortuus fuerit,
 quid tunc sit dicendum supe-
 rius scripsimus in huius sextæ
 quæstionis initio. Et sanè non
 aliter mihi poterunt respon-
 dere, quàm vel ratione litis
 pendens in curia romana, vel
 quia illic apud sedem aposto-
 licam per obitum, ius alte-
 rius litigantis vacauerit. Prior
 equidem ratio nihil aliud iu-

re probat, quàm patronos,
 etiam laicos, electores, col-
 latoresve ordinarios non pos-
 se lite pendente apud sedem
 apostolicam beneficium con-
 ferre, aut ad id præsentare,
 vel eligere. textus optimus in
 dicto capitulo primo, & secun-
 do, vt lite pendente. & in di-
 cta clementina prima eodem
 titulo secunda parte, nec ta-
 mē ex hoc sequitur induci per
 ea iura reseruacionem aliquã
 summo Pontifici: tametsi pos-
 set ipse hanc reseruacionem, si-
 cut & alias, noua lege lata con-
 stituere, & inducere. Quod
 euidenter constat in dicta cle-
 mentina prima, vbi probatur,
 mortuo altero litigante, siue is
 fuerit possessor, siue petitor,
 causam esse ad finē vsque pro-
 sequendam, vt tandem senten-
 tia lata pro iure mortui, colla-
 tio pertineat ad Papam, si
 mors illi contigerit in curia;
 alioqui ad ordinarium, si ex-
 tra curiam mortem obierit.
 Ergo manifestum fit, ratio-
 ne litis pendens in curia
 non induci aliquam reserua-
 tionem. Cùm mortuo liti-
 gante altero extra curiam,
 causa sit ad finem vsque exa-
 minanda, vt episcopus ordi-
 narius conferat beneficium il-
 lud: si pro iure defuncti con-
 tra superstite fuerit pronuncia-
 tum. Posterior autem ratio tūc
 obtinet, cùm alter ex litigan-
 Pract. Couar. Rub. I ij

tibus, cui ex euentu litis appareret ius cōpetiſſe, mortuus fuerit in curia: & ideò hæc reſeruatione inducitur ex cap. j. de præbend. in vj. quòd in beneficijs ſpectantibus ad ius patronatus laicorum non obtinet: quẽ admodum hoc in capite probauimus. Igitur apparet pendente lite inter duos præſentatos à patronis diſcordibus, ſi ue ſecuta fuerit inſtitutio, ſiue non: iure ordinario, aut iure reſeruationis alicuius, cùm hæc non afficiat beneficia iuris patronatus laicorum, non poſſe ſummum pontificem, niſi expreſſim iuri patronatus laicorum deroget, mortuo collitante tertium quendam ſubrogare. Quod ſi dixeris, in hoc caſu hanc derogationem iuris patronatus laicorum eſſe omninò admittendam, etiam ſine menciónem iuris patronatus laicorum: quia laici patroni pendente lite in romana curia inter præſentatos nō habent ius præſentandi: & ideò illis præiudicium non fit. proſectò facilis eſt reſponſio ex dict. clemē. j. vt lite pendente. qua cōſtat, pendente lite in romana curia mortuo altero litigante non poſſe beneficium interim conferri, ſed expectandum eſſe litis euentum: vt ſi pro mortuo lata fuerit ſententia, & is extra curiam obierit, fiat collatio ab ordinario. Ergo romanus pō-

tifex præiudicaret ordinario, ſi interim loco defuncti alium ſubſtitueret, & ſubrogaret: ſicuti aperuiſſimè illa conſtitutio exponit, dum in vltima parte admonet, poſſe nihilominus Papam, ſi ipſe velit, hoc præiudicium ordinario irrogare, & eius collationem impedire. In his verò beneficijs, quæ pertinent ad ius patronatus laicorum, vel clericorum, etiā mortuo altero litigante, vel liti cedente: cauſæ & controuerſiæ diffinitio expectanda eſt omninò ad effectum vt ſi pronunciatum fuerit ad defunctū beneficium pertinuiſſe, vel ad neutrum, tunc fiat præſentatio ad beneficium illud per patronos vt omninò vacās. gl. inſignis & illuc ab omnibus probata in dicto cap. ij. vt lite pendente lib. vj. verb. finita. Quod & tex. ille probat & deducitur ex dicta clemen. j. eod. titu. vnde pendente lite inter præſentatos non currit patroni tempus ad præſentandū. atque ita inibi gloſſ. præcitata ſatis in ſpecie diffinitur: & poſt eam Ioānes Andr. col. pen. Card. in oppo. poſt 9. quæſt. in cap. iij. de iure patronat. Idem Ioannes Andr. in cap. cū vos. de offic. ordi. Cæſar Lambertinus in tracta. de iure patronat. ij. libr. ij. parte quæſtio. j. artic. 2. num. 16. & num. 14. quorum opinio vera eſt, & æquitati potiſſimum accedit.

cedit. ¶ Ex his ergo deducitur, collationem beneficij apud curiam romanam litigiosi mortuo vtroque litigatore, vel subrogationem altero mortuo, à summo pontifice factam absque vlla mentione iuris patronatus laicorum, ad quos id pertinebat, minimè valere: atque idè, vt collatio, vel subrogatio valida sit, necessariam fore derogationem expressam iuris patronatus laicorum. Quæ quidem derogatio apud Hispanos admitti non solet: vt nō semel admonuimus: idcirco hac in re oportet diligentissimè cauere, atque expendere ne vlla fraus fiat. Nam summus ecclesiæ pōtiffex hisce de rebus consultus non permittet ita passim patronorum laicorum iura tolli, & quādoq; prorsus abrogari.

¶ Septimò quæritur de beneficijs pertinentibus ad ius patronatus, & præsentationem alicuius fraternitatis laicorum qui solent causa pietatis collegia quædam constituere, quæ nos Hispani *cofradías* appellamus, de quibus ipse tractaui quæstionem quandam in cap. officij. numer. 12. de testament. Nam & horum laicorum ius patronatus ecclesiasticum esse & censerī, quoties fraternitas, seu collegium adhæret alicui ecclesiæ, à qua nomen accipit, & titulum: vt Fraternitas sancti Petri: & sancti Michælis in

vrbe Toletana probare conatur Cæsar Lambertinus de iure patronat. libr. j. quæst. j. arti. 10. num. iij. idem ante ipsum tenuerat Hieronymus Paulus in pract. cancell. folio mihi 41. vers. in causa mea maioricensi. qui loquitur in specie de iure patronatus competenti laicis magistris fabricæ alicuius ecclesiæ. Ego verò censeo, hoc ius patronatus, & ei simile nō esse ecclesiasticum, sed laicorum. Nam etiam si hoc collegium causa pietatis constitutum adhæreat, & sit affixum alicui ecclesiæ: ipsi tamē, ex quibus collegium, & vniuersitas constat, & ad quorum voces, ac suffragia præsentatio fit, laici sunt omnino, & ad hanc vniuersitatem laicorum præsentatio pertinet, non ad ecclesiam, nec ad aliquam ecclesiasticam dignitatem. Sic sanè aliquot alijs rationibus adductis hanc opinionem veram esse censet Felin. in tracta. quando literæ apostoli. limitatio. iij. & Rochus Curtius de iure patronatus. verb. ius. quæstio. vij. iij. accessoria. numer. 17. vnde omnia, quæ cōueniunt iuri patronatus laicorum erunt planè applicanda & aptanda huic iuri patronatus competenti fraternitatibus laicorum, etiam si hæc collegia adhæreant alicui speciali ecclesiæ. Atque idè apud Hispanos non admittuntur de ro Pract. Couar. Rub. I iij

gationes, quæ fiunt in præiudicium præsentationis, quæ ad hæc collegia pertinent.

¶ Octauo ad eandem controuerſiam alia ſuboritur dubitatio, An vbi apud ſedem apoſtolicam fuerit facta permutatio beneficiorum, & eius cauſa ſecuta ſit collatio à romano pontifice obtenta ſine conſenſu patroni laici, poſſit patronus laicus conqueri tatione huius taci, vel expreſſe derogationis? Qua in queſtione poſſet examinari difficilis illa diſputatio, qua ſolet expèdi, An permutatio abſque cōſenſu patroni facta, vel eo non vocato, ſit nulla ipſo iure, vel eo contradicente per ſententiam reſcindenda? Quam equidem queſtionem tractauere Frederi. in tracta. de rerum permut. queſtio. 30. & illic Lopus in additionib. Panormita. in cap. cū dilectus. de iure patrona. idem in c. ſignificatum. de præben. Imola in cap. vlt. col. 8. de rerum permut. Felin. in c. cū Bertol. col. 5. de re iudi. idem in c. quoniā. col. iij. in prin. vt lite non conteſta. Rota in nouis. 307. Ioan. Andræ. & Francus in c. vno. de rerum permut. in vj. Abb. col. iij. & Felinus nume. 19. c. cū acceſſiſſent. de cōſtitu. Decius conſ. 224. Ioannes Lupinus in rubr. de donat. inter virum & vxor. §. 22. col. iij. Domi. conſ. 50. Chaſſanæ. conſ. 17. Aymon cō

ſil. 82. Ioannes Staphil. de literis gratiæ & iuſtit. folio 56. colum. ij. Rochus Curti. in tract. de iure patrona. verb. Honoriſicum. queſt. iij. omnium latifſimè Caſar Lambertinus de iure patrona. ij. libr. parte j. q. vj. art. vj. Panor. in queſt. 5. nume. vij. verſ. Item apertiùs. Petrus Rebuffus in praxi beneficiorū iij. parte ſignaturæ verb. & iuri patronatus. numer. 40. & in c. de permutatione. numer. 21. Nos tamē eam modò miſſam facimus, cū ſolū ſit hoc in loco agendum de derogatione, quæ ſit iuri patronatus laicorum. Omnes etenim conueniunt in hoc, quod vbi permutatio fuerit facta ſine conſenſu patroni laici, vel eccleſiaſtici; vel ipſo iure, vel per ſententiā reſcindenda eſt, ſi patronus intra tempus datum ad præſentandum iuſtam contradicendi cauſam expoſuerit. iuſtitia verò huius cauſæ ad hunc effectum ex eo tantū conſtat, quod permutatio non fuerit facta propter vrgentem eccleſiæ vtilitatem. Hæc ſiquidem iuſtificat permutationem abſque patroni conſenſu factam; quod ſi hæc vtilitas maxima eccleſiæ deficiat, non erit ſatis permutationem factam abſque patroni conſenſu non eſſe in eccleſiæ damnum, neque ex ea nullum eccleſiæ præiudicium imminere; quia euidentis vtilitas ad

tas ad hoc exigitur ipsius quidem ecclesiæ, sicuti latè deducit ex pluribus authoribus Lābertinus in dict. artic. vj. nume. 30. & numer. 38. vbi maiorem vtilitatem exigit ad hoc, vbi ecclesia habeat patronos laicos, quàm vbi patroni sint ecclesiastici. Cui distinctioni non admodū refragabor, nec ita strictè causæ necessitatem, aut vtilitatem exigam: modò illud constet, non aliter hanc permutationem inuitis, & contra dicentibus patronis validam fore, quàm si ea facta sit in ecclesiæ magnam vtilitatem. id etenim videntur Doctor. concedere, præsertim Panormitanus in dicto cap. cum dilectus. Cardinal. in clement. vnic. quæstio. iij. de rerum permutatio. & idem in rep. cap. quæsitum. de rerum permut. quæstio. 36. & 37. Aegidius Bellamera decisio. 181. & alij plerique ex modò citatis, quorum opinio ex eo potissimè admitti debet, quòd & multi constanter asseuerauerint, permutationem factam absq; patronorū consensu nullā esse ipso iure & id indistinctè, atque indiffinitè probant Calderi. consi. ij. de rerū permutatio. Aegidius à Bellamera decisio. 179. & Paulus de Citadinis in tracta. de iure patronat. vj. part. articu. 9. quæstio. 52. Stepha. Caietan. in rep. cap. vltim. de election. in vj. col.

20. Tametsi frequentiori consensu, & communiori sententia receptum sit ex autoritate Rotæ & Frederic. permutationem factam absque consensu Patroni ecclesiastici, vel laici non esse nullam ipso iure, sed per sententiam posse rescindi, patrono ex iusta causa contradicēte intra tempus datum ad præsentandum, secundum Rochum Currium in dict. verbo Honorificum. quæstio. iij. & Felin. in tracta. quando literæ apostolicæ noceant patron. ampliatione 9. quo in loco minùs diligenter asseuerat, ex hac opinione cōmuni posse deduci, quòd valeat permutatio beneficij iuris patronatus laicorum facta romani Pontificis autoritate, etiam si nulla fiat mentio ipsius iuris patronatus laicorum, nec specialis derogatio. Nam permutatio beneficij iuris patronatus laicorum facta in curia romana summi Pontificis autoritate, non præmissa mentione iuris patronatus laicorum est nulla ipso iure in casibus, quibus apud episcopum, & ordinarium esset nulla: & deinde per sententiam erit rescindenda, quoties foret iudicis sententia infringenda, si facta fuisset apud ordinarium inferiorem: quemadmodum iure probatur, & explicat optimè Cæsar Lamber-Pract. Couar. Rub. 1 iij

tinus de iure patronat. ii. li. iij. part. q. ix. arti. xij. & Franciscus Pauinus in trac. de potest. cap. sede vacante. ii. q. ij. q. principa li. versic. adde etiam quòd non valet. idem probat Lopus allegat. 96. nu. iij. scribens, permutationem beneficij iuris patronatus laicorum factam in curia absque expressa mentione, & derogatione iuris patronatus non valere, & esse surreptitiam atque ita pronunciatum fuisse à Gregorio xj. à quò nūquam potuit quidam Cardinalis obtinere, quòd ex causa permutationis fieret derogatio iuri patronatus laicorū. His denique præmissis, quod attinet ad beneficia, quæ pertinent ad ius patronatus regium, expeditissimum est in his Hispaniarum regnis, non admitti permutationem, etiā auctoritate summi Pontificis factam, etiā si in specie derogetur iuri patronatus regio, nisi Regis consensus huic derogationi, ac permutationi accesserit. Idem practici ex edicto regio, & cōsuetudine respondebunt in alijs beneficijs pertinentibus ad ius patronatus laicorum quoruncunque in his casibus, quibus non potest permutatio fieri eis contradicētibz, & idè vel sit nulla, vel per sentētiā rescindenda. Nam derogatio, quæ in hoc casu fit iuri patronatus laicorum, minimè admittitur: nè

fiat præiudicium præsentationi, quæ patronis iure cōpetit, & faciliè tolleretur per varias, ac frequentes permutationes absque eorū consensu alioqui permittendas. Sic sanè Carolus Molinæus in regul. cancella. de infirmis. nume. 31. scribit apud Gallos non admitti has permutationes, quæ sunt, etiam auctoritate apostolica de beneficijs pertinentibus ad ius patronatus laicorū: tamen multa ipse Carolus hac in quæstione addiderit, quæ vera iure nō sunt, nec tuta quidem: cum nimis derogent summi Pontificis potestati. Vnde cautissimè sunt examinanda, quæ modò ad huius quæstionis examen, & decisionē adduximus: siquidem ex his satis constat, quando necessaria sit derogatio iuris patronatus laicorū ad eorū consensum, alioqui necessariū, omninò excludendum: & an sit admittenda in his Hispaniarum regnis. Quod si post sciētiam huius permutationis patronus laicus intra tempus datum à iure ad præsentandū, non contradixerit, receptum est frequentissimo doctorum iudicio, permutationem validam fieri. Patrono autem contradicente, an possit ipse præsentare, vel clericus, qui ex causa permutationis renunciaverat beneficij, in id beneficium restitui. tradit Lambertinus de

ius de iure patronatus. libr. ij. parte j. quæstio vi. articu. vi. numer. 49. post Domini. in capi. nemo deinceps. de electionib. in v. colum. iiii. Eadem ratione non admittuntur apud Hispanos permutationes, quæ sunt ab his, qui obtinent canonicatus & præbendas illas cathedralium ecclesiarum quæ ex literis romanorum pontificum, & Tridentini concilij decreto, magistris, aut doctoribus sacram theologiã, aut ius pontificium profitetibus per electionem sunt conferendæ. Nam etiam si autoritate romani pontificis permutatio fiat supplicatio ad pontificem proponitur, & supersedetur executioni literarum apostolicarum propter publicam, & euiden-tem utilitatem. Sic sanè permutationes istæ minimè admittuntur in beneficiis, quæ patrimonialia dicuntur in diocesi- bus Palentina, Burgensi, & Calagurritana. quod expressim Regio Caroli Cæsaris edicto cautum fuit anno M. D. xlviii.

¶ Nonò ad eadem regia edicta, & derogationem iuris patronatus laicorum illud palàm pertinet, quòd nec per simplicem resignationem, nec item illam, quæ in favorem alterius fit, & præiuncta conditione fit, admittenda est, nec iure admit- ti debet collatio beneficij iuris patronatus laicorum abs-

que eorundem consensu, quæ admodum satis iure constat, & adnotavit Deci. consil. 224. colum. ii. post Innocen. in cap. ultim. de renunciatio. Abb. in cap. significatum. de præbend. vbi Imol. colu. j. idem Abb. in cap. de multa. column. iiii. de præbend. Rochus de iure patrona. verb. honorificum. quæstion. iiii. Lambert. iij. libr. quæstio. v. articu. v. & nos alibi tractauimus. Quod si ex causa sim- plicis renunciationis fiat abs- que patroni laici consensu per summum pontificem benefi- cij collatio cum speciali dero- gatione iuris patronatus lai- corum, præmissa supplicatio- ne ad pontificem, querela de- fertur ad regia prætoria, & il- lic literarum apostolicarum executioni supersedetur: siue sit ius patronatus regium, siue alicuius laici priuati. Et idem fit in beneficijs patrimoniali- bus, & canonicatibus, quæ per electionem sunt, theologiam, & ius pontificium profitenti- bus conferendi. Alioqui facili- mè præsentationibus patrono- rum laicorum, & veteribus pon- tificum decretis, ac quarun- dam diocesum circa beneficia patrimonialia priuilegijs, & æquissimis consuetudinibus fieret præiudicium.

¶ Decimò præter ea, quæ iam explicuimus, suboritur & de pensionibus quæstio. Etenim

70 ex beneficio iuris patronatus laicorum pensio iure constitui potest à summo pontifice, absque que ipsius patroni consensu: quia per hanc pensionis constitutionem nulla læsio datur, nec contingit patrono quò ad ius presentationis: ut expressim tradit in hac quæstione. Petr. Rebuffus in praxi beneficiorum in iij. parte signaturæ, verb. & iuri patronatus. num. 28. & 48. latius Hieronymus Gigas in tractat. de pensionibus. quæsti. 23. cuius rationes in hoc tendunt, ut constet, posse constitui pensionem ex beneficio iuris patronatus laicorum absque patroni consensu in omnibus casibus, quibus ex alijs beneficijs iure constitui potest. Sed & potissimum adducit ipse Hieronymus Gigas textum in capitu. penultim. de iure patronat. quo probatur, posse rectorem alicuius, ecclesiæ præsentare aliquem clericum absque patroni consensu, ut sacris ordinibus donetur ad titulum illius beneficij: nempe ad hoc, quòd ex redditibus percipiat alimenta, & sibi victum necessarium. Hæc verò inductio minime sufficiens est, si exactè consideremus verum intellectum textus in dict. cap. penul. Nam ubi rector beneficij absque patroni consensu clericum aliquem præsentauerit ordinandum ad titulum illius benefi-

cij, mortuo rectore, eiusdem successor à patrono præsentatus, & ab episcopo institutus non tenetur ex redditibus beneficij clerico à rectore præmortuo præsentato aliquid dare. Esset enim tunc grauis læsio ipsi patrono, cui competit ius præsentandi, si ab eo ad beneficium vacans præsentatus onus hoc subire teneretur. Sic sanè Panormit. colum. penult. post glos. & alios ibidem intellexit text. in dict. cap. pen. Cui equidem interpretationi & illud accedit, quòd licet rector ecclesiæ possit absque patroni consensu vicarium temporalem, vel ad vitam ipsius rectoris constituere. glo. in capit. ad hæc. de offic. vicar. & ibi doct. Henric. Abb. & alij in dict. cap. penult. Cardin. in clem. vnica. quæsti. de offic. vica. Rochus 12. de iure patronat. verb. honorificum. q. iij. Cæsar Lambert. de iure patronat. lib. iij. quæstio. v. articul. vij. tamen non poterit idem rector absque consensu patroni, etià autoritate episcopi perpetuum vicarium ad ecclesiæ ministerium eligere: quemadmodum sentiunt præcitati doctores, & in specie tenent Cardin. in dict. quæstio. xij. Panormit. in dict. cap. pen. colum. vltim. & Lambertinus in dict. arti. vij. Ergo ex his deducitur, non esse levis momenti læsionem istam, quæ patrono infer-

inferretur ex eo quòd benefi-
cium, ad quòd ipse ius habet
presentandi, efficiatur obno-
tationi solutioni pensionis an-
te: & ideo necessarius erit pa-
troni consensus, nec sufficiet
patroni voluntas, vt pensio per
se, scilicet ad vitam pensio
solvenda, constituatur su-
per eodem beneficio. Deroga-
tur etenim iuri presentandi, si
iuris beneficii, ad quòd pre-
sentatio cõpetit, fuerint dimi-
nuta. Vnde in hac quæsti. tria,
vel quatuor erunt adnotanda.

Primum, Quod sit nececef-
saria mentio specialis iuris pa-
tronatus laicorum in literis
apostolicis, in quibus pensio
constituitur ex redditibus bene-
ficii iuris patronatus laicorum.
quod probat Hierony. Gigas
in dict. tracta. de pension. quæ-
sti. 24. quo loco sentit, in his
pensionibus constituendis ali-
quantulum derogari iuri pa-
tronatus laicorum: cum alio-
quin non esset necessaria men-
tio, quam ipse Gigas in hisce li-
teris apostolicis requirit.

Secundò est obseruandum,
non admitti apud Hispanos
constitutionem pensionis in
iure beneficijs, & dignitatibus,
quæ pertinent ad ius patrona-
tus regium, nisi ipsiusmet Re-
gis consensus accesserit summi
pontificis cõcessionem, & pensio-
nis cõstitutionem. Idem & apud
Gallos exacta diligetia seruari

tradit Carol. Moli. in reg. Can-
cel. de public. resignat. nu. 226.

¶ Tertium, quod in hac con-
trouersia tractari potest, perti-
net ad alia beneficia, quæ cen-
sentur, & sunt iuris patrona-
tus laicorum priuatorum. Nam
vbi pensio constituatur à sum-
mo pontifice causa dirimende
litis, quæ Romæ tractabatur in-
ter duos presentatos à patro-
nis discordibus, iusta videri po-
test pensionis cõstitutio, etiam
sine consensu laici patroni: ex
his, quæ diximus superius hoc
in capite q. vi. vers. quartus, in
alijs verò casibus nõ solet sum-
mus pontifex pensionem con-
stituere, nisi ex causa permuta-
tionis, renunciationis, vel simi-
lis actus in quibus derogatio
nõ admittitur in his regnis Hi-
spaniarum in damnũ, & lesio-
nem iuris patronatus laicorum.

¶ Quartò, Quoties pensio in
titulum beneficii datur, & con-
stituitur, etiam per romanum
pontificem, ex redditibus bene-
ficii pertinet ad ius patrona-
tus laicorum: tunc omnia sunt
examinanda & cõsenda: vt cense-
ri, & iudicari debet ipsummet
principale beneficiũ. tam quòd
ad derogationem, quàm quòd ad
alia, quæ solent in questionem
incidere. quod notat Hierony.
Gigas in d. q. 23. ad fi. tex. opti.
in d. c. pen. de iure patro. Nam
licet pensio vt frequentissi-
mò constituitur loco beneficii

in stipendium pauperum clericorum secundum Gomet. in regul. de annali possessore, quaestio. xxj. non sit propriè beneficium: tamen ubi constituitur in titulum beneficij cū onere alicuius ministerij ecclesiastici: tunc beneficium propriè dicitur: & leges consequitur beneficij ecclesiastici: vt notant Cardin. in clem. j. §. eadem. de supplemend. neglig. praela. tradit Hierony. Gigas de pension. quaest. j. quibus accedit optima gloss. in clem. ult. verb. quodcunque. de vita & honest. cler. cuius meminit Ioann. Staphilæus de literis gratiæ, & iustit. foli. 107. colum. ij. & sensit idem foli. 22. text. optimus, ubi Panor. in ca. conquerente. de cleri. non residentib. Igitur in constitutione huius pensionis, quæ in titulum beneficij dantur, absque patroni laici consensu, palam derogatur iuri præsentandi: & ideo quæ vel iure cōmuni vel consuetudine, aut regijs edictis sunt inducta circa derogationem iuris patronatus laicorū, itidem erunt obseruanda, & in hac pensionis constitutione.

¶ Quintò illud est satis expeditum, quòd in beneficijs patrimonialibus nulla pensionis cōstitutio apud Hispanos admittitur: cū ea tendat in maximum grauamen clericorum patrimonialium, quibus beneficia illa sunt secundum digni-

tatē doctrinæ, & morū libere absque vllō onere conferenda. Idē erit in canonicatibus, qui conferri debent ex veteri instituto magistris, & doctoribus. Atque ita passim receptū est id quē deducitur ex regio edicto, quod de patrimonialibus beneficijs decretum fuit anno domini M. D. xliij. Nec vidi vnquam à summo pontifice pensionem ex his beneficijs constitui, nisi causa litis dirimendæ, quæ absque vlla fraude inter electos, aut institutos tractabatur. Qua in re oportet diligenter inquirere, & examinare, ne fraus vlla fiat veteribus huius regni priuilegijs, antiquis institutis, & iure legitimo inductis consuetudinibus.

¶ Vndecima quaestio ad vniuersales pertinet, quæ quandoquē fieri solent auctoritate apostolica, vel ordinaria. Nam per episcopum vniri nō potest beneficium aliquod alteri absque consensu illius, qui habet ius conferendi, eligendi, vel præsentandi, siue sit patronus ecclesiasticus, siue laicus: quem admodum probatur ex gloss. verb. rector. & illic Abb. Cardin. opposit. ij. & quaestio. xiiij. in clement. vltim. de rebus eccles. Abb. colum. ij. & alijs in capit. cū accessissent. de constitut. Socino consi. j. column. ij. libr. iij. Rocho de iure patronat. verbo honorificum. quaest. ij. Decio in

in consil. 174. colum. vltim.
Lamberti. de iure patronat. lib.
i. q. 6. art. i. qui tamen
post alios, posse hanc v-
nionem fieri auctoritate summi
pontificis, modò fiat expressa
mentio iuris patronatus laico-
rum, quoties per vnionem tolli-
tur ius præsentandi, aut eidem
derogatur. Et hæc est commu-
nis opinio. Quo fit, vt in literis
apostolicis, quibus ecclesia iu-
ri patronatus laicorum ita vni-
tur alteri, quod iuri præsentan-
di derogatio fiat, eadẽ sint om-
nino obseruanda, quæ iure pon-
tificio, praxi, & consuetudine, at-
que regijs edictis obseruanda
sunt, & obseruari solent in dero-
gationibus, quæ fiunt iuri pa-
tronatus laicorum: sic etenim
rel ratione surreptionis, aut sup-
plicationis ad summum pontifi-
cem proponendæ obuiam iri
poterit damno, & læsioni, quæ
patronis laicis ex vnione eccle-
siarũ, quò ad ius præsentandi cõ-
tingere possunt.

¶ Duodecimò adnotandum
est diligẽter nullũ fieri patronis
laicis grauamẽ, nec vllũ damnũ
dari etiam quò ad præsentatio-
nem, vbi summus ecclesiæ pon-
tifex electum episcopum insti-
tuerit aut confirmauerit cum
retentione beneficij alicuius,
quod is obtinet, & alioqui pro-
ximè vacaturum erat per con-
secrationem iuxta capitul. cum
in cunctis. de electo. Nam, etiã

si hoc beneficium pertineat ad
ius patronatus laicorum, cũ non
dum vacauerit, poterit Papa
etiam absque speciali deroga-
tione & expressa mentione dis-
pensare, vt electus illud obti-
neat simul cum episcopatu: nec
per hoc derogatur iuri patro-
natus laicorum. Quia patronus
non habet præsentandi ius quò
ad effectum, donec beneficium
vacauerit. Papa verò impediatur
per dispensationem vacationem
illam, & ideò nullam læsionem
patronis infert, nec iuri præsen-
tandi derogatur: quemadmodũ
probat Rota, 381. in nouis. Fe-
lin. in tract. quando lite. ap. os. no-
ceant patron. limitat. v. Ioann.
Staphilæ. de literis gratiæ, & iu-
stit. folio 56. vers. quartus, & vl-
timus. Rochus Curti. verb. ho-
noricum. 4. quæsti. principali.
Cæsar Lamberti. de iure patro-
nat. ij. lib. iij. part. q. 9. art. 19.
& licet Aret. & quidam alij ab
eis citati contrarium scripserint
asserentes, hanc dispensationem
non esse validam, nisi expressa
fiat mentio iuris patronatus lai-
corum: prædicta opinio verior
est, & magis communis: ex qua
constat, hanc dispensationem va-
lidam esse, etiam si generaliter
fiat nulla adhibita, nec adscri-
pta mentione iuris patronatus
laicorum. Quibus quidem lai-
cis nulla in hac specie læsio ex
hoc contingit, nec eorum iuri
patronatus derogatur: atque

ideò multa cessant, quæ sunt de derogatione iuris patronatus 3 laicorum, aliòque statuta.

¶ Hec verò scripsimus, vt faciliùs, & commodiùs, percipere quis valeat quæ in huius contro uersis regij consiliarij passim in praxi hastendùs obseruauerint, & obseruent: non quo arbitremur, vel in minimis executionem literarum apostolicarum impediendam fore. Hoc etenim & catholica regia maiestas animo Christianissimo exhorret, multisque legibus, & edictis præcauendum esse omninò censuit, pœnisque decretis puniendos esse frequentissimè constituens mandatorum apostolicorū transgressores: idemque sollicitè, ac diligenter apud regia Hispaniarum prætoria piam ipsam Regis zelum exequentes quotidie conamur efficere: in aliquot tamen casibus, quibus hæc respublica existimat, & experimento, cognouit, maximè lædi, & multorum hominum suggestionibus, falsisque precibus grauari, per supplicationem multis nominibus obsequentissimam ab ipso sanctissimo pontifice remedium sperantes.

Ex capite sequenti.

1. *Habens in aliquot oppidis iurisdictionem: an habeat aliquot ius in pascuis publicis ratione ipsius iurisdictionis?*
2. *Agri privati dominus: an possit eundem agrum pratum efficere,*

& constituere?

3. *Quidquid nascitur in agro privato, etiam absque labore, & industria domini, ad ipsum omninò pertinet.*

4. *An liceat privati in agro proprio nouellare?*

5. *Dominus agri privati liberè potest mutare eiusdè agri culturam.*

6. *Agri communes duobus ciuitatibus: an possint ab altera earum coli, si per hanc culturam impediatur communis pastus, altera minimè consentiente?*

7. *Vicus exemptus à ciuitate: an teneat ius pascendi, quod antè exemptionem habebat in territorio?*

8. *Quid in agris communibus, cultis tamen, præscriptio temporis efficere valeat?*

¶ De pascuis, & de iure pascendi, tam lege iuris communis, quam ratione seruitutis constitutæ.

C A P. XXXVII.

E M O R I A
teneo, memineris,
quæ hastendùs
scripterim ali-
qua de iure pa-
scendi, & de pascuis publicis, ac
privatis a notasse, obiter quidè
& præsertim li. i. var. re. tol. c. 17.
n. ii. & in reg. posses. de re. iur.
in vj. ij. rele. par. §. 3. n. 2. quibus
etiam si

etiam si multa addi possent, quædam hoc in capite adijcere con-
stituit: ut facilius tractatus iste
de iure pascendi examinari va-
leat, non ignarus quâ latè pateat
hæc de re disputatio. Illud sanè
præ cæteris est obseruandum, quod
dominus alicuius ciuitatis, ville,
vel castri habens in his locis iu-
risdictionem ciuilem, etiam &
criminalem, nullum habet ex hoc
iure dominium in pascuis publi-
cis illius territorij, intra quod iu-
risdictione utitur, & uti potest.
Hæc etenim Pascua ad vniuersi-
tatem pertinent, & sub eiusdem
vniuersitatis dominio cèsentur.
In tantum. §. vniuersitatis. de re-
rum diuis. l. omnes. in ij. C. de o-
perib. publ. l. duumuirum. C. de
decurion. l. omne territoriū. C.
de censib. regia l. 4. tit. 28. par. 3.
& in hac specie tradidèrè opti-
mè Stephanus Bertrandus conf.
lib. 3. col. ij. & 3. & idem conf. 37
lib. j. & rursus conf. 75. lib. 2. nu.
13. ex Host. & Ioann. Andr. in c.
omnis. de iureiurand. Mattæ. Af-
fuer. in consti. Neapol. rub. 85. n.
8. Petrus Auendanius in tracta.
de exequend. mandat. c. 4. num.
10. tametsi dominus habens iu-
risdictionem possit uti pascuis
publicis ut habitator, & incola
illius loci, illi hæc habitet, secundum
Bertrandum, eo tamè numero pe-
cudum, qui sit arbitrio boni vi-
ri moderatus iuxta territorij, &
pascuorum qualitatè, ita quidem,
quod maximè sit attendèda vi-

cinorum aliorum, & ciuium hac in re
læsio: sicuti præcitati authores
latius explicat post Alberic. in l.
Imperatores. ff. de seruit. rusti-
co. præd. & in l. si testatrix. §. j.
ff. si seruit. vendicet. Quis verò
dicatur propriè incola idè Ber-
trandus docet conf. 75. lib. 2. a-
lios ad hoc adducès, & Auenda-
nius in dict. c. 4. nu. 20. tex. opti-
mus in d. l. iij. & in l. ciues. C. de
incolis lib. 11. l. Labeo. ff. ad mu-
nicipal. l. ij. C. vbi senator. vel.
clariss. l. cum scimus. C. de agri.
& cens. lib. 11. l. mulieri. ff. quib.
mod. usufruct. amit. notat Bald.
in l. j. col. j. ff. de statu homin. Fe-
lin. in cap. quoniam. de offic. or-
din. nume. 3. Cæpola in l. ij. ff. de
ver. significat. nume. 21. vbi Bar.
& alij. Est tamen omninò cauè-
dum, ne incolarum nomen latè
in hac specie adsumatur propter
præiudicium & damnum, quod
alioqui veris immineret habita-
toribus. Sed & iurisconsultus in
colæ diffinitionem tradit in l.
pupillus. §. incola. ff. de verb. si-
gnifi. vbi Alciatus. Dec. cõs. 283.
Abb. in cap. vlt. de paroch. & So-
cius latè in cõsil. 129. r. n. co. iij.
Est denique apud Hispaniarum
auditoria ex forensi usu rece-
ptum, posse dominum alicuius
oppidi ratione iurisdictionis,
quam illi hæc habet tot propria
animalia in pascua publica mit-
tere, quot possunt duo incolæ,
& habitatores, quibus lege, vel
moribus plura immittere lice-

bit. ad hoc verò adducunt practici auctoritatem Collectarij in cap. ad quaestiones. de rei uni permut. nume. v. qui scribit, militem habitantem in aliquo loco debere consequi ex communi vsu ciuium duplam vtilitatem. l. Imperatores. ff. de seruit. rust. praedior. & vt videas, lector candide, quae portenta praxis ex prauo, ac difficili quorundam iudicio induxerit, expende obsecro Iurisconsulti locum in dict. l. Imperatores. nihil omnino ad hanc rem pertinere: vt tandem Collectarius absque vlla auctoritate propriam sententiam scripserit. Nam & text. in l. ij. C. de pascuis publicis. lib. ii. id tantum probat, quod militibus, qui actu militiae operam dant, permittatur pascuis publicis vti ad alendos proprios equos militares, & quod ad hoc deputetur locus ex pascuis publicis congruus, & sufficiens. Qua ratione palam fit, militibus, etiam actu militibus non licuisse praeter equos militares propria pecora in pascua publica mittere, nisi & in eo loco sint veri habitatores: & tunc ea lege, qua ceteri habitatores vtuntur. Vnde omnino falsa est opinio Collectarij. Sed & si ea vera foret plane obtineret in militibus, qui actu reipublicae seruiunt, cuius ministerij causa plura consequuntur milites privilegia: quae non sunt extendenda ad alios, qui & si nobiles sint,

nontamen militare ministerium reipublicae praestant: praesertim, quod & possunt multi domini, & iurisdictionem alicuius oppidi habere, qui tamen nobiles non sint. Et idem euidenter constat, perperam à practicis Collectarij opinionem probatam, receptam. & in vsum forensem deductam fuisse. Nam quod Bal. scribit in l. precibus. C. de imput. ber. nume. 30. & Alex. in l. Centurio. v. col. & illic Socin. & alij. ff. de vulgar. tenentes, privilegium datum iure militibus quod ad testamenta, & substitutiones, etiam competere dominis oppidorum, & urbium habentibus iurisdictionem: vel est falsum prorsus, vel intelligendum in principe, aut in eo, qui iurisdictionem habet, ac simul potestatem derogandi legibus, & iuri communi: quemadmodum apparet ex ratione per Bald. tradita: & ex l. pen. C. de donat. inter vir. & vxor. quam ipse Bald. adducit, atque ita explicat Lancelot. Galiaula in dict. l. Centurio. col. 2. ¶ Sed & in hoc tractatu de pascuis publicis oportune illud erit inquirendum: Quid iure respondendum sit de his, qui proprios habent agros & in eis dominium speciale distinctum à dominio publico, & vniuersali, an collectis frugibus, & fructibus possint prohibere conciuēs, & alios habitatores, & incolas, ne propria anima
lia in eos

in eos agros mittant ad pascendum herbam illic sua sponte nascentem. Et sanè herbam istam còmunem esse, nec posse hanc pascua prohiberi à priuato domino fundi post collectos fructus, interim dum agri vacat à semine ac frugibus, asserunt Chassa. in consuetudin. Burgund rub. xiiij. §. ij. ver. quæ quid operentur. nume. ij. & §. seq. numer. v. & Auendanius in tract. de mandat. exeq. c. iij. numer. 24. ex decisione, & auctoritate Ioan. Fabri in princ. institut. de lege Fusia Canina. Quorum ea est potissima ratio, quòd possit quis facere in alieno fundo quod ei prodest, & domino fundi non nocet. l. i. §. j. ff. de aqua pluua arcens. sentit idem Roderi. Xuares in allegat. xv. ver. item quia. Imò ipse doctissimus Auendanius scribit ex eadem ratione, non posse quem in proprijs, ac priuatis agris, & fundis prata còstituire: quæ nos Hispani *dehesas* dicimus. Citat huius opinionis authorem etià Matthæ. Afflict. in còstitutionibus Neapolita. rubr. 85. numer. viij. qui ramen nò tractat quæstionem istam, sed alià longè ab ea differentem: nempe an dominus habens in aliquot oppidis iurisdictionem, possit saltus, & prata ad sui commodum efficere non equidem in agris proprijs, & in quibus dominium

priuatū habet, sed in agris totius territorij ciuibus, & incolis quòd ad vsum publicum còmunibus, quos *baldios* dicimus. Alioqui non magis hoc tractaret Afflict. de domino volente hoc facere iure iurisdictionis, quàm de quolibet priuato. Maximè quia domini habentes iurisdictionem, & vassallos solent constanter sibi hoc ius, & hanc potestatem asserere, incolis subditis contrariū vendicantibus: & asserentibus, ipsius territorij vsum quòd ad pascua, nemora, arborésque cédēdos communem esse ipsis: non proprium domini, nisi quòd ad iurisdictionē: quod tradit Bertrandus in d. consil. j. & consil. 37. & legibus partitarum probatur. iure denique communi multis rationibus probari poterit, quod in proprijs, ac priuatis agris dominus possit còstituire prata, & *dehesas*, eisdemque agros reducere ad pascua, omisis alijs fructibus, quos ex ipsis agris, eorundemque cultura solebat percipere.

¶ Primò, Quia hoc nullibi fuerit iure prohibitum. Nec enim locus aliquis adducitur à præcitis auctoribus ad contrariæ conclusionis probationem. Nā quod Faber scribit, & refertur à Chassanæo, profectò nihil ad rem istam pertinet. Atque ideo lectorē admoneo, vt pēsitet maturè quæ ab alijs Pract. Couar. Rub. K.

traduntur priusquā ex his obscura, & dubia quæque deducatur. Sit enim verum quod Faber adnotauit, nec enim modò refellā eius opinionem, nō indè sequitur quidquam contrā eam sententiam, quam hac in disputatione constituimus examinare. Quia dominus priuati agri vult eius culturā prætermittere, & illū reducere ad pascua, & fructū ex herbis percipiendum, tradito iure pascēdi annuatim in cōductionē. Quo quidem casu, si vicinus eo inuito, & gratis nullo dato pretio herbæ, quæ pecunia æstimari solet, velit animalia propria immittere in eum agrum ad pascendum: dubiò procul damnum infert domino ipsius fundi. Quod, auctore ipso Fabro, nō licet: & ideò is pro nobis est: cū ex eius ratione constet, non posse vicinum mittere propria animalia in agrum alienū ad pastum, quoties fit hæc missio cum iactura, & dāno domini, qui agrum possidet: posse verò hoc fieri, cū nullum præiudicium ex hoc fit agri domino. Vnde si quis proprium agrum colit ad fruges, & messes percipiendas: tunc collectis frugibus, nullum ei damnum fit, si mittantur in fundum animalia ad pascendum herbam naturā ipsa illuc nascentem, quam nec ipse agri dominus venditurus est, nec vendero consuevit.

Atque hæc est Fabri mens in hoc tantum referēda, quia nullum domino agri sit præiudicium: & ideò vbi aliquod præiudicium agri domino fieret, non possent animalia mitti ad pascendum, ex sentētia Fabri.

¶ Secundò, Quia iure cōmuni absq; vilo priuilegio potest quis habere dominium prati, in quod nemini licet domino inuito animalia mittere ad pastum. l. pratum. & ibi gloss. ff. de verborum significatione. Qua ratione dominus huius agri potest herbā falce secare: cū & in hoc constet illius agri fructus ad eius dominum pertinens. text. optimus ad hanc rationem in l. j. ij. iij. C. de pascuis pub. & priuat. vbi probatur, posse priuatos iure cōmuni habere prata, quorum herbam cōductoribus vendere liceat. Idem deducitur ex glo. in d. l. j. verb. priuatæ. Igitur herba priuati agri ad eum pertinet, qui dominium eiusdē habet. Ea siquidem est in fructu: atque ideò legari, vendi, & donari poterit. tex. & ibi omnes in d. l. pratum.

¶ Tertia constat ratio ex eo, quod ius pascendi in alieno agro, & priuato adquiri potest iure seruitutis per vicinos. l. j. & l. ij. iij. iij. & v. ff. de seruit. rusti. prædio. l. vj. tit. 31. part. iij. fatentur omnes, qui de seruitutibus scripsere. Ergo nemini licet propria

propria pecora in alieno agro pascere: alioqui frustra de ea re imponeret seruitus. Qua quidem argumentatione utitur Ioannes Corasius in l. j. ff. de seruitutibus: nu. 137. facit ad hoc ratio Iurisconsulti in l. Quintus. ff. ad legem Aquiliam. vbi permittitur domino agri expellere ab agro animalia, quæ ibi pascuntur eo inuito.

Quartò cõstat, Quia herba naturaliter producta, & sponte nata in agro meo, mea est, ex ratione text. in l. qua ratio. ne. & in l. ad e. §. vlti. ff. de acquir. rerum domi. l. solũ. §. j. ff. de rei vendicat. ergo nullus poterit eã depascere me inuito. Quam ratione expressim tradit Stephan. Bertrandus in consil. j. nume. vj. lib. iij.

Quintò, Si iure seruitutis potest competere alicui ius pascendi in agro alieno: ergo & pretio, ac pecunia constitui poterit illa seruitus. Quod nemo negabit, qui seruitutum materiam tractauerit: cum & cõuentione constitui possit seruitus data pecunia. l. quoties. in ij. ff. de seruitut. vnde non debetur gratis pastus ipse: & idè herba vendi potest, atque ite prohiberi à domino fundi pastus animalium, etiam si fructus pendentes non sint.

Sextò, ad rem istã ampliùs aperendam expendere conabor rationes, quibus authores

contrariæ opinionis vtuntur, vel uti possunt. Nam illa opinio probatur vel ex eo, quod pastus domino agri non nocet, utilis verò sit pascenti propria animalia. Et profectò hæc ratio cessat, quia domino agri volenti herbam illuc nascentem videri, locare, falce secare, aut proprijs animalibus pascendis illam seruare, damnum, & præiudicium fit, si eo inuito herbam illam alter depascere tetauerit. Vel eadem sententia stabilitur ea ratione, quia herba, ut fructus naturalis nulla industria, nec labore proueniens sit omnibus vicinis cõmunis, ut quidam opinatur: & hæc ratio deficit authoritate Iurisconsulti in d. l. pratum. est etenim pratum ager ad pascendum natura ipsa paratus, vel ad herbam falce secandam oportunus: qui iure absque vilo priuilegio potest esse priuatus. Ergo herba est illius domini, cuius est ille ager. Conducunt & ad hoc omnes leges probantes omnes fructus non tantum industriales, & ciuiles, sed & naturales ad dominum agri pertinere, de quibus alias tractauimus, nempe lib. j. varia. reso. c. iij. nu. vj. & præter eam sequeretur ex ratione contraria, quod glades, & alij similes fructus proueniētes absq; vlla industria hominis non pertinerēt ad dñm agri, ex quo proueniunt, & in quo nascunt: quod Pract. Couar. Rub. K ij.

falsum est ex l.vnic. ff. de glande legen. Sic sanè nulli dubiū esse poterit aquam, & aquæ fontem sponte sua, & natura ipsa in meo agro scaturientem meam ac propriā quidem esse. l.aquam. C. de seruitu. l. in concedendo. & l. seq. ff. de aqua pluuiæ arcend. cum & à me constitui possit gratis, vel pretio seruitus hauriendi eandem aquam in fauorem prædij vicini: atque ita non tantum constituitur seruitus ductus aquæ, sed & haustus. l. j. §. vlt. ff. de seruitut. rusti. prædio. l. si prius. §. via publica. & §. vlt. ff. de aqua pluuiæ arcend. l. iij. cum seq. titu. 31. part. iij. tradit Cæpola in tract. de seruitutib. cap. de seruiture haustus aquæ. & sequē. quod si fons aquæ in meo fundo scaturiens absque mea industria, & labore, iure seruitutis quoad haustum aquæ vicino dari, & vendi potest: constat non esse illam aquam communem omnibus ciuibus, & vicinis: quod dubiò procul verum est, etiā si ex aquæ haustu nulum ego damnum patiar: quia ipsa fontis aqua mihi, & alijs sit sufficiens. Hoc ipsum comprobatur ex constitutione seruitutis cretæ, & arenæ fodiendæ. l. j. §. vlt. l. ergo. ff. de seruitutib. rusti. prædio. l. vij. titu. 31. part. iij. etenim in omnibus his quæ absque vilo hominum labore, & industria proueniunt,

& nascuntur in agris priuatis, etiam dominus ipsius agri dominium priuatum habet, & speciale: ergo nullus ex vicinis, & conciuibus poterit his vti domino inuito: vnde planè cōsequitur, posse dominum prohibere harum rerum omnium communem vsum. Alioqui sequeretur, quod dominus agri, in quo natura ipsa, & sponte nascuntur arbores ad odorem, medicinam & alia multa admodum vtilis, & ea ex causa magni pretij, & æstimationis, non posset prohibere conciuibus earum arborum communem vsum. Et idem respondendum foret de herbis odoriferis, vel pretiosis, quæ absq; vlla cultura nascuntur in agris priuatorum. Quod equidem falsum est. His accedit quod de lapidicinis in l. diuortio. §. si vir in fundo. ff. solut. matri. l. item si fundi. & in l. nouissimum. §. proinde. ff. de usufruct. regia l. 37. tit. 11. part. iij. nam lapidicina in meo agro, etiam nullo labore inuenta, mea quidem est: nec potest quis me inuito lapides ex ea, etiam suis expensis cedere, & extrahere. Constat enim huius agri fructus ex hac lapidicina: & ideo ius cedendi lapidem vendi, ac legari poterit. l. idem Iulianus. §. si quis ali cui. ff. de lega. j. regia l. 27. tit. 9. part. vij. Nec refert, quod ager priuatus ad nihil aliud vtile sit, quam

quàm ad lapidicinarum'vsum:
quia nihilominus eius sunt la-
pidicinar, & in eis dominium
habet, etiam si cedentes lapi-
des minimè impediunt aliorum
fructuum perceptionem, nec
domino fundi noceant quoad
culturam agri. Satis siquidem
est, vt in istè agri dominus con-
queri possit, quod eo inuito ce-
dantur lapides, & vtatur vici-
nus iure cedendi lapides, quod
ipsi tantum domino competit.
text. celebris in l. venditor. §. si
constat. ff. communia prædior.
Si vero dominus agrum alio-
qui pinguem, & fructiferum
reduxerit ad lapidicinas: quod
in dict. §. si vir. adnotatum est:
hoc magis probat, posse quæ-
piam agrum proprium eius cul-
tura omissa, ad herbarum fru-
ctum, & pastum mutare, ac redu-
cere. Et ideo cessat omnino ra-
tio illa, qua vtuntur qui Fabrū
secuti sunt. Sed & ipse Faber
est intelligendus, quoties do-
minus fundi non percipit fru-
ctum ex herbis, nec vult, nec
consuevit herbam videri, nec
falce secare. Præsertim hæc in-
terpretatio admittenda est quia
& si verum sit me non posse in
agro meo, aut solo illud facere
quod mihi non prodest, & alte-
ri nocet: quemadmodum pro-
bant iura per Fabrū citata:
tamè quod possit quis me in-
uito vti re mea, etiam si ex ipso
vfu mihi non noceat, dubium

est, & fortassis planè falsum, &
ideo nec poterit quis me inui-
to ingredi domum meam, vel
fundum meum, possum enim
iure prohibere. l. diuus. ff. de ser-
uitu. rustic. prædio. maximè ad
vsum rei meæ. nec l. ij. §. i. ff. de
aqua pluuiæ. arcend. probat Fa-
bri opinionem: vt palam esse
poterit lectori. Fossa etenim il-
la erat vetus & iure vetustatis
fundus ille tenebatur seruitu-
te, eiusque dominus ad purgā-
dam fossam. text. verò in l. ij. §.
ijdem aiunt. vers. Marcellus. ff.
eod. de aqua pluuiæ. arcend. ni-
hil aliud probat, quàm quod
quis non possit in suo agro, &
solo id agere, vel edificare,
quod sibi non prodest, & alte-
ri nocet. Constat igitur ex his,
non probari contrariam opi-
nionem ea ratione, quod her-
ba natura ipsa in agris priua-
tis nata, sit omnibus cōmunis.

¶ Septimò ad probationem
eiusdem conclusionis, quam
hactenus probare conati su-
mus, accedit text. in l. vltim. C.
ad leg. Aquil. quo in loco appa-
ret, teneri quem lege Aquilia,
si propria animalia in alienum
agrum miserit ad pastum do-
mino inuito. Idem statutum
est legibus Iustiniani, quas ipse
de rebus rusticis, & agricolis tu-
lit, quasque tradit Constanti-
nus Harmenopolus epitomes
libr. vj. c. 5. de damno. optimus
text. in l. qui seruandarum. §.
Præct. Couar. Rub. K iij

l. i. ff. de praescript. verb. Extat
& de pastu pecoris inter leges
duodecim tabularum. l. 14.

¶ Octauo probatur hoc ip-
sum ex loco, & argumento ab
speciali per text. vbi Bald. in c.
j. §. ult. de pace tenend. & eius
violat. vbi permittitur viatori
equum suum pabulare in agro
alieno vtiq; ad refectiorem
equi ex herba. Ergo regulari-
ter id non potest fieri domino
inuito, quia eius est herba il-
lius agri, cuius dominium ha-
bet. Sed & speciale istud viato-
ris priuilegiū tradidit Alber-
ricus in dict. l. vltim. C. ad legē
Aquiliam & Cæpola de serui-
tutibus iuris pascendi. nu. vij.
& viij. sic & lege Mosaica Deu-
tero. cap. 23. licebat ipsi viatori
ex vineis, & frugibus alienis ac-
cipere, vt praesenti necessitati
subueniret. Ex legibus item Iu-
stiniani paulò antè citatis ad-
notari poterit paragraphus ti-
tu. de furto. qui secundus est his
verbis, Qui vineas, aut hortos
ingrediuntur tantum, vt vvas,
aut fructus edant, indemnes
sunto. Ad idem de discipulis
domini colligentibus spicis
traditur Marci cap. 12. & in c.
discipulos. de consecrat. dist. 7.
glo. in cap. omnes leges. j. dist.
Imò quod Iustinianus permi-
sit est intelligendum etiam ex-
tra casum necessitatis, vt liceat
viatori comedere vvas in vinea
alterius, non tamē inde expor-

tare: vt notat Ripa in l. dam-
num. ff. de damn. infect. col. ij.
tendit & ad idem quod Plato
scribit lib. de legibus octauo.
Quicquid sit iure communi,
regia lege Hispaniarum foren-
si receptissimam est, & deni-
que diffinitum, non posse pri-
uatos agrorum dominos abs-
que speciali priuilegio Regis,
vel legitima praescriptione, pra-
ta, quæ *dehe/as* vocamus, ex eis-
dem agris efficere, ac constitue-
re, ad hoc vt herba naturali vi
absque vlla industria nata, ven-
di, vel locari possit. est siquidē
herba ista omnibus concui-
bus, & incolis communis col-
lectis iam frugibus, & fructi-
bus. Atque ideo agri priuati
dominus non poterit vsum
istum communem prohibe-
re. Hoc probatur ex pragma-
ticis huius regni constitutio-
nibus l. 73. & in ea pragma-
tica sanctione, qua reuocatur
Abulensis ordinatio. fol. 170.
Nam & in his publicis edictis
regia authoritate promulga-
tis expressim asseueratur, esse
cōtra huius regni leges, quod
quis proprios fundos, & agros
absque Regis permissione pra-
ta, & pascua ciuibus, & inco-
lis interdicta efficiat: quamuis
possit liberè quilibet proprios
fundos, & agros colere, qua ei
libuerit cultura: ita tamen vt
fructibus collectis, & agris va-
cantibus à semine, pascua sint
omni-

omnibus habitatoribus cōmunia, quam equidem legē multis experimentis compertum est satis reipublicæ convenire, iustissimamque, ac æquisimā esse. Hinc sanè fit, ut possit agri priuati dominus nihilominus vites & oliuas in eo plantare, etiam si per hanc plantationē pastus hic cōmunis omnium concuium animalibus impediatur: cum in oliuetis, & vineis nullo anni tempore permitti possit absque arborum læsione animalium pastus, quippè qui vitiibus, & oliuis nocet. Huius illationis ratio est: quia habitatores, incolæ & vicini nullum habent pascendi ius in agris priuatorum, nisi postquā fruges, & fructus fuerint collecti, donec alij seminentur. Igitur eo tēpore, quo priuatus ager pendentes habet fructus, vel vites, aliāsue arbores, quibus nocet animalium pastus, non licet cuiquam in eum agrum animalia mittere ad pascendum. Hoc enim est, quod eleganter sensit Cæpola de seruitu. rusti. præd. cap. de seruitute iuris pascendi. num. 26. quo in loco scribit distinguendum esse agrum, in quo quis habeat ius pascendi seruitute, vel alio titulo absolutè, ab illo agro, in quo quis habet ius pascendi ut incolæ, ciuis, vel habitator: nempe collectis frugibus, & eo tempore, quo ager à cultura vacat,

nec ei nocet pastus. Priori enī casu asserit Cæpola, non posse dominum reducere illum agrum ad culturam, quæ impediatur vlllo tempore pastum, & ingressum animalium ad pascendum: imò tenetur illum agrum semper ad pascendum liberum habere. Posteriori verò casu potest dominus agrum illum colere, seminare, plantare vites, & alias arbores, etiam si pastum impediatur, modo permittat illum pastum eo tempore, quo fructus sunt collecti, nec damnum aliquod ager ille ad fructus ferendos patiatur.

¶ Subinfertur ex his, quòd dominus agri, in quo vicini, & cohabitatores ius habent pascendi collectis fructibus: licet hactenus eum coluerit, & seminauerit ad fruges colligendas, vel ad alium fructum his simile: poterit nihilominus in eodem agro nouellare, vites, & oliueta plantare: quod Cæpola sensim probare videtur. Tametsi non ita expressim diffiniat hanc dubitationem. Tradit enim casum, in quo seruitus iuris pascendi eo tēpore, quo fruges collectæ sunt, particulariter est constituta: & inquit, quòd collectis fructibus manet melior ager ad pastum: deinde permittit plantationem vinearum, & vitium, quæ toto anno pastum omnino impedire videtur. Sic denique ciuitas, aut municipium, cu

Pract. Couar. Rub. K. iiii

ius agri, etiam si priuatos deciminos habeant, sunt collectis fructibus, omnibus ciuibus ad pastum communes: nō potest iure ordinario, nisi aliud lege regia cautum sit, prohibere dominos agrorū vites in eis plantare, ac nouellare: tamen si haec tenens agros ad fruges, & his similes fructus colligendos coluerint. Vidi tamen semel regium decretum, quo priuati agrorū domini prohibiti sunt nouellare prope istam urbem Granatensem in eo pago, qui vulgò *vega* nuncupatur. Quade re lis pendet in hoc regio prætorio ex causa, quod multi non obstante regio edicto nouellauerint. Causa verò huius prohibitionis ea traditur, vt sit vberior, ac facilior pastus animalibus, quæ ad hanc urbem ducuntur pro publico victu carniū, & deinde vt frumētū sit maior copia. Sic olim Domitianus Imperator ad summam vbertatem vini, frumenti verò inopiam existimans, nimio vinearū studio negligi arua: edixit, ne quis in Italia nouellaret: vtque in prouincijs vineta succiderentur, relicta vbi plurimum dimidia parte, nec exequi rem perscuerauit. Quā admodum meminere Suetonius in Domitiano, Eusebius in chronicis, Philostratus in Apollonij Tiansæ vita, & Ludeuic. Cælius lib. antiq. lectio. xj. c. xj.

Sed & hoc adeò verum est pro libertate colendi propriū agrū, quod si dominus agri hactenus eū coluerit ad fruges colligendas: nunc autem velit mutare culturam, vt ex eo agro percipiat alium fructum nulla lege prohibitum: mutare poterit agri cultum: imò defendendus est in quasi possessione colendi agrū ad eos fructus colligendos, quos plantare, & seminare voluerit. Nec poterit aduersus eum allegari, quod non est in ea possessione: quia mutat speciem fructuum, & agri culturam. Est ad hoc tex. celebris in c. cum in tua. de decim. Vbi probatur, quod possides, & ratione possessionis præscribens ius percipiendi decimas ex certis agris, censetur præscripsisse illud ius nō tantum quod ad fructus consuetos colligi, & percipi: sed & quod ad nouiter plantatos, & seminatos. Etenim illic ita notant Anto. Panor. & alij communiter, & Francisc. Balbus de præscriptio. ij. parte princip. iij. effectu. Ecce igitur quod possessio in vna specie fructuū, quæ procedit ab vna radice, nempe à iure decimandi, prodest, ac censetur obtineri, quod ad alias quascunque fructuum species, quæ eodem iure possunt peti, & vëdicari. quod & in præsentiarum satis nostram sententiam probat: cum ius colendi agrū, & percipiendi quoscunque

quoscunque fructus ex eo, pro
cedat à dominio, & iure domi
ni. ¶ Superest ergò ex his tra
ctare, quid respondendum sit,
vbi duarum vrbiũ, vel oppi
dorum agri sunt compascui, &
quò ad pastum communes, li
cet quò ad iurisdictionem, &
alia sint omninò distincti: An
possit altera ex his ciuitatibus
agros hætenùs incultos cole
re, ac in eis nouellare inuitis so
cijs, aut sanè culturam mutare
in præiudicium, & læsionem
iuris pascendi? Qua in re obser
uanda est distinctio illa, quam
paulò ante ex mente Cæpolæ
tractabamus. Nā si expressim
constet, quid præscriptum, aut
actum sit iure constitutionis
seruitutis, pacti, societatis, vel
alio quocunque, illud erit ob
seruandum. At in dubio deue
niendum est ad coniecturas:
quibus cessantibus videtur,
quòd non possit agrorum cul
tura pastus communis impe
diri. vt scribit Cæpola in dict.
ca. de seruitute iuris pascendi,
nume. 25. quia nihil potest fieri
in præiudicium seruitutis, quæ
debetur ad pascendum, nec so
cietatis, quæ ex iure pascendi
constat. Sicuti multis authori
tatibus illuc probat Cæpola &
Rodericus Xuarez in hac spe
cie allegatio. 15. nos item idem
tradidimus libr. j. variarum re
solutio. cap. xvij. numer. 10. im
peditur autem communis vsus

ad quem agri illi sunt destina
ti, per ipsorum culturã. Quia
iuri communionis, ac societa
tis, agri hætenùs inculti, quos
baldios dicimus, ad pastũ com
munem, & alios communes
vsus fuere destinati. Quod pla
nè ita verum est in dubio, & in
his agris, qui hætenùs inculti
nullum priuatim dominum
habuere. Non enim potest alia
præsumi, nec deduci causa cõ
munionis, & societatis, quæ ius
pascendi restringat. Vnde ad
perfectam huius quæstionis
diffinitionem cõsiderandi sunt
aliquot casus, vt possimus ex
coniecturis expendere, quam
conditionem, & legẽ seruitus
ista, vel cõmunio iuris pascen
di omninò habeat. Primus
equidem casus proponitur in
agris priuatis. in quibus priua
ti dominium habent speciale:
& in his respondendum erit,
posse dominum eos colere ve
teri, vel nouo cultu, etiam si pa
stus communis ex hoc impe
diatur. Quia in his agris priua
torum, & qui ad dominium
particulare alicuius pertinent:
communio ipsis vniuersitati
bus, & oppidis competens quò
ad ius pascendi, est intelligen
da collectis fructibus ita qui
dem, vt non impediatur ipso
rum agrorũ cultura: nisi aliud
ex vsu, lege, vel pacto consti
terit. quemadmodum paulò
ante notauimus. Secundo po

test contingere, quòd vicus qui
dam eximitur a ciuitate quò
ad iurisdictionem intra limi-
tes quosdā speciatim designa-
tos: & tandem contendit, vt se
pissimè in hoc regio prætorio
fuit diffinitū, adhuc post exem-
ptionem manere inter ipsam
7 ciuitatem, & vicum commu-
nionem quò ad pascua, & alios
communes vsus, in hoc sanè ca-
su: cum ista communio sit illa,
quæ ante exemptionem ade-
rat, vt sublatis fructibus per-
missus esset omnibus commu-
nis pastus, etiam in agris priua-
torum: profectò poterit quili-
bet ciuitatis incola agros cole-
re, & in eis nouellare, veterem-
que cultum omninò mutare:
quemadmodum poterat ante
exemptionem prædictā, quod
palàm probatur ex præmissa
distinctione. Hæc verò conclu-
sio, quæ proponit, vicum exem-
ptum à ciuitate retinere adhuc
post exemptionem commu-
nionem quò ad pastus, & alios
communes vsus: probari solet
authoritate Barto. qui in l. ho-
stes. col. ij. ff. de captiu. non se-
mel fateetur, vicanos & incolas
vici exempti quò ad iurisdic-
tionem, manere quò ad priuile-
gia, & omnia alia ciues roma-
nos: id est ciues illius ciuitatis,
à qua fuere exempti, & eius le-
gibus communibus subditos
esse quò ad commoda, & priui-
legia. notat optimè Paulus Ca.

strensis in cons. 307. lib. ij. idem
& quò ad statuta ciuitatis, &
alias leges in vniuersum pro-
bare conatur Curt. Iunior con-
sil. 10. numer. 12. quoties ita vi-
cus eximitur, quòd non adij-
ciatur alteri ciuitati, nec con-
stituatur sub protectione prin-
cipis eximentis. Sic denique vi-
sum est Curtio post Alex. con-
sil. 151. lib. ij. numer. v. qui idem
scribit. Sed hanc opinionem ip-
se admitterem quò ad consue-
tudines & priuilegia: non ta-
men quò ad statuta ciuitatis,
quæ vim habent à iurisdic-
tione ipsius vrbis, à qua castrum
fuit, & est exemptum. argum.
c. ij. de consti. lib. vj. ex quo con-
stat, statuta vim accipere à iu-
risdictione statuentium. Præfer-
tim hoc obtinet quando ca-
strum exemptum à ciuitate
adijciatur coronæ regie, &
ipsi Regi quò ad iurisdic-
tionem, quam statim ipse prin-
ceps tradit ipsimet vniuersita-
ti castri exempti, quò ad pri-
mam instantiam, seu primam
causarum cognitionem. Quod
in specie notat Curti. Iunior
ex ratione tradita per Ale-
xandrum: licet castrum, vel
vicus exemptus non adijcia-
tur alteri ciuitati. Sed & Pau-
lus Castrensis in dicto con-
silio 307. column. vltim. scribit
castrum istud exemptum à ci-
uitate, non retinere priuilegia
illa, & iura ciuitatis, quæ non
potest

potest exercere, & quibus non potest uti absque præiudicio illius ciuitatis, à qua fuit exemptum, & cuius onera nō subit, quemadmodum antea subire solebat. Exemplum huic conclusioni aptat ipse Paulus in officijs, & magistratibus, quorum electio percinet ad ciuitatem, comitatum, & territorium: vel sunt ad eorum munera eligendi ciues, & incolæ ciuitatis, ac territorij. Quod equidē exemplum ipse admitto, quia hæc officia pertinent ad vsum iurisdictionis, & ei sunt omninō accessoria: atque ita cū vicus sit exemptus à ciuitate quò ad iurisdictionem, non est admitteendus ad communionem magistratuum, nec ad electionem eorum, à quibus est iurdictio exercenda. sed quò ad communem vsum pascuorū, qui non potest competere castro absque præiudicio ciuitatis, videamus an sit admittenda ratio Pauli Castrensis, & an sit ex ea sumenda probatio aduersus opinionem hætenus receptam.

Primum enim vbi exemptio castri fit motu proprio principis, non ad petitionem ipsiusmet castri: vt vel princeps sibi retineat, vel alicui nobili det iurisdictionem: opinor, non obstante ratione Pauli Castrensis veram esse opinionem, quam praxis admisit: vt adhuc remaneat communio inter ca-

strum, & ciuitatem quò ad vsum pascuorum, aliòsque communes, ac publicos vsus. Etenim castrū istud habebat hoc ius priusquàm eximeretur, nec eo iustè priuari potuit absque consensu. Idcirco cū ab initio vicus exemptus nō consenserit exemptioni, nec eam petierit: nō est vlla ratione dicendum exemptionē amisisse ius pascendi, quod erat sibi, & alijs eiusdem ciuitatis oppidis commune. Nā & hoc ius, licet quò ad administrationem ad ciuitatis decuriones pertinuerit: tamen quò ad cōmodū, vsum, & vtilitatem verè pertinet ad ciuitatem, & omnes eius vicos titulo vniuersalis dominij. In tantum. §. vniuersitatis. ff. de rerum diuisi. Nec huic opinioni quidquam oberit, quòd incolæ oppidi exempti nō subeant onera ciuitatis, quæ subire tenentur ipsius ciues. Nam onera, quæ ratione communium pascuorū subire ciues, & incolæ tenentur, etiam castri, & oppidi exempti habitatores subire tenebuntur: cætera verò minime, cū illa indicātur, & imineant ciuibus ratione aliarum rerū, quibus castri exempti incolæ non vtuntur. Et præterea incolæ oppidi exempti onera illa subeunt, & ad ea tenentur, quæ ratioe ipsius oppidi & rerum illis existentium iure subeunda sunt, & habita-

toribus incumbant: à quibus ciuitatis incolæ omninò liberi dubiò procul censentur: cum & onera totius territorij pro parte congruam inter ipsam urbem, & vicum exemptû sint planè diuisa, nec ex ipsa exemptione damnû vllum quò ad onera publica ciuitas patiatur.

¶ Secundo, maior est dubitatio, quoties ipsum castrum petit à Rege exemptionem quò ad iurisdictionē: & ea sibi conceditur vel gratis, vel pecunia: & adhuc, licet res sit dubia, probarem ipse practicam opinionem ex eo, quòd princeps tantum exemerit vicum à iurisdictione: non à communione pascuorum. quòd princeps facere potest: cum eius sit iurdictio. Et ideo manet adhuc communio pascuorum inter vicum, & ciuitatem: quemadmodum & antè exemptionem aderat, & erat in vsu. Hæc verò communio etiam est utilis ciuitati: quia possunt incolæ ciuitatis vti pascēdi iure intra agros, & limites agrorum ipsius castri, vel vici exempti. Vndè sicut vicus exēptus quò ad iurisdictionem, non posset impedire habitatores, & incolas ciuitatis, quin vterentur pascuis ipsius castri exempti: ita nec ciuitas potest impedire incolas castri, ne vtantur pascuis communibus ipsius ciuitatis. Igitur quoties communio pas-

cuorum oritur ab hoc capite: quia duo castra erant olim sub eadem vrbe, & eius limitibus: vel quia castrû, & ciuitas erant olim vnita: & sic quoties communio pascuorum & ius pascendi competit collectis fructibus, & sublatis frugibus: licet omninò priuatis dominis agrorum eosdē agros colere: etiam hætenus incultos, & item nouellare in eisdem. Hæc autem vera sunt in his agris, qui dominum priuatum habet: nam in communibus, & publicis ius pascendi absolute cōpetit omnibus incolis, & habitatoribus territorij: & ideo non poterit hoc ius vlla cultura impediri absque consensu eorû, qui iure illo vti possunt. Sed & an princeps possit hos agros publicos, & communes donare, et vendere, modò non vacat examinare: nec id pertinet ad nostrû institutum.

¶ Tertiò principaliter accidere potest: quòd communitas, vel societas agrorum sit inter duas vrbes, vel vicos quò ad proprietatem ipsorû agrorum non tantû quò ad ius pascendi: & tunc non potest altera ciuitas absque alterius consensu colere agros illos communes, nec in eis nouellare, nec illis vti ad alium vsum, quàm illum, quò hætenus vsa fuerit. Ille siquidē vsus censetur communi vtriusque populi consensu permissus in illis

in illis agris vtrique populo publicis, & communibus, enā quod ad proprietatem: atque ideo qui aliter his agris vtitur impedit præsertim per plantationem illum vsum, ad quem fuere agri communes destinati. Maxime ex eo, quod qui ex socijs plantat agrum, eo insolidum vtitur, & percipit eius vtilitatem, impeditque socium eodem vti quod ad pastum, & ius pascendi: quod est contra legem societatis: argum. notatorum per glo. & Doctor. in l. Sabinus. ff. commu. diuidun. & in l. parietem. ff. de seruit. vrb. prædio. per Soc. in l. serui electione. §. j. ff. de leg. j. fortassis poterit socius ad annuum fructum agrum communem colere, si nolit alter ea cultura vti, modo non fiat societati præiudicium: tamen si circa hoc fieri soleant peculiares inter vicos, & ciuitates conuentiones, ac sita: aut denique vltus horum agrorum communium quibusdam legibus ac moribus receptis distinguatur. Nam & in hac specie per me proposita, iuris rigor planè dictat, nihil posse fieri iniuncto socio in læsionem, & præiudicium communis, & societatis, quæ competit quod ad pastum, qui communis est, & esse debet qualibet parte anni: cū agri videantur ad vsum pascendi, aliàsque similes vtilitates iure communionis hæcenus destinati.

¶ Quarto est & in hac con-
trouersia considerandum, quod potest dari cōmunio inter duas vi-
bes, vel duos vicos ad pascendum in certo agro ad eū vsum ab antiquo destinato ita quidē, ut is ager prati communis nomen habeat, & fuerit hæcenus *dehesa* nuncupatus. In hac sanè specie dubiò procul respondendum est, ciuitatem habentē huius agri dominium, & proprietatem non posse illum colere, nec arare nec seminare, absque consensu illius ciuitatis, quæ illi habet communionem quod ad pascendum titulo seruitutis, aliòue quocunque. Impeditur etenim per hanc agri culturam pastus ipse communis. Et præterea ex nomine, ac destinatione agri ius pascendi competit vtrique ciuitati absolute, non autē sub ea limitatione, quæ pastum permittit collectis frugibus & eo tēpore, quo vacat ager à cultura quod est maximè notandū.

¶ Quintò exceptis hisce casibus in dubio vbi nullus est locus coniecturis, sed sit quæstio ista diffinienda absque vllò presumptionis adminiculo, ipse arbitror non posse agrum communem quod ad pastū, proscindi nec coli noua cultura, nec vitū plantatione: cū per hoc impediatur ius pascendi, quod impediri non potest: ex his, quæ tradit Cæpola in d. ca. de seruitute iuris pascēdi. maximè nu. 26. &

28. quo in loco explicat, quid agendum sit, si ager hic communis plantatus fuerit. Quod si in hoc agro communis ad pastum nouellatum fuerit, vel fuerint plantatae olivae: aut denique in preiudicium iuris pascendi ager sit ad culturam redactus: poterit ius plantantis, & colentis agrum defendi ea praescriptione, quae
 8 alioquin iure ordinario est omnino sufficiens. Ita sane si plantatio fit contra vniuersitatem, erit necessarium, & sufficiens tempus quadraginta annorum. l. omnes. C. de praescrip. longi temporis. vel quadrag. ann. l. 7. ti. 29. part. 3. cum alijs, quae ipse latius tradidi in reg. possessor. de reg. iur. in 6. 2. part. §. 2. nume. 9. Nec oberit, quod eadem regia lex prohibet praescriptionem contra vniuersitatem in rebus ad rempublicam pertinentibus: quia illud obtinet in via publica, & his locis, quae specialiter sunt constituta ad liberum omnium hominum usum, eandemque necessarium: ut via publica, pratum: item ad aream publicam, pastum publicum nomine hoc speciali designatum: nempe: *dehesa, o exido*. Aliud vero est respondendum in his agris, qui & si communes sint alicuius vniuersitatis: non tamen sunt ad aliquem speciale usum, & publicum, ac liberum, constituti, quemadmodum eleganter docet Rodericus Xares allegat. v. ad cuius distinctio

nem sunt notanda ea, quae ipse scripsi in regu. peccatum de regu. iur. in vj. ij. relect. part. §. 9. nu. 8. atque omnino erit obseruandum, quod in his regnis definitum extat lege, ac pramagnetica sanctione 71. & l. 3. tit. 3. li. 7. ordinat.

Ex capite sequenti.

- 1 Fideicommissum familiae, vel agnationi relictum, ut proximiores admittantur: an proximiori testatoris primi, vel ultimi possessoris deferatur?
- 2 Frater utrinque coniunctus: an praefertur in iure accrescendi: & ex pupillari substitutione?
- 3 Expenditur textus in l. cum ita. §. in fideicommissio. ff. de leg. ij.
- 4 Filius fratris praemortui: an admittatur cum patre ad fideicommissum familiae relictum? & mihi intell. glo. in dict. §. an fideicommissio.
- 5 In successione descenditum erga ipsos ascendentes: an filius representet patris personam, & in eius locum admittatur, etiam ultra pronepotes?
- 6 Primogenitura ius deferatur omnino nepoti patruo excluso: & ibi regia Tauri lex traditur.
- 7 Nepos etiam aetate minor praefertur in primogenio, & maiori patruo aetate maiori.
- 8 Neptis in maiori patruo etiam praeferenda est.
- 9 Filius secundogeniti mortuo primogenito absque liberis praefertur patruo

patruo filio tertio genito vltimi possessoris.

Filius in maioratibus patrem representat & ideo nepos patruo praefertur, etiam si omnino agatur de succedendo transuersalibus. Nepos praefertur patruo in maioratibus, etiam si post primogenitum expressim vocatus fuerit secundo genitus.

Intellectus l. cum auus. ff. de condi. & de monstra.

Tenda emphiteusis. & ius patronatus, an admittant representationem istam, vt filius locum patris praemortui obtineat cum patruo vel vt eum excludat?

Quo ordine agnatio, vel familia sit admittenda ad ea bona, quae vel ex fideicomisso, vel primogenio, familiae, vel agnationi deferuntur.

CAP. XXXVIII.

QVAMVIS testatores, & hi, qui agnationis familiae nominisque gentilitij causa, maiora

tus & primogenia instituere decreuerint: multis eiusdemque cautissimis clausulis vtantur, quo vltimo vltima tempore inter eorum postereros de ea re minimè controverti possit: id tamē negotij vel morbo grauari, vel peritorum consilio destituti, aut tandem praenimia festinatione impediti, &

quia humana iudicia non omni

bus futuris casibus consulere valent. non ita cautè possunt expedire, quin super primogeniorum eorundem successionem non raro mille pateat locus quaestionibus, & his frequentissimè maxima ex parte difficilibus. Idcirco praeter alia multa, quae hac in re ab alijs hactenus fuere adnotata, & passim adnotari solent interpretari conabor, pro publica iuris vtriusque professorum vtilitate, Iurisconsulti responsum in l. cum ita legatur. §. in fideicommisso. ff. de legat. i. is etenim ita scribit. In fideicommisso, quod familiae relinquitur, hi ad petitionem eius admitti possunt, qui nominati sunt, aut post eos omnes extinctos, qui eo nomine fuerint eo tempore, quo testator moreretur, & qui ex his primo gradu procreati sunt: nisi specialiter defunctus ad vltiores voluntatem suam extenderit. Hæc Modestinus ex lectione Pandectarum Florentinarum, & Gregorij Haloandri. Nam vulgaris lectio habet loco: primo gradu: proximo gradu: quod non admodum refert. Maior est ad huius loci interpretationem dubitatio, & practicis vtilior: quia sæpè tractatur de primogenijs, aut fideicommissis ita familiae, agnationi, vel genti relictis, vt primò quidam nominati vocentur, & his extinctis proximior agnatus, aut de familia. Queritur etenim, an cen-

seatur vocatus proximior ultimi possessoris, & nominati, an proximior ipsemet testator? Et sanè videtur hac de re text. elegans in dict. l. cum ita legatur. §. in fideicommissio. dum iuriscōs sultus respondet. Et qui ex his primo gradu. Nam hinc probatur, vocatum censi ad fideicōmissum proximiorē ipsi graduato, & ultimo possessori, licet sit alius proximior testatori, vel maioratus institutori. Atque ita eius loci auctoritate hanc opinionem primus omnium palam asseueravit veram esse Bartho. Soci. in l. si cognatus. nu. 40. ff. de reb. dub. idem in l. hæredes mei. §. cum ita. col. 6. ff. ad Trebel. & idem Soci. in cons. 73. lib. 4. nu. 14. & vers. 86. col. 6. ver. aliquando, & quarto. & consi. 43. col. 2. lib. iij. & cons. 51. nume. 31. lib. 4. & cons. 249. lib. 2. col. 13. ver. circa secundam difficultatem. Corneus cons. 22. lib. 2. colu. 3. idem Corne. cons. 96. lib. j. column. 6. Curt. Iunior con. 125. numer. 4. Antoni. Rubeus consi. 36. & 37. & consil. 38. omnium latissimè Soci. Iunior cons. 126. lib. j. vbi scribit, hanc opinionem communem esse idem fatetur eam secutus Ludo. Gozadinus consil. 4. nume. 31. qui & num. 17. eandem tradiderat. Huic opinioni suffragatur, vt quibusdam placeat, text. in cap. j. de natura success. Feud. vbi iuxta communem intellectum in Feudi successio-

ne consideratur persona ultimi possessoris, nō primi e. u. dē feudi authoris, quò ad proximitatem. Sed ille tex. procedit in feudo hæreditario: non autem in eo feudo, quod hæreditarium non est: in quo primus eius author, à quo ius oritur, attendendus est. tex. in cap. j. §. vlt. tit. de success. fratrum, vel de gradib. success. & ibi Bald. idem Bald. in cap. j. col. j. & illiç Laudensis co. ij. de eo qui sibi, & suis hæredib. tradunt hanc distinctionē Calderi. cons. 13. tit. de feudis. Angelus cons. 110. Cardi. cōs. 124. Rubeus consi. 85. ad finem. Andre. Tiraquellus de vtroque retractu. lib. 1. §. 11. glo. prima nu. 19. qui hac in controuersia, & opinione per Socinum, & sequaces probata non audet certam sententiam eligere. ¶ Sed & pro Socini opinione adducitur sententia Bartoli in l. re coniuncti. col. penult. vers. Tertiò quaro. ff. de legat. iij. vbi examinat questionem quandam Dini & eius opinionem, qua asseuerat, repudiante vno ex fratribus hæreditatem patris, ad eius partem admittendos esse fratres vtrique coniunctos, & præferendos esse fratribus non ita coniunctis: tandem ad eius intellectum scribit Bartol. hanc opinionem falsam esse in substitutione vulgari, & in iure accrescēdi, & deindè quod tunc succeditur testatori: quia in hisce casibus omnes admittuntur: quippe

ur: quippè qui pari gradu, & nexu eidem testatori coniungantur: veram autem esse opinionem Dini ubi agatur de substitutione pupillari, ex qua succeditur pupillo ex testamento patris, non autem patri testatori. Etenim tunc præferendus est frater vtrinque coniunctus. Priorem autem Bar. opinionem contra Dinum tenent, & sequuntur idem Bart. Imola, Alexan. Areti. Iason, & omnes in l. Lucius. ff. de vulga. Alberi. in rep. rub. ff. e. tit. q. xvj. Bar. q. v. Angel. Salice. & Romanus in l. in testamento. C. de testa. militat. tex. optimus in l. nic. §. ijs autem. C. de cadu. tol. idem adnotarunt Dec. consilio 304. Ioan. Crottus in d. l. re coniuncti. ad fin. super q. Barto. quorum opinio communis est, ut fatentur eam sequuti Alexan. consil. 30. lib. ij. col. ij. Imola in c. Rainutius. de testamen. in materia reprocæ substitutionis. Ripa in d. l. Lucius. col. vlti. Aymon Samilli consil. 43. Curtius Iunior consil. 25. col. j. ubi diligenter expendit text. in l. vlti. ff. ad Trebel. pro huius probatione conclusionis: quã & Corne. tradit in consil. 248. li. ij. & hæc mihi videtur verior opinio: licet multis rationibus conetur eam euertere Ludouicus Villaloga Hispanus in d. l. re coniuncti. fol. 57. ¶ Posteriorem vero Bar. opinionem, quæ admittit sen-

tentiam Dini in substitutione pupillari, à plerisque video receptam fuisse. Nam & eam sequuntur Bart. Soci. in d. l. si cognatis. nu. 38. ver. quarta conclusio. & Curtius Iunior in d. consil. 125. numer. ij. quibus suffragatur, quod notant Bald. ij. notabil. & ibi Paulus in l. vlti. C. de verborum significat. Sed & Iason in d. l. Lucius. non audet discedere à Bartolo propter eius magnam autoritatem. Imò & Antonius Rubeus in l. Gallus. §. quidam recte. col. xv. ff. de liberis & posthu. licet dubitet de opinione Bartoli, asserit tamen ipsam esse tenendam & non semel, sed ter asseuerat communem esse. Verum Franciscus Aretinus in d. l. Lucius. & illic Ripa colum. vlti. Ioan. Crottus in dict. l. re coniuncti. colum. 51. Aymon in d. consil. 43. hanc posteriorem Bartoli sententiam improbant existimantes, etiam in substitutione pupillari admittendos esse ad successionem pupilli omnes fratres non tantum vtrinque coniunctos. Quod procedit propter voluntatem ipsius patris testantis, quæ consideranda est, non voluntas pupilli præsumpta. l. Papinianus. §. sed nec impuberis. ff. de inoffic. testamen. idem in specie tenent Bald. consilio 424. li. v. & Anto. Rubeus consil. 126. col. vlti. qui scribit, hanc opinionem communem esse.

Pract. Couar. Rub. L

Idem Anton. Rubeus in d. §. quidam recte. fol. x. col. j. minime dubius huic opinioni Arctini accedit contra Bart. quem aliquot rationibus expugnat. Ex quibus ipse opinor, non satis diligenter communem censeri opinionem Bartoli. Sed & duabus rationibus non recte adducitur Bar. opinio ad intellectum Iurisconsulti in d. §. in fideicomisso. Primò, quia eius opinio falsa videtur. Secundò, quia etiam si vera esset, agitur illic de pupillari substitutione, ex qua succeditur pupillo, non testatori. Idcirco pro Socini sententia solet adduci alia & tertia ratio, quæ ita quidem concipienda est, in fideicomisso familia, vel agnationi nomine collectiuo relicto, successio ex præsumpta testatoris voluntate secundum ius commune, & eius regulas deducta, obseruanda est eo modo, quo inter comprehensos sub nomine collectiuo ab intestato iure seruari, & admitti debet. quemadmodum probat text. celebris in d. l. vlti. C. de verb. signifi. cuius auctoritate serè omnes vtuntur, qui docinum secuti sunt. & præterea Paulus Pari. latè consil. 30. consil. 36. & consil. 37. & seq. lib. ij. sensere Barto. nume. iij. Ange. Imol. Cuma. & Paulus Castre. per tex. ibi in d. l. hæres mei. §. cum ita. vnde par est, quod ad fideicommissum post vlti-

mum possessorem admittatur qui eidem proximior est, & ea ex causa successor à lege constituitur ipsi ab intestato decedenti: licet is non sit proximior ex omnib' agnatis testatori. Hæc tamen ratio non omnino conuincit: quia & si sit seruandus modus successionis ab intestato iure communi constitutus: poterit quispiam dicere, hanc successionem ab intestato censendam esse, & considerandam respectu testatoris, cui succeditur ex fideicommissaria. l. coheredi. §. cum filia. ff. de vulgari. & ideo admittendus erit proximior ipsi testatori, non proximior vltimo possessori. Hoc denique id ipsum est, quod manifestè constat in d. l. vlti. C. de verborum significat. iuxta ea, quæ ibi notantur à Paulo Castrensi, & à Decio consil. j. etenim ipse libentissimè deduxerim ab eiusdem decisionis responso, seruandum esse in his fideicommissis ordinem à iure datû successionis ab intestato: respectu tamen ipsius testatoris, non respectu grauati. Quia si succeditur primo testatori, illius persona est consideranda, & successio erit secundum illam deferenda: quanuis & huic rationi quidam conentur satisfacere ea quidem ratione, quòd & si successio detur, & deferatur ex ordine, ac voluntate, & institutiõe primi testatoris ad ipsius patri-

ius patrimonium: quod in
 §. cum filia. probatur: nō ta-
 men ita propriē ipsi testatori
 succeditur, sicuti vltimo posses-
 sori & grauato, cui immediate
 subrogatio fit & succeditur ve-
 re. Huic tamen responsioni vo-
 luntas obuiat primi testatoris,
 quam obseruare tenemur om-
 nino: & hæc potius proximiori
 filii agnati, quam remotiori
 suffragatur, etiā si vltimo pos-
 sessori sit proximior hic agna-
 tus, qui à primo testatori re-
 motior est. Deinde quia tex. in
 §. in fideicommissio. adduci-
 tur pro Socini sententia, & cē-
 setur expressius: oportet expen-
 dere quid illic Iurisconsultus
 responderit. Nam mihi potius
 probat Iurisconsultus opinio-
 nem contrariam: tantū abest,
 ut eidem adstipuletur. Siquidē
 illic relicto fideicommissio fami-
 liaz: primò admittuntur nomi-
 nati expressim à testatore, qui
 grauati sunt, & post eos om-
 nes extinctos, non admittun-
 tur proximiores his grauatis,
 & nominatis: sed proximio-
 res ipsi testatori: vt ibidem cō-
 stat. Igitur apparet, Iuriscon-
 sultum nō admittere commu-
 nem interpretationem, imò
 contrariam probare. Non ob-
 stat, quod illic dicitur: & qui
 ex his primo gradu. est etenim
 aduertendum, ne quem deci-
 piat Iurisconsulti locus. Mor-
 tuo enim testatore nominati

admittuntur, & his omnibus
 extinctis: qui tempore mortis
 testatoris erant de nomine, &
 familia ipsi testatori proximo-
 res. Ecce quòd tunc proximo-
 res testatori, & non proximo-
 res grauato, admittuntur.
 Deinde post hos inquit Iuris-
 cōsultus, qui ex his primo gra-
 du, ex his scilicet, proximio-
 ribus testatori, non ipsis no-
 minatis: secundum intellectu
 gloss. ibi verb. & qui. in vltima
 eius interpretatione, quæ ma-
 gis communiter recepta vide-
 tur, & verior est. Hi verò pro-
 ximiores sunt testatori: quia
 si secundo loco admissi erant
 proximiores testatori: his de-
 ficientibus & extinctis, qui
 primum gradum obtinēt etiā
 respectu illorum, iam sunt te-
 statori proximiores. Proxi-
 mior etenim gradus testatori
 admissus fuit: & eo deficiente
 subintrat sequens gradus, &
 primus post proximiorē, vel
 secundus ab illo respectu testa-
 toris. Ergo deficiente gradu
 proximiorē, & primo, secun-
 dus gradus subintrat, & est
 proximior ipsi testatori. Fit igitur
 ex his manifestum, sem-
 per attendi personam testato-
 ris: nō autem ipsius vltimi pos-
 sessoris, vel grauati. Sic sanē ad-
 uersus opinionem Socini, Cor-
 nei, & aliorum contrariū pro-
 bare conantur las. in consi. 215.
 libro ij. & consilio 159. libr. iij.
 Pract. Couar. Rub. L ij

Deci. consil. 546. col. vlti. Ioan. Crottus in l. filiusfamiliâs. §. diui. fol. penultim. vers. quarto quæritur. ff. de lega. j. & ibi Ferdinâdus Loazes nu. 545. & Ripa nu. 31. idē Ripa in l. Lucius. ff. de vulgari col. vlti. magis in specie idē in l. ex facto. in princip. nu. vj. ff. ad Trebell. Anto. Rubeus cons. 126. idem Rubeus cons. 38. colum. vlti. licet illic asseueret, nō esse recedendum in consulendo, aut iudicâdo ab opinione Socini. quâ & ipse Rubeus rursus reprobât in dict. l. Gallus. §. quidam recte. fol. 9. col. iij. vers. sexta, & vltima conclusio. Quo in loco propositis duabus conclusionibus: quarum prior falsa est, nō satis recte videtur intellexisse Iurisconsultum in d. §. in fidei commissio. licet eandem distinctionem repetat in consil. 82. col. vlti. Prior enim est secundum eum conclusio. Quoties testator fideicommissum Titio, & Petro specialiter nominatis ac familiæ reliquerit: proximiores ipsi nominatis admit-tendi sunt, ac præferendi ipsis proximioribus primo testatori: atque in hac specie loquitur Iurisconsultus in d. §. in fideicommissio. vt ipse censet. quod falsissimum est ex ipsius Iurisconsulti verbis & contextu. Secunda conclusio, Vbi testator familiæ nullis nominatis fideicommissum reliquerit, suc-

cessio ita est obseruanda, vt proximiores ipsi testatori præferatur proximioribus ipsi grauato, & vltimo possessori. Ego verò hanc vltimam conclusionem veram esse opinor, etiam in primo casu aduersus Socin. Corne. & alios: nisi ex voluntate testatoris vel expressa, vel tacita cōtrarium deduci valeat. Est etenim maximè obseruandum in vltimis voluntatibus, quid testator ipse voluerit, præsertim in hac quæstione adnotanda erit, ac menti tenenda decisio, & responsio Iurisconsulti in l. cum auus. ff. de cōdit. & demonstra. & in l. generaliter. §. cum autem. C. de institut. & substitu. Nam ex ea poterit obtinere frequenter opinio Soci-ni: quam alioqui falsam esse censeo extra casum ibi à Iurisconsulto, & Cæsare decusum: ac rursus in l. cum acutissimi. C. de fideicom. Nam & contra Socinum optimè conducit quod Bart. scribit. in l. peto. §. fratre. in princip. ff. de lega. ij. & in l. si cognatis. col. vlt. ff. de reb. dub. vers. quæro hic dicitur, quod legauit. asseueras, in dubio ceteri à testatore vocante agnatos post aliquē nominatū, vocatos fuisse potius agnatos ipsiusmet testatoris, quàm illius grauati, & nominati. Ex his poterit perpendi veritas glo. in dict. §. in fideicommissio. quæ in 4 verb. proximo. asserit, in fideicommissio

commissio relicto familie sub nomine collectiuo, filios fratris premortui admitti simul cum fratribus, eisdemque patris. Quam sententiā sequuntur ibidem Imola. Paul. Castr. & Angel. de Periglis col.vlti. Alexan.conf. 88.lib.i. Bal. conf. 488.lib.iii. Paul. de Castro. & Corne.in l.vlt. C.de verb.sig.ac plures alij, quorū diligēter meminit Andr. Tiraquel.in tract. de primogenijs.q.4. nu. 184. & seq.maximē nu.188. vbi nu. 189.eandem opinionem sequuntur, quam asserunt magis communē esse Alexā.conf. 26.lib.ii. nu. 13. & illic Carol. Molin.in additio. Ludoui. Gozadinus conf.iii. nu.31. Anto. Rubeus in d.§.quidā rectē. fol. 10. col. iij.eandem opinionē seruandā esse in praxi scribit Corne. in d.l.vlti. & æquiores esse profertur Angelus de Periglis in d.§.in fideicommissio. Huic verò sententiæ suffragatur potissimum ea ratio, qua constat, testatorem fideicommissum relinquentem familie, vel agnationi, tacitē ad huiusmodi fideicommissum vocare agnatos, & alios de familia eo ordine succedendi, qui à lege datus est, & constitutus ab intestato. Sed à iure filius fratris admittitur simul cum patruo ad successionem, & hereditatem patris intestati auct. cessante. C. de legit. heredib. l.5. titu. 13. par

ti.vj.l.viii. Tauri. ergo conclusio gl. vera est: cū id, quod premissimus probetur in d. l. vlti. C. de verb. significa. Sed hec ratio tantum obtinet in casibus, quibus iure communi, & lege filius fratris admittitur simul cū patruis, & subintrat locum patris. vnde illis casibus exceptis nō esset admittenda, etiā in fideicommissio opinio gloss. in d. §. in fideicommissio. Sic fanē cōclusionem ab eadem gl. deductam reprobant Bald. & Cuma. ibi Deci. conf. i. & conf. 217. Iason & Deci. in l. si auia. col. ij. C. de success. edict. idem Deci. in l. j. nu. 14. C. de secund. nupt. Alexan. conf. 204. nu. vi. lib. ij. & conf. iiii. nu. 10. lib. iiii. idem conf. 129. nu. iiii. lib. 5. Angel. Areti. in §. cum filius. Inst. de hereditat. quæ ab intest. deferunt. colum. j. Curti. Junior. in tract. de Feud. ij. parte, col. penul. idem latius in conf. 22. nu. 9. & plerique alij nominatim ab Andræa Tiraquello citati in d. quæstio. 40. nu. 185. Anto. Rubeus conf. 36. & Iason inter eiusdem Rubei responsa. col. 37. rursus ipse Rubeus conf. 38. & ibidem statim Ioānes Crottus conf. 39. & illic Carolus Ruinus consil. 40. Paulus Parisi. conf. 30. num. 61. & consil. 37. nu. 70. Rursus idem consil. 39. & consil. 40. nu. 37. lib. ij. Cumanus consil. 106. quorum opinio communis est, vt Pract. Couar. Rub. L iij

fatentur Iason in d. conf. 27. nu. 5. Ioan. Crottus in dict. con. fil. 39. nu. iij. Paulus Parisi. in dict. conf. 37. nu. 74. Deci. con. fil. j. col. penul. Curti. Iunior in l. ij. nu. 11. C. de succe. edict. vbi Deci. nu. vj. & conf. 408. col. ij. inquit, Romæ in prætorio Rotæ secundum hanc opinionem iudicatum fuisse. ¶ Huic opinioni aduersus conclusionem à glo. deductam accedit iuris ciuilis regula, quæ probat, regulariter filium quoad successionem non representare patris personam: nisi vbi agitur de successione ascendentium. §. cum filius. Instit. de success. quæ ab intesta. defer. aut de successione patru. §. reliquum. in auth. de hæredit. quæ ab intest. in dict. authen. cessante. in alijs siquidem casibus manet ius verus illæsum, secundum quod filius non subintrat locum patris. §. si plures. Instit. de legit. agnato. success. notant Barto. in authen. post fratres. C. de suis & legit. hæredib. Angel. in d. §. reliquum. Hæc tamen ratio non omnino sufficiens est ad impugnationem glo. in d. §. in fideicommissio. imò eius opinio saltem erit vera, quories fideicommissum sit relictum ab aliquo ascendentium, vel à patruo. quia tunc obtinebit sententia gl. ex præmissa ratione: sicuti & plures opinantur ex his, qui à glo. discessere,

¶ Secundò contra glo. est alia ratio. Nam in fideicommissis succeditur testatori. d. cohæredi. §. cum filia. ff. de vulgar. testator autem maiorem dilectionem, & affectionem præsumitur habere erga proximorem, quàm erga remotiorem. §. si plures. Instit. de legit. agnat. successio. l. ij. §. si duo. ff. de legit. tuto. l. hæredes mei. §. ult. ff. ad Trebell. Igitur frater tanquàm proximior testatori excludit filium fratris ex voluntate præsumpta testatoris. quod confirmatur ex eo, quòd vbi vocatur ad aliquam rem proximior, nusquàm præferatur nepos ex fratre ipsi patruo imò patruus erit præferendus nepoti. quemadmodum tradit eleganter Paulus Castres. conf. 164. col. vij. lib. ij. vers. ad secundum respondetur. Sed & hæc ratio facilius tollitur. Nam doctores, etià reprobantes gl. passim fatentur fideicommissum relictum familiæ sub nomine collectiuo, esse interpretandum secundum ordinem succedendi in testatis qui à iure datus est: ut superius probauimus. Hæc autem ordo filios fratris præmortui admittit cū fratre. Igitur & in fideicommissis erit idem ordo admittendus. Sic licet iure cõmuni, aut lege vocetur ad hereditatem proximior ipsi defuncto intestato: non ibiominus admittitur filij fratris cū fratre. quod manifestum fit ex legibus & au. ho.

& authoritatibus paulò antea nominatim adductis. nec dubitari poterit, ab intestato preferri proximiorē remotiori. l. vlti. C. de verb. sig. authen. post fratres. C. de legiti. hæred. §. reliquum. in auth. de hæredit. que ab intest. defer. & ideò licet ab intestato vocetur à lege proximior, adhuc filius ad hanc successione subintrat locū patris, & filius fratris premortui admittitur cū fratribus, eisdemq; sibi patruis. Quā ob rem Paul. Castrens. cōsiderationem reprobat Tiraquell. in d. q. 40. num. 157. post Soci. conf. 252. lib. 3. col. 14. versic. ego respondeo.

¶ Ex quibus inferitur, ac deducitur, quanti sit æstimanda sententia Bald. & Cuma. in d. §. in fideicommissō. distinguentiū inter dispositionē hominis, & dispositionē legis. Nā ipsi opinantur, filiū fratris nō esse admittendū cū patruo, quoties agitur de successione ex dispositione hominis: benè tamē admittere quoties agitur ex dispositione iuris, & legis: quā opinio nem ferè omnes sequuntur, qui gl. in d. §. in fideicommissō. reprobant, præsertim Alex. conf. 129. col. ij. lib. 5. & Deci. conf. 1. etenim hæc differentia nō subsistit, nec defendi potest. ex eo si quidem tollitur, quòd dispositio hominis, quæ tractat de successione, vel de vocatione proximiorū, aut cognatorum ad

fideicommissum, est intelligenda secundum ius commune: vt fatentur omnes: iure autē communi admittitur filius fratris. Ergo & ex dispositione hominis idem erit, quod ex lege: cū dispositio hominis sit iuxta legem, & ius commune interpretanda. & præterea, si fideicommissum familiæ nomine collectiuo relictum, ita est intelligendum secundum omnes, vt proximiores admittantur. l. vlti. C. de verb. signifi. l. si cognatis. ff. de rebus dub. l. peto. §. fratre. ff. de legat. ij. l. j. C. de secund. nupt. cur obsecro eadem hominis dispositio non erit iuxta iuris regulas interpretanda in eo modo, & ordine, qui à iure datur circa proximiores admittendos: qui ita admittuntur, vt filius subintret locū patris proximioris iam defuncti. quæ ratione differentiam Baldi, Cuma. & aliorum reprobant, & in hoc optimè Andræ. Tiraquellus in dict. q. 40. num. 187.

¶ Verum ad huius questionis resolutionem plura erunt adnotanda, & diffinienda in specie, quam hætenus confuse nimis fuerint ab alijs tradita. varietate siquidem & olim, & nunc hac in re fuit, & est controuersum.

¶ Primum, in d. §. in fideicommissō. & vniuersaliter quoties fideicommissum est relictum familiæ sub nomine quidem Pract. Couar. Rub. l. iiii

collectiuo: nō admittuntur simul omnes de familia: nec cessat fideicommissum proximioribus admissis. Imò adhuc integrum ius eius permanet, vt ex fideicommissaria substitutione gradatim ceteri de familia admittantur: & vocentur successiuè. Hoc notat expressim Paulus Castrēsis in d. §. in fideicommissō. Cuius opinio cōmunis est sicuti nos tradidimus in c. Rainutius. de testamen. §. ij. nu. vij. Nec est necessaria alia prohibitio alienationis ad hoc fideicōmissum: quod mihi satis probatur in d. §. in fideicommissō. & in l. petro. §. fratre. ff. eod. ritu. in l. vlti. C. de verborum significatio. quidquid alij dixerint.

¶ Secundò adnotādum est, quod Bald. in d. §. in fideicommissō. scribit, quoties fideicōmissum relinquitur familiæ, quibusdam tamen nominatis, vt prædilectis, nominatos esse præferendos, & primo admittendos: non tamen omnes simul, sed ex eis primò proximiores ipsi testatori. & hoc placet Baldo ex verisimili testatoris voluntate. Quam opinionē sequitur Barthol. Socin. in l. si cognati. nu. 40. ff. de reb. dub. quibus accedere videtur opinio Bar. in l. Gallus. §. quidā rectē. ff. de liber. & posthu. cuius ipse memini in d. §. ij. in princ. Illic tamen ex frequēti do-

cto. sententia hanc opinionem improbauit: & idē nunc censeo Baldi opinionē falsam esse sequutus Areti. & Soci. col. iij. in d. §. quidam rectē. & ibi Lan. cel. Dec. col. ij. Galiaulā nu. 65. Quorum opinio magis cōmunis ex eo mihi videtur, quod & aduersus Barto. cuius auctoritate sententia Baldi plurimū instruebatur, & defendi poterat, omnes ferè, saltem frequentiori suffragio scripserint. tamen si quod Bal. adnotauit procedere valeat in duobus casibus à me in d. §. ij. traditis. ij. & iij. conclusio.

¶ Tertiò ad intellectum glo. est obseruandum quod vbi ad fideicommissum relictum familiæ vocantur à testatore expressim proximiores, filius fratris, vt quidam opinantur, nō admittitur cū fratre, & patruo, nec filius repræsentat personā patris prædefuncti. Hanc conclusionem faciliè admittent Bal. & alij, qui glo. reprobarūt constituentes differentiā inter dispositionē legis, & hominis: quæ in hac specie obtinere videtur: nempe cū ab homine vocantur proximiores, non autem, vbi tantū apponitur nomen collectiuū: tunc enim ordo datus à lege omninò seruāndus est. Nam etiā si à lege vocentur proximiores, & eadem vocatione præmissa filius admittendus sit in locum patris per repræ-

per repræsentationem simul cum patruo. id mirum nō erit, quia & tūc agitur de interpretatione legis, non de interpretatione hominis, qui expressim vocauerit proximiores: quo casu aperta est eius voluntas in hoc, quod verē proximior admittatur non is, qui per fictionem proximior cēsetur. Siquidem per fictionem & repræsentationē filius fratris in locum patris admittitur ad successionem cū patruo: vt explicat Baldus in authent. cessante. C. de suis, & legiti. hæredi. col. vltim. qui scribit, hanc vocationem, & admissionem fieri per fictionem iuris. Hæc verò nō est admittenda in fideicommissio ab homine relicto: quia in fideicommissis veritas nō fictio attendenda est. l. fideicommissum. ff. de conditio. & demonstra. l. Statius Florus. §. Cornelio Felici. ff. de iure fisci. Huic opinioni accedit quod paulò antè ex Paulo Castrensi adnotauimus versu. secundò contra. glo. item quod notat Bal. in l. iubemus. §. vltim. iuncto principio C. ad Trebellian. scribens, quod licet aliàs quandoquē sequēs in gradu repræsentet proximiorē: tamen vbi in dispositione hominis fit mētio de gradu, non comprehenditur sequens in gradu: quāuis, vt dixi, talis sit, qui iure repræsentet proximiorē. Ad idem optime cōducit text.

in l. si libertus præterito. §. si libertus. ff. de bon. libertor. Igitur quamuis ex legis interpretatione, vbi fideicommissum familiæ relinquitur admittendi sint proximiores: & quoties lege proximior admittitur, filius quibusdam casibus repræsentet patrem præmortuum: hoc ita verum est, quia in hac specie verba legis loquentis de proximiorē interpretamur. Nō tamen idem erit quoties dispositionem hominis proximiorē vocātis interpretabimur: cū ea sit propriè, ac iuxta veritatem seclusa fictione interpretāda. Ex quo poterit etiam dissolui ratio quædam, quæ adduci solet contra cōclusionem istam, quam hoc in loco probare conamur. Nam statuto vocante proximiorē, filius patrem repræsentat, & in eius locum admittitur: secundū Alexan. consi. 88. lib. j. Iason consi. 159. colum. iij. lib. iij. Dec. consi. 484. colum. ij. & in l. j. nota. xiiij. C. de secund. nupt. Tiraq. in tract. de primogenijs, q. 40. numer. 20. etenim licet statuta sint strictè interpretanda: nihilominus recipiunt interpretationem passiuam ex regul. iur. communis. l. j. §. j. ff. ad leg. Falcid. Bart. & alij in l. si quis seruo. C. de furt. Sed & principalis conclusio ex eo maxime deducitur, quod cū alioqui, vbi testator grauauerit filium one

fideicommissi, legis interpretatione id fideicommissum cesset, si filius decesserit relictis liberis. l. cum auus. ff. de cond. & demonstrat. l. cum acutissimi. C. de fideicom. & hæc legis interpretatio sit intelligenda de liberis legitimis, & naturalibus. l. generaliter. §. cū autem. C. de instit. & substi. Attamen fideicommissum ita expressim à testatore conceptum: si sine liberis institutus decesserit: intelligitur de liberis naturalibus tantum: licet non sint legitimi. l. ex facto. §. si quis rogatus. ff. ad Trebellia. & illuc glo. cōmuniter recepta. Vnde non immeritò constitui potest ad intellectum glo. in dict. §. in fideicommissio. distinctio ista, ex qua palam deducitur hæc tertia conclusio, quam in hac specie adnotarunt, & tenuerunt hi doct. quorum ad probationem quartæ & statim sequentis conclusionis mentio fiet: ac præterea Paulus Parisius consil. 30. num. 58. & seq. & consil. 37. nu. 57. & 70. atque iterum consil. 40. num. 25. lib. ij. His accedit text. optimus in authen. post fratres. C. de legi. hære. vbi post fratres, & fratrū filios qui proximior est admittitur: & tamen post fratrum filios, non representat filius personam patris: vt receptum est. Ergo non alia ratione quàm, quod tunc propriè, & verè sit proximior

admittendus. idcirco hæc tertia interpretatio glo. in dict. §. in fideicommissio. videtur iure congrua & vera: eò præsertim, quod opinio glo. propter multa difficilis sit, ac multis displiceat: tamen si las. in consil. 159. lib. iij. eandem glof. sententiam etiam in casu huius tertiæ conclusionis probet, & admittat, post Bal. in consil. 488. lib. iij.

¶ Quarto, vbi fideicommissum relinquitur à quocunque testatore sub nomine familie hac apposita cōditione, & clausula: vt ad id admittantur qui sint de familia, salua gradus prærogatiua: tunc filius nō obtinet locū patris, nec eius personam representat: quemadmodum probatur in authen. defuncto. C. ad tertulli. ex propria illius decisionis ratione: vbi Paulus de Cast. hoc sensit, & expressim asserit Dec. in di. consil. j. col. iij. Paulus Paris. in dict. responsis præsertim in consil. 37. num. 57. lib. ij. Corne. in dict. auth. defuncto. col. ij. post Fulgo. ibi, Curt. Iunior in l. ij. C. de succes. edict. nu. 15. & Decius iterum consil. 408. numer. 12. licet & in hac specie opinionem glo. sequatur Soci. Iunior in consil. 128. lib. j. num. xj.

¶ Quinto idē erit ferè eadem ratione, quoties testator ad fideicommissum relictum familie certum gradū nominatim vocauerit. Nam eo casu sequēs in gradu

gradu idest, qui sequentē gradū obtinet, nō admittitur per representationē in locum patris. præmortui, qui fuerat ex gradu priori. quod videntur notare, qui duas proximas conclusiones tenuerunt: & in specie Curt. Iuni. consil. 22. nu. vij. viij. & xj. Idem in l. ij. nu. 14. C. de success. edict. Pau. Paris. consil. 1. nu. 53. & 57. lib. ij. Carol. Molin. in Alex. consil. 204. libr. ij. & in consil. 26. lib. iij.

¶ Sexto constat ex his, & ex dictis in vers. secundò. Quod in specie, & casu d. §. in fideicommissio. ex duobus nominatis & prædilectis à testatore, altero mortuo nō obtinere eius filium locū patris ad obtinendum fideicommissum. Alter etenim solus nominatus illud obtinebit: siquidem illi nominati grauati censentur, vt vnus alteri post mortē restituat: secundum Paul. Castr. & communem ibi. Quod deduci poterit ex eodem §. in fideicommissio. vbi est text. optimus ibi: & post eos omnes notat latè Paul. in d. consil. 37. nu. 49. & sequ. quam opinionem ipse censeo communem esse.

¶ Septimò hinc cōstat, quod si testator ad fideicommissum vocauerit filios, & nepotes: denique vocauerit filios, vt constituentes vnicum tantum gradum à sequenti, & nepotibus distinctum: ita quidem, quod

appellatione filiorum nō comprehendantur nepotes, mortuo vno ex filiis, eius filius non obtinebit per representationem locum patris, nec admittetur simul cū patruis. & hoc sanè duplici ratione. Prima ex eo, quod tradidimus superius. vers. v. Secūda ex eo, quod notauimus proximo versicul. vj. etenim quoties filij vocantur ita vt gradum vnum constituent, nec cōtineant nepotes: nominati censentur vocati, & ideo filius in hoc casu nō subintrat locum patris. Atque ita tenent Cuma. & Alex. in l. heredes mei. §. vlt. ff. ad Trebelli. iunct. glo. Curt. Iunior in dict. l. ij. nu. 14. & idē in d. consil. 22. Paul. Parisi. & alij modò citati.

¶ Octauò est aduertendum, quod etiam si fideicommissum instituitur à testatore, qui expressim vocauit plures sub nomine collectiuo, salua tamen gradus prerogatiua admittendos seruato ordine successione ab intestato, vel à iure tradito: tūc filius representabit personam patris, & in locum eius admittetur ad fideicommissum, quod reliquerit ascendentium aliquis, patruus, amita, vel matertera. Quemadmodū in specie Dec. probat, & respondet in consil. 79. col. ij.

¶ Nonò, seclusis hisce casibus erit admittenda opinio glo. in fideicommissis, & filius perso-

nam patris repræsentabit, ut cum patruo illud obtineat fideicommissum, quod familiæ delatum fuerit, quoties fideicommissum est relictum ab uo, vel ascendente, aut à patruo, amita, vel matertera, etiam si simpliciter vocata fuerit familia sub nomine collectiuo. Hec etenim est propria intentio gl. in d. §. in fideicommissio. quam in hoc sensu intelligunt, & sequuntur Dec. consil. 1. column. ij. & cons. 79. optimè, atque in specie idem Dec. consil. 217. Carolus Ruinus inter consil. Rubei consil. 40. nume. iij. & ipse Rubeus consil. 82. column. vltim. Curri. Iunior in l. ij. numer. xj. C. de success. edict. Caro. Molin. in additio. ad Alex. consil. 26. libro iij. vbi sensit ita esse intelligendum responsum Alex. ibi qui dixit, communiter approbati glo. in dict. §. in fideicommissio. Quin & in hoc sensu descripsit, hanc esse communem opinionem Parisi. consil. 36. column. ij. libr. ij. eandem tenent in specie ita glo. interpretati. Bartho. Socin. consil. 51. lib. iij. num. 19. Aretin. consil. 164. column. penulti. Imola in dict. §. in fideicommissio. Denique omnes, qui gloss. sequuntur ita eam intellexere, & præterea Currius Iunior consil. 128. num. 11. pulchrè Iason consil. 121. lib. ij. & consil. 159. lib. iij. Sed & Socin. Iunior consil. 126. nu. 10. li-

bro j. asseuerat, hoc sine dubitatione verum esse. Hi verò authores non satis aperiunt an in successione ascendentium descendentes omnes etiam ultra pronepotes admittantur per repræsentationem. Id etenim est hætenus satis controuersum. Nam tex. in §. cum filius. Instit. de hæredita. quæ ab intesta. defer. tantum de pronepotibus tractat. & statuit hos esse per repræsentationem admittendos ad successionem proau. Et ideo sunt qui teneant, ultra pronepotes non esse admittendam repræsentationem, ut filius locum patris præmortui omninò teneat. Hoc sanè, etiam si locus mendosus appareat, tenet Faber in dict. §. cum filius. & illic Angelus Aretin. column. j. idem Angelus in §. multis. Instit. de successi. liber. col. j. latissimè omnium Sigismundus Lofredus in Paraphrasis feudilibus titu. de natura successi. feudi. fol. 51. citatur pro hac parte Bart. in l. j. §. sed si quis. ff. de sui. & leg. hære. qui de pronepotibus fatetur non tamen negat de vltioribus. idem Bartol. in dict. auth. post fratres. scribit, repræsentationem tantum esse admittendam, vbi agimus de successione patru, vel aui: non tamen excludit successionem abau, sicut nec posset excludere successionem proau. Ego quidè & si videam non pos-

non posse hanc controuersiam deduci in praxim: quia rarò pronepotes agūt de proauī successione: eā verò esse omninò necessariam ad interpretationem fideicommissi ab abauo, & alijs vltioribus relicti, & instituti, quò ad præsentē quæstionem opinor: & deinde censeo contrariam sententiam veriorē esse. Idcirco mihi potius placet, vltiā pronepotes esse locum representationi, etiam in decimo gradu. quod expressim tenet glo. & illic Ioan. Faber in dict. §. multis. verb. ad quintū. Rolan. in tract. de success. ab intest. ii. co. vers. si. Sed si cum filijs. Cinus in tract. de success. ab intesta. licet Sigismundus neget, illud opus esse Cini. eandem opinionem repetit ipse Faber in §. cæterum. Iustit. de legit. agna. success. num. iij. Saly. in auth. in successione. in fi. C. de suis, & legit. lib. Eguiarius Baro in dict. §. cū filius. quorum opinio probatur in §. item vetustas. vers. sic. ita tamen. Instit. de heredita. quæ ab intestato deferūt. vbi in successione hereditatis ascendētiū succedunt nepotes, pronepotes, & alię personę descendētes ex matriculo, vel tæmina, in stirpes, & nō in capita. Idem ferè traditur in d. auth. in successione. Quod si vltiores personę post pronepotes succedunt ascendētib; in stirpes vt constat: planè sequitur, filios admitti in locum

parentum præmortuorum per repræsentationem: alioqui non datur successio in stirpes. Atque ita est hæc conclusio diffinienda, vt appareat quid referat intellexit de opinionem glo. in fideicommissio. post Deci. & alios eo modo, quo in hoc ver. nō, intelligimus. Tamen si, etiam iuxta hunc intellectum reprobet glo. Antoni. Rubeus con. 36 col. vlt. & conf. 38. col. 2. atque in hoc Bal. & alij inclinent dū constituere conantur discrimen, ac differentiam inter dispositionē hominis, & legis: quæ non satis congruit huic disputationi, vt superius probauimus, vbi fideicommissum sub nomine tantum collectiuo familiæ simpliciter relinquitur: & idē ipse opinor glo. admittendam esse in prædicto sensu.

¶ Decimò apparet ferè ex cōsensu omnium qui & glo. improbant, & sequuntur, ad fideicommissum relictum familiæ, etiam simpliciter nomine collectiuo, ab eo testatore, qui non fuerit ex ascendētib; nec ex patrui, materteris, aut amitis, nō esse admittendos filios fratris præmortui cum patrui superstitibus. & hæc est proculdubio cōmunis opinio. Sed & in hoc casu, & denique in hac controuersia ad præsentem dubitationem admonendus est lector, vt diligētissimè obseruet voluntatē, etiam præsumptam testatoris, &

disponentis: atque item an illud sit verum, quod in initio huius capitis tractauimus: nempe attendendam esse quò ad fideicommissa, & alia vincula, personam vltimi possessoris, & sic grauati, vt eius respectu successio deriuetur, & debitum ordinem habeat.

¶ Undecimò illud est obseruandum adhuc in fideicommissis, quod vbi ad fideicommissum relinquitur agnationi, vel familie sub nomine collectiuo vocantur agnati, vel cognati iure primogeniturae, & maioratus, filius primogeniti prae-mortui praefertur patruo, & filio vltimi possessoris, subintratque filius in locum patris iure primogeniti. probat hoc in successione regia lex partitarum. ij. tit. 15. part. 2. & in omnibus maioribus regia lex. 40. Tauri quæ hoc ipsum statuit non tantum vbi tractatur de successione in primogenio ascendente, sed & si tractetur de succedendo transuersali, vt ipse intelligo, etiam vltimo possessori, non solum maioratus institutori. Sed & iure communi hanc eandem opinionem probant, & sequuntur plures: praesertim Oldrad. cõfil. 224. Alberi. in proœmio Partidarum. §. discipuli. col. antep. Bald. in l. liberti, libertaque. C. de oper. liber. nu. 18. Paulus de Castro in l. maximum vitium. nu. 3. C. de lib. præt. idem in l. 15. potest. nu. 2. ff. de adquir. hære. &

ibi Iason nu. 32. idem Paulus cõfil. 164. lib. 2. Abb. cõf. 85. lib. 1. idem Abb. nu. 8. Ancha. nu. 18. & Card. quæst. vltima in cap. licet. de voto. Præposit. in cap. 1. de Feudi. Marchiæ. ducatus & comitatus. Quam sententiam & plerique alij tenuerunt, quos sequitur, & omnium latissimè refert Andræas Tiraquel. in tract. de primogenijs, q. 40. Ioan. Crier de primogenitura lib. 1. q. 25. & 26. quæ quidem opinio seruatur de consuetudine tanquam verior, secundum Carol. Mol. in Alexand. cõf. 4. lib. 4. eandem sequuntur Thomas Grammaticus decisio. 1. lib. 8. pareg. cap. 15. vbi hanc esse magis communem sententiam. Idem fatentur & plures alij, quorum meritis Tiraquellus in dict. quæst. 40. nu. 11. qui latissimè tradit, apud quas gentes fuerit, & sit hæc opinio recepta. ¶ Nec tamen olim defuere qui pro patruo aduersus nepotem responderint idemque & iuniores quidam fecere. Huius etenim partis auctores, & defensores sunt Oldradus sibi contrarius cõfil. 94. Ricardus Malubrius, Cinus, Baldus, Salycetus & Paulus Castrensis in l. Si viua matre. per illud text. C. de bonis mater. Dominicus & Francus in capitul. Grandi. de supplend. negligent. prælat. Fulgosius in l. vt intestato. C. de suis & legitimis hæredi. Chassanæ. in cõfil. 53. Antoni. Rubeus cõfil.

confil. 149. & plerique alij per Tiraquellum citati. quæsti. 40. nume. 13. quorum opinio magis communis est secundum Alex. confil. 4. lib. 4. Dec. confil. 443. & Matthæ. Afflict. in rub. de suc. ce. feudi. nume. 88. lib. feudorū. Sed quia res ista, & controuersia iam est diffinita per regiam constitutionem, non est cur tones hæc repetatur disputatio: præsertim quod Andræ. Tiraquellus, Matthæ. Afflict. Ioann. Carier, & Thomas Grammaticus latissimè hanc quæstionem disputauerint. ¶ Ipse verò etiam secunda lege regia arbitror opinionem, quæ nepoti fauet adversus patrum, veriore esse. Et ideo omisis rationibus, & authoritatibus que optimè ab alijs traduntur, rationem quandam ex coniectura & præsumpta mente testatoris deducam: ac deinde legem ipsam regiam, & Taurinam constitutionem interpretari conabor ad praxim, & vltimum quandoquidem possunt plura contingere dubia ad eius intellectum. ¶ Etenim qui primogenium constituit, & maioratū, hoc planè in fauorem agnatiouis vult, quòd primogenium illud deferatur gradatim primogenitis per lineam rectam, ita quidem, vt vni detur, & competat, qui ex linea recta primogenitus sit, & primum gradum obtineat in eadem linea post vltimum possessorem, eiusdem

quæ gradus primum locum habeat. Nam quod iure traditur de patruis admittendis cum nepotibus, obtinet, vbi res ad plures deuenire potest. At quoties vni tantum, & primogenito deferatur fideicommissum: primogenitus vnus gradus semel admissus reliquos de illo gradu excludit interim dum gradatim potest primogenium in posterordeferri: cum gradus descendendum ordinem efficiant, & constituent. nec distingui aut mutari possint, nec numerari ex pluribus in eodem gradu existentibus. quod est satis manifestum. Vult & præterea primus maioratus author, quod si primogenium in transversam lineam transferit, aut locum obtineat idem in ea seruetur ita, vt semper descendat ab illo, qui vel vltimus possessor est, vel post illum primum locum obtinet ad primogenium. Igitur si gradatim primogenium deferatur primogenitus per lineam rectam: consequitur necessariò, quod mortuo possessore ille primogenitus ad maioratum vocatur qui eadem in linea recta sequentem gradum constituit: & efficit iure primogenituræ: unde mortuo filio primogenito viuente patre possessore maioratus, eius filius maior, & primogenitus gradatim subintrat, & primum locum obtinet in linea recta deficiente patre, & gra-

du primo, quem ipse pater constituebat, atque ideo primogeniū habere debet. Hæc etenim linea recta semper est consideranda, nec est diuertendum ad transuersales: cum ea sit natura primogenij constituti ad deferendum aliquod patrimonium vni eidemque maiori, & primogenito, vt gradatim linea recta semper sit obseruanda, nequē digressio fiat ad transuersales quæ a maiori, & primogenito eiusdē gradus fuere exclusi. is siquidē loco omnium eiusdem gradus primogenij iura obtinuit. Quod etiam constat, quia mortuo possessore maioratus relictis fratribus & filijs, deferitur duobus procul primogenium filio maiori, & primogenito, non fratribus. Nemp̃e ex eo, quod gradatim in deferendis primogenijs sit successio distribuenda per lineam rectam, dum fieri poterit descendendo ab vno in alium, nullo pacto transuersales admittendos. Summa ergo totius rationis est, in maioratibus, & primogenituris ex mente testatoris, aut primi institutoris, successionem gradatim deferri ad descendentes primogenitos per lineam omninō rectam, si fieri possit, ita vt vni, & primogenito, ac maiori patrimonium detur. Quæ quidem ratio deducitur à mente testantium obseruata ratione tex. in l. ult. C. de verb. significat. & in l. ij. tit. 15.

part. 2. quæ lineam rectam obseruat. Ad hæc accedit, quod per institutionem maioratus videatur maior, & primogenitus in singula linea vocari, & ita quidem inuitari, vt durante linea primogeniti, non fiat transitus ad secundogenitum. tex. in c. j. in fine de natura & success. feudi. quæ tex. ad hoc induxit Alci. inter responsa Grati. cons. 8. & Soc. cons. 252. lib. 2. col. 8. idem probare conatur ex capitu. j. de success. feud. tex. tamen aptior est in dict. c. j. de natura & success. feudi cuius & ipse Soc. meminit. Sed & ratio ista deduci poterit ex Paulo Castren. in dict. consi. 164. & Pizzopo. in dict. capitu. j. fundamento. 19. pro nepote.

Prima Taurinæ legis pars.

¶ En la susseſſion del Mayorazgo, aunque el hyo mayor muera en vida del tenedor del mayorazgo, o de a quel, a quien pertenesce: si el tal hyo mayor dexare hyo, o nieto, o descendiente legitimo: estos tales descendientes del hyo mayor por su orden, prefieran al hyo segundo, del dicho tenedor, o de aquel a quien el dicho mayorazgo pertenesca.

Hactenus prima legis regie pars, ex qua deducuntur plura.

¶ Primum ex hac regia decisione apparet non tantum preferendum esse nepotem patruo quoties primogenitus post patris obitum maioratū obtinuit, & tandem

et tandem moritur relictis filiis, & fratre. In hoc etenim casu nulla videtur apud auctores controuersia: quia conueniunt, omnes etiam qui partes patrui conari sunt defendere, nepotem esse admittendum, & filium fratri præferendum in successione. tex. optimus in c. li. de voto. & ibi Cardinal. & Abb. ultimo notabi. tex. etiam in c. Grandi. de supplen. negli. præla. in sexto. & illic Anchar. & Francus. Martinus Lauden. 7 in tract. de primogenitura col. penulti. & Corsetus de potest. Regis. q. ii. Dec. consilio 443. ubi. quinto non obstat. Bal. in tutela. §. si duo. ff. de legit. tutela. ac plures alij, quos sequitur Andr. Tiraquel. in d. q. 40. statum in prin. dicens, hoc à nemi ne ferè negari: idque ex historijs probat. sic & in regno Castellæ Ioannes Rex II. huius nominis regnū obtinuit mortuo Henrico III. eius patre, qui regnum possederat, etiā si Henricus fratrem reliquerit Ferdinandū, qui dictus est Infans Antequeræ, & postea regnum Aragonie legitima successione fuit consecutus: & ipsum aliās factū est sapissimè. ut ex Chronicis apparet, & idem Tiraquellus commemorat. Sed & nepos patrui præfertur lege regia, etiam patre primogenito utrum possessoris mortuo in vita ipsius patris, & aui. quod

palam probatur in dicta lege: & ita est hæc constitutio pro his, qui partes nepotis iure defendūt aduersus illos, qui hoc in casu patrui ius tutātur. Atque in hoc conuenit Taurina constitutio cum lege partitarum, quæ in successione regni idem statuerat.

¶ Secundò ex eadē regia decisione, si ad amussim expēdatur, constat nepotē patrui esse præferendum, etiā si ipse sit ætate minor patrui. quod satis dicat regia lex, & probat ratio paulò ante à me adducta: idēque iure communi te nuerunt omnes, qui pro nepote scripsere aduersus patrui, saltem magis communiter, eorumque rationes in hoc tendunt. Nā ubi nepos ex filio primogenito esset maior ætate patrui, & ad primogeniū vocatus esset simpliciter primogenitus ut frequenter fieri solet, profectò etiam seclusa lege regia, etiam ex sententia defendentium iura patrui esset nepos præferendus: quemadmodum ipse Martheus Afflict. tradit, & tenet in d. rub. de success. feudi. nu. 91. Bal. & Fulgo. in l. ut intestato. C. de suis & legiti. Alexand. in l. is potest. col. ii. & ibi Iason colum. vij. ff. de acquirenda hæreditate. Alexan. consilio iij. libro iij. colum. ij. Dec. consil. 443. col. iij. Tiraquel. in d. q. 40. nume. v.

Pract. Couar. Rub. M

¶ Tertiò ex eadem ratione, & lege regia deducitur, nepotem esse preferendum patruo, etiam si fideicòmissum, & primogeniũ ab ipso testatore fuerit delatũ primogenitis, & maioribus natu. Nam etiã in hac specie nepos locum patris primogeniti obtinet, & prefertur patruo in maiori ætate. Hoc ipsum in specie notat Paulus Castrensis in d. consil. 164. libr. ij. & latè Socin. consil. 252. libr. ij. Quorum opinio verior est per pensã hac lege Taurina, & ratione, quam superius còstitui: & deinde perpẽsis his, quæ tradit Tiraquellus in d. q. 40. nu. 102. & seq. Quauis Alciat. còtrarium respòderit inter Grati responsa consil. viij. & libr. viij. parerg. c. xv.

¶ Quartò, licet in maioratus, & primogeniorũ successione mares fœminis præferantur in eodem gradu, & linea, etiam si mares sint ætate minores fœminis primogenitis. quod notauimus lib. iij. varia. resolutio. c. v. nu. v. Attamẽ filia primogeniti iam præmortui viuente patre excludit patruũ masculum secundogenitum, vbi ex còditionibus, & legibus, primogenij non excluditur fœmina. Hoc enim eadem ratione, & lege regia probatur: & tenent expressim Sebastianus Neapolitanus in còsuetudinibus Neapolitanis tit. de succes. ab inte-

stato super verbo ex masculis. Thomas Grammati. decisio. j. nume. 28. qui refert, ita pronũciatum fuisse in regno Neapolitano per ipsum Regem Ferdinandum I. anno M. cccclxxx. quod etiã còmemorat Matth. Afflict. in tit. de natura succe. feudi. nume. 54. qui ab hac opinione non audet discedere: tametsi maximè dubitet, quippè qui semper in hac còtrouersia magis declinauerit in fauorẽ patrui contra nepotẽ. Sed opinionem istã, quam hoc in versiculo, quarto intellectu probamus, tenet Andr. Isernia in c. j. in prin. nu. ij. de eo, qui sibi, & hæredi. suis masculis. Præposit. in c. j. de feudo Marchiæ, ductus, & comitatus. xv. fundamẽto pro nepote. & Sigismundus Lofredus in consilio 39. nu. 28. optimè Tiraquellus de primogenijs, q. 14. quem legito. Nam plerunquẽ hac quæstione erratur, dum opinionem istam falso etiam sequuntur quidam in eo casu, quo expressim à primogenio fœmina excluditur. Quam in re non satis se ipsum explicat Lofredus: sicuti nec Ioan. Lupi. in rub. de donatio. 69. nume. 26.

¶ Quintò ex præmissis illud est obseruandum, regiam legẽ, & opinionem, quẽ pro nepote aduersus patruũ probata est, admittendã esse, siue ex dispositione, ac institutione maiora-

tus vocetur

us vocetur filius primogenitus, siue primogenitus, simpliciter. Nā vtroque casu idē erit ex illa ratione, quam constitui mus pro hac parte & ex lege regia, quę satis generaliter hoc explicare videtur. Atq; in hoc pendunt ferē omnes rationes, quę a doctoribus pro hac opinione tradūtur: tamen in prior casu quando filius primogenitus expressim vocatur, patrum esse pręferēdum nepoti etiam maiori & prius nato asseuerent Bald. & Fulg. in d.l. in intestato. C. de suis & legit. liber. Alex. in l. is potest. col. ij. & ibi Iason col. vij. ff. de acqui. heredi. idem Alexā. consil. iij. lib. iij. col. ij. ad finem.

¶ Sexto, Regia lex & opinio quę nepoti fauet etiā obtinet non tantum in filio primogeniti mortui viuentē patre: sed & in filio secundogeniti, qui mortuus est viuentē patre, ac superstite primogenito, qui tamen postea mortem obierit absque liberis viuentē patre. Nam hic filius secundogeniti subintrat locum patris aduersus tertio genitum, & in maiori mortuo auo pręfertur tertio. Quod eisdē rationibus probatur, & notant latissimē Socin. consil. 252. libro secundo. & Thomas Grammaticus. decisio. j. numer. 30. sensit Areti. in consilio 164. si obseruetur factum super quo consultus

respondit.

¶ Septimò ex his ipse infero, quod vbi constaret aliquod patrimonium esse maioratū, nec tamen cōstaret de clausulis fideicommissi: esset omninò seruanda legis regię responsio: quia in dubio ea videtur fuisse mēs testatoris, & illius, qui maioratū instituit. Hoc ipse adnotauit lib. iij. variarum resolu. c. v. nume. vij.

¶ Octauò huius legis regię, & Taurinę verba ibi. *En vida del tenedor del mayorazgo, o de aquel a quien pertenesce*, possunt habere duplicem sensum. Primum enim intelligenda sunt de illo, ad quem primogenium iure nunc pertinet, quanuis id alius possideat iniquē, & iniustē. Etenim si huius filius primogenitus moriatur patre superstite, nepos, filiusque primogeniti subrogatur patri, vt ad maioratū omninò admittatur, vel ad proseguendum ius illud euincendi primogenium ab iniquo possessore. Secundò potest constitui exemplum de filio primogenito, qui filium habet nepotem possessoris, & hic nepos moriatur viuentibus auo possessore, & patre primogenito, relicto tamen filio pronepote possessoris: is enim pronepos erit admittendus ad maioratū omninò post mortem proauis, si & auus iam

Pract. Couar. Rub. M ij

mortē obierit ante proauum, excluditque patruos, & item fratres aut primogeniti.

Sequitur secūda legis pars.

¶ Lo qual no solamente mandamos, que se guarde y platique en la successiō del mayorazgo a los ascendientes: Pero aun en la successiō de los mayorazgos a los transuersales de manera, que siempre el hūo, y sus descendientes legimos por su orden representen la persona de sus padres. Aunque sus padres no ayan succedido en los dichos mayorazgos.

¶ Hęc legis pars quoad exempla variè potest intelligi. Etenim primò eum sensum habet quod hic ordo sit seruandus quoad successiōnem per repræsentationem, vbi maioratus fuerit ab initio constitutus ab ascendenti, & demùm successiō delata fuerit in eum, qui non habuit, nec habet descendentes, sed transuersales, ad quorum vnum primogenium deuenit: tandem vltimi possessoris filius primogenitus mortē obierit in vita possessoris eiusdem relicto filio, & fratre. Nā in hoc casu nepos præfertur patruo per repræsentationem, licet semel in transuersam lineam transferit primogenium. Hoc autem exemplum ferè nullam dubitationē habet, sicut nec ilud, quod constituitur: vbi per

lineam rectā deriuatur successiō in primogenitos absq; vlla interruptione, ita vt nusquam ex transuersa linea quisquam fuerit admissus. Semper enim in his duobus casibus agitur de successiōne ascendentium, vel ascendētis, qui maioratū constituit. Quemadmodū in initio huius capitis explicuimus. Hic siquidē vltimus possessor ex linea transuersa, omninò descendit à testatore: & idē repræsentatiōis ius in eius successiōne locum obtinet: vt superiùs præmisimus. quæ ratione quoties maioratus auctor, & institutor est de ascendētibus, & ab eo descendit vltimus possessor, regia lex palā procedit, & iure cōmuni, siue iam linea directā in transuersam mutata fuerit, siue permanserit: omnes enim à primo testatore descendunt.

¶ Secūdò potest hæc regia responsiō intelligi in maioratu, & primogenio constituto ab aliquo transuersali: nempe à fratre in fratrem, & fratris filios, ac descendentes. Etenim quamuis iure cōmuni non sit locus repræsentationi in successiōne lineæ transuersæ, nisi cū agitur de successiōne patrui: tamē in primogenio, & maioratu regia lex hoc statuit, vt semper sit locus repræsentationi, ita quidem, quod nepos patruo præferatur. Quæ sanè decisiō
admitti

admitti iure poterit propter rationē, quam superius tradidimus hoc in capite vers. etenim qui primogeniū. Et hoc exemplum planē obtinet, vbi vltimus possessor maioratus est itē de ascendētibz, ab eoque patruus, & nepos, qui modō contendunt, proximam originem ducunt.

Tertiō ad intellectu huius regie constitutionis illud erit obseruādum, eam equidē obtinere, & admittendam fore nō solum vbi cōtenditur inter patrū & nepotē vltimi possessoris descendētes, quod modō notab. i. erat enim patruus filius secūdo genitus vltimi possessoris: & ipse nepos primogeniti prēmortui filius: sed etiam quādo vltimus possessor moritur absque liberis relicto fratre minori, & filio fratris secūdo geniti maioris iam prēmortui. Etenim & in hoc casu si frater secūdogenitus iam prēmortuus, si viueret, obtineret primogeniū excluso fratre tertio genito: ita & filius eiusdem fratris secūdogeniti prēmortui est admittēdus excluso patruo, fratre tertio genito ipsius vltimi possessoris, etiam si maioratus fuerit institutus ab aliquo ex transuersa linea. Nec lateat contrariū quibusdam placuisse, qui existimant, non esse locū regie decisioni, quoniam primus author maioratus,

quique illum in fauorē agnationis instituit: & eiusdem primogenij vltimus possessor sunt ex linea transuersa familie, & agnationis, nō de ascendētibz: imō tandem vterque fuerit transuersalis. Vnde consequēter opinantur, nepotē excludi à patruo quoad maioratum institutū ab aliquo transuersali, vbi patruus & nepos nō descendunt ab vltimo possessore: imō vterq; eū attingit linea transuersa cognatiōis vel agnationis. Quasi post filios fratrum locus nō sit iure cōmuni representationi quoad successiōē transuersaliū: & idē iuxta iuris cōmunis regulas, & legem ordinarię successiōis secūdū hanc opinionē non est ad primogeniū à transuersali cōstitutum admittēdus per representationem filius prēmortui fratris, qui post vltimū possessore eius fratrem primogenitū foret admittēdus si viueret, excluso fratre minori: potiusq; tertius hic frater, & minor vltimi possessoris, excludet omninō nepotē, eiusdemq; filiū fratris secūdogeniti: qui viueret fratre primogenito, & vltimo possessore mortē obierat. Cui opinio ni iure cōmuni a stipulatur auctoritas Antonij de Butrio in cōsi. 47. qui asserit, in successiōne transuersaliū nō esse admittendā prærogatiuā proximioris, & primogeniturę per reprę

Pract. Couar. R. 2b. M. iij

sentationem. Et tractat in eo responso factū illud, in quo ultimus possessor trāsuersalis est, & à transuersali successio habuit originē. Sic & Andr. Isernia in conslit. Neapolit. tit. 24. lib. iij. adnotauit, quod primogenitura non habet locū quādo succeditur fratri: sed cū patri succedendū est. Itē & Matthē. Affli. in c. omnes filij. si de feudo fuerit cōtro. inuesti. nu. 12. palā asserit, in successiōe primogenitorum nō esse admittēdā representationē quoties ultimus possessor trāsuersalis est. idē tamē Matth. Affli. in conslit. Neapol. li. iij. d. tit. 24. nu. 23. dubitat de cōclusiōe Antonij, quoad representationē: & profectō, (ni fallor ipse) meritō. Nam quod ipse in d. c. omnes. nu. 12. scripsit, falsum est, & iure regio manifestē sublatū. Id verò quod Isernia tractat parū facit: quia vel falsum itidē est, vel minimē cōueniens legibus primogenitorum: cū ipse nō vnū fratrem, sed omnes fratres admittat post fratrem vltimum possessorē. Quam ob rem ipse sub cuiusque doctioris censura veriorē esse opinor eam cōclusiōē, quam in initio huius tertiae interpretationis exponere conabar: eandēque à theoricis, & practicis iure admittendam fore. Nam & mortuo fratre vltimo possessore, admittēdum esse ad primogeniū filiū

fratris secundogeniti, & premortui excluso fratre tertio genito eodēque patruo: responderūt Andr. Tiraquel. in tractatu de primogenitura. q. 41. & Soci. consil. 252. lib. ij. per totū præsertim col. viij. vers. præsuppono etiā, & Areti. consil. 164. ipsēque Affli. in d. titu. 24. nu. 33. refert, ita respōdisse plures iuris vtriusq. Doctores. Nec quicquā refert dicere quod hi Doctores hāc opinionē probauerint vbi maioratus habuit originē ab ascendenti. Nam eorū rationes nō ita restringuntur: sed in hoc tendunt, quod primogenito deferatur iure, consuetudine, vel testamēto successio. Et deinde cōsiderāt Areti. & alij personā vltimi possessoris ad coadiuuādā eorū opinionē, probātes in successiōe transuersalium admitti, etiam iure cōmuni representationē. Hanc verò sententiā, & interpretationē ex eo probare mihi videor, quod ratio regiē legis, & quæ superius à me tradita fuit ad successiōē primogenitorū, omnes has species, & casus cōplectitur: nec restringitur successio ista, quæ ad primogenia cōpetit, legibus ordinariæ successiōis, & legitimæ, quæ ab intestatis deferuntur: nec item legibus fideicommissi, quod familiæ, aut agnationi ex testamento relinquitur. Quæ ratio ne in vniuersum regia lex quoad suc-

ad successionem primogeni-
um, & maioratum represen-
tatione admittit: nisi cōtrariū
fuerit à primo testatore cautū,
& decretum. Quis enim non
videt, ex lege regia etiā si alio-
qui vera foret opinio, quod in
successione ascendentū vltra
pronepotes nō sit locus repre-
sentationi: nihilominus in ma-
ioritatibus, & primogenijs ad-
mittendā esse representationē
istam in quibuscūque descen-
dentibus, testatoris ascenden-
tis successoribus? Perpetua em̃
est, nec hoc negatur, represen-
tationis vis, & potestas nō tan-
tum in maioritatibus, sed & in
fideicōmissis, quoties successio
de qua tractatur, cōtingit erga
testatorē ascendentē. Et licet du-
bia esset hæc opinio in fideicō-
missis in maioritatibus, & pri-
mogenijs nec dubia iure regio
videri potest: nec itidē iure cō-
muni rationibus & authorita-
tibus destituta est: imò hæc
frequētiōri doctorū calcu-
lo, & ferē omniū gentiū praxi,
& vñ recepta videtur. ¶ Sed &
vbi primus testator, & maiora-
tus author ex transuersa linea
vocauerit ad primogenium a-
gnatos, vel ab initio, vel post
eius liberos: & tandē ad trans-
uersales ipsius primi testatoris
deuenerit primogeniū: dubiū
procul ex lege regia respōden-
dum erit, vt passim cōceditur,
filiū primogeniti præmortui vi-

uente patre vltimo possessore,
patrē ipsum representare, &
preferendum esse patruo filio-
que secūdogenito vltimi pos-
sessoris. Et tamen secūdum re-
gulas iuris cōmunis, & ordina-
rię successionis ab intestato, in
linea transuersa nō erat admit-
tenda representatio vltra filios
fratrū. Ergo regia lex, atq; itē
lex primogeniorum nō sequi-
tur regulas ordinarias, quę iu-
re cōmuni constitutę sunt de
representatione ad successiōē
quę defertur ab intestato, vel
iure fideicōmissi. Quod si dixe-
ris, idē in hac specie admitti
representationē: quia & si pri-
mus maioratus author fuerit
transuersalis, vltimus tamē pos-
sessor est de ascendentibus: &
in his grauaminibus cōsidera-
tur persona vltimi possessoris,
& sic grauati vt in initio huius
capitis disputabamus ex dicto
§. in fideicommissio. Hoc non
admodū vrget aduersus hęc
interpretationem, quam ipse
probare conatus sum: quia
vel illa Socini opinio est falsa,
vel potius pro nobis est, re-
torquetur ita prædicta argu-
mentatio. Quia si persona vl-
timi possessoris est attenden-
da: cur obsecro filius fratris
non representabit personam
patris ad succedendum pa-
truo vltimo maioratus pos-
sessori? Cū secūdum regulas
iuris communis in successione
Pract. Couar. Rub. M. iij

patruum admittendus sit filius in locum patris per representationem? Dices forsan, utriusque personam primi testatoris, & ultimi possessoris considerandam esse. Primi inquam à quo patrimonium primogenij capitur: ultimi possessoris: quia ei gradatim immediatè succeditur. Sed tunc cum uterque in huiusce nostrae quaestionis specie proposita fuerit transuersalis, & ex agnationis transuersa linea, verè succeditur in maioratu transuersali. Quod lex Taurina praemittit in ij. parte: ergo & locus est representatio: cum eadem constitutio statuerit, in successione primogeniorum, etiam quando succeditur transuersali, locum esse representationi. In hac etenim specie quam proponimus: siue consideremus personam primi testatoris, siue ultimi possessoris, siue utriusque, semper transuersali succeditur. Nec quicquam oberit, quod prima huius legis pars tractet de filio possessoris: quia tunc non tractabatur de successione transuersalium, sed de successione descendentium.

Tertia legis pars.

¶ *Saluo, si otra cosa est tuuere dispuesta por el que primeramente constituyo, y ordeno el Mayorazgo: que en tal caso mandamos, que se guarde la voluntad del que lo instituyo.*

¶ Hæc autem voluntas expressim constare debet aut sane ita tacite, quod in dubiū reuocari nō valeat. Quid igitur si primus author & institutor maioratus voluerit expressim primò admitti ad maioratum ex suis descendētib; vel agnatis primogenitū maiorem, & post illum secundogenitū: an & tunc nepos patruū secundogenitū excludat: cum ipse sit filius primogeniti premortui uiuente ultimo possessore? Et sane, quod in hoc casu voluntas testatoris ea sit, ut minimè excludatur secundogenitus à filio primogeniti premortui, respondē-
runt Bartholo. Chassia. in cōsil. 53. qui latè, ac lōgè opinionem istā defendit, & Anto. Rubeus cōsil. 149. uterq; tamē sententiā istā non tā iure ordinario, & regulis iuris communis: quā ex verbis præscriptis, & adiectis à donatore, & primo maioratus autore præter præmissam vocationē secundogeniti, conatur deducere, & probare. atq; idē ipse cēseō, etiā in hoc casu admittendā esse huius legis decisionem. Cui opinioni in maioratu cōstituto ab ascendenti satis adstipulatur Iuriscōsultus responsū in l. cum auus. ff. de conditio. & demonstrationi. & Iustiniani in l. cum acutissimi. C. de fideicommiss. & l. generaliter. §. cum autem. C. de institut. & substitut. l. x. tit. iij. part. vj.

part.vi. Ex quibus apparet, cō-
ditionem illam si sine liberis
decefferit: semper subintelligi,
quoties aliquis de descenden-
tibus grauatur alteri restituere
fideicommissum. Nam ea di-
spositio est intelligenda, si gra-
uatus ille decefferit absque li-
beris. Etenim quēadmodum
testator præ dilexit primo no-
minatum, & honoratum: ita
& eius liberos prædilexisse vi-
detur. Sic denique: vbi secun-
dogenitus vocatur ad primo-
geniū, post primogenitū, ea vo-
catio est intelligenda post pri-
mogenitum & eius liberos, &
quoties primogenitus absq; li-
beris mortē obierit. ex d.l. cum
auus. & simi. Quæ etiam obti-
nent, vbi restitutio faciēda est
descendēti à testatore, vel eius
filio: quemadmodū ex eadem
l. cum auus. adnotauit illic Cu-
man. & Bald. colum. j. in dict. l.
cum acutissimi. atque illū Sa-
licet: & Paulus Castro deni-
que plures quorum meminit
Andr. Tiraqu. in l. si vnquam.
C. de reuocand. donat. verb. do-
natione largitus. nu. 40. idem
in tract. de primogenijs, q. 40.
num. 91. Dec. conf. 168. lafon in
dict. §. cum autem. colum. ii. &
ibi Dec. colum. iij. & Guliel.
Benedict. in c. R. ainutius. de te-
stam. verb. si absque liberis. in j.
Quin & itidem Iurisconsulti
responsum adhuc obtinet in
contractibus, & donationibus

inter viuos: sicuti optimè pro-
bat Bartholo. Socin. in dict. l.
cum auus. num. 97. vers. quò au-
tem ad secundum. text. opti-
mus in dict. §. cum autem. ibi,
reliquerit, vel dederit. Idem
etiā erit in donationibus cau-
sa mortis glo. ibidem à Baldo,
Salice. & alijs recepta in l. j. C.
de donat. caus. mort. Imola in
l. si cui. ff. eod. tit. Socin. in dict.
l. cum auus. num. 98. Quod si
dixeris, hæc vera esse iuxta ra-
tionem Iurisconsulti in dict. l.
cum auus. quæ secundum com-
munē non obtinet inter alios,
quàm descendentes à testato-
re. Nam in alijs nō subintelli-
gitur prædicta conditio. Tunc
respondeo, primogenio consti-
tuto ab extraneo, qui non sit
de ascendentibus, esse confide-
randam testatoris mentē, quæ
ex materia subiecta & natura
rei hæc est, vt primogenium in
primogenitos, & eius liberos
per lineam rectam deferatur:
nec vnquam secundogenitus
admittatur, donec linea pri-
mogeniti, quem prædilexerit,
defecerit. Hæc etenim est vera,
ac propria regula interpretan-
di testantium, & aliorum di-
spositiones: nempe iuxta natu-
ram rei, materiam subiectam,
& iuris regulas. Quod præser-
tim apparet ex illa ratione,
quam superius ad legem re-
giam constituimus. Idcirco si-
ue primogenium fuerit insti-

tutum ab ascendenti, siue ab alio transfuersali, siue in testamento, siue in contractu, donatione inter viuos, vel vltima voluntate, etiam si post primogenitum vocetur secundogenitus, erit obseruanda huius legis regiae decisio. Nam secundogenitus cēsetur vocatus post primogenitum, & eius liberos: vel primogenito mortuo absque liberis. ¶ Quid verò dicemus de hac repræsentatione quò ad feuda? Nam & hæc solent à quibusdam similia primogenijs censerī? Et quod in successione feudi filius personam patris repræsentet, & eius locum obtineat. probat text. in cap. j. & ibi gloss. verb. solus.

13 Bald. & alij titu. de natura successio. feudi. & in capit. j. & ibi docto. de success. feud. cap. j. ver sic. his verò definentibus. & illic Ifernina. Bald. & alij, titu. de successio. fratr. vel graduum successio. cap. j. de feudo Marchie. §. si capitanei. Alberic. in auth. cessante. C. de legit. hæred. Fulgos. in authen. post fratres. eo. titu. Curti. de feudo. iij. parte. quæstio. xij. & plerique & alij, quorum meminit Andræ. Tiraque. in tract. de primogenijs, quæst. 40. numero. 18. quæ quidem opinio procedit in feudo hæreditario, non in alijs feudis, quæ potiùs concessione principis, quàm iure hæreditario deferuntur. Bart. in d. auth.

post fratres. in ij. Cum. in dict. l. cum ita. §. in fideicommissio. Bald. in l. ex hoc iure. ff. de iustitia & iure. quæst. vj. Rubeus in consil. 82. numer. iij. Alexand. cons. 204. colum. ij. lib. ij. Idem Rubeus consil. 85. Curt. in tractat. de feudis. parte ij. colum. penult. & tamen cum feudum frequentissimè sit hæreditarium, & in dubio tale censerī debeat, nisi aliud constet: intelligitur enim dari pro successoribus, & hæredibus. vt notant Docto. in cap. j. titu. an agnat. vel filij repud. hered. cap. filius. titu. qui curi. vendide. & capit. j. de gradib. successio. tradit. Ludou. Gozad. consil. iij. num. xj. & plerique alij. Sed diligenter Alexan. in consil. 19. lib. v. refertque alios Andræ. Tiraquel. in tracta. de primogenijs, quæst. 35. numer. xj. idem ipse quibusdam distinctionibus explicui lib. ij. variar. resolut. cap. xvij. vbi & de emphyteusi priuata, & ecclesiastica respondendum erit, hanc repræsentationem eodem modo frequentissimè admittendam esse: sicut in successione hæreditarijs iure communi statuta est. Sic & in emphyteusi scribit Corne. in consil. 24. colum. vltim. lib. ij. filium obtinere locum patris per repræsentationem, & patruum excludi à nepote, vel nepotem admitti simul cum patruo. Idem notat Tiraquel. in dict. quæst.

dict. quæst. 40. num. 19. respon-
ditque Corne. hoc ipsum à plu-
ribus ex consultatione proba-
tum fuisse. idem sentiunt An-
gel. & Alex. in l. Gallus. §. qui-
dam rectè. column. vltim. ff. de
liber. & posthu. & licet contra-
rium responderint, ac tenuerint
plures, quorum meminit
ipse Tiraquel. in dict. q. iij. nu-
mer. 185. ex eo, quod hæc repre-
sentatio tātū sit admittenda
in successione legali, nō in suc-
cessione quæ defertur ex homi-
nis dispositione: vt superius di-
ximus ad intellectum gloss. in
d. §. in fideicommissio. tamen
in emphyteusi priuata quæ ec-
clesiastica non sit, opinio Cor-
nei & aliorum dubio procul ve-
ra videtur Alexandro in cons.
129. lib. v. column. vltim. quia pri-
uata emphyteusis hæreditaria
est, non ita ecclesiastica: quod
& nos tradidimus in dict. cap.
xviii. lib. ij. Variar. resolu. ¶ Sed
& in iure patronatus ecclesia-
stici, admittendum esse filium
fratris præmortui cum patris
per representationem, vt in suc-
cessione legali, tenent Ioan. Fa-
ber & Ang. Aret. in §. cū filius.
instit. de hæred. quæ ab intesta
defer. Guliel. Benedict. in d. c.
Rainutius. vers. & vxorē nomi-
ne Adelsiam. nu. 618. Tiraq. in
dict. q. 20. num. 19. & ni fallor,
deducitur ex nota. per doct. in
cle. ij. de iur. patr. per Rochum
in tract. de iure patro. vers. ipse

vel is. col. ij. Lamber. eo. tract. ij.
parte j. q. arti. 25. & 26. ac dein-
de arti. 33. q. ij. principalis. Nam
& ius patronatus ecclesiasti-
cum hæreditarium est, vt satis
iure cōstat: & ideò hæc opinio
verior videtur: modò cautè, &
diligenter seruetur responsio
pōtēstia, quæ traditur in dict.
cle. ij. ¶ Ego verò ad huius re-
gię legis intellectum opinor,
quoties feudum, emphyteusis
priuata, vel ecclesiastica, aut ius
patronatus agnationi gēti, vel
familie iure primogenij, aut
maioratus defertur, ita quidē
quod ad vnum tantū deue-
niat, eundēque maiorem, &
primogenitū, obseruandam es-
se regiam istam cōstitutionem
& cōclusionē ab ea deductam,
etiam si ex cōcessione princi-
pis, vel alterius hominis hæc vo-
catio primogenitorū fiat. Nam
hæc est vera, & propria primi
authoris, testatoris, vel princi-
pis concedentis voluntas: quæ
admodū deducitur ex superius
traditis, si diligēter fuerint exa-
minata. Alioqui vbi non iure
maioratus, sed aliter alicui fa-
milie, genti, vel alicuius succes-
soribus feudū, emphyteusis ec-
clesiastica, vel priuata, aut ius
patronatus defertur, ita sanè
vt plures simul admitti possint
si non alia sit controuersia in
successione, quàm illa, an filius
fratris sit cū patris admitten-
dus, & an filius per representa-

PRACTICARVM QVAEST.

tionem locum patris obtineat:
cùm & per successionem defe-
rantur prædicta iura, vel à te-
statore, vel à principe, vel ab
alio primo authore, tunc cen-
seo obseruandas esse cõclusio-
nes illas, quas hoc in capite la-
tè tradidimus tam de succef-
sione legali, quàm de succef-
sione quæ defertur per hominis
ordinationem, vel dispositio-
nem, in ea quæstione, quam

examinamus, an filius per re-
præsentationem in locum pa-
tris admittatur, vt patrum ex-
cludat, vel cum eo simul succe-
dit? Existimo etenim præscri-
ptas conclusiones, & decisio-
nes plurimùm conducere ad
huius quæstionis diffinitio-
nem, si earum rationes exactè,
adamussim obseruauerimus.

FINIS

D I D A C V S C O-

VARRVVIAS ALEYVA AR-
chiepiscopus S. Dominici designat. Licentiatto Antonio
Couarruias Fratri amantissimo, & Salmanticae in
Collegio sanctissimi Saluatoris College
ornatissimo, atq; vtriusq; Iuris
egregio professori,
S.

POST EDITVM A ME AVRIARVM
Resolutionum opus, Frater amantissime, cum aliquos
eius capita relegissem statim percepi, breuius, quam for-
tas par erat, quorundam veterum, & huius regni
numismatum valorem, nondum ab initio petita asti-
mationis ratione adnotasse. Id verò tunc feci, vt operis
instituto partim subseruirem, ac deinde, quod mihi sa-
pe uidebar, si re ista obiter incidenti, testimonia doctissimorum virorum,
ex utroque iure Regio, ac Casareo loca quadam selegissem, ex quibus in-
dicarem, posse facilius deprehendi, quibusnam rationibus, quæ illis scripseram
in publicum edcre constituerim. Verum dum ipse diligentius rem istam perpē-
dissem, necessarium duxi veterum numismatum valorem, eorundemque ratio-
nem, quam cum his, quibus modo utimur, vel omnino parem, vel ferè similem
habere possunt, iuxta proprias vires explicare. Sic sanè veteres æreos numos
cum his æreis, qui modo expenduntur, Argenteos cum Argenteis, Aureos cum
aureis conferre curauit: ac simul exquisiuit, quam nam æstimationem ex huius-
modi, numis vetera huius regni numismata habere possint: his & de nu-
morum publica mutatione, ac de crimine falsæ moneta quadam adijciēs, quæ
in operis instituto nec aliena sunt, nec lectori ob exactam breuitatem fastidio
esse poterunt. Scio equidem tractatum istum maiorem diligentiam exigere,
quam à me, homine tot negotijs impedito, adhiberi potuit, præterquam quod
multorum authorum, & veterum Chronicorum lectione ob publicum munus,
& huius Regij tribunalis magistratum priuatus, ea forsitan prætermiserim,
quæ hisce difficultatibus expediendis viam omnino aperire potuissent. Feci ta-
men quod potui, libentissimè cuiusque diligentioris censuram subiturus, quæ
in his, quæ hæcenus edidimus nunquam detrectauimus, nec in posterum de-
tractare censemus. Te int. rim egregie vir, exoratum volumus, vt si ex lectione
huius opusculi perceperis, id alicuius futurum esse utilitatis, Andræ à Portona
nobili Salmanticensi Typographo, meo nomine statim tradas, quo & tuo
amatissimo inducio, eum, quæ diligenti opera prælo traditum in publicum pro-
ducere possit. Vale. E Granata Idibus Aprilis. Ann. 1556.

OPERIS HVIVS S V M M A R I A COGNITIO.

I Caput primum, De æreo Numismate Romanorum tractat: ac deinde inibi numi ærei, quibus modò vtimur, expenduntur.

I Caput secundum, In quo de argenteis Græcorũ, Romanorum, & Hebræorum agitur: & de his, qui modò apud nos regia sunt authoritate percuss.

I Caput tertium: Vbi aurea numismata latè, ac longè examinantur: Aurei, & Solidi discrimen perpèditur: multaque de auri, & argenti bonitate traduntur.

I Caput Quartum, In quo traditur ratio, ex qua libra in iure examinanda sit: item de Sestertio neutrius generis, ac de Talento.

I Capitulo Quinto: Enel qual se declaran algunas monedas, deque hazen mencion las leyes Reales, y Corinicas de estos Reynos: en especial los Marauedis, y Sueldos

I Capitulo Sexto: Enel qual se considera el peso, y valor de algunas monedas de oro: y plata antiguas de estos Reynos, para entendimiento de muchas leyes Reales.

I Caput Septimum, De mutatione monetæ quò ad pòdus, & quò ad valorem eius: vbi. §. primo, examinantur omnia, quæ à Ba. tradūtur in l. Paulus. ff. de solutionibus.

I Caput Octauũ tractat de crimine falsæ monetæ, ac de pœnis ad eius punishmentem statutis.

VETERVM COL-

ATIO NUMISMATVM CVM

his, quæ modò expenduntur publica, & regia au-
thoritate percusa: Authore Didaco Co-
uarruuias à Leyua, Archiepi-
scopo Sancti Dominici
designat.

33

CAPITIS SE QVEN- TIS, SVMMARIA.

*De numis aureis, qui percussi fuerunt
inssu Regiū Catholicorū Fernan-
di Quinti, & Elyzabeth.*

Moneta de Vellon, qua dicatur.

*Asses quod pondus habuerint apud
Romanos: Et quod nostris Ma-
rauedinis conueniant.*

*De dupondio, semisse, quadrante,
triente, semuncia, & sextula.*

De aereo numismate.

CAP. I.

PLINIVS au-
thor est libro Na-
turalis Historiæ
33. capitu. 3. Ro-
manos primùm
aerea pecunia: deindè multò

post argentea, ac demùm ali-
quot lapsis annis aurea vltos
fuisse. Non enim rude illud se-
culum, quo Roma morum in-
tegritate maximi principatus
initia stabilire conabatur, au-
ream pecuniā adinuenerat. Sic
sanè Seruius Tullus Romano-
rum Rex æreos numos primus
Romæ percussit, quemadmo-
dum idē Plinius asseuerat. Sed
& ante Romanorum originem
multis quidem annis penes alias
gentes fuit numismatum vsus:
quod apparet ex Aristotele in
Politicis, Platone, & alijs, præser-
tim Strabone libr. 8. Plutarcho
in Lylandro: Pausania in Laco-
nicis: Vergilio Polydoro de in-
uentor. rerum libr. 2. c. 20. Geor-
gio Agricola lib. 1. De precio
metallorum, & monetis: Stepha-

no Porcatulo in Necyomantia iuris, Dialogo. 48. Carolo Molinæo, de contractib. quæstion. 100. nu. 795. Ludouico Cælio lib. lect. antiquarum. 6. ca. 2. qui passim testimonia multa ex Hebræis, & Græcis ad huius rei probationem adducunt. Nos igitur primum æreos veterum numos ad rationem eorum, qui nostra ætate, vel iussu Regum Catholicorum Fernandi Quinti, & Elyfabeth, & Caroli Primi, Romanorum verò Imperatoris Quinti, percussæ fuerunt, pro nostro conatu conferemus, quò possit quilibet facilius veterum Historicorum numismatū valorem ad numos, qui hodiè expendantur, deducere, vtriusquæ æræ pecuniæ rationem adsequutus. ¶ Anno denique. M. CCCXCXVII. Reges Catholici Fernandus, & Elyfabeth cudi iusserunt æream monetam, quā de Vellon dicimus, ad hanc rationem, vt ex quolibet Marcho, nempe ex octo vncijs, signarentur. cxcij. numi ærei, quos Blācas appellamus. quarū duæ cōstituunt æreum Marauedinū quo modò vtimur: atque ita secundum hanc computationem ex libra romana duodecim vnciarum cuduntur. cclxxxviij. numi ærei Blācæ dicti: qui reddūt centum quadraginta quatuor Marauedinos. hæc igitur est æstimatio præsens vnius æræ romanæ libræ, quæ ad numos re-

ducta publicæ monetæ nomen, ac vices sit sortita: sicuti apparet ex Pragmatica constitutione Regum catholicorum l. 118. quæ de monetis, ac renumariis fuit statuta. Postmodum percussæ sunt ærei numi, quorum quilibet duorum Marauedinorum valorem habet: & sic quatuor blancas valet. Item percussus est numus æreus ad rationem quatuor Marauedinorum: qui quartus dicitur vulgò, & valet octo blancas. Cæterum hac in parte Marauedinus, non tam est numus, quàm numerorum numerus, qui constat ex duabus blancis: aut coronatis sex, vel denariolis decem: quemadmodum in cap. 5. huius operis tractabimus, quo in loco varia huius regni numismata expendentes conabimur veterum historicorum dictiones in hac re numaria ad amussim explicare. Monetæ verò de Vellon, dicitur non tantum ea, quæ ex ære percuditur admissa parte aliqua argenti: sed & illa, quæ cuditur ex argento, cui mixta sit tertia, vel quarta, aut sanè quinta pars æris: vt asseuerat Carolus Molinæus in tract. de contractibus, quæstione, 100. nume. 783. Ex hac materia nuper expendebamus in hoc regno numos quos Tarfas dicebamus, quorum quilibet nouæ æreis marauedinis æstimabatur. Vtar in hoc tandè libello sepius in hoc dicendi modo, vt quadrantes passim

res passim appellé eos numos, quos vulg^o maravedis propria huius regni dictione nominat. Apud Romanos authore Plinio lib. 37. c. iij. libralis, & dupondius appendebatur assis. libræ autem pondus æris diminutú bello Punico primo cum impéris respublica nõ sufficeret: constitutumque, vt asses sextantario pòdere ferirentur: ita quinque partes factæ lucri: dissolutumque est æs alienum. Postea Hannibale vrgente Q. Fabio Maximo dictatore asses vnciales facti: placuitque denarium sedecim assibus permutari: quinarium octonis: sestertium quaternis: ita respublica dimidium lucrata est: in militari tamen stipendio denarius pro decé assibus datus. Mox lege Papyria semunciales asses facti. Hæc ferè Plinius, à quo deducuntur plura.

¶ Primum: Dupondium numum æreum fuisse duarú equidem librarum: idque M. Varro declarat. Dupondius, inquit, à duobus ponderibus, quod vnú pondus assis pondium diceretur: id ideo, quod as erat libræ pondus.

¶ Secundò apparet, hos numos æreos adeò graues fuisse, vt inde dicta sit æris grauis pœna, secundum Plinium in d. c. iij. Siquidem populus Romanus pro numo, ære graui utebatur.

¶ Tertiò inde manifestum fit, ante primum bellum Punicum numum assen libralem fuisse, & dupondium bilibrè.

¶ Quartum deducitur, in ipso primo bello Punico assen pondere, non valore diminutum, duarum vnciarum pondere percusum fuisse: & sic sextantarium.

¶ Quintum colligitur ex his, Hannibale vrgente Italiam assen vncialem factum, eiusdem quidem valoris quò ad stipendium militare: cum denarius pro decem assibus daretur: tamen si quò ad alia valor sit, aliquantum diminutus, pluris sanè tertia parte: siquidè denarius decem, & sex assibus permutabatur, ac sestertius quatuor.

¶ Sextum ex hoc constat, frequentiori veterum æstimatione decem asses denario argenteo æquales fuisse, & quinque quinario, duos autem, & dimidium sestertio. Quod manifestius probabitur cum denarij æstimationem expendemus.

¶ Septimò hinc itidem probatur, post varias assium mutationes eos fuisse semunciales lege Papyriana, eodem quidem valore manente.

¶ Octauò, ex hac ratione censeo, veterem assen quò ad valorem cõferendum esse nostris quatuor quadrantibus, quos modò maravedinos dicimus. Id etenim probatur quia si de Couar. Numis. Col. N

narius argenteus decē asses valebat, quod satis receptū est, & nos inferiūs examinabimus saltem iuxta frequentiorē æstimationē, & idē argenteus denarius æstimatur huius præsentis monetæ quadraginta æreis marauedinis: planē deducitur, veterem romanum assem meritō conferri nostris quatuor marauedinis. Hac etenim perpensa ratione viri docti, & qui diligentissimē hanc rem expēdere solent, sententiam istam apud Hispanos probarūt. quā obrem & ad eandem rationē veteres alios numos æreos æstimabimus: cū idē iuris sit de illis quippē ad assem sint omnino referēdi. Quod si veterū ex ære numismatum pondus consideremus, cōstabit, etiā asses semiunciales viginti quatuor ex libra romana cudi solitos fuisse. Quorū valor nostris cōfertur nonaginta sex marauedinis: cū hodie ex libra romana duodecim vnciarū cudi soleant centū quadraginta quatuor ærei marauedini, quod mirū non est, siquidem nostra ærea moneta partē quandā argēti admistam habet. Etenim argenteus numus regalis, & dimidiū marco cuiuslibet æris miscetur: atque ideō hæc præsens ærea moneta de Vellon nuncupatur. Dupōdius ohm æreus fuit numus, sicuti sanē probauimus, qui duos asses contine-

bat: idcirco vetus illæ dupondius erit hodie æstimationis octo quadrantū, seu marauedinorum. Græci autē, vt ex Cleopatra refert Georgius Agricola lib. ii. de externis pōderibus, assem semiuncialē appellauēre dupōdium: quia is duo assaria pēderet. Assariū autem, seu assarius numus erat æreus, quorum duo assem efficiebant semiuncialē: vt tandem hic dupondius esset præsentis monetæ quatuor marauedinorum: assarius verō duorū. Sic M. Varro li. j. Analogiæ, inquit: & nō equum publicū mille assariorum esse. Semis numus erat æreus, qui iuxta hanc rationem duos quadrantes valebat: quia dimidium est assis. Qua dictio ne vtitur P. Vatinius cū Ciceroni scribit: Simius nō semisis homo contra me arma tulit, & eū bello cœpi. Quadrans quarta erat assis pars, & eiusdem rationis numus æreus, qui præsentī marauedino æqualis est: quod apud nos passim admittunt viri maxima eruditione præditi ex denarij argēti æstimatione. Itē ex Italorū cōmuni vsu loquēdi: ipsi etenim quadrantē quattrinum nominant: quattrinus verō Italicus nostro æreo marauedino ferē similis est. Sed & ex nostris non recuso testem citare Florianum Occāmpiū lib. v. Historiæ c. 25. vbi hanc horum numismatū collationem

collationem probat: cuius viri diligentiam in hisce, & alijs rebus perscrutandis meritè multis faciunt omnes. Quadrās verò vocatus est triuncis à tribus vncijs, teste Plinio in d. cap. iij. Et inde Teruncius, qua dictio ne vitur M. Varro. Terúcius. inquit, à tribus vncijs dictus, eiusdem numi meminit Cicero lib. iij. de finibus, & lib. v. ad Atticum. Sic & Triens numus erat æreus tertiā habens assis partem: nō pē quatuor vncias: qua ratione maior est quadrāte, & valet apud nos octo coronatos, quos vulgus Cornados appellat. Hæc enim est tertia pars quatuor nostrorum maravedinorum. Huius numi meminit Plinius in d. lib. 43. c. iij. Iuuenalis Satyra iij.

Infelix, nec habet, quem porrigat ore trientem.

Vbi hoc in scholijs adnotauit Gælius secundus Cúrio, vir mercede doctus, ac diligēs in hisce adnotationibus. Sextula itē erat numus æreus, cuius multi meminerē: non equidem sexta assis pars: Sed auctore Varro ne minimus erat numus ex ære habens sextam vnciæ partem. Ex præsentibus numis, aut de natiolis non video, cui sextula conuenire possit, valeret tamē tres Meajas, ac paulò plus. Nam duo coronati efficiunt vnciam totius assis, & hi valent viginti meajas. Igitur sex-

ta pars harum erit sextulæ valor. Erat & Semuncia numus æreus, vicesima quarta pars assis: cuius numi mentio fit ab Asconio Pædiano, & Gulielmo Budæo lib. iij. de Assē. Est autem hic numus similis nostro coronato. Hinc ipse libenter adnotauerim, falsò Cælium secundum ad Iuuenalem in scholijs sensisse, Trientem minimam omnium monetam fuisse: cum multò minor ex ære fuerit quadrans, item semuncia, & sextula. Nam quòd Donatus censet, Obolum fuisse minimam, & vltimam monetam, ad argenteos numos referendum est, de quo alibi tractabitur: etiam si ipse Cælius Donatum hac in parte lapsum fuisse asseueret: Et id iure quidem: cum ex numis argenteis sint aliquot minores obolo.

Ex capite secundo.

- 1 Argentei numi, quo tempore primum Roma signati.
- 2 Argentei numi apud Hispanos signati, quibus modo vrimur.
- 3 Libra vetus diuiditur, & expenditur: & inibi de granis.
- 4 Marcha pondus, quid sit.
- 5 Vncia, quot drachmas appendat.
- 6 Denarius olim cudebatur ex argento puro: quādoque ex misto.
- 7 Denary, & quinary pondus examinatur.

Couar. Numis. Col. N ij

- 8 De Sestertio, libella, & obolo numis
argenteis.
9 Sulus argenteus apud Hebræos, cu
ius pōderis fuerit: & uē aureus.
10 Examinatur glo. in c. Si quis ali
quando. §. in Leunico. de pœni
ten. dist. in c. j.
11 Denarij, & sestertij valor tradi
tur: & intellectus l. vltim. C. de
donationibus.
12 Sterlingus, qui numus fuerit.

De veteribus argenteis
numis.

CAPVT II.

ARGENTEA pecunia Romæ
primum signata
est: quinque an
nis ante primū
bellum Punicum, anno ab vr
be condita Dxxxv. Q. Fabio
Consule, vt scribit Plinius lib.
3. c. iij. quo in loco annorum 2
numerus manifestum errorem
habet, qui leuis nō est, quippè
qui centū annos addiderit: at
que idē legendum est apud
1 Plinium anno ab vrbe condi
ta. 484. is etenim annus Q. Fa
bij consulatui conuenit iuxta
Chronologiam Henrici Gla
reani, & Haloandri. constat sa
nè ex Polibio lib. j. Solino libr.
j. c. ij. Aulo Gellio libr. 17. c. 21.
primum bellum Punicum ini
tium habuisse anno ab vrbe cō
dita CCCCLXXXIX. Nec

quicquam vrget in contrariū
quod Paulus Orosius, ac Dio
nysius alio sub annorū nume
ro initium primi belli Punici cō
stituerint: siquidē diuersa tēpo
ris ratio in paucorū annorum
numero penes authores sit, cō
cordi sentētia huius belli initium
statuentes intra quingentesi
mum ab vrbe condita annum:
quemadmodum diligēter pro
bat Io. Vassæus in priori Chro
nicorū Hispaniæ parte. Sed &
Plinij locū mendosum esse ad
monuerunt Ludoui. Viues ad
Augustinū de ciuita. Dei libr.
ij. c. 18. & Henricus Glareanus
in dicta Chronologia ad Titū
Liuū. Igitur primus apud Ro
manos numi argentei vsus con
tigit anno ante Christi nata
le Ducentesimo septuagesimo
quarto: aut Ducentesimo se
ptuagesimo sexto, iuxta varias
hac de re opiniones. Argenteū
autem numisma non tantum
apud Romanos, sed & apud
Græcos, cæterâsque orbis gen
tes olim in vsu cœpit esse apud
Hispanos verò moneta argen
tea variē in vsum venit, quod
alibi explicabimus: modò ete
nim tantum expendemus præ
sentem argenteam pecuniam,
qua vtimur, vt ad eius rationē
veteres Romanorū argenteos
numos excutiamus eorum va
lorem tradentes. Et sanè anno
Domini. M. CCCXCXVII.
pragmatica sanctione Regum
Catholi-

Catholicorum. l. 118. statutum est, vt ex quolibet marco argenti percutiantur sexaginta scilicet numi argentei, quos reales vulgus appellat: horum autem quilibet valorem habeat triginta quatuor quadrantum, quos maravedis dicimus. Atque ad eandem rationem iussu est, vt cuderentur argentei minores numi nempe dimidius argenteus valoris. xvij. quadrantum: quem medio real dicimus. Item quartus, qui equartillo appellamus, & est valoris octo quadrantum, & dimidii: sic & octauus, id est octauo de real, valoris quatuor quadrantum, & dimidii blanchæ. Sed non omnes hi numi argentei modo in usu sunt. Paucos enim expeditur quatuor, & ferè nullos octauos. Frequentissimi sunt ipsi argentei regales integri: item dimidii, tandem in Hispania, & Messici apud Indos cuduntur Regis Hispaniarum iussu maiores argentei numi, quorum quidam pondus habent duorum argenteorum regalium, quidam quatuor, alij trium: alij octo: & hi vnciales ferè sunt. Qui in Hispania percutiuntur habent altera ex parte insignia Regum Catholicorum: ex altera Hispaniarum, & horum regnorum signa. Qui verò Messici cuduntur altera facie scutum habent Castellæ, & Legionis: altera quidè Caroli Regis insignia:

duas inquam columnas cum titulo. Plus ultra. Ceterum quod rectius veteres numi argentei nostris conferantur, oportet prius examinare pondera, quibus apud nos fabri argentarii vtuntur, & aurifices in appendendo argento, & auro: atque itidem an ea sint similia his, quibus Romani utebantur. Romanorum libra distribuitur in vncias duodecim. Vncia quælibet habet octo drachmas. Drachma tria habet scrupula, quæ grammata dicuntur à Grecis: scriptula rectius alij appellant, vt Agricola, & Antonius Augustinus adnotarunt. Scriptulum, seu scrupulum in binos obolos diuiditur. Item Silique hoc est ceratia sex scrupulum faciunt. Grana verò quatuor siliqua. Est igitur scrupulum vicesima quarta vnciæ pars: quod & glo. notat in l. j. C. de metallariis libr. 10. vnde constat, vnciam habere viginti quatuor scrupula: sicuti tradidit Antonius Augustinus libr. ij. emendationum cap. 9. Et Nebrissenfis in Lexico iuris civilis, dictio. scrupulum. Hoc verò in opere non semel, imò passim ipsos fabros argentarios, simpliciter argentarios appellabo, ad faciliorem propositæ materiæ intellectum: non ignarus apud veteres aliam fuisse portionem huius dictionis significationem: cuius inferius mentionem. *Conar. Numis. Col. N. iij*

nem faciemus. Duella constat ex duabus sextulis: Sextula vero sexta pars est vnciae: & ideo duella erit tertia vnciae pars. Sicilicus constat ex duabus Drachmis atque ideo adsumitur pro quarta vnciae parte. l. liberto. §. filium. ff. de annuis legat. quod notant Iudorus libr. 16. Etymologia. cap. 24. & Antonius August. emendat. cap. viii. Hæc sanè est veteris romanæ libræ ratio, & diuisio præsentis tractatui necessaria: quam deduximus ex Budæo libro j. de assè. Leonardo Portio in tract. de monetis: Volusio Metiano de assè: Rhemnio Farnio Poëta de ponderibus. Alciato titul. de metallarijs libr. c. 11. Georgio Agricola libr. quarto de ponderibus Romanis: à quibus & alij huius rei authores citantur. Hinc denique illud obiter deduxerim, frumenti grana olim in vsu fuisse ad ponderis iusti rationem. unde grana quatuor constituunt siliquæ: grana viginti quatuor scrupulum: grana verò septuaginta duo drachmam: quod Alciatus fatetur adnotauit Agricola libr. iij. de pretio veterum monetarum. Idem ipse rursus probat in libro de restituendis ponderibus, atque mēsuris ex Græco Nicandri interprete, & Serapione Mauro. Hæc grana Budæus appellat momenta libr. xertio de assè. & tamen constat,

grana frumenti eo, quod robusta differant ab inanibus, recētia à vetustis, nō esse certa, nec tuta ad iusti ponderis rationē: sicuti docet eleganter ipse Georgius Agricola lib. de restituendis ponderibus. Qua ratione Catholici Reges Hispaniarum Fernandus, & Elysaabeth anno. Milesimo quatercentesimo octuagesimo sexto, pragmatica sanctione. 123. statuerunt, frumenti grana prorsus ab vsu ponderum esse abijcienda: atque grani pondus æquale iuxta rationem vnciae ex ori chalcō faciendum, vt legitima, certaque sit iusti ponderis ratio. Nostri verò fabri argentarij, & aurifices iam diu ex vetustissimo vsu, aliam quàm romanæ libræ, ponderis rationem habent: siquidem vtuntur Bessæ romanæ libræ pro iusto, & summo ferè pondere: quem bessæ regis leges Marchum appellant: isque in vsu est apud cæteras Christiani orbis gentes, à quibus Marcha Germanico nomine appellatur: quod Budæus libr. ij. de assè, Georgius Agricola lib. de restituendis ponderibus, & Carolus Molina. de contractibus, quæstio. 200. numer. 780. non semel fatetur. Habet hæc marcha octo vncias romanæ libræ: quam ob rem romana libra proportionem sortitur ad marchum sequialteram. Erit verò marcha ista sili

ista selibra nostræ vulgaris li-
bræ decem, & sex vnciarum:
quæ quidem libra, habet ad ro-
manam libram proportionē
πρὸς τριῶν. id est super tertiā.
Ea tamen, quæ de marchio di-
ximus probantur in l. j. titul.
24. in ordinationib. Regis Al-
fonsi XI. compluti statutis
era. M. CCCLXXXVI. Illud
planè receptissimum est apud
veteres, ac iuniores, qui de li-
bra romana scripsere, roma-
nam libram duodecim vncias
habuisse, ut hinc mirum sit,
Guilielmum Budæum, virum
hac in re, ut & in plerisque alijs
diligentissimum libr. ij. & iij.
de asse absque vlllo certo autho-
re scripsisse, romanam libram
habere vltra duodecim vncias
dimidiam: & sic duodecim vn-
cias, & quatuor drachmas: cu-
ius opinionē multis probatis-
simis testimonijs, & authorita-
tibus refellit Georgius Agri-
cola libr. iij. & 5. de mensuris
& ponderibus. exacta ratione
deducens, libram romanam à
Græca mina, atque ita ab Atti-
ca libra in hoc differre, quòd
Græca centum drachmarum
sit, Romana verò nonaginta
sex tantum drachmas habeat.
Eum legito, qui de his multa
tradit. Sed & de vncia nostra
plerique dubitarunt, sitnè æqua
lis vnciæ romanæ. Nam Leo-
nardus Portius, Alciatus, &
Budæus scribunt vnciam, qua

vtimur, & vtuntur argentarij,
& aurifices, eandem esse
cum illa veteri Romanorum
vncia. Ab his dissentit Geo-
rgius Agricola in libr. de rellir.
ponder. ea ratione, quòd non
vna eadēque sit vncia apud
Christiani orbis gentes. Nos
verò quandoque conati sumus
rem istam ad iustam ponderis
rationem experimētis quibus-
dam examinare. ex quibus pla-
nè deprehendimus multis con-
iecturis vnciam, qua modò Hi-
spani argentarij, & aurifices
vtuntur, eiusdem esse ponde-
ris, cuius erat vetus illa Ro-
manorum vncia. Habet enim
nostra vncia octo partes: nem-
pè diuiditur in octo argenteos
regales iustissimi pōderis, qui-
bus argentarij, & aurifices ad-
pondus vtuntur. Quilibet au-
tem argenteus habet duas dra-
chmas minores, quarum quæ-
libet triginta sex grana conti-
net. Sic sanè vncia diuiditur
in decem & sex nostras dra-
chmas, quæ veteres octo dra-
chmas, efficiunt: cū vetus
dracma habuerit septuaginta
duo grana: quæ habent
nostræ duæ drachmæ, atque
ideò eiusdem ponderis est vn-
cia vetus Romanorum octo
drachmarum, cuius & no-
stra vncia decem, & sex dra-
chmas continens. His acce-
dit, quòd octaua nostræ vnciæ
pars, quæ ad iustum pōdus ex-
Couar. Numif. Col. N iij

acta, regalem numum efficit, quo aurifices vtuntur, ita cum denario veteri conuenit, vt planè maioris ponderis denarius sit iuxta eam proportionē, quę ex denariis septem nō attritis, nec corrosis constituat nostrā vnciam, sicut & veterem romanā cōstituebat: quam nostri octo regales numi iusti ponderis itidem efficiunt. Vnde par est, nostram vnciam veteri romanæ conuenire. Est tamen illud hac in parte admonendū, veteres Romanorum denarios cudi solitos ex puro argento, quod vulgò acēdrado dicimus absque vlla æris mistura: cuius argenti valor, & æstimatio maior est, quā argēti mixti: quod nostri argētarii, & aurifices expēdūt: siquidē hoc habet æris, aut stanni misturam secundū eam proportionem, quam ipsi aurifices facili mē diiudicare solent. Sed & veteres Romani postea in cudēda moneta æris octauam partem argento miscuerūt: primūque id fecit Liuius Drusus in tribunatu plebis teste Plinio lib. 3. c. iij. idem Plinius eodem lib. c. ix. cōqueritur, Antonium trium virum denario miscuisse ferrū. Sic & auro misceri solet argentū, aut æs non tantū ad cudendam monetam: sed etiā, vt ex eo solidiores, ac fortiores fiāt imagines, annuli, & alia, quę essent admodū mollia, si ex auro pu-

ro fierent. Hac tamen in re varios hac ratione tradit numos Georgius Agricola li. j. de pretio metallorum, & monetis, quorum & nos inferius mentionem iterum faciemus. Argenteus autē regalis, quo vtuntur ad iusti ponderis rationem argentarii, & aurifices, quique octaua est vnciæ pars, differt ab argenteo numo itidem regali. Nam numus minoris ponderis est, ad expensas quidem, quę fiunt in cudenda moneta: siquidem ex marcha percutiuntur sexaginta septem numi: & tamen eadem marcha pendet sexaginta quatuor regales argenteos iusti, & legitimi ponderis quò ad aurifices, & argentarios. Sic denique numus argenteus minor est tricesima secunda parte, quā ipse iusti ponderis argenteus regalis, quo aurifices vtuntur, & profectò aliquantò pluris, ac ferè tribus granis.

¶ Primum omnium ad vetera numismata intelligenda, quæ ex argento cudebantur, est de denario tractandū. Denarius verò est octaua vnciæ pars: siquidem olim ex vnciā octo denarij cudebantur: vnde fit, vt drachma Attica, & denarius Romanus eiusdem ponderis fuerint. Hoc probatur auctoritate Plinij qui lib. 2. cap. vltim. inquit, Drachma Attica (ferè etenim Attica obseruatione me-

nione medici vtuntur) denarij argentei habet pondus. Item ex Liuij libro 34. dum scribit, redemptos fuisse mille, & ducentos captiuos constituto in capita quingētorum denariorum pretio: eamque ceterum talentis fuisse. Constat verò ex Polluce, & alijs, sex drachmarum millia in talento Attico esse: atque idè manifestū fit, Liuium drachmam, & denarium eodem pondere, eademque æstimatiōe accepisse. Idè multis alijs testimonijs cōprobarur, quibus Latini drachmas Græcas, denarios interpretantur: & eodem iure Græci denarios Latinos in drachmas Græcas transferunt. Sic sentētiā istā conantur probare, & ostendere veram esse Leonardus Portius, Budęus lib. 1. & ij. de Assē. Andræ. Alciat. lib. ix. parerg. cap. ij. Qua ratione, si velimus denarios conferre nummis argenteis Castellanis, quò ad pondus, respōdendum erit, denarium romanum similem fuisse quantum ad pondus argenteo regali Castellano iustissimi ponderis, quo aurifices vtuntur. Et eadem lege denarius hic erit ferè similis nummo argenteo regali Castellano: ac denique tātò maior pondere, quantò maior est argenteus regalis, quo aurifices vtuntur, nummo argenteo regali, quem passim expendimus. Vnde valor

denarij erit itidē constituendus ad rationē numi argentei regalis, & paulò pluris: cū propter iusti ponderis rationem: quia octaua est vnciæ pars, tum propter argentei qualitatem: tamen si & olim apud Romanos non omnes denarij argenti puri materiā habuerint: nec item eiusdē fuerint, ac legitimi ponderis: quemadmodum statim trademus. Erit igitur iuxta Budei sententiā denarius Romanus octaua vnciæ pars, & nummo argēteo Castellano, qui regalis dicitur, ferè similis pondere, ac valore. Vndè licet denarius apud Romanos valuerit quadraginta quadrantes, non valebit apud nos quadraginta æreos marauedinos: atque inde consequitur, pluris æstimari apud nos æreum marauedinum, quàm olim fuerit apud Romanos quadrans æstimatus: cū argēteus numus eiusdem ponderis valuerit apud Romanos quadraginta quadrantes: id est decē asses: & idem apud nos modò æstimetur triginta quatuor marauedinis, & paulò pluris ob legitimum argentei denarij pōdus: imò etiā si denarius cōstituatur ex argēto puro absque vlla mistura, & valorem præsentem considerare mus argenti puri ad rationem duorum mille, & quadringentorum marauedinorum pro quolibet marche adhuc dena-

rius ille Romanus ex purissimo argēto signatus, erit apud nos æstimandus ferè triginta octo maravedinos. Hæc tandem obseruatio & illud efficit, vt sexaginta quatuor denarij constituent marchum, nonaginta sex libram duodecim vnciarum, & idem erit dicendum de argenteis regalibus, quibus ad pondus legitimum vtuntur aurifices, quorū quilibet octauam habet vnciæ partem: aut drachmam veterem vnam. Ad rationem istam expendi poterit æstimatio numi argentei veteris, qui dictus est Quinarius: idem & Victoriatus. Hic enim numus pars est dimidia denarij. Item sestertius argēteus numus, erat pars quarta denarij. Libella itidem argenteum numisma partem decimam denarij habuit. vicesima denarij pars erat Sembella. quadragesima Terūcius, qui quidem omnes numi sunt omnino æstimandi ad rationē denarij: atque ideo constituta prænotata æstimatione, & collatione facta cum numis argenteis Castellanis, facilis erit ad rationem ipsius denarij & reliquos numos æstimare. Verūm aduersus Budæi opinionē quibusdam placuit denarium Romanum à drachma differre, ita quidem, vt licet drachma sit octaua vnciæ pars, denarius tamen sit septima: qua ratione denarij septem vn-

ciam efficiunt integram. Huius rei testimonium primum adsumitur ex Plinio, qui libro 33. cap. ix. inquit, miscuit denario Antonius I I vir ferrum miscuit æri: alij è pondere subtrahunt, cum sit iustum octuaginta quatuor è libris signari. Hæc Plinius. Quod si libra Romana octuaginta quatuor denarios habuit, palam est, quam libet vnciam ex septem denarijs constare. Idem constat testimonio Cornelij Celsi libr. v. cap. xvij. qui hoc ipsum expressim asseuerat, sic & Scribonius Largus in præfatione probat, libram octuaginta quatuor denariorum esse. Sed & auctoritate Appiani Alexandrini libro ij. bellorū ciuiliū, & Suetonio simul in Iulio Cæsare. Hanc sententiam defendit Georgius Agricola lib. iij. & v. de ponderibus, & mensuris. idem repetit in eo libello, quem scripsit aduersus Alciatum de ponderibus, ad ea verò, quæ Budæus, Portius, & Alciatus tradidēre, respondet, drachmam Atticam Græcū numum fuisse minoris pōderis, quàm denarius Latinus: sed quia drachmæ pondere, & æstimatione admodum similis est Latinus denarius, consueuisse veteres authores Latinos, dum Græcorum libros traducebant, drachmam in denarium vertere: ac rursus Græcos, qui Latinum

in Cir

in Græcam linguam vertebāt,
denarium drachmam interpre-
tari. Sed & illud certissimum
est, vel Plinio auctore libro 33.
capit. ix. denarios non semper
eiusdem ponderis fuisse: arque
ex Tito Livio lib. 44. & Hican-
dri interprete ostendit Geor-
gius Agricola in libro ad ea,
quæ Alciatus, denarium pen-
dere drachmam Atticam cum
dimidia: & denique denarium
legitimo pondere diminutum
leviorem fuisse: ut tandem hic
denarius fuerit drachmæ æqua-
lis, idcirco de eo forsan acci-
pienda est Budæi, Alciati, &
aliorum sententia: non dena-
rio graui, nec illo, qui frequen-
tius ex pondere legitimo tra-
hebatur. Etenim post Clau-
dium Cæsarem Imperatores è
libra signarunt nonaginta sex
denarios, quorum quilibet
drachmæ erat æqualis, teste
eodem Agricola in libro ij. de
pondere monetarum: & in li-
bro ad ea, quæ Alciatus. Den-
arium igitur, iuxta ponderis ra-
tionem, quam habuit Plinius
in dicto cap. ix. existimo fuisse
illum, qui apud veteres Roma-
nos iusti ponderis fuerit septi-
mam habens uncie partem:
qui quidē erit septima ex parte
maior drachma Attica, & ar-
genteo regali Castellano, quo
aurifices vtuntur ad pondus le-
gitimum. Idcirco huius dena-
rii æstimatio, proportionem no-

stri numi habita, erit ferè qua-
draginta quadratum, aut præ-
sentium marauedinosaurum, si ar-
genti mixti valorem conside-
remus. Nam hoc argentum &
nunc, & olim in vsu est, ac fuit
ad numos cudendos: quemad-
modū ex Plinio probauimus.
Sic denarii Romani quinquaginta
sex efficiūt marchū, qui
est octo uncia: cum secun-
dum Budei sententiam drach-
mæ, & denarii sexaginta qua-
tuor efficerent marchum, qua
ratione poterit quis facili-
ter expendere, quæ ex parte maior
sit denarius hic nostro argen-
teo regali numo: siquidem tan-
ti ponderis sunt quinquaginta
sex denarii, quanti sexaginta se-
ptem nostri numi argentei re-
gales, ex quibus constat mar-
cha iuxta regiam constitutio-
nem. Sic etiam deducitur, quo-
ta ex parte sit maioris æstima-
tionis denarius Latinus, quàm
sit noster numus argenteus. No-
ster enim numus valet triginta
quatuor marauedinos: ille qua-
draginta. Imò si ad æstimatio-
nē argenti puri denarii cōstituā-
tur, valebit quilibet quadragin-
ta tres quadrantes marauedi-
nos: quod & Flori. Occāpi. obi-
ter adnotauit lib. v. Histo. c. 25.
Et hæc quidē dicta sint quò ad
denarii numi, & drachmæ legi-
timū pōdus, & æstimationē. La-
tinus ergo denarius decē assi-
bus olim fuit æstimatus quæ ad

modū Plin.& alij pāsim testā
tur. Quinarius, qui & Victoria
tus dictus est ab eisdē auctori
bus, quinque assibus æstimaba
tur: eritque nostræ pecuniæ æ
stimationis viginti quadran
tum: & sic viginti marauedino
rum. Sestertius numus itidem
argenteus erat quartā habens
denarij partem, vt tandem sit
nostræ monetæ æstimationis
decem marauedinorū. Habuit
autem duos asses, & dimidium
quò ad valorē, & ita decē qua
drantes. Erat & apud veteres
Libella numus argenteus, qui
vnius assis æstimationē habuit
cū esset decima denarij pars:
vt Budæus lib. j. de Assē probat,
& testis est M. Varro lib. iij. de
lingua Latina. idem tradit Ge
orgius Agricola lib. ij. de pon
dere, & tēperatura monet. Ex
Plinio hoc ipsum deducitur li
bro 33. cap. iij. qua ratione libel
la numus argenteus quatuor
efficit nostros æreos quadran
tes. Est & apud Volusium Me
tanium alia libella, decima in
quam pars sestertij, quæ iuxta
sestertij superiūs traditam æsti
mationē, erit modō vnius qua
drantis valore censenda, aut v
nius marauedini. Huius item
libellæ meminit Georgius A
gricola lib. v. de ponderibus
Græcis. Obolus apud Græcos
numus fuit argenteus, qui erat
sexta pars Atticę drachmę. Scri
bit etenim Plutarchus in Ly-

sandro, apud prius seculum sic
omniñò habuisse, vt numorū
loco ferreis vterentur virgulis:
id est obeliceis: plerisque & æreis,
à quibus hoc etiā tempore nu
merum obolos vocari certum
est, & obolos sex vnam confice
re drachmam, quia tot manus
ipsa complecteretur. Ergo ex
Plutarcho apparet, obolum
sextam fuisse drachmę partem
quòd ex Plinio lib. xxj. cap. vl
tim. adnotarunt Budæus lib. v.
de Assē, & Georgius Agricola
lib. ij. de pondere & tēperatura
monet. idem lib. v. de ponderi
bus Græcis hoc ipsum docet
ex Polluce, Suida, & Xenophō
te: quamobrē obolus valet sex
ferē nostros marauedinos.
Obolum autem olim dictum
fuisse Phollen, testis est Suidas
in dictione, Phollis. & in dictio
ne, Cermata. vtrūque ea di
ctione diuus Augustinus libr.
vltim. de ciuitate Dei. cap. viij.
vbi Ludouicus Viues, & Alcia
tus ad xij. librum C. hoc adno
tarūt. Obolus ergo sex nostros
valet marauedinos: semiobo
lus tres: triobolus decē, & octo.
Nostri verò aurifices appel
lant Tomin, quē nos obolum
diximus: id quē obtinet quò ad
pōderis rationem: nam tomin
non est numus. Apud Hebræ
os erat olim in vsu numus ar
genteus dictus à Iosepho Si
clus, ab ipsis Hæbreis Sicel: quę
dictio & pondus significat au
ri, vel ar

vel argēti: quod ipse numus
appendit, nempe quatuor Atti-
cas drachmas, authore Ioseph.
lib. 3. Antiquita. capitul. 10. & li.
7. de bello Iudaico capitul. 26.
& Hieronymo lib. 3. capitul. 4.
commentariorum in Ezechie-
lem. idem ipse Hieronymus pro-
bat in traditionibus Hebraicis
super Genesim capitul. 24. atq;
ideo hoc pondus, aut numus cō-
tinet viginti quatuor Græcos
obolos: Hebræos autem obolos
habet viginti: sicuti constat Le-
uitici capitul. 27. Exodi capitu-
lo. & Numerorum. capit. 3. He-
bræus verò obolus maior erat
obolo Attico quinta parte. Nā
viginti quatuor oboli Attici ef-
fiebant siclum sanctuarij, quē
efficiunt viginti Hebræi oboli.
Cautum etenim erat lege vete-
ri, cuius mentio fit in dict. cap.
30. Numerorum, sicli partem di-
midiam domino offerendam ef-
ferqua ratione à Cæsare Augu-
sto procurante Iudæam Car-
ino Præfide id tributum Iudæis
indictum est, vt singulis annis
quolibet binas drachmas solue-
retatque ideo Matthæi cap. 17.
didrachmus censetur numus il-
le, qui pro tributo à Iudæis Cæ-
sari reddebatur. Quod & Bu-
dæus explicat lib. v. de Assē. Sed
& Iosephus scribit in lib. 7. de
bello Iudaico cap. 26. à Vespasi-
ano Cæsare stipendium Iudæis
indictum, vt ubicunque dege-
rent binas drachmas inferret

quisque in capitolium ita, vt an-
tè Hierosolymorum templo pē-
debant: quo in loco palām Iose-
phus probat dimidium siclum,
quem Iudæi templo pendebant
olim ex lege, cuius mentio fit in
dict. c. 30. Numero. didrachmū
fuisse: & ideo siclus integer erit
quatuor drachinarum. idem si-
clus ab eodem Iosepho simpli-
citer dictus est argenteus lib. 9.
antiquit. cap. 2. Alibi idem Iose-
phus siclum interpretatur pla-
nē, ac vertit. lib. 7. cap. 9. Et hæc
de siclo sanctuarij: cū de eo ex-
pressim agatur in locis ex vete-
ri testamento paulò antè addu-
ctis: siquidem siclus sanctuarij
vulgari siclo, quo in commuta-
tionibus Hebræi utebantur, in
hoc distinguitur, q̃ siclus san-
ctuarij quatuor, siclus verò vul-
garis duas drachmas pendebat:
quemadmodū ex magistro Sa-
lomone adnotavit Georgius A-
gricola lib. 2. de pondere mone-
tarum. Et probat Carolus Mo-
li in tract. de cōtractibus q. 100.
nu. 725. Ex quibus fit satis, siclū
sanctuarij quatuor appendisse
drachmas Atticas, & viginti o-
bolos Hebræos: quod & idē A-
gricola tradiderat lib. 2. de ex-
ternis pōderibus, qui scribit, O-
bolum istum Hebræum dictum
fuisse Gera. Quamobrem mul-
ta poterunt deduci non omni-
nò vulgaria in huius rei, & nu-
mi examine, quę subseruiunt, &
plurimū conducent ad multarū

authoritatū interpretationem.

¶ Primum constat, statere numum, cuius meminit Matthæus cap. 17. censendū esse ponderis, & valoris quatuor Atticarum, drachmarū, deniq; sici sanctuarij: cū soluedus esset pro Christo, & Petro: & quilibet Cæsari soluturus esset didrachmū: id est numum duarum drachmarum: dimidium nempē siclū sanctuarij & integrum siclum vulgare Hebræorum: qui quidē numus cū duas habeat ponderis drachmas, convenit quō ad pondus, & æstimationem ferē duobus numis regalibus argenteis, quibus modō utimur ex constitutione Regum Catholicorū: denique similis omninō est duobus argenteis regalibus legitimis ponderis, quorum rationem aurifices, & vascularij observāt: sic didrachmus erat quarta vnciæ pars, & eius ponderis numus argenteus.

¶ Secundō hinc deducitur, siclū quē diximus apud Latinos quartam fuisse vnciæ partē: re, & nomine similē ceteri Hebræorum siclo vulgari.

¶ Tertiō ex hoc sici pondere, & æstimatione poterit perpendi, cur septuaginta interpretes Numeror. cap. 3. & Exodi. c. 38. siclū interpretentur didrachmū cū locus ille palam tractet de siclo sanctuarij, quē ex autoritate Iosephi, Hieronymi, & aliorū constat, quatuor drachmas ap-

pendisse. Existimarunt enim septuaginta interpretes, siclū sanctuarij, & vulgare pares fuisse pōdere, & utrunque duarū drachmarum pondus tantū habuisse, ut tandē siclus etiam sanctuarij fuerit ponderis duarum drachmarū. Eandem sententiā sequitur, & probat Epiphanius Salaminis vrbis Cypri Episcopus, cognomento Magnus, alioqui Cōstantiæ præsul: nā & Salamin ita dicta est, qui omniū tā ponderū gravitatem, quā capacitatem mensurarum, quæ sunt apud septuaginta interpretes, & Evangelistas explicat: cuius tamē opinionem traditō verō sici sanctuarij pōdere improbat Georgius Agricola lib. 2. de externis ponderibus. Habet etenim siclus sanctuarij pōdus drachmarum quatuor Atticarum.

¶ Quartō eadem ratione facillimum erit examinare pōdus Armillarum aurearum, quibus servus Isaac donavit Rebeckā. Pendebant enim duæ illæ armillæ siclos decem. Genes. cap. 24. Nā si locus hic de siclo sanctuarij sit accipiendus pōdus duarū armillarū erit censendū iuxta quadraginta Atticas drachmas: vel quinque vnciarum: aut denique quadraginta numorū aureorū, quos ex constitutione Regum Catholicorū signatos simplices Ducatos appellamus. Quod si de sictis vulgaribus intellexerimus locum præcitatum, pondus armil-

us armillarū erit viginti drachmarum Atticarum: atque idē viginti numorū aureorū, quos diximus ducatos simplices. Hieronymus tandem in traditionibus Hebraicis super dict. ca. 24. locum illum de siclo sanctuarij palam intellexit. Nam & hic frequentissimus est in sacra veteris testamenti Historia.

Quintō ad eiusdem loci congruam interpretationem est idē obseruandum pondus inauriū, quas idem seruus Isaac Rebeche donauit, inquit enim tex. sacer. protulit vir in aures aureas appendentes siclos duos. Vnde apparet, vtranque inaurē siclos duos appēdisse: id est octo drachmas aureos, quibus vtimur, & quos simplices ducatos appellamus: denique vnciā auri. Et hæc iuxta vulgarem editionem, & valorem sicli sanctuarij: cū pōdus inaurium secundum vulgarium siclorum rationē esset quatuor drachmarum: atq; ita quatuor aureorū drachmaliū, quibus nos Castellani vtimur. Quod si editio illa sit obseruanda, quæ ex Hebræo sermone traditur in hunc modum: protulit in aureā aurem, dimidium sicli pondus eius: quemadmodū Diuus Hieronymus traduxisse videtur, & probant Eugubinus, ac Georgius Agricola lib. 3. de pretio veterum monetarum admodū differt inauriū pondus: siquidē est censendum, ac reducendum

ad duas drachmas Atticas habita ratione sicli sanctuarij. Quo fit, vt Aloysius Lippomanus in Catena super Genesim. ca. 24. existimet, septuaginta interpretes non discrepare in eius loci translatione ab Hebræis dictis, in aurem aureā fuisse ponderis, semissis, vel dimidij sicli, etiam sanctuarij, si apud interpretes septuaginta exponatur, & adsumatur, *ἀνὰ δραχμὴν* distributiue, vt sit sensus, quod quælibet inauris erat ponderis vnius drachmæ. Sic etenim vtræque inauris erit ponderis dimidij sicli sanctuarij: nempe duarum drachmarum. Cui rationi accedit, quod septuaginta interpretes sanctuarij siclum semper, & vbiq; didrachmum interpretantur: quemadmodum superius probauimus, & manifestū fit, Numeror. cap. 3. & Exodi. c. 38. idcirco existimantes cū Hebræis, vtranque in aurem appendisse siclum sanctuarij, & earū quamlibet dimidium sicli, interpretati fuerunt distributiue cuiuslibet inauris pondus esse censendum ad rationē vnius drachmæ, & ita dimidij sicli sanctuarij. Sic sanè fallitur doctissimus Eugubinus dum in dict. cap. 24. miratur, quod septuaginta interpretes siclū verterint drachmā: siquidē ipsi septuaginta interpretes nō interpretātur, siclū drachmā esse: cū vbiq; eū didrachmū esse cēserint: sed existimarunt,

Hebræos cuiuslibet inauris pondus tradidisse ad rationem dimidij scli, quem interpretes cōstituerunt integrum ex duabus drachmis, & dimidium ex vna tantum drachma. Sed adhuc discrimen constat, si Hebræi de siclo factuarij, & pōderis quatuor drachmarum intellexerunt locum illum, etiam si vtriusque inauris pondus fuerit ab eis significatū ex dimidio siclo: quia septuaginta interpretes solum integrum solent constituere ex duabus drachmis: Hebræi verò ex quatuor. Sic multò maior est differentia, si dixerimus ab Hebræis pondus cuiuslibet inauris ad dimidium solum constitui: nam vtraq; inauris erit quatuor drachmarum ex pondere integri sicli sanctuarij: qua ratione ut Aloisij Lippomani sententiam probemus, oportet dimidium solum apud Hebræos accipere pro pondere cuiuslibet inauris, & de siclo duarū drachmarum intelligere. Etenim tūc iuxta interpretes septuaginta quælibet inauris appendebat drachmam vnam, & secundum Hebræos dimidiū scli. Quod si dixeris, Hebræorum Codicē intelligendum fore de siclo sanctuarij quatuor drachmarū: & vtriusque inauris pondus ab eis significatum ex dimidio siclo: tunc interpretes septuaginta notari possent ex hoc, quod dimidium solum duabus appende-

runt drachmis, quo pondere ipsi censere soleant integrum scli. Editio verò vulgaris, & quæ ab Ecclesia Catholica constitutissimam habet auctoritatē: ut conueniat editioni Hebrææ, quæ pondus significauit scli dimidij, erit intelligenda de siclo vulgari: ut tandem quælibet inauris ex Codice Hebræorum appenderit dimidium sicli sanctuarij quatuor drachmarum, & vtraque integrum solum: sicque quatuor drachmas, vel duos siclos vulgares, quorum quilibet didrachmus erat.

¶ Sexto hinc planè deducitur, sibi non constare doctissimum Eugubium, qui Levit. capitul. 27. scribit, scli apud Hebræos esse quasi sestertium masculini generis apud Latinos. Est enim hic manifestus error. Nam scli, etiam si eis esset vnus drachmæ haberet ferè quatuor sestertios Latinos, & multò plures, si is duas drachmas, aut quatuor pēdebat.

¶ Septimo apparet indè, an certum sit diuus Hieronymus in dict. capitul. 24. Genesios tradit, scribens, solum Hebræum esse vnciam, & vnciam vnam pendere. idem asserit Isidorus lib. 16. etymologi. capitul. 24. Nam hoc incertū fit vel ex eo, quod idē Hieronymus fatetur, solum pendere quatuor drachmas: & tamen vncia constat ex octo drachmis. Vnde verius dixissent

essent hi authores, sicutum esse
nunciam. Quod ex auctori
tate Isidori tradit Anto. Augu-
stinus lib. ij. emendationum, c.
viii. cum ipse Isidorus asserat,
sicutum vnciam esse. Igitur ut-
rumque sit sicutus sanctuarij qua-
ntior Atticas drachmas appen-
dit: & ideo semuncia est.

Octauo expendi poterit ex
his numus ille, cuius metio fit
apud Xenophontem libr. j. de
Ciri ascensu ad Babylonem. Is
enim dictus est Siglus, & ut
eius eodem Xenophonte de-
ducitur, pendit septem obolos
Atticos, & dimidiu. Sed & He-
sychius tradit, siglu numu esse
Persum, aut Sardianicu: & va-
lere octo obolos Atticos: pen-
dit ergo hic munus drachma
nam, & tertiam alterius par-
tem. id probat Agricola li. ij.
de pondere monetar.

Nono hinc erit examinan-
da gl. in c. si quis aliquando. §.
in Leuitico. de poeni. distinct. j.
ubi mentio fit sicli Hebraici.
Ioannes etenim Theutonicus
hanc confinxit carmina.

*Tres sictos obolus : obolos tres dra-
chma: sed octo*

*Vncia fert drachmas: duodena dat
vncia libram.*

*Siclus habet drachmas septē obolo
minus vno.*

Hæc sanè carmina parū sibi
constant. Nam si obolus habet
tres sictos, fieri nō potest, quod
sictus habeat septē drachmas

obolo minus vno. Idcirco An-
tonius Augustinus in d. lib. ij.
emendatio. c. viij. doctè & dili-
genter probat, primum carmē
aliter legendū esse: ita equidē.
*Tres siliquas obolus: obolos sex dra-
chma.*

Item admonet, sictu viginti
pēdere obolos Hebræos: quod
nos paulo antè probauimus.
Supereft tamen adhuc error:
etenim si ex Antonio Augusti-
no legendū est in primo carmi-
ne: obolos sex drachma, qua ra-
tione fieri potest, ut sictus ha-
beat septē drachmas vno dem-
pto ex his drachmis obolo? ha-
beret siquidē sictus quadragin-
ta, & vnu obolos: quod satis re-
fragatur eidē Antonio Augu-
stino: atque ideo nec ipse sibi
constat. Nos verò arbitramur
authorē horum carminū nō sa-
tis percepisse rationem, & vim
huius numismatis: nec itē intel-
lexisse drachmæ pondus: ta-
met si primū carmen, ut & alia
conueniant sit ita legendum.
*Tres siliquas obolus, obolos sex
drachma.*

Ita enim fit, ut sictus habeat
septē drachmas obolo minus
vno: id est viginti obolos: quos
licet Hebræos verè sictus habet.
Hic dubiò procul est huius au-
toris sensus, etiam si plurimū
ab scopo errauerit: dum dra-
chmā effecerit trium obolorū,
& ipsā verè sex obolos appen-
dat, sic etiā decipitur dum vi-
Couar. Numif. Col. O

ginti obolos Græcos ex his, quos drachma Græca pendit, tribuit siclo, qui viginti quatuor Græcos obolos pendit: deinde siclum existimat habere septem drachmas: cum omnium sententia maior siclus, qui dicitur sanctuarij ponderis sit quatuor drachmarum. Cæterum, licet ea, quæ de pondere
 21 denarij, ac sestertij scripsimus, ita recepta fuerint, vt inde possumus horum numismatum valorem ad nostram argenteam monetam conferre absque insigni æstimationis, & pretij errore: de valore tamen, quem hi nummi apud veteres habuerint, maxima est cōtrouersia. Nam & si ab initio denarius decem valuerit asses, & quinarus quinque: sestertius duos, & dimidium: sunt planè qui existiment, paulò post valorem istum mutatum fuisse, & denarium æstimatum esse decem & sex assibus: quinarium octo: sestertiū quatuor. Hoc enim apparet ex Plinio lib. 33. c. iij. qui id contigisse scribit Hannibale vrgente rempublicam Q. Fabio Maximo dictatore. Eiusdem sententiæ authores sunt Volusius Matianus in li. de Assē. Et Vitruuius li. iij. de Architectura. quorum auctoritatem secutus Anto. Augusti. lib. ij. emendationum c. vij. à Budæi, & aliorum sententia discedit. Huius opinionioni accedit locus insignis

apud Cornelium Tacitum li. j. quo in loco, vbi agitur de seditione Pannonica, cōqueritur Pannonicus miles, quod decem asses, nō denarium acciperet: constat igitur apud Tacitum denarium pluris quā decem assium æstimari. Nam & ex Plinio in d. c. iij. apparet, in stipendio militari semper denarium decem assibus æstimatum fuisse, & idcirco decem asses militi dari solitos pro denario, qui erat diurnum stipendium. Sed & Plinius ipse palam asseuerat, eius ætate denarium æstimari decem & sex assibus, & sestertiū quatuor. Volusius item Matianus in d. li. de Assē. qui Iurisconsultus fuit, & floruit sub Antonino Pio, Hadriano, & Antonino Philosopho, manifestè, & eo tempore hanc fuisse horum numismatum æstimationem scribit: vt hinc factis probatum esse videatur aduersus Budæum, & alios, quæ fuerit vera sestertij, ac denarij æstimationis. Sic sanè intelligenda est Iustiniani Cæsaris cōstitutio in l. vlt. C. de dona. Verba (inquit) superflua, quæ in donationibus poni solebāt: id est sestertij nummi vnius: assium quatuor, penitus esse reiicienda censemus. Etenim ad interpretationem sestertij, nē quis ea verba intelligeret de sestertio neutrius generis, adiectum est assium quatuor: cuius valoris erat sestertius, secundum Matianum. Quæ
 quidem

quidem interpretatio placet
 Antio. Augustino. Cui libenter
 addiderim, illa verba (sestertij
 vnus) in donationibus: ideo
 esse superflua, quod cū verè do-
 natio fieret, simulatè vnus nu-
 mi pretiū apponebatur, vt vi-
 deretur veditio, quæ vnus nu-
 mi pretio appposito ficta iudica-
 batur. l. Si quis antè cōduxerit.
 ff. de acqui. pos. & ex Suetonio
 in Cæsare, & Valerio Maximo
 li. v. adnotatit Budæus lib. j. de
 Aste. Et in rub. ff. de in-diē ad-
 iectio. Vt cunq; tamē sit, etiā
 si à Budæo Metianum sequuti
 discedamus, iterum admonco,
 nō esse admodū incertā dena-
 rij, & sestertij æstimationē ad
 nostræ pecuniæ rationē, & pō-
 dus, ex quo certa poterit cōsti-
 rui, & diffiniri æstimatio. Sed
 & illud planè cōstabit, ad Hā-
 nibalis tēpus, & Q. Fabij Ma-
 ximi dictaturā denariū decem
 assibus æstimatū fuisse: sestertij
 tūque duobus, & dimidio:
 tamen si postea cōtigerit maior
 horū numismatum æstimatio.
 Quod si quis adhuc sequi Bu-
 dæi sententiā velit, ac existimet,
 frequentiorē fuisse in republica
 Romana denarij æstimationē
 ad rationē decē assiuū, & sestertij
 ad rationē duorū, & dimi-
 dij: deniq; Martiani æstimatio-
 nem opinetur tēporariā fuisse,
 habet profectō graues autho-
 res Varronem li. iij. de verbo.
 origine. Priscianum. libr. vj. &

Sextum Pompeiū, qui censent,
 denariū decē asses valuisse, qui
 nariū quinque, sestertiū duos,
 & dimidiū: tamen admodū
 vrgeant authores in contrariū
 citati, ex quibus apparet, hanc
 æstimationem fuisse receptam
 ad Q. Fabij dictaturā, & post
 eam denariū pluribus assibus
 æstimatum esse. Fortassis, vt &
 hoc obiter adnotemus argen-
 tei, quibus Christus diuēditus
 est, non erāt denarij, sed numi
 didrachmi: vt censet Budæus
 li. v. de Aste. ex numo quodam
 illorum, qui apud Gallos in sa-
 crario ecclesiæ cuiusdam maxi-
 ma cū veneratiōe seruatur. Sic
 sanè erant illi numi sici vulga-
 res Hebræorū. Fit deinde mē-
 tio aliquot in locis Sterlingo-
 rum quorundā: erat verò Ster-
 lingus numus argenteus An-
 glicus ex vicesima sexta parte
 vnciæ: nam viginti sex numi ar-
 gentei sterlingui vnciam pen-
 debant authore Virgilio Poly-
 doro in historia Anglica. li. 16.
 dictus autem est hic numus,
 vt idem author tradit, sterlingus,
 quod Sturnus auis, Ang-
 licè Sterling. vulgò Storni-
 no, in altera parte numi es-
 set impressa. Erit igitur qui-
 libet sterlingus paulò maior
 sestertio Romanorum: siqui-
 dem viginti octo sestertij vn-
 ciam apud Romanos efficiē-
 bant, quam apud Anglos iti-
 dem constituunt viginti sex
 Couar. Numis. Col. O ij

sterlingui: atque idcō erit sterlingus tertia nostri numi regalis argentei pars: aut numus paulo minor tertia Castellani argentei parte. Horum sterlingorum mentio fit in cap. constitutis. de procurat. & in cap. iij. De arbitris.

Ex capite sequenti.

- 1 Aureus numus apud Romanos, quo tempore fuerit percussus.
- 2 De aureis, numis quos signati iusserunt Reges Catholici Fernandus & Elisabeth eorūque nepos Carolus inuictissimus.
- 3 Solidus aureus, cuius mētio fit à Justiniano, quod pondus habuerit.
- 4 Solidus, qua ratione sic dictus fuerit. Et inibi de tremissibus, & semissibus.

De veterū aureis numis.

CAP. III.

1

VREVS numus apud Romanos cœpit, post annum sexagesimum secundum, quā argenteus, teste Plinio libr. 33. cap. iij. Nempe anno ab vrbe condita quingentesimo quadragesimo sexto, ante Christi natale anno ducentesimo duodecimo. Greci itidem numis aureis vsi fuere: quemadmodum passim cō-

stat ex Historicis, Græcisque authoribus: tametsi Lycurgus numo aureo, & argenteo expuncto, ferreum solum vtendum imperauerit sicuti Plutarchus scribit in eiusdē Lycurgi vita. Reges autem Catholici Fernandus, & Elysaβeth anno Milleesimo quatercentesimo nonagesimo septimo, cudi iusserint monetam auream in his regnis ad hanc rationem, vt ex quolibet marchio percuteretur sexaginta quinque numi aurei, & tertia alterius numi pars. Sic etenim ex libra auri duodecim vnciarum percussī fuere numi aurei nonaginta octo. Hi verō numi ex ipsa regia constitutione appellantur Excellentes, eiusque ponderis dupli fuere. itē signati alij numi aurei, quos Doblonies vulgus appellat, & demū alij, qui quinque decent, viginti, aut quinquaginta numos excellentes penderent: quos sapissimē & nos vidimus: atque ita cautum extat pragmatica constitutione. 118. Hac denique de prehensa horum numismatū pōderis ratione, apparet, quēlibet horum, numorū, quos Ducatos dicimus, & qui Excellentes regia lege nuncupantur, drachmalem esse, & ferē habere Atticæ drachmæ pondus. Nā drachmæ Atticæ sexaginta quatuor Marcum efficiunt: nonaginta sex romanam librā duodecim

duodecim vnciarum. Quā ob rem ex aureis his drachmalibus integri ponderis sexaginta quatuor, tot detrahuntur grana, quæ efficiunt numum alium, & alterius tertiam partem: sic ex nonaginta sex tot grana subtrahuntur: quæ duos numos aureos excellentes conſtituunt. Drachmam autē hac in parte intelligo Atticā, quæ appendit ſeptuaginta duo grana: quæ quidem Attica drachma duas cōtinet drachmas vulgares, quibus aurifices vtuntur. Valet autem quilibet numus aureus ex his vndecim regales argēteos huius regni numos, quorum præcedenti capite meminimus, & vltra vnum marapedinum æreum: atque ideo valet CCCLXXV. æreos marauedinos. Expēdebatur in his Hispaniarū regnis ab hinc decē, viginti, & triginta annis aureus dictus Caſtellanus, cuius pondere & nunc aurifices, fabrique argentarij vtuntur. Erat verò is numus probi quidem auri, & pendeat octo tomines, quorum quilibet pendit duodecim grana: duōque efficiunt ſcriptulum: ſic ſanē numus aureus Caſtellanus, ap pendit Atticam drachmā, & ſcriptulum vnū: habētque ſextam vnciæ partem: qua ratione quadraginta octo Caſtellani efficiunt marchum vnum 3 pondere quidem iuſto: & ſex

vnciam: quemadmodum ex ipſius numiſſatis verò pondere ſatis apparet. Huius numi aurei Caſtellani valor eſt planē quatercentorum octuagintaquinque marauedinorū, quorum in primo capite meminimus. Demū Carolus Cæſar Hispaniarum Rex percuti iuſſit aureos numos, qui Corona ti, aut Coronæ dicuntur. Hi modò frequentiores ſunt, quorum ſexaginta octo faciūt marchum: & octo dimidijs vnciā: triginta quatuor pendunt vncias quatuor: centum & duo efficiunt libram romanā duodecim vnciarum. Valor cuiuſlibet numi ex his cēſetur ad tercentum quinquaginta marauedinos. Denique numus hic aureus decem regales argenteos numos, & decem æreos marauedinos in æſtimatione reddit: ſicuti ſtatutum eſt ab ipſo Carolo in Pintiano totius regni conuentu anno. M. D. xxxvij. l. 104. Habet autem aureus hic numus pondus ſexaginta octo granorum, conficiturque, & ſignatur ex auro nō ita puro, & pretioſo, vt eſt illud ex quo excellentes aurei numi ſignabantur. Olim à Romanis numus percuſſus fuit, qui ex auro ſignatus ſimpliciter aureus dicebatur, cuius numi paſſim mentio ſit à Iuriſconſultis, & veteribus Hiſtoricis: ſed quia ab eiſdem traditur plerunquē Couar. Numiſ. Col. O iij

numus aureus, qui dictus est solidus, nondum satis constitutum est, imò adhuc controuertitur, an aureus, & solidus eiusdem ponderis, & valoris fuerint. Ipse uero post tot egregios auctores rem istam breuiter examinabo, rationes utriusque opinionis, & auctoritates adducens: ne videar temerè. alteram ex his sententiam elegisse, & ut palàm sit, posse utranque habita ratione temporum uerè, & constanter asseuerari.

¶ Primum enim illud sit absque controuersia, solidum aureum, cuius mentio fit à Iustiniano, & alijs paulò ante Cæsariibus, sextam fuisse uncie partem: atque idem appèdere drachmam Atticà, & scrupulum vnum: quo fit, ut sex solidi efficiant unciam, & septuaginta duo libram. Quod constat ex Isidoro libr. 16. Etymologiarum cap. 14. Constantino Hermenopulo libr. iij. epitomes tituli. vij. textus ad hoc insignis in l. quoties. C. de susceptoribus & Arcarijs, libr. 10. cuius literam, & contextum subiiciam ex ipso Codice Theodosiano, ut lector percipere possit facilius quantum differat à vulgata lectioe, & aliqua Accursii adnotasse, quæ planè subticuisset, si integrâ constitutione legisset. Extat igitur constitutio hæc lib. 12. Cod. Theod. l. 13. tit. de susceptoribus, præpositis, & Arcarijs.

Idem. A. A. ad Germanianum Com. S. L.

Quotiescunque solidi ad largitionum subsidia perferendi sunt, non solidi, pro quibus adulterini sapè subduntur, sed aut idem in massam, redacti si aliunde qui solui potest habere materiam auri obrix a dirigatur, pro ea scilicet parte quam unusquisque defendit: ne diutius vel allecti, vel persecutores, vel largitionales adulterinos solidos subrogando in còpendium suum fiscalia emolumenta conuertant. Illud etiam cautionis adiungimus, ut quotiescunque certa summa solidorum pro tituli qualitate debetur, & auri massa transmittitur, in septuaginta duos solidos, libra feratur accepto. & cetera.

Dat. vi. Idus Ianuarias, Roma Lupicino, & Iouino Consulibus.

Hæc in Codice Theodosiano nuper typis tradito Ioannis Tillij Angolismensis diligentia, & opera: tametsi in Iustiniani Codice tantum appositæ sit vltima huius constitutionis pars: his equidem verbis. Quotiescunque certa summa Solidorum pro tituli qualitate debetur, aut auri massa transmittitur, in septuaginta duos solidos libra feratur accepto. Huius constitutionis auctores

chores fuere Valens, & Valentinianus Imperatores, ac Cæsares. Vnde manifestum fit, solidum aureum, sextam fuisse vnciae partem: & ideo sex solidos vnciam, septuaginta duos auri libram duodecim vnciarum effecere. Hanc sententiam etiam probant, & admittunt, præter Isidorum, & Constantinum, Gulielmus Budæus libro 5. de asse. Georgius Agricola libro 11. de pondere & temperatura monetarum. & Alciatus libr. 111. Dispunctionum. cap. 9. Solidus autem ideo dictus est, quod nihil illi deesse videatur. Solidum enim antiqui integrum dicebant, secundum Isidorum, & probatur in l. ergo. §. creditoribus. ff. de fideicommiss. libertat. testis item est & Horatius scribens: aut partem solidi demere de die. Idemque Nebrissenensis adnotauit in iuris civilis lexico. Ea verò dictio, de qua modò agimus, etiam aureis conuenit, & in usum accessit ad discrimen constituendum inter aureos integros, & semisses, ac tremisses: cum semisses ex dimidia auri parte, tremisses ex tertia constarent: sicuti apparet ex Aelio Lampridio in Alexandri Seueri vita. & in l. iubemus. C. de erogatione militar. annonæ libr. 12. & titulo de veste militari. l. 111. eodem libro, quo in loco inquit Archadius, & Honorius. Fortissi-

mis militibus nostris per Illyricum non binos tremisses pro singulis clamidibus, sed singulos solidos dari precipimus. Sic Volusius Matianus de asse, libram integram solidum appellat. Prima, inquit, diuisio solidi, id est libræ. Ex quibus deducitur, non ex eo dictum fuisse solidum, quia de solido, & puro auro factus fuerit, à soliditate: ut falsò existimat glossa in l. 1. C. de veteris numismat. potest. libr. 11. Nam & ex his quæ hoc in capite nos adnotabimus, constabit, aureos veteres, & solidos frequentissime percussos fuisse ex auro mixto, non ex puro, & obryzo. Solidus tamen hic numus aureus. xxiiij. siliquas appendit: & ideo octaua eius pars tres habet siliquas: ut probat Antonius Augustinus ex Nouella Græca constitutione. 130. de usuris nauticis, nondum typis tradita, etiam si falsò alij contrarium scripserint, quorum error manifestè deprehenditur ex eo, quod sexta vnciæ pars, quam appendit solidus, constet ex drachma Attica, & scriptulo: drachma verò ex obolis sex, & sic decem, & octo siliquis: scriptulum ex duobus obolis. atque ita ex siliquis sex: quemadmodum in cap. præcedenti probauimus: vnde solidus xxiiij. habet siliquas. Hinc tandem fit, ut solidus hic numus. Couar. Numis. Col. O 111

mus aureus, qui sextam habet vncie partem, omninò similis sit numo aureo Castellano. Et hoc quidè obtinet quò ad pondus: nā de valore, & pretio ipsius solidi paulò post in hoc ipso capite dicemus: tamen si hæc ferè iā olim tradiderimus lib. j. variar. resolut. c. xj. Hæc igitur sunt planè accipienda, & absq; vlla controuersia de solido aureo, cuius mentio fit in ipsius Iustiniani Codice & in eiusdè Cæsaris constitutionibus.

Ex §. sequenti.

- 1 Aureus, quòd sexta fuerit vncie pars, multis probatur rationibus.
- 2 Rursus traditur, aureum à solido differre, & quartā efficere vncie partem.
- 3 Quæ fuerit hætenus auri ad argentum, argenti ve ad aurum proportio.
- 4 Auri bonitas traditur, & qua ratione cognosci ea possit.
- 5 Aurum obrium, quid.
- 6 Argenti bonitas iudè distinguitur.
- 7 Argentum pustulatum, quid.

§. Primus.

E AVREO sanè quidam opinantur, eū numū pōdere similem fuisse solido: atq;

ideò sextā fuisse vncie partem. Hæc sententia placuit aduersus Budæum Aemilio Ferreto institut. de pœna temerè litig. Antonio Augustino li. ij. emendat. c. ix. Eandè probat, veriorē, ac certiorē esse censet Ioā. Arce ab Otalora olim in hoc Granatensi Prætorio regius cōsiliarius, qui nunc Pintia eodè munere fungitur, vir equidem ob singularem eius eruditionē ab omnibus, sed à me præceteris suspiciendus. Is inquam in eleganti opere, quod de nobilitate Hispana publicū fecit, parte ij. c. iij. scribit, solidū, & aureum idem esse, nec pondere, nec valore differre. Horum auctorum rationes exponā: ut facilius deprehēdi possit, quò tēdat huius controuersie status.

¶ Prima eorum ratio adsumitur ex d. l. quoties. qua constat, numum aureū, qui solidus dictus est, sextam fuisse vncie partem. Idē probatur auctoritate Isidori, & Constantini Hermenopuli, quorū modò meminimus. Igitur satis apparet, aureū numū apud veteres, & Iuriscōultos sextā fuisse vncie partē, & sic omninò similem extitisse solido pondere quidem, & item numo aureo Castellano.

¶ Secūda ratio adducitur ex l. vnic. C. de collat. æris. li. x. Ea etenim constitutione quilibet aureus solidus æstimatur vicenis libris æris, id est, interprete Antonio

Antonio Augustino centum viginti sestertius. Sed si solidus minoris ponderis esset, quàm aureus, verisimile non fit, eum pluris æstimari, cū aureus centum tātum sestertijs fuerit æstimatus. Consequitur ergo, cū constet de solidi certo pondere, idem pondus & aureum habuisse. Terriò idem probatur in l. si verò. §. Prætor ait. ff. de his, qui deiecer, vel effud. pœna etenim ibi statuta est iure Pandectarum decem solidorum, quæ per Iustinianū expressim traditur nomine decem aureorum. in §. item is. vers. cui similis est. instit. de obligat. quæ ex quasi malefic. nascunt. Ex quibus duo libet adnotare. Primū apud Iurisconsultos in Pandectarum libris mentionem fieri solidorum: quæ itidem fit in l. quia vulgò. ff. de ædilit. edict. Secundum, promiscuè à Iurisconsultis, & Iustianano accipi solidos, & aureos ut idem omninò sint. Quartò, hoc ipsum stabilitur ex l. j. in princip. ff. de his, qui deiecer, vel effu. quo in loco pœna constituitur quinquaginta aureorum: quam sub eadem quantitate, & eodem aureorum nomine repetit Iustinianus in dicto §. item is. vers. ob hominem. ut hinc planè constet, Iustinianum veterem aureorum monetam minimè mutasse, sed manifesto argumento comprobasse, eam

solido parem esse: cū in eadem materia, quæ per veteres leges tradita fuerit sub promiscuo aureorum, & solidorum usu, ipsemet quandoquè solidorum, quandoquè aureorum mentionem fecerit. Quintò idem probare conantur ex eo, quòd Iustini. in §. vlti. instit. de pœn. temerè liti. pœnam à Iurisconsultis quinquaginta aureorum numero statutam in l. si liberatus. ff. de in ius voc. l. ij. in eū. & l. vlti. ff. in ius vocat. ut eant. quinquaginta solidorū nomine expressit. Sextò constat, à solidò aureum non differre, nec pondere, nec valore, ex regia l. vij. titu. xvij. part. j. vbi aduersus occidentē Episcopū, presbyterum, aut Diaconum pœna solidorum statuta est sub certo numero. cū idē numerorum numerus videatur sub aureorum nomine iure communi diffiniri pro eiusdem criminis pœna. c. qui sub diaconum. xvij. quæst. iij. Septimò hoc ipsum probari potest, quia in quibusdam regijs constitutionibus mentio solidorum fit in his casibus, in quibus apud ipsos Iurisconsultos aureorum nomen exponitur. Nam & aurei, quorum meminere Iurisconsulti in l. j. §. i. & §. ij. ff. de sepulch. viol. solidi nominantur in l. j. & ij. lib. iij. fori. Octauò eadem opinio comprobatur autoritate Accursij. Bart. & doct. in d. l.

quoties.& in l. quicūque. C. de
seruis fugitiu. Abb. & Felin. in
cap. conquerente. de offic. ord.
quorum, & aliorum commu-
ni consensu decifum extat au-
reum Iurifconfultorum, & soli-
dum Iuftiniani eiuſdem valo-
ris, & ponderis fuiſſe. Nonò &
his rationibus ipſe aliam adij-
cio, cettò ſciēs quantum ea fit
roboris habitura. Etenim cū
regiæ Partitarum leges plerun-
quē, ac frequentiffimē aureos,
& ſolidos veterum Iurifcon-
ſultorum, & Iuftiniani in ean-
dem monetam Hispaniarum
traſtulerint, ſatis eſt probabi-
le, doctiſſimos illos viros, qui
Partitarum operi ſtrenuā de-
dēre operam, planē exiſtimaf-
ſe, eiufdem ponderis, & valoris
aureum, & ſolidum fuiſſe. Ve-
rū ex contrario alijs viſum
eſt aureum veterē à ſolido Co-
dicis Iuftiniani diſferre propor-
tione ſeſcupla ita quidem, vt
aureus ſit ſeſcuplo maior pon-
dere ipſo quidem ſolido. atque
ideò quatuor aurei vnciam ef-
ficiunt: quadraginta octo auri
Libram duodecim vnciarum:
triginta duo marchum octo
vnciarum. Sic etenim cenſent,
& opinantur Gulielmus Budæ-
us lib. iij. & rurfus lib. v. de Aſſe
Leonardus Portius libro j. de
monetis, & ponderibus. Alcia.
lib. iij. diſpunct. c. ix. Georgius
Agricola lib. ij. de pondere, &
temperat. monet. quorum ſen-

tentia multis probari poteſt.
Primò ex ipſiſſimet numis au-
reis veteribus, quorum viginti
quatuor teſtatur Budæus in d.
lib. iij. expendiſſe, atque ex iu-
ſti pōderis examine deprehen-
diſſe, ipſos appendere ſex auri
vncias. Scribit tamen aureis vi-
ginti quatuor addidiſſe duas
drachmas, & grana quædam,
ex quibus perduxit rem ad æ-
quilibrium. Sic factum eſt, vt vi-
ginti quatuor aureis duæ ad iu-
ſtum & exactum pondus defi-
cerent drachmę. Id que mirum
non eſt ob eorum vetuſtatem
ex qua cōſumpti, & corroſi ali-
qua ex parte fuēre. Igitur huius
doctiſſimi viri diligentia pro-
babilius eſt, aureum quartam
fuiſſe vnciæ partem: cum vigin-
ti quatuor ſex vncias appende-
rint duabus propter vetuſta-
tem eorum deficiētibus drach-
mis. Secundò ad hoc ipſum &
locus Plinij conducit lib. 33. ca.
iij. Etenim ex emédatione Leo-
nardi Portij, Agricolæ, & alio-
rum ita iſ ſcriplit. Aureus nu-
mus poſt annū ſexageſimum
ſecundum percuffus eſt, quam
argenteus, ita vt ſcrupulum va-
leret ſeſtertijſ vicienis quod ef-
ficit in libras ratione ſeſtertio-
rū, qui tunc erāt. V. DCCCLX.
ſeſtertios. Poſt hæc placuit, qua-
draginta duo ſignari ex auri li-
bris paulatimque principes im-
minuere pondus, minutiffimē
verò ad xlvij. Hæc Plinius, ex
quo ap-

quo apparet, aureos quatuor vnciam fecisse, & ætate ipsius Plinij ex auri libra romana percussos fuisse aureos quadraginta octo. Tertiò his accedit Iulij Pollucis authoritas, is etenim libro. iij. de vocabulis ad Commodũ Cæsarem inquit, Aureus numus duas drachmas Atticas habebat. Vnde par est ut quemadmodum denarius romanus ferè drachmalis ponderi fuerit ita & aureus romanus duas drachmas habuerit: vnde manifestum fit aureo quartam fuisse vnciæ partem: cum vncia ex octo drachmis constet. Erit igitur hic aureus romanus iuxta pondus istud similis ferè habita ratione ponderis aureo numo duplo, quẽ vulgus Deblon appellat. Est enim duplus hic numus aureus ponderis ferè duarum drachmarum: siquidem dupli aurei Castellani, quos cudi iusserunt Reges Catholici Fernandus, & Elysaabeth, triginta duo efficiunt marchum addito alterius dupli aurei Besse, aut duobus adiectis tremissibus: atque idè quatuor ex his vnciam ferè constituunt. Quartò ad hanc rem diligentius expendendam oportet prænotare, aureum illum veterem, qui absque vlla controuersia viginti quinque denarios argenteos valuit, si is foret solido similis ita vt drachmã, & scrupulum

appenderet, maximè dissimilem constituere proportionem, & analogiam auri ad argentũ, multumque diuersam ab ea, quæ Cæsarum temporibus, & multò antè Romæ habita fuerit. Qua de re illud est constituendũ, quod olim cum Romæ fuit auri penuria, auctor Plinio, ea fuit proportio auri ad argentum, quæ est quindecim ad vnum: drachma etenim auri quindecim argenti drachmis æstimabatur. Erat ergo quindecuplex auri ad argentum analogia, seu æstimationis proportio. quod palam deducitur ex Plinio, qui libr. 33. cap. iij. scribit, scrupulum auri videnos sestertios valuisse: sed viginti sestertij quindecim argenti scrupulos cõtinebant: nempe appendebant quinque drachmas, aut denarios, quorũ quilibet, si denarius omninò drachmæ similis est, tria scrupula pedit: igitur ex Plinio deducitur, tunc auri ad argẽtum esse proportionem quindecuplã atque ita Budæus Plinij locũ lib. iij. de asse inducit, & interpretatur. Deindè apparet, Romæ vnã auri partẽ decẽ argenti partibus aliquando æstimatam fuisse. Cuius rei testis est Liuius lib. 38. agẽs de conditionibus pacis, ad quas Aetoli conuenerant cum Romanis, inquit enim: de pecuniæ summa, quam penderent, pensio-

VETERVM COLLATIO.

nibúsque eius nihil ex eo, quod cum consule conuenerat, mutatum, pro argento si aurum dare mallét, dare cōuenit, dum pro argenteis decem aureus vnus valeret. Idem & Iulius Pol lux lib. ix. de vocabulis ad Cōmodum affirmat ex Mænádri comœdia, quæ depositū apud argentarium dicitur. Huius loci Budæus, & Georgius Agricola meminere. Et licet Carolus Molinæus. de contractibus, quæst. 100. num. 779. existimet parū cautē Liuij locum ad rem istam adduci, opinor ipse optimē hoc ex eo probari: cū sit vero simile, de aureo, & argenteo eiusdē ponderis actum fuisse. Herodotus autē in Thalia vnum auri talentum taxauit tredecim argenti talentis. Romæ verò Sergij Galbæ temporibus vna auri portio æstimata fuit argenti portionibus duodecim, & dimidia: quod ex Tranquillo, & Cornelio Tacito in hunc modum deducit Georgius Agricola. Scribit enim Suetonius Trāquillus in Othone Siluio. Nullo igitur officio, aut ambitionis in quemquam genere omisso, quoties cœna principem acciperet, aureos excubāti cohorti viritim diuidebat. De eadem quoque largitione ita loquitur Tacitus, eo paulatim progressu, vt per speciem conuiuij, quoties Galba apud Othonem epula-

retur, cohorti excubias agenti viritim centenos diuideret. Nā cū centum numi sestertij efficiant quinque, & viginti denarios, & aureus duorum denariorum pondus habeat, vna quidem auri pars, argenti partibus duodecim, & dimidia æstimata fuisse videtur, Hipparchus apud Platonem aperte asseuerat, vnam auri portionem esse pretium duodecim argenti portionum. Sic etenim constat ex Platonis dialogo, cui titulus Hipparchus, vel de lucri cupiditate. Deindē Vespasiani temporibus, vnam auri portionem, argenti portionibus duodecim æstimatam à Romanis fuisse, deducitur ex Plinio, qui libr. 19. capitul. j. Proximus, inquit, Byssino, mulierum maxime delicijs circa Elin in Achaia genito, quaternis denarijs scriptula eius permutata quondam, vt auri. Habēt enim quatuor denarij pōdus duodecim scrupulorū, seu scriptulorum. Erítque paulò maior auri ad argentum proportio, si denarium maiorem drachma constituamus, nempè si septem denarij efficiant vnciam, quæ constat ex viginti quatuor scrupulis, tunc sanè quatuor denarij pondus habebūt ferè quatuordecim scrupulorū: atque ideo auri ad argentum proportio hæc erit constituenda, vt vna pars auri ferè quatuordecim argenti par

genti partibus sit æstimāda. Sic
denique tempore illo, quo Ro-
mæ solidus sextularis erat, auri
portio vna, quatuordecim argē-
ti portionib⁹ æstimabatur: quē-
admodum ex l. j. C. de argenti
pretio. lib. 10. deducitur: & adno-
tauit Carolus Molinæ. de con-
tractu. quæstion. 100. num. 779.
Anto. Augustinus lib. 2. emēda-
cap. 8. Hoc ipsum & multò antè
obtinuerat, vt ex Plinio modò
probauius, & ex suetonio, ac
Tacito paulò antè citatis idē ob-
seruandū erit, si ex septē dena-
rijs vnciam, & ex duabus drach-
mis aureū veterē constituamus:
siquidē viginti octo drachmę,
& aliquid plus cōstent ex vigin-
ti quinque denarijs. Fit igitur sa-
tis manifestū, olim Romę tēpo-
re, quo solidus erat in vsu ex sex
ta vncię parte, & itē eo, quo au-
reus publica percudebatur au-
thoritate, auri ad argentum eā
fuisse proportionē, quę est vnus
ad quatuordecim. Quod si hec
vera sunt, nec vnquā pluris fue-
rit aurū Romę æstimatum, quā
ad rationem vnus pro quindecim
argenti partibus, fieri nō po-
test: nec est verosimilē, aureum
pendentē drachmā, & scrupulū,
& sic similē pondere Iustimani
solido, valuisse viginti quinque
denarios argenteos: cū esset tūc 4
ea proportio auri ad argētum,
quę est vnus pro vnde viginti,
quod nullibi legi, & si diligēter
inquisierim. Et hec quidē si de-

narius pondere drachmę similis
constituatur. Quod si denarius
Plinio auctore, septima est vncię
pars: multò maior erit auri
ad argentum æstimationis ana-
logia, & proportio. quia vna
pars auri æstimanda est vna & vi-
ginti argēti partibus. Hęc sanē
rationē ipse quandoquē proba-
ui pro Budæi, Leonardi Portij,
& aliorum sententia, quam vltē-
rius exponam illud primū præ-
fatus, minimē controuersum es-
se, apud veteres aureum vigin-
ti quinque denarios valuisse,
quod minimē negant Ant. Au-
gust. & Ferretus: idemque nos
inferiūs euidenter ostendemus.
Nostra verò ætate vna quidem
auri pars vndecim argenti par-
tibus, aliquando duodecim æsti-
matur, & pluris ob auri inopiā,
vel eius æstimationem ex eo cō-
tingentem, quod aurum sit pu-
rum absque vlla argenti, vel æ-
ris mistura. Hęc autem tam va-
ria æstimatio auri, præter ratio-
nem illā, quę ab eius inopia su-
mitur, poterit contingere ex ip-
sius auri, vel argenti qualitate.
Hęc tandem qualitas inde con-
stat, quod quantò purius est ip-
sum aurum, vel argentum: tan-
tò est maioris æstimationis: sic
& minoris æstimandum erit, si
mistum sit alterius metalli ma-
iori portioni. Auri etenim boni-
tas in viginti quatuor caractis
indicaturæ pro ratione marchi
consummatur. Nostri siquidem

aurifices & argētarij fabri ad legē, & bonitatē auri indicandā & deprehendendā vtūtur caractis, quā dictionem à Ceratio verbo Græco deflexere. Est enim Ceratium minuti ponderis vocabulum à grano siliquæ ductum, qui frētus est arboris prædulcis digitorum hominis longitudine, & pollicis latitudine. nos Hispani Garrouas dicimus: intus sunt grana, quæ ceratia dicuntur nomine cum fructibus communicato. Sic Columela. li. 3. Siliquam, inquit, Græcam qui dant ceratium appellant. Hac tamen in parte ceratium non ad pondus veteris ceratij, aut siliquæ referendum est, sed ad auri indicaturam: quod & Budæus ad monet lib. 3. de asse. Nam aurifices Marchum diuidunt in viginti quatuor caracta, quæ vulgò Quilates vocamus: cuiuslibet autem vnciæ conueniunt tria caracta: aut tres quilates, quæ ratione cum dicimus, oro de. 24. quilates, intelligimus aurum purum, & obryzum, quod nullam habet mixturam alterius metalli, nec argenti, nec æris. Hinc sanè fit, quod aurum illud est omnino purum, quod totum legitimum vnciæ, vel marchæ pōdus id est in marchō. xxiiij. caracta, habet ex vero auro, nullo admixto metallo, nec argento, nec ære. Quod si marchæ auri sit admixta vicesima quarta æris, vel argenti pars, dicetur au-

rum istud viginti trium caracterum: nos dicemus vulgari sermone, oro de. 23. quilates. Sic si in auri marcha sit duodecima portio argenti, vel æris, dicetur aurum hoc viginti duorum caracterum. id est, oro de. 22. quilates. Hanc verò auri bonitatē facilius deprehendunt aurifices, lydio lapide aurum probantes. Nam & Plinius lib. 33. cap. 8. de eodē lapide lydio tractans inquit. His coticulis periti cum è vena, vt lima rapiunt experimentum, protinus dicunt, quantum auri sit in ea, quantum argenti, vel æris: scrupulati differētia mirabili ratione non fallente. Hæc Plinius, qui scrupulum dixit, quod nos quilate dicimus. Hæc tamen Castellana dictio quò ad pondus quatuor habet grana vulgaria. Hinc ergò planè intelligitur constitutio Regum Catholicorū, cuius in hoc capite meminimus, dum iubet, aureos numos, quos excellentes appellat, ex auro percuti, quod aurum sit de ley. de. 23. quilates, y tres quartos. Est enim hoc aurum nō omnino purū, sed quod habet argenti, vel æris admixtā nonagesimam sextam partem: sic habet aurum istud æris, vel argenti quartam vnius caracteris partē in auri marchō, vel in octo vncijs. Eadem ratione constitat intellectus ad l. 104. Caroli Cæsaris, Hispaniarum Regis anno. 37. Pintia latam, qua constitutum

tatum est, vt numi aurei percu-
riantur, & hi Coronæ dicantur,
ex auro quidem. 22. caracterū,
id est, de. xxij: quilates. Habet
enim hoc aurū in quolibet mar-
cho duodecimam argēti vel æ-
tis admixtam portionem: & sic
vnius vncie duas partes è tribus.
Dicitur aurum istud apud lau-
nos duo & vicensarium: quia duo
decima parte ab auro purissi-
mo deficiat, & habeat viginti
duo caracta. Eodem fermè mo-
do aurum dicitur vicensarium
quod est viginti caracterū. Et
item aurum duodeuicensarium
quod habet. 18. caracta: & id dif-
fert à purissimo quarta parte:
quemadmodum Budæus diligē-
tissimè explicat lib. 3. de asse scri-
bens, vasa rarè ex auro purissi-
mo fieri: idè, quòd illud aurum
vsurā non fert, nec attritionē
sine magno intertrimento: idcir-
cò consultò temperatur. Et idē
fit in anulis, catellis, spirisque, &
mundo muliebri, ne facilè frā-
gatur, aut torqueatur. testatur
& ipse Budeus apud Gallos nu-
mos aureos percuti ex auro
quod vno tantū seratio deficiat
in ipsa iudicatura: cū constet
ex viginti tribus caractis. Sed &
hunc aperitur sensus Suetonij
Tranquilli, qui in Cæsare scribit
c. 54. in Gallia fana, tēplāq; Deū
donis referta expillauit, vr-
bes diruit sapiūs ob prædam,
quàm ob delictum: vndè fa-
ctum, vt auro abundaret, ter-

nisque millibus numū promer-
cale in Italia, provinciisque diui-
deret. Etenim ex hoc Suetonij
loco manifestum fit, auri libram
æstimatam fuisse ad rationem
ferè vnius auri partis pro argen-
ti octo partibus: cū de fester-
tius numis sit Suetonius intelli-
gendus: vndè coniectare possumus,
aurum illud, nempe vascu-
larium, fuisse duodeuicensariū
& a purissimo auro quarta par-
te deficere, vt tandem fuerit au-
rum de. 18. quilates, quod & ipse
Budæus admonet. Hæc quidem
de auro puro adnotauius, &
de mixto, aurum verò purissimū
passim obryzum vocatur: atq;
inde obryzati solidi dicuntur in
l. Vniuersos. C. de veter. numis-
matis potest. & in l. j. C. de obla-
tione votorum lib. 12. qui ex pu-
rissimo auro fuerint signati. Pli-
nius ad hæc lib. 33. capit. 3. Auri,
inquit, experimento ignis est, vt
simili colore rubeat, quo ignis,
atque ipsum obryzum vocant.
Sic & ad bonitatem auri, & ad
eius pondus examinandum iu-
bet lex constitui publicum iudi-
cem, quem, Zygo statem ap-
pellat: nos Contraste dicimus.
l. j. C. de ponderatori. & auri il-
latione lib. 10. Olim Romæ le-
ge lata à Mario Gratidiano sta-
tutus est ludus, id est schola, pro-
bandi numismatis, vt ægrè falle-
re possent numi adulteratores,
teste Plinio li. 33. c. 9. Cómemo-
rat ad hæc Georgi⁹ Angli. l. j. de

pretio metallorum. Dariũ Regem Pertarum, cũ cuperet tale monumentum sui relinquere, quale nullus Rex reliquisset, ex auro, quod quã fieri potuit, purissimum excoxit, nummos percussisse, qui Darici vocati sunt. Daricus autem hic numus pendebat duas drachmas: unde similis erat duplo aureo numo, quẽ percuti iusserunt Reges Catholici Fernandus, & Elisabeth: quẽ admodum ex dicto pondere constat: quod proprium huius Darici numismatis fuisse ex Xenophonte, & Aristophanis interprete docet idẽ Agricola lib. 2. de pondere, & temperat. monet. aduersus Budæum, qui existimat, Daricum octo drachmarũ pondus habuisse. Erat ergo Daricus pondere similis aureo romano iuxta posteriorem sententiam: habebatque ex altera parte imaginem Darij, ex altera Sagittarum incisam, anthore Plutarcho in vita Artaxerxis. Tyberius item Imperator, qui Iustino successit, Chilpericum Regẽ Frãcorum aliquot puris aureis ad eum missis donauit: quorum quilibet libram pendebat, & altera cuiusque pars exprimabat imaginem Imperatoris cũ hac inscriptione: Tyberij Constantini perpetui Augusti: altera curum quadrigatum, cui insidebat auriga cũ hac præclara inscriptione: Gloria Romanorum. cuius rei meminit Georgius A-

gricola lib. j. de pretio metallorum: atque item Sabellius Aeneade 8. li. v. Sed & Paulus Aemilius de rebus Francorum li. j. idem scribit adijciens, hos nummos fuisse quinquaginta: tamen si non scripserit, eos fuisse ex auro purissimo signatos. Aurũ vero hoc purissimum obryzũ vocatur, quasi ophirizũ, aut ophirizũ authore Hieronymo: ab Ophir insula Aethiopiæ, unde purissimum aduehebatur. Lantini autem & pro obryzo obrussam dixere: vt Seneca Epistola 13. hæc, inquit, est eius obrussa: id est summa bonitas: vt interpretatur Andræ. Alciatus li. v. Patergon. c. 9. Qui etiam censet, hinc deduci prouerbiũ, ad obrussam: id est ad summum perfectionis: quo Cicero in Bruto vtitur. Expurgandus est, inquit, sermo, & adhibenda ad obrussam ratio, quæ mutari non potest. Aurei item numi obryzati meminit Agathias Historicus: Locus sanè diui Hieronymi, cuius simpliciter Alciatus meminit, est, ni fallor, in Commentarijs in Hieremiam lib. 2. c. 10. super illa verba: Argentum inuolutum, siue productũ de Tharsis affertur: aurum de ophaz, opus artificis, & manus ætarij. Hieronymus ita inquit: septem nominibus apud Hebræos appellatur aurum, quorum vnum ophaz dicitur: quod nos dicere possumus obryzum. Idẽ adnota-

tauit

tauit doctissimus Beroaldus apud Suetoniũ in Nerone c. 44. ex Fortunato interprete ecclesiasticarũ dictionũ. Quæ tamen verba minimè probat, Hieronymũ voluisse obryzũ aurum inde deducere, quasi ophirisiũ ab Ophir. Nã & si dixerit, aurum ex Ophir propter eius summã bonitatẽ posse dici à Latinis obryzum, non tamen significat, obryzũ dictum ab Ophir: quasi ophirisiũ. Potuit sanè obryzum dici quasi *ὀβρυζον* id est syncerum, delicatũque. Dictio autẽ, obrussa, agnoscitur ab Erasmo in adnotationibus ad Senecã ex ratione auri obryzi. Apud Ciceronem in Bruto vulgata lectio hæc est. Expurgãdus est sermo, & adhibẽda quàm obtrusa ratio, quæ mutari nõ potest. Sed & Petrus Victorius in adnotationibus, obrussam ex veteri codice agnoscit existimans, in utraque lectione subesse mendam. Fit & auri obryzi mētio Danielis c.x. vbi Hieronimus ex aquila, aurũ Ophaz interpretatur. Suetonius itẽ in Nerone c. 44. eiusdẽ auri obryzi mentionem fecit. Argenti lex, & bonitas non ex caractis, sed ex denarijs, & granis à fabris argentarijs distinguitur. Accipitur enim hic denarius nõ ad pòdus, sed potiùs ad bonitatẽ. Idcirco est duodecimã pars integra, seu totius puritatis ma-

teriæ cuiuslibet massæ: vt explicat eleganter Carolus Molin. de contractibus. quæstio. 100. nume. 182. & 189. Nos tamẽ ad marchũ in praxi denarios hos deducemus: si quidem marcha habet duodecim denarios, quorum quilibet diuiditur in grana xxij. Summa igitur bonitas in argẽto ea est, vt marchus quilibet habeat duodecim denarios argenti: atque ita marchus totus erit argenti puri, quod nullã habet æris, aut stanni mixturam. Quod si marcha habuerit duodecimam partẽ æris mistã argento: tunc argentum hoc erit vndecim denariorum: quia duodecimus denarius nõ argenti, sed æris est, alteriusve metalli. Sic sanè constitutio regia in Pragmaticis dũ statuit, numos argenteos esse cudendos ex argento, *que sea de ley de onze dineros, y quatro granos*, est ita intelligenda, vt numi argentei percutiãtur ex argento, cui tantũ mixta sit æris, aut alterius metalli pars duodecima minus sexta parte: atque ita vnus denarij quinque partes ex ipsius denarij sex: denique habet argẽtum hoc mixturam alterius metalli ad rationem decimæ quartæ partis, & paulò pluris. Quilibet igitur marchus huius legis & bonitatis habet alterius metalli quatuor Atticas drachmas, & ferè dimidiã: vel semunciam, & Couar. Numif. Col. P

plus: nempè dimidiâ fermè At
ticam drachmâ. Hanc verò ra-
tionem bonitatis auri, & argē-
ti præter Budæum, & Carolū
Molinæū tradidit optimè Al-
bertus Brunus in tracta. de au-
gmento. & diminutione con-
clusionē vltima. Ex argēto pu-
rissimo numos percussit Ariā-
des, quem Cambyſes Aegyptio
præfecerat. quare Herodoti e-
tiam tēporibus argentū Ariā-
dicum fuit purissimum: memi-
nit huius numismatis Geor-
gius Agricola libr. j. de pretio
metallorum. Romani verò de-
narij, etiam qui tempore Con-
sulum percussi fuēre, non sunt
ex puro argēto confecti. Si qui-
dem æris habent partem octa-
uam, quā Liuius Drusus Tri-
bunus plebis miscuit argento,
qui ab Imperatoribus signati
sunt maiorem habēt æris por-
tionē: quod eleganter, ac dili-
gentissimè tradit Georgius A-
gricola li. ij. de ponderib. & tē-
peratura monet. qui & in d. li.
j. de pretio metallorum, & mo-
netis, utrinque rationes addu-
cit, an expediat reipublicæ,
numos ex auro, vel argēto pu-
rissimos percuti: an potius vti-
le sit, auro, & argento misceri
æris partem aliquam ad numis-
mata cudēda. Ipse vidi multos
Cæsarum denarios argenteos,
quorum aliquot signati vide-
bantur ex argento, cui mixta
erat decima, vel duodecima æ-

ris pars: aliquot autem ex mi-
noris bonitatis materia nēpè
ex argēto, cui fuerit mixta sex-
ta, vel quinta æris pars. Nec dif-
fiteor apud Romanos, & Græ-
cos, vt & apud Hispanos va-
rias ob causas sæpissimè ex rei-
publicæ instituto, rē istam nu-
mariam mutationem in argē-
ti, & auri materia accepisse.
Denique in auro, & argento
ratio iudicaturæ cōmunis est,
vt quod excoctissimum sit, vel
aurum, vel argentū, id sit à mix-
tura alterius metalli purgatissi-
mum. Argētū purissimū, quod
nos Hispani *Acēdrado* dicimus,
à Latinis *Pustulatū* nuncupa-
tur ex autoritate Suetonij in
Nerone c. 4. & Iuriscōsulti in
lin. naue Saupheli. ff. loca. quo
in loco Budæus hoc adnotauit,
& philip. Beroaldus ad Suetonij
in d. c. 44. Cattellianus
Cotta in dictione. *Argentum*.
Hoc ipsum Aulus Gellius ap-
pellat li. vj. c. v. argentū purum,
putum. Qua de re multa tradi-
dere Alciatus li. vj. Parer. c. iij.
Carolus Molin. in tract. de cō-
tractibus q. 100. nu. 785. & Ste-
phanus Forcatulus in Necyo-
mantia iuris dialogo vj. Qui-
bus non omninò placet dictio
Pustulatum apud Suetonium,
nec apud Iuriscōsultū, apud
quem in *Pandectis* Florētinis
legitur, *Pustulatum*. Sed à mul-
tis proditū est, aurū, & argen-
tum nō posse ita excoqui, quin
aliquam

aliquam habeat, etiam summa diligentia excoctū, alterius metalli portionem. Secundum hos in auro est summa bonitas ad quartum, & viceſimum ceratū ad quadratē absolutū: id est, vt quadrans tantūm ceratū in tota massa, aut marchoreus sit, aut argenteus. Sic equidem aurum illud, cuius meminit præcitata regia cōstitutio, erit iuxta hanc rationem purissimum, & obryzum. Argentū autem ex hoc illud erit purgatissimum, cui tantūm mistus est alterius metalli denarij quadrans: nēpē quadragesima octa pars totius massæ pars. Verūm Guliel. Budæus libr. iij. de assensu huic opinioni veterum, & asseuerans, aurū, & argentum ad præscriptam bonitatem summū cēseri: nihilominus ex iudicio, & testimonio peritorū huius seculi probat, argentū ita decoqui posse, vt nihil penitus præter merū argentū superſit: aurū verò adeo posse igni purgari, vt ad bonitatem absolutam, & summam non sit in eo æris, aut argenti quicquā præter decimā sextam vnius caracti portionem. Et sanē huic auro, vt verē sit viginti quatuor caracterum: de xliij. quilates: solum deficit vnius caracti decima sexta pars: nēpē totius massæ portio trecentesima octuagesima quarta. Quæ omnia ideò hoc

in loco adduximus, quòd existimemus fore necessaria, aut saltem vtilia esse ad cognitionem eius rei, quā hoc in opusculo tractandam suscepimus. Scribit & præter hæc Plinius lib. 33. c. iij. Omni auro inest argentū vario pondere, alibi dena, alibi nona, alibi octaua parte. In vno tantūm Galliæ metallo, quod vocant Albicratense, tricesima sexta portio inuenitur, ideò cæteris præest. Hactenus Plinius. His ergo rationibus probari poterit Budæi, & aliorum sententia, quæ asserit, & diffiniuit, aureum veterū Romanorum quartam fuisse vnciæ partem, & à solido, ac numo aureo Iustiniani, & aliorum Cæsarum sescupla proportionem distinguere.

Ex §. sequenti.

- 1 Aureus apud Romanos non fuit semper eiusdem ponderis, nec eiusdem bonitatis: quāvis multo tempore fuerit quarta vnciæ pars.
- 2 Aureus, quo tempore fuerit diminutus ad sextam vnciæ partē.
- 3 Aureus dictus est solidus, etiam eo tempore, quo erat quarta vnciæ pars.
- 4 Intellectus l. vnic. C. de collat. eris lib. x.
- 5 Solidi æstimatio, & valor.
- 6 Intellectus l. vnic. C. de argenti pretio lib. x.

Couar. Numif. Col. P ij

- 7 Intellectus cap. qui subdiaconum.
xxij. quæstio. ij.
- 8 Argentei Turonenses, qui fuerint?
Et intellectus. de men. ij. de magistris.
- 9 Intellectus cap. Conquerente. de officio ordinarij.
- 10 Siliquam Accursius falso solidum interpretatur: & quinos solidos decem.
- 11 Solidi aures in sacris Biblijs & inibi de Siclis aureis.
- 12 Stater aureus vbique.

§. Secundus.

ON me latet, rem hanc difficilem esse: cum & in ea viri diligentissimi in varias

ierint sententias, quarum modò mentionem fecimus: conabor tamen quibusdam expostis assertionibus huius quæstionis nodum pro viribus explicare: ut hinc constitutissimū sit, habita ratione temporū vtranque sententiam defendi posse.

- I ¶ Prima conclusio. Aureus apud Romanos non semper eiusdem ponderis fuit, nec eiusdem bonitatis. Prior assertionis pars constat ex autoritate Plinij libr. 33. cap. iij. cuius verba proximo. §. retulimus. Nec hoc poterit negari, nisi ab eo, qui Plinium nusquam legerit. idē tradidere Leonardus Portius libr. j. de sestertio. Budæus

li. iij. de asse. & Georgius Agricola lib. j. de monetis, & pretio metallorū. Posterior verò pars itidem ab eisdem probatur: cū ex eis appareat, à Principibus Romanis auro numismatico duodecimam partem argenti, vel æris, quandoquē maiorem, quandoquē minorem mistam fuisse: quemadmodum & hodiē fit. His accedit Pomponius Iurifconsultus in l. numismatū. ff. de usufr. ita enim inquit, Numismatum aureorum, vel argenteorum veterum, quibus pro gemmis uti solent, usufructus legare potest.

¶ Secunda conclusio. Aureus Romanorum multo quidem tēpore fuit quarta vncie pars. Hæc deducitur ex Plinio in d. cap. iij. eius etenim tempore, & sic sub Cæsaribus Vespasiano, & Tito aureus hoc ponderis habuit, ut quarta fuerit vncie pars. Idem constat ex Numismatis à Budæo appensis ad usque tempora. M. Antonini Philosophi, Aurelij, & Seueri. Iulius item Pollux, qui ad Cōmodum Cæsarem de rerum vocabulis scripsit, testis est, & aureum quartam fuisse vncie partem. Sunt & Aureliani Imperatoris aurei quidam, qui duos denarios appendunt, quorum aliquot hodie extant: ut commemorat Georgius Agricola lib. ij. de pondere, & temperat. monet.

Tertia

¶ Tertia cōclusio. Aureus romanus sub Constantino Imperatore, aut sub Iuliano ita pondere diminutus est, vt sextam effecerit vncie partem. Hanc propositionē multis sanē coniecturis, & fortassis certis testimonijs probare quis poterit, si consideret, proximē cōstitutas conclusiones veras esse. Etenim sub Cæsaribus, qui hos præcesserunt, aureus quarta fuit vncie pars: ab his verò Imperatoribus vt sexta vncie pars iudicatur, & expenditur: igitur cōstat, horum Cæsarium Imperio aureorum pondus diminutū fuisse. Quod & Georgius Agricola itidē asseuerat in d. lib. ij. idē deducitur ex aureorū pretio habita analogia, & proportionē aurei ad argenteos nummos: sicuti proximo paragra-pho quarta ratione colligebamus. quam obrem satis certum fit, olim sub consilibus, & denique sub Cæsaribus ante Cōstantinum aureum fuisse quartam vncie partem.

¶ Quarta conclusio. Aureus etiam eo tempore, quo quartā appēdit vncie partē, dictus est solidus tunc primū: cū Alexander Seuerus Imperator ex aureo tremisses, & semisses percuti iussit. Ad huius assertionis probationem Aelij Lampridij verbis vtar, qui in Alexādro Se-uero ita scribit. Vestigalia publica in id cōtraxit, vt qui decē

aureos sub Heliogabalo præfliterant, tertiā partē aurei præstarēt: hoc est tricesimā partē. Tūcque primū semisses aureorum formati sunt: tunc etiā cū ad tertiā partem aurei vestigal decidisset, tremisses, dicere Alexandro, etiā quartarios futuros, quod minus non posset quos quidē iam formatos in moneta detinuit expectans, vt si vestigal cōtrahere potuisset, & eosdem ederet. Sed cū nō potuisset per publicas necessitates, conflari eos iussit, & tremisses tantū, solidosque formari, formas binarias, ternarias, & quaternarias, & denarias etiam, atque amplius vsque ad bilibres quoque, & cētenas, quas Heliogabalus inuenerat, resolui præcepit, nec in vsu cuiusquā versari: atque ex eo his materiæ nomē inditū est, cū diceret, plus largiēdi hāc esse Imperatori causam, si cū multos solidos minores dare possit, dans decē, vel ampliùs vna forma triginta, & quinquaginta, & cētū dare cogeretur. Hęc Lāpridius à quolibet deducere, aureos, quorum quilibet appendebat quartā vncie partē, solidos ex eo dictos fuisse, quod integri aurei essent, non semisses, nec tremisses, qui tunc primū percussi fuēre: Semisses quidē ex dimidia aurei parte, tremisses ex tertia. Sed & sub Alexādro Se-uero, aureum etiā habuisse

Couar. Numis. Col. P iij

quartam vncie partē, constat ex proxima cōclusionē, & ex his, quę ad eius intellectū adduximus. Item deducitur ex eodem Lampridio, aureos veteres tunc ex ea ratioe solidos dici cōceptos. Nam & hac dictio ne iuxta significatiōē istā antē id temporis apud Latīnē linguę authores rar⁹ fuerat vsus. Aureos verò duarū drachmarum ideò minores solidos appellat Lampridius, quòd distinguērentur ab his, quos binarios: id est quatuor drachmarum: ternarios sex drachmarū: quaternarios octo: denarios viginti: Bilibres centum nonaginta duarum: centenarios ducentarū drachmarū Heliogabalus cudi fecerat. Sic Vlpianus, qui sub hoc Cæsare Alexandro floruit, in l. Quod vulgò. ff. de Aedili. edict. & in l. Si verò. §. Prætor ait. ff. de his, qui deiecer. vel effude. Prætorū, & Aediliū vetera edicta referens pro aureis solidos apposuit, ex eo forsan, quòd & si eius dictio nis non fuerit apud veteres frequens vsus. vñ tamē ea quādoque fuerint veteres Prætores, & Aediles: vel ex ea ratione, quòd Iuriscōsultus ipse dictiōnem tunc in vsū deductā veteri substituerit: cū frequētiōr sit mētio aureorū in ipsis veterum Prætorū, & Aediliū edictis. Eadē ratione, & ipso quidem tempore, quo aureus, siue

solidus sexta appēdebat vncie partē, percussī fuēre aurei nummi semisses, & tremisses. Tremissis autē numus aureus tertiam pēdebat solidi partē: ita, vt solidus ex tribus tremissibus cōstaret: tremissis verò ex octo siliquis. Fit mētio de tremissibus in l. iij. C. de milit. veste. & in l. iubemus. C. de erog. mil. anno. lib. 12. & in Nouella. 28. & 29. Sed & de solidis aureis Iustiniani, & de tremissibus expressim meminēre Gothorū inelyti Reges, qui apud Hispanos leges olim tulēre ante Roderici Regis calamitatē: vt patet ex Foro Iuzgo maxime lib. vij. l. vlti. & lib. viij. tit. iij. cōtextus etenim latinus illarum legū solidi aurei, passim meminit: itē & tremissis numi eum expendens ad tertiā solidi aurei partē. Extant sanē leges istę & nunc eo quidē sermone, atq; idiomate, quo fuēre olim scriptę: nempe latino, & rursus ē regione Hispano, quo tūc Gothi vtebātur, quo & nunc paululū antiquatis novatīque dictiōibus, vtimur.

¶ Quinta cōclusio ex prēmisis hunc in modum deducitur. Quāvis aureus à solido, nec re nec nomine in effectu differat, nec vsquam ei dissimilis fuerit numus: tamen hic sub Cōsulibus, & Cæsaribus ferē ad Constantinū vsque maior pondere fuit, quā qui sub Constanti-

no, &

no, & successio-ibus fuerit po-
stea signatus. Hæc ideò proba-
tur, quod iam dixerimus, au-
reum, etiam ponderis duarum
drachmarum, & qui quartam
habet vncie partem, dictū esse
solidum. Deinde quia numus
hic qui olim appendit quartā
vncie partem, postea sub Con-
stantino, & Iustiniano sexta
fuit vncie pars. Qua ratione
nos libr. j. Variarum resolutio-
num. cap. ii. asseruimus, & nūc
constanter asserimus, aureum
veterum Iurisperitorum ab
aureo codicis Theodosiani &
Iustiniani ex eo differre, quod
aureus ille vetus quarta fuerit
vncie pars: aureus autē, vel soli-
dus Iustiniani, & aliorum Cæ-
sarum, qui à Constantino im-
perium obtinuere sextam tan-
tū appēderit vncie partem.
Atque ideò rem istam obiter
tetigisse videntur, qui discriminē
hoc hac in controuersia non-
dum constituere, Superest nūc
his satisfacere rationibus, quæ
pro contraria sententia fuere
adductæ. Non enim obstat tex-
tus in d. l. quoties. C. de susce-
ptor. præp. & arcar. ea siquidē
constitutio edita fuit à Valen-
tiniano, & Valente Cæsaribus,
ut constat ex libro. 12. Codicis
Theodosiani tit. vi. quo tempo-
re aureus vel solidus iam erat
pondere diminutus, maximē-
que à veteri dissimilis, quippē-
qui sexta esset vncie pars. Er-

rant ergo qui eam constitutio-
nem Alexandro Seucro, vel Iu-
stinianotribuendam esse cen-
sent. Non igitur quidquam no-
stram opinionē diuellit, quod
ibidē solidus sexta vncie pars
censeatur: sicut Isidorus, & alij
scripsere. Secunda ratio ab An-
tonio Augustino collecta ex l.
vnic. C. de collat. æris. libro 10.
non admodū vrget, quod
ostendere conabimur prius sta-
tuentes rationem ipsius indu-
ctionis, qua vir ille doctissimus
vitur. Is etenim existimat, ab
eadem constitutione libras æ-
ris viginti solido vno æstimari,
atque ideò solidum valere cen-
tum viginti sesterrios: cum quæ
libet æris libra efficiat viginti
quatuor asses semunciales ex
quibus constituitur valor sex
sestertiorum ad rationem qua-
tuor assium pro quolibet se-
stertio: vnde deducitur, solidū
ea lege valuisse centum vigin-
ti sesterrios: & sic triginta de-
narios. Hinc sanè Antonius
August. existimat, solidū eius
fuisse ponderis, cuius fuerit au-
reus: cum tanti sit valoris, imò
pluris æstimetur. Posset equidē
pluris hæc inductio fieri, si uta-
mur lectione, secundum quam
dict. l. vnic. legitur in C. Theo-
dosiano libr. ii. tit. 22. l. ij. his
equidem verbis.

*Arcadius, & Honorius. A. A. Hi-
lario,*

*Æris pretia, quæ à prouinciis
Covar. Numis. Col. p. iij*

libus postulantur, ita exigi volumus, vt pro viginti quinque libris æris solidus à possessore reddatur. Dat. V. Calē. Ianuar. Mediolani. Arcad. IIII. & Honorio. III. AA. & Conf. Hinc vides, Lector cādide, iuxta Antonij Augusti rationem, vnum solidū aureum æstimari centū quinquaginta sestertijs: deniq; triginta septē denarijs. quam æstimationē maximē iniquam esse satis constat, si legitima proportio auri ad argentū obferuerur: idcirco nō possum ipse mihi persuadere, solidū aureum tanti vnquā æstimatum fuisse, vt triginta septē argenti denarios valuerit: id etenim nec memini; me alicubi legisse, nec Budæus, Alciatus, Leonard. Portius, Agricola, ipse vè Antonius Augustinus tantæ æstimationis mentionē fecēre. Nam & si solidus, vel aureus quarta fuerit vnciæ pars, ac duas appenderet drachmas, si tātū æstimaretur, esset proportio auri ad argentū ad rationē vnius pro decem, & octo partibus. Quōd si solidus constituitur ex sexta vnciæ parte, vt ad d. l. vnic. constituendus est, profectō esset hæc proportio ad rationē vnius portionis auri pro viginti & octo argenti portionibus. Quod adeo absurdum est, vt faciliē refelli queat. Sed et si lectionem communē admittamus, quæ vulgò rece-

pta est, & auctoritatem publicam habet, minimē permittā, nec cōcedā, ex d. l. vnic. adnotari solidū vnū valuisse tēpore illo centū & viginti sestertios: id est triginta denarios. non enim est credendū, aurum eo tēpore, quo maiore habuit æris, aut argenti portionem, quā olim habuerit, pluris tūc, quā olim æstimari, cū eius esset in Italia penuria. Præsertim hæc æstimatio admittenda non est vel ex eo, quōd multū dissimilis sit, & iniqua proportio auri ad argentum, sic sanē nō verebor asserere, solidū aureū sub Arcadio, & Honorio Cæsari-bus nequaquā tanti fuisse valoris, quanti ipse Anto. Augusti, inductione diligēti opinatur. Ipse verò cōiecturis quibusdā, & his à iustitiæ rectitudine deriuatis contendā, solidū aureū, tertia parte veteris aurei diminutum, itidem & tertia æstimationis, ac pretij parte à veteri deficere: qua ratione cū vetus ille aureus valuerit viginti quinque denarios argēteos, solidus iustiniāni, & aliorū Cæsarium à Constantino, erit æstimandus denarijs argēteis fere decē & septē: hæc enim æstimatio congruit proportioni auri ad argentū, quæ eo tēpore iusta censebatur, sicuti nos superius tradidimus. Et probatur in l. j. C. de argenti. pre. li. x. vbi libra argenti, quæ constat ex octuaginta qua-

ginta quatuor denariis, quinque aureis solidis æstimatur. Eandem opinionem probauimus lib. j. variar. resolut. cap. xj. quo in loco deduximus Iustitiani solidū ad hūc, quem modò exponimus, valorem. Cæterum quod aureus olim habuerit hanc æstimationē centum sestertiorum, aut viginti quinque denariorum tradidēre Gulielmus Budæus, Alciatus, Georgius Agricola, & alij hanc rem tractantes, nec negat ipse Antonius Augustinus. Sed & hoc manifestum fit ex Tranquillo, in Othone, & Cornelio Tacito, quorum superius meminimus ad probandā eius ætatis proportionem auri ad argentum. Idem & Leonardus Portius palam, & apertè asseuerat. Nam & tot doctissimorum virorum sentētia, qua valor aurei constitutus est ad centum sestertios, etiam cum erat quarta vnciæ pars: omnino emerteretur ex dict. l. vnic. si Antonij Augustini interpretatio foret admittēda: cum ex ea aureus æstimandus sit centum viginti sestertijs numis, & tamen erat tunc aureus ponderis eius, quod constat ex sexta vnciæ parte: idcirco ipse, ni fallor, existimarem certius esse, Cæsares ipsos Arcadium & Honorium in tributis exigendis à prouincialibus, quamlibet æris libram minoris æsti-

masse, quàm ea redacta ad numeros æreos publica authoritate percussos Romæ æstimaretur. Id què factū est, ac fieri potuit, vt prouinciales minus grauarentur in exactiōe tributorum: & inuitarentur ad soluendum aurum pro ære, si de æris exacta æstimatione aliquid ea ratione remitteretur. Item quia vilior erat æstimatio æris in prouincijs, quàm Romæ, & in Italia. Ex quibus statutum est, vt in tributorum exactiōe, ærisque collatione satis esset pro viginti æris libris aureum solidum conferri. Qui quidem solidus æstimationis erat decem, ac septem denariorum: quia sextam vnciæ partem pendebat: atque ita pro qualibet æris libra solvebantur sestertij tres, & ferè dimidijs, secundū ea, quæ paulò antè adnotauimus. Huic interpretationi, quam ad dict. l. vnic. adduximus, accedit & altera constitutio in l. vnic. C. de argenti pretio. lib. x. qua statutum est, in publicis pensationibus posse pro qualibet argēti libra quinque solidos aureos solui. Et est hæc constitutio Imperatorum Arcadij, & Honorij ad Euthychianum præfectum prætorio: extatque in Codice Theodosiano libr. 13. tit. ij. Nam si solidus quilibet æstimaretur sestertijs centum aut centum viginti: & sic viginti

quinque denariis aut triginta: vt censet Antonius August. et set profectò iniqua commutatio, & iniuriosa his, qui tributa soluere tenentur: cum pro octuaginta quatuor denariis, ex quibus argenti constat libra, soluerent ipsi centum viginti quinque denarios: quos efficiunt quinque aurei solidi: aut sanè centum quinquaginta denarios iuxta ipsius Antonij Augustini æstimationem. Quod si solidus quilibet constans ex sexta vnciæ parte, æstimetur, vt æstimari debet, decem & septem denariis ferè tunc planè constat, quinque solidos efficere octuaginta quatuor denarios, ex quibus libra argenti conficitur. Hæc ergo Cæsarum constitutio ita intellecta plurimè iuuat eam æstimationem, quam nos constituimus ad solidum aureum, cuius mētio fit in Codicibus Theodosiano, & Iustiniano, ex quo, ni fallor, secunda ratio tollitur.

¶ Tertia ratio non oberit nostræ opinioni, si exactè considerentur conclusiones quas hoc in §. constituimus. Non enim negamus, solidum aureum cuius à Iustiniano mētio fit, sextam esse vnciæ partem aureum verò veterem quartam fuisse vnciæ partem constanter asseueramus. Iustinianus autem, vt moris est apud legislatores, cum veller veterum Senatus

consultorum, Prætorum, & Iurisconsultorum responsa lege noua confirmare, aut interpretari monetam, & numos priorum legum, aureos quidem, aut solidos, sui temporis numis aureis exposuit, & significauit, licet pōdere fuerint diminuti. Liberum enim est hoc legislatori. Voluit sanè Iustinianus deinceps pœnas legum antiquarum expendendas esse ad rationem numorum, quibus eius principatu romani utebatur. Probatur hoc apud eundem Iustinianum in §. sed nostra. Instit. de success. liber. vbi agens ipse Imperator de libertis Centenariis Papiam legem referens, quæ de centum mille sestertiis loquebatur eius quantitatem ad centum aureos deducēs ita scribit: vt pro mille sestertiis vnus aureus computetur. Non enim voluit Iustinianus, mille sestertios vnus aurei tantum æstimationem efficere, id quidem falsum esset siue accipiamus aureum veteris ponderis, siue solidum Iustiniani, qui est sexta vnciæ pars: sed veterem summam ad minorem deduxit: vt tandem centenarius libertus olim ex lege Papiæ centum sestertia in bonis habens, hodie dicatur is, qui centum solidos habuerit aureos ex Iustiniani constitutionibus. Atque ita locum illum Iustiniani explicarunt Enguinarius Baro ibi Budæus

Budæus lib. ij. de asse, Alciatus lib. iij. dispunct. c. ix. Antonius August. libr. ij. emendatio. cap. vij. sic regia partitarum lex x. titu. xxij. part. iij. eum esse censet libertum centenarium, qui habeat in bonis cētum aureos maravedinos: quos ipse interpretor numos aureos nostra fere ætate dictos Castellanos, & similes aureo solido Iustiniani, qui sextā appēdit vnciæ partē.

¶ Quarra ratio eodē iure tollitur, siquidē leges veteres, quò ad pœnam aureorum veterum reducuntur ad novos aureos, seu solidos, qui sub Iustiniano Cæsare expendebantur.

¶ Quinta contrariæ opinionis probatio eandem adsequitur solutionem. Nam Iurisconsultorum responsa intelligenda sunt de veteribus aureis, quorum quilibet quartam habuit vnciæ partem. Decisio verò Iustiniani est accipienda de solidis, & aureis eius temporis quorum quilibet sextam appendebat vnciæ partem. Hic tamē ex hoc sequitur, aureum veterem, & eum, qui sub Iustiniano percutiebatur, eiusdem pōderis fuisse: siquidē pœnam veterem aureorū, cum hi non essent tūc in vsu, nec eius ponderis percuterentur, transtulit Iustinian. in aureos, & solidos 7 minoris pōderis, qui tunc percutiebantur, & publicè signati expendebātur. Sic sanè nos fa-

temur tex. in d. c. s. vlti. in st. de pœn. reme. litig. esse intelligendum de solidis, quorum quilibet sexta erat vnciæ pars. Nec in libro primo variat. resoluti. cap. xj. contrarium scripsimus: imò nec vsquā mente cogitavimus. quippè qui palam, & apertissimè aureum veterem distinxerimus à solido Iustiniani, cuius est præcitata decisio, & Iustiniani solidū non semel sextam vnciæ partem fecerimus

¶ Sexta ratio poterat profectò vrgeri aliquantulum, si in d. c. qui subdiaconum: mentio facta fuisset de aureis. cū in lege regia partitarum eadē decisio sermone Hispano sub mentione, & nomine solidorum expressa fuerit. Etenim tūc probaretur, aureum, & solidum idem esse, & hos numos eiusdem pōderis fuisse. At cū in d. c. Qui subdiaconum. de solidis mentio fiat: sicuti & in d. l. regia, nullo quidē modo probatur illic aureum, & solidū eiusdem ponderis fuisse. Præsertim quia fortassis hæc inductio ad aureos non pertinet, nec ad solidos Iustiniani. Nā solidi, quorū in hac specie mentio fit in d. c. Qui subdiaconū. aurei nō erant sed argentei, nec erant tanti valoris & pretij, quanti censentur solidi aurei Iustiniani, & aliorum Cæsarum, quorum constitutiones referuntur in Codicibus Theodosiano, &

Iustinianæ. Ad hoc verò probandum summè adnotandum est, Gratianum in dict. cap. qui subdiaconum. xvij. q. iij. decretum illud adsumpsisse ex Iuonis Carnotensis decretorum libro, qui & id deduxerat ex libro v. capitularium. Sicuti constat ex lib. viij. Iuonis tit. de eo qui clericum interfecit. Liber autem Capitularium, vt & hoc obiter explicemus: cum à Gratiano sæpè fiat eius mētio, continebat leges quasdam à Carolo Magno latas de rebus ecclesiasticis: vt inquit Francisc. Balduinus in prolegomenis: pag. 120. Huius libri seriem & rationem diligentissimè expendit Carolus Molin. in commentarijs ad edictum Regis Gallorum Henrici Secundi, pagin. v. vbi inquit, seipsum librum hunc legisse, & Angelisum Abbatem quatuor libellos quodam certo ordine distinxisse ex capitularibus Caroli Magni, Ludouici Pij, & Lotharij. quorum duobus primis leges de rebus ecclesiasticis refert. Idem scribit Rhenanus in adnotatio. ad Tertullianum lib. de Corona militis. hoc ipsum palam asseuerat Trithemius de scriptoribus eccles. qui testatur hos Angelisi libros seipsum legisse, & vidisse. Sed & in hac specie, quam tractamus, Burchardus Vuormatiens. episc. lib. vi. de cre. c. v. refert ex concilio apud

Theodonis villam habito. ca. iij. Decretum quoddam, quo misericors admodum, & benigna cēsetur pœna prædicta per Carolum Magnum in capitularibus statuta: & ideo ea ibidem augetur, vt pro homicidio subdiacono episcopo soluantur pro compositione 400. solidi. pro homicidio diaconi, 600. solidi: pro homicidio presbyteri. 900. pro homicidio episcopi duo mille, & 700. Rursus idem Burchard. c. vj. adducit decretum Concilij Prouincialis Triburien. quo eadem augetur pœna, aut pecunia pro compositione soluenda Episcopo, saltem quò ad homicidiū presbyteri & episcopi. Nam pro homicidio presbyteri episcopo soluendi sunt mille, & ducenti solidi. pro homicidio autē episcopi triplex redditur hæc compositio: nempe soluuntur ter mille: & sexcenti solidi. Hinc ipse coniicio aliquot rationibus, hos solidos nō esse aureos nec similes his, quorum meminerit Iustinianus. Primū, quòd annis ferè tercentum post Iustinianum tam varia Imperij romani mutatione non est admodum veritati consonū, eisdem aureos solidos percuti publice, & expēdi. Deinde quia in concilio præcitato apud villā Theodōis misericors admodū existimatur punitio capitulariū Caroli Magni, quæ certè nō esset quò

esset quò ad pecuniariam compositionem, si solidi illi aurei, & veteres cēserētur: maximè quia præter aliam iudicij secularis punitionem, pecunia in dictis canonicis definita pro compositione soluitur episcopo, vt homicida ad pœnitentiam, & absolutio nem admittatur. quæ ex causa satis grauis est pecuniæ definitæ solutio, etiam si de solidis argēteis intelligatur. Et præterea cū capitularia Caroli Magni de numis Gallicis, & Germanicis sint intelligenda, non cōuenit ratio aureorum solidorum Iustiniani apud eas gentes, quæ tunc maxima ex parte ab imperio Cæsarium, qui Constantinopoli sedē habuerant, ad Francorum reges & alios descīuerant. Sed & in legibus Salicis, quæ apud Frācos veteres admodum, & antiquæ censentur, mentio fit solidorum quorum valor, & pretium ex denarijs æstimabatur auctore Rhenano lib. 2. rerum Germanicarū: quo in loco distinguitur solidus duodecim denariorum à solido quadraginta denariorū. Ex Gallicis autem numis solidos ipse Turonicos, aut Turonenses memini me expendisse apud Budæū lib. v. de Assē, hac habita ratione, vt quilibet solidus Turonensis, qui ex argēto, & ære mistis, vt coniicio, percussus est, valeat duodecim denarios Turonēses. Septem autem solidi Turonenses à Budeo æ-

stimantur didrachmo veteri: & sic duobus argēteis denarijs romanorū: quia Budeus denariū, & drachmam idem esse temper censuit. Hic igitur solidus Turonensis æstimari poterit apud nos tertianus argētei numi Regalis parte, denique paulò minor: nēpè ex eo, quòd iuxta Budei sententiam septem hi solidi efficiant apud Gallos æstimatio nem duarum drachmarum, quæ apud nos constant ex duobus iustissimū ponderis argēteis, quibus aurifices, & fabri argentarij vtuntur ad pondus, quorum quilibet aliqua ex parte maior est numo argenteo regali, quem in commutationibus expendimus. vnde perpendere licebit quemlibet ex ijs solidis Turonensibus valere nostros æreos vulgares maravedinos decem. Denarius verò Turonensis minoris valoris est, quam noster hic numus æreus, maravedinus vulgò dictus. Quamobrem poterit non temerè ad hos solidos Turonenses deduci decisio à Gratiano ex capitularibus tradita in d. c. qui subdiaconum. Forsan & ad eorundem referenda est compositio, quæ solutis certis solidis iungitur in c. cū deuotissimā. 12. q. ij. Ex epistola Gregorij Pape. 33. lib. 4. ad Constantiam Reginā Gallie. Cuius itē meminit Burcardus lib. 11. ca. 2. Percussi etiā olim fuēre Turonis numi argētei, dicti Turonentes argētei,

quorum mentio fit in Cle. ij. de de magiste. ad constituendum modū expensarū, & sumptuum, qui fieri solebant in dignitate doctorali suscipienda. Hi numi variè quidem ab interpretibus æstimantur, sed in extrauag. prima de sensibus. inter cōmunes §. Porro. ita examinātus. vt duo decim argentei Turonenses efficiant Florenū Florentinū aureū. Hic tamē Florenus Florētī n^o aureus maior videtur octaua ex parte Florēo Aragonio ex l. 62. Henrici regis 2. Tauri statuta æra Mccccvij. At Florenus Aragonius octo ferè valet argenteos numos regales Castellanos: ex quo, & ex his, quæ simul tradidēre Barto. in l. Paulus. ff. de solut. col. j. & Alciatus lib. 3. dispunct. ca. 9. poterit Florenus prædictus Florentinus nouem argenteis numis Regalibus Castellanis æstimari. Sic sanè argenteus Turonensis, cuius mentio fit in dict. clem. ij. erit minor ferè quarta ex parte numo argenteo regali Castellano, qui drachmam argenti appendit: qua ratione vndecim terme argētei Turonenses efficiunt vnā argenti integram vnciam: & idē quilibet Turonensis argenteus æstimabitur viginti quinque nostris æreis maravedims. idcirco Panor. in d. cle. ij. tria milia Turonensiu argenteorū. de quibus illū traditur, ad ducētos, & quinquaginta Florenos de camera

deducit, existimans, hāc esse veram illorum æstimationē. Quā ob rem iuxta illam constitutionem nemo poterit in doctorali gradu, & honore adipiscendo expendere vltra ducentos simplices aureos, & ducatos Castellæ: quorū quilibet vndecim numis argenteis regalibus æstimatur. Quod si quis solidos capitulariū Caroli Magni, de quibus in dict. c. qui subdiaconum. interpretari velit argenteos Turonenses: non admodū refragabor. Nā & tunc satis sufficiens erit cōpositio. Solidi autem quorum mentio fit in c. vlt. de rerū permut. nō sunt ad solidos Iustiniani, nec ad aureos veterū Romanorum referendi: sed ad solidos Vngaricos argenteos, vt opinor, qui percussi fuēre regis Vngariæ autoritate: & idē in d. ca. vlt. solidi regales dicuntur, vt inde non temerè opinemur, eos numos non esse veteres Romanorū: nec Imperatorum autoritate, imō regia fuisse percussos. De his solidis, qui referuntur in c. conquerente. de offic. ordin. maior est dubitatio. Si quidem glo. in c. Placuit. x. q. ij. scribit, solidos illos pares esse, & similes aureis, & solidis Iustiniani. Quod mihi multis ex causis placet. Primò, quia Bracharente cōsiliū fecundum, in quo statuitur, Episcopos nomine cathedra tici nō posse exigere vltra duos solidos à qualibet ecclesia. c. placuit.

uit. modò citatum celebratum
fuit sub rege Sueuorum Theo-
demiro, & rege Gothorù Atha-
nagildo, anno Domini. D. LX.
III. vt constat ex diuo Iſidoro
in Historia Sueuorù, & Gotho-
rum, vt interim, & obiter admo-
neam lectorẽ in libro Conci-
liorum, qui vulgò circumfertur,
tempus celebrati huius concilij
Bracharenſis vitio erratum eſſe
Et enim inibi ita ſcriptũ. Anno
Secũdo Regis Ariamiri Aera.
D. C. X. sub Honorio Papa I.
Eſt equidem, ita legendum: An-
no Secundo Regis Theodomi-
ri Aera. D. C. II. sub Ioanne Pa-
pa Tertio. Cuius rei teſtis eſt di-
uus Iſidorus, iſque maximæ au-
thoritatis author illis tempori-
bus proximus, qui in historia
Sueuorum ſcribit, Theodomirũ
cepſiſſe regnare anno Domini
DLXIII. Et cum eius Regis ſe-
cundo anno congregatum fue-
rit hoc Bracharenſe Conciliũ
ſecundum, apparet, eius certum
tempus tribuendum eſſe anno
Domini. DLXIII. Aera. D. C.
II. quò tempore ſummum Pon-
tificatum obtinebat Ioannes iij.
Nā Honorius electus eſt multò
poſt anno quidẽ Domini D. C.
XX. II. Hoc autẽ Bracharẽſe cõ-
cilium iuxta hanc rationem pla-
nẽ cõtigat Iuſtiniani Caſaris æ-
tate: & idẽ mirũ nõ eſt, quòd ad
eius numos: id eſt ad ſolidos au-
reos referatur. Secũdò, quia hæc
eadẽ decifio de duobus ſolidis

ab Epifcopo exigendis pro iu-
re cathedratici traditũ à Gra-
tiano in cap. inter cætera. x. q.
iij. Ex concilio Toletano quar-
to: ſeu potius ex concilio Tole-
tano ſeptimo capitul. 4. vt ad-
monuit Antonius Demochares:
quod concilium celebratum eſt
anno Domini. D. C. xlvj. quo tẽ-
pore, ac poſtea Reges Gothorù
vtebantur proprijs in legibus, &
conſtitutionibus ſolido aureo
Romanorum: quemadmodum
iam ſemel admonuim⁹, & modò
iterũ admonemus ex Foro Iuz-
go lib. 7. capi. vltim. & lib. 8. titu-
4. Tertio ex eo in hanc acceſſi-
mus ſententiam, quòd ſub Iuſti-
niano Pelagius Papa primus
paulò ante hoc Bracharẽſe cõ-
cilium ſtatuert, duos tantũ ſo-
lidos exigendos eſſe ab Epifco-
po iure cathedratici: vt apparet
ex cap. illud. & capit. vlt. x. q. iij.
de quo eſt ſanẽ conſtituendum
eum intellexiſſe de ſolidis au-
reis, quibus eo tempore Roma-
ni, apud quos ſummum agebat
pontificem, vtebantur, & de qui-
bus leges tunc latae, ab Impera-
toribus erant intelligẽdæ. Quod
non latuit virum illum doctiſſi-
mum Martinum Bracharenſem
Epifcopũ, qui huic præfuit ſecũ-
do Bracharẽſi cõcilio, quiq; à
Pelagij Papæ decreto canonẽ
Cõcilij deduxit. Septima ratio
ad leges Fori Caſtellani perti-
net, quarũ authoritas pèdet ab
ſu, & praxi, iuxta quã varia ſemp

fuit in hoc regno solidorum æstimatione. Sed & apud legesistas hac in specie nihil aliud legimus, quàm quòd pœna legibus Romanorum statuta sub aureorum mentione, sit item repetita sub eadem solidorũ quantitate: quod & Iustinianus fecit, & fecere viri illi doctissimi, qui Partitarum leges Alfonti decimi iussu & autoritate concinnarunt. Nec tamen id opinioni Budæi refragatur: quemadmodum superius adnotauimus, & statim repetemus. Præsertim, quia regia lex Partitarum. 12. tit. 9. part. 7. dum leges illas de sepulchro violato refert, nō appellauit aureos Iurisperitorũ solidos, sed maravedinos aureos, lex autem 14. tit. 13. part. 1. statuit non minoris æstimandâ iniuriam s. pulchri violati, quâ centum marchis: cū de centum aureis hoc ipsum dixerit lex. 11. ff. de sepulchro violato. & dict. l. 12. tit. 9. part. 7. quod discutere corabimur inferius.

¶ Octauæ rationi responsurus illud profectò præfabor, me multum in qualibet dubia conuersione Accur. Bar. Bal. & huiusce classis authoribus tribuere, quoties de perscrutando vero Iurisperitorum sentu, aut de cognitione earum dictionum, quæ huius nostræ professionis propriæ, & peculiare censeantur, agendum sit. At ubi de veterũ latinarũ dictionũ interpretatio

ne tractetur, existimo nō ita certam esse eorum autoritatem. Temporis siquidem vitũ fuit, non ita propriè ab his authoribus aliquot Latinæ linguæ dictiones acceptas fuisse. idcirco cū hac in parte tractemus de veterum numismatum pōdere, & æstimatione potius credendum erit Græcæ, & Latine linguæ eius temporis vetustissimis scriptoribus, & nostræ ætatis hominibus, qui magno cum labore collatis veteribus numis rem istam diligentissimè explicarunt. Quod si quis de verborum significatio. ne credendum omninò Accursio, Bartolo, & alijs censeant, planè percipiet ex Budæo, Alciato, Nebricensi, Antonio Augusto. & his similibus, quot passim errores illi necesse sit probet, & adnuntiat. Quis enim, vt interim alia omittamus, credet Accursio? qui in l. vnic. C. de argenti pretio lib. 10. quinos solidos aureos in collatione pro singulis
10 argenti libris soluendos decem interpretatur, maximo, & ferè puerili errore ad intellectũ ipsius constitutionis plurimũ conducente: cū illæ quinque ponũ solidi fuerint intelligendi. in eundem errorem labuntur ipse Accursius in l. nã & si fur §. vlti. ff. si cert. petat. in l. si ita stipulatus fuero, si Titus. in prin. ff. de verbo obligat. in l. vt agendi. C. de cursu publico. in l. qui textit. C. de murilegulis. l. 11. in l. sciendum

dum. ff. de leg. idem Accurs. in Procemio Digestorū verb. denarum. & in l. stipulatio ista §. Eum qui ita. ff. de verb. oblig. Alberi. & Iaso. in l. vlti. ff. de in ius voc. Bart. in d. §. Eū qui ita. quo in loco scribit, etiā in legibus pœnalibus dena viginti significare: quod adeò manifestū esse cēset, vt nulla indigeat benigniori interpretatiōe. Sic sanè Bar. lege lata, vt bini digiti amputentur falsi crimen cōmittenti, faciliè iudicaret, quatuor digitos illi fore amputandos. Qua ratione ob errorē grauissimum in re ferē elementaria quis contra legem duos amitteret digitos. Quis itē obsecro ferat? hac in re præiudicium facere opinionē Accurs. in l. vnic. C. de imponen. lucra. descript. quē illuc perperā Pyrrhus sequitur, dum siliquā solidū interpretatur: cū siliqua sit solidi vicesima quarta pars: sicuti ex adnotatis superius deducitur: atque in specie probāt Budæus li. v. de Assie. idem in l. qua vulgō. ff. de ædili. edict. Alciatus in l. frumēta. ff. de verb. signi. Ant. August. li. ij. emēda. c. viij. & c. ix. Georgius Agricola li. v. de ponderibus. Etenim cū solidus habeat drachmam vnā, & scrupulū, planè constat, siliquā, quæ est sexta scrupuli pars, esse vicesimā quartā solidi partē. Nā & drachma decē, & octo siliquas appēdit, & sic

tria scrupula. idem explicat eleganter Carolus Molin. de contractibus. q. j. nu. 64. & 68. hoc ipsum & Isidorus scripsit, cuius mentionē fecit idem Accurs. in authē. nullum creditō. agrico. colla. v. verbo. Solidum. vt hinc magis miremur viso eo Authore Accursum toties hallucinatum fuisse. Ex quibus itidē intelliges, quanti sit æstimanda siliqua aurea in authē. Sed hodie. C. de epif. & cleri. & in authē. de sanctissimis episcopis. §. Sportularū. erit equidem vicesima quarta pars aurei numi Castellani, cuius speciali hoc nomine superius meminimus: atque ideò siliqua numus aureus æstimabitur nostris viginti æreis marauedinis. Hęc longius adduximus, quā ab initio constitueramus, vt admoneremus, numismatū, & veterū Latinarū dictionū interpretationem non ab Accursio, & eius adseclis, sed ab alijs probatissimis authoribus petendā esse. Cui rei, & negotio egregiā dedere operā quò ad iuris ciuilibus libros Guliel. Budæus, Alciatus, Zasius, & noster Nebrissen sis, & Antonius Augustinus, atque alij plerique.

¶ Nona ratio faciliè tollitur: siquidē viri in li doctissimi, qui Partitarū leges edidere, sequuti Iustinianum, eiusque cōstitutiones, quibus solidus sexta vnciæ pars censeretur, omnes

Couar. Numif. Col. Q

veteres aureos absque vlllo discrimine pares fuisse solidis Iustiniani existimarunt. Atque ideo veteres leges, & Iurisconsultorum responsa, quibus metio aureorum facta est, ad monetam deduxere eandem: nempe ad aureos marauedinos. unde non magis obstat Paritarum leges, quam Iustiniani responsa. Nam etiam si conditores legum regiarum notam habuissent distinctionem veterum aureorum ab his, quorum meminit Iustinianus: attamen videntur veteres aureos in huius Regni numos itidem aureos tunc vsui publico percussos commutasse: quoad modum fecit ipse Iustinianus. Quod si viri illi eruditissimi opinati sunt, eiusdem poderis fuisse veteres aureos & Iustiniani solidos, seruabimus in hoc regno eorum sententiam regia authoritate distinctam in iudicijs, & alijs actionibus: non tamen inde certum erit, aureum veterem sextam, vt Iustiniani solidum, fuisse vncie partem. Cum harum legum authoritas extra Castellae Regnum minimè sit admittenda: nec ex ea iure possumus Budarum, Portium, Alciatum, & Agricola conuincere. Non tamen praetermittam in hoc ipso libello aliam regiarum legum interpretationem quantum ad numismatum estimationem distinctius tradere, quippe qui videam operæ pretium

me facturum, si huic negotio operam qualemcunque praestiterim: vel in hoc, vt doctiores ansam hinc capiant, rem istam non admodum vulgo cognitam in publicam vtilitatem diligentius tradendi, & examinandi. Igitur oportet Iurisconsultorum veterum responsa, & Iustiniani constitutiones, aliorumque Caesarum, constituta ratione temporum omnino distinguere ad propriam, ac veram aureorum, & solidorum estimationem. Sic Budæus lib. v. de Assse. hanc aureorum, & solidorum differentiam testatur, se deprehendisse appensis aureis numismatis Caesarum ab Augusto Octauiano ad Commodum, & Maximam Alexandri Seueri matrem, quæ quartam appendebant vncie partem: rursus aureis numis Constantini Magni, Iuliani Magnentij, & Iustiniani, quorum pondus sextam efficiebat vncie partem. De aureis item solidis metio fit in II sacra scriptura. Primo Paralipomenon c. 29. Polliciti sunt itaque principes familiarum, & proceres tribuum Israel, Tribuni quoque, & Centuriones, dederuntque in opera domus Domini auri talenta quinque millia, & solidos decem millia de eadem re tractas Iosephus lib. vii. antiq. c. xv. inquit, Oblata sunt auri quidem talenta quinque millia, & stateres decem millia. Etenim qui solidi in sacris Biblijs dicun-

blijs dicuntur, à Iosepho stateres appellantur: vt planè intelligamus, solidos istos aureos fuisse quatuor drachmarum: nempe siclos Hebræos sanctuarij, de quibus superius in c. ij. latiore mentione fecimus. Nā licet Atticus stater didrachm⁹ fuerit: frequentius tamē stater non tam numus est, quàm pōdus quatuor drachmarū, quod ex Cleopatra, Epiphanio, Hieronymo, & Helychio adnotauit Georgius Agricola libr. ij. de externis ponderibus. Idem probat Budæus lib. iij. & v. de Assē. Solidus igitur hīc sacrorum Bibliorum erit quatuor drachmarum, & idem qui ab Hebræis siclus dicitur: atque ideò stater hīc seu solidus aureus appēdit nostros quatuor aureos drachmales ferē, quos *Ducados seu illos* dicimus. Stater verò & argēteus, & aureus fuit: cū certum pondus, & sæpē eius ponderis numum significet. Erat & olim aureus numus stater Cræsius dictus, cuius pondus par erat numo aureo, & stateri Darico, quē duas drachmas habuisse, superius ostendimus. Cræsius igitur aureos duarum drachmarū Atticarum pōdus habuit: sicuti ex Aristophanis interprete probat Georgius Agricola libr. ij. de pondere monet. Qua ratione Cræsius hic par erit aureo veteri Romanorum, & aureo

nostro duplo: quem vulgus *Doblon* appellat. Stater itē Cyprienus aureus numus erat: qui valebat viginti octo drachmas Atticas argenteas: vt apparet ex Demosthenis oratione ad Phormionem: idcirco habita proportione auri ad argentū probari videtur, aureum istum appendisse duas drachmas, & dimidiā, ac fortasse plus ad rationē vnius drachmæ auri pro decem argenti: quod ferē Budæus, & Agricola fatentur. Eiusdem ferē pōderis erant auri, seu stateres Macedonici, & Regū, qui Alexandro Magno successerunt: vt idem Agricola censet libr. ij. de pondere monetar. Budæus tamē li. v. de Assē testatur, se vidisse numū aureū Lyfimachi Regis, quem non potuit appēdere, & tamen suspicatur, eū quatuor drachmarum pondus habuisse. Illud sanè prætermittendum non est, quandoquē aureū staterē quod ad pondus quatuor drachmarum, dictū esse eiusdem ponderis numisma. Quin & Minæ, hoc est libræ pondus, dictum fuisse staterem, scribit Iulius Pollux de rerum vocabulis, vt quidam interpretatur. Ipse verò censeo, minam, & libræ, & numi nomē fuisse: atque ideò apud Pollucem, mina, vt numus, stater dicitur: quod Ludou. Cælius adnotauit libr. vj. lectio. antiq. c. ij. qua ratione stater. *Couar. Numif. Col.* Q ij

ter aureus minam æquabat, & 1
vterque numus erat. sic & Iosephus lib. ij. antiquit. cap. iij. argenteos numos, quorum mentio fit Genesis cap. 37. minas appellat intelligens, vt opinor, stateres argenteos quatuor drachmarum: & sic sanctuarij fidos Hebræos.

Ex capite sequenti.

- 1 Argenti libra, qualiter intelligatur.
- 2 Auri libra, quoniam modo æstimatur in iure.
- 3 Libra quandoquæ non pondus, sed numus est.
- 4 Sesterrium generis neutrius expenditur, aliquot quæ loquendi modi traduntur.
- 5 Talenta varia examinantur ad rationem valoris, & ponderis.

Quam ratione sit examinanda libra in iure.

CAP. IIII.

Vandoquæ legibus auri, vel argenti libra iure multæ indicitur, aut ratione pœnæ ob crimen aliquod exponitur: quod falsim cõstat: & ideo oportet inquirere, qualiter sit in hisce legibus libra æstimanda, & expendenda. Etenim vbi libra, vt pondus auri, vel argenti, indicitur, sit referenda in

tot argenteos denarios, vel aureos numos, quot romana lege, regia, vel prouinciali ex duodecim vncijs auri, vel argenti percutiuntur. Quæ quidem ratio facilius haberi poterit ex his, quæ hoc in tractatu tradidimus: sic sanè est interpretanda decisio l. ij. C. de episcop. au di. lab executione. C. quorum appellat. nõ recip. quibus equidem legibus temerè appellanti pœna imponitur quinquaginta librarum argenti, & quædoquæ centum indicta est. l. ciuitas. C. de officio rector. prouincæ. Argenti etenim libra quælibet duodecim vnciarum æstimatur nonaginta sex numis argenteis regalibus iustissimi ponderis nempè drachmalibus: aut centum ex his, qui publica, & regia percussi auctoritate in commutationibus expenduntur. quænamadmodum ex c. ij. deduci facilius poterit. Eodem pacto est accipienda pœna triginta librarum argenti, quæ sacrilegis infertur in cap. quisquis 17. q. iij. Ex Ioanne Papa VIII. & Iuone Carnotensi lib. ij. titu. de sacrilegio. Quamuis in hac specie, quia hæc pœna indicitur ex argento purissimo, quod vulgò Plata acendrada dicimus, maior erit æstimatio faciendæ cuiuslibet argentei numi: cum hi numi, quibus vtimur in commutationibus, etiã si argentei sint habent

habent tamen aliquā æris partem admistam. Ex his, etiam constat interpretatio l. prope-
randum. §. si autem vtraque. C. de iudi. & l. vnic. C. de ratio. oper. publico. quibus constitutionibus pœna infligitur libra-
rum auri certo quodā destina-
to numero. Est enim quælibet libra ex his referenda in
septuaginta duos solidos: seu
aureos numeros Iustiniani, vel
quadraginta octo aureos vete-
res Romanorū: aut duplos au-
reos in his regnis signatos au-
thoritate Regum Catholico-
rum Fernandi, & Elysaβeth.
Hoc ipsum notandum est ad l.
Si quis sepulchrum. C. de sepul-
chro violat. Quandoquē libra
non pōdus, sed numus est, qui
hoc nomine censetur: aut sanē
hoc libræ nomine paucorum
numismatum numerus signifi-
catur. Quod Budæus explicat
libr. iij. de assē. Ex quo refert
Carolus Molinæ. de cōtracti-
bus q. 100. nu. 781. Circa tem-
pora Iustiniani libram staterē
fuisse aureum non magni pon-
deris: atque inde deducit, etiā
olim libram fuisse numeralem
longē minorem iusta & pōde-
rali duodecim vnciarū. Quod
inde forsan procedit, quia Iu-
lio Polluce authore, cuius in c.
p̄cedenti meminimus, stater
aureus, mina dictus sit minam
antem Græcam dictionē ple-
rique libram latinē interpreta-

tur: tamen ad exactā librā, &
minæ rationem, discrimen sit
inter hæc duo pondera con-
stituendum: sicut probat Geor-
gius Agricola. libr. de ponde-
rib. & mensuris. Quamobrem
stater pondus quatuor dra-
chmarum libra dici potuit, &
ea ratione numerus quatuor
drachmarū auri, & numus itē
aureus quatuor drachmarum
dici potuit tunc libra numera-
lis. Quod mihi admodū arri-
det ad plerasq. Iustinianci Co-
dicis leges intelligendas: præ-
sertim vbi pœna grauissima vi-
deri potest, si auri libra ad ra-
tionem duodecim vnciarū iu-
dicetur. Hinc deniquē existimat
Carolus l. vlti. C. de cupres-
sis libr. et non de libra auri pō-
derali, & sic duodecim vnciarū,
sed de libra auri numerali, aut
numaria fore intelligendam.
Statutum enim est in d. l. vlti.
Quod plantati singulas nouel-
las cupressi luco Daphnēsi, vel
littori Antiocheno dentur sin-
gulæ auri libræ, qui verò vel
vnam cupressam ē sylua tulerit
in pœnam quinquaginta li-
bras auri soluat. Nam si auri li-
bra illa pōderalis intelligatur
quæ septuaginta duos solidos
aureos appēdit, nulla esset nec
pretij, nec pœnæ proportio:
qua ratione videtur, non esse
hanc constitutionē intelligen-
dam de libra ponderali, sed de
numerali, vel numaria: quāvis
Couar Numis. Col. Q. iij

incertum nobis sit, quanti hæc fuerit pretij, vel æstimationis: siquidẽ quod de libra auri quatuor drachmarũ diximus, non est ita certum, nisi eam sententiam ad libram quis retulerit, quam explicuimus in vltimis præcedentis capituli verbis. Id equidem admonemus obseruandum esse ad plures leges iuris ciuilis, quarũ aliquot in initio huius capituli tradidimus: item & ad l. addictos. C. de episcop. audient. Sunt tamen qui in d. l. vlti. C. de cupressis. non quinquaginta libras, sed quinque libras auri legant: idq; magis conuenit. l. j. C. eo. titu. atq; ita in Codice Gregorij. Haloandri legitur. Apud Gallos in vsu est & à quingentis annis in vsu fuisse legitur libra numaria, quæ valet viginti solidos Turonenses, quorũ quilibet valet duodecim denarios Turonenses: vt scribit Carolus Molin. in d. quæstio. 100. nu. 781. Septẽ autẽ solidi Turonenses didrachmum efficiunt, vt ex Budgõ explicuimus in c. præcedenti. §. vlti. nu. vij. atque idcõ hæc libra numaria, quæ valet viginti solidos Turonenses, valebit sex Regales numos argenteos, quos drachmales esse apud nos probauimus in c. ij. aut paulò plus propter ponderis diminutionem. Andreas item Alciatus lib. iij. disunctio. c. 9. alterius Italicæ libræ numeralis memi-

nit, quæ nostris conuenit centum æreis marauedinis, scribit etenim, sestertium neutrius generis valere centum libras monetæ Bononiensis, aut Italicæ. 4 Hoc autem sestertium valet, & iuxta propriam eius æstimationem cõtinet mille numos sestertios: vel ducentos, ac quinquaginta denarios. Vndẽ prædicta libra valet duos denarios & dimidium, sic sanẽ decẽ numos sestertios. Habent & Valentini in Hispania Tarracõnensi suam numariam, & numeralem libram, qua passim vtuntur. Quæ quidem libravalet viginti solidos itidem valentinos, quorũ quilibet valet decem & octo æreos nostros marauedinos. Idcirco valet hæc libra decem Regales numos argenteos, quibus modò vtimur & viginti æreos marauedinos. Poteritque libra ista æstimari decem argenteis drachmis, & dimidia. Ceterum quod modò diximus sestertium neutro genere valere mille sestertios numos, probatur à Gulielmo Budæo aliquot autoritatibus libro j. de assere: eiusdem sententiæ sunt Leonardus Portius lib. j. de Sestertio. & Alciatus lib. iij. Disunct. c. 9. & lib. 5. Parerg. c. 27. Quamobrẽ sestertium neutrius generis valet, ac appendit ducentos quinquaginta denarios argenteos romanos: atque idcõ apud nos æstimabit decem mil-

cem millibus æreorum marauedinatorum, seu quadrantum, quibus utimur. Erit autem pōderis marcharum quatuor, & dimidia, atque insuper vnciæ dimidia. Sed Georgius Agricola libr. ij. de pondere, & temperat. moneta. existimat, sestertium neutrius generis non differre à sestertio masculini generis, atque idè sestertia eiusdem valoris esse censet, cuius sunt & sestertij: vt planè secundum hanc opinionem sestertium fuerit quarta vnius denarij pars. Et profectò is autor iure videtur dissentire à Budæo dum is censet, sestertium ita dictum esse genere neutro, quod duas efficiat argenti libras, & dimidiam: nempe ducetos, ac quinquaginta argenteos denarios. Nam libra non constat ex centum denarijs, nec adhuc ex centum drachmis: quemadmodum ipse Agricola diligentissimè omnium ostendit libro iij. de ponderibus romanis, nisi quis velit deductionem Budæi probare ab ea opinione, quæ denarium fere drachmæ æqualem facit, ac deinde libram centum drachmis constare: quæ quidem sententia defendi nequit, si rem exactè ad propriam rationem, & verum pondus deducamus. Quod si res ista sit ad pondera non ita exactè æqualia referenda, poterit ip-

sa Budæi deductio admitti, aut tandem assueuerimus sestertium ita dictum fuisse, quòd constet ex ducentis denarijs, & dimidia alterius centenarij parte: quasi habeat duos centenarios numeros, & dimidium. Sed & his omisis nos potius admittimus discrimen à Budæo traditum inter sestertia, & sestertios, vt tandem sestertium generis neutrius mille sestertios, aut mille numos complectatur argenteos, quorum quemlibet ad valorem decem marauedinatorum superius constituimus. Hæc verò æstimatio constat ex multis veterum authorum locis, quorum aliquot hoc in loco subijciam. Nam apud Ciceronem actione iij. in Verrem, ducenta quinquaginta sestertia dicuntur semel, quæ paulò antè significata fuerant ducetis quinquaginta millibus sestertiorum. Repentè, inquit, recitatur vno nomine sestertium ducenta quinquaginta millia iussu prætoris data. de eadem pecunia reddita à Verre paulò post loquutus inquit, numerantur illa duceta quinquaginta sestertia Syracusanis. Ad hoc ipsum & Tranquillus in Othone inquit, Ante paucos dies pro impetrata dispensatiōe seruo Cæsaris decies sestertiū excusserat. Hoc subsidium tantè cepti fuit, ac primo quinque spiculatori-

Couar. Numif. Col. Q iij

bus cōmissa resest, deinde decē alijs, quos singuli binos produxerant: omnibus dena sestertia representata, & quinquaginta promissa: per hos sollicitati reliqui. Hæc Tranquillus. Idem manifestū sit ex Plinio, & Macrobio. Nam Asinium Celerē Mullum piscem sestertijs octo emisse, scribunt quidā, cū Plinius li. ix. c. 17. memoriæ traderit, Asiniū Mullum emisse octo millibus numū, & de eodem Macrobius libr. iij. Saturnaliorum c. 16. testatur, Mullū emisse septem millibus numū, audi tandem de Crispino Iuvenalem Satyra. 4.

Mullum sex millibus emit, Aequantem sanē paribus sestertia libris.

Etenim Mullus sex millibus emptus numis, & sic sestertijs masculijni generis pendebat libras sex pro numero sestertiorum generis neutrius, quibus emptus fuerat. Et apud eūdem Iuvenalem Satyra prima satis apparet, sestertium generis neutrius multo pluris esse æstimandum, quā sestertius numus æstimetur. Alioqui ridiculus esset tantus Poëtæ conatus, qui aleam maximopere vituperat, ac reprehēdit ex eo, quod pecuniæ maxima quantitas in ea perdat. ita enim inquit.

Et quādo vberior vitiorum copia?

Quando

Maiores avaritia patuit sinus? Alia quando

Hos animos? Neque enim locus committantibus itur

Ad casum tabula, posita sed luditur arca.

Pralia quanta illi dispensatore videbis

Armigero: simplex nē furor sestertia centum

Perdere, & horrenti tunicam non reddere seruo?

Quod si, ut opinatur Agricola, sestertiū generis neutrius quarta esset, ut sestertius, denarij pars, furor hic ludētis posita arca, nec tunicam seruo reddentis ad viginti quinque referendus est denarios argenteos, quos vel quilibet locus caperet, quorumque summa est adeo modica, ut solus hic Iuvenalis locus cōvincat Agricolæ sentētiā. Præsertim quia ipse multa authorum loca mendū habere cēseat, quæ nostrā hanc rationē potissimum adiuuant: cū, & notā sestertij cū nomine numerali distributivo aliter interpretetur, quā sit cōsonū cōgruæ interpretationi. Sic enim H—S. deni: ab eo decē sestertij intelliguntur: at sestertiū dena millia ex hisce notis. H—S. dena: intellexit, multaque adducit testimonia ex Ciccone, Plinio, & Suetonio, apud quos nos sestertia interpretamur: nō sestertiū in genitivo casu pluralis numeri. Sic Tranquillus in

quillus in Caligula. Compere-
rat Prouincialem locupletem
ducenta H—S. numerasse voca-
toribus. Ducenta enim fester-
tia interpretamur. Item apud
Plinium lib. 29. c. j. Dum is scri-
bit, multos prætereo medicos,
celeberrimosq; ex his Cassios,
Carpianos, Aruntios, Albu-
rios, Rubrios. ccl. H—S. annua
mercede is fuere apud princi-
pes: intelligimus ducenta quin-
quaginta festeria. Sic denique
apud Tacit. Annaliũ lib. ij. qui
ita scribit, daturum liberis eius
ducena H—S. singulis, qui se-
xus virilis essent. Ducena fester-
tia, non ducena festerium ac-
cipimus, etiam refragante Agri-
cola, qui in æstimatione consti-
tuenda omnibus his summis
non dissentit à nobis: cum & si
intellexerit ducena festerium:
nihilominus interpretatur bis
centum mille festerios, qui ef-
ficiunt ducenta generis neu-
trius festeria: quam summam
& nos admittimus. Fit igitur
vt festerium generis neutrius
valeat mille festerios generis
masculini: quod & Antonius
Sabellicus in Suetoniũ adno-
tauit. Quin & Andreas Alcia.
in adnotationibus ad Cerne-
lium Tacitum libr. xj. legit in-
bi dena festeria: & asserit ea
æstimari decem millibus fester-
tiorum generis masculi. Illud
verò non præmittam, quod
Budaus, & Agricola scripsere,

nempè maximum esse discri-
men inter hæc duo: decem mil-
lia festerium, vel numũ, se-
stertiorum inquam, vel numo-
rum: & decies festerium, vel se-
stertiorum. Nam decem millia
festerium, significant decem
neutrius generis festeria: at de-
cies sestertiũ: idem est, quod
decies cetera millia sestertio-
rum: id est mille festeria. Hoc
ipsum tot probatur authorita-
tibus, vt possimus easdem hic
omittere. Nam quẽadmodum
cũ à numis sestertijs ad fester-
tia genere neutro fit transitus
numerus millies multiplica-
tur, ita cũ ad eam locutionem
ventum est, quæ per aduerbia
numeralia enunciatur, fester-
tia singula conduplicata cre-
scunt, si genitiuo in casu fester-
tiorum mentio fiat. Etenim si
centum festeria dicam, ceterum
millia festeriorum intelligere
debeo, quòd si centies sestertiũ
dicam, non iam centum fester-
tia: sed centies centena fester-
tia subintelligenda sunt. Est a-
pud Martialem locus satis hac
de re insignis lib. j.

*Si dederint superi decies mihi mil-
lia centum.*

*Dicebas nondum Scauola factus
eques.*

*Qualiter O viuam, quàm largè
quàmque beatè.*

*Riserunt faciles, & tribuere Dei.
In ius ô fallax, atque inficiator
eamus.*

*Aut vine: aut decies Scauola red
de deis.*

Plutarchus hoc idem testatur in Antonio ita scribēs. Romani quinque, & viginti myriades drachmarum, decies nominant. Constat etenim sestertiorum decies, centena millia efficere denariorū: Drachmarum verò ducēta quinquaginta millia: aut viginti quinque denariorū myriadas. Nā Græci myriada dicunt decem millia. Sed & hāc locutionem præter Budæum, & Agricola ita explicarunt Andr. Alci. in annotationibus ad Cornelii Tacitum lib. 13. & Baptista Egnatius ad Tranquillum in Augusto: & in Caio Cæsare. Eandem significationem ipse Budæus lib. j. de Assē. per casum ablatiui singularis numeri pronūciat, & insinuat in hūc modū: decies sestertio, à quo dissentit Agricola ubique legens. decies sestertiūm: nō decies sestertio. Decies igitur sestertiūm significat decies cētum mille sestertos: aut mille sestertos: aut mille sestertia, quæ summa efficit apud nos decem cōputos: vulgò dicemus: *diez cuentos*. Extat & de sestertio neutrius generis pulcher locus apud Aeliū Lampridium in Heliogabalo. ita enim inquit fertur, & meretricem notissimam, & pulcherriam redemisse. C. H. -- S. eamque intactam velut virginē co-

luisse. Huic eidē priuato cū quidam diceret: nō times pauper fieri? dixisse dicitur: quid melius, quā vt ipse hæres mihi sim: & vxori meæ. Hęc Lāpridius ea cōmemorans inter immodicas Heliogabali largitiones: & ideo centum sestertia apud eum intelligo in genere neutro: vt hæc summa sit apud nos vnius computi, vt vulgari dictiō extat, quod si apud Lampridium de sestertijs masculini generis intelligeremus, non esset profectò vel pilifacienda in homine ditissimo ea liberalitas: nec verosimile cēseri potest tam vile pretiū meretricis pulcherrimæ, & notissimæ. Cōputum autem Hispani dicimus, quem vulgò Itali, & Galli millionem appellant: qua dictione & nos vtimur quò ad summā aureorum, & millionē aureorum dicimus million, id est decies centū millia ducatorum seu aureorū vulgarium: cōputi verò vocabulo vtimur quò ad quadrātes, & marauedinos. sic Budæ. lib. ij. de Assē scribit. Lingua nostra millionē vocat decies centena milia, Latine dicere possumus mille millenarios, vel millies mille. Hęc ille, ex quo & idē significabimus dicentes Chiliada Chiliadū: aut centum Myriadas. Extat & apud eundē Lampridiū in eiusdē Heliogabali vita locus satis euidens pro Budæo aduersus

Agrico-

Agricolam, sic sanè. Idem nunquam minus cētum H—S. cœnauit: hoc est argenti libris triginta. Hęc Lāpridius. Qui subdit. Aliquando autē tribus milibus H—S. cœnauit, omnibus supputatis, quæ impendit. Etenim si locus hic de sestertijs masculini generis foret intelligēdus, minimè cōueniret tam uilis impēsa immodicis Helio- gabali sumptibus, quos Historici passim improbant, & execrantur. Hęc itē sestertiorum summa par esset triginta libris argenti, quarū meminit Lampridius: si consideremus, quot sestertij argenti librā efficiant. Sed & si de sestertijs neutrius generis locus hic intelligatur, ut est verè intelligēdus, adhuc apparet centū sestertia nō tantum cōstituerē triginta libras argenti, sed & multò plures, atque ideo Baptista Egnatius cēser, illuc legendum. Hoc est auri libris triginta: ut minor sit lapsus, ipse uero legerem, hoc est auri libris viginti. Nam ex centum sestertijs neutrius generis constant viginti auri libræ, & paulò plus. Si exactè obseruauerimus, quot aurei libram efficiant, & deindè, quot argenteos denarios contineat aureus, & quot sestertium neutrius generis. Quæ quidem omnia superius examinauimus. Hac etenim in re uetera illa tempora, & eorum æstimatio

auri ad argentum sunt examinanda: ut constet centum sestertia nondum efficere vnam, & viginti libras auri, habita illorum temporū auri ad argentum ratione. Mille siquidē constabant numi aurei ex centum neutrius generis sestertijs: & sic viginti quinque mille argentei denarij. Ex his uerò aureis numis ueteribus quadraginta octo efficiebant auri librā. Idcirco ex centum sestertijs constant viginti auri libræ: saltem non cōstant vna & viginti: defunt enim octo aurei. Sēpē ueteres scriptores solo aduerbio numerali vsi sunt, ut significarent totidē centena millia sestertiorum masculini generis: quemadmodū ex eisdem authoribus constat. Sed ubi nomine numerali utuntur in neutro genere adiectiui, tot sestertia significarūt, aut tot millia minorum sestertiorum. Sic Iuuenalis Satyra prima.

Sed quinque taberna

Quadringenta parant.

Idest quadringenta sestertia: aut quadringenta millia sestertiorum minorum: ut & illic adnotauit Cœlius Curio in scholijs. Est autem hæc summa ex nostris quadrantibus, aut marauedinis quatuor computorum. His subscribit omnibus vnico serè verbo Antonius August. lib. ij. emendatio. capi. vj. ea deducēs ad aliquot Iurif-

consultorum responsa latinè,
& verè interpretàda. Primum
inquam hinc constat intel-
lectus ad l. propemodùm. ff. de
verb. sign. & in l. Offidius. in fi.
ff. de lega. iij. quibus in locis: cē-
ties aureorum, scriptum extat
in hac significatione, vt cēties
centena millia aureorum intel-
ligamus. Hāc itidem interpre-
tationem in specie probat Ha-
loander in Epistola nuncupa-
toria Codicis Iustinianæi: ex
his, quæ proximè adnotaui-
mus ex Budeo, cui consentit
Andræ. Alciat. lib. iij. dispunct.
cap. j. & ij. idem & Portius lib.
j. & si concisè nimis scripserat.
Vulgò tamen non centies au-
reorum in dictis responsis, sed
centum aureos legitur: in Pan-
dectis Florētinis centies aureo-
rum. Deindè in l. cū de in rem
verso. ff. de vsuris. scribitur. Im-
perator quoque noster Seue-
rus filiæ Flauij Atenagoræ, cu-
ius bona fuerant publicata de
fisco idèò numerari decies cen-
tena dotis nomine iussit, quod
ea patrem præstitisse dotis vsu-
ras allegasset. Decies centena
millia sestertiorū numorū, hīc
interpretamur: aut mille sester-
tia: quæ nostræ moneræ efficiūt
decem cōputos. Ad hoc item
conducit l. Auia. §. pater. ff. de
cond. & demon. Cū vxori, in-
quit Iurisconsultus, mādatum
esset, vt moriens filiæ commu-
ni decies restitueret. Ita enim

legitur in pandectis: & signifi-
catur his verbis numerus is, qui
compatus, aut millio quadran-
tum, aut marauedinosaurum dici-
tur, vulgò aliter legitur apud
Iurisconsultum. Hinc deduci-
tur vera interpretatio ad tex-
tum in l. Cum hæres. §. j. ff. de
statu liber. Non est, inquit Pau-
lus, statuliber, cū libertas in
tam longum tempus collata
est, vt eo tempore is, qui manu-
missus est viuere nō possit, aut
si tam difficilem: imò impossi-
bile conditionem adecerit, vt
aliundè ea libertas obtingere
non possit: veluti, si hæredi mil-
lies dedisset. ita sanè legit Ant.
August. assuerans, hanc quan-
tatem esse ditissimi liberi ho-
minis patrimoniu: nempè mil-
lies cētum millia sestertiorum
numorum. Quæ quidē quan-
titas efficit mille cōputos: aut
mille millones nostrorū ma-
rauedinosaurum numorū, ac fer-
mè duos millones, & dimidiū
aureorum numorum, quibus
modò nos Hispani vtur. Igi-
tur cōditio dādi hāc summam
impossibilis cēsetur à Iuriscon-
sulto, tametsi frequēs lectio, ac
vulgò recepta non millies, sed
mille habeat, quæ facillè indu-
cit cōditionem: secundū Ant.
August. Mihi tamen nō ita fa-
cilis videtur. Nam mille signi-
ficantur sestertia neutrius ge-
neris, quæ efficiunt nostræ mo-
netæ decem computos: ac fere

27. millia ducatorum aureorū.
Et quamuis nomen hoc, mille,
potsit referri ad festerios, & ad
festeria: ratio tamen subiectæ
materiæ, & loci ab scriptore tra-
ctati nos docebit, vtram signifi-
cationem admittat, qua ratio-
ne vitur Georgius Agricola
lib. 2. de pondere moneta. Faci-
lis profectò esset cōditio, ac va-
rius esset Iuriconsulti sensus, si
hoc in loco festerios mille in-
telligerimus: vnde cū mille fe-
stertia intelligi possint cōgno-
scentia: lectio vulgaris defendi
poterit. Eadem fermè ratione
constat interpretatio l. lecta. ff.
si cert. pet. vbi Lucius Titius ac-
cepit à P. Mēuio quindecim mu-
tua numerata: quorū vsuræ ini-
bi à Iuriconsulto examinatur.
Est etenim intelligēda hæc sum-
ma de quindecim festerijs neu-
trius generis: quæ nostræ mone-
tæ efficiunt centū quinquagin-
ta mille quadrantes, aut æreos
marauedinos: ex Romanis autē
argenteis denarijs conuenerit
mille, septingentos, quinquagin-
ta denarios: atque ita prædictū
summam constituit Andræ. Al-
ciatus lib. 3. dispunctio. cap. 2. &
in d. l. lecta. qui aduersus Pau-
lum Castrensem, & alios ratio-
nem vsurarum ibi traditā expē-
dit. Hoc ipsum fecere Guliel-
mus Zagarus Selandus in rele-
ctione dictæ l. lecta. diligētius
Anton. August. lib. 2. emēdat,
capitul. x. eos legito: nec enim

omniñ inter eos conuenit,
quæ sit genuina lectio apud Iu-
risconsultum in alio eiusdem re-
sponsi loco. Ex his etiam patet
propria interpretatio Iuricon-
sulti in l. Si quis stipulatus. ff. de
solutio. Si quis, inquit, stipula-
tus fuerit decem in melle. Decē
enim festeria intelligemus: ta-
meti hoc in loco, vt & in pleris-
que alijs summæ istæ, & nume-
ralia nomina, itidem & aduer-
bia exempli causa potius, quàm
ex rei gestæ veritate exponan-
tur à Iuriconsultis, & legum la-
toribus. Quam verò quatitatē,
& numerorum numerum diximus
hoc aduerbio simplici decies si-
gnificari, eādē inducit, & signi-
ficat hīc locutionis modus: de-
cies centena: idest decies centū
millia festeriorū masculini ge-
neris: atque ita decem Hispanos
computos, seu marauedinos
milliones: quod Budæus doctē
tradit lib. 2. de asie. vt hinc pla-
nè constet, Horatianos interpre-
tes, etiam viso Budæi opere hal-
lucinatos fuisse lib. j. sermonum
Satyra. 3. Super illud.

Decies centena dedisses

*Huic parco paucis contento, quin-
que diebus*

Nil erat in loculis.

Nec tantum Acron, & Badius in
hoc fuere decepti: sed & ipsi lyn-
cei adnotatores. verū post
hæc quæ de festerio diximus,
oportet & de talento agere. Græ-
ci enim vsū fuere hoc vocabulo

ad pondus, & ad numismatum numerum significandum, variâ que fuere talia: sed omnia pro pmodum ad vnâ formulam. siquidem talentum sexaginta minas appendit cuiusque gêtis: atque idè sicuti minæ pondus alibi maius est, ita & talentum ipsum, quod ex Iulio Polluce lib. 9. de rerum vocabulis explicant Budæus lib. 4. de Assè. & Georgius Agricola libro. v. de ponderibus Græcis. Quorû sententias summam hîc referam ad æstimationem talentis constituendam ex numis, aut ponderibus Castellani principatus. Talentum igitur Atticum minus sexaginta minas Atticas appendebat: quarum quælibet cētum Atticas drachmas continebat: & idè talentum Atticum minus valet seu millia drachmarum Atticarû ex argêto. Hoc constat ex Polluce, Festo, Fannio, & alijs, quos hac in re diligētissimè adducit Agricola, nec dissentit Budæus. Appendit ergò hoc talentum sex mille numos regales argenteos iustissimi ponderis, quibus aurifices, & fabri argentarij vtuntur: & quorum octo iustam efficiunt vnciam apud nos, sic & hac ratione idem talentum appendit nonaginta tres nostros, marchos, & sex vncias. Est & talentum Atticum maius, quod est octogénarium, & habet proportionem ad talentum minus tertiam.

Sic etenim appendit, & valet octuaginta libras centum drachmarû, aut octo drachmarum millia, secundum Budæum & Agricola, qui in hoc conueniunt. qua ratione talentum Atticum maius appendit idem quod minus, & tertiam alterius minoris partem: denique continet octo millia regalium argenteorum iustissimi ponderis, quibus passim hac in republica vtuntur argenti ponderatores. Talentum Euboicum Festus scribit appendere quatuor millia denariorum latinorum. Cuius loci meminere Budæus lib. 2. de Assè. & Agricola lib. 2. de pondere monet. idè æstimabitur hoc talentum æreis nostris marauedinis centum sexaginta millibus. Quod si Budæi opinio de similitudine drachmarû & denariorum admittenda sit, hoc talentum appêdet quatuor mille argenteos regales numos iustissimi ponderis ex numis Castellanis: attamen si denarius septima ex parte maior est ipsa drachma, tunc erit septima pars quatuor mille argenteorum adijcienda. Qua in re sunt illa repetenda, quæ de denario, & drachma superius scripsimus. Sed idem Agricola, & Budæus lib. 4. de Assè. ex Herodoto censent, talentum Euboicum esse minus Attico talento minori tribus minis, & quadrante minus autem hîc intelligo libras centena

centenarias. Sic sanè talentum istud Euboicum appendit quin-
quaginta, sex libras centenarias
& septuaginta quinque Atticas
drachmas: quæ ratione iuxta cõ-
putationem istam continet ta-
lentum istud quinque mille,
sexcentas, & septuaginta quin-
que drachmas Atticas, & sic no-
stros totides argenteos numos
regales iustissimi ponderis, quo-
rum octo efficiunt vnciam in-
tegram: vnde proximè accedit
hec talentum Euboicum ad ta-
lentum Atticum minus: atque
ideò maxima subest suspicio,
non satis certam esse Festi hac
de re sententiam: aut eius codi-
ces vulgò in denariorum nume-
ro vitiatos circumferri. Talen-
tum Aeginæum decem millia
drachmarum appēdebat, autho-
re Polluce in dicto libro deci-
monono quem Budæus, & Agri-
cola ad huius rei cognitionem
testem adducūt: & ideò appen-
dit hoc talentum centum libras
centenarias: ex nostris numis, &
ponderibus habet decem mil-
lia regalium argenteorum iu-
stissimi ponderis, quorum octo
integram vnciam appendunt.
Babylonium Talentum eisdem
authoribus valuit septem mil-
lia drachmarum: tondemque
apud nos valebit regales argen-
teos numos iustissimi ponderis.
Quam ob rem poterit lector
hic repetere quæ de his regali-
bus argenteis numis superiùs

capitul. 2. tractauimus. vt facili-
mè talenta omnia possit nostris
numis æstimare. Syrium Talen-
tum appendit, & valet mille
quingentas drachmas Atticas:
atque ideò totidem numos ar-
genteos regales iustissimi pon-
deris, quibus in Hispania vtun-
tur aurifices, & fabri argentarii:
quorūque nos sæ pisinienē men-
tionem fecimus. Aegiptium au-
tem Talentum appendit octua-
ginta libras Romanas, teste Pli-
nio libro. 33. capitul. 3. Drach-
mas verò Atticas ad rationem
nonaginta sex drachmarum pro
qualibet libra, habet hoc talen-
tum drachmas septem mille,
sexcentas, octuaginta: totidem-
que numos argenteos iustissi-
mi ponderis, quibus in his re-
gnis vtimur, quorūque octo
vnciam integram efficiunt. De-
nique appendit hoc talentum
centum & viginti marchos ar-
genti. Rhodium Talentum,
authore Festo lib. v. valuit qua-
tuor mille, & quingentos dena-
rios, iuxta quam rationem pote-
rit à nobis æstimari centum o-
ctuaginta millibus quadran-
tum, seu marauedinarum,
quibus ex ære vtimur, & de
quibus in huius operis capi-
tulo primo, tractauimus. E-
go verò, quod & Agricola
sensit, hos Festi denarios
drachmas esse interpretor At-
ticas: & ideò hoc Talen-
tum æstimabitur apud nos

quatuor mille, & quingentis argenteis numis regalibus iustissimi ponderis: eorumque ratione constabit facillimè huius talenti æstimatio. Siculum Talentum vetus quatuor, & viginti minas: id est, libras centenarias valuit. nouum verò duodecim, auctore Suida, cuius & Agricola meminit lib. 2. de pondere monet. Vetus ergò appendit bis mille, & quadringentas Atticas drachmas: totidemque nostros argenteos numos regales iustissimi ponderis: libras romanas viginti quinque, marchos verò, quibus utimur, triginta septem, & dimidium. Idcirco poterit facillimè constitui pondus, & valor talenti Siculi noui: cum id dimidia ex parte sit minus talento Siculo veteri. Hæc sanè ita constituenta sunt, si apud Suidam legamus minas, aut minas. Budæus etenim lib. 4. de Assè: non minas sed numos legendum esse apud Suidam censet ex Iulio Polluce lib. 9. de rerum vocabulis, cuius authoritate opinatur, Talentum Siculum maius, & vetus senas drachmas valuisse: nouum ternas: & quia Budæus in ea est sententia, ut denarium parem faciat drachmæ Atticæ, & Pollucem de numis sestertiolis intelligit, planè significat, istud talentum vetus æstimari sex denariis latinis, nouum verò tribus, atque ideo erit satis facilis, & diuersa huius talenti æstimatio.

Talentum Byzantium apud Valerium Truuium lib. 10. capit. 31. centum viginti romanas libras habet. Huius meminere Budæus lib. 2. de Assè. & Agricola lib. 2. de externis ponderibus. quæ ratione huius talenti pondus constat ex vndecim mille, quingentis, ac viginti drachmis: aut sanè ex centum octuaginta marchis quorum quilibet appendit octo uncias: ut non semel admonuimus. Apud Hebræos talenti pondus duplex fuit. Talentum equidem sanctuarij, quod pendebat centum minas Hebræas: & talentum congregationis, quod quinquaginta: utrumque autem dictum est eorum lingua. Cicero de talento sanctuarij est ad hoc examen testimonium Iosephi lib. 3. antiquit. capit. 7. qui hoc ipsum expressim explicat. idem probat Georgius Agricola lib. 2. de externis ponderibus. quo in loco. quod diximus de talento Hebræo minori deducit ex cap. 38. Exod. & ex magistro Salomone: quilibet autem mina Hebræa pendebat sexaginta siclos, quorum quilibet quatuor efficit, & habet Atticas drachmas: atque ideo quilibet libra Hebræa, siue mina appedit duas libras romanas, ac dimidiam: quod Iosephus asserit lib. 14. antiquit. capitul. 12. qua quidem perpensa ratione talentum Hebræum maius complectitur viginti quatuor millia drachmarum Atticarum: totidemque

que nostros ex argēto regales
iusti pōderis numos. Minos au-
tem talentum Hebræum appē-
dit duodecim millia drachma-
rum: totidēque numos argē-
teos. Atque hæc de talēto He-
bræo ex Agricola diximus: ta-
met si Budæus libr. iij. de Assē.
diuersam rationem hac in re se
quatur. Sed & hæc obtinent
quod ad Hebræum talentū pō-
dus significās. Erat etenim &
talentum non pondus, sed nu-
mus aureus apud Hebræos,
qui siclum appēdebat: ita qui-
dem talentum vbi non pro pō-
dere, sed pro numo aureo ap-
ponitur, siclū significat: idest,
staterem aureum quatuor dra-
chmarum: quod Budæus li. iij.
de Assē. probat autoritate Eu-
polemi, cuius mētio fit ab Eu-
lebio li. ix. de præparat. Euāge-
li. c. iij. Deinde adducit Pollu-
cē, qui lib. ix. scribit: valebat au-
tem talentum auri tres aureos
Atticos: argenti verò sexagin-
ta minas Atticas. Aureus au-
tem Atticus valuit duas dra-
chmas auri, quas appendebat:
quod idem Pollux scripsit. Sed
& Homerus libr. 23. Iliados. ta-
lentum auri pro summa non
magna posuit. His accedit
quod de siculo talento paulò
antè dicebamus: vt hinc con-
stet, talentum non tantū pon-
dus significasse: sed & numum
non multi valoris, nec summe.
Hoc & præter Pollucē Festus

adnotauit scribens, Alexandri
num talentum valuisse duode-
cim denarios, seu drachmas.
Neapolitanum sex: Syracu-
sanum tres: Reginum victo-
riatum, & sic quinarium vnū.
Idem & Agricola obseruat li-
bro secundo, de pondere &
temperat. monet. Atque hæc
de Talentorum ratione, ex
qua expendi potest Plutar-
chi locus in vita Pauli Aemi-
lij, dum is inquit. Tuberoni
genero argenteam phialam
quinque talentorum pondo
largitus est.

Suma del Capitulo siguiente.

- 1 Marauedi Castellano nuevo, y
viejo como se han de estimar y
apreciar segun vna opinion.
 - 2 Reduzense a cōcordia algunas le-
yes Reales cerca de esta mate-
ria.
 - 3 Notanse en particular algunas co-
sas conforme a esta opinion.
 - 4 Marauedi bueno y Marauedi de
oro como se han de estimar.
 - 5 Pepiones, que moneda aya sido.
 - 6 Tomase otra manera de apreciar el
marauedi bueno y el de oro y
el Comun.
 - 7 Sueldos que moneda ayan sido y
como corresponden a las mone-
das, que agora vsamos.
 - 8 Resolucio de lo dicho y examinado
conforme a la dos opiniones.
- Couar. Numis. Col. R

Enel qual se declaran al-
 algunas monedas an-
 tiguas, y moder-
 nas de estos
 Reynos.

CAP. V.

EN LOS qua-
 tros capitulos
 passados he tra-
 baado reduzir
 las monedas an-
 tiguas de los Romanos, Grie-
 gos y otras gentes, a las que al
 presente en estos Reynos se
 vsan y corren, y han corrido
 cinquenta años atras, no hazié-
 do mencion de muchas mone-
 das, que en estos Reynos de
 España se labraron y corrieró
 en tiempo de los Godos y des-
 pues a ca: de las quales se haze
 memoria en las leyes y Coro-
 nicas antiguas de estos Rey-
 nos con harta obscuridad, por
 no declararse todas vezes el pe-
 so, ni valor de ellas. Por tanto
 vsando del vulgar Castellano
 quise con breuedad examinar
 el peso y valor de las dichas
 monedas reduziendolas a las
 que al presente tratamos, y vsa-
 mos. Bien veo que es materia
 dificultosa: pero dire lo que al-
 cãçare, y si en esto no correspó-
 diere la obra al desseo, que es
 de acertar, por vêtura resultara
 de aqui vn prouecho publico,

y sera dar ocasion a que otros
 mas curiosos y diligentes acier-
 ten a emédar lo que yo vüiere
 errado y se sepa la verdad.

Esta palabra Marauedi es
 muy âtigua en España y muy
 comun anfi en las leyes, como
 en las Coronicas antiguas:
 pues de ella se haze mencion
 enel foro Iuzgo, donde estan
 recopiladas muchas leyes, que
 ordenaron los Reyes Godos
 antes del Rey don Rodrigo.
 significa y ha significado mu-
 chas vezes vna cierta moneda
 y otros ciertos numeros de mo-
 nedas o dineros, anfi mesmo
 se ha aplicado a dineros, y mo-
 nedas de oro, otras vezes y las
 mas a monedas de cobre, y de
 vellon, como parescera por lo
 que se dira adelante.

Primeramente es necesario
 entêder la moneda que al pre-
 sente corre conforme a su va-
 lor muy por menudo: y aúque
 esto se ha apuntado en los ca-
 pitulos passados, sera conuenié-
 te boluelo a repetir en suma,
 quanto ala moneda cobreña,
 o de vellon pusimos en el capi-
 tulo primero el marauedi pre-
 sente diuidido en dos blãcas y
 en seys cornados, y en dies di-
 neros, y en sesenta meajas lo
 qual parece ser anfi: y que el
 marauedi de que agora vsa-
 mos, valga diex dineros, prue-
 uase por las ordenanças, que se
 hizieró para esta real audiência
 de Granada

de Granada el año de M. D. xxij. dóde veynte y quatro dineros se reduzē a cinco blácas este mesmo valor de diez dineros, y feys cornados ha tenido, y valido muchos años ha en estos reynos el marauedi, como se prueua claramente en las ordenanças, que hizo el Rey don Henrique segúdo en Toro era de M. ccccxj. y el Rey dó Iuan el primero en Viruiesca año de M. cclxxxvij. esto parece ser así por otras ordenanças, que hizo el mesmo Rey dó Henri que segúdo en Alcala era de M. ccccvij. por la prefacion de ellas esta bié claro, y aueriguado, que dos cornados valieron tres dineros, y dos meajas. de donde así mesmo se saca, que feys cornados valieron y valen diez dineros: pues valieró nueue dineros y feys meajas. por manera que se prueua de las dichas leyes, el marauedi en nuestros tiempos y mucho antes auer valido diez dineros: o feys cornados: o sesenta meajas, y que cada dinero valia feys meajas, y cada cornado diez.

En el ordenamiēto real, que mandará recopilar los Reyes Catholicos don Fernádo y doña Isabel de gloriosa memoria, se haze mención algunas vezes de moneda vieja, y de marauedi viejo. Este marauedi viejo en las varias resoluciones en el lib. j. c. xj. declare que venia a

valer y auia valido táto como al presente valen tres blancas algo mas: porque feys maraue dis de los viejos se reduzen a diez de los que agora tratamos y vsamos. Esta opinion se gui estóces por las razones siguientes, delas quales resultara quan bastantes, authoridades tuue para seguir la dicha cuenta: pues la saque de las mesmas ordenanças reales como al presente por authoridad publica, y real andá impressas, para que por ellas juzguemos y determinemos los pleytos en estos reynos.

Lo Primero que ami parecerse deue cōsiderar es, que do dizen las ordenanças reales moneda vieja tienen respecto ala que corria en tiempo del Rey don Alófo el onzeno, o antes del, o poco despues. esto se puede colegir de algunos lugares, que en las leyes reales yo he notado. mayormente en la l. iij. y iiij. ti. xj. li. viij. ordi. donde poniēdo se pena de seyscientos maraue dis en vn caso, y de dos mil en otro, y de feys mil maraue dis en otro, se añade que sean estos maraue dis de moneda vieja. y siendo estas leyes del Rey dó Alófo onzeno fechas en Alcala de Henares era de M. cclxxxvj. ti. 20. l. 12. y 13. poniendo se la mesma pena no dize de moneda vieja: sino, pecho cada vno feys cientos maraue dis. Couar. Numis. Col. R ij

rauedis de esta nuestra moneda. luego bien se prueua, que en las ordenanças reales se llaman moneda vieja y marauedis viejos. los marauedis que corrian al tiempo del dicho Rey don Alonso, onzeno: que fue el que hizo las dichas leyes, y por cuyas se ponen en las ordenanças reales nueuas lo qual pafesce por el libro de las leyes y cortes, que el dicho Rey hizo: el qual yo tengo de mano, y otros muchos en el reyno. este mesmo marauedi se llamaua viejo en tiempo del Rey don Iuan el primero, como consta por la l. 5. del segundo ordeniamento, que hizo el dicho Rey en Guadalajara año del señor de M. cccxc. donde castigando a los que perseueran en excomunion dize. el que estuuiere por espacio de treynta dias descomulgado pague cient marauedis de los buenos, que son de moneda vieja seyscientos marauedis. esta mesma ley esta referida en las ordenanças reales. l. j. tit. 5. lib. viij. aunque algo differéte de lo que esta de mano en las ordenanças antiguas, porque en las ordenanças nueuas conforme ala letra comun de todas las impresiones la pena se pone en esta manera: que el descomulgado que estuuiere en su rebeldia y excomunion por treynta dias pague cient

marauedis: el que por espacio de seys meses mil marauedis y passados los dichos seys meses cada dia sefenta marauedis pero en la dicha l. 5. del Rey don Iuan el primero, y en la petition. lxj. de las cortes, que tuuo en Madrid el Rey don Alonso, onzeno era de M. ccc lxvij. se pone esta pena en esta manera. que el descomulgado por xxx. dias pague ciét marauedis, y si perseuerare por vn año mil. y passado el año cada dia sefenta marauedis: en esta mesma forma se resumen estas leyes en el repertorio, que hizo en latin alas ordenanças reales el mesmo doctor Montaluo, que fue el recopilador. auisamos de esto porque en la l. 9. tit. vlti. libr. viij. ordinat. se pone otra ley tambien muy semejante, y conforme a la dicha. l. j. tit. 5. y es del Rey don Hérique tercero fecha en Madrid año de M. cccc. y esta en las ordenanças viejas de mano algo differéte de las impressas. Boluiendo el marauedi viejo de que se haze mention en la dicha. l. j. tit. 5. y en las ordenanças del Rey don Iuan el primero digo que en estas ordenanças se confirma la ley del Rey esto se hizo en la qual haze mencion Alonso onzeno, que sobre cion de seyscientos marauedis por pena al que estuuiere. xxx. dias descomulgado, sin dezir, que sean

que sean viejos. Estos mesmos llama el Rey don Iuau el primero marauedis viejos: y reduzelos a cient marauedis de los buenos: como tambien los reduxo el mesmo Rey don Alóso: porque quanto a esto no reuoco su ley que tenia hecha antes con la pena delos seys cientos marauedis: pues solamente reuoco la primera ley a este efecto, que no lleuassén al descomulgado passados los xxx. dias sesenta marauedis por cada dia.

Que el maruedi viejo corresponda y se estime en marauedi y medio de los que al presente corren, prueuase por authoridad de los que recopilaron por mandado delos señores Reyes catholicos las ordenanças reales en esta manera. El maruedi bueno valio diez marauedis de los de agora como esta expressado in l.j. tit. 9. libr. viij. ordi. y. cient marauedis de los buenos valen seys cientos delos viejos segun lo declara la l.j. titu. 5. libr. viij. ordinar. y las leyes del Rey don Iuan el primero poco antes alegadas. luego sigue, que el marauedi viejo vale tanto como marauedi y medio de los que agora corren: pues seys marauedis viejos se estiman por vno de los buenos y el marauedi bueno esta en las dichas ordenanças estimado en diez de los presentes

y así est amuy prouado, que seys marauedis viejos valen diez marauedis de estos que al presente gastamos.

Allende de esto el marauedi llamado viejo en las ordenanças reales, y en las leyes del rey dó Iuá el primero en muchas partes, valio quinze dineros y algo mas el que al presente corre y ha diaz, que se usa, vale diez dineros y no mas: luego muy bié se collige, que el maruedi viejo valio quinze dineros. a esta opinió pudo dar grá de occasió la l. 22. tit. 32. de las ordenanças, que hizo el Rey dó Alonso onzeno en Alcala era de M. ccc. lxxxvj. do dize: por cada en que vno tomare alguna cosa de mantenimietos por fuerça, trecientos sueldos, que mótan de esta moneda docientos y quaréte marauedis, si fuere lo que tomare de labradores. y si fuere de hijo dalgo, quinientos sueldos, que mótan de esta moneda quatrociéto marauedis. Esta mesma ley se puso en las ordenanças que oy dia tenemos. l. 11. tit. 11. lib. iij. ordi. nat. de lo qual parece, q estos marauedis viejos, porque tales se han de entender por correr en tiépo del Rey don Alonso onzeno: son la quinta parte mayores, que los sueldos. el sueldo bueno vale doze dineros como lo prouaremos adelante. luego el marauedi viejo

Couar. Numif. Col. R. iij

valia quinze dineros, y anſi tã
to valia dos marauedis viejos
como tres de los que agora vſa
mos. pues eſtos valen a diez di
neros, y los otros a quinze.
otra ley eſta en las meſmas cor
tes del Rey don Alonſo onze
no en el meſmo titulo y eſl.
30. la qual tenemos en las or
denanças reales, aunque no tã
cũplida como eſta en las cor
tes del dicho Rey, que andan
de mano. eſta ley dize. que el
hijo dalgo, que tomare en la
behetria mas cõducho del que
ſe le deue, pague por cada coſa
cinco ſueldos de los buenos al
Rey, que ſon quatro maraue
dis de eſta moneda. dize mas.
en campos que ſon los carne
ros mayores, el carnero cinco
ſueldos, que ſon quatro mara
uedis de eſta moneda. en Caſtil
la quatro ſueldos que ſon tres
marauedis, y dos dineros de
eſta moneda. En la montaña
y en las Aſturias y en Galicia
el carnero a dos ſueldos y me
dio, que ſon dos marauedis.
En Campos de la gallina ſeys
dineros, de eſta moneda. por
el anſar ſiete dineros por el ca
pon ocho dineros. en Caſtilla
por la gallina cinco dineros,
por el anſar ſeys dineros: por
el capon ſiete dineros. e en las
Aſturias, en la montaña, en Ga
licia por la gallina quatro di
neros, por el anſar cinco dine
ros. de eſtas ley es, por las qua

les ſe ſiguierõ los que entẽdie
ron en ordenar las ordenanças
reales en tiẽpo delos Reyes ca
tholicos don Fernãdo y doña
Iſabel, para que ſe publicaffen
y imprimieſſen como al preſen
te andã impreſſas. yo ſaco algu
nas illaciones en eſta materia.

Lo primero y principal, que
eſtas leyes hablã del marauedi
viejo, pues tratã del marauedi
cobreño, que corria cõmunme
te entũpo del Rey don Aloſo
onzeno, el qual marauediuera
ſe llamado viejo eſta prouado
al principio de eſte capitulo.

Lo ſegũdo, que eſte maraue
di viejo es maior que el ſueldo
bueno la quinta parte: lo qual
pareſce anſi por el tenor de las
dichas leyes.

Lo tercero, que el marauedi
viejo valio mas que el que ago
ra corre la tertia parte. Eſto cla
ramente eſta prouado por las
meſmas leyes de las ordenanças
reales: y anſi meſmo ſe colige, ſi
el marauedi viejo valio xv. dine
ros y mas que el ſueldo, y el de
agoravale ſolamẽte x. dineros

Lo quarto es, que el mara
uedi viejo valia algo mas, que
quinze dineros. eſto pareſce,
porque dize la ley quatro ſuel
dos, que lo tres marauedis y
dos dineros, y ſi quatro ſueldos
ſon a doze dineros cada vno
quarẽta y ocho quedã tres ma
uedis en quarẽta y ſeys dineros

Lo quinto, que teniendo eſta

cieta. cõ razon se reduzẽ seys marauedis viejos à diez de los presentes, aunq̃ aya alguna differẽtia. porque seys marauedis viejos hazẽ nouẽta y dos dineros. y diez marauedis delos q̃ agora vsamos, hazẽ ciẽt dineros. Pero es costũbre antigua en reduciõ de monedas viejas a las nuevas no mirar en alguna pequeña differencia. Ansi Plutarcho, Titoliuius, Plinio y otros llamarõ denario a la drachma Atica: siendo el denario mayor vna setena parte, que la dicha drachma Atica.

Lo sexto, que delo susodicho se puede sacar es aduertir: que no ay contrariedad alguna en la declaraciõ de los marauedis viejos y nuevos, que puse en el lib. j. de las varias resoluciones. cxj. porque el marauedi viejo valia quinze dineros y el nuevo diez y ansi el sueldo de doze dineros es mayor que el marauedi nuevo, y menor que el marauedi viejo.

Lo vltimo es que segũ esta opinion sacada de las mesmas ordenanças reales no se puede desir que el marauedi viejo aya sido de maior valor que marauedi y medio delos presentes, ni se puede prouar, que aya sido de oro, cobreño, o de vellõ. pues por las ordenanças reales se differẽcia el marauedi bueno del viejo, y de los que agora gastamos, estimándose el

bueno en seys delos viejos y en diez marauedis de los p̃sentes.

Esta estimaciõ y cõparacion del marauedi viejo con el que agora corre, como tẽgo dicho, tuuierõ por muy aueriguada y cierta el doctõr Motaluo y los demas, que entẽdierõ en recoger las ordenanças Reales en tiẽpo de los Reyes catholicos dõ Fernãdo y doña Isabel por cuya authoridad, examinãdo se primero en su muy alto cõsejo se publicarõ las dichas ordenanças reales. y teniendo esta opiniõ por muy acertada la seguí en las varias resoluciões. Aunq̃ adelante porne otra manera de estimar el marauedi viejo sin prejuyzio del authoridad de los que ordenarõ el dicho libro de leyes y ordenanças. Ansi mesmo se haze mención en las leyes de estos reynos del marauedi bueno como de moneda differẽte del marauedi viejo, y ansi es que no puede dudarse, que el marauedi bueno y el viejo ayan sido muy diferentes. porque el Rey dõ Iuan el primero en Guadalupe los pone por tales en la ley, que hizo de los descomulgados: como parece de las cortes, q̃ el dicho rey hizo y de la l. j. tit. 5. lib. 8. ordi.

El valor de este marauedi bueno no viene a ser diez marauedis de los que al presente corren, y se vsan. Lo qual prueua la l. j. tit. 9. lib. 8. ordin. do dize que el Couar. Numis. Col. R. iij

hijo, o hija que denostare a su padre, o madre en publico, o en escondido, este en la carcel publica por veynte dias, o pague al padre, o a la madre seyscientos marauedis de los buenos, que son seys mil marauedis de esta moneda. Esta ley hizo el Rey don Iuan primero de este nombre en Birbiefca año de Mccclxxxvij. y en los libros de mano, que yo he visto: do está muy cumplidas las leyes y cortes del dicho Rey, no está aquellas palabras: que son seysmil marauedis de esta moneda. Demas de esto el doctor Montaluo en el repertorio de las ordenanças. verbo filius. refiriendo esta ley del Rey don Iuan. solamente haze mención de los seys cientos marauedis. De manera que la dicha clausula fue declaracion hecha por los que entendieron en ordenar las dichas ordenanças: y así su authoridad sera de mucho credito e importacia para prouar que el marauedi bueno viene a ser de estimacion de diez marauedis de los que agora gastamos.

Este mesmo valor y precio corresponde al valor que pusieron los doctores Vicente Arias y Montaluo in l. j. tit. v. libr. ij. For al marauedi del Rey don Alonso decimo, que hizo recopillar el fuero. porque escriuen, que a quel marauedi valia o-

cho sueldos y tres dineros cada sueldo de estos doze dineros comunes que hazen diez vn marauedi de los de agora. Estas son las palabras, que estan en la dicha glossa. Segun esto ocho sueldos hazen noueta y seys dineros: mas tres: son nouenta y nueue dineros, que vienen a ser diez marauedis de los que agora vsamos: pues vale cada marauedi diez dineros. Por esta causa en el dicho c. xj. de las varias resoluciones tuue, que este marauedi bueno vale diez de los de agora: y que era el que se vsaua en tiempo del Rey dñ Alōso decimo, que llamo alli el legislador: y entiēdo, que se vsaua estōces por marauedi bueno, y maior, o de oro.

E porque los dichos doctores que teniam más noticia de monedas antiguas, que no tenemos al presente dizem, que este marauedi en tiempo del Rey don Alonso decimo era de oro tambien escreui en el dicho c. xj. quel marauedi de oro en tiempo del Rey don Alonso decimo, valia diez marauedis de los de agora y este se dezia marauedi bueno biē sospecho, que en aquel mismo tiempo se dezia marauedi, cierta summa de dineros menudos, que venian a igualar cō diex marauedis de los que agora corren. lo qual paresce, porque en la historia del mesmo Rey dñ Alōso decimo

fo decimo cap. primero escriue el author de las monedas, que estonces corriã y dize, que vn marauedi tenia tãtos dineros, que alcançaua al marauedi de oro este capitulo de esta historia por ne adelãtre porque me pãrese es conueniente ala materia que tratamos.

Este marauedi de oro es el menor de los marauedis de oro, que yo he hallado en las leyes, y coronicas de estos reynos: y así cõsiderando la ley del estillo. 114. trabajẽ de la explicar y entender en el dicho ca. xj. Las palabras de la ley son estas.

Es a saber, que en las leyes do dize pena de marauedi de oro, que se juzgo así por el Rey don Alõso, que fallaua, el que al tiẽpo, que acaescio fue así estãblecido: que la moneda que corria estonces, que era de oro. E fizo ante si traer los marauedis de oro que andauan al tiempo antiguo: e fizo los pesar con su moneda: e por peso fallarõ, que los seys marauedis de la su moneda del Rey, que pesauan vn marauedi de oro: y así el marauedi de oro ha se de juzgar por seys marauedis de esta moneda. De estas palabras se saca: que el marauedi del Rey don Alõso decimo era de oro, porque de otra manera non cõuenia pesar le con el antiguo, que tambiẽ era de oro: pues siendo differẽtes me-

tales en ninguna manera quadraua, ni puede quadrar, que por el peso de ambos en vnas mesmas balanças se sacasse el valor que tenia vno mas, que otro. mayormente que esta ley dize, auer se pesado seys marauedis de los del Rey don Alõso: e auer pesado tãto ellos seys como vn marauedi de oro de los antiguos.

E si el marauedi bueno, que corrio en tiempo del Rey don Alõso decimo, era diferente del marauedi, que llaman las leyes de estos reynos viejo, y valia tanto vno como seys de los viejos, segũ pãrese por las leyes del Rey don Iuan primero, y por otras, que hemos arriba allegado: y el vejo corresponde a vno y medio de los de agora: y el marauedi bueno mõta diez de los presentes, el marauedi de oro mas antiguo que peso seys de los buenos, viene a valer sesenta marauedis de los que al presente vsamos.

El Rey don Alõso onzeno en las cortes, que tuuo en Leõ era de M. ccclxxxvij. en la peticiõ segũda tambiẽ estima el marauedi bueno en seys de moneda vieja, diziendo: peche ciẽt marauedis dela buena moneda, que son seys cientos de esta moneda. De manera que esta ley pudo así mesmo dar causa ala estimaciõ, q hizieron los que ordenaron las ordenanças

reales, poniendo el marauedi bueno en diez delos presentes, y el viejo en vno y medio, laqual estimacion se ha seguido siépre por los juezes en la execucion de las dicha, leyes. Para todo lo suso dicho se ha de aduertir que las leyes del estilo se hizieró en tiépo del Rey dō Alfonso decimo padre del Rey don Sācho el quarto. segū consta del principio de ellas: dōde se da a entēder, que aquella recopilaciō por la mayor parte contiene leyes del tiempo del Rey don Alfonso decimo.

En la coronica del Rey don Alfonso decimo capit. primero tratādo el author del Rey dō Hernando el tercero, y del dicho Rey don Alóso su hijo pone las palabras siguientes.

Ca en aquel tiempo del Rey don Fernando daua el Rey de Granada la mitad de todas sus rentas, que erā apreciadas en setecientas vezes mil marauedis de la moneda de Castilla. e esta moneda era tan gruesa, y de tātos dineros el marauedi, que alcançaua a valer el marauedi tanto como vn marauedi de oro. y porque en aquel tiempo del Rey don Fernando corria en Castilla la moneda delos pepiones. y en el Reyno de León la moneda de los leones: y de aquellos pepiones valia ciento y ochenta el marauedi. e las compras pequeñas haziā las meta-

les, que fazian de ciocho pepiones el metal: diez metales el marauedi: y de estos marauedis' erā apreciadas las rētas del reyno de Granada en setecientas vezes mil marauedis: y dauan al Rey don Fernādo la mitad de aquellas y el Rey don Alóso su hijo en el comiēço de su Reynado mādó deshazer la moneda delos pepiones: y fizo labrar la moneda delos burgaleses que valia nouēta dineros el marauedi: y las compras pequeñas se hazian a sueldos, y seys dineros de aquellos valian vn sueldo; y quinze sueldos el marauedi. esto se escriue en el cap. primero. y en el cap. vij. dize el coronista como el mesmo Rey don Alóso año de M. cclviii. mando deshazer la moneda de los burgaleses: e hizo labrar la moneda de los dineros prietos. y de estos dineros hāsian quinsē el marauedi, de manera que quinze dineros hāsian el dicho marauedi.

De esta coronica se podria muy biē sacar el valor de marauedi de oro, q̄ corria en tiépo del Rey don Alóso decimo: si pudiessēmos biē aueriguar como corresponda el pepion ala moneda, que corre al presente.

En vn libro de mano antiguo halle vna breue relaciō de monedas viejas y alli lei, que el pepion valia dos meajas, y el burgales dos pepiones, o quatro meajas

meajas. Segú esto el marauedi del tiépo del Rey don Alonso decimo viene a valer sesenta dineros que hazé cadavno a seys meajas seys marauedis de los q̄ agora corrē. Si esto es anſi no ſe puede dudar tomádo las palabras de la dicha coronica y haziendo por ellas la cuéta, ſino que eſte marauedi del Rey don Alóſo decimo es el que ſe llama bueno, y igual al marauedi de oro, que en aquel tiempo corria: del qual hazen mención las leyes del fuero y otras tápo co ay duda ſino que el marauedi cobreño o de vellon andan do el tiempo vino a baxar mucho y no valio tantos dineros: como lo hemos prouado al principio de eſte capitulo.

De aqui ſe ſigue la duda que tiene la eſtimació de los marauedis bueno y viejo pueſta en las ordenanças reales de los Reyes catholicos, y en las demas, que hemos arriba citado eſti-
6 mando el marauedi bueno en diez marauedis de los q̄ agora corrē porque reducidos diez marauedis de los preſentes a dineros hazé ciēt dineros: y anſi tienē mas dineros q̄ el marauedi bueno: o de oro, que corria al tiépo del Rey don Alóſo decimo pues aquel atēta eſta vltima cuenta valia ſesenta dineros. pero eſta tan determinada la primera eſtimació del marauedi bueno y del viejo en las

dichas ordenanças reales como al preſente andan impreſſas y examinadas y paſſadas có publica authoridad de leyes, que pareſce temeridad apuntar lo cótrario. aunque ſin prejuyzio de la authoridad que tuuieron los que las recopiláro, pues no toca la eſtimació de las monedas tanto en la ſubſtancia de la ley, que ſe máda guardar cóforme a ſu deciſiō antigua, y ſe haze incidēter. no dexare de tratar otra manera de eſtimar el marauedi bueno: y el viejo poniēdo adeláte muy en particular la diferencia, que puede auer entre las dos opiniones, o maneras y modos de apreciar eſta moneda. Pareſce de las leyes antiguas de eſtos reynos, que eſta diſtinciō de moneda vieja y nueva procedio por razón y cauſa, que las monedas para remediar las neceſſidades publicas ſe alcauá y ſubian del valor ordinario y a las vezes ſe labrauá demas baxa ley que dádo el valor antiguo en ſu fuerza. todo eſto ſe prueua por el principio de las ordenanças que hizo el Rey don Henrique ſegúdo en Toro era de M.ccccxj. y el meſmo en Alcala era de M.ccccviij. ſi por la ley del Rey don Iuan primero en Burgos año de M.cccclxxxviij. dóde dice, que el marauedi viejoy nue ſean de vn valor, e iguales, aun que los dineros nuevos ſeá de

mas baxa ley. Por manera q̄ el marauedi viejo, y de moneda vieja valio siempre diez dineros, y seys cornados entendiendo, como entiẽdo del marauedi comun, que corria en tiempo del Rey don Alonso onzeno: porque este tal llama las leyes viejo y de moneda vieja: pues estocẽs no auia auido mudançã, ni nouedad en baxar de ley la moneda, ni subir la de valor, lo qual acaescio en tiempo del Rey don Henrique segundo, hijo del dicho Rey don Alonso onzeno. Ansi mesmo se confirma lo suso dicho por las leyes, que tengo alegadas en el principio de este capitulo, por las quales yo entiendo se prueua: que el marauedi comũ que corria en tiempo del Rey don Alõso onzeno el qual llaman las leyes marauedi viejo, valia diez dineros nomas: o seys cornados: y que se llama viejo teniendo respecto a la nouedad: que despues vuo en las monedas por remediar las necessidades publicas: como se da bien a entender en las dichas leyes y ordenanças. a esta cuenta podria quadrar mucho la estimaciõ de los sueldos tiniẽdo por la historia del Rey don Alonso decimo, que el sueldo comũ valia seys burgaleses de a quatro meajas cada vno y pohiendo el sueldo bueno en doze burgaleses de estõs de manera

que hiziesse doze burgaleses ocho dineros: como adelãte diremos y ansi quedaria el sueldo bueno, de quien hazẽ mencions las leyes del Rey don Alõso onzeno en ocho dineros. de lo qual resulta q̄ cinco sueldos buenos hazen quatro marauedis comunes en tiempo del dicho Rey don Alonso onzeno segun cõsta por las leyes, q̄ del mesmo Rey tẽgo alegadas, por las quales el marauedi es la quinta parte mayor, que el sueldo bueno. por manera, q̄ quedara el marauedi del tiempo del Rey don Alonzo onzeno en diez dineros como el de agora: puesto que se aya llamado en muchas leyes marauedi viejo. Esta distincion de sueldo bueno y de otro menor con esta mesma estimacion del marauedi comun en tiempo del Rey dõ Alõso onzeno vi notada en la memoria que tẽgo alegada de monedas antiguas, que vi de letra muy antigua, De lo qual parece quedar asentado, que el marauedi viejo, y comũ diferencia do del que las leyes, y coronicas llamaron bueno, valio diez dineros: o seis cornados. como vale el que al presente vsamos. Aunque el marauedi del tiempo del Rey don Alonso decimo, que se llama bueno y era de oro, o de tantos dineros: que igualauan al marauedi de oro como lo

testifica

testifica su historia valia mucho mas: pues viene a valer seys maravedis de los que agora corren. En la mesma historia del Rey don Alonso decimo y en otras se haze mencion de cierta moneda llamada Tornes: la qual dize la coronica que era de plata y esta creo yo era moneda francesa, q corria en Castilla por auerla traydo los franceses, q vinieron estóces a estos reynos y mirando los tienpos parece ser esta moneda el argenteo Turonense, de quien trata la clem. 2. de magistris, y tratamos en el cap. 3. §. 2. numero 8. en esta presente obra. donde le estimamos en veynte y cinco maravedis cõforme ala estimacion q agora tiene el real de plata castellano. por q el tornes pesaua tres partes de quatro de vn real: o tres quartillos: y en aquel tiempo valdria tanto como dos maravedis comunes. podria dezir alguno que esto tornes fuese el sueldo turonense, de quien tractamos en el mesmo. §. 2. numero 7. y le pusimos en peso dela tercera parte de vn real: qal presente sale en onze maravedis: y estóces valdria vn maravedi comun: por lo q adelante diremos cerca de las monedas de plata, que solian correr en estos reynos. Aũque yo sospecho que el sueldo tornes tenia mucha mezcla de cobre, y nõ tanta plata.

Ansi mesmo en las leyes rea

les muchas vezes se haze mencion de sueldos: los quales hã sido diferentes, como delas mesmas leyes, y de las coronicas parece. no tratare aqui del sueldo contenido en el foro juzgo, y leyes Gothicas, porque adelante se ofrescера mejor coiunctura y lugar.

Otros sueldos ay, de los quales hazen mencion las leyes del Rey don Alonso onzeno: y por ellas parece, que cada sueldo de estos era menor la quita parte q el maravedi comun, q estóces corria, anũ lo prueua la. l. 11. y la. l. 19. tit. 11. lib. 4. ordinat. l. 22. y. l. 30. tit. 32. de las ordenanças, que hizo el dicho Rey dõ Alfonso onzeno en Alcalá era de. M. cccxxxvj. esto mesmo prouamos poco antes: pues por aquellas leyes valen tanto quatro maravedis como cinco sueldos: y conforme a vna opinion pusimos este tal maravedi en valor de quinze dineros diziendo ser el que llamã las leyes de moneda vieja: por tanto este sueldo valia doze dineros y era mayor la sexta parte, q el maravedi, q agora vsamos, pues este vale solamente diez dineros, por lo qual parece, que cinco sueldos de estos vienen a valer seys maravedis de los de agora. en esta mesma estimacion en las varias resoluciones lib. 1. cap. xj. declaramos los sueldos contenidos en las leyes del Rey don Alonso onze

no. antes muchos tuuieron esta opinion el doct̃or Vicēte Arias y el doct̃or Montaluo in. l. i. tit. 3. & l. i. titu. 5. lib. 2. forti. el mismo Montaluo en el repertorio que hizo atas ordenanças reales verbo. solidus. dōde añade vna cosa y es. que el sueldo bueno valio ocho marauedis de moneda vieja, que segun su cuēta vernia a ser de valor de doze marauedis delos presentes, que agora gastamos: alega para esto vna ordananaça del Rey don Alonso onzeno en Alcalá. que comiemça: si el hijo dalgo tomo mas & ca. l. ii tit. ii. libro, quarto ordinat. esta ley en las ordenanças reales nuevas dize así. y es la. l. 19. el que tomare mas, pague por cada cosa cinco sueldos de sus bienes al Rey, que son de esta moneda quatro marauedis. siendo esta ley la mesma que alega Montaluo, claro esta, que no prueua lo que el quiere. Así mismo en las ordenanças antiguas del Rey don Alonso onzeno dize. pague por cada cosa cinco sueldos de los buenos al Rey que son quatro marauedis de esta moneda. de lo qual resulta auer tenido el doct̃or Montaluo el libro errado. y esto es cosa muy clara: pues la mesma ley, y las otras del mismo titulo por vnos mismos sueldos, marauedis, y dineros van tassando las viandas, y en todos los demas passos

haze el sueldo tal, que cinco valgan quatro marauedis. de manera, que no prueua auer valido el sueldo en aquel tiempo ocho marauedis delos viejos. llama, y pudo llamar el Rey don Alfonso estos sueldos de a doze dineros sueldos buenos, a diferencia de otros, que a mi parecer eran menores, delos quales haze meucion el Rey don Henrique segundo hijo del mismo Rey don Alonso, en las ordenanças, q̃ hizo en Toro era de M. cccc. xj. donde en el proemio dize, q̃ valgá tres sueldos quatro dineros: como solia valere de lo q̃l se sigue, q̃ este sueldo tal valia poco mas, q̃ vn dinero: en fin vn dinero y la tercera parte de otro. de manera q̃ este sueldo menor llega a valer ocho mejas, o tres sueldos q̃ corrieron en tiempo del Rey don Alfonso decimo: como parece de su historia capit. primero. valia cada vno de estos seys dineros burgaleses, q̃ a mi parecer tenia cada vno y valia quatro mejas segun q̃ del dicho capitulo primero se puede en alguna manera colegir, porque valia cada vno por dos pepones segun esta cuēta este vltimo sueldo valia veynte y quatro mejas, que son quatro dineros de los que corrieron despues en el Reyno, de los quales el marauedi valio, y vale diez como tengo ya tratado.

En la ley. 2. tit. 9. lib. 8. ordinat. esta

esta dispuesto, que el que dixere a otro por injuria, alguna delas palabras en la dicha ley contenidas, peche trecientos sueldos. estos sueldos, como note en las varias resoluciones, algunos juezes mayormente los inferiores estiman cada vno en dos maravedis: otros como son los alcaldes de corte aquatro maravedis de los que al presente correm esta ley se faco del fuero libro quarto titulo tertio l. secunda y en aquel titulo en la ley primera, se pone tambien esta pena delos trecientos sueldos en otro caso. así mesmo en la l. tertia titulo quinto libro quarto fori. haze mencion de sueldos. y alli el doctor Montaluo entiende sueldos burgaleses conforme ala l. i. titul. viij. libr. primo fori. y de clara en la l. i. titul. 5. libr. secundo que este sueldo burgales valia doze dineros. de manera. q̄ excede dos dineros al maravedi presente, que agora gastamos. Por lo qual estos sueldos tienen tanto valor. que cinco de ellos hazē seys maravedis delos presentes. por tanto segun esta cuēta los treciētos sueldos auia de estimarse en treciētos, y sefēta maravedis de esta moneda q̄ al presente gastamos

E si estos doze dineros no son de a seys mejas, sino burgaleses de a quatro mejas, como tengo apuntado seria cada sueldo de a quarenta y ocho mejas: y me-

nor la quinta parte, q̄ el maravedi comū, de manera q̄ cinco sueldos valdrian quatro maravedis de los que al presente gastamos y así los trecientos sueldos serian docientos y quarenta maravedis de esta moneda. Puesto que en esta cuenta siempre tenemos por contrario al doctor Montaluo, y a los que siguiēro su opinion.

En esta materia de sueldos, y de injurias es razon notar dos leyes del estilo bien antiguas, pues aq̄lla obra se hizo del tienpo del Rey don Alonso decimo y de las leyes, q̄ estonces se vsauā por la mayor parte, la vna es l. 85. la otra es l. 131. por las quales parece, q̄ el q̄ injuriar e de palabra al hōbre hijo dalgo ha de pagar quiniētos sueldos, aunq̄ las iniurias dichas a otros hōbres, q̄no son hijos dalgo, no tienē tāta pena. De estas leyes noto el muy magnifico, y en letras y reftitud de justicia señalado varō el licēciado Arce de Otalora del cōsejo de su Magestad en su real audiencia de Valladolid en el libro de las hidalguias. 2. parte. cap. iij. nu. 11. la causa y razon porque dizē en Castilla hidalgo de vengar quinientos sueldos segun fuero de España y que sea esta: por q̄ alos hidalgos por su nobleza les compete este derecho esepialde estimar y pedit sus injurias por quinientos sueldos. haze así mesmo pa-

ra losuso dicho vna ley que esta entre los fueros de España lib.3.tit.de las prendas. y dize así

Si el caluallero deue algo al franco, o a otro hombre de rúa, por aquella deuda, ni por otra cosa del mundo no traue alabestia, que caualgare, ni de las riendas: y si lo fiziere peite. D. sueldos de calúma. ccl. sueldos sean por el Rey: e los otros. ccl. sean para el cauallero, por la honra que auia recebido. Esto mesmo que esta ley dize se prueua por otros fueros antiguos de estos reynos. E aunque se suelen dar muchas y diuersas razones para entender el principio, y originen que tuuo la dicha manera de hablar, en comprobacion de la razon suso dicha yo confidero la ley. xj. titu. xj. libro. iij. de las ordenanças reales, donde se refiere vna ley del Rey don Alonso onzeno fecha en Alcala era de M. ccc. lxxvj. diziendo. por cada solar en que vno tomare alguna cosa de manintamientos por fuerza pague trecientos sueldos, si fuere lo que tomare de labradores, e si fuere de hijos dalgo quinientos sueldos. Así mesmo se puede aplicar otra ley del foro juzgo lib.3. titu.4. comienza la ley. Si algun hombre ha bucy brauo. Donde estimando se los daños hechos por animales, y las muertes de hom-

bres en ciertas quantidades, en la del hōbre de hōrra dize que peche el Señor del animal quinientos sueldos, por el omeziello. Tambien se puede en alguna manera aplicar lo que escribe Rhenauo en el libro. 2. de las cosas de Alemania. diziendo, q̄ entre otras leyes salicas, q̄ tenia los francos, auia vna donde se estimauā las injurias para la pena de ellas. en esta manera, que si el Salico frances injuriasse a otro pagasse el sueldo estimado en doze dineros: pero si el Frigio, o saxon injuriasse al Salico frances auia de pagar el sueldo por quarenta dineros estimado de arte que el sueldo para satisfazer la injuria echa al Salico se auia de contar, y tomar de mayor valor y auia de ser de quārēta dineros. los de mas de doze lo qual se hazia por ser Salicos franceses gente nobilissima y de tanta suerte y qualidad, q̄ de ella eran elegidos los reyes francos, sus consejeros, legisladores, y los de mas, por cuya prudencia y voto se gouernaua la republica. de lo qual, y de las leyes salicas trato en el cap. primero numero. 8. de las questiones practicas.

Conforme a lo suso dicho es necessario distinguir las dos opiniones, y segun cada qual de ellas resolver la estimacion de las monedas, en que esta o puede estar la differēcia. es así que
attenta

attenta la opinion del doctor Montaluo, y la declaracion de las ordenanças reales de los reyes catholicos don Fernando y doña Isabel, haſe de tener lo ſiguiente.

El marauedi bueno, que y-gualaua al de oro del tiempo del Rey don Alonſo decimo, viene a valer diez marauedis de los de agora.

El marauedi viejo, que era comun en tiempo del Rey don Alóſo onzeno, correſponde a tres bláſcas poco mas, de manera, que ſeys viejos hazen de los de agora corré diez marauedis.

El ſueldo burgales valio doze dineros, y porque el marauedi preſente vale diez dineros valio eſte ſueldo la ſexta parte mas que el marauedi, que agora corre: y la quinta parte menos, que el marauedi viejo, eſte ſueldo ſe llamo ſueldo bueno.

Pero teniédo, e ſigüédo otra cuenta ſe deue notar otra manera de eſtimació en la forma ſiguiente,

El ſueldo menor valio vn dinero y dos meajas: por manera que vale ocho meajas y anſi ſe llamo ocho ſen: como lo hemos prouado.

El ſueldo bueno valio doze burgaleſes, llamo ſe eſte ſueldo ſueldo burgales: lo qual ſe prueua por la l. j. titu. de los eſcriuanos lib. j. fori do pareſce, y quiere la ley ſentir, que eſte ſueldo

burgales ſe diuida y eſtime por dineros burgaleſes, y quaſi da a entender, que ſeys dineros burgaleſes hazé medio ſueldo.

El dinero burgales valia quatro meajas: como eſta notado en aquella memoria antigua, que tengo allegada.

De lo qual ſe collige, que el ſueldo burgales no vale doze dineros de los nuevos, que tienen a ſeys meajas: de los quales hazen diez el marauedi de agora: como quiſo Montaluo. Sino doze burgaleſes de a quatro meajas. que ſon ocho dineros de los nuevos y de a ſeys meajas.

Anſi meſmo ſe ſaca delo ſuſo dicho, que eſte ſueldo bueno: llamado burgales, es del que tratan y hazen meción las leyes del Rey dō Alonſo onzeno, que tenemos arriba allegadas: y dizen: que eſte ſueldo es menor la quinta parte, que el marauedi pequeño: y comun pues el marauedi valia y vale diez dineros de a ſeys meajas: y anſi cinco ſueldos de eſtos, que ſon quarenta dineros, hazé quatro marauedis, que anſi meſmo valien, y valieron quarenta dineros. Eſta meſma eſtimacion quadra ala l. 30. del Rey don Alóſo onzeno en Alcalá: ſin auer que quitar, ni que aña dir do dize quatro ſueldos, que ſon tres marauedis y dos dineros. ſiendo eſte ſueldo de

Couar. Numiſ. Col. S

a ocho dineros hazen quatro de ellos treynta y dos dineros: y siendo el marauedi de a diez dineros hazen tres marauedis treynta dineros: anſi que quatro ſueldos hazen tres marauedis, y dos dineros. ſegún la otra cuenta auiamos pueſto el ſueldo en doze dineros: y el marauedi no le podimos poner en quinze dineros, porque no quadraua: y por táto le poniamos en mas, que en quinze dineros, lo qual no es veriſimil: pues ſiépre el marauedi tuuo dineros ciertos y enteros.

El otro ſueldo: de quié ſe haze mécion en la Coronica del Rey don Alóſo decimo, valia ſeys burgaleſes, y era la mytad que el ſueldo bueno burgales: de manera que eſte ſueldo valia veynte y quatro meajas, o quatro dineros de los de a ſeys meajas. Eſte ſueldo ſe puede llamar mediano. Lo qual ſe collige de la dicha coronica y de lo que por ella ſe da a entender y de lo que luego diremos.

El marauedi bueno que iguala al de oro en ſu valor, ſe gü en la meſma coronica ſe eſcriue valio ciento y ochéta pepiones cada pepiõ era dos meajas: anſi meſmo valia eſte marauedi diez metales, cada metal diez y ocho pepiones. cóforme a eſto eſte tal marauedi tenia y valia ſeſenta dineros de a ſeys

meajas que correſpõden a ſeys marauedis de los que agora corren.

Dize la meſma hiſtoria del Rey don Alonſo decimo, que el marauedi de aquel tiempo, que alcançaua al de oro, valia nouenta burgaleſes, cada burgales tenia dos pepiones: los quales ſe deſhi zierõ y fueron reduzidos los cientos y ochenta a nouenta. valia anſi meſmo eſte marauedi bueno quinze ſueldos. cada ſueldo de eſtos tenia, y valia ſeys burgaleſes: por manera, que eſte marauedi correſpõde a ſeys de los que al preſente vſamos.

Anſi meſmo los quinze prietos, que la meſma hiſtoria del Rey dõ Alóſo decimo eſcriue haziã el marauedi, vienen aſer de tátos, dineros que igualã cóforme ala dicha cuenta a ſeys marauedis de los preſentes: por manera, que eſte dinero prieto valia quatro dineros comunes.

A eſta cuenta correſpõde las leyes del Rey don Iuan el primero, dõde taſan el marauedi bueno por ſeys de los viejos, los quales hemos pueſto en el meſmo valor que los preſentes aunque en diuerſas partes los marauedis viejos han ſido, y ſon interpretados, y eſtimados por particulares fueros algunas vezes a dos: otras a tres, otras a quatro marauedis de los que agora corren.

De aqui

De aqui se saca, que el marauedi de oro antiguo, que, por la ley del estilo valia y pesaua tanto como seys marauedis de oro del Rey don Alonso decimo, se estimaua y apreciua en treynta y seys marauedis de los que al presente gastamos.

La ley ij. titu. 33. part. vij. pone marauedis prietos, y marauedis blancos dando a entender claramente, que el marauedi prieto valia mas, que el marauedi bláco. Por ventura llamo marauedi prieto el marauedi bueno que montaua quinze prietos. y blanco al marauedi mas baxo y comú, que môtua diez dineros como móta el que agora vsamos. lo qual puede así mesmo prouarse por lo que diremos luego del blanco.

Estas monedas antiguas aún que eran de vellon, creo y sospecho tenían mas mezcla de plata que notienen las blácas, quartos, y ochauillos que agora corren. Esto se puede sacar en alguna manera de la coronica del Rey don Alonso onzeno. capit. 98. encuyo tiempo y antes en tiempo del Rey dō Fernádo quarto su padre, y de otros Reyes el marauedi comun vino a estimarse por nouenes, y cornados: como parece de la mesma historia, y valio lo que al presente vale, lo qual se puede creer por lo siguiente.

Lo primero, porque de las leyes del Rey don Alonso onzeno, que cerca de los sueldos hemos allegado y examinado, parece, que aquel marauedi valia diez dineros como al presente vale, y no mas.

Lo otro: porque valia diez nouenes el marauedi, y cada nouen de estos valia y era tanto como vn dinero de a seys meajas: lo qual esta claro por el ordenamiéto, que hizo el Rey don Henrique segundo en Toro era de M. cccc. xj. dōde dize, que el marauedi valga diez dineros, o diez nouenes, o seys cornados: y que doze quinenes valgá vn marauedi: dos quinenes vn cornado: de lo qual parece, que aquel marauedi valia seys cornados, y diez dineros. como vale el que al presente vsamos: y que doze quinenes hazian tanto, y montauam como diez nouenes: por manera, quel nouen valio seys meajas. pues el quinene era de cinco. todo lo qual quadra cō el marauedique agora gastamos.

De aqui así mesmo se proua, que el dinero nouen no valio estonces mas que seys meajas: y no nuene. aunque es posible que en algun tiempo las aya valido.

El cruzado moneda menuda en Castilla solia valer ordinariamente dos cornados no le subiendo por alguna necesidad

Couar. Numif. Col. S ij

como lo prueua el ordenamiēto, que hizo el Rey don Henrique segūdo en Alcala era de M.ccccviij.

Blanco fue tambien moneda y aunque pudo ser auerse labrado antes, como lo da a entender la ley dela partida. ij. tit. 33. par. tit. vij. tambiē la mōdo labrar el Rey don Iuan el primero, y le puso en valor de vn marauedi de diez dineros: despues abaxo cada blāco a seys dineros, que viene quasi a lo que es oy vna blāca y vn dinero mas lo qual parece por el ordenamiēto: que hizo el mesmo Rey don Iuan en Biruiesca año de M.cccclxxxvij. y en Burgos año de M. cccclxxxviij. este blanco baxo a valor de vn cornado el Rey don Henrique tercero en Madrid año de M.cccxcj.

En tiēpo de este mesmo Rey don Henrique el tercero corria en estos reynos la moneda de los Agnusdei, y valio primero vn marauedi: despues vino a labrar se de tā baxa ley, que valio vn cornado. anfi lo cuēta y trata la coronica del dicho Rey don Henrique tercero.

Anfi mesmo se vsarū y labraron antes de agora y antiguamente en estos reynos medias blācas: como consta por las leyes, que hizo el Rey don Iuan el primero en Segouia año de M.cclxxxx.

Hase de aduertir, que las mo-

nedas antiguas de oro, y plata aunque vayā en esta obra estimadas algunas vezes al precio antiguo, pero saluo el peso, que tenian se han de reducir alas que al presente corren por la semejanca en cantidad del peso: y estimarse el tal peso como agora se estima: pues se han de cōsiderar por el dicho peso, y cantidad de oro, o plata.

Sumario del capitulo siguiente.

- 1 *Considerase el precio, y valor de las cosas en tiēpos antiguos quāto a estos reynos: en especial del marco de plata.*
- 2 *Tratase del peso y valor del real castellano en tiempo del Rey don Henrique segundo, y despues, y antes.*
- 3 *Dobla castellana, de que peso y valor aya sido.*
- 4 *El marauedi de oro que peso, y valor aya tenido en los tiēpos pasados.*
- 5 *Examināse muchas leyes de las partidas, y del fuero, que hablan de marauedis, y otras monedas.*
- 6 *Francos, que moneda aya sido, y de que peso y valor.*

En el qual se trata y cōsidera el peso de las monedas de oro y plata antiguas de estos reynos para mejor entendimiento de las leyes.

Cap.

C A P. VI.

QUANTO al entédimiento de muchas leyes de las partidas y fue ro real conuiene

examinar el valor, y peso mas de particular de las monedas de oro y plata, que en estos rey nos solía correr, pues aunque ayamos dicho y declarado el precio del marauedi de oro viejo y nuevo por estimacion de marauedis comunes y dineros menudos, sera bien, por lo que adelante tocaremos, auerigar el peso, y cantidad, que estas monedas tenían si quiera para entéder la grauedad de las penas conforme a lo que oy en dia se vsa: y porque veamos, si vn marauedi de oro era liuiana pena: y así mesmo la pena de otros marauedis comunes. Para lo qual sehan de considerar algunas antigüedades.

Quié viuiere leydo las coronicas de Castilla, y las leyes antiguas del reyno hallara, que las viadas, mátenimiétos, y las de mas cosas necesarias para la vida humana, valian tan barato y en tá baxos precios, que con vn real del peso mesmo, que los de agora tiené, se cópraua y podia cóprar lo que en est tiépo nose podra cóprar có diez, ni con quinze reales, ni por vé tura con veinte. lo mesmo se puede dezir del marauedi co

mun pues estonces era de mas utilidad para cóprar vn marauedi que agora quinze niveyn te. esto paresce ser así no tratando de tiépos mas antiguos por las ordenanças, que hizo el Rey dó Alonfo onzeno. en Alcalá era de M. ccclxxxvj. y largaméte por las leyes, que hizo el Rey don Henrique segú do en Toro era de M. ccccvij. desde la ley. xxix hasta la ley. lxiiij.

Ité se deue notar: que en tiépo del Rey don Alonfo onzeno, y de don Henrique segúdo y hasta oy el marauedi por dó de se apreciaró y aprecian en las dichas leyes todas las cosas era y ha sido de seys cornados: o diez: dineros: como por las mesmas leyes paresce, y por lo que tenemos allegado en el capitulo antes de este: pues este marauedi no era el bueno, ni el de oro sino el comum,

Paresce así mesmo, que en tiempo del Rey don Alóso onzeno valia el marco de la plata ciento y veynte y cinco marauedis: como se prueua por su historia c. 98. y despues en tiépo del Rey don Iuan el primero valia docieétos y cinquēta marauedis. lo qual consta, y esta cierto por las cortes. que el mesmo Rey don Iuan hizo en burgos año de M. ccclxxxvij. y así en esto como en las de mas cosas necesarias en la republica. se

Couar. Numis. Col. S iij

hallara por las coronicas del reyno, que quãto mas nos acercaremos a este tiempo tanto mas han subido y encarecido se en los precios todas las cosas que comunmẽte gastamos en comer en vestir y en otros tratos, y actos necessarios. lo qual sin coronicas por experiencia hemos visto de treynta, o quarenta años a esta parte: por tanto no nos marauillaremos de lo que leyeremos cerca de los precios que tuuierõ los mãtenimientos y otras cosas doçientos años atras.

Segun esto no va descamina do el precio de los reales Castellanos en aquel tiẽpo. estos reales eran de tanto peso, que
 2 como la hazen agora. anõ lo prueua la ley, que hizo el mesmo Rey don Iuan en Birnie-sca año de M. ccclxxxvij. do di ze que por ocho reales deuidos se pague vna onça de plata, y que este es su justo precio.

Por el valor del marco de plata podemos sacarla diuersidad del valor del real de plata del dicho peso, el qual valio en tiẽpo del Rey dõ Henrique segũdo tres marauedis: y porque esta moneda se labro debaxa ley a causa delas necessidades publicas, el mesmo Rey baxo este real a marauedi: como paresce por su coronica en el c.8. del año sexto y por las ordenã

cas, que hizo en Alcala era de M. ccccvij. despues esta mone da se boluio a labrar de buena ley como la vieja. quiero dezir como la que corria antes que se labrasse de baxa ley, y anõ el real viejo, como el nueuo valierõ en tiẽpo del Rey don Hé rique segundo tres marauedis cada vno. Esto se prueua por las leyes del mesmo Rey en Toro era de M. ccccxi. de las quales paresce, que poco antes con las muchas necessidades se auia alçado el real de plata da buena ley a doze marauedis: y luego se boluio a baxar a tres. andãdo el tiẽpo reynan do el Rey don Iuã el primero valio el real del dicho peso quatro marauedis. y entiendo el peso del real de esta manera, que ocho reales hazian y pesauan vna onça algo menos.

Por razon que en las mone das siẽpre falta el peso justo pa ra la costa de labrarlas. y q̃ en tiẽpo del Rey don Iuã el pri mero aya valido el real quatro marauedis, prueualo la ley que el mesmo Rey hizo en Burgos año de M. ccclxxxvij. despues cõ subirse la plata ha venido a valer el real vnas vezes doze marauedis, y estõces se lamarõ quartos las monedas que valie ron tres marauedis: porque erã quartos del real. el qual valio anõ mesmo dies y seys marauedis: y de aqui se llamaron quartos

quartos las monedas de a quatro maravedis. en fin como al presente, aⁿsi en los tiempos pa^sados la moneda de plata se respec^to al valor de la mesma plata poco mas: como es notorio.

Item se haze mencion en las coronicas y leyes del Reyno de monedas de oro. en especial se vsaron en Castilla las doblas y por las leyes del Rey d^o H^erique seg^undo en Toro. era de M. ccccviij. en la ley. lxiij. paresce que en aquel tie^po la dobla castellana valia treynta y seys maravedis de los comunes, que cada vno valia diez dineros, como el de agora. despues algo la moneda el mesmo Rey don H^erique, y valio la dobla castellana ci^eto y veynte maravedis y luego boluio esta moneda a reducirse a su justo valor, y valio treynta y cinco maravedis aⁿsi lo prueua las leyes del mesmo Rey don H^erique fechas en Toro era de M. ccccxj. en tie^po del Rey don Iu^an el primero valia la dobla Castellana cinquenta maravedis: lo qual paresce por las leyes del mesmo Rey don Iu^an en Biriuesca aⁿo de M. cccclxxvij. y en Burgos aⁿo de M. cccclxxxviii. estas doblas en tiempo del Rey don Iuan el seg^udo corria de muy baxa ley algunas de ellas: y las buenas y las malas auian subido en su valor: como han subi-

do los precios del oro, y plata: y de todas las otras cosas seg^un paresce por las peticiones, que se dieroⁿ en Madrid en las cortes del aⁿo de M. ccccxxxv. en vn contra^to de venta que se celebro en tiempo del Rey d^o Iuan el seg^undo en el aⁿo de M. cccc. y xxxv. de cierto heredamiento en tierra de Seuilla vi echa mencion de las doblas moriscas que eran y gualadas por las leyes reales a las castellanas, en se tenta maravedis cada vna. lo qual se sufre por razon que las moriscas corrian abaxadas de su ley, como las castellanas en aquel tie^po. hizo se el dicho contra^to en v. de Deziembre. por el qual do^{ña} Leonor Gutierrez Tello Abadesa y las monjas de la orden de Santa Clara vendieron el heredamiento de villa nueva de Balbuena a Fr^ancisco de villa franca por precio de dos mil y docientos y cinquenta doblas moriscas cotada cada vna dobla a seteta y vn maravedi. Esta dobla castellana en nuestros tiempos ha corrido o sola correr, pero no de tan buena ley, ni de tanto peso como las que tengo dicho: que corrian en tie^po del Rey don H^erique seg^udo, y del Rey don Iuan el primero: y valian las vltimas de agora treynta aⁿos, y quarenta. cada vna treci^etos y sesenta y cinco maravedis

Couar. Numis. Col. s iiii

Las doblas antiguas entiempo del Rey don Iuan el primero valia doze reales en plata amonedada: y en plata quebrada onça y media y vna ochaua de plata: segun paresce por las dichas leyes.

Demas de lo suso dicho conviene para lo que adelante diremos examinar esta dobla Castellana de que peso era, para ver el oro que tenia, y creo a todo lo que puedo alcançar, que esta dobla tenia peso de vn castellano, lo qual hasta agora entiendo ansi por lo siguiente.

Lo primero porque el Rey don Iuan el primero en Segovia año de M.cccxc. hizo la ley de la seguda suplication con la pena de las mil y quinietas doblas, no señalando mas que doblas sin dezir el precio de ellas. por tãto se hã de entèder estas doblas castellanas, y de aquellas, que se contiene en las otras leyes del mesmo Rey lo qual ami parescer esta claro. en nuestros tiẽpos, y antes de agora, despues que la dicha ley se hizo estas doblas se han juzgado por peso, y precio de castellanos luego biẽ se prueua, que la dobla castellana de aquel tiẽpo era de peso de vn castellano. Ansi mesmo creo, que estas doblas son las que dizen decabeça: por lo que dize la ley primera del Rey don Iuan el primero fecha en Biruiesca, dõde

haze mención de cierto seruicio de doblas, que el Reyno le prometio por cabeças mayor y menor en cierta forma. llamãse estas doblas de cabeça en las prouisiones dadas por su magestad año de M.D.xxxix. sobre las suplicationes con las mil y quinientas doblas.

Lo otro porque en las constituciõ es de la vniuersidad de Salamanca, que se hizierõ año de M. ccccxxij. poco antes, se mãdãdar dos doblas a cada doctor en los licẽciamientos, y doctoramientos, las quales no ay duda sino que se hã de entèder de las castellanas, que corrian a la sazõ en estos reynos. y estos siẽpre se han estimado a peso y valor de castellanos, como es notorio: y no se puede negar ni dezir otra cosa.

A todo lo suso dicho corresponde el precio y estimaciõ de las doblas por reales de plata del peso de los de agora: pues esta cierto, que al presente vale vna parte de oro onze partes de plata. y por la estimaciõ del oro y plata la qual ha ydo siẽpre cresciẽdo alomenos nunca en Castilla valio tãto como al presente vale: se puede colegir, que la dobla estimada en doze reales, que hazia onça y media de plata tenia mas oro, que no el ducado de nostro tiẽpo ansi que verna aser el peso de las dichas doblas a vn castellano, mayormente

mayormēte se prueua esto por que en las dichas leyes van y-gualadas las doblas castellanas con las doblas moriscas que parecen ser las doblas Zahenes o Azenes. las quales pesan à Castellano y antes mas, que menos.

Considerando el tiempo del Rey don Henrique el segūdo quādo la dobla Castellana valia treynta y seys marauedis Comunes: y que estōces no valia menos el oro y plata, que en tiempo del Rey dō Alonso decimo podemos, dezir, que el marauedi de oro del tiēpo del Rey don Alonso decimo, el qual valia seys marauedis de los comunes segun vna cuenta, era de peso por lo menos de la sexta parte de vn Castellano, y segun esto esta moneda de oro si se labrasse oy valdria conforme al precio presente quasi dos reales y medio poco menos: y por menudo ochēta marauedis. De este marauedi de oro se han de entender las leyes del Rey don Alonso decimo, que el hizo. Aunque segun la cuenta del doctor Montaluo passada por las ordenanças Reales, que agora tenemos este marauedi valia diez de los comunes, que eran de diez dineros como los de agora.

El otro marauedi de oro mas antiguo, al qual se han de referir las leyes antiguas de estos

Reynos fechas antes del Rey don Alonso decimo: y las que de ellas se facarō, pesaua segun la ley del estilo seys de los pasados, por lo qual viene à ser de peso de vn Castellano: aunque estōces valia treynta y seys marauedis comunes: los quales vienē a ser el dia de oy mas de quatro cientos y ochenta marauedis: y por reales quatorze.

De todo lo suso dicho se saca en limpio, que el marauedi de oro contenido en las leyes de las partidas, se ha de entender y juzgar de peso de vn Castellano: pues los que hizieron aquellas leyes tuuierō respecto ala moneda antigua de oro trasladando como trasladaron leyes tan antiguas y haziendo recopilacion de ellas. Para esto ay vna razō a mi iuyzio de mucha fuerça. los que hizieron las dichas leyes de las partidas y las recopilarō entēdierō muy bien el peso del sueldo aureo de Iustiniano, y como pesaua lo que pesa vn Castellano. Tuuieron ansi mesmo entendido que el sueldo, y el aureo erā de vn mesmo peso: y con esto estallano que los dichos authores no quisieron alterar cosa alguna en las leyes que trasladauā, y si alguna vez alteraron algo fue pesādo, que no haziā mudāça alguna, y no entēdiēdo las leyes como se han entēdido por otros y ansi en todos los

lugares do el de recho comun haze mēciō de sueldo, o aureo trafladaron marauedi de oro o marauedi simplemēte entendiendo de oro, de lo qual parece, que los dichos authores dieron a entēder, que el marauedi de oro contenido en las leyes antiguas de estos Reynos fechas antes del Rey don Alōso decimo, y del Rey dō Hernando tercero, su padre y otros reyes proximos a estos, era del peso que es agora vn castellano, quiero dezir la sexta parte de vna onça de oro: y tal que setenta y dos hazian vna libra Romana de xij. onças.

A esta declaraciō y parescer se allegā las leyes de los reyes Godos, que en España reynaron antes del Rey don Rodrigo, de las quales el dia de oy se tiene noticia por el libro que dizen y intitula Foro juzgo fecho en latin, y ansi mesmo en aquel Romance antiguo, que estonces se vsaua poco diferente del que al presente vsamos. En estas leyes Goticas se haze muy a menudo mēciō de sueldos de oro, en el texto latino: y estos mesmos en el texto español se llaman marauedis, o moruis de oro, y otras vezes simplemēte maranedis, o moruis, estos sueldos de ore, entiendo yo auer sido del peso de vn castellano como el sueldo romano, de quiē haze menciō Iu-

stiniano en su Codigo: para lo qual se puede presumir, que en tiēpo de los Reyes Godos corrian en España en la cōtractacion y comercio los sueldos de los Romanos y de Iustiniano: pues en tiēpo, que los Godos reynarō en España los Romanos no del todo estauan excluidos de ella antes gouernaron parte de España hasta que el Rey Suintilla vicesimo sexto Rey de los Godos, que començó a reynar año de Dcxxj. acabó de echar a los Romanos de toda España y de la Francia Gothica quedando se con la monarchia destas prouincias como lo escriue sant Isidro, el Arçobispo don Rodrigo, y el obispo de Burgos don Alonso de Cartagena aun que Paulo Emilio en la coronica Francefa attribuye esta monarchia al Rey Sisebutho, que fue el 24. Rey de los godos y començó a reynar año de Dcxij. Como querā q̄ sea pues Iustiniano auia tenido el imperio romano y muerto. 60. años antes poco mas o menos: verisimel es que quedarian sus monedas y sueldos de oro: y otras semejantes mādades labrar por los emperadores que le succedieron, quanto a la contratacion y comercio en España, por causa de la parte que los emperadores en ella tenian, y despues de ellos echados de ella, por lo que suelen durar

durar y tratarse semejantes monedas de tan excelente metal, y tam estimado.

Lo mismo se puede sacar de las mesmas leyes Gothicas, en las quales estos sueldos de oro se diuiden por tremisses como parece de la l.vlti.tit.vlt.lib.vi. & libr.viii.titu.iii. en la ley. Si algun hombre talcomo a cavallo, y en la ley, que comienza si algú hōbre encierra ganado. donde en el texto latino se haze mencion de los tremisses de oro, como parte de los sueldos, y segun prouamos arriba en el cap. iij. num. iiii. el sueldo de Iustiniano tambien se diuidio en tremisses de oro. Por manera que así por el nōbre, como por la mesma diuision, y por la contrataciō con los Romanos podemos entēder con mucha razon, que los sueldos de oro contenidos en las leyes Goticas eran del mesmo peso, o los mesmos que los de Iustiniano. y por tanto vienen à ser de peso de vn Castellano. desta manera se pueden entēder muchas leyes del foro juzgo mayormente en el lib. vii. y viij. y en otros muchos lugares dōde el texto latino vsa de sueldos, y el español de maravedis de oro: o de maravedis simplemente

E si quisiéremos dezir, que los Reyes Godos no ayan tenido cuēta cō la moneda Romana, diremos que ellos mesmos

mādarō labrar sueldos de oro a imitaciō de los sueldos de los emperadores y del mesmo peso, y con esto concurre que Pedro de Alcocer en la historia, q̄ cō mucha diligencia, y curiosidad hizo. y recopiló de la insigne, y Imperial ciudad de Toledo lib. j. cap. 32. afirma y testifica auer visto medio maravedi de oro del tamaño de medio castellano labrado en Toledo en tiēpo de los Reyes Godos: de la vna parte tenia la figura de vn Rey con esta letra. Vuitigis Rex: y de la otra tenia por letras. Toletus pius. Verdad es q̄ Alcocer llama a esta moneda Meaja de oro: y las leyes del Foro juzgo llama el tremisse meaja de oro: como parece de la l. vlt. tit. vlt. lib. vii. dōde el texto latino puso tremissem y el vulgar traslado meaja de oro y siēdo esto así la meaja de oro no podia ser la mitad del maravedi de oro: sino la tercera parte: como lo prueua la ley, q̄ comienza: Si algun hōbre talcomo a cavallo. tit. iiii. lib. viij. y es cosa cierta pues el tremisse de oro era la tercera parte del sueldo en tiēpo de Iustiniano segū lo tenemos prouado en el ca. iij. y esta es su propria significacion a la qual no obsta la ley que comiēça. Si algun hombre encierra ganado. en el mesmo tit. iiii. dōde el texto latin puso. tremissem vnū pro duobus capi-

tibus: y el texto vnlgar trassado las dos partes de vn marauedi: porque esta claro el error: pues tremissis no quiere significar, ni significa las dos partes de vn marauedi: sino la tertia parte del marauedi, o sueldo. pero pensando que la ley latina ponía por cada cabeça de las dos vn tremisse en el texto vulgar pusieron por dos cabeças dos partes de vn marauedi entendiendo dos tremisses por manera que la moneda de que haze mención Alcocer era medio marauedi, o medio sueldo de oro: el qual se llama en las leyes de Iustiniano semissis: y no tremissis: por tanto no era meaja de oro, que es el verdadero tremissis según parece de las mesmas leyes Gothicas.

De todo lo suso dicho parece que los maraueidis de oro que usaron los Godos partidos por semisses y tremisses, era del peso que el sueldo aureo de los emperadores, y que el castella no de oro que en Castilla solia en nuestros dias correr. De este sueldo hazen mención las leyes del dicho foro juzgo, que tengo allegadas, y otras muchas: mayormente la ley 17. & 18. libro ij. titu. j. Aunque el doctor Montaluo en la glosa de fuero in l. j. ti. v. lib. ij. Fori. dize que este sueldo aureo del foro juzgo valia ciento y tres aureos. Hasta el presente no he visto

authoridad por donde se pueda prouar esta opinion. antes por la ley que comieça. Porque ve ya muchos juezes, y muchos merinos en el dicho tit. j. lib. ij. del foro juzgo esta claro a mi parescer, q̄ este sueldo era menor q̄ vna onça de oro: y por esto no puede ser que aya valido tantas monedas de oro: como el doctor Motaluo escriuió

Antes del Rey don Alóso de cimo corria en estos Reynos vna moneda de oro llamada moruies Alfonsoies, que era maraueidis de oro Alfonsoinos. de estos se haze mención en vna carta, o instrumento que tiene la ciudad de Toledo, donde se contiene la venta que el Rey don Hernando tercero haze a la dicha ciudad de Alcocer. Herrera y otros lugares por quarenta y cinco mil Moruies Alfonsoies de lo qual haze mención el doctissimo licenciado Arce de Otalora en el insigne tractado de les hidalguias ij. parte ca. iiii. Pedro de Alcocer en el libro que tengo alegado poco antes lib. j. cap. 84. y está má cada Morui Alfonsoi quasi en vn Castellano, que es la sexta parte de vna onça de oro. Esta escriptura esta presentada en el pleyto que trata en esta corte y cácellaria de Granada la ciudad de Toledo con el Marques de Gibraltor y código de Belalcazar, en el qual pleyto ay

to ay testigos q̄ deponē auer sido el dicho Morui Alfonso del peso y valor de vn castellano. Asíque cerca deste valor no he visto testimonio ni authoridad alguna de Historias o leyes antiguas: y la parte del marques pretende auer sido el Morui Alfonso de menos valor y peso, verdad es que si este Morui es el marauedi de oro antiguo, que pesaua seys de los buenos conforme ala ley del estilo, clara y manifiesta es su estimacion y peso por lo que tenemos ya tratado: por lo qual ansi mesmo paresce, que si este Morui Alfonso era de los marauedis de oro que corriam quando començo a reynar dō Alōso de cimo, y antes algũ tiempo, que seis de estos pesan vn castellano. No digo mi parescer por ser artículo, que toca à pleyto pēdiente. despues de auer tractado la estimacion y peso de algunas monedas antiguas de estos reynos conuiene sacar delo dicho algunas declaraciones, y entendimientos a muchas leyes delas partidas porq̄ de esto podria resaltar claridad alguna para entender otras leyes reales.

La primera ilació sera cerca del entendimiento dela. l. 7. tit. 13. par. 6. dōde trasladado el authe. Preterea. C. vnde vir & vxor dize pero esta quarta parte no deue montar mas de ciēt libras de oro esta mesma suma de li-

bras de oro puso la nouella de Iustiniano en este caso in auth. vt liceat matri, & auia. §. quia vero el. 2. y si hemos de seguir la estimació de la libra de oro que haze Iustiniano in l. quoties. C. de susceptorib. & arcar. que es cada libra en sentēta y dos sueldos de oro, o castellanos: montā estas cient libras de oro siete mil y dozientos castellanos de oro porque la ley delas partidas se ha de entender conforme ala ley q̄ traslado: laqual se entiende delas libras Romanas de a doze onças y setēta y dos castellanos cada vna de manera que la dicha ley esta conforme à esta cuenta clara quanto a la cantidad, que quiso hmitar.

La segūda ilació toca ala. l. 4. titu. 13. par. 1. donde tractado de la injuria hecha a los sepulchros, y enterramientos como se ha de estimar dize que el juez no la estime menos de cient marcos. esta ley esta sacada dela l. iij. §. si nemo erit. & §. qui de sepulchri. ff. de sepulchro violat. y alli se pone esta pena en cient aureos, y no en ciēt Marcos, en lo qual va mucho: pues esta claro: que ciēt marcos ora seam de oro, o de plata son mucho mas q̄ cient aureos. por tātō se ha de aduertir à esta variedad dela ley de la partida, y ha q̄ la. l. 12. tit. 9. par. 7. poniendo al mesmo delicto pena y trasladado la mesma ley de los Romanos en los

mesmos terminos pone ciēt ma-
rauedis de oro, yno ciēt marcos
ansi mesmo la. l. 2. 3. tit. 18. li. 4. fo-
ri tratando delas mesmas penas
las pone en ciēt sueldos de oro
teniendo entendido los q̄ hizie-
rō aquellas leyes. que el aureo
y solido de justiniano crā vna
mesma cosa y vna moneda de
vn mesmo valor y peso de lo
qual trate largo à tras en el ca.
3. En esta mesma materia delas
injurias hechas en las sepultu-
ras de los muertos dize la mes-
ma. l. 12. tit. 9. part. 7. el que qual-
tare piedras, o ladrillos de las se-
pulturas, o las abriere para des-
pojar los muertos delos paños
peche al Rey dos libras de oro.
la qual ley esta errada y ha de
dezir diez libras de oro por la
l. qui sepulchra. C. de sepul-
turis violat. en lo qual se ha de
notar, que esta pena se puso
primero de veynte libras de o-
ro por la. l. 2. tit. 17. l. 9. Codicis
Theodosiani. la qual hizo el em-
perador Constantino poniēdo
la mesma pena aljuez, que no ca-
stigasse el dicho delicto de dō
de falso la. l. si quis sepulchrum.
C. de sepulchro violat. despues
el mesmo emperador en el mes-
mo caso puso la pena de diez li-
bras de oro, en la l. 4. eodem ti-
tulo. 17. li. 9. del código Theo-
dosiano. y de alli se faco la di-
cha. l. qui sepulchra. Hāse de en-
tender estas libras de oro cada
vna por setenta y dos castella-

nos: y ansi se ha de interpretar
la ley delas partidas demanera
que dos libras de oro serā ciēto
y quarēta y quatro castellanos:
y si son diez libras de oro seran
teticientos y veynte castellanos.
si por costūbre o fuero no estu-
uiere otra cosa dispuesta y res-
cebida. Lo que tengo dicho cer-
ca delas dichas leyes reales se ha
de entender conforme ala inten-
ciō que lleuārō los que recopi-
laron las dichas leyes en el pe-
so y valor del sueldo: porque
conforme al valor delos aureos
antiguos, de quien tratā los ju-
risconsultos como tenemos tra-
tado en el. ca. 3. cada aureo pesa
ua tanto como pesa oy dia vn
doblō y valia por monedas de
plata veynte y cinco denarios,
q̄ son quasi treynta Reales de
los presentes que gastamos.

La tercera ilacion se ofresce
quanto ala l. 9. tit. 18. part. 1. que
pone noucientos sueldos de pe-
na al sacrilego. esta ley se faco
del cap. si quis contumax. 17. q. 4
y del concilio Triburiente cele-
brado en el año de D cccxv. e-
stos sueldos no se han de enten-
der de oro, ni delos sueldos de
Iustiniano: sino otros sueldos de
menes estimacion delos quales
tratamos en el cap. 3. §. 2. expli-
cando el entendimiento del ca.
qui subdiaconum. 17. q. 4.

La quarta ilacion se ha de e-
xaminar quanto ala. l. 7. titu. 18.
part. 1. donde trassadādo los suel-
dos

dos del dicho capitul. qui subdiaconum 17. quæst. iiii. dize la ley, que estos sueldos se han de entender marauedis. y en la verdad si se entienden marauedis de oro del peso de los sueldos de Iustiniano, como lo tienen por costumbre las leyes delas partidas, la estimacion es bien crecida y la pena an gran cantidad: por lo qual y por otras consideraciones en el dicho §. 2. tuuimos, que estos sueldos no eran de oro, sino sueldos frâceses de plata y aun mezclada.

La quinta ilacion es cerca de la l. 10. titu. 18. parte prima que pone treynta libras de plata por pena al sacrilego, que hiziere violencia a las iglesias. Estas libras por todo lo suso dicho han de ser de doze onças la libra de manera que sera esta pena quarta y cinco marcos de plata, conforme a lo que notamos en el cap. 4. sobre el. entédimiento del cap. quisquis. 17. q. 4.

La sexta ilació toca ala practica de la l. 18. titu. 4. part. 3. don de tractando de la iurisdiccion mediana, o misto imperio dize, que ala tal iurisdiccion pertenesce conoscer: o determinar pleoto de trecientos marauedis arriba: y ala iurisdiccion menor pertenesce sentenciar de trecientos marauedis de oro en auso estos marauedis por lo que tengo dicho han de estimar se cada vno por vn castellano: por

que así es el estilo de las leyes de las partidas. E la dicha ley se faco de la nouella de Iustiniano titulo de defensoribus ciuitat. §. & iudicare. Donde estos trecientos marauedis de oro los llama vna vez solidos, y otra luego aureos.

La septima ilacion se ha de notar quanto ala l. 8. titulo. 7. partida. 3. donde se pone a los litigantes rebeldes pena por las rebel dias de ciertos marauedis. Los quales a mi parecer no hã de ser castellanos de oro como son otros muchos de los contenidos en las leyes de las partidas porque en los otros casos van las dichas leyes de las partidas cõ intêto de trasladar derecho comũ. en este caso yo entenderia estos marauedis conforme a la estimacion. q̃ tenia el marauedi de oro, o el bueno en tiẽpo del Rey dõ Alõsõ decimo, q̃ es seys delos de agora: o diez segũ otra cuẽta. alo qual fauorece la l. 1. tit. 4. li. 1. fori. que pone los mesmos cient marauedis de pena al Rebelde citado y èplazado para ante el Rey: como la dicha ley dela ptida: y los marauedis de las leyes Fuero entẽdemos siẽpre de los buenos, quieroz de oro, q̃ corria entẽpo del rey dõ Alõsõ decimo: o sus y guals por suma de monedas cobreñas, o de vellõ. De esta manera se hã de entẽder los marauedis puestos por pena a los Rebel

des in l. 1. 2. 3. 4. titu. 3. li. 2. fori. y los sueldos de q̄ allí se haze mención conforme a lo q̄ hemos notado del valor y estimación de los sueldos esta mesma interpretación de los dichos maravedis: q̄ sean de los buenos, se colige de las leyes. 24. 25. y. 26. de estilo. las quales tienen respecto al maravedi bueno del Rey don Alonso decimo. La mesma opinión tuvo el doctor Hugo Celso en el repertorio verbo emplazamiento aunque estas rebeldias se lleuā conforme ala costumbre de otra manera en algunas partes.

La octaua ilación pertenece ala. l. 3. ti. 8. part. 3. dōde pone pena de ciē maravedis en vn caso y de diez en otro, quādo el poseedor resiste, y impide que no se haga, ni execute el asētamiento. Estos maravedis sehā de entender, de los buenos, quiero decir de los que principalmente se valia en el Reyno del Rey don Alonso decimo, y erā de oro, o iguales al de oro: conforme ala cuenta, que hemos seguido y examinado. esto se prueua porque la dicha ley no es sacada de derecho común, ni de otras, q̄ yo aya visto por tanto latēgo de entender conforme ala moneda del Rey, que la hizo, que fue don Alonso decimo.

La nouena ilación toca ala. l. 20. ti. 23. par. 3. dōde para el caso de corte tiene y juzga por pobre al que no ha valia de veynete ma-

rauedis si se ha de entender conforme ala moneda del Rey, que hizo la ley: pues quāto a esta suma alo q̄ al presente me acuerdo, no la podemos referir a otras leyes antiguas, cada maravedi vale diez de los presentes, o seys por otra cuenta y es de los buenos. montan los dichos veynete maravedis alomenos que es a seiscientos y veinte maravedis de los presentes de adiez dineros los quales en aquel tiempo valian en Reales de plata y del peso de los de agora mas de quatro Reales: y eran mas que no son oy dia tres mil maravedis considerando el precio de todos los mantenimientos: como lo hemos prouado por las leyes antiguas del Reyno, y al presente damos por pobre para el caso de corte al que no tiene tres mil maravedis de hazienda.

Quanto a que vno sea obligado a arraigar se por pobre la, l. 1. tit. v. lib. 2. Fori. dize, que el que tuuiere ciē maravedis de hazienda no sea obligado a arraigar se, estos maravedis entendió Motaluo cada vno por diez de los de agora. yo por otra cuenta estimo cada vno en seys de los presentes, y erā en aquel tiempo estos ciē maravedis mucho mas, que agora son cincuenta ducados segun las cosas corrian en baxos precios.

Asi mismo quāto a que por pobre no pueda vno ser acusado

dor la l.ij.ti.j.part.vij.dize que aquel es pobre, que notiene cinquēta marauedis de haziēda. esta ley fue sacada de la l. nōnulli. ff. de accusat. la qual pone cinquēta aureos para este efecto. los quales cōforme en la opiniō comū en derecho, que las monedas contenidas en las leyes antiguas se hā de estimar cōforme al tiēpo, que las leyes se hizierō: y teniēdo lo que yo prone en el cap. iij. se hā de apreciar por peso de oro cada aureo en vn doblon: o en la quarta parte de vna onça de oro: en plata por veynte y ocho reales y mas: pues valia cada aureo sin cōtradiction alguna veynte y cinco denarios: los quales haziā tres onças y media de plata y algo mas. en moneda cobreña, o de vellō cada aureo valia mil quadrantes o quatrines, que vienē quasi a ser otros tantos marauedis de los que agora corrē en Castilla. Esta mesma declaraciō, que es la propria, y verdadera de la l. nōnulli se aplica a la ley de las Partidas, si entēdemos: que los authores de ellas no quisieron hazer uouedad: pero porque su intēciō fue declarar el aureo antiguo por el mesmo precio, y valor, que el sueldo de Iustiniano, hemos de estimar y reducir la dicha suma a cinquēta castellanos de oro y a su valor conforme alo que arriba de-

xamos notado.

La ilaciō decima es cerca de la l. 41. ti. ij. partit. iij. dende interpretando el authē. nisi breuiiores. C. de sentētijs ex periculo recitādis, dize que las causas de diez marauedis abaxo son y han de ser tenidas por breue de arte, que no sea necesario poner la demanda por escrito. esta quantidad no estaua tassada por derecho comun: como parece por lo que se nota en el dicho Authētico. Por tāto hemos de tener entēdido, que la tassa es conforme ala moneda de marauedis principales, que corriā al tiēpo que la ley se hizo, que son de los buenos segū vna cuēta adiez de los presentes cada vno: o segū otra a seys. de manera, que erā cient marauedis, o sesenta, los quales en aquel tiempo por los baxos precios delas cosas montauā tanto como agora dos ducados, y mas.

La onzena ilacion esta bien manifesta quāto ala l. ix. ti. iij. part. v. de la donaciō que se pue de hazer sin insinuar se hasta en quiniētos marauedis de oro. esta ley esta sacada de la l. sancimus. y la l. penultima. C. de donatio. dōde se haze mencion de quinientos sueldos. los quales eran cada vno en aquel tiēpo de peso de vn Castellano, o la sexta parte de vna onça de oro. y así la ley de la partida

Couar. Numis. Col. T

se ha de entender en esta mesma estimacion: que cada marauedi de oro sea vn castellano: como lo tratamos en el li. j. de las varias resoluciones capi. xj.

Dozena ilació se deduze para entendimiento de la li. j. tit. xj. part. iij. donde en las causas de diez marauedis abaxo se ha de deferir el juramento, quando ay prouança de solo vn testigo esta quántidad dexo el derecho comun en aluedrio de los juezes: por táto no sera inconueniente entēder algunas vezes estos marauedis por los sueldos de Iustiniano, que son Castellanos de oro, aunque el proprio entendimiento viene a ser por los marauedis del tiempo en. que Reinaua el Rey don Alonso decimo, que eran seis de peso de vn Castellano como tenemos tratado en lo que hasta aqui esta declarado.

Hazese mencion en algunas Historias de Castilla de vna moneda llamada Frácos. Este Franco era de oro. y valia diez reales de plata del mesmo peso, que tienen los que agora corren y hazē ocho vna onça. Era el franco menor, que la dobla Castellana de aquel tiempo que examinamos en este capitulo, la sexta parte: como se deduze y puede bien sacar de vna ordenança, que hizo el Rey dō Iuan primero en Viruiesca agno. de M. cccxxxvij.

De manera que el Fráco pesaua algo mas que vn ducado de los que al presente corren.

Ex capite sequenti.

- 1 Numismata, an possint pluri estimari, quam materia, ex qua fuerit signata.
- 2 Aristotelis locus expenditur ad intellectum Iurisconsulti in li. ff. de contrahen. empt.
- 3 Pecunia, an possit pluri estimari in priuatis commercijs, quam publicē sit estimata.
- 4 De cambio ad pecunie permutatio nem, & de campforibus.
- 5 Numismata an sint cudenda publicis expensis.
- 6 Princeps an possit mutare pecunie valorem.

De mutatione monetæ quò ad pondus, & valorem eius.

CAP. VII.

BITER superius non semel diximus, in his Hispaniarū regnis numismatū pondus & valorē mutatum fuisse regia quidē authoritate. idcirco queritur an ea mutatio licita sit, & iure fieri possit. Et sane quoties mutatio monetæ sit quò ad pondus, & eius valorē, planē omnino licita est, nec in hoc aliquid

hoc aliquid potest cōtrouerti. Etenim si numismatum aureorum pōdus augetur vel minuitur, æquum erit, quod & valoris, ac æstimationis fiat diminutio, vel augmentū. Erit igitur huius quæstionis cōtrouerfia in hoc, an numismata pondere eodem possint quandoq; pluris æstimari, & valere auctoritate principis? cui quæstioni & illa accedit, an moneta cūdenda sit expensis reipublicæ, vel principis?

Et quibusdam visum est, numismata nō pluris esse æstimāda regia auctoritate, quā æstimetur, & valeat ipsa massa auri, vel argēti, aut pondus, ex quo constant. notatur in l.j. ex Accursio ibi, ff. de cōtra. empt. vbi de pecunia Iuriscōsultus inquit, Electa materia est, cuius publica ac perpetua æstimatio difficultatibus permutationū æqualitate quātitatīs subueniret; eaque materia forma publica percussa, vsus dominiumq; nō tā ex substantia præbet, quā ex quantitate: nec vltra merx vtrumque est, sed alterius pretium vocatur. Hactenus Iuriscōsultus, de cuius intellectu paulò post tractabitur, vt videamus, an illic probetur opinio Accursij.

¶ Secundo ad hanc rē adducitur tex. in l.j. C. de veteris numisma. potest. quo in loco apparet, numismata esse vbiq; cū-

dēda & expēdēda debitū pondus habentia. Sed ea constitutio nihil aliud probat, quā quēd numismata publica percussa auctoritate, debeant esse iusti pōderis, & debiti: nempe eius ponderis, quod lege publica fuerit diffinitū: non tamen sequitur ex hoc, quod numi sint habituri eūdem valorem, quē valet ipsa materia, ex qua fuere signati.

¶ Tertiò in idē tendit tex. in l.j. C. cod. tit. de vete. numis. potest. iuxta Accursij interpretationem, quæ videtur probare, quod diminutis numismatis quò ad pondus quidem, etiam eorum æstimatio diminuenda sit. Sed nec hic text. quidquā vrget: est etenim eius sensus secūdam Bar. quod minuta æstimatione solidi, minuitur æstimatio rerū quæ vēduntur ad solidū. sicut itidē cōtingit, vbi æstimatio monetæ augetur & crescit. Nā eadē ratione crescūt pretia rerū omnīū, quæ eadē moneta emi solent: quæadmodū notant Ang. in l. Paulus. ff. de solutio. Purpur. in l. cum quid. ff. si cer. pet. nu. 71. Quod verū est, & procedit, vbi omnes monetæ minores pari proportiōe augētur, vel minuuntur: tūc enim pretiū auget vel minuitur omnīū rerum vniformiter diminuta, vel aucta æstimatione omnīū monetarū: atq; idē pretiū rerū, cū sit vniforme. Couar. Numis. Col. T ij

mitter variatū, æquipollet veteri pretio. Quod si vna tantū species aurei, vel numismatis minuatur, reliquis monetis manibus in statu suo: tunc pretia rerum manent in priori statu respectu aliarum monetarum stantium: respectu autem aurei minuti non minuuntur, imò augentur rerū pretia. Sic è contrario in augmento vnius numi respectu aliorum, qui nō fuere aucti, pretia rerū manent in eodem statu, respectu verò illius aucti numismatis pretia rerū minuuntur, quemadmodum eleganter considerat Carolus Molinæ. de contractibus. q. 93. numer. 716.

¶ Quarto hūc pertinet l. iij. eod. tit. C. de veteris numisma. potest. qua decisum extat, numismatum pretia vbique debere eandem æstimationē habere, denique & vniformē. Sed & hæc cōstitutio eo tendit, vt vbique eadem sit æstimatio, idem sit valor eiusdem numismatis: non tamen sequitur ex hoc, quod tanti sit numus æstimandus publica authoritate, quanti æstimatur ipsa materia, ex qua conficitur.

¶ Quinto hæc ipsa opinio deducitur ex c. quāto. de iureiur. quo in loco apparet, principē teneri omnino monetam cudere, & publicam facere ea lege, vt valor iuxta pondus ei cōstituantur: alioqui si princeps

posset pro sua libidine pretiū constituere numis quodcūque pondus auri, vel argenti habentibus: iuramentum illud, quod tanto conatu romanus Pontifex illicitum esse censet, minime foret vlla ex parte reprobū atque ideò fateor, hanc decretalem decisionem admodum virgere aduersus principes qui hanc legem nequaquam obseruant in numismatis cudendis.

¶ Cæterum contrariam sententiam plurimum comprobabat ratio ab Aristotele deducta libr. 5. Ethic. cap. 5. & libr. j. Polit. cap. vj. inquit enim numum lege consistere, ac suam vim retinere, non natura. Si quidem ipse princeps, ipsa res publica, denique ipsa lex numum constituit: atque ideò numisma dicitur, quasi nomisma à νόμος, id est lege, à qua pretium, & valorem certum accipit: cuiusque libera potestas est numos semel percussos inutiles efficere, ac reddere. Hæc Aristoteles, à quo libet nō temere argumentari. Nam si non natura ipsa, sed à principe numismata vim, & potestatem accipiunt: ab ipsoque legem reuocante inutilia effici possunt. profectò non tanti æstimatur materia ipsa auri, vel argenti, quanti numus ipse: cum si tanti æstimaretur natura ipsa nō lege, pretium, & vim numus haberet. Huic rationi Plut. suffragatur

fragatur in Phocionis vita scribens, numos eos esse præstantiores, quo in minori materia plus valoris, ac pretij completantur. Simili ferè ratione suffragatur textus in l. Titij. ff. de auro, & argen. leg. vbi Iuriconsultus respondet, legatis alicui decem pondo auri, satis iustè legatum solui, si vel aurum, vel pretium auri præstetur. idem probatur in l. j. §. vltim. ff. eod. titul. Etenim si pecunia, qua aurum ipsum æstimatur, aurea quidem tanti ponderis esset quanti ipsum aurum, nulla subesset ratio, cur hæc vt diuersa ab ipso Iuriconsulto nominentur: siquidem nullo discrimine constant. Sed nec istæ rationes aduersus principum censores omninò vrgent. Locus equidè Iuriconsulti diuersa censet aurum, & pecuniam, vel numos aureos, & meritò: quia numi propter formam, & caractèrem publicum à massa, & materia rudi distinguuntur: quemadmodum statim probabitur.

¶ Sic locus Aristotelis rectè intellectus eum sensum habet, vt plurimum intersit, sitnè massa metalli informis, & rudis, an in numos redacta. Hoc enim & ipse Aristoteles explicat eleganter in dicto cap. vj. Nam cum inquit, quæque necessaria non facile posset vtrò, & citrò comportari, publico gentium consensu constitutum est ad per-

mutationes faciendas, vt tale quidam inter se darent, & acciperent, quòd cum esset ipsum ex genere rerum accommodatum ad vsum vitæ facile tractari posset: cuius modi est ferrum, & argentum, & si quid aliud eius generis habetur, quod initio magnitudine, ac pondere simpliciter erat definitum: postremò etià caractere fuit percussum, vt homines liberi essent à sollicitudine examinandi. nam caractere quantitas numi significatur. Hæc Aristoteles. Ex quo primum adnotandum est, autoritate publica effectum fuisse, vt numi certà habeant & ponderis, & æstimationis rationem, quæ & ipso caractere, & forma cõstet absq; alio examine, quod quidè necessarium foret, si massa auri, vel argenti daretur absque publica forma pro aliqua alia re ad humanum vsum necessaria. Quo fit, vt licet numus eiusdem ponderis sit, cuius & ipsa materia, ex qua constat: attamen admodum utilis fuerit numismatum vsus, vt absque alia hominum sollicitudine constet ex publico caractere, quanta sit eius materiæ æstimatio, quod manifestissimè Aristoteles explicat. Deinde constat ex eodem, numum ipsum autoritate publica cõstare, non tam ex substantia, quàm ex quantitate: ita enim

Couar. Numif. Col. T iij

ipse legendum esse censeo in l. j. ff. de contrahend. emptione. Etiam si Budæus inibi, ex qualitate legerit. Est enim sensus quod in numis iam ipsa substantia materialis non consideratur, sed quantitas: id est valor impositivus publicè, & perpetuò constitutus: quam equidè quantitatem, publicam, & perpetuam æstimationem vocavit paulò ante idem Iurisconsultus. Quantitas igitur ab eodem appellatur publica illa numismatum æstimatio, qua intelligitur, & significatur, quanti numisma quodlibet locale sit.

Hinc sanè deducitur illius quæstionis definitio, an aliquod auream numisma possit permutari, aut vendi pro numis argenteis, pluribus tamen quàm lege, aut publica æstimatione fuerint definiti? Et quia isthæc æstimatio numismatum publica est: & pretia cuiusque rei publica lege constituta, non liceat pervertere: quibusdam visum est, non posse vendi pecuniam carius, quàm lege valeat: nisi excessus ille recipiatur ratione officij, vel consuetudinis, vel eius, quod verè interfuit ipsius recipientis illum excessum ratione damni emergentis, vel probatissimi lucri cessantis. Sic etenim cõset doctissimus Ioãnes à Medina de restitutione: vbi de cambijs a-

git. folio 157. sed ut hæc quæstio faciliùs intelligatur, aliquot subijciam conclusiones.

¶ Prima conclusio. Pecunia duplici ratione in pretio habetur: scilicet tanquam res & tanquam signatum numisma. Probatur hæc assertio, quia valor metalli, nec perit, nec mutatur propterea, quod sigillum publicum impressum habeat: siquidem æstimatio publica in id tendit, ut ea observanda sit quoties illud aurum, vel auri massæ numisma expenditur. Hanc denique conclusionem eleganter exponit Dominicus Soto libro vij. de iusticia & iure. quæstio. ij. cui suffragatur locus insignis apud Iurisconsultum in l. numismatum. ff. de usufruc. quo in loco veteres numi ex auro forsan purissimo percussi, ut gemmæ, & pretiosæ res ita servantur: & custodiuntur, ac æstimantur, quod usufructus potest in eis constitui: sicuti & in rebus usu non consumptibilibus.

¶ Secunda conclusio. Secundum metalli naturam poterit iustè numisma aureum, ut aurum permutari, aut vendi maiori pretio, quàm sit illi à republica prætaxatum: modo augmentum illud sit exiguum. Hanc opinionem tenuerunt Sylvester verbo, usura. iiii. §. iij. Dominicus Soto in dict. quæstione ij. Caieta. licet dubius in tractatu

tractatu de Cambijs capitu.vj. Huius casus erit exemplū quo res numismata aurea dantur, & venduntur ad deaurandum, ad ornamentum, ad annulos, in aures, torques, & his similia conficienda. in hac etenim specie locus non est publico pretio, quod tantum obtinet, ubi numismata permutantur, & in commercijs expenduntur. Qua ratione tollitur Ioannis Medina opinio, quæ contrariam huic sententiam potius admittit. Quod est maxime notandum. His adde Aymonem Crauetam. consilio vj. numer. 15. & sequen. qui hac de re non nihil agit.

¶ Tertia conclusio. Licitum nihilominus est, numismata ut numismata sunt, & ea ratione, permutare, aut cambire, nonnullo ab alterutra parte concessio alteri pretio. Hac probatur. Nam licet primus, & proprius vsus pecuniæ sit ad emendum, & vendendum, ut sit alterius rei pretium: iuxta l. j. ff. de contrahend. emptione. Aristotelem libr. j. Politic. cap. vj. & quoad hanc partem nulli liceat transgredi eius æstimationem à lege taxatam: est tamen & alter pecuniæ vsus improprius nempe ut permute- tur pecunia cum pecunia, & ad hoc non habet à lege taxatam certam quantitatem, nec valorem: ut docent Sanctus

Thomas libro ij. de regimine princip. cap. 14. Syluester verb. vsura. iij. quæstio. ii. & iij. sic sane licet proprius vsus calcei sit ad tegendum pedem: alter tamen eius vsus improprius est ut cum alia re permutetur, sicuti ex eodem Aristotele deducitur in dict. cap. vj. & cap. vij. Hoc ipsum hac in re & Caieta. adnotauit in tractat. de cambijs cap. 5. deinde commutatio ista pecuniæ admodum utilis est reipublicæ, dum numularius auream pecuniam dat pro minuto argento, aut vice versa minutum argentum pro aurea pecunia. Contingit enim sapissime, utiliores esse alicui minores numos argenteos ad faciliorem usum, & expensas, quam aureum numisma: atque itidem alteri erit utilis nam si auream ad translationem, quam argentei minuti numi. Qua ratione ob faciliorem, ac commodiorem usum est utilis valde ista in re publica permutatio. ideo mirum non est, si permittatur mercedem aliquam dari his, qui labore proprio, & industria paratos habent numos aureos, & minutos argenteos ad huiusmodi cambiam, modo pretium hoc tenue sit, ne fraudibus locus aperiat. Præsertim constat, hoc licere publicis capsoribus, ministris reipublicæ, ab eaq; constitutis. His etenim hoc licere Couar. Numis. Col. T iijj

asseuerant nostri doctores passim, quorū meminit eos sequutus Laurentius Rodolphus in c. consuluit. de vsur. in repetit. q. 26. Ioā. Lupi. in c. per vestras. notabi. vj. in §. ix. nu. 13. de don. inter vir. & vxor. Florentinus ij. parte. ti. j. c. vij. §. 47. Conradus de contractibus q. 99. quorum opinio cōmunis est, secundum Syluestrū verb. vsura iij. §. vij. Qui tamen & si premittant, se tractare rē istam quod ad publicos cāpsores: non tamen negāt expressim, idem licere priuatis personis. Sed Caiet. in tract. de cābijs, c. v. in specie asserit, non esse hoc cābiū licitū priuatis: sed tātūm his, qui ab ipsa republica sunt ad id munus electi: cuius contrariū Syluester in d. verb. vsura iij. §. vij. probare mihi visus est, & idem tenet maxima ratione Dominicus Soto in d. q. ij. Etenim si hęc permutatio genere suo pecunia æstimabilis est, vt constat, nihil vrget, cur non sit licita cuicunq;, etiam priuato: quod equidem verū est ex ipsa natura rei: nisi lex huius cambij vsum priuatis interdixerit: tūc etenim nemo poterit officium hoc exercere, nisi is, qui à republica fuerit electus: alioqui mortale crimen is cōmitteret, & teneretur ad restitutionem lucri ex ea re percepti: sicuti ipse Domini. Soto probat in d. q. ij. sic lege regia j. tit. viij. lib. v. ordi. interdictum

est officiū istud priuatis, & omnibus, nisi in curia principis habentibus ab eo specialem commissionem, & licētiā: in alijs verò ciuitatibus, & locis permittitur his, qui à collegio Decurionum fuerint nominati, & electi. Hac sanè ratione dicti sunt ab initio Cāpsores hi, qui paratas habebant pecunias ad permutandū minores pro maioribus, & vice versa maiores pro minoribus seruata cōpensationis æqualitate. Habuit verò hęc dictio originē à verbo: Cambio, idest permuto: & inde vetera illa: campsi, cāpsum: & cāpso, campfas: eadem significatione authore Prisciano li. x. c. ij. qui ex Ennio citat. Leucatem campfant: idest permutāt. tradit Andr. Tiraquellus lib. j. de retractu. §. 30. in princi. inde campsores. Cambium autē dictio non est à Latinis recepta: tametsi vtatur eadem libri feudorum author in c. j. §. si quis dominus. quo tempo. miles. & in c. j. §. cūm autem. de contro. inuestit. vbi Bald. notat, Cambium esse permutationem nō tantūm speciei ad speciem, quæ propriè est permutatio: sed & speciei ad genus: vt domus cū frumento: & etiam generis ad genus: notat Iason in l. j. colū. vlti. ff. de rerum permuta. sic & regia partitarum lex j. tit. vj. parti. v. permutationē cābium appellat. Illa verò merces, quæ campiori

campfori datur pro permutatione pecuniarum dicta est à Græcis Collybus: & inde campsores Collybistæ: quod Budæus adnotavit in l.vltim. ff. de pignorat. actio. Dicti etiam fuere Numularij. Sed & argentarij, qui trapezitæ, & mensularij appellantur, non tantum pecuniarum permutationi dedere operam maiorem: siquidem simul negotiationem exercebant, Nam pecunias custodiendas accipiebant, propriasque, & alienas foenori dabant. Vnde apud Plautum argentarius pro foeneratore accipitur. His solebant in publico ad longum tempus tabernæ locari. l. qui tabernas argentarias. ff. de contrahend. emptio. 5 quo in loco labitur Accursius dum interpretatur argentarias tabernas, in quibus argentum venditur. Idem argētarij mensas publicas, & officinas Romæ in foro habebant propè Castoris ædem, ex Plauto in Curgulione: in Persa: & in Asinaria. Terentio item in Phormione. Qua ratione argentarij foro cedere dicebātur: cum tabernis, idest mensis suis cedentes, aliò fugientes habitatum migrabant, falsebantque creditores: quod longius explicat Gulielmus Budæus in l. si hominem. ff. de posi. §. quoties. vbi Iurisconsultus huius loquutionis meminit. Dicti

etiam fuere argētarij collectarij à colligēdis numis in l. qui quis. C. si cert. peta. vii explicat Alciat. in lib. iiii. dis. punctio. capitu. 22. ex Suida. Horum autem argentariorū officium, & ministeriū causam publicam habebat. l. argentarius. in princip. ff. de edendo. Nam & alij rationes conficiebant, ad quarum fidem recurrebatur. l. Prætor ait. cum l. sequē. ff. de edendo. notat & de his aliqua Carolus Molin. de contractib. numer. 59. Ad propositam ab initio quæstionem rursus accedens illud ex multis adnotabo præ maxima autoritate text. in capitu. quanto. de iureiurando. numismata expensis publicis esse cudenda, nec pluris fore æstimanda, quam materia ipsa absque publico caractere æstimaretur. Hanc sententiam probat gloss. in dicta l. j. ff. de contrahend. emptio. Barto. in l. Paulus. ff. de solutio. ij. column. item Barto. in l. qui falsam. ff. de falsis, & in l. j. §. vltim. ff. de auro & argen. legat. cuius opinionem communem esse asseuerat Curt. Iunior in l. ij. §. mutui. numer. xij. ff. si certum perat. vbi Bartol. eandem opinionem probat, & tenet, quam etiam sequuntur Matthæ. Afflict. decisio. 90. & Petr. Velluga, in speculo principū, titul. de mutatione monetæ, numer. vij. Nihilominus con-

trariā exponimus cōclusionē qua constanter asserimus, posse principem in cudendis numis eam obseruare legem, vt aliquid lucri percipiat pro ratione expensarum, quæ sunt in ipsa moneta signanda. Non enim tenetur princeps proprijs expensis numos percutere. Idcirco poterit à principe numismatum pretium taxari vltra ipsius materiæ æstimationem: quod cōsuetudo iamdiu toto in orbe Christiano recepit, secundum Innocen. Abba. numer. xj. Imol. colum. iij. & ibi docto. in dict. cap. quanto. de iureiurand. Imol. in dict. l. Paulus. ff. de solutioni. imò & de hac consuetudine Bart. ipse testatur in dict. l. ij. §. murui. ac Martinus Laudens. in tract. de monetis. column. j. Petrus Vellu. in dict. numer. vij. Boerius decisio. 327. numer. iij. & Albertus Brunus in tractat. de augmen. & diminuti. cōclusionē vltim. colum. j. qui eandem approbat, vbi lucrum id fit exiguum. Ego verò hac in re non video admodum vrgeri contra principes text. in dicto capit. quanto. potuit enim in ea specie detrimentum in numismate contigisse eo pacto, vt præter valorem materiæ, & modum legitimum expensarum pretium foret constitutum: quod illicitum est, deinde consultius est, numis-

mata expensis publicis percuti, & eundem habere valorem, quem ipsa habet materia: & tamen cōsuetudinem, cuius paulò antè meminimus: non ita contrariam iuri opinamur, vt admittenda nō sit. Ea etenim principes ipsos excusabit omnino. Sic in his regnis apparet ex pragmaticis constitutionibus, quarum in primis huius operis capitibus mentionem fecimus, consuetudinem istam planè seruari in numis argenteis, & aureis: tamen modò ob auri penuriam pluris æstimemus, & faciamus aurei numismatis materiam, quam numis ipse lege regia sit æstimatus: atque ita hanc sententiam quam recepit consuetudo, crebriorem esse asserit Carolus Molinæ. de contractibus. quæstio. 100. nume. 798. quam probare videtur. Gabriel in iij. sentent. decisio. 15. quæst. ix. col. ij. quin & idem Innocent. Abba. & alij in dicto capitul. quanto. hoc principi licere arbitrantur vltra expensas necessarias, quæ sunt in cudendis numis, si ipse princeps sit in aliqua inopia constitutus. Nam ad subueniendum publicæ necessitati, publicisque impensis, poterit pluris monetā æstimare, quam numismatum materia æstimetur. Imò & hoc ipsum quandoquē vtile reipublicæ est, ne pecunia aurea, vel argentea extra re-

trā regnum aut extrā prouin-
ciam exportetur: quemadmo-
dum admonent ipse Innocen-
& Guid. Pap. in dict. cap. quan-
to. column. iij. constat sanē ex
constitutionibus Henrici Re-
gis secundi, & Ioannis primi,
ob publicas necessitates ab ip-
sis Regibus numismatum pre-
tia augmentum accepisse. Sed
& consensu populi, aut ciuita-
rum regni, etiam absque pu-
blica inopia poterit idem prin-
ceps efficere, secundum Inno-
cent. Panor. & alios in dict. ca-
pitul. quanto. Romæ itidem
hoc factum olim fuisse ob pu-
blicam inopiam ab ipso sena-
tu, testatur Plinius lib. 33. ca. iij.
Hinc denique poterit & alteri
6 quæstioni responderi: an prin-
ceps possit mutare pecuniæ va-
lorem, & æstimationem? qua
in re Aristoteles inquit libr. j.
Politico. cap. vj. & v. Ethico. ca-
pitu. v. esse in potestate reipu-
blicæ, & principis numismata
semel signata mutare, & redde-
re ac efficere inutilia. Mutata
siquidem voluntate vtentium
numis, vt numum valere no-
lint, ipse numus, vt numus est,
inutilis efficitur. Hic enim est
sensus Aristotelis tametsi Mi-
chael Ephesus in dict. capit. v.
aliter interpretetur locum il-
lum: scilicet ex usu permuta-
tionis. Ita equidē inquit, Nam
si voluerimus ea, quæ habemus
dare, & quæ non habemus ac-

cipere, inutilis prorsus vsus nu-
mi euadet: ipse tamen opinor,
non esse hūc sensum proprium
Aristotelis: sed eum, quem mo-
dò tradidimus. Mutatio verò
pecuniæ, si fiat ex consensu po-
puli, erit planē licita vt cunquē
fiat: cum accedat cōsensus eo-
rum, quibus præiudiciū ex ea
mutatione fit: quod fatentur
Hostien. in titu. de censib. §. ex
quibus. Innoc. & docto. in d. e.
quanto. Albert. Brunus in tra-
cta. de augmen. concla. vlt. col.
ij. qui expressim admittit mu-
tationem monetæ, vt licitam,
quoties ea sit ex iusta causa: nē-
pē quia materia numismatum
facta est vilior, vel pretiosior cō-
muni hominum æstimationes
vel quia nō habet iustam æsti-
mationem seruata proportio-
ne materiæ, ex qua ipsa cōstat.
quod & Andr. Isern. scribit in
c. j. quæ sint regal. nu. 18. & seq.
qui num. 24. etiam probat, lice-
re principibus pretium mone-
tæ augere tēpore publicæ ne-
cessitatis: modò ea cessante fiat
subditis restitutio dāni illati ab
ipso principe, qui posset id re-
stituere. Quod si mutatio mo-
netæ fiat absque iusta causa pro
principum libidine, id est om-
ninò illicitū secundum omnes,
quos modò citauimus. quam-
obrem dum Ioan. Fab. in prin.
insti. qui. mod. tolli. obli. & Boe-
rius decisione. 327. num. vj. scri-
bunt posse principem absque

consensu populi mutata moneta est intelligendum, modo fiat ex iusta causa: vel absque populi preiudicio. Qua ratione S. Tho. in tract. de regi. princip. lib. ij. c. xij. admonet principes, ne numismata pro libidine propria mutant. De eadem re multa tradit Caro. Moli. de contra. q. 92. & 93. qui nu. 696. conatur improbare communem modum loquendi: dum pecunie bonitas distinguitur in extrinsecam, & intrinsecam: bonitas enim intrinseca dicitur substantia ipsa metallorum tam in bonitate, quam in quantitate, seu potestate: bonitas vero extrinseca appellatur valor impositivus: ut scribunt omnes in dicta l. Paulus. ff. de solutioni. & in l. cum quid. ff. si cert. petat. & in dicto capit. quanto. Etenim existimat Carolus, bonitatem intrinsecam pecunie esse publicam illam estimationem, & valore impositivum: quia est eius propria, specifica, substantialis & formalis bonitas, & essentia, quae dat ei esse, quae sublata, publica videlicet approbatione remota, definit esse pecunia. l. eleganter. §. qui reprobus. ff. de pignorat. actio. l. Iulianus. §. si quis. ff. ad exhiben. bonitas autem extrinseca secundum eum dicitur ipsa numorum materia: scribitque is author, ita loquutos fuisse olim Azonem, Iacob. de Bellovis.

Odosfred. ac Cin. in l. in minorum. colum. iij. C. in quibus. cau. in integrum restitutio non est necessaria. Et tamen ad intellectum eorum, quae in hac materia tractantur, observandus est communis dicendi modus: quem etiam sequitur Albertus Brunus in dict. conclus. vlti. col. v.

Ex §. sequenti.

- 1 *Obligatus solvere in certa numorum specie, an possit in alia solvere?*
- 2 *Pecunia bonitas intrinseca: an sit consideranda iuxta tempus contractus, vel solutionis?*
- 3 *Numismatum bonitas extrinseca, quomodo sit, observanda quoad solutionem debiti?*
- 4 *Mutatio pecunie post moram, an nasceat, vel profitur creditori?*
- 5 *Promissio solutionis in certa pecunia sub certa estimatione: quo pacto sit observanda?*

§. vnicus.

VPEREST modò ex Barto. in d. l. Paulus. aliquot conclusiones deducere, ut breui quodam examine quae ipse adnotavit, explicentur: saltem iuxta communem aliorum traditionem.

¶ Prima conclusio. Quoties obligatio concepta fuit sub certa specie monetae non tenetur creditor

creditor recipere quamlibet aliam monetam, etiam probam, ad monetam promissam æstimationem, si sit alterius materię. Hęc conclusionem quidam probant ex eo, quod aliud pro alio invito creditore non soluitur. l. ij. §. j. ff. si cert. petat. & l. eum à quo. ff. eo. titul. denique in specie assertionem istam tenent Bart. in dict. l. Paulus. nume. 3. idem Barto. in l. j. §. ult. ff. de auro, & argent. lagat. idem Bart. Alexand. Aretin. & alij in dict. l. ij. §. j. ff. si cert. petat. Imol. & docto. in dict. l. Paulus. Antoni. & Abb. co. vlti. in dict. capitu. quanto. Bald. in l. si quis argentum. in prin. C. de donatio. & in l. libera. C. de sentent. & interloq. omni. iudic. Boerius decisio. 327. colum. iij. qui tamen vnanimi consensu fatentur consuetudine contrarium receptum esse. Quod etiam asserit glo. in dict. l. si quis argentum. Curti. Senior in tract. monetarum super l. cum quid. quæstion. 9. ff. si cert. petatu. Afflict. decisio. 90. de qua consuetudine scribit Carolus Molinæ. de contract. quæst. 92. numer. 709. non omnino obligare eam: cum ex ciuilitate, & benignitate creditorum processerit, non ex necessitate, nisi in his casibus, in quibus nihil interest creditoris: quod est notandum ex multis, quæ tradit Albert. Brunus in d. cõclusion. vltim. colum. 7. hanc tamen consuetudinem iure pro

cedere, conatur probare Curtius Iunior in dict. l. cum quid. numer. 25.

¶ Secunda conclusio, etiã vbi obligatio concepta fuit sub certa specie monetæ, cogitur creditor monetam diuersæ formæ, & characteris recipere, modò eiusdem materię sit, & ad eandem æstimationem, quæ debetur, solutio fiat. Hoc expressim Barto. & omnes paulò ante citati probant ex dict. l. Paulus. quæ est secundum hanc conclusionem intelligenda.

2 ¶ Tertia cõclusio. Pecunia mutata in bonitate intrinseca: nempe in materia, vel pondere soluenda est secundum eam bonitatẽ, quam habuerat tempore contractus, non autem secundum illã, quam habet tempore solutionis probatur ex ratione l. cum quid. ff. si cert. petat. vbi eam tenet docto. & in capitul. olim. de censibus notant Barto. & alij in dict. l. Paulus. colum. 3. tex. ad idem in capitul. cum canonicis. de censib. quam opinionem fatetur cõmunem esse Panorm. in capit. quanto. de Iure iur. colum. pen. Iason in l. ij. q. 36. C. de iure emphyteu. Socin. Iunior consil. 145. lib. i. numer. 94. idẽ fatentur omnes, qui hanc materiam tractauerunt, præsertim Curti. Iunior in l. cum quid. ff. si cert. petatu. nume. 23. Gratus consil. 12. nume. 30. & consil. 13. & 14. i. vol. Alber. Brunus in tra. de augm. & dini.

conclusionē vlt. ver. His sic premis-
sis. qui latē hāc materiā exami-
nat, & Boer. decit. 327. eandē
sententiā constat communem
esse ex his quæ latisimē tradit
Andræ. Tiraquel. lib. 10. de vtro
que retract. §. 1. glo. 18. num. 26.
Contrariam in hoc opinionem
tenet Ioan. Faber in auth. Hoc
nisi. C. de solution. Idem in prin-
cipio. insti. Quibus modis tol-
li. obligat. ad finem: eiusque sen-
tentiā pluribus rationibus co-
natur defendere Carolus Moli-
næ. in tract. de contract. q. 100.
quem legito. Nam pulchrē ex-
pendit intellectum tex. in dict.
cap. olim. & c. cū canonicis. de
censibus, & eleganter, atque o-
ruditē probat, solutionem debi-
tæ pecuniæ rectē fieri, si fiat ex
pecunia proba tam in materia,
quā in forma, quæ ex publico de-
creto valet summam, & quāti-
tatem debitam, etiam si certa spe-
cies pecuniæ, aut monete debeat
tur. Etenim si centum Castella-
ni deberentur ex contractu, vel
aliās: etsi forent publica auctori-
tate diminuti in materia, vel in
pondere, nouique percussi eius-
dem valoris, & pretij publica au-
thoritate constituti: satis esset,
centum numos aureos ex nouis
soluere: nec teneretur debitor
centum Castellanos veteris pō-
deris creditori dare. Sed & hāc
sententiā aduersus communē
latisimē ampliat, & limitat ipse
Carol. sicuti & communem dif-

fusē explicat Albert. Brunus in
dict. conclusi. vltima. Quod si
veteres numi essent nō tantum
in pondere, & materia mutati,
sed simul & in valore, ac pretio
publico: tunc cōueniūt oēs esse
omniū distinctos numos nouos
à veteribus: & idē soluedos esse
veteres numos, aut eorum pro-
prium, ac veterum æstimationē.
Quod est rationi adē congruum,
vt temerē cōtrarium ad-
mittatur. Etenim hāc est pro-
pria species, & casus cap. cum ea
nomicis. de censu. Vt ipse Caro-
lus probat eleganter: cum imbi-
dissimū sit, non teneri debito-
rem soluere creditori iuxta no-
uorum numismatum æstima-
tionem, sed iuxta veterum qualita-
tem, & valorem, quoties vete-
res extrinsecus, & intrinsecus suē
re mutati. Quod Ioā. Faber no-
tat in princip. Insti. quibus mo-
dis tollit. obligat. ad finem.

¶ Quarta conclusio ex Bart.
hunc in modū colligitur. Quo-
ties pecunia eodem pondere, &
materia manentibus, vel auge-
tur vel minuitur extrinsecus
quō ad eius pretium, & æstima-
tionem, ea mutatio ante moram
& nocet, & prodest creditori.
Hæc conclusio communis est,
& probatur ab his, qui proximā
probauēre paucis exceptis, quo-
rum statim mētionem agemus.
Bartol. etenim & omnes alij ex-
pressim eam veram esse censent
in locis paulō ante citatis. Nam
simul

simul has duas conclusiones iuris vtriusque interpretes exponunt, & explicant. Igitur in hac specie satis erit creditori, quod debitor ei soluat centum Castellanos, quos in conuentionem deduxit, etiam si hi numi modò publicè minoris aestimentur, quàm tempore contractus. Eademque ratione debitor tenebitur centum Castellanos reddere creditori, etiam si hi modò pluris publico decreto aestimentur, quàm tempore obligationis fuerint aestimati: atque ita omnium consensu receptum est, præsertim eorum, qui citantur ab Andræa Tirraquello in dict. glo. 8. nume. 27 & Albert. Bruno de augmento, & diminut. conclusione vltima, limitatione prima & alijs. Cæterum Carol. Molin. de contractibus quæst. 92. doctissimè profectò hanc quæstionem examinat multis ad huius cõclusionis probationem, ad eiusque impugnationem adductis, quæ subtilia sunt, tantique viri iudicio, & ingenio digna. tandem propositus pluribus quæstionibus in specie: nempe in mutuo, in dote, testamento, & contractu emptio- nis, ac venditionis existimat, vbi nullum aderat tempore contractæ obligationis periculum crebræ mutationis monetæ, variationisque sordidæ, minimè admittendam esse communem sententiam: imò mutationem pecuniæ quò ad bonitatem extrinse-

cam nocere, & prodesse, etiam antè moram ipsi creditori. Sic sanè iuxta opinionem istam qui teneretur soluere creditori centum aureos Castellanos, & hi essent post contractam obligationem extrinsecus diminuti, teneretur omninò soluere creditori aestimationem illam, quam tempore contractus habebant centum Castellani, & sic numerum augere. Quod si Castellanos ualor esset auctus, satis esset, & satisfit creditori, si debitor soluat pauciores Castellanos, qui iuxta nouum augmentum æquipollent centum illis in obligationem deductis. Quam sententiam veram esse opinantur, præter Carolum latissimè eam probantem, Antoni. & Abb. in dicto capitulo quanto. column. penultim. Curti. Senior colum. tertia & Iunior numer. xxij. in l. cum quid. ff. si certum petatur in eamque inclinat Antonius Burgensi. in capitu. cum dilecti. de emptione numero trigesimo nono, quos omninò legito: siquidem hi latissimè rationes vtriusque partis expendunt longiori profectò examine, quàm locus hic nostri tractatus exposculet. In pecunia tamè tradita ex mutuo, vel dote, simili causa semper aduerte ad id quod notat ipse Carolus in d. q. 92. nu. 701. & q. 97. nu. 717. Hac vero in re olim in his Castellæ regnis lata fuere leges quædã

ab Henrico secundo Tauri Aera. M. cccc. xj. & à rege Ioanne primo Biruiescæ anno domini. M. ccc. lxxxvij. quibus, vt opinor, legibus plurimum comprobatur opinio ista posterior aduersus Barto. & communem.

- 4 ¶ Quinta conclusio, Mutatio pecuniæ promissæ, & in obligationem deductæ cōtingens post morâ, ipsi omninò nocet, qui in moram inciderit, probatur in l. iij. in. fi. ff. de actio. empt. quam cōclusionem in hac specie Bar. & alij probant in dict. l. Paulus. col. 3. & in dict. l. cūm quid. docto. item in dict. ca. quanto. imò licet Barto. ipse, & plerique alij, hanc cōclusionem veram esse censeant, vbi mutatur moneta maior, quæ per minorem æstimatur: contrarium probantes, vbi mutata fuerit moneta ita minuta, quod per aliam minutio-rem æstimari non possit. Etenim tūc minimè nocet variatio ei, qui est in mora. Nam cūm moneta hæc minuta per aliam æstimari non possit, licet mutetur eius valor, non dicitur mutata respectu æstimationis suæ, quia non habet aliquid, quo æstimetur. Idcirco creditor lucrū amitteret, non autem pateretur damnum: quæ ratione debitori moroso nō imputatur amissio lucris credito- ris. l. si sterili. §. cūm per vendito- rem. ff. de actio. empt. nec obe- rit l. numis. ff. de in litem iuran. vbi constat in numis dari inte-

resse extrinsecum. Quia id obui- net in damno, non in lucro. vn- de qui esset debitor certæ quan- titatis soluendæ in pecunia mi- nuta, & post moram continge- rit mutatio huius monetæ minu- tæ, nihil obesset debitori: quia pecunia non censetur effecta de- terior. Hæc sanè sunt Bart. ver- ba in dict. l. Paulus. nume. 8. quæ imbi, & in dict. l. cūm quid. se- quuntur doct. magis communiter: vt constat ex Alberto Bru- no in dict. tract. de augmento. conclus. vlt. limitation. j. Quia tamen contrariam opinionem exi- stimat veriore esse, sequutus Antoni. Abb. & Imolam in dict. capitul. quanto. Curtium Senio- rem in dict. l. cūm quid. 2. quæst. & Marti. Laudensem in tract. monetarum quæst. 14. & profe- cto nulla congruaratio consti- tuti verè potest quæ Bartoli opi- nionem probet: siquidem pecu- nia minuta potest, vt planè con- stat, per monetā maiorem æsti- mari: cūm etsi vnus numus mi- nor non possit æstimari per plu- res numos maiores, nec per vnu equidem: plures tamē numi mi- nores possunt per vnum maio- rem æstimari. Quod satis est, vt constituamus interesse damni. Quin & vnus numus minor re- spectu maioris quod ad com- mutationem potest pluris, vel minoris æstimari. Et ideo dam- nū proculdubio cōtingit in mu- tatione pecuniæ minutæ. Quod palam

palam Bartoli rationem euer-
tit. Vnde nō est prædicta quin-
ta conclusio ex Bartoli distin-
ctione restringenda: præsertim
quia ratio lucri quod ad inter-
esse obseruanda est: quoties id
lucrum est certum: vt in hac
specie, vel verisimile secundum
ea, quæ traduntur in l.j.C. de
senten. quæ pro eo, quod inter-
est. per gloss. Bartol. & Do-
ctor. in l.j. §. vltimo. ff. de eo,
quod certo loco. Sed quod at-
tinet intellectum l.numis. ff. de
in litem iurand. non vacat mo-
dò examinare, licet illic Iuris-
consultus censeat, in numis
non esse locum iuriurando in
litem, ea quidē ratione, quod
dum in numis ex Aristotele, &
eodem Iurisconsulto in l.j. ff.
de contrahenda emptio. vni-
formis, & perpetua durat æsti-
matio, non potest affectio con-
tingere, nec aliud interesse in-
trinsecum: quod si numi mu-
tentur, non potest controuer-
ti, nec ambigi, cōtingere posse
in numis interesse iuxta ipsius
mutationis qualitatem, nō ta-
men affectionis rationem ha-
bendam, ex d.l. numis.

¶ Sexta conclusio. Mutatio
numismatum, quæ modico, &
breui tempore durauit, nullo
pacto cōsideranda est, nec eius
erit habenda ratio. Hanc tenet
Bartol. in dicta l. Paulus. colū.
penul. quem communiter, alij
sequuntur, vt Panor. fatetur in

dicto capitul. quanto. col. pen-
text. optimus in l. pretia rerū.
ff. ad legem Falcid.

¶ Septima cōclusio. Quoties
ab initio in contractu, vel in a-
lia quacunque dispositione ob-
metū mutationis monetarū,
sit cautum de pecunia sub cer-
ta æstimatione soluenda: ea pa-
ctio planē seruāda erit: nec mu-
tatio numismatum contrahen-
tibus nocbit, nec proderit.
textus optimus in l. penulti. §.
si mācipia. ff. soluto matrimo.
notant Bartol. in dicta l. Pau-
lus. in fine. ff. de solutionibus.
Imol. & Alexand. in dicto §. si
mācipia. & plures alij, quos
refert Albert. Brunus in tract.
de augment. & dimi. vlti. con-
clusio. versiculo octauo fallit.
Eandem opinionē scribit cō-
munem esse Carolus Moli. de
contractib. q. 97. nu. 735. quid-
quid ipse Barto. scripserit in d.
§. si mācipia. Erit sanē huius
conclusionis duplex exēplum
cōstituendū. Primum quidem
quoties ita concepta sunt ver-
ba. Promitto soluere centū nu-
mos aureos Castellanos ad æ-
stimationē quadringentorum
octuaginta quinque maravedi-
norū, pro quolibet Castellano.
Etenim etsi creuerit, vel dimi-
nutus fuerit valor Castellani
publica authoritate, nihilomi-
nūs solutio fieri debet secundū
æstimationē taxatam ab initio
cōtractus: atque ita exēplum hoc

Couar. Numis. Col. V

aptat Caro. Moli. in d. nu. 735. Est & alterũ exemplum, quod Barto. scilicet depono apud te centum libras in florenis hoc pacto, quod reddas in florenis sub eadem æstimatione. tunc enim soluendæ sunt centum libæ in florenis iuxta veterem æstimationem, quæ tempore depositi vigeat. Et nè quis in exponendo, hoc Bart. exemplo quãdoq; hæsitet, illud rursus aperiã ex ipsius authoris mente in hunc modum, vt tot floreni sint soluendi omnino, quot iuxta veterem æstimationem efficiunt centum libras: licet modò tempore solutionis pauciores floreni efficerent centũ libras: vel qui olim tẽpore contractus efficiebant centum libras, tempore solutionis non efficiunt octuaginta. Hic sanè sensus ex Barto. deprehenditur perpenfis his, quæ in quæstione præcedenti scripserat, quæ statim examinabimus, quò fit, vt in specie, huius conclusionis augmentum, & diminutio numismatum cedat damno, vel lucro ipsius creditoris. qua ratione hic idem sensus non obtinet in primo exemplo: vt patet ex traditis per ipsum Carolum Molinũ: quia in illo augmentum, & diminutio Castellanorum cedit lucro, & damno debitoris. Sensus autem exempli traditi à Bartolo planè ita explicatur per Alber. Brunum

in dicta conclusione vlti. limitatione. viij. col. iij.

¶ Octaua conclusio. Obligatio soluendi certam quantitatem in certa numerum specie nulla constituta illorum æstimatione, ita intelligenda est, vt illa quantitas soluatur in numis nominatim designatis sub incerto numero, iuxta eã æstimationem, quæ viget tempore solutionis. ita sanè visum est Barto. in dict. l. Paulus. ad finẽ. Cuius opinio cõmuni omniũ sententia probata videtur. notat Albert. Brunus in dict. viij. limitatio. ij. col. Et in eadẽ conclusione vltima 5. ampliatio.

¶ Nona conclusio. In contractibus, & alijs similibus actionibus hæc verba: centum libæ traduntur in florenis: vel ista centum millia marauedinarũ in castellanis: eam significationem habet, quod illi numi aurei castellani, aut illi floreni traditi, aut depositi, nec pluri, nec minoris æstimantur, nec vnquam æstimandi sunt, quã centum libris, vel centum millibus marauedinarum. Hec est opinio Barto. in dict. l. Paulus. penult. q. cuius sententiam magis cõmunem esse fatetur Albertus Brunus in dict. limitat. viij. & probatur ex his, quæ notantur in l. Si stipulatus sim de cem in melle. ff. de solutionib. Et ideò his cõceptis verbis tot illi floreni, vel castellani, quot traditi

traditi fuere tempore contractus, & obligationis, pro illis centum libris, vel centum milibus marauedinarum, venditi videntur ad æstimationem tot librarum marauedinarum. Et ea ratione satis erit quocunque tempore reddi centum libras, vel centum mille marauedinos, etiam si floreni, vel castellani tempore solutionis pluris æstimetur, quam eo tempore, quo traditi sunt, fuerint æstimati contrahentium conuentione. Atque ita est accipienda hæc communis conclusio.

¶ Decima conclusio. Quoties certæ speciei numismata non sunt in obligatione, sed in facultate soluendi, & sic in solutione, debitor liberatur illa numismata reddens, etiam in pretio, & æstimatione diminuta. Hæc conclusio traditur per Curtium Iuniorem consil. 24. nu. vj. & Soci. consil. vj. lib. j. Angelum in l. Si stipulatus sum de cem in melle. ff. de solutio. Albertum Brunum in dict. limitatio. viij. vbi ipse, & Curtius Junior hoc conantur deducere ex Bartol. in dict. l. Paulus. questio. penultim. quasi velint hi doctor. quod in casu proximæ conclusionis sit in facultate debitoris soluere florenos, vel castellanos sibi traditos secundum eam æstimationem, quæ solutionis tempore vigebat, & viget, additque Brunus,

hanc esse communem opinionem, quæ etiam obtineret, vbi numi certæ speciei essent in obligatione iuxta conclusionem octauam paulo ante expositam, quæ tamen obtinet, vbi numismatum incertus numerus est promissus: quasi secus sit, quoties certus numerus numerus, & certæ speciei est in obligatione. Sed & his omnibus addere lector poterit Aretin. in consilio ij. & consilio iij. Antonium Rubeum in consil. 75. gloss. in regul. Cancel. 23.

Ex capite sequenti.

- 1 Quæ dicatur falsa moneta.
- 2 Numi falsi latine, & græcè quibus dictionibus significantur.
- 3 Quæ sit huius criminis poena.
- 4 Poena expendentis falsam monetam.
- 5 Fundens monetam, radens, aut tingens qualiter puniatur.

¶ De falsa moneta, & eius authoribus puniendis.

CAP. VIII.

POSTREMO de crimine falsæ monetæ paucis agam, veluti coronidè huic operi adiiciens, vt & prauam, infamemque numismatum mutationem itidè perstringam. Est enim falsa moneta illa, quæ cu Couar. Numif. Col. V ij

ditur ab eo, qui non habet publicam cudendi auctoritatem. quod Barto. notat in l. qui falsam. ff. de falsis. Nam auctoritas rei publicæ, vel principis vires tribuit numis: secundum Iurisconsultum in l. j. ff. de contrahen. emp. in princip. Aristotelem lib. v. Ethico. cap. v. & libro j. Politicor. capi. vj. qua ratione obtentum est, ad principem, & rem publicam pertinere hoc ius cudendi monetam. cap. j. & ibi doctores. quæ sint regalium. l. j. partita. ij. d. j. titul. v. libro iij. ordinat. Quod adeo iure receptum est, ut minimè sit ulterius necessariò probandù. Igitur nemo præter principem monetam cudere potest. & idcirco falsi censendi sunt numi, qui non fuerint regia auctoritate percussi. text. optimus in l. penul. titu. vij. part. vij. Dicuntur ite numi falsi, qui ex adulterina materia fiunt etiã si facti sint, & signati ab his, qui huic fabricæ, & muneri sunt à Rege præpositi, & instituti. Sicuti & hi, qui non habent formam à lege, vel principe statutam: & hi, qui pondus legitimum non appendunt, ex Baldo in Margarita Innocentia. verbo, moneta. Ange. in l. j. C. de falsa monet. Platea in l. j. C. de veteris numism. potest. Mat
 3 thæo Afflict. in constituti. Ne-
 2 poli. lib. iij. tit. 40. colum. ij. Numismata verò falsa, latine dicuntur

adulterina: ita etenim ea appellat Constantinus Imperator in l. j. C. de fals. monet. libr. ix. Codicis Theodosiani tit. 21. & in l. ij. eod. titu. quæ est prima titul. de falsa moneta. in C. Iustiniani. sic & huius criminis author dicitur adulter solidorum, & numorum in l. ij. C. de falsa moneta. quæ deducitur à l. v. eod. titu. sub Codice Theodosiano. Cicero lib. iij. de offic. Si sapiens, inquit, adulterinos numos acceperit imprudens pro bonis. Est etenim adulterare, arte aliqua quidpiam pro vero assimilare, & re synceram corrumpere. Græcè autè falsi numi, aut falsa numismata dicuntur paratypa, & paracharagmata: & ipsi qui cudunt falsos numos Paracharactæ vocantur. dicuntur etiam hi numi parafeni: quod Ludouicus Cælius adnotauit libr. vj. antiq. lectio c. ij. sed & in Codice Theodosiano extat tit. de falsa moneta Valentiniani lex viij. in hunc equidem modum. Falsæ monetæ rei, quos vulgò Paracharactas vocant, maiestatis crimine tenentur obnoxij. Sed & Gulielmus Budæus in commentarijs ad linguã Græcam quæ Cælius eleganter explicat pagina 550.

¶ Pœna autem huius criminis variè iure veteri est statuta. etenim domus, in qua falsa moneta cuditur, fisco addicitur, nisi

tur, nisi dominus lōgè absens, & ignorans excusetur ab huiusmodi damno. l. j. C. de falsa monet. quæ dominū, etiam ignorantem hac pœna afficit, si in proximo is constitutus sit, ob grauem eius negligentiam, quod multò distinctius explicatur in l. ij. & l. iij. titu. de falsa monet. lib. ix. Codicis Theodosiani. idem probat regia l. vltim. tit. vij. part. vij. qua de re diuus Hieronymus in vita Antonij eremitæ scribit, huius criminis authores, ne ipso strepitu deprehenderentur, ad eū vsum in eremis antra sibi parasse: vt furtiuæ, & falsæ monetæ essent officinæ. Qui verò falsam monetam effecerit, aut hoc crimen commiserit sub imagine Imperatoris, ipsiusue Imperatoris falsam monetam percusserit, igni comburendus est. l. ij. C. de falsa monet. secundum communem eius interpretationem, quam ibi tradidit gl. Cinus, & alij. omniæque eius bona publicantur: vt eadem lege constitutum est. Idem erit in committente crimen istud circa regiam monetam. text. elegans in l. ix. titu. vij. part. vij. Imò & proditiōis crimē committitur, ac humana maiestas læditur hoc perpetrato scelere: & ideo huius criminis reus itidem est, & læsæ maiestatis sceleri obnoxius: quod probatur in dict. l. ij. & in dict. l. Va-

lentiniani: atque in l. j. titu. ij. part. vij. dicitur enim vulgò aleuosus ac dimidiam ex ea causa bonorum partem amittit. l. iij. titu. vj. lib. viij. ordinat. quibus adde l. vij. tit. xij. lib. iij. fori. Quod si quis hoc crimen commiserit circa numismata principis inferioris, qui non sit Imperator puniendus erit pœna capitali. text. in d. l. j. C. de falsa moneta. notat omnes in dict. l. ij. gloss. & doctor. in dict. cap. quanto. de iureiuran. Nec in huius criminis punitione quò ad prædicta quidquam refert, sit moneta aurea, ærea, vel argentea: sicuti visum est Saliceto in dict. l. ij. & Matthe. Afflict. in dict. titu. 40. colum. ij. probat regia lex ix. titu. vij. part. vij. Hæc autem pœna capitalis, de qua in dict. l. j. de portationis est. gloss. in l. vltim. C. de veter. numisma. potest. lib. xj. notat Salicet. in dict. l. ij. late Alexan. in consi. 104. libr. j. column. ij. post Baldum in eadem l. ij. atque hæc dicta sint iuxta frequentissimam iuris vtriusque interpretationem. Ego verò ex ipsis Cæsarum constitutionibus aliter rem istam opinor esse intelligendam. Nam pœna ignis in ea tantum specie constituta est, vbi quis solidos, numos in quibus aureos, & Cæsareos adulterauerit. textus insignis in l. v. titu. de falsa moneta. lib. ix. Couar. Numif. Col. V iij

dicis Thoodosiani, quę quidem constitutio data est à Constantio Augusto Antiochię. Quare ratione nō admodum absōna, nec absurda, imō propria est interpretatio glossę in dict. l. ij. C. de falsa monet. dum illius legis pœnam adulteranti aurea Imperatorum numismata infligendam esse opinatur: tametsi communis interpretatio hoc ipsum nō admiserit, sed si quis alia, etiā Cæsarum, & Imperatorum numismata fecerit adulterina, pœna capitali puniendus erit. l. j. C. de falsa monet. quę deducta est à l. ij. eiusdem tituli lib. 2. Codicis Theodosiani. Nec vnquam mihi placuit, nec iure probari potest, eam constitutionem tractasse de his puniendis, qui crimen hoc in numismatis inferiorum perpetraverint: cū ius istud cudendi monetam solis competat summis principibus, quę admodum paulō antē probatū est, de quibus Cæsares ipsos intellexisse adeo est veritati consonū, vt planē censeā, nec vsquā aliud cogitasse. Hęc sanē capitalis pœna, vt cesset omnium doctorum in hoc controuersia, explicatur apertissimē in l. j. C. de falsa monet. lib. 2. C. Theodosiani quā quidem constitutione Imperator Constantinus ad Veriū Constantinopoli diffinuit, Decurionem, vel Decurionis filiam à patrio solo exilij perpetui conditione ad ciuitatem in lōginquo

positam mittendum: ac Cæsare ipsum consulendum super facultatibus ipsius delinquentis: plebeium rebus amissis perpetuę dari damnationi: seruū autem vltimo supplicio afficiendum esse. Hęc tanē dicta lex, ex quā maximē probatur Saliceti interpretatio in d. l. j. C. de falsa monet. Hinc etiā apparet l. ij. C. de falsa moneta. in princip. vsq; ad versū. cuius obnoxij. deducta fuisse à l. j. quę est Constantini ad Tertullum Præfectum Africę. vers. autem cuius obnoxij. ex l. 8. quę est Valentiniāni, Theodosi, & Arcadij Imperatorum. & versicul. Præmio accusatoribus proposito. deduci ex l. v. quę est Imperatoris Constantij ad Leontium. titu. De falsa moneta lib. 2. Codicis Theodosiani. tametsi in Codice Iustiniani tota ea constitutio tribuatur, & ascribatur Constantino ad Tertullum Præfectum prætorio. Is verō, qui monetam propria auctoritate, iusti tamen ponderis, & materię, ac formę legitimę percusserit: eadem pœna puniendus est, quā punitur adulterinā monetam fabricans. gl. in l. ij. C. de falsa monet. notat Alexand. in l. singularia. num. 26. ff. si certum petatur sensit Bartolus in l. qui falsam. ff. de falsis. vbi Hippo. numer. 66. scribit, hac in specie pœnam extraordinariam fore infligendam. Quod mihi nō placet: præsertim, quia regia lex.

9. titul. 7. partita 7. etiam hãc criminis speciem ignis pœna puniendam esse statuit. Excusatur autem qui adulterina numismata fecerit ex eo, quod scelus id cõmiserit in moneta, quæ in ea prouincia nec expenditur, nec in vsum commerciorum admittitur: notat Alexand. in consil. 104. libr. 1. Afflict. in dictis constitutionibus Neapolitanis lib. 3. rubri. 40. tradit Hippo. in l. qui falsam. numer. 73. paulò ante citata. Saltem excusabitur hic hac ex causa ab huius criminis pœna ordinaria, & extra ordinem punietur. Sed & an in hoc crimine conatus ipse nondum perfectio, nec consummato delicto sit puniendus, traditur à Iurisconsulto, & eius interpretibus ibi in dict. l. qui falsam. & à Thoma Grammatico decisione. 74. nos itidem aliquot de conatu adnotauimus in clemt. si furiosus. de Homicid. secunda part. in prin. numer. vj.

4 ¶ Sed si quis falsam monetam sciens expenderit, si numi plumbei, vel stannei sint, punitur pœna ordinaria falsi, quæ traditur in l. j. §. vltim. ff. de falsis. Si numi alterius materiæ sint, pœna erit extraordinaria. Sic sanè tradidit Bartol. per text. ibi in l. lege Cornel. ff. de falsis. Et Abbas. in cap. quanto. ij. colum. de iureiuran. Sed Salic. in l. ij. C. de falsa monet. existimat, indistinctè ordinariam pœnam falsi es-

se hoc in casu infligendam: quæ alijs ad id citatis sequitur Hippo. in dict. l. qui falsam. numer. 71. dicens, hanc opinionem seruari in praxi. idem eam sequi videtur in consilio. 47. nume. 11. Pragmatica tamè regia, quæ de monetis est à Catholicis Regibus Fernãdo, & Elysaabeth statuta. §. 6. hic punitur pœna exilij quatuor annorũ, & publicatione dimidiæ partis honorũ, quam constitutionem ipse intelligere, vbi qui expendit indicat illũ, à quo falsos numos habuerit: alioqui puniendus erit pœna ordinaria falsi. textus optimus in l. 78. Stili, quæ vel ex eo procedit, quod is præsumatur falsæ monetæ reus, si non indicauerit illum, à quo ea numismata adulterina habuerit: sicuti voluerūt Petrus, & Cinnus in l. Maiorem. C. de falsis. notat. Aretin. in l. eleganter. §. qui reprobos. ff. de pignor. actio. unde cõstat, etiã ignorantiam falsi præsumi eius, qui expenderit adulterinos numos, si eũ indicauerit, à quo eos habuerit.

¶ Tondens autem monetã, eam radens, vel tingens, si liber est, bestiis subiicitur, si seruus vltimo afficitur supplicio l. qui cunque. ff. de falsis, vbi est communis omnium adnotatio. Et item in l. ij. C. de falsa monet. & in cap. Quanto. de iureiur. quod procedit in tondente radentẽ monetã auream, aut auro tingente numos alterius

metalli, non in alio: secundum Hippol. in consil. 71. Regia tamen l. ix. titul. vij. part. vij. probat, huius criminis reum arbitrio Regis puniendum fore. Sic & Constantinus Imperator ad Leontium Præfectum Prætorio scribit, eum, qui circuli mensuram exterioris in solido aureo adroferit, puniendū esse capite, vel flammis, vel alia pœna mortifera. vt expressim cautum est in l. j. titul. 22. lib. ix. Codicis Theodosiani. pragmati-

ca verò Regum Catholicorū, quæ de moneris cōstitutata est. §. 67. in hac ipsa specie sanxit, tondentem mouetam, aut numismata, puniendum esse indi-
stinctè pœna mortis, & amissionis omniū bonorū. Quod quantum attinet mortis pœnam deducitur à præcitata lege Constantini, & ex l. vltima. C. de veteris numisma. potestate. lib. xj.

F I N I S.

E X C V D E B A T

Hector Penet, impensis

hæredum Iacobi

Iuntæ.

*Romy lingua non facit, nisi rea
mon. rap. fons. y. 22. causa
22. q. 2. inter Augusti*

Statuta clauſa in volumine
non ſunt alleganda et
produenda. ſane caſtro
et in placitis ff. de iudi.

Ino promittentes ſati ſunt
q̄d unus magis aliter reſpondet
unde quid iuris ſit q̄ inuenit
in hoc in noſtra de promiſſis
extra.

Veritas in pauperibus reſiſtit. ſanctus
philosophus.

Placitū quod aliquis non eſt
ſoluerit multis modis unde ſoluit
et hoc ſe debitor. de pig. rod.

magis reditane debiti quā
pauperi ~~et~~ nisi ~~et~~
vult saluare et se qd. tot. de
reps et illis

sub subscriptione, non fofor.
troni spectat. vnde paulus
rastren et sat fofalhs rad.
de testamēto.

potmaxen vult et vna et
vult potestas vbiq. esse
l. ideo ff. de eo. quod recto
loco r

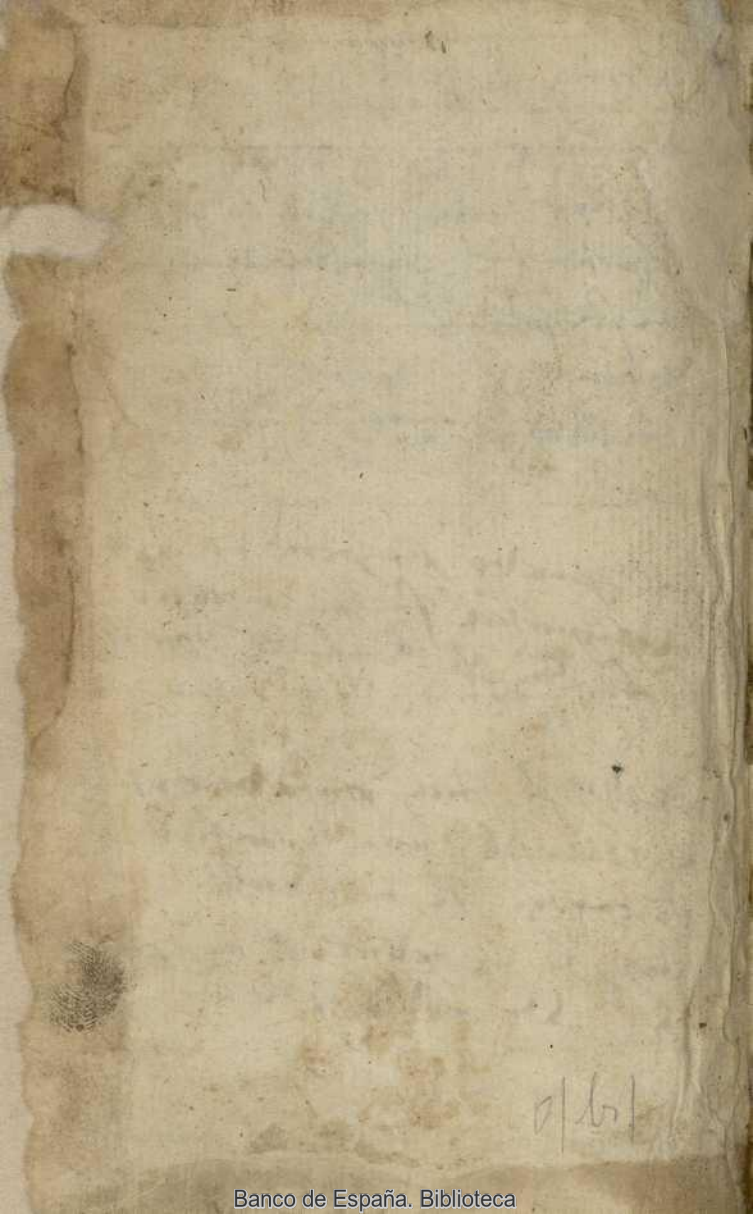
ad artoz pch. panch
debiti potest vno pch.
et ut rogat pch.
fch. et apud de sol.
cognit. ff. et apost. de
aliquibus ibi

in iure et iustitia ut nunc
statim expediantur. Videntur
statuta ut admittantur
etiam si per nos voluit
obari in regno per
per hunc defectum
descriptum qui per
stinentes et per hunc et per
et per hunc et per hunc
vando

in parte digne et spiritus
negligentia per in magno. Val
per fundum. per fundum dotuli

statum per sua potestatem
interesse non cogitur
reparare, per non vult et
alio et in potestatem et in potestatem
per de nob. opex.

per quod reprobatum dicitur per
hunc quia per non potest
quod dicitur immortales per
ad venerationem me et de exprobatum

189

rens voluntaribus et necessitatibus et feli. rap
in mltis porem de exceptionibus extra
propter antiquitatem legentis psumit
ita scriptum prout lictum et lict. l
gesta vbi qualiter rad. re. Jurata
feli. rap. bunt. m. ro. de pnia et re.
indivisa d.

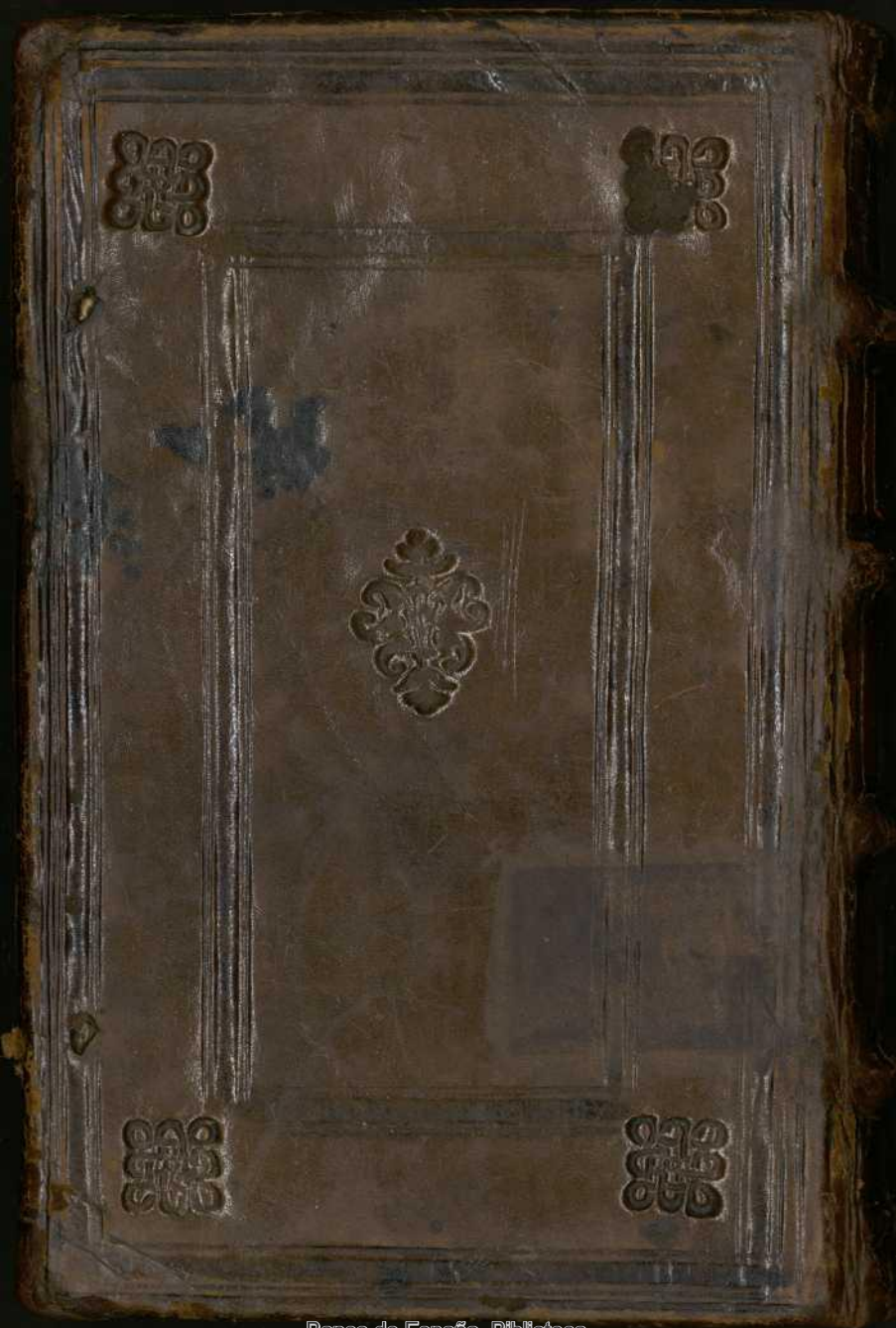
Scriptura regit in pntia ha no ad
fine illa probandi: sed ad fine
fuit illa veritatis ut rad. modera
tionem magna pstat. feli. ro. rap.
lict. fi. ad fine rad. de videndo

qm respondendo dixit, modo soluta in
actuato in vera, non videtur fore
orb. qualitates solutas in actuato
ymola l. ff. de pnia

Quia hys inproprie leguntur
suspensetur in mndat in
pntia non ut pntia in pntia
pntia in pntia in pntia

Exlibris
Jesús Rodríguez Salmones

PRACTICARUM
QUAESTIONUM
A LEYUA
1558.

Libro
de
Archiep.